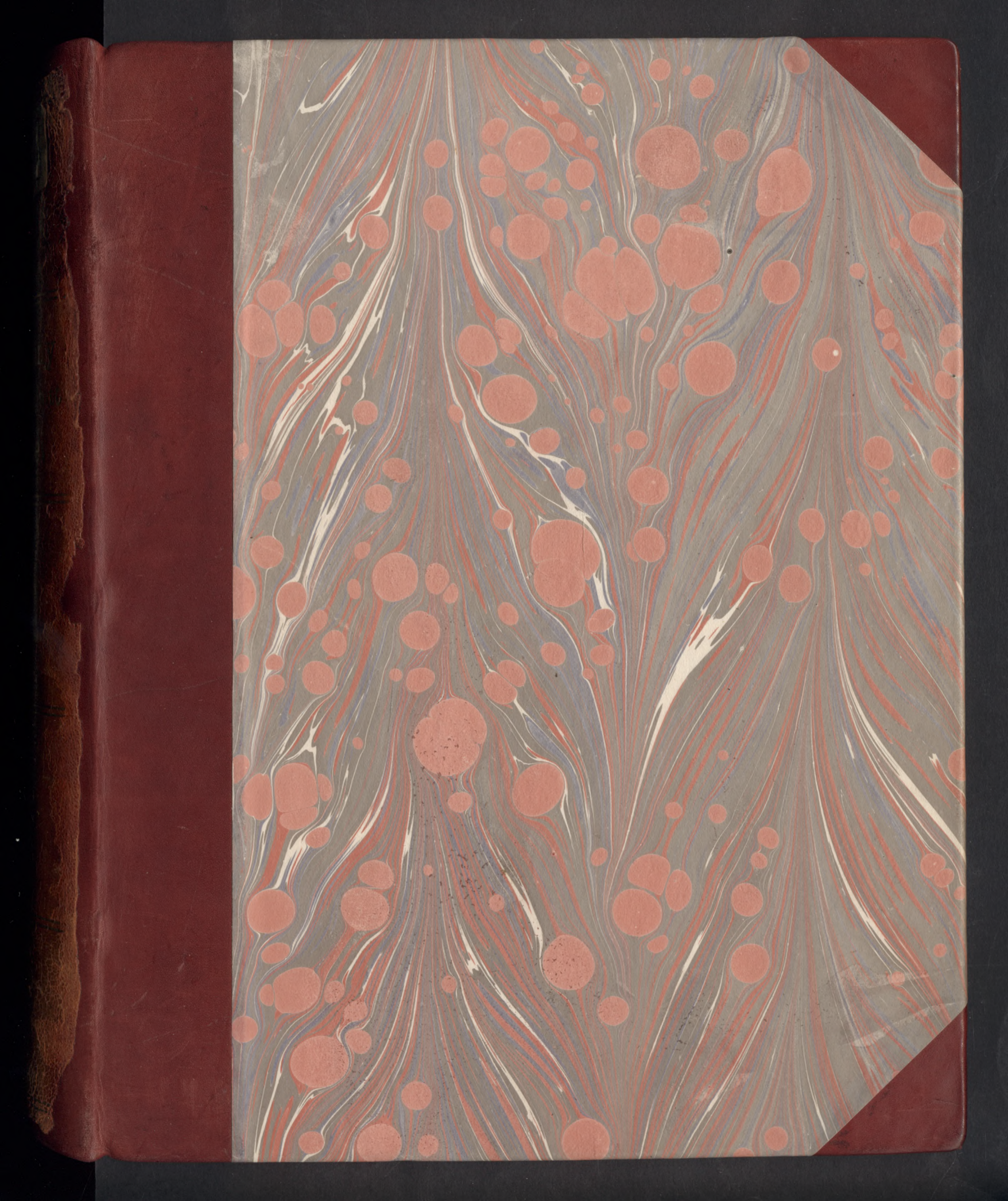

215 fo. m 18

PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY

ECCLESIAE STRIGONIENSIS ARCHI-EPISCOPI ET REGNI HUNGARIAE PRIMATIS

EPISTOLAE COLLECTAE.

EDITAE

A SENATU ACADEMICO REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS BUDAPESTINENSIS

COLLECTIONEM ET RECENSIONEM

EX MANDATO INCLYTAE FACULTATIS THEOLOGICAE EJUSD. UNIV.

ACCURANTE

FRANCISCO HANUY,

SS. THEOLOGIAE DOCTORE

ET JURIS CANONICI IN FACULTATE THEOLOGICA EJUSDEM UNIVERSITATIS

PROFESSORE P. O.

TOMUS II.

(1629—1637.)

BUDAPESTINI

TYPIS REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS

MDCCCCXI.

M. N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY

ECCLESIAE STRIGONIENSIS ARCHI-EPISCOPI ET REGNI HUNGARIAE PRIMATIS

EPISTOLAE COLLECTAE.

EDITAE

A SENATU ACADEMICO REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS BUDAPESTINENSIS

COLLECTIONEM ET RECENSIONEM

EX MANDATO INCLYTAE FACULTATIS THEOLOGICAE EJUSD. UNIV.

ACCURANTE

FRANCISCO HANUY,

SS. THEOLOGIAE DOCTORE

ET JURIS CANONICI IN FACULTATE THEOLOGICA EJUSDEM UNIVERSITATIS

PROFESSORE P. O.

TOMUS II.

(1629—1637.)

BUDAPESTINI

TYPIS REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS

MDCCCCXI.

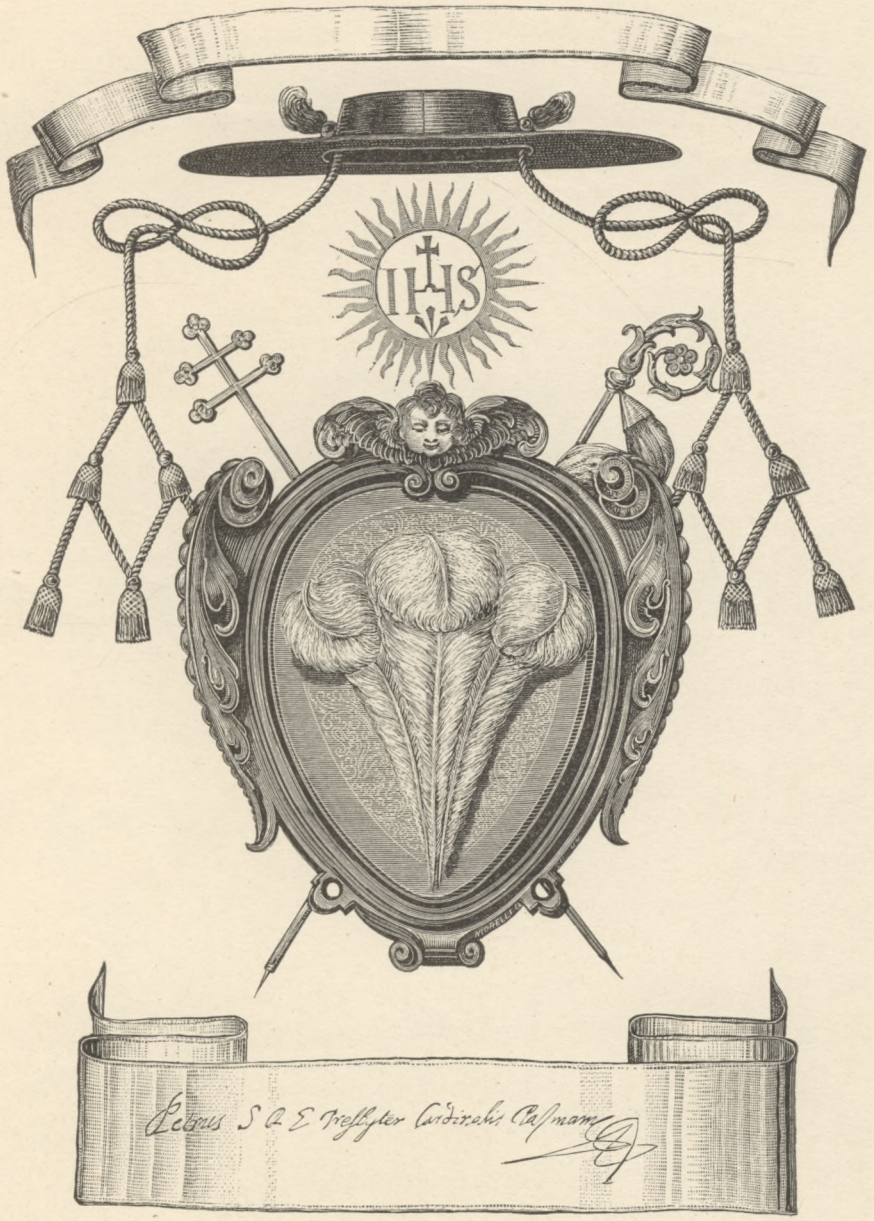

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

M.N.MUZEJ
KNJIŽNICA
TARA

PÁZMÁNY PÉTER

BIBORNOK, ESZTERGOMI ÉRSEK, MAGYARORSZÁG PRÍMÁSA

ÖSSZEGYÜJTÖTT LEVELEI.

KIADJA

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM TANÁCSA.

EGYBEGYÜJTÖTTE ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

UGYANAZON EGYETEM HITTUDOMÁNYI KARÁNAK

MEGBIZÁSÁBÓL

HANUY FERENCZ,
A HITTUDOMÁNY DOKTORA,
A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM HITTUD. KARÁN A KÁNONJOG
NY. R. TANÁRA.

II. KÖTET.

(1629—1637.)

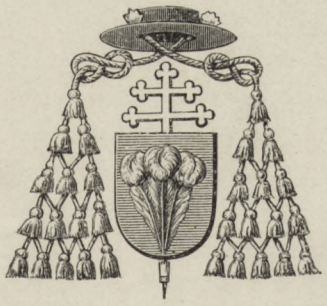

BUDAPEST.
NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.
1911.

~~opp~~
~~271 a~~

M.N. MUZEUM KÖNYVTÁRA

401505

R 2

M.N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló.
1911 .év 634 .sz.

R 1965

~~011941~~

TARTALOMJEGYZÉK.

1629.

					Lap
515.	—	. . . 1629.	elején.	„Relatio fide digna“ cz. levélkivonat	1
516.	Nagyszombat,	1629.	január 6.	A szepesi préposthoz és káptalanhoz	3
517.	„	1629.	„ 14.	II. Ferdinánd királyhoz	4
518.	—	. . . 1629.	„ (14. ?)	A cs. tanácshoz	6
519.	Nagyszombat,	1629.	„ 16.	Az udvari kamara elnökéhez	8
520.	Wien,	. . . 1629.	„ 31.	A pozsonyi káptalanhoz	9
521.	Pozsony,	. . 1629.	február 4	A pozsonyi m. kir. kamarához	9
522.	„	. . . 1629.	„ 16.	Útlevél három horvát bevándorlónak	11
523.	—	. . . 1629.	márczius 2.	Eggenberg herczeghez	12
524.	—	. . . 1629.	„ 2.	Feljegyzés az alsóausztriai rendek tartozása ügyében . .	13
525.	—	. . . 1629.	„ 2.	Egy másik feljegyzés, ugyanazon ügyben	14
526.	Sellye,	. . . 1629.	április 2.	II. Ferdinánd királyhoz	15
527.	„	. . . 1629.	„ 3.	Bethlen Gábor fejedelemhez	17
528.	Nagyszombat,	1629.	„ 5.	A pozsonyi m. kir. kamarához	19
529.	Pozsony,	. . 1629.	„ 21.	Perényi Ferencz és Gábor főispánokhoz	19
530.	Wien,	. . . 1629.	május 8.	Adománylevél a Pázmáneum részére	20
531.	„	. . . 1629.	„ 9.	Ferenczffy Lőrinczhez	21
532.	Nagyszombat,	1629.	„ 14.	A pozsonyi m. kir. kamarához	22
533.	„	1629.	június 5.	Pázmány döntése a Nagyszombat város és a káptalan közti viszályban	23
534.	„	1629.	„ 5.	Döntés ugyanazok közt más ügyben	26
535.	„	1629.	„ 5.	Dietrichstein Ferencz olmützi püspök, bíbornokhoz . . .	27
536.	Pozsony,	. . 1629.	„ 13.	„ „ „ „ „ . . .	28
537.	„	. . . 1629.	„ 16.	Eszterházy Miklós nádorhoz	29
538.	„	. . . 1629.	„ 19.	Sennyey István püspök, kanczellárhoz	31
539.	„	. . . 1629.	„ 20.	Okmány a pozsonyi Szent Anna kápolna átengedéséről a jezsuiták által való használatra	32
540.	Sellye,	. . . 1629.	„ 29.	Pázmány nagy alapítványa a Hainburg község adósságából	33
541.	„	. . . 1629.	„ 29.	Ugyanezen alapítványra vonatkozó bizonyságlevél . . .	36
542.	Pozsony,	. . 1629.	július 2.	A szepesi káptalanhoz	37
543.	Sellye,	. . . 1629.	„ 12.	Mally Gáspár S. J.-hoz	38
544.	—	. . . 1629.	„ 27. előtt.	A császári tanácshoz	39
545.	Sellye,	. . . 1629.	„ 27.	A bécsi nuntiushoz	41
546.	Pozsony,	. . 1629.	„ 28.	Cam. Cataneo apáthoz	42
547.	Nagyszombat,	1629.	augusztus 4.	Körlevéli meghívó egyházmegyei zsinatra	44
548.	„	1629.	„ 4.	Zsinati meghívó Baxay István lébéni apáthoz	47
549.	„	1629.	„ 4.	Zsinati meghívó Dávid Pál pozsonyi préposthoz	48
550.	„	1629.	„ 4.	Zsinati meghívó a szepesi káptalanhoz	49
551.	Pozsony,	. . 1629.	„ 14.	II. Ferdinánd királyhoz	50
552.	„	. . . 1629.	„ 14.	Sennyey István püspök, kanczellárhoz	52
553.	„	. . . 1629.	„ 17.	Péchy Zsigmondhoz	54
554.	Wien (?),	. . 1629.	„ 24.	Barberini Ferencz bíbornokhoz { spanyol szöveg . . . magyar „ . . .	55 60
555.	Tall,	. . . 1629.	„ 30.	Tiltó rendelet a talli Pálos-rendházhoz	66
556.	—	. . . 1629.	„ végén.	Feljegyzés a Pálos-rend ügyében való eljárásáról . . .	67
557.	Pozsony,	. . 1629.	szeptember 14.	Bethlen Gábor fejedelemhez	67

					Lap
558.	Nagyszombat,	1629.	szeptember	30. Engedély Csáky Istvánné Wesselény A. részére	69
559.	„	1629.	október	1. A bécsi udvari kamara elnökéhez	70
560.	Sellye, . . .	1629.	„	14. Himmelreich György főapáthoz	70
561.	„ . . .	1629.	„	15. Batthyány Ádámhoz	71
562.	„ . . .	1629.	„	22. Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	73
563.	Pozsony, . .	1629.	november	25. II. Ferdinánd királyhoz	74
564.	Wien, . . .	1629.	deczember	1. VIII. Orbán pápához	75
565.	„ . . .	1629.	„	3. Dietrichstein Ferencz olmützi püspök, bíbornokhoz	76
566.	Pozsony, . .	1629.	„	6. Az esztergomi káptalanhoz	77
567.	Nagyszombat,	1629.	„	24. II. Ferdinánd királyhoz	78
568.	„	1629.	„	26. Batthyány Ádámhoz	79

1630.

569.	— . . .	1630.	elején.	VIII. Orbán pápához	80
570.	Nagyszombat,	1630.	január	2. II. Ferdinánd királyhoz	81
571.	„	1630.	„	3. A toszkánai nagyherczeghez	83
572.	„	1630.	„	3. „ „ nagyherczegnéhez	84
573.	Pozsony, . .	1630.	„	13. II. Ferdinánd királyhoz	85
574.	„ . . .	1630.	„	13. Barberini Ferencz bíbornokhoz	86
575.	„ . . .	1630.	„	13. Barberini Tádé herczeghez	87
576.	„ . . .	1630.	„	13. Batthyány Ádámhoz	87
577.	„ . . .	1630.	„	15. Csáky Istvánhoz	88
578.	„ . . .	1630.	„	17. VIII. Orbán pápához	89
579.	„ . . .	1630.	„	18. Barberini Ferencz bíbornokhoz	90
580.	„ . . .	1630.	„	18. Eggenberg herczeghez	91
581.	Nagyszombat,	1630.	„	22. Barberini Ferencz bíbornokhoz	93
582.	„	1630.	„	25. II. Ferdinánd királyhoz	94
583.	„	1630.	február	12. „ „ „	96
584.	„	1630.	„	16. Révay Ferenczhez	96
585.	„	1630.	„	16. Batthyány Ádámhoz	97
586.	„	1630.	„	16. Hainburg város közönségéhez	98
587.	„	1630.	„	20. Az esztergomi káptalanhoz	99
588.	„	1630.	„	13. Körlevéli meghívó a nemzeti zsinatra	100
589.	„	1630.	„	20. Veresmarthy Mihály bátai apáthoz	102
590.	„	1630.	„	20. Babóthy Ferencz siklósi apáthoz	102
591.	„	1630.	„	20. A zágrábi káptalanhoz	103
592.	— . . .	1630.	márczius első napjaiban.	— Az alsóausztriai rendekhez	104
593.	Pozsony, . .	1630.	„	1. Pázmány tiltakozása Sárospataknak Rákóczy György kezére bocsátása ellen	105
594.	„ . . .	1630.	„	2. Nagyszombat város tanácsához	106
595.	„ . . .	1630.	„	11. Batthyány Ádámhoz	107
596.	Nagyszombat,	1630.	„	18. II. Ferdinánd királyhoz	109
597.	„	1630.	„	25. Batthyány Ádámhoz	110
598.	— . . .	1630.	április elején.	II. Ferdinánd királyhoz	111
599.	Nagyszombat,	1630.	„	14. A nemzeti zsinat elé terjesztett tárgysorozat	112
600.	„	1630.	„	15. Telegdy kalocsai érsek tiltakozása ellen a zsinathoz intézett ellenirat	117
601.	„	1630.	„	16. VIII. Orbán pápához	120
602.	— . . .	1630.	május 15. előtt.	II. Ferdinánd királyhoz	121
603.	Pozsony, . .	1630.	„	17. Pallotto bécsi nuntiushoz	122
604	„ . . .	1630.	„	19. II. Ferdinánd királyhoz	123
605.	Pöstyén, . .	1630.	„	31. Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	124
606.	Pozsony, . .	1630.	június	26. Elismervény a tornai és gömöri tizedek bérbeadásáról	125
607.	Sellye, . . .	1630.	július	2. A pozsonyi m. kir. kamarához	126
608.	„ . . .	1630.	„	4. Bizonyítvány Szegi S. J. mellett	127
609.	Szentkereszt,	1630.	„	25. Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz	128
610.	„	1630.	augusztus	8. A bécsi udvari kamara elnökéhez	129

					Lap
611.	Körmöcz, .	1630.	augusztus	11.	Az esztergomi káptalanhoz 131
612.	Pozsony, . .	1630.	szeptember	5.	Perényi Ferenczhez 131
613.	„ . . .	1630.	„	10.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 132
614.	„ . . .	1630.	szept. 10. körül		Barberini Antal bíbornokhoz 133
615.	„ . . .	1630.	„ 10.	„	Savelli herczeg római cs. követhez 134
616.	„ . . .	1630.	szeptember	23.	VIII. Orbán pápához 135
617.	„ . . .	1630.	„	23.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 136
618.	Sellye, . . .	1630.	„	29.	II. Ferdinánd királyhoz 136
619.	Nagyszombat,	1630.	október	5.	Székely Balázs szepesi kanonokhoz 137
620.	Pozsony, . .	1630.	„	7.	II. Ferdinánd klrályhoz 138
621.	„ . . .	1630.	„	9.	Nagyszombat város tanácsához 139
622.	Sellye, . . .	1630.	„	13.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 140
623.	„ . . .	1630.	„	14.	II. Ferdinánd királyhoz 141
624.	„ . . .	1630.	„	14.	„ „ „ 142
625.	Nagyszombat,	1630.	„	22.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 143
626.	„	1630.	„	28.	„ „ „ „ „ „ „ 144
627.	„	1630.	november	4.	Eszterházy Miklós nádorhoz 145
628.	— . . .	1630.	„	6.	Lósy Imréhez írt vélemény a Rákóczy ellen való téli hadviselést illetőleg 147
629.	Nagyszombat,	1630.	„	18.	VIII. Orbán pápához 150
630.	„	1630.	„	18.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 150
631.	Sellye, . . .	1630.	„	21.	II. Ferdinánd királyhoz 151
632.	„ . . .	1630.	„	22.	„ „ „ 154
633.	„ . . .	1630.	„	22.	Ferenczffy L. udvari titkárhoz 155
634.	„ . . .	1630.	„	22.	Schwab Tóbiás bécsi kanonokhoz 155
635.	„ . . .	1630.	deczember	8.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 156
636.	„ . . .	1630.	„	16.	„ „ „ „ „ „ „ 157
637.	Nagyszombat,	1630.	„	31.	II. Ferdinánd királyhoz 158
638.	„	1630.	„	31.	I. Rákóczy György fejedelemhez 159

1631.

639.	Nagyszombat,	1631.	január	3.	II. Ferdinánd királyhoz 161
640.	Kassa,	1631.	„	7.	„ „ „ 162
641.	Nagyszombat,	1631.	„	14.	A pozsonyi m. kir. kamarához 164
642.	„	1631.	„	15.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 165
643.	Pozsony, . .	1631.	„	24.	A Propaganda Congregatióhoz 166
644.	Nagyszombat,	1631.	február	4.	II. Ferdinánd királyhoz 167
645.	„	1631.	„	4.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 168
646.	„	1631.	„	5.	II. Ferdinánd királyhoz 169
647.	„	1631.	„	7.	Eszterházy Miklós nádorhoz 170
648.	— . . .	1631.	február 9. után.		Sennyey István püspök, kanczellárhoz 171
649.	Pozsony, . .	1631.	február	17.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 173
650.	„ . . .	1631.	„	21.	„ „ „ „ „ „ „ 174
651.	„ . . .	1631.	március	5.	II. Ferdinánd királyhoz 175
652.	„ . . .	1631.	„	8.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 175
653.	„ . . .	1631.	„	16.	II. Ferdinánd királyhoz 177
654.	„ . . .	1631.	„	20.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 178
655.	Nagyszombat,	1631.	„	25.	Kovasóczy Istvánhoz 178
656.	„	1631.	„	26.	II. Ferdinánd királyhoz 179
657.	Sellye, . . .	1631.	„	28.	A hét bányaváros közönségéhez 181
658.	„ . . .	1631.	április	9.	Gróf Pálffy Istvánhoz 182
659.	Nagyszombat,	1631.	„	14.	II. Ferdinánd királyhoz 183
660.	Sellye, . . .	1631.	május	3.	A szepesi kamarához 184
661.	„ . . .	1631.	„	11.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 185
662.	Pöstyén, . .	1631.	„	12.	II. Ferdinánd királyhoz 186
663.	„ . . .	1631.	„	16.	Nagyszombat város tanácsához 187
664.	Tardoskedd,	1631.	„	30.	Gróf Pálffy Istvánhoz 188

					Lap
665.	Sellye, . . .	1631.	június	9.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 189
666.	„ . . .	1631.	„	12.	II. Ferdinánd királyhoz 190
667.	Nagyszombat,	1631.	„	18.	Törös János (Pázmány nevében) Hmira Jánoshoz . . . 191
668.	„	1631.	„	23.	Alapító-levél az érsekújvári szentferenczrendi zárdáról . 192
669.	„	1631.	„	26.	Barberini Tádé herczeghez 193
670.	„	1631.	„	27.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 194
671.	„	1631.	„	29.	Alapító-levél a Szent-István-szemináriumról 195
672.	„	1631.	„	29.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 198
673.	Sellye, . . .	1631.	július	5.	Bosnyák Istvánhoz 199
674.	„ . . .	1631.	„	10.	Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz . . . 200
675.	„ (Pozsony),	1631.	„	12.	(1635. deczember 1.) Átruházási okmány 20 czer forintról Balassa Menyhértné Bakith Margit részére 201
676.	— . . .	1631.	július 29. előtt.		VIII. Orbán pápához 203
677.	Túrócz, . .	1631.	augusztus	4.	II. Ferdinánd királyhoz 204
678.	„ . . .	1631.	„	11.	„ „ „ 205
679.	Sellye, . . .	1631.	„	29.	„ „ „ 206
680.	„ . . .	1631.	„	29.	„ „ „ 208
681.	Nagyszombat,	1631.	szeptember	2.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 209
682.	Sellye, . . .	1631.	„	15.	Gróf Batthyány Ádámhoz 211
683.	Wien, . . .	1631.	„	25.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 212
684.	Sellye, . . .	1631.	október	8.	Koháry Péterhez 213
685.	„ . . .	1631.	„	11.	Özv. Batthyány Ferenczné Poppel Évához 214
686.	Nagyszombat,	1631.	„	19.	Egy római prælatushoz 214
687.	„	1631.	„	19.	II. Ferdinánd királyhoz 215
688.	Sellye, . . .	1631.	„	23.	Artner Wolfgang soproni polgármesterhez 216
689.	„ . . .	1631.	„	24.	II. Ferdinánd királyhoz 217
690.	„ . . .	1631.	„	30.	„ „ „ 218
691.	Nagyszombat,	1631.	november	3.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 220
692.	Sellye, . . .	1631.	„	8.	Veér Györgyhöz 221
693.	„ . . .	1631.	„	8.	Nadányi Zsigmondhoz 223
694.	„ . . .	1631.	„	8.	Egy Somlyay ivadékhoz 224
695.	„ . . .	1631.	„	9.	Az esztergomi káptalanhoz 225
696.	„ . . .	1631.	„	22.	A pozsonyi m. kir. kamarához 226
697.	„ . . .	1631.	deczember	5.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 227
698.	Nagyszombat,	1631.	„	10.	Barberini Antal bíbornokhoz 228
699.	Gutta, . . .	1631.	„	14.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 229
700.	Nagyszombat,	1631.	„	29.	A nyitrai káptalanhoz 230

1632.

701.	Nagyszombat,	1632.	január	2.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 231
702.	„	1632.	„	9.	Koháry Péterhez 232
703.	„	1632.	„	11.	Eszterházy Miklós nádorhoz 233
704.	„	1632.	„	18.	Gróf Pálffy Istvánhoz 234
705.	Wien, . . .	1632.	„	31.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 235
706.	Nagyszombat,	1632.	február első napjaiban. — Meghívó a nemzeti zsinatra 236		
707.	— . . .	1632.	február hó.		Pázmánynak Rómába való elutazása előtti feljegyzése . . 238
708.	Nagyszombat,	1632.	„	6.	Felhatalmazási okmány Lósynak, papszentelésre 238
709.	„	1632.	„	8.	Az esztergomi káptalanhoz 240
710.	Magyarbél, .	1632.	„	9.	Freilich Gergelyhez, Nagyszombat város bírájához . . . 241
711.	Nagyszombat,	1632.	„	9.	Alapító-levél a nagyszombati szentferenczrendi templomban tartandó tótnyelvű istentiszteletre 242
712.	Pozsony, . .	1632.	„	10.	II. Ferdinánd királyhoz 245
713.	„ . . .	1632.	„	11.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 247
714.	„ . . .	1632.	„	13.	II. Ferdinánd királyhoz 247
715.	„ . . .	1632.	„	14.	Magyarország fő- és alpapságához 248
716.	Ferrara, . .	1632.	márczius	12.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 249
717.	„ . . .	1632.	„	13.	János Károly toszkánai nagyherczeghez 250

					Lap
718.	Róma, . . .	1632.	márczius	27.	II. Ferdinánd királyhoz 250
719.	„ . . .	1632.	„	29.	A pármai herczeghez 251
720.	„ . . .	1632.	„	29.	János Károly toszkánai nagyherczeghez 252
721.	„ . . .	1632.	április	3.	II. Ferdinánd királyhoz 253
722.	„ . . .	1632.	„	3.	A modenai herczeghez 254
723.	„ . . .	1632.	„	3.	A modenai herczegnéhez 255
724.	„ . . .	1632.	„	3.	János Károly toszkánai nagyherczeghez 256
725.	„ . . .	1632.	„	6.	Beszéd VIII. Orbán pápához 256
726.	„ . . .	1632.	„	9.	Pázmány feljegyzései az Azzolino ripai püspökkel való e napon folytatott tárgyalásokról 262
727.	„ . . .	1632.	„	10.	II. Ferdinánd királyhoz 265
728.	„ . . .	1632.	ápr. 13. v.	14.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 268
729.	„ . . .	1632.	április	13.	A Rómában székelő összes bíbornokokhoz 271
730.	„ . . .	1632.	„	13.	VIII. Orbán pápához. (Eleonóra császárné részére engedély) 272
731.	„ . . .	1632.	„	16.	II. Ferdinánd királyhoz 273
732.	„ . . .	1632.	ápr. 24. előtt.		Verospi bíbornokhoz 276
733.	„ . . .	1632.	április	24.	Beszéd VIII. Orbán pápához 279
734.	„ . . .	1632.	„	24.	II. Ferdinánd királyhoz 282
735.	„ . . .	1632.	május hó.		VIII. Orbán pápához 285
736.	„ . . .	1632.	„	1.	II. Ferdinánd királyhoz 286
737.	„ . . .	1632.	„	3.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 288
738.	„ . . .	1632.	„	3.	„ „ „ 290
739.	„ . . .	1632.	„	7.	„ „ „ 293
740.	„ . . .	1632.	„	8.	II. Ferdinánd királyhoz 295
741.	„ . . .	1632.	máj. 10. körül.		Kérvény VIII. Orbán pápához. (Négy új püspökség dolga) 296
742.	„ . . .	1632.	május	10.	VIII. Orbán pápához. (Pálosok reformálása) 298
743.	„ . . .	1632.	„	10.	„ „ „ (Kérelem ereklyék iránt) 299
744.	„ . . .	1632.	„	10.	„ „ „ (Felmentés a „visit. ss. limin.“ alól) 299
745.	„ . . .	1632.	„	10.	„ „ „ (Teljes búcsú a pozsonyi templomnak) 300
746.	„ . . .	1632.	„	10.	„ „ „ (Eretnekek feloldozása és a licentiatusok dolga) 300
747.	„ . . .	1632.	„	10.	„ „ „ (Præconisat. bullák taxáinak mérséklése) 301
748.	„ . . .	1632.	„	10.	„ „ „ (Teljes búcsú a szombathelyi templomnak) 302
749.	„ . . .	1632.	„	15.	előtti napok egyikén. — Kérvény VIII. Orbán pápához. (Bécsi püspök részére bíbort kér) 303
750.	„ . . .	1632.	„	15.	II. Ferdinánd királyhoz 304
751.	„ . . .	1632.	„	22.	„ „ „ 305
752.	„ . . .	1632.	„	26.	előtti napokban (22—26.) VIII. Orbán pápához 307
753.	„ . . .	1632.	„	29.	II. Ferdinánd királyhoz 311
754.	„ . . .	1632.	„	30.	Az 1627. június 2-iki alapítványnak (római magyar növendékpapok hazautazási költségeire) módosítása 314
755.	„ . . .	1632.	„ végén.		Jelentés a cs. tanácshoz a római követségi útról 315
756.	Ancona, . .	1632.	június	9.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 328
757.	Buccari, . .	1632.	„	23.	Rendelet a Zrinyi-testvérek uradalmi tisztjei, mint a zenggi püspökség jogainak megnyírbálói, ellen 329
758.	— . . .	1632.	„ végén.		Folytatólagos jelentés a cs. tanácshoz 331
759.	Wien, . . .	1632.	július elején.		A császári tanácshoz 333
760.	Pozsony, . .	1632.	„	1.	I. Rákóczy György fejedelemhez 334
761.	Sellye, . . .	1632.	„	6.	Az esztergomi káptalanhoz 334
762.	Wien, . . .	1632.	„	12.	II. Ferdinánd királyhoz 335
763.	Pozsony, . .	1632.	„	13.	Pálffy Istvánhoz 336
764.	Sellye, . . .	1632.	„	25.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 337
765.	„ . . .	1632.	augusztus	1.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 338
766.	„ . . .	1632.	„	9.	II. Ferdinánd királyhoz. (A köv. 4 levélhez kísérőlevél) . 339
767.	— . . .	1632.	„	9.	„ „ „ (Borgia bíbornok, római spanyol követ dolga) 340

						Lap
768.	—	. . .	1632.	augusztus	9.	II. Ferdinánd királyhoz. (Savelli utódjáról való gondoskodás) 341
769.	—	. . .	1632.	„	9	„ „ „ (Pius bíbornok kérelme) 342
770.	—	. . .	1632.	„	9.	„ „ „ (Massimi Incze bíbornok, cataniai püspök ügye) 343
771.	Sellye,	. . .	1632.	„	14.	Az esztergomi érsekség suffraganeusaihoz 344
772.	„	. . .	1632.	„	16.	Széchy Györgyné asszonyhoz 345
773.	„	. . .	1632.	„	20.	Sennyey István püspök, kanczellárhoz 346
774.	„	. . .	1632.	„	22.	II. Ferdinánd királyhoz 347
775.	„	. . .	1632.	„	22.	Nagyszombat város tanácsához és egész közönségéhez . 348
776.	„	. . .	1632.	„	25.	Sennyey István püspök, kanczellárhoz 349
777.	„	. . .	1632.	„	31.	II. Ferdinánd királyhoz 350
778.	„	. . .	1632.	„	31.	Vasváry György győri püspöki helynökhöz 351
779.	„	. . .	1632.	„	31.	Lichtenstein Gundacher herczeghez 352
780.	„	. . .	1632.	szeptember	4.	Csáky Istvánhoz 353
781.	„	. . .	1632.	„	5.	II. Ferdinánd királyhoz 354
782.	„	. . .	1632.	„	6.	A pozsonyi káptalanhoz 356
783.	„	. . .	1632.	„	12.	I. Rákóczy György fejedelemhez 357
784.	Znióváralja,	.	1632.	„	27.	Rendelet a túróczi konvent, mint hites helyhez 360
785.	Tardoskedd,		1632.	október	1.	Borgia bíbornokhoz, a Propag. Congr. præfectusához . . 361
786.	„		1632.	„	1.	Ingoli, a Propag. Congr. titkárához 362
787.	Érsekújvár,	.	1632.	„	4.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 363
788.	„	. . .	1632.	„	6.	Ötvös István hadnagyhoz. (Hadfogadási meghatalmazás) 364
789.	„	. . .	1632.	„	12.	Borgia bíbornokhoz, a Propag. Congr. præfectusához . . 365
790.	—	. . .	1632.	„	18.	Patay Sámuelhez 366
791.	Érsekújvár,	.	1632.	„	28.	II. Ferdinánd királyhoz 370
792.	„	. . .	1632.	november	4.	Pálffy Pálhoz 370
793.	„	. . .	1632.	„	7.	Wolfrath Antal bécsi püspökhöz 371
794.	„	. . .	1632.	„	19.	Forgách Zsigmond nádor özvegyéhez 374
795.	—	. . .	1632.	„	végén.	Thurzó Ádám grófhoz 375
796.	Érsekújvár,	.	1632.	deczember	hó.	II. Ferdinánd királyhoz 376
797.	„	. . .	1632.	„	2.	A pozsonyi m. kir. kamarához 377
798.	—	. . .	1632.	„	8.	Vélemény a császári tanácshoz, a kötendő béke érdekében 378
799.	Érsekújvár,	.	1632.	„	8.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 380
800.	„	. . .	1632.	„	17.	Barkóczy Lászlóhoz 382
801.	„	. . .	1632.	„	19.	Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz 383
802.	„	. . .	1632.	„	26.	Az esztergomi káptalanhoz 383
803.	„	. . .	1632.	„	29.	Eszterházy Miklós nádorhoz 384

1633.

804.	Érsekújvár,	.	1633.	január	5.	Nagyszombat város tanácsához 386
805.	„	. . .	1633.	„	5.	I. Rákóczy György fejedelemhez 387
806.	„	. . .	1633.	„	8.	A túróczi konventi hites hely személyzetéhez 388
807.	„	. . .	1633.	„	8.	Eszterházy Miklós nádorhoz 389
808.	Pozsony,	. .	1633.	„	14.	Pázmány nyugtája spanyol királyi évjáradékáról 390
809.	Nagyszombat,		1633.	„	16.	Balog Istvánhoz 391
810.	„		1633.	„	20.	II. Ferdinánd királyhoz 392
811.	„		1633.	„	20.	Megbízó-levél Püski Jánoshoz 393
812.	„		1633.	„	28.	Winkovits Benedek pécsi püspökhöz. (Meghívó a nemzeti zsinatra) 394
813.	Sopron,	. .	1633.	„	30.	II. Ferdinánd királyhoz 396
814.	Pozsony,	. .	1633.	február	5.	Borghese bíbornokhoz 397
815.	„	. . .	1633.	„	7.	Lósy Imre váradi püspök, érseki helynökhöz 398
816.	„	. . .	1633.	„	10.	Sennyey István püspök, kanczellárhoz 399
817.	„	. . .	1633.	„	15.	Nagyfalvy Gergely vál. szerémi püspökhöz 400
818.	„	. . .	1633.	„	15.	Himmelreich György pannonhalmi főapáthoz 401
819.	Nagyszombat,		1633.	„	25.	Pálffy Istvánhoz 402

					Lap
820.	Pozsony, . .	1633.	márczius	12.	II. Ferdinánd királyhoz 403
821.	„ . . .	1633.	„	16.	A győri káptalanhoz 405
822.	Nagyszombat,	1633.	„	25.	Prachar Miklós túróczi hites helyi konventuálishoz . . . 406
823.	Wien, . . .	1633.	április	2.	Vélemény az eperjesi békealkudozásokról 407
824.	Pozsony, . .	1633.	„	14.	Pálffy Istvánhoz 412
825.	„ . . .	1633.	„	16.	Czobor Imre komáromi főispánhoz 413
826.	Sellye, . . .	1633.	„	19.	„ „ „ „ 414
827.	„ . . .	1633.	„	20.	II. Ferdinánd királyhoz 415
828.	Nagyszombat,	1633.	„	29.	A szepesi káptalanhoz 417
829.	„	1633.	„	29.	A pozsonyi m. kir. kamarához 417
830.	„	1633.	„	30.	Megnyitó-beszéd a tartományi zsinaton 418
831.	Pöstyén, . .	1633.	május	11.	II. Ferdinánd királyhoz 419
832.	„ . . .	1633.	„	12.	A pozsonyi m. kir. kamarához 420
833.	Nagyszombat,	1633.	„	23.	Pozsonyi öröklámpa-alapítvány alapító-levele 420
834.	Pozsony, . .	1633.	június	4.	Gróf Forgách Zsigmond özvegyéhez, Pálffy Katához . . 422
835.	„ . . .	1633.	„	23.	Gróf Pálffy Istvánhoz 423
836.	„ . . .	1633.	„	24.	II. Ferdinánd királyhoz 424
837.	„ . . .	1633.	„	29.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 425
838.	Wien, . . .	1633.	július	16.	Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz 425
839.	Pozsony, . .	1633.	„	22.	Oklevél a Pázmáneum házi szabályzatának módosításáról 430
840.	„ . . .	1633.	„	23.	III. Ferdinánd ifjabb királyhoz 432
841.	„ . . .	1633.	„	26.	Forró György jezsuita provinciálishoz 432
842.	„ . . .	1633.	„	27.	Gróf Batthyány Ádámhoz 433
843.	„ . . .	1633.	„	28.	II. Ferdinánd királyhoz 434
844.	Nagyszombat,	1633.	augusztus	4.	A bányavidéki kamara elnökéhez 436
845.	„	1633.	„	6.	A nagyszombati apáczáknak bőjti felmentést adó oklevél 437
846.	„	1633.	„	9.	Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz 438
847.	„	1633.	„	19.	I. Rákóczy György fejedelemhez 441
848.	Túrócz, . .	1633.	szeptember	9.	Wégh Ferencz pozsonyi szentferenczrendi concionatorhoz 443
849.	„ . . .	1633.	„	17.	Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz 443
850.	„ . . .	1633.	„	17.	II. Ferdinánd királyhoz 446
851.	Szentkereszt,	1633.	„	24.	Lósy Imre püspök, érseki helynökhöz 448
852.	„	1633.	„	29.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 449
853.	— . . .	1633.	okt. 3. előtt.		A selmeczi kamarához 450
854.	Szentkereszt,	1633.	október	7.	A szentkereszti esperesi kerület plébánosaihoz 451
855.	Nagyszombat,	1633.	„	18.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 452
856.	Pozsony, . .	1633.	november	1.	Oklevél Solymosi Péternek a kiskorú Pázmány Miklós jószágainak kezelésével történt megbízásáról 453
857.	„ . . .	1633.	„	4.	II. Ferdinánd királyhoz 454
858.	„ . . .	1633.	deczember	1.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 456
859.	Nagyszombat,	1633.	„	17.	I. Rákóczy György fejedelemhez 456
860.	„	1633.	„	22.	Jakusith Györgynek a főpapok nevében adott instructió 457
861.	— . . .	1633.	decz. 22. után.		Jakusith Györgyhöz 460

1634.

862.	Nagyszombat,	1634.	január	1.	Savelli bíbornokhoz 463
863.	Pozsony, . .	1634.	„	11.	Gróf Homonnai Drugeth Jánoshoz 464
864.	„ . . .	1634.	február	14.	II. Ferdinánd királyhoz 465
865.	„ . . .	1634.	márczius	2.	„ „ „ 466
866.	„ . . .	1634.	„	9.	I. Rákóczy György fejedelemhez 467
867.	„ . . .	1634.	„	16.	VIII. Orbán pápához 468
868.	— . . .	1634.	„	16. (?).	Emlékirat az apostoli Szentszékhez 469
869.	Pozsony, . .	1634.	„	21.	I. Rákóczy György fejedelemhez 470
870.	„ . . .	1634.	„	22.	II. Ferdinánd királyhoz 471
871.	„ . . .	1634.	„	22.	Csernel Györgyhöz 473
872.	— . . .	1634.	„	22.	I. Rákóczy György fejedelemhez 474
873.	Pozsony, . .	1634.	„	30.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 476

					Lap
874.	Pozsony, . .	1634.	márczius	30.	Gróf Pálffy Pálhoz 476
875.	„ . . .	1634.	„	30.	I. Rákóczy György fejedelemhez 477
876.	Sellye, . . .	1634.	április	6.	Rozsnyó város tanácsához 479
877.	Pöstyén, . .	1634.	„	15.	I. Rákóczy György fejedelemhez 480
878.	Nagyszombat,	1634.	„	23.	Sólymosi Péterhez 481
879.	Pozsony, . .	1634.	május	2.	Gróf Draskovits Gáspárhoz 482
880.	„ . . .	1634.	„	3.	I. Rákóczy György fejedelemhez 483
881.	„ . . .	1634.	„	8.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 484
882.	„ . . .	1634.	június	12.	A Propaganda Congregatióhoz 485
883.	„ . . .	1634.	„	16.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 486
884.	Nagyszombat,	1634.	„	24.	„ „ „ „ „ „ „ 487
885.	„	1634.	július	3.	„ „ „ „ „ „ „ 488
886.	Pozsony, . .	1634.	„	10.	„ „ „ „ „ „ „ 489
887.	„ . . .	1634.	„	16.	II. Ferdinánd királyhoz 490
888.	Rudna, . . .	1634.	augusztus	1.	I. Rákóczy György fejedelemhez 492
889.	„ . . .	1634.	„	2.	„ „ „ „ 494
890.	„ . . .	1634.	„	5.	Az esztergomi káptalanhoz 495
891.	Túrócz, . .	1634.	„	9.	I. Rákóczy György fejedelemhez 496
892.	„ . . .	1634.	„	14.	Homonnai Drugeth János grófhoz 497
893.	— . . .	1634.	szeptember	hó.	II. Ferdinánd királyhoz 498
894.	— . . .	1634.	„	„	I. Rákóczy György fejedelemhez 499
895.	Pozsony, . .	1634.	„	5.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 500
896.	„ . . .	1634.	„	11.	I. Rákóczy György fejedelemhez 501
897.	„ . . .	1634.	„	12.	II. Ferdinánd királyhoz 503
898.	Nagyszombat,	1634.	„	16.	Eszterházy protestatiója ellen való első ellentiltakozás az esztergomi káptalan előtt 504
899.	Sellye, . . .	1634.	„	17.	Eszterházy ellen való tiltakozás a nyitrai káptalan előtt 507
900.	Pozsony, . .	1634.	deczember	1.	„ „ „ „ a pozsonyi „ „ 507
901.	Sellye, . . .	1634.	szeptember	19.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 511
902.	Pozsony, . .	1634.	„	29.	Sennyey István püspök, kir. kanczellárhoz 512
903.	„ . . .	1634.	október	4.	Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz 514
904.	Sellye, . . .	1634.	„	6.	Dubowszky György nagyprépostoz 515
905.	„ . . .	1634.	„	13.	Hosszutóty László váradi püspök, szepesi préposthoz . . 516
906.	„ . . .	1634.	„	14.	A pozsonyi m. kir. kamarához 517
907.	„ . . .	1634.	„	15.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 519
908.	„ . . .	1634.	„	19.	I. Rákóczy György fejedelemhez 520
909.	„ . . .	1634.	„	22.	Protestatió Nyitra város felszabadítása ellen 521
910.	Pozsony, . .	1634.	november	8.	Az esztergomi káptalanhoz 523
911.	— . . .	1634.	deczember	hó.	Emlékirat a prímási jogokról 525
912.	Pozsony, . .	1634.	„	1.	Tiltakozás Eszterházy protestatiója ellen a pozsonyi káptalan előtt 527
913.	„ . . .	1634.	„	4.	Az esztergomi káptalanhoz 529
914.	„ . . .	1634.	„	4.	A nyitrai káptalanhoz 530
915.	„ . . .	1634.	„	5.	Sennyey István püspök, kir. kanczellárhoz 531
916.	„ . . .	1634.	„	5.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 532
917.	„ . . .	1634.	„	6.	Barberini Tádé herczeghez 533
918—20.	— . . .	1634.	„	7.	(ill. decz. 4. és 8.) Eszterházy nádor ellen való tiltakozás az esztergomi, pozsonyi és nyitrai káptalanok előtt . . 534
921.	Pozsony, . .	1634.	deczember	10.	I. Rákóczy György fejedelemhez 537
922.	Sopron, . .	1634.	„	27.	Borgia bíbornokhoz, a Propaganda præfectusához . . . 538
923.	„ . .	1634.	„	27.	„ „ „ „ „ . . . 539

1635.

924.	— . . .	1635.	január	hó.	II. Ferdinánd királyhoz 540
925.	— . . .	1635.	„		Lippay György veszprémi püspökhöz 545
926.	Sopron, . .	1635.	„	27.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 546
927.	„ . .	1635.	február	3.	Pálffy Istvánhoz 547

					Lap
928.	Sopron, . .	1635.	február	11.	Engedély okmány (misemondatás és bőjt) özv. Pálffy Miklósnénak 548
929.	Pozsony, . .	1635.	„	17.	Zólyomi Dávidhoz 548
930.	„ . . .	1635.	„	17.	I. Rákóczy György fejedelemhez 550
931.	„ . . .	1635.	„	18.	Hmira János S. J, a Pázmáneum regenséhez 550
932.	„ . . .	1635.	márcz. 6. előtt.		II. Ferdinánd királyhoz 551
933.	„ . . .	1635.	márczius	7.	I. Rákóczy György fejedelemhez 552
934.	„ . . .	1635.	„	7.	„ „ „ „ 554
935.	„ . . .	1635.	„	8.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 556
936.	„ . . .	1635.	„	8.	„ „ „ 557
937.	„ . . .	1635.	„	15.	Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz 558
938.	„ . . .	1635.	„	19.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 559
939.	„ . . .	1635.	„	20.	II. Ferdinánd királyhoz 560
940.	Sellye, . . .	1635.	„	24.	A pozsonyi m. kir. kamarához 561
941.	— . . .	1635.	„	29.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 562
942.	Sellye, . . .	1635.	„	29.	II. Ferdinánd királyhoz 563
943.	„ . . .	1635.	„	30.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 564
944.	Nagyszombat,	1635.	április	3.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 565
945.	Pozsony, . .	1635.	„	10.	Emlékirat a királyhoz a püspökségek feletti királyi adományozási jogról 565
946.	„ . . .	1635.	„	17.	Eckstein Kristóf élelmezési mesterhez 569
947.	„ . . .	1635.	„	20.	I. Rákóczy György fejedelemhez 570
948.	„ . . .	1635.	„	23.	„ „ „ „ 571
949.	„ . . .	1635.	„	25.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 572
950.	Wien, . . .	1635.	május	6.	Dobronoki György S. J., nagyszombati coll. rectorhoz . 573
951.	„ . . .	1635.	„	10.	Vélemény (a cs. tanácshoz) a szász választófejedelemmel való békéről 574
952.	Pozsony, . .	1635.	„	12.	Alapító-levél a nagyszombati egyetemről 578
953.	— . . .	1635.	„	v. jún.	VIII. Orbán pápához 581
954.	— . . .	1635.	„	„ „	Montmann Kornélhoz, a Rota auditorához 582
955.	— . . .	1635.	„	15. után.	Vélemény az oláh vajda felségfolyamodványáról 583
956.	Pöstyén, . .	1635.	„	25.	I. Rákóczy György fejedelemhez 584
957.	Nagyszombat,	1635.	június	6.	A nagyszombati Klarisszákhoz 585
958.	Sellye, . . .	1635.	„	13.	Lósy Imre egri püspökhöz 586
959.	„ . . .	1635.	„	14.	II. Ferdinánd királyhoz 588
960.	„ . . .	1635.	„	16.	Emlékirat a királyhoz a címzetes püspökségek betöltésére nézve 589
961.	„ . . .	1635.	„	16.	II. Ferdinánd királyhoz 592
962.	Pozsony, . .	1635.	„	29.	Adománylevél Eteky I. részére Vayka és Érsekleél székek feletti udvarbíróságról 592
963.	„ . . .	1635.	július	7.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 593
964.	„ . . .	1635.	„	17.	„ „ „ „ „ „ „ 594
965.	„ . . .	1635.	„	28.	Gróf Pálffy Istvánhoz 595
966.	„ . . .	1635.	„	29.	A bécsi egyetem Consistoriumához 596
967.	„ . . .	1635.	„	29.	II. Ferdinánd királyhoz 597
968.	Szempcz, . .	1635.	augusztus	1.	Kassa város tanácsához 598
969.	Túrócz, . .	1635.	„	21.	Lósy Imre egri püspökhöz 599
970.	Pozsony (?),	1635.	„	27.	VIII. Orbán pápához 600
971.	Túrócz, . .	1635.	„	28.	A nagyszombati érseki tiszttartóhoz 602
972.	„ . . .	1635.	„	28.	Dobronoki György S. J., nagyszombati coll. rectorhoz . 602
973.	Pozsony, . .	1635.	szeptember	26.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 604
974.	„ . . .	1635.	„	27.	II. Ferdinánd királyhoz 605
975.	„ . . .	1635.	október	3.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 606
976.	„ . . .	1635.	„	3.	II. Ferdinánd királyhoz 607
977.	„ . . .	1635.	„	3.	Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz 608
978.	„ . . .	1635.	„	6.	I. Rákóczy György fejedelemhez 608
979.	Sellye, . . .	1635.	„	20.	Dobronoki György S. J., nagyszombati coll. rectorhoz . 609
980.	„ . . .	1635.	„	20.	Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz 610

						Lap
981.	Sellye, . . .	1635.	október	23.	Gróf Pálffy Pálhoz	611
982.	„ . . .	1635.	„	31.	Az esztergomi káptalanhoz	612
983.	„ . . .	1635.	november	18.	Gróf Pálffy Istvánhoz	613
984.	Pozsony, . .	1635.	„	27.	A győri káptalanhoz	614
985.	„ . . .	1635.	„	28.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	615
986.	„ . . .	1635.	december	1.	Átruházási okmány 20 ezer forintról, Balassa Menyhértné Bakith Margit részére	616
987.	„ . . .	1635.	„	6.	Nyilatkozat a Pázmáneum „káptalani“ növendékeit illetőleg	616
988.	„ . . .	1635.	„	8.	Az esztergomi káptalanhoz	617
989.	„ . . .	1635.	„	8.	Ergelich Ferencz zágrábi püspökhöz	618
990.	„ . . .	1635.	„	8.	Rendelet a pozsonyi Klarissza-zárda klauzurájáról . .	620
991.	„ . . .	1635.	„	8.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	621
992.	Nagyszombat,	1635.	„	19.	Egy magyar világi főúrhoz	622
993.	„	1635.	„	27.	Kanonoksági adománylevél Szelepcsényi György részére	623

1636.

994.	Nagyszombat,	1636.	január	2.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 624
995.	— . . .	1636.	„	4.	Eszterházy Miklós nádorhoz 625
996.	Nagyszombat,	1636.	„	18.	Barberini Tádé herczeghez 627
997.	Pozsony, . .	1636.	február	9.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 628
998.	„ . . .	1636.	„	17.	„ „ „ „ „ „ „ 629
999.	„ . . .	1636.	„	23.	Bethlen Istvánhoz 630
1000.	— . . .	1636.	márcz. 1. után		Vélemény a királyhoz Rákóczy György kérelméről . . 632
1001.	Pozsony, . .	1636.	március	2.	Vincze István diószegi ispánhoz 633
1002.	„ . . .	1636.	„	10.	I. Rákóczy György fejedelemhez 633
1003.	„ . . .	1636.	„	10.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 635
1004.	„ . . .	1636.	„	11.	II. Ferdinánd királyhoz 635
1005.	„ . . .	1636.	„	14.	Gróf Bethlen Istvánhoz 636
1006.	„ . . .	1636.	„	15.	I. Rákóczy György fejedelemhez 639
1007.	„ . . .	1636.	„	17.	II. Ferdinánd királyhoz 640
1008.	Nagyszombat,	1636.	„	17.	I. Rákóczy György fejedelemhez 641
1009.	„	1636.	„	19.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 642
1010.	„	1636.	„	20.	A pozsonyi m. kir. kamarához 642
1011.	— . . .	1636.	„	28.	Döntés a nagyszombati gyászistentiszteleti offertóriumok ügyében 644
1012.	Nagyszombat,	1636.	„	28.	II. Ferdinánd királyhoz 644
1013.	Sellye, . . .	1636.	április	3.	Az esztergomi káptalan egyik tagjához 645
1014.	Wien, . . .	1636.	„	16.	I. Rákóczy György fejedelemhez 647
1015.	„ . . .	1636.	„	21.	VIII. Orbán pápához 648
1016.	„ . . .	1636.	„	21.	Barberini Ferencz bíbornokhoz 648
1017.	Pozsony, . .	1636.	május	5.	Kauschek Ádám kapronczai plébánoshoz 649
1018.	„ . . .	1636.	„	5.	I. Rákóczy György fejedelemhez 650
1019.	„ . . .	1636.	„	6.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 652
1020.	Sellye, . . .	1636.	„	13.	„ „ „ „ „ „ „ 653
1021.	„ . . .	1636.	„	17.	I. Rákóczy György fejedelemhez 654
1022.	Nagyszombat,	1636.	„	22.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 654
1023.	„	1636.	„	26.	I. Rákóczy György fejedelemhez 655
1024.	„	1636.	„	29.	Gróf Pálffy Istvánhoz 656
1025.	„	1636.	június	2.	Döntés a szepesi gyász-offertórium ügyében 657
1026.	„	1636.	„	3.	A szepesi káptalanhoz 658
1027.	„	1636.	„	3.	I. Rákóczy György fejedelemhez 660
1028.	Pozsony, . .	1636.	„	5.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 661
1029.	„ . . .	1636.	„	11.	I. Rákóczy György fejedelemhez 662
1030.	„ . . .	1636.	„	14.	II. Ferdinánd királyhoz 663
1031.	„ . . .	1636.	„	14.	I. Rákóczy György fejedelemhez 664
1032.	„ . . .	1636.	„	15.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz 665
1033.	„ . . .	1636.	„	16.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 666

						Lap
1034.	Pozsony, . .	1636.	június	18.	Böjthe Miklós sághi prépost, esztergomi kanonokhoz . .	667
1035.	„ . .	1636.	„	18.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	668
1036.	„ . .	1636.	„	19.	I. Rákóczy György fejedelemhez	668
1037.	„ . .	1636.	„	19.	Melith Péterhez	670
1038.	„ . .	1636.	„	25.	I. Rákóczy György fejedelemhez	671
1039.	„ . .	1636.	„	26.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz	672
1040.	„ . .	1636.	„	29.	I. Rákóczy György fejedelemhez	673
1041.	„ . .	1636.	„	30.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	675
1042.	„ . .	1636.	júl. vagy aug.		„ „ „ „ „ „ „	675
1043.	„ . .	1636.	július	2.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz	676
1044.	„ . .	1636.	„	3.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	677
1045.	„ . .	1636.	„	4.	Zaicz Jánoshoz, a Pálos-rend provinciálisához	678
1046.	Nagyszombat,	1636.	„	14.	Gróf Pálffy Pálhoz	678
1047.	Sellye, . . .	1636.	„	18.	„ „ „	679
1048.	Turócz, . .	1636.	„	30.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz	680
1049.	„ . .	1636.	augusztus	10.	I. Rákóczy György fejedelemhez	682
1050.	„ . .	1636.	„	12.	„ „ „ „	684
1051.	Szentkereszt,	1636.	„	14.	II. Ferdinánd királyhoz	686
1052.	„	1636.	„	14.	Lippay György veszprémi püspök, kanczellárhoz . . .	687
1053.	Szentkereszt,	1636.	„	17.	Gróf Pálffy Istvánhoz	689
1054.	Túrócz, . .	1636.	„	26.	II. Ferdinánd királyhoz	690
1055.	Sellye, . . .	1636.	szeptember	3.	Gróf Pálffy Istvánhoz	691
1056.	Pozsony, . .	1636.	„	9.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz	692
1057.	Nagyszombat,	1636.	„	12.	Gróf Pálffy Istvánhoz	693
1058.	„	1636.	„	14.	„ „ „	694
1059.	„	1636.	„	14.	Alapító-levél a szatmári jezsuita-kollégiumról	695
1060.	„	1636.	„	14.	Oklevél a szepesi „Corpus Christi“ kápolna jövedelméből 2000 forintnak a most alapított szatmári jezsuita-kollégiumba való bekebelezéséről	697
1061.	„	1636.	„	16.	Rendelet a magyarországi Pálosokhoz	699
1062.	„	1636.	„	21.	Borgia bíbornokhoz, a Propag. Congreg. præfectusához	700
1063.	„	1636.	„	25.	Lipót Vilmos főherczeghez (?)	701
1064.	„	1636.	„	30.	II. Ferdinánd királyhoz	703
1065.	— . . .	1636.	október	3.	Utasítás Püski János esztergomi kanonokhoz	704
1066.	Nagyszombat,	1636.	„	5.	I. Rákóczy György fejedelemhez	708
1067.	Pozsony, . .	1636.	„	11.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez	710
1068.	„ . . .	1636.	„	12.	II. Ferdinánd királyhoz	711
1069.	„ . . .	1636.	„	14.	I. Rákóczy György fejedelemhez	712
1070.	„ . . .	1636.	„	16.	„ „ „ „	713
1071.	„ . . .	1636.	„	16.	II. Ferdinánd királyhoz	715
1072.	„ . . .	1636.	„	17.	„ „ „	716
1073.	„ . . .	1636.	„	19.	„ „ „	717
1074.	„ . . .	1636.	„	20.	Gróf Pálffy Istvánhoz	718
1075.	Sellye, . . .	1636.	„	22.	„ „ „	719
1076.	Pozsony, . .	1636.	„	26.	I. Rákóczy György fejedelemhez	720
1077.	— . . .	1636.	„	26.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez. (Levéltöredék)	722
1078.	— . . .	1636.	„	28.	Egy pénzes vasládába tett jegyzék	722
1079.	Pozsony, . .	1636.	„	28.	A bécsi jezsuita professus-házban elhelyezett pénzesládáról való „donatio mortis causa“	723
1080.	„ . . .	1636.	„	30.	I. Rákóczy György fejedelemhez	725
1081.	„ . . .	1636.	november	8.	II. Ferdinánd királyhoz	726
1082.	Nagyszombat,	1636.	„	12.	Pázmánynak harmadik, az ő ingóságaira vonatkozó végrendelete	728
1083.	„	1636.	„	12.	I. Rákóczy György fejedelemhez	731
1084.	„	1636.	„	12.	A pozsonyi m. kir. kamarához	732
1085.	„	1636.	„	13.	II. Ferdinánd királyhoz	733
1086.	Pozsony, . .	1636.	„	20.	Barberini Tádé herczeghez	734
1087.	Nagyszombat,	1636.	„	20.	I. Rákóczy György fejedelemhez	735

					Lap
1088.	Nagyszombat,	1636.	november	24.	I. Rákóczy György fejedelemhez 736
1089.	Pozsony, . .	1636.	„	28.	„ „ „ „ 738
1090.	„ . . .	1636.	„	28.	Wolfrath Antal bécsi püspökhöz 740
1091.	„ . . .	1636.	deczember	5.	Batthyány Ferenczné Poppel Éva asszonyhoz 741
1092.	„ . . .	1636.	„	8.	Bornemisza Jánoshoz 742
1093.	„ . . .	1636.	„	26.	I. Rákóczy György fejedelemhez 743
1094.	„ . . .	1636.	„	29.	Barberini Tádé herczeghez 744

1637.

1095.	Pozsony, . .	1637.	január	5.	I. Rákóczy György fejedelemhez 745
1096.	„ . . .	1637.	„	6.	Lippay György püspök, kanczellárhoz 746
1097.	Nagyszombat,	1637.	„	17.	Gróf Pálffy Istvánhoz 747
1098.	„	1637.	„	23.	Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz 748
1099.	„	1637.	február	6.	II. Ferdinánd királyhoz 750
1100.	„	1637.	„	6.	Hmira János S. J., a Pázmáneum regenséhez 751
1101.	„	1637.	„	23.	I. Rákóczy György fejedelemhez 752
1102.	„	1637.	„	27.	III. Ferdinánd császár és királyhoz 753
1103.	Pozsony, . .	1637.	márczius	11.	Gróf Pálffy Pálhoz 755
1104.	„ . . .	1637.	„	11.	I. Rákóczy György fejedelemhez 757

1105.	— . . .	1635—1637. évekből.	Javaslat az esztergomi káptalan és Nagyszombat város közti viszály kiegyenlítésére 758
1106.	— . . .	1630—1637. „	II. Ferdinánd királyhoz 759
1107.*	Bizonytalan dátumú lev. (1630. előtt)		A pozsonyi m. kir. kamarához (?) 761
1108.*	Nagyszombat,	1622. november 28.	Kovasóczy István erdélyi kanczellárhoz 762

I. FÜGGELÉK.

Pázmányra vonatkozó vagy vele kapcsolatban álló érdekesebb, kiadatlan levelek.

25.	Róma, ...	1630. június 1.	Segnino levele Barberini Ferencz bíbornokhoz 767
26.	—	1635. április 10.	II. Ferdinánd levele Bozzoli herczeg, német császári római követhez 768
27.*	Róma, ...	1636. ápr. 21. után.	Senkviczy négyévi jelentése, Pázmány nevében, VIII. Orbán pápához 769
28.*	„	1636. április—július.	Senkviczy előterjesztése, Pázmány nevében, a Propagandához, két új püspökség alapításáról 772
29.*	—	1635—1637. években.	Vélemény (Pázmányé ?) az örökösödés alapján való trónutódlásról 773

II. FÜGGELÉK.

Név- és tárgymutató 779

III. FÜGGELÉK.

Hasonmások:

1. szám.	Sellye, . .	1629. október	14.	Pázmány Péter esztergomi érsek sajátkezű levele Himmelreich György pannonhalmi főapáthoz.
2. szám.	„ . .	1630. november	22.	Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele Ferenczffy L. udvari titkárhoz.
3. szám.	Pozsony, .	1635. október	3.	Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele ugyanahhoz.
4. szám.	„ . .	1636. márczius	15.	Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele I. Rákóczy Györgyhöz.
5. szám.	„ . .	1636. június	14.	„ „ „ „ „ „ „ „
6. szám.	„ . .	1637. márczius	11.	„ „ „ „ „ „ „ „

515.

1629. ÉV ELEJÉN. *Kiadatlan.*

Pázmány által készített latin kivonat egy szavahihető egyénnek Bethlen szándékairól küldött jelentéséből.

Relatio fide digni hominis de Consiliis Principis Transylvaniæ, contra Reg^num^ Poloniæ.

Quæ Consilia Turcis suggesserit Princeps Transylvaniæ, cum Sultan Ozman personaliter Regnum Poloniæ aggrederetur, necesse non est commemorare. Nunc vero postquam animadvertit Illustrium virorum Polonorum animos a se alienatos esse, nec spem ullam relictam suffragiis illorum ac favoribus Regiam Polonicæ gentis Majestatem adipiscendi, perniciosa collusione cum Rege Sueciæ hujusmodi telam orditus est, quam haud dubie pertexet, nisi Deus Optimus interrumpat, ac assidua Sereniss. Regis Poloniæ vigilantia prævertat.

Persuasit Portæ Ottomanicæ, nec potentiorem nec commodiorem ullam suppetere rationem extendendi per Europam Imperii, quam si Regnum Poloniæ occupet; ac per illud viam sibi patefaciat ad ipsa Romani Imperii viscera. Poloniam vero facilius, quam ulla alia Regna occupari posse, eo quod munitis Urbibus ac Castellis destituta sit, et in uno quasi conflictu campestri totius Regni occupatio consistat.

Cum igitur Sueciæ Rex[1] exiguis copiis tantos hucusque fecerit

[1] Az itt említett „Sueciæ Rex“ alatt kétségkívül Gusztáv Adolf értendő, aki kath. vallású unokaöccse: III. Zsigmond lengyel fejedelem ellen 1621-től 1629-ig háborút viselt, amely az 1629. szeptember 26-iki altmarki békében ért véget. Gusztáv Adolf épen a lengyel háború miatt nem avatkozhatott bele addig a harminczéves háborúba. Az 1629. márczius 6-iki „edictum restitutionis“ volt a közvetlen ok, amely a franczia diplomácziát és a protestáns német fejedelmeket a győztes svéd királynak bevonására bírta; Gusztáv Adolf azonban csak 1630-ban lépett e czélból a franczia királlyal szövetségre és 1630. július 4-én lépett a német szárazföldre. Bethlen Gábor fejedelem e közben, 1629. november 15-én, halt meg. Mivel pedig Pázmány a fenti levélhez írt széljegyzetben expresse felemlíti Bethlent, világos,

progressus, dummodo voluntas Imperatoris Turcarum accedat, sine ullo propemodum sumptu Turcici Imperatoris Regnum Poloniæ Ottomanno Imperio subdi poterit, si ipse in Regem Poloniæ eligatur.

Hanc vero electionem nullo negocio successuram, si hæc tria Imperator Turcarum non profusione Thesaurorum nec sanguinis Turcici impendio, sed solo nutu effectum (sic!) dederit. 1. Ut Tartaros maximo quo fieri poterit numero in Poloniam emittat. 2. Ut Musquum[1], quorum Inducias cum Polonis effluere existimat, ad inferendum Polonis bellum et recuperanda, quæ prætendunt, excitet. 3. Ut postquam tribus ex partibus Suecus, Musquus et Tartarus Poloniam invaserint, ex Ungaricis Confiniis, viginti Turcarum millia ipsi Principi Transylvaniæ Ottomanus adjungat, quibus ipse stipatus, ad totis connixos viribus, quartus velut Arbiter in Poloniam superveniat, ac proposita spe, hostes omnes e Polonia excludendi, minis item ac terroribus additis, per eos, qui ipsi adhærere voluerint, Regem se Poloniæ declarari faciat, reluctantes atterat, atque ita iisdem artibus ac modis, quibus Transylvaniæ Principatum occupavit, Regno quoque Poloniæ potiatur.

Hanc rem ter quaterque jam ab exiguo tempore, misso ad Portam Ottomanicam Internuntio, diligenter agit. Pecuniam etiam undequaque colligit, et bona, quæ emptorem habere possunt, parata pecunia distrahit. Auditum etiam est, a primi Vizerii (sic!) Cajmakano, talia suggeri a Principe Transylvaniæ propagandi Imperii media, quæ nemo Turcarum excogitare potuisset.

Ezen iratnak egészen Pázmány által írt eredeti fogalmazványa fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára kéziratainak törzsállományában: 1507 fol. lat. jelzésű fasciculusban. Az irat utolsóelőtti bekezdésének végén a szöveg mellett, a lap szélén Pázmány sajátkezűleg e szavakat írta: „Betlenius qualiter intendit Rex esse Poloniæ".

Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k. 301—302. l.

hogy e levél körülbelül 1629. év elején íratott, a lengyel háborúnak azon stádiumában, amikor már Gusztáv Adolf döntő eredményeket ért el, de még békét nem kötött („tantos hucusque fecerit progressus"). Ez volt az alap, amelyen a fenti dátum megállapítása történt; a megállapítás természetesen csak hozzávetőleges. Közelebbi támpontokat a szövegben említett törökországi adatok synchronismusa nyujthatna. *Fraknói* (i. m. II. k. 301. l.) is, levéltári adatok alapján, említi, hogy Bethlen 1628. őszétől fogva készült a Lengyelország elleni háborúra és e készület 1629. április—májusig fenyegető volt, csakis Bethlen betegségének rohamos fejlődése fordította el Lengyelországtól ezen veszedelmet.

[1] Lehet: „Musquos" is, esetleg: „Nusquos", „Nusquum". A fenti szöveg olvasása szerint moszkovitákat kell érteni, kik alatt bizonyára az oroszok értendők.

516.

1629. JANUÁR 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A szepesi préposthoz és káptalanhoz.

Lósy Imre érseki helynök, váradi püspököt kiküldi a szepesi káptalan és prépostság kánoni látogatására, és ezeket a neki való engedelmességre felhívja.

Litteræ continentes commissionem Visitationis.

Nos Petrus Pázmány miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius, Cancellarius, necnon Sacratissimi Principis ac D. D. Ferdinandi Secundi Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc., Intimus Consiliarius etc. Venerabilibus Fratribus, Domino Præposito et Capitulo Ecclesiæ nostræ Scepusiensis salutem a Deo sempiternam. Magno animi nostri mœrore vidimus annis superioribus Venerabile Capitulum Scepusiense, communi cum cæteris Ecclesiis Regni Hungariæ calamitati involutum, omnia hostilis impetus discrimina adiisse: bonorum direptiones, exilia, cædes et quidquid asperum cogitari potest, sustinuisse. Atque ideo desiderio jam pridem tenebamur, videndi hanc nostram Ecclesiam Scepusiensem, ut et Christi Athletis coram gratularemur, et Paternæ Visitationis consolationem pro mensura gratiæ Divinæ nobis concessæ singulis impertiremur: simul etiam, ut si quid in hac tam longa turbulentissimarum tempestatum procella dissipatum vel laxatum foret, juxta Regulas Canonum resarciremus.

Cæterum cum ætas morbis ac annis gravis aliaque impedimenta profectionem nostram præpediant, et nihilominus necessarium videatur salutarem Ecclesiæ illius visitationem peragere: certisque ac perennaturis Statutorum legibus adstringere, quæ dubiis ac incertis consuetudinum casibus servari illic animadvertimus. Idcirco expedivimus ad Vos Reverendissimum Dominum Emericum Lossi Electum Episcopum Varadiensem, Nostrum in Spiritualibus Vicarium Generalem, ut nomine et authoritate nostra Capitulum istud Scepusiense, Præpositum scilicet et Canonicos cæterosque omnes ad eos spectantes Ecclesiasticos, juxta præscripta Canonum visitare, informare, reformare, corrigere et salubribus Statutis roborare possit ac valeat: perinde ac si nos ipsi in

persona interessemus, ut demum hujusmodi Visitationis totam seriem, ad nos relatam, nos quoque confirmare valeamus. Fraternitates itaque Vras paterne monemus, eisdemque in Domino committimus et mandamus, ut prædictum Dominum Vicarium Visitatoremque nostrum debita reverentia suscipiant; sique in omnibus peræque ac nobis ipsis obediant, utpote cui plenam a nobis authoritatem concessam intelligunt reformandi, statuendi, ordinandi, ac ea omnia faciendi, quæ juxta Canones necessaria videbuntur ad illius Ecclesiæ spirituale ac temporale bonum procurandum.

Si qui vero (quod absit) inobsequentes quocunque modo deprehendentur, ut in eos debita animadversione juxta Canones advertat idem Dominus Visitator, volumus et mandamus. Deus Fraternitates Vras bonis cœlestibus cumulatas omni benedictione repleat. Datum Tyrnaviæ in Curia nostra Archieppali sexta die Mensis Januarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo nono.

Petrus Pázmány,
Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen levél egykorú másolata az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: „Acta visitationalia Nr. 2119—2129." felírású dobozban őrizett bársonykötésű könyv 1—2. lapjain.

Fenti közlés e másolat után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 270. l., 2. j.

517.

1629. JANUÁR 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Morvaországból beszivárgott anabaptisták az ország törvényei és a legutóbbi soproni országgyűlés határozata daczára igen elszaporodván, az érsek részletesen megjelölt szigorú rendszabályokat javasol ezen szektának visszaszorítása czéljából.

Sacratissima Ma^ttas^ Cæsarea, Domine clementissime.

Anabaptistæ, qui expulsi Moravia, pluribus hic in Hungaria locis sedes fixere, et quamvis Mat^tas^ V. tempore defuncti Palatini Stanislai Thurzó seriis mandatis interdixerat, ne in Hungaria tolerarentur (prout ex copiis Mandatorum in Cancellaria Aulica videri poterit), tamen novis subinde motibus supervenientibus vel casu vel industria dilata est executio mandatorum.

Nunc vero ex Helvetia (?) et Servia simplicem populum tanto numero ad se alliciunt Anabaptistæ, ut proximo mense turmatim plusquam octuaginta ad ipsos confluxerint, quos maximo cum dedecore Christiani Baptismatis iterum tingunt, quod quam intolerabile sit, Ma^{ttas} V. pro sua summa sapientia intelligit. Quocirca demisse ac instantissime Ma^{ttem} V^{m} rogo, ut huic tam gravi incommodo et animarum exitio clementer medeatur.

Et quoniam in proximis Soproniensibus Comitiis declaratum est, publica Regni Constitutione Anabaptistas in Regnum Hungariæ receptos non esse, longe facilius nunc est eos excludere.

Judicarem igitur necessarium esse primo, ut M^{tas} V. serio edicto et summa vigilantia in Austria et Moravia attendi curaret, ne ulli Anabaptistæ ad ditiones Ma^{ttis} Vestræ et S. R. Imperii ire possint, quacunque ex causa, eo quod simplicem plebiculam donis ac promissis seducant ad suam sectam et ad sacrum Baptisma nostrum perfringendum secundent (sic!).

2. Ut diligenter per ministros et officiales inquiri et intercipi eos curaret Mat^{tas} V., qui ex Helvetia vel ex Servia ad ipsos adventarent.

3. Judicarem omnino expedire, ut Ma^{ttas} V^{a}. communicato cum D. Palatino consilio per certos et idoneos Commissarios domos Anabaptistarum lustrari et inquiri faceret, ut cognosceretur exacte, quinam et quibus ex locis Christiani ad eorum accesserint numerum, et hujusmodi quidem profugi Christiani necessario illinc extrahendi et in alicujus confinii ædificatione ad certum aliquod tempus mortificandi videntur.

4. Post hanc Commissionem vel serio cum statuti mandato M^{tis} V. cum sufficienti declaratione prohibendum est, sub amissione vitæ et fortunarum, ne Anabaptistæ ullum Christianum deinceps in suum numerum recipere, ac sacrosanctum Christianorum baptisma sacrilega iteratione fœdare præsumant, atque hoc edictum ut in singulis Anabaptistarum valvis appendatur, iubere, vel certe ob hoc tam audax facinus per Christianorum rebaptisationem attentatum totaliter Regno excludendi erunt.

Hæc ego M^{ti} V. pro debito pastorali humillime suggerere debui, impense rogando atque obtestando, ne hanc tam enormem christiani baptismi injuriam diutius tolerare velit.

14. Januarii 1629. Tyrnaviæ.

518.

1629. JANUÁR (14. ?). *Kiadatlan.*

Emlékirat a cs. tanácshoz, az anabaptisták visszaszorításáról, az idegen protestánsok kiűzéséről, a pozsonyi, szentgyörgyi, bösingi, komáromi egyházi viszonyok megjavításáról és a szentgotthárdi apátság ügyének végleges rendezéséről.

Memoriale.

1. Ma^{ttas} S., cum Anabaptistas ex Moravia pellebat, serio mandaverat, ne in Hungaria reciperentur, prout ex copiis Mandatorum in Cancellaria videri poterit, sed novis subinde motibus enascentibus, res in oblivionem abiit. Nunc eo audaciæ progressi sunt Anabaptistæ, ut ex vicinis Germaniæ provinciis turmatim alliciant simplices populos, qui magna christiani baptismi profanatione rebaptisantur. Consultum esset prioribus Decretis Ma^{ttem} Suam inhærere, vel saltem serio cavere, ne hujusmodi novis accessionibus multiplicarentur Anabaptistæ. Itaque demisse rogo Ma^{ttem} Suam, velit huic malo providere modis antea a me propositis.

2. Mandaverat Ma^{ttas} Sua Civitatibus Hungariæ, ne eos, qui ex hæreditariis S. M^{tis} Regnis exclusi sunt, in numerum civium recipiant, nisi Suæ Ma^{ttis} recognitione præhabita, quod non ob aliquam perduellionis machinationem sint exclusi, prout ex copiis Mandati constare potest; Posonienses tamen adeo hoc mandatum non curarunt, ut plurimos postmodum receperint. Maxima præjudicia et Ma^{ttis} imminutio sequentur, si hæc silentio transigantur. Itaque instanter Ma^{ttem} Suam rogo, ut serio ac fortiter prioris mandati executionem procuret, cum reali exclusione etiam e civitate, eorum, qui post hujusmodi mandatum recepti sunt.

3. Tot jam annis S. M^{tas} repetitis mandatis jussit, ut juxta oblationem civitatis Posoniensis pares in Senatu sint Catholici Lutheranis, hoc est, ut non solum æqualis sit numerus Catholicorum in Senatu, sed et in dignitatibus paritas servetur: adeoque Judex et Magister Civium alternatim sit catholicus; semper vero hucusque seria mandata Suæ Ma^{ttis} eluserunt Posonienses, et cum videant non alio faciliori (sic!) posse hæresim illic conservari et catholicos opprimi, quamsi Catholici ad officium Magistri Civium non evehantur, nunquam hucusque Catholicum Magistrum Civium admiserunt. Dignetur Ma^{ttas} Sua effectui demandari facere seria mandata. Advocatis etiam et hic detentis tamdiu primariis civibus, hoc est Magistro Civium Rudolpho Mamoch,

Szeleszky, Carnero et similibus, donec secundum et tertium hoc punctum effectuetur.

4. Oppidum S. Georgii et Bössing templa catholica per superiores tumultus occupata restituerunt, sed cum cætera necessaria pro sustentatione Parochi desint, neminem Parochum submittere potui, sed Canonici Posonienses excurrunt. Dignetur Ma^{ttas} Sua Cameræ Hungaricæ demandare, ut provideatur de antiquo et sufficienti Parochi salario.

5. Comaromii Parochum Catholicum quidem habemus, sed cum tot antea annis nemo ibi Catholicus Parochus fuerit, proventus ac stabilia ad Parochum spectantia occuparunt Calvinistæ. Fuit etiam (ut intellexi) Comaromii Monasterium Dominicanorum, cujus rudera exstant, ad quod agri, prata, piscinæ et similia spectabant, quæ itidem sola usurpatione possident Calvinistæ. Ma^{ttas} Sua dignetur serio injungere D. Capitaneo Comaromiensi, ut sub juramento inquiri curet de his omnibus, et omnia ac singula Parocho assignari curet.

6. De Abbatia S. Gotthardi ut tandem concludatur stabiliter, qua de re R^{ssmo} D. Vesprimiensi scripto meum sensum aperui.

Præter hæc propter Deum rogo Ma^{ttem} Suam, ut beneficia Ecclesiastica in Hungaria vacantia ad simplices petitiones et commendationes non conferantur, sed audiat primum prælatos, in quorum jurisdictione sunt hujusmodi beneficia, sive sint Episcopatus sive Præposituræ etc. Quia maxima nimirum damna sequentur ex festinata collatione.

Item dignetur Ma^{ttas} Sua et clementem Suam assecurationem clero datam, et Jura Ungariæ ea in parte observari facere, ne beneficia Ecclesiastica etiam antea oppignorata noviter ab aliis observari patiatur. Sicut nunc fama fert Vigles noviter oppignorandum. De Sárospatak etiam considerationes magnæ occurrunt.

Circa præsidium Eperjessiense et Confiniorum curam non repeto, quæ antea sæpius proposui.

David Zolyomi in partibus Hungariæ subjectis, Transylvanus, habitans, petit demisse Ma^{ttem} Suam, velit Rex sua gratia concedere facultatem emendi bona stabilia in Ungariæ ditionibus Suæ Ma^{tti} subjectis. Judico concedendum, cum et absque simili concessione usitatum semper fuerit, ut tales emptiones fierent, et eo magis obstrictus ac quasi pignore assecuratus erit.

Ezen két iratnak (nem egykorúnak látszó) másolatai fennmaradtak az esztergomi prímási egyházi levéltárban: fasc. 20., nr. 151. alatt. A második: „Memoriale“ czímű iratnak nincs dátuma, lehet tehát későbbi is (az 1. pont végén levő utalás azt mutatja, hogy a „Memoriale“ később iratott meg), mintsem az első (1629. jan. 14.) Fenti közlés ezen másolatok alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 381. l. 2. j., 383. l. 1., 2. j.

519.

1629. JANUÁR 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Antal kremsmünsteri apáthoz, mint az udvari kamara elnökéhez.

Sajópüspöki és Velkenye nevű érseki községeknek II. Miksa ideje óta való használata után elvállalt, de nem fizetett évi haszonbér czímén újból megsürgeti a kért, megfelelő mennyiségű réznek szállítását, és pedig nemcsak a maga érsekségi idejére vonatkozólag.

Rndissme Dne fr in Chrto obserme.

Salute et servitiorum commendatione præmissa. Circa pagos Sajopüspöki et Velkenye ab Archi-Episcopatu olim abalienatos, requisiveram antea quoque Suam Mattem Imperatoriam, sed cum ab Inclyta Camera hactenus expeditionem obtinere non potuerim, denuo Matti Suæ cogor humillime supplicare, Rmam D. V. rogans, velit ea in re solitam erga me ostendere benevolentiam et affectum. Quomodo autem Camera prætendere possit, debitum illud ad meam duntaxat personam, et tempus, quo ego Archi-Episcopatui huic præsum, referendum esse, non video; siquidem obligatoriæ Imperatoris Maximiliani Divæ memoriæ ad Archi-Episcopatum et Successores sese extendit (sic!), non ad personæ alicujus vitam. Neque ego a Sua Matte impossibile quippiam, sed cuprum, quo Sua Mattas abundat, pro debiti illius exolutione prætendo. Et quamvis pretium illius cupiebam illud esse, quo Camera Cremniciensis emere solet, tamen, ne in hac quoque parte gravatam Camera se sentiat, paratus sum in eo pretio cupri Centenarium accipere, quo Novizolii emimus vasa cuprea, dummodo fiat plena satisfactio, præsertim cum ego cupro hoc tempore indigeam. Rma Dnatio Va reddet me sibi magis obligatum, si in promotione hujus negotii benevolum ostendit erga me animum.

His Rm D. V. diu feliciter valere optans.

Tyrnaviæ 16. Januarii 1629.

Rssmæ Dnationis Væ

Fr. addictiss.

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Rmo dno Antonio Abbati Cremnifanensi, ac Sacræ Cæsar. Regiæque Mattis Cameræ Aulicæ Præsidi et Consiliario, dno et fratri in Christo obs.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1629. évi július havi csomóban, július 12. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. a fenti: 1628. június 8-án (2 levél), augusztus elején, augusztus 26-án, november 11-én írt leveleket.

520.

1629. JANUÁR 31. *Kiadatlan.*

WIEN.

A pozsonyi káptalanhoz.

A káptalanban dúló viszályok megszüntetését és a testvéri béke ápolását ajánlja a káptalannak.

Admodum Reverendi . . .

Magno animi nostri dolore intelleximus, quæ DD. VV. de discordiis domesticis ad nos perscripserunt. Quasi vero non satis molestiarum ab hostibus fidei Clerus haberet, nisi insuper a nobis mutuo consumeremur. Nos pro officii nostri ratione factum ipsum diligenter cognoscemus et, quod justitia dictaverit, faciemus. Interea vero DD. VV. fraterne in Domino hortamur, ut mutuam inter vos charitatem continuam foveatis ac omnes occasiones offensarum declinetis, ne scandalum populo præbeatur, et ira Dei provocetur. Quod vos pro singulari vestra in Deum pietate omnino facturos confidimus. Deum Optimum impense orantes, ut DD. VV. sua sancta gratia fovere ac regere dignetur.

Datum Viennæ 31. Januarii 1629.

Admodum Reverendarum DD. VV. addictissimus frater

Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélszöveget a pozsonyi káptalan magánlevéltárában levő eredeti példány után lemásolta *Fraknói V.* és a Nemzeti Múzeumnak átengedett levélmásolat-gyüjteményben elhelyezte: „1277/VI. köt., I. fasc. 6. l." Fenti közlés *Fraknói V.* nyomán történik.

521.

1629. FEBRUÁR 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A m. kir. pozsonyi kamarához.

Tiltakozik az ellen, hogy az újvári őrség czéljaira Újvárt a meglevő érseki malom daczára új malmot állítson a kamara. Ez az érsekségre jogsérelem, pedig a katonaság sok jóban részesül az érsekségtől, nevezetesen a legeltetést illetőleg.

Spectabilis ac Magce, Generosi ac Egregii Domini, Amici observandissimi.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa. Literas Dominationum Vestrarum 24 die Januarii scriptas accepi, quibus de molendino, in territorio Novæ Arcis erigendo pro Confiniariis, mentionem faciunt.

Equidem satis mirari non possum, qui fiat, quod cum antea decuplo plures Confiniarii fuerunt, imo et Campestres Exercitus numerosissimi, nunquam tamen simile tentatum fuerit, nunc cogitetur. Certe, non bene fisco consulunt, qui de nova hujusmodi moletrina cogitant: nam si materia et vecturæ omnes computentur, quæ in extructionem molendini requiruntur quæque ad sistendum vel cohibendum Nitriæ fluminis impetum insumentur, plurimis annis tanta utilitas ex Mola non redibit, quanti sumptus faciendi erunt; nec semel duntaxat, sed annis singulis propter alluviones et glacies faciendi erunt. Nisi ego sylvas cæduas in vicinio haberem, et undique adiacentes pagos, nullo modo sufficerem ad Molam Novæ Arcis conservandam. Accedit, quod si alia, præter eam, quæ nunc est, mola illic erigetur pro Confiniariis, ea quæ nunc est, omnino deserenda erit. Cum igitur Parochi, Scholæ Magistri, Scholasticorum, Cantorum salaria ex eo molendino solvantur, Parochiam quoque et Scholam aboleri necesse erit molendino sublato. Denique DD. V^ræ^ jurium ac libertatum Nobilitarium in Ungaria notitiam habent; sciunt Legibus vetitum esse, ne in damnum ac desolationem molendinorum alia extruantur. Sciunt etiam, quæ mea obligatio sit defendendi Jura ac libertates Ecclesiæ.

Proinde eosdem amice rogo: ut ab hujusmodi cogitationibus supersedeant: nullo enim modo consentire possum vel debeo, ut in meo fundo, hujusmodi novitas attentetur. Inæstimabile subsidium est, quod Præsidiarii Novæ Arcis ac alii Confiniarii percipiunt ex Archi-Episcopatu. Nam ut Vestræ Dominationes optime norunt: pascuationes animalium omnis generis, herbarum primo vere pro equis pascua, fœnum pro D^no^ Generali et Militibus mea prata suppeditant. Agricultura, piscatio et innumera alia onera Archi-Episcopatum gravant.

Verus modus subveniendi necessitatibus Confiniorum, meo quidem judicio, alius est, et quidem sufficiens ac stabilis; quem si Vestræ Dominationes ex me intelligere volent, libenter explicabo. Eisdem de reliquo amica officia deferens, omnem felicitatem precor.

Datum Posonii 4. die Febr. Anno 1629.

Spect. ac Mag^cæ.^ G^ros.^ ac Eg. DD. V^rarum^

Amicus ad serviendum paratissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Spectabili ac Magco, Generosis ac Egregiis dominis N. N. Sacræ Cæs^æ^ Regiæque Ma^ttis^ Cameræ Hungaricæ Præfecto ac Consiliariis et Dominis et Amicis observand^mis.^

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1629. évi aug. havi csomóban, aug. 17. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 443. l. (Lásd még a fenti 1626. aug. 26. levelet.)

522.

1629. FEBRUÁR 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány útlevelet ad három horvátországi bevándorlónak.

Nos Petrus Pazmany miseratione divina Archiepᵖᵘˢ Ecclesiæ Strigoniensis etc. Universis et singulis, in quorum manus præsentes literæ nostræ pervenerint, salutem in Domino et mutua officia. Maximo animi dolore intelligimus miseram plebem in Croatia et Slavonia, ob nimiam annonæ caritatem, extrema fame cogi, ut ad Ditiones ac perpetua Turcarum servitia cum liberis et uxoribus confugiant. Ex quibus cum nonnulli, Georgius nimirum Bezur, Ivan Dominich, Ivan Grumnaczy, præsentium ostensores, nimia fame compulsi huc etiam advenerunt, ut pro se et pluribus aliis, quos illinc secum adducturi essent, locum et victum in his partibus quærerent. Nos pia ac paterna erga eosdem affectione ac misericordia moti, in nos suscepimus, eosdem, etiam si ducenti vel trecenti venturi essent, toto tempore istius famis, in bonis nostris sustentaturos. Rogantes Universos et singulos, in quorum Ditiones et Territoria pervenerint, nominatim vero Tricesimarum, Teloniorum, Vectigalium ac quorumvis Censuum Exactores, ut præfatos homines, una cum aliis, quos secum adducturi sunt, totaque eorum familia ac rebus suis, absque ulla Tricesimarum ac Teloniorum solutione, sineque ullo impedimento, libero ac securo passu, ire, transire, commorari permittere, ac per suos permitti facere velint. Deo et nobis rem gratam et acceptam facturi. Præsentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum Posonii in Curia nostra Archiepiscopali die 16. Mensis Februarii Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Petrus Pazmany
Archi-Eppus Strigon. m. p.

(L. S.)

Joannes Törős m. p.

Pazmany Archi^{eppi} Strigon. Passuales datæ migrantibus ex Croatia tempore famis in Hungariam ad bona ipsius fine obtinendæ ibi per tempus famis vitæ sustentationis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („P. P. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a zágrábi székeskáptalan magánlevéltárában: Acta Capituli antiqua, fasc. 92„ nr. 66. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik.

523.

1629. MÁRCZIUS 2. *Kiadatlan.*

Pázmánynak Eggenberg herczeghez, a cs. titkos tanács elnökéhez intézett emlékirata az alsóausztriai rendek tartozása, valamint a Sajópüspöki és Velkenye falvak visszaadása és az értük 1571. év óta járó haszonbér czimén megfelelő mennyiségű vörösréz szállítása ügyében.

Memoriale circa privata negotia.

1. Ut Sacerdotum penuriæ extremæ aliquantum succurrerem, dum adhuc moneta longa curreret, deposueram in Domo Provinciali Viennensi centum triginta millia florenorum. In specie circiter quinque millia ducatorum, reliquum in Talleris Imperialibus: ea conditione, ut quanti in foro exponebantur aurei et Talleri, dimidio valore darem. Quod et feci. Atque ideo ex valore monetæ tunc defalcavi, quod vel hodie defalcandum foret. Itaque ut pia opera inchoata progredi possint, demisse Ma^{ttem} Suam rogo, dignetur per Excellentiam Vestram D. Provincialibus demandare, ut consolident et assecurent contractum: solvant restantes Census facto computo; et denique ut juxta oblationem medio Ill^{mi} D^{ni} Comitis Trautmanstorff Suæ M^{tti} factam, certum locum apud thesaurarium Civitatum assignent, ex quo census quotannis statuto tempore infallibiliter possit percipi.

2. Anno 1571. commodato concesserat Archi-E^{pus} Strigoniensis Imperatori Maximiliano duos pagos ad arcem Putnok, gravissima Cæsaris assecuratione data, quod intra breve tempus, pagos remittent Archi-Episcopatui. Interim vero annis singulis ex Tricesima Tirnaviensi, Ducenti floreni Ungarici solventur Archi-Episcopis.

Rogo Ma^{ttem} Suam, ut quoniam sufficientes jam omnes informationes adsunt, curet pagos restitui.

Et quoniam ab eo tempore, per annos 58[1] ne semel quidem Census promissus solutus est: ideoque liquide debentur floreni Ungarici

[1] A bécsi, eredeti példányban „51"-es szám (helytelenül) áll.

circiter duodecim mille, rogaveram M^m Suam, ut si in paratis solvere non possit, saltem Cupri tantum assignaretur Novi Zolii, quo contentarer. Qua in re patrocinium Excellentiæ V^æ peto instanter.

Ezen emlékiratnak Pázmány által sajátkezűleg megírt eredeti fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 157^a—157^b lapon. Az irat hátán Pázmány kezevonásával van írva a dátum: „2. Martii 1629." A levél czímzettje nincs megnevezve, de a körülményeket latba vetve, más alig lehet, mint a bécsi császári titkos tanács elnöke: Eggenberg herczeg.

Ugyanezen iratnak aláírás nélküli két eredeti példánya (Pázmány irnokának írása) is fennmaradt és pedig a bécsi cs. udvari kamara levéltárában (Hofkammer-Archiv): „Hungarn" 1629. évi csomóban 1629. júl. 12. dátum alatt. Az előbbi példányon, kívül ezen czímzés olvasható:

Memoriale
Archi-Episcopi Strigoniensis.

Épen ezen külső feliratból, mely aláírásszámba vehető (bár nem is Pázmány kezeírása), és azon tényből, hogy emlékiratok rendszerint nem bírtak aláírással, az következtethető, hogy ez volt a Bécsben Eggenberg herczeghez benyujtott eredeti példány, amely természeténél fogva máshová nem is kerülhetett, mint az udvari kamarához. Fenti közlés a fogalmazvány alapján történik, megjegyezve mégis az eredeti (bécsi) példány eltérését.

Lásd fenti: 1628. jún. 8., aug. elején, aug. 26-án, nov. 11-én, 1629. jan. 16. leveleket (Sajópüspöki és Velkenye dolga), és az alábbi 1629. máj. 14., valamint az 1628 júl. 10. leveleket (alsóausztriai rendek tartozása).

524.

Kiadatlan.

Az 1629. márczius 2-án kelt irat első melléklete.

Az alsóausztriai rendek tartozása ügyében Pázmány által emelt követelések.

Puncta Illmo Dno Comiti de Trautmanstorff assignanda.

1. Separatis literis et separato loco assignetur Census pro centum millibus, et pro triginta millibus.

2. Nunc simul det Provincia mandatum ad illos, a quibus solvendus erit census, ut solvant pro hoc censu in futurum, et accepta Quietantia, illam solum exhibeant in Landhauz, et acceptabitur.

3. Ne sollicitare cogantur censum, assecuret Provincia, quod si statuto tempore solutio non fieret, statim ac Ordinarii requisiti fuerint, effective compulsuros, ut sine mora solvant.

4. Si quo casu bellorum vel aliarum rerum, solvendo non essent ii, ad quos deputabuntur, in eo casu Provincia ipsa juxta obligationem suam, nihilominus certo et infallibiliter solvat statutis temporibus censum.

5. In literis specificanda causa, cur ad hæc accesserint Provinciales: nimirum quod tempore depositionis pecuniæ, in aureis ac Talleris, medio precio deposui: et nihilominus postea, plusquam 15 millia relaxavi.

6. Ego quidem intellexi, Census solutionem incipiendam a proximo festo Assumptionis Beatæ Virginis ita, ut primus Census tunc solvatur. Nihilominus illis, quibus Censum 30 millium in Ungaria deputavi, ego prospicere possum, et contentus sum, ut incipiat prima solutio medii anni in festo Purificationis. Cæterum huic Viennensi Alumnatui non possum providere ob multiplices expensas, sed debebit pro primo medio anno solutio census fieri ad festum Assumptionis Beatæ Virginis.

Fenti irat eredetije, mely Pázmány rendes levélmásolójának írása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 156[a]—156[b] lapon, mint az Eggenberg herczeghez 1629. márczius 2-án intézett emlékirat-fogalmazványnak melléklete. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 136. l.

525.

Kiadatlan.

Az 1629. márczius 2-án Eggenberg herczeghez intézett emlékirat-fogalmazvány második melléklete.

Az alsóausztriai rendek tartozása ügyében.

Anno Millesimo Sexcentesimo vigesimo tertio, die 15. Mensis Augusti datæ sunt literæ Provincialium, cum obligatione, quod Censum triginta millium florenorum duobus terminis solvent, quinque per centum. Ita quidem: Quatenus ad festum Purificationis Beatæ Mariæ Virginis dabunt florenos 750. Ad festum Assumptionis totidem. In toto per annum florenos 1500.

Primus terminus solutionis fuit Anni 1624. dies 2. Mensis Februarii, et tunc soluti sunt floreni 750. Pro reliquis terminis nihil est solutum.

Cum igitur a die 2. Mensis Febr. hoc est a festo Purificationis Beatæ Virginis Anni 1624. usque ad diem 2. Februarii Anni 1629. proxime venturi effluxerint termini solutionum Nr. 10, restant solvendi floreni 7500 usque ad 2. diem Februarii Anni proxime venturi.

Hujus Summæ solutio cum dilata per D[nos] Provinciales fuerit, merito Interesse ejus Summæ persolvi debet. Et computando quinque per centum, facit in toto Interesse fl. 7500.

Fenti irat eredetije, amelyet Pázmány rendes levélírója írt, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 158[a] lapon, mint az 1629. márczius 2-án Eggenberg herczeghez intézett emlékirat-fogalmazvány melléklete. Maga a fenti irat azonban már előbb íratott, mert az 1629. év „annus proxime venturus"-nak mondatik benne.

526.

1629. ÁPRILIS 2.

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A prímás és a nádor közös levele a királyhoz, a Bethlennek és törököknek hadi mozdulatai folytán szükséges óvóintézkedésekre vonatkozólag.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas D^ne^ D^ne^ clementissime. Fidelitatis ac fidelium servitiorum humillima oblatione præmissa. Cum ob varios, qui passim circumferuntur, motuum rumores, post revisionem judiciorum extraordinariorum Tirnavia huc Selyam ad D^num^ Archi-Ep^pum^ Strigoniensem, una cum D^no^ Archiep^po^ Colocensi convenissemus,[1] ex variis diversorum ac fide dignorum hominum relationibus consentientibus, intelleximus eam rerum conjuncturam, ut omnino videatur, Principem Bethlenium una cum Turcis ditiones M. V. invadere velle. Nam ut taceamus Turcicum apparatum, publicatum scilicet jam militarem illorum confluxum ad initium Maii, duorum item pontium per Savum (sic!) ad Essek apparatum, per quem Abaza Bassa Bosnensis transire possit, ac demum tergiversationem Bassæ Budensis circa pagorum deditiorum (sic!) limitationem, Betlen quoque inusitata donorum magnitudine Bassam Budensem devinxit hodie ante octiduum. Nam sex equos militares regie instructos, currum pensilem flava Attalica interne obductum cum sex peciis holoserici, et sex peciis panni Damasceni præsentari curavit. Insuper a Tartaris certum auxilium obtinuit: vexilla item compluria suis Capitaneis distribuit, ut sine mora quam occultissime militem contrahant, prout ii ipsi, qui interessati in hoc negotio sunt, secreto manifestarunt, assecurantes, quod præter solitum morem tempestive, atque adeo statim, ac herbæ erumpent, moturum principem, ut inopinato ditiones M. V^ræ^ obruat, et confinia novo commeatu destituta facilius deditione accipiat. Tradunt quotidiana ac indefessa sollicitatione regum Daniæ et Sueciæ, quorum cursores viri primarii creberrime commeant, diversionem ab hac parte sollicitantes, prout nunc quoque celebris ille proditor Francz Pek a rege Daniæ et Sueciæ apud Bethlenium esse refertur: et ab eo ipso, qui a rege Galliæ venit, certo intellexit D. Joannes Kéry, quod rex ille quoque Bethlenium vehementer sollicitet; nec dubitamus, quin apud Turcam hoc ipsum diligenter agatur. Nec quiescunt exules ac fugitivi vicinarum provinciarum, præsertim prædicantes, sed novas semper incendio flammas subjiciunt.

[1] Ebből az látszik, hogy a nádor, a prímás és Telegdi kalocsai érsek Nagyszombatból együtt jöttek át Sellyére a prímás házába és itteni tanácskozás után írták meg a prímás és a nádor e levelet.

Quocirca officii ac fidelitatis nostræ id esse existimavimus, ut M. V^ram^ de periculi magnitudine tempestive moneremus, simul etiam demisse opinionem nostram exponeremus, quid in præsenti absque ulla mora faciendum existimemus.

Primo igitur clementer intelligat M. V^ra^, in Arce Nova, quæ caput est Confiniorum Cisdanubianorum, sub tribus Germanorum vexillis trecentos milites non habere; nam vel incommodis oppressi obierunt, vel profugerunt, et qui supersunt, ægre laboribus victum acquirunt. Ex Hungaris vero peditibus, qui quingenti esse deberent, vix quinquaginta, ex equitibus vix centum supersunt; annonæ autem ac munitionis tantum non est, quantum vel paucorum dierum obsidioni sufficere possit. Unde si celeri aliquo equitatu viæ illi præcludentur, horret animus exprimere, quanta inde pericula suboriri possint. Similis est per omnia constitutio arcium Fülek, Novigrad et Levencz, quæ potissima sunt post Novam Arcem præsidia.

Itaque id summe et absque omni mora necessarium censemus, ut prædicta vexilla tam Germanorum quam Hungarorum impleantur; ac una cum solutione militari de annona abundante ac munitione provideatur. Nam quod si campestris exercitus M. V^ræ^ adducendus erit, nisi in tempore magna annonæ copia in confinia condatur, fame exercitui pereundum erit. Neque enim quacunque grandi summa pecuniæ tunc annona parari poterit; siquidem populus tunc subolfaciens futura pericula, frumentum omne exportat ac divendit, adeo, ut vix ad messem suffectura annona remaneat in his tractibus.

Secundo consultum nobis, imo omnino necessarium videtur, ut juxta sæpius factas M. V^ræ^ clementes resolutiones, præsidium, et quidem non contemnendum, Eperjesinum inducatur. Et quoniam D. Nicolaus Forgács lecto nunc quoque affixus vix vel proficisci potest, existimaremus D^num^ Thomam Bosnyak mittendum, relicto interim Capitaneatus Fülekiensis officio. Quod si autem Betlen moveret interim Fülekium, transferri posset D^nus^ Paulus Eszterhazy ex Novigrad, cujus loco non difficulter substitui posset aliquis in Novigrad. Existimamus vero Principem Betlenium, si alias hostilia movere deliberatum non habet, ob hanc præsidii introductionem nihil tentaturum, præsertim, si significaretur vel per M. V^ram^, vel jussu M. V^ræ^ etiam per me Palatinum, quod nihil ipsi præjudicetur per hujus præsidii introductionem, sed motus Polonici, et pericula Tartarorum, ac bona illius tractus Hungariæ administratio hanc præsidii introductionem in partes illas causaverint.

Tertio existimamus illud quoque valde necessarium, ut M. V^ra^ militem aliquem in loco vicino Danubio habere dignetur, qui in tem-

pore adesse possit; simul etiam ita res in Silesia ordinare, ut si Betlen versus confinia appropinquaverit, cum aliquo equitum ac peditum numero cum Eperjesinensi Capitaneo ac militia a tergo Betlenio negotium facessere possint. Denique ut levis aliqua armatura in tempore habeatur, ad minimum mille equites Hungaros conducendos judicaremus, non ut statim conjungerentur, sed ut in suis stationibus parati essent, et ad primos necessitatis motus in promtu haberentur.

Ut vero certius constet totum Betlenii consilium, visum est consultum, ut Joannes Kéry Capitaneus Gyarmathiensis statim in Transilvaniam expediretur. Cum enim ibi et notitia et parentelis plurimum possit, magis idoneus non occurrit ad intima quæque pervestiganda. Honestos autem et graves prætextus, cum quibus expediendus est D^nus^ Kéry, V^ra^ M. ex instructione per me Palatinum ipsi data, clementer intelligere dignabitur, sicut et cetera juxta præsentem regnorum M. V^ræ^ necessitatem ordinare. Nam licet divina providentia vel morte ac infirmitate Betlenii vel aliis modis prævertere ac avertere pericula imminentia possit, regiæ tamen providentiæ curam necessario exigunt tam multa ac patentia periculorum indicia. Hæc erant clementissime Cæsar, quæ M. V^ræ^ demisse significare debuimus, Deum orantes, ut M. V^ram^ omnibus inimicis superiorem diu felicissime tueatur.

Datum Sellyæ 2. die Aprilis 1629.

Ezen levélnek (melyet, úgy látszik a nádor [Eszterházy Miklós] és Pázmány írtak volt alá, bár a levél irálya és tartalma inkább a nádorra vallanak) másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Prayana XXXII. kötet, 210^v^—212^r^ lapokon. Fenti közlés ezen másolat alapján történik. Újabb másolata fennmaradt: M. Nemzeti Múzeum könyvtára: 2309. Fol. Lat. kódex II. köt. Közölték már e szöveget (a bécsi udvari könyvtárban lévő másolatra való hivatkozással): *Pray-Miller:* Gabr. Bethlen Principatus, II. k., 113—118. l.

527.

1629. ÁPRILIS 3.

SELLYE.

Bethlen Gábor fejedelemhez.

Halálsejtelmeit közli. Említi a fejedelem harczi készülődéséről ideérkező híreket, de nem akarja elhinni azok alaposságát. A háborúba csak nyugtalan elmék akarnák belékergetni a fejedelmet. A fejedelem betegségére czélozva, egy tigris-példabeszédből vezeti le a háború be nem következését.

Serenissime Princeps ac Domine Domine Colendissime.

Mivel Kéri János uram felségedhez megyen, akarám én is ez kis írásommal látogatnom felségedet és egészségének felépülésérül tudakoz-

nom. Nem tudom, az én egészségem is, ha a Martiust érzi-e, vagy a sok pinteket, de elég sok fogyatkozással vagyon. Reménlem, hogy az Úr Isten megelégedik immár az én zarándokságommal, és hamar haza szólit, kiért örökké áldott legyen az ő szent neve.

Noha pedig a keresztyénségnek nagy része hadakban ég, de legyen áldott az Úrnak neve, ide mi csendességben vagyunk, és bizonyosan írhatom felségednek, hogy semmi visszavonásra való ok innen nem adatik, csak erővel ne kételeníttessünk (sic!).

Tagadhatatlan, hogy a felséged részérül való indulatoknak nagy hire vagyon, kin az egész föld népe igen megindult. De nekem úgy tetszik, hogy a felséged egészsége, és ifjuságból kikölt állapotja, sőt országának és nemzetének condiciója, és a Császár ő felsége tekélletes jó akaratja állandó csendességet kíván felségedtül. Elegen vannak, tudom, a kik nem csak futják (sic!) felségedet, hanem ugyan nyilván is dicsekednek azzal, hogy felséged az ő kedvökért kardhoz fog nyúlni; mert ugyanis ezek szerzik a felséged indulatjárúl való rumorokat. De megitílheti felséged, ha ezekért méltó-e szerelmes szép hazánkat ujabb hadakban keverni, és talám utolsó veszedelemre hozni. Olvastam, hogy a tigris, mikor vadat akar fogni, ennyihány ugrást próbál, ha azokkal el nem éri, nem is űzi a vadat, mert ha ezt ép és egész erővel el nem érte, leteszi reménségét. Úgy tetszik, sokan ép és nagy erővel eleget próbáltak az elfolyt tizenkét esztendő alatt. Amit eddig végbe nem vihettek, nem engedi Isten, hogy ezután végbe vigyék. De erről több irással nem fárasztom felségedet, hanem Istenemet kérem, hogy a felséged szivét forditsa békességre és annak megtartásával sok esztendőkig éljen. Magamat pedig, amibe érkezem, felséged szolgálatjára offerálom.

Sellyén 3. Aprilis 1629.

Felségednek örömmel szolgál:

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Serenissimo Principi ac do^no^ d^no^ Gabrieli Dei gratia Sacri Romani Imperii ac Transylvaniae Principi, partium Regni Hungariae Domino, necnon Opuliae et Rhatyboriae Duci et Siculorum Comiti etc. D^no^ d^no^ colen^mo^.

Ezen levélnek fentközölt eredeti példánya, amely (a külső czímiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában, a kéziratok törzsállományában. Szövegét közölte már *Fraknói V.*, Magyar Könyvszemle 1882. évf. V—VI., és külön füzetben is („P. P. egy ismeretlen levele B. G.-hoz", Budapest 1882, 1—8. lap). — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. élete (Tört. életr.), 176. l., 1. j.

Fenti levélre Bethlen 1629. május 2-án írt választ, melyet közölt *Miller*. II. köt., 4—8. l.

528.

1629. ÁPRILIS 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Szívesen bérbeadja a gömöri és tornai dézsmákat a kamarának, ha a bért lefizetik.

Spectabilis ac Mag^ce^, necnon G^rosi^ Domini, Amici observand^mi^. Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa. Literas Do^um^ V^rarum^, in negocio Decimarum Comittuum Gömör et Torna ad me datas, una cum inclusis D^ni^ Sigismundi Péchy, atque in eodem negocio exaratis, accepi. Quas quidem Decimas libenter ego in usum et rationem Suæ Ma^ttis^ concedo: id quod et D^no^ Péchy perscripsi. Nihil itaque aliud superest, quam ut solita Arenda, in bona et in his partibus acceptabili moneta numeretur; qua deposita confestim Arendatoriae expedientur. His Do^es^ V^ras^ diu felicissime valere desiderans.

Datum Tyrnaviae 5. die April. 1629.

Spect. ac Mag^cæ^ necnon

Generosarum DD. V.

Amicus ad serviendum paratus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

Spectabili ac Mag^co^ necnon Generosis Dominis N. N. Sacræ Cæs^æ^ Regiæque Ma^ttis^ Cameræ Hungaricæ Præsidi ac Consiliariis etc. Dominis et Amicis observand^mis^ Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1620—1629. évi „E“ betüs csomóban. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

529.

1629. ÁPRILIS 21.

POZSONY.

Perényi Ferencz és Gábor főispánokhoz.

A grófok kérelmére Czobor Imrénél közbenjárt és a kapott választ nekik Némethy által, a grófok embere által, megküldi.

Spectabiles ac Magnifici Domini et Amici observandissimi.

Salutem etc. Istentől kegyelmeteknek kedves sok jókat, jó egészséget kívánok.

Az kegyelmetek levelét nagy böcsülettel vettem és az kegyelmetek kívánságát értettem, melyről Czobor Imre uramnak, mivel vér hozzá, bőségesen írtam volt. Micsoda választom (sic!) jött ő kegyelmétől, Némethy uramnak, az kegyelmetek jámbor főember meghítt szolgájának, adtam az ő kegyelme nekem írt választot, melyből kegyelmetek bőségesen érthet mindeneket. És ebbeli jóakaratomat kegyelmetekhez, az mennyiben én elégségesnek találtattam, ő kegyelme kegyelmeteknek oretenus nyilván megjelentheti. Én kegyelmeteknek és az szegény árváknak is mindenben jóakarója voltam, és ennek utánna is minden alkalmatossággal igyekezem lenni. Éltesse Isten kegyelmeteket jó egészségben sok esztendeig.

Posonii 21. die Mensis Aprilis Anno Domini 1629. Spectabilium ac Magnificarum D. V.

amicus ad serviendum paratus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Kívül:

Spectabilibus ac magnificis dominis Francisco et Gabrieli Perény de eadem, Comitibus comitatuum Abaujvariensis et Ugochensis etc. Dominis et amicis observandissimis.

Ezen levélnek szövegét a Perényi báró család levéltárában fennmaradt eredeti példány után közölte dr. *Komáromy* András a Tört. Tár. 1895. évi folyamában 680. lap. Fenti közlés a Tört. Tár után történik.

530.

1629. MÁJUS 8.

WIEN.

Pázmány 100.000 forintot alapítványul ad a Pázmáneumnak.

Nos Petrus Pazmany etc. Notum facimus per præsentes. Quod cum nos Annis Superioribus Centum Millia florenorum Rhenensium Viennæ in Domo provinciali deposuerimus: quam quidem Summam Inclyta Provincia Austriæ Inferioris in bona moneta pro perpetuo Censu, quatuor per centum computando, acceptavit, atque ex reditibus octodecim compatientium Civitatum per earundem perceptorem annuatim in duobus terminis, certo ac infallibiliter persolvendum deputavit, ac pro more solito certas super ea Summa et Censu litteras Obligatorias ad manus nostras assignavit. Nos mature considerantes, quanta sit in Hungaria penuria Sacerdotum, erecto ac fundato Viennæ certo Alumno-

rum Clericorum Seminario, præfatam Summam una cum Censu ex ea annuatim pendendo, ad intertentionem dictorum Alumnorum Nostrorum Patribus Societatis Jesu administrandam una cum literis obligatoriis dedimus et concessimus. Conditionibus ac modis in literis Fundationis expressis. Prout damus et concedimus præsentium per vigorem, nullum jus, nullamque proprietatem in prædicta Centum millium Summa ejusque annuo censu nobis reservantes. Datum Viennæ Austriæ octava die mensis Maji Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Petrus Pazmany
Archiepiscopus Strigoniensis m. p. (L. S.)

Joannes Törös m. p.

Ezen pergamenre írt, függő viaszpecséttel ellátott okmánynak eredeti példánya a Pázmáneum okmánytárában van. Csak az aláírás („P. P. Arch. Strig.") P. P. kezeírása. Közölte már e szöveget *Podhracky* (P. P. élete 40. l., sor alatt) és *Rimely* (Hist. Coll. Pazm. 33. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

531.

1629. MÁJUS 9. *Kiadatlan.*

WIEN.

Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz.

Helyesli a pozsonyi tanács lutherizáló hatalmaskodásai elleni eljárást. Követelni kell, hogy a polgármesteri széket legalább felváltva egy lutheránus után egy katholikus kapja meg. Továbbá be kell követelni a várostól a beköltözködött külföldi protestánsok névsorát és az ilyeneknek kiűzését elhatározó királyi rendelet végrehajtását szorgalmazni kell.

Memoriale pro D^no^ Secretario Ferenczffi.

Excellentissimo D^no^ Principi ab Eggemberg deferat Vestra D^io^, preces meas pro suæ Excell^iæ^ incolumitate, et devota obsequia.

Deinde significet, mihi vehementer probari modum, quo cum Posoniensibus actum est per Suam Excell^m^. Atque illud impense rogare, ut eandem viam insistat: nempe suaviter et fortiter urgendo negotium.

Ad hæc: Rogo, ut Sua Excellentia consideret, in Privilegiorum Summario, per D. Palatinum transmisso, nullam omnino mentionem esse Magistri Civium, sed solius Judicis. De quo controversia nulla nunc est; nam Judex aliquot jam annis Catholicus est. Itaque sine fundamento producunt Privilegium pro Magistro Civium, cum in illo Privilegio verbum nullum sit de Magistro Civium.

Et licet de Civium Magistro sermo esset, ipsi tamen, per oblationem spontaneam Suæ M^tti^ factam, sese obligarunt ad paritatem et

æqualitatem Catholicorum cum Protestantibus in Senatu: quæ paritas et æqualitas non erit, nisi et Civium Magister sit, alternatim ad minus, Catholicus. Itaque insistendum est.

Sua Excell^{ia} mittat Testimoniales D^{ni} Palatini pro fideli conservatione ad Cameram Posoniensem. Cui etiam nomine Suæ Mis injungatur, ut (quoniam scriptum Posoniensium, quo Suæ M^{tti} obtulerunt æqualitatem Catholicorum in Senatu, periit) idem D^{s} Palatinus sub suo sigillo transmittat formulam ejus obligationis. Siquidem Cives Posonienses ex archivo Civitatis descriptam illam oblationem D^{no} Palatino obtulerant.

Ultimo roget D. V^{a} Suam Excell^{iam}, ut Catalogum quoque eorum, qui recepti sunt ex vicinis Provinciis, producant, juxta ordinationem factam. Et Vestra D^{io} requirat in archivio, ac Excell^{o} D^{o} Principi ostendat, quid Sua M^{as} scripserit de his ad omnes Civitates. Illudque ut executioni mandetur, efficiat. Nisi enim in Civitate tam vicina Viennæ executio fiat, alibi multo minus fiet.

Vestra D^{o} poterit hæc Suæ Excell^{iæ} ad verbum legere. Idcirco enim manu propria scripsi, ne exciderent memoriæ.

Viennæ 9. Mai 1629.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/10. (1622—1630.) fascic. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora, II. k., 250. l., 2. j., 382. l., 1. j.

532.

1629. MÁJUS 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A sárfüi plébános kertjének a községtől neki való visszaadását kéri elrendelni; egyben végre határozatot kér Velkenye és Sajópüspöki dolgában.

Sp^{lis} ac Mag^{ce}, Gener. item ac Egregii Dni Amici nobis obser^{mi}. Salute et n^{ri} commenda^{one} præmissa. Isten keglmeteket minden kívánta jókkal áldja meg. Onnan keglmetektől ide jöttemben ez elmult éccakán Saárfün lévén háláson, és az ott való plebanus panaszolkodván, hogy az ott való plebániához néminemü kert tartozandó volna, kit semmi uttal, hogy birhassa, ez üdeig nem engedték, noha mind az ott lakó községnél nilván vagyon, s mind peniglen az Egy-

ház urbariumjából megbizonítja, hogy az plebániához tartozó. Kérjük azért kegteket nagy szeretettel, küldene ki bizonyos embert és meglátván az dolgot, adattatná vissza kegtek, mivel az Egyházhoz tartozandó. Annak felette kérem keglmeteket az W(el)kenyei és Püspök(ei)[1] dologrul se feletkezzék el, mert mennéltovább vontatódik, annál károsb. Kegdtektül kedvesen veszem. Éltesse Isten keglmeteket jó egésségben.

Tyrnaviæ 14. Maii, An^no^ 1629.

Spli ac Mag. Gener. ac

Egr. D. D. Vr. Amicus ad serviendum paratus

Archi Eps. Strig. m. p.

Kivül:

Spli ac Mag^co^, Gener. ac Egregiis N. N. Sacræ Cæsaræ Regiæque Ma^ttis^ Cameræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis etc. Dnis et Amicis obser^mis^ Posonii.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári levéltár: Pozs. kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1620—1629. évi „E" betüs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

533.

1629. JÚNIUS 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány döntése az esztergomi káptalan és Nagyszombat város közti viszályban a káptalani boroknak a városba való beszállítása, onnét való kiszállítása és a városban való kimérése ügyében.

Nos Petrus Pazmany, Miseratione divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, necnon Sacratissimi Principis ac Dni Dni Ferdinandi Secundi Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc. intimus Consiliarius etc. Memoriæ commendamus per præsentes. Quod cum superioribus temporibus nonnullæ fuissent exortæ differentiæ ac

[1] Tintafoltok miatt nehány betü nehezen olvasható. Lásd e két község (Velkenye és Sajópüspöki) dolgáról fenti, 1628. június 8-án, augusztus elején, augusztus 26-án, november 11-én, 1629. január 16-án és márczius 2-án kelt leveleket.

difficultates, inter Capitulum prædictæ Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis ex una: Senatum vero et Communitatem Regiæ ac Liberæ Civitatis Tyrnaviensis ex altera partibus, super invectione in dictam Civitatem evectioneque ex eadem diversi generis Vinorum, utpote Altarium, Decimalium, donatorum, in propriis vineis procreatorum, et externorum sive emptitiorum, annotati Capituli Dnorumque Canonicorum, indeque lites quoque, coram Dno Vice-Comite Comitatus Posoniensis fuissent a dicto Capitulo Senatui annotato intentatæ. Nos pro paterna ac pastorali cura nostra, quam erga partes prædictas gerimus, volentes, ut per amicabilem ac fraternam compositionem concordiamque prædictæ difficultates ac differentiæ complanentur ac sopiantur potius, quam per strepitum juris, coram nobis constitutis utriusque partis Delegatis ac Plenipotentiariis, in hanc unionem ac concordiam, intervenientibus utriusque partis propositionibus ac tractatibus, partes easdem deduximus: Ut nimirum invectio Vinorum superius declaratorum, in Civitatem præfatam, evectioque ex eadem, tam Communium Cap^{li}, quam vero particularium personarum de Cap^{lo}, tali pacto fiat. Primo quidem quoad vina Altarium, eorum invectio et evectio, sicuti et venditio, seu sub hedera seu per vasa, libera sit, uti hucusque. Deinde, quoad Vina decimalia, ea quoque invehi permittuntur, divendere tamen sub signis neutiquam sit licitum. Quoad vina porro, in propriis D^{norum} Canonicorum vineis procreata, ea similiter induci quidem libere possunt, educillari tamen tantum duntaxat de iis conceditur, quantum vel ad culturam vinearum ejusmodi, vel ad aliquam notabilem et summe urgentem necessitatem aut ædificationem instaurationemque Domorum Altaria concernentem, necessarium videretur. Quam etiam necessitatem R^{ndmus} D^{nus} Vicarius, pro tempore constitutus, medio duarum personarum, per Venerabile Capitulum ad id specialiter subordinandarum, diligenter inquiri, et an admittenda merito censeatur, perlustrari faciat. Quoad vina demum forensia, sive emptitia, invectio eorum permittitur quidem, cum præscitu D^{ni} Judicis Civitatis (qui honesto ac debito respectu præmoneri et requiri debebit de talibus vinis) facienda, ad usum duntaxat domesticum et non ad quæstum, venditio tamen sub hedera nullo modo conceditur, neque ullus penitus quæstus per talem vinorum invectionem exerceatur. Ac ut omnium quoque contentionum, dissensionum controversiarumque occasiones et fomenta amoveantur prorsusque consopiantur, tempore hujusmodi invectionis, omnia et singula vina, diligenter et distinctim, in porta Civitatis specificentur, et de veteri Civitatis consuetudine, etiam obsignentur, præter sola vina Altarium, et ex propriis vineis provenientia. Nec hoc

omisso, quod penes vina Dnorum Canonicorum, nullus Servitorum vel Amicorum quorumvis, seu Consanguineorum, internorum vel externorum, dictorum Dnorum Canonicorum, vina sua inducere præsumat aut ausit, nec etiam sub nomine et prætextu tutelæ alicujus, talium vinorum inductio libera sit cuipiam, sub pœna Confiscationis eorundem vinorum, ad rationem pauperum Xenodochii istius Civitatis, comperta rei veritate, fiendæ. Prebendarii vero et Capellani, si pro usu proprio necessarium vinum invehere volunt, illud honeste requisito Dno Judice Civitatis, cum ejus præscitu fiat, nec ullo modo educilletur aut divendatur. Eo quoque hac in re expresso, quod si quis Dnorum Canonicorum vina Altarium vel alia, eo quo præfertur modo, educillari permissa, pro se mensaque sua retinere vellet, liceat ex alio genere vini, tantundem ad educillandum, loco eorum, substituere, illudque taliter retentorum loco, educillari curare. Ne autem in hujusmodi educillatione, aliquid a quopiam, quod tali transactioni contrarium esse posset, admittatur, placuit utrinque, ut ex numero Dnorum Canonicorum, duo singulis annis a Capitulo eligantur, qui conscientiose invigilare teneantur, quis ex Dnis Canonicis et quale, quantumve Vini, et an ex permissis, educillare velit, sine quorum scitu, nullus ad educillum Vinum suum proponere audeat, sub amissione vini ipso facto, comperta rei veritate. Quod vinum vel etiam aliud educillari non permissum, si extra casum prædictum, ad educillum proponeretur, arbitrio nostro, vel Vicarii nostri, successorumque nostrorum, sine omni remissione, ad prædicti Xenodochii Civitatis usum erit convertendum. Illo tandem per expressum declarato, quod ex hac amicabili Civitatis cum Capitulo compositione, cum cæteris personis nihil decedere intelligatur de antiquo jure Civitatis, in inductione, evectione et venditione vinorum: sicut e contra Capitulum, per hanc concordiam cum Civitate, cum aliis, et in aliis, non vult quicquam suis juribus derogatum. Atque hoc modo partes prædictæ, per suos Plenipotentiarios coram nobis transegerunt ac concordarunt. In quorum fidem ac Testimonium, literas hasce nostras, nostro ac prædictarum partium sigillis subsignatas fieri mandavimus. Datum Tyrnaviæ, in Curia nostra Archi-Episcopali, die quinta Mensis Junii, Anno Domini, Millesimo, Sexcentesimo, Vigesimo Nono.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen egyezség-okmánynak három függő pecsétet viselő eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 43., fasc. 6., m. 9.“ jelzés alatt. Csak az aláírás Pázmány kezeírása.

Fenti közlés az eredeti alapján történik.

534.

1629. JÚNIUS 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Döntés az esztergomi káptalan és Nagyszombat város közti viszályban a Baráthfölde nevű területre nézve a káptalan által követelt, a város által pedig megtagadott tizedet illetőleg.

Nos Petrus Pazmany, Miseratione Divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius, et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ, Regiæque Majestatis etc. intimus Consiliarius etc. Memoriæ commendamus per præsentes: Quod cum superioribus temporibus, nonnullæ difficultates ac differentiæ fuissent exortæ, inter Venerabile Capitulum Eccl^{æ} nostræ Metropolitanæ Strigoniensis ex una, Senatum vero ac Communitatem Regiæ Liberæque Civitatis Tyrnaviensis ex altera partibus, ratione decimarum Terræ Barathfeölde vocatæ, in territorio annotatæ Civitatis Tyrnaviensis, existen. habitæ, ex qua sibi Decimas universarum frugum, ab immemorabili tempore deberi, annotatum Capitulum prætendebat, ac occasione earundem, prædictum Senatum in Comitatu Posoniensi jure quoque convenisse ac convicisse asserebat: Ex adverso prædictus Senatus et Communitas allegabant, decimas quidem ex prædicta terra, si a Colonis vel privatis personis excolatur, deberi annotato Capitulo, ac convictionem quoque præfatam, factam fuisse ob denegatas decimas, quando privatæ personæ ac Coloni eam excoluerant, verum quando ad rationem Communitatis ea terra excoleretur, negabant ab iis decimas pendi debere. Nos igitur pro paterna ac pastorali cura, quam erga prædictas partes gerimus, coram nobis constitutis utriusque Partis delegatis Plenipotentiariis, absque odiosa litium ac contentionum protractione, rem per amicabilem compositionem ac bonam concordiam sopire inter easdem volentes, salvo pro nunc jure, quod prænotatum Capitulum in decimis prædictæ terræ acquisitum habet, in hanc unionem ac concordiam, easdem partes perduximus: ut videlicet, ex ea parte dictæ Terræ, quæ pro Communitate excoletur, decimæ non pendantur, ex ea tamen parte, quæ vel a Colonis dictæ Civitatis, vel ab aliis privatis personis, etiam Senatoribus, reperietur exculta, integræ Decimæ perpetuis semper temporibus, Capitulo jam dicto exolvi debeant. Et casu quo nulla ejus terræ pars, pro Communitate Civitatis excoleretur, ex totali terra decimarum solutio

pro Capitulo, prout antiquis temporibus, ita imposterum quoque semper fieri debeat. Et sic Partes eædem, per suos delegatos Plenipotentiarios, coram nobis transegerunt et concordarunt. In cujus rei fidem ac testimonium, hasce nostras, nostro ac prædictarum partium Sigillis obsignatas expediri mandavimus. Datum Tyrnaviæ, in Curia nostra Archi-Episcopali, quinta die Mensis Junii, Anno Domini, Millesimo, Sexcentesimo, Vigesimo Nono.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen okiratnak három függő pecsétet hordó eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 43., fasc. 6., nr. 10." jelzés alatt. Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

535.

1629. JÚNIUS 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Felvilágosítást kér afelől, érdemes volna-e és milyen árért, és mi volna a biztos módja, megvenni a Morvaországban lévő hunnobrodai uradalmat.

Illustrissime ac Reverendissime Princeps, Domine, Domine colendissime.

Effusa in me Illæ Celsitudinis Væ benevolentia multis testata indiciis audere me facit, ut in rebus arduis ac præsertim Moraviam spectantibus, favorem ac patrocinium Celsitudinis Væ implorem.

Dominus Hunnobrodensis, licet a me sæpius monitus, ut avitum Calvinismum deserat ac in Moravia maneat, tamen obfirmavit animum ad abitum. Sæpius me sollicitat de emenda Hunnobroda. Et quamvis tenuis mihi sit supellex, tamen infinitæ difficultates, quas Ecclesia mea patitur ob defectum idoneorum Ministrorum, urgent me, ut ad aliquas pias fundationes erigendas etiam ultra vires coner.

Quocirca demisse ac instanter rogo Illustrissimam Celsitudinem Vestram, tanquam Caput Moraviæ, dignetur mihi directionem aliquam de hac emptione dare; an securum sit ea bona emere, præsertim venditore abeunte. Et quis sit modus sufficientis Assecurationis. Præterea licet Anno 1611, cum illa bona integra essent, centum triginta millibus fuerint empta: nunc tamen diligenter inquiri feci, et certo comperi, plus quam dimidiam partem desolatam esse. Accedit, quod tempora adhuc valde dubia sunt, et opiniones bellorum frequentes. His igitur perpensis, hæreo, quanti emere debeam.

Illustrissima Celsitudo Vestra dabit mihi veniam, quod importune interpellem. Ego novo beneficio obstrictus ero Celsitudini Væ, si pro singulari sua prudentia conatus meos direxerit.

Hisque manus Illæ D. Væ exosculor eidemque a Deo felicitatem omnem precor.

Tirnaviæ, 5. Junii 1629.

Illmæ Celsitudinis Væ Humillimus Servitor

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" Fasc. 18. b. (Kardinal Franz Dietrichstein 1614—1636.), Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

536.

1629. JÚNIUS 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Bornemisza Istvánnak az ő neje révén Hoffinger Pál hagyatéki javai iránti követelése körüli kérelmét ajánlja a bíbornok pártfogásába.

Illustrissime Princeps ac Dne, Dne colendissime.

Egregius Stephanus Bornemisza, Magister Postarum Posoniensis, fidelis Suæ Mattis Servitor, supplicaturus est Illmæ C. Vræ, ratione certorum quorundam debitorum sive etiam Bonorum, quæ in Inclyto Marchionatu Moraviæ, post decessum Pauli quondam Hoffingeri, ad Coniugem suam devoluta prætendit. Et licet Illmam C. Vram in rebus similibus expediendis, etiam absque aliorum commendatione justitiæ et æquitatis amantissimum Principem esse optime sciam, pro ejusdem tamen satisfactione volui Illmæ C. Vræ recommendare. Deum orans, ut Illmam C. Vram diutissime salvam ac florentem tueatur.

Datum Posonii, die 13. Junii Anno 1629.

Illmæ C. Væ Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Kívül, a püspök irodájának ezen iktatása olvasható:

R. Viennæ 16. Junii 1629.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. s. A. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" Fasc. 18. *b).* (Kardinal Franz Dietrichstein), Konvolut: „Gran. Erzbischof." — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

537.

1629. JÚNIUS 16.

POZSONY.

Eszterházy Miklós nádorhoz.

A pozsonyi kamara által Újvárt, az ott fennálló érseki malom daczára, építeni szándékolt új malom felállítása ellen tiltakozik és ez ügyben jogai megvédéséhez kéri közbenjárását.

Illustrissime Domine Comes, Domine observandissime.

Haud libenter æquidem (sic!) molestus sum Illæ D. Væ, sed cum sinistræ aliquæ informationes Suæ Mtti datæ, inter Sacrum et Saxum, hoc est, eo in statu, me constituerint, ut vel obligationem meam Ecclesiasticam, jurejurando promissam, violare, vel ab eo, quod nomine Mis Suæ Camera proponit, recedere cogar; et simul illud verear, ne non satis clare Mas Sua informetur; cogor hisce literis Illm D. Vm de re tota distincte informare. Obnixe rogando, ut Mtti Suæ rem, prout est, repræsentare dignetur.[1]

In Neihauz extra fortalitium, molendinum est Archi-Episcopale; petit Camera, ut infra illud exiguo spacio, aliud molendinum extrui possit pro usu Cameræ, ut scilicet annona militaris illic molatur. Id quo minus a me concedi possit, has (inter alia) attuli rationes.

In primis, tot annorum decursibus, sine hujus novi molendini structura, et præsidiario et Campestri militi provisum fuisse, etiam dum plenis Castris contra Turcam pugnaretur. Nunc cur novitas hæc fieri debeat me non videre. Deinde certum est, (prout a peritis mihi refertur) quod si novum illud molendinum extruetur, aquam adeo sursum trudet, ut meum molendinum necessario deserendum sit. Quo deserto, nec Parochus in Neihauz, nec Scholarcha, nec Cantores illic remanebunt, quibus omnibus ex illo molendino solutio penditur. Et licet molendinum meum persisteret, tamen proventus non haberet his oneribus ferendis. Nam sub nomine Annonæ militaris, omnium officialium et militum frumentum in mola Annonaria moleretur. Accedit, quod ex molitione Annonæ militaris, intra tres annos elapsos, hoc est 1626., 1627., 1628., mei homines indiculum mihi transmiserunt, quantum pro Censu molitoris provenerit, et totum illud vix ducentos florenos constitueret. Temporibus autem commodioribus, ne centum quidem.

[1] E malom-ügyre vonatkozólag lásd a fenti: 1626. aug. 26. és 1629. febr. 4-iki leveleket. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, I'. k., 443. l., 1., 3. j.

Et si quid forte mei homines hoc in computu errarunt, facile erit id ex Annonariis nosse. Pro Culice igitur isto, hoc est, pro ducentorum florenorum commodo intra tres annos, tanta moveri, et Camelos interim glutiri, sane mihi perquam durum videtur. Huc accedit, quod Leges ac Jura libertatesque Regni hoc habent, ut ne in suo quidem fundo quisquam molam exstruere possit, cum detrimento molæ alienæ, tantum abest, ut in alieno fundo id permittatur. Quocirca confido, ab optimo et æquanimo Imperatore id me obtenturum, quod minimo cuique nobili concessum. Denique quod rei caput est, jurejurando ego obstrictus sum ad jura et proventus Ecclesiæ meæ defendendos. Propitius mihi sit Dominus Deus, nec parvum, nec multum derogari Ecclesiæ meæ patiar. Et hodie hac dignitate Ecclesiastica carere malim, quam me in officio existente quidquam derogari obligationi meæ patiar.

Sunt et alia, quæ dici a me possent, sed nolo chartæ committere. Si quando affecta mea et morbis gravis ætas permitteret, ut Ill^{m} D. V^{m} videre possim, plura adjiciam.

Interea Deum oro, ut Ill^{m} D^{m} diu salvam tueatur.

Posonii 16. Junii 1629.

Ill^{mæ} D^{nis} V^{æ}

Servitor addictissimus

Archi-Epus Strigonien. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyben a címzett személye közelebbről megjelölve nincsen (a levél egész terjedelmében Pázmány kezeírása) fennmaradt: a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1629. évi július havi fasc.-ban, július 19-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

E levelet a forrás megnevezése nélkül közölte már *Miller* (Epistolæ P. Pazmany, II. k, 15—17.), de 1629. június 15-iki dátummal és a címzettet „Comes Paulus Eszterházy“-nak nevezi, a „Paulus“-ra nézve nyilván hibásan, mert akkor a nádor Eszterházy Miklós volt (Pálnak testvére); a levél tartalmából pedig eléggé világosan kitűnik, hogy az a nádorhoz volt intézve. Miller ezen adatot hihetőleg az esztergomi „G“ betüs kódexből vette, ahol e levél szintén e címet viseli: „Ad Comitem Paulum Eszterhazy Cardinalis Pazmany.“ Fenti levél régi másolatai fennmaradtak: Esztergomi Érseki Levéltár „G“ betűs kódexe (Literæ P. etc.) 89. l., továbbá (hivatkozással gróf Viczay Mihály kézirat-gyűjteményének 28. lapjára) a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában: „Libraria diplomatum“ Fol. Lat. 2309. II. kódexe, 7. szám (Catal. manuscr. Széch. II., 415. nr. 7.) és Fol. Lat. 2212. („Collectio Diplomatum“) kódexe, 182—184. l., amely másolatok elseje e címet viseli: „Copia Literarum Cardinalis Petri Pazmany ad Palatinum, Regni Hungariæ Nicolaum Eszterhazy datarum“, míg a másik: „Cardinalis Petri P. ad Pal. R. H. Nicolaum Eszterhazy“. Ezen másolatok is megerősítik, hogy a levél valóban Eszterházy Miklós nádorhoz iratott.

538.

1629. JÚNIUS 19. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Sennyey István veszprémi püspök, kir. kanczellárhoz.

Szigorúan és sürgősen kell a pozsonyiakat kath. polgármesternek megválasztására kötelezni, mert ők szándékosan húzzák-halasztják a dolgot, hogy azután a közelebbi országgyűlésen panaszt emelhessenek. A külföldi bevándorlott protestánsoknak jegyzékét sem állították ki híven, mert csak az Ausztriából bevándorlottakat vették abba fel.

(A lap felső része levágva lévén, a megszólító czím hiányzik.)

Salute ac officiorum addictissima commend^{one} præmissa. Áldja meg Isten Kgdet minden kévánta jókkal. Két dologrul akarám kgdet az posoniak dolgában informálnom. Első, hogy minden mesterségek (értsd: mesterségök!), tanácscsok és gondolkodások arra tendál: hogy se költségekkel, se fáradságukkal, sem pedig tovább ott fön való lakásokkal nem gondolván, az dolgot ez jövendő Országunk gyűléséig elvontassák, és akkor querelában iratván és az vármegyéket is megfutván, ezt az ő felsége jó intentumát eludálják, hogy Catholicus Consulok ne legyen. Szükség azért, hogy kgd ezt ő felségének megjelentse, és, ha Palatinus Uram, az mire felelt, azt velek végben nem viheti, (minthogy nem is reménlem) ő felsége serio nyúljon hozzá: kit, hogy ő felsége kegyelmessen effectuáljon, en szómmal is alázatossan kérje kgd ő felségét.

Másik az, hogy, noha de profugis receptis Catalogust küldöttek fel, de úgy értém, hogy csak azokat jegyzették fel in Catalogo, az kik Bécsből és Austriából jöttek el. Egyéb helyekről, úgy mint Morvából az kiket bevettek, azokról emlékezetet nem tesznek. És úgy hallom, hogy azután is, hogy az Catalogust felküldötték, vettenek be afféle profugusokat, ki, ha úgy vagyon, ez is nem kicsiny fraus, és méltó ő felségének tudni. Ezzel Isten sokáig éltesse kgdet.

Posonii, 19. Junii Anno 1629.

R^{dmæ} D. V^{æ} fr. in Chro addictissimus

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül:

Reverendissimo D^{no} Stephano Sennyey de Kis Sennye, Electo Ep^{po} Vesprimien., locique ejusdem Comiti perpetuo, Sacræ Cæs^{æ} Regiæque Ma^{ttis} Consiliario et per Hungariam Aulæ Cancellario etc. D^{no} et fratri in Chr^{o} obserd^{mo}. Viennæ.

Absente D^{no} Cancellario, aperiat D. Secretarius Ferenczfy et Suæ Ma^{tti} repræsentet.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár. Tört. Emlékek B/10. (1622—1630) fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 250 l., 2. j. és 382. l., 1. j.

539.

1629. JÚNIUS 20. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány oklevéllel adja beleegyezését a pozsonyi Szent Anna kápolnának a jezsuiták által való használatához.

Nos Petrus Miseratione Divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Tituli Sancti Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigonien., Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus natus, necnon Sacr^imi^ Principis, ac D^ni^ D^ni^ Ferdinandi Secundi, Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ et Bohemiæ etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, Comitis Tyrolis: Summus et Secretarius et Cancellarius, ac intimus Consiliarius. Damus pro memoria, tenore præsen. significantes quibus expedit universis. Quod cum Nos, absoluta authoritate uti nolentes, ad instantem petitionem Patrum Societatis Jesu, Venerabile Capitulum Ecclesiæ Posonien. requisivissemus, quatenus Sacellum, sive Altariam B. Annæ, ad ingressum portæ exterioris in Templo Capitulari Posonien. Divi Martini fundatam et erectam, antelatis Patribus utendam et possiden. traderet et assignaret, præmemoratum itaque Capitulum Eccl^æ^ Posonien. ad requisitionem nostram, præscriptum Sacellum sive Altariam, modis et conditionibus subsequentibus memoratis Patribus utendam et possidendam concessit, tradidit, et assignavit. Primo. Quod ii, qui in præfato Sacello sepulturam habent, et de facto ibidem sepulti sunt, in eorum sepulchris intacti permanere, et relinqui debeant, nec exinde ullo pacto et prætextu imposterum successivis temporibus amoveantur et effodiantur. Secundo. Ut Rector præscripti Sacelli, si volet ibi sepeliri, possit, et locum suæ sepulturæ habeat. Tertio. Ut in Altari seu Ara prænotati Sacelli moderno Altaristæ Admod. R^ndo^ d^no^ Georgio Nagy, Præposito Alben. et Canonico dictæ Eccl^æ^ Posonien., aut cæteris subsequentibus præfatæ Altariæ Rectoribus, diebus potissimum festivis, et alias dum et quandocunque libuerit et visum fuerit, absque ullo impedimento Sacra peragere et Sacrosanctum Missæ Sacrificium offerre liceat. Quarto. Ut præallegati Patres Societatis Jesu, nullum Jus et nullam Juris proprietatem aut prætensionem in dicto Sacello pro se usurpent aut. sibi ipsis vindicent et in futurum movere possint, præter solum usum et facultatem exercendi ibi Cultus Divini. Quinto. Ut ferramenta seu Crates ferrei ad clausuram antefatæ Capellæ

accommodati non immutentur, neque fenestra ad parietem Templi excisa aperiatur, neque exinde janua et ingressus in Templum fiat, sed hæc omnia maneant in moderno suo statu. His itaque præmissis conditionibus, per antelatos Patres Collegii Societatis Jesu Posonien. acceptatis, et tam per se, quam per Successores inviolabiliter sequentis temporis in decursu observandis, authoritate nostra, et concessione Venerabilis Capituli, dictam Capellam Patribus Societatis assignari ac tradi consensimus: ac præsenti Diplomate ratificavimus. Datum Posonii, die vigesima Mensis Junii. Anno D^ni, Millesimo Sexcentesimo Vigesimo nono.

Cardlis Pazmany m. p. (L. S.) *Joannes Törős m. p.*

Ezen oklevélnek papírral átvont viaszpecséttel bíró eredeti példánya fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár: „Acta registr. Coll. Poson." fasc. 13., nr. 1. Csak az aláírás („Cardlis P.") Pázmány kezeírása. Ugyanezen oklevélnek másolata is fennmaradt: ugyanott, fasc. 13., nr. 1. füzet *O)* betüs lapján. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Ezen oklevélben az a feltünő és nehezen megérthető, hogy, bár Pázmányt a pápa csak az 1629 *nov. 19-iki* konzisztóriumban kreálta bíborossá (l. alább: 1629. decz. 1. levelet és ahhoz írt jegyzetet), mégis ezen eredeti oklevél bevezetésében és Pázmánynak sajátkezű aláírásában ő már bíbornokként szerepel, holott az oklevél 1629. *június 20-án* kelt. A dolog magyarázata talán ott lesz, hogy ezen oklevél tényleg ugyan Pázmány bíborosi korában (1629. nov. 19. után) állíttatott ki, de valamely specziális ok miatt az oklevél visszadatáltatott 1629. június 20-ra, amely alkalommal a prímás irodája és maga Pázmány is figyelmen kívül hagyták, hogy június 20-án ő még nem volt bíboros. Az oklevél ismételt betekintése után is a sajátkezű aláírást és a dátum írását egészen világos, tiszta írásnak találtam, hibás olvasás tehát ki van zárva. (Lehetséges az a feltevés is, hogy a prímási írnok november vagy deczember hónap helyett írt júniust; ezen feltevés mellett az oklevél dátuma 1629. november vagy deczember 20. volna. Ezen feltevés esetében tehát csakis egy szó volna hibás; minden más további megfejtés esetében több szónak kellene hibásnak lennie.)

540.

1629. JÚNIUS 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Pázmány alapítványa pazmaneumi növendékek és egyházmegyei plébánosok részére, valamint szent misére és isteni tiszteleti czélokra, Hainburg ausztriai községtől neki járó adósság összegéből.[1]

Nos Petrus Pazmany, Miseratione Divina, Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas

[1] Lásd alább Pázmánynak 1630. február 16-án Hainburg városhoz (okmányalakban) írt levelét.

Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, necnon Sacratissimi Principis ac Dni, Dni, Ferdinandi Secundi, Dei gratia, Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc. intimus Consiliarius etc.

Cum animadverterimus maximum hunc, quo Diœcesis nostra laborat, bonorum Parochorum defectum, inde oriri, quod Parochiæ admodum tenues, vix ad quotidianas necessitates sufficientes proventus habeant. Sed et illud animo volventes, per multos a Religione Catholica aberrantes prædicantes, ab agnitæ Veritatis Catholicæ professione, eo vel maxime detineri, quod nec ob uxoris laqueos Sacerdotio initiari, nec sine functione Ecclesiastica vitam sustentare possint. Idcirco, ut interim, dum Divina clementia meliores modos suggerat, his incommodis ex parte occurramus: Ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei, ac Sanctissimæ Genitricis Virginis Mariæ, censum perpetuum, quem Civitas Austriæ Hainburgh nobis solvere tenetur, ad prædictas, ac alias Ecclesiæ necessitates, subsequentem in modum applicamus. Primo. Perceptionem et erogationem Mille Quingentorum florenorum Rhenensium, quos pro censu perpetuo Civitas Hainburgh debet, Capitulo nostro Strigoniensi ea conditione applicamus, ut ad finem Statutorum Capituli, quorum observationem tempore installationis promittunt, hæc nostra dispositio, conceptis nostro ac Capituli consensu verbis adscribatur, eo fine, ne ullo unquam tempore præsens nostra dispositio immutari possit. Obligatorias itaque Hainburgensium literas in specie, item assensum Cæsareum super ea obligatione, necnon peculiares quasdam Assecuratorias Hainburgensium, sicut et Diploma nostræ Cessionis ac præsentis fundationis Capitulo nostro Strigoniensi per manus tradimus et assignamus, earundem literarum authenticis copiis in Capitulo quoque Posoniensi repositis. Secundo, volumus, ut ex Mille Rhenensibus ducenti floreni assignentur pro Alumnis, qui ex Collegio Viennensi Pazmaniano prodierint. Ita quod cum primum ad Parochias mittentur (qui enim ad Parochias non mitterentur, nihil dari volumus), unicuique Triginta tres floreni Rhenenses dentur. Si quo anno pauciores fuerint, quam ut prædicto modo integre dividi inter illos possent ducenti floreni, residuum in alios Parochos insumatur, modo jam dicendo. Si vero plures aliquo anno fuerint Alumni, quam ut cuique dari possint triginta tres floreni, æqualiter inter illos dividantur floreni ducenti. Præterea volumus, ut Parochis districtus S. Crucis, singulis annis Centum floreni Rhenenses distribuantur pro vestitu, ita ut uno anno detur pannus pro superiori et inferiori tunica, quibus Centum

florenorum pannus sufficit: altero anno aliis, iis primum providendo, qui magis indigent: Adhæc, pro Centum aliis florenis Rhenensibus volumus, ut simili modo pannus distribuatur pro Parochis, qui in pagis nostris Dregeliensibus et in aliis nostris pagis, sub Turcarum ditione constitutis non sine periculo vitae laborant. Quingentos florenos hac ratione volumus distributos, in Parochos pauperes Comitatuum Posoniensis et Nittriensis nostræ Diœcesis, qui docti sunt et exemplares (concubinatu enim, ebrietate et aliis vitiis notatos penitus penitusque exclusos volumus) distribuantur floreni Trecenti, ratione præ aliis habita eorum Parochorum egenorum, qui in bonis Archi-Eppatus versantur. Si qui prædicantes Lutherani vel Calvinistæ ad fidem Catholicam revertantur, ducenti floreni annui in ipsos erogentur. His vero conversis deficientibus, ducenti isti floreni Rhenenses Parochis Catholicis distribuantur, necessitatis et probitatis Parochorum habita ratione. Et hanc quidem nongentorum florenorum erogationem quotannis absque ulla defalcatione faciendam Venerabili Cap^lo nostro Strigoniensi committimus, ita tamen, ut quoad nos vixerimus, hæc distributio a nutu et commissione nostra dependeat: post obitum vero nostrum (si nihil a nobis circa hanc dispositionem immutatum fuerit) Capitulum solum, jus et potestatem omnem habebit. Residuos Sexcentos florenos ab eadem Civitate Hainburgensi nobis annuatim, in perpetuum debitos Cap^lo nostro Strigoniensi ea conditione damus, ut ex iis Centum quinquaginta Rhenenses pro Sacro de B^a Virgine, quod Rorate appellatur, adinstar Cibavit, primo quoque die Sabbathi Mensis erogent D. Canonicis, qui præsentes illi Sacro interfuerint: absentibus, quacunque ex causa, nihil tribuendo. Quod quidem Sacrum cantari debebit, donec Capitulum Tyrnaviæ morabitur, ad Altare S. Joannis Baptistæ, cum una collecta de Patronis Hungariæ SS. Adalberto, Stephano, Ladislao, et Emerico etc. et altera Collecta pro fundatore et Benefactoribus. Post Epistolam vero D. Canonici choraliter decantent Prosam: O Gloriosa, O Speciosa. Reliquos Quadringentos quinquaginta florenos Rhenenses erogabit Capitulum pro ornamento Chori Canonicalis, ubicunque fuerit, in Musicos insignes, ultra eos, qui jam in Choro servire tenentur, conducendos. Et hi ipsi Cantores Sacro Rorate servire debebunt. Atque hæc nostra fundatio, institutio, ordinatio a Cap^lo quoque nro sponte ac libere acceptata, perpetuis semper temporibus inviolabiliter observetur, nisi nos dum vivimus limitationem aut mutationem faceremus. Hujus enim plenum Jus nobis reservamus. Datum Selliæ die 29. Junii, ipso die SS. Aplorum Petri et Pauli. Anno Dni 1629.

Petrus Pazmany
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(L. S.)

Ezen alapítólevélnek papírral bevont viaszpecsétet hordó eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67., fasc. 2., nr. 12." jelzés alatt. Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Régi másolata fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv: „Handschriften". Codex 263. (B. 90.) Fol. 6—7. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

541.

1629. JÚNIUS 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Pázmány testimoniales-a arról, hogy a fenti (szintén e napon kelt) alapítvány kezelésével az esztergomi káptalant bízta meg.

Nos Petrus Miseratione Divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, Necnon Sacratissimi Principis, ac Dni Dni Ferdinandi Secundi, Dei gratia, Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ. etc. intimus Consiliarius.

Notum facimus omnibus quorum interest. Quod cum Nos nuper Civitati Austriæ Hainburgh, ad certos ac valde utiles usus, Triginta Millia Rhenensium florenorum ad Censum perpetuum dedissemus, ea conditione, ut nobis, aut quibus Jus nostrum ad prædictum Censum attribuerimus, annis singulis Mille quingentos florenos Rhenenses, ad festum S. Georgii infallibiliter deponant. Nos ad honorem Dei præpotentis, ac intemeratæ Virginis Mariæ, prædictum Censum, in opera pia distribuimus, juxta modum in literis fundationis nostræ declaratum. Hujus vero nostræ fundationis Executionem, Administrationem ac dispositionem, certis sub clausulis, Venerabili Capitulo Ecclæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis dedimus ac contulimus, una cum literis Obligatoriis Civitatis Hainburgiensis ac Cæsareæ Ma^{ttis} Assecuratoriis. Idcirco, Nos præsentium literarum manu nostra subscriptarum et Sigilli impressione firmatarum vigore, Jus omne nostrum percipiendi prædictum Censum, a Civitate Hainburgensi, Capitulo nostro Strigoniensi in perpetuum damus. Ac eodem vinculo, quo sese Hainburgenses obstrinxerunt nobis et iis, qui obligatorias ipsorum literas legitimo Jure a nobis habituri essent, volumus deinceps Venerabili Capitulo Strigoniensi Civitatem Hainburgensem obligari, ita ut acceptis ab eodem Capitulo Quie-

tantiis, Censum eidem deponere teneatur. Harum nostrarum testimonio literarum. Selliæ, vigesima nona Junii Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Nono, ipso die SS. Apostolorum Petri et Pauli.

(L. S.)

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek papírral átvont viaszpecsétet viselő eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67. fasc. 2., nr. 16." jelzés alatt. Csak az aláírás („P. Pazm. Arch. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

542.

1629. JÚLIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A szepesi káptalanhoz.

A szepesi „Corpus Christi" kápolnát egyszersmindenkorra átadja a káptalannak, ha már most tizenkétezer forintot és nyolcz év mulva ismét kétezer forintot fizetnek; a liszkai tizedért pedig hat éven keresztül évi ezer forintot adjanak, akkor ez is az övék.

Ratione Capellæ[1] deponáljanak per totum Augustum florenos Ungaricos, currentis et usualis monetæ fl. tizenkét ezer.

És noha az Capella közel tizenötezer forintban vagyon, mind az által megmaradok rajta, hogy successive tizennégy ezerre töltsék.

Az liskai dézmárul[2] ne adjanak semmi interesset, hanem esztendőnként ad minus ezer forintot, ugy hogy hat esztendő alatt hat ezer forintot adjanak, ha elébb megadják, aznál jobb. Kitelvén ez az hat ezer forint, az után az Capella restanciáját az két ezer forintot két esztendőbe adják, ugy hogy in toto, nyolcz esztendő alatt, az nyolcz ezer forint megadassék.

Ezt pedig az egész sommákat az esztergomi Cáptalannak adják. És mikor az 12 ezer forintot felhozzák, akkor az Cáptalan patens pecsétes levelét is hozzák, melybe obligálja magát az Cáptalan, hogy az esztergomi Cáptalannak esztendőnként megadják az ezer forintot, az mig kitelik az nyolcz ezer forint.

[1] A szepesi „Corpus Xti" kápolna javadalomszerű egyházi birtok volt, amelyet II. Mátyás 1611-ben Pethe Lászlónak 12.500 forint erejéig beirt; Pethe pedig halála után Pázmánynak hagyta a kápolnát, valamint abaújmegyei Somogyi birtokát. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 251. l.

[2] A liszkai tizedről lásd: *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 432. l.

Ha ezeket az szepesi Cáptalan megteljesiti, bár censust az jelen való esztendőre ne adjanak, hanem az régi Restanciát, mely az szeginség között vagyon, azt fel szolgáltassák.

Mennyi engedelemmel leszek az szepesi Cáptalanhoz.

1. Az fl. 5600 interesséje hat esztendőre sex per centum copulando teszen fl. 2316, melyből csak négy száz forintot adnak meg hatodik esztendőre. Azért az engedelem teszen fl. 1916. Ha pedig az esztendőnként való interessét az Capitalishoz vesszük, több lenne.

2. Az idei census fl. 1500.

3. Az Capella Inscriptioja emptæ (!) teszen 14.963 forintot. Ebből is defalcalok fl. 963.

Summája az engedelemnek fl. 4379.

Posonii 2. Julii 1629.

Ezen levél fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. V., nr. 37—133 " felírású dobozban. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik.

543.

1629. JÚLIUS 12. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Mally Gáspár S. J. pozsonyi kollégiumi rektorhoz.

Nem hajlandó a pozsonyi kollégium épületének javítási és bővítési költségeihez hozzájárulni.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Accepi literas R. V^{æ} circa domum Posoniensem. Cæterum ego in negotio domorum et ædificii illius feci hucusque quod potui. Certa sit R. V^{a}, quod amplius nihil ego scire vólo nec de ædificio, nec de domibus novis. Id quod R. V^{æ} semel pro semper significare volui.

Valeat et pro me oret.

Sellyæ 12 Julii 1629.

R. V^{æ} Addictissimus

Archi-Epus Strig. m. p.

Kivül:

R^{ndo} in Chr^{o} P^{ri} Caspar. Mallio Socie^{tis} Jesu Sacerdoti, ac Collegii Posonien. Recto^{ri} etc. P^{ri} in Chr^{o} Nobis honor. Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kincstári Levéltár: Acta registr. Collegii Poson. fasc. 4., nr. 22. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

544. *Kiadatlan.*

1629. JÚLIUS 27. ELŐTT.

A császári tanácshoz.

(Emlékirat, dátum és aláírás nélkül.)

Érveket hoz fel amellett, hogy Szent-Gotthárd jószága a zálogból kiváltandó és a felajánlott nagyobb zálogösszeg visszautasítandó; a kegyurasági jogot illetőleg özv. Battyáni Ferenczné az ő igényével a rendes bírói útra terelendő, és a per kedvező kimenetele esetén is a kiváltás czélja a bemutatott apát részéről, bizonyos évi járadéknak egyházi czélokra való lefizetése által, biztosítandó.

De Abbatia Sancti Gotthardi humilis Informatio.

Dnus Palatinus propositis variis difficultatibus circa redemptionem Abbatiæ S. Gotthardi atque etiam publicæ quietis Regni turbationem prætendendo consulit Matti Suæ, ut auctiorem Summam pecuniariam a Dna Bottyaniana acceptando Abbatiam nova Inscriptione eidem Dnæ Bottyanianæ relinquat. Deinde ostendere conatur Jus Patronatus et collationem illius Beneficii esse penes Dnam Bottyanianam. Mihi vero in hac re hæc breviter consideranda occurrunt.

Primo. Alienum est a pietate ac Religione Suæ Majestatis Sacratissimæ, ut Bona Ecclesiarum, quæ per pios Majores Deo ac Ecclesiæ data sunt, pecunia vendat. Nunquam enim hucusque auditum est, Ferdinandum Secundum vel unum palmum Ecclesiæ ademisse, sed auditum est multorum millionum Bona Ecclesiæ de suo contulisse. Absit igitur, ut hanc maculam æternæ gloriæ suæ Mattas Cæsarea inferat ac bona Deo consecrata sæcularibus nova aliqua acceptatione auctioris Summæ tradat. Præsertim cum mihi evidens sit hujusmodi Inscriptionem Bonorum Ecclesiasticorum Divinis ac Humanis legibus contrariam esse. Atque ideo licet Ferdinandus primus felicis memoriæ, a malis consultoribus circumventus, nonnulla interdum Bona Ecclesiastica inscripserit, vehementer tamen suum factum postea detestatus est et Sanctionem Pragmaticam Corpori Juris Ungarici insertam promulgavit, qua omnes hujusmodi Inscriptiones illicitas ac nullas declaravit. Itaque et injustum et illicitum est, quidquid in contrarium suadetur.

Secundo. Quod cuique Nobili, imo et rustico, ubique in toto mundo conceditur, id ut Suæ Matti denegetur, et grandem Majestatis imminutionem et injustitiam continet manifestam. Quicumque Bona aliqua oppignorat, si servatis contractus conditionibus pecuniam deponat, ei necessario remittenda et relaxanda sunt Bona, quæ impignoravit. Cum igitur Augustæ memoriæ Maximilianus Imperator Bona S. Gotthardi oppignoraverit acceptis reversalibus, quæ in specie extant, ut eadem bona,

sibi ac successoribus Regibus Hungariæ remittere teneantur hæredes illorum, quibus bona oppignorata fuerunt, iniquum et indignum est velle Ma^ttem^ Suam ab hoc Jure redemptionis inanibus terriculamentis excludere.

Tertio. Maximopere hæc subsequentia puncta consideranda sunt: 1°. Quod Ma^ttas^ Sua Sacratissima clementer et me et totum statum Ecclesiasticum assecurare dignata est de hac redemptione peculiari suo Diplomate. 2°. Quod si hoc negotium redemptionis non succedet, omnes prorsus Ecclesiastici animum despondebunt de aliorum beneficiorum regressu. Nam hoc exemplo facile imposterum redemptiones hujusmodi bonorum interturbabuntur. 3°. Quod major pars Interessatorum in hac Abbatia, (quantum ego intelligo) et ad receptionem Summæ sese obtulit et Jus Patronatus Ma^tti^ Suæ resignavit, sola D^na^ Bottyaniana obluctatur. Cujus merita in Ma^ttem^ Suam non ea sunt, ut remunerationem mereantur.

Quarto. Circa Jus Patronatus D^næ^ Bottyanianæ multa dici possent. Certissimum enim est, si quod hujusmodi Jus prætendere possit, id ex Regia gratia ac Donatione, sub ea expressa conditione habet, ut Abbatiam conservando nullo pacto in alios usus bona convertat, sed Ecclesiæ conservet. Cæterum postquam Ma^ttas^ Sua bona redemerit, Jure revideri poterit, an Jus Patronatus D^nam^ concernat. Et si quidem ad ipsam spectare dignoscetur præsentatio, in eo casu Ma^ttas^ Sua Summi Pontificis Authoritate interveniente, et me quoque cooperante, eum, cui dicta D^na^ Beneficium conferet, adstringere debebit, ut Benignum Majestatis Suæ intentum Diplomate suo expressum exequatur, certam singulis Annis Summam pendendo.

Quinto. Sunt multa alia in Informatione D^ni^ Palatini, quæ non subsistunt, sed iis me immorari non patiuntur occupatissimæ Ma^ttis^ Suæ aures. Itaque demisse rogo, ut prioribus suis Consiliis firmiter inhærendo contrariis suasionibus aures præcludere dignetur Mattas Sua.

Kívül:

Rationes Ill^mi^ do^ni^ Archiepiscopi, quibus Abbatiam S. Gotthardi omnino redimendam suadet.

Ezen emlékiratnak Pázmány írnokának ismeretes írásával megírt egykorú másolata fennmaradt az alsóausztriai Heiligen-Kreuz cziszterczita-apátság levéltárában: Rubrik 47. (St. Gothard.) Fasc. XXV., Nr. 12. alatt, a Pázmány által a bécsi nuntiushoz 1629. július 27-én írt levél eredeti példánya mellett (lásd alább); ami, valamint a levél tartalma, a dátum meghatározásához támpontul szolgált. Mivel azonban a nuntiushoz írt levél a zálogból való kiváltás meghiúsultát befejezett ténynek tekinti, ezen emlékirat pedig még annak végleges befejezését meghiúsítani törek-

szik, világos, hogy ezen emlékirat pár héttel előbb íratott meg az 1629. július 27-iki levélnél. Fenti közlés a heiligenkreuzi példány után történik.

Lásd Szent-Gotthárdra vonatkozólag a fenti: 1617. január 25-én, 1625. november 1-én, 1626. május 22-én, július 7-én, augusztus 20-án, 1627. nyarán, október 7-én, november elején, 1628. február 16-án, április 14-én, május 17-én, szeptember 4. és 5-én, 26-án, október 4. és 5-én, és az alábbi 1629. július 27-én és augusztus 14-én írt leveleket.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 231. l.

545.

1629. JÚLIUS 27. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A bécsi nuntiushoz.

Panaszkodik, hogy a heiligenkreuzi apát és Esterházy nádor meghiusították a szentgotthárdi apátság jószágainak kiváltását.

Illustrissime ac Reverendissime Dne Dne Patrone colendissime.

Admirationem attulerunt mihi literæ Illustrissimæ Dnis Væ 19. Julii scriptæ circa Abbatiam S. Gothardi. In cujus recuperatione ego nec laboribus nec expensis peperci. Sed tandem maximo meo damno et despectu, obtinere non potui, quod me velle Illustrissimæ D. Væ significaveram. Pecuniam, qua redimi debebat Abbatia, ex argentea mea supellectili cudi feci, cum detrimento aliquot millium.[1]

Sed in primis Dominus Abbas Stæ Crucis me inconsulto, ita cum Domino Palatino transegerat, prout non debuisset. Postmodum Sua Mas per Dominum Cancellarium tractari, concludi, pecuniam recipi curavit. Neque unquam mihi ostenderunt finalem et ultimam conclusionem. Nam licet initio quædam scripturæ mecum communicatæ fuissent et pro tenui meo judicio, illas ego meliorare laborassem, tamen in quibus terminis ultimo res substiterit, et quo pecunia deposita devenerit, prorsus nihil scio: audio (verumne sit, nescio), Dominum Cancellarium illa pecunia redemisse quædam bona Episcopatus sui. Ut ut sit, certum est, assecurationi Mis Suæ, quam Clero Ungarico dedit, valde præjudicare totum hoc negotium: in quo tamen ego jam nihil agere habeo. Faciet Illustrissima Do rem utilem, si Excellentissimo Do Principi ab Eggemperg negotium proposuerit; non dubito, quin Illustrissimam D. Vm informabit de re tota.

[1] Vesd össze a fenti: 1628. okt. 4. levelet, amelyből az tűnik ki, hogy a váltságdíj egy részét egy világi főúr adta meg.

Ego in toto hoc negotio constanter semper in eo fui, ut Abbatia liberaretur. Quando id fieri non posse cognovi, eo cogitationes direxi, ut minori, quo fieri possit, Eccl^{æ} detrimento, et quam brevissimo termino, liberaretur. Si neutrum assecutus sum, pacientia.

His Illustrissimæ D. V^{æ} manus veneror meque paternæ ipsius benevolentiæ commendo.

Selliæ 27. Julii 1629.

Illustrissimæ D^{is} V^{æ} Servitor humillimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az alsóausztriai Heiligen-Kreuz cziszterczita-apátság levéltárában: Rubrik 47. (St. Gotthard), Fasc. XXV. Nr. 12. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Külső czímirat nincsen, de tekintettel a levél tartalmára és hangjára, csakis Dietrichsteinre és a nuntiusra lehet gondolni, de az előbbinek „Princeps" czímet ad mindig Pázmány; a nuntiushoz pedig máskor is írt már Szent-Gotthárd ügyében (lásd 1628. szept. 26. levelet).

V. ö. az előző levélnél idézett irodalmat és szövegeket.

546.

1629. JÚLIUS 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Cam. Cataneo, castiglionei apáthoz. (P. P. római ügynöke.)

Az ú. n. Jézus-társasági anyák intézetét, melyet Pozsonyban megtelepített és egy kath. leánynevelde vezetésében üdvös intézménynek ismert fel, melegen ajánlja a Propagandának, czáfolva az ellenük emelt kifogásokat.

Reverendissime Domine D^{ne} Observandissime.

Cum nuper Viennæ essem, egi cum Illmo Domino Nuncio Apostolico copiose, de Instituto Matrum Societatis Jesu.[1] Nihilominus, quia permultis difficultatibus præpediri earum progressum adverto, volui Reverendissimæ Dominationi Vestræ sensum animi mei de ipsis declarare, rogans diligenter, ut nomine meo proponere velit subsequentes considerationes Illmo Domino Cardinali Millino.[2]

Ego quidem certe nunquam de bonis istis matribus in Ungariam introducendis co[gi]taram, sed ante biennium Matrona Ungara Illustris

[1] Ezen szerzetesnők alatt kétségkívül az angolkisasszonyok kongregációjának első alakja értendő, melyet Ward Mária a jezsuita-férfirend mintájára szervezett. Eddig ismeretlen volt az, hogy Pozsonyban 1627. óta már volt a jezsuita-anyáknak zárdája. A jezsuita-anyák rendjét VIII. Orbán pápa 1630. jan. 13. („Pastoralis Rom. Pontificis") bullájával szupprimálta. (Wetzer u. Welte Kirchenlexikon IV. k., 573 has.)

[2] Ezen mondat arra mutat, hogy az, akihez P. a levelet írta, Rómában tartózkodott és Pázmány ügyeinek beterjesztésével foglalkozott. 1633. évig pedig ez Cataneo volt; azután Montmann Vilmos uditore.

duas ex Matribus ad me duxit, et ut de iis, aliqua in Civitate collocandis, cogitarem, oravit. Quæ res erat, dixi, me nec locum habere, quem inhabitare possint, nec vix [pe]cunia emi locus aliquis permittetur eo quod senatus hæreticus, null[o] [modo] consentit, ut domus secularis pro Religioso conventu ematur. Interim [eo] ipso tempore, vir nobilis Posonii moritur, domum suam testam[ento . . .], ut peregrinis, meo arbitrio, applicetur. Id ego Divina provid[entia] pro his matribus factum accepi, cum nemo unquam antea si[mile] te[stamen]tum condidisset. Considerabam ex alia parte, Posonii S[cholam? . . . . hære]ticam pro Puellis per Senatum ali, ad quam etiam Catholi[corum puellæ? . . . .i] bant, et sensim aliquid de fermento hæreseos, teneræ ill[arum animæ] . . . . adhærescebat. Itaque dictas Matres recepi, in ædes collocavi, [scholas ape]rire jussi. Et certe, hucusque, maxima cum ædificatione, absque [ullius pror]sus vel minima offensione, magna cum utilitate, puellula[s . . . .] pietatem, mores, muliebria exercitamenta (sic!). Et jam plures, etia[m ex] magnatibus fœminis, ad illum cœtum aspirant. Forte in Italia [. . . . neces]sitas, nec utilitas tanta est hujus Instituti, quanta hic, ubi [in . . . . .] urbibus hæreticæ scholæ puellularum habeantur. Sed ego sane existimo, maximum esse istud Divinæ sapientiæ inventum. Et si in puellari ætatula informanda eam diligentiam hæ Matres posuerint, quam Patres Societatis Jesu ponunt in adulescentibus erudiendis, propediem admirabiles progressus experietur orbis. Nam ausim dicere, quod fere plus momenti est ad reformandum mundum ex bona puellarum quam puerorum disciplina. Siquidem, omnes a matribus accipimus prima futuræ vitæ lineamenta, et quod teneræ infusum est testæ, ejus odor hæret perenniter. Deinde sexus ille freno eget bonæ educationis haud paulo, quam sexus melior, adductiore. Certe et cum Apostolo Paulo et cum aliis Apostolis laborarunt in Ecclesia primitiva piæ fœminæ, quæ et circumducebantur ab Apostolis, ut (quo ipsi penetrare non poterant) ad Gynecæa, Christianam veritatem extenderent, modo ac via illi sexui congruente. Quid, si hunc primitivæ Ecclesiæ Spiritum Dei sapientia renovare possit in hac senescentis mundi vespera? De nomine, quod Matres istæ usurpant, nil moveo: Nam si absque ulla Abbatum vel Priorum injuria Abbatissæ, Priorissæve nominantur Sanctimoniales; non video, cur displicere debeat nomen Matrum Societatis Jesu. Clausura vero Sanctimonialium merito urgetur, cum sit professionis debitum. Cur vero nova Congregatio honestarum fœminarum esse non possit, sine clausura, haud video. Ut ob incerta pericula (quibus tamen nulla conditio vacat), certa ac evidens utilitas Ecclesiæ, quæ ex puellari institutione apparet, destrua-

tur: nescio an fieri debeat. Itaque si quem humiles meæ præces locum habent, Reverendissima Dominatio Vestra roget Illustrissimum Dominum Cardinalem Millinum,[1] ut de stabilienda hac Societate consilia capere dignetur, ut si quid meliorandum, id fiat suo loco, relictis iis, quæ tantum bonum (his certe in partibus) adferunt ad omnem honestatem puellarum. Certe ego animadvertens fructum Institutionis harum Matrum, cogitationem suscepi, etiam Tyrnaviam eos plantandi, licet usque ad Sanctæ Sedis Apostolicæ declarationem supersessurus sim. Nam omne meum judicium Sanctæ Sedis arbitrio lubens submitto. Neque hæc, quæ scripsi, alio fi[ne] scripsi, quam quod conscientia stimulabat, non fore me imp[unem], si reticerem, quæ proprio experimento comperissem.

Reverendissimæ Dom. Vestræ mea obsequia defero eandemque [feliciter] valere cupio.

Posonii, 28. Julii 1629. Servitor addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélszövegnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („S. add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. F." római levéltárában: „IV. Lettere di Ungaria, Polonia, Russia, Amburgo, Alzatia e Palatinato. Anno 1629." Vol. 57., fol. 1. A levél szélei el vannak rongyolva, és ez okozza, hogy a fent közölt szöveg olyan hiányos; a levél értelme azonban lényegesen nem szenvedett. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Megjegyzem, hogy az Orsz. Levéltár „Jesuitica" (Acta Collegii Posoniensis etc.) osztályában szintén hosszas bírálatok maradtak fenn a jezsuita-nők rendjéről.

547.

1629. AUGUSZTUS 4.

NAGYSZOMBAT.

Egyházmegyei zsinatra való körlevéli meghívó az esztergomi egyházmegyei papsághoz.

Indictio Synodi Diœcesanæ.

Non veteres modo Catholicæ Ecclesiæ Sanctiones, sed et postrema generalis Synodus Tridentina serio ac diligenter locorum Ordinariis præcipiunt:[2] ut Diœcesanam Synodum quotannis celebrent, ad quam

[1] Ezen hely ismét a címzettnek egyéniségére hagy következtetni. Millinus bíbornok volt, mint látszik, ekkor a Propaganda præfectusa.

[2] Trident. Sess. 24. c., 2. de reform. (Péterffy jegyzete.)

exempti etiam omnes accedere teneantur. Quocirca, sedulo in eam curam intenti semper fuimus, ut huic tam salutari decreto satisfaceremus. Sed hucusque vel iterato publicatam a nobis Synodum supervenientes intestinarum revolutionum calamitates disturbarunt; et prœlia aut opiniones prœliorum (quæ continuo Hungariam vexaverunt) in ipso conatu, Synodi celebrationem excluserunt.

Et licet, ne nunc quidem satis tuta vel quieta sint omnia, quia tamen ab hominum memoria, atque adeo ab anno 1560., quo ultima Synodus Diœcesana Strigoniensis habita dignoscitur, consuetudo salutaris Synodorum celebrandarum interrupta fuit, vel quod annis triginta et quod excurrit, Archi-Episcopis destituta fuerit Strigoniensis Ecclesia, vel quod Turcarum ac domesticarum seditionum persecutiones cogendæ Synodi facultatem vigilantissimis Pastoribus intercluserint. Ne nos quoque, dum quietiora tempora præstolamur, officio Pastorali deesse videremur, Synodum Diœcesanam, in mediis etiam periculis, subsequenti formula promulgavimus.

LITERÆ PATENTES AD VALVAS ECCLESIÆ TYRNAVIENSIS APPENSÆ.

Nos Petrus Pázmány, Miseratione Divina, Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis etc. Consiliarius Intimus etc.

Universis et singulis, Reverendissimis, Reverendis, Venerabilibus, Honorabilibus Dominis Abbatibus, Præpositis, Ecclesiarum tam Cathedralium, quam Collegiatarum Canonicis, Archidiaconis, Decanis, Vice-Archidiaconis, Plebanis, Altarium et Hospitalium Rectoribus, cæterisque Personis Ecclesiasticis, in Diœcesi, vel extra Diœcesim, Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis constitutis, qui de jure vel consuetudine Synodo Diœcesanæ hujus Ecclesiæ interesse debent, — etiamsi alias exempti essent — salutem et paternam in Domino benedictionem.

Ecclesiastici regiminis officium exigit, ut, pro mensura gratiæ, cœlitus nobis communicatæ, gregi Dominico, curæ ac sollicitudini nostræ divinitus commisso, paterne consulamus; devios ad tramitem vitæque melioris frugem revocemus; errorum fibras evellamus; mores solutos corrigamus; Divinum vero Cultum, si qua in re labefactatum comperiamus, suo nitori restituamus; ita denique, pro virium facultatumque nostrarum mensura, Ministris Ecclesiæ consulamus, ut ii quietam ac Deo gratam, suæque vocationi consonam vitam ducentes,

in sanctitate et justitia coram Deo ambulent, populusque, curæ ipsorum commissus, vitæ sanctioris exemplis et puræ doctrinæ fontibus irrigatus, crescat ad salutem in Domino.

Cum igitur, ad hæc tanta tamque sublimia perficienda, ex Sacrorum Canonum præscripto laudatissimisque Apostolorum ac aliorum deinceps Ecclesiæ Pastorum exemplis, saluberrimum remedium sit, ut ii, quibus cura Pastoralis competit, in Spiritu Sancto congregati, vota conferant, et in commune consulentes, viam ac rationem ineant, qua, vel integra foveri ac conservari, vel lapsa erigi ac sublevari possunt: idcirco nos quoque, Sacrorum Canonum Ordinationibus ac Sanctæ Tridentinæ Synodi Decreto satisfacere cupientes, omnibus ac singulis, Diœcesi et Jurisdictioni nostræ subjectis, Synodum Diœcesanam indicendam decrevimus.

Quocirca vos omnes ac singulos, Dominos et Fratres nostros, qui, ratione beneficiorum, aut alias de jure vel consuetudine, interesse Synodo Diœcesanæ Strigoniensi soletis ac debetis, hortamur et monemus diligenter, imo, in virtute sanctæ et salutaris obedientiæ, vobis omnibus injungimus, ut ad Festum Sancti Francisci Confessoris, hoc est, ad diem quartum Octobris, proxime affuturum, huc Tyrnaviam vos conferatis, ita, ut pridie Sancti Francisci, Vesperis interesse possitis; ac deinde, ipso die festo, hora septima matutina ad Templum majus convenientes, ardentibus precibus Sancti Spiritus gratiam una nobiscum imploretis; tandem illo, et, si opus sit, sequentibus diebus, in commune consulatis; spirituales necessitates, difficultates et pericula Ecclesiarum vestrarum, ac Populorum, vestræ fidei commissorum, diligenter annotetis; mature ac sollicite de modo juvandi Ecclesias in Spiritualibus deliberetis; ut, communibus omnium Congregatorum suffragiis, Dei gratia aspirante, salubria omnibus remedia adhiberi possint.

Ut autem Dei gratiam efficacius obtinere ac majori animarum fructu Synodum celebrare possimus, non solum vos ipsi precibus et jejuniis Deum omnipotentem conciliare laboretis, verum etiam, ut id ipsum populus diligenter præstet, sollicite pro concione admoneatis.

Et quoniam subinde, litium ac differentiarum etiam materia inter Ecclesiasticas Personas oboriri solet; volentes ejusmodi controversias personarum Ecclesiasticarum, simpliciter, et de plano, sine strepitu Judiciorum, sola facti veritate inspecta, sopiri, componi et complanari: idcirco, initio Synodi, Judices, qui Vicario nostro generali assistent, designabimus, qui plenam atque omnimodam auctoritatem habeant, quæstiones et differentias hujusmodi audiendi et cognoscendi ac fine

debito terminandi, et, quæ determinarint, debitæ executioni demandandi. Si quæ autem controversiæ, ob temporis brevitatem, durante Synodo, componi non possent: ad tribunal Vicarii nostri generalis examinanda ac de simplici et plano definienda perferantur. Volumus autem et mandamus, ut Dominus Vicarius noster peculiaribus Literis Archidiaconos et Parochos exemtos admoneat ac instruat de hac Synodi Diœcesanæ Celebratione: cujus admonitioni omnes et singuli parere teneantur.

Datum Tyrnaviæ, die quarta Augusti, Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.[2]

Ezen két meghívót közölték: *Péterffy* (S. Conc. II., 234—235.), *Katona* (XXXI., 339—342.), *Miller* (Epist. II. k., 18—23. l.). Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik. Közölve lőnek továbbá már e szövegek: Petri Card. Pazmany Opera Omnia, tom. VI., (1904) p. 571—573. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 310. l.

548.

1629. AUGUSZTUS 4.

NAGYSZOMBAT.

Baxay István lébéni apáthoz.

Meghívó egyházmegyei zsinatra.

Venerabilis ac Religiose frater. Salutem in Domino Christo.

Non sumus nescii Sacrorum Canonum decretis locorum Ordinarios adstringi, ad Synodum Diœcesanam crebrius celebrandam. Atque ideo conatus ac desiderium in nobis nunquam defuit, hujus tam sancti ac necessarii Conventus instituendi. Cœterum usque ad hoc tempus, in hoc salutari ac pio opere, ob intestinos superiorum temporum motus, magno animi nostri dolore, gravissima sensimus impedimenta. Nunc vero Dei benignitate aliquam temporis quietem nacti, officio nostro hac quoque in parte satisfacere cupientes Synodum Diœcesanam indiximus, ad quartum diem proxime affuturi mensis Octobris, qui dies Sancto Francisco Confessori est sacer. Quoniam autem, ut ex vetustis scripturis liquet, Abbas quoque Ecclesiæ de Lébén, hujusmodi Synodo Diœcesanæ Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis interesse solet ac debet, præter generalem prædictæ Synodi indictionem particularibus hisce literis nostris super celebratione ejusdem Synodi Fraternitatem Tuam certificare voluimus.

[2] *Miller* itt megjegyzi: Istæ Literæ Tyrnaviæ ad valvas Templi majoris adpensæ fuerunt.

Mandamus igitur ac præcipimus Tibi, in virtute sanctæ et salutaris obedientiæ, ut celebrationi dictæ Synodi Diœcesanæ, postposita quavis excusatione, interesse debeas Tyrnaviæ, die ac festo memorato; et ita quidem, ut pridie festi jam dicti vesperis adesse possis. Quæ autem pro bono Ecclesiæ in consultationem vocari Tua Fraternitas censuerit, ea interim accurate ruminet ac perpendat.

Valeat in D. Christo feliciter.

Datum Tyrnaviæ in Curia nostra Archi-Episcopali die 4. Mensis Aug. Anno 1629.

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Venerabili ac Religioso Stephano Baxay, Abbati Ecclesiæ de Leben etc. fratri in Chr° nobis honorando Jaurini.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a pannonhalmi rendi levéltárban. Capsa 65., lit. F. Fenti közlés az eredeti után történik. E levélnek szövege, mint a püspökökhöz és a szerzetes-prælatusokhoz szétküldött levélszöveg-schema (egyéni címzés nélkül) olvasható már Pázmány összes művei közt: Op. Omnia, Series Lat. tom. VI., 573—574.

549.

1629. AUGUSZTUS 4.

NAGYSZOMBAT.

Dávid Pál pozsonyi préposthoz.

Meghívó egyházmegyei zsinatra.

Reverendissime Domine, Frater in Christo observandissime.

Non summus nescii, etc. [mint az előző levélben].

Quoniam autem, ut ex vetustis Scripturis liquet, Præpositus quoque Ecclesiæ Posoniensis hujusmodi Synodo Diœcesano Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis interesse solet ac debet: præter generalem prædictæ Synodi indictionem, particularibus hisce literis nostris, super Celebratione ejusmodi Synodi Fraternitatem Tuam certificamus.

Mandamus igitur etc. [mint az előző levélben].

Quia vero Præpositus Posoniensis[1], ex antiquo Archiepiscoporum Strigoniensium Privilegio, Officium Archidiaconi quoque exercet; idcirco

[1] Péterffy (S. Conc. II. köt., 236. l.) megjegyzi, hogy ezen utolsó bekezdés: „Quia vero Præpositus Posoniensis (Scepusiensis) ex antiquo" etc. csak a pozsonyi és a szepesi préposthoz intézett levélben voltak meg, mert ezek főesperesek is voltak egyúttal, míg a többi dignitáriushoz ezen bekezdés nélküli szöveg küldetett el.

Fraternitati Tuæ committimus et mandamus, ut, acceptis præsentibus, suæ Jurisdictioni subjectis Parochis hanc Synodi Diœcesanæ Celebrationem intimet, eosque omnes et singulos in unum aliquem locum convocet, ac cum ipsis consultet de iis, quæ Ecclesiæ salutaria videbuntur: ut pridie Synodi, ante Vesperas, decenti vestitu, superpelliceis mundis, birettis ac coronis sacerdotalibus ornati, in Templo Tyrnaviensi se sistant. Si qui autem, ob magnam loci distantiam, vel alias caussas legitimas, adesse non possent, Fraternitas Tua eorum vota ac sensum (si quid considerabile continent) ad Synodum adferat.

Valeat Fraternitas Tua, et pro nobis Deum exoret.

Datum Tyrnaviæ, in Curia nostra Archiepiscopali, die quarta Augusti, Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Ezen szöveget, mint általános schemát (nem épen a pozsonyi préposthoz czímezve), közölte *Péterffy* (S. Concilia II. köt., 235—236. l.) és *Miller* (Epist., II. köt., 18—19. l.). Fenti közlés Péterffy után történik.

550.

1629. AUGUSZTUS 4.

NAGYSZOMBAT.

Zsinati meghívó a szepesi káptalanhoz.

Reverendi domini, fratres in Christo nobis observandissimi.

Non sumus nescii Sacrorum Canonum decretis locorum Ordinarios adstringi ad Synodum Diœcesanam crebrius celebrandam. Atque ideo conatus ac desiderium in nobis nunquam defuit hujus tam sancti ac necessarii conventus celebrandi. Cœterum, usque ad hoc tempus, in hoc salutari ac pio opere, ob intestinos superiorum temporum motus, magno animi nostri dolore, gravissima sensimus impedimenta. Nunc vero Dei benignitate, aliquam temporis quietem nacti, officio nostro, hac quoque in parte, satisfacere cupientes, Synodum Diœcesanam indiximus ad quartum diem proxime affuturi mensis Octobris, qui dies Sancto Francisco est sacer.

Quoniam autem Capitulum quoque Ecclesiæ Scepusiensis Synodo Diœcesanæ Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis interesse solet ac debet, præter generalem prædictæ Synodi indictionem, particularibus hisce literis nostris super celebratione ejusdem Synodi Fraternitates Vestras certificare voluimus.

Mandamus igitur ac præcipimus Fraternitatibus Vestris, in virtute sanctae et salutaris obedientiæ, ut celebrationi dictæ Synodi Diœcesanæ postposita quavis excusatione interesse hic Tyrnaviæ debeatis, die ac festo memorato; et ita quidem, ut pridie festi jam dicti vesperis adesse possint (sic!). Quæ autem pro bono Ecclesiæ in consultationem vocari Vræ Fraternitates censuerint, ea interim accurate ruminent ac perpendant.

Valeant in Domino feliciter.

Datum Tyrnaviæ. In Curia nostra archiepiscopali die 4. Mensis Aug. anno 1629.

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

R^ndis d^nis N. N. Capitulo Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Scepusiensis etc., fratribus in Christo nobis honor. Scepusii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. XI., fasc. 6, nr. 85. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

551.

1629. AUGUSZTUS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Bethlen halála esetére a fegyveres fellépés előtt a hét magyar vármegyét kell levél útján visszakövetelni; ennek megtagadása esetében a fegyveres fellépéshez okvetlenül német katonaság is kell. Az országvégekre pedig vigyázni, lőszerekről és eleségről idejében gondoskodni kell.

Augustissime Cæsar, D^ne D^ne Clementiss^e.

Quid in casu mortis Principis Betleni ego pro mea tenuitate faciendum existimem, id humillime M^tti V^æ et scriptotenus exhibui, et in præsentia Domini Palatini, coram D^no Principe Eggemberg exposui. Ad quæ me remitto nunc quoque.

Paucula tamen hæc puncta demisse suggero M^tti V^æ, quæ an digna sint consideratione, pro singulari sua sapientia M^as V^a dispiciet.

Primo. Non existimo ullum bellicum apparatum fieri debere, antequam certo constet mors Betlemii (sic!), ne ad consilia desperata stimuli addantur adversariis, et odium confletur M^tti V^æ. Sed solum ordinanda et silenter ita disponenda censerem omnia, ut cum aderit

M.N.MÚZEUM KÖNYVTÁRA

necessitas, arripi possent media disposita. Qui festinat, evertit. Et sat cito fit, quod bene fit.

Secundo. Existimo ante, quam arma promoveantur, literis experiendam recuperationem septem Comitatuum. Nam si quid armis circa Transylvaniam Ma^{s} V^{a} experiri volet, antea sese resolvat, de bello cum Turcis gerendo. Nulla enim in Transylvaniam arma Mis V^{æ} inferentur, quin apertum Turcis bellum indicatur, quod an hoc tempore, bellis Italicis non sopitis[1], fieri debeat, M^{as} V^{a} sapienter judicabit.

Itaque primum omnium per D. Alagi tentandam judico pacificam recuperationem Comitatuum septem: cui adjungi deberet Acatholicus quispiam ex iis, de quibus coram D. Principe Eggemberg discurrimus. Ut autem literæ Mis V^{æ} tam patentes, quam obsignandæ concipiantur, et in minuta paratæ asserventur, consultum puto.

Tertio. Si vel septem Comitatus recuperandi, vel Transylvania sublevanda erit armis: non existimet M^{as} V^{a}, solis Ungaris militibus rem hanc perfici posse. Valido milite Germano opus erit et ad recuperationem et ad conservationem. Itaque nullo modo judico quidquam armis tentandum, absque milite Germano.

Quarto. Particularia alia non diduco. Illud saltem demisse M^{m} V^{m} rogo, ut Confiniorum rationem haberi, demandare dignetur. Et præsertim de Munitione ac Commeatu in tempore provideri. Magnus enim in his defectus.

Deum ex animo oro, ut M^{m} V^{m} felicissime tueatur, una cum Augusta ac Serenissima prole.

Posonii, 14. Augusti 1629.

Sacratiss^{æ} Mis V^{æ}

humillimus Capellanus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály: „Tört. Emlékek“ B/10. (1622—1630) fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 305. l., 3. j.

[1] Értendő a Mantua öröksége miatt (Gonzaga Vincze fejedelem 1628-ban, ivadék nélkül, meghalt) a savoyai herczeg és a nevers-i herczeg közt keletkezett háború, melyben Savoya mellett Spanyolország és II. Ferdinánd, a nevers-i herczeg mellett Francziaország állott és pedig fegyveres erővel. Pázmány ellenezte volt e háborút, bár sikertelenül. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 302–303. l. (A háború 1630-ban ért véget békével, II. Ferdinándra semmi hasznot, csak zavarokat hozva.) Lásd még az alábbi, augusztus 24-iki levelet.

552.

1629. AUGUSZTUS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Sennyey István veszprémi püspök, m. kir. kanczellárhoz.

Kér értesítést a szentgotthárdi apátság ügyének mikénti elintézéséről. Ha igaz az, hogy Batthyányi Ferenczné a királytól levelet kapott és maga is reverzálist adott, kéri azt a Liber Regiusba beíratni. Érdeklődik azon pénz iránt, amelyet ő (érsek) annak idején a beírt összeg váltsága czímén letett; a kamara kívánja e pénzt vissza, kéri Sennyeyt nézzen utána, mit is határozott a király akkori biztosítólevele. Azt sem érti, miért nem lőn bíróságilag tisztázva a Szécsi-örökösöknek Szent-Gotthárd felett prætendált patronátusi joga. A Palatinus által Nagyszombatba egybehívott királyi tanácson nem fog megjelenni, mert ily összehíváshoz a nádornak nincsen joga. Különben sem helyesli az időelőtti (Bethlennek közelre várt halála) mozgolódást. Az igazmondás egyébként is gyűlölséget okoz, ő inkább írásban mondja el véleményét az uralkodónak.

R^sse D^ne, D^ne Fr. obss^me.

Szolgálatom ajánlása után. Istentül kk minden jókat kívánok. Az kgd jó egésségéről nem tudakozom, mivel értettem az Draskovit uram leveléből, hogy kegd Palatinus uramhoz ment. Hanem inkább örülök, hogy Isten kgdet egésségben tartja.

Az Camorás Urak, és az előtt Rómából tudakoztak tőllem, mibe lőn vége az Szent-Gothárd dolognak. Én nem tudtam egyebet mondani, hanem hogy nem tudom. Hallom, hogy ő felsége adott levelet és az asszony is adott Reversalist,[1] kgdet kérem írassa be azokat az Liber Regiusba, és küldje Copiáját, hadd legyen az Érsekség könyvében is. Miben mulik, hogy az Juspatronatust meg nem láták; és az letett pénz hová len (sic!), én nem tudom. Kgdet kérem lássa meg, az ő felsége Assecuratiója mit tart, melyre én az Sz.-Gothardi dolgot elkezdém. És legyen azon propter consequentias, hogy maradjon helyén az ő felsége szava. Úgy veszem eszemben, hogy az Camora azt az pínzt kívánja.[2]

Ezt a levelet szinte írom vala, mikor hozák az ő felsége levelét és az kgdét is. Az mely levelében írja kgd, hogy tudtomra adja az Palatinus uramhoz való menetelét, azt nekem meg nem adták.

[1] Batthyányiné és leánya által adott térítvény 1629. márczius 16-án állíttatott ki.

[2] A szentgotthárdi apátság dolgára nézve lásd a fenti iratokat: 1617. január 25-én, 1625. november 1-én, 1626. május 22-én, július 7-én, augusztus 20-án, 1627. nyarán, október 7-én, november elején, 1628. február 16-án, április 14-én, május 7-én és 17-én, szeptember 5-én és 26-án, október 4-én és 5-én, 1629. július 27-én (2 levél). V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 230—231. l.

Palatinus uram írt nekem is, hogy az Erdéli változáshoz képest egybe gyöjti az urakat; én megfeleltem ő kk, és két dologban vetettem fundamentomot. Először, hogy ennek előtte soha egy Palatinus sem gyöjtötte egybe az Tanács urakat, hanem mikor ő felsége parancsolta és megírta, mirül kíván ő felsége opiniot. A Tanácsban is legelőször az ő felsége mandatumát olvasták meg, mirül akarja ő felsége, hogy tanácskozzanak. És arrul tanácskoztak. Ha mi occurált, azután subjungálták. Intettem ő kegyelmét, hogy most is azt kövesse. És hogy kgk magyarul megírjam, édes Cancellarius uram, a Tanácz (sic!) urak, ő felsége Tanácsi, nem Palatinusé.

Másodszor azt írtam, hogy üdő nap előtt nem ítilem jónak, hogy idzgolódjunk (sic!), és tanácskozzunk az Erdéli dologrúl. Mert sok idegen hitű urak vannak, künnyen kitudódik a dolog, és annál nagyobb okok leszen ad desperata consilia. Ezeket írtam Palatinus uramnak és sok több dolgokat is, melyeket nem recenseálok. Hanem ő felségének az én rövid tetszésemet megírtam, szabad ő felsége, mit mivel.

Én innen Sellyére megyek, és mivel Bécsbe a Consiliumba megmondván opiniomat, oly nagy gyülölséges vádolásokat ten (sic!) ellenem Palatinus uram, és (úgy tetszett) engemet hagyának bűnössé, nem látom okát és módját, mint mehessek a Szombati consultatioba. Mert az igaz mondás, odiosa. Én pedig nem ítilem hozzám illendőnek, hogy külömbet mondjak annál, a mit ítilek. Úgy tetszik, elég ha ő felségének az én vékony opiniomat megírom. Noha bizony az sem kívántatnék. Mert jobban fel tudják az ő felsége körül forgó eszes tanácsos urak feltalálni (sic!).[1]

Kgk Istentül kívánok minden jókat.

Posonii, 14. Augusti 1629.

Kk szeretettel szolgál

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül:

R^sso^ D^o^ Episcopo Vesprimiensi, D^o^ f^ri^ obs^mo^.

Fenti levélnek eredeti példánya fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litt. Archiep." 1629. évi 53. sz. Az egész levél Pázmány kezeírása. Az első lapon ilyen jelzés olvasható violaszínű bélyegző-jegygyel: „Magyar Akadémia Könyvtára". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Lehet: „feltálalni", vagy pedig: „feltalálni". Ez utóbbi valószínűbb. (Írva így: feltalalni.)

553.

1629. AUGUSZTUS 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Péchy Zsigmondhoz, a szepesi m. kir. kamara elnökéhez.

A Verancsics érsek idejében rövid használatra Putnok várához csatolt Sajópüspöki és Velkenye érseki falvakat a király végre visszaadatni rendelvén, kéri Péchyt adassa e falukat át Balázs papnak kezeihez.

Generose d^ne^ amice honor.

Salute et nostri commendat^e^ præmissa.

Isten kgmedet minden kívánta jókkal megáldja. Vagyon immár hatvan egész esztendeje, miolta az érsekségnek két faluját, úgymint Gömör vármegyében levő Sajó-Püspöki és Velkeny nevű falukat, Putnokhoz bírták, noha az szegény Antal érsek csak kölczön engedte volt oda rövid üdőre, és ugyan erős Reversalist is adott volt Maximilian császár az Érseknek, hogy intra brevissimum tempus, sine ulla dilatione ac solutione visszahozhatja az Érsekséghez.[1] Most ő felsége eleget akarván tennyi a királyi Reversalisnak, mint resolválta kegyelmessen magát, az ő felsége posonyi Camerája kgk distincte megírta. És az: Gr Me[2] urak is stipulatu manu fogadták, hogy Zent Bertalan napjára a két falut megeresztik. Annakokáért kgdet szeretettel kérjük, ne restellje ebbeli fáradságát, hanem bocsáttassa Balás pap Uramnak kezéhez, megküldvén idején neki ezt az annexa levelemet.

Az kgmetek földirül sok külömb külömbféle híreket hoznak naponként, kgdet kérem, ha mi bizonyos leszen az fejedelem állapatjárul, ne restellje az hír adást.

Ezzel Isten tartsa kgdet jó egésségbe.

Posonii 17. Aug. 1629.

G. D. V. Amicus addictissimus:

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül:

Generoso domino, Sigismundo Péchy, Sacræ Cæsar^æ^ Regiæque Ma^ttis^ Cameræ Hungaricæ Consiliario et Proventuum Regiorum in partibus Regni Superioribus Administratori etc. Amico nobis honorando.

Epperjes.

Cito.
ito.
ito.
itissime.

E levélnek eredetije, mely a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: „Acta Cameræ Scepus. fasc. 46., 1629. évi köteg. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Lásd e falukra vonatkozó fenti leveleket: 1628. június 8-án, augusztus elején, augusztus 26-án, november 11-én, 1629. január 16-án, márczius 2-án, május 14-én.

[2] Olvasd: Gömör megye.

554.

1629. AUGUSZTUS 24.

WIEN (?).

Barberini bíboroshoz.

Amit a bíbornokkal folytatott élőszóbeli előadásnál nem tehetett meg, most írásban adja elő, nevezetesen az európai béke helyreállítására és főleg az olasz háborúnak elkerülésére (Mantua) vonatkozó javaslatait, amire a pápai intervenczió volna kívánatos. Felhívja a bíbornok figyelmét arra, hogy a francziák bíznak a pápa fegyveres segítségében, és ez sokat árt a pápa semleges és tiszteletet parancsoló tekintélyének. Kéri a pápánál való erélyes közbelépést. Pázmány eloszlatni próbálja a pápai intervenczió ellen emelhető ellenvetéseket.

Carta que el Cardenal Pazman [1] escrivió al cardenal Barberino. Eminmo y Reverenmo Señor.

Benigna fue la audiencia, que ayer V. eminencia se sirbió de darme, y mucha la merced que me hizo en entrar conmigo en las materias corrientes, y no me atrebí á adelantarme en ellas, porque ocupar á V. ema quando dá audiencia es peccare in publica commoda: en este papel estiendo mis pensamientos, assi puros y sencillos, como estan en mi pecho, porque siempre he estimado en mas la verdad desnuda aunque ofenda, que la simulacion bestida de lisonjas, dulçe y agradable á tantos, la misma estimacion he conocido en V. ema y en su candidez de animo.

Publicos son los daños que amenazan el estado presente de las cosas, cada uno podemos trær su sentimiento: Entendidos los pareceres de muchos se descubre mejor el mas santo consejo, y á las veçes de una opinion errada, se viene en seguro conocimiento de la verdad: todo esto y el deseo de la mayor gloria de su santidad y de V. Ema me pone la pluma en la mano, y esto mismo me disculpa de atrebido:

Primero el aprieto de gloria para arbitrar en causas agenas, la injuria y la defensa de derechos propios han puesto las armas de naciones estrangeras sobre los Alpes, rompiendo los muros con que su naturaleça pretendió acabar de cerrar esta hermosa Provincia de Italia, á ella aplican sus animos y sus fuerças los mayores Principes de Europa y la hacen campo comun de Batalla, ninguno ay que en sus mismos dominios no abria menester las armas que aplica fuera, y aunque todos desean la paz, caminan todos á la guerra, si bien conocen que despues de muchos años no han de sacar de ella ni gloria, ni dilatacion de estados, sino una porfiada contienda en que se consuman infructuosamente las fuerças y den ocasion a que los enemigos

[1] 1629. augusztus hóban még nem volt „Cardinalis“; ő csak 1629. november 19-én lőn kreálva.

comunes de la fee adelanten sus intentos en daño de los ocupados en estas porfias, y de la Religion chri^{ana}: lo que antes era punto de Justicia, y de conveniencias, oy es punto de reputacion para ajustar con ella la paz: á este fin se mueben tantos aparatos y tantas prebenciones de guerra, haciendo cada uno ostentacion de su poder, y de su grandeça, para que el partido que se ajustare parezca deliberacion y no fuerça.

De aquí naçe Eminent^{mo} señor, la imposibilidad de poderse ajustar este negocio entre los mismos Principes que tienen lebantadas las armas, porque cada uno hará reputacion de no ofrecerse á la paz y entretanto se concederá la guerra, pues tantas armas es imposible que puedan estar quietas mucho tiempo: otra autoridad es menester desinteresada, que medie y detenga estas fuerças antes que algun accidente las incite y mezcle entre sí: y ninguna es bastante sino la de su Beatitud, Padre comun, cuyo arbitrio entre los Principes, es tan respetado y benerado: Esta gloria está reserbada a su sant^{d} y a V. Em^{a} si dispusiesen el animo á ella, pero si dejaren correr, quedará a los tiempos venideros amancillada su fama, y habrá quien atribuya a omision todos los daños que se temen, y quiera Dios que el fuego, que oy no se previene en la casa del vecino, no se sienta mañana en la propia:

Bièn conozco yo lo que se abrasa en apetitos de gloria su Beatitud: su celo santisimo y cuydado en las materias publicas, pero o sea falsedad, o sea desgracia de esta edad, los medios, y los pasos no son proporcionados al fin que se pretende: con los mismos instrumentos con que se procura la paz se enciende la guerra: los recatos en parecer padre comun son sospechas á unos Principes, y á otros licencia, y ninguno se persuade, á que obra como padre comun sin pasion o declaracion á una de las partes que es daño principal en este negocio y lo que deshace toda la fuerça de los oficios Paternos.

Sus causas tienen estos efectos, algunos señalare sea me licito la libertad en lo que tanto importa, pues no la govierna la malicia, sino el çelo: Son los ministros interpretes de la voluntad y animo del Principe, per ellos se manifiestan sus dictamenes, y conceptos: algunos de los que tiene su Beatitud en las cortes agenas, sueñan paz, y sosiego publico, pero ponen los ojos en librar las fuerças obrando con tanta circunspeccion politica, que por no pareçer parciales, no se empeñan en los tratados: con esta indeterminacion y recato (que es mas propio des embaxadores de Principes seglares, que de la cabeça de la Iglesia, caen en los mismos inconvenientes que temen y son oydos

como ministros de un Principe seglar, que tiene unidas con los demas sus combeniencias y assi ni sus amonestaciones obran, ni sus diligencias aprobechan: Daños que resultan de los caminos y medios que se experimentarán siempre en las negociaciones de los Papas, que proçedieren mas como Principes seglares, que como Principes de la Iglesia: esto para fuera de Roma, en ella no es la negociacion mas dispuesta al fin de la paz, aunque confieso que el animo es bueno y santo.

Desea su Beatitud con çelo digno de su Paternal vigilancia que se establesca en publico reposo y con recelo y consideraciones varias se detiene, y espera á que se disponga y trate entre los mismos Principes: esto no suçede sino despues de grandes rompimientos, quando la misma importunidad de la guerra los concuerda, antes se há de prevenir el daño, y esta obligacion es de su Beatitud, por el Puesto en que Dios le tiene.

Afecta su Beatitud el ser Padre comun, y publica, que ni aun medios de paz propone, por no parecer apasionado; Pues señor para que es menester mostrar ser padre comun, si como tal no se empeña en la composicion de las diferencias de sus hijos y con paternal afecto les propone los medios, conque reducirlos a la paz, y quietud: no es amor el que sufre á sus ojos los daños de quien ama, y no se mueba a prebenirlos. Esta indiferencia es en su Beatitud dictamen de prudencia; pero se interpreta diferentemente; unos la juzgan por omision, otros por disignio oculto, y todos se descontentan de ella, porque á todos en esta ocasion serian gratos los medios de la paz.

Haçe su Beatitud ostentacion de neutral, y arma con que á unos haçe recatados, y a otros atrebidos: el que mas confiare de su Beatitud, tendrá por suyas las armas que lebanta y el otro se prebendrá contra ellas: claro, que algunos le habrán instancias que arme, pues si estos solamente lo hán de recivir a fabor, hallando conveniencia en ello: luego ya la neutralidad se desbanece y no es igual á todos.

Ocupan Françeses á Suisa, Alemanes ocupan los pasos de los Grisones, su Beatitud no armó, por los primeros, pues porque armó por los segundos? no es buen pretexto el de la defensa propia, porque los Franceses no amenaçaban menos á Italia, que los Alemanes: quien no se persuadió entonçes, que cærian sobre Genoba? parte tan noble de Italia, que ocupada una vez, seria comun el peligro á todos los demas Principes: Pues porqué lo que no se intentó entonces, se intentó aora? fuera se que ni contra ellas son bastantes las que previene su santi[d] y solamente causarán çelos y estarán llamando assi las demas,

que siempre corren actende ay opposicion: menos sirben estas armas al respecto: porque el aparato de ellas no haçe arbitros á los Papas en el mundo, sino la autoritad Pontificia, desarmando este respecto fue bastante á enfrenar las iras y exercitos de los Barbaros, que antes reconocian lo benerable y el culto de esta gran Dignidad.

En las audiencias su Beatitud como cabeça de la iglesia, muestra afecto de la paz y quietud publica, con palabras generales, y parte por desconfiança; Pero por mostrarse mas igual á todos, no desciende á partidos, ni estrecha negociaciones; antes publica que ni quiere ser arbitro, ni admitir á depositos y antes de llegar al caso propone las dificultades en que se embaraça, con que desanima á los Principes y cada uno atiende á armarse sin esperanças de la paz, y esta no se consigue por falta de medianero: como Principe seglar procura haçer ostentacion de sus armas y fuerças, y recogido dentro de si, deja correr las cosas, dudando en la perturbacion, que se teme, á qual de los dos Principes habrá menester por amigo: pero en su condicion ingenua, y facil á derramarse por sus afectos, y sobre ellos, no es firme este recato, y facilmente prorrumpe en palabras, que en unos engendran desconfiança, y en otros atrebimiento, y en ninguno seguridad de la condicion de su Beatitud: V. Emin^{a}, que conoçe bien el natural, corre á lo largo con el en materias publicas, y reusa de empeñarse en ellas, con que de todo punto quedan destruydas y sin animo, de que se pueda en Roma ningun ajustamiento de paz.

Y á señor el consentimiento de los Papas, y la adoracion de los demas, llama al imperio por compañero; de el, a los sobrinos, como oficio está introducida esta potestad, ninguna escusa defenderá á V. Emin^{a}, si reusare el exercicio della: no las repulsas, ni la condicion del tio: estas son disculpas secretas, conoçidas de pocos: lo que todos ven, es, que estan suspensos los tratados, y que nadie los amenaça, ni aun lo intenta.

Muchas negociaciones acometidas con brio de V. Emin^{a} y propuestas con destreça á su Beatitud, por personas confidentes de V. Emin^{a} podrian tener efecto, y quando no se concluyesen, combeniencia es de V. Emin^{a}, que se entienda que se desbela en todo y que lo intenta y procura en quanto alcançan sus fuerças: Todas estas son señor las fuentes por donde havia de emanar la paz al Mundo: todas ellas estan cerradas por las causas que he dicho, pero no de tal suerte, que no esté su Beatitud á tiempo de abrirlas con mucha gloria suya, en que es menester que su Beatitud pierda los recelos que le detienen.

El primero que sus oficios no serán bien recevidos, y representados: y el segundo que de la negociacion introducida por su Beatitud, podrá nacer disgusto á alguno de los Principes.

Señor mio, si su Beatitud há de entrar en la negociacion con dictamenes politicos, que miren á librar las fuerças, y conveniencias propias y disinios particulares, en que el afecto o la pasion tengan parte, considerables son los reçelos habiendo de obrar como principe temporal por si: como padre comun, con caridad de tal, abrasado con celo del publico sosiego se arrojase entre las armas lebantadas, y interpusiese su autoridad para que se suspendan haciendose arbitro de las diferencias presentes, con oficios y instancias tan ardientes, que lleguen á ser mandatos de Padre indiferente á este, o aquel hijo, exortandoles á que estas armas mismas las buelban a empresas gloriosas disponiendolas su Beatitud y ofreciendo sus asistencias: ninguno habrá de los Principes, que humildemente no deponga á los santisimos piés de su Beatitud todas las pretensiones y embie al Embaxador la plenipotencia, para tratar de los acuerdos de paz, porque todos la desean, y todos hallarán combeniencia en que su Beatitud los componga con su reputacion, estando á cargo de Dios el dar esta fuerça á las exortaciones de quien es cabeça de su Iglesia, quando como tal exercita su autoritad y poder, poniendo los ojos en el bien unibersal, no en las maximas y recatos politicos, que son los que tienen destruido el arbitrio de los Papas, despues que en ellos ha creçido tanto la segunda naturaleça, que representando Principes seglares, con que gobernandose como Potentados pueden como tales, y no como Papas: y quando permita Dios, que tales diligencias no se logren, glorioso queda el intento y satisfecha la obligacion de su Beatitud.

Estos señor, no son consejos, que en mi fueran vanidad y imprudencia, sino un çelo del servicio de V. Emin[a] que le descubren los sentimientos politicos, que le platican en las antesalas, donde por modesta se queda la verdad, y solamente la lisonja, como mas libre se atrebe á lebantar porteras, y penetrar lo mas secreto de los Principes. Dios guarde á V. emin[a]. De casa 24. de Agosto de 1629.

Ezen spanyol szöveg régibb másolatban fennmaradt: K. u. k. Hofbibliothek, Wien: Kodex Nr. 6739. Fol. 71[a]—75[b]. Fenti közlés ezen bécsi másolat alapján történik. Ezen spanyol szöveg hihetőleg latinból vagy olaszból lőn spanyolra átfordítva, mert aligha írt Pázmány az olasz Barberini bíboroshoz spanyol nyelven.

Fenti spanyol szöveg hű magyar (külön felkérésre, Kőrösi Albin tanár által, e mű részére készített) fordításban így szól:

Pázmány bíborosnak [1] Barberini bíboroshoz írt levele.

Főmagasságú és Főtisztelendő Úr!

Kegyes volt az a kihallgatás, amelyet Eminentiád tegnap szíves volt nekem adni, és nagy kegyben részesített engem, midőn a folyó események tárgyalásába bocsátkozott. Azokra bővebben kiterjeszkedni még sem mertem, mert Eminentiádat a kihallgatás alatt a kelleténél jobban elfoglalni annyi, mint a közügyek ellen véteni. E papíron terjesztem ennélfogva elő gondolataimat, amelyek oly tiszták és őszinték, mint a szív, melyből fakadtak, mindig többre becsülvén a nyilt, bár sértő igazságot a hízelgés ruhájába bujtatott álnokságnál, amely oly sok embernek édes és tetszetős, mely érzületet Eminentiádban és lényének őszinteségében ugyancsak észrevettem.

Ismeretesek a károk, amelyek a dolgok jelen állapotát fenyegetik, mindegyikünknek fájdalmasan eshetik ennek a tudata. Ha mások véleményét meghallgatjuk, jutunk csak a legbölcsebb elhatározáshoz, amint-hogy egy téves nézet nem egyszer vezet el az igazság biztos megismeréséhez: mindez, valamint Ő Szentsége és Eminentiád nagyobb dicsőségének előmozdítására irányuló vágyam adja kezembe a tollat s ez szolgáljon egyúttal vakmerőségemnek mentségül.

Elsősorban az idegen ügyekben való bíráskodásból folyó dicsőségi viszketeg, valamint a tulajdon jogok megsértése és védelme késztette az idegen nemzeteket arra, hogy fegyvert fogjanak az Alpokon, áttörve a falakat, melyekkel a természet akarta körülbástyázni Italiának ezt a szép tartományát, erre irányítják vágyaikat és erejüket Európa legnagyobb fejedelmei, közös harcztérré avatván azt; pedig egy sincs köztük olyan, kinek a maga birtokain belül nem volna szüksége azokra a fegyverekre, amelyeket kívül azokon forgat, és noha mindnyájan óhajtják a békét, mindnyájan háborúba sietnek, bár nagyon is jól tudják, hogy abból hosszú évek multán sem dicsőség nem fog rájuk háromolni, sem országaik területi nagyobbodást nem várhatnak, de annak eredménye olyan ádáz háború lesz, melyben az erők minden haszon nélkül merülnek ki, alkalmat szolgáltatván arra, hogy a hit közös ellenségei az ezen harczokban elfoglaltak rovására és a keresztény vallás kárára irányuló szándékaikat előbbre vigyék: ami azelőtt igazság és méltányosság tárgya volt, a vele való megbékülés ma a becsület dolga. Ezt a czélt szolgálják a mozgósított háborús eszközök és készletek, mindegyik

[1] Lásd fent a spanyol szöveg czíméhez tett megjegyzésünket.

kérkedik a maga hatalmával és nagyságával, hogy a pártfoglalás az elhatározás és ne az erő eredményének lássék.

Ez az oka annak, Főmagasságú Uram, hogy ezt az ügyet nem lehet elintézni azon fejedelmekkel, akik fegyvert ragadtak, mert mindenki becsületbevágó dolognak fogja tartani a békét a maga részéről föl nem ajánlani, minélfogva a háború ki fog törni, hisz annyi fegyver hosszú ideig nyugton csak nem maradhat: éppen azért más nem érdekelt tekintélyre van szükség, mely közbejárjon és megállítsa ezeket az erőket, még mielőtt valami véletlen azokat egymás ellen fölingerelné és összecsapásra bírná: már pedig egyiké sem elég alkalmas arra, hacsak nem a közös Szent Atyáé, kinek ítélelét a fejedelmek annyira tisztelik és becsülik. Ez a dicsőség van fenntartva Ő Szentsége és Eminentiád számára, ha bátorságuk lesz hozzá. De hogy ha ezt az alkalmat elszalasztják, hírnevük fog szenvedni miatta, mert akad majd olyan is, aki a bekövetkezhető károkat e mulasztásnak fogja betudni, és adja Isten, hogy az a tűz, amelyet ma nem hárítunk el a szomszéd házáról, ne csapjon át holnap a mienkre.

Tudom jól, hogy Ő Szentsége szinte ég a dicsőség vágyától: ismerem a közügyek iránt tanúsított legszentebb buzgalmát és gondját; de ennek a kornak vagy álnoksága vagy szerencsétlensége az, hogy sem az eszközök, sem a lépések nincsenek arányban az elérendő czéllal: ugyanazokkal az eszközökkel, amelyekkel a békét akarják előmozdítani, a háború tüzét szítják: mert a látszólag óvatos eljárások, Közös Atya, egyes fejedelmekben gyanút, másokban pedig ösztökélést keltenek, és senki sincs meggyőződve arról, hogy tulajdonképen úgy cselekszik, mint egy Közös Atyához illik, azaz egyéni érdek nélkül és részrehajlatlanul, ami nemcsak a legkárosabb ebben az ügyben, hanem ami az atyai tisztet minden erejétől megfosztja.

Ezen eredményeknek megvannak a maguk okai, legyen szabad egyeseket megjelölnöm, e bátorság, melyre olyan súlyt vetek, nem a rosszlelkűség, hanem az ügybuzgalom kifolyása: a miniszterek a fejedelem akaratának és szándékának tolmácsai, ők adják tudtul ítéleteiket és eszméiket. Egyesek azok közül, akiket Ő Szentsége az idegen udvaroknál tart, békéről és köznyugalomról álmodoznak, ennek daczára az erők felszabadítására irányítják szemüket s olyan politikai óvatossággal dolgoznak, hogy a részrehajlás látszatát is kerülve, az ügyekbe be sem avatkoznak. Ezzel a határozatlansággal és okossággal (amely inkább a világi fejedelmek, mint az Egyház fejének követeit jellemzi), ugyanazokba a hibákba esnek, amelyektől tartanak, és úgy hallgatnak rájuk, mint valami világi fejedelem minisztereire, akinek érdekei a töb-

biekével kölcsönösek s így sem intelmeiket végre nem hajtják, sem sürgetéseikre ügyet nem vetnek: mind oly károk, melyek az eljárásokból és eszközökből folynak, amelyek mindannyiszor föl fognak merülni az olyan pápák ügykezelésénél, akik inkább világi, mint egyházi fejedelmek módjára fognak cselekedni: s ez áll különösen a Román kívüli intézkedésekre, de azért Rómában sem történik minden úgy, ahogy azt a béke megkívánná, bár megvallom, hogy a szándék jó és szent.

Ő Szentsége óhajtja, az ő atyai gondoskodásának megfelelő buzgalommal és éberséggel, hogy a köznyugalom helyreálljon s féltő gonddal és különféle okkal-móddal őríztessék is meg, s elvárja, hogy maguk a fejedelmek is közreműködjenek ebben: még sem következik ez be, hacsak nem nagy rombolások után, mikor a háború bajai is megegyezésre fogják késztetni; ám a kárt meg kell előzni s ez a kötelesség Ő Szentségére háramlik azon állásnál fogva, melyet Isten jóvoltából betölt.

Ő Szentsége közös Atyának mutatja magát s hirdeti is, hogy még a béke eszközeit sem hozza javaslatba, nehogy érdekelt félnek lássék. De uram, mi szükség van arra, hogy közös atyának mutassa magát, mikor mint ilyen nem iparkodik fiainak vitás ügyeit elintézni, atyai indulattal eléjük tárva a módokat, amelyekkel békét és nyugalmat teremthetne köztük. Nem szeretet az, mely megtűri, hogy saját szemei előtt érje kár azt, akit szeret, s még a kis ujját sem mozdítja meg, hogy annak elejét vegye. Ez a közöny Ő Szentségében az okosság követelménye; de azért többféle megítélés alá esik: egyesek azt mulasztásnak, mások titkos szándékosságnak tartják, de senki sincs vele megelégedve, mert ez esetben mindenki szívesen látná a béke eszközeit.

Ő Szentsége szinte tüntet pártatlanságával, de fegyverkezésével mégis azt éri el, hogy míg egyesek meggondolják magukat, mások annál vakmerőbbekké lesznek: aki Ő Szentségében legjobban fog bízni, e fegyvereket az ő érdekében állóknak fogja tekinteni, a másik azok ellen fog készületeket tenni: világos, hogy némelyek fölkérték a fegyverkezésre, már pedig ha ezt a kegyet ezek csak remélik is tőle, ami megegyezést tételez föl: akkor a semlegesség megszünik, nem mérvén többé egyenlő mértékkel mindenkinek.

A francziák megszállják Svájczot, a németek a graubündeni (grigionei) hágókat, Ő Szentsége még sem fegyverkezett az előbbiek miatt, mért fegyverkezett tehát az utóbbiak miatt? Nem jó ürügy az önvédekezés, mert a francziák nem kevésbbé veszélyeztették Itáliát, mint a németek: ki nem volt abban a hitben akkor, hogy Genovára fognak törni? mely Itáliának oly nemes része, mely ha elfoglaltatnék, ez közös veszéllyel fenyegetné a többi fejedelmeket is. De ha az akkor nem

volt tervbe véve, talán most fenyeget? Ám ezek ellen nem lennének elegendők azok a fegyverek, amelyeket Ő Szentsége kilátásba helyez, s legföljebb csak féltékenységet szülnének s a többieket is izgalomba hoznák, akik únos-untalan csakis az ellenálláson törik a fejüket: azonkívül ezek a fegyverek nem tesznek szolgálatot a tiszteletnek; mert nem azok teszik a Pápákat a világban bírákká, hanem a pápai tekintély; ha lefegyverkeznék, ez a tekintély elég volna a barbárok haragjának és seregeinek fékentartására, akik azelőtt is elismerték ezen nagy Méltóság tiszteletre és becsülésre méltó voltát.

A kihallgatások alatt Ő Szentsége mint az Egyház feje úgy tesz, mintha általános szavakkal a béke és köznyugalom szeretetét vallaná, s bizalmatlanságával megbontja azt. De hogy mindenkivel szemben egyenlőbbnek mutassa magát, nem ereszkedik le a pártokhoz, sem tárgyalásokba nem bocsátkozik: sőt inkább azt hirdeti, hogy sem bíró nem akar lenni, sem zálogokat elfogadni, s mielőtt az esetet megvizsgálná, előadja a nehézségeket, amelyekbe bonyolódik, amivel aztán a fejedelmeknek kedvét szegi s mindegyik csak fegyverkezésre törekszik a békére való kilátás híján, amely közbenjáró nélkül nem is jön létre. Mint világi Fejedelem tüntet fegyvereivel és erejével, és magába vonulva a dolgokat magukra hagyja a zavarban, amelynek kitörésétől lehet tartani, habozva, a két fejedelem közül melyik mellé álljon, mint jó barát, de az ő nemes elhatározásában, mely érzelmei árjában oly könnyen mosódik széjjel, ez a megfontolása sem tart sokáig s könnyen olyan szavakban tör ki belőle, amelyek egyesekben bizalmatlanságot, másokban vakmerőséget keltenek, s nem akad senki, aki Ő Szentségének elhatározására biztosan építeni merne. Eminentiád jól ismeri ugyan ezt a természetét, mégis a közügyekben egy mederben úszik vele és vonakodik azokba beleártani magát, minek folytán azok zátonyra is kerülnek, s még csak remény sincs arra, hogy Róma a békét helyre fogja állítani.

És Uraságodat a pápák határozata és a többiek különös tisztelete (la adoracion) uralkodótársnak nevezi; róla ez a tisztség az unokaöcsökre száll át mint hatalom, s azért semminemű kifogás sem fogja menteni Eminentiádat, ha annak gyakorlatát visszautasítaná: sem a nagybátya tiltakozásai, sem annak állapota; mindezek csak amolyan titkos mentségek, melyeket kevesen ismernek; amit mindenki lát, az, hogy a tárgyalások fel vannak függesztve, és hogy azokat senki sem fenyegeti, de még csak nem is törekszik arra.

Sok ügynek lehet eredménye, ha Eminentiád azokat bátran és ügyesen előterjeszti Ő Szentségének, valamelyik bizalmasa útján, és

amennyiben azok el nem intéztetnének, Eminentiád dolga azokról tudomást szerezni, azokat éber figyelemmel kísérni és őket — amennyire csak tehetségétől telik — előmozdítani. Mindezek, Uram, azok a források, amelyekből békének kellene csörgedezni: ám mindezek be vannak dugaszolva azon okokkal, amelyeket fölhoztam, de nem olyan erősen, hogy azokat Ő Szentsége még idején a maga dicsőségére meg nem nyithatná, amihez nincs egyébre szükség, mint hogy Ő Szentsége tegye félre azokat az aggodalmakat, amelyek őt attól visszatartják.

Az első ezek közül az, hogy szolgálatait nem fogják jól fogadni és megfelelően végrehajtani; és a második az, hogy az Ő Szentsége részéről megindított tárgyalásokból a Fejedelmek egyikére kellemetlenség fog háramolni.

Uram, ha Ő Szentségének kell a tárgyalásokat megindítani, tegye azt oly politikai javaslatokkal, melyek az erők felszabadítását célozzák s egyúttal élét veszik az egyéni érdekeknek és különös szándékoknak, amelyekben része van az érzelemnek és szenvedélynek. Nem csekélyek azok az aggodalmak sem, amelyek akkor támadnak, ha mint világi fejedelem fog cselekedni, míg ha mint közös atya, szeretettel, a köznyugalom vágyától vezettetve, lépne a már fölemelt fegyverek közé s latba vetné a tekintélyét, azok fölfüggesztése érdekében, s mint a kérdésben forgó vitás ügyek bírája, oly intézkedéseket tenne, buzgó és kérlelő szózattal fordulva hozzájuk, amelyeket egyaránt atyai pártatlan parancsnak vehetne úgy az egyik, mint a másik fiú, figyelmeztetve őket, hogy ezeket a fegyvereket olyan dicső vállalatokra fordítsák, amelyeket Ő Szentsége szabna meg, felajánlván egyúttal a maga segítségét: nem akadna egy olyan fejedelem sem, aki igényeit alázatosan Ő Szentsége legszentebb lábai elé nem rakná s követét föl nem hatalmazná arra, hogy a béke föltételeiről tárgyaljon, mert hiszen mindnyájan csak azt kívánják, s mindnyájan természetesnek fogják találni, hogy azokat tekintélyével ő állapítsa meg, Isten dolga lévén oly erővel látni el azokat a buzdításokat, amelyek az Egyház fejétől erednek, akkor, amikor tekintélyét és hatalmát, mint ilyen gyakorolja, szemeit a közjóra, és nem a politikai elvekre és okosságra irányítva, amelyek a pápák bírói tekintélyét is aláásták, amióta megnövekedett bennük a második természet, azaz, amióta inkább mint világi fejedelmek, semmint pápák uralkodnak és szerepelnek. És ha Isten úgy akarná, hogy mindezek a sürgetések csütörtököt mondanának: a szándék dicső fog maradni és Ő Szentsége tisztessége sem szenved majd csorbát.

Ezek, Uram, nem tanácsok, hiúság és oktalanság volna részemről azoknak tartani, de eredményei annak a buzgalomnak, mellyel Emi-

nentiádnak szolgálni akarok. Ezek feltárják azokat a politikai érzelmeket, melyekről Önnel az előszobában társalognak, ahol az igazság szerényen meghúzódik, míg a hízelgés, amely szabadabb, nemcsak az ajtót meri belökni, hanem behatol a fejedelmek legrejtettebb zugaiba is.

Isten tartsa meg Eminentiádat. Kelt házamban, 1629. augusztus 24.

Ezen levélszöveg hitelessége iránt eleinte erős kételyeim voltak, beltartalma miatt és azért is, mert nem egészen egykorú másolatban maradt fenn és Pázmányt „bíbornok"-nak nevezi 1629. augusztus 24-én, mikor pedig még nem volt az. De a levél beltartalmának tüzetesebb átvizsgálásánál, főleg a synchronistikus eseményekkel való feltünő megegyezése miatt, a levél hitelessége iránti kételyeim jórészben eloszlottak.

A (1629. augusztus 24.) levél adatai ugyanis valóban megfelelnek az „Edictum restitutionis" (1629. márczius 6.) után következő állapotoknak: II. Ferdinánd császár a mantuai herczegség elfoglalása czéljából (Gonzaga család 1627-ben kihalt), 1628-tól 1631-ig háborúban állott Mantuával és Francziaországgal, mely utóbbit VIII. Orbán pápa szólította fel arra, hogy Mantuát osztrák (spanyol) kézre esni ne engedje. Francziaország (Richelieu) Svájcz nagy részét, II. Ferdinánd Graubündent (Grigiones) és Veltlint tartotta megszállva[1]. A 30-éves háborúnak első szaka az „Edictum" előtt ért véget II. Ferdinánd győzelmével. VIII. Orbán pápának semlegessége, sőt későbben a Francziaországgal való egyetértése bátorították fel Richelieu-t, hogy, a mantuai sikertől is felbuzdulva, a német fejedelmeket és a svéd királyt (némelyek szerint, a pápa tudtával és beleegyezésével) II. Ferdinánd ellen való háborúba bonyolítsa, ami 1630. évben a regensburgi birodalmi gyűlésen megindított cselszövésekkel, Wallenstein elbocsátása után, valóban sikerült is.

Ha tehát a levél idődátuma és adatai pontosaknak vehetők, a „Cardenal" czím tán úgy magyarázható meg, hogy a másolatot készítő, évek vagy évtizedek múlva, maga adta a levélnek a fenti czímet, tudván azt, hogy Pázmány az ő életében bíboros is volt, de, nem tudván azt, mikor lett azzá, egy 1629-iki levél czímében is tévedésből „Cardenal"-ként említette. (Érdekes különben, hogy Pázmány a fenti, 1629. június 20. eredeti oklevélben is, hihetőleg tévedésből, „Cardinalis"-ként írta alá magát.)

Talány a fenti levélben még mindig az: hol találkozott Pázmány Barberinivel? A dátum helye („De casa") arra mutat, hogy Pázmány Barberinivel egy városban volt, és kihallgatáson lévén a bíbornoknál (l. 1. bekezdés), másnap levelet is írt a bíbornokhoz. Bécs vagy Róma lehetnek csak azon városok, amelyekre gondolni lehetne. Mindegyik megoldás nehézségekkel jár, mert: Pázmány 1615. évtől fogva 1632. évig nem fordult meg Rómában, 1629. augusztus 24-én pedig (ha helyes a dátum) semmi esetre sem járhatott ott, mint egyéb leveleinek dátumai mutatják. Hogy pedig VIII. Orbán pápának nipote-ja: Barberini (Antal?) bíboros, 1629-ben Bécsben járt volna, arról ugyan nem tudunk, de mégis lehetséges, sőt az ilyen feltevés Pázmány alábbi (1630. szeptember 10. körül írt) levelében némi támpontot nyer. Pázmánynak 1632. évben császári követként Rómába való utazására sem lehet itt gondolni, mert ez 1632. márczius—júniusban volt. Ép ezért is, fenti levelet (ha az augusztus 24. dátum helyes) nem lehet 1632. évre helyezni, de különben is a levél tartalma az európai béke idejére vall, melynek megzavarásától fél a levélíró (Pázmány); és a levél többi adatai is 1629. mellett és 1632. ellen szólnak. Felemlítésre méltó

[1] *Ranke*, Die römischen Päpste in den letzten vier Jahrhunderten. Leipzig, 1874. 359. lap; *Ph. Müller*, Die römischen Päpste. XVI. köt., 268—269. lap.

dolog még az, hogy Barberini bíboros az ő 1626. (!) november 7-én Pázmányhoz írt levelében (*Miller* I. köt., 129. l.) megköszöni Pázmány üdvözlő sorait azon alkalomból, hogy a bíboros többféle követségeiből visszaérkezett az örök városba; a szövegezés arra mutat, hogy Ausztriában is megfordult a követ és Pázmány tanácsait igénybe vette. E levél dátuma tán nem is 1626, hanem 1629; Miller tán tévesen közölte *1626-ra*.

555.

1629. AUGUSZTUS 30. *Kiadatlan.*

TALL.

Pázmány Péter tiltó rendelete a talli Pálos-rendházhoz a nyilvános bormérés ügyében.

Nos Petrus Pazmany miseratione divina Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis locique ejusdem Comes perpetuus, Primas regni Hungariæ, legatus natus, Summus Secretarius, et Cancellarius, Sacræ regiæ Ma^ttis^ Consiliarius etc. Tibi Rdo Patri Jacobo Ivankovich vicario Tallensi tuisque in hoc officio successoribus aut quomodolibet substitutis, in virtute sanctæ et salutaris obedientiæ ac sub pœna privationis ac perpetuæ inhabilitatis ad omnia Ordinis officia, tam ordinaria nostra authoritate a Sacra Tridentina Synodo locorum Ordinariis concessa, quam propria ac peculiari facultate a Sanctissimo Domino nostro Paulo tertio (sic! ehelyett: „Quinto"), ad visitandum et reformandum Ordinem Sancti Pauli Primi Eremitæ nobis concessa, jubemus, ne a modo deinceps fœminas cujuscunquæ præeminentiæ ac dignitatis intra ambitum monasterii ingredi ibidemque diversari patiaris aut tui Successores ac Substituti patiantur. Item eodem modo jubemus, ne temporibus solemnioribus, quibus frequens populus ad Indulgentias percipiendas ad templum monasterii confluere solet, in Cellario, quod prope fores templi visitur, vinum educillari permittatis, sed in pago proxime adiacente vina tunc temporis propinentur. Aliis vero temporibus, quibus tumultuum scandalorumque occasio deest, utpote quando ad indulgentias frequens populus non concurrit, vinum in adjacente cellario propinari poterit. Volumus autem, ut hæc nostra ordinatio perpetuo valitura initio cujusque anni, ipso die Circumcisionis Domini, publice coram omnibus fratribus perlegatur, quatenus ejus ignorantia prætendi nullo modo possit.

Actum in Tall, die 30. Augusti Anno Domini 1629.

Petrus Pazmany,
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen rendeletnek breve-alakban kiállított eredeti példánya, melyet Pázmány sajátkezűleg írt alá („P. P. Arch. Strig."), az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 21. nr. 167. alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

556.

1629. AUGUSZTUS VÉGÉN. *Kiadatlan.*

Pázmány egy feljegyzése a Pálos-rend ügyében való eljárásáról.

Anno 1629. Initio mensis Augusti accepi Breve Apostolicum de negotio Patrum Eremitarum. Sed quia tunc Comitia erant difficilia, differendum censui totum negotium ad commodius tempus.

Et ne præcipitarem Patrem Thomam, cum vellem ad proprium Ordinis Monasterium in Elefant mittere, vereri se dixit, ne si Generalis ipsum ibi deprehendat, antequam ego cum ipso composuero, periculum ipsi crearetur. Itaque ipso rogante, in Monasterium Patrum Franciscanorum Tirnaviæ, ipsum collocavi tantisper, additis salutaribus monitis, ut bene se gerat.

Insuper die 12. Augusti dedi literas P. Generali per Dominum Banum Croatiæ, quibus hortatus sum, ut absque mora ad me veniat, volebam enim conferre prius cum ipso.

Postquam usque ad 29. Augusti expectassem, nec compareret, ut a fratribus Ordinis informationem acciperem, die 29. Augusti, veni in Tallyense Monasterium, ibi Patri Jacobo Ivancovith Vicario illius Monasterii ante omnia legendum exhibui Breve Apostolicum.

Ezen, Pázmány által sajátkezűleg írt jegyzék (levél?), címzés nélkül, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Archivum Eccl. Vetus fasc. 21., nr. 167. alatt.

557.

1629. SZEPTEMBER 14.

POZSONY.

Bethlen Gábor fejedelemhez.

Értesíti, hogy felőle háborús hírek érkeznek, melyeket, tekintettel betegségére, elhinni nem akar. Az uralkodó háborút nem akar, de attól nem is félne. Ami Bethlennek legutóbbi válaszát illeti, azt feleli, hogy, ha a kath. egyházban üdvözülni lehetett Luther és Kálvin előtt, akkor lehet még most is, sőt akkor máshol most sem lehet.

Serenissime Princeps ac Domine Domine colendissime.

Szolgálatom ajánlásának utánna kívánok Istentől felségednek minden jókat. Mivel ide különböző veszedelmes hireket hoznak, császár urunk ő felsége, nem akarván azokat eltitkolni felségedtől, hanem a szent békességnek rendi szerént Felségednek akarta elébb tudtára adni, és az dolognak állapotját érteni. Ezt pedig nemcsak az jó confidenciának nevelésére és az ő felsége békeségszerető igyekezetinek ismerésére

nézve cselekedte ő felsége, hanem a Felséged kívánságára tekintve is, mivel Felséged sokszor kívánta, hogy ha mi hirek futamodnak, magától Felségedtül értsük voltát a dolognak. Ugy vagyon, hogy az Felséged mostani állapotját nézvén, majd azt gondolhatnók, hogy békeséget kivánna inkább, hogy sem veszekedést; mindazáltal, vannak nyughatatlan elméjű emberek, kik nem kívánják a csendes állapotot, hanem mint a delfin halak, akkor örvendeznek, mikor háborut éreznek. Bizony dolog, hogy most igen könnyü (ha szükség leszen) százezer hadakozó népet is az Imperiumból ide szegény romlott hazánkban vonni: de abból mi jő ki, csak Isten tudja. És igazán mondom, hogy látni nem akarnám utolsó romlását szegény hazámnak, hanem elöbb halálomot kévánnám.

Az mi kegyelmes urunk részérül bizonyos, hogy semmi háboruság nem támad, noha arra vigyázás leszen, hogy készületlen ne találjon semmi veszedelem. Kérem Felségedet, rántsa meg ott is a zabolát azok szájában, kik a békeséget nem kedvellik.

Az felséged levelét, melyet válaszul irt az én levelemre, álmélkodva olvastam. Mert mingyárt megismertem, hogy a prédikátorok tegzéből költ dolog. De (bocsánatot kérek felségedtül) oly távol jár a derék dologtól, mint az ég a földtül. És valami abban vagyon, ugy tetszik, napfénynél világosban meg vagyon fejtve, mind az én kis könyvemben, melyet Bihar vármegyének irtam, mind a kalauzban. És akárhova mit mondjunk, de ha Luther és Calvinus elött üdvözült valaki a pápista hitben, mi is üdvözülhetünk abban. Mert fonákúl esnék, ha Isten valakit azért a hitért elkárhoztatna, melyben egyebek üdvezültek. Annak felette, az is bizonyos, hogy ha valaki üdvözült a pápista hitben, senki a Luther és Calvinista hitben nem üdvözül, mert azt mondja szent Pál, hogy miképen egy az Isten, aki üdvözit, egy a keresztség, mely által ujonnan születünk, úgy a hit is csak egy, melyben üdvözülünk. Ha azért a Predikátorok sem tagadják, hogy Luther és Calvinus elött sokan üdvözültek, noha pápához hallgattak, minden okosság szerént bátorságosb azt a hitet követni, melyben mi is üdvözülhetünk, hogy sem azt, amelyben ujonnan keresik az igazságot.

De ezekről többet nem irok. Mert a hit Isten ajándéka és csak azoknak adatik, akik teljes szűből kivánják.

Hanem az Ur Istent tiszta szűből kérem, hogy Felségedet testi, lelki jókkal megáldja és minden üdvösséges jókra vezérelje.

Posonban, 14. September 1629.

Felségednek böcsülettel szolgál

Pázmány Péter,
l. sztergomi Érsek m. p.

Kívül:

Serenissimo principi ac D^no^ D^no^ Gabrieli, Dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniæ Principi, Partium Regni Hungariæ D^no^, necnon Opuliæ et Rathyboriæ Duci, et Siculorum Comiti etc. Dno colendissimo.

Ezen levélnek eredetije, mely a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: „Erdélyi Levéltár" limbusában, „Pázmány Péter Levelei" csomóban. Közölte már e levelet *Beke* Antal: Tört. Tár 1881. évf., IV. füzet (649—650. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

558.

1629. SZEPTEMBER 30. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány özv. Csáky Istvánné, Wesselény Annának a pozsonyi nőzárdába való belátogatásra engedélyt ad.

Nos Petrus Pazmany miseratione divina Archi-Eppus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis etc. Notum facimus per præsentes: Quod Nos ex clementi Suæ Sanctitatis Indulto et authoritate nobis concessa, facultatem concesserimus Mag^cæ^ D^næ^ Annæ Wesselény, Sp^lis^ ac Mag^ci^ quondam D^ni^ Stephani Chyaky de Keresszeg relictæ viduæ, ut servatis iis conditionibus et clausulis, quæ in Indulto Suæ Sanctitatis habentur et Sanctimonialibus per Nos innotuerunt, ter in anno præsenti, sequenti vero, nimirum millesimo sexcentesimo trigesimo, sexies per annum, Cœnobium Sanctimonialium S. Claræ Posonii ingredi, totosque illos dies ibidem cum pia earundem conversatione pro spirituali solatio transigere possit. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum.

Datæ Tyrnaviæ in Curia nostra Archiepiscopali 30. Septembris Anno 1629.

Archi-Ep. Strigon. m. p.

(L. S.)

Joannes Törős m. p.

Ezen felmentési okmány (papírral átvont pecsétes) eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Szt. Ferencz-rend pozsonyi központi levéltárában: Lad. 29., fasc. 6., nr. 8. Fenti közlés az eredeti alapján történik. *Fraknói* a fenti levélen kívül még egy (1637. január 6.), teljesen azonos tartalmú levelet is említ, ugyanazon levéltár nyomán; de ezt nevezett levéltárban nem találtam meg.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 262. l., 2. j.

559.

1629. OKTÓBER 1. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A bécsi cs. udvari kamara elnökéhez.

Beniczky Ferencznek egy követelése ügyében a kamarához intézett keresetét pártolásra ajánlja.

Reverendissime Domine . . .

Generosus D. Franciscus Beniczky, prætensione cujusdam debiti sui, Inclitam Suæ Majestatis Cameram Aulicam requisiturus, rogavit me, ut eum R^mæ^ D. V. commendarem. Quam cum ego in causis justis unicuique libenter patrocinari optime sciam, atque ideo hanc meam commendationem superfluam esse existimem, ut tamen petitioni ipsius satisfiat, non potui eum non commendare R^mæ^ D. V. Eandem diu feliciter valere desiderans.

Datum Tyrnaviæ 1. Octobris 1629.

R^mæ^ D. V.

Frater in Christo, ad inserviendum paratus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélszöveget az eredeti példányról lemásolta *Fraknói V.* és az ő a Nemzeti Múzeum tulajdonába átengedett levélmásolat-gyűjteményében (1277. VI. köt., I. fasc., 54. l.) elhelyezte, anélkül mégis, hogy megnevezné a levéltárat, ahol az eredetit találta; valószínű azonban, hogy a cs. udvari kamara levéltára értendő, ahol azonban ezen levélkötet közrebocsátója már nem akadt (1908. évi januárban) nyomára. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

560.

1629. OKTÓBER 14.

SELLYE.

Himmelreich György pannonhalmi főapáthoz.

Kéri, írná össze a Szent Benedek-rendhez tartozott régi apátságok neveit és küldené meg neki.

Admodum Reverende Domine.

Salute ac nostri commendatione præmissa.

Akarok vala kegyelmeddel szóllani, de az kegyelmed beteges és véletlen indulatja nem szenvedé. Kegyelmedet igen kérem, keresse fel

irási között, mennyi Clastroma és Abbatiája volt Magyarországba a Szent Benedek szerzetinek, és azokat nevezet szerént küldje kegyelmed jegyezve ugyanezen levélvivőtül. Nem tudom bizonnyal, ha az Lébéni, Földvári, Gyáki Apáturság övék volt, annak menjen végére kegyelmed és írjon bizonyost felölle, igen jó néven veszem kegyelmedtül. Isten tartsa kegyelmedet.

Sellyén, 14. Octobris 1629.

Kegyelmednek jóakaró Attyafia

Archi-Eps. Strigoniensis m. p.

Kivül, idegen kéz irásával:

Adm. R^ndo^ d^no^ Georgio Hymmelreich Archi Abbati S. Martini Montis Pannoniæ, DD^o^ fratri in Christo nobis observandissimo.

Jaurini.

Ugyanott más irással (Himmelreich irása?):

Redditæ 15., responsum 17.

Ezen levélnek Pázmány által sajátkezűleg irt eredeti példánya, — melyen azonban a külső czímirat idegen kéz irása — fennmaradt a pannonhalmi szentbenedek-rendi levéltárban. F. 74., 4 jelzés alatt. Közölve lőn már: *Erdélyi L.*, A pannonhami Szent Benedek-rend története, IV. köt., 767 l., 111. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik.[1]

561.

1629. OKTÓBER 15. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Batthyány Ádámhoz.

A világi élet mulandóságára való utalással az igaz hit megőrzését, az isteni félelmet és tiszta erkölcsöt és gyakori gyónást ajánlja Batthyánynak.

Szolgálok kegyelmednek, mint szerelmes fiam uramnak, és az Istentül szüből kivánok kegyelmednek minden mennyei és földi áldomásokat.

[1] Ezen levél (1629. okt. 14.) eredeti példányának hasonmását lásd alább e II. kötet függelékében: 1. sz. alatt. Pázmánynak az ezen levélben kért apátságok czímeire azért volt szüksége, mert a pár nappal előbb (1629. okt. 4.) megtartott egyházmegyei zsinat aktáinak függelékében (Appendix II.) közzé akarta tenni az összes, Magyarországban azelőtt fennállott apátságok, prépostságok és más szerzetházak neveit. Ezen jegyzéket lásd a zsinati akták függelékében: Opera P. Pazmany, Series Lat. tom. VI. p. 634—654. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 314—315. l.

Távoly létemben egyébbel nem szolgálhatván kegyelmednek, az Úr Istent kérem, hogy kegyelmedet szent lelkével vastagítsa és vezérelje, hogy ez világi sok veszedelmek között úgy menjen által, hogy az örök boldogságra jusson. Mert ugyanis minden világi állapat csakugyan egy kis árnyék és egy semmi, mely hamar elmúlik. Elöttünk sok nagy urak és fejedelmek éltek, kiknek csak emlékezetek fenmaradt, hanem a mint éltek, a szerént jutalmaztatnak, mind örökké! Azért bizony igen méltó, hogy ez világi jókat csak úgy nézzük, mint álmunkat, és azon igyekezzünk, hogy az örök jókat elnyerjük. Mivel pedig az igaz Hit fundamentoma az örök életnek, azt mindennél inkább örizzük.

Nem kétlem édes fiam uram, hogy kegyelmednek elég sok ostromi vannak, de az igaz Hitért embernek nem csak szót kell szenvedni, hanem Martyromságot is, minthogy számtalan sok szentek azt is szenvedtek.

De édes fiam azt jól eszedben tartsad, hogy Isteni félelemmel és tekélletes élettel kell az igaz Hitnek kertét béárkolni, mert a szent Irás szava az, hogy a mely ember elveszti a jó lelkiismeretet, és bünben (sic!) merül, az hitből is künnyen kiesik. Azért kegyelmedet, mint szerelmes fiam uramat, kérem, hogy mindennapi ájtatos imádságokkal és tekélletes jó erkölcsökkel gyökereztesse magában az Istennek igaz ismeretit. És mihent valami terhét érzi lelkének, a szent gyónás által attúl menekedjék meg.

Kérem kegyelmedet, irjon nekem állapatjárúl, mert tagadhatatlan, hogy szorgalmatos vagyok az kegyelmed jó állapatjának értésében. Áldja és tartsa meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

Sellyén, 15. Octobr. 1629.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Esztergami Érsek m. p.

Kívül, más kéz irásával:

S^pli ac Mag^co d^no Adamo de Battyán etc. Domino ut filio chariss^mo.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmánynak sajátkezű irása, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majoratusi iratok), Lad. 30. „Ecclesiastica“ nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

562.

1629. OKTÓBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Egyéb dolgok mellett, két számfeletti növendék küldéséről értesíti, kikért azonban külön tartásdíjat küld egyidejűleg. Egy ifjú kálvinista rokonát is felküldi, hogy ott áttérhessen. Aegidius Romanus egy könyvét kéri beszerezni.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Quid de D^ni^ Ursempechi responso, quid de Alumnis Canonicorum scribat R. V^a^, intellexi. Curæ mihi erit utrumque negotium. Interim R. V^a^ ad festum S. Martini urgeat solutionem Census.

Obtulere se mihi duo Juvenes, Rhetor duorum annorum unus, alter qui hic Selliæ diu et cum laude scholis præfuit, Mathæus Bartai et Joannes Halassi. Et licet nec ipse inclinem ad supernumerarios alendos, quia tamen raro talium Juvenum copiam habeo, decrevi eos ad studia mittere, nec tamen R. V^m^ onerare. Itaque pro quolibet illorum florenos Ungaricos centum mitto, ducentos pro duobus. Rogo, R. V^a^ illos recipiat ac instruat.

Mitto juvenem alium Stephanum Ladányi etiamnum Calvinistam ad studia Viennam. Rogo, R. V^a^ commendet illum P. Regenti, habeat curam ipsius. Sit in prima mensa. Etsi enim valde remote, nec mihi ipsi explorato gradu, sanguine tamen majores meos attingere dicitur. Ego vero nil aliud specto, quam ut Catholicus sit et pius. Adjunxi aureos viginti quinque P. Regenti assignandos pro mensa et necessariis in primo ingressu.

R. V^m^ rogo, laborem hunc suscipiat et Juvenem Patri Regenti repræsentet.

Salutet R. V^a^ P. Scambatam ex me officiosissime.

Quæso, R. V^a^ inquirat apud Bibliopolas, et etiam apud Augustinianos Monachos, an librum Aegidii Romani de Renuntiatione Papatus habeant, et si habuerint, vel pretio, vel commodato obtineat: bona fide remittam.

A Præfecto aulæ Illustrissimi D. Viennen.[1] curet inquiri, an literas aliquas pro me habeant, et eas transmittat. Sicut et apud D. Ferenczffi.

Valeat et pro me oret.

Sellyæ 22. Octob. 1629.

R. V^æ^ Addictiss.

Archi-Eps Strig. m. p.

[1] Valószinűleg a bécsi püspöknek udvarmesterét érti Pázmány.

Kivül:

R^ndo in Chr^o Pr^i Joanni Hmyrrha, Societ^tis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus n^ri Ungarici Viennen. Regenti etc. Pr^i nobis obs.

Ezen levélnek eredetije, amely a külső címiratot kivéve egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt. 24^a—24^b lapokon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 139 l., 3. j., 430. l., 3. j.

563.

1629. NOVEMBER 25. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt Bethlen haláláról; kéri az ezen hírt hozó erdélyi nemes embert színe elé bocsátani. A hét vármegye visszakövetelésére és fegyveres fellépés elkerülésére vonatkozólag előbb (aug. 14. levél) tett javaslatait kéri figyelembe venni.

Sacratiss^a M^as Cæsarea, D^ne D^ne clementiss^e.

Hac ipsa hora pervenit huc Posonium Vir ex primaria nobilitate Transsylvanica, qui per postam venit. Attulit mihi quoque literas a Principissa, et Gubernatore, qui significant, die 15. Novembris mortuum esse Principem Betlen: ac Mis V^æ protectionem expetunt.

Dignetur M^as V^a sine mora admittere hunc Virum Nobilem, et ad literas Principissæ gratiose sese resolvere. Sicut et de recuperatione Septem Comitatuum matura consilia sine mora expedire. Et quod semper obnixe M^m V^m rogavi, nunc rursus oro, ne militari apparatu velit recuperare, quod sine bello habere potest.

Servet Deus M^m V^m felicissime imperantem.

Posonii 25. Novembris 1629.

Sacratiss^æ Mis V^æ

Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strig. m. p.

Ezen levél eredeti példánya, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/10 (1622—1630. évi) fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 332. l., 2. j.

564.

1629. DECZEMBER 1. *Kiadatlan.*

WIEN.

VIII. Orbán pápához.

Megköszöni a bíborosi méltóság adományozását.

Beatissime Pater ac Domine D^ne^ benignissime.

Si pro munifica Sanctitatis Vestræ in me benignitate, sat dignas gratias agere nedum referre me posse confiderem, nescire me ostenderem, quanta sit, quamque eximia dignitas Cardinalitia,[1] quam Sanct. V^a^ immerenti mihi conferre dignata est. Ne tamen nullas agerem propterea, quod pares meritis Sanctitatis V^æ^ agere non possem gratias, humillimo ad pedes Sanctitatis V^æ^ prostratus animo, si quidem corpore non licet, gratias pro tam singulari, tam insperata clementia, ago quas possum maximas. Deumque Optimum supplex veneror, ut Sanctitatem V^am^ cælestibus donis ac temporali felicitate in dies magis magisque cumulare non desinat.

Ad me quod attinet Beatissime Pater, fateor equidem, conscius parvitatis meæ, nunquam ita me circumspexi, ut vel optare, nedum sperare hanc tantam dignitatem auderem. Quia tamen sapientissimo ac gravissimo consilio Beatitudinis V^æ^, in Illustrissimorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium Collegium cooptatus sum, sentio, magnam mihi impositam necessitatem, acresque subditos stimulos, ne ullo unquam tempore tanti Pontificis expectationem conceptamque de me expectationem fefellisse videar. Ideoque omnibus nervis connitendum, ut in tam sublimi Ecclesiæ candelabro collocatus, exaggerato quodam virtutum splendore, fidelibus præluceam; et in specula ad caulas ovium custodiendas locatus, fidelis ac navi pastoris partes expleam; purpureumque hoc ornamentum, si ita postulet Christi causa, sanguine ipso tingere non pigeat. Quæ omnia, ut quam fideliter explere certa stat sententia, tam efficaciter valeam consummare, Vestræ sanctitatis benedictione impetratum iri a Deo non diffido. Ego vero operam dabo, ut hæc honorum ac dignitatum flumina, ad illa Sanctitatis Vestræ maria rursus revolvantur, a quibus originem habuerunt, ejusdemque honori ac obsequiis æternum famulentur. Humilem vero obedientiam Sacrorumque pedum venerationem, quam ipse coram deferre nequeo, Sanctitati V^æ^

[1] VIII. Orbán pápa 1629. november 19-én nevezte ki bíborossá Pázmányt. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 327. l. A pápa levele november 24-éről kelt. (Prímási vil. levéltár.)

deferet, qui meas in Urbe res agit, Reverendissimus Dominus Abbas Castillionensis, quem ut meo nomine clementer accipiat Sanct. V^a, humillime supplico.

Datum Viennæ, die 1. Decembris A° 1629.

Sanctitatis V^æ

Humillimus servus

Cardinalis Archi-Episcopus Strigoniens. m. p.

Eredetije a Vatikáni Könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 39^r—39^v. Csak az aláírás („hum. servus: Card. A. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

565.

1629. DECZEMBER 3. *Kiadatlan.*

WIEN.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Értesíti Dietrichstein bíborost, hogy a pápa, az uralkodónak ajánlására, őt (Pázmányt) bíborossá nevezte ki.

Illustrissime Domine, D^ne Patrone colendissime.

Non meo merito, sed Sacræ M^ttis Cæsareæ commendatione permota Sanctitas Sua me quoque in numerum Cardinalium Illustrissimorum cooptavit. Cum igitur Illustrissimam D. Vestram semper mihi faventem animadverterim, committere nolui, quin hoc ipsum Ill^æ D. V^æ perscriberem; et simul humillima servitia mea deferrem. Utinam hac dignitatis accessione, amplior mihi commoditas detur, sincerum obsequendi Ill^æ D. V^æ studium testatum faciendi. Ill^æ D^nis V^æ manum veneror ac a Deo felicitatem omnem precor.

Viennæ 3. Decembris 1629.

Ill^mæ D^nis V^æ

humillimus et devotissimus servus

Cardinalis Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kívül, a püspök irodájának ezen iktatása olvasható:

R. Crems. 8. Dec. 1629 (= Redditæ Cremsiri 8. Dec. 1629).

Ezen levélnek eredetije, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" (Kardinal Franz Dietrichstein, 1614—1636.), Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Dietrichstein ezen levélre deczember 10-én felelt, gratulálva Pázmánynak. Dietrichstein levelét közölte *Miller,* Epist. II., 36—37. l.

566.

1629. DECZEMBER 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

Megköszöni a bíborossá való kinevezetése alkalmából hozzá intézett üdvözletet.

Reverendissimi et Admodum Rdi Dni fratres mei observandissimi.

Gratulationem, quam et literis et verbis exponere voluerunt DD. Vestræ, de mea promotione, eo quo par erat affectu suscepi. Nam etsi honorum isti tituli non magnopere me afficiant, utpote lubricæ ac cito transituræ faculæ; amor tamen DD. VV. me recreat ac reficit. Utinam in novo hoc Ecclesiastici honoris gradu, novæ mihi spiritualium gratiarum accessiones fiant, quibus et Deo et Vestris DD. labores meos approbem. Neque enim alia proposita mihi est vitæ meta, quam quæ Dei gloriam respicit. Spero ac peto orationibus VV. DD. adjutum iri infirmitatem meam, ac vicissim paternum affectum omnibus ac singulis ex animo offero. Servet Deus incolumes DD. VV.

Posonii 6. Decembris 1626 (sic! tévesen, ehelyett: 1629).

DD. VV. Addictissimus

Cardlis Archi-Eppus Strigoniensis m.

Kívül:

Reverendissimis et Reverendis Dominis N. N. venerabilis Capituli Nostri Strigoniensis, Fratribus in Chto observandissimis.

Exhib. die 8. X-bris A° 1629.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: Capsula 12. ecclesiastica. Fasc. 5., nr. 5. A levél keltezésénél Pázmány tollhibát követett el, mert kétségtelen dolog az, hogy ő csak 1629. évben lett bíboros; ezt egyébként a levél borítékán olvasható és a levél beérkezési idejére vonatkozó feljegyzés is világosan bizonyítja Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 329. l., P. P. élete (Tört. Életr.) 210. l.

567.

1629. DECZEMBER 24. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az újvári katonák nem fognak élelemhiányban szenvedni jó ideig. A fejedelemnek a hét megyén felül, Magyarországban bírt várai egyelőre az özvegynél maradjanak.

Augustissime Cæsar, Dne Dne Clementisse.

Binas Matis Væ literas tarde admodum, hoc est hodie, accepi, licet alteræ 17, alteræ 18. Decembris sint scriptæ.

Quod ad Annonam militum Novæ Arcis spectat, quamdiu durabit illud frumentum, quod ego obtuli, non pacientur (sic!). Credo enim aliquot millia mensurarum jam data esse, et reliquum in dies consignari. De lignorum etiam convectione libenter apud Comitatus laborabo, dummodo Mas Va eos per literas requirere dignetur.

Considerationes Dni Ostrosich circa bona a Mtte Va Betlenio data,[1] mihi non displicent. Sed nunc in Commissione pergant, nec novas difficultates moveant (ne diffidentia generetur), sed in suspenso relinquant, donec Testamentum Principis videatur. Scribi igitur Commissariis posse, ipsos assecurare posse omnes, quod Mas contra Concessiones a se factas nihil sit factura. Si igitur suo tempore, visis dispositionibus Principis, Jus alicujus consti[terit],[2] Mm Vm injuriam non facturam ulli. Si v[ero][3] difficultates aliquæ constarent, id successu temporis Mm Vm ex æquo et bono determinaturam.

Hæc negotii suspensio ut maneat, mihi non displicet, imo necessaria videtur.

Deum oro ut Mm Vm una cum Augustissima Imperatrice, Serenissimo Rege, ac dulcissimis Natis, longa annorum serie felicissime tueatur.

Tirnaviæ 24. Decembris 1629.

Sacratissæ Mis Væ Humillimus et obligatiss. s[ervus]

Cardlis Archi-Ep. Strigo[niensis] m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/10. (1622—1630. évi) fasciculus. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A hét vármegyét a kir. biztosok még deczember közepe táján visszakapcsolták II. Ferdinánd országrészéhez. Ezeken kívül bírta még (II. Ferdinándtól) Bethlen és pedig örökhagyási joggal: Tokajt, Munkácsot és Ecsedet. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 334. l.

[2] A lap széle leszakítva levén, e 4 betü kombinácziò útján lőn kiegészítésképen oda írva, az első *t* betűnek alsó szára látható még.

[3] Szintén hiányzó betűk a lap szélén, az utolsó sorban.

568.

1629. DECZEMBER 26. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Batthyány Ádámhoz.

Egy pápai diszpenzáczió iránti kérelmének sikerét kilátásba helyezi, de szeretne előbb személyesen Batthyányval beszélni.

Spectabilis ac Magnifice Domine, Amice observandissime.

Salute ac officiorum commendatione præmissa; áldja és szerencséltesse Isten kegyelmedet, ez szent karácsony innepiben és az következendő új esztendőben minden kívánta jókkal. Ma hozák meg az kegyelmed 21. die hujus mensis írt levelét, melyben kegyelmed ír és tudakozik (sic!) arról, hogy ha az Pápa minden conditio nélköl megengedi-e az Dispensatiot. Bizonyost szinte kegyelmednek arról nem írhatok, az mit embernek mástól kell várni; de én úgy gondolnám, hogy meg nem fogyatkozik kegyelmed az ő szentsége Dispensatiójában. Eszten (sic!) szerdán én is felmegyek Posonban, és minthogy kegyelmed is fel akar Bécsben menni; nem igen nagy kerülő, ha kegyelmed én hozzám jön Posonban, és ott beszélgetünk az dologrúl. Én kegyelmedért, az mire érkezem, mindent örömöst cselekeszem. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egésségben.

Tyrnaviæ 26. die Decembris Anno 1629.

Spect. ac Mag^{cæ} D. V^{æ}

Amicus addictissimus

Cardlis Archi-Ep. Strig. m. v.

Utóirat Pázmány kezeírásával:

Palatinus Uramnak bővebben írtam az kegyelmed dolgárúl, kérem kegyelmedet, értsen ő kegyelmétül, mert nem jó volna mód nélkül kezdeni valamit.

Kivül, ismét más (a levélszöveg írójáétól is különböző) *kéz irásával:*

Sp^{li} ac Mag^{co} Domino Adamo de Botthyan etc. Domino Amico uti filio observandissimo

Ujvár.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. A. E. Str.“) és az utóirat Pázmány sajátkezű írásai, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majorátusi iratok). Lad. 30. „Ecclesiastica“ nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

569.

1630. ÉV ELEJÉN.[1] *Kiadatlan.*

VIII. Orbán pápához.

Mentegeti magát, hogy a Montmann uditore útján hozzá küldött bíbornoki eskü formulájából három dolgot, melyre magát eskü alatt kötelezni nem kívánta, mellőzött, illetőleg (a 3-ik) módosított: az első a bullák ismerésére, a második a Rómába való ellátogatásra, a harmadik a bíbornoki kötelességeknek esküszegés terhe alatt való megígérésére vonatkozik.

Beatissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Sive summam Vicarii Christi authoritatem, sive ea nomina respicio, quibus Sanctitatis Vræ beneficia me obæratum tenent, eo cogitationes omnes defixas habeo, ut nihil, quod a nutu Sanctitatis Vestræ alienum videatur, conari, nedum agere, constitutum habeam.

Quia vero in formula juramenti Cardinalitii, per Cubicularium Sanctitatis Vræ, Dominum Montmannum exhibita occurrebant nonnulla, conscientiæ meæ quietem turbantia, ea in sinum paterni pectoris Vræ Sanctitatis debita submissione repræsentare debui.

Primo igitur, cum iterato in ea formula pronunciandum præscribatur, me legisse Bullas, quas ego non legi, eoquod obligationes Illustrissimorum Cardinalium nunquam curiosius investigaverim, sed nec ad manum habeam Bullaria, ut nunc legere possim, direptis in nupero tumultu per Betlemium Bibliothecis Archi-Episcopatus, omni genere bonorum librorum refertis. Ob hanc igitur causam necessario intermittere debui clausulam illam juramenti.

Secundo, in ultima Juramenti periodo habetur: de præmissis me nec petiturum, nec oblatam absolutionem recepturum. In reliquis quidem omnibus eam clausulam vehementer probo. Cæterum, quia inter alia ad visitationem liminum Apostolorum juramentum adstringit, quin ea in re et petere et acceptare velim absolutionem, si quo impedimento præpediar, diffiteri non possum: Licet enim in vita nihil gratius foret, quam si coram pedibus Sanctitatis Vestræ advolvi concederetur, quia tamen innumera possunt intervenire, quæ, ut hucusque, ita deinceps voluntati iter præcludant, ideo in clausula finali jurisjurandi, hanc rem unicam seposui.

Tertio. Cardinalatus honori ac dignitati quod adversetur, ultro et scienter me nihil commissurum, libenter recipio, et vitæ quoque peri-

[1] A dátum közelebbi meghatározásához támpontul szolgálhat az, hogy Pázmány 1630. január 13 án vette a bíborosi biretumot Pozsonyban. (Lásd alább e napon Barberini bíboroshoz írt levél dátumát.) Ekkor hozta el Montmann pápai kamarás az esküformulát is aláírás végett.

culo protestabor. Cœterum, si quid contra voluntatem, si quid per inadvertentiam aut ignorationem punctualitatum humanitus contingeret, ejus ego errati casum jurejurando obstringi, non putabam esse ex optima et piissima Sanctitatis Vestræ intentione.

In his igitur solis, ut Sanctitas Vestra conscientiæ meæ terrores paterne sublevare dignetur, demisse ac instanter peto. Optabat quidem sedulo Dominus Montmannus, ne verbulum in forma præscripta mutaretur. Cœterum quia stimuli conscientiæ considerationes dictas mihi suggerebant, recepi, me culpam, si quæ (sic!) hic fuerit, apud Sanctitatem V^ram^ excusaturum. Ego quidem certe nihil a mente Sanctitatis Vestræ alienum me fecisse existimo. Si tamen sequius foret, ad pedes Sanctitatis Vestræ provolutus, a Sanctitate V^rā^ veniam, a Deo Sanctitati V^ræ^ felicitatem omnem precor.

Ezen levélnek nem Pázmány által írt, de általa sajátkezűleg átigazított eredeti fogalmazványa fennmaradt: Budapesti Egyetemi Könyvtár, Collectio Prayana XXXII. kötet, 90. számú darab. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 330. l., 3. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 304. 535. l.

570.

1630. JANUÁR 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Helyesli Nyári Istvánnak és Rákóczi Györgynek kir. tanácsosokká való kinevezését és azt mielőbb javasolja megtétetni; Haller érdekében az erdélyi fejedelemnőnél való közbenjárást is helyesli, és e czélból alkalmas mód kínálkozik, ha Nyárit, Haller sógorát, küldi a király Bethlen temetésére, magát Hallert, míg száműzetése alól felmentve nincs, semmi esetre sem szabad küldeni. Utal arra, hogy a törökök várnak csak az alkalomra, hogy háborút kezdhessenek. Épen ezért óva inti P. a királyt az Erdély ügyeibe való beavatkozástól. Az Erdélyben észlelhető nyugalom csak látszat, az özvegy fejedelemnő aligha fog soká hatalmon maradni, ő hozzá sem a Bethlen-párt, sem elleneseik nem ragaszkodnak őszintén; a Bethlen-család teljes félretolása végett beavatkozni annyi volna, mint Erdély és a török ellen háborút indítani; erre egyelőre csak elő kellene készülni, főleg az által, hogy Olaszországban békét kötve, a császári haderő verné le előbb teljesen a német protestánsokat. Így azonban az itt levő 6—7 ezer ember csak a nép sanyargatására jó.

Sacratiss^a^ M^as^ Cæsarea D^ne^ Clementiss^e^.

Benignum Mis V^æ^ mandatum, una cum adjunctis scripturis, demisse accepi. Tenuis igitur mea opinio de rebus illis, pauculis his punctis continetur.

1. Existimo non abs re fore, si D^s^ Stephanus Nyari et Georgius Rakoczi, in numerum Consiliariorum adsciscantur: ut novo Juramento

obstricti ac gratia Mis V^æ allecti eo fidelius famulentur. Expeditiones itaque statim fieri deberent ad D. Alagi, ut præsentibus Commissariis res peragatur. Eodem tempore, moneri posset D^s Rakoczi, ut quietus sit, nec se rebus Transyl^is misceat, quin potius Principissam (ubi per occasionem poterit) foveat, ut in suo Principatu maneat.

2. Ut pro D. Georgio Haller M^as V^a intercedat: dignum est. Si forte ad sepulturam Principis M^as V^a invitaretur, censerem D. Stephanum Nyari mittendum, qui idem nomine Mis V^æ agere posset causam D. Haller. Et ageret scio, fideliter; nam Stephanus Nyari: uxor D^ni Palatini: et uxor D. Haller, sunt frater et sorores ex eodem patre oriundi. Ut autem ipse Haller mittatur a M^e V^a in legationem, antequam absolvatur a proscriptione, nullo modo censeo consultum: Rationes multæ sunt, quas referre non attinet.

3. Ex litteris Passæ Budensis, ac aliis, liquido constat, ipsos non fuisse omissuros occasionem, si votis suis faventes Comitatus et Hajdones habuissent. Et pro certo habendum nec in futurum neglecturos occasiones, si affulgeant. Sed nec dubito, quin multi laboraturi sint, ut familia Betleniana deprimatur, et Principissa exturbetur. Imo existimo ipsam familiam Betlemianam (sic!) ideo solum fovere Principissam, ut securitati suæ consulat: quam ubi adepta fuerit, sibi potius Principatum optabit, quam Principissæ. Itaque nimis infans est in rebus mundi, qui existimat, in tuto esse res Transylvanicas, eo quod ad tempus quietum sit imperium Principissæ. Licet enim fieri possit, ut conjuncturæ rerum diutius etiam Principissam conservent in Regimine: tamen et illud æque fieri potest, ut subito evertatur.

Cæterum in deliberationem illud venit: An pro futuro periculo incerto certum bellum sit excitandum? Deinde: An hoc tempore M^as V^a armis Transylvaniam petere debeat, ad evertendam familiam Betlenianam? cum certum sit apertum bellum, eo ipso indicendum Turcis, si miles quantus quantus in Transylvaniam mittatur.

Rem clare sic accipiat M^as V^a. Sunt, qui Principatum Transylvaniæ affectant, non ita quidem ut Principissa deturbetur, sed ut familia Betlen evertatur, et ipsi succedant, et (quod nunc faciunt Betleniani) sub nomine Principissæ, ipsi regnent: et deinde succedant. Id si absque ruptura pacis inter M^m V^m et Turcam ipsi perficere poterunt, viderint. Ego tamen non video, quo titulo bonæ conscientiæ aperta vis a M^tte V^a inferri possit in hunc finem. Vel quis fructus ex tali motu sperari possit.

Mea igitur sententia hæc est: In primis, ne quidquam paci Turcicæ, vel quieti Transylvaniæ fidatur: sed in tempore, valida ac secura

media præparentur ad bellum Turcicum. Deinde nullum aliud ejusmodi medium video, quam ut M^as V^a, pace Italica conclusa, tam multa simul ac vasta bella non gerat. Sed hostes Religionis ac Augustæ domus Austriacæ, plenis ad interitum fidei velis properantes, toto conatu retundat; ut postea, si res exigat, plenis viribus et Turcis et Transylvanis occurrere possit: nam sex septemve millibus nihil agemus aliud, quam ut nova bella attrahamus.

Et ut misera plebs militum istorum oppressione liberetur, jubeat M^as V^a eos exauthorari.

Certe clementiss^e D^ne longe aliter res eunt, quam statutum erat. Nam tantum abest, ut Capitanei conductos nuper milites apud se detineant, ut potius servitores Mis V^æ, quos in Confiniis habere deberent, et proprios famulos, in Quarteriis sustentent, maxima cum oppressione plebis.

Deum oro, ut M^m V^m felicissime tueatur.

Tirnaviæ 2. Januarii 1630.

Sacratiss^æ Mis V^æ Humillimus ac obligatissimus servus

Cardlis Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/10. (1622—1630. évi) fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 336. l., P. P. élete, Tört. Életr., 213. l., 1. j.

571.

1630. JANUÁR 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Giov. Carlo di Medici toszkánai nagyherczeghez.

Megköszöni a bíborossá történt kineveztetése alkalmából való üdvözlést.

Serenissime Princeps ac D^ne Colendissime.

Non meo merito, sed Augustissimæ domus Austriacæ commendatione, summus Ecclesiæ Catholicæ Pastor me quoque in Sacrum Cardinalium Collegium nuper adoptavit. Quo nomine, quod Serenitas V^ra gratulari et vero etiam clementiæ suæ aditum mihi patefacere dignata est, id ego Serenitatis Vestræ innatæ benignitati acceptum fero. Et licet ante quoque tamquam eminentissimum Augustissimæ familiæ Austriacæ germen, Serenitatem V^ram venerabundus suspexerim, nunc

tamen singularissima hac clementia invitatus: me totum Serenitatis Vestræ servicio (sic!) devoveo: ac ut Serenitas V^ra servitorum suorum numero me quoque adlegere dignetur, impense rogo.

Deum ego pro Serenitatis V^ræ incolumitate precari non desinam, ac Serenissimam ejus personam submissa veneratione colam.

Tyrnaviæ 3^a Januarii Anno 1630.

Serenitatis V^ræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Eredetije: Firenze, „Archivio di Stato", Lettere di Cardinali 3808. (94.) köt., fol. 1^r. Csak az aláírás („Hum. et o. s. C. A. S.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 329. l.

572.

1630. JANUÁR 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A toszkánai nagyherczegnéhez.

Köszönőlevél, ugyanazon alkalomból.

Serenissima Princeps, D^na Colendissima.

Augustissimæ domui Austriacæ innatam benignitatem in Serenitate Vestra submisse veneror, quod de mea ad Cardinalatum promotione gratulari mihi dignata sit. Ego ab ineunte ætate domus Austriacæ humillimus servitor fui: et nunc Cæsareæ Majestatis D^ni mei clementissimi commendatione dignitatem hanc adeptus nihil antiquius habeo, quam ut universæ domui Austriacæ omni obsequio me gratum exhibeam. Serenitatem autem V^ram demisse rogo, dignetur clementissimam suam gratiam, quam ab annis quam plurimis expertus sum, deinceps quoque continuare, ac locum mihi inter devotos sibi servitores dare. Deum ego pro Serenitatis V^ræ et Serenissimorum liberorum incolumitate assidue precabor manusque Serenit^tis V^ræ veneror.

Tyrnaviæ 3. die Januarii Anno 1630.

Serenitatis V^ræ Humillimus et obigatissimus servus

Cardlis Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a firenzei „Archivio di Stato"-ban Lettere di Cardinali 3808. (94.) köt., fol. 2^r. Csak az aláírás („Card. A. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

573.

1630. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Örül azon, hogy ő felsége a bányavárosokban a kath. vallás újbóli felvirágoztatására kíván tenni intézkedéseket és német kath. papot is rendelt Selmeczbányára, a kath. munkások részére. Hogy milyen jövedelmei voltak a protestantizmus előtti időben a selmeczbányai kath. papoknak, aziránt nem szolgálhat felvilágosítással, e czélra a pozsonyi kamara útján kellene hit alatt kihallgatni az idősebb polgárokat. Selmeczbányán, Körmöczbányán és Beszterczebányán, *Schok* körmöczi kamaragróf-helyettest is meg lehetne bízni az az után való puhatolózással, mennyit kapnak a régi kath. lelkészi jövedelmekből most a prédikátorok és mennyit vontak meg a polgárok.

Augustissime Cæsar, Domine D^ne^ clementissime.

Ma^ttis^ V^æ^ literas quinta Januarii exaratas accepi, quibus Majestas V^ra^ clementer jubet, ut, cum in civitate Montana Schemniciensi jam, per Dei gratiam, bono numero sint Catholici operarii, quibus Majestas V^ra^ Sacerdotem quoque Catholicum nationis Germanicæ ordinaverit,[1] ego quoque disquiram, qui et quales fuerint olim in ea Civitate pro Sacerdotibus Catholicis reditus ordinati. In primis, Deo gratias ingentes ago, quod eam Ma^tti^ Vestræ mentem indiderit, ut civitates Montanas Officialium Hæreticorum peste corruptas in Religione Catholica sublevanda adiutas velit, ac ut conatus hi sanctissimi felicem successum habeant, Deum optimum precor.

Cum in Archivis Archiepiscopalibus, diligenter a me jam sæpe lustratis, nihil de proventibus Ecclesiasticorum illius loci consignatum repererim, nullum alium video modum, quo certa notitia haberi possit proventuum Ecclesiasticorum, quam si Majestas V^ra^ Cameræ Posoniensi injungat, ut Seniores homines, penes juridicum Mandatum Personalis Præsentiæ Locumtenentis, vel alterius Judicis jurejurando examinentur, quid ea de re audiverint intellexerintve.

Præterea: Cum D^nus^ Schok, Vice-Cammergravius Cremniciensis ad Majestatem V^ram^ proficiscatur, illi esset intimandum nomine Ma^ttis^ V^ræ^ per D. Bertoldum, ut secreto indagaret ac fideliter perscriberet, non tantum Schemnicii, sed et Cremnicii et Novizolii quales quantosque proventus habuerint Sacerdotes Catholici, et quantum ex illis pro se retineant Cives, quantum Prædicantibus largiantur. Licet enim

[1] *Fraknói* (P. P. és kora, II. k., 386. l.) említi, hogy II. Ferdinánd 1630-ban Schlegel Máté nevű papot küldötte Beszterczebányára a katholiczizmus terjedése végett. Úgy lehet, hogy ez azonos a fentemlített német pappal.

Schok iste Lutheranus sit, videtur tamen esse fidelis Ma^ttis V^æ Servitor; et saltem spe et metu aliquid faciet, si præsertim non intelligat, in quem finem hæc inquiruntur.

Servet Deus Ma^ttem V^ram diu feliciter imperantem.

Datum Posonii 13. die Januarii 1630.

Sacratissimæ Ma^ttis V^ræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Archi-Epus Strigonien. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („H. et o. s. C. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1630. évi január havi csomóban, január 21-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

574.

1630. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Megköszöni a bíbornok-nipoténak a karácsonyi ünnepek és bíborossá való kineveztetése alkalmából küldött jó kívánatait. Sok boldog új évet kíván és ajánlja szolgálatait.

Ill^mæ ac Rnd^me D^ne Coless^me.

Etsi antea totum me sibi Illr^ma D^a V^ra devinxerat, eximia illa benevolentiæ significatione, quam priores literæ referebant; nunc tamen festorum apprecatione et nova gratiæ suæ testificatione, novis me observantiæ ac venerationis retinaculis adstrinxit. Itaque non solum felicitatis optatæ cumulum hisce et pluribus secuturis Anni novi Kalendis Ill^mæ D^o V^ræ precor, verum etiam mea quantulacunque servitia in solidum Ill^mæ D. V^ræ consecro, ac Sacras ejusdem manus exosculor.

Posonii 13. Januarii ipso die, quo birettum Cardinalitium indignus suscepi, Anno 1630.

Ill^mæ D. V^ræ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 40^r. Csak az aláírás („H. et obl. s. C. P.) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 329. l.

575.

1630. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Tádéhoz.

A herczegnek, aki őt újévi kívánataival megelőzte, köszönetet mond és a maga részéről számos boldog új esztendőt kíván. Melegen említi fel a Barberini család iránti hálaját.

Excellentissime Domine mihi colendiss^me^.

Officii mei ac debitæ gratitudinis erat, ut Excellentiam Vestram in apprecanda fœlicitate festorum Natalitiorum prævenirem. Quia tamen Excellen^æ^ V^æ^ sublimis humanitas hic quoque diligentiam meam antevertit novoque beneficio obaeravit, et gratias eo nomine, quas possum, ago maximas: et vicissim optatam a Deo fœlicitatem multis recurrentibus Kalendis Januariis ex animo precor: meque, qui post Sanctitatem suam Excellentissimæ Familiæ Barbarinæ (sic!) honorum meorum incrementa debeo, Excellentiæ V^æ^ totum devoveo. Ac ejusdem manus demisse veneror.

Posonii 13. Januarii A. 1630.

Excellen^æ^ V^æ^ Humilissimo et obligatissimo servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul a papir szélén és sarkán kis betűkkel e jegyzet, a levélszöveg kezeírásával:

Exc. Dom. Taddæo (nehezen olvasható!).

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 45^r^. Csak az aláírás („H. et obl. s. Il. C. P.“) Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

576.

1630. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Batthyány Ádámhoz, Németújvár stb. bárójához.

Részvéttel értesült Homonnay betegségéről, kéri, viselné a betegnek gondját, esetleg az udvari orvosok segítségét is igénybe vehetné. Kér gyakori tudósítást.

Magnifice domine nobis observandissime.

Salute et nostri commendatione præmissa. Isten kegyelmedet kívánta sok jókkal megáldja. Homonnay Uramnak beteges állapatja (sic!) értvén, tagadhatatlan, nem csak nagy szánakozással, hanem megijedéssel is

hallottuk. Annak okáért, mivel a jó gondviselés, kiváltképpen most kívántatik Homonnay Uram körül, kegyelmedet szeretettel kérjük, semmi munkáját, fáratságát és egyéb dolgokat ne szánjon felvenni, hanem hátra téve minden tekintetet, szüntelen vigyáztasson nyavalyás Homonnay Uramra. És ha kivántatik, kegyelmed ő felségét is requirálja, hogy az ő felsége Doctori segitsék és legyenek mellette. És kegyelmed minket gyakran tudósitson állapatjárúl, kegyelmedtül mi is ebbeli munkáját és fáratságát (sic!) jó néven vesszük. Tartsa Isten kegyelmedet jó egésségbe.

Posonii 13. Januarii 1630.

Mag. D. V. Addictissimus

Cardlis Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül, ugyanazon kéz irásával:

Spli ac Magco Dno Adamo de Battyan, L. B. in Németh Uyvar, Zolonok, Rohoncz etc. Dno Amico uti filio obssmo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. C. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majorátusi iratok): Lad. 30. „Ecclesiastica" nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

577.

1630. JANUÁR 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Csáky István grófhoz.

A fejedelem temetésére nem jöhetett el, bár a fejedelemnő őt is meghívta. Békességre és a fejedelemnőhöz való hűségre inti az erdélyieket, mert bármiféle pártoskodás a magyar királlyal és a törökkel való háborút okozhat; eleget szenvedett már ezen ország a háborúságtól.

Szolgálatom ajánlása után, kegyelmednek az Úr Istentül az új esztendőbe minden jókat kivánok, asszonyommal és az kegyelmed szerelmes gyermekeivel egyetembe.

Alkalmatosságom adatván az írásra, akarám kegyelmedet látogatnom és tudakoznom az kegyelmed jó egészségérül. Ő felsége az fejedelemasszony engemet is hivatott az temetésre; de az üdő ily rövid lévén, nincs módom, hogy senkit küldhessek. Azt bizony szűből kívánom, hogy kegyelmetek között békességes megmaradás legyen. Noha kegyelmed az én tanácsom nélkül nem szükölködik, de mivel én is azt az hazát szeretem, kegyelmedet kérem, igyekezzék azon, hogy az a szegény fejedelem halála ne legyen valami új háboruságnak oka, ki

úgy lehet meg, ha kegyelmetek mindnyájan hittel kötett hivségét az fejedelem asszonyhoz ő felségéhez megtartja. Mert mind az mi kegyelmes urunk, mind az török császár abba magokat declarálták, hogy valaki ő felségének az fejedelemasszonynak ellensége leszen, azt ő felsége is ellenségének tartja és minden tehetségével ellene megoltalmazzák az fejedelemasszonyt[1]. Mi érezzük, uram, micsoda az háboruság. Azért kegyelmetek legyen azon, hogy az belső egyesség kegyelmetek között megtartassék. Mert nehéz egy darab országnak visszavonásában idegen segitséget vennyi (sic!), mivel in simili casu az segítség is ellenség szokott lenni.

Bizony dolog, hogy kegyelmetek szép békességbe maradhat, ha az fejedelemasszonyt ő felségét megböcsülli és abban, amire kegyelmetek hittel kötelezte magát, megtartja. El is hittem, hogy külömben nem leszen.

Kegyelmed nekem parancsoljon, az mire elég leszek, örömest szolgálok kegyelmednek. Isten tartsa kegyelmedet.

Posonii 15. Januarii 1630.

Kegyelmednek jóakaró attyafia

Cardinalis Archiepiscopus Strigoniensis.

Kivül:

Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Csáky de Keresszegh, Domino Amico observandissimo.

Ezen levélszöveget *Fraknói* a Csáky-család kassai ágának levéltárában talált eredeti után (mely egészen Pázmány kezeírása) lemásolta és a másolatot az ő, a Nemzeti Múzeumnak átengedett, levélmásolat-gyüjteményének VI. köt. II. füzetében (15. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

578.

1630. JANUÁR 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Megköszöni, hogy a bíborosi kalapot Montmann kamarás útján neki megküldötte és atyai jóindulattal telt levelével megtisztelte.

Beatissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Si par desiderio facultas esset, Pater Beatissime, advolutus pedibus Sanctitatis Vestræ, gratias ipse quas possem maximas, concordi cordis

[1] *Fraknói* (P. P. és kora, II. köt., 336. l., 4. j.) említi, hogy Brandenburgi Katalin, Bethlen Gábor özvegye, 1630. január 12-iki levelében kérte II. Ferdinánd pártfogását. *Haller Gábor* pedig már 1629. decz. 31-én kérte Pázmánynak ily irányú támogatását.

et oris assensu, referrem, quod et Cardinalitium pileum per Dominum Guilelmum Montmannum mittere et paterni affectus plenissimas litteras, monitis sanctioribus densas, ad me scribere dignata sit Sanctitas Vestra.

Sed quia beneficii magnitudine vincitur oratio, humili silentio venerabor dum vivam Sanctitatis Vestræ benignissimam in me gratiam ardentibusque Deum suspiriis rogabo, ut de nostris annis addat Sanctitati Vestræ annos vitæ longiores, ac serio tandem annis et meritis gravem in beatas cœlorum sedes transcribat.

Quia vero fontes paternæ benignitatis patere mihi voluit Sanctitas Vra, supplex oro, ut quam in me ornando propensam benevolentiam declaravit, eam porro perennare velit, meque pedibus Sanctitatis Vestræ humilia figentem oscula tueatur.

Posonii 17. Januarii 1630.

Sanctitatis Vestræ

Humillima creatura et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 46r. Csak az aláírás („H. cr. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 330. l.

579.

1630. JANUÁR 18. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

A pápa és a császár pártfogásáért hálás, de kijelenti, hogy a bíborosi méltóság elnyerésében főrésze a bíbornok-nipoténak van, aki az ő (Pázmány) ügyét magáévá tette. Háláját nyilvánítja ezért.

Fateor equidem, magno debitæ gratitudinis vinculo me obstrictum Sanctitati Suæ, quod sublimi Cardinalium Collegio me quoque immerentem adnumeraverit: magno quoque Cæsari, devinctum me intelligo, quod Sanctitati Suæ commendarit. Sed illud ingenue recognosco, hanc, quam per D. Montmannum nuper allatam capite gero purpuram, patrocinio ac favori Illmæ Dnis Vræ me deferre: nisi enim in me ornando favor Illrmæ D. Vræ desudasset, hoc dignitatis fastigium, parvitas mea non attigisset.

Quocirca illud velim Illrma D. Vestra certo sibi persuadeat, quicquid in me ingenii ac facultatis fuerit, id totum ad gratificandum Illrmæ D.

Væ collatum iri; conatus enim omnes eo dirigam, ne Illma Do Vra in ingratum contulisse videatur beneficium. Illud vicissim ab Illrma D. Vra oppido peto, ut quam hucusque expertus sum Illrmæ D. Vræ benignitatem, eam in posterum quoque continuare non desinat. Demisse veneror sacratas Illrmæ D. Vræ manus eidemque a Deo felicitatem omnem precor.

Posonii 18. Januarii 1630.

Illrmæ Dnis Vestræ humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Fazmany m. p.

Alul a lap sarkában e jegyzés:

Illmo Sig. Cardl. Barberino.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 47r. Csakis az aláírás („hum. et obl. s. Card. P.") és a lap alsó szélén olvasható jegyzés („Illmo S. C. Barb.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

580.

1630. JANUÁR 18. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Eggenberg herczeghez.

Maga részéről is helyesli a kassai kir. biztosok abbeli javaslatát, hogy az összehívott dieta elhalasztatnék. Indító okai: az ifjú király (III. Ferdinánd) közeli házasságkötése, az országgyűlésnek télen való megtartásával járó nehézségek, a közeledő nagyböjti idő, a császárnak még eldöntetlen olasz hadjárata, a bizonytalan erdélyi állapotok. Ezen okok alapján a dieta elhalasztását a kir. biztosokkal és a felsőmagyarországi megyei rendekkel közölni kellene.[1]

Excellentissime Domine Dux ac Princeps, Dne Patrone colendissime.

Commissarii Suæ Mattis Cassoviæ existentes mihi quoque communicarunt motiva ad Suam Mattem transmissa, de dilatione præsentis Diætæ, ad tempus commodius. Qua de re diligentius tribus hisce diebus cogitando, videtur mihi non abs re futurum, si Comitiorum dilatio fiat. Nam, ut motiva Dnorum Commissariorum in suo esse relinquantur, hæ mihi considerationes occurrunt.

Prima. Quod cum tempus nuptiarum Serenissimi Regis appropinquat, multos ob respectus, quos Excellentia Vestra per se satis intelligit, in primis Comitiis Hungaricis Reginam coronari (sic!). Nam si ex

[1] Az országgyűlést a király 1629. november 1-i levéllel Pozsonyba 1630. február 2-ikára hívta egybe, de, hihetőleg Pázmány fenti javaslatára, 1630. április 14-ikére elhalasztotta. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 339. l.

his Comitiis coronatio extrahatur, tribus quatuorve postmodum annis fieri non poterit.

Secunda. In hac tanta vastitate et parvitate Civitatis Posoniensis, hyberna Comitia innumeris incommodis hominum et jumentorum exposita sunt, et cum hyems hucusque lenta fuerit, credibile est, Februario et Martio asperrimam fore, et Danubii trajectum ac navium Vienna descensum intercludendum. Quod si fiat, et advehi necessaria non possint, vix ob summam rerum penuriam Comitia continuari poterunt.

Tertia. Sacrum Quadragesimæ tempus devotioni destinatum atterere, in jurgiis ac contentionibus quotidianis, vehementer molestum est. Flagrante bello Turcico, scio, per Quadragesimam Comitia celebrata, sed et tunc, magno bonorum dolore, ut id fieret, necessitas suasit. Siquidem reliquum tempus omne, vel apparando, vel gerendo bello, necessario fuit destinandum.

Quarta. Cum Suam Ma^{ttem} tot bellis distractam vident Comitatenses, nihil dubito, quin præjudiciosa sint in Comitiis plurima allaturi et expressuri, quæ pacatis alibi rebus concedi neutiquam deberent. Quocirca mihi videretur, compositis rebus Italicis utilius Comitia celebrari posse, uti enim solent Lutherani Principum difficultatibus, ad roborandam suam sectam et incidendos Catholicæ Religionis nervos.

Quinta. Res Transylvanicæ turgent, erupturæ, ni Deus avertat, in apertam rupturam, quæ si tempore Comitiorum fieret, maximas secum traheret incommoditates; et in omnem eventum, in Ungaria Superiori necesse est manere præcipuos Regni officiales, sine quibus Comitia forent manca.

Sexta. Ex parte Suæ Ma^{ttis} causam aliam Diætæ celebrandæ non facile invenio, quam ut contributio imponatur. Cæterum, nisi calculus fallit, plus exponet Ma^{ttas} Sua in Comitia, quam recipiat ex Dica; præsertim hoc tempore, cum per Comitatus dispersi[1] [[2]milites multo plura a misera plebe extorserint, quam quod pro Dica pendere debuissent.

Quod si Ma^{tti} Suæ dilatio probaretur, continuo scribendum esset ad superiores Regni Comitatus, declarando, quod Sua Ma^{ttas} aliud non cogitavit, quam ut Diæta celebraretur; cæterum ex occasione mortis Principis Transylvaniæ, et recuperationis Septem Comitatuum, a fidelibus Consiliariis et Commissariis suis propositas esse Rationes, ob quas ad tempus commodius Diæta esset rejicienda. Quas quidem considerationes ab ipsis Commissariis essent intellecturi. Idcirco etc.

[1] Itt végződik az Országos Levéltár darabja.
[2] Itt kezdődik a Magyar Nemzeti Múzeum darabja.

Hæc ego Excellentiæ Væ proponere volui. Stabit in arbitrio Excellentiæ Væ, an velit, ad notitiam Suæ Mattis perducere. Hisque Excellentiæ Væ a Deo felicitatem omnem precor, meque veteri ipsius benevolentiæ commendo.

Posonii 18. Januarii 1630.

Excellentiæ Væ obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, (a Nemzeti Múzeum csonka darabján) *régi írással:*

Cardinalis Pazmany ad unum ex Aulæ Ministris[1] circa causas Diætæ dilationem suadentes.

Ezen levélszövegnek eredeti példánya, melyet egész terjedelmében sajátkezűleg írt Pázmány, eredetileg egy egészben volt az Orsz. Levéltárban: Kanczelláriai Osztály, „Acta diætæ anni 1630." című kódex 81—84. lapjain. De ezen kódexből valaki a 83—84. lapot ollóval kivágta és azt a rajta álló szövegrésszel, a levél két utolsó bekezdésével (dátummal és aláírással) és az utolsóelőtti 3. bekezdés végső soraival együtt helyéből kiemelte, és később e kivágott lap és szövegrész a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratainak törzsállományába került.

A két csonka darab összetartozandóságát a teljes és hiánytalan összefüggésen és átmeneten kívül döntően bizonyítja az, hogy az Orsz. Levéltár idézett kódexének tartalomjegyzékében („Consignatio") a fenti levél így van jelezve:

„Literæ Cardinalis Pazmany ad unum ex Aulæ Ministris circa causas Diætæ dilationem suadentes dd. 18. Jan. 1630. Originales."

Ezen feljegyzés, melyet még akkor készített a „Consignatio" szerkesztője, mikor az Orsz. Levéltár kódexének példánya még ép volt, mint látható, teljesen megegyezik a Magyar Nemzeti Múzeum csonka darabjának dátumával és felzetiratával, és így e két darab együvé való.

581.

1630. JANUÁR 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Bár az imént távozó Montmann pápai kamarás által a bíborosi méltóságért köszönő-leveleket küldött a pápához és a bíbornokhoz (Barb. Ferencz), mégis megbízta római ügyvivőjét is, hogy különös köszönetét fejezze ki a bíboros előtt a bíborosi kalap elnyerése felett.

Illme ac Rme Dne Patrone colendissime.

Tametsi discedenti Domino Montmanno S. D. N. Cubiculario literas, et ad Sanctitatem Suam, et ad Illm D. V. dederim, quibus obligationis meæ magnitudinem quadamtenus adumbravi. Quia tamen magnitudo

[1] A levél címzése és tartalma után ítélve alig lehet kétség, hogy a cs. titkos tanács elnöke: Eggenberg herczeg értendő.

beneficii Illæ D. Væ nulla gratitudinis significatione æquari potest, commisi meo in urbe Agenti Rmo Abbati Cataneo, aut illo absente, Joanni Mariæ Lucidi, ut nomine meo Illæ Dis Væ manus veneretur, ac ob acceptum die 13. Januarii Cardinalitium pileum, humillimas gratias agat. Dignetur Illa D. Va hunc devinctissimi servitoris animum benignitate solita, favore complecti. Ego Deum pro Illæ D. Væ incolumitate precabor ac manus ejusdem exosculor.

Tirnaviæ 22. Januarii 1630.

Illæ Dnis Væ humillimus et obligatissimus Servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije — az egész P. P.-nek kezeírása — a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 48r. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

582.

1630. JANUÁR 25. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Helyesli az uralkodónak abbeli szándékát, hogy a bányavárosok rekatholizálását tervbe vette. E czélra katholikus tisztviselők volnának az udvari kamara által a bányavárosokba helyezendők; továbbá a városoktól vissza kellene követelni a reformáczió előtt a kath. papoknak adott, de utána a protestáns prédikátoroktól is 9/10 részben megvont javakat és jövedelmeket, amelyeket a fiscus per útján is megvehet a városokon és a kath. papoknak biztosíthat. Jó volna (!) odahatni végre, hogy az épen Bécsben időző *Schock* bányagróf katholikussá legyen, akinek megtérítése czéljából bizonyos (épen nem helyeselhető!) eljárási módot ajánl.

Augustissime Cæsar, Domine clementissime.

Dignum pietate Majestatis Væ consilium est, quod Montanas Ungariæ Civitates ad Catholicam fidem reducere cogitet. Cæterum sicut per officiales Cameræ Majestatis Væ inducta ac late propagata fuit hæresis in illis locis, ita vicissim non alius modus est revocandi errantes, quam si officiales sint Catholici.

Quocirca Majestatem Vm demisse rogo, velit id serio Cameræ Aulicæ injungere, ut Catholicos officiales sensim promoveant. Deinde proventus Catholicorum Sacerdotum, quibus usi sunt ante hæresim propagatam, Civitates pro se occuparunt, vix Decimam eorum partem Prædicantibus solvunt, reliquum in usus proprios convertunt. Eapropter, ut Catholici Sacerdotes interteneri possint, absque ulla legum patriæ læsione, omnia illa recuperari possunt authoritate Majestatis Væ. Qua quidem in re talis modus tenendus esset. Primo, ut Majestas Va medio sui Fisci, inquisitionem per Juratam fassionem seniorum curaret fieri,

qui reditus spectarint olim ad Catholicos Sacerdotes, molendina, prata, agri etc., et quis nunc ea possideat. Secundo. Eodem tempore Majestas Va scribere deberet singulis seorsim Civitatibus, quod ego Archi-Episcopus tanquam Ordinarius, exposuissem Mtti Væ, quod licet legibus Ungariæ cautum fuerit, ne ulla bona et proventus Ecclesiæ ad manus sæculares pervenire possent: tamen dicta Civitas proventus olim Catholicorum Sacerdotum pro se occuparit, ac etiam nunc tenet. Ex quo fit, ut pro usu Catholicorum Sacerdotes Catholici illo loco haberi non possint, magno animarum dispendio.

Quocirca me instanter rogasse Majestatem Vm, ut tanquam Supremus Patronus omnium Ecclesiarum Ungariæ juberet ea bona, proventus, emolumenta, quæ antea Catholicorum Sacerdotum fuere, et de facto præ manibus Civitatis habentur, consignare Sacerdoti Catholico per me nominando.

Hoc mandato præmisso ex responso ipsorum apparebit, quid ulterius fieri debeat. Nam Fiscus Majestatis Væ poterit contra illos agere, tanquam contra Violatores Constitutionum Regni.

Denique efficacissimum mihi videretur medium, si qui nunc Viennæ est Sok, (sic!)[1] Vice-Camergravius reduci posset ad Catholicam Religionem. Quod certe meo judicio facile fieri posset, hoc modo.

Intimaretur ipsi Majestatem Vm Catholicos duntaxat officiales velle Cremnicii habere: interim magni et versati in rebus similibus viri agerent cum illo assidue de Religione. Significaretur simul ipsi Majestatem Vm libenter ipsius servitium habituram alias, si Religio non obstaret. Ego omnino puto, quod homo ille converteretur, si sibi persuaderet non posse se aliter in officio perseverare. Nam ita intricatus est debitis supra suam personam pro Camera assumptis, ut extra officium non possit subsistere. Si autem ipse serio converteretur, magna pars Civitatis Catholica fieret.

Instantissime simul et humillime rogo Majestatem Vm, dignetur animum ad hæc adjicere, donec Deus meliora media det juvandæ Religionis.

Servet Deus Majestatem Vm felicissime.

Tirnaviæ ipso Conversionis S. Pauli die 1630.

Sacratissimæ Majestatis Væ humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírasa, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1630. évi február havi csomóban, február 13. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A fenti: 1630. január 13. levélben a név (helyesen) így van írva: „Schok“.

583.

1630. FEBRUÁR 12. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A kassai kir. biztosok által is ajánlott Marussi Andrást maga (Pázmány) részéről is ajánlja a kassai kamarai tanácsnokságra.

Sacratissima Mattas Cæsarea, D^ne^ Clementissime.

Commendant Matti V^æ^ Domini Commissarii, nunc Cassoviæ existentes, Egregium Andream Marussi, ad Consiliariatum Cameræ Cassoviensis.

Ego quoque requisitus sum, ut eundem Ma^tti^ V^æ^ commendarem. Et ego quidem certe nihil in hoc viro deprehendi, quod impedire videretur hanc ipsius promotionem. Est vir Catholicus: diu versatus in rebus Cameraticis: quia tamen Ma^ttas^ V^a^ pluribus oculis invigilat in omnes, stabit in benigno arbitrio, quid de ipso fieri velit.

Servet Deus Ma^ttem^ V^m^ felicissime Imperantem.

Tirnaviæ 12. Februarii 1630.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^æ^ Humillimus et obligatissimus servitor

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1630. évi február havi csomóban, február 13-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (Az 1630. február 13. levelet lásd alább 591. sz alatt.)

584.

1630. FEBRUÁR 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Révay Ferencz turóczi főispánhoz.

Betegség miatt hosszasabban nem írhat, de Illésházyt kérte fel, írná meg, mint vélekedik a dologról.[1]

Szolgálok kegyelmednek. És Istentül minden jókat kívánok kegyelmednek.

Az kegyelmed levelét elvettem. És mivel magam beteges állapattal vagyok, bőven nem írhatok kegyelmednek. Hanem Illésházy Uramnak megirtam tetszésemet, és kértem, hogy kegyelmeddel közölje.

[1] Lásd a Batthyány Ádám báróhoz, ugyan-e napon írt levelet.

Tartsa és áldja meg Isten kegyelmedet minden kivánta sok jókkal.

Tirnaviæ 16. Febr. 1630.

Kegyelmednek igaz jóakarója

Cardlis Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül:

Mag. d^no^ Francisco de Rewa Supremo ac perpetuo Comiti Comitatus de Thurócz et amico obs.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majorátusi iratok), Lad. 30. „Ecclesiastica" nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

585.

1630. FEBRUÁR 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Batthyány Ádámhoz.

Gyenge egészsége miatt nem ír sajátkezűleg. A Batthyány Ádám és egy Illésházy leány közti házassághoz szükséges pápai diszpenzácziót igyekezni fog pártfogásával kieszközölni, feltéve mégis, hogy Illésházyék semmi külön kikötést ne tegyenek; ugyanis csakis ez esetben remélhető a pápai diszpenzácziónak olyan kiállítása, hogy a felmentvényben a vallásról említés se tétessék. Illésházihoz is írt, de csak általánosságban; Réwainak csak röviden írt (Pázmány), ő neki Batthyány is megmutathatja levelét.

Zolgálok kegyelmednek, mint jó akaró fiam uramnak, és az Úr Istentül kivánok kegyelmednek minden idvösséges jókat.

Hogy magam kezemmel nem irhatok kegyelmednek, oka nem egyéb, hanem bontakozott egésséggel levén orvosságot is vettem, és egyébaránt (sic!) alkolmatlanúl vagyok.

Abban kegyelmed bizonyos legyen, hogy a mi én tőllem lehetséges, abban kegyelmed meg nem fogyatkozik. Ha tehetségemben és hatalmamban volna a dispensatio dolga, minden akadék nélkül kész volnék arra. De az Pápa akaratjával nem bírok, és arrúl bizonyost nem írhatok, a mi rajtam nem áll. Mindazonáltal arra kegyelmednek jó szivvel felelek, hogy mennél efficacius és jobban tudok, úgy igyekezem az dolgot elővinnyi. Reméllem is pedig, hogy mind Császár Urunk, és mindnyájan törekedvén, talám a Pápa akaratját reája birhatjuk, hogy ő Zentsége mind az Religionak Condiciója nélkül is megengedi az Dispensatiot.

Azért ha egyebet nem obtineálhat kegyelmed Illyésházi Uramtúl, csak azt vegye ki, és mind ő kegyelmének, Illésházi Uramnak, mind

Asszonyomnak, az ő feleségének, és talám az kis asszonnak is, kezek beadásával, hogy ha az Pápa dispensál, sine conditione Religionis, és ha Császár ő felsége annuál, kegyelmednek adják az kis asszonyt.

Efféle bizonyos assecuratio nélkül nem mutatja az kegyelmed tisztessége, hogy semminemü dispensatio kéréshez kezdjen. De ha ez az igért (sic!) mindkét felől megerőssödik, úgy osztán mindjárt hozzá kezdhetünk az dologhoz. De mennél jobb és nilvábban való kötés lehet, azzal kell megerősitenyi, hogy obtenta dispensatione semmi egyéb akadékot nem tesznek, és egyéb conditiot nem is kivánnak kegyelmedtül.

Illyésházi Uramnak én csak in generalibus terminis írtam, de kegyelmed az dolgot értvén, úgy dirigálja magát, a mint kivántatik. Áldja és tartsa meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

Tirnaviæ 16. Feb. 1630.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Archi-Ep. Strig. m. p.

Utóirat, Pázmány sajátkezü irásával:

Rewai Urammal közölje kegyelmed ezt az levelet, mert ő kegyelmének csak röviden irtam. De Illyésházi Uramnak meg ne emlitse kegyelmed, mert én ő kegyelmétül mégis csak azt kivánom, hogy semmi condiciot ne adjon. Kérje el Rewai Uram az Illyésházi Uram levelét, megmondván, hogy én arra igazitottam ő kegyelmét.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. A.-E. Str.“) és az utóirat Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majorátusi iratok) Lad. 30. „Ecclesiastica“ nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

586.

1630. FEBRUÁR 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hainburg ausztriai város közönségéhez.[1]

Értesíti a várost, hogy a mult évben nekik a hainburgi vár jószágainak megváltására kölcsönbe adott 30.000 rénusi forintnak kamatját kegyes alapítványokra az esztergomi káptalannak engedte át, miért is az évi kamat ezentúl, minden további formaság bevárása nélkül, nevezett káptalannak lesz kifizetendő.

Nos Petrus Miseratione Divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archi-Episcopus, ejusdemque loci Comes perpetuus, Primas Ungariæ, Sanctæ

[1] Lásd fent: az 1629. június 29-iki levelet.

Sedis apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis etc. intimus Consiliarius.

Honorabilibus, Prudentibus ac Circumspectis Amicis ac Vicinis nostris, Senatui, ac toti Communitati Civitatis Hainburgh Austriæ: Salutem et mutuam benevolentiam.

Anno proxime præterlapso, ex singulari nostro in civitatem vestram affectu, dederamus vobis, pro redemptione bonorum arcis Hainburgensis, Triginta Millia florenorum Rhenensium ad Censum perpetuum, modis ac conditionibus in literis originalibus specificatis. Cum autem Censum illum, Mille quingentorum florenorum Rhenensium, quolibet anno per Vos resolvendum, ad pias fundationes in perpetuum applicaverimus, ac perceptionem simul ac erogationem dicti Census venerabili Capitulo nostro Strigoniensi in perpetuum pleno Jure concesserimus, prout literæ a nobis Capitulo datæ ostendunt, hisce literis nostris authenticis intimare voluimus DD. VV. hanc nostram cessionem. Ut a modo in posterum, futuris semper temporibus, non nobis, sed dicto Capitulo Nostro Strigoniensi annuum Censum solvere teneamini. Acceptis ab eodem Capitulo quietantiis.

In quorum fidem has literas nostras manu subscriptas et obsignatas, idcirco dedimus, ne Capitulum Strigoniense teneatur hoc Jus suum percipiendi prædictum Censum ullis aliis documentis comprobare. Datum Tyrnaviæ in Curia Nostra Archi-Episcopali die Decima Sexta Mensis Februarii A. Salvatoris Millesimo Sexcentesimo Trigesimo.

(L. S.) *Cardlis Archi-Eppus Strigoniensis m. p.*

Ezen engedmény-okmánynak papírral átvont viaszpecsétet viselő eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67., fasc. 2., nr. 18.“ alatt. Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

587.

1630. FEBRUÁR 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Az esztergomi káptalanhoz.

Megküldi a nemzeti („provinciális“ !) zsinatra a meghívót.

Reverendi Domini Fratres observandissimi.

Obligationis nostræ ratio exigit, ut juxta Sacrorum Canonum præscriptum Provincialem Synodum eorum omnium, qui Jure Primatiæ ac Metropolitæ necnon Legati Nati ad Archi-Eppatum Strigoniensem

tanquam matrem omnium Ecclarum Ungariæ spectare dignoscuntur, indiceremus. Quocirca Rndis Dnibus Vris transmittimus copiam Indictionis Synodi, ut illi sese accomodare possint.

Quibus de cætero uberem a Deo gratiam exoptamus.

Tyrnaviæ 20. Februarii 1630.

Dnationum Vrarum Addictissimus

Cardlis Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Reverendissimis et Rndis Dominis N. N. Venerabili Capitulo Ecclæ Nræ Metropolitanæ Strigoniensis, Dnis et Fratribus in Christo Nobis observandissimis.

588.

1630. FEBRUÁR 13.

NAGYSZOMBAT.

Az esztergomi érsekség területén levő, valamint az esztergomi érsek prímási és apostoli követségi joghatóságának alávetett többi érsekekhez, püspökökhöz és káptalanokhoz.

(Az esztergomi káptalanhoz február 20-án írt levél melléklete.)

Nos Petrus, Miseratione Divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclæ Strigoniensis Archiepiscopus ejusdemque loci Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis intimus Consiliarius.

Reverendissimis, Reverendis, Venerabilibus, Honorabilibus Dominis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Præpositis, Ecclesiarum Cathedralium et Collegiatarum Canonicis; qui jure Metropolitano, Primatiæ ac Legationis ad Synodum Provincialem per nos convocari possunt ac debent, et si alias quomodolibet exempti sint, salutem et paternam in Domino benedictionem.

Neminem vestrum latet, Fratres Charissimi, quanto pietatis ac religionis Catholicæ promovendæ zelo sacra Oecumenica Synodus Tridentina sessione 24. c. 2-do inculcet Metropolitanis, ut quolibet saltem triennio post octavam saltem paschæ Synodum in Provinciis suis cogant, quo Episcopi et alii omnes qui de jure vel consuetudine interesse debent, convenire omnino teneantur. Pœnas et sacris Canonibus sancitas incurrere declarat, qui in his negligentes fuerint. Atque ut evidentius

intelligamus, quantopere hæc res cordi sit Ecclesiæ Universali, in ipsa quoque Episcopali consecratione jurisjurandi Sacramentum præstari voluit ab omnibus Episcopis, ut ad Synodum vocati venire ne negligant. Magnum siquidem in eo positum est momentum ad Ecclesiastici regiminis fœlicem progressum, ut collatis in communi consiliis multorum precibus ac judiciis concurrentibus salutaria decernantur.

Et licet nunquam defuerit nobis prompta voluntas ad Sanctam Synodum celebrandam, quia tamen toto decennio præterlapso, ut undam unda pellit, sic bella ac seditiones assidue patriam hanc divexarunt ac in Statum Ecclesiasticum maxime incubuerunt: unde exilia, bonorum direptiones ac sibi cohærentia vitæ discrimina, non unus vel alter nostrum, sed omnes in universum adiimus. Quæ causa fuit, cur Synodus necessario differri debuerit.

Quia vero Divina Clementia aliquam quietis partem nobis quoque misericorditer concedere dignata est, merito omnium nostrum curæ illuc flecti debent, ut quod necessitate cogente neglectum fuit hucusque, ardenti studio ac sedula diligentia sarciatur.

Quapropter nos omnes et singulos Dominos ac Fratres nostros, qui intra limites provinciæ, cui Metropolitæ, Primatis ac Legati jure, licet indigni, præsumus, hortamur in Domino et in virtute etiam sanctæ ac salutaris obedientiæ mandamus; ut ad diem 14. Aprilis hoc est ad Dominicam secundam post pascha hic Tyrnaviæ adesse ac Synodo Provinciali interesse debeatis.

Interim vero non solum preces et orationes publicas ubique fieri curetis ad implorandam Spiritus Sancti gratiam, verum etiam vos ipsi diligenter et attente consideretis, quidquid ad Catholicam Fidem promovendam, ad mores Cleri et populi corrigendos et ad omnem pietatem propagandam utile videbitur, ut id totum Sacerdotali zelo synodo repræsentare possitis. Quibus omnibus nos a Deo uberem gratiam precamur ac paternam benedictionem impertimur.

Datum Tyrnaviæ 13. Februarii Anno 1630.

Fenti két (587—588. sz.) levél példányai fennmaradtak az esztergomi káptalan magánlevéltárában (Caps. 11. eccles., fasc. 2., nr. 10.) és pedig az első (febr. 20.) eredetiben, Pázmány sajátkezű aláírásával („add. Cardlis A. Str."), a második (febr. 13.) egy, aláírás nélküli másodpéldányban, amely utóbbi körülmény érthető, mert ezen zsinati meghívás a körlevélben jelent meg eredeti alakban. Ezen febr. 13-ik körlevélnek egy épen ilyen példánya fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában is: Capsa S., fasc. 1., nr. 8. Fenti közlés az esztergomi példány alapján történik. Közölték már a febr. 13-iki kelettel bíró meghívót: *Péterffy* (S. Conc. II. 298—9. l.), *Katona* (Hist. crit. XXXI., 408—410. l.), és *Miller* (Epistolæ P. P. II., 38—40. l.).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 365. l., 4. j.

589.

1630. FEBRUÁR 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Veresmarthy Mihály bátai apáthoz.

Meghívó nemzeti zsinatra.

Venerabilis frater, salutem ac paternam benedictionem.

Obligationis nostræ ratio exigit, ut juxta Sacrorum Canonum præscriptum Provincialem Synodum, eorum omnium, qui jure Primatiæ ac Metropolitæ necnon Legati nati ad Archi-Epᵖᵃᵗᵘᵐ Strigoniensem tanquam matrem omnium Ecclesiarum Ungariæ spectare dignoscuntur, indiceremus. Quocirca transmittimus vobis copiam Indictionis Synodi, ut illi sese accomodare possit. Cui de cetero uberem a Deo gratiam exoptamus.

Tyrnaviæ 20. Februarii 1630.

Addictissimus

Cardlis Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kivül:

Venerabili in Christo fratri, Michaëli Weresmarthy, Abbati de Bátha etc. nobis dilecto.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. C. A.-E.-Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa S., fasc. 1., nr. 8. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

590.

1630. FEBRUÁR 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Babóthy Ferencz siklósi apáthoz.

Meghívó nemzeti zsinatra.

Venerabilis Frater, Salutem ac Paternam benedictionem.

Obligationis nostræ ratio exigit, ut juxta Sacrorum Canonum præscriptum, Provincialem Synodum eorum omnium, qui jure Primatiæ ac Metropolitæ necnon Legati Nati ad Archi-Epᵖᵃᵗᵘᵐ Strigoniensem, tanquam matrem omnium Ecclesiarum Ungariæ, spectare dignoscuntur,

indiceremus. Quocirca transmittimus vobis copiam Indictionis Synodi, ut illi sese accomodare possit. Cui de cætero uberem a Deo gratiam exoptamus.

Tyrnaviæ 20. Februarii. 1630.

Addictissimus

Cardlis Archi-Eps Strigon. m. p.

Kívül:

Venerabili in Chro fratri, Francisco Babothy, Abbati S. Trinitatis prope Soklyos (sic!), Nobis dilecto.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Caps. 14. Eccl., fasc. 2., nr. 55." jelzés alatt. Csak az aláírás („Addict. C. A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Ezzel azonos szövegű meghívólevelet küldött Pázmány az összes püspökökhöz és egyéb prælatusokhoz és káptalanokhoz, amint azt *Péterffy* (S. Conc. II., 299. l.) és *Miller* (Epistolæ II. k., 43—44.) közölve a fenti szöveg schemáját, megjegyzik.

591.

1630. FEBRUÁR 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A zágrábi káptalanhoz.

Nemzeti zsinatra, prímási jogon, meghívja a zágrábi káptalant.

Reverendi Domini Fratres observandissimi.

Obligationis Nræ ratio exigit, ut juxta Sacrorum Canonum præscriptum Provincialem Synodum eorum omnium, qui jure Primatiæ ac Metropolitæ necnon Legati nati ad Archi Episcopatum Strigoniensem, tanquam matrem omnium Ecclesiarum Ungariæ, spectare dignoscuntur, indiceremus. Quocirca Rndis Donibus Vris transmittimus copiam indictionis Synodi, ut illi sese accomodare possint. Quibus de cætero uberem a Deo gratiam exoptamus.

Tyrnaviæ 20. Februarii 1630.

Dnationum Vrarum Addictissimus

Cardlis Archi-Episcopus m. p.

Kívül:

Reverendis dominis N. N. Capitulo Ecclæ Zagrabiensis, fratribus in Christo nobis obs.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. C. A.-E.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a zágrábi káptalan magánlevéltárában: „Acta Capituli antiqua" fasc. 95., nr. 25. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

592. *Kiadatlan.*

1630. MÁRCZIUS ELSŐ NAPJAIBAN.

Az alsóausztriai rendekhez.

(Emlékirat.)

Az alsóausztriai rendeknél aranyban és ezüstben, az akkori árfolyam szerint 130.000 forint értékben, kölcsönként elhelyezett összeget 46.000 forintnyi összeggel leszállítani, a mult évben hajlandónak nyilatkozott ugyan az érsek (Pázmány), de csak a kamat pontos fizetésének ünnepélyes ígérete ellenében. A kamatfizetés mégis elmaradván, kér hatályos intézkedést a multra és a jövőre is.

Reverendissimi, Illustrissimi, Generosi ac Prænobiles Domini, Vicini observandissimi.

Recenti memoria tenent D^nationes^ V^ræ^, qualiter anno proxime præterito de censu centum triginta millium florenorum per me depositorum, in Domo Inclytæ Provinciæ, medio Illustrissimorum Commissariorum, D^ni^ (sic!) a Weber et Ursenpeck transactum fuerit, in ipsis Provinciæ Comitiis, omnium Statuum concordibus votis.

Nam licet ego, ut tempore depositionis pecuniæ, medium valorem precii in foro currentis, aureis et Talleris (in quibus deposui Capitalem Summam) detraxerim: ideoque nullam a me defalcationem ullo jure potuerint expectare: ut tamen gratiam D. D. V^rarum^ demererer ac aliis bono exemplo prælucerem, ea sub conditione consensi ad insignem defalcationem, ut V^ræ^ D^nes^, de certa in futurum ac infallibili solutione, securum ostenderent modum. Postquam in id, plenis Comitiis, tota Inclyta Provincia consensisset, ego quoque quadraginta sex millia florenorum et amplius defalcavi, ea conditione, si (quod non dubitabam) promissio Provinciæ, de certa ac secura solutione, inviolabiliter servaretur. Nam absque hoc, in nullam defalcationem me consensurum aperte protestatus sum.

Et assignarat quidem Inclyta Provincia Austriæ solutionem, pœna etiam adjecta, si statis semper temporibus Thesaurarius Civitatum Compatientium non exsolveret censum. Verum, præter meam expectationem, prioribus omnia difficultatibus involuta deprehendo. Nam Civitates Compatientes assignatam solutionis rationem detractant, ob rationes Inclytæ Provinciæ notas.

Quocirca Inclytam Provinciam rogo: ut memor promissionis et pacti initi, non solum pœnam non soluti in tempore Census præstari jubeant; verum etiam eam ineant rationem, ut secura ac sine molestis

sollicitationibus fiat deinceps solutio. Quibus de reliquo amica obsequia defero, ac a Deo felicitatem omnem precor.

R^ndissimarum, Ill^marum, Generosarum ac Prænobilium DD. VV.

Amicus ad serviendum paratissimus

Cardlis Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

p. (præs.?) 5. Martii Anno 1630.

Ad Reverendissimos Ill^mos Mag^cos G^rosos ac Prænobiles D^nos N. N., Universos Status et Ordines Inclytæ Provinciæ Austriæ inferioris etc. Memoriale Cardinalis Archi-Ep^pi Strigonien.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Simor bíbornok kézirati magángyüjteményében. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

593.

1630. MÁRCZIUS 1.

POZSONY.

Pázmány (a pozsonyi káptalan előtt?) tiltakozik Sárospataknak Rákóczy György kezére való bocsátása ellen.

Cardinalis, Archiepiscopus Strigoniensis etc. coram nobis protestatus est et contradixit in hunc modum:

Quod, cum Majestatem Suam Bona Sáros-Patak, Magnifico Domino Georgio Rákóczy, de novo dedisse, inscripsisse ac obligasse intellexerit, in illis vero Bonis et Monasteria et alia Jura ac Bona Ecclesiastica, per injuriam temporum sine juris ordine, sola via facti, occupata habeantur; quorum abalienationem, ac per sæculares Personas possessionem, Jura omnia prohibent: idcirco idem Cardinalis prædictæ Venditioni, inscriptioni, Obligationi contradicit, imo protestatur solenniter, si absque Clausulis justificatoriis, de Jure Ecclesiarum addi consuetis, Literæ Suæ Majestatis emanaverint, totam Juris Inscriptionem ac Obligationem Bonorum Sáros-Patak invalidam esse.

Posonii, 1. Martii. 1630.

Ezen tiltakozást közölte *Miller:* Epistolæ P. P. II. köt., 44—45. l. Fenti közlés *Miller* nyomán történik. Ugyanezen szövegnek 1630. május 7. dátumot viselő kézirati újabb másolata fennmaradt: M. Nemzeti Múzeum könyvtára: „Libraria Diplomatum" czímű, 2309. II. számú kódexben. *Miller* szövege, a nyelvtisztaság után ítélve, hitelesebbnek látszik, ezért a dátumban is őt követjük.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 444. lap, 3. j. Fraknói itt 1630. május 6-ról keltezi ezen tiltakozást és hivatkozik egy, az Országos Levéltárban (M. Kancz. Levéltár) talált egykorú másolatra. Nincs kizárva, hogy Pázmány 2 ízben is (talán két hites hely vagy hatósági személy előtt, különböző időben) tiltakozott ezen ügyben.

594.

1630. MÁRCZIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Nagyszombat sz. kir. város tanácsához.

Szívesen tesz a város kedvére, azért szabadon bocsáttatta a nagyszombati mészárosokat is, kik pedig maguk ajánlották fel szabadságuk vesztését az esetre, ha nem tartják be azt, amire kötelezték magukat.

Prudentes ac Circumspecti Domini et Vicini nobis observandissimi. Salute et nostri commendatione præmissa.

Az kegyelmetek levelét böcsülettel vettük. Nem hogy valamiben véteni igyekeznénk kegyelmeteknek, de sőt annak az böcsületes városnak, valamiben lehet, örömest kedveskedünk. Bizony dolog, nékünk is igen ellenünk volt, hogy az ott való mészárosokkal veszekedni kellett. De magok bűnösök mindenekben, mert erős levéllel úgy obligálták magokat, hogy személyekhez is hozzá nyúlhattak az magok saját kötése szerint, és ugyan nem állották meg, a mire feleltek.

Mindazonáltal az mi Præfectusunk nem nézte az ő érdemeket, hanem az kegyelmetek tekintetit, és ezelőtt immár harmad nappal felszabadította őket. Talám ezután jobban meggondolják ők is, mire kötik magokat, mert a ki mint köt, úgy ód.

Kegyelmetek azt mifelőlünk bizonyosan elhigye, hogy semmi dologban véteni kegyelmeteknek nem igyekezünk. Tartsa és áldja meg Isten kegyelmeteket minden jókkal.

Posonii, 2-a Martii 1630. Kegyelmetek jóakarója

Cardlis Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis D^nis^ N. N. Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. Amicis et vicinis nobis observandissimis.

Az itt közölt levélszöveg eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kegy. jóak. C. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiep." sær. XVII." felírású csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

595.

1630. MÁRCZIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Batthyány Ádámhoz.

A Batthyány Ádám és egy Illésházy leány közti házassághoz szükséges diszpenzáczió érdekében elküldte a pápához a felterjesztést és Barberini bíboroshoz az ajánlólevelet; a császár és a nuntius is pártolni fogják az ügyet. Maga Batthyány nevében is írt ő (Pázmány) egy, a felterjesztésnél rövidebb kérvényt, amelyet Batthyány küldessen el Ferenczffy udvari titkár által vagy a nuntius leveleivel, vagy, ami még jobb, az érsek leveleivel; egyúttal felmentési taksa fejében Franchis bécsi bankár útján Rómában 300 aranyat kell utalványoztatni. A felelet is (Rómából) az érsek leveleivel jöhet; a császári póstamester, borravaló mellett, módját fogja ejteni. Lelkére köti Batthyánynak, tartsa be, amit neki ajánlt; nevezetesen, mikor Bécsbe megy, gyónjék meg és áldozzon a húsvéti ünnepek előtt.

Zolgálok kegyelmednek, mint szerelmes fiam Uramnak.
És az Istentűl kívánok minden idvösséges jókat.

Én az mint kegyelmednek ajánlottam vala magamat, az leveleket mind elkészítettem. És mennél jobban tudtam, úgy írtam Császár Urunknak és az Nuntiusnak, hogy commendálják Rómában az dispensatio dolgát. Kértem e mellett Császár Urunkat azon is, hogy a consensust megadja kegyelmednek.

Ennek felette az én Római Agensemnek írtam igen szorgalmatossan, a Pápának ő Zentségének és a Cardinal Barberinusnak hasonlóképen mennél jobban tudtam, úgy írtam. Kegyelmed nevével is egy kis memoriálét írtam az Pápának, az melynek pariáját im kegyelmednek küldöttem, ezt rövideden írtam, mert az magam levelében bőségesen declaráltam az dolgot.

Egyéb immár nem kívántatik, hanem: Először, im írtam egy kis levelet egy Franchis (sic!) nevű árús (lehet „áros“ is) embernek Béchben, hogy háromszáz aranyat Béchben adnak neki, és azt tetesse le Rómában. Azért attúl az Árus (Áros) embertűl egy levelet kell venni és eggyütt ezzel az én levelemmel kell az postára adni, mert megírtam az levélben, hogy ugyanezen levéllel eggyütt elrendeli Franchis, hogy a pinzt megadják Rómában. 2°. Az Chászár ő felsége levelét és az Nuntiusét is, mellyet ezen dologrúl irnak Rómában, a Franchis levelével és az én levelemmel eggyütt czináltassa kegyelmed Ferenczffi Urammal egy kötésben. És irassa kívül annak, az kinek az én levelem sonál. Bár egyebet semmit se irjon Ferenczffi Uram az Copertán belől, hanem csak azt, hogy a Császár és az Nuntius levelei csak recommen-

dálják az dispensatio dolgát ő Szentségének, és hogy a Franchis Cambium levele vagyon közte. 3°. Ferenczffi Uramra bízza kegyelmed, hogy ha lehet, az Nuntius Uram levelei között vigyék ezt is az én levelemet, mert úgy bátorságosbban viszik. Ha pedig az nem lehetne, kegyelmed Ferenczffi Uramtúl küldjön kegyelmed (sic!) valami jó ital pinzt a post ferbalternek, és ő találjon oly módot, hogy ne csak ez az levél menjen bátorságoson, hanem az választ is küldjék bátorságoson énnekem szólló levélben. És talám jobb is leszen így, hogy sem az Nuntius levele között küldeni, mert az szinte annit teszen, mint ha egy magán (sic!) való emberét küldené kegyelmed.

Ezek után az Úr Istentül kívánok kegyelmednek minden jókat.

Posonii 11. Martii 1630.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat, Pázmány kezeírásával:

Édes fiam uram, kegyelmedet kérem, el ne mulassa, hanem a mint végeztek, írja meg Asszonyomnak. És úgy menjen Bécsbe, hogy im a szent Innepek előttünk levén, ugyan ott meggyónjék és communicáljon kegyelmed.

Az levél küldésben úgy procedáljon kegyelmed, a mint írtam. Mert nem volna jó, ha mi változás esnék, és az én levelemben a mi írva vagyon, az megváltoznék. Isten áldása kegyelmeddel.

Irtam Pater Lamormainnak is, az Császár Confessariussának, nézze (?) azt, ha ő is segíti az kegyelmed dolgát Császárnál.

Kivül:

Sp^li^ ac Mag^co^ D^no^ Adamo de Battyán etc. D^no^ ut filio obs^smo^.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kegy. szer. szolgál C. P.") és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt a Batthyany-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majorátusi iratok). Lad. 30. „Ecclesiastica" nr. 5. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

596.

1630. MÁRCZIUS 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Bethen özvegyétől érkezett követ által kért dologban, helyesli a biztosoknak feleleteit a fejedelemnő követeléseire, azért bevárandóknak véli a biztosokat, a fejedelemnőt pedig értesíteni kellene, hogy részletesen adná elő panaszait.

Augustissime Cæsar, D^ne^ D^ne^ Clement^iss^.

Pervenit ad me hodie Joannes Kemeny, missus a Principissa Transylvaniæ et Gubernatore, literas diffuse scriptas adferens, quibus id a me petunt, ut apud Ma^ttem^ V^ram^ intercedam, in eo negocio, de quo Ma^ttem^ V^m^ interpellant.

Do^ni^ Commissarii Ma^ttis^ V^æ^ ad has omnes petitiones Principissæ, et prudenter, et meo judicio sufficienter responderunt Principissæ, prout ex paribus responsi ad me missis intellexi. Prudenter enim et cautissime processerunt D. Commissarii.

Mea igitur tenui opinione, Ma^ttas^ V^a^ hunc Ablegatum expedire posset generali hoc responso: Ma^ttem^ V^m^ expectaturam Commissarios, qui jam reditum parant, et ab iis Informationem accepturam de rebus a Principissa propositis. Quod si qua in re vel Principissæ vel Subditis ipsius injuria facta sit, libenter Ma^ttem^ V^m^ præstituram id, quod Principissa petit. Deputando videlicet, qui causas prætendentium recognoscant. Cupere autem Ma^ttem^ V^m^, ut in particulari causæ et casus exprimantur, in quibus Principissa vel ejus subditi injuriam sibi factam prætendunt, ut de iis singulis specificam Informationem a Commissariis habere possit Ma^ttas^ V^a^. His adjungendum censeo, generalem clausulam, quod ex parte Ma^ttis^ V^æ^ et Justicia et, juxta Diplomatum continentiam, bona vicinitas secure sit expectanda.

Hæc est, clementissime Cæsar, tenuis mea Sententia, de rebus his, quas ad me Principissa diffuse scribit. Neque enim consultum existimo, ut hic Ablegatus diutius illic interteneatur.

Deum oro, ut Ma^ttem^ V^m^ salvam florentemque tueatur.

Tirnaviæ 18. Martii 1630.

Ma^ttis^ V^æ^ Sacrat^iss^. Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek“ B/10. (1622—1630. évi) fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 334. l., 3. j.

597.

1630. MÁRCZIUS 25. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Batthyány Ádámhoz.

Kószahírekből utóbbi napokban ismételten hallotta, hogy Batthyány csak tettetésből mutatta magát katholikusnak és pedig azért, hogy a házasságához szükséges pápai diszpenzációt (az Illésházy-leánynyal való házassághoz) megnyerje; és hogy ezt bevallotta volna Illésházyné előtt is. Pázmány nem hajlandó ilyen álnokságot róla feltételezni, hiszen kezeinél van Batthyánynak sajátkezű levele, amelyet megtérése után ő hozzá írt. Kéri, czáfolja meg a róla költött híreket sajátkezű levelével, és mint Pozsonyban megbeszélték a dolgot, gyónjék meg Bécsben, és a pozsonyi megállapodás szerint tartson katholikus papot udvarában. Ha választ nem kap e levélre, úgy alaposnak veszi a kószahíreket.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint szerelmes fiam Uramnak, és az Úr Istentül kegyelmednek minden jókat kívánok. Nem egyszer, kétszer, és nemcsak közemberektül, hozának ez elmúlt napokban szomorú híreket, mellyeket noha én el nem hittem, mind az által, kegyelmedhez való igaz jó akaratom arra visz, hogy el ne titkoljam kegyelmedtül, sőt magától értsem, honnan és micsoda fondamentomból támadtak ezek az alkalmatlan vélekedések.

Azért édes fiam uram, itt az emberek nilván azt beszéllik, hogy kegyelmed Illyésházíné Asszonyomnak és másnak is nagy esküvéssel mondotta, hogy csak tettetés és szín, valamit mívelt és mutatott kegyelmed ekkoráig az régi igaz Catholica Pápista hitnek követésében, és hogy ezt csak azért tettette, hogy az dispensatiot megnyerhesse. Több sok efféle alkalmatlan dolgokat beszéllenek, mellyeket én bizony illyen böcsülletes nagy úri ember felől soha el nem hittem. Mert nem hogy Isten előtt, de világi mód szerént is, sem tisztességet, sem böcsülletet nem érdemelne, a ki az hittel így jádczódnék (sic!). Kegyelmedbe pedig én soha semmi efféle dolgot nem tapasztaltam: sőt mikor kegyelmed maga jó indulatjából meggyónék, akkor az minemű levelet írt kegyelmed maga kezével, nállam vagyon, és az Istentül megmutatott igazságnak követésének erős bizonysága.

Azért édes fiam uram, az Úr Istenre kénszerítem és kérem kegyelmedet, hogy magát prédájúl (sic!) ne adja az veszedelemnek. És ezt is az gonosz hírt nevet törölje le, és nekem maga kezével írjon minden bizonyost, hadd dughassam bé szájokat azoknak, akik illyen rút gyalázatos dolgot beszéllenek kegyelmed felől.

E mellett, a mint Posonban szóllottunk, kegyelmed gyónjék meg Bécsbe, és Asszonyomnak az kegyelmed szerelmes annyának is írjon. Végezetre ha kegyelmed jó akaratja, az mint Posonban beszéllénk, egy

papot, vagy Jesuitát tartson kegyelmed udvarában, aki naponként az Igazságot tanítsa. Én megszerzem, csak értsem az kegyelmed akaratját.

Mind ezekről kegyelmedtől választ várok. És ezek maradjanak csak magunk között. Ha kegyelmed ezekre rend szerént választ nem ír, magam is gyanakodni fogok, de valamig az nem leszen, higgye kegyelmed, hogy én bizony semmi helyt nem adtam az előbbi szóknak.

Isten kegyelmedet tartsa és áldja meg minden jókkal.

Szombatba 25. Martii 1630.

Kegyelmednek jóakarója

Cardlis Archi-Ep. Strig. m. p.

Kívül, idegen kéz írásával:

Spectabili ac Magnifico domino Adamo de Battyan, Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^ttas^ Cubiculario etc. D. filio obser^mo^.

Ezen levélnak eredeti példánya, mely egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Almar. I. (Majorátusi iratok.) Lad. 30. „Ecclesiastica" nr. 5. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

598.

1630. ÁPRILIS ELEJÉN. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Két érseki falunak (Velkenye és Püspöki) 70 éven át való haszonélvezete czímen (20.000 tallér értékben) a kamarától mult évben réz-anyagban kívánt kárpótlás helyett beérné (az érsek) azzal, ha marháit harminczad és más illetékek nélkül hajtathatná át a király országain.

Augustissime Cæsar, D^ne^ D^ne^ clementissime.

Supplico Ma^tti^ V^ræ^, ut pro pensione annua, quam vigore contractus, ob usum fructum duorum Pagorum Archi-Ep^patus^, solvere debuerat Camera: sed ab annis septuaginta solutionem neglexit: recompensationem aliquam, pro sublevando præsenti statu concedere dignetur.

Anno præterito, facto computu, ultra viginti millia Tallerorum Ungaricorum ascendere debitum illud, compertum est. Et in cupro recompensam fieri optaveram. Quia id Ma^tti^ V^ræ^ incommodum videbatur: non peto. Id solum, quod sine ullo dispendio Ma^ttis^ V^ræ^ fieri potest, propono. Ut, cum Dei benedictione armentis Ungaria abundet, ad meas rationes certus bovum numerus, per Regna ac Provincias Ma^ttis^ V^ræ^ pelli possit absque ulla tricesimarum et aliarum dationum, taxarum, solutionum onere.

Ego quoque omnem prædicti debiti solutionem prætendere intermittam.

Benignum a Ma^tte^ V^ra^ responsum expectans, Deum oro, ut Ma^ttem^ V^ram^ diutissime felicem tueatur.

Majestatis Vestræ humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Ad Sacra^mam^ Cæsaream Regiamque Ma^ttem^ etc. Dominum D^num^ Clementissimum.

Humillimum Memoriale *Cardinalis Pazmany.*

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, melyen csak az aláírás („hum. et obl. s. Cardlis P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1630. évi április havi csomóban, április 17. dátum alatt. Az emlékirat a kamarának április 11-iki iktatását viseli. Fenti közlés az eredeti után történik.

599.

1630. ÁPRILIS 14.

NAGYSZOMBAT.

A nemzeti zsinat elé terjesztett tárgysorozat, valamint Pázmány előterjesztése arról, hogy az esztergomi egyházmegyéből négy új püspökség hasíttatnék ki (Szepes, Gömör, Túrócz, Nógrád).

Illustrissimi ac Reverendissimi D. Petri Pazmany Mis. Div. S. R. E. presbyteri Cardinalis, Archiepiscopi Strigoniensis etc. Propositio ad consultandum exhibita Synodo, Anno 1630. Tyrnaviæ celebratæ.

Deo Optimo Maximo, quas concipere possunt angustiæ pectoris mei, gratias ago, quod post funestas patriæ calamitates per decennium sævientes, post tantam Ecclesiastici Ordinis stragem proscriptionibus asperatam, in hanc Synodum R^ndissimas^ et Admodum R^ndas^ D. D. Vestras congregarit, ut juxta sacrorum Canonum præscriptum, moribus moderandis, corrigendis excessibus, controversiis componendis, sacerdotalem operam in timore Dei locaretis cæteraque ab Oecumenico Concilio Tridentino Synodis Provincialibus demandata fidelissime perageretis.

Arduum omnino ac difficile negotium suscepistis, sed Dei bonitatem affuturam sanctis conatibus, certo confido. Ego vero ut aliqua in parte laborem vestrum sublevarem, qua potui brevitate, in unum veluti fasciculum conjeci, quæ Sacrosancta Tridentina Synodus, Provin-

cialibus Conciliis sancienda ordinavit, ut ex his uberem deliberandi ac salutaria constituendi materiam habeatis.

I. Ita sancta Synodus mandat: Præcipit sancta Synodus Patriarchis, Primatibus, Archi-Episcopis et omnibus aliis, qui de jure vel consuetudine Concilio Provinciali interesse debent, ut in ipsa prima Synodo Provinciali omnia et singula, quæ ab hac sancta Synodo definita et statuta sunt, palam recipiant; veram obedientiam Summo Romano Pontifici spondeant; hæreses omnes publice anathematizent.

II. Præscribit Concilium Tridentinum, ut si gravior aliqua quæstio de abusibus incidat, Provincialis Synodus eam examinet; ita tamen, ut nihil inconsulto Romano Pontifice novum aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur.

III. Committit, ut quæ ad debitum in Divinis officiis regimen spectant, deque congrua in his canendi ratione, simulque de omnibus Ecclesiæ Ministris, etc. quæ necessaria erunt, et si quæ hujusmodi, Synodus Provincialis certam formam præscribat. Qua quidem in re, dissimulare non possum, quin Reverendissimis Dominationibus vestris repræsentem considerationes, quæ mihi obversantur, circa Breviaria et Missalia Strigoniensia. Licet enim Pius V. in Bulla Romano Breviario præfixa non abroget Breviaria ante ducentos annos recepta, permittit tamen, imo optat, ut Romanæ Ecclesiæ omnes se conforment: unde videmus omnes fere Europæ Ecclesias nobiliores jam se Romano conformasse, additis duntaxat Propriis Sanctis: ita in Passaviensi, Cracoviensi aliisque Ecclesiis factum. Si igitur Romanum Breviarium toties reformatum vidimus, quid ni et nos meliora capessamus? accedit, quod omnes ad unum Prælati Ungari (quantum scio) Breviario ac Missali Romano utantur. Imo et Canonici omnes omnium Ecclesiarum (uno forte excepto) id ipsum sequuntur. Mutavimus ergo Breviarium et relicto veteri Romanum acceptavimus; neque enim paucorum capellanorum vel cantorum usus tanti est, ut considerationem mereatur. Ad hæc, in ipso usu cantus ac cæremoniarum maxima est veritas (sic! hihetőleg ehelyett: „varietas“!): nam Posonii, fere ad nutum cantoris sæcularis, pleraque ritu Passaviensi peraguntur: alibi aliter. Num igitur melius foret, retentis Sanctorum Tutelarium officiis, in reliquo Romanum, imo Prælatorum omnium Ungariæ morem et ritum sequi? nec est quod de gradualibus et similibus libris solliciti simus: nam et pauci supersunt apud nos hi libri, ac usu attriti: et nunc Venetiis impressos similes libros haud magno coëmere licet. Quid igitur hac in re R^ndissimis D. D. Vestris videatur, dispiciant, ut Summo Pontifici nomine Synodi res tota proponi possit.

IV. Tridentina Synodus, serio injunxit residentiam Prælatis declaravitque exigui temporis absentiam singulis annis, sive continuam, sive interruptam, non debere excedere duos, aut ad summum tres menses. Declarat tamen: ob Christianam charitatem, debitam obedientiam ac evidentem Ecclesiæ et reipublicæ utilitatem, licite nonnullos abesse posse; has vero justas absentiæ causas a Pontifice vel Metropolitano, aut eo absente, Suffrageneo antiquiori in scriptis esse approbandas: ac deinde jubet, ut Metropolitanus, cum Concilio Provinciali, judicet de licentiis a se, vel Suffraganeo datis, et errantes pœnis Canonicis puniantur.

V. Synodi Provincialis judicio committit Concilium Tridentinum, primo: an Metropolitanus visitare debeat aliquam Ecclesiam conprovincialem: et qua pœna plectantur Visitatores, qui amplius accipiunt, quam statutum est. Secundo: ut examinatores Parochorum, rationem (si opus erit) reddere teneantur Synodo Provinciali, an legitime processerint et munera nulla acceperint: et ut circa formam examinationis a Concilio præscriptam addere vel remittere possit Synodus Provincialis. Dignum igitur videtur considerare, quænam forma sequenda sit in examine Parochorum: siquidem alio loco Tridentinum Concilium mandat, ut in Provinciali Synodo præscribatur propria examinis faciendi forma, Pontificis arbitrio approbanda.

VI. Postquam Concilium statuisset, in singulis Ecclesiis Cathedralibus, Seminaria erigi, et ex fructibus Mensæ Episcopalis, Capituli, dignitatuum, Abbatiarum, Prioratuum etc. portionem detrahi: beneficia aliquot simplicia cujuscunque qualitatis, etiam ante vacationem, Collegio applicari et incorporari, subjungit: Si Cathedralium Ecclesiarum Prælati in hac Seminarii erectione et conservatione negligentes fuerint et suam portionem solvere tardaverint, Episcopum Archi-Episcopus, Archi-Episcopum Synodus Provincialis cogere debet.

Si vero aliqua Ecclesia tanta paupertate laboret, ut Collegium erigere non possit, Synodus Provincialis ex fructibus duarum vel plurium Ecclesiarum Collegium erigere curabit. Item: Synodus Provincialis decernere potest, quæ ad talium Seminariorum erectionem necessaria sunt. Circa hanc rem, maximi momenti, dispiciendum est: primo: quid, ubi quove modo in hac re fieri possit. Secundo: mobilia mortuorum Prælatorum quomodo applicanda? quisve ordo tenendus, ne dissipentur, et nominatim de nuper defuncti Reverendissimi Jauriensis mobilibus quid agendum? Tertio, de pecunia pro Sancto Gothardo data quid agendum? Quarto, an ex præscripto Concilii Tridentini Posonii possit vel debeat erigi Seminarium ex plurium contributione, et quorum quove modo?

VII. Si quid executioni demandatum non esset circa Decreta Synodi Tridentinæ, de Monialibus et Regularibus, Concilia Provincialia suppleant.

VIII. Statuit Sancta Synodus, in singulis Conciliis Provincialibus, aut Diœcesanis, aliquot personas designari, ut præter ordinarios locorum, iis etiam possint delegari causæ ad forum Ecclesiasticum pertinentes.

IX. Postquam locationes bonorum Ecclesiasticorum, anticipata solutione factas, irritasset Concilium, subjungit: Locationes Ecclesiasticarum rerum, etiam authoritate Apostolica confirmatas, irritas esse, si Synodus Provincialis vel ab ea deputati in damnum Ecclesiæ, contra Canones contractas judicabunt. Circa quod decretum necesse est cognoscere, an aliquæ oppignorationes, vel quod pejus esset, venditiones factæ sint, per aliquos Ecclesiasticos. Neque abs re futurum existimarem, si in singulis Capitulis quolibet anno semel legeretur decretum Conc. Trident. Sess. 22. Cap. 11. De Refor. quod incipit. Si quem Clericorum etc.

X. Provincialia Concilia, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis celebranda sunt. Trid. Sess. 24. c. 2. Itaque de his omnibus dignum est salutaria deliberare.

XI. Ad Concilium Provinciale spectat, dispicere, an aliqui Episcopatus tam tenues sint, ut uniri debeant, et Pontifici significare. Sess. 24. cap. 13. Hic Reverendissimis Dominationibus Vestris propono considerandam cogitationem meam, circa erectionem Episcopatuum in Diœcesi Strigoniensi, juxta formam in Synodo Diœcesana impressam.

Ezen Pázmány-iratnak szövegét közölte *Péterffy* (Sacra Concilia II. kötet, 300—302. l.), nem nevezve meg forrását. Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 364—370. l.

Az irat XI. pontjában utalás van Pázmánynak az 1629. évi esztergomi egyházmegyei zsinat aktái közt (a Pázmány által nyomtatásban kiadott „Acta et Decreta“ függelékében, az „Appendix I.“ végén) Pázmány által proponált, az esztergomi egyházmegyéből kihasítandó, 4 új püspökségnek felállítására. Ezen 1629. évi Pázmány-szöveg vonatkozó részletét azért jónak találom, szintén *Péterffy* nyomán (i. m. 272—273. l.), ideigtatni:

Cæterum, quoties animo concipio Episcopatuum Hungariæ latissime patentes Diœceses, non magna me subit admiratio, quod Hæreses et ex ea ortæ morum corruptelæ tam repente, tam valide invaluerint! præterquam quod enim nulla in tota Ungaria Universitas, aut celebrius studium publicum fuerit, ex quo viri docti ad animarum curam admoverentur: tam ampla etiam erat cujusvis Episcopi Diœcesis, ut uni

alicui, quantumvis eximio viro, omnibus aliis curis vacuo, vix fuerit possibile tot animarum saluti invigilare. Inter tot vero publicas Regni curas, quas Episcopatus Ungariæ tam bello quam pace annexas habent, vel titulo supremorum Comitum, vel ex officio Senatorio, vel ex Judiciorum Comitiorumque Regni assiduis occupationibus, impossibile omnino videtur, ita Pastoralis officii partes in tam vasta Diœcesi exequi, ita omnibus attendere, ita universos instruere ac regere, ut rei magnitudo ac necessitas postulat.

Quocirca ejus ego semper animi fui, si quæ in Ungaria veræ Religionis incrementa videre velimus, idipsum faciendum esse, quod sapientissimus ævi nostri Principum, Philippus secundus, Hispaniarum Rex Catholicus, in Belgicis Provinciis fecit. Amplos enim Episcopatus, ex sententia summi Pontificis, in plures partitus est, ut attendi ab unoquoque ad suum gregem posset. Et, ne nimium tenuis esset Episcoporum sustentatio, addidit de suo pius Princeps, quod deerat.

Et, ut de cæteris Diœcesibus taceam, ingenti bono Archi-Episcopatus Strigoniensis, quatuor in Diœcesi Strigoniensi Episcopatus novi erigi possent. Primus *Scepusiensis:* nam et antea Episcopum illic fuisse, veteres scripturæ produnt. Huic, præter Comitatum Scepusiensem, et Præposituram, Comitatus Lipto et Arva, adjungendi essent, una cum Decimis: ac tribus hisce Comitatibus Diœcesim clauderet. Secundus *Gömöriensis:* cui pro residentia assignari posset oppidum Rosnobánya, una cum dominio temporali oppidi et pagorum quatuor, quos illic possidet Archi-Episcopus. Decimas item Comitatuum Gömör, et Torna perciperet, eorumque Comitatuum limitibus Diœcesim terminaret. Pro Capitulo sex Canonicorum posset redimi beneficium aliquod Ecclesiasticum, olim oppignoratum sæcularibus. Tertius *Turociensis:* qui Comitatum Turócz et Zólyom cum Decimis obtineret, et bona Præpositurae, quæ in Comitatu Turociensi, Liptoviensi, Zoliensi habentur. Seliensi tractu pro scholis Tyrnaviensibus reservato: sicut et duobus pagis ad eandem Præposituram spectantibus, quos nunc possidet Abbas S. Martini. Quartus *Nogradiensis:* qui Comitatum Nógrad una cum Decimis obtineret: bona item Archi-Episcopatus Dregeliensia, cui etiam Sagiensis Præpositura incorporari posset.

Quatuor his Episcopatibus idoneos Antistites nominare, Archi-Episcopi esset. Atque ita, octo Comitatibus divulsis ab Archi-Episcopatu, reliquis attendi facilius posset. Neque vero per hanc Episcopatuum erectionem, ita imminuerentur facultates Archi-Episcopi, ut dignitatem suam sustinere non posset. Et licet aliquid deforet in temporalibus, id uberius pensaretur lucro spirituali.

600.

1630. ÁPRILIS 15.

NAGYSZOMBAT.

Pázmánynak a nemzeti zsinathoz intézett irata Telegdy J. kalocsai érsek tiltakozásáról.

Pazmanus ad Synodi Patres.

Cardinalis die 15. Aprilis 1630. in Sessione II. Synodi Patribus contra Protestationem Archiepiscopi Colocensis, Joannis Telegdy, ostendit, etiam Archiepiscopos obligatos esse ad comparendum in Synodo Provinciali.

Reverendissimi Domini, Fratres observandissimi.

Nihil attinet, causas recensere, ob quas, non solum Reverendissimos Suffraganeos Archiepiscopatus Strigoniensis, sed reliquos etiam Prælatos Coronæ Regni Ungariæ, convocandos censuerimus: constat enim omnibus, quantam ruinam passa sit Religio Catholica in Regno Ungariæ, cui proinde sarciendæ merito omnes operam commodare debent.

Solum igitur propono considerandas rationes, quibus adducor, ut existimem, Jure Primatiæ potuisse ad hoc Concilium vocari Illustrissimum Archiepiscopum Colocensem cum suis Suffraganeis. Nam, etsi libenter Sanctæ Sedis Apostolicæ Judicio rem hanc totam committere sim paratissimus, ne tamen, vel ambitione, vel novandi studio, quidquam fecisse existimer, consignabo, quæ mihi sparsim lecta de Primatis authoritate (sic!).

Quod igitur Primas alicujus Regni ita præsit Archiepiscopis ejusdem Regni, quemadmodum præsunt Archiepiscopi suis Suffraganeis, liquido constat:

Primo, ex eo, quod Archiepiscopi teneantur obedire Primati, tamquam Judici ipsorum Ordinario. S. Anacletus Papa Epist. 1. quæ est ad Episcopos Italiæ, et refertur Dist. 99. Cap. 1., sic decernit: Patriarchas vel Primates (qui unam formam retinent, licet diversa sint nomina) Leges Divinæ et Ecclesiasticæ poni et esse constituerunt; ad quos Episcopi (si necesse fuerit) confugerent eosque appellarent; et ipsi Primatum nomine fruerentur, et non alii; reliquæ vero Metropolitanæ Civitates haberent Metropolitanos suos, qui prædictis juste obedirent Primatibus: qui, non Primatum, sed, aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum, nomine fruerentur. In quem locum glossa hæc habet: Metropolitanus est Judex Ordinarius omnium Episcoporum Provinciæ, Primas tantum Archiepiscopi: unde, secundum hoc, major est Patriarchis.

Initio vero illius Distinctionis hæc verba habentur: Ab Archiepiscopis Episcopi ad Primatem appellant. Debent ergo Primatibus obedire Archiepiscopi in omnibus, quæ sibi ab eis juste fuerint imperata.

Secundo, ex eo, quod Archiepiscopi per suos Subditos conveniri possint in Judicio coram Primate. Ita habet Can. 9. Concil. Chalcedon. relatus Caus. 11. Quæst. 1. Cap. 46.: Si contra ipsius Provinciæ Metropolitanum Episcopus sive Clericus habeant controversiam, pergant ad ipsius Diœcesis Primatem, ut eorum ibidem negotium terminetur.

Tertio, ex eo, quod omnes Subditi Archi-Episcoporum appellare possint ad Primatem; id in prima ratione audivimus, et expresse definit Bonifacius Epistola ad Episcopos Galliæ Caus. 6. Quæst. 4. Cap. 3.: Si inter Episcopos ejusdem Concilii dubitatio emerserit de Ecclesiastico Jure, vel de aliis negotiis, primum Metropolitanus eorum cum aliis in Concilio considerans rem dijudicet, et, si non acquiescat utraque pars judicatis, tunc Primas Regionis inter ipsas audiat, et, quod Ecclesiasticis Canonibus et legibus vestris consentaneum sit, hoc definiat. Et nulla pars calculo ejus valeat contradicere. Hoc ipsum probat notatio Capiti citato præmissa, ex Novell. 123. Cap. 34. apud Julianum Antecessorem.

Quarto, ex eo, quod Anicetus Papa Epistola ad Episcopos Galliæ his verbis sancit: Si aliquis Episcoporum proprium Metropolitanum suspectum habuerit, apud Primatem Diœceseos, aut apud hanc Sedem Apostolicam audiatur. Ubi prima quoque Instantia Episcoporum Suffraganeorum Archiepiscopi conceditur Primati.

Quinto, ex eo, quod Primati concedatur authoritas multo major in Archiepiscopo judicando, quam Archiepiscopo in judicando suos Suffraganeos. Nam posteaquam Anacletus Papa in Epistola ad Episcopos Galliæ sanxisset illa, quæ refert Gratianus Caus. 9. Quæst. 3. Cap. 5.: Quod Archiepiscopus nihil de causis Suffraganeorum constituat absque cunctorum Suffraganeorum consilio; addidissetque illud, quod eadem Caus. 9. Quæst. 3. Cap. 6. refert: Quod, si Metropolitanus sine omnium Conprovincialium præsentia vel consilio Episcopum gravare voluerit, ab omnibus corrigatur, et, si inobediens apparuerit, ad Sedem Apostolicam deferatur; hæc tandem verba subjungit: Si autem, propter nimiam longinquitatem, aut temporum incommoditatem, vel itineris asperitatem, grave fuerit, ejus causam ad hanc Sedem referre, tunc ad ejus Primatem causa deferatur, et penes ipsum hujus Sanctæ Sedis authoritate dijudicetur.

Sexto, ex eo, quod, quemadmodum Episcopus suos Diœcesanos, Archiepiscopus suos Suffraganeos Episcopos, convocare potest ad Con-

cilium; ita Primas, tam Episcopos, quam Archiepiscopos, vocare possit ad Concilium totius Nationis.

Id quam certum et evidens sit, vel ipsorum Hæreticorum assensione docet his verbis Bellarminus lib. 1. de Conciliis Cap. 12.: Convenit inter nos et adversarios, Concilia Diœcesana ab Episcopo, Provincialia ab Archiepiscopo, Nationalia a Patriarcha vel Primate convocari debere: id enim cum Augustino Epist. 217. Catholici omnes fatentur; idem fatentur Calvinus, Illyricus, et cæteri. Et eodem Lib. 1. de Conciliis Cap. 4. ita scribit Bellarminus: Nationalia Concilia dicuntur, in quibus conveniunt Archiepiscopi et Episcopi unius Regni vel Nationis, quibus præest aliquis Patriarcha vel Primas. Ea, licet distincta sint a Generalibus et Provincialibus, tamen utrorumque nominibus appellantur interdum.

Septimo, ex eo, quod Primas Caput sit Gentis suæ, et cæteri Episcopi sine eo multa facere non possint. Ita habet Canon 35. (alias 34.) Apostolorum (apud Coriolanum in Summa Conciliorum): Episcopos Gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut Caput existiment, et nihil amplius præter ejus conscientiam gerant, quam illa sola singuli, quæ Parochiæ propriæ et Villis, quæ sub ea sunt, competunt.

Octavo, ex ipso Primatis nomine id ipsum liquet. Nam, si nomina rem ipsam indicant, manifestum est, præesse Primates Archiepiscopis; si quidem stricto Jure vetitum est, ne Primates se nominent Archiepiscopi. S. Anicetus Papa Epistola ad Episcopos Galliæ, quæ refertur Dist. 99. Cap. 2., ita habet: Nulli Archiepiscopi Primates vocentur, nisi illi, qui primas tenent Civitates, quarum Episcopos Apostoli et Successores Apostolorum regulariter Patriarchas et Primates esse constituerunt; nisi aliqua gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit, propter eorum multitudinem, Primatem constitui. Reliqui vero, qui alias Metropolitanas Sedes adepti sunt, non Primates, sed Metropolitani nominentur.

Cum enim vacat Metropolitana Sedes, Primatis est constituere de rebus, ad Metropolitanum pertinentibus.

Id ipsum, a Gregorio VII. definitum, refertur initio Cap. 2. Dist. 99. Et ex eadem Dist. 99. Cap. 1. hoc idem audivimus in prima ratione. Et, ut hæc omnia taceantur, certum est, jure Legati Sedis Apostolicæ posse per Archiepiscopum Strigoniensem convocari omnes omnino totius Coronæ Ungariæ Prælatos. Cur vero hac in re difficultas moveatur, causam aliam non video, quam, quod in Synodo Tyrnaviensi anno 1611. Protestatio Domini Colocensis admissa fuerit.

Cæterum Protestatio cuivis libera est: neque per illam vel acquiritur jus protestanti, vel jus alterius, Legibus Ecclesiasticis nixum, infringitur. Et, si quid per inadvertentiam juris admittitur, id expressis Legibus, jam recitatis, derogare non potest. Cum itaque ex ipsa hujus Concilii indictione constet, Synodum hanc, non pro iis tantum congregatam esse, qui Archiepiscopali Jure Suffraganei sunt, sed pro omnibus, qui commorantur intra limites Provinciæ, cui Jure Primatiæ et Legati præsumus: merito ad hanc Synodum convocari debuit Dominus Colocensis. Neque alio sensu hanc Synodum Provincialem nominavimus, quam, quo audivimus a Bellarmino, Nationalia quoque Concilia sæpius vocari Provincialia.

E szöveget forrása megjelölése nélkül közölte *Péterffy* (Concilia R. Hung. II. k., 305—307. l.) és *Miller,* és pedig ez utóbbi 1630. április 15. dátummal, a levél élén, mint fent (Epistolæ II. k., 49—55. l.). Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik, mégis a latin címet *Millertől* véve át.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. köt., 366. l.

601.

1630. ÁPRILIS 16 (?).

NAGYSZOMBAT.

VIII. Orbán pápához.

(Lásd alább, a függelékben, Segnino 1630. jún. 1. levelét.)

Az épen most megtartott nemzeti zsinat határozatából a magyar püspöki kar az eddig 300 éven át használatban volt magyarországi Breviarium és Missale helyébe a római Breviariumot és Missalét akarja bevezetni, mégis csak azon feltétel mellett, hogy a pápa engedné meg a magyar haza védőszentjeinek officiumait (az eddig szokásos nyolczadokkal együtt) a római Breviarium és a Missale függelékeként továbbra is fenntartani.

Beatissime Pater ac Domine.

Domine benignissime.

Cum ex sacrorum canonum præscripto, omnium totius Ungariæ episcoporum Synodum indixissem, inter alia, quæ pro Religionis incremento ac divini cultus augmento synodi consensu sancita sunt, illud fuit, quod in omnibus, quoad fieri potest, matri nostræ ac omnium matrici Sanctæ Romanæ ecclesiæ nos conformaremus. Licet igitur hucusque Breviariis ac Missalibus propriis Strigoniensis Ecclesia usa fuerit, quibus multo ante trecentos annos officia Divina persolvebantur; nunc tamen libenti animo Romanum Breviarium ac Missale acceptare volumus; ita tamen si (quod in aliis ecclesiis factum est) clementer S^as^ V. assenserit, ut sanctos patriæ tutelares, qui in Breviario ac Mis-

sali Romano non recensentur, peculiari officio, seorsim ad calcem impresso, venerari possimus, cum octava etiam eorum, quorum nunc octavas solemniter colimus. Confido in Vestræ Sanctitatis clementia, quod hanc Ungarico clero consolationem benigne largietur. Alioqui enim tanta est omnium ordinum ecclesiasticorum in Suos Patronos tutelares devotio, ut antequam illorum venerationem intermittant, vetera omnia retinere constitutum habeant.

Pedes Sanctitatis Vræ demisse veneror ac pro diuturna incolumitate vota concipio.

Stis Vræ Humillima creatura et obligmus servus

Cardinalis Pazmany.

Kívül:

Ad Sanctissimum Dnum Nostrum Urbanum VIII. humillimum memoriale Cardinalis Pazmany.

Ezen Pázmány-levélnek egykorú másolata a vatikáni könyvtár Barb. Lat. cod. 6893., fol. 54v alatt található, mint Segnino segr. 1630. jún. 1. levelének melléklete. Ezen másolaton nincsen dátum. Épen ezért alább közlöm ez utóbbi levelet is, amely világot vet a pápai ügykezelés azon gyakorlatára, hogy a pápához czímzett, de tárgyuknál fogva valamely Congregatio elé tartozó beadványok eredetije az illető Congregationak levéltárában helyeztetett el, míg annak másolata a „nipote" (Barberini államtitkár) levéltárában visszatartatott. Fenti közlés a vatikáni másolat alapján történik.

A Pázmány által VIII. Orbánhoz intézett fenti levelet, a forrás megnevezése nélkül, közölték *Péterffy* (S. Conc. II., 312). és *Miller* (Epistolæ, II. k., 48—49.), és pedig ez utóbbi egy pontos dátummal (1630. ápr. 6.), de költött aláírással. Millernél a dátum és aláírás: „Tyrnaviæ 6. Aprilis 1630. Sanctitatis Vestræ filius obedientissimus Petrus Cardinalis Pazmany m. p. Primas Ungariæ et Archiepiscopus Strigoniensis."

A helyes dátum valószínűleg 1630. április 16. lesz, mint már *Fraknói* sejtette (P. P. és kora II. k., 369. l., 2. j.), és pedig azért, mert a VIII. Orbánhoz intézett levél már a nemzeti zsinat bezáródását tételezi fel.

(Egy 1630. május 6. protestatio szövegéről lásd fent, 1630. márcz. 1. szöveg után írt jegyzetet.)

602.

1630. MÁJUS 15. ELŐTT. *Kiadatlan.*

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Hogy régi óhaját, Alamizsnás Szt. János ereklyéjét ezüst koporsóba elhelyezni, végrehajthassa, kéri a kámarát utasítani arra, hogy a körmöczi bányászok által 400 márka czüstöt adatna ki a jelzett czélra, a kamara által fizetett ár ellenében.

Invictissime Cæsar, Dne, Dne clementissime.

Non diffiteor, suppudet me, quod tam pretiosæ reliquiæ S. Joannis Eleemosinarii tot annis, tam humiliter jacuerint. Sæpe mihi animus

fuit argenteo loculo claudere sacra ossa, sed et viva Christi membra prius curanda videbantur et defectus argenti obstitit.

Ut igitur pium hoc propositum effectuare possim, quia Waltpurgeri [1] Montanarum Civitatum divendere suum argentum non audent aliis, quam Cameræ Mattis Vræ, peto a Matte Vra, jubeat precio a me persoluto, prout Camera Majestatis Vræ solvit, quadringentas argenti marcas mihi Cremnicii concedi, idque per temporum intervalla hebdomatim; parata pecunia per me exsoluta. Servet Deus Mattem Vram felicissime.

Augustissimæ Majestatis Vræ humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Ungar. Münz- u. Bergwesen" Fascikel 1629—1630. (Nr. 15.269.) Fenti közlés az eredeti alapján történik. A dátum meghatározásánál alapul az szolgált, hogy a levél hátán iktatott kamarai határozat május 15. dátumot mutat.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 377—378. l.

603.

1630. MÁJUS 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pallotto érsek, bécsi nuntiushoz.

Bethlen özvegyének: Brandenburgi Katalinnak katholizálása valóban megtörtént már 2 év előtt, de férje halála óta a protestáns előkelők, főleg a kormányzó (Bethlen István) hatalmától félve, ismét akatholikussá lett. Erdélybe jó volna egy püspökké felszentelt szerzetest küldeni; a királynak is javasolta már, hogy a most üresedésben levő erdélyi püspöki székre nevezne ki egy szerzetest. A fejedelemnőnek ép most várt követeitől tudakozódni fog (az érsek), mit lehetne tenni a katholikus hit terjesztése érdekében.

Illme et Revme Domine, Domine Patrone mi observandissime.

Illmæ Dominationis Vestræ literas 8. Martii datas accepi, quibus ad me scribit; famam illic increbuisse de Principissæ Transylvaniæ reditu ad fidem catholicam; velle proinde, ut propagandæ fidei accessionem in Transylvania datam meo quoque tenui consilio adjuvarem. Ita est Illme Domine, ab annis jam fere duobus, occultavit principissa catholicam fidem, quam agnoverat, paucis duntaxat consciis. Sed et literis manu sua scriptis sæpius constantiam promiserat. Cæterum principe mortuo, gubernator Transylvaniæ ac alii proceres acatholici, in quorum potestate erat, rem subodorati, ejectionem ex principatu serio

[1] Waldbürger = bányapolgár.

intentarunt, ni deficeret. Et excluserat gubernator catholicos omnes, ne consulere possent: Igitur principissa inter has angustias, gravissima melancholia obruta in morbum incidit mortalem, ac tandem victa assiduis technis, abnegata catholica veritate, ad calvinismum rediit. Non desunt qui existiment, aliud ipsam animo circumferre, quam quod foris ostendit. Sed certum est, ritu calvinistico comunicasse et etiamnum omnia agere. Ostium igitur magnum et evidens, quod apertum videbatur, diaboli astu clausum nunc est. Spero tamen, ubi ira Dei placata fuerit, misericordibus oculis et hasce terras hæresi venenatas aspiciet.

Si monachus aliquis titularem episcopatum habens in Transylvaniam ire posset, ut apostolico modo rem ibi catholicam promoveret, ego quidem certe consultissimum censerem. Sed et Majestati Cæsareæ proposui, ut quoniam nunc vacat episcopatus Transylvaniensis, aliquem religiosum nominare velit, qui illic existentes catholicos sublevet ac clerum regat. Necdum tamen Majestas Sua sese resolvit.

Expectamus in dies legatos Principissæ Transylvaniæ ad Cæsarem destinatos, quorum primus est catholicus: Si quid ex ipsis intelligere potero, ad fidei catholicæ propagationem spectans, non intermittam Ill^mæ Dominationi Vestræ communicare. Cujus manus reverenter veneror, ac a Deo felicitatem omnem precor.

Posonii 17. Maii anno 1630.

Ill^mæ Dom. Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide“ római levéltárában: „IV. Lettere di Spagna, Portogallo, Indie, Svizzera e Colonia. 1630.“ Vol. 98., fol. 188. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

604.

1630. MÁJUS 19. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Pártolja Czobor Imrének a királyhoz intézett kérvényét, némely északmagyarországi jószágoknak zálogba vevése iránt.

Augustissime Imperator ac D^ne D^ne clementissime.

Magnificus D^nus Emericus Czobor de Czoborszentmihály, ex benigna Majestatis V^ræ annuentia, cupiens aliqua bona in Ungaria Superiori,

deposita pignoris summa, ad se redimere, voluit a me commendari. Commendo itaque eum humillime Ma^tti V^ræ Sacratissimæ, in quantum Bonorum illorum redemptio sine damno ac præjudicio aliorum fieri poterit. Servet Deus Majestatem V^ram diutissime felicem.

Datum Posonii 19. die Maii Anno 1630.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ Humillimus et [obl. servus]

Card[lis Pazmany.][1]

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak a vízfolt és elrongyolódás folytán megcsonkult aláírás Pázmány sajátkezű írása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Pozs. kamara iratai, III. sorozat, 60. cs. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

605.

1630. MÁJUS 31. *Kiadatlan.*

PÖSTYÉN.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Örömmel vette a hírt, hogy a Pázmáneumból három, pappá szentelt növendék útnak bocsáttatott, kik ezenközben már Pozsonyba is érkeztek. Helyükbe Lósy vikárius által újakat fog küldetni; kéri azonban az üres helyek számát közölni. A gráczi pápai neveldébe is küldött két ifjút, de ezek inkább Bécsbe szeretnének menni. Könnyen engedni az átmenést nem lesz jó, de Hmirára bízza.

R^de in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Accepimus literas R^tiæ Vestræ, una cum adjunctis carminibus, atque ex iis intelleximus, tres a R^tia Vestra ex Alumnatu nostro Sacerdotes expeditos esse. Qui licet necdum huc ad nos pervenerint, gratum tamen nobis accidit, quod eosdem ex relatione servitoris nostri Posonii advenisse intelleximus. Scripsimus R^dmo D^no Ep^po Varadiensi, nostro in Spiritualibus Vicario, ut alios, loco eorum, aptos, idoneos et constantes futuros primo quoque tempore deligat et suo tempore submittat. Dabit autem operam R^tia Vestra, ut Alumnorum numerus, in quantum fieri poterit, adaugeatur. His R^tiam V^ram feliciter valere optamus.

Datum ex Pöstyén ultima die Maji 1630.

R^æ V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Az aláírás után még ezek olvashatók:

Significet R. V^a sine mora, quot possint submitti. Græcium ego duos miseram ad Alumnatum Pontificium, orant, ut ad R. V. ire possint. Videat R. V^a, quid fieri velit.

[1] A zárójelben levő rész hiányzik.

P. S. Matthæus Bartay quid ad nos scribat, ex inclusis ejusdem literis R^tia V^ra intelliget. Est in arbitrio R^tiæ V^ræ, quid cum eo fieri velit. Faciles tamen non oportet esse in dimittendo, et initio examinandi erunt diligentius.

Kívül:

R^ndo in Chr^o P^ri Joanni Hmirha Societ^tis Jesu Sacerdoti et Alumnatus n^ri Pazmaniani Regenti etc. Amico nobis honor. Viennæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Card. P.") és két utóirata Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 26^a lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

606.

1630. JÚNIUS 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány Péter elismervénye a szepesi kamarának, a tornai és a gömöri tizedek bérbeadásáról.

Nos Petrus, Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pazmanj, Metropolitanæ Eccl^æ Strigonien. Archi-Episcopus, ejusdemque loci Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^ttis etc. intimus Consiliarius etc. Fatemur per præsentes et recognoscimus. Quod nos totales et integras Decimas Comitatus Thornen. ac totales similiter et integras medietates Comitatus Gömör, vini, frugum, apum, agnellorum aliarumque rerum decimari solitarum, in et pro florenis Mille, Cameræ Suæ Ma^ttis Scepusiensi pro præsenti duntaxat anno, in omnem fortunæ eventum arendaverimus. Demptis tamen Quartis et Sedecimis Plebanorum Romano Catholicorum; de quibus quidem Mille Florenis, licet non debito ac solito tempore arendationis (quod deinceps fieri non debebit) per nos perceptis, dictam suæ Ma^ttis Cameram Scepusiensem quietam et expeditam reddimus. Posonii vigesima sexta Junii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo.

(L. S.) *Cardlis Pazmany m. p.*

Ezen elismervénynek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Cardlis Pazmany") Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtára kéziratainak törzsállományában, 1507. fol. lat. felírású fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

607.

1630. JÚLIUS 2. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Egy megüresedett harminczados tisztre ajánlja Brunszvik Tóbiást, a katholikus vallásra megtért superintendenst.

Spectabilis ac Mag^ce^, Generosi ac Egregii Domini Amici obser^dmi^.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa. Istentől minden jókat kévánok kegyelmeteknek. Nyilván lehet kegyelmeteknek az szegény Galgoczy harminczados,[1] az ki jó catholicus ember vala, mint vesze egy gonosz ember miatt; az kire elhittem, hogy kegteknek gondja vagyon. És minthogy immár annak tiszte vacál, jóllehet én efféle tisztekre való commendatioktúl ezelőtt igen megtartogattam magamat, de minthogy Thobias Prunzbik,[2] az ki, ex Superattendente Hæreticorum Prædicantium, nem régen tére meg az igaz hitnek ösmeretire, énnekem elegendő embernek látszik lenni, mind [az],[3] ki annak az tisztnek megfeleljen, s mind pedig, hogy abban az helyben az Catholica Religiót tisztsége szerént promoveálja, kegyelmeteket szeretettel kérem, hogy mi reánk való tekintetből is, præ aliis, promoveálja arra az tisztre, ha elegendőnek ítéli kegyelmetek is. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket jó egészségben.

Datum Sellyæ 2. die Julii 1630.

Spect. ac Mag. et G^ros^ DD. V^rum^ Addictissimus ex corde

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Erre kegyelmetektől jó választ várok.

[1] Pázmány a tulajdonnévből képezett mellékneveket rendesen nagy kezdőbetűvel írja (Galgócz, Galgóczy = galgóczi), így tehát, ami az írásjeleket illeti, a fenti „Galgóczy harminczados“ nem okvetetlenül értendő „Galgóczy“ családnévre, feltéve természetesen, hogy Galgóczon valóban volt egy harminczados alkalmazva. Az alábbi, 1631. június 12-iki levélből persze szintén még nem következik, hogy Galgóczon valóban volt harminczados-hivatal. Mégis valószínű, hogy a fenti szövegben a „Galgóczy“ szó melléknévnek („galgóczi“) tekintendő. Ezen feltevésre az is vezethet, hogy Brunszvik épen Thurzó Ádám unszolására lett katholikussá (v. ö. *Fraknói*, P. P. és kora, II. k., 408. l.), aki maga is csak nemrég katholizált, és akkor jószágában, Galgóczon, visszaadta a zárdát a Szent Ferencz-rendnek.

[2] Maga ezen konvertita az ő folyamodványában „Tobias Brunchwyk“-nak írja magát. Ez hihetőleg azonos azzal a megtért lutheránus superintendenssel, kit *Fraknói* (P. P. és kora, II. k., 408—409. l.) „Brunszvik Tamás“-nak (sic!) nevez.

[3] Kitépett hely.

Kívül:

Spectabili ac Mag^co necnon Generosis Dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis Cameræ Hungaricæ Præsidi ac Consiliariis, Dominis et Amicis observand^mis. Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. e. c. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1630. évi augusztus havi csomóban, augusztus 19-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

608.

1630. JÚLIUS 4. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Pázmány bizonyítványa Szegi jezsuita atya mellett.

A gyónási titok megszegéséről állítólag Rákóczi Pál által megvádolt és vizsgálat alá vett Szegi jezsuita atya ügyében, maga elé idézvén mindkettőjüket, kitűnt, hogy Rákóczi csak szolgájától hallott olyasmit, hogy fél a páternél gyónni, mert az bűneit másoknak elmondhatná; ő maga (Rákóczi) nem is tartott ellene semmiféle vizsgálatot, hanem a lengyel jezsuita atyák. Meggyőződvén (az érsek) a vád teljes alaptalanságáról és Szegi ártatlanságáról, és felek is kibékülvén az ő színe előtt, ezen bizonyságlevelet adja ki Szegi ártatlanságának védelmére.

Nos Petrus miseratione divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pazmany etc. Damus pro memoria. Quod cum ad nostram notitiam devenisset per Magnificum Dominum Paulum Rakoczi in aliquam suspicionem adductum esse R. Patrem Szegi Societatis Jesu Presbyterum, quasi confessiones propalasset; atque insuper eundem D. Rakoczi de vita et moribus ejusdem Patris inquisitionem fecisse, variorumque excessuum ipsum insimulasset (sic!), ex officii nostri Pastoralis munere eundem Magnificum D. Paulum Rakoczi in præsentiam nostram sine mora evocavimus, rei veritatem in omnibus indagaturi. Qui quidem Mg^cus D. Rakoczi aperte ac libere coram nobis fassus est, se prorsus nescire, quod dictus Pater ullam ullius hominis confessionem revelarit, nec aliud de ipso dixisse, quam quod inventus sit quidam ex suis servitoribus, qui dixerit, se non libenter confiteri Patri, eo quod vereatur, ne errata sua aliis innotescant. Ad inquisitionem vero de vita ac moribus dicti Patris quod attinet, de eo quoque idem D. Rakoczi ingenue fassus est, non se, verum Patres Polonos Societatis Jesu circa dicta et facta ejusdem Patris Szegi investigasse.

Quibus ita per nos intellectis, examinatis etiam diligenter testimoniis contra prædictum Patrem collectis, manifeste deprehendimus, quod multis nominibus illegitima ac nullius prorsus momenti sint ea testimonia, quibus fama et existimatio dicti Patris maculabatur. Idcirco idem D. Rakoczi et P. Szegi coram nobis mutuo amplexu ac pleno Christianæ charitatis sensu reconciliati, offensionum ac suspicionum, quæ intercesserant, perpetuam oblivionem, cum deprecatione reciproca, stipulati sunt. Cujus quidem totius rei gestæ seriem, pro innocentiæ dicti Patris Szegi defensione, hoc authentico scripto nostro complecti voluimus. Actum Selliæ 4. die Julii An. D^{ni} 1630.

Kivül:

Testimonium Eminentissimi Cardinalis pro P. Szegi datum.

Ezen bizonyítványnak egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata, fasc. 83. „Religionaria". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

609.

1630. JÚLIUS 25. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Örvend a bíbornoknak Itáliából való hazaérkezése felett, főleg, mert a királyi menyasszony közeli érkezéséről is hírt hozott. Köszöni a bíbornok által neki vételre ajánlott morvaországi birtokokra vonatkozó közlést, de jelenlegi anyagi viszonyai, tekintettel a hazai egyházak szükségleteire is, lehetetlenné teszik neki a vásárlást.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps ac D^{ne} D^{ne} observand^{me}.

Felicem Eminentiæ Vestræ reditum ex Italia non solum eo nomine gratulor, quod inter tot armorum ac pestis discrimina incolumis Dei benignitate redierit, verum etiam, quod de Sponsæ tam diu expectatæ adventu optatum Nuncium attulerit; Deum oro, ut quemadmodum ab ineunte propemodum adolescentia maximis Legationibus Eminentissima ac Reverendissima D. Vestra feliciter perfuncta est, ita deinceps, ad annos longiores, pari felicitate in arduis Reipub. negociis versetur.

Obligatus ego jampridem Eminentiæ Vestræ fui, ob quamplurima, et meritis meis longe superiora Eminentiæ Vestræ in me merita. Nunc nova mihi gratitudinis vincula injici video, cum tanta benignitate occa-

sionem mihi offert Bonorum in Moravia coëmendorum. Et certe gratissimum mihi quoque foret, si facultates suppeterent, nidum in illa pacata et affluente Provincia construere. Cœterum incredibiles Ecclesiarum hujus patriæ necessitates ita me penitus exhauserunt, ut præter quotidianas necessitates nihil omnino mihi suppetat. Nam si facultas adesset, voluntas certe non deforet, tam insigni tanti Principis benevolentia affatim utendi.

Eminentiam Vestram majorem in modum oro, ut me veteri sua benevolentia fovere non desinat. Ejusdem sacras manus exosculor ac a Deo optatos rerum successus ex animo precor.

Ex oppido nostro S. Crucis prope Cremnicium die 25. Julii 1630.

Eminentiæ Vestræ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1630—1636. évi (173. sz.) fascic., fol. 41^{r}—41^{v}. Csak az aláírás. („Hum. et obl. s. Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 448. l., 2. j., 450. l., 2. j.

610.

1630. AUGUSZTUS 8. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

A bécsi cs. udvari kamara elnökéhez.

A bányavárosok közelében tartózkodván, közli a kamarával a bányászoknak azon panaszát, hogy a régi rendelkezéstől eltérőleg, egy újabb királyi rendelet szerint az ezüst beváltásánál a körmöczi kamara egy márka ezüstért 6 forint 75 krajczárt számít ugyan, de a harmadrészét tallérban adván ki, a tallért nem 100, hanem 150 krajczárba számítja a bányászoknak. Kér intézkedést, nehogy a bányászok abbahagyják a munkát. A pénzérmek megjavítása esetében az uralkodó természetesen másképp szabályozhatja ismét e dolgot.

Multum Illustris Domine Præses.

Dum in hisce meis bonis, quæ Civitatibus montanis adjacent, commorarer, nonnulla intellexi, de quibus Vestram Do^{em} præmonere volui, ut pro singulari sua prudentia ea consilia Majestati Suæ suggerat, quæ et huic patriæ et Ma^{ttis} Suæ Fisco sint utilia.

Antea ad Cameram Cremniciensem ab Urburariis[1] seu minerarum fossoribus, Marca argenti, pro florenis sex, denariis septuaginta quinque

[1] Urbür, Urbühr (német műszó), latinul urbura = bányavám. Urbargelder (plur.) = bányabér. Hihetőleg innét van készítve a fenti szó: *urburarius* = bányász.

acceptabatur, ita tamen, ut tertia pars in talleris penderetur, nec nisi pro centum Ungaricis daretur tallerus; Sua Majestas, ob annonæ ac rerum ad eruenda metalla necessariarum ingens pretium, annuerat, ut floreni octo, denarii septuaginta quinque, pro marca solverentur. Nunc ex mandato Suæ Ma^{ttis} ad florenos sex, denarios septuaginta quinque reducta est marca, sed ita, ut tertia pars in talleris pro centum quinquaginta denariis pendatur.

Qua in re summas habent Urburarii difficultates. Nam licet unica bona Piber Stolna[1] vocata felicissimo proventu argentum reddat, reliquæ tamen omnes valde sunt steriles. Et in eam ipsam Stolnam, multo quam antea plures expensæ fiunt, ut aqua extrahatur et ex majori profunditate Metallum eruatur. Rerum vero necessariarum pretium auctum est etiam, non imminutum.

Itaque, ne multis in utramque partem disceptem, mihi videtur, primum, ut in hac re caute procedatur. Tum ob decorum, ne Suæ Ma^{ttis} resolutiones facile alterentur. Tum ob Monetæ mutationem, quæ fieri posset forte in Comitiis futuris. Secundo, ita consulendum Urburariis, ne desperent et labores remittant.

Proinde judicarem ultimam Suæ Majestatis resolutionem usque ad meliorationem Monetæ Hungaricæ ita continuandam, ut sex floreni darentur et septuaginta quinque denarii Hungarici pro marca argenti. Cœterum more antiquitus consueto tallerus daretur pro nummis Ungaricis centum. Nam certe, si antiquus mos reducendus est, ut sex florenis et septuaginta quinque denariis Marca solvatur, antiquus etiam modus reduci debere videtur, ut tertia pars in talleris eo modo solvatur, quo antea solvebatur. Hoc autem valere debet in futurum duntaxat; neque in hoc parte quidquam decedet Majestati Suæ, facta melioratione monetæ, quæ proximis Comitiis futura speratur.

Hæc ergo confidenter volui Do^{i} Vestræ perscribere, eo quod videam Urburariorum animos valde alienatos a laboribus. De cœtero Deum oro, ut V^{ram} Do^{em} diu salvam tueatur.

Ex Sancta Cruce 8. Augusti 1630.

Multum Ill^{ris} D. V^{ræ}

ad officia paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Cardlis P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien: „Ungar. Münz- und Bergwesen" Fascik. 1629—30. (Nr. 15269.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] *Der Stollen*, vagy: *die Stolle* = tárna, akna. Innét képzett latin szó: stolna.

611.

1630. AUGUSZTUS 11. *Kiadatlan.*

KÖRMÖCZ.

Az esztergomi káptalanhoz.

Pártolja egy, a káptalanhoz folyamodó körmöczi embernek kérését aziránt, hogy a káptalanéval szomszédos házához folyosót építtessen és rajta ablakokat nyittasson, amivel a káptalani házon semmi kár sem esnék.

Reverendissimi ac Reverendi Domini fratres in Christo observandi. Salute ac officiorum commendatione præmissa. Ez includált Supplicatiobul megértik kegyelmetek az körmöczi ember kévánságát. Minket úgy informálnak felőle, hogy az az ő házán való folyosó ragasztás és ablakok nem præjudicálnak és ártalmasok az kegyelmetek házának. Kegyelmetek is azért megláttathatja, és az dolog úgy lévén, hogy eddig való munkája, költsége hejában ne essék, az miben kegyelmetek neki kedveskedik, mi is jó néven vesszük kegyelmetektől. Ezzel Istennek áldása maradjon kegyelmeteken.

Datum Cremnicii 11. die Aug. 1630.

Rdiss. et Rd. D. D. Vrarum Fr. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendissimis et Reverendis D. N. N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ Nostræ Metropolitanæ Strigoniensis etc. Fratribus in Christo Nobis observandissimis.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Fr. Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: „Caps. 12. eccles. Fasc. 5., nr. 7.“ Fenti közlés az eredeti alapján történik.

612.

1630. SZEPTEMBER 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Perényi Ferenczhez.

Közbenjár Perényinél, adja meg Czobor Imrének az ifjúkora alatt kezelt jószágot. A Czobor által adott reverzális nem elegendő ok arra, hogy a jószágot visszatartsa.

Magnifice Domine Amice nobis observande.

Salute ac officiorum commendatione præmissa. Istentől sok jót kévánok kegyelmednek. Az Iffiu Czobor Imre találá meg engem levele által, jelentvén, hogy kegyelmed difficultálná jószágát kezéhez ereszteni. Mivel azért immár olly állapatban vagyon, hogy magát elégnek állétja[1]

[1] Pázmány egy „l“ betüvel írja e szót.

jószágának gondviselésére, mind az igaz atyafiui szeretet s mind az közönséges igasság arra viszi kegyelmedet, hogy kegyelmed bocsássa kezéhez, a mi az övé. Ha mi kára leszen abból, magára vessen: mert még amaz nagy atya is kiadta részét az tékozló fiunak is.

Hallom, hogy kegyelmed Reversalist adott Czobor Imre uramnak, melyet azért én nem olvastam. De ha kegyelmed Reversalist adott is, affelöl kegyelmed bátorságossan kezéhez bocsáthatja az Iffiúnak az Jószágot. Vagyon abban mód, hogy annak az Reversalisnak ereje elrontassék. Jóllehet írtam Czobor Imre uramnak, hogy azt az Reversalist megküldje kegyelmednek. Az kegyelmed böcsülletes híre nevének öregbülésére leszen, ha azon nem kap, a mi az árvájé. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egésségben.

Posonii 5. die Septemb. 1630.

Mag^{cæ} Do^{is} V^{ræ} ad omnia officia addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Mag^{co} D^{no} Francisco de Pereny etc. D^{no} Amico nobis observando.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („ad omnia off. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Darnay Kálmán kézirat-gyűjteményében (Sümegh) 2619. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. E levélpéldányt *Fraknói V.* még a Perényi bárói család nagyszőllősi levéltárában találhatta, mert a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában elhelyezett kéziratmásolat-gyűjteményében (1277/VI. köt., III. fasc., 46. l.) levő másolatán e levéltárra hivatkozik.

613.

1630. SZEPTEMBER 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Ferencz bíboroshoz.

Jakusics Györgyöt, Thurzó György nádor unokáját, királyi kamarást, aki egyházi pályára szánta magát és ezért tanulmányait a Collegium Germanicumban óhajtja végezni, kiválóképen ajánlja a bíbornok pártfogásába.

Em^{mo} e R^{mo} Sig^{re} mi^{o} Col^{mo}.

Il Sr Barone Georgio Jalcosith[1] (sic!) favoritissimo Cameriere del Re d'Ungheria, figliuolo d'una figliuola del Palatino Turso, nata d'una sorella del S. Card^{le} Forgaz mio Antecessore, si è risoluto di lasciare la Corte di Re Terreno per servir alla Celeste, viene però costì nel Collegio Germanico per studiare con risolutione di farsi sacerdote, per

[1] Jakusics Györgynek atyja Jakusics András, anyja pedig Thurzó Judith volt, Thurzó György nádornak leánya (t. i. a nádornak első feleségétől, ki Forgách-leány volt; második felesége ugyanis Czobor Erzsébet volt).

potere col tempo faticarsi nell' aummento della nra Sta fede, lo raccomando a V. Em. quanto piu vivam^e^ et hum^te^ posso, e la supplico vederlo volontieri e favorirlo della Sua benign^ma^ prottettione; egli è Cavagliere nob^mo^ de p^mi^ di questo Regno, ricco, di parti singolari, et è per fare gran riuscita: confido che V. Em. per sua mera inclinatione e benignità, poi anco per far a me gratia, farà ch'egli conosca il frutto di questa mia raccomandatione non ordinaria, e supplicandola di qualche suo benign^mo^ comandamento, baccio a V. Em^za^ p. fine humiliss^te^ le mani, rimettendomi nel resto al P. Abbe di Castiglione mio Agente.

Di Possonio li 10. Settembre 1630.

Di V. Em^za^ R^ma^ Humilissimo et obligatiss. servitore

Il Card. Pazmany m. p.

Alúl, a papír szélén és sarkán a levélszöveg kezeírásában ezen jegyzés olvasható:

Cardle Barberini.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 55^r^. Csak az aláírás („Hum. et oblig. serv. Il Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Egykorú másolata: Budapesti Egyetemi Könyvtár, Pray-gyűjt. XXXII. köt., 153. l.

Ezen másolat élén ezen megjegyzés áll:

„Copia di l^ra^ scritta del sig. Card. Pazmani al Sig. Cardle Barberino."

Ugyanezen lapon (Pray id. h.) egy másik másolat is van (lásd alább: 614. sz.), amelynek élén pedig ez áll: „Al. Sig. Card^l^ Antonio Barberini."

614.

1630. SZEPTEMBER 10-IKE KÖRÜL. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Antal bíboroshoz.

Értesülvén római ügyvivőjétől a bíbornoknak a követségi útról Rómába való visszaérkezéséről, örömét fejezi ki efelett így írásban is, de ügyvivője által is, aki tolmácsolni fogja azon hő kívánságát, mellyel várja a bíbornoknak (Barberininek) parancsait.

Intendendo io, dal sig. Abbate di Castiglione mio Agente, il felice ritorno di V. Em^a^ in cotesta Corte dalla sua legazione,[1] vengo a complir,

[1] Ezen hely úgy szól, mintha Barberini Antal bíbornok 1630. évben, vagy talán már 1629. évben követségi útat tett volna meg Itálián kívül. Vesd össze Pázmánynak fenti (1629. augusztus 24.) spanyol leveléhez írt megjegyzésünket. Ha a két levél közt valóban volna összefüggés, akkor Pázmány által ezen levélben várt parancsok, kívánságok („commendamenti") alatt alighanem az 1629. augusztus 24-iki levélben tett javaslatok figyelembevételét kell érteni. — Meg kell még jegyezni, hogy VIII. Orbán (Maffeo Barberini) alatt a Barberini családból bíbornokok voltak: 1. Barberini *Antal* († 1646), a pápa fivére, ki 1628-ban lett bíborossá. 2. Barberini *Ferencz* († 1679), a pápa fivérének (Carlo) első fia, ki 1623-ban kapta meg a bíborföveget. Ez volt a pápának „Cardinalis nepos"-a. 3. Ennek fivére Barberini *Antal* († 1671), ki 1627-ben lett bíborossá. Ezen utóbbi kettőnek fivére volt *Tádé* urbinói herczeg, Róma város præfectusa (világi!).

a parte della mea oblgane allegrandomene seco grandte col mezzo della presente e del do signore Abbate, il quale in mio nome le rappresentara anco quanto grande sia la mia devozione verso Vra Emza quanto desiderio, e con quanto desiderio sarei (?) attendendo il favore de suoi benignissimi e da me desideratissimi Commendamenti. Supplico per tanto Vra Eminenza humillissamente si degni gradire questo mio dovuto uffizio e dar intiera credenza al detto mio Agente, mentre a lui rimettendomi baccio a V. Eminenza humilissamente le mani.

Ezen levél egykorú másolata (feltünő olasz írás, minővel *Caraffa* nuntius és *Savelli* dispacciiban találkoztunk) fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 153a. l.

A levélszöveg fölé ugyanazon írással ez van jegyezve:

„Al Sig. Carde Antonio Barberini."

Dátuma nincs, de egy lapon lévén a Barberini Ferencz bíbornokhoz intézett, 1630. szept. 10-iki (fenti) levélnek másolatával (ezen másolaton szintén hiányzik a dátum, de a Vatikáni Könyvtárban megtalált eredetin rajta van), valószínűséggel következtethető, hogy ugyanazon dátumról való annyival is inkább, mert a még ugyanazon lap túlsó oldalán álló (de más kéz írásával írt) harmadik, egykorú levélmásolat (Savelli herczeghez intézett levél) szintén Jakusith-ról szól, és így nagyon valószínű, hogy ugyanezen ügyben íródott B. Antal bíboroshoz is a fenti levél, bár ennek tartalma olyan általánosságban mozog, hogy biztossággal meg nem állapítható, mit helyez itt kilátásba Pázmány, mint olyat, melyet római ügynöke, a castiglionei apát által Barberini elé volt terjesztendő.

615.

1630. SZEPTEMBER 10-IKE KÖRÜL. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Savelli herczeg római (császári) követhez.

Jakusics Györgyöt a császári követ pártfogásába ajánlja, hasonló indokolással, mint Barberini Ferencz bíbornoknak.

Il Sig. Barone Georgio Jalkosith chi è stato favoritissimo Cameriere de la Mta del nro Re d'Ungheria figliuolo d'una figlia del Palatino Turzo nata d'una sorella del Cardle Forgach mio Antecessore, lasciata la Corte terrena, se ne viene nel Colleggio Germanico per studiare, ed a pensiere di farsi sacerdote, per impiegno del suo talento nel servitio della nra fede Cattolica.[1] Io raccommando previo (?) a V. Eccellenza con ogni efficacia pregandola favorirlo in quanto li potesse occorrere, tanto piu, essend'egli Consanguineo di piu principali e di qualità singolari: confido, che V. Eccellenza per se stesso, e poi per favo-

[1] Nem egészen biztos olvasás, úgy látszik az egykorú másoló nem értvén vagy nem tudván elolvasni az eredeti szöveget, azt így olvasta: „per impiegno et — sic! — suo talento nelsertio"

rire me non manchera di haverlo per raccommandato, ed all'occasioni godera del frutto di questa mia raccommandazione, mentre per fine baccio affettuosamente a V. Eccellenza le mani. Ex Posonio etc.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény, XXXII. köt., 153[b] lapon. Dátum nincs rajta, de az 1630. szept. 10-iki (Barberini Ferenczhez intézett) levél után, mint 614. sz. a. előadtuk, a dátum megállapítható. A másolat szövege fölé ez van írva: „A! Sigre Principe Savelli". Fenti közlés e másolat után történik. V. ö. *Fraknói V.*, Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 1100. j.; P. P. és kora II. k., 289. l., 3. j.

616.

1630. SZEPTEMBER 23. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Magasztalja a pápa bölcseségét, hogy a bécsi nuntiaturából Rómába távozó Pallotto bíboros helyébe nuntiusként az eddigi svájczi (Luzern) nuntiust küldötte. A maga részéről a nuntius támogatását igéri.

Beatissime Pater ac D^ne^ D^ne^ benignissime.

Post humillima Sanctitatis Vestræ pedum oscula. Sapientissimo Sanct^tis^ V^ræ^ iudicio factum est, quod R^ndmus^ D^nus^ Archi-Ep^pus^ Patracensis,[1] vir omni virtutum genere clarus, Eminent^mo^ D^no^ Cardinali Palotto, in Aula Imperatoria, Legatus successerit. Illud enim utriusque virtutes merito exigebant, ut alter quidem, propter res præclare et constanter gestas, Sacro purpuratorum Collegio transcriberetur; alter vero, posteaquam apud Helvetos commissam sibi Legationem feliciter egisset, ad res totius Christianitatis tractandas in tanti Imperatoris Aulam expeditus ampliorem virtutum exercendarum campum nancisceretur. Ego vero, sicut in omnibus aliis rebus benigno Sanct^tis^ V^ræ^ mandato obligatum me sentio, ita honore ac assistentia, ubi res tulerit, dicto D^no^ Patracensi non deero. Deum orans, ut Sanct^tem^ V^ram^ pro bono totius Christianitatis diutissime felicem tueatur.

Posonii 23. Septembr. 1630.

Sanct^tis^ V^ræ^ Humillima creatura et obligatissimus Servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 56[r]. Csak az aláírás („Hum. cr. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Pázmány korában a bécsi nuntiusok (levéltárban talált hiteles feljegyzés után közlöm) a következők voltak: 1. Erasmus Parmicinus, Epp. Alex. (1614—1617.); 2. Ascanius Gesualdus, A-E. Barensis et Patriarcha Constantinop. (1617—1621.); 3. Carolus Carafa, E. Aversanus (1621—1628.); 4. Joannes B. Pallotus (Pallotto), A.-E. Thessal. (1628—1630.); 5. *Cyriacus Roccius*, A.-E. Patracensis (1630—1633.); 6. Hier. Grimaldus, Nunt. Extraord. (1633—1635.); 7. Malatesta Baleonius, E. Pisaur. (1635—1642.).

617.

1630. SZEPTEMBER 23. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Jelenti, hogy kézhez vette a bíbornoknak értesítését a nuntius-változásról. Bár sajnálja Pallotto távozását, mégis örvend azon, hogy olyan jeles utódot nyert.

Eminent^me^ ac R^dme^ D^ne^ ac Patrone observand^me^.

Literas Eminent^mæ^ ac Reveren^mæ^ D^nis^ V^ræ^, novam R^dmi^ D^ni^ Archi-Ep^pi^ Patracensis legationem significantes, debita veneratione accepi. Et licet Eminent^mi^ D^ni^ Cardinalis Palotti discessus communem omnibus attulerit dolorem, siquidem omnium animos gratiosa in rebus agendis dexteritate vehementer sibi conciliaverat, quod tamen in locum ejusdem Prælatus omni Virtutum genere absolutus a Sanctit^te^ Sua sit substitutus, communem universis attulit lætitiam. Sperantes omnino, quod sicuti apud Helvetos legationem suam cum summa laude peregerat, ita etiam in Aula Imperatoria res totius Christianit^tis^ ea prudentia et dexteritate tractabit, ut merito Cardinalis Arrigonii Avunculi Sui vestigia imitari videatur. Paratus ego sum omnibus occasionibus eidem gratificari. Heis Eminent^mæ^ ac R^ndissimæ^ D^nis^ V^ræ^ sacratas manus veneror.

Posonii 23. die Septembr. An^o^ 1630.

Eminent^mæ^ ac Rdissimæ D^nis^ Vestræ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. Cod. 6893. fol. 61^r^—61^v^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

618.

1630. SZEPTEMBER 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Szentandrássy halálával megüresedett veszprémi püspöki székre olyan püspököt kér kineveztetni, aki a vallás ügyét szívén viseli. Kéri ebbeli óhaját, mint metropolitáét, figyelembe venni, a régi szokás szerint, amelyet azonban utóbb többször mellőztek.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, Dne Dne clementissime.

Rerum humanarum cursus est, ut omnes morti obnoxii, in dies supremum diem expectare debeamus. Cum igitur R^dssus^ Episcopus

Vesprimiensis[1] diem suum obierit, Mem Vam demisse oro, talem ei loco præficiat, qui Dei gloriam ac Religionis promotionem præ oculis habeat. Vere enim Episcopatus ille innumeras sub se animas habet, quæ diligentem curam requirunt.

Liberum est Mi Væ quem libet proponere ac nominare. Rogo tamen Mm Vm, ut inter alios Metropolitani quoque sententiam ac opinionem audire dignetur. Id enim et moris antea fuit. Licet in multis jam promotionibus prætermissum. Neque ego hic aliud cupio, quam ut Mas Va Ecclesiæ utiles promovere dignetur.

Deum oro, ut Mm Vm salvam tueatur.

Selliæ 29. Septembris 1630.

Sacratissæ Mis Væ

Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 58. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 383. l., 3. j.

619.

1630. OKTÓBER 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Székely Balázs szepesi kanonokhoz.

Székely Balázs szepesi kanonokot megbízza, vegye zárlat alá a szepesi káptalan és a prépost közt vita tárgyát képező két szőlőnek ezévi termését addig, míg ő (az érsek) e dologban nem ítélkezett.

Paria litterarum Eminentissimi Dni D. Cardinalis ad R. D. Blasium. Reverende nobis honorande.

Salute præmissa. Ex literis nostris ad Capitulum Ecclesiæ nostræ Scepusiensis datis intelliget R. V. nostram resolutionem ratione duarum vinearum in promontorio oppidi Liska, cum D. Præposito controversarum[2]. Accipiat itaque Reverentia Vestra ad manus suas fideles in sequestro vina ex illis vineis (in quantum controversæ sunt) hoc anno

[1] Sennyey István püspök 1630. évi február 25-én Veszprémből Győrre helyeztetett át, 1630. évi február 26-án már utóda lett csikamádéfalvai *Szentandrássy István*, előbb erdélyi (vál.) püspök, ki *Lukcsics J.* szerint (Series Episcoporum Vesprim., Budapest 1907., 16. l.) kevéssel utóbb meghalt. Tehát a fenti levélben említett püspök csakis Szentandrássy lehet. *Fraknói* (P. P. és kora II., 383. l., 4. j.) *Csiky*-nek nevezi az 1630. évben elhunyt veszprémi püspököt.

[2] E levél „motu proprio" formája arra hagy következtetni, hogy a pár nappal előbb megtartott egyházmegyei zsinat (1630. október 4.) alatt kapott Pázmány információkat e viszályról. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 364. lap.

provenientia, donec negotium a nobis, moderno rerum statu aliquantisper pacato, jure determinari possit; id quod tam memorato Capitulo, quam etiam D. Præposito diligenter perscripsimus. Valeat in Domino feliciter. Tyrnaviæ 5. Octobris 1630.

Cardinalis Pazmany.

Ezen levélszöveg régi másolatban fennmaradt a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. II., fasc. 4., nr. 4. Fenti közlés ezen másolat után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 380. l.

620.

1630. OKTÓBER 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Azt elismeri, hogy a végvárak czéljaira az idei gabonából és borból ígért bizonyos mennyiséget, de soha eszébe sem jutott az, hogy ily czélra 30.000 tallért is felajánljon. Szó volt ugyan arról a tanácsban, hogy valahonnét lehetne kapni pénzt, esetleg többektől egyetemlegesen, de ő a negyedrészét sem tudná megadni, sőt fél, hogy a mindjobban elhatalmasodó zavarok miatt a megígért élelmet sem lesz képes szállítani.

Augustissime Cæsar, Domine Domine clementissime.

Benignas Ma^{ttis} V^{ræ} literas Ratisbonæ 27. Septemb. exaratas accepi. Verum est, Clementissime Cæsar, Domino Cancellario me dixisse, quod pro Confiniorum necessitate frumenti et vini horni[1] copiam aliquam libenter subministrabo, dummodo certa solutionis ratio constet. Cœterum, ne quidem in mentem mihi unquam venit, triginta millium Tallerorum repræsentatio, nedum ut eam obtulerim. Nam revera facultatis meæ non est, si vel maxime vellem, hujusmodi summam repræsentare. Discursus fuit in Consilio ejusmodi, quod si secura ac certa ratio esset solutionis, apud aliquos inveniri forte posset, qui, plures simul, eam summam conficere possint.

Itaque nulla mihi media nec rationes suppetunt, nedum tantam summam, sed vel tertiam aut quartam partem præstandi, præsertim in hoc, qui patriam turbare incipit, periculoso statu.

Et licet Annonariæ Magistro jam antea scriptotenus exhibitum sit a meo Præfecto, quid pro Annona confiniorum præstare possit, quia tamen postea status patriæ turbatus est, et jam trepidatione miseræ plebis omnia sunt plena, certus non sum, an ea quoque ipsa præstari possint.

[1] Hornus = idei (horno = ez idén).

Hæc Ma^tti V^ræ volui humillime suggerere. Deum orans, ut Majestatem V^ram diu salvam tueatur.

Posonii, 7 Octob. 1630.

Sacratissimæ Ma^ttis V^ræ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Aliquot jam literas M^tti V^ræ scripsi de præsenti putati Principis novi Transylvaniæ negotio, nescio an ad M^m V^m pervenerint, plura nunc Generoso D. Menoldo communicavi, quæ M^tti V^ræ significabit.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen az aláírás („Hum. et o. s. C. P.") és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1630. évi október havi csomóban, október 16. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

621.

1630. OKTÓBER 9. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Nagyszombat sz. kir. város tanácsához.

Özvegy Partinger Gáspárné ügyében közbenjár a tanácsnál, engedje meg az özvegy asszonynak, ki szülei után nagyszombati illetőségű és odavaló háztulajdonosnő, hogy borait bevitethesse a városba és egyéb polgári jogokban is része lehessen.

Prudentes ac Circumspecti D^ni, Amici nobis honorandi.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Nyavalyás Partinger Gáspárné asszonyom találá meg bennünket, jelentvén, hogy kegyelmetek ott az kegyelmetek városában való polgári igazságban nem akarván őtet megtartani, borait nem engedi bevitetni; könyörge azért azon, hogy kegyelmeteknél törekednénk mellette; mert noha az szegény megholt ura: Partinger Gáspár lemondott volt ott való polgári állapatnak, de az asszony mind házát s mind penig ott való örökségét megtartván, mint szintén az elei, az Polgárságban megmaradott. Kegyelmeteket azért szeretettel kérjük, megtekintvén árva özvegy állapatját és igazságát is, mi reánk való tekéntetből is, nemcsak borait engedje bevitetni, de az közönséges igazságban, melylyel az kegyelmetek városbeliek szoktak élni, tartsa meg kegyelmetek. Ezzel az Úr Isten kegyelmeteket sokáig éltesse.

Datum Posonii 9. die Octobris 1630.

Prudentium ac Circumspectarum D^num V^rarum addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis D^nis N. N. Judici ac Juratis Civibus Liberæ ac Regiæ Civitatis Tyrnaviensis etc. Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepporum sæc. XVII." felírású fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

622.

1630. OKTÓBER 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Az idei váratlanul igen bő bortermés miatt, ezer akóra elégséges, nagyobb hordókat kér rendelni, akár a klosterneuburgi prépostnál, akár máshol; a hordók ára borban fog kifizettetni, ha lehet; ha nem, részletekben pénzben. A Pázmáneumra és az erdélyi állapotok vészes megfordulására vonatkozólag tesz közléseket.

R^de in Chr^to Pater.

Pax Christi.

Præter opinionem omnium Divina bonitas largiorem Vini proventum concessit, quam sperabamus. Atque ita factum est, ut Domus nostra Posoniensis, defectum vasorum patiatur. Quocirca Reverentiam V^m rogo, si fieri potest, vel apud Admodum R^dum D. Præpositum Clastenaburgensem[1] (sic!) vel apud alios procuret nobis vasa majora, pro mille urnis. Curabimus per Provisorem nostrum Posoniensem, ut pretium vasorum in vino persolvat. Quo majora fuerint vasa, eo meliora erunt.

Injunximus D. Vicario, ut Alumnos illuc mittendos tempestive expediat. Offeruntur nobis insignes Adolescentes Ungari, sed qui Syntaxim nondum excesserunt. Nostra autem mens esset, ut infra Rhetoricam[2] non reciperentur, quo citius tantæ Sacerdotum penuriæ occurri posset.

In Transsylvania deposita misera Principissa, eo quod suspecta esset de Catholicismo. Electus est in Principem Georgius Rakochy, maximus Catholicorum hostis. Vix puto, amplius ibi mansuros Patres. Et jam rumore spargitur, plerosque Catholicorum D^norum captivatos esse. Deus dirigat omnia ad Sui nominis gloriam. Valeat R^tia V^a, et pro nobis oret.

Selliæ 13. Octobris 1630.

Cardlis Pazmany m. p.

[1] Mindenesetre: „Klosterneuburgensem".

[2] A Jézus-Társaságnál a studia inferiora (a mai gimnáziumok 1—5. osztályainak megfelelően) ezen évfolyamokból állott: 1. Rudimentistæ (parvistæ). 2. Principistæ. 3. Grammatistæ. 4. Poëtæ. 5. Rhetores. Vagy a tárgyak nevei szerint: 1. Grammatica infima. 2. Grammatica media. 3. Grammatica suprema. 4. Humanitas seu poësis. 5. Rhetorica.

P. S. R^tia V^a si pro vino non posse[1] (sic!) vasa haberi, facta de pretio conventione, dabit nunc Provisor noster aliquot Rhenenses. De residuitate vero R^tia V^a nomine suo assecuret, et efficiat, ut vasa consignentur manibus hominum n^rorum. Procuraturi summus brevi exolutionem restantis debiti.

Kivül:

Reverendo in Chr^o P^ri Joanni Hmyrrha, Societt. Jesu Sacerdoti et Alumnatus N^ri Ungarici Viennen. Regenti Amico nobis honorando.

Viennæ.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 28^a—28^b lapokon. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 347. l., 2. j. (Fraknói „november" 13-ikát említi a levél keltének napjaként.)

623.

1630. OKTÓBER 14. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Sennyey kanczellárral való tanácskozás alapján a sürgős betöltést követelő veszprémi székre Dávid Pál váczi (vál.) püspököt, az így megüresedő váczi püspöki székre és pozsonyi prépostságra Draskovics Györgyöt, ennek helyébe a pécsi püspökségre pedig Winkovich Benedek zágrábi nagyprépostot ajánlják, ez utóbbit nevezetesen azért, mert az 1625. évi országgyűlésen ártatlanul szenvedett testi bántalmazásért az uralkodó neki ilyes reményt nyújtott.

Augustissime Cæsar, Domine Domine clementissime.

Cum D^no Cancellario de præsenti vacatione Episcopatus Wesprimiensis conferentes, deprehendimus, non sine magno animarum dispendio Ecclesiam illam pastore carere vel ad breve tempus. Quocirca demisse Majestatem Vestram rogamus, ut authoritate Juris Patronatus sui, providere dignetur illi Ecclesiæ: Et cum universa circumspexissemus, videtur nobis bene prospectum fore illi Ecclesiæ, si Majestas Vestra R^ndmum D. Paulum David Electum Episcopum Waciensem Ecclesiæ Wesprimiensi præficiat. Et quia per ejus promotionem vacabit Episcopatus Waciensis et præpositura Posoniensis, Majestas Vestra dignetur utrumque hoc beneficium R^ndmo D^no Georgio Draskowytth Episcopo Quinque-Ecclesiensi conferre.

Ad episcopatum vero Quinque-Ecclesiensem D^nus Benedictus Winkowicz, Præpositus Major Zagrabiensis posset promoveri, nam

[1] Kétségkívül íráshiba, ehelyett: „possent".

vicinus est illi Episcopatus, et vir bonus est, atque etiam dum Sopronii tribularetur,[1] spes aliqua ipsi data fuit a Majestate Vestra de futura promotione.

Hæc nos conjunctim Majestati Vestræ repræsentare debuimus, Deum orantes, ut Majestatem Vestram diu felicissimam tueatur.

Selliæ die 14. Octobris 1630.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimi et obligatissimi Servitores

Cardinalis Pazmany m. p.

Stephanus Sennyey
E. Jauriensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Udv. Kanczelláriai Levéltár „Litteræ Archiepp." nr. 56. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

624.

1630. OKTÓBER 14. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Magyar- és Csehországok nevében régebben már Rómában benyújtott és most megújított, Szent Adalbert és Szent István ünnepeinek a római breviarium kalendáriumába való beléfoglalására vonatkozó kérelmet[2] kéri most újból pártfogásába venni, mert híre van, hogy a breviariumban némi változtatást tesznek. Pallotto bíboros, volt nuntiust is kérné meg a király a közbenjárásra.

Augustissime Cæsar, Domine Domine clementissime.

Intercesserat Majestas Vestra apud Summum Pontificem, ut ad instantiam Regni Ungariæ et Boëmiæ, Sanctum Adalbertum et sanctum Stephanum Regem (quorum festi dies in foro et choro apud nos sunt

[1] Itt Pázmány arra utal, hogy Winkovichot az 1625. évi országgyűlés alsótábláján megöklözték és haját és szakállát megtépték a protestáns rendek azért, mert mint az alsótáblától a felsőtáblához menesztett küldöttségnek szónoka, ki merte jelenteni a főrendek előtt, hogy az átadott törvénytervezet nem felel meg az országgyűlés határozatának, hanem a fogalmazó-bizottmányban pillanatilag beállott protestáns többség erőszakoskodásából lőn így átdolgozva. (Épületes volt a prépost viselkedése, aki felemelkedve az ütlegek után, e szavakkal: „Beati, qui persecutionem patiuntur" etc. elhagyta a termet és a főrendekhez ment elégtételért.) *Winkovich* bántalmazóinak, a küszöbön levő koronázás miatt, nagyobb büntetésük nem esett: a főbűnösök a koronázási nap reggelén térden állva bocsánatot kértek a királytól, majd a kanczellár megrovó iratot olvasott fel előttük; másnap pedig bocsánatot kértek az országgyűléstől, az egyházi rendtől és Winkovichtól. *Winkovichnak* az országgyűlés két törvényczikkben adott elégtételt: a LXII. t.-czikkben hasonló merényletek szigorú büntetéssel tiltatnak, a LXI. t.-czikkben pedig a jövőre a főrendiházi tagságot adja meg a zágrábi nagyprépostnak (függetlenül a vránai perjelségtől, amelyet már Verbőczy szerint Trip. II. 54. megilletett a főrendiházi tagság). A pápa az „usus pontificalium" jogát adta ez alkalomból Winkovichnak; a király pedig további előléptetést helyezett neki kilátásba. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 171—175. l., 383. l., 4. j.

[2] A pápához intézett kérvényt Pázmány 1630. nov. 18-iki dátum alatt küldte el Rómába; de már pár évvel előbb is, 1625. nov. 19-én a soproni országgyűlés kath. rendei Pázmány elnöklete alatt is fordultak ezen kéréssel a pápához. Lásd e levelet fent.

solennes) Calendario Romani Breviarii insereret. Et licet Sanctitas Sua rem distulerit, spem tamen non præscidit.

Cum igitur nunc aliqua in Romano Breviario mutatio futura dicatur, Majestatem Vestram rogo, dignetur iterum hac de re Sanctitatem Suam interpellare. Sed et Eminentissimo Dº Cardinali Palotto hac de re scribere, ut et literas Majestatis Vestræ, Suæ Sanctitati repræsentet, et sua authoritate rem promoveat. Quam ad rem Sua Eminentia suam operam mihi obtulit promptissime. Aucto horum Sanctorum cultu, augebitur eorum suffragatio pro Majestatis Vestræ felicitate. Servet Deus Majestatem Vestram diu florentem.

Selliæ 14. Octobris anno 1630.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Udv. Kanczelláriai Levéltár: „Litt. Arch.-Epp." nr. 57. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 331. l. *Fraknói* itt azt mondja, hogy a pápa 1631. évben teljesítette Pázmánynak kérelmét, de *Fraknói* figyelmét talán elkerülte az, hogy Szent Adalbert ünnepe most sincs még benne a római kalendáriumban, de benne van Szent Istváné (2. Sept., Calend. és Proprium Sanctorum). Tehát a kérelem teljesítése csakis Szent Istvánra értendő; a *Fraknói* által (i. h. 1. j.) idézett 1632. jan. 17. pápai bréve is csak ezt mondja: „Libenter . . . . intelleximus tibi ceterisque R. Hung. primoribus jucundum fuisse, quod S. *Stephanum* in Rom. Brevi referri curaverimus". Megkülönböztetendő ezen kérelemtől a fenti 1630. ápr. 16. levélben foglalt kérelem, t. i., hogy a pápa engedné a magyar szentek officiumait belévenni a római Breviarium és Missale függelékébe, és ezen szövegek szerint ezen ünnepeket és nyolczadaikat megtartani. Itt tehát a „Proprium Hungariæ" kéretik, nem pedig a „Proprium Sanctorum Calendarii Romani"-ba való felvétel. V. ö. még *Fraknói V.*, i. m. 176. l., valamint az alábbi, 1630. nov. 18. leveleket.

625.

1630. OKTÓBER 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Etsi ita conventum erat, ut quinque duntaxat submitterentur Alumni, quia tamen octo occurrerunt, qui Rhetoricam[1] absolverunt,

[1] A rhetorika a középkorú triviumnak (alsó-gimnáziumnak felel meg) az utolsó tárgya volt (grammatika, dialectika, rhetorika); ezt követte a quadrivium (arithmetika, geometria, musika, astronomia). De a jezsuita-iskolákban (Ratio studiorum, 1599., Cl. Aquaviva jezsuita-generálistól) a középiskola

nec frequentes sunt hujusmodi occasiones, submitto omnes, ea tamen lege, ut pro hoc anno, trium supranumerariorum sustentationi, centum Rhenenses pro singulis subministrabo. Si volet in vino R. V^a, in vino præstabo: si pecuniam malit, dabo pecuniam. Erunt forte ex his, qui post Logicam Casus[1] audiant. Sed et hi necessarii sunt pro Pagis.

In eo laborandum esset, ne in Alumnatum reciperentur nisi Logici, ut in hac extrema Sacerdotum penuria citius admoneri (sic!) possint.

Ago gratias pro Saxonici Ducis Epistola. Si quid occurret novi, communicet R. V^a.

Valeat et pro me oret.

Tirnaviæ 22. Octobris 1630.

R. V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndo in Christo Patri, Joanni Hmyrra Societ^tis Jesu Sacerdoti et Alumnatus N^ri Viennen. Regenti etc. Nobis honor. Viennæ.

Ezen levél eredetije fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. kötet, 36^a. lapon. Az egész levél Pázmány kezeírása, kivéve mégis a külső czímiratot. Fenti közlés az eredeti után történik.

626.

1630. OKTÓBER 28. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Kivételesen, a nagy paphiányra való tekintettel, megengedi, hogy az esztergomi kanonokok a maguk költségén tarthassanak növendékeket a Pázmáneumban, így legközelebb Lósy egri vál. püspök.

Reverende in Ch^to Pater.

Salute et n^ri commendatione præmissa. Quamvis nolimus Collegium illud nostrum aliis patere, quam Alumnis nostris, ob summam tamen

(studia inferiora) ezen 5 osztályból állott: parvistæ (rudimentistæ), principistæ, grammatistæ, poëtæ, rhetores, vagy a tárgyak nevei szerint: grammatica infima, media, suprema, humanitas seu poësis et (5.) rhetorica. Ezekre következett a háromévi bölcseleti tanfolyam: logica, physica és metaphysica (cum ethica). A physikával kapcsolatban mathematikát, astronomiát, geographiát és meteorologiát, a metaphysika és ethika mellett pedig psychologiát és physiologiát is tanultak. (V. ö. Fr. *Paulsen,* Geschichte des gelehrten Unterrichts, II. kiad. (1896.), I. köt., 414—419. l.) Ha tehát Pázmány a Pázmáneum II. alapító levelében (1623. szept. 20.) a Pázmáneumba való felvételhez az „ad minimum poësim audire possint"-et kívánja meg, akkor ő azt kívánja, hogy a Pázmáneumba legalább is a studia inferiora utolsóelőtti fokán (poësis) állók vétessenek fel; de a fenti levélben már azt mondja kívánatosnak, hogy lehetőleg logikusok, vagyis a bölcseleti tanfolyam első fokán állók vétessenek fel, illetőleg, hogy a Pázmáneumban már a logikával kezdhessék, tehát, hogy a rhetorikát már otthon elvégezték legyen.

[1] A Pázmáneum II. alapítólevelében Pázmány kiköti azt, hogy a pázmániták közül csakis kevesen bocsáttassanak a logikán felüli bölcseleti és theologiai tanulmányokra, a többieknek csakis „Casuum et Controversiarium aliqua notitia"-t ír elő, ezen levélben pedig világosan megjelöli az alsó határt, t. i., hogy a rhetorika után még logikát hallgassanak és ezután a theologiából csak a „Casus"-okat (morális).

Sacerdotum penuriam, consensimus, ut ad tempus Canonici hujus nostri Capituli clericos aliquos, cum expresso nostro consensu, illic alere possint, suo sumptu. Quocirca cum R^smus^ Ecclesiæ n^ræ^ Præpositus Major, Electus Episcopus Agriensis, instanter a nobis petierit, ut duos Alumnos suos illuc admitti pateremur, idcirco R^tiæ^ V^æ^ significandum duximus nos annuisse. Atque eandem feliciter valere cupimus.

Tirnaviæ 28. Octobr. 1630.

R^tiæ^ V^æ^ Addictissus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Chr^o^ P^ri^ Joanni Hmyrrha Societ. Jesu Sacerdoti, et Alumnatus N^ri^ Viennen. Regenti et Nobis honor.

Ezen levél eredetije, mely, a külső címiratot kivéve, Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 32^a^. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

627.

1630. NOVEMBER 4. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Eszterházy Miklós nádorhoz.

Az erdélyi dolgokra nézve II. Ferdinánd a várakozásra szánta magát, viszont azonban, ha a felkelők és a császári sereg Erdély felé vonúlna, a most viszálykodó felek (Bethlen I. és Rákóczy Gy.) bizton kibékülnek és egyesülnek az ellenállásra, sőt támadásra. Eszterházy (a nádor) nélkül Alagi és Bornemissza (kapitányok) mit sem mernek tenni. De Eszterházy odamenése is meggondolandó, főleg, mert a török nagyvezér, Rákóczy megtámadtatása esetére, háborúval fenyegetőzik. De baj az is, hogy a téli idő alatt a felkelő hadak elszállásolása nyomja a szegény népet. Eszterházy maga tán többoldalú információ alapján tisztábban lát a dologban. Ha a hadbaszállásra határozza el magát, akkor gyorsan és nagy erővel kell támadni.

Szolgálok kegyelmednek és Istentül minden jókat kévánok. Az kegyelmed 2. Novembris irt levelét csak reges (sic!) úgy mint hora 10 die 4. Novembris adák meg, az inclusa Relatioval, melyet Reway uram hozott.

Szánakodom igen azon, hogy kegyelmed az fogfájás miatt kinoztatott, és kérem Istent, tartsa kegyelmedet jó egészségben és vezérelje minden dolgait az ő szent nevének dicséretire és hazánk javára.

Ma tizenkettöd napja, hogy házamból ki sem léphettem. Az Isteni szolgálatokat is csak ithon az Capolnában végeztem; valamivel immár

jobban vagyok és az fájdalom megszünt, sajog és dagad a lábam. Járok lassan a házban. Reméllem, immár talpra állok.

Az Relatiokat és Cassárúl irt leveleket megolvastam, és tagadhatatlan, sokféle gondolkodásim vadnak.

Legelöször forog elmém az Cancellarius uram hozta Relatio (sic!), és mivel kegyelmednek mondottam vala Possonban, hogy én is bőségesen írtam ö felségének pro posteris motivis, melyek eszemben jutottak. Arra micsoda választ irjon (sic!) ö felsége, im kegyelmednek odaküldöttem és kérettem kegyelmedet, hogy ezen levélvivö szolgámtúl küldje vissza, úgy tetszik, ö felsége mindent in suspenso hagy. És ha az órába vagy a malomban az első kerék nem forog, úgy keveset foroghatnak a több kerekek. Forog az is eszemben, hogy még mások veszekednek egymással, félő, hogy ha valami derék indulat leszen innen, mindenik azt fogja gondolni, hogy ő reájok indulnak, és megbékélteti, söt egybekötteti öket, hogy præveniant, non præveniantur. Mert a félsz sok erös resolutiokat tehet emberrel. Aki legnehezebb, abban igen megakadok, hogy ha kegyelmed maga el nem megyen, héába való dolognak látom az oda való dolgot. Mert mind Alagi uram, mind Bornemissza rettegve és tapogatva várnak. És minden Resolutiot és ordinatiot in particulari innen fognak várni. Mivel egyszer megütköztek rendelések miatt, bizonyos, hogy mindenbe rettegni fognak, nem akarván böcsületöket periclitálni. És igy papirosból fognak hadakozni. Bezzeg, ha kegyelmed maga ott lenne, és amint naponként és óránként változnak a [künső][1] ország dolgai, azoknak változási szerént forditaná a kormányt, és változtatná a Tanácsot, lehetne valami. De hogy kegyelmed oda menjen, abba is nagy hatalmas akadályokat látok. Ezekhez járul az is, amit köz hirül hallok a török felöl. Azt hirlelik, hogy Hosszuthóthy uram által kegyelmednek az vezér megizente, hogy ha Rákóczyra vagy Erdélyre megyen valaki, ő is Ibraim passáért (?) küldött és az földet elrabolja. Söt hogy kivánja, hogy holdoljon, valami Sultan Sulyman idejétül fogva holdolt. Ezek úgy vannak-e, vagy nem, én nem tudom. De ha úgy vannak, bizonyos, hogy a török békességhez nem kell biznunk.

Mind ezek, tagadhatatlan, hogy nagy szeget ütöttek fejemben. Ellátván, hogy a téli üdő rajtunk, és az vármegyék elunatkoznak. Azt is meggondolván, hogy az quartirozás úgy elfogyatja az szegénséget, hogy magok is éhhel, hideggel halók lesznek, és a hadakat sem tarthatják. Sok difficultást látok az dologban.

[1] A szó olvasása bizonytalan.

Elhittem, hogy kegyelmednek az maga hivataljára nézö dolgokban mélyebb és belsö értelmi vannak, mind ö felségétül Császár urunktól, mind egyéb helyekrül és inkább feltalálja az alkalmatosságokat, melyeket én nem tudok. Abban is bizonyos vagyok, hogy mind hazájának, mind Religiójának tekélletes iga[zsággal][1] igyekezik szolgálni. Azért én amit g[ondolok] csak az, hogy Istenemet buzgó szivvel kérem, [hogy] az kegyelmed gondolatit és tanácsit vezérelje minden üdvösséges jókra. És ha kegyelmed tudósit, mit végez finaliter az dologrúl, jó néven veszem kegyelmedtül. Mert noha hirlelik, hogy Kéri János uramat nyolcz száz lovassal meginditotta immár kegyelmed, de én még eddig nem hittem. Az bizonyos, hogy ha ugyan úgy találja kegyelmed, hogy progrediálni kell, nem is kell vele késni, nem is kell oly erőtlen haddal mozdúlni, hogy hátra kellessék térni.

Ezek után Isten kegyelmedet tartsa és áldja meg minden jókkal.

Szombatban 4. Novembris 1630.

Ezen levélnek eredeti, egészen Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a M. Történelmi Társulatnak tulajdonát képező, a M. Nemzeti Múzeum levéltárában őrizett letétei közt: IV. letét, Vaczulik Vincze adománya, 10. sz. levél. Fenti közlés az eredeti után történik. A címzett személye a levél tartalmából és Eszterházynak ugyanott őrzött 1630. november 2. leveléből (i. let. 7. sz.) volt elég valószínűséggel megállapítható.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 344—345. l.

628.

1630. NOVEMBER 6. *Kiadatlan.*

Lósy Imréhez írt „opinio" a Rákóczy ellen való téli hadviselést illetőleg.

Veszedelmesnek tartja azt, ha Rákóczy Magyarországba be fog törni, mert ő a hét vármegyére fog áhitozni és a katholikus vallást próbálja majd megnyirbálni. Ha, mielőtt Erdélybe ment, egy hirtelen támadással a hajdúkat elvonták volna tőle, akkor az erdélyiek a fejedelemséget sem adták volna neki az egyezségben;[2] de most már meg kell gondolni a Rákóczy elleni háborúkezdést, a halasztás csak használhat. Téli hadjáratnak elejét kell venni; elég volt eddig is megtartani tél idejére a hadakat. Még legjobb volna, ha a nádor a hadba szállott megyéket és urakat egybehívná és közölvén velük Rákóczy békeajánlatát és a közte és Bécs közt folyó tanácskozásokat, őket hazabocsátaná, utalással a téli hadjárat nehézségeire is. Erről azután értesíteni kell a törököt és Ferdinánd királyt.

6. Novembris 1630.

Mit kelljen az mostani állapotban mívelni, bizony igen nehéz kezdés. És elsőbe fundamentomúl vetem, hogy az Rákóczi uram indulatját én igen veszedelmesnek itílem, ha végbe megyen; mert nem hiszem,

[1] Elrongyolódva a papiros széle, itt és alább több lapszéli betű helye hiányzik.

[2] Topai egyezség. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 345 l.

hogy megelégedjék állapotjával, hanem az hét vármegyére fog vágyódni, az maga uraságának is assecuratiójáért. És az Religio Catholicát is fogyatni igyekezik. Azért én abba az opinióba voltam, míg ez dolog függőbe és bizonytalan volt, hogy csak valami kevés néppel is diversiót kell vala tennyi, hogy az hajdúság mellőle elvonatott volna, így az erdéliek sem mentek volna semmi tractára vele. De most immár minek utána Erdéllyel végezett és fejedelemségre jutott, sok és nagy gondolkodással kell akármihez is kezdeni.

Fundamentomúl azt vetem, hogy semmit Rákóczi ellen mi nem effectuálhatunk, ha Császár ő felsége erős Resolutiója és ereje nem accedál. Mert az felföld igen hajt ő hozzá; és ereje is annyi van immár, hogy nehéz vélle birnya.[1] Ennek felette, amit ember elkezd, meglássa, mi fejébe kezdi, mert a hadakat országok jövedelmével kell viselni. És nem elég felszedni, hanem meg kell gondolni, mivel fizessen neki, mindaddig, valamig a had tart, és mivel kell elbocsátani. Mert a hadkezdés rajtunk áll, de nem végezhetjük akkor, mikor akarjuk. És a szeginség is lehetetlen, hogy eltartsa.

Azért azt is előttünk kell viselni, hogy ő felsége nem akarja, hogy addig valami indulat legyen, míg a dolog ki nem nyilatkozik, ha kelljen-e hadat viselni, vagy békességgel componálni.

Ennek felette, télbe idegen nemzetet hozni, csak arra való, hogy fogyassa a szeginséget. Ha nyárba had lett volna is, télbe meg kellene szánnya a szeginséget és nagyobb szükségre tartani. Lehetetlen is, hogy a szeginség kiteleltesse az hadakat. És nagy számadás Isten előtt, így rontani a szeginséget, amint csak most is kezdették. És mi leszen továbbra?

Quod differtur, non aufertur. Ha e télbe valami csendes végezés nem leszen, kikeletre az ő felsége erejével és authoritásával mindenben jobb mód lehet.

Rebus sic stantibus, amint most vannak, kelljen-e két ezer embert küldeni a felföldre vagy nem? méltó gondolkodásra. És elsőbe ezt kell meggondolni, mi végre kell azoknak oda mennyi? Az Rákóczi várait télbe meg nem veszik. És ha megvehetnék is, nem itílem, hogy még ideje legyen abba kapni. Sat cito, si sat bene. Az Hajdu városokra ha mennek, nem tudom, ha birnak véllek, oly közel leszen Várad. És ha (kit Isten ne adjon) megvernék és megtolnák (sic!), félő, hogy az vármegyék is oda ne lennének. Mert mindezzel a két ezer emberrel sem leszen oly erős Alagi uram, hogy bírhasson az Rákóczi népével, mely

[1] Így van írva, ami olvasható így is: „bírnia".

Váradtúl másfél nap, szinte Colosvárrúl is négy nap, reá érkezik az vásárra (? Vásárra ?).

Egyáltaljába azért nekem úgy tetszik, hogy most hadat kezdeni Rákóczi ellen, nem hasznos; hanem az üdőnek változásával és az állapotnak külömbözésével, az tanácsnak is változni kell. És okosan jó szívvel le kell az hadakat szállitani. Mert azért, téli üdőbe elunják az vármegyék a táborozást, és félő, hogy lassan elolvadnak.

Hogy Palatinus uram reputatiójával legyen az dolog, nekem úgy tetszik, hogy egybe kellene ő kegyelmének győjteni az vármegyéket és urakat (a tavalyi levelének in simili írván). És meg kellene mondani, hogy Rákóczi megalázta magát, követeket küldött és ő felségétül consensust kéret.[1] Kire nézve ő felsége Sennye Sándor uramat béküldte, hogy értse az dolgot. És azt írja ő felsége, hogy addig veszteg levén, ha kívántatik, ő felsége is küld elégséges népet. De elébb a keresztyén fejedelmek szokását követvén, pacifico medio tentabit. Azért ez így levén, ő felsége kegyelmesen és Palatinus uram is kedvesen vette az ország promptitudóját, és most téli üdő is levén, visszabocsátja úgy azért, hogy ha hazánk szüksége fogja kívánni, mint jó haza fiai készen legyenek oltalmazni is.

Ennek az indulatnak le kell szállani kelletelen (?), mert sem a tél nem szenvedi, sem ez a darab föld el nem tarthatja a tábort. És mennél tovább halad a leszállás, annál több és nagyobb akadékok lesznek benne.

Ezen dologrúl az törököt is tudósítani kell.

Ő felségének pedig megírnya[2] a dolgot.

Ha látnám, hogy más mód volna a dologba, bizony örömest követném. De mennél tovább hallad az dolog, annál több akadékot látok.

Mindazáltal, akinek Isten jobb modusokat és mediumokat suggerál, tudom el nem titkolja, mert ezt conscientia szerént kell ruminálni, minden privata passio nélkül.

Ezen levél eredeti, egészen Pázmány által sajátkezűleg írt, fogalmazványa fennmaradt a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában őrizett letétében: IV. számú letét, Vaczulik Vincze adománya 12. sz. alatt. Fenti közlés ezen példány után történik. A címzett személyének (Lósy) meghatározása Lósynak 1630. november 9-iki levele alapján (lásd e levelet ugyanazon letétben 14. sz. a.) történt, ahol Lósy ugyanis megemlíti Pázmány „opinió"-ját.

[1] Írva: „keret".

[2] Olvasható így is: megírnia.

629.

1630. NOVEMBER 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

VIII. Orbán pápához.

Az összes katholikus rendek nevében kéri a római kalendáriumba felvenni Szent István és Szent Adalbert neveit.

Beatissime Pater ac Domine D^ne^ benignissime.

Ut quorum indefesso labore prima Catholicæ Religionis fundamenta in Ungaria, Polonia, Bohemia jacta sunt, eorum veneratione aucta, novis incrementis reflorescat avitæ pietatis splendor, Sanctitatem Vestram, non meo solum, verum omnium Ordinum Catholicorum Ungariæ nomine, demisse rogo, ut Sancti Stephani Regis et Sancti Adalberti Martyris nomina Romano Calendario inseri clementer jubeat.

Sanctitatis V^ræ^ pedes humili osculo veneror ac diu feliciter Ecclesiæ Dei præesse voveo.

Tirnaviæ 18. Novembr. 1630.

Sanctitatis Vestræ Humillima creatura et obligatiss. servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 62^r^. Csak az aláírás („Hum. cr. et o. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 176., 331. l., valamint a fenti 1625. november 19-én és 1630. október 14-én írt leveleket.

630.

1630. NOVEMBER 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Kéri a bíbornok pártfogását a Szent István és Szent Adalbert neveinek a római kalendáriumba való felvételét illetőleg.

Eminentiss^me^ ac Rnd^me^ D^ne^ Patrone colend^me^.

Non solum universum hoc regnum Ungariæ mecum una, verum etiam Imperatoria Majestas, et Rex quoque Ungariæ, demisse Sanctitatem Suam orant, ut primos in Ungaria, Polonia, Bohemia Catholicæ

Religionis propagatores, Sanctum Stephanum Regem et Sanctum Adalbertum Episcopum et Martyrem Calendario Romano inserere dignetur, ut aucto Sanctorum istorum cultu, eorum interventu, tanta Religionis Catholicæ damna in hisce Regionibus sarciantur.

Eminentmam ac Rndmam Dnem Vram instanter rogo, velit sua gravissima authoritate, negocium hoc promovere, ut cumulo hoc beneficiorum æternum sibi obliget amplissimorum regnorum obsequendi studium. Manus Eminentiæ Vræ veneror ac eidem a Deo felicitatem omnem precor.

Tirnaviæ 18. Novembr. 1630.

Eminentmæ ac Rndmæ Dnis Vræ Humillimus et obligatiss. servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol., 63r. Csak aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. az előző levelet.

631.

1630. NOVEMBER 21. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az Erdély miatt keletkezett háborúskodás ügyében úgy vélekedik, hogy a nádornak jogkörét meghaladja a népfelkelés egybehívása, pedig ő négy év óta immár másodízben teszi azt. Az sem helyes, hogy külön követségeket meneszt a törökhöz. Ami a jövőt illeti, véleménye (Pázmányé) ez: Rákóczy fejedelemségéből veszélyek várhatók az országra és a katholikus vallásra nézve. Módot kellene találni arra, hogy Rákóczy Erdélyt (egészen) birtokba ne vehesse, de nyilt háborút ellene kezdeni nem ajánlja; ha fejedelemmé lesz, még kevésbbé. Különben is félő, hogy mindezen tanácsa már hiábavaló, mert Rákóczy választása a közeli időben eldől. A törökkel való békét igen féltékenyen kell megóvni. Az utóiratban újból a török fenyegető magatartására utal; javasolja a felkelő seregnek királyi levéllel való hazabocsátását.

Augustissime Cæsar, Domine Domine benignissime.

Cum non ignorem Majestatem Vestram de præsenti statu afflictissimi hujus Regni Ungariæ informari ab iis, quibus administrandæ Reipublicæ cura commissa est, rarius ego interpello occupatissimas Majestatis Vræ aures. Nunc vero, quo loco res consistant, dissimulare non potui.

Legatus Stephani Betlen, electi nuper a Transylvanis in Principem, huc appulit, cum literis sui Principalis ad me quoque exaratis. Heri Dnus Palatinus una cum Dominis Consiliariis vicinioribus ad me venerunt. Multi fuere discursus, quos, credo, Matti Vræ Dnus Palatinus perscribet. Quæ mea fuit et est sententia, demisse Matti Vræ significo.

Nunquam in Ungaria moris fuit, ut Palatinus ad arma populum convocaret, nisi expresso mandato Regis interveniente, idque etiam lege cautum fuit. Neque enim hujusmodi Insurrectio fiebat, nisi cum Regia Majestas, maturo ac gravi consilio, defensivum vel offensivum bellum gerendum statuisset, suisque viribus et armis explicatis, velut auctuarium, pro levi armatura promiscuum vulgus adesse jussit. Cœterum ab annis quatuor, iterato jam ad arma convocavit populos D. Palatinus, nec quidem Consiliariorum Ma^{ttis} V^{ræ} votis prius auditis. Licet enim Consilium D^{nus} Palatinus convocaverit, prius tamen, quam convenirent Consiliarii, promulgavit Insurrectionem. In Consilio sententia mea fuit: Multas esse rationes, ob quas Majestas Vestra, jure merito sese vindicare debet, ob susceptam a Transylvanis irruptionem in Ditiones Ma^{ttis} V^{ræ}, Haydones avulsos, Militem Ma^{ttis} V^{ræ} non lacessentem bello petitum. Cœterum de tota re Majestatem V^{ram} prius informandam esse; neque Insurrectionem fieri debere, nisi jubente Ma^{tte} V^{ra}, et ubi validus Majestatis V^{ræ} Exercitus in campo fuerit. Dominus Palatinus optimæ intentionis est. In hisce similibus tamen, facta unius Palatini in exemplum trahent secuturi. Et si quis Palatinus malus fuerit, facile abutetur potestate. Idem dico de Legationibus ad Turcam institutis, et similibus.

Et revera, hujusmodi Insurrectionibus, nisi Ma^{ttis} V^{ræ} vires adsint, nihil effici, nisi ruinam miseræ plebis, experientia docet: Nam nec eæ sunt copiæ, quæ per se magnum momentum habeant, nec modus est eas sustentandi et solvendi, nisi Regia manus accedat.

Sed de eo, quod factum est, frustra sermonem spargo; adnecto, quid rebus sic stantibus mihi videatur.

Pericula gravia imminere video, si Rakoczius Principatum assequatur: Palam enim jactare fertur, sua consilia Sueci Regis assistentia niti. Nec dubitandum, quin sua bona, in medio septem Comitatuum antea Betlenio datorum posita, una cum dictis Comitatibus invasurus sit, adepto Principatu. Deque extirpandis Catholicis palam consultavit.

Quod si igitur modus esset, ut, metu aliquo Rakoczio et Haydonibus incusso, diverti possent ab invasione Transylvaniæ, id lucri fieret, ne Rakoczius progredi posset in suo proposito: Nam vi et aperto Marte contra ipsum aliquid effici vix credo. Post adeptum vero Principatum res futura est difficilior.

Cœterum, vereor, ne hæc ipsa consilia sint nimis tarda: Nam Induciæ inter Rakoczium et Bethlen ad quintum diem Decembris durant, Comitia interim finientur, quibus de Rakoczio admittendo vel repellendo concludetur.

Ultimum illud a Ma^tte V^ra demisse rogo: ut pacem Turcicam continuare velit. Ideoque pagorum dedititiorum negocium accommodari faciat. Hinc enim omnium difficultatum semina pullulant. Neque id ego concludi posse video, nisi Ma^ttas V^ra more antea usitato per suos Comissarios tractari faciat.

Deum oro, ut Majestatem V^ram diutissime florentem tueatur.

Sellyæ 21. Novemb. 1630.

Sacratissimæ M. V^ræ

Humillimus et obligatiss. servitor

Cardlis Pazmany.

Utóirat:

Dominus Palatinus dissimulat coram nobis, quid Turca ipsi denunciarit, certo tamen intelligo significasse illi, quod si versus Cassoviam militem promoverit, se totum hunc Comitatum Nitriensem devastaturum. Si vero Tibiscum transierit exercitus, se tanquam apertum inimicum aggressurum. Vereor, Clementissime Domine, ne bellum Turcicum ex his motibus enascatur. Et revera tam pauci, tam male instructi sunt Comitatuum populi, ut vix credi possit. Ita vero ubique miseram plebem exhauriunt, ut multi sint fame perituri. Atque hoc hyemali tempore nulla prorsus utilitas est hujus motus. Majestas Vestra rem et Deo gratam, et conscientiæ salutarem faceret, si ad Comitatus scriberet, ut per hyemem quisque se domum recipiat, vires et facultates ad tempus opportunum conservet. Circa Tybiscum possent in Confiniis locari circiter mille equites ex iis, quos Dominus Alagi habet, pro subitis casibus.

Stabit tamen in benigno Mis V^ræ arbitrio, quid factum velit. Ego tantum conscientiæ meæ satisfacere volui, gravissime enim peccare me crederem, si vel silentio vel assensu particeps essem hujus oppressionis plebis, quam sine ullo fructu video fieri, cum hyemali hoc tempore miseri rustici, relictis domibus vacuis, vagentur. Plerique enim pagi vacui sunt, militum insolentiam ferre non valentibus rusticis.

Ezen szöveget *Jászay Pál* a bécsi császári levéltárban talált eredeti, aláírásában („Hum. et o. s. C. P.“) és utóiratában Pázmány kezeírását viselő, példányról másolta le az ő, jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában levő (2164. Quart. Lat. XIII. köt. 44^r—44^r. lapon) kézirat-gyűjteményébe. Az eredeti példánynak sem Bécsben, sem Budapesten (Orsz. Levéltár) a m. kir. kanczelláriai iratok közt nyomára nem akadtam; épen ezért fenti közlés *Jászay* nyomán történik. Jászay ezen szignaturára hivatkozik: „No. 55. A. 1630. Trannica“. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 344—345. l., III. k., 384. l., 1., 2. j.; P. P. élete (Tört. Életrajzok) 214. l.

632.

1630. NOVEMBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Hogy Nagyszombatban a maga költségén megvett és felszabadított házban a papnevelde megnyitható legyen, kéri, hogy a király a budafelhévvizi prépostság javait, melyeket a most elhunyt Pozsgai boszniai választott püspök bírt, az említett papneveldébe bekebelezni engedje meg neki (Pázmánynak), és egyben királyi oklevéllel is adományozza a király is e javadalmat a papneveldének addig, míg az említett prépostság ismét visszaállítható leszen.

Sacratissima Majestas Cæsarea, Dne benignissime.

Tanta est Sacerdotum penuria in Ungaria, ut si totidem alii suppeterent, quot modo sunt, suffecturi non videantur. Laboro ego quidem omni conatu, ut ad spem Sacerdotii quam plurimos educem. Sed cum necessitas superet facultates meas, recurro ad thronum Mis Væ, rogans ut sine ullo suo sumptu benigne annuat meis conatibus.

Et Sacra Tridentina Synodus et leges Ungariæ decernunt, ut Seminaria Clericorum ex aliquibus Beneficiis Ecclesiasticis erigantur. Ego situ ac libertate domus a Civitate Tirnaviensi empta, a fundamentis exstruere cæpi domum satis amplam Tirnaviæ, pro Clericorum Alumnatu. Dotandæ hujus domus occasionem a Deo exspectans.

Cum igitur Reverendissimus Joannes Posgai Electus Episcopus Bosnensis ad meliorem vitam translatus fuerit non ita pridem, exile Beneficium in Turcicis confinibus habuit, Præposituram de Superioribus aquis Calidis Budensibus, demisse ac instantissime rogo Mm Vm, non solum ut peculiari suo diplomate Consensum suum Regium mihi attribuat, ut, juxta Tridentini Oecumenici Concilii Statuta, Beneficium istud Seminario Clericorum attribuere possim in Alumnatu per me erecto Tirnaviæ, verum etiam alio Diplomate Mas Va eidem Alumnatui Clericorum nunc recenter per me erecto, Beneficium illud Regia authoritate attribuat[1] eo usque, donec volente Deo Præpositus Budensis de Superioribus aquis calidis in suam Residentiam Budensem reduci possit.

Clementem Mis Væ resolutionem instanter rogans Deum oro, ut Mm Vm felicissime tueatur.

Selliæ 22. Novembris 1630.

Sacratissæ Mis Væ

Humillimus et obsequentissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Udvari Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 54. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 371. l.; P. P. élete (Tört. Életr.) 185. l.

[1] A király valóban teljesítette Pázmány kérését. Pázmány, a papneveldének alábbi, 1631. január 29-iki alapítólevelében, hivatkozik is a királyi adománylevélre („Regii Diplomatis vigore“).

633.

1630. NOVEMBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Ferenczffy Lőrincz m. kir. udvari titkárhoz.

A Rómába szóló leveleket átnézte, a magáét is megírta; jó volna, ha a királyné is írna. Közli a titkárral a papnevelde részére ugyane napon a királytól kért bekebelezés ügyét.

Generose D^ne^ Amice honorande.

Salute ac nostri commendatione præmissa.

Cancellarius Uram meghozta az Rómába szólló leveleket, és én is mindjárt elküldém. Akarnám, ha az királyné irna.

Im ő felségének könyörgöttem egy Alumnatus segitésérül. Ha resolválja magát ő felsége, az Donatiokat Duplex Sigillum alá írassa Kgd, és én megpecsételtetem itthon. Csak hogy ne késsék vele kgd.

Az mindennapi udvari állapatrul, ha kgd ir, jó néven veszem kgdtül. Tartsa Isten kgdet.

Sellye 22. Novembr. 1630.

Kgd jóakarója *Cardlis Pazmany m. p.*

Kivül:

Generoso d^no^ Laurentio Ferenczffy, Sacr. Cæsar. Regiæque Mis Aulæ familiari, ac per Hungariam Aulæ Secretario etc. Amico nobis honor.

Ezen levél eredetije, amely, a külső címiratot kivéve, Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Udvari Kanczelláriai Levéltár „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 55. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 371. l.[1]

634.

1630. NOVEMBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Schwab Tóbiás bécsi kanonokhoz.

Lábbaja és a háborús veszedelmek miatt nem mehetett el jótevőjének, Klesl bíborosnak, temetésére, de Nagyszombatban gyászmiséket tartatott az ő lelkéért. Kér értesítést a temetés lefolyásáról.

Ad^m^ R^nde^ D^ne^.

Salute et Nostri commendatione præmissa.

Nihil nobis gratius accidere potuisset, quam si, pro voto ac desiderio nostro, Exequiis felicis memoriæ D^ni^ Cardinalis Kleselii in per-

[1] Fenti levél (1630. november 22. Ferenczffyhez) eredeti példányának hasonmását lásd alább, e kötet függelékében, 2. szám alatt.

sona interesse, eidemque, uti dilectissimo Patri nostro, ultimum honorem præbere potuissemus. Impedivit nos insperatus pedum dolor, qui nos plurium dierum spacio lecto affixum detinuit, simul et turbatus rerum Ungariæ status, ubi etiamnum inter arma et motus versantur omnia, quominus Viennam proficisci potuerimus. Sperabamus quidem citius, et motus istos sedandos, et nos ab infirmitate nostra sublevatos, funus memorati D^ni^ Cardinalis præsentia nostra honoraturos, et hæc fuit causa, quod hactenus literis Invitatoriis non responderimus. Nihil tamen eorum, quæ hic in Ecclesiis nostris pro Exequiis memorati D^ni^ Cardinalis desiderari poterant, negleximus: Erectis enim Mortuariis, Solemnia ubique Sacra pro ejusdem anima celebrari curavimus. Rem nobis Ad^m^ Reverenda Dominatio Vestra gratam faciet, si nos de sepulturæ solemnitate certiorem fecerit. His Ad^m^ Reverendam Dominationem V^ram^ diu feliciter valere desideramus.

Selliæ 22. Novembris 1630.

A. R. D. V. Addictissimus ex corde

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Ad^m^ R^ndo^ D. D^no^ Thobiæ Svvab (sic!), Canonico Custodi et Officiali Viennensi ac Canonico Olomuciensi etc., fratri in Christo nobis obs^r^.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Addict. ex corde C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: bécsi érseki „Konsistorial-Archiv", II. Bischöfe. Melchior Khlesl *B)*, Nr. 553. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

635.

1630. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atya, pázmáneumi regenshez.

Viszkeleti István végzett logikust küldi a Pázmáneumba, kit ideiglenesen hitszónokként alkalmazott volt Komáromban. Az ő és még két növendék tartási költségeire 100 aranyat küld megbízott útján. Kéri az alkalmas növendékeket husvétra felszenteltetni, mert nagy a paphiány. Kleslről írt nekrológját megkapta.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Nuper Posonio non potui mittere Stephanum Viszkeleti. Is enim Ecclesiastem agebat Comaromi, eo quod ibi Sacerdotem non haberem. Nunc submitto ipsum. Absolvit Logicam Græcii. Est insignis Juvenis.

Pro hoc et pro aliis duobus centum Aureos destinaram. Sed ob itineris pericula non ausus sum mittere Aureos. Credo Dominum Foki jam solvisse R. V^æ^ valorem centum Aureorum in Talleris.

Quæso R. V^a^ ad Pascha curet ordinari, qui apti sunt. Nam extreme egeo Sacerdotibus.

Carmina de obitu boni Card^lis^ accepi, et stylum R. V^æ^ in duabus chartis agnovi. Utinam viveret Optimus Prælatus.

Scribat R. V^a^ subinde nobis. Et si quid scitu dignum occurrerit, communicet. Valeat, pro me oret.

Selliæ 8. Decembr. 1630.

R. V^æ^ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Chr^o^ Patri, Joanni Hmyrrha Societ^tis^ Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri^ Viennen. Regenti, amico Nobis honor. Viennæ.

Ezen levél eredetije, amely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. kötet 34^a^. lapján. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

636.

1630. DECZEMBER 16. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Levelét az ódával együtt megkapta; ezt megdícséri. Örül, hogy hét növendék lesz fölszentelhető. Nagyon meg vannak mindenfelé a volt pázmánitákkal elégedve, valóságos példaképek. A hat rendkívüli növendék közül háromért borban kívánna fizetni.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Literas R. V^æ^ accepi, una cum Ode elegantissima, in qua seipsam R. V^a^ superavit. O si Namenes (?) umbram sequi posset.

Libenter audio septem submittendos, utinam plures. Hucusque magna pietatis ac bonitatis exempla dederunt omnes, qui ex illo Collegio prodiere. Certum est magnam ab omnibus laudem habent, qui illinc prodiere, ita ut norma sint ac exemplar cæterorum. Deus bene faciat R. V^æ^, quod in tam salutari opere labori non parcat.

Pro tribus extraordinariis paratam pecuniam submisi, centum aureos: pro tribus aliis vellem vino satis fieri. Magna enim est hic rei pecuniariæ difficultas.

Si vino contenta est R. V^a, Posonio dari curabo. Si quid scitu dignum occurrat, R. V^a scribat quæso. Felicia festa et novum Annum precor R. V^æ et toti Collegio. Meque precibus omnium commendo.

Selliæ 16. Decembris 1630.

R. V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Chr^o P^ri Joanni Hmyrrha Societ. Jesu Sacerdoti, et Alumnatus N^ri Ungarici Viennen. Regenti etc. Nobis honor. Viennæ.

Ezen levél eredetije, amely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. kötet 36^a. lapján. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 138. l., 2. j.

637.

1630. DECZEMBER 30. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Közli, hogy Rákóczy, mint neki írja, a király kiengesztelésére követséget készül küldeni. Látva Rákóczy bizalmát, ő (Pázmány) figyelmeztette Rákóczyt eddigi hibáira és egyebek közt törekedett ráhatni, hogy a hajdukat oldja fel esküjök alól. A törökkel egyelőre békében kell maradni, a háború ideje el fog érkezni, amikor is az összes keresztény fejedelmek összefognak a török ellen. Ennek bekövetkezése előtt háborút indítani annyi volna, mint aranyhoroggal halászni (Augusztus mondása a költséges és haszontalan háborúkra).

Augustissime Cæsar, Domine D^ne benignissime.

Georgius Rakoczy longas ad me literas dedit Varadino 16. Decembris. Multis excusationibus nititur, et promittit solennem, ad Majestatem V^ram deprecandam, Legationem. Quia vero propria manu confidenter valde scribit ad me, usus sum hac occasione[1], et libere, sed vere, errores omnes ab ipso admissos enumeravi, diligenter monendo, ut et humillime deprecetur, et quæ correctionem admittunt, ipso facto corrigat. Nominatim, ut Haydonum juramentum renunciet.

Difficile est de futura constantia conjecturam facere, sed tamen quoad fieri potest, Turcica arma non provocanda existimarem. Si pec-

[1] Pázmány ezen levele kétségkívül az alábbi: deczember 31-én írt levél.

cata nostra non præpedient, ad cumulum felicitatis Mattis Vræ accessurum spero, ut Christianorum Principum animi disponantur ad oppressorum a Turca populorum libertatem. Id antequam fiat, bellum Turcicum accersere, ego quidem aliud non esse existimo, quam aureo hamo piscari, quod Augustus Cæsar dicere solebat de bellis, quibus multa perdendi, exigua lucrandi occasio inesset. Stabit in Mattis Vræ sapientissimo Consilio, quid facto opus censuerit. Deus Mattem Vram felicissime tueatur.

Tyrnaviæ 30. Decemb. 1630.

Sacratissimæ Mattis Vræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. et obl. servus C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Transsylvanica" 1630. évi 63. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 385. l., 2. j.

638.

1630. DECZEMBER 31.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György fejedelemhez.[1]

Bocsánatot kér, hogy egyelőre még nem czímezi fejedelemnek, míg a király ezt meg nem engedi. Békülékenységre és a király előtti meghódolásra igyekszik hangolni Rákóczyt, utalva a veszélyre, amely a császári hadaktól Erdélyt érhetné. Közli vele az ellene emelt vádpontokat és ezek jóvátételére buzdítja, főleg arra, hogy a király alá tartozó hajdúkat oldja fel esküjök alól. Maga is szívesen közreműködik a béke művén; de sietni kell, míg a császári hadak meg nem érkeznek, amelyek épen most jönnek az olasz háborúból vissza.

Szolgálatom ajánlása után Istentűl kívánom, hogy kgdet lelki és testi áldásokkal látogassa. Az kgd böcsülletes levelét, melyet Váradrúl 16. Decembris írt, ma hozá meg az kgd jámbor szolgája, melyet böcsüllettel vettem. Kgdtül bocsánatot várok, ha még ugyan csak az előbbi titulussal és móddal írok kgdnek, sem kevélységből, sem egyéb idegen indulatból nem mívelem, hanem császár ő fge kegyelmes akaratjátúl tartozom ebben várni. Azért elhittem, meg nem ítél kgd ebből.

Az kgd mostani állapatját a mi illeti, noha az más levelemben, melyet Usz János uramtúl küldött levélre írtam, tettem vala discursust, de a mi meglett, arrúl tanácskozni, vagy azt feddeni, úgy tetszik, alkalmatlan. Azért arról én sem szóllok.

[1] I. Rákóczy Györgyöt az erdélyi rendek Segesvárott 1630. deczember elsején fejedelemmé választották. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 346. l.

Hanem a jövendőrül bizony igen méltó gondolkodni kgdnek, mert ha Erdélyre, ez darab földre vonsza kgd az császár ő fge hadát, más felöl pedig a Török segítségét veszi, annak a vége mi leszen, csak Isten tudja. Az bizonyos, hogy ez az szegény maradék haza mind elpusztul, mert eddig úgy tapasztaltuk, hogy az oltalom is szinte csak rontója szeginy hazánknak. És ki tudja, ha nem más kezében esik-é Erdély is. Azért uram azt kgd okosan cselekeszi, ha császár ő fgénél kedvet keres, és magát megalázván, békeséges mediumokat követ.

Ez pedig úgy lehet meg, ha kgd megismervén, hon s miben vádoltatik, azt úgy complanálja, hogy semmi ok fen ne maradjon a gyülölségre.

Minden privata passiókat félre tevén, mindenestül négy dologban hallottam, hogy kgd súlyosíttatik: 1. Hogy az ő fge ditiójában való Hajdúkat maga mellé édesítette, sőt azokkal erős confœderatiót tevén, teljességgel az ő fge obedientiájától elvonta. És azokkal együtt népeit az ő fge vármegyéire küldötte. 2. Hogy a Töröknek várakat ígért az mostan adott assistentiáért, és olyakat pedig, melyek igen károsok az Magyari Nemzetnek. 3. Hogy Erdélyre fegyverrel ment és elválasztott fejedelmének letételére fegyverrel kénszerítette; noha császár ő fge confœderatióra azt tartotta, hogy az Erdélylyel való békeséget maga is megtartja és alatta valókkal is megtartatja. 4. Hogy sok alattomban való tractákból és processusokból mintha azt sajdítanák az emberek, hogy az felföldi vármegyékre vágyódnék kgd, és az Catholikus Papokat és urakat akarja üldözni, az prédikátorok tanácsából, kivel talám dicsekedtek is némelyek.

Ezek uram a derék dolgok, melyeket kgdbe hallottam kárhoztatni, az privatumokrúl semmit sem szólván. Azért ha kgdnek kedve az, hogy császárt ő fgét complacálja, és békességre vigye a dolgot, ezeket igen jól kel complanálni. És primum et ante omnia, eleibe adja kgd az ő fge ditiójában levő Hajdúknak, hogy ha ő miattok derék had támad, bizony ők is elvesznek. Hanem minden privilegiumok és szabadságok megtartatván, jobb hogy ide hallgassanak. És kgd szabadítsa fel hitektül. Ez úgy tetszik, oly szükséges, hogy e nélkül nem remélhetem semmi útját az békességes compositiónak. De ha ez megleszen, és a több punctumokban is kgd ő fgét assecurálja, bizony uram én is igen jó szűvel fáradozok abban, hogy csendességre forduljon az dolog.

Csak hogy uram ezzel sietni kell, míg az hadak alá nem érkeznek, mert talám azután már késő lenne. Az olaszországi békeség teljességgel végbement, és immár az hadakat onnét is visszaindították.

Én uram egyházi ember vagyok, minden tehetségemmel az békeséget promoveálom. Csak kgd meg ne fogyatkozzék. Nem fenyegetődöm uram, de bizony ha kgd békeségre nem fordítja az dolgot, semmi jót nem várok belőle.

Tartsa és áldja meg Isten kgdet minden jókkal.

Nagyszombatba 31. Decembris, 1630.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül:

Spectabili ac Mag^co^ D^no^ Georgio Rákóczy de Felső Wadász, Comitatus Borsodiensis Supremo Comiti etc. Dno et Amico observandissimo.

Ezen levélnek, egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt, eredeti példánya fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Rákóczy levéltár, 29. csomó. (Kiállítási 10. cs.) 72. sz. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*: Történelmi Tár 1895, évi évf. 672—673. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 351. l., 1. j., III. k., 385. l.; P. P. élete (Tört. Életr.) 217 l., 1. j.

639.

1631. JANUÁR 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Közbenjár Nagyszombat város érdekében, hogy a király engedje el a rájuk kivetett adót, tekintettel a Bethlen-féle háborúk által okozott nagy elszegényedésre.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Matas, D^ne^ D^ne^ clementissime.

Civitas Tyrnaviensis certis e medio sui concivibus ad Ma^ttem^ V^ram^ expeditis demisse supplicaturi sunt: ut eorundem miseriis et paupertate, ad quam, ob periculosos præteritorum annorum tumultus, redacti sunt, benigne consideratis, taxam [1] eorum aliqua in parte clementer relaxare, non dedignetur. Testari et ego possum clementissime Imperator, Civitatem hanc, toto Rebellionis tempore, continuis fere bellorum insultibus ac insolentiis, in extremam devenisse paupertatem. Atque ideo, cum populus quoque sit Catholicus, loco Eleemosynæ futurum est, si

[1] Pázmány nem nevezi meg az adó specziális jellegét. A sz. kir. városok fizettek telekadót (lucrum cameræ), hadi adót (ezek a rendes adók, melyek a városokat mint a szent korona tagjait terhelték); ezenkívül volt a „collecta“ (census regius) nevű rendkívüli adó, melyet a király, főleg hadi czélok fedezése végett, a városokra, mint a szent korona tulajdonára (peculium), kivetett. Vesd össze: Timon, Magyar Alkotmány és Jogtört. II. kiad. 240. és 563. l.

in relaxatione Taxæ eorum, Majestas V^ra^ humillimæ eorundem petitioni clementer annuerit.

Servet Deus Ma^ttem^ V^ram^ diu feliciter imperantem.

Tyrnaviæ 3. Januarii Anno 1631.

Sacra^mæ^ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek fent közölt eredeti példánya, melyen csak az aláírás (Hum. et o. s. C. P.) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1631. évi május havi csomóban, május 2. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

640.

1631. JANUÁR 7. *Kiadatlan.*

KASSA.[1]

II. Ferdinánd királyhoz.

Kassáról jelentést tesz a királynak a felsőmagyarországi és az erdélyi állapotokról. Rákóczy elfoglalván a fejedelmi széket deczember 24-én, azonnal 4000 főnyi sereget küldött a magyar végeken táborozó Zólyomi Dávid seregének megerősítésére, talán Sárospatak védelmére, vagy, ami hihetőbb, a fejedelemné Erdélybe való útjának fedezésére. Nyilt ellenségeskedés jelét ezen sereg eddig még nem adta. A további eljárást a fejlemények szerint, főleg a nádor közeli megérkezése után, lehet megállapítani. Mivel pedig a nádor az északmagyarországi rendeket úgyis tanácskozásra hívta ide, és egyébként is ő neki hosszabb maradása lesz még Kassán, másrészt pedig ő (Pázmány) szeretne személyesen jelentést tenni a királynak az itteni állapotokról, azért engedélyt kér arra, hogy Kassáról távozhassék. Addig is, míg Kassára ő (Pázmány) ismét visszatér, a nádor teljesítheti az ő megbízatását is.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^ttas^ Domine, D^ne^ mihi naturaliter obser^me^.

Fidelitatis fideliumque servitiorum meorum in gratiam Ma^ttis^ V^ræ^ Sacratis^sæ^ humillimam semper et perpetuam subjectionem.

Officii mei satisfecisse (sic!) ratus M^ttem^ V^ram^ Sacratissimam de partium Regni harum adeoque de Transylvaniæ modernæ conditione, quam hactenus pro varietate rumorum certo perscribere nequivi, demisse informare; Eidem præsentibus quam humillime detegenda duxi, Rakoczium, postquam a Statibus et Ordinibus Tran^nicis^ in Principem inau-

[1] Ezen levél igen feltűnő azért, mert eddig a kutatók (Fraknói, Angyal D.) figyelmét elkerülte az, hogy II. Ferdinánd Pázmány bíbornokot 1631. januárban Kassára küldötte. Pázmány, úgy látszik, csak pár napig időzött itt. V. ö *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 352., III. k., 385. l. — Pázmánynak a kitörni készülő háború (II. Ferdinánd és I. Rákóczy Gy. közt) színhelyére való személyes utazása és a béke érdekében való buzgólkodása, ellentétben a mindenáron Rákóczy (magyar köznemes!) megaláztatását kívánó Eszterházy nádor törekvéseivel, teszi csak teljesen érthetővé azt a nagy ellenségeskedést, amely a prímás és a nádor közt ettől fogva több éven át fennállott, amelynek hevében Eszterházy a prímást „vörös vitéz"-nek (bíbornok!) csúfolta. V. ö. *Angyal Dávid*, Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig (Milleniumi, Szilágyi-féle tört., VI. köt., 437. l.).

guratus fuisset, in Transsylvaniam concessisse, ibidemque solito ipsorum ritu die 24. Decembris solemniter juramentum præstitisse, pari ratione eodem die a Statibus et Ordinibus fidelitatis homagium sibi debitum accepisse: quibus quidem peractis, ac iisdem Statibus et Ordinibus, pro consuetudine usu recepta, lauto convivio tractatis, idem Rakoczyus immediate subsequenti die quatuor millia delectorum equitum ad Zolyomium, qui antea quoque cum aliquot millibus conductitiis militibus ac Haydonibus liberis, Debreczinum versus cœteraque circumjacentia loca, passim in ditionibus quoque Ma^ttis V^ræ Sacr^mæ, oberrabat, citraque alias excursiones, Comitatum Zabolchiensem ad ipsum fluvium Tybiscum usque, ad præstandum commeatum militibus Rakoczianis arctabat, expedivisse; qui conjunctis Viribus quid sint attentaturi, ignoratur, conjecturaliter tamen a plerisque in defensionem Arcis Patak, a nonnullis autem comitandam D^nam Rakochianam, quam pridem maritum suum subsecuturam intellexeram, et verisimilius quidem, expediti esse feruntur; utrinque nihilominus ab aperta hostilitate abstentum fuit hactenus. Nobis quid fuerit agendum, tempus et occasio ac adventus Ill^mi D^ni Comitis Palatini, qui jam non longe Epperiesino abesset, edocebunt; præsertim cum particulare Conventiculum jam pridem in partibus Regni hisce per Eundem D^num Palatinum indictum sit. Cum autem, Augustissime Imperator, pro gravitate negociorum hicce rite effectuandorum Eidem D^no Comiti Palatino eo diutius Cassoviæ commorandum erit; mihi autem singularia quædam Partium Regni harum negocia Ma^tti V^ræ Sacr^mæ, in privato detegenda (quæ aliis tuto committi minime possunt) forent, eapropter Ma^ttem V^ram Sacr^m humillime exoratam esse peto, dignetur, mihi facultatem qualem qualem sese conveniendi, clementer concedere; daturus sum operam, ut quo faciliori modo hinc me expedire, ac confectis negociis quantocyus huc me recipere possim, præsertim cum interea temporis D^nus Palatinus hic personaliter residens ea, quæ ad officium meum spectare videbuntur, supportare valeat. Hæc tamen in benigna Ma^ttis V^ræ Sacr^mæ dispositione et clementi arbitrio sunto. Quod reliquum est: Servet Deus Ma^ttem V^ram Sacr^m diutissime salvam et incolumem ac gloriose regnantem.

Datum Cassoviæ die 7. Januarii, Anno 1631.

Sacratissimæ Cæsaræe Regiæque Ma^ttis V^ræ

Subditus humillimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („servus Cardinalis Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, Transsylvanica 1631. év, 66. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

641.

1631. JANUÁR 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi magyar kir. kamarához.

Meghalván a volt pozsonyi polgármester, kéri a kamarát, szerezne végre hatályt az uralkodó azon parancsának, hogy a pozsonyi városi tanácsban a katholikusok a lutheránusokkal egyenjogúsíttassanak, amit a város is megígért és mégis a polgármesterválasztást már hosszabb ideje húzza és halasztja.

Spectabilis ac Magnifice, Generosi ac Egregii Domini Amici observandi.

Felicissimum ineuntis hujus Anni decursum aliorumque recursum DD. VV. ex animo precor. Meminerunt optime DD. VV., quid actum hactenus sit, ratione promissionis Civium Posonien., de paritate et æqualitate Catholicorum in Senatu. Tamen hucusque obtineri non potuit, quod intendebatur, sed electio Consulis, sive Magistri Civium, procrastinata fuit. Cum igitur diem suum obiisse audiam Consulem Posoniensem, DD. VV. amanter rogo, velint ea de re Ma^{ttem} Suam et Dom. Cancellarium ita informare, ut tandem discant subditi non eludere Jussa domini, præsertim in ipsorum promissis fundata. Scripsi ego quoque ea de re diligenter ad Dom. Cancellarium, sed quia VV. DD. propius rem norunt, informare efficacius poterunt. Deum oro, ut DD. VV. felicissime tueatur.

Tyrnaviæ 14. Januarii 1631.

Spectabilis et Magnif., Gen. Egr. DD. VV.

Amicus Addictissus

Cardinalis Pazman.

Kívül:

Paria literarum Eminentissimi Cardinalis Strigoniensis.

E levél egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály: „Tört. Emlékek“ B/11. (1631—1640. évi) fasciculus. Fenti közlés e másolat után történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. köt., 250. l., 2. j.

642.

1631. JANUÁR 15. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Megköszönvén az újévi üdvözletet, elrendeli, hogy az egyes magyar püspökök által a Pázmáneumban, saját költségükön, nevelt növendékek is alá legyenek mindenben vetve a házi fegyelemnek. Nem akarná, hogy az intézet jó hírneve és eddig nevelési eredménye ezek miatt szenvedne. Ezt előttük kihirdetni és a vétkeseket szigorúan megbüntetni rendeli.

Reverende in Christo Pater.

Literas R^ntiæ^ Vræ, simul ac salutationem pro novo Anno, et devotas ab Alumnis nostris oblatas preces, quibus indigemus, grato animo accepimus. Vicissim et nos omnem felicitatem in novo Anno Reverentiæ V^ræ^ ac Alumnis precamur.

Cæterum illud R^ntiæ^ V^ræ^ per expressum declarare voluimus: Quod cum pro præsenti necessitate Ecclesiæ ac Patriæ n^ræ^, nonnullis D^nis^ Prælatis, certos in Alumnatu nostro Viennensi propriis expensis sustentandos concesserimus, eos peræque, ac cæteros, communibus Alumnatus nostri Legibus ac disciplinæ subjectos esse debere. Ita ut nullus privilegio aliquo, exemptione, partialitate gaudere possit, sed communi omnes disciplinæ subsint in omnibus. Si qui autem huic expressæ n^ræ^ voluntati aliquo modo reluctantes invenirentur, corrigantur, pro arbitrio R^ntiæ^ V^ræ^, ne aliis scandalum faciant; optamus vero, ut R^tia^ V^ra^ hanc expressam voluntatem n^ram^, non solum prælegi et publicari faciat, ne quis ignorantiam possit prætexere, verum illam in librum Alumnatus diligenter inscribi faciat, ut id ipsum deinceps futuris temporibus servetur. Cum enim per Dei misericordiam, Sacerdotes omnes, qui hucusque ex illo Alumnatu prodierunt, ob insignem, in qua educati sunt, disciplinam, doctrina, vitæ integritate atque aliis Ecclesiastico homine dignis virtutibus, non solum nostra, sed et aliorum omnium magna satisfactione, etiam antiquioribus Ecclesiasticis viris, præluceant, dolendum esset, si privatorum quorumcunque licentia, salutaris illa disciplina vel minimum laxaretur.

His nos R^tiæ^ V^ræ^, prout et Alumnorum piis precibus commendantes. Eandem feliciter valere optamus.

Tyrnaviæ 15. Januarii. Anno 1631.

Reverentiæ V^ræ^ Addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Utóirat:

Mi Pater disciplina Collegii pluris est, quam duorum triumve Alumnorum profectus. Quocirca R. V^a sine ullo respectu personarum severissime castiget scandalosos et inobsequentes. Ac si excludendi videantur cum infamia, nos moneat; quia omnibus aliis commodis præfero integram disciplinam domus et obedientiam exactam. Oret pro me.

Ezen levél eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Cardinalis Pazmany") és az utóirat („Mi Pater . . . pro me") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 38^a—38^b lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 140. l., 1. j.

643.

1631. JANUÁR 24. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A Propaganda Congregatio-hoz.

Keresztesi Mátét, volt római magyar kollégiumbeli növendéket, utóbb pedig nyitrai kanonokot és helynököt, Gyöngyösre, a török hódoltsági területre küldte volt plébánosnak, megbízást adva neki, a hódoltsági területnek Belgrádig való meglátogatására, az egyházi állapotoknak rendezésére vagy ilyen czélból hozzá jelentés küldésére. Keresztesi most visszatérvén Belgrádról, az ottani hívektől levelet hozott, amelyet a Propagandához ezennel megküld, de egyúttal személyesen is jelentést tett a Belgrádban élő fegyelmezetlen szerzetesekről. Mivel ezek ellen ő (az érsek) mit sem tehet, kéri a Propaganda közbelépését.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini Patroni observandissimi.

Honorabilem virum Matthæum Keresztesi, olim Collegii Ungarici Romæ alumnum, postea multis annis Canonicum et Vicarium Ecclesiæ Nittriensis, in summa sacerdotum penuria, ad partes Turcico jugo pressas destinavi, ut in amplissimo oppido Gyöngyös Parochum agat: Cui etiam in commissis dederam, ut omnes illos Ungariæ tractus Belgradum usque lustraret, et quoad fieri posset, ordinaret meo nomine, quæ in ordinem redigi possunt, de cæteris me diligenter informaret. Is igitur Belgrado reversus non solum a Catholicis ibi degentibus literas attulit, quas originaliter Vestris Eminentiis transmitto, sed et informationes de monachis ibi degentibus dedit, quas etiam his annecto. Nam cum ego nullum habeam modum Monachos illos refrenandi, unicum illud occurrit, ut Eminentiis Vestris ac per eosdem Sanctitati Suæ rem totam proponerem rogaremque instanter, ut pro eximia sapientia sua remedium his scandalis adhibere velint, ne inter infideles scandalo

sint dissidentium Monachorum inordinatæ actiones. Manus Eminentiarum Vestrarum demisse veneror ac felicitatem omnem ex animo præcor.

Posonii 24. Januarii 1631.

Eminentiarum Vestrarum Humillimus et devotissimus Servus

Cardinalis Pazmany m. p.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et d. s. C. P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congregatio de Propaganda Fide" római levéltárában: „II. Lettere di Germania, Ungaria, Boemia, Palatinato, Sassonia, Colonia, Svizzera e Rezia. Anno 1631". Vol. 72., fol. 161. Fenti közlés az eredeti után történik.

644.

1631. FEBRUÁR 4. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Rákóczynak kerülő úton érkező követe által hozott levelét megküldi a királynak. Élőszóval a követ jelentette még azt is, hogy Rákóczy már Váradig nyomult elő, feltve Sárospatakon időző nejét. Gávai Pétert Eszterházy nádor megakadályozta, hogy Rákóczy követeként Bécsbe utazhassék, és egyébként is nem ad a tárgyalások végett senkinek menvédlevelet; Rákóczynak szerencsi uradalmát a császári sereg kifosztotta. Ezeket Pázmány nem helyesli. Kér utasítást az iránt, mit válaszoljon Rákóczynak. Követét addig itt tartja.

Augustissime Cæsar, Do^{ne} D^{ne} clementissime.

Nihil dubito, Ma^{tti} V^{æ} omnia fideliter ab aliis perscribi, quæ geruntur. Tamen et mea synceritas exigit, ut, quod ad quietem publicam spectat, non dissimulem. Transmisi hucusque literas Novi Principis Transylvaniæ ad me scriptas ad D. Cancellarium, ut ex iis Ma^{ttas} V^{a} cognoscere dignetur, quid agatur.

Nunc allatæ sunt ejusdem Principis literæ per Virum Nobilem ab ipso missum. Et quia metus erat, ne non admitteretur, declinavit in itinere congressum omnium.

Quid Rakoczius scribat, dignabitur Ma^{ttas} V^{a} ex originalibus cognoscere.

Oretenus hæc retulit Internuncius.

1. Jam Varadini esse Rakoczium: veretur enim, ne D. Palatinus velit obsidere Saros Patak, ubi uxor Rakoczii degit.

2. Quia Do^{nus} Palatinus nec Petrum Gavai admisit ad V^{m} Ma^{ttem} nec pro iis, qui ultro citroque mittendi sunt, salvum conductum dedit, non vult amplius ad Palatinum mittere.

3. In Szerenchiensi dominio ipsius Rakochii propria vina ipsius sex centorum vasorum absumpserunt milites Ma^ttis V^æ. Fossas vero frumento plenas quadringentas evacuarunt omniaque dominia ejus exhauserunt.

Hæc sunt Auguste Cæsar, quæ mihi communicavit per Nobilem Virum, Joannem Szombor, quem apud me tantisper detinebo, donec a Ma^tte V^a intelligam, quid debeam respondere.

Mihi certe non probatur, ut ullus internuncius, qui ad Ma^ttem V^am mittitur, excludatur. Sed nec in hoc rerum statu occasiones belli quærendas existimo. Nec abs re futurum judicarem, si vel D. Baronem Hermannum a Questemberg vel alium authoritate pollentem Ma^ttas V^ra expediret, qui informaret D. Palatinum de Ma^ttis V^ræ intentione. Rogo autem M^m V^m, ut Rakochii literas mihi remittere jubeat, et quid ego rescribere debeam, demandet. Servet Deus M^ttem V^m felicissime.

Tirnaviæ 4. Februarii A^o 1631.

Ma^ttis V^æ Sacratiss^mæ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1630—1636. évi (173. sz.) fascic., fol. 76^r—76^v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Card. P.“) P. P. kezeírása. Újabb másolata fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában: Jászay-gyűjt. XIII. köt., 83^v. lapon. (Jászay e levelet Bécsben még e szignatura alatt találta: „Ad nr. 71. A. 1631. Trannica.“) Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 386. l., 1. j.

645.

1631. FEBRUÁR 4. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Az Alamizsnás Szt János mauzoleumának márványmunkái iránt a kőfaragóval való szerződés sürgős megkötésére utasítja. Fehér márványt Spital melletti bányából, vöröset és szürkét Salzburgban lehet kapni. Amint a hajózás megindul, a szállítás is megkezdődhetne. Előleget csak keveset adjon a kőfaragónak.

Reverende in Christo Pater.

Salutem a D^no sempiternam.

Literas R^tiæ V^æ 2. Februarii datas accepi. D^nus Cancellarius nullam de novo delineationem ad me misit. Ex iis duabus, quas prius miserat, altera hic hæsit, eo quod tunc inter chartas reperire non potuerim. Nunc et illam transmitto. Et quoniam illa delineatio, quam ultimo

misi, mihi maxime placuit, nunc quoque nihil in illa mutatum volo, sed contentus sum, ut ita maneat, quemadmodum transmisi. Itaque R^tia V^a nihil cunctetur, nec interrogationibus novis tempus extrahat, sed transigat cum lapicida, et si fieri poterit, saltem ad Penthecosten (sic!) res perficiatur, si non potest, præfigatur arbitrio R^tiæ V^æ tempus.

Alba marmora facile habere potest, cum non longe a Satbien (?) prope Spital excindantur. Rubra etiam ac vermiculata semper in promptu sunt Salisburgii. Proinde, statim, ac Danubius aperietur, devehi poterunt. Et forte aliquid Viennæ in promptu haberi poterit.

Conclusionem factam statim R^tia V^a mecum communicet. Nec nimis multum de pretio dari debet anticipato. Facit enim ea res valde negligentes operarios. Valeat feliciter R^tia V^a.

Tirnaviæ 4. Febr. 1631.

R^tiæ V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Christo P^ri Joanni Hmyrrha Societt. Jesu Sacerdoti, et Alumnatus N^ri Ungarici Viennen. Regenti etc. Pri Nobis honor.

Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely a külső címírást kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. köt., 40^a lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II., 378. l., 2. j.

646.

1631. FEBRUÁR 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Bár tegnap küldött levelet rokona útján, mégis ír most azért, hogy bejelentse azt, hogy a kanczellárnak a nádorhoz küldött levelet vivő szolgáját itt tartóztatta addig, míg a királytól a tegnapi levélre választ nem kap.

Augustissime Cæsar, D. Clementiss^e.

Hac hora, hoc est, hora secunda pomeridiana, pervenit huc servitor[1] D. Cancellarii, cum literis ad D. Palatinum destinatis. Cum igitur ego, nocte præterita, expediverim per Postam ad Ma^ttem V^ram Affinem meum, cum aliqua noticia et Informatione præsentis status rerum Rakochianarum, existimavi, ex mente Ma^ttis V^æ me facturum,

[1] Ez *Lindvai* lehetett. Lásd alább Pázmánynak 1631. február 7-iki levelét.

si tantisper cursorem hunc detinuerim, donec benigna Mattis Væ voluntas innotescat, post acceptam Informationem hesternam. Unius alteriusve diei mora non magnum incommodum adferet. Præsertim cum D. Palatinus nihil Rakochio scribere voluerit, etiam per Legatos Comitatensium ad ipsum missos. Quicquid tamen Mattas Va benigne ordinaverit, stabit in ejusdem clementi voluntate. Servet Deus Mattem V. diu felicissime.

Tirnaviæ 5. Februarii 1631.

Mattis Væ Sacrmæ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany.

Ezen szöveget *Jászay Pál* a bécsi császári levéltárban talált, csakis aláírásában („Hum. et o. s. C. P.“) Pázmány kezeírását mutató, eredeti példányról másolta le az ő, jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában levő kézirat-gyűjteményébe (M. könyvtár 2164., Quart. Lat., XIII. köt., 24r. l.). Az eredeti példánynak sem Bécsben, sem Budapesten (Orsz. Levéltár) a m. kir. kanczelláriai iratok közt nyomára nem akadtam; épen ezért fenti közlés *Jászay* nyomán történik. *Jászay* ezen szignaturára hivatkozik: „Ad Nm 71., A. 1631. Trannica“.

647.

1631. FEBRUÁR 7. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Eszterházy Miklós nádorhoz.

Örül a rendek kassai összejövetelének békés végződésén. Kívánatos, hogy Rákóczy követe mihamarabb megjöjjön, hogy a tavaszi munkák megindulásakor a béke is meglegyen. Bécsben is a békét akarják. Collalto holttestének Bécsbe szállíttatását és az ifjabb király mennyasszonyának közeli érkezését említi.

Szolgálok kegyelmednek, és Istentől minden jókat kivánok.

Hogy Isten kegyelmedet egésségben tartja, azon örülök és kivánom, hogy ez után is minden áldásival látogassa ő szent felsége kegyelmedet. Örömest értettem hogy az ott való Congregatio oly szép csendessen végeződött. Adná Isten hogy lenne foganatja az vármegyék levelének az erdélyi vajda előtt. Mert bizony Uram, ide fel is vagyon szükség az békeségre. És im látja kegyelmed, mint jő az segítség.

Én hozzám is jött vala egy szolgája Rákóczi uramnak, panaszkodván azon, hogy salvus conductusért akart küldeni, és szolgája el nem bocsáttatott. De még akkor nem vette volt az kegyelmed salvus conductusát penes plenipotentiam. Megirtam neki, hogy kegyelmed ad lucrandum tempus jól cselekedte, hogy vigore plenipotentiæ salvus con-

ductust adott. Azért a mellett bátorságoson elküldhet. Jó is volna, ha nem késnék. Mert az szeginségnek nagy romlására vannak a hadak, és aprónként a kikelet is eljő. A kinek Isten ezt adja érni, két holnap mulva az mezőn lehet ember. Azért idején kellene érteni az dolgot. Bizony dolog, hogy az békeség[1] szükséges. Még Isten el nem hozta azt az üdőt, mikor az rugoldozóknak zabolát vessünk szájokba. Istenre kell biznya[2] az jövendő dolgokat.

Lindvait tartóztattam tegnap itt, minthogy oda felküldtem volt emberemet, reménlettem, hogy hoz valamit, ami (sic!) kegyelmednek írhassak. De onnan fellyül semmit egyebet nem érték, hanem hogy ők a békeséget kivánják. A szegény *Collalto* testét tegnap előtt vitték be Bécsbe.

Az menyasszony az Tengeren innen uton vagyon, azt reménlik, hogy ad 24. Februarii leszen az menyegző.

Tartsa Isten kegyelmedet egésségben.

Tirnaviæ 7. Februarii 1631.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredetije fennmaradt: az Eszterházy herczegi főlevéltár (Kismarton), Repositorium 71. fasc., 3. sz. kódexben, 1. sz. darab. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

648.

1631. FEBRUÁR 9-IKE UTÁN. *Kiadatlan.*

Sennyey István győri püspök, kir. kanczellárhoz.

(Levéltöredék.)

Nem javalja Rákóczynak elidegenítését, hanem, mivel vonakodik a nádorral való tárgyalástól, közvetlenül Bécsben kellene vele tárgyalni, ez rövidebb módja is volna a tárgyalásnak. Nem tudja belátni, miért nem akarja a király Rákóczyt fejedelemnek elismerni, miután a fejedelemnő lemondott és törvényszerű választás történt; ő is, a nádor is fejedelemnek czímezik, már megválasztatása óta, Rákóczyt. A nádor „salvus conductus"-ára Rákóczy nem akar követet küldeni, Bécsből várja a fejedelem itt levő szolgája a „salvus conductus"-t. Ha a király kívánja, írni fog Rákóczynak. Fegyverszünetet ajánl a „salvus conductus" megadása esetére; egészen is el lehetne azután bocsátani a katonaságot.

(A levélnek itt hiányzó első részében arról van szó, Fraknói[3] szerint, hogy Rákóczy Réz András útján Kassa helyett Egeren át 1631. február 9-én kelt levelet küldött, melyet most Pázmány átküld a kanczellárhoz.)

D^ne R^me, hunc hominem non expedit ad desperationem inducere et siquidem apparet illum a tractatu cum Palatino abhorrere, videtur e

[1] A béke létrejött az 1631. április 2-iki kassai egyezségben; tehát Pázmánynak békepolitikája győzött Eszterházynak háborúpolitikája felett. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 358. l.

[2] Olvasható így is: „bíznia".

[3] *Fraknói V.*, Pázmány P. és kora, II. k., 354. l.

reputatione et dignitate S. M^tis esse, si cum eo tractaturus sit, et licet mora intercedet longior, si Legati huc venerint, forte tamen magis longa mora erit, si inibi tractabitur, quandoquidem omnes res ad M^tem S. deferentur. Utique D^mne, quod si S. M^tas pacem volet, non est rejiciendus.

Nam Princeps Transylvaniæ omnino Princeps est et desperatam ignominiam reputabit, si repulsam patietur.

Nec video aliam difficultatem, si non, quod S. M. nolit ei titulum Principis dare, licet in eo nullum modum video, quamobrem denegari debeat. Ita sane, si Principissa contrariata fuisset, et occasio quærenda fuisset ad contendendum, aliud id esset. Jam autem et Principissa cedens et juxta veterum Regum compactata liberam electionem habentes (sic!), non video cur difficultari debeat, cum etiam Palatinus Principis titulum ei dat, et ego etiam post electionem sic eidem scribo.

Constat, hunc ad Palatini salvum conductum neminem Legatum missurum, neque tractare velle cum alio, quam S. M^te. Propterea jam modo plane deliberandum et eligendum S. Mti, quid statuere velit, num armis rem agere aut tractatibus.

Quod si M. S. datura sit salvum conductum, servitorem Rákóczi dicere, quod per postam recurreret, oratque summopere, ut non remoretur, sed quam citissime expediatur.

Si S. M. mandaverit, ut ego quoque aliquid scribam, id faciam, quod mihi commissum fuerit.

Quod si S. M. datura est salvum conductum, opus erit etiam suspensione armorum et forte etiam utrinque miles quietus sit, tali pacto fortassis etiam dissolverentur, nam tametsi dimissio militis incommoda sit, certe tamen misera plebs non sufficit ad intertentionem.

Rogo, certificet me de S. M^tis benigna resolutione.

E szöveget (némely helyen hiányosnak és hibásnak látszó) másolatban találtam *Fraknói V.* kézirati levélmásolat-gyűjteményében (Múzeumi könyvtár 1277. F. H., VIII. k., I. f., 10. l.). E másolat csak a fenti töredéket tartalmazza, valamint a levél bevezetésének és Rákóczy 1631. febr. 9-iki levelének rövid kivonatát. Nyomtatott munkájában *Fraknói* (P. P. és kora II. k., 355. l., 1. j.; és P. P. élete, — a Tört. Életrajzok közt — 218. l., 2. j.) forrásaként a Magyar kir. Kanczelláriai Levéltárat nevezi meg és azt mondja, hogy a talált szöveg csak latin fordítása az eredeti magyar szövegnek. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 355. l., 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 218. l., 2. j.

649.

1631. FEBRUÁR 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A mauzoleum második tervrajzát megkapta, de jobban tetszik az előbbeni, mert magasabb. A kőfaragóval tárgyaljon; Foky Imre által 63 tallért utalványoz, 40 a kőfaragónak adható, a többi az ezüstlámpa árára szolgáljon; a lámpa ügyében aranyművessel tárgyaljon, egy hozzáértő páter bevonásával.

Reverende in Christo Pater.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Literas R^æ V^ræ una cum forma Mausolei pro Corpore S. Joannis Eleemosynarii præparandi Tyrnaviæ accepimus. Qua quidem diligenter considerata, nobis prior illa forma, quam R^æ V^ræ miseramus, omnibus computatis, videtur esse aptior et commodior: majorem enim habebit apparentiam corpus illud Sanctum in loco eminentiori positum, quam si terræ propinquum maneret. R^a V^ra agat cum Lapicida. Scripsimus D. Emerico Foky, ut sexaginta tres Talleros Imperiales R^æ V^ræ consignet, quadraginta ex illis Lapicidæ dari poterunt, triginta (sic!) tres autem in precium Lampadis converti, de quo ulteriorem a nobis Informationem expectari (sic!) non debet, siquidem antea perscripsimus, quot Marcarum et qualis esse debeat. Valeat R^a V^ræ feliciter.

Posonii 17. Febr. 1631.

R^æ V^æ Addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Quæso conveniat R. V^a cum lapicida et Aurifabro. Sunt illic Patres, qui practici sunt in rebus similibus, poterit adhibere, quem volet.

Kivül:

Reverendo in Chr^o Patri Joanni Hmyrrha, Societ^tis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri Viennen. Ungarici Regenti, P^ri nobis honorando

Viennæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Cardlis P.“) és utóirata Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 42^a lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 378. l., 2. j.

650.

1631. FEBRUÁR 21. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Kéri a mauzoleum márványmunkáinak megsürgetését; az czüstkoporsó már kész. Siet, mert rövidnek érzi életét. Az ereklye átvitele alkalmából parnassusi harmatot vár Hmirától. Arrubal művének folytatását, ha megjelent, küldené meg. Az ifjú király menyasszonyának fogadására mikép készül a Pázmáneum és Bécs, írná meg.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Gratissimum mihi est, quod R. V^{a}, accepta a D. Foki pecunia, operariis aliquid anticipato dedit. Quæso sollicitet opus. Ego enim hic tumulum argenteum jam perfici curavi pro glorioso corpore S. Joannis Elemosynarii, et vellem Translationem peragere. Tempus autem vitæ meæ exiguum est.

R. V^{a} pro Translatione aliquid de Parnasso irroret. Si Patris Arrubal[1] Prima 2-dæ, et 2-da 2-dæ prodiit, quæso mihi mittat.

Quid collegium, quid alii pro nova nupta apparent, rem gratam faciet, si significarit. Valeat ac pro me oret.

Posonii 21. Febr. 1631.

R. V^{æ} Addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri, Joanni Hmyrrha, Societ^{tis} Jesu Sacerdoti, et Alumnatus nostri Viennen. Ungar. Regenti Nobis honorando

Viennæ.

Ezen levél eredetije, mely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. k., 44^{a} lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 377—379. l.

[1] Petrus Arrubal († 1608) „Commentarius in I. partem S. Thomæ“ posthumum opus-a 2 folio kötetben Madridban 1619. és 1622. években jelent meg. Pázmány, úgy látszik, mohón várta folytatását, de hiába. Talán, ha ez megjelen, ő is befejezte és kiadta volna a magáét.

651.

1631. MÁRCZIUS 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megüresedvén a boszniai püspöki szék, kéri az annak idején már a zágrábi székre ajánlott, boszniai (marnaviczi) származású Tomko Jánost kinevezni.

Augustissime Imperator ac D^ne^ D^ne^ benignissime.

Clementer memin[isse potest Maje]stas V^ra^ Sacratissima, vacante Episc[opatu Zagra]biense, Joannem Tomko Marnavitium non solum a Cardinale Barbarino, sed et ab aliis Cardinalibus,[1] ad eundem Episcopatum promovendum, diligenter fuisse commendatum.

Nunc autem, cum Episcopatus Bosnensis vacet, qui, sine proventibus, sub Turcarum potestate constitutus, Titularis solum est, existimarem, memoratum Joannem Tomko Marnavitium, ex eadem Provincia Bosnensi oriundum, virum doctum, Theologum, merito promovendum esse, qui et Episcopatui illi commodius attendere posset, et ad ulteriora, tam Ecclesiæ, quam Majestatum Vestrarum servitia disponeretur. Servet Deus Ma^ttem^ V^ram^ diu feliciter imperantem.

Posonii 5. Martii 1631.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, melynek csak aláírása („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 69. A levél első két sorának közepén ki van tépve a papír és azzal együtt a szövegnek fent, zárójelbe foglalt része. Fenti közlés az eredeti után történik.

652.

1631. MÁRCZIUS 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Sajnálkozik azon, hogy Hmirát a provinciális elmozdította a Pázmáneum igazgatásától. Ő (az érsek) nagyon meg volt elégedve vele, és hálás a fáradságos szolgálatokért. További sorsáról értesítést kér. Újból sürgeti a mauzoleumi márványmunkát és a lámpát; halál-előérzetét fejezi ki.

Reverende in Christo Pater.

Præter opinionem meam accidit hæc, quam ex literis R. V^æ^ intelligo, mutatio. Ego enim optime cum R. V^a^ contentus fui; atque etiam

[1] V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 384. l.

Patrem Provincialem rogaveram, ne de mutatione cogitaret. Cujus et spem mihi fecerat. Credo graves Provinciæ necessitates et talenta R. Væ, quibus a Deo dotata est, causam mutationi dedere.

Ut ut sit, certe mihi gratissima fuit R. Væ diligentia ac paterna circa illam domum cura. Neque ulla unquam oblivio delebit gratam ex animo meo recordationem utilissimæ sollicitudinis, quam R. Va impendit Ungariæ in ea domo.

Itaque nunc quidem R. Væ maximas, quas possum, ago gratias pro tam duris laboribus, tanto fructu exantlatis. Atque ut a Deo uberem operæ impensæ mercedem referat, opto. Si quid ulla in re gratum R. Væ proficisci a me poterit, nunquam in me desiderari patiar gratitudinem. Rogo autem, velit R. Va me docere, quonam, quidve acturus abeat. Et me subinde literis suis visitet ac precibus sublevet[1].

Sancti Joannis Eleemosynarii Mausolæum et lampadem quæso habeat cordi, ac successorem edoceat, quid fieri debeat. Argenteum sepulchrum elegans sane, et elaboratum, jam perfectum est; utinam per Mausolæum liceat cito fieri translationem. Nam et ego jam delibor, ac in dies declino. Valeat R. Va et pro me oret.

Posonii 8. Martii 1631.

R. Væ

Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Quid de Alumnis mittendis? 8 mittat quam primum.

Kívül:

Reverendo in Chro Patri, Joanni Hmyrra, Societtis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus nri Viennen. Ungar. Regenti etc. Patri nobis honorando

Viennæ

In Collegio Patrum Societtis Jesu.

Ezen levél eredetije, mely a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 46a lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 142. l., 1. j.; 378. l., 3. j.

[1] A búcsúzás korai volt, mert, úgy látszik, Pázmány kérésére, a provinciális mégis ismét Hmirára bízta a Pázmáneum vezetését; az alábbi márczius 20-iki levelet ismét mint rendes regenshez intézi Pázmány. Hmira tehát csak rövid időre volt távol a Pázmáneumtól (lásd a márczius 8-iki levél külczímében a hely jelzését).

653.

1631. MÁRCZIUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Nem maga kereste a Rákóczyval való levelezést, sőt a Rákóczy részéről megkezdett levelezés neki sem tetszett; el is hagyná a nádor miatt, ha a haza hasznát nem nézné. Megküldi Rákóczy levelének kivonatát; a levél török területen át érkezett. A béke és a háború felett már határozni kellene. A békét csak úgy lehetne eszközölni, ha a király teljhatalmú biztost küld Kassára; ekkor a nádor is engedni fog.

Augustissime Cæsar, Domine D^ne^ Clementissime.

Ego quidem certe occasionem nullam quæsivi ullius cum Rakocio correspondentiæ; imo oblatam ab ipso moleste accepi. Et nisi conscientia urgeret, ne deessem patriæ laboranti, penitus abrumperem; video enim D. Palatinum id ægre ferre.[1]

Repræsento tamen M^tti^ V^æ^ summarie, quæ diffuse ipse scribit, et si ita Ma^s^ V^a^ jubeat, originales etiam transmittam.

Literæ allatæ sunt per Agriam, Szolnok, Vaciam; neque enim alia via fuit. Quo ista pergant, quod fideles Mis V^æ^ recipere literas non possint, alii judicent.

Mentem Mis V^æ^ exploratam non habeo, quid cum Rakocio fieri velit. Illud fidenter dico, si pax cum ipso transigenda sit, irritandum non esse; si bellum gerendum, alio milite opus esse.

Stabit in arbitrio Mis V^æ^, quid fieri volet. Meum officium fuit fideliter significare, quæ ad me scripta sunt.

Sunt tam multæ combinationes ac prætensiones privatæ in modernis motibus, ut ægre complanari possint; nisi Ma^s^ V^a^ aliquem expediat Cassoviam, cum plenis mandatis, quibus omnino se accomodare debeat D^s^ Palatinus.

Servet Deus M^m^ V^m^ diu felicissime.

Posonii 16. Martii 1631.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^

Humillimus et obligatissus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, „Tört. Emlékek“ B/11. (1631—1640. évi) fasciculus. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Ezen levél eleje szemmel láthatólag védekezés akar lenni a nádor vádaskodásai ellen. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 359. l., 1. j.

654.

1631. MÁRCZIUS 20. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Sürgeti, hogy a kőfaragóval már végre kösse meg a szerződést; a tárgyaláson P. Lubics is jelen legyen.

Reverende in Christo Pater.

Postremis R. V^æ^ literis intellexi necdum cum lapicida contractum initum ratione molis, pro S. Joanne Eleemosynario. Quæso, R. V^a^ transigat in præsentia Patris Lubich, et copiam contractus mecum communicet. Si fieri potest, opus acceleretur.

Provisor noster Posoniensis habet in mandatis, ut Victori (sic!)[1] satis faciat. Putabam ego jam satisfactum.

Valeat R. V^a^ et pro me oret.

Posonii 20. Martii 1631.

R. V^æ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Chr^o^ Patri, Joanni Hmyrrha, Societtis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri^ Ungarici Viennen. Regenti. Nobis honorando. Viennæ.

Ezen levél eredetije, amely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 48^a^. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

655.

1631. MÁRCZIUS 25. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Kovasóczy István erdélyi kanczellárhoz.[2]

A már szépen haladó béke dolgát a rakamazi csatának híre halomra döntötte. Kéri, informálja a fejedelmet oly irányban, hogy ő a nádorral tárgyalásba bocsátkozzék. A nagy császári sereg berendelése megviselné a hazát, és az ez ellen Rákóczy által behívandó török segítség még súlyosbítaná az állapotokat. Idejében békét kell kötni.

Magnifice Domine, Amice observandissime. Salute ac nostri commendatione præmissa.

Ma vagyon egy hete, hogy az Erdélyi fejedelemnek leveleivel egy Debreczeni ember volt nálam. És mind az fejedelem levelében az jó békeségre való igaz indulatját mutatta, én is mint azelőtt, úgy most is tiszta szűvel fáradtam abban, hogy az mi kegyelmes urunk is hajoljon

[1] Pázmány hihetőleg „pictori"-t akart írni.

[2] Kovasóczy volt Rákóczynak Kassára küldött egyik és első biztosa. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 355. l., III. k. 386. l.

a békeségre, melytül maga fejedelmi szelid indulatiból sem szokott idegen lennyi. És az dolog jó karban vala. De azon közben érkezének levelek az Rakomazi csatárul,[1] melyen igen megütköztek sokan.

Azért kegyelmedet, mint régi jóakaró fiamat, akarám ez levél által tudósítani, hogy ha kegyelmed hazáját és fejedelmét szereti, nemcsak az fejedelmet informálja, de maga is legyen azon, hogy concludáljatok Palatinus urammal. Én nem fenyegetődöm; Isten oltalmazzon, mert fenyegetéssel és szitokkal nem szoktak hadakozni az okos emberek. De félek attúl, hogy nagy hadakat vonszon kegyelmetek az szeginy hazára. Igaz, hogy lehet segítség az Töröktül. De az segítség veszedelmesb az ellenségnél. Ilyen állapatban levén az szeginy haza, kegyelmed informálja az fejedelmet, és ne halogassa, azmit akar, mert postea non erit tempus. Ezt én igaz jó akaratból irom, sőt úgy tetszik, hogy conscientiám obligatiojából. Ment leszek Isten előtt minden követendő alkalmatlanságok esetében.

Tartsa Isten Kegyelmedet jó egészségben.

Szombatba, 25. Martii 1631. Kegyelmednek jóakarója

Cardilis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen (a külső czím is) Pázmány kezeírása, fennmaradt a gyulafehérvári gróf Batthyány-féle püspöki könyvtárban: Nr. 5., IV. 4. jelzésű „Codex Authenticorum" czímet viselő kódexben 23. sz. alatt. Közölte már e szöveget *Beke A.:* Tört. Tár 1881. évf., IV. f., 668. l. (és különlenyomatban 29. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora 386. l., 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 218. l., 3. j. *Beke* 1636. (harminczhat) évi márcz. 25. kelet alatt közölte e levelet.

656.

1631. MÁRCZIUS 26. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A tokaji (rakamazi) vereség után Rákóczytól kapott levél kivonatát megküldi, amelyből láthatja a király, mint vélekedik ő Bethlen özvegyéről, de ennek térítvényéből is kitűnik, hogy nincs már a királyon követelni valója. Rámutat Rákóczy békülékenységére; a békét most valóban kénytelenségből is el kellene fogadni, tekintettel a külföldi állapotok bizonytalanságára. Elmondja a rakamazi csata gyászos lefolyását. Valamelyik német tanácsost kellene Kassára küldeni, a tárgyalásoknak a király szándékai szerint való irányítása végett. Panaszkodik, hogy Eszterházy nem engedi Rákóczy leveleit a rendes úton Nagyszombatba küldeni, miért is a hódoltsági területen, török kísérettel jönnek az erdélyi küldönczök.

Augustissime Cæsar, D^ne D^ne clementis^se.

Post luctuosam illam ac miserabilem cladem, quam Exercitus Ma^ttis V^æ ad Tokaj[2] accepit, quid ad me Rakochius scribat, et quidem

[1] A Rákóczy győzelmével végződő rakamazi csatában ugyan tényleg Rákóczy parancsnokai voltak a támadók, de ők ezzel csak megelőzni kívánták Eszterházynak jól előkészített támadását. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 357. l., 3. j.

[2] Ez alatt kétségkívül a rakamazi csata értendő. Rakamaz a Tisza balpartján, Tokaj átellenében, fekszik.

longissimis literis, ejus Summarium fideliter translatum M^tti V^æ transmitto. Et quia jam pridem in unis meis literis mentionem injeceram de Principissa Gabrielis Bethlehemii Vidua, quid de ea quoque scribat, Ma^ttas V^a clementer intelligere poterit, et ex Reversalibus ipsius Principissæ liquido apparet, obligationes omnes, quibus Ma^ttas V^a se devinxerat Principissæ, irritas esse.

Si mens literis respondeat in Rakochio, moderatum animum præseferet. Et certe, sive statum Sacri Romani Imperii, sive Galliæ ac Italiæ considero, non consilii, sed necessitatis esse videtur mea tenui Sententia, ut pax componatur. Neque D. Palatinus modum ullum habet, ut aliquid illic attentet amplius. Nam nescio, utrum Majestati V^æ clades illa syncere perscripta sit, sed ad me in hunc modum adfertur. Fuisse fere quatuor millia Militum ad ripam Tibysci. D. Bottyani et Sarkany cimbula[1] una Tibyscum trajecerunt, D. Paulus Ezterhas, cum paucis, uno itidem pontone evasit; reliqui cum unum pontonem confestim replicuissent, misere subversi, omnes perierunt. Plures alii, spe tranatandi, aquam ingressi, submersi sunt. Reliqui omnes, vel cæsi, vel captivati, ita quod plus quam duo millia juniorum pervenerint in manus hostium. Vix unus ex D. Bottyani toto Exercitu evasit. Quocirca, sola moderatio Rakochii facit, ne victoria et consternatione nostra utatur.

Ego nunc quoque ejus Sententiæ sum, ut ex D. Germanis, postario modo, aliquem M^ttas V^a Cassoviam expediat, qui Resolutam ac omnimodam Ma^ttis V^æ mentem aperiat, Consiliis intersit, nec patiatur res aliter ire, quam prout Ma^ttas V^a vult.

D. Alaghy nec Instructionem nec Plenipotentiam D. Palatini vidit hactenus, et cum ex Aula quoque Ma^ttis V^æ nihil illi communicetur, indiget aliqua Ma^ttis V^æ consolatione.

Conquestus antea quoque Ma^tti V^æ fui, quod D. Palatinus non permittat literas Rakochii via ordinaria ad me perferri, sed nunc quoque Turcarum auxilio ac Comitiva adferri debeant literæ, quod nec mihi honorificum est, nec Ma^tti V^æ utile. Præcludere enim aditus, ne per diversas vias rerum notitia ad aures Principis perferatur, non aliud est, quam ut ex unius solius inclinatione et humore fluant publica negotia.

Deum Optimum precor, ut Ma^ttem V^m diu salvam tueatur.

Tirnaviæ 26. Martii 1631.

Sacratiss^mæ Ma^ttis V^æ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] Cymba = hajó; cymbula = hajócska.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, Transsylvanica, 1631. év., 74. sz. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 357—358. l., III. k., 386. l., 2. j.

657.

1631. MÁRCZIUS 28. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A hét bányaváros közönségéhez.

Sajnálkozik a bányavárosok nehéz sorsán, bár az most az egész ország közös sorsa. A küldöttségnek jó tanáccsal szolgált.

Prudentes et Circumspecti D. Amici et Vicini Nobis observandissimi.

Literas Dominationum Vestrarum per earundem Internuncios accepimus: ac pro singulari nostro erga montanas Civitates affectu, difficultates earundem non sine molesto animi sensu intelleximus. Simili omnino difficultate status omnes Regni conflictantur, sed speramus per Dei misericordiam brevi tempore quietum Regni statum pristino loco reponendum.

Quid vero nobis in toto hoc negotio consilii occurrerit, Nunciis Vrarum Dnum sincero affectu declaravimus. Quibus de reliquo Divinam protectionem ac optatæ felicitatis cursum ex animo præcamur.

Datum Sellyæ. 28. Martii, A° 1631.

Pruden. ac Circumspect. D. D. Vrarum. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis N. N. Septem Montanarum Civitatum Civibus, Judicibus, ac Juratis Civibus, Vicinis nobis honorandis.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Cardlis Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt Körmöczbánya sz. kir. bányaváros levéltárában Tom. II., Fons II., Tom. 26., Fasc. 8. N° 1920. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

658.

1631. ÁPRILIS 9. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Thurzó Ádám kíséretében Nyitrára rándulván Telegdy János püspökhöz (kalocsai vál. érsek), nem találta itthon Pálffy levele. Köszöni a török szándékolt betöréséről való értesítést; a maga uradalmában is intézkedett a szükséges védelem iránt Tardoskeddnél. Jövő szombaton Nagyszombatba utazik a husvéti ünnepekre.

Spectabilis ac Magnifice Domine Amice et Compater observandissime.

Salute et servitii nostri commendatione præmissa. Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja. Ma reggel Thurzó Ádám urammal együtt s[zóra]koztatásnak okáértt és egyéb dolgaink is levén, Nittrára Colocsai Érsek uramhoz mentünk volt, ki miatt az kegyelmed levelével itt nem ért az kegyelmed embere, hanem szintén Nittrára kellett utánnam jönie. Isten kegyelmednek jót adjon, hogy kegyelmed vigyázásban vagyon, és a szegény községet igyekezik oltalmazni az pogány ellenségnek gonosz szándékjának végben vitelétől. A hire az közönségesen, hogy csata felé igyekeznek, mindazonáltal szükségesnek látván a jó vigyázást, én is mindjárt megirattam és parancsoltattam Gyalog Hadnagyomnak, ki most Posonyban vagyon, hogy késedelem nélkül eggyütt alatta valóival ide jöjön, kiket innen Thardos[keddre][1] szállíttatok, hogy ott vigyázzanak.

[Miért] is a Thardoskeddieknek ezen [. . . . . .] magok(?) emberek levén nállam, [. . . . . megpa]rancsoltam keményen, hogy a [. . . . . .] miket (?), ahol kívántatik, mindjárt megerősitsék és szorgalmatos vigyázásban legyenek.

Isten egésségünket megtartván, e jövő szombathon Nagy Szombatban akarunk mennie, az szent Innepeknek celebrálására. Imádkozom kegyelmetekért is, hogy Isten az kegyelmed szándékát megszerencsésse (sic!).

Selliæ 9. Aprilis 1631.

Spectabilis ac Magnificæ D. Væ Amicus et Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magco dno Stephano Palffy de Erdőd, Comiti Comitatus Posoniensis, Equiti Aurato, Sacr. Cæsar. Regiæque Majestatis

[1] Az itt és alább, zárójellel jelzett helyeken a levélpapír ki levén tépve, a szöveg eltűnt.

Consiliario necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum Generali ac Præsidii Ujvariensis Supremo Capitaneo etc. D^no^ Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Amicus . . . C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 17. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

659.

1631. ÁPRILIS 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Köszöni a királynak gondoskodását a pozsonyi katholikusok egyenjogusítása ügyében. Most üres levén a polgármesteri állás, elérkezett az ideje, hogy a pozsonyiak, ígéretük szerint, katholikust válasszanak meg e tisztségre. Ily czélból még husvét másnapján kellene Hillebrand Menoldust Pozsonyba küldeni a dolognak, a kamara támogatása mellett, megvalósítására. Ez alkalommal a várost a templomtatarozás iránti ígéretére is kellene szorítani.

Augustissime Cæsar, Domine Domine Clementissime.

Benignas Majestatis Vestræ literas, sexta die Aprilis exaratas hodie primum accepi, unde tanta Tabellariorum mora fuerit, ignorans. Majestati Vestræ summas ago gratias, quod Posoniensis Civitatis paternam curam habere dignatur. Revera enim, postquam locus ille nidus esse cepit (sic!) proscriptorum ex aliis Majestatis Vestræ Provinciis, in deterius ruere cæpit, et nisi juxta promissionem ipsorum et antea Majestati Vestræ oblatam Consul Catholicus eligatur, in dies omnia deteriora labuntur. Cum igitur hucusque per annos plures eo prætextu Majestatis Vestræ Mandata eluserint, quod Officium Magistri Civium seu Consulis non vacaverit, nunc Deus ipse effecit, ut vacaret.

Quocirca: Demisse Majestatem Vestram rogo, velit hoc semel susceptum negocium tandem ad effectum deducere. Mihi autem consultum videretur, si Majestas Vestra statim feria secunda Paschæ, Generosum D. Menoldum Hillebrandes, cum literis Credentionalibus Posonium mitteret, qui oretenus cum personis, quas singillatim novit, etiam privatim agendo, multa pro sua dexteritate et agendi efficacia præstare poterit, habita præsertim cum Camera Majestatis Vestræ correspondentia, cui ego quoque, quantumcunque potero, libenter assistam.

Quia vero tertio abhinc anno, Majestati Vestræ per D. Menoldum quædam alia promiserant Cives Posonienses, circa Templi Posoniensis reparationem, ac alias res Ecclesiasticas, rogo Majestatem

Vestram, dignetur injungere, ut realem effectuationem promissorum urgeat efficaciter. Deum oro, ut Majestatem Vestram diu salvam tueatur.

Tirnaviæ 14. Aprilis 1631.

Majestatis Vestræ Sacratissimæ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. Kir. Udvari Kanczelláriai Levéltár „Litt. A. E." nr. 66. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 250. l., 2. j.

660.

1631. MÁJUS 3. *Kiadatlan.*

SELLYE

A szepesi kamarához.

Tudomásul veszi, hogy a káptalan az árendát a nádor által fogja Pázmányhoz juttatni, amikor a nádor a felvidéket elhagyja. A kassai egyezség óta onnét híreket nem hallott. Ha a béke az országban tartós lesz, akkor a németországi háborúban a császári seregek győzelme remélhető.

Generosi ac Egregii Domini, Amici mihi honorandi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Áldja meg Isten kgteket minden kívánta jókkal. Meghozták a kgtek 16. die Aprilis Kassáról írt levelét, melyben jelenti kgtek, hogy az arenda pénzt[1] pro majori securitate Palatinus Urammal együtt akarja kgtek felküldeni. És jóllehet annak ideje immár alkalmasan elmult, de kgteket jó szívvel elvárjuk, amíg Palatinus Uram elérkezik. Mióta a kurir az ő fge confirmátiójával de pace stabilita alámene, semmit azóta nem hallottunk. Engedje az Úr Isten, hogy mindnyájan nyughassunk meg a jó békességben. Császár Urunk ő fge a fölső országi állapotra úgy vigyáz és úgy rendelte hadait, hogy, hiszem Istent, megszégyenülnek az ő fge ellenségei. Írjon kgtek az oda való dolgokról. Éltesse Isten kgteket jó egészségben.

Selyæ 3. Maji 1631.

Gen. ac Eg. D. V. Addictissimus ex Corde

Cardin. Pazmany.

E szöveget *Fraknói V.* a kamarai levéltárban (Országos Levéltár), a Rákóczy irományok közt, talált eredeti után lemásolta és e másolatot az általa a M. Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (Múzeumi könyvtár 1277/F. H. VIII. k., I. f., 24. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik. V. ö *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 358. l.

[1] Ez alatt az árenda alatt hihetőleg a liszkai tizedek árendáját kell érteni, amelyeket a szepesi káptalan évi 2000 forintért bérben bírt. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 371., 432. l. (Lásd alább az 1631. június 29-iki alapítólevelet.)

661.

1631. MÁJUS 11. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Ha a szökevény pázmánita neve Tassi Gáspár, akkor rendben van, azt már el is fogatta és papi ruháitól megfosztatván és bilincset tétetvén reá, most az építés alatt levő nagyszombati papnevelde részére meszet és téglát hordoztat vele. A más prælatusok által, saját költségükre, a Pázmáneumban elhelyezett növendékek voltak eddig a zabolátlan elemek az intézetben. Fenntartani kívánja magának az ilyen rendkívüli növendékek elhelyezésének megengedését, feltéve, hogy a P. Visitator nem ellenzi. Az intézet eddigi jó hírneve követeli ezt.

Reverende in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Gratæ nobis fuere literæ R. V^{æ}: Juvenis, qui fugit, forte est Caspar Tassi, neque enim eum R. V^{a} nominat. Si is est, eum ego curavi captivari, et Clericali habitu spoliari, ferreis annulis decorari,[1] ut calcem ac lateres novo Seminario ædificando convehat; certum est, neminem fugitivum impune laturum (sic!).

Video hos Alumnos alienos non bene quadrare illi loco; necessitas magna et inopia Sacerdotum coëgit me multa tentare. Si quid tamen experientia inconveniens ostendat, prudentis est mutare consilia. Itaque R. V^{a} quæso conferat cum Admodum R. Patre Visitatore, et curet Ordinationem libro Collegii inferri (si tamen ita P. Visitatori videatur), ne ullus pro stipendio, solvendo ab aliis, recipiatur deinceps, nisi fundatoris (et non successorum ipsius) peculiaribus literis cum illo dispensetur. Hoc ego pro gloria Dei et quiete Collegii expedientius fore judico. Si tamen Pater Visitator considerationem habebit, libenter suspendam hanc meam sententiam, usque dum meliora audiam.

Quæso, R. V^{a} integritatem famæ Collegii illius tueatur, nullo habito respectu ullius personæ. Nam certe hucusque, quicunque illinc prodierunt, admirabili satisfactione laborant in agro Domini.

Valeat R. V^{a} et pro me oret.

Sellyæ 11. Maji 1631.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^{ndo} in Chr^{o} P^{ri} Joanni Hmyrra, Societ^{tis} Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^{ri} Viennen. Regenti, P^{ri} nobis honorando.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 50^{a}—51^{a}. lapokon. Fenti közlés ezen eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 140. l., 1. j., 141. l.

[1] Ezen bilincsek alatt lábbilincseket kell érteni. Lásd alább: 1631. június 29. levél, 1. bek.

662.

1631. MÁJUS 12. *Kiadatlan.*

PÖSTYÉN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Előadja az erdélyi fejedelem panaszát Eszterházy nádor foglalási szándékai (R. jószágain) ellen. A fejedelem levelére már válaszolt is békítő czélzattal, hogy a nádor legföljebb a törvény rendes útján érvényesítheti esetleges követeléseit.

Augustissime Cæsar, D^ne^ benignissime.

Heri vesperi, sero admodum, venit ad me huc familiaris Aulæ Principis Transylvaniæ, qui literas duntaxat fiduciarias attulit. Oretenus autem nomine sui Principis questus est: Dominum Palatinum aliquid in bonis Principis attentare velle, ac proinde Principem protestari, quod vim vi velit repellere. Si quid autem juris prætenderet, se nec velle, nec posse obsistere, quominus jure mediante D^nus^ Palatinus jus suum prosequatur.

Miratus sum, cum hac sola Legatione ipsum advenisse, ac suspicari cœpi, ne quid amplius subesset, præsertim, quod et ad D^num^ Illyéshazy et ad alios divertisse ipsum intellexerim.

Hodie igitur rursum ipsum cum solis literis fiduciariis misi. Ac inprimis de ingenti bellico apparatu Ma^ttis^ V^ræ^ in iisdem ulterius Principem informandum censui, diligenter admonendo, ne inutilibus desperatorum Rebellium lenociniis locum det, sed Majestatis V^ræ^ benignitati adhærescat. Deinde diligenter assecuravi, nihil vi et armis D^num^ Palatinum attentaturum contra Principem. Si quid autem causæ civilis contra D. Principem habuerit, id nonnisi juris ordine prosequetur. Atque cum his Informationibus ipsum dimisi.

Quod totum Majestati V^ræ^ fideliter significare volui, sicut et D^num^ Palatinum de his certificavi.

Deum oro, ut Majestati Vræ felicitatem omnem cumulate largiatur.

Ex Pöstyén 12. Maii 1631.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, melynek csak nehezen olvasható aláírása Pázmány kezeírása („Hum. et obl. s. C. P."), fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archiep." 1631. évi, 68. sz. alatt. A levél eredeti példánya a M. Tud. Akadémia könyvtári jelzését is viseli. Fenti közlés az eredeti után történik.

663.

1631. MÁJUS 16. *Kiadatlan.*

PÖSTYÉN.

Nagyszombat szab. kir. város tanácsához.

Óva inti a tanácsot, ne engedje meg az ottani kálvinistáknak a templom építését. A városnak erre nincs is joga az érsek megkérdezése nélkül; ha a város mégis megengedné, a királyhoz fog fordulni vagy más jogorvoslattal fog élni. Információt kér a város szándékáról.

Prudentes ac Circumspecti Domini, Amici nobis honorandi.

Értettük az mai napon, noha teljes hitelt nem adtunk néki, hogy az ott való Calvinisták Templumot akarnának építtetni az kegyelmetek várassában, kit noha mi nem hihetünk, meggondolván azt, hogy kegyelmetek szeme előtt viselvén az Istennek igazságát, semmiképen annak nem consentiál, bár szintén meg volna is az igyekezet amazoktul. Mindazonáltal nem akarván süketségre vennünk az dolgot, kegyelmeteket szeretettel akaránk requirálnunk és præmoneálnunk, hogy meggondolván kegyelmetek nemcsak azt, hogy az Úr Istennek nilván való ostorát és büntetését vonja kegyelmetek arra a várasra, hanem annakfelette azt is, hogy a mi Diœcesisunkban lévén az az hely, a Templum építés az Ordinarius consensusa nélkül nem lehet.

Emellett az kegyelmetek privilegiumja és régi obligatiója semmi uton azt nem mutatják, hogy ebben az dologban consensust adjon kegyelmetek. És mivel minékünk is tisztünkben és hivatalunkban jár, ha kegyelmetek ennek az uj találmánnak consentiálna, mind ő felségét Császár urunkot meg kell találnunk, s mind penig egyéb módokat felkeresnünk, hogy hivatalunknak eleget tehessünk. Kegyelmeteket annakokáért kérjük, voltaképpen informáljon ezen levelünk vivő szolgánk által maga szándékárul.

Tartsa Isten kegyelmeteket jó egészségben.

Ex Thermis Pösténien. 16. Maji 1631.

Prudentum ac Circumspectarum D. V. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis D^nis^ N. N. Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnavien. Judici Juratisque Civibus etc. Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláirás („Card. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepporum sæc. XVII.“ felírású csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

664.

1631. MÁJUS 30. *Kiadatlan.*

TARDOSKEDD.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Pozsonyban (?) magának is lévén háza, nem fogadhatja el a meghívást, de ebédre sem mehet hozzá, mert bőjt van és papjaival is el lesz foglalva.

Spectabilis, Magnifice D^ne^ et Compater observandissime. Salute ac officiorum commendatione præmissa.

Isten megáldja kgdet minden jókkal. Az kegyelmed levelét és izenetét szeretettel vettem és hallottam, és az kgd jóakaratját igen nagy jóakaratnak jelenöl (sic!) vettem kegdtől. De minthogy magamnak is házam vagyon ott benn, noha oly rongyos, de mégis oda szállok és alkalmatlanságot nem szerzek kegyelmednek.

Hogy pedig kegd ebéden kivánja ott az kgd házánál létemet, azt is igen jó szivvel megcselekedném, de minthogy minekünk az Pap Urakkal holnap böjtünk és egyéb sokféle occupatióink lesznek, kegdtől bocsánatot kérek, hogy ott nem lehetek. Sőt azon [kérem][1] kgdet, hogy kegd is böjtöljön együtt velünk. Adja Isten, lássam kegyelmedet jó egészségben.

Ex Tardoskedd 30. Maji 1631.

Spect. ac Magnificæ D. V^ræ^ Addictissimus compater

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

S^pli^ ac Mag^a^ do^no^ Stephano Pálffi de Erdeőd Comiti Co^ttus^ et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæs. Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, partiumque regni Hungariæ Cisdanubianarum ac præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Domino Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. com. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálfy grófi család pozsonyi szeniorátusi levéltárában · Armar. I., lad. V., fasc. 6., frustum 7. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III., 372. l.; P. P. élete (Tört., Életr.) 269. l., 2. j.

[1] E szó, ki lévén tépve helye, csak konjektura útján lőn megállapítva.

665.

1631. JÚNIUS 9. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Szt János mauzoleum elkészítésére nézve ad utasításokat. A helyet a helyszínen fogja a kőfaragóval együtt megállapítani. A kőfaragó kifizetésére nézve rendelkezik. Megküldi az emlékmű feliratát, amely megaranyozandó. Magdeburg város pusztulását sajnálja, de a város maga okozta ezt. Kér egyéb híreket.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Literæ R. V^{æ} 26. Maii datæ, ubi hæserint nescio, illud scio, ante biduum primum mihi allatas esse. Pretium, quo cum lapicida conventum est, satis magnum est, sed dummodo opus sit dignum eo pretio, non moror. Optassem, modellum fuisset missum. Fundamentum terræ vicinum ex rubro marmore vellem ea forma fieri, qua ego transmiseram in ultimo modello. Ea vero quæ arbitrio lapicidæ comissa sunt, cuperem ornata esse, quod sane aliquam assistentiam et crebros domini oculos requirit. Quæso R. V^{a} pro honore S. Joannis, laboret in hoc, et moneat lapicidam, ut suam mihi operam hic approbet, et laudem referat.

Locum ego Posonii non delegi, ubi extrui debent moles; ubi opus perfectum fuerit, una cum lapicida ipse locum eligam: Pergat igitur, nec moram trahat.

In reliquis conventionis punctis assentior, dummodo opus ejusmodi sit, ut tantum pretium mereatur. Sed ego conventioni non subscribam, nam id non decet, sed per Cubicularium in præsentia lapicidæ curabo deponi Talleros 500, qui ad R. V^{æ} requisitionem solventur, juxta pacta, et pro fine centum septuaginta Talleros conservet, quos amittat, si minus recte laboraverit.

Literas incidendas transmitto. Placet, ut incisæ inaurentur. Si aliis caracteribus (?) scribi debebunt, vel D. Ferenczffi, vel D. Jacobus facient.

Dimissoriales pro Juvenibus mitto.

Facto computo, residuum florenorum 300 reddi jussi R. V^{æ}.

Accepi Synopsim Cyri, maluissem legere ipsam Tragœdiam; curet quæso describi.

Miserandus est casus Magdeburgi, quem sibi ultro accersivit.[1] Quæso, si quid scitu dignum occurrerit, R. V^a perscribat.

Et pro me oret.

Sellyæ 9. Jun. 1631.

R. V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndo in Christo P^ri Joanni Hmyrrha Societ^t. Jesu Sacerdoti, et Alumnatus N^ri Viennen. Regenti, Patri Nobis honor.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. kötet, 52^a—52^b. lapokon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 378. l., 2. j.

666.

1631. JÚNIUS 12. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A galgóczi ferenczrendiek kérvényét a királyhoz, az ottani harminczadból adandó évi segélyért, templom és kolostor építésére, a királynál pártolja.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Clementissime.

Monachi Ordinis S. Francisci de Observantia, Galgocii commorantes, exhibuerunt mihi benignum Ma^ttis V. Sacr. mandatum, quo benigna Ma^ttas V^ra a me quoque informari vult, de eo Subsidio Monachis præstando, quod ipsi a Ma^tte V^ra demisse petunt, pro subsidio Monasterii Galgocziensis, ex ejusdem loci Tricesima.

Cum igitur Monasterium illud, multis annis ab hæreticis possessum ac totaliter vastatum sit, Ma^tas V^ra pietate sua dignissimum opus factura est, si piam aliquam eleemosynam annuatim et per partes, ad certos annorum numeros, pro Templi ac Monasterii fabrica, clementer assignaverit.

Deum oro, ut Ma^ttem V^ram diutissime florentem tueatur.

Selliæ 12. Junii 1631.

Sacr^mæ Cæsar. Ma^ttis V^ræ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] Magdeburg várost Gusztáv Adolfnak egyik hadvezére Dietrich von Falkenberg tartotta megszállva. 1631. márczius 30-án Tilly először Pappenheim által, majd személyesen vette ostrom alá; május 10—20-ika közt az egész város leégett, amikor is 20.000 ember elveszett, amit Tilly is sajnált. Herders Konvers. Lexik. III. kiadás, V. köt., 1147. hasáb.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („H. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1631. évi július havi csomóban, július 28. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 399., 408. l. és a fenti 1630. július 2. levelet.

667.

1631. JÚNIUS 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Törős János titkár (Pázmány nevében) Hmira Jánoshoz.

Az Alamizsnás Szent János mauzoleumának vasrácsa (crates) és felirata tekintetében ad, Pázmány nevében, utasításokat.

Admodum R^de^ in Chr^o^ Pater.

Salutem et servitia mea paratissima.

Accepit Eminentissimus D. Cardinalis literas R^æ^ V^ræ^, et hæc tria puncta eidem significari jussit.

1. Placet Eminentiæ Suæ consideratio Magistri Lapicidæ, ut crates, propter inspectum, fiant ampliori spacio, pro ejusdem simul ac R^æ^ V^ræ^ arbitrio. Cum autem a Pictore politum ferrum deaurari non possit, R^a^ V^ra^ curet fieri crates, ad aurum Pictoris opera additum (sic!) capiendum. Quod cum minorem laborem requirat, quam si ferrum poliatur, R^a^ V^ra^ efficiat, ut etiam precium minuatur. Possunt autem crates etiam in Ungaria depingi vel deaurari.

2. Scriptum illud R^æ^ V^ræ^ transmissum Marmori incidendum non illis literis rotundis, prout ibi scriptum est, sed literis versalibus majoribus (prout ex annexa archa videbit R^a^ V^ra^) incidi debebunt. Quod quidem scribi poterit, vel per Patrem Jacobum, vel per aliquem ex Cancellaristis D. Ferenczffy, juxta proportionem et magnitudinem Marmoris.

3. Sperat Pater Lampadem spacio quattuordecim dierum se accepturum. Attendat quæso R^a^ V^ra^, et ubi Viennæ fuerit, informet confestim Eminentiam Suam, ut precium transmitti possit. His ego me R^æ^ V^ræ^ commendo Eamque diu feliciter valere opto.

Tyrnaviæ 18. Junii 1631.

Ad. R. P. V^ræ^

Servitor promptissimus

Joannes Törős m. p.

Kívül:

Admodum Reverendo in Christo Patri Joanni Hmyrrha, Societtis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus Pasmaniani Viennen. Regenti etc. Patri observando. Wien. Viennæ.

Bei den Herrn Jesuiten bei Stubenthor.

Ezen levél eredetije, amelyet Törős J. Pázmány megbízásából írt, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 54ª—54ᵇ lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. kötet, 374. l., 1. j.

668.

1631. JÚNIUS 23.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány alapítólevele az érsekújvári szentferenczrendi zárdáról és templomról.

Fundatio Monasterii et Templi Franciscanorum in Arce nova a Fundamentis extructorum.

Nos Petrus Miseratione Divina S. R. E. Presbiter Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis locique ejusdem Comes perpetuus, primas regni Hungariæ etc. Cum curas omnes cogitationesque nostras eo dirigamus, ut Dei ac Domini nostri cultus ac obsequium, Catholicæ religionis exercitia quam latissime propagentur. Præterea etiam singulari devotione erga S. Franciscum Patriarcham religionis piissimæ incitati, cujus et die festo in lucem editi sumus, et admirandam sanctitatem veluti tutelaris a teneris annis peculiari veneratione coluimus. Ad Dei præpotentis honorem, im fundo nostro Arcis Érsekújvár exiguum Monasterium ac Templum Fratribus reformatis ordinis S. Francisci strictioris observantiæ ædificavimus: certa spe ducti, quod meritis ac intercessione S. Francisci piorumque ibi degentium religiosorum præcibus, magna præsidio Ujvariensi subsidia divinitus impetrabuntur, non solum contra Turcas Christianæ religionis juratos hostes, sed et contra eos, qui miserando errore decepti, sub Christiano nomine falsis dogmatibus adhærescunt. Pagis vero adjacentibus, velut ex vivo ac limpido fonte salutares ac in vitam æternam salientes aquas ex eodem Monasterio suppeditandas (quod et in dies fieri conspicamur) nihil dubitamus. Quocirca cum templi ibidem per nos extructi consecratio ritu solemni in præsentia nostra peracta præsentis Anni MDCXXXI: Dominica

infra octavam Ascensionis Christi D^ni^, vigore harum literarum nostrarum, nos idem illud Monasterium ac Templum dictis Religiosis Ordinis S. Francisci consignamus ac cum benedictione Dei perpetuo inhabitandum damus et conferimus, ita tamen, ut in hoc Monasterio Fratres Strictioris observantiæ reformati collocentur, qui et Evangelicæ paupertatis et suæ observantiæ zelum habentes Deo famulentur. Datum Tyrnaviæ in Curia nostra Archiepiscopali, Die Vigesima Tertia Mensis Junii. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo primo.

Ezen alapítólevélnek egy, dátum nélküli (Törős János, P. P. titkára által írt) fogalmazványa fennmaradt a Szent Ferencz-rend pozsonyi közp. levéltárában: Lad. 9., fasc. 1., nr. 1.; ezen fogalmazványt maga Pázmány átigazította és hátára ezt írta, sajátkezűleg: „Diligenter observandæ hæ litteræ fundationales, cum originales desint". Ezen fogalmazvány hiteles másolata pedig (a provinciális hitelesítette): az esztergomi érseki könyvtárnak „Pázmány" felírású fasciculusában. További másolatok még: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Handschriften" Kodex 263. Fol. 15—16.; Budapesti Egyetemi Könyvtár: Collectio Kaprin. in 4° tom. LXXXI., 590—591. Közölte már e szöveget: *Podhracky* (P. P. élete 65—66. l.). *Podhracky* az esztergomi érseki könyvtár példányát közölvén, nem közöl idődátumot, csak helydátumot (így: „Datum Sellyæ". Helytelenül!), de ő megjegyzi, hogy *Péterffy* (S. Conc. II., 224. l.) június 3-ára (sic!) teszi e levelet. Ezzel szemben a bécsi másolat, valamint Kaprinai június 23-iki teljes dátumot írnak. Fenti közlés a bécsi másolat alapján történik. Péterffy a levélből csak egy-egy részletet idéz. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 398. lap.

669.

1631. JÚNIUS 26. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Tádéhoz, Róma præfectusához.

Gratulál a Róma város præfecturájának elnyeréséhez; felajánlja a maga szolgálatait.

Excellentissimo e Illmo Signore.

Non tantosto sono stato avisato dal Signore Abbate Cattaneo mio Agente della Prefettura di Roma, dalla Sanctita di Nostro Signore meritamente conferita à Vostra Excellenza, che n'ho sentito quel contento, che richiede la mia sinceratissima devotione verso di Lei, et il desiderio mio di vederla sempre piu honorata et essaltata, onde cometterei non puoco mancamento, quando anco con mie lettere non le partecipassi questa mia contentezza, sicura, si conpiacera di gradire con la sua solita humanità, questo picciolo segno della mia devotione, già che per mancamento de suoi da me desiderati comandamenti non

posso servir in altro à Vostra Eccellenza, à quale baccio per fine affettuosamente le mani.[1]

Di Ternavia gli 26. Giugno 1631.

Di V^ra Eccellenza Illma servitore di cuore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap sarkában, Pázmány kezeírásával:

I. Francesco Barberini.

Eredetije (csak az aláírás: serv.ª stb. P. P. kezeírása) a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 8788. fol. 84^r. Hátsó üres oldalán (85^v) van a válasz P. P. ezen levelére. Fenti közlés az eredeti után történik.

670.

1631. JÚNIUS 27. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Megsürgeti a mauzoleum munkáit. A rendelt choralis könyvek megküldését kéri.

Reverende Pater. Pax Christi.

Ego iturus sum ad visitandum diœcesis meæ remotiores partes. Rogo R. V^m, sollicitet, ut sepulchrum S. Joannis et bene ac polite, et minori qua fieri potest mora perficiatur. De libris pro choro, an coëmerit R. V^a, an sint compacti, nihil ad me scripsit. Saltem unum exemplar totius apparatus Cantoralis ut habeatur, valde cupio.

R. V^a, si quid scitu dignum occurrat, ad me mittat in scriptis. Imo transigat cum D. Typographo et quothebdomadis nova ordinaria, quæ imprimuntur, ad me mittat, pretium solvetur per meum Cubicularium.[2]

Inveni jam adolescentes insignes pro anno futuro. Valeat R. V^a, pro me oret.

Tirnaviæ 27. Junii 1631.

R. V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] A címzett alatt a nepos-cardinalis semmi esetre sem érthető, sőt, a levél címzése és egész tartalma után, a czimzettet aligha lehet papnak tekinteni. A kézcsók említése a világi herczegek- és herczegnőkkel szemben is szokásos udvariassági levélzáradék volt püspökök leveleiben is. Az „urbis præfectura" világi tisztség volt. Mivel pedig VIII. Orbán alatt a városi præfectura állását Ferencz nepos-nak fivére: Tádé herczeg viselte (lásd fent: 1630. január 13-iki levél), világos, hogy a levél sarkában való jegyzést („I. Francesco Barberini") maga Pázmány elhibázta.

[2] Az itt említett *„scitu dignum"* alatt mindenesetre a közszájon forgó híreket vagy az udvartól vagy Rómából kapott bizalmas híreket kell érteni, ezeket levélben („in scriptis") kéri jelenteni, míg a nyomtatásban megjelenő *„nova ordinaria"*-t a nyomdában állandóan megrendelni kéri. *Ezen „nova ordinaria" alatt tehát kétségtelenül a mai hírlapok és újságok ősalakjait kell érteni.*

Kivül:

R^ndo^ in Chr^o^ Patri Joanni Hmyrrha, Societ^tis^ Jesu Sacerdoti et Alumnatus n^ri^ Hungar. Viennen. Regenti. Patri nobis dil^o^.

Ezen levélnek eredetije, mely, a külső czímiraton kívül, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 55^a^ lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 373. l., 2. j. és 378. l., 4. j.

671.

1631. JÚNIUS 29.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány alapítólevele a nagyszombati Szent-István-szemináriumról.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pázmány etc. Tametsi Nos a primis annis, quibus Dei voluntate, licet immerentes, ad Archi-Episcopatum Strigoniensem assumpti sumus, inter tot perturbationum procellas conatu omni laboraverimus, ut Sacerdotum idoneorum defectum et in præsens sarciremus, et in futurum de doctis ac bene institutis Ecclesiasticis Viris, huic Metropolitanæ Diœcesi imo toti Hungariæ provideremus; quia tamen necdum idoneorum Vineæ Dei cultorum sufficiens numerus haberi potuit: idcirco de seminario Clericorum Tyrnaviæ erigendo cogitare cœpimus, emptaque nostro ære domo Civica in platea canonicali, libertatem quoque ejusdem domus ab omni censu solito, condigno pretio a Civitate obtinuimus. Ac denique a fundamentis domum novam exstruximus. Et licet ad Alumnorum sustentationem in Synodo Provinciali, Reverendissimi et Venerabiles Domini Episcopi, Abbates, Præpositi ac alii Ecclesiastici contributionem aliquam promiserint; ut tamen commodius ac certius succurreremus eidem loco, juxta Decretum œcumenici Concilii Tridentini, accedente etiam Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis tanquam Patroni consensu, Præposituræ ad Superiores aquas calidas Budenses, vulgo Felhévízienses nominatæ, bona ac jura possessionaria (quæ centum prope annis, instar beneficii simplicis, per varios Prælatos possessa fuerunt) eidem Seminario adjungere voluimus, eousque, donec dicta Præpositura locum Residentiæ suæ occupare possit. Prout vigore harum literarum nostrarum ac Regii Diplomatis (quod originaliter Capitulo Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ assignamus) adjungimus ac incorporamus. Præterea, ut eo commodius notabilior Cleri-

corum numerus ali possit, Oppidi Liska (quod Præpositura et Capitulum Scepusiense jure proprietatis possidet) et pagorum de jure et consuetudine annexorum Decimas, quas nos ex indulto peculiari Sedis Apostolicæ de manibus Sæcularium quinquies mille sexcentis florenis Ungaricis redemeramus, ac ut Seminario applicare possemus, a Summo Pontifice obtinuimus, eidem Seminario prænotato applicamus, ea conditione: ut donec prædicta summa deponatur, Decimæ illæ quotannis arendentur, ac pretium illarum in usum Seminarii insumatur. Quod si vero summa illa deponetur, Administratores Seminarii in conscientia obligamus, ne in ullos alios usus eam pecuniam insumant; sed vel ad censum perpetuum locent, vel ad emenda bona fructifera (Censum pecuniæ quotannis refundentia) convertant. Si divina Clementia Capitulum ad priorem sedem Strigonium reduxerit, in eo casu liberum sit Capitulo cum consensu Archi-Episcopi, vel hoc eodem loco Tirnaviæ Seminarium continuare, vel domo vendita, cum censibus ac obventionibus Seminarium ipsum Strigonium transferre. Ut vero recta ac utilis fiat directio Seminarii, totam ejus curam, tam in administratione bonorum temporalium, quam in cura et recta educatione Juventutis, Venerabili Capitulo Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ Strigoniensis committimus. Salva tamen manente Archi-Episcopali superattendentia. Rogantes atque etiam sub interminatione tremendi judicii Dei eosdem obtestantes, ut huic tam salutari operi diligentia ac sedulitate magna invigilent. Et licet in administratione bonorum cæterorum certam regulam præscribere Capitulo Venerabili nolimus, circa curam tamen Seminarii hæc, quæ sequuntur, servari volumus.

Primum omnium volumus, ut Seminarium istud Clericorum non aliter nominetur, quam Seminarium Sancti Regis Stephani, protectionique Patronæ Ungariæ, Dei Genitricis Virginis, devoveatur. Deinde, ut hæc subsequentia observentur: I. Nemo in Seminarium recipiatur, nisi honestis natalibus ac bono testimonio subnixus, quique animum ad statum Ecclesiasticum habeat, ac statim ab ingressu, clericali habitu utatur. Itaque, qui recipitur in libro ad id deputato nomen suum propria manu inscribat cum sponsione firma, quod Ecclesiasticus fieri velit, ac absolutis juxta Superiorum ordinationem studiis, laborabit in Diœcesi Strigoniensi, quocunque necessitas postulaverit; aut vero etiam in alia Diœcesi, si ita Superioribus videatur. II. Non recipiantur, nisi minimum ad Syntaxim promoti; si tamen haberi poterunt provectiores in studiis, illi acceptentur, ut tanto citius idonei esse possint Sacerdotio. Nullus vero sæcularis in Alumnorum contubernium, ad communem eorum cohabitationem, quocunque sub prætextu, recipiatur. III. Ad

Scholam Societatis Jesu accedent Seminarii Alumni, et Studia illic prosequantur; ac ut diligentius Studiis incumbere possint, diebus non festivis ad Chorum accedere non teneantur: sed Sacrum apud Patres cum ceteris Studiosis audiant: diebus vero Dominicis et Festis ad Templum Cathedrale ire ibique in superpelliceis servire ac cantare debebunt, ut ritus et ordinem Divini Cultus addiscant. IV. Ex Fundationis nostræ Hainburgensis pecunia, pro Cantoribus deputata, stipendium pro uno Musico insigni solvatur, qui cum Alumnis habitationem et victum habebit, ipseque Alumnos omnes, non tantum quotidie tempore recreationis, sed multo magis diebus festis et recreationis doceat Musicam vocalem ac instrumentalem, ut diebus festis ac Dominicis in Templo cantare omnes possint. Qui idem Cantor poterit etiam Alumnos veteres erudire; quin imo, si temporis successu tantum in figurato cantu Alumni profecerint, ut festis diebus decantare ipsi cum consuetis alias Cantoribus Divina Officia possint, floreni quadringenti quinquaginta, qui ex Hainburgensi censu pro Cantoribus extraordinariis per nos sunt deputati, totaliter huic Alumnatui applicandi erunt. V. Horarum distributio, Orationum exercitia, stata Confessionis et Communionis tempora totaque domesticæ disciplinæ ratio, juxta formam Collegii Pazmaniani Viennensis instituatur. VI. Teneatur Capitulum unum ex Dominis Canonicis deligere, qui rerum domesticarum Seminarii, victus, vestitus, disciplinæ, pietatis studiorumque curam habeat ac ibidem habitet, mensam cum Alumnis habeat; is vero Capitulo rationem reddere debebit qualibet angaria, de toto statu Seminarii. VII. Et licet determinatum Alumnorum numerum præscribere nec possimus nec velimus; rogamus tamen Capitulum Venerabile, ut quo majori possent numero, Alumnos habeant; quorum etiam victus, ac vestitus moderatus sit, ut si quando alio promoveri debeant, ipsa tractationis ratio alibi melior videatur. Mens enim nostra est, ut ex hoc Sancti Regis Stephani Seminario Viennam ad nostrum Collegium, vel etiam Romam mitti possint, qui ingenio ac pietate excellentes videbuntur. Reliqui, casuum conscientiæ notitia imbuti hic poterunt ordinari. Quod igitur ad Dei optimi gloriam et honorem ac Catholicæ Religionis incrementum cedat, vigore harum literarum nostrarum, et domum Tyrnaviensem per nos ædificatam, et Præposituram Felhéviziensem, et Decimas processus Liscensis, et Catalogum Contributionis per Dominos Prælatos faciendæ, Capitulo Ecclesiæ nostræ sæpe fatæ Metropolitanæ tradimus et consignamus. Literas etiam Cæsareæ Regiæque Majestatis Assecuratorias, quod in Præposituræ Felhévíziensis possessione Seminarium et Capitulum conservari faciet, sicut et Instrumenta literalia ad Decimas

Oppidi Lisca spectantes, eidem Capitulo Venerabili assignamus; ac simul declaramus, quod quilibet Canonicus juramento canonicali, ad hujus Seminarii, sicut et fundationis nostræ Hainburgensis, fidelem conservationem et administrationem, non minus obstringetur, quam ad bona et jura alia Capituli protegenda et defendenda. Datum Tyrnaviæ in Curia nostra Archi-Episcopali, Die Vigesima Nona Mensis Junii, Sanctis Apostolis Petro et Paulo dicata, Anno Salutis Millesimo, Sexcentesimo Trigesimo primo.

Petrus, S. R. E. Presbyter Cardinalis
Archi-Episcopus Strigoniensis.

E levélnek régi másolatát felvette *Hevenesi* az ő kéziratgyűjteményébe: Budapesti Egyetemi Könyvtár, Coll. Hev. LXVII. k., 461—466. l. Egy másik régi másolata: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Handschriften-Kodex 263., fol. 9—11. Fenti közlés *Hevenesi* után történik. Közölte már e szöveget *Podhracky:* P. P. élete 68—70. l. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 370—372. l.

672.

1631. JÚNIUS 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Szigorú testi büntetést kér kiszabni a bűnös pázmánitára, Bereczky Benedekre; a pestis miatt Pozsony helyett Bécsben kell elzárni. A papszentelésre, a jövő évi pázmáneumi ujonczok számára nézve, choralis könyvek beszerzését és ujságok megrendelését illetőleg tesz közléseket és ad utasításokat.

Reverende in Christo Pater.
Salutem a Domino.

Casum Benedicti Bereczki intelligo. Et omnino dignum est, ut tam petulans insolentia, ad exemplum quoque cæterorum, severe puniatur. Et licet nos, ut curam Alumnatus, ita etiam correctionis delinquentium modum omnem Societ^ti^ commiserim (sic!), neque quidquam ea in parte derogatum velim directioni Societ^tis^; mihi tamen videretur, ut qui propter incorrigibilem contumaciam ejiciendi forent, prius severe castigarentur, longiori etiam captivitate, et patientia in pane et aqua, id quod ego hic cum Tassio[1] fieri curo, qui annulatis pedibus detinetur in mea domo.

Quod si Posonium a peste liberum esset, ordinaturus eram officiali n^ro^ Posoniensi, ut dictum Benedictum Posonium devehi et ibi pro merito tractari faceret. Id igitur cum fieri nequeat, forte non esset abs

[1] Lásd fent az 1631. május 11-iki levélben, Tassi szökevény pázmánitának kemény büntetését.

re, ibidem illum includere, in domo vicina, ac interim piis etiam exercitationibus animum ipsius ad meliorem frugem præparare.

Dnos Sacerdotes quando missura est R^tia V^a, scire cupio. P. Jazberini promittit octo Rhetores pro Alumnatu, qui in Octobri mitti poterunt.

Ego propediem iturus sum Turocium et Scepusium versus. Rogo R^tiam V^ram inter alias occupationes, attendat, ut Sancti Joannis Mausolæum eleganter paretur. Litteræ in marmore albo versalibus majoribus incidatur (sic!).

Miror, quod R^tia V^a de Gradualibus et Anthiphonariis nihil ad me scripserit. Pro Monasterio Novæ Arcis, curavi ego libros omnes, ad Chorum necessarios. Venetum exemplar est; et ut P. Guardianus retulit, quatuor aut quinque Talleris constat. Quocirca, si tanto pretio, quantum Rtiæ V^æ Selliæ assignaveram, pro uno choro libros coëmerit, pro altero choro Veneta æditio (sic!) ejus pretii, cujus Ujvarienses libri sunt, emi debebit.

R^tiæ V^a per occasiones scribat ad nos de rebus, quæ in Imperio vel ibi Viennæ geruntur. Et ut antea quoque monueram, gratum faciet si quothebdomadis (sic!), impressa nova ordinaria[1] Posonium ad meum Provisorem transmittet, Typographo satisfiet. Valeat et pro me oret.

Tirnaviæ 29. Junii 1631.

R^tiæ V^æ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 57^a—57^b lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 141., 378., 398. l.; P. P. élete (Tört. Életr.) 193. l.

673.

1631. JÚLIUS 5.

SELLYE.

Bosnyák Istvánhoz.

Telegdi nyitrai püspök, kalocsai választott érseket magához kérette és őt fel fogja szólítani, hogy beszéljen Bosnyák István atyjával; jó lesz, ha Bosnyák maga is beszél Telegdivel.

Köszönetem után Isten áldását kívánom kegyelmednek jó fiam. Hogy ennyi ideiglen való törödésedet nem szánnám, azt nem mondhatom. Nekem az apád régtől fogva sem írt, sem izent, azért neheztel

[1] Ezen „nova ordinaria“ alatt, mint fent (1631. június 27-iki levélnél) említettük, a mai hírlapok előfutárai értendők.

rám, hogy az kegyelmed állapotjárul nyilván izentem ő kegyelmének. De én arról nem tehetek, hogy haragszik az jó úr. Mind az által azt itélem, hogy hasznos nem volna, ha én tractálnék vélle. Hanem Telegdi urammal szembe leszek ez napokban és kérni fogom, hogy ő kegyelme szóllyon az atyáddal. Az mi én tőllem lehetséges, örömest megcselekszem. Javallanám, ha magad is szólanál Colocai urammal, de az után, hogy én szólok ő kegyelmével.

Im mingyárt irok ő kegyelmének, hogy holnap ide jőjjön vagy hétfőn reggel. Csak legyen kegyelmednek egy bizott embere, megirom, mit végzek.

Imádkozzál édes fiam és kérjed az Istent, hogy igazgasson és oltalmazzon.

Isten hozzád.

Sellyén, 5. Julii, 1631. Kegyelmednek jóakarója

Cardinalis Pazman.

Ez jövő héten Isten akaratjából én is Turóczba megyek.

Kivül:

Magnifico domino Stephano Bosnyak de Magiarbel etc. etc. filio nobis honorando.

Ezen levél az egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt és a gróf Károlyi család budapesti levéltárában (Fasc. A.) levő eredeti után közölve lett: A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára (Kiadja: gróf Károlyi Tibor), IV. köt. (Budapest, 1887.), 239—240. l. Fenti közlés ezen imént idézett munka után történik.

674.

1631. JÚLIUS 10. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Mivel a morva rendek a litenschitzi uradalom után Pázmánytól ezer forintot (adót?) nem a birtok nagysága, hanem a birtokos előkelősége miatt követelnek, kéri a bíbornok közbenjárását az iránt, hogy, miután a birtokot unokaöccsének vette és az már el is foglalta azt, és ő (Pázmány) az ő nagykorúságáig csak rokoni szeretetből ügyel a jószágon, állapítanák meg a fizetséget a birtokarány szerint.

Eminentissime ac Reverendissime Princeps, D^ne^ D^ne^ colendissime.

Literas Eminentiæ V^ræ^ 30. Junii Olomucii datas debita veneratione accepi, quibus significare mihi dignatur, D^nos^ Status Moraviæ non tam bona, quam personas ponderasse, dum a Littenchich mille florenos exegerint.

Cæterum Eminentiæ Vræ notum esse haud dubito, me bona illa non eo fine emisse, ut mihi reservarem, sed ut unicum fratris mei filiolum,[1] hæreditarium Augustissimæ Domus Austriacæ subditum facerem.

Atque ideo, ex benigno Majestatis Suæ assensu, jam ante triennium, exigua[2] illa bona eidem resignasse, ac ad capessendam possessionem personaliter eo misisse.

Quocirca persona mea taxari per Dnos Status Moraviæ nec potest nec debet, tametsi, ex charitate debita, bonorum nepotuli mei curam aliquam habeam, dum ipse succrescat. Eapropter Eminentiam Vram iterum demisse rogo, velit in ea contributione communis æquitatis rationem habere, ac id solum Littenchichio imponere, quod bonorum proportio exigit.

Quod si non personæ meæ, sed bonorum proportio attendatur, injungetur Officiali, ut satisfaciat. Spero autem Eminentiam Vram hac in re facturam, quod æquitas ipsa postulat. Manus Eminentiæ Vræ demisse veneror ac felicitatem omnem a Deo precor.

Selliæ 10. Julii Ao 1631.

Eminentissimæ ac Rndmæ Dnis Vræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1630—1636. évi (173. sz.) fascic., fol., 92r—92v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Card. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

675.

Kiadatlan.

1631. JÚLIUS 12. (1635. DECZEMBER 1.[3]

SELLYE (POZSONY).

Pázmány a Bakith Margit úrnőtől jótékony czélokra előlegszerű kölcsönképen kapott húszezer rhénusi forint megtérítéseül ő neki az alsóausztriai rendeknél elhelyezett összeget átengedi, és arra és kamataira minden jogot nevezett úrnőre ruház, neki átadja az alsóausztriai rendek kötelezvényét is.

Cessionales Cardinalis Pazman, quibus 20.000 florenor. cum censu in Domo Provinciali existentium, cedit Dnæ Margarethæ Bakith,[4] quæ fuit Melchioris Balássa Relicta Vidua, Mater Konszkianæ.

[1] Ez Pázmány Miklós volt (született 1623.), Pázmány Györgynek, az érsek egyetlen fivérének fia. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 446. l.

[2] *Fraknói* szerint (i. m. 449. l.) a littenschitzi uradalomnak 6246 hold és 377 □-ölnyi területe volt (vételára 38.800 morva forint).

[3] Ezen szöveggel Pázmánynak két okmánya bír: egy 1631. július 12-iki és egy 1635. decz. 1-jei; a kettő ugyanarról szól, mindenben azonos, kivéve az alant jelzett kisebb eltéréseket.

[4] Balassa Menyhértnét illetőleg lásd e mű I. kötetét: 43., 49. és 690. l.

Nos Petrus Miseratione Divina S. R. E. Presbyter Cardinalis Pazman, Metropol. Ecclesiæ Strigonien. Archiepᵖᵘˢ Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Regni Ungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Maᵗᵗⁱˢ Consiliarius etc.

Memoriæ commendamus. Quod nos a Mᵍᶜᵃ Dⁿᵃ Margaretha Bakith de Lak ad certas pias ac necessarias erogationes anticipavimus et ad pias causas impendimus viginti millia flor. Rhenensium. Pro cujus Summæ exolutione vigore harum literarum nostrarum damus et assignamus et irrevocabiliter tradimus eidem Dⁿᵉ viginti millia flor. Rhenensium, quæ in Domo Provinciali Inclytæ Provinciæ Austriæ deposuimus, et in Comitiis ejusdem Provinciæ assecuratæ sunt, assignato certo loco, ex quo census annuus, quinque per centum, in terminis constitutis infallibiliter percipi debeat. Proinde eidem Dⁿᵉ assignavimus obligatorias literas Dⁿᵒʳᵘᵐ Deputatorum de prædictis[1] millibus nobis assignatas. Vigore igitur hujus nostræ cessionis, ac originalium literarum dictorum D. D. Deputatorum, per Nos eidem Dⁿᵉ assignatarum, totum jus nostrum quoad prædictam summam viginti millium florenorum censumque inde provenientem transferentes, nullum jus nullamque protestationem ad capitalem illam summam viginti millium vel ad ejus Interesse[2] nobis reservantes.[3] Harum nostrarum vigore et testimonio literarum.

Actum Selliæ die duodecima Julii Anno Dⁿⁱ millesimo sexcentesimo trigesimo primo.

Transsumptum literarum Cardinalis Pazman Cessionalium, in Camera Austriaca Viennæ.

Így szól az 1631. július 12-iki oklevél szövege, amely régi másolatban fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Levéltár, „Acta Collegii Cassoviensis“ fasc. 3., nr. 22. alatt elfekvő 4 oldalas levélív első oldalán.

Ugyanezen helyen a levélív belső, 2. oldalán a fentivel (némely kisebb, fent már a jegyzetekben említett eltérésektől eltekintve) egyező szöveggel bíró másik másolatpéldány is olvasható, amely azonban 1635. deczember 1-jei dátum alatt Pozsonyban lőn kiállítva és tartalmazza Pázmány aláírását is és azután még utóiratképen egy hitelesítési záradéknak „csonka“ másolatát.

Az 1635. deczember 1-jei példánynak ezen eltérő végső része így szól:

Actum Posonii prima mensis Decembris Anno millesimo sexcentesimo trigesimo quinto.

Locus sigilli. *Petrus S. R. E. Cardinalis Pazman*
Archieppus Strigoniensis.

[1] Az 1635. deczember 1-jei példányban itt a „viginti“ szó következik, amely az 1631. július 12-iki példányban hiányzik.

[2] Az 1635. deczember 1-jei példányban az „interesse“ szó helyett: „censum“ szó van.

[3] Az 1635. deczember 1-jei példányban: „reservamus“ van.

Másolatos utóirat:

Concordat cum suo vero Originali, quod in Cancellaria Deputatorum mihi infra scripto Auth. Apostolicæ Notario publico productum est. Actum Viennæ Austriæ 29. Aprilis Anno D^ni^ sexcentesimo trigesimo septimo.[1]

Az egész levélív külső (4-ik) oldalán ezen, a másolattal egykorú feljegyzés olvasható:

Literæ diversæ pariatæ pro instructione R. P. Martini Langman Viennam proficiscentis.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. kötet, 428. l., 5. j.

676.

1631. JÚLIUS 29. ELŐTT. *Kiadatlan.*

VIII. Orbán pápához.

Kéri a pápát, hogy a magyar generális alatt álló Pálos-rendnek reformálására küldjön valamely prælatust Rómából, aki személyesen tartson vizsgálatot úgy itt, mint Szlavóniában, Lengyelországban és Sziléziában, és azután „capitulum generale"-ban kihirdesse a reformot.

Sanctissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Ordo Sancti Pauli, primi eremitæ, in Ungaria et Polonia magnopere olim floruit: Generalem vero in Ungaria semper residentem habere consuevit. Et licet olim magno sanctitatis exemplo præluxerit, sed neque modo desunt viri integerrimi; fatendum tamen est, multum a veteri splendore degenerasse. Unde non tantum magna in dies scandala videntur, verum etiam in tota administrationis ratione, inordinata sunt quamplurima. Hinc apostasia, defectiones ad hæreticos ac alia periculosissima mala creberrime erumpunt; nec ea, quæ religiosis conveniens esset, membrorum subordinatio, obedientiæ subjectio, temporalium bonorum administratio conspicitur. Cui malo, nisi Sanctitatis Vestræ sollicitudo occurrat, plura in dies ac periculosissima mala timenda sunt.

Quocirca Sanctitatem Vestram instantissime peto pro honore Dei ac religionis zelo, velit Prælatum aliquem gravem ac zelosum ablegare, qui reformationem hujus Ordinis Religiosi peragat, gubernationem in ordinem debitum redigat; ac præsens, non tantum in Ungaria et Sclavonia, sed et in Polonia, Silesia et aliis locis perlustret Religionem, ac capitulo generali indicto, reformationem publicet.

[1] Nem lévén az itt magát felemlítő apostoli (!) közjegyző aláírása és pecsétje rajta a példányon, azért e záradék (utóirat) szintén másolatnak tekintendő.

Erit hoc certe Deo gratum et catholicæ religioni valde utile.

Pedes Sanctitatis Vestræ humillime veneror, ac paternam benedictionem supplex oro.

Sanctitatis Vestræ Humillima creatura et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül:

Sanctissimo Domino Nostro pro Cardinale Pazmano.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („hum. cr. et o. s. C. P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide" római levéltárában. „Memoriali del 1631." Vol. 391., fol. 229. Fenti közlés az eredeti után történik.

A fenti emlékirat dátumának megállapításához alapul az szolgál, hogy az emlékirat hátára van iktatva a S. Congr. de Propaganda Fide által, Pázmány kérése tárgyában, 1631. július 29-én hozott határozat.

677.

1631. AUGUSZTUS 4. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Bethlen Gábor özvegye és I. Rákóczy György közt a munkácsi várra nézve fennforgó viszálykodás ügyében az özvegy fejedelemnő kérésére közbenjár a királynál, hogy, mint Munkács főura, szerezzen érvényt az özvegy jogainak és utasítsa erre a munkácsi kapitányt.

Augustissime Cæsar, D^ne^ D^ne^ clementissime.

Quia misera Principissa Transylvaniæ instanter rogat, ut in summis ipsius angustiis ego quoque Majestatis V^ræ^ opem implorem; committere non potui, quin demisse Majestati V^ræ^ perscriberem, quæ mea sit de tota hac re sententia. Principio igitur fatendum est bonam Principissam vehementer errasse, cum aliis in rebus, tum vel maxime, quod Munkachiensem Capitaneum juramento devinxerit ad eos Articulos, quos ipsa cum Principe Transylvaniæ conclusit. Nam quia illos Articulos dicitur non servasse Principissa, idcirco putat Capitaneus, cogi posse Principissam ad observandos Articulos, seque fidelitatis vinculo solutum. Sed utut Principissa ignoranter erraverit, certe Princeps Transylvaniæ in ditione Ma^ttis^ V^ræ^ Arcem occupare, Præsidium imponere, legitimam Arcis Dominam propria authoritate excludere non potuit, præsertim, cum directum Arcis illius dominium Ma^ttis^ V^ræ^ sit, et conditiones Inscriptionis Betlenio factæ aliud requirant.

Judicarem igitur, antequam quidquam aliud tentaretur, certum Cursorem ad Principem Transylvaniæ expediendum, nec solum directe

intelligendum ab ipso, an voluntate ipsius sit occupata Arx et exclusa Principissa, sed et monendus, ut Capitaneo demandet, ne vel mobilia Principissæ detineat, vel Arcis libera possessione excludat. Simul præmonendo, quod si obedire nolit Capitaneus, Majestas V^ra^ ipsum castigabit.

Ipsi quoque Capitaneo scribendæ essent literæ præceptoriæ, quibus Arcis et mobilium restitutio mandaretur sub gravi pœna. Quas literas Vice-Generalis debito modo præsentari curaret.

Quod si hæc non sufficient, exeunte Autumno, ad terrorem cœterorum, etiam illata vi, coërcenda esset malefactoris Capitanei protervia.

Hæc sunt Clementissime Cæsar, quæ mihi pro præsenti rerum statu occurrunt.

Deum oro, ut Mat^tem^ V^ram^ incolumem tueatur.

Turoczio 4. Augusti 1631.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany.

Ezen szöveget Jászay Pál a bécsi császári levéltárban (ad Nr. 78. A. 1631. Trannica) talált eredetiről, melyen csak az aláírás („Hum. et o. s. C P.“) volt Pázmány kezeírása, másolta le az ő, jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának birtokában levő kéziratgyűjteményébe (2164. Quart. Lat. XIII. köt., 109^r^—109^v^. l.). Mivel az eredetinek sem Bécsben, sem Budapesten (Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Osztály) nyomára nem akadtam, azért fenti közlés *Jászay* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. k., 387 l., 2. j.

678.

1631. AUGUSZTUS 11. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti, hogy a Bethlen özvegyétől, valamint Bornemisza Jánostól és Tassytól hozzá (Pázmányhoz) érkezett levelek elolvasása után is a Munkácsra vonatkozó dolgokban adott véleményéhez tovább is ragaszkodik. Halasztást tanácsol addig, míg a további nyilatkozatra felkérendő erdélyi fejedelem nem válaszol. E levél írása közben vett Bornemiszától újabb levelet és abban hírt Kovách Péter seregének elindulásáról és némely sérelmekről. Bornemiszának külön a királyhoz is írt levelét mellékelve küldi.

Augustissime Cæsar, Domine Domine clementissime.

Literas Ma^ttis^ V^æ^ quinta Augusti datas, una cum annexis hac hora accepi; et quoniam Principissa Transylvaniæ per suum Cursorem communicarat mecum negotia, sicut et D. Bornemisza et D. Tassi, per eundem Cursorem Principissæ opinionem meam Ma^tti^ V^æ^ perscripsi: quam non muto, præsertim cum D. Bornemisza scribat, ad unum omnes Transylvanos, ex arce Munkach excessisse in Transylvaniam.

Itaque tempus trahendum: Transylvanus requirendus: et quia incertum, quid respondeat, deliberatio interim suspendenda videtur.

Hac ipsa hora allatæ sunt literæ a D. Joanne Bornemisza, quibus scribit, quod jam exercitus Petri Kovach moverit: simul et inconvenientia aliqua recenset, merito Ma^{tti} V^{æ} cognoscenda.

Scripsit ipsemet Ma^{tti} V^{æ}, et rogat me, ut Ma^{tti} V^{æ} transmittam.

Aliud cum jam non occurrat, Deum oro, ut Ma^{ttem} V^{m} felicissime tueatur.

Turochii 11. Augusti 1631.

Sacratissimæ Matt. V^{æ} Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, Ferenczffy udvari titkár írásával:

Cardlis Pázmány (sic!) ad Sua^{ttem} ex Thurocz 11. Augusti 1631. Exhibitæ Corneuburg 16. Augusti 1631.

Ugyanott, más, régi írással:

Strigoniensis Archi-Ep^{pus}

De Munkách (sic!) et Petro Kovách (sic!).

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et o. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Magyar kir. Kanczelláriai Levéltár: „ad nr. 78., A. 1631. Trannica" jelzés alatt (a Magyar Nemzeti Múzeummal együttesen 1909. évben megvásárolt kéziratokkal került vissza az Országos Levéltárba). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Jászay ezen levél eredetijét még Bécsben (M. kir. Kanczelláriai Levéltár) találta és ott készítette azon másolatot, amely olvasható az ő, jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum birtokában levő kéziratgyűjteményében (Múzeumi könyvtár 2164. Quart. Lat. XIII. köt., 110^{r}. l.). 1907. évben az eredeti példány nem volt már sem Budapesten (Országos Levéltár), sem Bécsben (Staatsarchiv-ban, az ott visszatartott kanczelláriai iratok közt: „Hungarica", „Turcica", „Transylvanica" stb. osztályokban).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 387. l., 2. j.

679.

1631. AUGUSZTUS 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, hogy a körmöczi pénzverésnek a körmöczi kamara által tervbe vett és a körmöczi pénz hitelét veszélyeztető megváltoztatását akadályozza meg.

Sacra Majestas Cæsarea.

Cum in quibusdam meis bonis circa Cremnicium versarer, recurrerunt ad me Regnicolarum nonnulli significantes se certo cognovisse,

quod nonnulli ex officialibus Cameræ Montanæ in eo laborent, ut pro aliquo laboris compendio tam major quam minor moneta Ungarica, decircinnata prelo excudatur; meque monuerunt, ut quoniam legibus Ungariæ præscribentibus, aliqua mihi quoque incumbat obligatio, ut Cusioni Monetæ attendam: tempestive Majestatem V^ram^ informem, quænam ac quam ingens confusio ex hujusmodi innovatione suboritura sit.

Meminisse Majestas V^ra^ dignetur, Monetam torculatam Posonii multo perfectiori liga fuisse, quam quæ Malleo cudebatur Cremnicii. Nihilominus ita novitas illa non suspectam modo, sed et exosam reddidit Monetam Posoniensem, ut cum ingenti damno prorsus aboleri debuerit. Hæc vero minuta Moneta Ungarica et Talleri quam plurimi per illud factum Posoniense in eam suspitionem reductæ (sic!) fuerunt, ut longo tempore nec Turca nec Christiani acceptare voluerint. Certum est, si quid nunc quoque innovatum fuerit, omnis æstimatio pecuniæ Cremniciensis peribit, et cum ingenti Ma^ttis^ V^ræ^ damno iterum reduci debebit cusio ad modum consuetum.

Huc accedit, quod vulgaris persuasio sit omnium, argentum, quod prelo imprimitur, corrumpi ac deteriorari debere, eo quod duci ac premi non possit, nisi, artificio quodam ignis et misturarum, mollificetur et ad opera omnia inutile reddatur. Nec dubito, quin gravissimæ a Regnicolis excitandæ sint querelæ contra officiales Camerarum, si quidquam in Moneta innovetur.

Quocirca Ma^ttem^ V^ram^ demisse rogo, ne aures illis dare dignetur, qui aliqua lucri Cameræ spe (utinam non sui compendii gratia) novitatem Monetæ suadent, sed, quod tot sæculis prudentissimi Reges observarunt, id deinceps quoque continuetur. Id quod Ma^ttem^ V^ram^ facturam esse nullatenus dubito. Servet Deus Ma^ttem^ V^ram^ diutissime felicem.

Selliæ 29. Augusti 1631.

Majestatis V^ræ^ (Aláírás nincsen.)

Kívül:

Memoriale de moneta Cremniciensi.

Ezen emlékiratnak Pázmány egyik ismert kézvonású írnoka által leírt eredeti példánya, melyen aláírás nincsen, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien (Gem. Finanzministerium), „Ungarisches Münz- und Bergwesen", Fascikel: 1631—1632. (Nr. 15.270), szeptember 3-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

680.

1631. AUGUSZTUS 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, hogy a bányavárosokban katholikus kamara-tisztviselőket alkalmaztasson, továbbá, hogy Körmöczön a kamaragróf ünnepnapokon ne a protestáns prédikátornak, hanem, ősi szokás szerint, a kath. plébánosnak adjon offertórium-aranyat; végre, hogy a Selmeczen izgató Genger ellen vizsgálatot indítson.

Augustissime Cæsar.

Primo. Quod insita Ma^{ttis} V^{ræ} pietas facere jam cœpit, id ut deinceps constanter fiat, submisse rogo: nimirum, ut in Civitatibus Montanis Officiales Cameræ Catholici promoveantur, nec hæretici gratiis ac benignitate Ma^{ttis} V^{ræ} robustiores contra Catholicam Religionem reddantur. Certo mihi constat mentem Ma^{ttis} V^{ræ} esse, ut quemadmodum antea hæresis per Officiales Cameræ illic propagata est, ita Catholicorum Ministrorum operâ reparetur. Fit tamen sæpius, ut commendatores aliquos sibi lucrentur Acatholici et ea obtineant, quibus nocere possunt.

Secundo. Dum Cremnicii Catholica Religio floreret, pii Reges Hungariæ ordinaverant, ut nomine suo quotannis in festis solemnioribus, quibus Rex Budæ ad offertorium ire consueverat, Cremnicii quoque Regio nomine Camergravius ad offertorium iret et ex Cameræ proventibus Aureum offerret Altari. Nescio, qua officialium inconsideratione dicam, an malitia factum, ut introducta hæresi, Prædicantibus hæreticis illud idem offertorium, in diem hodiernam, nomine Ma^{ttis} V^{ræ} repræsentetur. Cum igitur indignum existimem et a mente Ma^{ttis} V^{ræ} prorsus alienum, ut id fiat, Ma^{ttem} V^{ram} rogo, dignetur ordinare, ne deinceps Prædicanti hæretico, sed Catholico Sacerdoti, qui illic existentibus Catholicis deservit, Offertorium illud detur, consuetis antea festivitatibus.

Tertio. Est Semnicii (sic!) quidam Genger, qui plurimis periculosis et ad seditionem inclinantibus novis, ac rumoribus hinc inde sparsis, animos hominum ad res novas erigit. Nuper dum illic essem, ex literis ad ipsum datis, persuasum omnibus circumadjacentibus fuit, Exercitum Ma^{ttis} V^{ræ} in Imperio profligatum esse, Comitem a Tyly (sic!) cæsum etc. Cum igitur ille totaliter a Camera dependeat, ad exemplum cæterorum, dignetur M^{as} V^{ra} in illum inquiri facere, an hæc ab ipso profecta fuerint,

nec ne, ego enim id solum, quod aliena relatione cognovi, scribere possum, nam ex ore ipsiusmet nihil audivi. Quod si culpabilis deprehendatur, ad exemplum aliorum merito castigandus videtur. Servet Deus Ma^{ttem} V^{ram} incolumem.

Selliæ 29. Augusti Anno 1631.

Majestatis V^{ræ}. (Aláírás nincsen.)

Kívül:

Memoriale
De quibusdam Negotiis Cremniciensibus.

Ezen emlékiratnak aláírás nélküli eredeti példánya, mely úgyan nem Pázmány kezeírása, de az ő irodájából került ki, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Miscellanea", Fascikel: „Bergstädte" (Nr. 15.369.), 1631. október 31-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

681.

1631. SZEPTEMBER 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Sürgeti az alsóausztriai tartomány kamat-adósságának kifizetését (lásd alább a deczember 14-iki levelet). Titkárát Bécsbe küldi bizonyos dolgok elvégzése czéljából, ki akkor Hmirának is szolgálatára áll; vele küldi a Gradualekat. Sürgeti az Alamizsnás Szent János síremlékének szállítását a meghatározott időre. Az ezüst lámpásra nézve rámutat arra, hogy a lámpást ő nem 18, hanem 10 márkányi súlyban rendelte meg; ha ezt az ezüstműves is tudta, nem hajlandó elfogadni, ellenkező esetben azonban a titkár kifizeti. A Bécsben graduált két baccalaureusnak felszenteltetését szorgalmazza: ha az ott nem lehetséges, kéri leküldésüket, hogy itt szenteltethessenek fel. Kilencz, rhetorikát végzett kispapot készül küldeni a Pázmáneumba; ezeken kívül egy megtért prédikátort is akarna küldeni, úgy, hogy ő a „Mons aureus" házban (Pázmáneum tulajdona, régebben a „Goldberg" coderia volt háza) laknék, de ellátást a Pázmáneumban kapna. Kéri erre nézve a regens véleményét.

Reverende in Christo Pater.

Salute et nostri commendatione præmissa. Utinam tandem aliquid boni cum quæstore efficiat R^{tia} V^{ra}. Secretarium n^{rum} expedivimus Viennam ob certa negotia dedimusque in mandatis, ut si in aliqua re R^{tiam} V. juvare poterit, non intermittat. Gradualia ipse secum referet.

Quæso R^{tia} V^{a} urgeat eum, qui S. Joannis sepulchrum parat, ut et eleganter et ad præfinitum tempus certo hic sistat.

Circa lampadem mala fide egit Mercator (si tamen ita res illi proposita fuit, prout perscripseram ego); diserte enim jusseram, ut non amplius, quam decem Marcarum esset lampas, curaveram enim men-

surari lampadem Tyrnaviensis Collegii, et ad instar illius scripseram expresse, ut nonnisi decem marcarum esset. Ipse vero per fraudem octodecim Marcarum fieri jussit, idcirco tantum, ut crassum opus, minori labore, majus lucrum adferret. Nam licet in una Marca Augustana non sit plus argenti, quam in sex Talleris (reliquum enim cuprum est), ipse tamen 13 Talleros pro una Marca petit. Idest, septem Talleros (sic!).[1]

Certum est, quod si significatum illi fuit, ut nonnisi decem Marcarum esset lampas, et nihilominus ipse octodecim Marcas insumpserit, ego non acceptarem lampadem. Qui enim facit aliquid, non prout illi placet, qui fieri curat, damnum sibi imputet. Quod si vero intimatum ipsi non fuit, de decem Marcis, culpa illius non est, atque ita lampadem Secretarius meus persolvet ac secum deferet.

R^tiam^ V^ram^ rogo, ut duos illos Bacalaureos Theologiæ, qui illic sunt, curet ordinari, et ad nos quamprimum remitti, vehementer enim indigeo; quod si illic ordinatio peragi non posset, mittat ipsos ad nos, curabimus extra tempora ordinari.

Habemus novem Adolescentes, qui Rhetoricam absolverunt, eos R^tiæ^ V^ræ^ præsentabimus, si Deo placuerit, ad medium Octobrem. Quando enim Rhetores haberi poterunt, cupimus, ut non alii recipiantur, nisi qui statim ad logicam apti sint.

Habeo unum Prædicantem Calvinistam, qui etsi septem vel octo annis prædicans fuit, cœlebs tamen mansit. Cogito illum Viennam mittere, ut in Aureo Monte maneat quidem, sed mensam a R^tia^ V^a^ haberet, pro quo ego Collegio satis facerem. Quæso, significet, quid in hac parte ipsi videatur, et quantum fieri potest, juvemus miserum hominem. Valeat R^tia^ V^ra^ feliciter.

Tyrnaviæ 2. Septembris 1631.

R^tiæ^ V^ræ^ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^do^ in Christo Patri Joanni Hmyrrha, Soc. Jesu Sacer. et Alumnatus n^ri^ Ungarici Vien. Regenti etc. Patri nobis honor.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiraton kívül, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. kötet, 58^a^—58^b^ lapon. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 378. l., 1. j.

[1] Hihetőleg tollban maradt valami. A mondat értelme mindenesetre az, hogy az ezüstműves 7 tallért számít márkánkint csupán munkadíj fejében, a 18 márka súlyú lámpáért tehát összesen 126 tallért, úgy, hogy a lámpáért az ezüstműves követelése 234 tallér volna, amit Pázmány sokalt.

682.

1631. SZEPTEMBER 15. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Batthyány Ádámhoz.

Sennyey kanczellártól értesült arról, hogy Batthyány Mária-Zellben volt búcsújáráson, amit kíván neki lelki üdvösségére. Panaszt tesz amiatt, hogy a szempczi plébánosnak az ő prépostságába küldött emberét Batthyánynak, a kegyúrnak, szolgája megakadályozta a dézsma beszedésében, sőt meg is verte. Erre nézve orvoslást kér.

Spectabilis ac Magnifice domine Comes observandissime.

Salute ac officii nostri commendatione præmissa. Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja. Régtül fogvást semmit sem értettem az kegyelmed állapatja felől, hanem Cancellarius uram leveléből értettem, hogy kegyelmed Celben mint volt peregrinatioban. Adja Isten, legyen kegyelmednek ez az Peregrinatio lelke üdvösségére.

Márton pap, kit a Zemczi Plébániára helyheztettünk, ez elmúlt napokban bizonyos emberét Prépostságának Dézmája exigálására expediálván, kegyelmednek egy Comornik István nevű szolgája nemcsak nem hatta az Prépostságbeli Dézmáját exigálni, hanem annak felette keményen meg is verte. Mely dolog minthogy az Egyházi Jussnak præjudiciomjára tendál, elhiggye az a jámbor, szólitatlan el nem megyen mellőle. Mivel azért kegyelmed felől eleitől fogva mindenkor oly vélekedésben voltunk, hogy kegyelmed inkább oltalmazni igyekeznék az Egyházi állapatnak Jussát, hogy sem azt valamiben offendálni, kegyelmedet kérjük, gondviselőit ne engedje efféle dolgokat cselekedni. Mivel, ha az kegyelmed akaratjából kezdenének effélét cselekedni (kit mi nem reméllünk), jóllehet az Jus Patronatusság kegyelmedé, mindazonáltal mikor egyszer immár conferáltaték, sine dispendio Juris Patronatus kegyelmed abban nem turbálhatja, valamig a Superioroknak dispositiojok mást nem mutat. Ezeknek utánna kegyelmedet Istennek ajánljuk és Istentül minden jókat kivánok kegyelmednek megadatni.

Selliæ 15. Septembris 1631.

Sp^{lis} ac Mag^{cæ} D. V^{æ}

Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat, Pázmány kezeirásával:

Édes fiam uram, igen elfeledkezik kegyelmed róllam. De csak Isten kegyelmedet tartsa egészségbe, és halljak jó híreket kegyelmed

felől, contentus vagyok. Tartson kegyelmed előbbi jóakarójának. En is Istenemet kérem, hogy kegyelmedet minden áldásival tellyesitse.

Márton pap mit írt az ő dolgárúl, kegyelmednek includálva küldöttem.

Kivül:

Sp^li^ ac Mag^co^ Comiti D^no^ Adamo Batthyany Sacr. Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Cubiculario etc. D^no^ Amico uti filio obser^mo^.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. C. P.") és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmararadt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Armar. I. (Majorátusi iratok), Lad. 30. „Ecclesiastica" nr. 5. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

683.

1631. SZEPTEMBER 25. *Kiadatlan.*

WIEN.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Megköszöni azt, hogy a pápa Szent István királynak officiumát belevétette a római egyházi naptárba.

Eminentissime ac R^ndissme^ Domine Colendissime.

Multis nominibus et Sanctitati Suæ, et vero etiam Eminentiæ V^ræ^, me totum jam pridem obstrictum sentio. Cæterum nova hac benignitate, qua Sancti Regis Ungariæ Stephani venerationem Calendario Romano inserere Sanctitas sua voluit, novis me nominibus et Sanctitati Suæ et Eminentiæ V^ræ^ obstrictum sentio. Quia vero parem beneficiis gratiarum agendarum facultatem in me non invenio, Sanctum Regem Stephanum ardenter rogo, ut et Sanctitati Suæ et Eminen^æ^ V^ræ^ uberem a bonorum fonte Deo gratiam obtineat.

Manus Eminentiæ V^ræ^ humillime veneror meque ejusdem gratiæ impense commendo.

Viennæ 25. Septembr. 1631.

Eminentiæ V^ræ^

Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 64^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. a fenti 1630. szeptember 23-iki levelet.

684.

1631. OKTÓBER 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Koháry Péter újvári kapitányhoz.

A török és a magyar területeket háborgató portyázó csapatok („csavargók") miatt a török vezér által emelt panaszt alaposnak találja; hír szerint a nádor is megparancsolta a népnek, hogy tegye ártalmatlanná a „csavargókat". A török vezérhez úgyis írni fog a király vagy a nádor, akkor ezt is rendezni kell, de addig a portyázókat ártalmatlanokká kell tenni. A maga részéről szívesen segíti elő ezen ügy elintézését.

Magnifice Domine.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Az kegyelmed levelét az vezér irásával együtt vettem és megolvastam. Igaz-é, a mit a vezér ír, hogy Palatinus uram volt első, a ki parancsolta a szeginségnek, hogy a csavargókra támadjon, mi nem tudjuk; kegyelmed sem írja, hogy ugy vagyon-é, vagy külömben. Bizonyos, hogy ha innen vett okot a vezér, nehéz ellene állani, hogy ő is azt ne kivánja, a mi innen hagyatott.

Látom, mely nagy alkalmatlanság, ha az parasztság fegyvert veszen, és maga nemzete ellen viaskodik, és minemű félelmes, hogy magunk ne rontsuk egymást.

Igen örömest értettem volna kegyelmedtül, mi módot mutatna ennek eltávoztatásába. Kegyelmed minthogy eféle dolgokban közelebb forog, inkább tudhatja ezeknek orvosságát. Valami én tőlem lehetséges, örömest megcselekszem, csak értsem, mibe segíthetek. Levéllel a török nehezen vitetik jóra. Az apertum bellumnak veszedelmét látom. Most ezen kivül is az vezérnek ír vagy ő felsége, vagy Palatinus uram; jó volna errül is irnia, látnók azt is, mit használ. Ennek felette az lészegőket[1] el kellene fogni az kártételtől. Mert látjuk, hogy tiz annyi kárt teszen a török, ha bolygattatik. Vagyon a tisztviselőknek valami hasznok effélébe, de sok ártatlannak ezer annyi kára vagyon belőle.

Tartsa Isten kegyelmedet egészségben.

Selliæ 8. Octobris 1631.

Magnificæ D. V. Addictissimus

Cardinalis Pazmany.

Ezen szöveget a szentantali Koburg-Koháry levéltárban talált eredeti után *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (Múzeumi könyvtár 1277. F. H., VIII. k., I. f., 53. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

[1] Lészeg, lézeg, lézeng = oberrare kóborolni. *Szarvas-Simonyi,* Magyar Nyelvtörténeti Szótár, II. köt., 607. hasáb.

685.

1631. OKTÓBER 11. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Özv. Batthyány Ferenczné Poppel Évához.

Értesíti, hogy Simándi útján küldött levelét és üzenetét átvette, és maga is küldött ugyanazon úton üzenetet. Felajánlja szolgálatait az özvegy és gyermekei ügyében.

Szolgálatomnak ajánlása után Istentől kk kedves gyermekivel egyetembe minden jókat kívánok.

Az kegyelmed böcsületes levelét meghozta Simándi uram, mellyet szeretettel vettem. Emellett az kegyelmed szóval való üzenetét is ő keglmétűl bőségesen megértettem. Mely dologrúl kk viszontak ű keglmétűl szóval üzentem. Én minden alkalmatossággal igyekezném azon, hogy mind kk s mind az kgd szerelmes gyermekinek szolgálhatnék. Tartsa és éltesse Isten kgdet, kedves gyermekivel egyetemben, sok esztendeig jó egésségbe.

Selliæ 11. oct. 1631. Kknek jóakarója örömest szolgál knek

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Az nemzetes és naghos Poppel Éva aszonnak, az néhai nemzetes és naghos Bottyáni Ferencz úr etc. meghagyott özvegyének etc. nékem tisztelendő asszonyomnak.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt a Batthyány-Strattman herczegi család körmendi levéltárában: rendezetlen missilisek szekrényében. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

686.

1631. OKTÓBER 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Egy római prælatushoz.[1]

Megkapta — bár, a ragály miatt, későn — a Propaganda Congregatio dekretumát a Pálos-rend reformálására kiküldött megbízott személyére vonatkozólag. Helyesebbnek tartaná, ha Rómából küldenének valakit a reform végrehajtására.

Reverendissime Domine Observandissime.

Hodie primum accepi, quas ad me 2. Augusti dedit, una cum Decreto S. Congregationis de nominanda persona idonea, ad Reforma-

[1] Ezen prælatus valószínűleg a Rómában lakó Tomkó János zágrábi kanonok, főesperes volt, akit 1634. évben, akkor már boszniai püspököt, mint alább (1634. márczius 16-iki levél) látni fogjuk, a Szentszék megbízott a Pálos-rend vizitációjával. V. ö. Századok, 1909. évi V. füzet, 364. l. (*Karácsonyi János,* Ki koholta a Sylvester-bullát?)

tionem Religionis S. Pauli. Contagiosa lues, quæ passim in via grassatur, moram literis injecit.

Ad rem ipsam quod attinet, mihi videtur, majori fructu et authoritate rem peragi posse, si Sanctitas Sua personam illinc idoneam miserit, prout ea de re ad D. Abbatem Cathaneum uberius scripsi: a quo Dominatio Vestra informabitur. Vestrae autem Dominationi omnia, quæ a sui amantissimo expectare potest, officia libenter deferimus.

Tirnaviæ 19. Octobris 1631. Studiosissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Stud. C. P.“) P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide“ római levéltárában: „II. Lettere di Germania, Ungaria, Boëmia, Palatinato, Sassonia, Colonia, Svizzera e Rezia. Anno 1631.“ Vol. 72., fol. 173. Fenti közlés az eredeti után történik.

687.

1631. OKTÓBER 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Munkács várának birtoklása körül a király és I. Rákóczy György közt Bécsben folyó tárgyalásokra vonatkozólag az a véleménye, hogy Ballingh levelét a fejedelem irodájában gyártották. Egyelőre be kell várni, miféle választ hoz az erdélyi megbízottak által a fejedelemhez küldött ember. De addig is meg kell fékezni a lázongó felsőmagyarországi parasztságot, melyet, úgy látszik, a török biztatott fel vagy tán mások is. Forgách kassai kapitány vezérlete alatt azért kéznél kell tartani a katonaságot.

Augustissime Cæsar, Domine D^ne^ Clementiss.

Benignas Ma^ttis^ V^æ^ literas, 14. Octobris scriptas, una cum copia literarum Joannis Ballingh accepi ac diligenter consideravi. Et mihi quidem indubitatum videtur, literas illas in Cancellaria Principis Transylvaniæ cusas esse, nec ad aliud servire, quam ut color aliquis inducatur exorbitantiis, in occupatione Arcis Munkach commissis. Existimo igitur literis Ma^ttis^ V^æ^ nihil cum ipso transigi posse.

Sed primum omnium, expectanda videtur Resolutio Legatorum Transylvanicorum, ad illud quæsitum, pro quo Cursorem in Transylvaniam expediverunt. Existimo in id viribus incumbendum, ut tumultuantes in Ungaria Superiori rustici tempestive et quasi in herba compescantur, jam enim liquido constat, fomenta ipsos et incitamenta a Turcis habere, atque etiam forte ab aliis. Illud quoque apud me nullum dubium habet, quod nudis verbis, sine aliqua animadversione, populus,

qui tumultuari cœpit, non compescetur. Gustata enim semel aliqua libertatis umbra, non desistent, nisi vel victi vel victores. Et jam vulgus etiam horum Tractuum aspirat et anhelando expectat aliquem illius tumultuationis successum, cui se promptissime junget.

Eapropter: Existimarem et profectionem D. Forgach accelerandum, et militem aliquem tam ex Confiniis, quam cum D. Forgach proficiscentem, ac, si opus sit, etiam collectum, assidue invigilare debere, ut primos concursus dissiparet.

Postquam seditionum capita castigata et intestinus motus sedatus fuerit, facile occurrent media, ad componendum negotium Arcis Munkacz. Atque hæc erant, quæ M^tti V^æ demisse significanda occurrebant. Deum oro, ut Ma^ttem V^m diu florentem tueatur.

Tirnaviæ 19. Octobr. 1631.

Ma^ttis V^æ Sacratiss^mæ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany.

Másolata a Jászay-gyűjteményben: M. Nemzeti Múzeum könyvtárában, 2164. Quart. Lat. XIII. köt., 122^v—123^r. l. *Jászay* e másolatot a Bécsben a cs. levéltárban (ad Nr. 81., A. 1631. Trannica) talált eredeti után készítette; amely eredetin csak az aláírás („Hum. et o. s. C. P.“) volt Pázmány kezeírása. Az eredetinek jelenleg sem Bécsben, sem Budapesten (Országos Levéltár, M. kir. Kanczelláriai Levéltár) nyomára nem akadtam; ezért fenti közlés *Jászay* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 361. l., 3. j. és 388. l., 1. j.

688.

1631. OKTÓBER 23. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Artner Wolffgang soproni polgármesterhez.

Püsky János apát útján értesült, hogy a város hajlandó az érseknek eladni 40 csöbör bort. Küldi szolgáját a pénzzel; jó bort kér, hogy úri vendégeivel a város jó emlékezetére költhessék el a bort.

Köszönetünk után Isten áldja meg kegyelmedet.

Szkalkai Apátur Püsky János uram megirta mi nekünk az kegyelmetek hozzánk való jó akaratját, hogy pénzünkért az Nemes Váras pinczéjébül 40 csöbör bort választva adat mi nékünk, úgy mint negyed fél talléron adván csöbrit; mely jóakaratját kegyelmeteknek kedvesen vevén, az miben az alkolmatosság szenvedi, mi is szeretettel hasonló jóakarattal igyekezünk lenni. Im azért bizonyos emberünket küldöttük, kitül az pénzt is kegyelmeteknek megküldöttük. Kérvén kegyelmeteket, mivel gyakran úri emberek jönnek házunkhoz, adjon oly bort, mellyel

az kegyelmetek jó emlékezetire jóakaróinknak kedveskedvén, dicsekedhessünk. Tartsa Isten kegyelmeteket jó egészségben.

Datum Selliæ die 23. Octobris Anno 1631.

Kegyelmetek jó akarója

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül:

Generoso, Prudenti ac Circumspecto Domino Wolffgango Arckner,[1] Liberæ ac Regiæ Civitatis Soproniensis Magistro Civium etc. Domino nobis observandissimo.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt Sopron sz. kir. város levéltárában: Lad. VI. et F., fasc. VII., nr. 346. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

689.

1631. OKTÓBER 24. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Helyesli, hogy a ragályos betegség kitörése miatt a nyolczados törvénynapok elhalasztattak. A Munkács vára miatt a király és I. Rákóczy György közti tárgyalást illetőleg óvatosságot ajánl, mert, bár más időkben az özvegy fejedelemnő jogos igényeinek Rákóczy által való sérelmét nem volna szabad megtorlatlanul hagyni, most ezt nem, sőt a pereskedést sem ajánlhatja. A készülő parasztlázadást el kell nyomni Forgách kassai kapitány által.

Augustissime Cæsar, D. Clementis[s].

Benignas Ma[ttis] V[æ] l[ras] 19. die præsentis Mensis ad me datas, hodierna die accepi.

Et de Termino Judiciorum octavalium dilato aliud dicere non habeo, quam quod Ma[ttas] V[ra] æquissimis ac magnopere urgentibus ex causis hanc dilationem fecerit, ne contagiosa lues in selectissima quæque Regni membra spargeretur.

Rusticorum tumultuatio facile sopietur, si per Confiniarios et stipatores (sic!) Generalis Cassoviensis, primi confluxus dissipentur. Quod si enim incendii instar vires sumpserit seditio, maxima cum difficultate comprimetur. Consultum igitur mihi videtur, ut Ma[ttas] V[a] diligenter præcipiat D. Generali Cassoviensi, ut ad primos confluxus attendat ac eos dissipet.

In negotio Principissæ Transylvaniæ, aliud dicere non possum, quam quod et circumventa et oppressa sit graviter. Et licet ex fæminea debilitate occasionem suo malo dederit; tolerari tamen hæc tanta

[1] „Arckner“ nevet ír Pázmány, de helyesen írva: „Artner“ volt a polgármester neve, mint az a soproni városi egyéb feljegyzésekből és iratokból kitűnik.

injuria ipsius non deberet, si alia forent tempora. Cæterum, nisi ego vehementer fallor, Transylvanus libenter occasionem captabit alicujus rupturæ, instigantibus præsertim hostibus Ma^ttis^ Vestræ. Neque ego modum ullum video, quo vis aliqua hoc tempore adhiberi possit. Procuratoriis autem, Advocatorum medelis, quales in Memoriali Principissæ habentur, uti cum Principibus non est possibile, nisi vis armata assistat. Existimo igitur moram temporis in lucro reponendam: Legatorum Principis Transylvaniæ responsum ad eam, quæ ipsis facta est, quæstionem pacienter expectandam (sic!), atque etiam tum demum ea moderatione agendum, ut si res componi per Tractatum non possit, in suspenso tantisper relinquatur, donec meliora tempora affulgeant.

Hæc est, Clementissime Cæsar, mea de hac re sententia. Sed cor Regis in manu Domini est, et quocunque voluerit, flectet illud. Atque ideo Ma^ttis^ V^æ^ meliori judicio rem totam committo: Deum orando, ut omnes Ma^ttis^ V^æ^ adversarios potenti manu comprimat.

Datum Selliæ 24. Octobris 1631.

Ma^ttis^ V^æ^ Sacratis^s^. Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archiep." 1631. évi, 62. sz. A levél a M. Tud. Akadémia könyvtári jelzését is viseli. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. a fenti 1631. október 19-én és az alábbi október 30-iki leveleket.

690.

1631. OKTOBER 30. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Javaslatot tesz aziránt, mit írjon a király Rákóczy Bécsben időző követeinek: Azzal, hogy Munkács várának őrsége a király iránt hűségesküt fog tenni, a fejedelem még nem tett eleget a király jogos kívánságainak. Brandenburgi Katalin ugyanis a királyhoz fordult, hogy Munkács várától őt a fejedelem jogtalanul megfosztotta. Jog szerint a várat előbb az özvegy fejedelemnének birtokába vissza kellene bocsátani, és csak azután, nem őneki, hanem a fejedelemnek, kellene a törvény rendes útján esetleges szerzett jogát érvényre emelni. De hajlandó a király ettől eltekinteni és a dolog jelenlegi állása mellett is egy, külön e czélból megalakítandó és Kassára kiküldendő bíróság által megállapíttatni a két fél jogait. — Ha a fejedelem erre nem volna hajlandó, akkor a megoldás módjai volnának: 1. háború, vagy 2. a rendes bíróság ítélete (amelynek végrehajtása ismét csak háború által történhetik), vagy 3. a békés egyezség a fejedelem és az özvegy fejedelemné közt, vagy 4. az egész ügynek elhalasztása a legközelebbi országgyűlésig.

Augustissime Cæsar, Domine Clementissime.

Hac nocte accepi Ma^ttis^ V^æ^ Decretum, una cum inclusis Transylvanorum Ablegatorum. Dicam breviter, quid in hoc præsenti rerum

statu consultum mihi videtur. Longe aliter consulturus, si alia forent tempora.

Mihi igitur videtur, quod Ma^ttas^ V^a^ nulla facta Principis Transylvaniæ mentione, quasi ad illum sit directa responsio, sed immediate solis Ablegatis, in forma Decreti, hunc in modum respondere posset:

Primo: Ma^ttem^ V^ram^, sua ex parte Do^nos^ Ablegatos Viennæ tamdiu detinere propositum non habuisse. Cum enim ad reliqua alia omnia puncta, ab ipsis proposita, tempestive se ac clementer M. V. resolverit, ipsimet D. Ablegati, in negotio Arcis Munkach, moram hanc injecerunt, donec Cursor ex Transylvania rediret.

Et licet oblationem D^norum^ Ablegatorum de juramento fidelitatis, a Præsidio Munkachiensi Ma^tti^ suæ præstando, acceptet Sua Ma^ttas^, daturaque sit in mandatis D. Generali Cassoviensi, ut hoc juramentum excipiat, nihilominus mirari satis Ma^ttem^ Suam, qua ratione D. Ablegati in suo scripto dicant, negotium Arcis Munkach, quod inter Principem modernum Transylvaniæ et Principissam Brandenburgicam vertitur, nihil Suam Ma^ttem^ concernere. Siquidem apud omnes palam est, Regiæ dignitatis eam curam esse, ne quisquam suis possessionibus via Juris exturbetur. Cum igitur Principissa Brandenburgica graviter apud Ma^ttem^ Suam conqueratur, se absque Juris Ordine, solo (sic!) via facti, legitima sua possessione dejectam esse, nostramque protectionem impense flagitet: ad Regiam Ma^ttem^ vel maxime spectare judicamus, ne absque via Juris ipsam damnificari patiatur.

Quod vero D. Ablegati Principissam eo ablegant, ut longo Juris ordine, extra possessionem, Jus suum prosequatur, id consilii merito D. Ablegati D. Principi dare debuerant, antequam Principissa excluderetur. Nunc vero Jus Divinum et Humanum exigunt, ut qui bonorum possessione dejectus est, primum et ante omnia in integrum restituatur; nec quisquam, cujusvis Contractus prætextu, privata authoritate Judex et Executor sit in propria causa.

Ut tamen D. Ablegati intelligant, Suam Ma^ttem^ libenter D. Principi ipsorum gratificari, et si quid Juris acquisitum est filio D. Principis ex Fassione Principissæ, id Ma^ttem^ Suam manutenere velle: Curabit Majestas Sua agi cum Principissa, ut ipsa quoque contenta sit, et adhibitis tam ex Judicibus Regni, quam ex aliis Ungarici Juris peritis, viris gravibus, et in hac causa minime passionatis, in aliquo brevi Termino, qui etiam Principi commodus sit, parata est Sua Ma^ttas^, ut in Civitate Cassoviensi Jura ac prætensiones utriusque partis revideantur, et unicuique, quod suum est, effective tribuatur. Neque videt Sua Ma^ttas^, quid ulterius, salva Justitia, præstari in hac re possit in gratiam Principis.

Iste fere est conceptus, Clementissime D^ne^, qui mihi occurrit. Quod si Princeps ne ad hoc quidem accedere voluerit, quatuor occurrunt media, quæ arripi possent. Primum: Est vis aperta, quam (si tempora ferrent) merito adhibere Ma^ttas^ V^a^ posset. Secundum: Ut Principissa atque etiam Fiscus Ma^ttis^ V^æ^, ratione interceptionis Castri, Principem et reliquos complices in Jus vocet. Sed et valde longa est hæc via, et post latam sententiam, executio sine armis contra Principem non fieret. Tertium: Ut Principissa, quæ se incaute his difficultatibus involvit, dextre concordet cum Principe, etiam cum aliquo suo detrimento, ad quod forte facilius inducetur, si ipsius Ablegati efficaciter informentur, armorum strepitu, rem istam hoc tempore decidi non expedire. Quartum: Ut si nihil horum succedat, ad futura Comitia res differatur, ut publicis ibi votis deffiniatur (sic!), quid hac in re fieri debeat.

Hæc sunt Clementissime Cæsar, quæ hac in re mihi occurrerunt. Deum oro, ut Ma^ttem^ Vestram omni felicitate cumulet.

Datum Selliæ 30. Octobris A^o^ 1631.

Ma^ttis^ V^æ^ Sacra^mæ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany.

Ezen szöveget *Jászay* Pál a bécsi magyar kanczelláriai levéltárban (ad nr. 78., A. 1631. Trannica) talált eredeti példányról, melynek aláírása („Hum. et o. s. C. P.") Pázmány kezeírása, lemásolta az ő, most a M. Nemzeti Múzeum birtokában levő kéziratgyűjteményébe (M. könyvtár 2164. Quart. Lat. XIII. köt., 123^v^—124^v^. l.). Sem Bécsben, sem Budapesten (Országos Levéltár: M. kir. Kanczellariai Osztály) az eredetinek nyoma nincs, fenti közlés *Jászay* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 361. l., 3. j. és 388. l., 1. j.

691.

1631. NOVEMBER 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Csak most tudja megmondani, mennyi gabona van Skaliczban: 100 bécsi mérő őszi búza és körülbelül 300 mérő tavaszi búza. Ürményi János gazdatiszttől nyugta ellenében Hmira átveheti ezen gabonamennyiséget; a fuvar árát is Ürményitől tudhatja meg; még jobb volna, ha Pálffy Pál adatna Malaczkáról fuvart.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Non potui usque in hodiernam diem significare R. V^ae^, quantum frumenti sit in Skalisz (?), quia excussum non fuit. Anni præteriti Siligo, quæ in fossis habetur, dicitur esse circiter 100 mensuræ Viennensis

(sic!). Triticum pulchrum præsentis anni forte erit circiter 300 mensurarum. Quod tamen nescio, sed injunxi meo officiali Joanni Ürmény, qui ibi rem curat, ut R. V^ae significet distincte. Et quando avehetur, quietanciam recipiat a R. V^a, quantum dederit. Si pecunia conducendi sunt currus, certificabit Ürmény R. V^m, quanti constare possit vectura. Sed si D^s Paulus Palffi ex Malaczka daret currus, optimum esset.

R. V^a oret pro me.

Tirnaviæ 3. Novembr. 1631.

R. V^ae Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndo in Chr^o Patri, Joanni Hmyrrha, Societ^tis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus N^ri Viennen. Regenti Nobis honoran.

Ezen levélnek eredetije, mely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt. 60^a lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

692.

1631. NOVEMBER 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Veér Györgyhöz.

A kerekii jószágra vonatkozó és Pázmánynál levő levelek másolatait az esztergomi káptalan által elkészíttetvén, megküldi. Pázmány arra nézve, hogy rokonai (Veér Mihály, Nadányi János és Somlyai István) Bocskay István örökösei ellen az őseiket, az Ártándiakat, megillető kerekii jószágot visszaperelni akarják, azt írja, hogy, bár Bocskay István fizetett Pázmány Péter apjának és a nevezett rokonoknak pénzt azért, hogy Kereki miatt nem perelnek, de csakis a maguk személyére nézve; már Pázmány Pétert külön szólította fel később erre Bocskay, de eredménytelenül. Tehát e részből a per esetleg sikerre vezethet most. De figyelmezteti rokonait, hogy Kereki régebben egyházi jószág volt, melyet János Zsigmond király jogtalanul vett el az egyháztól és adott az Ártándiaknak, kik talán Isten büntetéséből ezért vesztették fejüket Budán a vérpadon.

Egregie Domine.

Salute et nostri commendatione præmissa. Az kegyelmed levelét elvettem, melyben kgmed kivánja, hogy az Kereki jószágrúl való leveleket meg ne tartsam kgmetektül: mivel azokra most szüksége vagyon kgmeteknek: Isten ne adja, hogy kgmetek én miattam megkárosodjék. Azért az minemű levelek én kezemben akadtak, azokat az Nemes Esztergomi Cáptalanba transumáltattam és kgmeteknek in transumpto megküldöttem. Úgy vagyon: hogy ha az váradi Conservatorium az török szállásakor és az után éppen megmaradott volna, semmi szük-

sége nem lett volna kgmeteknek, azt innen várni, az mit ott az Prothocolumból (sic!) künnyen kivehetett volna kgmetek: De mivel, mi nálunk tudva nincsen, hogy ha az Pthocollumok (sic!) megmaradtak-e vagy nem, szükségesnek itéltük, hogy az Transumptomokat megküldjük kgteknek.

Emellett: kgmeteket arrúl bizonyossan informálhatjuk, hogy a pernek decursusában, mellyet Bochkay István ellen inditottak vala, az Atyáink azért nem progrediálának, mert Báthori Christophné Báthori Sigmondnak az anyja egy volt Bochkay Istvánéval;[1] és arra nézve igen sok fautori voltanak: hanem az kegyelmetek atyjai az szegény atyámnak adtak volt egy Plenipotenciat, mely originaliter itt vagyon, és az Transumptomját kegyelmeteknek küldöttünk, hogy végezhessen Bochkay Istvánnal; és jól emlitem, hogy végezett és alkalmas summa pinzt is adott Bochkay István, melyet æqualiter osztának meg négyen, ugy mint az szegény atyám, Somlyai István, Vér Mihály, Nadáni János. De bizonyossan tudom, hogy az végezés csak úgy volt, hogy az fellyül megnevezett személlyek nem keresik Bochkay Istvánt: az maradékok felől semmit nem feleltek, sőt úgy gondolkodtak, hogy talám más idők lesznek, a mikor nem leszen annyi favorja a Contraria Parsnak, és úgy a maradékok künnyebben hozzá jutnak.

Azt is bizonyosan tudom, hogy a szegény Atyám halála után, Bőythy Balást, Bőythy Lászlónak az apját, reá kérte volt Bochkay István, hogy én is tegyek olyan fassiot, hogy míg élek, nem keresem az ártándi jószágot. De én semmikép nem akarék annak accedálni.

Kegyelmetek ezekből az levelekből a genealogiát megmutathatja. Én nálam sem in Paribus, sem in Copiis nincsen az Bochkay Istvánnal való végezés, de a mint mondom, szintén[2] úgy említem, amint a mai napot, hogy nem volt pro successoribus semmi végezés. Colosvárat len (sic!) az végezés Bochkaynál, nem tudom, hogy Cáptalanba tettek-e Fassiot, vagy itéllő mester előtt. Kegyelmetek talám feltalál valamit vagy a Borsodi (?) maradékinál, vagy az Colosvári Conservatoriumban. És igy, ha az udvari favor le nem nyomja kegyelmeteket, talám a világi törvény szerint, előviheti kegyelmetek dolgát. De mivel Kereki egyházi jószág volt, és hamisan, Isten és világi törvény ellen, foglalta volt azt el iffiú János király, nem kivánom, hogy valaha egy is akár más (?)[3] birhassa, mert valaki az egyházi jószágban részt veszen, nem

[1] Írva igy: „Bochkay Istváneval", ami a fenti szöveg olvasásán kívül igy is átírható: „Istvánnéval". Pázmány ugyanis kettőzött mássalhangzók helyett gyakran csak egyet ír és viszont.

[2] Írva: „szinten".

[3] Írva: „akar mas".

kell hinnyi, hogy valaha, sem (sic!) magán, sem (sic!) maradékján Isten áldása lehessen. És valakinek én javát akarom, azt kivánom, hogy inkább csak egy ház jobbágyot birna, a ki egyházi jószágbúl nem állana, hogy sem öt vagy hat ház jobbágyot, mely egyháztúl elvétetett volna. Tudom, hogy kegyelmetek erről nem gondolkodik, de ha én mind elől számlálnám, a miket láttam immár, tudom kgd is álmélkodva hallaná. Azért bizony nem kivánom, hogy kgmeteké legyen Kereki, mert többet ér és tovább tart a pénzes igaz marha, hogy sem a sok préda. És ki tudja, talám a szegény Ártándi Balász és Ártándi Pál, a kik először azt a helyt az egyháztul occupálták, azért vesztették el fejeket is, mert amiképen bizonyossan tudom, világi bünökért azt nem érdemlették volt, hogy Budán fejeket szedjék.[1]

Ezt én kgmednek oly sinceritással írom, minden passio nélkül, mint ha az Istennek itélő széki előtt állanék. Kivánom azért Istentül, hogy kgdet minden jókkal megáldja.

Sellyén, 8. Novembris 1631.

Kegyelmednek jó akaró Attyafia

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare X. (betű), nr. 196/B" felírású dobozban. Csak a kelet és az aláírás („kegy. jóak. A. Card. P.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 448. l., 1. j.

693.

1631. NOVEMBER 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Nadányi Zsigmondhoz.

Értesíti, hogy Veér Györgynek megküldötte a kerekii jószágra vonatkozó levelek mását.

Egregie D^ne^.

Az kegyelmed levelét megadák. És ím megküldöttük Vér György uramnak azokat az leveleket, mellyek mi nállunk voltanak in Transsumptu. Ennél több mi tudtunkra nincsen az mi hatalmunkban, oly levél, a mely kegyelmeteknek valamit szolgálhatna.

Kivánjuk az Úr Istentül, hogy kegyelmeteket minden jókkal látogassa.

Selliæ 8. Novembris 1631.

Kegyelmednek jó akarója

Cardinalis Pazmany m. p.

[1] Ártándi Balázst és Pált Gritti Alajos, kit a szultán 1529-ben sereg élén Magyarországba küldött Zápoiya János megsegítésére, fejeztette le 1530-ban.

Alul, a lap baloldali sarkában, a levélszöveg kezeírásával:

Nadáni Sigmond.

Ezen levél eredetije, melyen csak a kelet és az aláírás („Kegy. jó ak. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare: X. nr. 196/B" felírású dobozban. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö.: az előbbi (692. sz.) levelet.

694.

1631. NOVEMBER 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Egy Somlyai ivadékhoz.[1]

Értesíti, hogy a Kereki jószágra vonatkozólag nála őrzött levelek másolatát elküldötte Veér Györgyhöz.

Egregie Dne.

Salute et nostri commendatione præmissa. Az kegyelmed levelét elvettem, és noha voltak akadékim, melyek miatt egy kis haladéknak kellett az leveleknek elküldésében esni, mindazáltal azokon mind által menvén, Vér György uram kezébe küldöttem mind azokat az leveleket, valamellyek az Kereki jószágra szolgálnak.

Ezután is, ha valamiben az mi jó akaratunk kivántatik, Kgnek örömest kedveskedünk.

Bővebben irtunk Vér György uramnak, ki tudom, hogy kgddel is mindent közöl.

Selliæ, 8. Novembris 1631.

Kgnek Jóakarója

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X., nr. 196./B." felírású dobozban. Csak a kelet és az aláírás („K. Jóak. C. P.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. az előző két (692. és 693. sz.) leveleket.

[1] A czímzett, kinek e levél szól. ily általánosságban, nagy valószínűséggel megállapítható az e napon Veér Györgyhöz intézett levélből. Mivel ugyanis bizonyos, hogy ugyanazon napon Nadáni Zsigmondnak is írt Pázmány, igen valószínű, hogy ezen harmadik, november 8-iki levél egy Somlyay örököshoz volt czímezve. Pázmány hihetőleg megőrizte atyjának irományait.

695.

1631. NOVEMBER 9. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Az esztergomi káptalanhoz.

A Garamszentbenedek körül lakó érseki alattvalók körüli vitás kérdést, amelyet a királyi személynököknek, először Pákay Benedeknek, kellett volna eldönteniök, de eddig a döntés meg nem történt, végre intéznék el most, nem a világi bíróság útján, hanem királyi consensus mellett megbízandó semleges megbízottak által, annyival is inkább, mert ezen módot már régebben úgy az érsek, mint a káptalan elfogadta.

Salute et nostri commendatione præmissa. Literas Dominationum V. 6. Novembris exaratas hodie primum accepimus. Meminisse Vræ Dominationes possunt nunquam a nobis impedimenta objecta fuisse, quo minus causa illa subditorum nostrorum, quæ prope S. Benedictum vertitur, finem sortiretur. Idcirco adhuc ante motus Betlenianos, partibus consentientibus, Regium Mandatum impetraveramus, ut Benedictus Pakay, tunc Personalis, finalem hujus Causæ conclusionem in facie loci faceret; impedivere Conatum hunc supervenientes tumultus. Postea vero iterato ac tertio rursus ad diversos Personales similia Mandata impetravimus, qui vel morte vel tumultibus supervenientibus impediti sunt, quominus progredi in negotio possent. Accessit etiam, quod ultimæ literæ non ita, prout priores aliquoties iteratæ, ad Vestras D^nationes^ et non ad Nos fuere expeditæ, per inadvertentiam D^ni^ Cancellarii, atque idcirco ne officio nostro præjudicaretur, si Capitulum nobis præponeretur, Commissionem illam, in substantia nobis placentem, admittere noluimus, ob eam circumstantiam, quod Capitulum nobis prælatum videremus.

Apertam autem ac claram VV. Dominationibus mentem nostram hisce literis significamus, quæ duobus hisce punctis continetur. Primo. Si et Juris Canonici et æquitatis ac decoris rationem non haberemus, omnino nihil curaremus, si causa hæc per Judices Sæculares ex transmissionibus decideretur. Nam nec æquitati causæ nostræ diffidimus, quippe, qui testium omnium calculationes ante plures annos diligenter fieri curavimus: Nec territorium illud tanti est, ut magnopere nos commoveret, etiam si causâ caderemus. Cæterum, quia æquum non judico, ut corpus cum capite coram Sæculari Magistratu contendat [nam id ab Apostolo Paulo interdictum lego: 1. ad Corinth. 6. v. 4.], idcirco nunquam hanc Causam sæculari Judicio committere volui. Secundo. Contenti sumus, nunc quoque prout antea, ut accedente etiam Regiæ Mattis Consensu, denominentur personæ idoneæ, quæ neutri parti sint vel Juramento vel aliis modis obstrictæ, visisque ac dis-

cussis in facie loci omnibus hucusque factis processibus, secundum Deum ac Justitiam ejus, Juridicam determinationem de tota Controversia faciant, perpetuo silentio utrique parti indicto, in toto hoc negotio ac omnibus inde natis difficultatibus.

Hæc fuit semper ab initio mens et cogitatio nostra. Neque existimamus VV. Dominationum, qui sæpe sæpius consenserunt, aliam nunc mentem esse. Cupimus tamen, ut si quid considerationis his in rebus VV. DD. haberent, id vel per literas, vel per aliquos e medio Vestrum ad nos destinatos, nobis significent, aut vero nostrum illuc adventum præstolentur, ut coram de omnibus tractare possimus. Feliciter valere VV. DD. optamus.

Selliæ 9. Novemb. 1631.

Rdss. DD. VV. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak a kelet és az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: Ladula 1., Fasc. 7., nr. 15. Fenti közlés az eredeti után történik.

696.

1631. NOVEMBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Hallván azt, hogy a városi terhek alól felszabadítandó nagyszombati háznak ügye a nyolczados törvénynapon elő fog kerülni, kéri a kamara támogatását, hogy a király tekintélye megóva legyen.

Spectabilis ac Magnifice, Generosi ac Egregii D^ni^ Amici observandissimi.

Salute ac officiorum commendatione præmissa. Istentül sok jót kévánunk kegyelmeteknek.

Értvén, hogy az Szombati házunk libertatioja dolga elő kél az Octaván, kiben minthogy az ő Felsége authoritássa forog, az minthogy ő Felsége is requirálta kegyelmeteket, mi is szeretettel kérjük kegyelmeteket, hogy az ő Felsége méltóságos authoritássát szeme előtt viselvén, assistáljon abban az dologban és igyekezzék úgy oltalmazni, hogy az ő Felsége authoritássának ne præjudicáljon. Mely dolog felől hogy Præfectusunk maga is requirálja kegyelmeteket, megparancsoltuk. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket.

Selliæ 22. Novemb. 1631.

Spect. ac M., G^ros.^ ac Eg. DD. V. Addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^li ac Mag^co, Generosis et Egregiis D^nis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis Cameræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis etc. D^nis et Amicis observandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata, fasc. 79.: „Religionaria" csomó. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. a fenti 1619. márcz. 27-iki (az I. kötetben 117. és 118. sz. alatt) két levelet.

697.

1631. DECZEMBER 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A gabonáról már írt a regensnek. Ezt a gabonát a Pázmáneum eltartására adja, de megtoldja még 200 tallérral. De ez maradjon titokban, nehogy az alsó-ausztriai tartomány erre támaszkodva ismét halogassa tartozása megfizetését. Lamormainról az a hír, hogy elmozdítják a császári gyóntatóságtól, amely hír a Jézus-társaság ellenségeinek áskálódásaira vihető vissza.

Reverende in Christo Pater.
Salutem a Domino.

Valde compatior difficultatibus. De Tritico jam perscripsi R. V^æ, quod in Skalisz dabo sat bonam copiam, et quod Joannes Ürmeny, qui in Skalisz res nostras agit, Comissionem habet, perscribet ipse omnia R. V^æ.

Insuper pro Festis et Novo Anno, pro subsidio et liberalitate R. V^æ in recipiendis Alumnis, do Talleros Imperiales ducentos, hoc est fl. 300, quibus se juvet. Emericus Foki dabit Talleros ad hanc Syngrapham. Sed ne dicat illis, quod pro subsidio dem, quia si intellexerint Provinciales, tanto difficilius habebitis, quod debent. P. Lamormajn salutet R. V^a, dicat hic totum Regnum plenum esse, quod ⁜⁜ vult[1] ipsum amovere a latere Imperatoris. Certissimus sum, maximam bono Patri fore gratiam, si conquiescere sinatur. Sed mali homines omnia adversa Societati attribuunt. Valeat R. V^a, pro me oret.

Tirnaviæ 5. Decembr. 1631.

R. V^æ Addict.

Cardlis Pazmany m. p.

[1] A ⁜⁜ jel által, úgy látszik, a jezsuita generális van megjelölve kriptogrammban.

Kívül:

R^ndo in Christo P^ri Joanni Hmirrha, Societtis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus N^ri Ungarici Viennen. Regenti Nobis honorando.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt. 62^a—62^b lapokon. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 139. l., 1., 2. j., 386. l., 1. j.

698.

1631. DECZEMBER 10. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Antal bíbornokhoz.[1]

Nem szolgálhatván jó kívánságai szerint semmivel sem a bíbornoknak, megragadja az alkalmat, hogy a bíbornoknak sok boldog karácsonyi szent ünnepet kívánjon.

Em^mo e Rev^mo Sig^re mio Col^mo.

Ancorchè giornalmente desideri qualche occasione di mostrar a V^ra Em^a^ la gratitudine dell'animo mio, e darle qualche segno della mia continuata servitù, servendola effettivamente in qualche cosa, nondimeno non mi può venire fatto, per mancamento delli suoi da me desiderati comandamenti, onde mi vaglio della present' occasione delle Sante Feste Natalitie, quali con l'Anno nuovo e molt' altri auguro felicissime a V^ra Em^a con ogni altra maggiore prosperità, sperando si degnerà di gradire questo mio dovuto ossequio, come di fare la supplico, e per fine le baccio humiliss^te le mani.

Di Ternavia gli 10. X-bre 1631.

Di V^ra Em^a Rev^ma Humiliss. et devotiss. servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, a levélszöveg írójának kezevonásával e jegyzés van:

Sig^re Card^le Antonio.

Ezen levél eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 69^r^. Csak az aláírás („Hum. et dev. s. Il C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Pázmánynak Barberini bíbornokhoz írt levelei rendszerint Barberini Ferencz bíbornokhoz vannak intézve, mert ez volt a nepos-cardinális, a pápa külügyminisztere. De befolyásos bíbornokok voltak az id. és ifj. Barberini Antal bíbornokok is.

699.

1631. DECZEMBER 14. *Kiadatlan.*

GUTTA.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Kérdezősködik, megkapta-e a Foki Imre útján küldött 200 tallért (lásd fent 1631. deczember 5-iki levelet), továbbá, vajjon írt-e Ürményi János Skaliczból a gabonáról? A felszentelendőket husvétra kéri felszenteltetni; mennél többen lesznek, annál jobb. Egyelőre a paphiány miatt kevesebb súly fektetendő a disputatióra és a promotióra. Kér németországi híreket (az ottani páterek útján); az alsóausztriai tartomány quæstorának ne hagyjon békét (tartozás!). Három sajtot küld.

Reverende in Christo Pater.
Pax Christi.

Hac occasione, qua servitor quidam meus mittitur Viennam a Cubiculario, volui intelligere ex R. V^{a}:

1°. An acceperit ducentos Imperiales a D^{o} Foki.

2°. An de frumento scripserit R. V^{ræ} ex Scalóz Joannes Ürmény, apud quem habetur frumentum meum.

Ultimo loco R. V^{m} rogo, ut ordinandos ad Pascha curet ordinari. Quo plures fuerint, eo mihi gratius. Postquam necessitatibus succursum fuerit, poterit Cæremoniis defensionum et promotionum aliquid amplius concedi. Sed certe nunc ego operariis egeo.

Si quid a Patribus scribitur de rebus Imperii, R. V^{a} ne me celet. Valeat, pro me oret. Animum non despondeat, quæstorem quiescere non sinat.

Jussi, ut ex meo allodio tres Casei adferantur, quos R. V^{æ} reddet hic servitor. Nescio, an in tempore adferentur.

Ex Gutta 14. Decembr. 1631.

R. V^{æ} Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^{ndo} in Chr^{o} Pri Joa. Hmira, Societ. Jesu Sacerdoti et Alumnatus Nri Hungarici Viennen. Regenti, P^{ri} nobis dilecto.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiratot kivéve, Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban, Pray-gyűjt. XXXIII. kötet, 64^{a} lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

700.

1631. DECZEMBER 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A nyitrai káptalanhoz.

Szent István király officiumát a pápa belevevén a római kalendáriumba, ezen alkalomból a mult évi tartományi zsinaton hozott határozat végrehajtására újból tartományi zsinatot hirdet, hogy a magyar egyház Missaleja és Breviariuma helyébe a római fogadtatnék el a magyar szentek és védőszentek ünnepeinek meghagyásával. A zsinat napja 1632. év márczius 8-ik napja.

Venerabiles in Christo fratres Nobis dilecti.

Concilii Provincialis proxime evoluto anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo hic Tyrnaviæ celebrati decretum, unanimi censensu gravissimis rationibus editum, continebat: Officium divinum, tam Sacrosanctæ Missæ, quam horarum Canonicarum, Ecclesiæ Hungaricæ conformari debere officio Romani Missalis ac Breviarii, retentis Divorum Tutelarium officiis.

Quum autem ex eodem ipso Concilio, literas ad Summum Pontificem dederimus ac officia Patronorum (delectorum ad eam rem Prælatorum accurata revisione præmissa) transmiserimus, Sua Sanctitas officia prædicta approbavit, atque insuper, ex speciali gratia, Sancti Regis Stephani cultum toti Christianitati injunxit, adjuncto Sancti illius cultu Romano Breviario.

Ut igitur et hujusce receptionis Romani Officii Synodalis constitutio salubrius peragatur, et alia Ecclesiastica negotia ad Dei gloriam felicius ordinentur, certas et graves ob considerationes, Synodum Provincialem Dominica Secunda proxime venturæ Quadragesimæ, hoc est die octava futuri Mensis Martii, et quatenus pro aliis Ecclesiæ necessitatibus res ita postulaverit, proximis diebus immediate sequentibus hic Tyrnaviæ celebrandam deputavimus.

Quocirca Fraternitates V^ras^ paterne in Domino hortamur et mandamus, ut ad prædictum diem hic Tyrnaviæ per suos e medio sui expeditos Plenipotentiarios comparere non prætermittant, qui ipsorum nomine in commune conferre et consulere possint. De cœtero Fraternitates V^ras^ feliciter valere peroptamus.

Tyrnaviæ 29. Decembris 1631.

Fraternitatum Vestrarum Addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a nyitrai káptalan magánlevéltárában: fasc. XVI., nr. 6. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

701.

1632. JANUÁR 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Ferencz bíboroshoz.

Hálával fogadta deczember 24-én a Rituum Congregatiótól a magyar szentek Rómában átrevideált officiumainak és miséinek szövegeit, valamint a római új breviariumot. Különösen is megköszöni a bíbornoknak pártfogását, kinek felajánlja szolgálatait.

Em^mo^ e Rev^dmo^ sig^re^ mio Col^mo^.

Con infinito mio contento ho ricevuto la vigilia del S^mo^ Natale gli Offitii e Messe di questi Santi revisti dalla Sac^a^ Cong^ne^ de' Riti, e confermati con eccesso di benignità dalla Santità di nostro sig^re^ qual anco si è degnata accompagnargli con un suo Clem^mo^ Breve ad perpetuam rei memoriam, con essi anco ho ricevuto il nuovo Breviario, tutto mandatomi dal Sig^r^ Abbate Cattaneo mio Agente in cotesta Corte, il quale m' ha significato a pieno, con quanta prontezza, e benignità m' habbia favorito e protetto V^ra^ Em^a^ in questi miei affari importanti, e quanto sempre se mi mostri vero prottettor in tutte le cose mie; vengo però con la presente mia, e col mezo del d^o^ Abb^e^ a render a V^ra^ Em^a^ quelle maggiori, e più riverenti gratie che posso per così segnalati favori, e come l'assicuro d'havergli impiegati et impiegargli in una Creatura sua obligatiss^a^ et humiliss^a^ e nel magg^re^ ser^re^ che habbia nel Sacro Colleggio, così tale mi proverà all'occoni, con servire con tutte le mie forze a V^ra^ Em^a^ et alla sua Ecc^ma^ Casa, come meglio l'intenderà dal d^o^ mio Agente, a cui rimettendomi, baccio per fin'à V^ra^ Em^a^ con ogni riverenza le mani.

Di Ternavia gli 2. Gennaro 1632.

Di V^ra^ Em^a^ Rev^dma^

Humilissimo et obligatissimo servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, a levélszöveg kezeírásával e jegyzés:

Sig^re^ Card^le^ Barberini.

Ezen levél eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat cod. 6893., fol. 70^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Il Card. P.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. köt., 112. l., 3. j.

702.

1632. JANUÁR 9. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Koháry Péterhez.

Köszöni a törökök felől vett híreket, melyeket kiegészít. Szalay Tamást küldi Kohárhyhoz.

Magnifice Domine, amice nobis observande.

Salute et nostri commendatione præmissa. Isten kegyelmedet minden jókkal áldja meg ez új esztendőben. Az kegyelmed levelét szeretettel vettük, és az új vezér állapotját megértettük. Kegyelmedtül jó néven vettük, hogy tudósitott bennünket állapotjokrul. Ha igazán meg akarnák mondani, tudnának hirt mondani arrul az vezérrül, mellyet az alatta való nép, ki az tengeren túl hadakozott, és mind visszajött, fogva hoztak a török császárnak, panaszolkodva ellene azon, hogy nem viselte jól gondjokat.

Ma Zalay Thamást elbocsátván, a minemü hireim voltanak, kegyelmednek megüzentük általa, tudom kegyelmednek mindeneket referál. Tartsa Isten kegyelmedet jó egészségben.

Tirnaviæ 9. Januarii 1632.

Mag^{cæ} D^{nis} V^{æ} Amicus addict.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Mag^{co} D^{o} Petro Kohary, Equiti Aurato, Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^{ttis} Consiliario, Confiniorumque antemontanorum ac Præsidii Ujvariensis Vice-Generali Capitaneo etc. Domino et amico nobis observando.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Nemzeti Múzeum kéziratgyűjteményének törzsállományában: 1632. január 9. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

703.

1632. JANUÁR 11. *Teljes szövegében, nincs még kiadva.*

NAGYSZOMBAT.

Eszterházy Miklós nádorhoz.

Szédülésről panaszkodik. A törökök rabló-betöréseit említi, legújabban Czétén ellen, Újvár közelében. Kohári is már megtudta a dolgot, az újvári főkapitány pedig lovas katonaságot akar felfogadni a vidék védelmére. A nép kéri, hogy szabadjon nekik ily rablások elkerülése végett behódolni a töröknek. Ő (az érsek) is belátja, hogy egyelőre ezt nem lehet megakadályozni. Erdélyt illetőleg, a Prépostvári ügyében való vizsgálat részleteit közli, miként tudta meg a fejedelem a Prépostvárival tartó erdélyi nemesek neveit. Ő (Pázmány) törekedett Rákóczy gyanúját eloszlatni; óva inti a nádort Rákóczy György ellen való provokációtól most, mikor Gusztáv Adolf követe jár nála. A török csausz Bécsből jövet Esztergomban örvendezve újságolta a törököknek, hogy II. Ferdinánd ügye Németországban rosszul áll, mire az ottani törökök „Allah"-t kiáltottak. Ilyen időben ilyen követeket nem volna szabad Bécsbe felbocsátani.

Szolgálok kgdnek. És az új esztendőben minden jókat kivánok Asszonyommal és az kgd szerelmes gyermekivel egyetemben. Nem tudom a jó Isten mire adja, de én az új esztendőben igen kezdem a főszédelgést érzenem, ki miatt majd ugyan mindenre alkalmatlanná leszek. Ugy legyen, amint Isten akarja.

Az török naponként rabol, tegnap előtt finyes nappal Czétént elrablá, száznál többet vitt eleven embert, az vizben is sokan holtak. Ugyanakkor elrablotta volna Kért és ezt az egész vidéket, de oly nagy köd volt, hogy nem mertek kimennyi utjokból, félvén, hogy el ne téveledjenek. Hatszáz volt a török. Akkor lőttek Ujvárba, mikor immár el volt rabolva Czétén. Az szegény Kohári uram immár szinte elért, Generalis uram pedig itt kin vagyon, ki elég alkalmatlanság. Fogad, ugy hallom, Generalis Uram valami lovast, mely a falukon él, de azt mondják, hogy fegyvertelen és nem nagy vadra való. A Czéténiekre ujonnan irt a török, hogy ha beholdolnak, a rabokat is tűrhetőképpen kiereszti, marhájokat is megadja. Most is itt vannak nállam a szeginség, eszedeznek (sic!), hogy engedjem beholdolni, mert kételenek (sic!) velle, hogy mind az holdolt falúkra költöznek. És mivel látom, hogy a Gencs vidéke naponként holdol. Gondolom azt is, hogy mihent módunk leszen a török zabolázásában, mindjárt elfoghatni a hódolástúl. Dissimulanter hattam, hogy az tisztviselők engedjék, hogy holdoljanak. Mert a magam nevét nem akarom, hogy forogjon benne. Jobb, hogy fizessenek addig, míg Isten módot ád az oltalmazásokban.

Az erdéli fejedelemnek vala itt egy szolgája, beszélli, hogy s mint pronunciáltak notát, az szegény Prépostvárinak. Mihent Zólyomival kezdett tractálni, hogy az mezei haddal melléje menjen, és fizetést s arany hegyeket igirt, Zólyomi mindjárt megjelentette az fejedelemnek,

és ugyan tanácsból ment ki, hogy ki vagyon reménség alatt, kikkel vagyon értelme Prépostvárinak, aki osztán irton irt mind maga kezével. És mikor elég bizonyságot szedtek az levelekből, úgy czitálták. Eleget panaszolkodik az fejedelem, és irja, hogy in Loco authentico most transsummálják a leveleket és felküldi Császár ő felségének is. Egyebet ugyan semmit nem ir. Én is elég bő izenettel dilunáltam (sic!), hogy ide fel nem kell gyanakodni. A mennyire lehetne, nem kellene most exacerbálni, mert a Svecus követe ment hozzá (azt mondá szolgája), és hihető, hogy nincs jó járásban. Az occasióhoz akár mi kis exacerbatio accedáljon is, hamar felrezzennek az emberek. Ha más üdők volnának, talám másképpen kellene irnya, de most bizony haszontalan a keménykedés.

A török csauz mit mivelt Bécsben, hirrel sem hallom. De azt hallom, hogy visszamentében Esztergomba sok szóval beszéllette, mely rosz állapotba vagyon az ő felsége dolga, kiért nagy kiáltással Allát kiáltottak és örvendeztek. Bizony talám jobb lett volna most afféléket fel nem bocsátani.

Tartsa Isten kgdet egésségben.

Tirnaviæ 11. Januarii 1632.

Kgdnek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a herczeg Esterházy-család kismartoni levéltárában: Reposit. 71., fasc. 3., nr. 2. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Töredékesen és részben csak kivonatosan közölte: *Horváth Mihály,* Kismartoni Regesták (M. Tört. Tár X. köt.) 45—46. l.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 363. l.

704.

1632. JANUÁR 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Meghívja Alamizsnás Szent János pozsonyi mauzoleumának felszentelési ünnepélyére (január 23.). Ha el nem jöhetne, kéri, hogy adna ki parancsot ünnepi ágyúlövések iránt. A pestis miatt nem kér Újvárból gyalog katonaságot. Nagyszombatba visszatérőben Pálffy Jánost fogja Czifferen meglátogatni.

Szolgálok kegyelmednek mint szerelmes komám uramnak és Istentűl minden jót kivánok.

Mivel e jövendő pinteken, ugymint 23 Januarii vagyon a Boldog Szent Elemosinarius Jánosnak dicsőséges kimulásának napja, ugyanazon napon akarom Isten segitségével az ujonan csináltatott márván

monumentumban a nagy oltárhoz helyeztetni. Ha kegyelmednek annyi üressége lehetne, hogy jelen volna, igen akarnám. Kérem is, kgd, ha lehet, jelen legyen. Tiszteljük az Istennek kedves szolgáját. Ha pedig kgdnek foglalatossági nem engednék ott létét, parancsolja meg kgd az várban, hogy lőjenek, az mikor annak ideje leszen az öreg lövő szerszámból. Az gyalogokba nem hivatok alá, mert ott pestis vagyon. Visszajövőben Pálffy János uram tisztességes öröme kedvéért Cziferre megyek. Tartsa Isten kgdet egészségben.

Szombatba 18. Januarii 1632.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spli ac Magco Dno Stephano Pálffy de Erdeöd, Comiti Comitatus et Arcis Posonien. Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, partiumque Regni Hungariæ Cisdanubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Domino et compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Armar. I., lad. V., fasc. 6., fr. 8. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 372. l. és P. P. élete (Tört. Életr.) 270. l., 1. j.

705.

1632. JANUÁR 31. *Kiadatlan.*

WIEN.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Már régen kívánt Rómába menni „visitatio ss. liminum“ végett, de ebben eddig akadályozva volt többféle ok által, most végre a császár kívánságára elhatározta magát, hogy Rómába utazik Ő Szentségéhez, hogy a császár nevében kifejezhesse iránta való hűségét, és egyben hódolhasson a maga nevében is úgy a pápának, mint a bíbornoknak. Kéri jövetelének ajánlását a pápánál.

Eminentmo et Revmo Sig. mio sig. et Pron Colendmo.

Desiderava io sommamte di venire a Roma ad adorare la sant. di N. S., riverire et servire V. Emza, alla quale tanto obligato et tanto devoto vivo: Ma la mia grave età, la non ben ferma salute, la gravezza delle spese (non havendo io mai à pieno potuto raddrizzare le cose dell'Euconomia (sic!) per li continui moti di queste parti), et li tempi piu che mai turbolenti m'havevano affatto levata la speranza; quando ecco fuori d'ogni mia espettatne, l'Imperre, mio signore, mi fa instanza et m'incarca di venir a Roma à baciar i piedi à nome della

M. Sua N. S. Nell'incommodo del grave incarco, non ben forse adeguato alle mie forze, sento questo alleviamento, che adorarò la Sant. Sua, cosa tanto da me bramata; vedrò, riverirò, servirò V. Eminenza, tanto gran parte di S. Santa et tanto mio Padrone, et benefattore, et riceverò dalla viva sua voce (così mi promette la benignità sua) gratiosi commandamenti: spero di arrivar costì a mezza quaresima; intanto supplico l'E. V. non solo a conservarmi, et augumentarmi la gratia sua, ma insieme prepararmi luogo in quella di N. S. Mentre per fine humilisste bacio le mani a V. E. et prego Dio per la compita sua esaltatne.

Di Vienna l'ultimo di Gennaro 1632.

Di V. Eminza Revma

Humilissimo et obligatissimo servitore

Il Cardle Pazmany. m. p.

Eredetije a Vatikáni Könyvtárban: Barberini Lat. cod. 6893., fol. 71r. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Il Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

706.

1632. FEBRUÁR HÓ ELSŐ NAPJAIBAN.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány az ő érseki tartományához tartozó püspököket 1632. márczius 8-ikára tartományi zsinatra hívja egybe Nagyszombatba.

Concilii Provincialis, proximo evoluto anno Domini, hic Tyrnaviæ celebrati decretum, unanimi omnium consensu, gravissimis rationibus editum continebat, officium divinum, tam sacrosanctæ Missæ, quam horarum canonicarum Ecclesiæ Hungaricæ, conformari debere officio Romani Missalis ac breviarii, retentis Divorum Tutelarium officiis.

Quum autem ex eodem ipso concilio literas ad summum Pontificem dederimus, ac officia patronorum (delectorum ad eam rem Prælatorum accurata revisione præmissa) transmiserimus, sua Sanctitas officia prædicta approbavit: atque insuper ex speciali gratia, sancti Regis Stephani cultum toti Christianitati injunxit, adjuncto Sancti illius cultu Romano Breviario.

Ut igitur et hujusce receptionis Romani officii Synodalis constitutio salubrius peragatur: et alia Ecclesiastica negotia ad Dei gloriam felicius ordinentur, certas et graves ob considerationes, Synodum Provincialem Dominica secunda, proxime venturæ Quadragesimæ, hoc est: die octava futuri mensis Martii, et quatenus pro aliis Ecclesiæ neces-

sitatibus res ita postulaverit, proximis diebus immediate sequentibus, hic Tyrnaviæ celebrandam deputavimus.

Quocirca Dominationem vestram Reverendissimam paterne in Domino hortamur et mandamus, ut ad prædictum diem hic Tyrnaviæ comparere non prætermittat: quod si autem eandem ob impedimentum canonicum abesse opporteret, suum mittat plenipotentiarium, qui ipsius nomine in commune conferre et consulere possit: sub pœna a jure constituta. De cætero Reverendam Dominationem vestram feliciter valere peroptamus.

Kevés változtatással ugyanezen szövegű levél ment a káptalanokhoz is (Nagyszombat, Eger, Győr, Nyitra, Pozsony, Szepes, Várad, Veszprém, Zágráb).

A pozsonyi és a szepesi prépostokhoz küldött meghívólevél szövege még a következő bekezdéssel bírt (a „sub pœna a jure constituta“ szavak után):

Pozsonyi prépostoz.

Quia vero Præpositus Posoniensis, ex antiquo Archiepiscoporum Strigoniensium privilegio, officium quoque Archidiaconi exercet; idcirco fraternitati vestræ committimus ac mandamus, ut acceptis præsentibus suæ jurisdictioni subjectis Parochis hanc Synodi Provincialis celebrationem insinuet, eisque serio injungat sub censuris ac pœnis Ecclesiastico jure constitutis, ut pridie Synodi celebrandæ, ante Vesperas cum vestitu decenti, superpelliceis mundis, birettis et coronis sacerdotalibus, hic in templo Tyrnaviensi se sistant. Diligenter interim annotando, si quæ singulis occurrerint, Ecclesiæ profutura.

Szepesi prépostoz.

Quia vero Præpositus Scepusiensis, ex antiqua Archiepiscoporum Strigoniensium constitutione, Archidiaconi Scepusiensis officio fungitur; idcirco fraternitati tuæ committimus et mandamus, ut acceptis præsentibus, convocatis suæ jurisdictioni subiectis Parochis, quæ ab ipsorum utilitatem spectant, inquiratis. Et cum ipsi Parochi huc venire non possint, quæ ab ipsis proposita fuerint, quæque ab reformationem illarum Ecclesiarum spectare dignoscuntur, nobis repræsentetis.

Ezen levélszövegeket közölte *Péterffy* (Sacra Concilia R. H. II. 319—321. l.). Fenti közlés *Péterffy* után történik. A dátum a levélnek egy helyéből („*proxime* venturæ Quadragesimæ, hoc est die octava *futuri* mensis Martii“) volt megközelítőleg megállapítható. Február 8-án már elhalasztó levelet bocsátott ki Pázmány; így tehát az összehívó levélnek *február* legelején kellett keltezve lennie. Töredékét közölte *Katona* is (Hist. crit. XXXI. köt., 519. l.). V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 113. l.

707.

1632. FEBRUÁR HÓ. *Kiadatlan.*

Pázmánynak Rómába való elutazása előtti feljegyzése.

Memoriale.

1. Nomine Suæ Majestatis agendum cum Sua Sanctitate de Episcopatibus, quas ab antiquo Reges Ungariæ contulerunt; difficultates fiunt, an sit collatio Regis, cum tamen ab antiquo etc.

Sua Majestas specificet mihi illos Episcopatus. Et argumenta, quibus adstrui debet Regis collatio.

2. De Bulla, qua facultas absolvendi tollitur. Ne pernicies multarum animarum oriatur.

3. Episcopi non obtinent consecrationem, quia taxantur præter morem. Maneat, prout ante fuerat.

Ezen, egy 4 oldalas kis folio levélpapírnak első oldalára írt pár sor, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Nemzeti Múzeum kéziratainak törzsállományában 1507. fol. lat. alatt. Ezen irat, úgy látszik, a királyi kanczelláriához áttett pontozat volt, amelynek alapján kérte Pázmány az ő követi utasításának fogalmazását.

708.

1632. FEBRUÁR 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány pápai engedély alapján Lósy Imre vikáriust felhatalmazza időnkívüli papszentelés végzésére, míg ő székétől távol lesz.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pázmány, Archiepᵖᵘˢ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, S. Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius, et Cancellarius ac Sacr. Cæsareæ Regiæque Maᵗᵗⁱˢ intimus Consiliarius etc. Damus pro memoria. Sanctissimus Dominus Noster Urbanus Divina providentia Papa Octavus concessit Nobis, ut quoscunque Diocesanos Nostros et alios e partibus Regni Hungariæ ad Nos confluentes, ac requisita cetera habentes, extra tempora ad Sacros Ordines promovere, ac per suffraganeos Nostros promoveri facere possimus. Cujus quidem Indulti tenor ad verbum est talis:

Urbanus P. P. VIII. Venerabilis frater, Salutem et Apostolicam benedictionem. Cum, sicut Nobis nuper exponi fecisti, ob bellorum motus, qui tot jam annis in Regno Hungariæ vigent, Sacerdotum numerus admodum imminutus sit, adeo, ut quam plurimæ Parochiales Ecclesiæ Rectoribus destitutæ remanserint, Nos, ut Ecclesiarum hujusmodi necessitatibus, pro commissi tibi Dominici gregis munere, facilius prospicere valeas, supplicationibus tuo nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, fraternitati tuæ, ut quoscunque Diocesanos tuos et alios e partibus dicti Regni, ad te confluentes, idoneos tamen et in ætate legitima constitutos, ac alias a sacris Canonibus et Concilio Tridentino requisita habentes, et Sacerdotali militiæ adscribi volentes, servata forma Canonum et Concilii prædictorum, ac quoad non Diœcesanos tuos, cum literis Dimissorialibus suorum Ordinariorum ad Quatuor Minores, quatenus illos nondum susceperint, quatuor feriatis vel non feriatis, seu unica, et deinde ad Sacros Subdiaconatus, Diaconatus et Presbyteratus Ordines, tribus Dominicis, seu aliis festivis diebus continuis, vel interpolatis, etiam extra tempora ad id a Jure statuta, ac interstitiis, a Sacro Concilio Tridentino designatis, minime servatis, annique curriculo non expectato, etiam si in uno quoque ex dictis sacris Ordinibus, antequam ad alium promoveantur, se non exercuerint, per te vel suffraganeos tuos, in tuis Civitate et Diœcesi, promovere, libere et licite valeas, dummodo tamen præsenti gratia, cum iis tantum, qui pro regimine Parochialium Ecclesiarum hujusmodi pro tempore vacantium necessarii erunt, et sic ad effectum tantum, ut illis inserviant, Apostolica authoritate tenore præsentium facultatem vita tua durante concedimus et impartimur. Non obstantibus Constitutionibus ac Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ, apud Sanctam Mariam Majorem, sub Annulo Piscatoris, die XII. Octobris MDCXXVII.

M. A. Maraldus.

Quum igitur nos ad Limina Apostolorum ire necessarium sit, ne in absentia Nostra in Ordinatione idoneorum pro Parochiis Sacerdotum defectus contingat, Reverendissimo Domino Emerico Lossy, Vicario Nostro Generali concedimus, ut non alios, sed personas duntaxat ad regendas Parochias destinandas ac idoneas, juxta tenorem Indulti Apostolici extra tempora ordinare possit, toto tempore absentiæ Nostræ.

Datum Tyrnaviæ 6. Februarii 1632.

Ezen okmányszöveg fogalmazványa fennmaradt a prímási levéltárban (Esztergom): Archivum Eccles. Vetus. Fasc. 23., nr. 186. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

709.

1632. FEBRUÁR 8.

NAGYSZOMBAT.

Az esztergomi káptalanhoz.

A márczius 8-ára hirdetett nemzeti zsinatot — a Rómába, a császár képviseletében, a kereszténység közérdeke okából, elvállalt követségi utazás miatt — kénytelen később meghatározandó időig elhalasztani; de jelzi, hogy a pápa által már jóváhagyott „Proprium officium Sanctorum Hungariæ"-t most nyomatja és minden püspöknek megküldi. A római officiumot ez évi husvétkor saját egyházában már életbe lépteti.

Venerabiles in Christo Fratres.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Indixeramus Generalem Synodum Provincialem ad octavam diem futuri mensis Martii Tyrnaviæ celebrandam; verum præter omnem nostram opinionem, Sua Majestas Imperatoria publico bono Christianæ Reipublicæ necessarium existimavit, ut nos ad Suam Sanctitatem legatione extraordinaria fungeremur. Et licet ætas senilis et frequentia sanitatis incommoda merito nos excusare a tam longa profectione poterant, non potuimus tamen declinare, qui (sic!) bono publico vitam hanc senilem devoveremus. Quum itaque sine mora nos itineri daturi simus, Vestris Fraternitatibus significare voluimus, nos præfatam Synodum Provincialem ad aliud commodius tempus, si Deo visum fuerit, post reditum nostrum celebrandam, distulisse. Neque enim longam ibi fore moram existimamus. Interim tamen, quia Sua Sanctitas Officium proprium Sanctorum Hungariæ benigne approbavit, jamque sub prelo constitutum typis mandatur (gratis unicuique, ubi perfectum fuerit, distribuendum), nos in nostra Metropolitana Strigoniensi ad festum Paschatis proxime futurum, divinum officium ritu Romano recitandum proponemus. His nos Fraternitatum Vestrarum precibus ac sacrificiis commendantes, easdem feliciter valere desideramus.

Tyrnaviæ 8. Februarii 1632.

E szöveget, forrása megnevezése nélkül, közölték *Péterffy* (S. Concilia R. H. II. köt., 321. l.), valamint *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt., 517—518. l.) és *Miller* (Epist. II. köt., 69—70. l.). — Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik.

710.

1632. FEBRUÁR 9. *Kiadatlan.*

MAGYARBÉL.

Freilich Gergelyhez, Nagyszombat város bírájához.

Panaszt emel, hogy február 8-án este némelyek az érsek háza közelében zajosan farsangoltak, holott a pestis miatt ezt ez évben eltiltotta Bécsben is úgy a tanács, mint a császár; de Pozsonyban is tiltva van még a csengetyűs szánkózás is. Kér hasonló intézkedést, Isten kiengesztelésére. A nagyszombati tót istenitiszteletre nézve tett alapítványára nézve kéri a város válaszát, egy Pozsonyba küldendő megbízott útján.

Köszönetünk után
Istentől kegyelmednek minden jót kivánunk.

Magunk akartunk kegyelmeddel szóllani ma reggel, de sok dolgaink között elfeledkeztünk. Az este késsőn, úgy mint kilencz óra után, nagy zörgéssel, kiáltással farsangoltak ott az mi utczánkon valakik. Illyen közönséges csapások között, úgy teczik (sic!), nem illenik (sic!) efféle farsangolás, és nem csak Bécsbe megtiltotta a váras és ő felsége is, hogy semmi maskarák és afféle illetlen vigasságok ne legyenek, de Posonban sem szenvették meg csak az csengetyűs szánkázásokat is.

Azért kegyelmedet atyai szeretettel intjük, hogy az böcsületes Tanácscsal egybegyülvén, tegyen olly rendelést, melylyel az Isten engesztelttessék, mert ha Isten nem könyörül rajtunk (minthogy nem is könyörül, ha ő szent felségét boszontjuk), félő, hogy az öröm siralomra fordul.

Az tót nátiónak adtunk volt valami leveleket az barátok szentegyházába való prædicálásról; semmi választ nem ada kegyelmetek, igen jó lészen, ha egy tanáczbeli embert küld kegyelmetek Posonban, hogy abban is vég légyen. Tartsa Isten kegyelmeteket.

In Magyarbél 9. Februarii 1632. Kegyelmednek jóakarója

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Generoso D^no^ Gregorio Freilik, Judici Liberæ ac Regiæ Civitatis Tyrnaviensis etc. nobis honorandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városház): „Litteræ Archiepporum sæc. XVII.“ felírású csomagban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

711.

1632. FEBRUAR 9. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány alapítólevele a tót istentiszteletnek a nagyszombati szentferenczrendi templomban való szervezéséről.

Nos Petrus Miseratione Divina S. R. E. Presbyter Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, S. Sedis Apostolicæ Legatus Natus, per Hungariam Summus Secretarius Cancellarius et Consiliarius Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis etc. Universis et singulis, has nostras visuris, lecturis aut legi audituris Salutem in Domino sempiternam. Ex quo divinæ benignitati, ac providentiæ, Nos licet immeritos ad Ecclesiæ Strigoniensis gubernaculum assumere ejusque curam nobis concredere visum est, in id præcipuo studio et conatu incubuimus, ut domos Dei et Ecclesias, communi Patriæ calamitate et cladibus dirutas, sive temporis vetustate ad casum inclinatas erigeremus et restauraremus; in iisque Divinorum servitiorum ordinem ac decus splendori suo et nitori restitueremus, tum in aliis quantum fieri potest locis Diœcesi nostræ subjectis, tum potissimum in hac Civitate Libera ac Regia Tyrnaviensi, quam præ cæteris, uti Metropolitanæ Sedis nostræ residentiâ eminet, ita pietatis ardore et rerum Divinarum commoditate præcellere et anteire non immerito cuperemus. Quo in genere, cum videamus Sclavonicam Nationem in hac Civitate Tyrnaviensi, ad eum Divina benignitate excrevisse numerum ac frequentiam, ut jam Templo seu Capella S. Michaëlis prope majus Templum Parochiale sita, in qua hactenus, festivis diebus, rebus Divinis interesse, verbum Dei audire animarumque pabulo spirituali pasci consueverat, capi et concludi minime possit, quin potius majori ex parte foris consistere ac muris Templi circumfusa, injurias aëris experiri Officii divini ac Concionis tempore multitudo cogatur: Quod cum ipsi iteratis vicibus non sine animi sensu intuiti fuissemus, stare videlicet sub dio, mulieres potissimum ac parvulos hyemali tempore, frigoris, pluviæ, nivium ventorumque rigoribus et asperitatibus expositos, nec Divinis rebus commode frui, aut Concionantis vocem satis percipere posse: nihilominus ita sacris inhiare, ac tanto cum ardore et pietatis sensu Sprualia appetere, ut omnem aëris inclementiam perpeti et experiri, quam recedere et solatio spruali destitui

malint. Non potuerunt paterna in Nobis charitatis viscera non commoveri, quin tenero quodam commiserationis et compassionis tangeremur affectu, atque ad subveniendum quovis modo tam piæ hujus nationis necessitati incitaremur. Et quidem parati eramus, non angustias modo dicti Templi Sclavonicæ Nationis ampliare, sed novam omnino e fundamentis ampliorem et capaciorem eidem Nationi Eccl^iam^ erigere. Verum cum eo ipso tempore, Divi Jacobi Templum Religiosorum S. Francisci, in hac eadem Civitate Tyrnaviensi dirutum ac inextructum remanere contigerit, utpote quod cum ob temporis vetustatem late hiantes rimas duceret, periculumque esset præsentissimum, ne inopinato ac miserabili casu, una cum populi ad divina congregati oppressione, corrueret: iidem Religiosi S. Francisci freti divina providentiâ, et piis fidelium eleemosynis confisi, cum spe reædificationis propediem futuræ dissolverunt ac diruerunt, sed opinione suâ frustrati, vixdum jactis bene novæ fabricæ fundamentis, fidelium subsidiis destituti, ulterius in ædificio progredi non potuerunt, inchoatamque Templi restaurationem ad finem perducere non valentes, opus deserere sunt coacti.

Nos itaque paterno imprimis erga Nationem Sclavonicam, et piæ plebis devotionem amore commoti, deinde etiam propenso erga Religionem S. Francisci (quem aliis quoque occasionibus et signis declaravimus) affectu provocati, ne et Religio Templo suo et Sclavonica Natio rerum Divinarum et Concionis nativâ lingua audiendæ commoditate destituatur, ad laudem Dei omnipotentis et gloriam, in ædific^onem^ ac restaurationem omnimodam nominati Templi S. Jacobi Religiosorum S. Francisci de strictiori observantia, in Civitate Tyrnaviensi existentis, pro paupertate nostra tria Millia florenorum Hungaricorum obtulimus, dedimus ac donavimus, sequentibus cum conditionibus, in quas Natio quoque Sclavonica, cum Fratribus S. Francisci, placide et libenter consensit et conclusit. Primo, ut in sæpefato S. Jacobi Templo perpetuis deinceps temporibus, Nationi Sclavonicæ liberum sit ac licitum, quibusvis festis ac diebus dominicis, ad Officium Divinum confluere horis competentibus, Missæ Sacrificium solemniter decantare, Nativa lingua Sclavonica Concionem et pomeridianam Cathechisticam lectionem habere, idque per proprium ipsorum Parochum, seu Capellanum Sclavonicum, quem prætacta Natio ex proventibus, ad id destinatis, more hactenus solito intertenebit. Quod quidem concionandi munus dicto Capellano Sclavonico ex officio incumbit, qui si ob ægram valetudinem, aut alia legitima impedimenta, concionari quandoque non posset, ex tunc licitum sit ei alium e personis Ecclesiasticis seu Religiosis idoneum sui loco ad Concionandum substituere: ita tamen, ut si quis

ex numero Frum Franciscanorum eo tempore existentium ad subeundum hujusmodi concionandi onus sufficiens et idoneus reperiatur, illi primum et ante alios Concio deferatur, nec nisi eo abnuente alteri demandari debeat. Secundo, ut Natio Sclavonica in honorem S. Michaëlis Archangeli (cujus nomini et cultui prior ipsorum Eccliа seu Capella dedicata fuerat) in dicto Patrum Franciscanorum Templo Altare erigere et construere possit, in eoque suis temporibus rem Divinam solemniter peragere, propriasque erga patronum devotiones persolvere valeat. Ita tamen, ut nihilominus Templum ipsum Tutelarem proprium ac patronum Divum videlicet Jacobum, uti hactenus, ita deinceps retineat, nec S. Michaëlis sed S. Jacobi nomine nuncupetur. Tertio, ut omnia Clenodia argentea, vestes Sacræ, puta Calices, Cruces, patenæ, Monstrantiæ, Casulæ, Pluvialia, Dalmaticæ et alia hujusmodi, quæ ad cultum divinum rite peragendum sæpefata S. Michælis Eccliа Sclavonicæ Nationis habere de facto comperitur, in Cathalogum redacta ac scriptis consignata, in Sacristia Eccliæ S. Jacobi conserventur, et curæ ac custodiæ ejus e Fratribus Franciscanis subsit, cui hujusmodi aliarumque rerum sacrarum conservatio a Superiori Monasterii demandata fuerit; cujus erit temporibus suis, prout ad decorem Officii Divini ac ritum conveniens ac necessum fuerit, hæc Clenodia, Ornamenta et paramenta subministrare. Quæ omnia sic inter Nationem Sclavonicam, et sæpe dictos S. Francisci Religiosos constituta et conclusa nos quoque Authoritate nostra Archi-Eppali approbamus, confirmamus et corroboramus. Serio insuper committimus et mandamus omnibus Ecclesiasticis, Religiosis et Secularibus cujuscunque Ordinis ac Status jurisdictioni nostræ subjectis, perpetuis deinceps temporibus inviolabiliter teneri ac observari, in omnibus punctis et clausulis suis. Quod si quis temerario ausu contrairet, Omnipotentis Dei indignationem sciat se incursurum. In quorum præmissorum fidem et testimonium perpetuumque robur præsentes literas Nostras sub Sigillo Nostro Authentico dandas duximus et concedendas. Datum in Curia nostra Archi-Eppali Tyrnavien. Die nona Februarii Anno millesimo sexcentesimo trigesimo secundo.

Petrus S. R. E. Presbyter Cardlis Pazmany
Archi-Eps. Strigoniensis m. p.

(L. S.) *Johannes Törős m. p.*

Ezen alapítólevél eredetije, amelyen csak az aláírás Pázmány kezeírása („Petrus . . . Strig."), fennmaradt az esztergomi káptalan országos (hiteshelyi) levéltárában: „Caps. 48., fasc. 9., nr. 1." alatt. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 379. l., 1. j.

712.

1632. FEBRUÁR 10.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Legközelebbi szombaton indulhat el csak római útjára, Kismartonon át, ahol a nádornál várja be az uralkodónak esetleges utasításait. Felvilágosításokat kér a VIII. Orbán pápa elé terjesztendő dolgokra nézve: 1. A pápától katonaságot vagy pedig pénzt kérjen-e? Ő az előbbit találná helyesebbnek. 2. A nyert instructio csak a mostani helyzetre van tekintettel (franczia király, bajor herczeg és mások megnyerése a protestánsok elleni összetartásra), de jó volna az előre nem látott újabb helyzetet is számításba venni, megfontolva azt, hogy a katholikus fejedelmek közti meghasonlást csakis a spanyol és az osztrák hatalom túlerejének félelme idézte elő. Ezen félelmet talán meg lehetne szüntetni oly módon, ha a kath. fejedelmek, a pápa és a bíbornokok egymás közt védelmi és daczszövetséget kötnének az eretnekek kiirtására és a törököknek Európából való kiűzésére. Az egymás közt felmerülő vitás kérdéseknek elintézésére bizonyos módozatokban kellene megegyezni, melyeknek a szövetség fegyveres erővel is érvényt szerezne egy-egy renitens szövetségessel szemben. Az elfoglalandó területeken is közösen osztozkodnának a kath. fejedelmek. Kéri az uralkodó felhatalmazását az ezen irányban való tárgyalásra, ha ilyen szövetség szóba jönne. 3. Rossi velenczei császári követ útján kéri biztosítani a Róma és Bécs között (Velenczén át) való gyors és biztos levélküldést. 4. Hetenként kér a birodalmi dolgokról híreket, hogy több alkalma lehessen a pápa elé járulni újabb hírekkel. 5. Részletes adatokat kíván arra nézve, mennyivel fognak hozzájárulni a császár, a spanyol király („Rex Catholicus“) és a birodalmi provinciák a szervezendő nagy hadjárat költségeihez, mert Rómában az a téves vélemény uralkodik, hogy a császár csakis idegen pénzen akar háborút viselni.

Augustissime Cæsar
Do^ne^ Clementissime.

Laboro, ut me quamprimum expediam, sed mora necessaria circa ecclesiasticarum ac temporalium rerum dispositionem me hucusque distinuit. In eo tamen sum, ut Dei ope, sub protectione Sanctissimæ Virginis, Sabbato proximo, hinc moveam, ac die Dominico ad Do^num^ Palatinum divertam, ubi si per aliquem aliquid Ma^ttas^ V^a^ demandare voluerit, lubens obsequar. Interim, ut scripturæ necessariæ ad me mittantur, cupio.

Quædam occurrunt, de quibus Ma^ttis^ V^æ^ resolutionem me habere, necessarium judico. Primo. De auxiliis a Pontifice submittendis si agatur. Utrumme urgere debeam: ut exercitum mittat? an pecuniam? Magnæ enim considerationes utrinque occurrunt. Omnibus tamen consideratis, consultius judicarem, si miles mitteretur bonus et solutus a Pontifice. Tamen, hac in re, Mattis V^æ^ mens mihi explorata esse debet, ut illi me conformem. 2°. Etsi in Instructione solum mentio est de iis, quæ in præsenti debeant fieri, ut Rex Galliæ, Bavarus et alii permoveantur Pontificia authoritate ad resistendum hæreticis. Quid si tamen ulterius aliquid proponeretur? Et ut paucissimis verbis conceptum meum promam: Mihi videtur, quod omnis diffidentia et dissensio, bella omnia inter Catholicos Potentatus ex eo solum fonte oritur, quod

Hispanicam inprimis ac consequenter Domus Austriacæ potentiam timent omnes. In eoque sunt, ut bellis distineant et æquilibrium servent, ne nocere possit Domus Austriaca, si velit. Quid si ista diffidentia extirparetur, et quisque securus esse possit, quod ea, quæ a Deo accepit, nemo ipsis eripiet? Id vero sic fieri posset: Si Pontifex cum Collegio Cardinalium, V^a^ Ma^ttas^ cum omnibus Principibus Domus Austriacæ in Germania existentibus, Hispanus, Gallus, Veneti, Sabaudus, Florentinus, Bavarus, Lotharinges ac alii Principes, fœdus inirent ad extirpandam hæresim et Turcas Europa pellendos; Juramentoque confirmarent omnes, quod nemo cujuscunque confœderati bona et dominia vi invadet. Et si quis violenter aliquid attentaret, omnes fœderati obligarentur, ad opprimendum invasorem. Sed si quid difficultatis exoriretur, id fœderati certis ac præscriptis modis dirimerent. Quique eorum Sententiæ acquiescere nollet, eum cuncti compescerent.

Interim vero quilibet Confœderatorum ex Principatibus, acquirendis a Rebellibus, aliquid pro sui sanguinis Principibus haberent; sicut et in ditionibus a Turca recuperandis, in Europa vel Asia et Africa. Nullum ego putarem gloriosius fœdus iniri posse a Catholicis. Et sperarem certo, si singuli manus admoverent, admirandos successus. Si igitur discursus talis vel similis incideret, liceretne saltem in generalibus terminis dicere, Ma^ttem^ V^m^ non fore alienam ab honestis et decentibus fœderibus. 3. Rogo Ma^ttem^ V^m^, demandet D. Rossi Venetiis, ut in literis ultro citroque transmittendis correspondeat, ut sive Romam, sive Viennam, tuto ac sine mora per Venetias literæ mittantur. 4. Demandet Ma^ttas^ V^a^, ut singulis hebdomadis, cursus rerum Imperii, ad me perscribatur, ut crebrius habeam occasiones Pontificem adeundi. 5. Ut informare possim, quid Ma^ttas^ V^a^, quid Rex Catholicus, quid Provinciæ præstent, in hac publica necessitate, opus est me nosse particularia: Scio enim Romæ aliquando opinionem fuisse, hic nihil agendo, alieno duntaxat auxilio bella gerere velle.

Hæc erant clementissime Cæsar, de quibus a Ma^tte^ V^a^ resolutionem expecto. Deum orans, ut Ma^ttem^ V^m^ felicissime tueatur.

Posonii, 10. Febr. 1632.

Ma^ttis^ V^æ^ Sacratiss^mæ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Weisungen und Noten, 50. fascic., utolsóelőtti füzet, fol. 11^r^—12^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Cardlis P.") P. P. kezeírása. Közölte már e levelet *Mednyánszky:* Legatio Petri Pázmány Romana, 20—22. lap. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. köt., 7. l. 1. j., P. P. élete (Tört. Életr.) 239. l.

713.

1632. FEBRUÁR 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Intézkedett, hogy bőjtre egy mázsa besózott vizát, 5 sajtot, 5 mérő kását, 20 itcze vajat küldjenek a Pázmáneumba. A felszentelendők címe: „titulus mensæ archiepiscopalis“ vagy pedig: „titulus parochiæ assignandæ post ordinationem“.

Reverende Pater.

Ut eo ferventius RV[a] pro me oret, ordinavi, ut Centenarium Huzonum[1] salitorum, quinque Caseos, quinque mensuras pultium[2], 20 medias[3] Butiri, pro Quadragesima mittant R. V[æ].

Titulus Ordinandorum debet esse ad Titulum Mensæ Archi-Episcopalis, vel prout Alumni Pontificii ordinantur, ad Titulum Parochiæ, assignandæ post ordinationem.

Valeat R. V[a], pro me oret et curet orari.

Posonii 11. Febr. 1632. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R[ndo] in Chr[o] P[ri] Joanni Hmyrrha, Societ[tis] Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus N[ri] Viennen. Hungarici Regenti, P. nobis honor.

Fenti levél eredetije, mely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény, XXXIII. köt., 70[a] lapon.

714.

1632. FEBRUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A királyi főkanczellári minőségében őrizetére bízott két királyi pecsétnyomót, lepecsételten, a pozsonyi káptalan letétében helyezte el.

Augustissime Imperator ac D[ne] D[ne] clementissime.

In benigna Ma[ttis] V[ræ] Legatione, itineri jam accinctus: Duplex Sigillum Ma[ttis] V[ræ] Regni Hungariæ, quod ego, tanquam Supremus Cancellarius Regni Hungariæ, penes me habeo, hic, in Capitulo meo

[1] Huzo = viza (Hausen) hal.
[2] Puls, gen. pultis = kása.
[3] „Media“ = itcze (németül: „Halbe“).

Posoniensi, Sigillo meo obsignatum, donec ego revertar, fideliter conservandum, relinquere, idque Ma^tti^ V^ræ^ Sacratissimæ humillime significare volui. Deum orans, ut Ma^ttem^ V^ram^ diu feliciter imperantem tueatur.

Posonii 13. Febr. 1632.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár „Litteræ Archiep." 1632. évi 72. sz. A levél a M. Akadémia könyvtári jelzését is hordja az első lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

715.

1632. FEBRUÁR 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Magyarország fő- és alpapságához.

Közli velök, hogy a „visitatio ss. liminum" és a kereszténység közérdeke czéljából Rómába utazik, anélkül, hogy a kánonjog alapján ily czélból őt a papság részéről megillető „subsidium charitativum"-ot igénybe venné, mégis úgy, hogy arra való jogát a maga és utódai részére fenntartani kívánja.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis Pázmány, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiep^pus^, Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ Intimus Consiliarius.

Illmo, R^ssmis^, Ad. R^dis^ Honorabilibus, Archiep^po^, Episcopis, Abbatibus, Præpositis cæterisque Prælatis, Archidiaconis, Canonicis atque universo clero, totiusque Regni Hungariæ, fratribus nobis observandis, salutem et paternam Benedictionem. Quandoquidem et obligatio visitandi Limina Apostolorum, et vero etiam gravissima Reipublicæ Christianæ negotia Romam ire nos cogunt, ad eam profectionem, sciunt DD. V^ræ^, ex præscripto Juris Canonici, subsidium charitativum Nobis deberi a Vestris fraternitatibus. Illud vero tametsi nos, propter certos respectus, hactenus non imposuerimus, nolentes tamen ea in parte, nobis vel Successoribus Nostris quippiam præjudicari, eisdem significare voluimus: dilationem hanc ita a Nobis factam, ut necessitate ita postulante charitativum hoc subsidium a Vestris D^nibus^ imposterum requiramus. Quare nos precibus ac Sacrificiis commendamus. Posonii ex Curia nostra Archiepiscopali 14 Febr. Anno 1632.

Cardinalis Pázmány
Archieppus m. p.

(L. S.)

Joannes Törős m. p.

Ezen nyilt levélnek papírral átvont viaszpecsétet hordó eredeti példánya az esztergomi prímási levéltárban van: Fasc. 22., nr. 178. alatt. Csak az aláírás („Card. P. Arch.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 7. l. 3. j.

716.

1632. MÁRCZIUS 12. *Kiadatlan.*

FERRARA.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Megköszöni a bíbornoknak Pallotto bíboroshoz (Ferrarában pápai „de latere" követ) írt levélben küldött utazási útbaigazításokat; jelenti, hogy, bár a ragályos betegség által fertőzött városokat elkerülte, mégis engedelmeskedik a bíbornoknak, és az általa előírt vesztegzáridőt Ferrarában fogja tölteni, de husvétra igyekezni fog Rómába érni.

Eminentissime ac R^me^ Domine Patrone colendissime.

Licet tot nominibus me devinctum sentiam Eminentiæ V^æ^, ut novam obligationis accessionem fieri posse non putarem, tamen ea est Eminentiæ V^æ^ bene de me merendi liberalitas, ut finem nullum faciat, novis me debitis, suo obsequio mancipandi. Id mihi testatum faciunt literæ, quas Eminentia V^a^, de itineris mei rationibus, ad Eminentissimum Card^lem^ Pallottum[1] scripsit. Libenter igitur Eminentiæ V^æ^ voluntati acquiesco. Et licet, quantum caveri humana diligentia potuit, loca nulla, contagione laborantia, attigerim, præscriptos ab Eminentia V^a^ dies hic transigam; profectionis celeritate moram hanc pensaturus, ut ante dies festos[2] Eminentiæ V^æ^ manus exosculari possim. Cui post humilem venerationem felicia omnia a Deo precor ex animo.

Ferrariæ 12. Martii 1632.

Eminentiss^æ^ ac R^ssæ^ D^nis^ V^æ^

Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije — az egész szöveg P. P. kezeírása — a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 72^r^. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Pallotto János Jakab bíbornokot, a volt bécsi nuntiust, 1631-ben VIII. Orbán a II. Ferdinánd és XIII. Lajos franczia király közti béke végrehajtása végett „legatus de latere" minőségben a ferrarai herczegségbe küldötte. V. ö. Bullarium Romanum, ed. Taurinensis, XIV. köt., 231. l.

[2] 1632. évben husvét vasárnap április 11-ére esett.

717.

1632. MÁRCZIUS 13. *Kiadatlan.*

FERRARA.

János Károly toszkánai nagyherczeghez.

Császári követként Rómába utazván, írásban ajánlja fel szolgálatait és hódolatát a herczegnek, mert a körülmények akadályozzák abban, hogy személyesen tisztelegjen a herczeg előtt.

Serenissime Domine, mihi obser^me^.

Cum ex voluntate Cæsareæ Majestatis Legatus extraordinarius ad Suam Sanctitatem proficiscar, committere non potui, quin hoc in transitu Serenitati V^ræ^ hisce literis obsequia mea deferrem, quandoquidem itineris rationes non permittunt, ut (quod magnopere optabam) præsens venerarer Serenitatem V^ram^: Cujus me servitio ita devoveo, ut summopere cupiam occasionem mihi dari, qua Serenitati V^ræ^ servire possim. Deum interim pro incolumitate Serenit^tis^ V^ræ^ precando, eandem demisse veneror.

Ferrariæ 13. Martii 1632.

Serenitatis V^ræ^ Humilissimo et devinctissimo servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Eredetije a firenzei „Archivio di Stato"-ban: „Lettere di Cardinali" 3809. (95.) köt., fol. 27^r^. Csak az aláírás („Humil. et d. s. Il Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

718.

1632. MÁRCZIUS 27. *Kiadatlan.*

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Különféle akadályok miatt csak ma érkezett meg Rómába; holnapig az első kapunál várnia kell, míg ünnepélyes kíséretben a pápa elé nem vezetik. Három nap mulva a bevonulás után a pápa konzisztóriumot tart, amelyre lovas kísérettel fog vonulni. A pápának üdvözlésére holnap fog először ő előtte megjelenni, de ügyeinek előterjesztésére más nap kitűzését várja. Jelentést ígér; közli, hogy Borgia bíbornok (spanyol követ) minap erélyesebben szólott a pápához, akit ez felizgatott. Kér a birodalmi eseményekről, nevezetesen Gusztáv Adolf tetteiről, értesítéseket.

Augustissime Cæsar D^ne^ clementissime.

Licet diligentiam quam potui maximam adhibuerim, ut iter accelerarem, tamen itinerum difficultas, ac Equorum defatigatio, non permisit, ut ante diem hodiernum [1] Romam pervenirem. Hodie autem hic

[1] 1632. március 27-ike fekete vasárnap előtti szombat volt.

in prima porta subsistere debui, ut comitivam occurentium, et ad Suam Sanctitatem deducentium, in crastinum præstolarer; triduo post ingressum Consistorium habebit Sua S^as^, ad quod solenni Equitatu deducar. Interim die crastina primam salutationem nomine Mis V^æ^ peragam; pro negotiorum mihi commissorum tractatione diem alium præstolaturus. Quicquid vel cras vel postea egero, M^tti^ V^æ^ significabo faciamque, ne quid in me diligentiæ desideretur in negotiis meæ fidei commissis.

Nuper in Consistorio gravius aliqua disseruit Dominus Cardlis Borgia, eaque re Pontifex non leviter commotus fuit. Cæterum eo loco res sunt, ut omnia conquietura non desperem.

Ut de rebus occurrentibus ac præsertim de Sueciæ Regis consiliis ac actis, deque aliis ad facilitanda negotia opportunis, Mas V^a^ singulis hebdomadis me informari curet, maximopere est necessarium: non solum, ut informationibus novis calorem addere possim negotiis, verum etiam, ut malas informationes aliorum eluere possim. Deum oro ut M^m^ V^m^ diutissime felicem tueatur.

Ex prima porta 27. Martii 1632.

M^ttis^ V^æ^

Humillimus et obligatissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, amely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana“, Berichte, 49. fascic. utolsó füzet, fol. 1^r^—1^v^. Fenti közlés az eredeti után történik. Az „Ex prima porta“ keltezés alatt Rómának „porta del Popolo“ kapuját kell érteni, ahol Pázmány a másnapi ünnepélyes bevonulásig tartózkodott. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 28. l. 1. j.

719.

1632. MÁRCZIUS 29. *Kiadatlan.*

RÓMA.

A pármai herczeghez.

Rómába érkezvén, felajánlja a herczegnek szolgálatait.

Serenissimo Sig^re^ mio osserv^mo^.

Mentre m'attrovo in questa Corte, non vorrei essere otioso a servire V^ra^ Altz^a^, ma essere honorato con alcuno suo command^to^ per mezzo dell'essecuzione di cui possi acquistare qualche avvanzamento della sua

buona gratia, et pormi in sicuro d'esserle confidente et partiale, come le sarò sempre in tutte l'occorrenze dove s'estendera la sfera della mia debole auttorità. Prego V. A. à farne l'esperienza, che non restarà ingannata della mia essibitione giamai; et per fine a V. A. bacio affectuosamente la mano.

Di Roma li 29. Marzo 1632.

Di V^ra^ Alt^za^ Ser^ma^ Affmo servre

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap alsó szélén és sarkán a levélszöveg írójának kezevonásával e szavak:

I. Duca di Parma.

Eredetije a nápolyi „Archivio di Stato"-ban: Arch. Farnesiano, fasc. 496. („Lettere de' Farnesi con varii Cardinali"), fasc. 1. Csak az aláírás („Il Cardle P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

720.

1632. MÁRCZIUS 29. *Kiadatlan.*

RÓMA.

János Károly toszkánai nagyherczeghez.

Rómába érkezvén, felajánlja a nagyherczegnek szolgálatait.

Ser^mo^ Sig^re^ mio oss^mo^.

Il mio accesso alla Corte Romana mi porge occasione di riverire, come fo, V. Altezza; et insieme pregarla à' non mi lasciare otioso nelli suoi servigi, mentre dimorerò in essa, accertandola, che trovarà in mè sempre prontezza eguale al desiderio, che io tengo di adoperarmi in ogni occorrenza d'interessi, et cenni di V^ra^ Altezza, alla quale per fine fo hum^a^ riverenza. Di Roma li 29. Marzo 1632.

Di V^ra^ Alt^za^ Ser^ma^ Affmo servre

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, a levélszöveg kezeírásával:

Ser^mo^ G. Duca di Toscana. Firenze.

Eredetije a firenzei „Archivio di Stato"-ban: 3809. (95.) köt., fol. 29^r^. Csak az aláírás („Il Cardle Pazmany") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

721.

1632. ÁPRILIS 3.[1] *Kiadatlan.*

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Márczius 28-án Róma város első kapujától fényes menettel vonult be az örök városba, ahol, mielőtt szállására menne, tisztelgett Ő Szentsége előtt, aki szívesen fogadta a császár és császárné üdvözletét és azt viszonozta. Ő Szentsége kérdezősködésére ő (az érsek) ismertette a birodalom állapotát. Márczius 30-án, a consistorium napján, a „Porta populi"-tól, lóháton ülő bíbornokoktól környezve, vonult be újból a pápai palotához, ahol (a consistoriumban) a bíbornoki galerust (ünnepélyes bíb. kalap) vette át. Ma megkezdette a bíbornokoknál való látogatásokat, átadva a császár által czímükre írt leveleket; a távollévőknek úgy küldi meg majd a leveleket. Barberini Antal bíbornok részére is kér levelet kiállíttatni. A bíbornokok jól vannak hangolva a császár személye és szándékai iránt; a pápa is már tartott tárgyalásokat a pénzgyűjtés módjáról. Április 6-án (nagykedden!) lesz első audientiája a pápánál. Savelli herczeg, császári állandó követ egyelőre elhalasztotta elutazását és leveleket írt a szövetkezés érdekében a császárhoz és a spanyol és franczia királyokhoz. Örvend a bambergi győzelem fölött.

Augustissime Cæsar, Domine clementissime.

Octo dies sunt, cum ex prima porta scripsi Ma^tti V^æ; 28. Martii introductus sum Romam, maximo splendissimi comitatus occursu. Sanctitatem Suam confestim adii, antequam ad hospitium diverterem, et tam Ma^ttis V^æ, quam Imperatricis ac Regis Ungariæ nomine, pedes suæ Sanctitatis osculatus sum, ac præmissa decenti salutatione, bene precatus sum: Magna benevoli affectus significatione accepit obsequium: ac vicissim omnia bona precatus est Ma^tti V^æ. Et licet ego verbum nullum facere constitueram in hac prima salutatione, de periculis publicis: quia tamen occasionem Sanctitas Sua dedit, multa disserui de moderno rerum statu.

Post triduum equitatu Eminentissimorum Card^lium comitatus, a porta populi ad Palatium deductus, consueto ritu, Galerum a Pontifice accepi: et eodem ipso die, sicut et subsequentibus, Dominos Card^les adire cœpi, quibus singulis literas Mis V^æ reddidi, et præmissis salutationibus, efficacissime negotia Mis V^æ commendavi; quod ipsum facturus sum quam primum cum cæteris Card^libus, qui hic adsunt. Iis vero, qui Roma absunt, hodie transmittam literas. Secretarius in eo erravit, quod pro Card^li Antonio Barbarino nullas literas dederit, cui ut in forma eadem, qua reliquis, Ma^s V^a scribi curet, valde rogo. Excusavi enim errorem Secretarii, et literas venturas recepi.

Cardinales omnes, cum quibus locutus sum, extraordinarium affectum ostendunt erga Majestatem V^m, et revera de facto, instantias fece-

[1] 1632. április 3-ika virágvasárnap előtti szombat volt.

runt apud Suam Sanctitatem. Et omnino confido, adventum meum non fore inutilem: nam et jam consultationes instituit Sua Sanctitas, de modo colligendi bonam pecuniæ summam.

Sexta die Aprilis habiturus sum Audientiam, revera enim ob cæremonias Cardinalitias ac occupationes ordinarias Sanctitatis Suæ, prius fieri vix potuit. Fideliter ac diligenter agam negotium mihi commissum, tanquam causam Dei.

Dominus Dux Savelli, etsi jam ante meum adventum et abeundi licentiam habuerit et se itineri accinxerit, author tamen et suasor fui, ut aliquantum subsisteret, donec ego uberius cum Sanctitate Sua agerem. Qui etiam decrevit extraordinarios Nuncios ad Majestatem V^m, ad Regem Catholicum et ad Gallum destinare, ad conjungendos animos omnium Catholicorum Principum.

Deo inprimis gratias ago; deinde M^tti V^æ valde gratulor, quod ad Bambergam hostium impietas reprimi cœpit. Faxit Deus (quod futurum non dubito) ut omnes inimici Mis V^æ confundantur.

Romæ 3. Aprilis 1632.

Ma^ttis V^æ Humillimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, amely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana“ Berichte, 49. fasc., utolsó füzet, fol. 3^r—4^r. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k. 14. l. 2. j., 16. l. 2. j.; P. P. élete (Tört. Életrajzok) 243. l. 2. j., Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel, II. kötet, 536. l. 1023. j.

722.

1632. ÁPRILIS 3. *Kiadatlan.*

RÓMA.

A modenai herczeghez.

Rómába érkezvén, felajánlja a herczegnek szolgálatait.

Ser^m Sig^re mio osser^mo.

Complisco al debito del mio riverente affetto verso la Persona di V^ra Altezza con l'avviso, che le do del mio arrivo in questa Corte dove occorrendole qualche inpiego della mia poca autorità, puo accertarsi, che restarà da me servita con prontezza pari al desiderio, che

tengo d'ogni suo servizio. Starò ad aspettare, che V. A. ne faccia l'esperienza, mentre per fine le bacio le mani.

Di Roma li 3. de Aprile 1632.

Di V^ra Alt^za Ser^ma Affmo servre

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán e jegyzés:

Ser^mo S^re Duca di Modena.

Eredetije (csak az aláírás: „Il Card. P." P. P. kezeírása) a modenai „Archivio di Stato"-ban: „Principi esteri Roma B. 416. Pazmany Cardinale" jelzés alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

723.

1632. ÁPRILIS 3. *Kiadatlan.*

RÓMA.

A modenai herczegnéhez.

Jelenti Rómába való megérkezését részint, hogy hódolatát fejezze ki a herczegné előtt, részint pedig, hogy szolgálatait felajánlja.

Ser^ma Sig^ra mia oss^ma.

Notifico a V. A. il mio arrivo in questa Corte, si per complire al debito della mia osservanza verso di Lei, si anco per pregarla, che si degni honorarmi con qualche suo preciso commandamento, per mezzo di cui resti maggiormente confirmato nella sua buona gratia, supplicandola à non mi lasciare otioso nelli suoi servigii, mà porgermi frequenti occasioni di ben servirla et D. V. A. bacio per fine con vivo affetto la mano.

Di Roma li 3. Aprile 1632.

Di V^ra Alt^za Ser^ma Affmo servre

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán:

Serma S^ra Duchesa di Modena.

Eredetije (csak az aláírás: „Il C. P." Pázmány kezeírása) a modenai „Archivo di Stato"-ban, Principi Esteri, Roma B. 416. Pazmany Card. jelzés alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

724.

1632. ÁPRILIS 3. *Kiadatlan.*

RÓMA.

János Károly toszkánai nagyherczeghez.

Jelenti, hogy az imént vonult be Rómába, hogy átvegye a bíbornoki kalapot és a consistoriumba való szavazati jogot, miáltal módjában lesz a herczegnek szolgálatokat tenni, amelyeket ezennel felajánl.

Ser^mo Sig^re mio oss^mo.

Vengo à dar parte a V^ra Alt^za del mio arrivo di Germania in questa Corte à ricevere il cappello et la voce attiva in Consistorio N. S^re (sic!), dove saro più habile à servirla, quando V. A. si degnarà honorarmi con suoi command^ti, li quali aspetto con desiderio ambitioso della sua b^a gratia, alla quale mi racc^do et bacio riverente la mano.

Di Roma li 3 di Aprile 1632.

Di V. A. Ser^ma Affsmo Servre

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, a levélszöveg kezeírásával:

Ser^mo S^re P^e Gio. Carlo di Medici. Firenze.

Eredetije a firenzei „Archivio di Stato"-ban: 3809. (95.) köt., fol. 32^r. Csak az aláírás („Il Cardle Pazmany") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

725.

1632. ÁPRILIS 6.

RÓMA.

Pázmány Péternek az 1632. április 6-iki audienczián élőszóval előadott és írásban is átnyujtott emlékirata VIII. Orbán pápához, amelyben kifejti követi kiküldetésének czélját.

Ecsetelvén a német birodalomnak Gusztáv Adolf beavatkozása által megváltozott állapotát, a császár nevében kéri a pápát: 1. hadisegély adására; 2. a franczia királynak a svédekkel való szövetségtől való elvonására; 3. a kath. fejedelmeknek a pápa elnöklete alatt védelmi szövetségben való egyesítésére.

Summarium Legationis ad Sanctissimum
Dominum Nostrum Urbanum Octavum.
Beatissime Pater.

Cæsarea Majestas et de præsentibus Germaniæ, imo Catholicæ Religionís et Ordinis Ecclesiastici in Septemtrione calamitatibus, et de

imminenti mole tempestatum, certiorem antea reddidit Sanctitatem Vestram. Quia tamen immane, quantum in dies crescunt pericula, quibus nisi in tempore occurratur, medicinam paulo post admissura non videntur; ne vel coram Deo conscientiam, vel coram mundo famam suam periclitari patiatur, constitutum habet, nihil intermittere, quod quoquo modo ad partes officii sui spectare videatur. Quocirca Sanctitatem Vestram, tamquam universalem Christi ovilis Pastorem, non solum de ruinis impendentibus, diligenter ac ex fundamento informare, verum etiam rogare instanter voluit, ut paternæ sollicitudinis curas ad defensionem Septemtrionis extendere velit.

Licet enim Majestas Sua, imo, cum Rege Catholico, tota Domus Austriaca, opes ac vires omnes impendere non dubitent, ut mala imminentia arceantur; eo tamen progressa videtur Acatholicorum totius Septemtrionis arctis fœderibus sociata potentia, ut nisi etiam Sanctitas Vestra malis extraordinariis remedia haud ordinaria admoverit, Principumque Catholicorum animos ac vires ad communem defensionem, authoritatis suæ pondere flexerit, metuendum videatur, ne in Septemtrione Catholica religio et Ordinis Ecclesiastici dignitas pessumdetur.

Imprimis enim, duodecennali superiorum annorum bello, quod et Acatholicorum conatibus reprimendis et avitæ fidei propugnandæ impensum est, usque adeo Cæsareum ærarium sumptus magnitudine attenuatum, Regna etiam ac Provinciæ hæreditariæ exhaustæ sunt, ut ad imminentis belli molem nullo modo sint suffectura. Bellum enim atrox, si unquam antea, ac formidabile geritur, cum hostibus numero plurimis, victoriarum magnitudine insolentissimis, occupatarum Provinciarum divitiis opulentissimis: Nam et omnes omnino totius Septemtrionis Acatholici in hujus belli societatem, animis opibusque concurrunt; et vero, tot ac tam amplos Principatus hucusque occuparunt, ut solis illorum opibus bellum continuare posse videantur. Siquidem Moguntinus, Bambergensis, Herbipolensis, Paderbornensis, Vormaciensis, Spirensis, Fuldensis, Aichstetensis, Magdeburgensis, Pragensis, Helberstadensis (sic!), Hallensis et quam plurimi alii Principatus, una cum amplissimis Dominiis Magistri Teutonicorum (ut de quamplurimis Abbatiis, Præposituris, Collegiis cœterisque minoribus Sacerdotiis nihil dicam) prædæ hostium cesserunt; et tanta quidem Catholicæ Religionis clade, ut ubi ante sola fides Catholica florebat, ibi nunc palam Acatholici blasphæment.

Et licet in his initiis non adeo immaniter sæviatur in Catholicos, ut spiritus hæreticus suevit, nec penitus exercitium Catholicæ religionis

amoveatur, id tamen consueto artificio fieri dubitare nemo potest, qui genium hæresis noverit, quæ ubi pedem fixerit, idipsum factura est, quod hucusque fecit, ubicunque clavum tenuit.

Quid? quod potentissimus hostis, suis non contentus viribus, Turcam, Tartaros, Moscum ac Transsylvanum, magna spe objecta, sollicitat importunissime, ut Cæsaris provincias a tergo invadant, vires christianas distrahant, vastitate provinciarum Cæsaris opes atterant. Id quod futurum, non sine fundamento, viri prudentes augurantur. Denique ne quid ad summam fraudem desiderari possit, armatæ potentiæ cuniculos jungendo, Catholica quoque Imperii membra, et a se mutuo et a Capite, separare hostis laborat, quo facilius singulos hostis opprimere possit, quos non superasset universos. Neutralitatem enim Suecus offert Principibus Catholicis, sed et iniquissimis omnino conditionibus et ad certum tempus, donec ulterior Tractatus generalis instituatur. Quem sane tractatum, non nisi rebus sub potestatem redactis instituere volet; et in eo tractatu, nisi Catholici præscriptas ab hoste conditiones subeant, hoc est: nisi renuntient Episcopatibus, Collegiis, Monasteriis, ad quæ jus habent, nisi ad Ecclesias Cathedrales Lutheranos admittant; nisi Lutheranis libertatem conscientiæ ubique permittant,[1] haud dubie promissa omnia retractabit, abnuentes armis ad arbitrium coget, efficietque, ut ad nutum superbissimi victoris Ecclesiasticorum Principum authoritas atteratur, et Domus Austriaca, quam solam metuunt, deprimatur. Quæ si (quod Deus nolit) perfecerit hostis, verendum, ne veterum Gottorum et Vandalorum more, hi quoque Gotti et Vandali, qui Germaniam vastant, eo furorem extendant, quo et instinctus sectæ trahit, et non levibus indiciis cognita destinatio ipsorum impellit. Certe quæ in nupero Helvetorum conventu Badensi Suecus postulavit, non obscure indicant, Italiam ipsum cogitare; adeoque vulgo jam notum est, Suecum passim jactare, restituturum se Romam Imperii Sedem, si Rex Romanorum nominetur. Atque ut superstitione populorum ardor inflammetur, passim circumferuntur prædicantium veterum prædictiones, quibus ad annum millesimum sexcentesimum trigesimum sextum, Sedi Apostolicæ cladem denuntiarunt. Quæ etsi nullius in se momenti sint, animis tamen rudis populi spe et furore imbuendis, mirum, quam deserviunt. Quæ omnia quo tendant, nemo non videt. Et certe fractis ac subjugatis Catholicis Germaniæ (absque ulla cujusquam læsione dictum sit) non est ullius nationis gens, quæ conspirantium populorum Germaniæ impetum frangere possit.

[1] Bámulatos éleslátással látta itt előre Pázmány azt, ami 1648-ban (westphaliai béke) valóban bekövetkezett.

Probe novit Majestas Cæsarea, non deesse homines, qui affectibus transversum acti, existiment atque etiam aliis persuadere laborent, bellum hoc Germaniæ mere politicum esse, cui causa Religionis connexa non sit, seu quod idem est: Ad solam Austriacæ Domus potentiam infringendam bellum geri, salva omnino religione. Quæ non alio fine dicuntur, quam ut eos, qui causam communem potenti auxilio juvare possunt, imo debent, ociosos publicarum calamitatum spectatores efficiant. Verum, qui confœderati hujus belli originem ac progressum, qui Domus Austriacæ in Germania oppressionem (ad quam hostis anhelat) animo pensaverit, facile hujus figmenti vanitatem deprehendet. Nam imprimis Dux Saxoniæ et ejus fœderati, ea vel sola vel præcipua causa arma sumserunt, eo consilio Suecum evocarunt, ut turbarent Edictum Cæsareum a Sanctitate Vestra tantopere laudatum, quo Ecclesiarum bona per vim erepta repetebantur. Pacatam Imperator Germaniam habere poterat, si Edictum illud suppressisset. Causa igitur concitati belli religionis causa fuit. Progressus belli quid aliud ostendit, quam ruinam Ecclesiastici Ordinis, hoc est: ipsius Catholicæ religionis oppressionem, prout Episcopatus occupati testantur. Hoc enim bellum, hæresum propagatores Catholicis Templis intulit, religiosas familias sedibus exclusit, facultates Ecclesiarum occupavit. Quid futurum existimamus, si Domus Austriaca in Germania prematur? Austriacæ Provinciæ si recte æstimentur, mediam Germaniæ partem constituunt. Omnes, per Dei gratiam, hæreticis Doctoribus purgatæ sunt; subditi fere omnes Catholica fide imbuti, sed nondum firmati satis, qui ne rursus relabantur, si Domus Austriaca pressa fuerit, vehementer est pertimescendum.

Quæ cum ita sint, Sanctitatem Vestram, de cujus etiam jurisdictione Ecclesiastica, in Septemtrione vel amittenda vel stabilienda agitur, Cæsarea Majestas omni, qua par est, veneratione, per me orat: ut maximis hisce periculis paterna sollicitudine præsens medicamen admoveat.

Meminerit Sanctitas Vestra, quid in talibus, imo longe inferioribus periculis, pii ac solliciti Pontifices ante Sanctitatem Vestram præstiterint, quas suppetias et arma ad defensionem Religionis et populi christiani contulerint, quæ fœdera contraxerint. Dignum sublimitate animi Sanctitatis Vestræ, dignum sanctissimo zelo, dignum laudata omnibus prudentia opus erit, si Sanctitas Vestra, in quorum locum ac Sedem successit, eorum gloriosa vestigia premat, et cum per latus Imperatoris ac Principum Ecclesiasticorum sedibus pulsorum, jugulum [1] Christi sponsæ,

[1] Jugulum = torok.

Ecclesiæ, petatur, ad hunc omnium infidelium conjuratum impetum retundendum vires omnes impendat.

Ut vero clare ac distincte loquar: Sicut Majestas Cæsarea de syncero Sanctitatis Vestræ zelo ita persuasa est, ut nihil eorum intermissura sit, quæ in tam arduo ac difficili negotio proficisci a Sanctitate Vestra poterunt; ita vicissim nihil a Sanctitate Vestra petit, quod ab ipsa fieri non posse existimat.

Primo igitur, impense Sanctitatem Vestram orat Sua Majestas, ut pro rei magnitudine, competentes sumptus bello gerendo subministrare velit. Hanc enim Catholicæ religionis et Principum Ecclesiasticorum defensionem contra infideles, unam ex iis causis judicat Majestas Sua, in quibus non solum abditi et ad gravia pericula sepositi thesauri, sed et initiata Ecclesiæ vasa merito impendi possint. Et quemadmodum antea, ubi voluntas non defuit, adfuit semper piis Pontificibus facultas in similibus, ita de summa Sanctitatis Vestræ sapientia persuasus est Cæsar, ut si ullus alius, certe Sanctitas Vestra, vias inventura est succurrendi, et expeditas et periculo pares; præsertim, cum merito timeri possit, ne si tarda vel infirma medicamenta adhibeantur, malum evadat immedicabile.

Secundo. Revocat in memoriam Sanctitatis Vestræ Majestas Cæsarea ea, quæ jam antea sæpius detexit. Qualiter Rex Christianissimus, post pacificationem Ratisbonensem, fortalitium Pignarolium dedi sibi curarit, passus Rheticos et Moiemvicum occuparit, fœdere cum rege Sueciæ inito, opibus, consilio et authoritate sua progressum ipsius adjuverit. Et quod gravissimum est, etiam nunc Catholicos Sacri Imperii Principes et Status variis modis sollicitat, ut contra fidem juramenti, quo Cæsari obstringuntur, cum Sueco transigant, opem et auxilium Cæsari denegando.

Rogat igitur Cæsarea Majestas, ut Sanctitas Vestra sollicitudinem suam eo convertat, ut Rex Christianissimus a pernicioso fœdere Suecico divellatur; ut pax Ratisbonæ conclusa inviolate per omnia custodiatur. Denique, si qua sit ratio, ut honestis ac religioni Catholicæ et Suæ Majestati non præjudicantibus conditionibus universalis ac tuta pax firmetur, Sanctitas Vestra ad eam conficiendam paternam curam admoveat.

Tertio. Illud quam potest diligentissime a Sanctitate Vestra Cæsar petit, ut authoritatis suæ pondere Reges ac Principes Respublicasque Catholicas eo flectat, ut quemadmodum Acatholici omnes ad exitium Sacri Romani Imperii adeoque Catholicæ Religionis conjurarunt; ita vicissim Catholici omnes, una cum Sanctitate Vestra, tamquam Capite,

defensivum fœdus ineant. Fuit hoc semper in usu positum, ut in communibus periculis pii Pontifices, nominis sui authoritate, Principes Catholicos ad justa fœdera excitarent, adeoque ipsimet inter fœderatos primum locum obtinendo, cœteros exemplo permoverint. Ad idipsum faciendum, ut Sanctitas Vestra semetipsum exorari patiatur, majorem in modum Cæsar optat. Formulam fœderis, quod Majestas Sua et Rex Catholicus ineunt, Sanctitati Vestræ repræsento. Et quemadmodum cœteros Principes Catholicos, ad societatem hujus fœderis Sua Majestas invitat, ita Sanctitatem Vestram orat, ut fœderis hujus Author esse, exemploque et salutaribus monitis universos ad illud excitare velit. Interim vero, dum hæc animorum ac virium conjunctio tractatur, præsentibus necessitatibus præsertim opem Sanctitas Vestra conferre velit.

Hæc sunt Beatissime Pater, quæ Sanctitati Vestræ fideliter referenda Majestas Sua mihi commisit. De quibus omnibus uberiorem informationem daturus sum, si necessitas exiget. Nunc vero, quod oretenus Sanctitati Vestræ exposui, scriptotenus etiam exhibeo. Ac Sanctitati Vestræ iterato filialis observantiæ venerationem, Suæ Majestatis nomine, quamhumillime defero.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. Cod. nr. 2629., fol. 64^{r}—70^{r}. Az irat Pázmány rendes levélírójának írása; kelet és aláírás nincs rajta. Az irat czímének „Legationis“ szava (fol. 64^{r} 1. sor) egy régi áthúzás nyomait mutatja és e szó felett igen halványan még olvasható e szó: „negot.“. (Még két más példány is van a vatikáni könyvtárban — ezek már másolatok — és pedig: Barb. Lat. 2595., fol. 69^{r}—72^{r} és Barb. Lat. Codex 2629. fol. 151^{r}—154^{r}.)

Közölte már e szöveget *Mednyánszky*, Legatio, 42—47. l. Fenti közlés az első helyen említett, eredeti példány alapján történik.

Az imént említett „legationis“ szónak VIII. Orbán pápa által történt áthúzása és „negotium“-mal való helyettesítése komoly háttérrel bír, t. i. azzal, hogy a pápa ezen audienczián és azután is egyideig, nem akarta Pázmányt császári követnek elismerni és pedig azért, mert véleménye szerint bíbornokok nem vállalhatnak el világi fejedelmektől a pápához intézett követséget. A pápa, magán az audiencián, odalépvén íróasztalához, áthúzta a Pázmány által emlékiratként írásba is foglalt és a pápának átnyújtott fenti beszédnek eredeti példányán a „Legationis“ szót és helyébe „negotii“-t („Summarum negotii . . .“) írt. (Lásd ennek részletes megvilágítását Pázmánynak alábbi 1632. április és május hó folyamán írt leveleiben. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt. 18. és köv. l.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkel, III. köt., 309., 536. l.)

Magának az április 6. pápai audiencziának lefolyását részletesen és sajátkezűleg leírta *Azzolino* pápai titkár, ripai püspök: Barb Lat. Codex, 2629., fol. 183^{r}—188^{r}.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 18. l., 1. j.; Magyarország egyházi és polit. összeköttetései, III. k., 309. l. és 536.. l. 1024. j.

726.

1632. ÁPRILIS 9.[1]

RÓMA.

Pázmány Péter feljegyzései az e napon Azzolino pápai államtanácsi titkárral folytatott tárgyalásról.

Diversis vicibus proposita per Dnum Azollinum. Iterata sæpius singula et coram Sua Sanctitate, et coram Cardinale Barberino.

Nona die Aprilis accersiri curavi Dnum Azollinum, tanquam Secretarium Consilii status, et cum ipso multis egi, præsertim, ut per Regem Galliæ occasio tolleretur omnis suspicionis, et Pinarolum restitueretur Sabaudo. Ipse varia prætendit: 1. Si is, cujus est Pinarolum, Gallo concedit, nemini injuriam fieri, quod Rex Galliæ detineat. 2. Occasionem zelosiæ dedisse Hyspanos, quod non se exarmarint, prout fœdus exigebat. 3. Gallum pro securitate sola tenere Pinarolum. Et cum ego multis discurrissem, nec necessariam esse, nec sufficere ad securitatem hanc Pinaroli occupationem, sed cum nihil aliud exprimere[2] possem, quam primi et secundi puncti repetitionem, ego subjunxi: Mundum credere (id quod et ego credo) aliud subesse in hoc facto. Et Regem Galliæ cum aliis, quibuscum mutuam intelligentiam habet, occasiones ex eventu bellorum Germaniæ expectare ad invadendas ditiones Italicas, quas Hyspanus possidet.

Alia vice proposui Pontifici per eundem Azollinum hæc puncta.

1. Vehementer vereri me, ne Cæsar cogatur cum Saxone transigere, etiam conditionibus præjudicantibus Ecclesiæ: Licet enim ad ejusmodi conditiones nunquam Sua Majestas sponte accedet, si tamen necessariis auxiliis destituatur, timeo, ne invitus permittere cogatur minora mala, ut totalem ruinam avertat.

2. Utinam ego fallar: sed ex rerum initiis et animorum alienationibus videor odorari, quod nisi Sanctitas Sua in tempore occurrat, ac bellum Catholicum contra Hæreticos serio adjuvet, plura et majora pericula pullulabunt et latius serpent. Nec ullus alius modus est synceræ ac tutæ reconciliationis animorum oblivionisque præteritorum, quam ut oblatum fœdus defensivum cum Cæsare et Rege Hyspaniæ Sua Sanctitas ineat, fœderisque caput factus, tam exemplo, quam salu-

[1] E napra esett 1632. évben nagypéntek.

[2] Az „exprimere“ szót itt kétségkívül: „kierőszakolni“ („kipréselni“) jelentéssel vette Pázmány.

taribus monitis illud fœdus stabiliat, et competentes bello sumptus subministret. Hæc unica via est, omnes suspiciones et alienationes tollendi, occasiones omnes zelosiæ præscindendi, denique magna Suæ Sanctitatis commendatione mundo notum reddere, Suam Sanctitatem idcirco hactenus majora subsidia negasse, quia modis asperis, quasi coacte extorquere velle videbantur quidam Ministri. Nunc vero, cum et necessitatem videat Sua Sanctitas, et Imperator debita submissione suam Sanctitatem roget, noluisse Suam Sanctitatem deesse.

3. Certum est, mundum graviter et merito scandalizari, si videant, et tam sanctum fœdus, quod nulli Principi Christiano incommodo esse possit, a Sanctitate Sua rejici, et tanta in necessitate populum Catholicum destitui validis auxiliis, quæ alias a Sede Apostolica subministrari solebant in minoribus periculis. Ex quo scandalo et amor et reverentia erga Suam Sanctitatem et Sanctam Sedem minuetur. Et quod jam vulgo circumfertur, latere aliquid gravius sub hac cunctatione. Id etsi falsum esset, tamen bonum nomen Suæ Sanctitatis et hujus Sanctæ Sedis non esse negligendum. Bonum nomen omni thesauro redimendum. Et ut quod res est dicam: persuasio populorum est, Regem Galliæ juvare et promovere Suecum ac vires Domus Austriacæ distrahere, conscio et consentiente Papa. Quod an ita habeat, Deo judicandum relinquo, illud tamen certo scio, hæreticos palam gloriari, Pontificem Cæsaris rebus non favere, Catholicos cum gemitu et rancore de hoc ipso queri.

4. Quia sæpe objicitur: Causam malorum et exhausti ærarii Romani fuisse bellum Mantuanum, cujus occasione Pontifex ultra sex millionum æs alienum contraxerit. Ego origines et causas illius belli non examino neque discutio: An Sedes Apostolica debuerit illos sumptus bellicos facere, postquam a Cæsare ac Rege Hyspaniarum assecurata fuit.

Duo tamen dico. 1. Et si aliquid tunc peccatum esset, non esse in tanto periculo publico tempus expostulandi, sed juvandi: Nam in præsenti statu idem videtur Suæ Sanctitati faciendum, quod solet pater, qui filium sauciatum vel ægrum videt: Neque enim tunc invehitur, ac errores filii opprobrat, sed sollicite medicum quærit et medicinam. 2. Addidi, hoc ipsum esse, quod mundum scandalizat: Potuit Sua Sanctitas sex milliones exponere ob solas suspiciones cóntra Cæsarem concitatas, et non potest in tanta religionis strage contra Hæreticos unum millionem reperire.

5. Et si ærarii Pontificii difficultates magnæ sint, tamen qui in negociis Principum versati sunt, probe norunt Principem, qui habet

statum, semper in periculis posse pecuniam invenire. Quod in ditionibus Cæsareæ Majestatis sæpe vidimus. Et quod Deus avertat, si ob zelosias et suspiciones, status Ecclesiastici defendendi causa, bellum esset colligendum, multiplices viæ essent ad colligendam pecuniam, licet non omnino faciles. Cum igitur et Ecclesiastici status defensio in eo vertatur, ut hostis dum procul est, arceatur, et tot milliones Catholicorum Germaniæ periclitentur, non solum thesauri Ecclesiæ, sed et vita boni Pastoris impendi nunc deberet.

6. Absit, ut ego sapientissimo Pontifici consulam, suggero tamen, quid mundus judicet. Qui ternas Sixti V. Bullas legerunt, existimant casum præsentem, defensionis videlicet Principum Ecclesiasticorum contra Infideles, ex iis casibus esse, quibus attingi possint thesauri in Castello depositi. Quod si attingi possunt, deficiantque alii modi, quibus præsenti necessitati, quantum satis est, succurratur, crediderim Theologos existimaturos, quod charitas ac paternæ providentiæ jura ad id obligant, ut attingantur. Scio juramentum Cardinalium, contra quod nemo assensum præbebit. Invitus dico, sed dicere tamen debeo: Quod Sua Sanctitas Collegii Cardinalium vota hac de re non exquirit, quod tot populorum benevolentiam (?), imo libertatem a jugo Hæreticorum redimere cunctatur Sua Sanctitas pecuniola, cujus possessionem [mors eripit] [1], quæ non tardat, hoc inquam non aliunde fieri existimat mundus, quam quod suspicatur, ad magna aliqua destinata reservari thesaurum istum, cum tamen confidentia, amor et reverentia populorum, quæ præsenti subsidio emi possent, multo tutiora sint Sedis Apostolicæ præsidia, quam ulla vis thesaurorum: Nam si Imperia iisdem artibus retinenda sunt, quibus parta fuere, certe veneratione ac amore populorum Sedis Apostolicæ dominia conservanda videntur. Neque excusat, sed suspiciones auget, quod populus Romanus et alii de non attingenda pecunia Castelli Suæ Sanctitati proposuerunt. Id enim et a subornatis factum existimatur et ab iis, ad quos ea res nihil spectat.

7. Audio Nuncium Extraordinarium mitti a Sua Sanctitate ad Cæsarem, sed cur id fiat, me non assequi: Nam vel ille mittitur, ut referat de iis rebus, quas per me Cæsar proposuit, vel ut aliud quodpiam tractet. Si primum, mihi videri, quod et si non meæ personæ, tamen dignitati Cardinalitiæ injuriam fieri, si ad res a me propositas non mihi detur responsum, sed per alium inferioris conditionis respon-

[1] Ezen két szót: „mors eripit“, Pázmány sajátkezűleg írta a szövegbe a másoló által hagyott üres helyre; ebből az következtethető, hogy Pázmány a maga részére sajátkezűleg leírt eredeti példányt lemásoltatta a császár részére és azt elküldés előtt átnézte.

deatur; si vero nova aliqua et a rebus per me propositis aliena referet hic Nuncius, nescio, quomodo secundis auribus audietur, aut qua ratione artificio carere videbitur negocium.

Kívül a császári kanczellária ezen feljegyzése:

Jul. 1632. post reditum suum.

Relatio D. Cardinalis Pazmanni eorum, quæ cum D. Azolino 9. Apr. 1632. tractavit, 1° ratione Pignarolii, 2° ratione fœderis ineundi, tum vero, quid Pontifici proposuerit.

Ezen iratnak egykorú és Pázmány által kiigazított másolata, amely Pázmánynak 1632. április 9-én Azzolino titkárral folytatott tárgyalásáról való feljegyzéseit tartalmazza, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fascic., utolsó füzet (fol. 52. után újból kezdődő számozással): fol. 7r—10r. Dátum és aláírás nincs rajta. Régi másolata: *Kaprinai* (in quarto) LXXI. k., 512—514. l. Közölte már e szöveget: *Mednyánszky* i. m. 72—76. l. Fenti közlés a bécsi példány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k. 21. l. 2. j., 23. l. 1. j.

727.

1632. ÁPRILIS 10.

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi az április 6-iki audienczián a pápához intézett beszéd szövegét, valamint az audienczia további lefolyását elbeszélő, Barberini bíbornokhoz intézett, levélnek szövegét, amelyet a bíbornoknak csak akkor fog átadni, ha a királyhoz intézett (április 10-iki) levél a velenczei területre eljutott. Az „edictum restitutionis"-ra nézve a pápa az audienczián tagadásba vette, hogy ezen edictumot valaha helyeselte volna. Az audienczia után a pápa kijelentette, hogy meg fogja fontolni a dolgot, és átvette az ajánlott szövetség tervezetét, és egy ideig magánbeszélgetést folytatott vele (Pázmánnyal). Az ő (Pázmány) véleménye ez: 1. A pápa nem fog a szövetséghez hozzájárulni. 2. A pápa ki fogja jelenteni, hogy megintette és kész újból is meginteni a franczia királyt, akihez e czélból Ceva rendkívüli nuntiust küldi. A császárhoz a pápa Grimaldi rendkívüli nuntiust fogja küldeni, valószínűleg némi csekély pénzsegéllyel. Fölöslegesnek látja egy hónapnál tovább tartó időzését Rómában. Anconán át kívánna Trieszt felé átkelni a tengeren; kér Rossi velenczei császári követ által egy hajót a velenczeiektől kieszközölni.

Augustissime Cæsar, Domine Clementissime.

Audientiam apud Sanctitatem Suam habui die 6. Aprilis. Post salutationem et filialis obsequii oblationem, quid nomine Majestatis Vestræ dixerim, sub litera A. transmitto.[1] Totum enim illud ad verbum fere dixi; scripto etiam eadem ipsa exhibui.

[1] Ez alatt kétségkívül, a fent 725. szám és április 6-iki dátum alatt közölt „Summarium legationis" czímű emlékirat (és beszéd) szövege értendő.

Quid in exhibitione literarum Majestatis Vestræ Sanctitas Sua dixerit feceritque; quid postea acciderit; et in quo statu nunc res sint, ex scripto sub litera B. cognoscet Majestas Vestra. Quod Scriptum Eminentissimo D^no^ Cardinali Barberino exhibebo,[1] quamprimum Posta, qui (sic!) has referet, in Ditionem Venetam pervenerit; interea enim nullum indicium dare volo sensus mei. Ego certe, etiam cum discrimine vitæ, Authoritatem Majestatis V^ræ^ tueri constitutum habeo. Quid ulterius fieri jubeat Majestas Vestra, expectabo. Neque meum est, consilia hinc suggerere, quæ Majestati Vestræ abunde suppetent.

In decursu Legationis exponendæ, ubi Edicti Majestatis Vestræ, de restitutione Bonorum Ecclesiasticorum, mentionem feci, illudque a Sanctitate Sua laudatum dixi, interlocuta Sanctitas Sua dixit, se nunquam illud Edictum laudasse, prout ex Scripturis constare potest; nisi forte (quod sæpe fieri solere dixit) Secretarii aliquid amplius scripserint: quin potius ex Actis Consistorialibus constare posse, Edictum illud Sanctitati suæ non placuisse. Et forte ideo poena Dei crevit, quod recuperata Bona Ecclesiastica restituta non sunt, quibus debebantur, sed Principes pro se reservarunt.

Ego, quia nihil in Commissis habebam, ut de hac re disputarem, licet in Instructione legebam: Edictum illud a Sua Sanctitate laudatum fuisse, nihil ad hoc dixi, sed ad puncta Legationis perrexi.

Finita tota oratione, Sua Sanctitas respondit; se rem consideraturam, acceptisque scripturis, quibus conditiones Neutralitatis Suecicæ, Fœderis Catholici puncta et oratio a me habita continebantur, postquam multa, et Sua Sanctitas et ego dixissemus in privato colloquio, de præsenti rerum statu, abii.

Ego hæc pro re certa habeo ex sermonibus intimorum: 1. Quod Sanctitas Sua Fœderi Catholico non adhærebit. Nam in eo mentio est de Pinarolo et de Rheticis passibus; nullo autem modo vult Sua Sanctitas ulli Fœderi adjungi, in quo Christianos Principes offendere velit.[2] 2. Quod ad secundam Legationis petitionem, non aliud responsum habebo, quam monuisse hucusque Suam Sanctitatem Regem Christianissimum; monere deinceps quoque velle, præsertim per Nuncium Extraordinarium, quem in Galliam destinavit, Cevam nomine, Pedemontinum natione, qui Gallicarum rerum peritissimus est, quippe qui jam tunc in servitio Sanctitatis Suæ fuerit, quum Sanctitas Sua Nuncium ageret

[1] Ez alatt az alábbi: „Intermittere non possum“ kezdetű (április 13-án vagy 14-én írt) levél értendő.

[2] *Miller* „posset“ szót hoz az „offendere“ után. Az eredetiben azonban „velit“ van.

in Gallia, et cui plurima ibi fides habebitur, siquidem Hyspanis minime obnoxius, syncerum semper in Gallos affectum gessit.

Ad Majestatem quoque Vestram Nuncius Extraordinarius mittetur, Dnus Grimaldus, vir, etsi non senex, versatus tamen. Quid ibi tractaturus sit, ego non intellexi. Credo tamen, quod subsidium aliquod per ipsum offeretur. Nam in eo maxime laborari video, ut parum exhibendo, maxima præstasse videantur. Certum enim est, magna præstari non posse, eo, quod Castelli S. Angeli thesaurum (credo, ad graviora reservatum) attingere Sua Sanctitas nolit, nec tam cito tantum colligi possit mediis ordinariis, quantum præsentes necessitates exigunt.

Nullum ego pro obsequio Majestatis Vestræ laborem subterfugio; cæterum diuturniorem hic moram meam omnino inutilem judico. Intra unum mensem, quidquid effici potuerit, efficietur; diutius hic morari inutile censeo. Et, si ante summos calores non movero, æstas hic tota transigi debebit. Expectabo igitur responsum Majestatis Vestræ ad has meas, et, responso accepto, (si ita Majestati Vestræ videatur) hinc movebo. Et quia navigatio jam securior est, cogito Ancona Tergestum versus trajicere, Magnam mihi gratiam Majestas Vestra faciet, si Domino Nicolao Rossi scribat, ut Triremem unam a Venetis obtineat pro trajectu. Deum oro, ut plenam Majestati Vestræ victoriam contra hostes tribuat, ac eandem incolumem tueatur.

Romæ 10. April. 1632.

Sacratissimæ Majestatis Vræ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat, Pázmány kezeírásával:

A viro magno accepi considerationes quasdam de persona Ursini Ducis de Bracciano, quas Mtti Væ transmittere debeo. Rogans Mm Vm, ut quid ea in re fieri volet, significare dignetur, ut ego quoque sciam, quid viro illi magno respondeam. Considerationes sub litera C. habentur.

Fenti levél (1632. április 10.) eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fascic., fol. 5^r—6^v. Régibb másolatai pedig: ugyanott fol. 12^r—14^r., 15^r—15^v., 18^r—18^v., majd ugyanazon levéltárban: Germanica. Friedensakten fasc. 18. (1632—1635.), fol. 37—39. Az eredeti példányon csak az aláírás („Hum. et o. s. C. P.") és az utóirat (mely azonban a dátum és az aláírás közé van beszúrva) Pázmánynak kezeírása. Közölték már e szöveget *Mednyánszky* (Legatio 55. l.) és *Miller* (i. m. 74—77. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 23. 28. l., Magyarország egyházi és politikai összeköttetései stb. III. k., 336. l. 1029. j.

728.

1632. ÁPRILIS 13. VAGY 14.

RÓMA.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

(Másolatban megküldetett az összes többi bíbornokokhoz is.)

Kifejezi fájdalmát afölött, hogy a császártól nyert követi tisztének gyakorlása elé egészen előreláthatatlan akadályok tódulnak. Elmondja a dolog kezdetét, t. i., hogy a pápa (ápr. 6-iki aud.) kifogásolta a császári levél azon kifejezését, hogy őt (Pázmányt) császári követnek nevezi, holott bíbornok ilyen követséget el nem fogadhat; miért is a pápa azonnal ott a helyszínen áthúzta a „legatio" szót az átnyujtott irat czímfeliratában. Azon megjegyzésre, hogy ilyen követségeket a bíborosok azelőtt is elvállaltak, a pápa azt válaszolta, hogy ez tudatlanságból történt, mire ő (Pázmány) azt felelte, hogy a császár őt nem ezen vita elintézésére, hanem a birodalom bajainak előadása és a pápától segélynek kieszközlése végett küldötte. Minderről eddig nem szólt senkinek és nem is akart szólni; de mikor azt látta, hogy a pápai udvarban ez közbeszédnek tárgya lett és a bíbornokok is azon utasítást vették, hogy ne ismernék el őt (Pázmányt) császári követnek, azon visszás helyzetbe került, hogy a saját becsületének sérelme nélkül a további hallgatásra kötelezve nem maradhatott. Bizonyítani igyekezik azt, hogy a követségi megbízás nem összeférhetetlen a bíbornoki méltósággal, főleg ilyen ügyben és különösen akkor, ha a fejedelmek nemzetjükbeli, nem kuriális bíbornokot bíznak meg ilyen tisztséggel. Most különösen nem látszik időszerűnek fölvetni ezen gyűlöletes kérdést, Magyarország bíboros prímásának megszégyenítésével. Ő (Pázmány) most megírta a császárnak ezen egész dolgot, kinek parancsaihoz fogja tartani magát; de addig is tiltakozik az ellen, hogy tőle a császári követi czím megtagadtassék, ő magát továbbra is ilyennek fogja tekinteni, míg a császár másként nem intézkedik. Egyben jelenti, hogy ugyanezt az összes bíbornokokhoz egyidejűleg megküldött másik levélben nekik tudomásukra fogja adni.

Eminentissime ac Reverendissime Domine, Patrone observandissime.

Intermittere non possum, quin molestum animi mei sensum Eminentiæ Vestræ detegam, nunquam enim mihi in mentem venit, ut hic meus adventus vel Sanctitati Domini nostri Papæ vel Cæsareæ Majestati molestiam aliquam sit creaturus; sed, nescio quo meo infortunio (certe non errore vel studio) contrarium accidisse, vehementer doleo. Res ita habet:

Quum Sanctitati Suæ literas Cæsareæ Majestatis redderem, Sanctitas Sua dixit, se acceptare et aperire literas Cæsaris non posse, si in iis ego Legatus appeller; siquidem infra dignitatem Cardinalitiam sit, ut Legatione fungar; sed et ex meo Scripto, quod ut Summarium Legationis meæ Sanctitati Suæ exhibui, Legationis nomen, me spectante, calamo delevit Sanctitas Sua.

Ego ad hæc nihil aliud dixi, quam, antea quoque usitatum fuisse, ut a magnis Principibus Cardinales mitterentur ad Sedem Apostolicam. Quum vero Sanctitas subjunxisset, ignorantes fuisse, qui id fecerunt: ego nihil aliud respondi, quam me non esse missum a Sua Majestate, ut hac de re disceptarem, sed ut pericula Germaniæ exponerem, et opem Sanctitatis Suæ implorarem.

Horum omnium nihil ulli mortalium significavi; imo, ne aliqui disgustus nascerentur, constitutum habui, tantisper rem silentio tegere, donec Legationis meæ facienda Relatio foret. Cæterum, ubi hac ipsa

de re passim sermones in Aula Pontificia seri audivi, imo per Secretarium Sacri Consistorii denunciatum intellexi Eminentissimis Dominis Cardinalibus, ne me pro Legato Cæsareo agnoscerent, vehementer fui perplexus. Ex una enim parte singularis mea in Sanctitatem Suam veneratio alti silentii dissimulationem suadebat; altera ex parte verebar, ne honoris mei (quem vitæ antepono) jacturam faciam Cæsarisque indignationem incurram, si præpostero silentio rem transigam.

Quocirca ad Eminentiam Vestram recurro Eandemque impense rogo: non tantum, ut ego tanto dedecore non afficiar, verum etiam, ne Cæsaris Auctoritas circumscribatur. Innumera exstant exempla, non solum, quod Cæsares, sed et quod Reges alii Legatos, sive Oratores, sive Ambasciatores, (neque enim de nomine hic laboratur) ad Sedem Apostolicam Cardinales destinarint. Atque etiam de facto in Curia Romana Regis Catholici Legatus, sive Ambasciator, Cardinalis est. Neque, vel a Cæsare mitti, vel ad Sanctitatem Suam pro gravissimis negotiis expediri, quidquam habet indecorum, et Dignitate Cardinalitia indignum. Vidimus Cardinales Vice-Reges, vidimus Regum nomine Gubernatores Provinciarum, vidimus consiliarios, vidimus Pacis conficiendæ Commissarios, et, quod mirabilius est, vidimus Cardinales, Regum nomine, Generales belli Duces, et quidem contra Principes Catholicos, et in Bello, de cujus justitia quæri potest.

Quodsi hisce functionibus læsa non putatur Dignitas Cardinalitia, cur lædatur, si Cardinalium opera utantur Cæsar ac Reges, ut suo nomine Sedem Apostolicam conveniant, informent, orent?

Consideret, quæso, Eminentia Vestra, eo fine Cardinales nationales ex Vasallis suis a Cæsare et Regibus nominari, ut opera eorum uti possint in gravissimis et maximis functionibus. Consideret, quam delicata res sit, magnorum Principum Auctoritatem circumscribere velle in iis rebus, quarum usum exempla Majorum ipsis concedunt. Consideret, quam importuno tempore odiosa hæc et nunquam antea mota quæstio excitetur; efficiatque, ut alio tempore hæc discutienda reponantur. Certe variis et quidem odiosis mundi interpretationibus expositum erit, cur, hoc tempore, hac occasione, lis hæc excitetur? de qua præmoniti Principes Christiani antea nunquam fuerunt; cur ab executione, cur cum dedecore Cardinalis et Primatis Ungariæ inchoëtur?

Ego quidem jam ad Suam Majestatem de hac re scripsi,[1] statim, ac publicationem ex Aula Sanctitatis Suæ factam intellexi. Quidquid Sua Majestas hac in re mihi injunxerit, punctualiter exequar. Interim tamen coram Eminentia Vestra protestor, me nihil indignum nosse,

[1] Ez alatt a fenti 727. sz., 1632. április 10-iki levél értendő.

ob quod Legatione, mihi a Cæsare commissa, exui merear. Sed neque consentire me posse aut debere, ut Auctoritas Suæ Majestatis in eo imminuatur, quod usus ac exempla Cæsarum ac Regum roborarunt.

Atque idcirco me tantisper pro Cæsareo Legato, vel Oratore, vel Ambasciatore, (hæc enim omnia idem significare, usus probat) gerere velle, donec a Sua Majestate contrarium fuerit ordinatum. Neque existimo, Sanctitati Suæ ingratum fore, si seorsim coram singulis[1] Eminentissimis Dominis Cardinalibus hæc eadem repetiero: quum aliter nec honori meo consulere, nec Cæsaris indignationem evadere possim.

De cætero maneo Eminentissimæ ac Reverendissimæ Dominationis Vestræ

servus humillimus

Cardinalis Pazmany.

Ezen levélnek egykorú másolatai fennmaradtak: 1. a vatikáni levéltárban („Cardinali IX. köt., 112^{r}—115^{r}.); 2. a bécsi császári levéltárban (Romana, Berichte, Fasc. 49. utolsó füz. 16^{r}—16^{v}. lapon); 3. ugyanezen levéltárban: Romana, Weisungen. Fasc. 50. utolsó füz. fol. 5^{r}—8^{r}. és egy másik: fol. 9^{r}—11^{r}. (ezen utóbbi példánynak sincs belül dátuma, de van sajátkezű aláírása); 4. két, egykorú, másolati példány a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. 6893. sz. kódexben: fol. 78^{r}—81^{r}. és 84^{r}—87^{r}.; 5. három példány a londoni British Museumban:[2] *a)* State Papers, Additional, 36530. fol. 100—101.; *b)* „Relationi" (1620—1634), Stove, 96. fol. 3056.; *c)* Miscell. Bibl. Burn. 368. Plat. CLXI. F. fol. 44.; 6. egy példány — Borgia bíbornok, római spanyol követnek 1632. május 11. leveléhez mellékelve — Simancasban, a spanyol állami levéltárban (V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 49. l., 2. j.); 7. egy példány a budapesti Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Tört. Emlékek és több más levéltárban. Újabb másolatok száma még nagyobb; az Egyetemi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeumnak Pázmány-levelek másolatait tartalmazó kódexeiben több helyen előfordul ezen szöveg is. (A vatikáni példányról említést tesz: Nuntiaturberichte aus Deutschland IV., 1. köt., XXV. lap.)

Közölték már e szöveget: *Ciaconius* (Vitæ Pontificum, ed. Romana, a. 1677., tom. IV., col. 574.), *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt., 527—530. l., Ciaconiusra hivatkozva, mint forrásra), *Miller* (Epist. II. köt., 77—80.), *Mednyánszky* (Legatio Rom. 57—60. l.) és: *Petri Card. Pázmány,* Opera Omnia, edita per Senatum Academicum Univ. Budapestin., Series Latina, VI. köt., 708—710. l. (Ez utóbbi közlés [Dr. *Kiss J.*] nyomtatott füzet után történt, amely 1632. évben német és magyar, majd újabb kiadásban csakis német nyelven jelent meg és tartalmazza a fenti levélen kívül még az 1632. április 6. beszéd szövegét is.)

Fenti közlés a római (fenti 1. sz.) példány után történik. A levélnek dátuma ugyan nincsen, de a dátum meghatározása a tartalom alapján, valamint az alábbi

[1] A következő (729. sz.) levél szövegéből világosan kitűnik, hogy Pázmány az összes bíbornokokhoz megküldötte eredetiben azon „Tota in urbe" kezdetű levelet és mindegyikhez mellékelte a Barberinihez intézett („Intermittere non possum") levél másolatát.

[2] A British Museumra (Catalogue of the Burney M. S. S. 1840. 368., nr. 36.) e köteteknek sajtó alá rendezőjét először *Pongrácz József* etei ref. segédlelkész figyelmeztette; 1910. év nyarán pedig maga a közreboesátó is tüzetesen átnézte a Brit. Múzeum kéziratainak katalogusait és azok alapján előkereste és betekintette a fent jelzett három másolati példányt.

április 16. levél (730. sz.) 1. bekezdése alapján történhetik, tekintettel Pázmánynak a római bíbornokokhoz intézett 1632. április 13-iki levelére, mellyel egyidejű e levél; az abban említett, Barberinihez intézett levél alatt mindenesetre fenti levél értendő; egy más támpontot nyujt a fenti, 3. sz. a. említett bécsi másolatnak külső (első) lapján olvasható ezen jegyzet: „1632. 14./IV." A fenti 3. sz. a. említett példány, daczára annak, hogy aláírással bír, az eredeti példánynak alig tekinthető (mert az eredeti példány mindenesetre Rómába küldetett), de lehet ez egy másodpéldány is vagy egy nem jól sikerült első példány is, melyet azután Pázmány másolat gyanánt Bécsbe küldött. Még érdekes megjegyezni, hogy ezen bécsi példányt Pázmány már április 10-én a királyhoz Bécsbe írt leveléhez mellékelte volt; ezt bizonyítja, *egyrészt:* az említett levélpéldány (április 13. vagy 14.) külső lapján olvasható ezen feljegyzés: „Scriptum Cardli Pazmanni *exhibendum* Cardli Barberino", másrészt az, hogy ugyanitt B. betüs jelzés is olvasható, már pedig az április 10-iki levélben szó van egy B. betüs mellékletet képező levélszövegről, melyet Pázmány át fog nyujtani Barberini bíbornoknak („exhibebo"). V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 17. l. 1. j., 23., 28. l., 49. l. 2. j.

729.

1632. ÁPRILIS 13.

RÓMA.

A Rómában székelő összes bíbornokokhoz.

Megküldi a Barberini bíbornokhoz intézett levél (lásd 728. sz.) másolatát és megújítja az összes bíbornokok előtt is a protestatiót az ellen, hogy tőle a császári követi czím megtagadtassék.

Eminentissime ac Reverendissime Domine mihi observandissime.

Tota in Urbe vulgatum intelligo, in partem deteriorem acceptum esse, quod Majestas Cæsarea suis in Literis Legatum me nominarit, ad Sanctissimum Dominum nostrum destinatum; qua quidem in re (conscientia teste dico) et Majestatem Suam et me bona fide processisse, nec quicquam vel Sanctitati Suæ vel Cardinalitiæ Dignitati derogatum iri, cogitasse; quin potius honorificum Sedi Apostolicæ futurum existimasse, si de rebus, Catholicam Religionem et Principum Catholicorum conservationem spectantibus, per Cardinalem informaretur Sanctitas Sua. Præterea, cum et alibi, et in Concilio Tridentino, sæpius Legati nominentur, qui nomine Principum publica tractant; neque hactenus lege vel praxi vetitum sit, Cardinales ad Suam Sanctitatem ablegari, præsertim a Cæsarea Majestate: nunquam in mentem venit Suæ Majestati, hac in re considerationem aliquam futuram. Cæterum quia officii mei fuit, ut supremæ inter Sæculares Majestatis Dignitatem assererem, necessitate coactus, uberiorem de hac re Informationem ad Eminentissimum Cardinalem Barberinum misi, cujus Copiam Eminentissimæ Dominationi Vestræ transmitto, et Protestationem, in illa factam,

coram Eminentia Vestra renovo, Ejusdemque manus humillime veneror, ac felicitatem omnem ex animo precor.

Romæ 13. Aprilis 1632.

Eminentissimæ ac Reverendissimæ Dominationis Vestræ.

Ezen (április 13.) levél egykorú másolata fennmaradt a vatikáni levéltárban, „Cardinali" IX. köt., fol. 111^{r}—111^{v}.; továbbá három más egykorú másolat a vatikáni könyvtárban: Barber. Lat. 2595. sz. kódex fol. 77^{r}. és 6893. sz. kódex fol. 77^{r}—77^{v}. és fol. 83^{r}—83^{v}. Egy másik (április 13. dátumú) egykorú másolat Bécsben: Cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár: Romana, Berichte, Fasc. 49. utolsó füzet, fol. 19^{r}—21^{v}.; egy további egykorú másolati példány fennmaradt a budapesti Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/11. fasc. Ezen utóbbi példánynak dátuma: 1632. április 14. Egykorú másolatára akadtam Londonban is: British Museum, Miscellan. Bibl. Burn. 368. Plat. CLXI. F. fol. 44. Újabb másolatai a *Viczay* gyűjt. után (április 14. dátummal) a Múzeumi Könyvtárban, 2309. Fol. Lat. kódex II. köt, 57. sz., továbbá ugyanott: 1672. Fol. Lat. kódex 152—153. l. Fenti közlés a római példány alapján történik.

Közölték már e szöveget: *Miller* (Epistolæ II., 81—82. l.) és *Mednyánszky* (Legatio, 60. l.). Említve van e levél vatikáni példánya: Nuntiaturberichte aus Deutschland IV. Abtheilung, 1. Band, Seite XXV. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 24. l., 1. j., Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel, III. k., 312—313., 356. l. 1032. j.

730.

1632. ÁPRILIS 13. *Kiadatlan.*

RÓMA.

VIII. Orbán pápához.

Pázmány, Eleonora császárné részére, zárdákba, férje nélkül való belátogatásra engedélyt kér.

Cardinalis Petri (sic!) Pazman ad Suam Sanctitatem.

Augusta Imperatrix Eleonora exponit Sanctitati Suæ: Pontificiam licentiam jam ante sibi concessam esse, ingrediendi Monasteria Religiosorum, ita tamen, ut una cum Cæsarea Majestate aditus ipsi licite pateret.

Cæterum quia sæpe Imperator vel aliis consiliis vel negotiis detinetur, interea vero occasiones occurrunt, quibus Imperatrix certa Monasteria visitare possit: idcirco Sanctitatem Suam orat, ut dicta licentia extradetur, Suæque Majestati per Sanctitatem Suam concedatur, ut etiam non præsente Imperatore Religiosorum Monasteria ingredi possit; prout felicis memoriæ Imperatrix Anna et moderna quoque Regina Hungariæ similem facultatem obtinuerunt.

Ezen szöveg fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum kézirati állományában: 2309. I. sz. kódexben („Libraria Diplomatum Sæc. XVII.") 91. sz. a. Fenti közlés e kódex alapján történik. Az irat dátuma a Pázmány által a római követségi útjáról vezetett naplónak május 13-ikához tett megjegyzéséből volt megállapítható.

731.

1632. ÁPRILIS 16.

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Újból megküldi a már április 10-én (II. Ferdinándhoz) írt levél másolatát, valamint mellékleteit, hozzátéve még azon levél másolatát is, melyet az összes bíborosokhoz intézett. Jelenti, hogy Barberini bíbornok tegnap titkára útján azt üzente, hogy a pápa nem tiltotta meg a bíbornokoknak, hogy Pázmányt követnek elismerjék, hanem csak hogy ne válaszolnának a császárnak, a követi czím használatával, addig, míg azon kérdés nem tisztázódik: viseltek-e már követi tisztet bíbornokok? Felpanaszolta azt is Barberini, hogy nem közölte ővele a dolgot, mielőtt a császárhoz és a bíbornokokhoz írt; a pápa nem is akarja a követi tiszt gyakorlását gátolni, csakis a követi czímet nem akarja „kanonizálni". Erre azt válaszolta ő (P. P.), hogy a követi czím megtagadása annyi, mint a követi jelleget el nem ismerni. Másrészt úgy a császár, mint ő, mellőzték volna a követi czímet, ha az amiatt keletkező zavart előre látták volna. De különben is bemutatta előre Barberini bíbornoknak a levélszöveget, amelyet a császár az összes bíbornokokhoz intézett és Barberini nem tett kifogást; most azonban, a dolog nyilvánosságra kerülése után nem hallgathatta el a dolgot a császár előtt, nem is hagyhatta el a tiltakozást. Kész a bíbornoki méltóságról is lemondani, semhogy a király iránti hűségesküjét megszegni. A protestatiót előre be nem jelentette azért, mert azt úgysem ejtette volna el semmi áron. Azt is megmondta a titkárnak, hogy mirevaló a követi czím miatt nehézséget tenni, mikor a követi funkcziókat neki mégis megengedik? A titkár kérdésére végre kijelentette, hogy továbbra is épen úgy fog eljárni kiküldetésében, mint eddig; egyben kéri a titkár útján Barberini bíbornokot, hogy előterjesztéseire nézve a pápa sürgősen határozzon, mert a német birodalom ügyeit veszélyes halogatni, és ha rendkívüli nuntius útján akarná a pápa elküldeni feleletét, ebben, a magára nézve megszégyenítő esetben is sürgős elintézést kér, hogy hiába ne vesztegesse ő el itt az idejét. Mára még nem kapta meg a választ, holnap személyesen kívánja megsürgetni a bíbornoknál. Nem nagyon reménykedik a kedvező elintézésben, ha csak az épen ma a németországi ügyben a pápával tanácskozó némely bíbornokok nem lendítenek az ügyön. Savelli herczeg rendes követ holnap utazik; ő (Pázmány) addig itt marad, míg szükség lesz reá.

Augustissime Cæsar, Domine Clementissime.

Scripsi Majestati Vestræ ante octiduum, non solum de Audientia, apud Sanctitatem Suam habita, deque aliis rebus. Quia tamen vereor, ne literæ in via pereant, iterato volui repetere argumenta rerum. Itaque mitto Majestati Vestræ copiam literarum, quas 10. Aprilis ad Majestatem Vestram dedi sub litera *A*. Adjungo copiam Orationis, quam ad Sanctitatem Suam habui, sub litera *B*. Addo sub litera *C*. copiam scripti, quod D^mno^ Cardinali Barberino, die 14. Aprilis transmisi.[1] Denique sub litera *D*. adnecto copiam literarum, quas ad D^nos^ Cardinales Romæ existentes dedi, dum ipsis communicarem copiam scripti, quod D^no^ Cardinali Barberino exhibui.

Heri et nudius tertius, misso ad me Secretario suo, D^nus^ Cardinalis Barberinus significavit, molestum sibi, quod male me informarint de eo, quod per Secretarium Consistorii intimatum est Dominis Cardinalibus: Neque enim Legationis titulus mihi ademptus est, sed tantum

[1] Ebből kétségen kívül következik, hogy a fenti 728. számú levelet Pázmány április 14-én küldte el Barberinihez; mindenesetre ugyanakkor küldhette el (semmiesetre sem előbb) az összes bíborosokhoz intézett (729. sz.) levelet, mellékelve hozzá a 728. sz. levél egy-egy másolatát.

prohibitum, ne Domini Cardinales ad literas Majestatis Vestræ a me exhibitas responderent, Legatum me appellando. Id vero idcirco factum, ut investigaretur, an Exempla extent, quod Cardinales, Legati fuerint Principum. Conquestus etiam est, quod non prius aperuerim sensum meum Domino Cardinali Barberino, quam vel ad Majestatem Vestram, vel ad Cardinales scriberem:[1] sperat enim D. Cardinalis, quod satisfacturus mihi fuisset; siquidem omnia ea mihi facere liceret, quæ Legatorum sunt: nec in re quidquam mihi derogaretur; sed solum nomen Legati, quod novum est, a Sua Sanctitate canonizari, (ita enim loquebatur) difficile videri.

Ad hæc ego respondi: Primo: Quod, cum D^nus^ Cardinalis, prohibuerit D^nis^ Cardinalibus, ne me Legatum appellent, ipso facto (quantum in ipso fuit) nomen et munus Legationis mihi ademit. Ego vero existimo, neminem præter Cæsarem posse munus Legationis mihi creditum adimere. Quodsi Cardinalibus id solum fuisset intimatum, ut responsionem ad literas Suæ Majestatis[2] differrent, tolerabile fuisset. Cæterum prohibere absolute, ne me Legatum nominent, non erat negotium suspendere, sed sententiam pronunciare. Secundo: Si vel Cæsar vel ego cogitassemus, verbo hoc offensum iri D^num^ Cardinalem, neque Cæsarem hoc nomine usurum, neque me acceptaturum fuisse; siquidem ego non ideo missus sum Romam, ut alicujus malæ satisfactionis occasiones præbeam.[3] Atque, ut synceritatem meam ac bonam fidem testatam facerem, priusquam ulli Cardinalium literas[4] consignarem, D^no^ Cardinali Barberino copias literarum tradidi, ut, siquid considerandum occurreret, tempestive significaret. Et detinuit apud se copiam ultra triduum, nec ullum ullo in verbo scrupulum fecit: Si enim tunc aliquid dixisset, minore incommodo literas detinuissem, donec Suæ Ma^ttis^ mentem exploravissem. Deinde: uno mense ante meum adventum Romam, sciebat D^nus^ Cardinalis me a Cæsare missum venire; neque tamen vel Cæsari, vel mihi scripsit, ut mederemur, antequam ad publicam hanc ac toto orbe vulgandam repulsam veniretur. Addebam, salvo honore meo non potuisse me committere, ut Cæsari rem totam non indicarem: imo, ut pro Cæsaris authoritate tuenda, protestationem factam omitterem. Quid enim de me judicaturus erat non solum Cæsar,

[1] Ebből világos, hogy az összes bíborosokhoz a levél egyidejűleg küldetett el a Barberinihez intézett levél expediciójával (ezt is megelőzően a dolog természete miatt nem küldhette el).

[2] Ennek megértésére meg kell jegyezni, hogy Pázmány a császártól az egyes bíborosok részére is hozott leveleket, melyeket Rómába érkezése után a náluk tett látogatásnál adott át. Lásd fent: 1632. április 3-iki levelet (II. Ferdinándhoz).

[3] A „præbeam“ szó P. P. kezeírása.

[4] Ezek alatt a fenti, 721. számú (április 3-iki) levélben említett levelek értendők, amelyeket II. Ferdinánd az egyes bíbornokokhoz intézett.

sed et totus mundus, si jus Legationis a Cæsare mihi commissum, detrahi mihi passus fuissem, et quidem velut stipes sine ullo sensu? Cæsari enim me jurejurando obstrictum esse, antequam Cardinalis extiterim: et si ita foret, libenter pro servitio mei Domini, et pileo Cardinalitio renunciarem et vitam exponerem.

Exempla me daturum obtuli, quod Cardinales Legati fuerint Principum. Quod vero Domino Cardinali non prius sensum meum aperuerim, quam et Majestati Vestræ, et cæteris Cardinalibus communicarem, causa fuit, partim, quia nec D^nus Cardinalis mihi aperuit, quod publicare cogitarat D^nis Cardinalibus, partim, quia sciebam, D^num Cardinalem Barberinum mihi suasurum, ne protestationem facerem. Ego vero intermittere non poteram protestationem. Idcirco malui inscio, quam invito D^no Cardinale progredi.

Denique addidi, mirari me, cur de nomine lis moveatur? si tota Legati functio mihi conceditur.

Hæc, ubi multis disseruissem, quæsivit Secretarius nomine Cardinalis: An pergere vellem in negotiis mihi a Cæsare commissis? Respondi, me perrecturum: Cum enim de publico bono agatur, et pericula instent gravissima, et ego jam meo muneri satisfecerim in asserenda Cæsaris dignitate, eodem omnino modo, quo hucusque, negocia tractabo.

Subjunxi in fine: Rogare me Dominum Cardinalem, ut benignam Suæ Sanctitatis resolutionem ad puncta a me proposita habere possim. Pericula enim Germaniæ moram non patiuntur. Quodsi autem Sanctitas Sua per Nuncium Extraordinarium, et non per me, vult dare responsum ad puncta, a me proposita, licet id cum dedecore meo fiat, tamen patienter feram, dummodo hoc ipsum intelligam, ne hic otiose tempus teram.

Hæc fuit Summa tractationis, quam heri et nudius tertius cum D^no Cardinale habui, internuncio Secretario. Hodie nihil ad me relatum, nihil ego nunciavi. Cras enim, Deo dante, ipsemet coram loqui constitutum habeo rogaboque, ut Sua Sanctitas se resolvat. Cor Principum in manu Dei est; sed nisi potenti virtute immutet Deus voluntatem Sanctitatis Suæ, modica spero. Hodie tamen diligenter coram Sanctitate Sua aliquot delecti Cardinales consultant de rebus Germanicis.

Dominus Dux Savelli cras hinc movebit. Ego, quamdiu opus erit aliquid promovendi, constanter perseverabo. Ubi omnem spem recisam videro, quid frustra hic morer?

Deum oro, ut Majestatem Vestram diu feliciter tueatur.

Romæ 16. Aprilis 1632.

Sacratissimæ Ma^ttis Vræ

Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Alla Mæstà del Imperatore mon Sig^re. (Hihetőleg a velenczei követ útján küldte Bécsbe.)

Ezen (1632. április 16.) levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana" Berichte, 49. fascic. utolsó füz., fol. 19^r—21^r. Csak az aláírás („Hum. et o. s. C. P.") és egy helyreigazítás Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Újabb másolatai megvannak a Magyar Nemzeti Múzeum több kódexében.

Közölték már e szöveget: *Miller* (Epistolæ II., 82—86. l.) és *Mednyánszky* (Legatio 76—78. l.).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 27. l. 1. j.; P. P. élete (Tört. Életrajzok) 249. l. 1. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel, III. k., 314., 536. l. 1034. j.

732.

1632. ÁPRILIS 24-IKE ELŐTT. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Verospi bíbornokhoz.

Multkori eszmecseréjük óta utána nézett a páviai bíbornok 48. levelében a bíbornokoknak világi követségei tekintetében való összeférhetetlenségnek, valamint általában annak, gyakorlatban voltak-e eddig ilyen követségek. Több történeti adatot hoz fel ennek bizonyítása végett. „Cardinalis Papiensis" 48. levelére vonatkozólag — melyet Verospi döntő érvként idézett volt — megjegyzéseket tesz és azzal szemben is fenntartja állítását, hogy a bíbornoki méltóság nem összeférhetetlen a világi fejedelmek követi minőségben való képviseletével. A „Papiensis" által allegált Cusai Miklós egyébként nem is fogadhatott el valóban III. Frigyestől követi megbízást a regensburgi birodalmi gyűléshez, mert ő III. Kalixtnak volt ugyanakkor már követe (III. Frigyeshez).

Eminentissime ac Reverendissime.
Domine colendissime.

Nuperum inter nos colloquium occasionem mihi dedit, non solum, ut Cardinalis Papiensis Epistolam 48.[1] inspicerem, sed etiam ut diligentius aliquanto considerarem, an usque ad hæc tempora Sedes Apostolica obstiterit, quominus ab Imperatoribus ac Regibus Cardinales destinarentur Legati? Et deprehendi, admissos fuisse Cardinales, Legationes Principum obeuntes.

Taceo, Legationis munus adeo honoratum esse, ut Reges etiam eo functi sint, quemadmodum Marchio Cævæ lib. 2. de Legatis, cap. 9. Fol. 189. comprobat.

[1] Ezen „Cardinalis Papiensis" alatt értendő Ammanati Jakab történetíró (II. Pius által való adoptio folytán „Piccolomini" melléknévvel) páviai püspök (szül. 1422., † 1479.), kit II. Pius 1461-ben bíbornokká tett. Művei: 1. Commentarii rerum suo tempore gestarum libri VII. (1464—1469.). 2. Epistolæ.

Nihil dico de Legatione Cardinalis Giojosæ, qui anno 1606. ab Henrico quarto Rege Galliæ, et ad Paulum Quintum, et ad Rempublicam Venetam Legatione functus est, pro componendis differentiis, ratione Interdicti, pullulantibus.

Præteribo etiam libenter Legationem Cardinalis Radzivili, qui a Rege Poloniæ missus ad Sedem Apostolicam fuit, nostra memoria.

Illud etiam libens silebo, tantam esse Imperatoriæ Ma^ttis^ sublimitatem, ut Reges ac pares Regibus Principes honori ducant, si minima ministeria Cæsari exhibeant. Certe Rex Bohemiæ, comedenti pro Majestate Cæsari, poculum ministrat, dapes apponit Dux Saxoniæ etc.

Hoc solum commemoro, quod Pius Secundus, doctissimus Pontifex, suorum Commentariorum lib. 7. prope finem fol. 186. annotavit. Ait igitur: *Ludovicus Galliæ Rex Legatos ad Pontificem ire jussit, Riccardum Constantiensem et Joannem Atrebatensem, Cardinales* etc. Paulo post: *Præclara Legatio, et Rege digna. Legati solenni pompa ad palatium ducti etc.* Deinde subditur: *Legati Regis, postquam Pontificis pedes exosculati sunt et Regias literas reddiderunt, a tergo Cardinalium e regione Pontificis stantes,* (peracta legatione inter Cardinales sedis[1] Atrebatensis,)[2] *jussi, quæ vellent dicere. Atrebatensis longam orationem habuit.* Paulo post, *postquam Atrebatensis finem fecit, Pontifex Legationem Regis, et pium animum multis collaudavit.*

Extat oratio Pii Papæ tunc habita, quæ incipit: *Per me Reges regnant* etc. sub cujus initium ita Papa loquitur ad Consistorium: *Legationem audistis, pio et magno Rege dignam. Item. Tam insignem legationem misit. Ante oculos vestros duos Cardinales cernitis, magni Regis vicem gerentes. Cum his adstant reliqui Oratores. Quando similis visa legatio? Et quid adferunt Regii legati?* Hæc aliaque permulta ibi Pius Papa.

Licuit Regi Galliæ binos simul Cardinales Legatos mittere, qui agniti et accepti fuere, ut legati, a Pontifice. Quidni liceat Imperatori?

Possem hic commemorare, quod in Actis Oecumenicæ Synodi Tridentinæ legi, fol. 148. Ubi Carolus Rex Galliæ ad Synodum scribens ait: *Se Cardinalem Lotharingiæ ad Synodum misisse, eique in mandatis dedisse ut exponat etc.* Possem illud quoque attexere, Cardinalem Gurcensem *Imperatoris in Italia Procuratorem* vocari ab Onuphrio, in vita Leonis Decimi. Sicut et Alphonsus Ciacconus in vita et gestis Pontificum, Cardinalem *Franciscum Paciecum Philippi Secundi*

[1] Nyilvánvalóan hiba, ehelyett: „sedit".

[2] A zárójelbe tett szövegrészt Pázmány Péter sajátkezűleg írta a lap szélére, mint a másoló által elhagyott részt.

Hyspaniarum Regis Procuratorem constitutum dicit, *ad ineundum fœdus contra Turcam cum Pontifice et Venetis.* Quæ nomina, sono diversa, nonnisi legationem significant.

Cum igitur exempla memorata pro Cæsare faciant, nec ulla lege vetitum sit Cardinalibus, Principum legationes obire: Unicum illud Eminentissima D. V^ra^ mihi objiciebat: Cardinalem Papiensem aperte scripsisse: *Cardinalem nec debere nec solitum esse, nisi pro Romano Pontifice Legationem accipere. Nec Nicolaum Cardinalem Cusanum, Legationem a Friderico Imperatore ad Conventum Ratisponensem suscipere voluisse, nisi ex consensu Nicolai Quinti.* Hæc omnia in Epistola 48. Jacobi Papiensis legi. Cœterum, idem ipse Papiensis eadem Epistola fatetur: *Cardinalem Atrebatensem primo Legationem a Ludovico Rege Francorum ad Pontificem suscepisse; deinde procurationem rerum suarum in Curia exercuisse.* Si ergo Sedes Apostolica Atrebatensem, tanquam Legatum recepit, qua fronte Papiensis dicere ausus est, Legationem a Cardinale [accipi][1] non posse? *Quanquam verba ex Papiensi recitata non ab ipso dicta sunt, sed tanquam ab Episcopo Hostiensi Legationem ad Calistum detrectante pronunciata, narrantur.* Deinde Epistola illa, famosi libelli instar est, invectivam continens in Atrebatensem, ob injurias privatim irrogatas. Et in ea, multa per contentionem falso dicta sunt, quibus annumerari possit, quod de legatione audivimus. Falsum est, *dignitate loci Cardinalitii indignum esse, qui Procurator Regis esset.* Nam ex Onuphrio et Ciaccono contrariam praxim ostendimus. *Falsum est, quod plebem Cardinalis non curat; quod præcepta Parochis non det:* Omnes enim Cardinales Episcopi contrarium agunt. Falsum est, quod *Cardinales ad nullum Ministerium Sacrum se populo exhibent.* Videmus enim Cardinales, sacrificium Deo offerentes, populo sacram Communionem porrigentes; summum Pœnitentiarium Confessiones excipientem. Falsum est, *Cardinalem, solo consilio Sedi Apostolicæ adscitum, instar Sæcularis Principis haberi.* Nihil igitur fallaci ac mordaci illa Epistola probari potest, præsertim, *cum a Papiensi allata Exempla eorum, qui Legationem Principum detrectarunt, legem non figant.* Et causas habuerunt illi particulares, cur id fecerint: [Nam *Hostiensis, Sacri Collegii Decanus erat, qui in sacro consessu, Reges antecedere solet,* ut proinde mirum non sit, si Regis legationem non admiserit].

[Cusanus][2] vero, Legatus fuit Pontificis ad Fridericum missus *(ut Ciacconus asserit folio 925.). Quocirca* Cæsaris Legationem ad Conven-

[1] Ezen szó is Pázmány kezeírása, mely egy — a másoló által — helytelenül írt és általa áthúzott szó fölött látható.

[2] Ezen zárójelben olvasható két szövegrészt ismét Pázmány sajátkezűleg írta, mint a másoló által elhagyott rész betoldását.

tum Ratisponensem suscipere nullo modo poterat, Pontifice non consentiente, qui Pontificius Legatus erat.

Hæc sunt Eminentissime D^ne^, quæ paucarum horarum studio congessi, hac librorum et ocii inopia. Quæ idcirco Eminentiæ V^ræ^ communico, ut si quid in his reprobandum existimet, amica ac viris doctis usitata libertate aperire non gravetur. Ego interim maneo Eminentiæ Vestræ.

Kívül, Pázmány kezeírásával:

Suæ M^tti^ Cæsareæ.[1] — *A*

Ugyancsak kívül a császári kanczellária ezen feljegyzése:

Copia Epistolæ Card. Pazmanni ad Cardinalem Verospi in puncto controversiæ motæ de titulo Legati.

Ezen levél egykorú, Pázmány által kiigazított másolata a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana, Weisungen und Noten", 50. fasc., utolsó füz., fol. 94^r^—97^r^. Csak a közbeszúrások, a kiigazítások és az egyik hátirat erednek Pázmány P. kezeírásából. Fenti közlés e bécsi példány alapján történik. Az eredetit Rómában nem találtam meg. *Fraknói* az e levélszövegnek a Magyar Nemzeti Múzeumban lévő kéziratgyűjteményében lévő másolatán e levél pontosabb dátumául április 20-dikát jelöli meg.

733.

1632. APRILIS 24. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Pázmány Péternek, írásban is átnyújtott, beszéde VIII. Orbán pápához az 1632. április 24-iki audienczián.

Vázolja a német birodalomban a kath. egyháznak szorongatott helyzetét, főleg Gusztáv Adolf fellépése óta, és sürgeti az április 6-iki beszédben kért három orvoslási mód iránt való határozatot.

Cæsarea Majestas, Sanctitati Vestræ filiale obsequium demisse offerens voluit, ut unâ mecum D^nus^ Princeps Savellus, Ordinarius Suæ Majestatis Orator, apud Sanctitatem Vestram repræsentaret præsentem Septemtrionis statum. Cæterum, quia D^nus^ Princeps, morbo detentus, adesse non potuit, solus ipse, quam potero brevissime, substantiam ipsam rerum Sanctitati V^ræ^ aperiam.

[1] Ezen *A* betü a levélnek mellékletként való megjelölése, mert a bécsi példány csak másolat, amely Pázmánynak alábbi, 1632. április 24-iki leveléhez volt mellékelve.

Primo igitur, voluit Majestas Sua, ut exhiberem Sanctitati Vestræ scripto comprehensas Conditiones, quas Rex Sueciæ obtulit Civitati Coloniensi, si Neutralitatem consequi vellet. Ex quibus manifeste liquet, finem a Rege Sueciæ intentum esse: oppressionem Catholicæ Religionis, hæresis propagationem. Quod ipsum manifeste ostendunt tot Archi-Episcopatuum, Episcopatuum, Prælaturarum, Monasteriorum, Parochiarum occupationes; Antistitum Ecclesiæ exilia, Sacrarum Virginum ad sacrilega Connubia pellicatus; Prædicantium hæreticorum in Templis Catholicis substitutio; publica libertatis Religionis proclamatio.

Secundo. Cum pericula a Sueco et cæteris Catholicæ religionis hostibus imminentia in dies crescant; et Suecus in procinctu sit, ad invadendas Suæ Majestatis et fœderis Catholici copias: animo reputat Majestas sua, extremam Religionis Catholicæ, in Germania, ruinam secuturam, cœteris verò Regnis ac Provinciis Catholicis eandem calamitatem imminere, si (quod nolit Deus) cladem accipiat Catholicus Exercitus. Iterum igitur Sanctitati Vestræ commune hoc periculum Reipublicæ Christianæ repræsentare voluit, auxiliaque pro Ecclesiæ et Catholicæ Reipublicæ necessitate, quamvalidissima ac celerrima, a Sanctitate Vestra postulari jussit. Id quod, eâ qua par est, submissione facio, ac Sanctitatem Vestram, per eum, quem pectore gerit, Pontificiæ pietatis zelum, perque omnia sacra, oro atque obtestor, ut paterni pectoris sinum aperiat, ac tot miriadas innocentum Catholicorum à perpetuo corporum animarumque interitu, quem hæresis secum vehit, eripere non gravetur. Ne sera posteritas queri unquam possit, Nationem Germanicam à sede Apostolica indefensam, barathro hæresum fuisse immersam.

Tertio. Donaverda a Sueco capta 5. Aprilis. Atque ita non solum Danubii possessionem hostis affectat, verum etiam viam sibi aperit, ad invadendam Bavariam, cui inhiat. Quocirca, Sanctitatis V^ræ^ paternam providentiam ac opportuna auxilia Catholicæ provinciæ desiderant. Ego quoque Sanctitatem Vestram humillimè obtestor: misereatur tantam Catholici populi cladem, et pro quorum conservatione vita ipsa profundenda est Pastoris, nedum Ecclesiarum thesauri erogandi, eos in tempore sublevet, ne si non in tempore adhibeantur remedia, ratio apud Deum omissæ diligentiæ reddi debeat. Certè, sanguineis lachrymis lugendum videtur id, quod pro certo scribitur, Regem Christianissimum, renovato cum Sueco fœdere proximo mense Majo, millionem auri Sueco præstare; tantundem præstiturus æstatis imminentis decursu. Ut ita mundo innotescat, pecuniam pro sublevandis hæreticis reperiri, non reperiri pro subsidio oppressorum Catholicorum.

Iterum igitur Sanctitatem V^ram^ oro: ut Pastoralem curam admoveat

hisce tam noxiis morbis. Scio non deesse Sanctitati Vræ considerationes futurorum periculorum, ad quorum necessitatem aliqua asservanda videantur. Tamen illud Augustini verissimum existimo, melius negligere incertum de futuro periculum, quam certum de præsenti exitium. Et Deus, qui cor aspicit, avertet haud dubie pericula, si charitate præservandi animas Christi sanguine redemptas ab hæresum barathro erogentur etiam necessaria.

Quarto. Palatinus, sive Prorex Hungariæ, in Catholicæ fidei zelo ferventissimus, significat: Legatum Regis Sueciæ apud Transylvanum fuisse, postque varios illic tractatus, recta Constantinopolim perrexisse, sollicitatum Turcam, ut Principi Transylvaniæ, Calvinistæ, Turcicas vires addat, quibus in Ungaria Catholicos opprimere ac Cæsaris vires distrahere possit. Additque dictus Palatinus, in proclivi esse, ut Nobilitas Ungarica, hæresi magna parte infecta, sese illi jungat, ac in odium Catholicæ Religionis, onus Turcicæ servitutis subeat, ut scilicet Catholicos extirpare possit. Rogatque me dictus Ungariæ Palatinus, ut totius gentis Ungaricæ nomine, ad pedes Sanctitatis Vræ provolutus, orem atque obtester: ut in hoc tam arduo ac difficili rerum statu, Cæsareæ Matti assistere velit Sanctitas Vestra. Rerum enim Germaniæ fortuna, velut primi mobilis revolutio, ruinam vel conservationem etiam Ungariæ secum trahit. Neque pericula procul esse. Nam tumultuari jam et ad arma confluere hæretica multitudo cœpit.

Hæc sunt Beatissime Pater, quæ Sanctitati Vræ repræsentare debui, submisse orans: ut pro sublimitate animi sui præsentibus periculis præsens remedium adhibere velit.

Illud etiam demisse rogando: ut circa tria illa postulata, quæ Sanctitati Vestræ, nomine Cæsaris, antea obtuli, benigne se resolvere dignetur. Animo revolvens, beneficia duplicari, si prompta voluntate et celeriter præstentur.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. Cod. 2629. fol. 72r—74v. Az irat Pázmány rendes levélírójának (nem magának P. P.-nek) kezeírása; kelet és aláírás (ami emlékiratoknál szokásos) nincs rajta.

Magának az április 24. audienciának lefolyását Azzolino ripai püspök sajátkezűleg írta le: Barb. Lat. Codex 2629. fol. 100r—101r. VIII. Orbán pápának ez audiencián adott válasza (az április 6. audiencián Pázmány által benyujtott két iratra: a „Summarium Legat." és a II. Ferdinánd által küldött szövetség-tervezet) szintén fennmaradt: Barb. Lat. Cod. 2629. fol. 179r—189r.

Fenti közlés a vatikáni kódex alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 32. l. 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 252. l. 1. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 315., 536. l. 1041. j.

734.

1632. APRILIS 24.[1]

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Legjobb akaratú törekvései daczára, megvalósulni látszik mindaz, amitől előre tartott. Nem törődve az ellenkezéssel, ő eddig követi tisztében eljárt; csupán egyszer bocsátkozott ismét bele a követségi inkompatibilitás kérdésének vitatásába, Verospi bíborossal szemben, kihez írt levelének másolatát mellékeli. A péntekre kért audienczíát mára (szombatra) kapta meg; mellékeli a pápához intézett beszédét. A pápa szintén írásban felelt, egyben az április 6-iki audienczíában tett előterjesztésekre is; ezt a pápa neki írásban át nem adta, bár ismételten is felolvasni volt hajlandó, de írásban meg fog küldetni a nuntiushoz; hozzá (P.-hoz) is elküldi Azzolinot, a határozat indokainak bővebb megmagyarázása végett. A pápai határozat ez: 1. Hadisegélyt, nagyobbat, mint eddig, nem adhat, pénzügyi nehézségek miatt, de az eddigit továbbra is hajlandó megadni. 2. Írni fog a franczia királynak és figyelmeztetni fogja, hogy az eretnekeket ne támogassa. 3. A császár és a spanyol király közti szövetség pontozataira nézve több kifogása van, amelyeket Azzolini fog elmondani; egyébként a pápa a szövetséget, ha alkalmas formában fog előterjesztetni, hajlandó elfogadni és előmozdítani. Bővebben a pápa, Pázmány kérése daczára, nem akart nyilatkozni, sem az elfogadható szövetség eszméjét körvonalazni; hanem ehelyett a velenczei öböl miatti nagy hadi kiadásait említette, valamint azt, hogy mennyire igyekezett már eddig is a franczia királyt a svédektől elvonni és a spanyol királlyal kibékíteni. Kétórai beszélgetés után ő (Pázmány) távozott, ígérve, hogy Azzolini meghallgatása után fog feleletet adni. Kijelenti kételkedését afelett, hogy egy, a pápának tetsző új szövetség nyélbe üthető lenne. Fél, hogy ezen szövetség eszméje vagy csakis Itália érdekének fog szolgálni, vagy talán csakis a húzás-halasztás palástolására vettetett fel. Azért helyt akar állani, amíg reá szükség lesz. Említi, hogy a pápa jövő szerdán (április 28., husvét után II. vasárnap utáni szerda) Castel Gandolfoba megy ki lakni, de ő oda is ki fog menni, ahányszor az ügyek kívánják.

Augustissime Cæsar
Domine clementissime.

Nihil in tota vita mihi charius esse posset, quam, si et Ma^ttis V^ræ expectationi et necessitati Reipublicæ Catholicæ hæc mea Legatio respondere posset. Sed nescio, quo Dei judicio inscrutabili, ita vias omnes promovendorum negociorum occlusas video, ut tot ac tantos labores meos, et quod rei caput est, tantam spem Ma^ttis V^ræ, tantam expectationem bonorum omnium, eventus fallat. Sicut enim antea jam præsenseram, ita omnia succedere adverto.

Difficultate illa de Legatione objecta, ego nihil retardatus, perinde negocia Ma^ttis V^ræ, et cum Sua Sanctitate, et cum Eminentissimis Cardinalibus tractavi, ac antea. Nullum enim verbum amplius feci de Legatione, nisi cum D^no Cardinali Verospi, qui ad me veniens (haud crediderim suo solius nutu) suadere mihi cœpit: non posse Cardinales Legationem obire offerebatque se hoc *negocium accommodaturum,* dum-

[1] 1632. április 24. volt fehérvasárnap utáni szombat.

modo assensus accedat meus. Et *Papiensis, cujusdam obscuri scriptoris, licet* dignitate *Cardinalis, authoritatem adferebat.* Ego respondi: Necessitate coactum me sensum honoris Cæsareæ Ma^{ttis} et mei ostendisse. Quem si dissimulassem, jacturam existimationis merito fecissem. Recepi vero, me consideraturum Papiensis dicta. Et postmodum scripto respondi D. Verospio, prout ex Copia, sub litera A. Majestas V^{ra} cognoscere dignabitur. Atque ab eo tempore, nemo mihi, nemini ego, de hac re locutus sum. *Sed quia die Veneris Oratores Majestatis V^{ræ} audiri solent, petii die Jovis* aditum, *qui in diem Sabbati dilatus fuit,* casu, an artificio, haud *scio.*

Hodie igitur mane, longam audientiam habui, in qua exposui ordine ea omnia, quæ sub litera B. Ma^{tti} V^{ræ} mitto, atque etiam scripto eadem ipsa verbotenus Sanctitati Suæ exhibui. Sua Sanctitas scriptum quoddam producens, ex charta legit mihi responsum ad tria illa postulata, quæ in prima Legationis meæ audientia et voce et scripto proposueram, nomine Majestatis V^{ræ}. Et cum petiissem, ut Copiam ejus scripti Sanctitas Sua communicaret, ne lapsu memoriæ aliquid omitterem, quod perscribi ad Majestatem V^{ram} deberet, respondit Sua Sanctitas: Moris non esse, ut scripto ista dentur, velle tamen (si ita mihi lubeat) iterum prælegere. Addidit: Nuncio Viennensi Copiam transmittendam, ut Majestati V^{ræ} legat: ad me vero D^{num} Azollinum Episcopum Ripensem quamprimum mittet, qui uberius rationes omnium resolutionum exponet.

Resolutio est: 1. Sanctitatem Suam ob quamplurimas ærarii difficultates, præter id, quod hactenus dedit, subsidii, nihil amplius dare posse. Continuare autem velle illud subsidium. 2. Scripturum diligenter Regi Galliæ, sicut et scripsit hucusque, ne fœdere suo hæreticas vires augeat, et per Azollinum communicaturum mecum, quid in hoc genere factum sit. 3. Circa fœdus inter Majestatem V^{ram} et Regem Catholicum initum, dixit Sanctitas Sua: multa esse, quæ acceptari a Sua Sanctitate non possunt, quæ omnia dictus Dominus Azollinus mihi referet. *Alias, unionem Sua Sanctitas libenter acceptatura et promotura est, si ea forma offeratur, quam acceptare possit.* Hæc summa fuit Resolutionis ex charta lectæ.

Ego addidi multa de periculis gravissimis: et me spem meliorem habuisse de Suæ Sanctitatis benignitate. Postea subjunxi: Me rogare, ut Sanctitas Sua ideam aliquam indicare dignetur fœderis, ad quod accedere posset, sed id solum responsi retuli: *ex iis, quæ circa puncta fœderis a Ma^{tte} V^{ra} oblati Azollinus* referet, intellecturum me plura. Atque hinc Sua Sanctitas ad controversiam cum Venetis de alveolo

vertentem digressus, multa questus est: Millia aliquot militum se ea de causa alere, et jam supra sexaginta millia erogasse, retulit. Recensuit etiam, quam diligenter Regi Franciæ scripserit in negocio Suecicæ unionis, et quam cuperet, si suspiciones et offensæ inter Regem Catholicum et Gallum tollerentur. Ego tandem post duarum fere horarum discursum abivi, recipiens, me consideraturum, quæ Dnus Azollinus adferet, et Suæ Sanctitati significaturum meum sensum: neque enim abrumpere volui filum Tractationis.

Iste est Clementissime Cæsar, cardo rei totius. Neque ego quidquam de fœdere spero. Nam inprimis, nescio *quomodo Majestas Vra initi jam fœderis puncta cum decoro mutare possit. Deinde haud scio, an in præsentibus Germaniæ periculis servire fœdus* novum *possit, et non potius solius Italiæ securitati* destinetur. Et cum speciem mali habeat, si absolute rejiciatur fœdus tam sanctum, quam illud est, quod a Majestate Vra offertur, *vereor, ne solum tempus trahere et sermonibus hominum occurrere velle* videatur *novi fœderis mentio.* In quo, ut fallar, ex animo cupio. Nihilominus, non præcipitabo, *sed et expectabo, et patienter tractabo novi fœderis puncta.* Et ubi nihil promoveri posse videro, frustra hic tempus non teram, præsertim cum et Sanctitas Sua venturo die Mercurii, in Castellum Gandolffi abiturus sit, quo tamen, ego toties excurram, quoties negocia Mattis Vræ, meo et D. Principis Savelli judicio, requirere videbuntur. Servet Deus Mattem Vram felicissime.

Romæ 24. April. 1632.

Sacratissimæ Mattis Vræ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 23r—25v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása.

Közölte már e szöveget *Mednyánszky,* i. m. 79—82 l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. köt., 27. l. 1. j.

735.

1632. MÁJUS HÓ. *Kiadatlan.*

RÓMA.

VIII. Orbán pápához.

Harrach prágai érsek-bíbornoknak jelenlegi római tartózkodása alkalmából a császár (Pázmány, császári követ útján) kéri a pápát, hatna oda, hogy a prágai egyetem igazgatása körül keletkezett vitás kérdés megoldatnék, és az egyetem a körülbelül 7 év óta megvont graduálási jogot ismét visszanyerné, hogy amint Prága az ellenség alól — ami már a küszöbön áll — felszabadul, a prágai egyetemen a tanulmányok zavartalanul elvégezhetők legyenek.

Beatissime Pater.

Gravia damna, quæ rei catholicæ in Bohemia, jam a septem et eo amplius annis, intulit suspensio potestatis promovendi, ad gradus academicos, eos, qui confecto in Pragensi academia legitimo studiorum curriculo, acquisitæ doctrinæ honorificam commendationem sunt promeriti, cogunt Sacram Cæsaream Majestatem, ut etiam inter atrocissimi belli pericula, quo ardet hoc tempore tota Germania, seriam de impedimentis rei literariæ in dicta academia amovendis cogitationem suscipiat.

Quare, cum vidit opportune in Urbe adesse D. Cardinalem ab Harrach, Archiepiscopum Pragensem, cujus præsentia existimat difficultates, quæ adhuc cursum promotionum academicarum stiterunt, facilius tolli posse, rogat quam enixissime Sanctitatem Vestram, ut pro suo publici boni et orthodoxæ religionis propagandæ studio, authoritatem suam benigne interponere dignetur, ut controversiæ omnes, quæ circa rationem administrandi dictam Pragensem academiam hucusque extiterunt, ex æquo et bono componantur, ut simul atque (quod Dei benignitate jam factum esse, aut brevi futurum speratur) urbs Pragensis ex hostium potestate recuperata fuerit, continuo in ea instaurari studia, et juventus proposita spe promotionum ad scholas frequentandas invitari possit.

Sanct. Vestræ Humillimus et obligatissimus servus et creatura

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül:

Memoriale ad Suam Sanctitatem de Pragensi Academia.

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Sanct. Vestræ . . . C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a „Congregatio de Propag. F." római levéltárában: „Memoriali 1632", Vol. 392., fol. 144. Az emlékirat tárgya ügyében a Congregatio 1632. május 31-én hozta meg határozatát; így tehát az emlékirat dátuma valószínűleg május hóba, de mindenesetre Pázmánynak római időzésébe (április—május) esik.

736.

1632. MÁJUS 1.

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Közli Azzolininak bővebb fejtegetéseit, a pápa április 24-iki határozatára vonatkozólag. Ezek szerint a pápa a tervbe vett szövetséget azért nem fogadhatja el, mert ő minden fejedelemmel szemben atyai viszonyban akar maradni és ezért világi célokat is pártoló szövetségbe nem léphet; másrészt a szövetségbe esetleg protestáns fejedelmek is beléphetnének, kikkel a pápa nem szövetkezhetik; a szövetség egyik célját, a hadisegítséget, a pápa magától is hajlandó megadni, de nem szövetségi kötelezettségként. A másik két dologra nézve nem mondott újat. Azzolini ellenében ő (Pázmány) előadta ellenérveit, de hiába. Most tehát egyedüli reménységét a pápába veti, aki április 27-én Castel Gandolfoba ment ki és oda hívta meg őt is audiencziára, mint már régebben, a hely megtekintésére. Előbb azonban Barberini bíbornokkal, ki épen holnap jön vissza Rómába, kíván tárgyalni élőszóval és hozzá ugyanazt írásban is be fogja nyujtani, majd pedig ugyanazon dolgokat és a még addig esetleg érkező újabb augsburgi híreket is elő fogja terjeszteni a pápának is. Ha azt látja, hogy sikerre nincs kilátás, még a nyári hőség előtt elhagyja Rómát. Megküldi a tizedekről szóló pápai bullát.

Augustissime Cæsar.
Domine clementissime.

Ut superioribus literis ad Ma^{ttem} V^{ram} perscripsi, Sanctitas Sua ad tria puncta, nomine Ma^{ttis} V^{ræ} a me proposita, et ad iteratam instantiam meam, ante octiduum, responsum ex scripto legit: addendo, hanc esse concordem Cardinalium deputatorum Sententiam. Quia tamen Sanctitas Sua, pro uberiore declaratione omnium, remiserat se ad D^{ni} Azollini relationem, expectavi patienter D^{ni} Azollini adventum. Qui ante dies quatuor adveniens, primo: rationes multas attulit, ob quas Sanctitas Sua nullo modo potest oblato fœderi locum dare. Nam inprimis, constitutum habet, Catholicis Principibus omnibus æqualem se Patrem exhibere, nec admittere, quo adstringatur ad offendendum aliquem ipsorum. Deinde, etsi pacis Ratisbonensis conciliator fuit etiam Nuncius Suæ Sanctitatis, fidejussor tamen pro ejus conservatione nunquam fuit Sua Sanctitas. Ac proinde, in negocio Pinarolæ se misceri nolit. Ad hæc: Grisones quidve qualiterve agant, ad Suam Sanctitatem non pertinere, cum ipsi hæretici sint. Præterea, vigore fœderis forma præscripta ineundi, etiam cum hæreticis Principibus colligare se deberet Sanctitas Sua, si forte aliqui ipsorum fœderi nomina darent: non posse autem Sanctitatem Suam ad defensionem Hæreticorum Principum se colligare. Insuper: fœdus illud ad defensionem legum et statutorum Imperii adstringit fœderatos: atqui inter illa statuta permulta sunt Catholicæ religioni præjudicantia, et nominatim pacificatio Passaviensis. Ad quorum conservationem impossibile est, ut sedes Apostolica se adstringat.

Ultimo denique addebat: Fœdus hoc non alio fine suscipi, quam ut fœderati subsidia conferant. Sua vero Sanctitas etiam absque ullo fœdere parata est conferre, quod potest; per modum subsidii, non ex obligatione fœderis. Illud quoque obiter suggessit D. Azollinus: insolitum esse, ut fœderis tabulæ ac conditiones conficiantur, nisi prius communicentur consilia cum iis, qui fœderi adsciscuntur.

Secundo, recepit Dnus Azollinus, quod Sanctitas Sua actura sit, prout egit hucusque, cum Rege Galliæ, ut a fœdere Sueci desistat.

Tertio, difficultates Cameræ Apostolicæ enumerando, excusavit, non posse, prout Sanctitas Sua vellet, uberiora nunc subministrari auxilia.

Hæc est tota Azollini relatio. Ego multa in singulis replicavi, sed frustra. Nihilominus tentandam existimavi ultimam instantiam. Et quia Sua Sanctitas proximo die Mercurii, summo mane, ad Castellum Gandolffi perrexit, antequam discederet, petii per Dnum Cardinalem Barberinum audientiam, quam Sua Sanctitas in Castello se daturam recepit (nam et antea me invitaverat, ut locum illum viderem). Interim vero, quia crastina die Dnus Cardinalis Barberinus huc Romam venturus est, prævenire ipsum volo. Et puncta, quæ sub litera *A* Mattı Vræ repræsento, tractabo oretenus copiose, et scripto quoque simili exhibebo.[1] Postea vero eadem ipsa, et si quid præterea interim occurret, ex cursu rerum circa Augustam gestarum, Suæ Sanctitati referam efficacissime. Ac denique, si omnino nihil promoturum me advertero, antequam occupent æstivi calores, abire hinc cogito. Non intermisi hactenus Mattı Vræ quothebdomadis (sic!) scribere. Mitto Bullam ante octiduum publicatam de Decimis. Deum orans, ut Majestatem Vram felicissime tueatur.

Romæ 1. Maii 1632.

Sacratissimæ Mattis Vræ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana“, Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 31r—32v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Card. P.“) P. P. kezeírása. Egykorú másolata és külön olasz fordítása pedig: ugyanott 32. és 33. lapok között lévő (32a jelzésű) 3 lapon (6. oldal). Közölte már e szöveget *Mednyánszky* i. m. 82—84. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 28. l.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 317., 536. l., 1044—1046. j.

[1] Ezen irat alatt mindenesetre Pázmánynak Barberini bíbornokhoz május 3-án benyujtott alábbi irata értendő, és pedig annak jelenleg Bécsben (Staatsarchiv, Romana, Weisungen 50.) őrizett példánya.

737.

1632. MÁJUS 3. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

(Egy nem kézbesített, bár már aláírt levél.)

Daczára annak, hogy a pápától a császár nevében előterjesztett pontokra nézve elutasító választ vett, nehány megfontolásra méltó körülményre hívja még fel a pápa figyelmét: 1. Ha a katholikusok serege Németországban legyőzetnék, Európa kath. lakosságának fele az eretnekség prédájává lenne, mert Németország lakossága feléri (!) vagy túl is haladja (!!) Spanyolország, Francziaország és Itália lakosságának együttes számát. 2. A Szentszék iránti tisztelet és szeretet rovására volna az, ha a Szentszék a katholikusokat nem segítené, akár végződnék ezeknek háborúja győzelemmel, akár nem. 3. A Luther-féle reformáczió óta ehhez hasonlítható veszélyben az egyház soha sem volt, ily veszélyben a pápa, ki a császároktól kapta világi birtokát, köteles volna a császárnak segítségére sietni. Ezen okok alapján a rendesnél nagyobb hadi segélyt kér a császár részére. Ezen pénz előteremtésére szolgálhatna a három évre kivetendő pápai tizednek eladás útján egyszerre való átengedése a császárnak. De ezenkívül kívánatos volna, ha a pápa a kath. fejedelmeket szövetség kötésére buzdítaná. A császár által javasolt szövetség tervezetét, a lényeg érintése nélkül, könnyen lehetne úgy módosítani, hogy a pápa is elfogadhatná, jelenlegi aggályai daczára is.

Eminentissime ac R^ndissime D^ne Patrone observandissime.

Quamvis, nuper Sanctitatis Suæ[1] mentem intellexerim, circa puncta, quæ Cæsaris nomine repræsentaveram. Quia tamen aliqua consideratione digna occurrebant, necessarium existimavi, ea ipsa quam brevissime Sanct^ti Suæ consideranda offerre.

In præsenti igitur rerum Germaniæ statu, primo considero: Quod si Exercitus Catholicus ob defectum stipendiorum et paucitatem Militum cladem acciperet (quod clementer avertat Deus), media pars Catholicorum Europæ, in prædam hæresis cederet. Siquidem, opinione mea, Germania adæquat, imo superat magnitudine Hyspaniam, Galliam et Italiam, simul sumptas.

Secundo considero. Quod sive Catholicus Miles vincat, sive vincatur, absque notabili aliquo Sedis Apostolicæ subsidio, non solum detractiones ac offensiones variæ nascentur passim in animis Catholicorum, sed reverentia etiam ac amor erga Sedem Ap^licam ac Sanct^tem Suam vehementer imminuetur.

Tertio considero. Quod Sanct^tas Sua, non solum, ut pater et caput et Pastor, in tam extraordinario periculo, cui similis ab exorta hæresi Lutherana nunquam fuit (siquidem tot Reges ac Principes nunquam

[1] Ezen „Suæ“ szó Pázmány kezeírását mutatja.

in exitium Catholicorum conjurarunt, tantam stragem militiæ ac Provinciarum nunquam dederunt), extraordinaria et notabilia remedia adhibere teneatur. Præsertim, si consideramus, Imperatores olim ipsum caput Imperii, Romam,[1] Sedi Apostolicæ contulisse, ea haud dubie spe, quod in gravibus Imperii periculis Sedes Apostolica assistentiam competentem non sit denegatura.

His considerationibus suppositis, Suæ Sanctti humillime supplico: velit aliquam insignem ac notabilem Summam Cæsari subministrare, ut, si vincat Cæsaris Miles, Apostolico subsidio premi possit hostis; si quid secus accidat, recolligi vires possint.

Modus vero, quo hoc absque ullo Suæ Sanctis incommodo fieri potest, is est, ut ex Decimis, quas pro Cæsaris subsidio Sanctas Sua exigere constituit, ternas saltem anticipato vendi curet, etiam cum aliquo notabiliori lucro emptorum; atque hanc Summam Imperatori administrari de præsenti faciat. Hoc et sine ullo Suæ Sanctis incommodo, et celeriter fieri potest.

Præterea, licet subsidium præsens bello gerendo maxime necessarium sit; tamen ad publicam Christianitatis pacem conservandam, non minus necessarium videtur, ut Sanctitas Sua ad animos Catholicorum Principum in unum fœdus colligandos omnem conatum conferat; ut scilicet virtus unita fortior evadat, et defensionis expensas ac onera facilius singuli ferant: siquidem, plures concurrendo, quisque minus conferre debebit, quam si unus vel alter onus belli ferret.

Et licet Sanctas Sua, in formula fœderis oblati, ejusmodi considerationes habeat, quæ Sedi Aplicæ convenire non existimantur; tamen, sublatis ejusmodi clausulis, substantia negocii videtur posse subsistere, si fœdus ineatur, ad defensionem Imperii et Principum Catholicorum, contra colligatos Hæreticos. In his terminis, quin maximo Sedis Aplicæ decoro fœdus a Sancte Sua iniri possit cum Principibus Catholicis, nemo dubitare potest.

Itaque, Eminentiam vram quam possum instantissime rogo: velit Sancti Suæ nunc Roma absenti, hæc proponere, ea efficacia, quam rei

[1] Pázmány, úgy látszik, vagy azon az álláspontón volt, hogy a német-római császárok hűbérként adták Rómát a pápáknak, vagy pedig még a „Constantiniana donatio“ álláspontján volt, és így ő Nagy Konstantinnak Rómából Konstantinápolyba való átvonulásában és a nyugati császároknak is Rómától való távolmaradásában Rómának a pápa kezére való bocsátását látta. Történeti igazság csak annyi, hogy Nagy Konstantin nagy jótevője volt a római egyháznak, Pipin és Nagy Károly pedig megteremtői voltak az egyházi államnak. Magát Róma városát semmiesetre sem Pipin és Nagy Károly adományozták a pápának.

magnitudo requirit. Ego quoque, qua die Sanctᵗᵃˢ Sua jusserit, paratus sum uberius hæc omnia coram declarare.

Hisque maneo Eminentissimæ ac Reverendissimæ D. Vʳᵃᵉ

Humillimus servitor

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, Pázmány kezeírásával:

Copia scripti exhibendi hac hebdomada sequenti.

Ezen levélnek másoló által írt egy példánya, Pázmány sajátkezű aláírásával („Cardlis Pazmany") ellátva, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Weisungen und Noten, 50. fascic., utolsó füzet, fol 13ʳ—14ʳ.

Ezen irat, daczára az aláírásnak, csak fogalmazványnak (nem is másolatnak) tekinthető, amelyet Pázmány ilyen szövegezésben akart május 3-án átküldeni Barberini bíboroshoz és, hogy a császár is ismerje már előre e fontos levél szövegét, egy már általa (Pázmány által) aláírt példányt — talán a rajta látható foltok és a Pázmány által tett egy kiigazítás miatt — elküldötte II. Ferdinándhoz, mint az ezen uralkodóhoz 1632. május 1-én írt levelének „A" mellékletét (ezen „A" betü is rajta van még a levélen, bár már nem az eredeti, május 1-i levélhez van most mellékelve, az eredeti ugyanis a bécsi id. levéltárban: „Romana", Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 31ʳ—32ᵛ alatt van). Később azután Pázmány változtatott, de kizárólag stiláris szempontból (semmiféle tartalmi változtatással), a szövegen és ezen változtatott szövegű és tényleg Barberinihez is elküldött levélnek másolatát is elküldte II. Ferdinándhoz (az 1632. május 8-iki levél „A" melléklete), amelynek eredetijét Rómában megtaláltam, a vatikáni könyvtárban: Barber. Lat. cod. 2629., fol. 78ʳ—79ʳ.

Fenti közlés (a tollban maradt szövegnek közlése) a bécsi másolat után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 36. l. 4. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 252. l. 3. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel III. k., 318. és 356. l. 1048. j.

738.

1632. MÁJUS 3.

RÓMA.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.[1]

(A tényleg benyujtott levél.)

Tartalma ugyanaz, mint a 736. számú levélé, amelytől több helyen különbözik stiláris szempontból.

Eminentissime ac Rˢˢⁱᵐᵉ Domine Patrone observandissime.

Quamvis nuper Sanctitatis Suæ mentem intellexerim circa puncta, quæ Cæsareæ Majestatis nomine proposueram; quia tamen occur-

[1] Az ezen dátumot viselő, imént közölt levélszöveget Pázmány nem küldötte el Barberininak, hanem akkor, mikor még Barberinihez benyujtani tervezte, elküldötte előre II. Ferdinándnak, de utólag átdolgozta a levelet, és ezen átdolgozott levelet be is nyujtotta Barberinihez: ez az itt a sor felett álló szöveg.

runt[1] nonnulla magni ponderis, necessarium existimo ea ipsa Sanctitati Suæ repræsentare.

Igitur, in hac præsenti rerum Germaniæ statu:

Primo considero: quod si exercitus Cæsareus, ob defectum stipendiorum et paucitatem militum cladem acciperet (quod clementer avertat Deus), media pars Catholicorum Europæ in prædam cederet hæresi. Siquidem, opinione mea, Germania adæquat, imo superat magnitudine Hispaniam, Galliam, Italiam simul sumptas.

Secundo considero, quod sive miles Cæsareus vincat sive vincatur, non solum detractiones ac offensiones variæ nascuntur passim in animis Catholicorum Septentrionis, sed reverentia etiam et amor erga Sedem Apostolicam et Sanctitatem Suam vehementer imminuetur, si notabilia in his temporum difficultatibus subsidia non adhibeantur.

Tertio considero, quod Sanctitas Sua, non solum ut Pater et Caput et Pastor, extraordinaria ac notabilia remedia adhibere teneatur, in hoc tam extraordinario periculo, cui simile numquam fuit ab exorta hæresi Lutherana, quum tot Reges ac Principes numquam in exitium Catholicorum conjurarint: tantam de Catholico exercitu victoriam numquam reportarint: numquam tot Catholicorum Provincias aperto Marte occuparint, quot hodie; verum etiam[2] peculiari vinculo Sedes Apostolica Christianissimo Imperatori (ita enim publicæ preces Ecclesiæ Cæsarem indigitant), tamquam Primogenito et Protectori Sedis Apostolicæ, succurrere debere videatur, eo quoque nomine, quod Imperatores Caput Imperii, Romam, Sedi Apostolicæ contulerint, ea haud dubie spe, quod in gravibus Imperii periculis, Sedes Apostolica assistentiam competentem non sit denegatura.

His considerationibus suppositis: Suæ Sanctitati humillime repræsento, necessarium vel maxime esse, ut hoc tempore, extraordinario aliquo subsidio succurrat Sanctitas Sua, ad commune incendium restinguendum, quod nisi, dum procul est, restinguatur, verendum, ne viciniora quoque depopuletur. Si enim exercitus Cæsareus victor evadat, Apostolicæ Sedis subsidio premendus erit hostis, ut ad radicem hæresis applicari possit securis. Si (quod Deus nolit) cladem accipiat Catholicus exercitus, recolligi vires debebunt, ne malum latius serpat, quod sine auxilio Sanctæ Sedis vix est possibile.

[1] *Ciaconius* (Vitæ Pontif., ed. 1677. col. 575.) múlt időben közli ez igét („occurrerunt"); lehet, hogy az általunk másolt példány rövidítve írta a multat és így lett azonossá a jelen idő formájával. A „contextus"-nak a múlt idő jobban felel meg.

[2] Itt ezen fogalmazás helyrehozza a fenti (737. sz.) fogalmazás hibáját, ahol a „non solum" ellentéte tényleg megvolt ugyan, de kötőszóval kiemelve nem volt.

Et quamvis munificæ largitati Sanctitatis Vestræ terminos figere nec possim nec velim; neque alia et quidem luculentiora succurrendi media exclusa cupiam: modus tamen, quo absque ullo Sanctitatis Suæ incommodo succurri in parte possit laboranti Septentrioni, is occurrit, ut ex decimis, quas pro Cæsaris subsidio Sanctitas Sua exigere constituit, ternas saltem anticipato vendi curet, et hanc quoque summam Imperatori administrari, de præsenti faciat.

Præterea licet subsidium pecuniarium bello gerendo maxime necessarium sit: tamen ad publicum Catholicorum bonum, in primis necessarium videtur, ut Sanctitas Sua, ad Catholicos Principes in unum fœdus colligandos, omnem Paterni affectus conatum conferat: quo virtus unita fortior evadat, et defensionis onera facilius singuli ferant. Siquidem quisque e multis modicum conferendo plus efficitur, quam si unus quispiam onus ferat.

Et licet Sanctitas Sua in formula fœderis oblati aliqua censeat ejusmodi esse, quibus assentiri haud possit. Tamen si recisis ejusmodi clausulis, fœdus ineatur, ad defensionem Imperii et Principum Catholicorum, contra colligatos hæreticos, quin fœdus his ipsis terminis conceptum Sedi Apostolicæ decoro fieri possit, dubium non videtur.

Sua igitur Sanctitas dignetur hac in re mentem suam aperire. Quod ut per Eminentiam V. assequar, magnopere rogo; maneoque ejusdem

humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany, m. p.

Ezen levélnek eredetije, egész szövegében Pázmány kezeírása, a vatikáni könyvtárban van: Barb. Lat. cod. 2629., fol. 78^{r}—79^{r}. Dátum nincs a levélben, de tartalmából (békekötés) következtethető, hogy az április 24-iki audienczia után lőn megírva és pedig május 6-ika előtt; Barberini bíbornok ugyanis a levél hátsó, üres (79^{v}) oldalára ezt írta fel: Ricevuta 6. maggio in Castel Gandolfo: lettera del S. Card. Pasman. Ezen Pázmány-levélre a pápa nevében Azzolino római püspök élőszóval adott választ (Barb. Lat. c. 2629., fol. 113. és k.).

Fenti levélnek kelet és aláírás nélküli egykorú másolata (amelyre maga Pázmány írta reá sajátkezűleg ezt: „Copia, A.“), fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban, mint a II. Ferdinándhoz május 8-án írt levélnek melléklete: „Romana“, Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 36^{r}—37^{r}. A kelet még pontosabban meghatározható az esztergomi prímási egyházi levéltárban levő másolatnak (*Fraknói,* P. P. és kora III. k., 36. l., 4. j.) felírásából: „Scriptum D. Cardinali Barberini exhibitum 3. Maii. Közölték már e levelet: *Ciaconius,* Vitæ Pontif. (ed. Rom. 1677.) IV. k., 575. has., és ennek nyomán *Katona* (Hist. crit. XXXI. k., 532—534. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

739.

1632. MÁJUS 7. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Utal Augsburg város Gusztáv Adolf által való elfoglalásának jelentőségére, ezáltal ugyanis Bajorország megnyilt előtte; továbbá említi a svédek kegyetlenkedéseit bajor földön, reámutat a svéd király nyilvánvaló törekvéseire, a bajor választófejedelemmel szemben (tekintettel a svéd-franczia szövetségben a bajor herczegre nézve kikötött sértetlenségre) elkövetett szószegésére. Úgy véli, hogy vagy Regensburg ellen vonul és a Dunán való átkelést biztosítván Bécsig nyomul elő és a császárt zárja körül, vagy pedig Salzburgot vagy Tirolt elfoglalván, útat nyit magának Itália felé, amit könnyen megtehet, tekintettel hatalmas tartalék-seregeire a szász, a hesszeni és más fejedelmek alatt. Ilyen körülmények közt a császár nevében újból kéri a pápát, hozná létre a katholikus fejedelmeknek szövetségét és nyujtana alkalmas segélyt a közös védelemre.

Eminentissime ac R^dme^ D^ne^ Patrone observandissime.

Quod Eminentiam V^ram^ crebrius interpellare debeam, facit et Cæsareæ Ma^ttis^ Commissio et conscientiæ obligatio, cui me aliter satisfacere non posse video, quam si publica Christianitatis pericula Suæ Sanctitati exponendo, opportuna media sollicitem.

Primo igitur, Eminentiæ V^ræ^ innotuisse scio, amissa Augusta Lici [1] fluminis transitum a Sueco occupatum esse, Electorem vero Bavarum Ingolstadium remeasse. Hoc est Bavariam, quanta quanta est, in potestatem Sveci devenisse: Provincia enim illa aperta est, nec ullis firmata munimentis. Atque ita, flos Catholicæ Religionis in Germania præda est hæresis.

Secundo. Certa relatione habemus nunquam alibi tam crudeliter, ac insolenter usum esse victoria hostem, ac in Bavaria: horror enim est referre, quam fœda, quam crudelia patiatur Catholicus ille populus ob odium videlicet Catholicæ religionis.

Tertio. Et quamvis hucusque omnes actiones Regis Sveciæ ostenderint, scopum ipsius non eum duntaxat esse, ut Domus Austriacæ potentiam in Germania premat, sed potius, ut Catholicos Principes, tam Ecclesiasticos, quam Sæculares atterat, imo funditus evertat: id tamen nunc ostendit evidentius, cum immediate Bavariam invadere voluit.

Quarto. Quam parum possit apud Svecum vel authoritas vel potentia Regis Christianissimi, luculenter ostendit Bavari Electoris oppressio. Nam licet inter capitula fœderis inter Christianissimum

[1] Licus (Lycus, Lecus, Lechus) = Lech folyó Augsburg mellett.

Regem ac Electorem iniți, illud primarium fuerit, quod Bavarus ab omni invasione hostili immunis pronunciabatur, ac arma sufficientia ad defensionem promittebantur: nunc tamen omnia aliter fieri res ipsa loquitur.

Quinto. Victoria tumens rex Sveciæ, verisimile est, eo curas suas convertet, ut conjunctionem Cæsarei militis cum Bavaro præpediat. Præterea post devastatam Bavariam et opes florentissimæ Provinciæ direptas, unum e duobus facturus videtur. Vel recta Ratisbonam perget occupatoque Danubio Viennam iter intendet, ut Imperatoris personam obsideat; vel certe occupata Salisburgensi aut Tyrolensi provincia, viam sibi aperiet in Italiam validoque præsidio imposito, tantisper liberum ingressum tuebitur, donec totis castris invadendi opportunitatem habeat: nulla enim vis est in iis provinciis, quæ obsistere possit armis Sveciis. Et quum alios quoque validissimos exercitus habeat Rex Sveciæ, sub Duce Saxoniæ, sub Hasso aliisque Principibus, facile pluribus in locis gerere bellum poterit.

Quæ cum ita sint, Cæsareæ Majestatis nomine, rursus ad Sanctitatem Suam recurro ac instantissime rogo: ne navem Catholicam in Septemtrione pene mersam deserat: sed animos omnium principum Catholicorum uniat ad communem defensionem, et auxilia opportuna sine mora suppeditet. Vereor enim, ne, si occasio elabatur, sero ac sine fructu velle incipiat Sanctitas Sua, quod hoc tempore utiliter fieri posset.

R^dissimum Episcopum Azollinum patienter expectabo, et quando Sanctitati suæ opportunum videbitur, privata Ecclesiæ meæ negocia humiliter repræsentabo. Interim manus Eminentissimæ ac R^dmæ D. V^ræ humillime veneror meque gratiæ ejusdem committo.

Romæ, 7. Maji 1632.

Eminentissimæ ac R^dmæ D. V^ræ

Humilliss. et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 2629. fol. 83^r—85^v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Ugyanezen levélnek dátum és aláírás nélküli egykorú másolata (melyre Pázmány sajátkezűleg írta reá ezt: „Copia B.", t. i. ez volt a május 8-án II. Ferdinándhoz írt levélnek másik melléklete) fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Romana", Berichte, Fascik. 49., letztes Heft, fol. 34^r—35^r. E másolatból hiányzik a levél utolsó bekezdése („Rdiss. Ep. Azollinum" etc.).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 37. l. 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 252. l. 4. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k. 1049. j.

740.

1632. MÁJUS 8. *Kiadatlan.*

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Utal a Barberini bíbornokhoz intézett május 3-iki első, majd ugyanazon dátum alatti, megváltoztatott szövegű levelére, amelyre eddig még nem kapott más választ, mint hogy Azzolini „államtitkárt" fogja legközelebbi hétfőn a bíbornok elküldeni. Közbejövén az Augsburg elestéről szóló vészhír, külön lovas küldöncz útján ennek előadása mellett megújította a pápához ismételten beterjesztett kérelmet (szövetség, hadisegély). Némi reményének ad kifejezést, ha nem is a kívánt mérvben fog az megvalósulni, aminek oka egyrészt a spanyolok iránt való gyanakodás és a franczia királyban való bizakodás. Egy-két hét mulva tisztulni fog a helyzet. Pünkösd táján készül visszaindulni, hacsak valami rendkívüli tovább itt nem tartja. Reméli, hogy az uralkodó közelebb küld már végre levelet, mert eddig csakis a Velenczében Rossinál hagyott levelére vett választ.

Augustissime Cæsar D^ne^ Clementissime.

Ante octiduum M^tti^ V^æ^ scripseram, me rursus et viva voce copiosius, et scripto adstrictius considerationes quasdam per Card^lem^ Barberinum Suæ Sanctitati propositurum. Feci id die Martis [1] proximo, dum huc advenisset Card^lis^ Barberinus. Sed in illo scripto, quod M^tti^ V^æ^ miseram, immutavi aliquid, ob dignas considerationes, et ad verbum hoc modo scriptum exhibui, prout sub litera *A* transmitto. Responsum hucusque aliud non habui, quam quod D^s^ Card^lis^ Barberinus scribit ad me, Episcopum Azollinum, Secretarium Status, ad me mittendum die Lunæ. [2]

Interim advenit Nuncius Augusta, de successu illic infelici. Quocirca judicavi expedire, ut hac occasione novam instantiam faciam. Et ita hodie expedivi unum equitem, cum literis ad Card^lem^ Barberinum, quarum copiam sub litera *B* transmitto M^tti^ V^æ^. [3]

Quicquid in mentem mihi venire potest, ad negotii promotionem, non intermitto: Atque idcirco ea, quæ viva voce hucusque proposui, etiam scripto exhibere volui, ut constare omnibus possit, quanta diligentia et quo filiali respectu M^as^ V^a^ cum Sua Sanctitate processerit.

Ego hucusque non penitus abieci spem, quod Sua Sanctitas nova consilia capiet; quamvis eam animi applicationem non spero, quam res tanta exigeret. Et video, 1. quod suspecta hic habeantur arma Hispanica; 2. quod spes maxima sit in Rege Galliarum. Quæ omnia faciunt, ut firmissime credam, præter aliquam apparentiam, nihil hinc

[1] Mivel itt Pázmány az ő május 3. levelére (husvét utáni III. vasárnap utáni hétfő) utal, világos, hogy ő nem a levéldátum napján (hétfő), hanem másnap, kedden („die Martis"), tárgyalt a bíbornokkal.

[2] Ez a hétfő csakis 1632. május 10-ike lehetett, mert május 9-ike vasárnap volt (IV. vasárnap husvét után).

[3] Ezen levél alatt mindenesetre a Barberinihez május 7-én írt levél értendő (fenti: 739. sz.)

sperari posse. Intra unam tamen alteramve hebdomadam apparebit eventus. Et ego circa Pentecosten (si videro ulteriorem hic moram esse inutilem) movebo domum versus, nisi aliquid occurrat, quod moram necessariam ostendat. Constitutum enim habeo non interrumpere negotium, quoadusque vel minima spes superfuerit, aliquid promovendi. Interim spero me aliquid literarum a M^te V^a accepturum. Nam ex quo Romæ sum, non nisi unicas easque brevissimas accepi Ma^ttis V^æ literas, quibus responsum fuit ad meas, Venetiis apud D. Nicolaum Rossi relictas.

Deum optimum ex animo rogo, ut M^tti V^æ de hostibus victoriam præbeat, ac una cum Augustissima Imperatrice ac Serenissimis liberis diu felicissime tueatur.

Romæ 8. Maji 1632.

Sacratissimæ Mis V^æ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, melyet egész terjedelmében Pázmány Péter sajátkezűleg írt, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fasc., utolsó füzet, fol. 33^r—33^v., 38^r. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Ezen (május 8-án) levélhez voltak mellékelve Pázmány május 3-án (a tényleg Barberinihez elküldött szövegben!) és május 7-én írt leveleinek másolatai.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 36. l. 4. j.

741.

1632. MÁJUS 10. KÖRÜL. (?)

RÓMA.

VIII. Orbán pápához.

Pázmány felterjesztése a pápához négy új püspökségnek az esztergomi főegyházmegyéből való kihasítása iránt.

Beatissime Pater.

Nimis longum esset difficultates ac miserandum statum Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis singillatim recensere. Posteaquam enim Strigonium sedes ipsa Metropolitana in Turcarum potestatem venit, magna pars Diœcesis Turcis subdita, et sensim in varias hæreses distracta est, ita, quod vix decima pars Diœcesis sit catholica. Causa tam miserandæ mutationis non tantum Turcica Tyrannis fuit, sed et diuturna vacatio Sedis Archiepiscopalis. Ipsis enim 28 annis[1] viduata

[1] Hihetőleg téves olvasása a 23-nak: Verancsics halála (1573) és Fejérkövi István érsekké való kineveztetése (1596) közt 23 év esik csak. A hédervári példány (tévesen!) betükkel is kiírja: „viginti octo annis".

fuit Pastore Ecclesia. Nam ut Regius Fiscus Archiepiscopales proventus percipere posset, vel consentientibus vel tacentibus Nunciis Apostolicis, nullus tot annorum decursu nominatus fuit Archiepiscopus. Atque horum annorum 28 decursu ista sane diœcesis [1] in hæreticam pravitatem degeneravit.

Porro maximam occasionem ruinæ dedit etiam amplitudo nimia diœcesis, cum enim totius anni cursus non sufficeret, ut singulas Parochias adire et visitare Archiepiscopus posset, Archidiaconi undecim constituti sunt in Capitulo Strigoniensi, qui totidem Provincias Archiepiscopo subjectas visitarent. Quia tamen visitatio hæc non ea diligentia peragebatur ab Archidiaconis, quam pastoralis vigilantia exercere tenetur, multi in dies errores hoc quoque ex capite oriuntur. Moderno vero tempore, etsi Archi-Diaconatus nomina remanserint, quia tamen pleræque provinciæ ita hæresi infectæ sunt, ut vix unus Sacerdos Catholicus subsit Archi-Diacono, idcirco vastæ diœcesis pars maxima non tam visitationem requirit, quam assiduam vigilantissimi Pastoris præsentiam, quo aberrantes a fide inducantur in gremium Ecclesiæ Catholicæ.

Cum igitur impossibile sit, ut Archiepiscopus ea quam maxima diligentia attendere possit toti Diœcesi, ejus fui semper opinionis, quod in Diœcesi Strigoniensi quatuor novi Episcopatus erigi deberent, qui e vicino attenderent ovibus, idque valde exigua immutatione proventuum Archiepiscopalium fieri posse, quippe cum ex proventibus mensæ Archiepiscopalis vix quinque millia florenorum decederent, et tamen, paucorum beneficiorum applicatione addita, quilibet ex quatuor Episcopis septem vel octo millia florenorum annue perciperet.

Primus igitur Episcopus esse deberet Scepusiensis, nam et antea Episcopatus (sic!) fuit illic, nunc vero Præpositus est Scepusiensis. Hæc igitur Præpositura in Episcopatum mutari potest, et jam de facto Capitulum illic est Canonicorum duodecim honeste provisum. Huic Episcopo administrandi essent tres Comitatus ampli satis, qui nunc Archiepiscopo subsunt, uti sunt: Scepusiensis, Liptoviensis, Arvensis, quorum Decimas Episcopus perciperet [2] pro se. Incorporari posset Episcopatui beneficium simplex Capellæ corporis Christi in eadem Ecclesia Scepusiensi fundatum, quod in manibus sæcularium fuit sedecim millibus florenorum oppignoratum, sed a me liberatum nunc in manibus meis est.[3]

[1] *Mednyánszky* (i. m. 108.) a szöveget így közli: „tota fere diœcesis“ etc.

[2] *Mednyánszkynál:* „percipere“, a hédervári példányon pedig: „reciperet pro se“.

[3] A Múzeum kéziratában és a hédervári példányban: „in manibus ejus est“ van, de itt Mednyánszky olvasása a helyesebb, mert valóban Pázmány váltotta ki a zálogból a szepesi kápolnát és ő később a szathmári kollegium-alapítványnak engedte át.

Fenti szövegnek egy kézirati, újabb másolata fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában: 2212. Fol. Lat. sz. codex („Collectio Manuscriptorum") 150—152. l. Nyomtatásban közölt egy, ettől némileg eltérő szöveget: *Mednyánszky:* Petri Pázmány Legatio Romana, Pestini, 1890. 108—109. l. Fenti közlés a M. Nemzeti Múzeum példánya után történik; mégis *Mednyánszky* főbb eltéréseinek jelzése mellett. Dátumot nem visel egyik példány sem, de *Mednyánszky* Pázmány római követsége idejéből és pedig 1632. május 10. körül írottnak látszott nézni e levelet, ami valószínű is. Egy harmadik, a M. Nemzeti Múzeuménál régibb, de nem egykorú másolat fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok", 49. sz. kódex 22. lapján. Egy negyedik régibb, de nem egykorú másolat pedig: Budapesti Egyetemi Könyvtár, Collectio Kaprinai, LXXI. 4° köt., 524. 527. l.

A szöveg láthatólag csonka, mert az alapítandó 4 püspökség közül részletesen csak a szepesit említi; de nem nehéz kiegészíteni a többi 3-nak nevét és adatait a fenti 599. számú iratból (II. köt., 115—116. l.).

742.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától a Pálosok reformálására apostoli Visitatorok küldését kéri.

Beatissime Pater.

Sæpius antea Sanctitatem Vestram demisse rogavi, ut pro visitando ac reformando Ordine Sancti Pauli, primi Eremitæ, cujus Generalis in Ungaria residere solet, Personas idoneas nominare, ac cum plena potestate expedire dignaretur. Id ipsum nunc a Sanctitate Vestra instanter peto; magna enim necessitas est hujus reformationis. Propono autem Sanctitati Vestræ pro hoc munere Reverendissimum Dnum Joannem Tomco Episcopum Bosnensem et Reverendum Patrem Basilium Capucinum, qui nunc ex voluntate Sanctitatis Vestræ Viennæ degit. Et quoniam ab antiquissimis temporibus ex Apostolicæ Sedis indultu Protector illius Religionis est Archiepiscopus Strigoniensis, Sanctitas Vestra inserere dignetur Instructionibus Visitatorum, ut directionem rerum ordinandarum ad me referant, ac demum Sanctitati Vestræ pro confirmatione proponantur, quæ consensu communi opportuna videbuntur. Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

743.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától ereklyéket kér.

(Ejusdem Petri Pázmány Cardinalis ad Suam Sanctitatem de Reliquiis. Romæ 10. Maii, 1632.)

Beatissime Pater.

Cum in permultis Ungariæ partibus Altari portatili utendum sit creberrime, Reliquiæ autem desint, tot Altaribus imponendæ: supplico Sanctitati Vestræ, velit Reliquias aliquas in hunc usum concedere. Præterea, ut memoria Sanctitatis Vestræ maneat in Ecclesiis Ungariæ, dignetur Sanctitas Vestra insignes aliquas Reliquias concedere, quæ decore ornari asservarique pro tutela Templorum possint, in locis maxime, quibus nullæ Reliquiæ habentur. Servet Deus Vestram Sanctitatem felicissime.

744.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától a „visitatio liminum apostolicorum"-tól való fölmentést kér.

Beatissime Pater.

Et gravis ætas mea, quæ jam sexagesimum tertium annum attigit, et itinerum longa difficultas, et morbis gravata sanitas, et expensarum ingens magnitudo, et pericula diuturnæ absentiæ spem mihi deinceps omnem præclusisse videntur Visitationis Liminum Apostolicorum. Quocirca, ut quietiori conscientia esse possim, Sanctitatem Vestram demisse rogo, velit dispensare mecum circa Visitationem Liminum, vita mea durante.

Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

745.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától a pozsonyi Szent Márton templom részére teljes búcsút kér.

Beatissime Pater.

Corpus S. Joannis Eleemosynarii, post captam a Turcis Constantinopolim, magno Regis Ungariæ Mathiæ Corvini studio Budam translatum. Inde post cladem Ungaricam, Posonii est collocatum, decoro ad summum Altare loco, in Templo Parochiali, Divo Martino sacro. Sanctitatem Vestram rogo, dignetur ad 23. Januarii, qui anniversarius est ejusdem S. Joannis Eleemosynarii, Indulgentias plenarias ad certos annos non limitatas concedere omnibus, qui Sacra Lipsana[1] visitantes, rite confessi communicaverint, et Deum pro conservatione Catholicæ Ecclesiæ et hæresum exstirpatione oraverint.

Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

746.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápának jelentést tesz két régi magyar szokásról (hæresis materialis feloldozása, a licentiatusok liturgiai tevékenysége).

Beatissime Pater.

Quum in Provinciis Strigoniensis Primatiæ hæresis impune grassetur, usus obtinuit, ut Parochi, quos e suis aberrantibus oviculis ad Ecclesiæ gremium Dei auxilio reducere possunt, eos sine omni scrupulo ab hæresi (materiali ut plurimum) absolvant; idque eo vel maxime intuitu, quod moraliter certum sit, absolutionem ipsorum sine periculo suspendi non posse, nec ad Prælatos, ob Diœcesium amplitudinem, recursus facilis haberi possit, præsertim ex Ditionibus Turcicæ servituti subjectis. Hanc consuetudinem usu roboratam saluti animarum expedire animadvertens, turbandam nunquam judicavi, quod ipsum tamen

[1] *Λείψανον* = maradvány, megholtak földi maradványa. Így tehát Sacra Lipsana = egy szentnek ereklyéje.

Sanctitati Vestræ repræsentandum existimavi. Est et aliud solemne in locis Turcico jugo pressis. Licentiati sunt sæculares viri et plerumque tenuiter docti, qui ex libro conciones prælegunt populo, baptizandi et copulandi licentiam a Vicario Generali habent. Idque idcirco duntaxat, quia Sacerdotum inopia necessitatem hanc imponit. Sanctitatem itaque Vestram demisse rogo, committere velit Sacræ Congregationi de Propaganda Fide, ut curam suscipere velit educandorum Ungarorum, qui sacerdotio idonei viderentur, ut per hos, cum majori Catholicorum solatio, animarum cura possit exerceri, remotis Licentiatis.

Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

747.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától a püspöki præconisationalis bullák taxáinak mérséklését kéri az ország püspökei részére.

Beatissime Pater.

Inter alias Ecclesiarum Ungariæ difficultates illud me valde angit, quod Episcoporum a Rege Ungariæ nominatorum consecratio admodum tarde fieri possit, usque adeo, ut aliquando decem et eo amplius anni excurrant post primam nominationem.

Interea vero iidem ipsi, simul nominati, bis terve ad alios Episcopatus digniores nominantur successive. Toto autem hoc tempore, nescio ex quo usu veteri, et habitum Episcopalem deferunt nominati, et proventus percipiunt, et Episcopalem jurisdictionem exercent.

Causam dilatæ consecrationis dicunt esse, quod taxis insolitis expeditiones graventur. Sanctitatem Vestram rogo, dignetur considerare, quod Episcopatus Ungariæ Titulares sint majori ex parte; neque enim in tota Ungaria plures duobus Episcopis locum residentiæ habent; reliqui omnes sedibus per Turcas exclusi sunt.

Præterea, si qui Episcopi bona aliqua habeant, nulla omnino exemtione gaudent; sed perinde, ac sæcularium bona, oneribus, tributis, militum condescensionibus subjecta sunt. Maxima vero pars Episcoporum vel omnino nihil ex Episcopatu percipit, vel adeo parum, ut Capellano alendo non sufficiat; sed ex aliis Beneficiis Ecclesiasticis sustentationem habent. Neque ob aliud Episcopatus suscipiuntur, quam,

ut Suffragiorum Catholicorum numerus in Comitiis augeatur, et ut Seminarium sit, ex quo viri insignes assumi possint.

Supplico Sanctitati Vestræ, ut Prædecessorum Pontificum exemplo velit Episcopos Ungariæ sublevare, ne taxis gravioribus ab ordinis Episcopalis unctione retardentur; neque enim ego modum alium invenire possum, quo ad consecrationis beneficium adigi possint, qui paupertate sua ac taxarum gravitate moram excusant.

Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

748.

1632. MÁJUS 10.

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától a szombathelyi Szent Márton templom részére teljes búcsút kér.

Beatissime Pater.

In provincia mea Strigoniensi, sub Episcopatu Jauriensi Oppidum est, quod Sabaria nominatur; ibi Sanctus Martinus natus et educatus fuit, atque ideo Locus ille confluentium populorum concursu magna veneratione colitur, præsertim die festo, S. Martino dicato. Ipsum quoque Oppidum Catholicæ Religioni devotissimum est, ac Sanctitati Vestræ demisse suplicat, dignetur Indulgentias plenarias pro Festo S. Martini pro Templo Parochiali ejusdem Oppidi concedere ita, ut, qui eo die rite confessi communicaverint et pro exaltatione Ecclesiæ ac hæresum extirpatione oraverint, plenas Indulgentias consequantur, non certo annorum cursu, sed deinceps secuturis temporibus.

Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

Fenti 7 darab levélszöveg újabb másolatban fennmaradt Kaprinainál (Egyetemi Könyvtár, Coll. Kaprin., tom. LXXI. in 4° 529—532. l.), továbbá a Széchenyi-féle kézirat-gyűjteményben: Múzeumi Könyvtár, 2309. Fol. Lat. („Libraria Diplom.") II., nr. 82—87., továbbá ugyanott „Collectio Manuscriptorum" című, 2212. Fol. Lat. kódexben 156—161. l.; továbbá vannak régi másolatok: az esztergomi érseki levéltár „G" betüs kódexében (Litteræ Pazmany, Losy, Lippay), a hédervári grófi levéltárban: „Kéziratok" 49. sz. kódexében („Acta legationis a Petro Pazman Romam susceptæ") 23—24. l. A M. Nemzeti Múzeum 2309. sz. kódexének másolata ezen hédervári példányra hivatkozik.

Fenti 7 darab levelet közölték már: *Mednyánszky* (Legatio Romana, 1830. év, 87. és 103—108. l.), *Miller* (Epistolæ II. köt., 117—126. l.) és részben *Katona* is

(Hist. crit. XXXI. köt., 543—551. lap). Fenti közlés *Kaprinai* nyomán történik. Miller csak az évet (1632.) jelzi, Kaprinai és a hédervári példány az ereklyéket kérő (fenti 743. sz.) levélnél a pontos dátumot is közli („10. Maii 1632.").

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 43. l. 1. j., 252—253. l.; P. P. élete (Tört. Életr.), 253. l.

749.

1632. MÁJUS 15-IKE ELŐTTI NAPOK EGYIKÉN.[1]

RÓMA.

Pázmány Péter VIII. Orbán pápától a bécsi püspök részére bíbort kér.

Beatissime Pater.

Meminisse Sanctitas Vestra potest, quanto affectu Cæsar Augustissimus una cum Serenissimo Rege Hungariæ, et per me, et per literas, Sanctitatem Vestram rogaverit, ut Reverendissimum Dominum Episcopum Viennensem, insignem pietate, doctrina ac rerum gerendarum dexteritate Prælatum, Sacro Cardinalium Collegio adoptaret. Eandem ipsam Instantiam ex voluntate Cæsaris debeo iterare, ac Sanctitatem Vestram maxima instantia rogare, ut tantis, ac Sedi Apostolicæ tam devotis Principibus hanc Gratiam facere velit, idque eo libentius, quod ipsamet Sanctitas Vestra Prælati illius singulares virtutes ac sublimioris Dignitatis Ecclesiasticæ fastigio dignissimas, benigne cognoscere, magna significatione propensæ voluntatis, nuper declaraverit. Optatum Sanctitatis Vestræ præstolabor responsum. Servet Deus Sanctitatem Vestram felicissime.

Sanctitatis Vestræ

Filius obedientissimus

Petrus Cardinalis Pazmany

Primas Ungariæ et Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélnek újabb másolata (Viczay Mihály gróf gyűjteményének 17. lapjára való hivatkozással) fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában: 2309. Fol. Lat. kódex II. köt. 69. sz. a., valamint az esztergomi érseki levéltár „G" betüs kódexében („Litteræ Pázmány, Lippay": 86—87. l.).

Ezen levélszöveget közölték *Mednyánszky* (Legatio 103. l.) és *Miller* (Epistolæ II. k., 117—118. l.) a forrás megnevezése nélkül. Fenti közlés a M. Nemzeti Múzeum kódexe nyomán történik, mégis *Miller* szövege után némely helyreigazításokkal.

[1] A dátum meghatározásánál alapul Pázmánynak II. Ferdinándhoz május 15-én írt levele szolgál, melyben mint mult tényről szól ez ajánlólevél beadásáról.

750.

1632. MÁJUS 15.

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megkapta az uralkodónak április 20-iki levelét, de melléklete, a Barberini Antal bíbornokhoz intézett levél, most is Bécsben maradt feledékenységből. A bajor vereség hallatára és a küszöbön lévő nagy veszedelmek hatása alatt nem szűnik meg szorgalmazni a pápánál a hadisegélyt és a védelmi szövetséget. E czélból május 13-án és 14-én Castel Gandolfoban a pápával és Barberini bíbornokkal beható tárgyalásokat folytatott, de eredményt elérni nem tudott; a pápai kincstár kimerült, ezt hozták fel okul; Grimaldi rendkívüli nuntius már elutazott innét a császárhoz (II. Ferdinándhoz); megbízatásának tartalmáról semmi sem szivárgott ki, segélyt aligha fog hozni. Pedig ő (Pázmány) már bízni kezdett, de csakhamar belátta, hogy az ígért tizedek nem nagy értéket képviselnek, mert 6 tized a pestis és az itáliai háború előtt is csak 200.000 tallért adott; de különben is a tizedből a pápa levonná azt a 10.000 tallért, amelyet havonkint ad most a császárnak és a katholikus ligának. A szövetséget illetőleg, a pápa csak az itáliai fejedelmek védelmi szövetségéről akar hallani és ezt is csak Velencze belevonásával. Mindezen okok alapján úgy véli, hogy fölösleges volna tovább Rómában maradnia.

Augustissime Cæsar, Domine Clementissime.

Vigesima Aprilis exaratas Majestatis Vestræ literas accepi, sed annexæ ad Cardinalem Antonium Barberinum etiam hac vice, oblivione Secretarii, illic mansere.

Occasione calamitatum Bavariæ et impendentium periculorum, non intermitto assidue pulsare, nec solum subsidium præsens, sed et fœdus Principum Catholicorum sollicitare. Quocirca, statim, ac literas Majestatis Vestræ accepi, die 13. præsentis mensis ad Castellum Gandolfii ivi, ubi heri et nudius tertius cum Sanctitate Sua et Cardinale Barberino egi copiosissime; imminentia Italiæ mala, præsentes populi Catholici ruinas, qua potui, verborum efficacia demonstravi, judicia populorum, Catholicorum scandalum, ruinam religionis, omni conatu avertendam esse Pastori commonstravi.

Verum nihil aliud retuli, quam quod antea: Exhausti ærarii difficultates, non voluntatem, obsistere, quominus auxilia suppeditentur.

Discessit hinc D^nus^ Grimaldus, Extraordinarius ad Majestatem Vestram Nuncius, qui, etsi mihi valedixerit ante octiduum, nihil tamen aliud ab ipso intellexi, quam se necdum habuisse Instructionem, nec scire, quid acturus ibi sit. Spes erat (quod et vulgo spargebatur) per ipsum aliquid subsidii submittendum. Ego quoque spem non[1] abieceram; siquidem, ad instantiam meam, de anticipanda aliqua parte Decimarum nonnihil dictum fuerat. Sed ex fundamento intellexi, speciosam magis, quam magni momenti esse hanc Decimam, siquidem sex decimas, etiam ante pestis et belli Italici tempora, vix ducenta millia Scutatorum attigisse; nunc longe minus constituent. Et illa decem millia Scutatorum,

[1] A „non“ szó P. P. kezeírása.

quæ Majestati Vestræ partim, partim Ligæ Catholicæ menstruatim tribuuntur, ex his Decimis defalcanda accepi.

Itaque, cum omnino pro certo Sanctitas Sua declaraverit, de fœdere alio agere nolle, quam quod Italiæ Principes ad Italiam defendendam jungat, idque Sua Sanctitas non aliter adibit, nisi Veneti ingrediantur; præterea, cum et illud resolutum sit, præter exiguas illas Decimas, nullum Majestati Vestræ auxilium hoc tempore suppeditandum, cum, inquam, hæc ita se habeant, nec ex honore Majestatis Vestræ, nec ex utilitate publica esse existimo, ut, hic diutius inutiliter hærendo, spes etiam Majestatis Vestræ pendentes teneam.

Copiam Scripti, quod in negotio Reverendissimi Domini Viennensis concepi, Majestati Vestræ mitto,[1] responsum in hac saltem re ut optatum reportem, laborabo. Deum interim in locis Sanctis exorando, ut Majestatem Vestram contra hostes Dei et Fidei triumphantem reddat.

Romæ 15. Maii 1632.

Sacratissimæ Mattis Vræ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen (1632. május 15.) levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana“ Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 39r—40r. Csak az aláírás és egy közbeszúrt „non“ szócska P. P. kezeírása. Egykorú másolata, megvan az esztergomi herczegprímási levéltár „G“ betüs kódexében a 86. lapon. Közölték már e levelet: *Mednyánszky* (Legatio 85—86. l.) és *Miller* (Epistolæ, P. P. II. k., 98—100. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 28. l. 1. j., 39. l. 2. j.

751.

1632. MÁJUS 22.[2] *Kiadatlan.*

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megkapta az uralkodónak újabb levelét, igyekezni fog az ajánlott személyek tanácsával élni és lehető enyhe fellépéssel a pápa elé terjesztett ügyet szorgalmazni. Ascensio ünnepe, egészségének megbomlása, majd ma reggel Harrach prágai érseknek kísérése a bíbornoki galerus átvételére (consistorium publicum), akadályozta az ügy további szorgalmazását, nyolcz nap múlva azonban (pünkösd előtti szombat!) megírja a fejleményeket, pünkösd után pedig, ha itt reá szükség nem lesz, elindul. A prágai egyetem ügyét szorgalmazni fogja, máris a jezsuita-atyák döntésére bízta (Pázmány) a dolgot. Köszöni, hogy Rossi követ útján Velenczétől hajót eszközölt ki az átkelésre, amivel kétheti kocsiútat fog megtakarítani. A spanyol követ: Castelficardi őrgróf Ostiába érkezett. Gusztáv Adolfnak hanyatló hadi szerencséje igen nagy benyomást tesz Rómában; a svéd király jó- vagy balszerencséjétől függ valóban Itália háborúja vagy békéje is.

Augustissime Cæsar Dne Clementissme.

Majestatis Væ benignas literas accepi, quibus mentem suam indicare dignata est, circa difficultatem motam de legationis titulo. Et licet

[1] Lásd fentebb e levél szövegét 749. sz. a.

[2] 1632. május 22-ike = Husvét utáni VI. vasárnap előtti szombat (tehát Ascensio utáni első szombat).

ab eo tempore, ex quo rationes facti Card^li^ Barberino ac cæteris D^nis^ Card^bus^ scripto exhibueram, silentio ego præterii rem totam et sollicitationi negotii principalis incubui, subsidium et confœderationem sollicitando, prout ex meis scriptis M^as^ V^a^ clementer intellexit, tamen consilio habito cum iis, quos M^as^ V^a^ nominavit, agam, quod ex mente V^æ^ Mis futurum judicavero, modo quam maxime placido. Hucusque agere cum confidentibus et scripturas conficere non potui, tum ob solennitatem Ascensionis, tum quod heri lene medicamentum præservans accepi, hodie vero matutinum tempus occupavit Dominus Card^lis^ Harach (sic!), quem comitati sumus, dum Galerum reciperet. Quicquid actum fuerit (si Deus vitam eo usque prorogaverit), post octiduum M^tti^ V^æ^ perscribam, ac deinde si præsentia mea hic necessaria non videbitur, post Pentecosten movebo.

Pragensis Academiæ negotium diligenter curabo. Et jam Patribus consultandam rem totam proposui.

M^tti^ V^æ^ summas ago gratias, quod ad Dominum Rossi scribere dignata sit, de Triremi ad traiciendum procuranda. Respublica libenter obtulit Triremem, cujus beneficio itineris curulis (sic! „currulis“ helyett) hebdomadas duas lucrifaciam.

Regis Hispaniarum legatus Marchio Castelficardi Ostiam appulit ante biduum. Sat multis discursibus dedit occasionem, quod Romam recta venire noluerit, sed vel Caprarolam vel alio divertere cogitet.

Varii hic sunt animorum sensus, post aliquam præsertim superbissimi inimici repressionem: Et credo bellum vel pacem Italiæ, a secunda vel adversa fortuna Sueci dependere. Nam animorum affectiones sunt diversissimæ.

Deus M^m^ V^m^ felicitet, et potenti dextera confundat omnes inimicos ipsius.

Romæ 22. Mai 1632.

Sacratissimæ Mis V^æ^

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, melyet egész terjedelmében Pázmány P. írt sajátkezűleg, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és államlevéltárban van: „Romana“, Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 41^r^—42^r^. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 28. l. 1. j, 30. l. 2. j.

752.

1632. MÁJUS 26-IKA ELŐTTI NAPOKBAN (MÁJUS 22—26. KÖZT).

RÓMA.

VIII. Orbán pápához.

Diplomácziai emlékirat arról, hogy a bíbornokok méltósága nem összeférhetetlen a világi fejedelmek által reájuk ruházott követi megbízással.

(A budapesti példányon ez a czímirat van: „Ad Urbanum VIII. Car^{dis} Pazmany Scriptum de Quæstione: An possint Cardinales, Cæsarum et Regum esse legati.“)

Cum tam multa sint nomina, quibus ego Sanctitati Vestræ obstrictus sum, nihil magis in votis habeo, quam ut sincerum obsequendi studium, cum plena Sanctitatis Vestræ satisfactione, ubique declarare possim. Eapropter, non sine ingenti animi dolore, mandato Cæsaris Augusti et officii, quod sustineo, functione, cogor demisse proponere, quæ Majestas Cæsarea proponi jussit; obnixe Sanctitatem Vestram orando, ut benigniorem in partem accipere velit, quæ dicturus sum.

Fidelitatis ac honoris mei rationibus ita exigentibus, notificare debui Majestati Cæsareæ, quæ in decursu Tractationis rerum, mihi commissarum, acciderunt. Quocirca Cæsar, difficultate, quæ in Titulo Legati Extraordinarii intercurrit, intellecta, injunxit mihi, ut ejus nomine Sanctitatem Vestram accedam, exhibitisque his Literis, de re tota copiosius informem. Id, quod ea, qua par est, submissione facio.

Fundamentum Informationis pono: Difficultatem illam, — an S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales obire possint Legationes Principum? — vel consistere in nomine Legati, eo, quod usu Ecclesiastico solis Apostolicæ Sedis Legatis appropriatum sit Legati nomen; vel in re ipsa, eo, quod infra Dignitatem Cardinalatus positum sit, Legationis Officium ab alio, quam a Summo Pontifice, suscipere.

Primo igitur, certum est, usu Ecclesiastico et Civili, Legatorum nomen non solis Apostolicæ Sedis Legatis, sed et Principum Sæcularium Oratoribus, seu, quod idem est, Nunciis, Mandatariis, Procuratoribus, negotia gerentibus, competere. Constat hoc: 1. Testimonio irrefragabili Oecumenici Concilii Tridentini, in cujus Actis, Lovanii anno 1567. editis, peculiaris Titulus Legatorum Principum Orationes et Responsa Synodi continet. Ferdinandi I. Oratoribus respondet Synodus, honorem Concilio accedere ex hac nobilissima Legatione. Marchionem Biscayæ, Oratorem Regis Hispaniarum, Legatum, Regis Personam sustinentem, indigitat, et honorificæ Legationis nomine se eidem plurimum debere profitetur. Cosmi, Ducis Florentiæ, Oratorem Legatum nominat.

Oratorem Reipublicæ Venetæ non solum Legationis munere fungi dicit, sed eundem Romana Legatione semel iterumque functum memorat. Caroli, Regis Galliarum, Oratores; septem Cantonum Helveticorum Mandatarios; Sigismundi, Regis Poloniæ, Nuncios Sancta illa Synodus sæpe, constanter, uniformiter Legatos vocat. Et licet Nuncii in ea, quam ad Synodum habuerunt, oratione, inque Potestatis plenariæ ac fiduciariis Literis passim Legatos se nominarint; nulla tamen ea de re mota fuit a Concilio difficultas. 2. In ipso Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Ecclesiæ Libro peculiaris Titulus est: de Receptione Oratorum, sive Legatorum, Regum, Principum seu Rerumpublicarum. Ex quo liquet, usu Romanæ Ecclesiæ, Oratores Principum Legatos nominari posse et debere. 3. Juris Canonici consuetudine Principum Sæcularium Oratoribus Legati nomen convenit; ut expresse videre licet Cap. Nobilissimus Dist. 97., ubi Nicolaus Papa Legatum Principis appellat etiam eum, qui nullam ipsi Epistolam attulerat. Et glossa ibi ait, Cardinali noto credendum esse sine Literis. Similiter Cap. Jus Gentium. Dist. 1. Cap. Cum parati. De Appellat. Legati Principum nominantur. In Epistolis vero Decretalibus Joannes Papa Epist. 169. Legatos Imperatoris ad se missos ait. Epist. 216. Regis Galliarum Legatos a latere ad se mitti rogat. 4. Jure Civili nomen Legati Principum Sæcularium Nunciis attribui, clarius est, quam ut probatione indigeat etc.

Secundo certum est, a Principibus Sæcularibus destinatos fuisse Cardinales Legatos, et a Sede Apostolica et Conciliis tamquam Legatos fuisse acceptos. Extat clarissimum hujus exemplum in Commentariis Pii II. doctissimi Pontificis, quorum Lib. 7. legimus: Ludovicum, Galliæ Regem, Legatos ad Pontificem misisse, Richardum Constantiensem et Joannem Atrebatensem, Cardinales cum Episcopis, Abbatibus et sæcularibus Viris illustribus. Et subdit Pius: „Præclara Legatio et Rege digna“. Postea recensetur, quomodo Legati solemni pompa ad Palatium ducti sint; deinde hæc ipsa verba sequuntur: „Legati Regis, postquam Pontificis pedes exosculati sunt et Regis Literas reddiderunt, a tergo Cardinalium e regione Pontificis stantes, jussi, quæ vellent, dicere: Atrebatensis longam orationem habuit, qua finita, inter Cardinales sedit.“ Denique subnectitur: „Postquam Atrebatensis finem fecit, Pontifex Legationem Regis et pium animum multis collaudavit.“ Extat Oratio Pii Papæ, tunc habita in Consessu Cardinalium, cujus exordium est: „Per me Reges regnant.“ Ejus initio ita Cardinales alloquitur Papa: „Legationem audistis, pio et magno Rege dignam.“ — „Tam insignem Legationem misit.“ — „Quando similis visa est Legatio?“ — „Quid adferunt Regii Legati?“ — His alia

similia Pius Papa. Liquet igitur, Cardinales, eodem tempore simul binos, eosque Legatos, a Rege Galliarum missos ad Pontificem fuisse. 2. In Concilio Lateranensi sub Leone X. initio Sess. 8. Ludovicus, Rex Galliæ, ait: se Cardinalem Severini Oratorem et Procuratorem mittere. Et paullo post eundem Cardinalem, tamquam Oratorem, destinatum ad Papam, Procuratorem constituit. Et, quod amplius est: in eodem concilio Sess. 10. Carolus, Dux Sabaudiæ, Antonium, Tit. S. Vitalis Cardinalem, mittens ad Concilium, constituit eum Procuratorem suum. 3. Carolus, Rex Galliæ, Literis, ad Synodum Tridentinam 23. Novembris 1562. datis, aperte scribit, se Cardinalem Lotharingiæ ad Synodum misisse, eique in mandatis dedisse, quæ exponat. Anno 1547. Carolus V. Cardinalem Tridentinum ad Paulum III. Legatum misit, qui de Concilio Tridentum reducendo cum ipso ageret. Sed quid vetera commemoro? Memoria nostra, Henricus, Rex Galliæ, anno 1606. non solum ad Paulum V., sed et ad Rempublicam Venetam Cardinalem Giviosam[1] honestissima Legatione destinavit, pro componendis negotiis, ratione Interdicti pullulantibus. Rex Poloniæ Sigismundus Radzivilum Cardinalem ad Sedem Apostolicam ablegavit, ut Dispensationem contrahendi Matrimonii obtineret. Sed et de præsenti Cardinalis Borgia Orator est Regis Catholici apud Sedem Apostolicam. Taceo, quod Onuphrius in Vita Leonis X. Cardinalem Gurcensem Imperatoris in Italia Procuratorem vocet. Ciaconius Cardinalem Franciscum Paciecum Philippi II. Procuratorem nominat, ad ineundum Fœdus contra Turcam cum Pontifice.

Tertio: Certum est, nulla Lege, nullo Pontificum Rescripto, nulla Principibus vel Collegio Cardinalium facta Intimatione, nulla Consuetudine, nulla doctorum Juris peritorum consentiente Opinione, vetitum esse, vel Principibus, ne committerent, vel Cardinalibus, ne acceptarent munus Legationis. Quis enim vel ubi quibusve verbis id prohibuit? Cardinalis Papiensis nominatur, qui Epist. 48. scripsit, Cardinalem non debere nec solitum esse, nisi pro Romano Pontifice, Legationem accipere, nec Cardinalem Cusanum acceptare voluisse a Friderico Imperatore Legationem ad Conventum Ratisponensem, nisi ex consensu Nicolai V. Sed imprimis unius Papiensis sententia Legem non figit; et causam habuit gravissimam Cusanus, cur Friderici Legationem non admiserit: nam, ut Ciaconius memorat, Cusanus ipse Pontificis Legatus erat, ad Fridericum destinatus; quare non potuit, salvo Officio, alterius Legationi se addicere, nisi Pontificis assensu. Sed, ut res ex fundamento cognoscatur, sciendum, Cardinalem Papiensem, ob vitam liberiorem ac venationibus addictam, sugillatum fuisse

[1] François Joyeuse bíbornok toulousei, majd roueni érsek († 1615.).

ab ipso Cardinale Atrebatensi, quem ad Pium II. Legatione functum, nomine Regis Galliæ, audivimus. Irritatus ea re Papiensis, famosi Libelli instar Invectivam scripsit contra Atrebatensem, quem, cum alia in re non posset reprehendere, accusat, quod Legationem a Rege susceperit. Sed, quemadmodum incaute Papiensis Licentiam Cardinalium excusat, eo nomine, quod Plebem Cardinalis non curet, Parochis præcepta non det, ad nullum Ministerium Sacrum se Populo exhibeat, solo Consilio Sedi Apostolicæ adscitus, instar Sæcularis Principis habeatur: ita prorsus per contentionem in Atrebatensi reprehendit, quod facto ipso Romanus Pontifex approbavit, qui luculenta Oratione honestissimam Legationem dilaudavit.

Quarto: Illud quoque manifestum videtur, nihil indignum Cardinalitia Dignitate admitti, si a magnis Orbis Monarchis de rebus gravissimis et universæ Christianitatis salutem concernentibus, Legati mittantur ad Summum Pontificem Cardinales. Nam 1. Legationis munus honorificentissimum semper est habitum, ideoque Jure Gentium plurimis securitatum subsidiis munitum, maximis prærogativarum ac honorum ornamentis decoratum est, adeoque Reges etiam, absque imminutione Majestatis, Legatione functos esse, Marchio Cevæ L. 2. de Legatis C. 9. comprobat. Certe, ad Imperatorem quod attinet, adeo sublimis Majestas ipsius, ut Reges etiam, ac Principes, Regibus pares, honori sibi ducant, vel humilibus obsequiis, nedum Legationibus, ipsi deservire. Nam Rex Bohemiæ comedenti pro majestate Cæsari poculum ministrat; dapes apponit Dux Saxoniæ, etc. 2. Absque ulla Dignitatis Cardinalitiæ diminutione, multo, nec adeo specioso, ac Legatio est, nomine, Principum Consiliarii sunt, Pro-Reges sunt, Provinciarum Gubernatores sunt; Pacis tractandæ, Nuptiarum conciliandarum Commissarii sunt; Armorum directores, Bellorum Duces sunt. 3. Reipublicæ utilissimum, Sedi Apostolicæ gloriosum est, si Principes eam de Cardinalibus existimationem habeant, ut gravissima negotia per ipsos tractare velint cum Sede Apostolica.

Quæ omnia, cum ita sint, Sanctitatem Vestram filiali, sed instantissimo etiam affectu, rogat Majestas Cæsarea, ne contra receptum Majorum usum totque exempla ac rationes, in præjudicium Auctoritatis Suæ Majestatis, ac cæterorum Regum ac Principum, innovare quidquam velit. Certe calamitosissima tempora hæc Christianitatis non sunt ejusmodi, quibus nova Contentionum semina seri debeant. Eapropter de summa sapientia ac pietate Sanctitatis Vestræ eam spem Majestas Sua concepit, eam fiduciam animo fovet, quod odiosa hac novitate missa, et Legatione Suæ Majestatis admissa atque declarata,

media potius ac remedia opportuna affectu paterno submínistratura sit, quibus Christiana Respublica et Religio Salvifica conservari possit. Id, quod rursus a Sanctitate Vestra majorem in modum petit.

Ezen diplomácziai emlékiratnak eredeti példánya fennmaradt a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 2629., fol. 59ª—63ᵇ.; egykorú másolata pedig a budapesti Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/11. fasc. Dátum nincsen sem a vatikáni példányon, sem a budapesti másolaton. Egy régi másolata pedig: M. Nemzeti Múzeum könyvtára, 1672. fol. Lat. kódex 182—191. l. Közölték e szöveget: *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt., 546—550. l.), *Mednyánszky* (Legatio Rom. 90—95. l.) és *Miller* (Epistolæ P. P. II. k., 102—109. l.). Fenti közlés a vatikáni példány után történik.

Ezen emlékiratot Pázmány 1632. május 22. és 26-ika közti időben készítette el, mert: 1. 1632. május 22-iki levelében (II. Ferdinándhoz) említi, legközelebb elkészíti és benyujtja a pápához a császári „legatio" ügyében indokolt emlékiratát; 2. 1632. május 29-iki levelében (II. Ferdinándhoz) felemlíti, hogy a május 26-iki pápai audienczia előtti napokban ezen emlékiratot átküldötte Barberini bíbornokhoz ennek titkára útján. Az audiencziának ezen dátuma (május 26.) kétségtelen, mert VIII. Orbánnak ezen audienczián Pázmányhoz intézett válasza („V. Signoria ha piu volta parlato" etc.) is fennmaradt (egykorú másolat): Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Romana", Weisungen, Fasc. 50., utolsóelőtti, 3. füzet.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 30. l. 3. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 315., 536. l. 1037. j.

753.

1632. MÁJUS 29.

RÓMA.

II. Ferdinánd királyhoz.

Igyekezett, a császár kívánsága szerint, békés úton szorgalmazni ügyének elintézését, kerülve a nyilt szakítást. Mellékeli a Barberini bíbornokhoz a napokban elküldött iratot, követi megbízásának a bíbornoki méltósággal való összeférhetőségéről. A császár részére elégtételt is követelt; talán a bécsi nuntius szorgalmazására maradt el mult hétfőn (május 14-én) a consistorium, mert féltek, hogy azon fog a protestatio megtörténni. Barberini bíbornok azután tudakozódott afelől, miként lehetne e dolgot rendezni, mire ő (Pázmány) megjelölte, milyen nyilatkozatot kellene a pápának tennie, továbbá, hogy az összes bíbornokoknak megengedtessék, hogy feleljenek a császár levelére. Borgia bíbornok és Savelli herczeg is elfogadható elégtételt látnak e két nyilatkozatban. Barberini bíbornokhoz menvén, az elfogadta e két föltételt, a pápai nyilatkozatot meg is adta már írásban. A május 26-iki pápai audienczián ezért ő (Pázmány) már nem tett említést a „legatio" körüli vitáról, hanem sötét színekkel ecsetelte a németországi veszedelmet és sürgette a segélyt. A többit máskor fogja elmondani. A pápa, válaszában, a lehetőség szerint kilátásba helyezte a segélyt, de tegnap Azzolini titkár útján bámulatosan homályos írásbeli választ adott, amelyre nézve most részletesebben nem akar nyilatkozni. Ebből világos az is, mit fog ígérni Bécsben a rendkívüli nuntius, kinek fogadtatását jó volna elhalasztani, hogy ő (Pázmány) is jelen lehessen. Június 2-án vagy 3-án indul el, még június vége előtt Bécsben kíván lenni. Említi az új rendkívüli spanyol követ megjövetelét, valamint a rendes követ: Borgia bíboros által a pápa előtt tett protestatiót, amelyet a spanyol király nagyon helyesel.

Augustissime Cæsar, Domine Clementissime.

Majestatis Vestræ literas accepi, ac benignam ipsius mentem plene assecutus, in eo fui totus, ut et Majestatis Vestræ authoritatem integram

conservarem, et tamen fidelis ac boni Ministri officio non deessem, cui id curæ debere esse scio, ut, quoad fieri potest, benevolentiam omnium suo Principi conciliet ac apertas rupturas devitet.

Igitur mecum ipse reputavi: Motam illam difficultatem de Legatione nihil præjudicasse negociis Majestatis Vestræ, siquidem juxta protestationem a me factam, semper negocia Majestatis Vestræ tamquam Legatus tractavi, absque ullo impedimento, neque verbum amplius fecerunt in contrarium, sed usu ipso continuavi Legationis officium.

Deinde sciebam errore Secretariorum factum esse, in literis Majestatis Vestræ, quas ad Suam Sanctitatem et ad Cardinalem Barberinum, imo et ad nonnullos Cardinales dedit Majestas Vestra, Legationis mihi demandatæ mentionem non extare, ac proinde si rem pressius adurgerem, excusationem inde sumi posse apparentem. Itaque cogitare cœpi, si quo modo obviare possem, ne cum aperta ruptura protestationes succederent.

Primo igitur Cardinali Barberino, per Secretarium ipsius ad me destinatum, transmisi Scriptum[1] sub *A.*, ex quo evidenter constare poterat, non sine justissimis fundamentis agere Principes, qui Legatos Cardinales destinat (sic!) ad Sedem Apostolicam. Rogavi etiam, cogitaret de satisfactione Majestati Vestræ danda, ne ego cogar juxta ordinationem mihi datam, graviori aliquo facto declarare sensum, quem Majestas Vestra habet in negocio præsenti. Credo, per Viennensem Nuncium præmonitus Cardinalis Barberinus de protestatione facienda, Consistorium, quod fieri debebat die Lunæ, dilatum est. Itaque, majorem in modum a me petiit idem Cardinalis, ut suggererem modum, quo hæc res sopienda videretur. Ego respondi, modum alium me non videre, quam si Sua Sanctitas se declaraverit conceptis verbis, eo modo, quo sub *B.* expressi. Præterea, si Cardinalibus, quibus antea intimatum fuerat, ne responderent ad literas Vestræ Majestatis, nisi prius examinatum fuerit, quid circa Legationis Titulum statui debeat, nunc intimetur, ut respondeant; si inquam hæc duo facta fuerint, me nihil amplius nomine Majestatis Vestræ hac de re dicturum.

Contuli rem totam cum D. Cardinali Borgia et cum Principe Savelli. Uterque existimavit, satisfactum iri Majestati Vestræ, si hæc duo obtineantur. Hora igitur deputata Cardinalem Barberinum adii, qui utramque illam conditionem libenter acceptavit, ac conceptis sub *B.* verbis mentem Suæ Sanctitatis declaravit. Constat vero mihi, vix

[1] Ez alatt értendő az előző 752. számú irat.

Cardinalibus intimatum jam esse, ut respondeant ad literas Majestatis Vestræ. Itaque ad audientiam Suæ Sanctitatis veniens,[1] verbum nullum de controversia Legationis feci, sed tamquam Legatus verus, renovavi periculorum Germaniæ exaggerationem ac petitionem subsidii. Addidi alia, de quibus alias Majestatem Vestram certiorem reddam.

De Subsidiis respondit Sanctitas Sua: Se etiam supra vires conaturum, ut laborantem Germaniam sublevet. Acturum itaque cum officialibus et determinatum responsum daturum. Fateor, magnam spem conceperam ex verbis speciosis, sed tandem heri per Episcopum Ripensem resolutionem Sua Sanctitas ad me misit inexpectatam, quam prius oretenus expressam scripto exhibuit Episcopus, prout sub *C.* Majestati Vestræ transmitto. Scriptum involutum, irresolutum, ambiguum, verbis tantum copiosum, cum admiratione legi. Cætera, quæ dici possent a me, reticeo. Ex hoc scripto constabit Majestati Vestræ, quid novus Nuncius acturus sit. O quam bene fieret, si audientia illius tantisper differretur, donec ego præsens essem.

Ego hinc, Deo volente, movebo secunda vel tertia Junii, et si trajectus Anconitanus feliciter succedet, ante finem Junii mensis, favente Deo, Viennæ esse cogito.

Novus Legatus Regis Catholici Marchio Castel Rodrigo huc appulit, qui Titulum Legati Extraordinarii habebit. Dominus Cardinalis Borgia Ordinariæ Legationis titulo gaudet. Protestationem a Cardinale Borgia factam Rex valde laudat. Quid ulterius fieri debeat, perscripturum se propediem judicat. Deum oro, ut Majestatem Vestram felicissime tueatur et omnes hostes Austriacæ Domus refrenet.

Romæ 29. Maii 1632.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen (1632. május 29-iki) levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana“ Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, 43r—45. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölték már e levelet: *Miller* (Epistolæ II. k., 110—114. l.) és *Mednyánszky* (Legatio 87—90. l.).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 41. l.; P. P. élete (Tört. Életr.) 250. l. 1. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 315., 320., 536. l., 1038., 1056. j.

[1] Ezen audienczia május 26-án volt.

754.

1632. MÁJUS 30. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Pázmány engedélyokmánya, amelyben a római magyar növendékpapok visszautazásának költségeire 1627. június 2-án tett alapítványra nézve módosítást tesz.

Nos Petrus etc.

Quamvis alias per nostras patentes literas datas Viennæ secunda Junii Anno 1627. constituerimus, ut ex proventibus mille trecentorum Ungaricorum apud Reverendum Patrem Rectorem Collegii Germanici, certis appositis conditionibus, a nobis depositorum, atque ab eodem Patre Rectore ad censum concessorum, duo vel tres ex alumnis, a nobis ad id Collegium missis, suo redire tempore in Ungariam possint. Quia tamen ob temporum difficultates dictus proventus sufficiens fortasse non erit, ad duorum vel trium Viaticum: ideo (reliquis in supradictis nostris patentibus literis integris manentibus) declaramus penes dictum Patrem Rectorem esse debere, ut tantum ex dictis proventibus unicuique pro viatico assignet, quantum pro temporum qualitate necessarium judicaverit usque ad summam scutorum (sic!) sexaginta quinque monetæ Romanæ. In Quorum fidem præsentes literas nostras subscriptas, nostroque sigillo communitas dedimus. Romæ 30. Maii Anno 1632.

Petrus S. R. E. Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Copia declarationis nostræ de annuo Censu Romano, pro reditu Alumnorum destinato.

Valamivel alább, Pázmány kezeírásával:

Pro Capitulo Strigoniensi.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás és háromszavas külső jegyzet teszik Pázmány saját kezeírását, fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa F., fasc. 5., nr. 145.; régi másolata pedig a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: „Collectio Hevenesiana" LXVII. köt., 470—471. l. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Megjegyzendő, hogy Hevenesi ugyanott előzőleg (469. l.) ugyanazon szöveget már egyszer közölte és pedig: „Selliæ 6. Junii" dátummal.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 288. l., 2. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 1097. j.

755.

1632. MÁJUS VÉGÉN.

RÓMA.

Pázmány a császári tanácshoz jelentést tesz római, császári követségi útjáról.

Relatio Legationis Romanæ, quam obiit Card. Petrus Pazmany jussu Cæsareæ Majestatis apud Suam Sanctitatem anno 1632.

Postquam Majestas Sua instanter repræsentasset præsentia pericula ac necessitatem informandi Suam Sanctitatem optassetque, ut laborem Legationis susciperem, licet ætatem, hyemale tempus, itineris longitudinem obtendissem, immo et illud addidissem, vereri me, ne labor et sumtus inutiles evadant: perstitit tamen Cæsar in sententia meamque profectionem omnino necessariam ac perutilem dixit, simul et rogavit, ut habito respectu expensarum belli ac ærarii exhausti, si sumptus itineri necessarios de meo facerem, non defuturam Suam Majestatem, quin futuro tempore, vel mihi, vel nepoti copiose refundat, quæ erogavero.

Non potui optimo Imperatori denegare, quod optabat; itaque recepi in me laborem, et quidem meo sumptu peragendum. Urgebat Cæsar, ne morarer, periculi enim magnitudo celeritatem postulabat. Atque ita decem dierum spatio me moturum recepi.

Itaque Viennæ Joanni Petro et Joanni Stephano Seposi[1] die 31. Januarii consignavi Tallerorum Imperialium viginti tria millia, octingentos nonaginta septem, ut per cambium Romam mittant; itaque literas dederunt Romam ad mercatores, ut solvant viginti millia Scutatorum Romanorum, pro uno quoquo (sic!) Scuto decem Julios solvendo, hoc est centum et novemdecim Talleris soluti sunt centum Scutati Romani. Varios præterea apparatus pro itinere curavi fieri, in quos expositi Talleri mille quingenti.

Tandem 19. Februarii[2] post meridiem discessi Posonio. Et licet iter accelerarem, tamen itineris hyemalis difficultas et equorum fatigatio effecit, ut nonnisi 13. Martii Ferraram[3] venirem. Inde Lauretum primum 20. Martii, Romam vero perveni 28. Martii.

[1] Ezen helyet a M. Nemzeti Múzeum Könyvtára 2212. számú kódexe után közlöm; *Kaprinai* így jegyez: „Itaque Viennæ Joanni Petro et Joanni Stephano . . . . . (üres hely) consignavi“ etc.; *Miller* és a hédervári kódex pedig: „ . . . . . Joanni Peter et J. St. Szepessy (sic!).“

[2] Az esztergomi „G“ betüs kódexben „14. Febr.“ áll.

[3] A „Ferraram“ szó hiányzik *Kaprinainál*, de megvan a hédervári kódexben, *Millernél*, az esztergomi kódexben és a M. Nemzeti Múzeum példányában.

Toto hoc itinere Cubicularius erogavit in specie Aureos quadringentos triginta duos, Talleros mille tercentos viginti novem et medium, prout ex partialibus constat. Una mecum et Sacerdotibus fuimus Personæ numero quadraginta et octo. Accessit Reverendissimus Episcopus Bosnensis cum duobus famulis. Equos habui triginta quatuor.

Die 25. Martii obviam veniens D. Abbas Castellinus, inter alia, nomine Cardinalis Barberini, monuit, ne Legatum Cæsaris me nominarem; id enim esse infra Dignitatem Cardinalitiam. Odoratus ego sum, idcirco hæc dici, quia verebatur, ne me Cardinalis Borgia nomine Regis Hispaniarum adeat: nam ita ego nomine Majestatis libere loquerer.

Ingressus sum Romam, comitatus circiter sexaginta curribus Cardinalium et aliorum Virorum Principum. Currus omnes senis equis trahebantur et Viris nobilibus pleni erant, qui, propriis Dominorum curribus vecti, descendebant de curru, salutantes me, in curru sedentem, nomine suorum Dominorum. Directe ad Palatium ivi cum hac Comitiva, vestitus more iter agentium præter ocreas; et Cardinalis Barberini habitationem adivi: ibi, toga, rocheto, mantello, capucio indutus, per scalam secretam ab eodem Cardinale Barberino eductus sum ad Cameram Sanctitatis Suæ. Ter genua flexi per intervalla, antequam ad sedem pervenirem. Post osculum pedis, manus et oris, considere jussus, tecto capite, Sanctitatem Suam non meo solum, sed et Cæsaris, ac Regis Ungariæ, nomine, officiose salutavi; quam salutationem amantissimo affectu accepit Pontifex, ac magnam benevolentiæ significationem dedit.

Et, licet ego constitutum haberem, nihil de publicis rebus in primo congressu loqui, occasionem tamen dedit Sanctitas Sua, ut loquerer. Nam cum dixisset, impetum hostis in Germania retardatum esse nec ultra proficisci; respondi, intermissionem hanc ejusmodi esse, ut solet febri tertiana laborantium, sed certo renovaturum (sic!) propediem impetum; duas vero causas esse, ob quas tempore hyemali aliquantum remissius egit Suecus: 1. Quod herbæ necdum eruperint, nec pro equis pabulum in campis reperiatur. 2. Quod factionis Duces[1] Lipsiæ Conventum celebrarint de belli sumtibus et apparatu deque ratione gerendi belli. Sed, ubi expedita habebunt omnia, non intermissuros, quin resumant impetum. Addidi, tantum ex Episcopatibus ademptis terrarum spatium occupatum esse a Sueco, quantum inter Venetias et Romam interjacet. Aliud ad hæc Pontifex non respondit, quam quod miratus sit, tanto tempore tantum occupari potuisse; dicebatque, hinc apparere, non esse fortalitia munita in Germania; nam, etsi quæ loca occupata munita

[1] Ezen „factionis Duces“ szavakat *Miller* után közlöm; *Kaprinainál*, az esztergomi és a hédervári kódexben, valamint a M. Nemzeti Múzeum kódexeiben, hiányoznak.

videbantur, exiguo tamen spatio fuisse cincta, nec haberi posse pro munitione, ubi quatuor aut quinque militum millia habitare non possint.

Discessi tunc domum.

Deinde 3. Aprilis, a porta Populi comitantibus Dominis Cardinalibus et plurimis Equitibus, ultimo loco inter duos Cardinales Diaconos seniores, hoc est Cardinalem Barberinum et Sancti Georgii, inter festivas tormentorum explosiones, ad Palatium deductus, ibi a Sua Sanctitate Galerum accepi. Prandio exceptus sum a Domino Cardinale Barberino. Post prandium ad Suam Sanctitatem deductus, conversatione unius horæ ibi peracta, audientiam ad diem 6. Aprilis obtinui.

In audientia prima omnium nomine Cæsaris ac Regis Ungariæ, Pontificem salutavi literasque fiduciarias exhibui, quas Sua Sanctitas accepit. Sed cum exponere vellem Legationis meæ Puncta, interlocuta est quærendo, an in literis Cæsar me Legatum appellet; nam, si ita appellaret, nos literas non aperiremus, quia est infra Dignitatem Cardinalitiam, ut Legationem ab alio, quam a Sede Apostolica, suscipiant; si quidem Cardinales æquiparentur Regibus. Dixi ego, exempla extare, quibus ostendi possit, Cardinales obiisse legationes Regum, nedum Imperatoris; neque tamen hanc disputationem me ingredi velle. Et quoniam Sua Sanctitas dicebat, quod Sua Majestas tantum scribere debuisset, negotia quædam mihi commissa, quæ exponerem, subjunxi, me nunc id solum agere, ut negotia, mihi credita a Majestate Cæsarea, repræsentem Suæ Sanctitati.

Itaque Legationem exponere cœpi, conceptis et in chartam antea relatis verbis. Cætera patienter audivit Sua Sanctitas; ubi autem ad illud ventum est, quod motus hos Saxo excitarit, ob edictum de restitutione bonorum Ecclesiæ, per Suam Sanctitatem laudatum; interlocutus magna cum vehementia Pontifex dixit, se illud Edictum non laudasse, quin potius in Consistorio (ut ex Articulis constare potest) ita ambigue loquutum esse, ut ostenderet potius edictum illud sibi non placere; et licet pietatem ac zelum Imperatoris laudaverit, si tamen Secretarii ulterius progressi sint, non ex mente sua factum. Subjunxit, quod ex restitutis bonis Ecclesiarum nihil sit redditum iis, quibus reddi debebant, sed Principes omnia pro se reservasse, et fortasse id nunc Deum vindicare.

Hæc quia rem facti tangebant, nec mihi constabat aliud, quam quod in Instructione scriptum repereram, Edictum illud a Sanctitate Sua probatum fuisse: nihil ea de re loqui volui; sed ad reliqua Legationis puncta perrexi: quæ omnia patienter audivit Sua Sanctitas. Atque dum enumerare cœpissem tria illa, quæ a Sanctitate Sua nomine Cæsaris

petebantur, tunc e solio surrexit[1] et ad mensulam, in qua atramentum erat, perrexit, dicens, hæc petitionis puncta notare se velle, ut singula considerari possint. Reliqua, quæ narrationem continebant, ideo se non reposcere, quod de omnibus Informationes certas habeat, ex quibus plura etiam de rebus Germanicis cognoscat. Ego respondi, me hoc onere Sanctitatem Suam sublevasse; nam ea, quæcunque dixi, ad verbum descripta apud me esse, et Sanctitati Suæ consideranda tradere posse, prout etiam tradidi. Contentam se indicans hoc meo facto, addidit, se scripto non solere respondere, cum vera tantum dicere consueverit[2]. Accepta scriptura, ubi in capite Legationis nomen vidisset, delevit, penna arrepta, nomen Legationis, perinde esse dicens, si id nomen non adsit.

Perrexi in enarrandis tribus petitionum punctis, et ubi primum absolvi, debitorum Sedis Apostolicæ magnitudinem, expensarum multitudinem, in pauperes et populorum famem sublevandam atque in bella Italiæ sumtus, exaggeravit, quodque etiam nunc plurimum interesse[3] solvatur pro expensis, in Germaniam factis, affirmavit. Secundum punctum ubi finivi, interlocutus iterum Pontifex dixit, se in eo genere plurima fecisse hucusque, et Nuncio, qui in Gallia est, mandasse, ut Nobili Alsato, quem Cæsar in Galliam misit, assisteret, et magna vocis contentione asseveravit, plurima se in hoc genere fecisse. Tertium punctum cum exponerem ostenderemque, fœdus hoc Catholicum pure esse contra Invasores Sacri Romani Imperii, interlocutus Pontifex: „Et quid, si quis fœderatorum alterum invadat?“ Respondi, in capitulationibus Confœderatorum hac de re caveri, ut scilicet placida prius media tententur; ostendique, nullo meliori modo a Papa posse hos ex suspicione natos metus indeque ortas innumerabiles expensas tolli, quam hac Confœderatione.

Ubi omnia postmodum ad finem usque Pontifex audivisset suumque affectum erga Cæsarem commendasset, consideraturum se respondit puncta a me proposita.

[1] Itt *Miller*, az esztergomi kódex és a M. Nemzeti Múzeum 1786. sz. kódexe: „a solio secessit“-et jegyeznek, *Kaprinai*, a hédervári kódex és a M. Nemzeti Múzeum 2212. számú kódexe (helyesen): „surrexit“-et.

[2] Így *Miller*. — A *Kaprinai*-féle és a hédervári kódex szövegei itt így szólnak: „. . . . . addidit se sæpe non solere respondere, sed vero scribere consueverit“. A M. Nemzeti Múzeum 1786. sz. és az esztergomi „G“ betüs kódexeké pedig: „Addidit se scripto non solere respondere, sed vere scilicet scribere consueverit“, míg a M. Nemzeti Múzeum 2212. sz. kódexéé így: „se scripto non solere respondere, sed vero scribere consueverit“. Világos, hogy úgy *Miller*, mint a *Kaprinai* és a M. Nemzeti Múzeum kódexe szövegei okvetlenül hibásak. Fent a szövegben mégis *Miller* írásmódját közöltem. — Lehetséges, hogy *Miller* szövege (a fenti szöveg) csak hibás olvasása ezen szövegnek: „cum verba tantum dicere consueverit.“

[3] A M. Nemzeti Múzeum kódexében: „plurium interesse“ áll, *Millernél* pedig: „pluribus interesse“; valószínű a „plurimum“, mely könnyen vezethetett a m. nemzeti múzeumi kódex olvasására.

Deinde digressus ad protestationem Cardinalis Borgiæ, maximo sensu cœpit narrare, quomodo processerit, et quod vere magnum quid coram Pontifice in Consistorio tentaverit. Si significasset, se protestari vele privatim, advocatis duobus vel tribus Cardinalibus, auditurum fuisse; pœnam itaque mereri Cardinalem, nec futurum ipsum semper nomine Regis Catholici Oratorem, etc. Et quia inter loquendum aliquoties mihi dixerat Tu, Te (cum alias semper Dominationem nominaverat), excusavit Sua Sanctitas, se ita locutum per inadvertentiam, licere id ex usu Latini sermonis. Ego me ad hoc non reflexisse nec reflectere dixi. Occasione tamen accepta, dixi, nisi Sanctitati Suæ molestum esset, aliqua circa hoc me dicturum. Id, ubi non impedire se Sanctitas dixit, subjunxi, in illa protestatione, quam sine dubio jussu Regis Catholici fecerat Dominus Cardinalis, duo esse consideranda: primo sensum illius, deinde consequentias. Nam imprimis, cum in Suam Sanctitatem rejicitur culpa cladis Religionis in Germania, id puto non eo solum sensu dici, quo navarchus imprudens dicitur perdere navim, si non succurrat et occurrat periculis; sed, quantum existimo, ita intelligi: Sanctitatem Suam, ostenso Confœderationibus initis favore, causam fuisse, quod Rex Galliæ cum Sueco pactus sit, ac his primum aliisque modis pervenerit ad hos progressus; siquidem eo tempore, quo contra Genuenses Galli et Sabaudi profecti sunt, intercepta quædam Capitula Fœderis fuere, in quibus mentio erat de Regno Neapolitano et Siciliæ rehabendo. Postea vero consignata sunt Scripta Nunciio Suæ Sanctitatis, qualiter adhuc anno 1628. strictissimum Fœdus inter Gallum et Electorem Bavarum tractaverit; in quibus aperte habetur, Sanctitatis Vestræ mentem esse, ut Imperialis Auctoritas a Domo Austriaca ad Bavarum transferatur. Demum in Mantuana disceptatione inventa sunt etiam scripta quædam de summo (más lectio: „sancto") Fœdere. Ex his et aliis indiciis vulgo etiam existimari et palam a gloriabundis hæreticis jactari, Sanctitatem Vestram Domus Austriacæ depressionem optare.

Dum hæc dicerem, sæpius interlocuta Sanctitas Sua, dixit: esse libellos famosos, non authentica scripta, quæ primo loco numeravi; posse a quovis quidvis affingi Suæ Sanctitati.[1]

De secundo dixit: Cardinalem Bagni negare, se tale quid scripsisse, certe ex mente Sanctitatis Suæ non scripsit; cum ipse in Ratisbonensibus Comitiis Nuncio demandaverit, ut Electionem Ferdinandi III. in

[1] Az ezután következő 3 bekezdés *Kaprinainál,* a hédervári kódexben és a M. Nemzeti Múzeum 2212. sz. példányában teljesen hiányzik és a 4-ikből („Feria sexta") is a nagyobb rész hiányzik, csak a vége („Pinarolum etc.") van meg.

Regem Romanorum procuraret. Mantuam autem nihil a se scriptum, quod præjudicare aliis posset. De his omnibus me disputare velle, negavi; solum enim suggerere volui, quo sensu intelligi videatur Protestatio facta.

Secundo loco cœpi consequentias Protestationis enumerare, præmittendo, quod magni Principes non sine gravi causa soleant tales Protestationes facere; vereri itaque me, ne magna scandala oriantur, nisi tempestive præveniantur. Nam, si Rex Hispaniæ Sedem Ecclesiasticam Hispaniarum ad eum modum redigere velit, in quo Gallica Ecclesia videtur, Datarias et Sportulas denegando, haud sane parum derogabitur Apostolicæ Sedi; et tamen, si id attentatum fuerit, exemplo Venetorum, scimus non defuturos Theologos, imo Universitates et Synodos Nationales, quæ Regi assistant. Atque ex his initiis exorientia majora etiam pericula præmetui possent, præsertim, ubi Rex Catholicus intellexerit, modo quopiam in Oratorem suum incitatum fuisse in Consistorio. Sua Sanctitas, commota facta, Consistorium excusavit; ad Datariam vero exiguos sumtus provenire ex Hispania, dixit, vix millia triginta, nec posse tolli dispensationes; denique, posse etiam Suam Sanctitatem tollere Privilegia Cruzadæ[1] et alia, ex quibus Reges Hispaniæ magnos Proventus habent. Si vero simile quid intentaretur, confidere se in Deo, quod resistet, etc. Quæ omnia ego patienter audivi, subjungendo, longe melius fore, si differentiæ istæ in herba sopirentur et non crescerent; nec dubitare me, quod Cæsar libenti ac filiali affectu officia omnia præstiturus sit cum Rege Hispaniarum, ut tota res quiete componatur, ne scandala in Ecclesia oriantur; me quoque, si quid nomine Cæsaris hac in parte fieri possit, non intermissurum, et, si quando Sanctitati Suæ visum fuerit, libenter significaturum, quomodo hæc ipsa res, magna cum Reputatione Sanctitatis Suæ, præveniri possit.

Tempus interim fuit eundi ad Curiam, eo, quod ultra horæ unius spatium expectarent Domini Cardinales. Nonnunquam magna benignitate rursus Sua Sanctitas affectum suum in Cæsarem ostendit, seque consideraturam recepit, quæ proposueram, et quæ his majora. Suæ Sanctitati gratias agens, discessi.

Feria sexta magna pluribus egi cum Cardinale Barberino, suggerens, quantum scandalum, si Papa deserat Cæsarem, quam magnum, si populi amittant respectum Sedis Apostolicæ, et sibi persuadeant, ipsorum salutem negligi. Addidi, quodsi facultates meæ tantæ essent, ex proprio me velle numerare Cæsari centena millia, velut a Pontifice data, ut hoc modo redimerem odiosas querelas populorum contra San-

[1] Az esztergomi kódexben: „cruciatæ".

ctitatem Suam. Nam, sicut hæretici passim jactant Suam Sanctitatem favere Sueco, ita Catholici conqueruntur, se negligi. Sed nullum responsum directe accepi; solum, facturam Suam Sanctitatem, quæ poterit. Postea cum Domino Azollino satis egi, eodemque die cum multis in Sacristia S. Petri, et cognovi: nullo modo Sanctitatem Suam Fœderi accedere posse, eo quod et de Pinarolio mentio ibi esset; nolle autem Sanctitatem Suam Catholicis Principibus se injurium reddere, nec velle Gallos Pinarolium relinquere propter Ecclesiam Hispaniarum; et quid curæ, inquit, aliis, si Dominus, cujus locus est, locum illum concedat aliis?

Die 13. mane habui audientiam apud Sanctitatem Suam. 1°. Imperatricis literas præsentavi, atque rogavi facultatem, ut possit ingredi Monasteria Religiosorum, etiam sine marito. Cæsar enim sæpe consiliis et aliis occupationibus distinetur, et interim occasiones sunt, ut Majestas Sua ingredi cupiat. Similis facultas data fuit Annæ Imperatrici, et Reginæ Ungariæ. Et Sua Sanctitas ostendit propensionem. 2°. Literas Suæ Majestatis præsentavi in negotio Episcopi Viennensis. Et multa locutus de Cardinalibus. Respondit Sua Sanctitas, se optime informatam de meritis et virtutibus; optare etiam, et gratificari Imperatori, et honorare Episcopum; cæterum, id in prima promotione vix fieri posse: nam ex aula sua vellet promovere et item ad instantiam Principum. Cum ii serviant, nec Sua Sanctitas possit aliter remunerare, atque moris etiam sit, ut fiant promotiones pro aula.[1] Primam igitur promotionem pro illis facere velle; et, cum in proxima promotione tres promoverit ad instantiam Suæ Majestatis, Tremlitium, Palottum et me,[2] vix posse in prima promotione, sed postea. 3°. Rogavi Responsum ad propositiones meas. Sua Sanctitas dixit, dies festos impedivisse; curaturam tamen. 4°. Addidi, quid de motu Sueci scribatur, etc.

Digressus a Pontifice, ad Dominum Cardinalem Barberinum ivi: literas Suæ Majestatis, ac Domini Principis ab Eggenbergh, in negotio Episcopi Viennensis, tradidi. Egi diligenter. Idem responsum retuli. Reddidi literas Imperatricis: repetii petitionem. Facturum se omnia, dixit.

Die 14. misi ad Cardinalem Barberinum protestationem de mota difficultate super commissa mihi Legatione, sicut et ad alios Cardinales. Eodem vespere et sequenti mane, misit ad me Cardinalis Secretarium Bonestum, qui multis verbis suadere voluit, nihil vel Cæsari vel mihi derogatum esse ex eo, quod Cardinalibus intimatum sit, ne responde-

[1] A M. Nemzeti Múzeum 2212. sz. kódexében itt még e szavak következnek: „quod hucusque Sua Sanctitas non fecit".

[2] A hédervári kódexben és a M. Nemzeti Múzeum 2212. sz. kódexében itt még e szavak következnek: „Venetum vero nullum promoverit adhuc", az esztergomi „G" betüs kódexben pedig: „præter me vero nullum promoverit adhuc".

rent ad literas, a Cæsare per me, tamquam Legatum, missas. Deinde doluit, quod non antea rem ipsi confidenter communicaverim, priusquam ad Imperatorem et Cardinales scriberem. Ego respondi, me nullum verbum fuisse facturum hac de re, si ex intimatione, Dominis Cardinalibus facta, ista Civitas plena non fuisset, me pro legato Cæsaris in Aula Summi Pontificis non agnosci. Dixi vero, si Sua Majestas vel ego cogitassemus, nomen legati male accipiendum esse, nunquam illo verbo usuram fuisse Suam Majestatem; sed bona fide veterum exempla secutos fuisse Secretarios: neque me ullam reflexionem facturum fuisse, sive Cardinales in suis literis me legatum nominassent, sive non; verum post motam quæstionem me necessario id facere debuisse.

Causa vero, cur Majestati Suæ scribere debuerim, fuit: 1. Quia, cum tota Civitas plena esset hac fama, certo sciebam, per alios scribendum ad Suam Majestatem hac de re, ac proinde merito Sua Majestas mihi indignari potuisset, si ego non scripsissem. 2. Quia ego, ex devotione, quam Suæ Majestati debeo, et ratione Legationis, mihi commissæ, Auctoritatem Suæ Majestatis defendere teneor. 3. Quia siquid in hac parte neglexissem, quod a me fieri possit, non tantum natio Ungarica, sed multo magis natio Germanica, sugillare, imo succensere potuisset, quod imperatoris ac Regis authoritatem non defendissem: et merito habitus fuissem homo nullius neque prudentiæ neque cordis. Cum igitur Dominus Cardinalis optare non possit, ut cum infamia publica odium incurram, boni consulere debet, quod sensum hujus rei ostenderim.

Suam Eminentiam ideo non præmonui, priusquam vel Suæ Majestati vel Dominis Cardinalibus scriberem; quia sciebam, Suam Eminentiam a me optaturam, ut tacerem, et si post explicatam voluntatem nihilo minus perrexissem, (id, quod pro honore meo necessario facere debuissem), majorem indignationem me incursurum, metuebam.

Quia vero multis mihi suadebat, me omnia illa facere posse, quæ legati solent, respondi, me non videre causam, si rem concedunt, cur non concedant nomen, præsertim, cum ego exemplum manifeste ostendere possim, quod Romanus Pontifex Cardinalem, a Cæsare missum, legatum Cæsaris appellaverit.

Postea tria a me quæsivit: 1. Ut protestationem, quam nondum ad aliquos Cardinales miseram, non mitterem. Respondi, id me facturum. Transmiseram vero dudum ante Cardinalibus omnibus.[1] 2. Ut[2] age-

[1] Ezen szöveghelyből kétségkívül kitünik, hogy a fenti 1632 április 13. levelet Pázmány 14-ike előtt már szétküldötte a bíbornokokhoz.

[2] Hihetőleg e helyett: „utrum“.

rem negotia Cæsaris, sicut antea. Respondi: ita. 3. An acceptarem Literas Suæ Sanctitatis, si absque titulo legati me nominarit? Respondi, quomodocumque scribat Sua Sanctitas, me acceptaturum literas. 4. An acciperem literas a Cardinalibus, si scribant sine titulo legati? Respondi: Ante motam quæstionem me nullam reflexionem fuisse facturum, quoquo modo scribant; ast post motam quæstionem me nullum actum positivum facturum, ex quo appareret, me consentire, ut officium, a Sua Majestate mihi datum, a quovis adimatur.

Ultimo subjunxi, orare me, ut responsum ad proposita puncta acceleretur. Res enim ista moram non patitur. Nam, cum Rex Sueciæ dicatur velle appropinquare Exercitibus Suæ Majestatis, ut cum illis confligat, forte tarda erunt auxilia, nisi maturentur. Deinde et illud dixi: Intelligere me, quod Nuncius Extraordinarius, ad Suam Majestatem destinatus, intra biduum moturus sit. Quodsi Sua Sanctitas per ipsum respondeat ad puncta, a me proposita; non videre me causam, cur hic expectem. Itaque, si intellexero, responsum deferri per Dominum Nuncium, (quamquam dedecori mihi futurum esse ipse sciam, quod, re a me infecta, per alium respondeatur) nullam ego causam hic manendi habeo, ideoque, accepta licentia, recedam, præsertim, cum Transylvanus videatur velle turbare Res Ungaricas, et Cæsar postremis mihi literis mandet, ut quamprimum revertar. Cum his responsis abiit Secretarius.

Die 17. Aprilis, obtenta audientia a Cardinale Barberino, exposui illi: 1. Non esse novum, quod Pontifex in similibus cum Cæsare Fœdus iniverit; et exhibui Copiam Fœderis, anno 1546. initi inter Paulum III. et Carolum V., rogando, ut consideret et Suam Sanctitatem inducat ad id faciendum. 2. Dixi, me audire, quod quidam suadeant Suæ Sanctitati, ut militem conducat et mittat in Germaniam. Cæterum repræsento, id esse nimis tarde; nam tota æstas non sufficit, ut miles colligatur et mittatur; deinde difficultas occurrit, quod alia sit nunc ratio solutionis militis, quam solebat esse, sicque magna offendicula forent cæteris militibus, immo occasio tumultuationis, si aliter stipendia distribui viderent militi Pontificio, quam ipsis: itaque mihi consultius videri, si pecunia submittatur.

Postea de Domino Neoburgico aliqua discurrendo, occasione hac literas, quas ad me scripserat, memoravi, et rogavi, ut negotia, a me proposita, cordi habeat.

Ad duo priora puncta nihil respondit. De Neoburgico discurrit aliquantum. Ad ultimum punctum ubi venisset, discurrere cœpit de Veneto motu, et quod necdum sciatur, an pacifice res componi possit?

Ex quo adverti resolutionem ad Postulata Majestatis Suæ suspensam esse ab illo eventu. Rogavi autem diligenter nomine Suæ Majestatis, ne hoc tempore tam importuno ad arma deveniatur, sicque abii.

Die 19. Aprilis venit ad me Cardinalis Verospi; instantissime rogavit me, ut difficultas de legati nomine componeretur, ac sibi ego committerem, ut cum Sanctitate Sua agere possit. Cum enim certum sit, Cardinalem Papiensem dicere, non posse esse legatos Principum Cardinales, optimum esse, si res ista componeretur. Ego respondi, mihi valde dolori esse, quod hæc controversia mota sit, et cum ego jam fecerim, quod mei officii est, hac de re amplius verbum non facturum, donec voluntatem Suæ Majestatis intelligam: et, licet nullum actum positivum facere velim, quo ostendam, me privatum officio legati Cæsarei, cætera tamen silentio et dissimulatione præterire velle. Scripsi vero postmodum epistolam de Papiensis Sententia, quam momentis omnibus ponderavi.

Die 24. Aprilis audientiam habui, in qua, Oratione de novo habita, quid exposuerim, transmissa ad Cæsarem epistola ostendit. Sua Sanctitas responsum ad tria Puncta ex scripto legit, et cum satis multa de occurrentibus difficultatibus dixisset, rogavi, si fieri posset, Copiam ejus Scripti. Sed Sanctitas Sua respondit, non esse moris, ut scripto det responsum. Summa responsi fuit: 1. Optimam sibi voluntatem non deesse juvandi Cæsarem, sed multis expensis in Valle Telina[1] et occasione Mantuani belli, ac præsertim motuum Venetorum, factis, ita Aerarium exhaustum esse, ut præter illud subsidium, quod præstat, addere amplius non possit; illud tamen continuare velle deinceps quoque. 2. Officia omnia cum Rege Galliæ diligenter inita esse, ut ab amicitia Sueci desistat, quæ et imposterum diligenter facienda promisit Sanctitas Sua. 3. Circa fœdus oblatum Sua Sanctitas significaturam se recepit per D. Azollinum, cur acceptare hoc fœdus non possit.

Tandem multa disseruit Sua Sanctitas: 1. Mirari se vehementer, quod Generalis Corduba, transiens per Galliam, non tractaverit quidquam de Replicatione, cum tamen omnia illi ad hoc aperuerint Galli. 2. Circa negotium Venetum multa etiam dixit, quam injuriosum et præjudiciosum foret, si portus ille aboleretur. 3. Tetigit etiam oblique, licet non nominaverit, scriptum meum de Legatione, dicens[2] se non credidisse ignorantes priores Pontifices respectu nostræ Fidei, sed in

[1] Az esztergomi „G" betüs kódexben: „Tallina"; a hédervári kódexben és *Kaprinainál:* „Tullina".

[2] Az esztergomi és a hédervári kódex szövege és *Miller* szövege itt azonos a fentivel. *Kaprinai* azonban így másolt: „se non incusasse ignorantes priores respectu fidei nostræ, sed etiam agibilibus. A M. Nemzeti Múzeum két kódexében is így van: „sed in agibilibus".

agibilibus,[1] et addidit, alios Pontifices „Legatos Imperatoris ac Regum“ Titulo Excellentiæ allocutos esse, se vero solum „Vestras Dominationes“ compellasse.

Ego hæc silentio transivi solumque rogavi, ut, diligentius pericula considerando, Sanctitas Sua subsidia copiosiora subministret et conatum omnem eo intendat, ut Christianorum Principum animi uniantur. 4. Disseruit Sua Sanctitas, quod Hispani Tolosas quærant,[2] etc. Ego dixi, me aliud expetere nolle, etc. Post multa asseruit, Azollinum ad me venturum, ac eundem omnia explicaturum.

Die 26. Aprilis Azollinus venit. De subsidiis eandem cantilenam impossibilitatis narravit, quam ego multis impugnavi, ita, ut ipsemet fateretur, si periculum immineat Pontifici, injuncturum primum. Subjunxi, animarum et tot Provinciarum periculum agi in Germania. De Galliarum Regis sollicitatione id ipsum repetiit, quod Pontifex dixerat. De fœdere, cur a Sua Sanctitate recipi non possit, has causas dedit: 1. Quia constitutum habet Sua Sanctitas, nulli Principum Catholicorum se hostem facere, nisi ipsa invadatur; et tamen vigore fœderis hujus aliquando obligatum esse posse ad bellum gerendum cum Principibus Catholicis. 2. Quia in hoc fœdere et hæretici esse possunt, cum quibus Sua Sanctitas nunquam confœderabit, sicut nec ad eorum defensionem se obligare potest, quemadmodum nec ad propugnandas Imperiales Libertates, quæ Catholicæ Religioni contrariæ sunt, ut Passaviensis Transactio. 3. Licet Ratisbonensem Pacificationem per Nuncium procuraverit, tamen pro ejus observatione Fideiussor non fuit; unde, si contra Conventionem aliquid fiat, si Pinarolium Sabaudo non restituatur, culpam non fore penes Pontificem. Cum Grizonibus autem, utpote hæreticis, Pontifici nihil negotii esse circa Passus Rheticos. 4. Quia nulla causa est, ut hanc Ligam Pontifex intret, nisi ut subsidio prosit; hoc vero subsidium, si Sua Sanctitas in promtu haberet, etiam absque Liga præstare vellet; itaque nulla est causa Ligæ. 6. Nec moris etiam esse, nec visum ante, ut communicatio fœderis ab aliquo consimili postea transmittatur; sed, communicatione habita, consensu omnium, solere Capitula confirmari.

Addidit demum, si modus aliquis Confœderationis proponatur, in quo supradictæ difficultates non sint, et Capitula prius mutuo consensu

[1] Az „agibilis“ szó valószinűleg a „credibilis“ szó mintájára képzett szó, amellyel a pápa azt akarta, úgy látszik, kifejezni: hogy elődjei nem a hit dolgában, hanem a gyakorlati eljárás („agibilia“) tekintetében voltak járatlanok.

[2] Itt véget ér az esztergomi kódexnek és a M. Nemzeti Múzeum 1786. sz. kódexének (Litteræ Cardinalis Pázmány, 123—133. l.) szövege és átugrik az utolsó bekezdésre (Die 15. Maii etc.).

tractentur, non detrectaturam Suam Sanctitatem, audire, et quod optimum judicaverit, facere.

Ego respondi, Cæsarem ideo Capitulis consensisse, quia præsentia pericula moram non patiebantur, nec dubitabat Majestas Sua, in expulsionem Regis Sueciæ et defensionem Imperii Summum Pontificem maximo conatu consensurum. Cum autem Imperator primus inter Reges Filius Ecclesiæ ac Defensor ejusdem, multisque vicibus Pontificia Auctoritas curis Imperatoris sit asserta: certo sperabat Majestas Sua, Pontificem accepturum occasionem benemerendi de Imperio. Subjunxi vero, Tractationem, nomine fœderis, qualis proponitur, longius tempus requirere, nec de hac re Instructionem me habere, idcirco aliud fieri non posse, quam quod Imperatori representaturus sim mentem Sanctitatis Suæ.

Ultimo loco, propositis plurimis periculis, quæ imminent; considerando etiam, quantum scandalum et animarum alienationem parabit, si (quod Deus nolit!) in extremo hoc periculo deserat Sanctitas Sua Germaniam; rogavi itaque, repræsentandum Sanctitati Suæ, semel saltem notabilem aliquam summam submittat, continuando postmodum exiguum illud subsidium, quod nunc datur; futurum enim, ut Catholici vehementer animentur, si Suæ Sanctitatis curam adverterint, e contrario autem animum omnes despondebunt, hæretici exultabunt, si nihil addiderit notabile. Cogitet Sanctitas Sua, rem hic agi de temporali quidem regno, attamen una de animabus, ad hæresim pertrahendis. Addidi et illud: Si Sua Majestas deseratur, nec aliud medium suppetat, vereri me, ne cum Saxone transigere velit; quandoquidem illa bona Ecclesiastica, quæ possidet, sint apud eum: ac, licet id Imperator nunquam sponte facturus erit, tamen, ut brachium aliquando amputatur, ne totum corpus pereat, ita etc. Quod ut Suæ Sanctitati repræsentet, rogavi, atque ita post trium horarum tractationem dimisi Azollinum, qui se Pontifici relaturum spopondit, quæ a me audiverat.

Postmodum rursus instanter negotia Cæsaris urgere cœpi, ac oretenus multa deinceps cum Domino Cardinale Barberino tractavi; scripto etiam Suæ Sanctitati exhibui per Dominum Cardinalem Barberinum.

4. Maii Pontifex resolvit mittendum ad me Azollinum. Ubi certus nuncius attulit et Augustæ deditionem et casum Tolleri (?), rursus ad Cardinalem Barberinum scripsi.

Itaque 10. Maii Azollinus ad me venit, referens, Suam Sanctitatem utrumque scriptum vidisse, misereri omnino ac condolere,

neque omissuram significare, quod potest; circa Decimarum[1] anticipationem, uti prius in Literis ad Suam Majestatem datis expresseram, se resolvit.

Circa Ligam respondit: non posse pro defensione Imperii, quia in Imperio etiam hæretici sunt, ast pro defensione Italiæ debere fieri, ac postmodum extendi posse ad Germaniæ defensionem. Sine Venetis Suam Sanctitatem nolle fœdus inire; cum Venetis vero tractari non posse, dum adhuc pendeat Controversia; sed, ea composita, Sanctitatem Suam, quod officii erit, facturam. Meminit quoque multas condiciones et circumstantias hic considerandas, ob quas etiam absque Rege Hispaniarum, qui magnam partem Italiæ habet, fœdus hoc iniri non possit.

Addidit me dixisse, non habere me in commissis, ut tractarem aliquid de Capitulis Fœderis, cujus summam proposui. Ego respondi breviter ad hoc postremum: Verum esse, quod ab initio nullam habuerim commissionem, ut agere possim; supervenisse tamen postea responsum ad propositionem Principis Sabelli (sic!)[2] contra meam præcedentem sententiam, in quo Cæsar tractandi copiam facit.

Continuavi deinde: Circa necessitatem subsidiorum nihil amplius dicere me posse, quam, quod res ipsa palam loquitur, et, prout persæpe antea repræsentavi, rem urgentem esse, cum hic mora periculosa sit, quid et qualiter Sua Sanctitas præstare velit; ideoque maturare, opus esse, quod tempus non feret postea.

Insuper non videri, quod de sola salute Italiæ Sua Sanctitas cogitaret, cum tamen de conservandis Principibus Germaniæ deque hoste remotius detinendo vel maximam cogitationem habere deberet, quod nulla major esse possit Italiæ securitas, quam si hostis, non procul distans, arceatur.

Præterea, quod antequam Tractatus novus inchoëtur ac perficiatur, res in Germania finem vel optatum vel adversum sortientur. Exercitus enim vicini moram conflictus a quo expectabunt? Eo autem conflictu magnam partem prosperæ vel adversæ sortis expectari posse. Itaque, meo judicio, exemplum Pauli III. suggerendum, et sine mora rebus Germaniæ prospiciendum esse; interim autem per otium res Italiæ posse accomodari.

Ad hæc omnia nihil aliud Responsi accepi, quam, Suæ Sanctitatis intentionem optimam esse, et quod potest, libenter facturam.

Postea retuli: Si aliud a Sua Sanctitate ordinatum non fuerit, me ante calores velle abscedere; siquidem hic amplius nulla spes supersit

[1] A M. Nemzeti Múzeum 2216. számú kódexében: „summarum".
[2] Ez kétségkívül Savelli herczeg („Princeps Savelli").

negotiationis: velle tamen me Pontifici proponere quædam circa statum Ecclesiæ meæ, de quo hactenus nihil egerim et constitui, quod crastina die intelligere velim, quando convenire Suam Sanctitatem possem.

Die 13. Maii in Castello Gandolfi.

Die 15. Maii in Consistorio Suæ Sanctitatis præsens fui, ubi rursum pericula Germaniæ et progressus Sueci proposui, nihil tamen inde repositum mihi, nisi Cameræ difficultates, longissimo discursu exaggeratas, percepi; licet Cardinali quoque Barberino cuncta multis exposuissem.

Itaque videns, me nihil proficere, significavi Suæ Sanctitati, me ante calores abire velle, sperans, me Responsum ac Licentiam una tunc accepturum, si Sua Sanctitas ex Castello Gandolfo Romam mox venerit. Ad quod omnino nihil dixit, sicque Legationem silentio absolvit.[1]

Ezen szöveg fennmaradt a hédervári Khuen-Héderváry-család levéltárában (49. sz. kódex), *Kaprinainál* (Collectio Kapr. in 4. tom. LXXI.), továbbá az esztergomi prímási levéltár „G" betüs kódexében (Epist. Petri Pazmany, E. Lósy et aliorum, 99—106. l.), a M. Nemzeti Múzeum 1786. (Litteræ Cardinalis Pazmany 123. l.) és 2212. sz. két kódexében (Collectio Manusr.", 162—182. l.).

Közölték már e szöveget sűrűen előforduló eltérésekkel: *Kovachich* (Scriptores Rerum Hung. I. 287—303. l.), *Mednyánszky* (Legatio 112—131. l.), *Miller* (Epistolæ II. köt., 127—149 l., a *Torday*-gyüjteményre, kézirati forrására, hivatkozással).

Fenti közlés alapjául *Miller* szövege szolgál, de helyreigazítva az említett és egyenként összehasonlított kéziratok variánsaival. Általában a *Miller*-féle szöveg mutatkozott legkevésbbé hibásnak, de viszont több helyen a kézirati források eltérései adták meg *Miller* helyreigazításait; voltak mégis helyek, melyeknél a szöveg megromlása kétségtelen ugyan, de az igazi olvasási mód nem volt megállapítható.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 47. l.

756.

1632. JÚNIUS 9. *Kiadatlan.*

ANCONA.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Megköszöni a bíbornok részéről római időzése alatt, de mostani utazása közben is tapasztalt jóindulatot, amelynek kifolyása volt az, hogy az anconai pápai helytartó és Bagmus (?) őrgróf őt olyan barátságosan fogadták. Egy házassági ügy végrehajtásának reá való bízásáért is köszönetet mond.

Eminen^me^ ac R^ndme^ D^ne^ Patrone colen^me^.

Exuberans Emin^æ^ V^ræ^ benignitas, non contenta iis amplissimæ liberalitatis terminis contineri, quibus, dum Romæ essem, sese dilatavit,

[1] *Mednyánszky* szerint a „Relatio" így végződik: „nihil dixit et silentio probavit. — 26. Audientia — 28. Respondit Azollinus".

hoc quoque in loco patere mihi voluit fontes benevolentiæ suæ. Nam quod Rndmus Dnus Gubernator Anconitanus, quod Illrmus Marchio Bagmus, singulari me affectu acceptum humanissime tractarunt: id totum Eminæ Væ me debere profiteor. Ejus igitur benignissima humanitate, tot nominibus devinctus, me totum Eminæ Væ obsequio lubens addico. Et cum gratias debito pares referre nequeam, ago tamen ex animo quas possum maximas; atque illud unum instantissime rogo, ut Eminena Vra me inter sibi devotissimos numerare ac in gratia sua conservare non dedignetur. Matrimonialis causæ commissionem a Sanctitate Sua mihi commissam debita gratitudine recepi. Quo etiam nomine gratias Eminenæ Væ ago maximas. Ejusdemque manus humillime veneror, felicitatem omnem apprecando.

Anconæ 9. Junii 1632.

Eminenæ Vræ

Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. Cod. 6893. fol. 89r—89v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

757.

1632. JÚNIUS 23.

BUCCARI.

Pázmány rendelete a Zrinyi testvérek uradalmi tisztei, mint a zenggi püspökség jogainak megnyírbálói ellen.

Nos Petrus, Miseratione Divina, S. R. E. Tituli S. Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pázmány Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Regni Ungariæ, S. Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus et Secretarius Cancellarius, ac Sacratissimi Principis, D. D. Ferdinandi II., Dei Gratia, Electi Romanorum Imperatoris, semper Augusti, ac Hierosolymarum, Germaniæ, Ungariæ, Bohemiæ etc. Regis, etc. Intimus Consiliarius.

Damus pro memoria: Quod, quum Officio, non solum Ecclesiis, verum etiam Prælatis et Principibus incumbat, Ecclesiarum Jura sarta tectaque conservare; idcirco nos, intelligentes, nonnullos abusus ac defectus in Locis maritimis ac Vinodola ex parte Dominorum Comitum

Nicolai et Petri Zriny circa Res Ecclesiasticas irrepere; nos, hisce Literis nostris, non solum jure tutorio, verum etiam jure, quo fungimur, Primatiæ, et Legationis Apostolicæ, tollendos et abrogandos omnino constituerimus.

Primo: Intelligimus, bona, tam mobilia, quam immobilia, Curatorum et aliorum Ecclesiasticorum ex hac vita decedentium, per Comissarios sive Officiales Dominorum Comitum, ad rationem eorundem occupari; licet id, non solum Jure Canonico, sed etiam peculiaribus Regni Ungariæ Legibus prohibitum esse, constet.

Secundo: Contra municipales Ungariæ Leges, ac Sacrorum Canonum præscriptum, manus iniici in Ecclesiasticas Personas, easdemque a Sæcularibus captivari, etiam in casibus, a jure non concessis.

Tertio: Licet aliquæ Ecclesiæ adeo tenues habeant Proventus, ut Parochis vix quotidianum panem suppeditent, Commissarios tamen, cum Dominorum Comitum, tum minorum etiam, illa bona, quæ a piis mortalibus pro animæ refrigerio Ecclesiis donata et legata sunt, ad rationem Dominorum Comitum occupare velle.

Quia vero Ecclesiastica bona sæcularibus misceri nón debent, nec contra Regni Ungariæ Leges, ac jura canonica, Ecclesiasticæ Personæ gravari possunt: idcirco, non solum diligenter monemus omnes et singulos Dominorum Comitum Zriny Præfectos, Commissarios, Capitaneos, et Officiales, ut ab hujusmodi violentiis et Ecclesiarum oppressionibus deinceps omnino abstineant; sed etiam Reverendo Domino Joanni Bapt. Agalich, Episcopo Segniensi et Modrusensi, tanquam Loci Ordinario, committimus ac mandamus, conscientiam ipsius in eo onerantes, ut ad hos et similes abusus diligenter attendat, et contra deliquentes Censuris Ecclesiasticis procedat, nosque identidem informare non intermittat. Datum Buccari die 23. mensis Junii anno Domini 1632.

Petrus Cardinalis Pazmany.

Ezen szöveget közölték: *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt., 553—555 l., hivatkozva Farlati: „Illyr. Sacr. IV. 139."-re mint forrásra) és *Miller* (Epistolæ P. P. II. k., 152—154. l.). Mindkét helyen „június 3-iki" dátum olvasható, amely dátum lehetetlen, mert Pázmány Rómából jövet csakis június 6-án érkezett Anconába és innét ismét csak június 10-én indult tovább; épen ezért *Fraknói* a „június 23-iki" dátumot tartja valószínűnek.

Fenti közlés *Katona* és részben *Miller* nyomán történik. *Miller* némely helyen elfogadhatóbb szöveget nyujt.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 47. l.

758.

1632. JÚNIUS VÉGÉN VAGY JÚLIUS ELEJÉN.

(RÓMÁBÓL VALÓ VISSZATÉRTE UTÁN, BÉCSBEN VAGY OTTHON.)[1]

Pázmány folytatólagos jelentése a császári tanácshoz.

Cardinalis Petri Pazmany privato nomine cum Sua Sanctitate.

1. Protestatus sum, me ea, quæ dicturus sum, nec sciente, nec jubente Cæsare, neque ullo hominum suadente vel consulente proponere, sed tamquam Cardinalis, creatura Suæ Sanctitatis, ea propono, idcirco maxime, quod juramento me Cardinalitio obligatum puto, ut hæc suggeram.

2. Protestationem Regis Hispaniarum nomine factam me diligenter considerasse, et non sine maxima causa, nec sine gravibus consequentiis factam existimare, præsertim a prudentissima Natione,[2] quæ graviora negotia mature solet expendere.[3] Cum in Suam Sanctitatem rejicit Protestatio[4] causam præsentium difficultatum, mihi videri, quod verba non ita sonant, quasi sola cessatione causa esse dicatur, sicut navarchus, qui tempestate clavum non flectit; sed cooperando, ac si Sanctitas Sua occulta correspondentia concurrat ad præsentia pericula.

3. Etsi mihi Secreta Principum non penitus constent, tamen ex multis conjecturis existimo persuasum esse pluribus, quod Sanctitas Sua cum Rege Galliæ occultum aliquod fœdus habeat, quod in Austriacæ Domus periculum tendat. Ego considero, quod Cardinalis Bagni, Nuncius Apostolicus tunc in Galliis, cum tractaret fœdus inter Bavarum et Regem Galliæ, disertis verbis scripsit: Suæ Sanctitatis mentem esse, ut Imperialis Dignitas a Domo Austriaca ad Bavarum transferatur, cujus scripti copiam oculis vidi. Vidi etiam Capitula cujusdam Confœderationis, inter Gallum, Sabaudum et alios, dum Genuam invaderent, ante annos aliquot, ubi in partitione ditionum Italiæ, Regi Hispaniarum subiectarum, Regnum Neapolitanum Sedi Apostolicæ deferebatur. Passim alia circumferri audivi, ex quibus varias suspiciones pullulare intellexi. Imo, quod Sua Sanctitas tam sollicite arces muniat, arma et apparatum

[1] Pázmány 1632. július 8-án és a következő napon még Bécsben volt *(Fraknói,* P. P. és kora, III. k., 47. l.).

[2] Ezen „Natione“ szónak helye üres *Kaprinainál,* de megvan *Miller* szövegében és a Múzeum példányaiban.

[3] Itt *Miller* és a Múzeum másolatainak szövege látszik valószínűbbnek, mint *Kaprinaié* és a hédervári kódexé, kik így jegyeznek: „gravissima negotia maxime solet expendere“.

[4] *Kaprinai* a „protestatio“ szó helyett „pastorem“ szót ír.

bellicum tot sumtibus tamque diligenter colligat, magni alicujus imminentis belli apparatum interpretantur. Nec desunt, qui verba in secreto cubiculo dicta efferunt; qui in Gallos et Sabaudum affectum,[1] qui in secundis vel adversis rebus Austriacorum, vultum et verba, imo mœrorem vel laetitiam observent. Et, quod caput rei est, vix aliquid secreto fieri, quod cum tempore magnis Principibus non innotescat. Ac demum inde esse communem illum sensum hominum, ex eventu belli Germanici magnis motibus occasionem dandam.

4. Rogavi, ut hujusmodi suspicionum occasiones devitet Sua Sanctitas, et cum Rege Hispaniæ reconcilietur, ac Protestationis sequelæ obstruantur; quod hac unica re fieri poterit, si Cæsari satisfiat, si fœdus propositum acceptetur. Id si fiat, recepi me acturum, ut Cæsaris interpositione amor et confidentia redintegrentur. Nec omisi pericula recensere ac scandala, si (quod avertat Deus) Gallorum promissis delinitus Pontifex occasionem rupturæ daret. Pontifex valde turbatus dixit, multa dici, sed nihil authentico scripto posse comprobari, et, excandescens graviter, satis multa dixit, et in fine silentium sub pœnis in Bulla Leonis X. contentis injunxit. Neque ego ulli dicturus sum, quæ tunc audivi.

Ante discessum meum ex Urbe significavit[2] Sua Sanctitas, Helvetos nolle se Sueco subdere, et armare se velle, optareque, ut Capitaneus Guardiæ suæ redeat in Helvetiam et militem colligat. Is vero Capitaneus Guardiæ, duobus ante meum discessum diebus, per dominum Lippay me salutari officiose curavit, rogavitque, ut ipsum excusatum habeam, quod ad me non veniat; nam, cum diligenter ad omnia attendatur, vereri se dixit, ne in suspicionem incidat. Eodem tempore confuso discursu significavit Pontifex, se per Nuncium suum agere, ut Genuenses pecuniam commodent, sed non dixit, se eam pecuniam velle Cæsari mittere.

Ezen szöveg újabb másolatokban fennmaradt a következő kéziratokban: Collectio Kaprinaiana (tom. LXXI. in quarto 527—528. l.), Hédervári levéltár 49. sz. kódexe (23. l.), Magyar Nemzeti Múzeum „1786. Fol. Lat." számú („Epistolæ Card. Pazmany, 117—118. l.) és 2212. Fol. Lat. számú („Collectio Manuscr." 154—156. l.) kódexekben.

Közölte már e szöveget, a forrás megnevezése nélkül: *Miller,* Epist. P. P. II. k., 149—152. l.

Fenti közlés *Kaprinai* után történik, de a többi kézirat és *Miller* eltérő olvasásmódjainak figyelembe vételével.

[1] *Kaprinainál:* „astum" van „affectum" (*Miller* és Múzeum) helyett.

[2] *Kaprinainál* és a Múzeumi példányban így: „Circa discessum meum significavit Sua Sanctitas".

759.

1632. JÚLIUS ELEJÉN. *Kiadatlan.*

WIEN. (?)

A császári tanácshoz.

Az Anconából Fiumébe való átkeléshez adott két hajóért köszönő-iratokat kér küldetni Velenczébe.

Sua M^ttas^ dignetur Reipublicæ Venetæ et Clarissimo Lucæ Pesaro gratias agere, pro duabus Triremibus et honorifica trajectione; et Domino Nicolao Rossi injungere, ut præsentet literas. Simul etiam dignetur M^as^ Sua eidem D. Rossi significare, quod gratum sit M^tti^ Suæ, quod mecum diligenter ac fideliter corresponderit in hac legatione.

Az ív hátán ezen iktatási jegyzet áll:

Jul. 1632.

Card. Pazmanni p. graciar. actionales ad Lucam Pesaro et Residentem Cæs. Venetiis.

Expeditæ sunt intus petita.

Ezen irat eredetije, mely egészen P. P. kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban: „Romana", Berichte, Fasc. 49., letztes Heft, Fol. 51^r^. (az indorsatum a Fol. 52^v^.) Fenti közlés az eredeti után történik.

Ezen irat itt (a levéltárban), Fraknói feljegyzése szerint (P. P. és kora, III. k. 37. l. és a M. Nemzeti Múzeum 1277. Fol. Hung. letét, VIII. k., II. f., 100. l.), *Rossi Miklós* császári ügyvivőnek Velenczéből 1632. július 31-én Bécsbe küldött jelentéséhez van mellékelve. Fraknói még megjegyzi, hogy Pázmány a velenczei köztársaság által rendelkezésére bocsátott hajókon (Ancona—Fiume) római útjából az országba érkezvén, a fenti levéllel javasolta a királynak a köszönő-iratnak elküldését Velencze köztársasághoz és Pesaro hajóparancsnokhoz; a király köszönő-irata (Fr. feljegyzése szerint) július 10-én kelt, Rossi azt július 27-én adta át a dogenak és július 31-én tett erről Bécsbe jelentést, valamint arról is, hogy a királynak másik levelét, Pesarohoz, ennek megküldötte. Világos tehát, hogy Pázmány fenti felterjesztését július 10-ike előtt írta, és pedig valószínűleg nem mindjárt partraszállása után a partvidéken, ahol június közepe táján tartózkodott, hanem Bécsbe érkezésekor, július elején.

760.

1632. JÚLIUS 1.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Megérkezvén római útjából, köszönti a fejedelmet és felajánlja szolgálatait.

Illrme Princeps, Dne et Amice observandissime.

Salute et servitiorum commendone præmissa.

Istentől sok jókat kévánok kegmednek szerencsiéssen (sic!) megadatni. Azon hosszú útamból, melyre mind az ő felsége kegyelmes parancsiolatja (sic!) s mind penig az én kötelességem vitt vala, visszatérvén és Istennek segítségéből ide házamhoz érkezvén, akarám kgdnek tudtára adnom megtérésemet, és az kgd szolgálatjára való kész voltamot (sic!), szeretettel kérvén kgdet, tartsjon (sic!) engem előbbi jó akarójának. Én is az miben tudok, örömest kedveskedem[1] kgdnek. Éltesse Isten és tartsa meg kgdet sokáig kedves jó egésségben.

Posonii, 1. Julii 1632.

Illrmæ Dnis Vræ Amicus ad serviendum paratus

Cardinalis Pazmany.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban (Kincstári Osztály, I. 1631—1633. „Politika"-csomó = Rákóczy-féle 2. számú csomó, fol. 46.). Közölte már e levélszöveget *Szilágyi S.:* Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870) 63. l. Fenti közlés az említett kézirati másolat alapján történik.

Fraknói (P. P. és kora, III. k., 47. l., 3. j.) ezen levelet, tévesen, Eszterházy-hoz intézett levélnek nézte, pedig a megszólításból biztosan megállapítható, hogy az Rákóczyhoz volt intézve, és mint ilyet közölte is már *Szilágyi* (i. h.).

761.

1632. JÚLIUS 6. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Az esztergomi káptalanhoz.

A római Collegium Germ.-Hungaricum magyar növendékeinek visszautazása költségeire tett pótintézkedését közli a káptalannal.

Reverendissimi et admodum Reverendi Dni, Fratres observandissimi.

Facta fuerat a nobis aliqua fundatio Romæ Anno 1627, pro viatico Alumnorum nostrorum et successorum, qui illuc destinabuntur.

[1] Lehet: „kedveskedek" is.

Ceterum quia P. Castorius Collegii Ungarici illic Rector, vir intergerrimus ac diligentissimus, repræsentavit nobis, quadraginta Aureorum sumptus pro reditu Alumnorum, in hac temporum difficultate haudquaquam sufficere posse: idcirco nos consensimus, ut usque ad sexaginta quinque Scutos Romanos redeuntibus assignare possit, si ita necessarium videatur. Quocirca Vestris Dnobus transmittimus exemplar concessionis a nobis factæ, easdem diligenter rogantes, ut inter cæteras literas diversarum fundationum nostrarum hanc quoque copiam reponi curent, imo adjungi et conjungi faciant fundationi Romanæ. Feliciter valeant ac pro nobis Deum exorent.

Selliæ, 6. Junii (sic!) 1632. *Cardinalis Pazmany.*

Címirat:

Capitulo Ecclesiæ nostræ Metropol. Strigonien.

Ezen levélnek régi másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: „Collectio Hevenesiana" LXVII. köt., 470—1. l. Fenti közlés *Hevenesi* nyomán történik. A levél keltezésének „hónapja" (június!) tévesnek veendő, mert Pázmány 1632. június 6-án még Olaszországban volt, ahonnét (Ancona) csak június 10-én szállt hajóra, hogy Fiuméba jöjjön. Ha tehát valóban „Sellyéről" kelt a levél, akkor bizonyára „július" hónap volt az eredetiben, és csakis Hevenesi másolta „június"-nak; ha azonban mégis „június"-ban kelt a levél, akkor Olaszországban írta. 1632. június 6—10. közti időt Pázmány Lorettoban és Anconában töltötte. Megemlítésre méltó körülmény, hogy azon engedély-okmányt, melyet Pázmány a fenti levélben említ, Rómában 1632. május 30-án írta (lásd fent e dátum alatt).

762.

1632. JÚLIUS 12. *Kiadatlan.*

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Óva inti a királyt, hogy az országgyűlés hozzájárulása nélkül ne tegyen változtatást a pénzérmek minőségében. Megsürgeti a bányavárosok hivatalnokait Bécsben tartó ügyek elintézését. A Buccari szabadkikötő jogát megbénító és a kamarának csakis 1000 forint hasznot hozó intézkedés megváltoztatását kéri, hogy így e város kir. kiváltságlevelekben és törvényekben biztosított jogát ismét visszanyerje.

Sacratissima Majestas Cæsarea.

Duo sunt, quæ Majestati Vræ ex officii mei obligationibus proponere debeo.

Primum est. Ne in moneta Ungarica innovationem vel variationem aliquam admitti curet ante Comitia Regni. Sed tunc, si quid mutan-

dum videbitur, more hucusque semper observato, cum consensu Regni fiat. Alias innumeræ confusiones et querelæ orientur. Hac occasione demisse etiam suggero Ma^tti^ V^ræ^, incredibili cum damno hic Viennæ[1] detineri jam per septemdecim hebdomadas officiales Camerarum Montanarum. Dignetur itaque M^tas^ V^ra^ demandare, ut negotia ipsorum tandem terminentur.

Secundum est. De portu Buccari, in cujus præjudicium mandata quædam obtenta sunt, contra ea, quæ M^tas^ Vestra Regno Ungariæ benigne concessit et Articulis inserta approbavit. Ma^ttem^ V^ram^ demisse rogo, ut medeatur. Res tota vertitur de lucro circiter mille florenorum Cameræ. Et Regni Ungariæ respectu, et intuitu pupillorum Zrinianorum, innovationem fieri Majestas V^ra^ prohibeat permittatque consueta hucusque libertate portum illum deinceps frui.

Kivül:

Memoriale Cardinalis Pazmany. 12. Jul. 1632.

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, amely azonban nem Pázmány kezeírása, de az ő irodájában készült, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Ungarisches Münz- und Bergwesen", Fascik. 1631—1632. (Nr. 15.270). Fenti közlés az eredeti alapján történik. A dátum meghatározásánál alapul a felzeten olvasható dátum szolgált.

763.

1632. JÚLIUS 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Kéri a főkapitányt, távolítsa el az érseki uradalomban Gugyi, Anyala és Izbég községekben garázdálkodó Orni Ferenczet és Moldari Istvánt, mert különben ő (az érsek) önhatalmúlag fogja „cum moderamine inculpatæ tutelæ" kiveretni onnan.

Szolgálatom ajánlása után Istentől kegyelmednek kívánok minden jókat.

Nagy szívem fájdalmával értettem gondviselőimtől, hogy Orni Ferencz a gugiakat és anyalaiakat (?) teljességgel elnyomorította, Moldari (?) István pedig alatta való lator községekkel Izbégben iszonyúságokat cselekszik. Mely dologrul szolgáim levelét in specie kegyelmednek küldöttem az Palatinus Uram levelében.

Hogy csak az én jobbágyim sanyargattassanak, úgy tetszik, nem vehetem jó néven. Azért kgdet kérem, találjon módot benne. Mert noha

[1] Ezen szöveghelyből volt megállapítható, hogy e levél Bécsben kelt.

nem örömest mívelem, de egyáltaljába kiveretem őket, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Elég nyomorúság, hogy magunktul kell romlanunk, ez egyik az nagy Isten ostori közül. Szeretettel kérem kgdet, ezen levélvivő szolgámtúl írja meg kgd nekik, menjenek ki az én jószágomból, mert általán fogva kiveretem őket, ha szép szóval el nem mennek. Kívánom, hogy Isten kgdet sok jókkal megáldja.

Posonii, 13. Julii 1632.

Kgdnek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spl^i ac Mag^co D^no Stephano Palffy de Erdőd, Comiti Co^ttus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacr^æ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, partiumque Regni Hungariæ Cisdanubianarum ac Præsidii Ujvarien. Supremo Generali et Capitaneo etc. D^no Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fructum 9. A külső címiratot kivéve, az egész levél Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

764.

1632. JÚLIUS 25. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Megköszöni a bíbornoki gyűrű megküldését. Örvendene, ha tettekben is beigazolhatná a pápa és a bíbornok iránti hálaját; kéri jóindulatukat.

Em^mo et Ben^mo Sig^re mio oss^mo.

Troppo grande l'honore, che V. Em^a mi fa in nome della San^tà di N^ro Sig^re; inviandomi l'Annello Cardinalitio, perch'oltre che non può appresso 'l mio riverente concetto ricevere grado magg^re; uscendo specialm^te dalla Clementiss^ma mano di Sua San^tà; viene accompagnato dalla benignità dell' Em^a V^ra da me sommam^te stimata. Riputerò a mia ventura 'l poter dar a di vedere cosi alla San^tà Sua come a V. Em^a col testimonio dell'opre l'isquisitezza dell'interna devot^ne; ch'io per infiniti capi gli professo, et nel mentre, che n'attendo più conforme commodità al mio desiderio per via de' favoriti command^ti della San^tà Sua, et di lei, vengo per hora à confessargli le mie obligat^ni per la sud^ta segnalata mercede et a rendergliene vive gratie. Supp^co con tutto l'animo V. Em^a ad essermi preservatore di quella di Sua San^tà, et

della sua propria, che per conclusione di questa, all'una bacio con ossequioso spirito i Sanctiss^mi Piedi, et all'altra hum^te le mani.

Di Sellia li 25 di Lug^o 1632.

Di V. Em^a Ben^ma Humilissimo et obligatissimo servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, a levélszöveg kezeírásával ezen jegyzés van:

S. Cardle Francesco Barberino.

E levél eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 90^r. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Il Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

765.

1632. AUGUSZTUS 1. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Mivel az általa alapított Szent-István-szemináriun igazgatását Lósyra bízta, ő fogja megírni a regensnek, milyen feltételek alatt nyerheti el a szeminárium orgonista-állását az illető bécsi folyamodó. Kötelessége lesz a szeminaristákat a „figuratus cantus"-ra és a hangszerek használatára megtanítani, ezenkívül a templomban is segédkezni a karnál. Lakást és élelmezést a szemináriumban kap, ezenkívül tisztes fizetést is. Kéri, sürgesse meg az alsóausztriai tartomány tartozását Verdenbergnél.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Accepi literas R. V^æ, una cum scripto illius boni Organistæ. Dominus Vicarius habet curam Seminarii novi, quod sub S. Stephani Regis Patrocinio erexi. Ipsi commiseram, ut conduceret aliquem, qui et Cantum figuratum et usum instrumentorum edoceret, sicut in domo S. Pancratii fit. Jam rursus demandavi D. Vicario, ut ad R. V^m perscribat conditionem, quam offert pro tali viro. Et si placuerit conditio, ad D. Vicarium dirigi debebit bonus ille vir. Meus conceptus est, ut vir ille, qui Alumnos docebit, habitationem et Mensam in Alumnatu habeat, salarium præterea honestum et obligationem etiam in templo juvandi chorum. Organistam habent in templo, sed cum quo tamen non sunt bene contenti.

Uno verbo totum hoc negotium in manus D^i Vicarii posui, ab illo R. V^a responsum habebit. Nescio, an aliquid cum Provincialibus actum sit. R. V^a Dominum Verdemberg sollicitet. Et pro me oret.

Selliæ 1. Augusti 1632.

R. V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Quæso R. V^{a} curet has literas reddi. Et siquid scitu dignum occurrat, non negligat communicare.

Patri Lamormanno inscriptas literas R. V^{a} ipsamet reddat, et ut aliquid boni rescribat, roget. Ideo enim hunc proprium hominem misi.

Domino Girardo etiam curet R. V^{a} significari, proprium hominem meum illic esse, per quem mittere potest literas. Et si quæ in posta habentur literæ ad me sonantes, illas quoque R. V^{a} transmittat.

Kívül:

R^{ndo} Patri Hmira.

Ezen levél eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. kötet, 72^{a}—72^{b} lapokon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

766.

1632. AUGUSZTUS 9. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Négy emlékiratot terjeszt az uralkodó elé, amelyeknek megszívlelését kéri.

Sacratissima Majestas Cæsarea, Domine clementissime.

Tot ac tam gravibus Reipublicæ negociis occupatissimam Majestatem V^{ram} privatis rebus interpellare nolo. Quæ tamen vel ad Ecclesiæ bonum, vel ad decus, ornamentum et utilitatem Augustissimæ Domus Austriacæ spectare animadverto, suggerere non intermitto.

Quocirca demissis Memorialibus meis, quædam Majestati V^{ræ} propono: rogando, ut negocia ista cordi sumere dignetur. Mea enim sententia ejusmodi sunt omnia, quæ Imperialem justitiam ac emolumenta Domus Austriacæ concernunt.

Servet Deus Majestatem V^{ram} felicissime.

Sellyæ 9. Aug. 1632.

Sacratissimæ Mis V^{æ} Humillimus servitor

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetijét a bécsi cs. k. udvari könyvtár „Autographen-Sammlung"-ja XIX. 76. számú füzetben (1. darab) őrzi. Csak az aláírás („Hum. serv. C. P.") Pázmány Péter kezeírása. Az egész levél a lap egyik oldalán van. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

767.

1632. AUGUSZTUS 9. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Azon sérelem alkalmából, amely Borgia bíbornok, római rendes spanyol követet érte, t. i., hogy a pápa őt csak mint bíbornokot volt hajlandó fogadni és ezért a bíbornok a fogadtatást mellőzve távozott, Pázmány lépések tételét kívánja, egyetértésben a spanyol királlyal, tekintettel arra, hogy a franczia-svéd szövetkezetnek használó követségek elvállalását a pápa a bíbornokoknak nem tiltja el.

Augustissime Cæsar.

Scio Ma^tti^ V^ræ^ innotuisse, quod ad me scribitur, D^num^ Cardinalem Borgiam, Ordinarium Legatum Catholici Regis, solenni pompa, tanquam Oratorem, Aulam Pontificiam statuto die, primum accessisse.[1] In ipso Palatio denunciatum ipsi esse, audiendum tanquam Cardinalem, non tanquam Oratorem. Atque ita sine audientia domum revertisse.

Quo ista spectent, Majestas V^ra^ sapienter dispicere potest. Licet Cardinali Valletta ad Hollandos mutato habitu Legationem Catholicæ Religioni exitiosam suscipere; non licet ad Pontificem Cardinales legatos mittere? Dei justitia, usus piorum Principum quid suadeat, Majestas V^ra^ intelligit, consequentias harum actionum videt. Cur istæ difficultates moveantur post motam de Præfecto Urbis quæstionem, facile conjiciet. Nescio, an Austriaca Domus salvo officio dissimulare ista possit.

Quocirca videtur mihi (salva semper Apostolicæ Sedis dignitate) habito mutuo intellectu cum Rege Catholico, rem hanc accommodandam, ne despectus tantorum Monarcharum ministris irrogatus, contemptum adferat Principalibus.

Kívül a levélszöveg kezeírásával:

Negotium Legationis Regis Catholici.

Ugyancsak kívül, a császári kanczelláriа ezen feljegyzése:

Memoriale D. Cardlis Pazmanni de Cardle Borgia, Ord^rio^ Legato Hisp., in ea qualitate ad audientiam S. S. non admisso: suadet eam rem mutuo intellectu cum Rege Cath^co^ accommodari.

(A császár válasza a hátirat további szövege szerint 1632. augusztus 30-án kelt.)

Ezen emlékirat eredeti példánya (kelet és aláírás nélkül, mint „emlékiratok"-nál szokásos) a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 54^r^. Az egész szöveg idegen kéz írása, amely-

[1] Ez, *Fraknói* szerint (P. P. és kora, III. k., 48. l.) 1632. július közepén történt. V. ö. még: *Fraknói V.*, Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. k., 1068. j.

lyel azonban Pázmány leveleinél gyakran találkozunk. Az irat kelte augusztus 9-ére teendő, amint az az ezen napon II. Ferdinándhoz intézett (eredetiben a bécsi udvari könyvtár „Autographen-Sammlung"-jában felfedezett) kísérőleveléből (fenti 766. sz.) kitűnik. Fenti közlés az eredeti után történik.

768.

1632. AUGUSZTUS 9. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Az elhunyt Savelli herczeg, császári római követ utódjául, Rómában szerzett információi szerint, ismét egy olasz nemzetbelit kellene kiszemelni. Ideiglenesen addig vagy a császári tanács valamely tagját, Questemberget vagy mást kellene küldeni, vagy pedig Montmannt, a Rota auditorját kellene megbízni az ügyvivőséggel, bár Trivulzio bíbornok és mások is vállalkoznának erre.

Augustissime Cæsar.

Quod Majestati Vræ Roma rediens dixeram, D^num^ Principem Savelli adeo morbis fractum esse, ut ultra Autumnum vix superesse possit: id jam res ipsa comprobavit. Suggestum mihi a pluribus, et quidem Ma^tti^ V^ræ^ ac Domui Austriacæ valde addictis, non esse e dignitate vel utilitate Ma^ttis^ V^ræ^, ut Orator illic sit alius, quam Nationalis. Et ego quoque ita judico. Majestas V^ra^ pro sua sapientia rem dijudicabit.

Multas ego rationes pro mea sententia repræsentare possem, si opus foret. Duodecim millia Tallerorum annua sufficerent pro Oratore Ordinario.

Scio, tam cito Oratorem mitti non posse. Expedit tamen, ut interim aliquis sit, qui negocia Ma^ttis^ V^ræ^ illic agat. Et si quidem ex Aula mittere aliquem vellet Majestas V^ra^, utpote D. Hermannum Questemberg vel alium bene qualificatum, laudarem. Alias consultum putarem, ut D. Auditori Montmanno interim demandaretur agentis officium.

Scio Eminentissimum Cardinalem Trivultium, et alios quoque libenter operam sum Ma^tti^ V^ræ^ accommodaturos, si ita Ma^tti^ V^ræ^ videretur: sed mihi, quod suggessi, consultius videtur ob multas chartæ non committendas rationes.

Kívül, a levélszöveg kezeírásával:

Negotium de Oratore vel Agente Romam destinando.

Ugyancsak kívül, a császári kanczellária ezen feljegyzése:

Memoriale Cardlis Pazmanni de Oratore Romam submittendo, in locum demortui Pr. Savelli: suadet, ut is omnino sit nationalis et

interim, nisi quis ex aula sit ablegandus, negotiorum curam auditori Mothmanno (sic!) concedi.

(A császári válasz 1632. augusztus 30-án kelt.)

Ezen emlékirat eredeti példánya (kelet és aláírás nélkül) a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 55r. Az egész szöveg idegen kéz írása, amellyel azonban P. P. leveleinél gyakran találkozunk. Az irat kelte augusztus 9-ikére teendő, amint az az ezen napon II. Ferdinándhoz intézett kísérőlevélből (fenti 766. sz.) kitűnik. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

769.

1632. AUGUSZTUS 9. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Ajánlja a császár figyelmébe Pius bíbornok kérelmét a roveredoi uradalomnak megvétele iránt, családja részére.

Augustissime Cæsar.

Post meum ex Urbe reditum, proposui Matti Vræ petitionem Cardinalis Pii circa Feudum aliquod, pro numerata pecunia ipsius familiæ concedendum; et nominatim de Roverensi dominio in Tyroli (sic!).

Quid ea de re ad me scribat idem Dnus Cardinalis, in specie ad Mattem Vram mitto. Rogo, dignetur se clementer resolvere. Et si nulla talis commoditas Feudi adsit, hocipsum significare, ut rebus familiæ suæ, alia via succurrere possit.

Kívül, a levél szövegének írásával:

Negocium Dni Cardinalis Pii.

Ugyancsak kívül, a császári kanczellária ezen feljegyzése:

Memoriale Dni Cardlis Pazmanni, ratione Cardlis Pii, qui desideraret pro numerata pecunia feudum aliquod, et nominatim Dominium Roveren. in Tiroli comparare: petit Cæs. resolutnem aut si nulla talis sit commoditas, hoc ipsum significari, ut alia ratione familiæ suæ consulere queat.

(A császári válasz 1632. augusztus 30-ikáról kelt.)

Ezen emlékirat eredetije (dátum és aláírás nélkül) a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fasc., utolsó füzet, fol. 57r. Az egész szöveg idegen kéz írása, amellyel azonban P. P. leveleinél gyakran találkozunk. Az irat kelte augusztus 9-ikére teendő, amint az az ezen napon II. Ferdinándhoz intézett kísérőlevélből kitűnik. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

770.

1632. AUGUSZTUS 9. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Mivel a Habsburg-háznak a bíbornoki kollégiumban legőszintébb híve: Massimi Incze cataniai püspök felsőbb parancsra székhelyére visszatérni kényszerült, kéri az uralkodót, hogy hasson oda Olivares gróf, herczegnél, a spanyol kormány elnökénél, hogy Massimi Rómába ismét visszatérhessen.

Augustissime Cæsar.

Quod in meo reditu ex Urbe Majestati V^ræ^ syncere retuli, id nunc repeto: maximam fidem ac synceritatem erga Augustissimam Domum Austriacam me reperisse in R^smo^ D^no^ Innocentio Massimi Episcopo Catanensi. Qui plurimis et maximis in rebus, et Majestatis V^ræ^ Ministris et Regis Catholici Oratoribus, semper adstitit. Is nunc (forte ea ipsa de causa) in Siciliam ire jussus est. Cujus ab Urbe absentia valde incommoda est Austriacæ Domui.

Eapropter Majestatem V^ram^ valde rogo: scribat D^no^ Duci Comiti Olivares:[1] Majestatem V^ram^ ex mea relatione cognovisse, quam Vir ille fidelis sit Austriacæ Domui, quamve expediat ipsum Romæ esse. Ac proinde rogare ipsum, ut rationem ineat, ut Romam redire ibique residendo negociis Domus Augustæ assistere possit.

Kívül, a levélszöveg kezeírásával:

Negocium D. Massimi Episcopi Catanensis.

Ugyancsak kívül, a császári kanczellária ezen feljegyzése:

Memoriale D^ni^ Cardlis Pazmanni ratione Innocentii Massimi E^pi^ Catanensis, qui Roma in Siciliam ire jussus est.

Petit opera Com. Duc. Olivares, rem eo dirigi, ut negotiis Domus Austr. opportunus rursum Romam pergere ibique morari permitteretur.

(A császári válasz 1632. augusztus 30-án kelt.)

Ezen emlékiratnak eredetije (dátum és aláírás nélkül) a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Romana", Berichte, 49. fascic., utolsó füzet, fol. 59^r^. Az egész szöveg idegen kéz írása, amellyel azonban Pázmány leveleinél gyakran találkozunk. Az irat kelte augusztus 9-ikére teendő, amint az az ezen napon II. Ferdinándhoz intézett (fent közölt) kísérőlevélből kitűnik. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Don Gasparo de Guzman, Olivarez grófja és San Lucar de Barrameda herczege, IV. Fülöp kormányának 1621-től 1645-ig elnöke volt.

771.

1632. AUGUSZTUS 14.

SELLYE.

Pázmány felhívja suffraganeusait a római Breviarium és Missale kizárólagos behozatalára.

Meminisse Vestra Reverendissima Dominatio potest superiorum annorum curriculis, in recitatione Divini Officii in Ecclesia Hungarica, Prælatos omnes Romanum ritum secutos, paucis duntaxat Minorum Ordinum Clericis veterem Strigoniensem Ordinem retinentibus. Ut igitur in omnibus Ecclesiis uniformis Dei cultus vigeat, ac Matri et Matrici Romanæ Ecclesiæ conformaremur universi, nec ad arbitrium capita Ecclesiarum et membra discreparent, votis concordibus in Synodo Provinciali constitutum fuisse, ut Prælatorum Ungariæ adeoque Romanæ Ecclesiæ usum cæteri omnes in Hungaria sequerentur. Atque etiam, ut sanctorum Hungariæ Patronorum Officia majori dignitate peragantur, a Sede Apostolica ex ipsa Synodo petivimus, ut Authoritate Pontificia, propria Sanctorum Ungariæ officia ac Missæ approbarentur. Quod cum Divino beneficio perfectum jam omnino sit, accedenteque Sedis Apostolicæ Consensu ac Confirmatione, ea officiorum ac Missarum recitatio non solum in Metropolitana Ecclesia nostra Strigoniensi, sed et in plerisque aliis Ecclesiis Hungaricis, in usum et praxim recepta inveniatur: hortamur ac monemus Dominationem Vestram Reverendissimam, ac nihilominus serio etiam committimus, ut in ea quoque sua Ecclesia N. hunc morem psallendi ac recitandi Divina officia ac Missas, sedulo recipi mandet ac procuret. Qua in re id facturam Vestram Reverendissimam Dominationem, quod disciplina Ecclesiastica postulat, uniformisque psallendi ac preces Deo exhibendi ratio exigit, non ambigimus. His Reverendissimam Dominationem feliciter valere desideramus.

Sellyæ 14. Augusti Anno 1632.

E szöveget közölték: *Péterffy* (i. m. II. k., 323. l.), *Katona* (i. m. XXXI. köt., 556—557. l.), *Miller* (Epistolæ, II. k., 155—156. l.), *Török* (Magyarország prímása, Pest, 1859. 138—139. l.). Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 369. l., III. k., 111. l.

772.

1632. AUGUSZTUS 16. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Széchy Györgyné asszonyhoz.

Megütközik azon, hogy leánya, Thurzó Ádámné iránt és ennek férje iránt olyan idegennek mutatkozik, mikor másik leánya iránt olyan anyai indulattal tudott lenni. Kéri, adja meg békés úton leányának jussát, Széchy György végrendelete szerint; ellenesetben csak magának szerez vele galibát.

Szolgálok kegyelmednek. És Istentől minden jókat kívánok.

Tudom, kegyelmed abban nem kételkedik, hogy én minden üdőben jó akarója voltam kegyelmednek, és sem kárát sem búsúlását nem kívántam kegyelmednek, sőt a miben lehetett, könnyebbétettem az kegyelmed özvegységének árvaságát. Most is ugyanazon jó akarattal vagyok kegyelmedhez. De tagadhatatlan dolog, megütköztem abban, hogy kegyelmed Thurzó Ádámné Asszonyomhoz, és szolgálatra kész veihez (sic!) illy idegenen viseli magát, nem akarván ugyanazon jó akaratját és anyai segétségét nyujtani ő kegyelmekhez, mellyet mindnyájan tudunk, hogy más leányához mutatott. Kiből sokan külömb külömbféle ítéleteket tésznek (sic!) kegyelmed felől.

Azért kegyelmedet szeretettel kérem, gondolja meg az természetnek kötelességét és az Istennek törvényét, és ne adjon okot maga busulására is, hanem az szegény Széchi György testamentomának rendelése szerint, adja ki az ő igazát Thurzó Ádámné Asszonyomnak is, sőt azon kívül is anyai jó akaratját mutassa kegyelmed, hiszem (sic!) nem idegen, az kivel kegyelmed jót cselekeszik. Én is kegyelmedtől igen jó néven veszem, ha ezt cselekeszi. Assecurálom is kegyelmedet, hogy sok bútúl és galibától menekedik meg, ha jó akarattal megyen ez dolog végben. Mert egyébaránt úgy látom, hogy kedvetlenséggel és talám alkalmatlansággal is meg kelletik kegyelmednek cselekedni, a mit, ha jó akaratjával véghez viszen, nagy böcsületivel Thurzó Ádám uramot (sic!) is magához kötelezi. Nem merem pennára bíznia, minemű [. . . . .][1] alkalmatlanságok jöhessenek ki abból, ha ezt [. . . . .][2] hoszú porádzra bocsátjuk.

De elhigye kegyelmed, hogy nem jóakarója kegyelmednek, a ki ebben ellent tart, hogy ennek a kegyelmed szerelmes Leányának is az ő igassága úgy meg ne adassék, a mint vagy a kegyelmed példája más Leányához mutatja, vagy az szegény Széchi György testamentoma tartja. Ezzel az Úr Istennek gondja viselése alá ajánlom kegyelmedet.

Selliæ, 16. Augusti 1632.

[1] Vízfolt miatt egy szó („sokféle?“) teljesen eltünt.

[2] Ismét vízfolt miatt eltünt szónak („az dolgot?“) üres helye.

Kivül, egykorú kéz írásával:

Szegény Cardinal pascentes[1] levelének pariája, mellyet ír Széchyné Asszonyhoz.

Ezen levélnek egykorú másolata, amely az írás után ítélve Pázmány irodájában készült (de nem Pázmány kezeírása), fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában: Gróf Forgách család levéltára, 1632. évi fasciculusban. Fenti közlés ezen példány alapján történik.

773.

1632. AUGUSZTUS 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Sennyey István győri püspök, kir. kanczellárhoz.

Mivel a győri püspöki helynök Komárom megye felett joghatóságot vindikál magának és pedig hivatkozva Napragyi idejéből egy a győri püspök kezeibe adott barát esetére: azért az érsek kéri Sennyeyt, hogy vagy egymás közt, vagy pedig választott püspök-bírák útján intézzék el e dolgot, oklevélszerű bizonyítás alapján. Addig azonban nem fogja eltűrni a győri vikárius hatóságának kiterjesztését Komáromra.

Hallom, hogy az kegyelmed Vicariussa prendallya (sic!) azt, hogy Komáromba Ecclesiastica jurisdictiója volna az Győri Püspöknek, kit tudom, hogy kegyelmed maga is érthet, hogy nem lehetséges, mert annak az helynek az Dézsmája is enyém, és mindenkor az Archidiaconus Comaromensis visitatioja alatt volt Komárom. Hallom, hogy valami Just prendál az kigyelmed Vicariusa csak abból, hogy szegény Napragy Uram idét egyszer valami Barátot az ő fölsége parancsolattyából az Győri Püspök kezébe adtak volt. De, Uram, az valamint volt, nem præjudicálhat. Azért valamint, hogy én egy punctum akadékot nem teszek az kegyelmed Jurisdictiojának határiban, valahol constál az kegyelmed Diocesissának (sic!) locusa. Úgy hiszem, hogy kegyelmed sem kívánja az Érsekség Diœcesissát másová (sic!) foglaltatni. Kívánom azért szeretettel, hogy valami documentomi vannak kegyelmednek arról, hogy Komáromban terjed az kegyelmed Diocesissa, kerestesse fel, és vagy magunk között, vagy per Arbitros Episcopos igazodjék el az dolog. Mert addig, az míg el nem igazodik, bona conscientia nem szenvedhetem, hogy az kegyelmed Vicariusa oda extendálja Jurisdictioját.

Selliæ, 20. Aug. 1632.

Kivül, egykorú irással:

Copia Literarum ad Epᵖᵘᵐ Jaurien. datarum, ratione Extensionis Ecclesiasticæ Jurisdictionis Comarom 1632.

[1] Hihetőleg: „paciscentes“ helyett. A szó olvasása egyébként nem biztos.

Ezen levélnek fogalmazványa, amely azonban nem Pázmánynak kezeírása, az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 23., nr. 196. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 60. l. 4. j.

774.

1632. AUGUSZTUS 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A valaha a váradi egyházmegye tulajdonában volt Aszalót Lósy Imre a minapában a zálogból (Forgách grófoktól) ki akarta váltani, de a jelenlegi tulajdonosoktól (Forgách Miklós kassai főkapitány?) elutasíttatott. Utalva I. Ferdinándnak végrendeletére, amelyben az alatta elzálogosított javadalmak felszabadítását hagyta meg fiainak, kéri a királyt a pozsonyi kamarának és a kassai főkapitánynak, Forgách Miklósnak, megfelelő utasítására.

Sacra Majestas Cæsarea, D^ne^ Clementissime.

Clementer M^tas^ Vestra annuerat, ut R^ndissimus^ d^nus^ Episcopus Waradiensis, redimere possit Oppidum Aszalo, quod ab antiquo ad Ecclesiam Waradiensem spectavit semper, sed per Cameram Scepusiensem oppignorata fuit in certa summa pecuniæ.

Nuper dictus R^ndissimus^ Waradiensis, cum una cum Commissariis Cameræ Ma^ttis^ V^ræ^, et pecuniam deposuisset, et possessionem adire debuisset, exclusus est a modernis possessoribus.

Quid Ferdinandus Primus felicissimæ memoriæ, Avus Ma^ttis^ V^ræ^, suo Testamento inseruerit de bonis Ecclesiasticis, descriptum Ma^tti^ V^ræ^ transmitto[1], ut clementer intelligat, quid cogitent pii Principes, cum se ad reddendam rationem Supremo Judici accingunt.

Instantissime itaque Ma^ttem^ V^ram^ rogo, dignetur serio ac efficaciter, et Cameræ Posoniensi, et D^no^ Generali Cassoviensi demandare, ut deposita per D^num^ Waradiensem Inscriptionis Summa, Oppidum illud ipsi de facto consignet, nullis tergiversationibus aut dilationibus locum dantes.

Servet Deus Ma^ttem^ V^ram^ diu felicissime.

Selliæ, 22. Augusti 1632.

Sacra^mæ^ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, melynek csak aláírása („H. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1632. évi szeptember havi csomóban: szeptember 4. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Mellékelve van most is.

775.

1632. AUGUSZTUS 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Nagyszombat város tanácsához és egész közönségéhez.

Részvétét nyilvánítja a pestis kitörése és dühöngése felett. Kéri, sőt egyházi hatalmánál fogva kötelezi a városi előljáróságot, hogy a ragály tovaterjedését a betegek elkülönítése és ruháiknak 40 napon át való szellőztetése (sic!) és használaton kívül helyezése által akadályozná meg; egyben tiltaná be a temetést végző személyzeten kívül bárkinek részvételét a temetéseken, főleg a czéhek által rendezett temetési proczessziókat tiltsa be, akár katholikus czéhek, akár eretnekek rendezik azokat.

Prudentes ac Circumspecti D^ni^ filii clarissimi.

Istentől kegyelmeteknek kívánok minden üdvességes jókat. Meg nem mondhatjuk, minemű nagy szívünk fájdalmával érezzük azt az Istennek csapását, mely az kegyelmetek nemes városán vagyon, és naponként terjedni láttatik mindenfelé. Mindeneknek előtte igyekezünk azon, hogy az Isteni szolgálatban és rend szükségben fogyatkozás ne légyen kegyelmetek között. Könyörgünk is az Úr Istennek, hogy attyai kegyességéből érdemünk szerént való kemény ostorit távoztassa el.

De tagadhatatlan dolog, hogy kegyelmetektől, akik a nemes városnak elei és gondviselői, tiszti és hivatalja szerént való gondviselésben, nagyobb vigyázást kívánnék. Mert az kétségkívül vettetett bizonyos dolog, hogy mikor a Magistratus eltávoztathatja halálos veszedelmét az alatta valóknak, gyilkosságban részessül (sic!), ha minden szorgalmatossággal azt nem erőlködik távoztatni.

Féltvén azért az kegyelmetek lelkét, és Isten előtt való kemény számadástúl akarván kegyelmeteket oltalmazni, atyai szeretettel intem és kérem kegyelmeteket, sőt Egyházi Authoritássommal kinszeréttem (sic!) kegyelmeteket, hogy a sok egyigyű (sic!) községnek oltalmára nagyobb gondot viseljen kegyelmetek, hogy sem ekkoráig. Az pedig az gondviselés nemcsak abban áll, hogy bizonyos külön való helyek legyenek azoknak, akik pestisben vannak, és minden chulájok,[1] valamelyekben háltak és jártak, legalább negyven napig szellőre kiteregetve úgy álljanak, hogy a ki élni akar, senki azokkal ne éljen; hanem abban is, hogy a pestisben holt ember temetésére senki egyéb ne menjen, hanem csak azok, a kik a temetésre rendöltettek.

Két rendbeliek, a kik afféle processióval vakmerőűl járnak. Némelyek Catholicus czéhek, kiket, hogy kegyelmetek büntetéssel eltiltson,

[1] Cula, tzula, czula = lim-lom, butyor, málha, gunya (Lásd: M. Nyelvtörténeti Szótár, I. köt. 365—366. has.).

kívántatik. Mi is meghadtuk, hogy ha vakmerőűl ellenkeznek, kirekesztessenek a szentegyházokból (sic!) és egyenként nevezet szerént excommunicáltassák. Némellyek hæreticusok, a kik processiot indítnak a pestises halottak környűl. Azokat is tartozik kegyelmetek tiszti szerint erős büntetéssel fenyéteni és meg is sanyargatni, ha nem engednének, és abba kegyelmetek semmit a libertas Religionis ellen nem vét, hanem csak a várost oltalmazza a publica infectiotúl.

Azért kegyelmetek szeme előtt viselvén nemcsak az emberek ítéletit, mely igen megjedzi kegyelmeteket, ha illyen nagy dologban gondviseletlen lészen, hanem Isten haragját is, ha valamit elmulat az egyigyű község oltalmában, úgy viselje magát, amint igaz és istenfélő Magistratushoz illik, és valami szél szó beszédért meg ne fogyatkozzék kötelességében. Kire hogy Isten kegyelmeteket segítse, szűből kívánjuk.

Selliæ, 22. Augusti 1632.

Pruden. ac Circumspectar. Dnum Vrarum

Addictissimus uti pater

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. N. Judici Juratisque Civibus ac toti Communitati Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis, filiis nobis charissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. uti pater C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII." című csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

776.

1632. AUGUSZTUS 25. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Sennyey István püspök, kir. kanczellárhoz írt levél töredéke.

Írja, hogy Rákóczy fejedelem Dániel Jánost levéllel küldi Sennyeyhez. Felpanaszolja a Maád iránt Rákóczy Pálnak adott rendeletet. Rákóczy küldönczére jó lesz vigyázni. Az ország nyugati határainak védelmére kér intézkedéseket.

D. Cardinalis Pázmány ex Sellye D. Cancellario.

Joannem Daniel expedivit Princeps Transylvaniæ ad D. Vm, qua de re, nescio. Mihi quoque scripsit Princeps: illud solum innuendo, quod ad D. V. expediat, namque secundum transactionem Legatos vult expedire. Hæc scribit de hoc negotio. Non explicat ulterius. Cæterum

moleste fert negotium oppidi Maad, quod mandatum fuerit superinde Paulo Rákóczy.

Hæc persona est versata, linguarum peritiam habet, bene notus (sic!). Sane cupiens scire constitutionem negotiorum in hisce partibus et sub specie emptionis a mercatoribus Viennensibus investigaturus est etc. Scio Dom. Vestras isthic horum curam non habere. Si tamen haberetur aliquis, non noceret attendere.

In hisce locis Confiniorum tam Generalis quam Capitaneus est solus Zádori. *Videtur hæc confinia plane pro nihilo haberi. Deus maximus habeat* piam commiserationem.

Ezen levéltöredéknek Ferenczfy udvari titkár által az eredeti után leírt szövege fennmaradt az esztergomi herczegprímási levéltárban (Arch. Sæcul f. IX., nr. 273.), ahol azt *Fraknói* lemásolta és az ő, a M. Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményében (Múzeumi Könyvtár 1277/VIII. kötet, II. fasc., 109. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 60. l. 2. j.

777.

1632. AUGUSZTUS 31. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi a kállói kapitány levelének latin fordítását; ha követe (az érseké) visszatér Erdélyből, azonnal jelenteni fogja ő (az érsek), mi hírt hozott. Utóiratban jelenti, hogy Rákóczy Váradig fog csak jönni, hacsak a népfölkelés őt nagyobbra nem ösztönzi.

Augustissime Cæsar, ac D^ne^ Clementissime.

Ex prioribus literis meis M^tas^ V^ra^ clementer intelligere potuit, me Cursorem, Virum intelligentem, ad Principem Transylvaniæ expedivisse, qui ubi ad Capitaneum Præsidii Ma^ttis^ V^ræ^ Kallo pervenisset, quid ad me Capitaneus ille scribat, literas ejusdem, fideliter in latinum translatas, hisce inclusas Majestati V^ræ^ Sacra^mæ^ mitto. Expecto Cursorem meum propediem a Principe rediturum; qui ubi advenerit, et quid ad me pertulerit, confestim ad M^ttem^ V^ram^ mittam. Deum oro, ut Ma^ttem^ V^ram^ diu feliciter Imperantem conservet.

Selliæ ultima Augusti 1632.

Sacra^mæ^ M^ttis^ V^ræ^ Humillimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Has jam perscripseram, cum ab amico viro magno accepi: Se certo intellexisse a Transylvaniæ primoribus, qui cum Petro Betlen Trincinium venerant, valde dubium esse, an Princeps venturus sit Varadinum, sed etsi eo venerit, ultra non perget. Licet uxor ipsius velit ire Patakinum. Certe si insurrectiones audierit, cogitabit contra se aliquid tentandum, et prævenire sataget.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. Servus C. P.“) és utóirata Pázmány kezeírásai, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek“ B/11. (1631—1640. év) fascic. A levelet felemlítette és az utóiratot szószerint közölte: Tört. Tár. 1899. évf. 597. l. *—i —r.* Fenti közlés az eredeti alapján történik.

778.

1632. AUGUSZTUS 31. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Vasvári György győri püspöki helynökhöz.

Megtiltja, büntetés terhe alatt, a helynöknek, hogy addig, míg a győri püspök a Komárom megye feletti joghatóságát be nem bizonyítja, ott ő (a vikárius) ilyet gyakorolni merészeljen.

Revende nobis honorande.

Cum notorium sit, Comitatum Comaromiensem citra aquas ad Ecclesiæ Metropolitanæ Jurisdictionem pertinere, nescimus, qui factum sit, ut Arcis Comaromiensis Jurisdictionem sibi vindicare velit V. Dominatio. Qua de re, etsi jam scripseramus ad Rndiss. D. Ordinarium, nullum tamen responsum habuimus. Itaque V^æ^ Dominationi serio inhibemus, ne quidquam, quod Jurisdictionem habeat, Comaromii attentet, antequam Reverendissimus Ordinarius liquido commonstraverit suam in illo loco Jurisdictionem. Sicut enim ne in minimo quidem læsam volumus Suffraganearum Ecclesiarum Jurisdictionem, ita vicissim nec possumus nec volumus tolerare, ut abusu aliquo, et usurpato forte per inadvertentiam aliquo dispositionis exemplo, Metropolitana Jurisdictio imminuatur. Quod si autem contra hanc nostram Inhibitionem, ante liquidationem Causæ, aliquid V. D. attentaverit, sciat, quod etiam in persona propria a nobis punietur. In reliquis vobis addictus maneo, precorque a Deo omnem felicitatem.

Selliæ 31. Aug. 1632.

V. D. Addictissimus

Cardinalis Pazmany.

Kivül Pázmány Péter kezeírásával e czímzés:

Ad Vicarium Jauriensem de Jurisdictione Comárom.

Ezen levélnek egykorú másolata avagy fogalmazványa (a külső czímiratot kivéve, nem Pázmány kezeírása) az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fascic. 23., nr. 196. alatt. Az aláírás is a másoló kezéből ered. Fenti közlés e másolat után történik.

779.

1632. AUGUSZTUS 31. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Lichtenstein Gundacher herczeghez.

Mivel római utazása folytán megrendült egészségének neves orvosok által való kezelésére Bécsbe kénytelen utazni, de nincsen ott már saját háza, alkalmas más lakások pedig nehezen kaphatók, és a vendéglőkbe sem levén hozzá illő dolog szállania, kéri a herczeget, adna neki bécsi nagy házában szállást; az esetleges kártétel iránt szavatol. Szívesen fizetne is a szállásért, ha ez ily magas fejedelmi személlyel szemben lehetséges volna.

Illustrissime atque Excellentissime Princeps D^ne^ observandissime.

In hac provecta ætate mea, quam in nupera profectione Romana longioris itineris incommoditates non parum debilitarunt, diffiteri non possum, frequentibus adversæ valetudinis alterationibus me divexari. Ut itaque Viennam, sanitatis curandæ causa, propediem proficiscar, peritorum in Ungaria Medicorum raritas necessitatem mihi imponit. Domos, quas Viennæ habui, partim pro Alumnatibus, partim pro Novitiatu Societatis Jesu, Deo dedicavi; quartieria illic, prout nuper expertus sum, rara sunt et angusta; in diversoriis publicis hospitari indecorum video. Sciens itaque Excellentiam V^ram^ in Urbe Viennensi amplam (quæ olim Prammeriana erat) habere domum, ductus veteri Excellentiæ V^ræ^ erga me propensa semper affectione, eandem rogo, quod, si sine incommodo Excellentiæ V^ræ^ fieri possit, hospitium mihi in iis habitationibus Suæ Domus, quas ipsamet inhabitare non solet, faciat assignari. Si vel minimum defectum hospes, ex parte meorum hominum, comitti notaret, faciam, ut plene reparetur. Et nisi cum tanto Principe mihi negocium esset, etiam solutionem pro inhabitando libenter offerrem. Si qua in re V^ræ^ Excellentiæ in hoc vicinio inservire possim, ut vicissim me mandatis suis honoret, rogo. Deum autem oro, ut Excellentiam V^ram^ diutissime felicem tueatur.

Selliæ 31. Augusti 1632.

Illustrissimæ atque Excellentissimæ

D. V^ræ^

Servitor addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Illustrissimo ac Excellentissimo Principi Gundachero a Lichtenstein, Principi Jagendorfensi, Opaviensi, Glogoviensi et Tesuensi, Comiti Rhibergensi, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis intimo Consiliario, etc. D^no^ meo observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Servitor addictissimus Cardinalis Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Lichtenstein uralkodó-herczegi családnak középponti bécsi levéltárában. Fenti közlés az eredeti levél alapján történik.

780.

1632. SZEPTEMBER 4. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Csáky Istvánhoz.

Igen burkoltan ír neki arról, hogy Putnaky útján megkapta levelét és vele mindent bőven megbeszélt. Sajnálja jelenlegi nehéz helyzetét, melynek orvoslását az idő meghozhatja, de igyekezni fog a lehetőség szerint segítségére lenni.

Spectabilis ac Magnifice Domine.

Salute et servitiorum commendatione præmissa.

Az Úr Istentől kegyelmednek minden üdvösséges jókat kivánok. Putnaki (sic!) uram megadá az kegyelmed levelét és szóval is Instructiója szerént mindeneket híven és bőségessen megbeszéllett. Én is kinyitottam ő kegyelme előtt szivemet és mindenekről nyilván és bőségessen megjelentettem tetszésemet, mely főképpen három dologban áll, az mint kegyelmednek Putnaki uram megbeszélli, mivel nem itéltem alkalmatosnak, hogy azok pennára és papirosra bizassanak.

Az kegyelmed mostani állapotját szánakodással nézem. Mindezeknek idején könnyű leszen vala eleit venni, de most immár amennyire a dolgok terjedtek, nem látom könnyű útját, hogy hirtelen megfordulhasson. Az Istennek gondviselése, az üdő szokta efféle dolgokat megérlelni és orvoslani. Mindazáltal kegyelmed abba bizonyos lehet, hogy el nem mulatom, ha valahol módját látom az kegyelmed dolgainak eligazittásának. Emellett kérem az Úr Istent, hogy kegyelmedet áldja meg minden jókkal.

Selliæ 4. Septembris 1632.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany.

E szöveget a Csáky grófi család kassai ágának levéltárában talált eredeti alapján *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a M. Nemzeti Múzeumnak levélmásolat-gyűjteményben (Múzeumi Könyvtár 1277., Fol. Hung. VIII. köt., II. fasc. 115. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

781.

1632. SZEPTEMBER 5. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Erdélybe küldött bizalmas embere augusztus 28-án távozott el Rákóczy György fejedelemtől Gyula-Fehérvárról, kitől bőbeszédű, panaszos levelet hozott: hogy ellenségei Haller és Csáky Erdély határain foglaltak állást; hogy a nádor fondorkodik ellene, miért ő is gondoskodni fog magáról. Rákóczy levelének további sorai is háborús szándékaira hagynak következtetni. Így: hogy Wallenstein herczeg és Pappenheim vereséget szenvedtek, hogy a török készülődik. Rákóczy székely és szász katonaságot tart készenlétben, azon ürügy alatt, hogy a nyugtalankodó tatárok ellen védekezzék vagy pedig, hogy Váradon át a török által elfoglalni kívánt Jenő védelmére induljon; ez utóbbi hírt szórta szét a hajdúk közt is. Hogy a fejedelem készületlenül ne találja az országot, szükséges volna a megyék fölkelésén kívül idegen katonaságot is behozni vagy Sziléziából vagy Felsőausztriából, bár a pestis és a távolság miatt inkább Sziléziából, ahonnét azonnal útnak volna indítandó valami csekely német gyalogos katonaság Tokaj, Szatmár és a többi végvárak megerősítésére; eleséggel is el kell azokat látni. Lengyel lovasság is jó volna; addig is Prépostvári, Haller és Csáky útján tárgyalni kellene a fejedelemmel. Szeptember 7-én mindezekről személyesen fog értekezni a nádorral, kéri addig a király szándékainak vele való közlését.

Augustissime Cæsar.

Cum benigno assensu Ma^{ttis} V^{ræ} expediveram in Transylvaniam Aulæ familiarem, ut statum Principis exploraret, diffusas etiam literas scripseram. Is Principem Albæ Juliæ reliquit die 28. Augusti, et heri vesperi huc ad me venit verbosissimas Principis literas adferens, quæ nihil nisi lamentationes, querelas et tergiversationes continent. Lamentatur, quod hostes ipsius D^{nus} Haller et Chaky in Confiniis ipsi vicinis sint collocati. Domini Palatini hostilem in se animum memorat, et se consulere velle securitati suæ identidem ingeminat. Uno verbo, scriptio illius ejusmodi est, ut si nullum aliud indicium esset perversæ voluntatis ipsius, vel ex illa sola facile mihi persuaderem, completam esse malitiam ipsius, et ad hostilitatem propendere. Huc accedunt partim persuasiones ipsius, partim minæ, quas dissimulare non potuit. Dixit enim sibi constare, quod Dux Fridlandiæ mali habitus sit ab hoste, et tormenta omnia amiserit. Item, quod Pappenheimii exercitus totaliter sit destructus, et inter loquendum addidit, Turcas jam se in promptu habere. Præterea certum est, quod in Transylvania aliquot millia Siculorum et Saxonum collegerit, licet domi illos contineat, sub prætextu,

ut Tartarorum irruptioni, si tentaretur, resistere posset. Præterea sparsit, Turcas idcirco congregari, ut Præsidium Jenő occupent, et in Transylvania passim vulgatum esse, idcirco Principem Varadinum venire cum exercitu, ut Arci Jenő succurrat. Quod ipsum etiam apud Haydones vulgari fecit, ut instructi sint, quatenus succurrere possint Arci Jenő contra Turcas. Quæ omnia idcirco fieri significant viri probi, ut magis imparatam Ma^ttem^ V^ram^ inveniant. Tormenta etiam aliqua secum vehi curat.

Quæ cum ita sint, mihi omnino videtur cunctatione seposita serio ac diligenter de opportuna defensione Ma^tti^ V^ræ^ providendum esse; ac in primis valde consultum iudico, ne hæc ad multorum notitiam veniant, quibus animi populorum consternari possunt. Deinde pro certo et indubitato fundamento pono, nihil in Insurrectione Comitatuum, vel in solo milite Ungaro etiam conducto præsidii collocandum esse, si desit externus miles, licet una cum externo milite et hic quoque magnum momentum adfert. Et quamvis commoditates Ma^ttis^ V^ræ^ ego non perfecte noverim, existimarem tamen vel militem, qui in Silesia est, illinc promovendum, vel si id fieri non posset, miles qui in Austria Superiori rusticis est oppositus, peracto ibi quamprimum negotio, secundo Danubio Viennam promoveri posset, et per loca, quæ peste infecta non sunt, deduci: quamquam ut verum fatear, et celeriora et opportuniora essent Silesiaca Præsidia. Interim vero, saltem aliquo modico numero, præmitti deberent ex Silesia Germani milites, quorum robore Tokaj, Szatmar et alia præsidia firmarentur, commeatuque instruenda Confinia. Insuper inter alia media, quibus Ma^ttas^ V^ra^ equitatum Polonicum Germano militi adjungere posset, suggessi Reverendissimo D^no^ Cancellario Aulæ Ma^ttis^ V^ræ^ modum tractandi cum D^no^ Præpostvari, D^no^ Haller et Chaky.

Quia vero necessarium judico, ut de his rebus cum D^no^ Palatino ipsemet colloquar, 7. die hujus mensis ad vesperam in Gottherstorff, Deo volente, conveniemus. Rogo Ma^ttem^ V^ram^, dignetur, vel per D^num^ Cancellarium, vel per aliquem alium clementem suam voluntatem his de rebus significare etc.

Selliæ 5. Septemb. 1632. *Cardlis Pasman.*

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a bécsi császári és királyi „Kriegsarchiv"-nak „Schriften-Abteilung" osztályában: 1632. évi IX. hónap, 52. folyó szám alatt. Fenti közlés e másolat után történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. k., 61. l.

782.

1632. SZEPTEMBER 6. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi káptalanhoz.

Értesíti a pozsonyi káptalant, hogy a Collegium Germanico-Hungaricum magyar növendékeinek hazautazási költségeire tett alapítványát úgy módosította, hogy egy-egy növendék hazautazási költségei nem 40, hanem 65 tallérban számíttassanak.

Reverendissime et Reverendi Domini fratres observandissimi.

Facta fuerat a nobis aliqua fundatio Romæ Anno 1627. pro viatico alumnorum nostrorum et successorum, qui illic destinabuntur. Cœterum quia Pater Castorius Collegii Ungarici illic Rector, vir integerrimus, ac diligentissimus representavit (sic!) nobis, quadraginta aureorum sumptus pro reditu alumnorum, in hac temporum difficultate, haudquaquam sufficere posse, idcirco nos consensimus, ut usque ad sexaginta quinque scutos Romanos redeuntibus assignare possit, si ita necessarium videatur.

Quocirca V^ris^ Dominationibus transmittimus exemplar concessionis a nobis factae: Easdem diligenter rogantes, ut inter cœteras literas diversarum fundationum nostrarum, hanc quoque copiam reponi curent. Imo adjungi ac conjungi faciant fundationi Romanæ. Feliciter valeant ac pro nobis Deum exorent.

Selliæ 6. Septembris 1632.

Dominationum V^rarum^ Addictissimus frater

Sanctæ R. E. Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendissimo et Reverendis D^nis^ N. N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Posoniensis, fratribus in Christo nobis honorandis.

Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. fr. S. R. E. Cardlis P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa F., fasc. 5., nr. 145. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö. a fenti 1632. május 30-iki és július 6-iki leveleket.

783.

1632. SZEPTEMBER 12.

SELLYE.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Kifejezi csalatkozását a fejedelem békés szándékai iránti bizalmában, látva a svéd királlyal való szövetkezés jeleit. Emlékezteti örök császárhűséget ígérő régibb levelére, valamint ilyen irányban Bethlen Gábor idejében tett esküjére, amelynek eddigi betartásával szerezte meg jó hírét, amelynek erősítéséhez ő (Pázmány is) mindenkor hozzásegített. De most a fejedelemnél a „honores mutant mores“ közmondás beteljesedését látja. Rámutat, milyen vétség volna a magyar haza ellen a német katonaságot idevonni és a törökkel szövetkezve pusztítani az országot. Óva inti, hogy Seratin (Zierotin ?) vagy mások által felbíztatni ne engedje magát hamis hírekkel a németországi háború („oda fel való dolgok“) tekintetében. Közli a legújabb, igaz háborús híreket. Ezen, a császárra nézve kedvező fordulat, de a saját országára és családjára való tekintet is, a béke megóvására bírhatná a fejedelmet. Szívesen kezére jár ebben neki, míg ha ezek daczára is háborút indít, úgy ez lesz utolsó levele a fejedelemhez.

Illustrissime Princeps, Dne Amice observandissime.

Szolgálatom ajánlása után. Kívánok Istentől kgmednek minden jókat. Az kgmedhez küldött jámbor szolga megérkezvén, nagy csudálkozva olvastam az kgd irását, melyből bizonyossan eszemben vettem, hogy kgd az békeséget megúnta és gondolatját hadi reménségre forditotta. Jóllehet az kgmed levele nélkül azt én bizonyosan tudtam, mert valamint kgmed maga, szinte úgy értettem a Sveciai királylyal való Tractákat és kivánságokat. De reméllettem azt, hogy talám még helye leszen kgmed elött az én igaz jó akarattal jelentett okaimnak. Bezzeg Uram én külömb reménséggel voltam kgmed felöl, mert nállam vagyon az kgmed levele, melyben kér azon kgmed, hogy azt az levelet még (sic!) tartsam: abban pedig arra köti magát kgmed, hogy soha hitele és tisztessége ne legyen, ha az Római Császárra támad. Ennek felette elmémben forgott, hogy mikor kgdet a teljes szent Háromság Istenre megesküttetté a szegény Betlen Gábor, hogy ő felségére soha nem támad, oly erössen oltalmazta hitezését, hogy mikor annak utánna nem egyszer feltámadott volna a szegény fejedelem, soha kgmed nem akart ellenkezni az császárral. És ezzel nyert vala kgmed nagy böcsületes hirt nevet. Én is sokszor ezekkel oltalmaztam kgdet vádolói ellen, sokaknak gyülölködésével is.

De látom kgmedben is teljesedik az, hogy honores mutant mores, és oly vélekedésben jutott kgmed is, mint a ki azt mondja volt, hogy Regnandi causa violandum est Jus.

Látja az Ur Isten, hogy én az kgmed támadásától semmit nem tartok, mert tudom, hogy kgmed rövid nap eszében veszi, hogy köny-

nyebb a hadat elkezdeni, hogy sem viselni. De attul tartok, a mi bizonyosan meg leszen, hogy annyi németség jő szegény hazánkra, hogy a kgmed törökivel eggyütt utolsó pusztaságra juttatják nemzetünket. Nem is tudom, ha soha többé kibeszélhetjük őket, mert ez a mi nyomorult nemzetünknek szerencsétlensége, hogy az oltalomtul majd annyit kell félni, mint az ellenségtül. Ezt még kgmed nem probálta talám elégségesen, és adja Isten, hogy ne is próbálja.

Látom, hogy az kgmed indulatjának fundamentoma csak az, hogy kgmedet hamis hirekből áradott reménségekkel megtöltötték, és ha Seratin[1] Uram beérkezik, tudom eleget újit, more solito. De kgmed ezekkel meg ne hagyja magát inditani. Mert a dolgok bizony mind külömben vannak. És noha kgmed azt itili, sőt mondotta is, hogy én nálamnál jobban tudja az ide fel való állapatokat, de azt kgmed ne higyje, mert olyakat is tudok, és sokat tudok az kgmed dolgaiban is, melyeket soha kgmed egy erdélyi embernek sem merne megjelenteni. De ez maradjon ebben.

Igazságot irok: az oda fel való dolgok így vannak:

Norinbergai sánczokból a Sueciai király ki nem mert menni, míg Panier Hoksenstran és egyéb hadviselői melléje nem verdőttek. Azoknak segitségével megindult, és én in priori oda küldöttem kgmednek, amint hadta el Norinbergát. Neki minden reménsége a Galliai király és az Hollandusok. Azok penig illyen állásban vannak.

Az Hollandusok Nastrich, avagy deákul Trajectum nevű várast megkörnyékezték volt. És mivel a spanyol királynak nem volt ott annyi népe, hogy birt volna velek, Poppenham ment oda, mindjárt környül vették az Hollandusok táborát, három száz szekér eleséget elnyertek, és ugy beszorították, hogy lehetetlen kimenniek. Sőt nagy bizonynyal irják, hogy éppen azt az egész tábort levágták.

Az Galliai királynak az öcse (sic!) Dux Aurelianensis, kit a király proscribált, nagy erővel ment Galliába, Linguadoch nevű tartományit mindenestül kezében adta Dux Mommoránci tízezer emberrel eggyütt. A Spanyol király tengeri ereje tizenöt ezer emberrel melléje érkezett. Dux Guisius az florenciai hercegnek tengeri erejével, útban vagyon, az király fia mellé (lehet „mellő“ is) megyen. Azért ugy megszorongatják a Gallust, hogy csak magát oltalmazhassa, másokat nem segit. Mert az egész ország elidegenedett tölle.

[1] Hihetőleg Zierotin (másként Zerotin) Károly († 1636.), Thurzó Györgynek morvaországi barátja, értendő. Csak az a feltünő, hogy Zierotint II. Ferdinándhoz hűnek mondják a történetírók. 1620 óta Boroszlóban lakott.

Silesiában ütött a Saxo, és Brandenburgi népe, és elsőben károkat tett, sőt Glogoviának az városát megvették, noha az várhoz nem férhettek. De az ellen két rendbeli hadat küldöttek, eggyiket Silesiában, másikat Misniába és Saxoniában, és az egész Saxoniát rontják, sellyesztik (sic!). Dresdánál volt az oberstel Holka, mikor utolszor irtak.

Ez igazság szerint az ide fel való állapatok folyása. És ha külömben tapasztalja kgmed, bár szememre térjen. A Sueciai király, azt hiszem, a Renushoz akarja magát csatolni.

Azért kgmedet kérem, vontassa egy ideig hadakozó gondolatit, várjon az üdötül, és értse jól meg az állapatot [. . . . . .],[1] ígéretekkel és hamis esküvésekkel veszedelemben viszik kgmedet. Mindazáltal, ha Isten azzal ostorozza kgmedet, hogy békeséges fejedelemségét, feleségét, gyermekeit, szép uraságit veszni és kard koczkára bocsássa, én nem tehetek róla.

Még ideje van kgmednek. Tartsa Isten kgmedet egésségbe, valamig a keresztyénség romlására és az magyar nemzetnek hadakban keverésére nem igyekezik. A békeségre való dolgokban ha az én vékony szolgálatom kivántatik, meg nem vonszom kgmedtül, sőt abban örömest fáradok. Ha pedig kgmed háborut indit, ez leszen az én utolsó levelem kgmedhez. Noha bizony készebb volnék arra, hogy kgmednek kedveskedvén és szép csendes állapatjának megmaradásában fáradnék. De az mind ugy legyen, a mint az jó Isten rendeli.

Sellyén 12. Septembris 1632. Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat (a lap alsó sarkára, a szövegre függélyes irányt elfoglaló sorokban):

Forgács uramnak volanter küldöttem, hogy megolvassa, elküldje, és az választ is felszakassza és megolvassa.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban (Kincstári O. I., 1631—1633. „Politika“ csomó, Rákóczy-féle 2. csomó, fol. 55[a]—56[b].). Közölte a lelőhely részletes szignaturája nélkül —*i* —*r* (Tört. Tár 1899. évf., 609—611. l., 49. sz. a.). A Tört. Tár. névmutatójában e levél tévesen úgy szerepel, mint Pázmány levele Forgách Miklóshoz, kinek levele (szeptember 7.) Pázmányhoz ugyanott 48. sz. alatt van. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Két olvashatatlan, elmosódott szó.

784. *Kiadatlan.*

1632. SZEPTEMBER 27. (SZ. MIHÁLY ÜNNEPE ELŐTTI HÉTFO).[1]

ZNIÓVÁRALJA.

Pázmány rendelete, melyben a thúróczi konventet tanúkihallgatás megtartására utasítja.

Nos Petrus miseratione divina S. Romanæ Ecclesiæ tituli Sancti Hieronymi Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus natus, Secretarius, Cancellarius ac Sacr. Cæsar. Regiæque Majestatis Intimus Consiliarius. Honorabilibus Conventui Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis de Thurócz Salutem in Domino sempiternam. Quandoquidem in facto certorum quorundem negociorum, Præposituram istam Thurocziensem ejusque subditos tangentium et concernentium, universorum cujuscunque conditionis existentium in oppido, pagis bonisque ejusdem Præposituræ commorantium utriusque sexus, tum videlicet sæcularis, quam et Ecclesiasticæ dignitatis in Thuroczen., Lipthovien. et Zolien. degentium, hominum fassionibus et attestationibus ad præsens pro publico bono ipsorumque subditorum commodo et utilitate atque tuitione plurimum indigeamus, et sunt nobis apprime necessariæ, ac propterea per Conventualem et Juratum Notarium vestrum testium Inquisitionem facere et celebrare volumus. Cum autem veritatis confessio et fide dignorum hominum testimonia nemini debeant abnegari, pro eo vobis serio committimus et mandamus: quatenus acceptis præsentibus unum Conventualem cum Jurato Notario vestro pro testimonio fide dignos ad ejusmodi testium Inquisitionem in bonis Præposituræ Thurocziensis faciendam et celebrandam omnino exmittere; qui ab eisdem testibus, personaliter accedentes (sic!) ad fidem Deo debitam fidelitatemque Imperatoriæ, et Regiæ Majestatis (sic!) ac Sacri Regni Hungariæ diademati (sic!) observandam: qualis ipsis de omnibus iis rebus et negociis, de quibus interrogati fuerint, constaret certitudo veritatis, suo modo sciant, inquirant et experiantur certitudinis veritatem, et post hæc super hujusmodi Inquisitione literas tandem vestras ad fidelem relationem dictorum Conventualis et Notarii, sub sigillo vestro Conventuali ad futuram juris nostri cautelam necessarias extradare debeatis et teneamini. Secus non facturi.

[1] Lásd az 1626 július 24., 1633. január 8. és 1633. márczius 25-iki leveleket.

Datum in Curia nostra Claustrensi sub Arce Znio exstructa, feria secunda proxima ante festum Sancti Michaëlis Archangeli. Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo secundo.

(L. S.) *Petrus S. R. Ecclesiæ Presbyter Cardlis Pazmany m. p.*

Ezen oklevélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („P. S. R. E. Pr. Card. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a beszterczebányai káptalan őrizete alatt álló thúróczi prépostsági hites helyi levéltár iratai közt: CCCC betüs fasciculusban, 2. sz. alatt. Fenti közlés ezen példány alapján történik.

785.

1632. OKTÓBER 1. *Kiadatlan.*

TARÐOSKEDD.

Borgia bíboroshoz, a Propaganda præfectusához.

Vette a Pálos-rend visitatiójára és reformatiójára vonatkozó pápai brévét és az előírt kérdőpontokat, és azokat a jelenleg Zágrábban egy javadalomba való beiktatás végett időző Tomkónak kezeihez fogja juttatni (sajnálja, hogy Tomkó érdemeivel arányban levő javadalmat nem tudott neki adni az esztergomi egyházmegyében), de jelenti, hogy mostan a svéd király előrenyomulásával és Rákóczy és a török betörésével van tele az ország, és így a visitatio ügye halasztást fog szenvedni, de Tomkó az ő buzgalma és okossága mellett nem fog arról megfeledkezni.

Em^mo^ e Rev^mo^ Sig^re^ mio oss^mo^.

Con la benigna lettera di V. E. tengo 'l Breve et i capiti necessarii per l'accenata visita, et perche si truova di presente monsignor Tonco a Zagabria, transferitovisi per pigliare il possesso d'un commodo beneficio colà vacato, non havend' io nella mia diocese havuto occasione di vacanze proportionate alla sua qualità, et meriti, per rendernelo, com'havrei desiderato provisto, gl'inviarò il tutto alle mani con la dovuta brevità, se bene giudico, che per hora non potrà egli esseguire la detta visita, esendo le cose del mondo, et massime di queste parti in tanto conquasso che nulla più, poich'oltre 'l travaglio, che dà il Sueco nell'imperio, et i progressi che fa hora il Sassone nella Slesia, adesso s'hode[1], ch'il prencipe di Transilvania spinto a viva forza dal Turco, sia per uscire con 10/m Turchi, aggiunti alle sue proprie forze a'danni di Sua Maestà Cesarea, onde Dio c'assisti con la sua santa et omnipotente providenza, assicurand'intanto l'Eminenza Vostra, ch'ancor che per queste raggioni et intoppi si diferisse questa fûntione, a tempo più opportuno et sicuro, non sarà però trascurata dalla cura et pru-

[1] Régies forma, e helyett: s'udisce.

denza, che si può promettere in Mons. Tonco. Rendo fra tanto a V. E. singolari gratie, si come fo alla S. C. di questa expeditione, et con supplicarla a tenermi ricordevole nella sua benigna gratia, come servitore suo di particolare divotione, qui finisco, baciandole humilmente le mani.

Di Tardosched il primo d'Ottobre 1632.

Di Vostra Eminenza Rev^ma^ Humillissimo et obligatissimo servitore

Il Card. Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán e jegyzés:

S. Cardle Borgia.

Az itt közölt levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et ob. s. I. C. P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide" római levéltárában: „I. Lettere di Germania, Colonia, Svizzera, Fiandra, Spagna, Portogallo". Vol. 74., fol. 11. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 397 l.

786.

1632. OKTÓBER 1. *Kiadatlan.*

TARDOSKEDD.

Ingolihoz, a Congregatio de Propaganda Fide titkárához.

Jelenti a titkárnak is, amit a bíbornok-præfectusnak e napon jelentett. Előreláthatólag halasztást szenvedvén a visitatio, van ideje a titkárnak elküldeni a szükséges instructiót is.

Molto Illustre Signore.

Ho ricevuto 'l Breve per la visita consaputa, il quale transmetterò subito a monsig. vescovo di Bosna, c'hora si ritrova a Zagabria, ove ha havuto la provisione d'un assai buon beneficio, poichè nella mia diocese non è occorsa vacanza degna d'un suo pari per gratificarnelo, com'havrei desiderato. Dubito però, che stante le presenti rivolutioni del mondo, come nell'imperio, nella Slesia, et in questo regno, per le rovine, che minaccia il prencipe di Transilvania, stimolato dal Turco, non potrà 'l detto monsignore esseguire l'incaricatagli fontione, sicome farà con ogni puntualità a tempo più opportuno; onde stimo anche, che V. S. haverà intervallo di mandare la necessaria instruttione; sicome la prego di fare. Rendo intanto molte gratie alla gentilezza di lei dell' operato sin qui; et resto desiderandoli ogni felicità.

Di Tardosched il primo d'Ottobre 1632.

Di V. S. molto Ill^re^ Affmo per servirla

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán:

S. Segrio Ingoli.

E levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Aff. per s. Ill. C. P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congregatio de Propaganda Fide" római levéltárában: „Lettere di Polonia, Russia, Ungheria, Vallachia, Dalmatia. 1632". Vol. 58., fol. 47. Fenti közlés az eredeti után történik.

787.

1632. OKTÓBER 4. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Továbbítás végett küld egy, a gráczi rectorhoz czímzett levelet. A dátumban jelzi, hogy 63-ik évébe lépett a levél írása napján.

Reverende in Christo Pater.

Perscripseram priores ad R. V., quum supervenere Græcio literæ, ad quas festinato rescribendum fuit. Has igitur inclusas R. Væ valde commendo. Dirigat P. Rectori Græcensi, ut certus sim consignatas esse. R. Va pro me oret et valeat.

Ujvarini 4. Octobris 1632. Die natali meo, quo 62. annum explevi, et climactelium 63 ingressus sum[1].

R. Væ addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Rndo P. Hmira.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 68a lap. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] *Fraknói* (P. P. és kora I. köt., 6. l. 5. j.) a fenti szöveget így olvasta: „et climaticum 63-um ingressus sum". — „Climacterius (Pázmány *r* helyett *l* betüvel írja) annus" alatt értették a rómaiak a 9-ik hétévi cziklust az emberi életben, amely a 63-ik évvel kezdődik. A „climacterius, -a, -um" melléknév tulajdonképeni jelentése: lépcsőzetesen emelkedő (climax = lépcső); climacter = a 7 éves forduló az emberi életben (7, 14, 21, 28, 35 stb. évek), amelyet legveszélyesebbnek tartottak a 9-ik ízben és azért nevezték el antonomastice „clim. annus"-nak a 63-ik életévet.

788.

1632. OKTÓBER 6. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Hadfogadási felhatalmazás Ötvös István hadnagy részére.

Tudomására hozza mindazoknak, kiket illet, hogy, tekintettel a szállingó háborús hírekre, Ötvös István hadnagyot felhatalmazta, hogy az érseki birtokok védelmére száz lovaskatonát fogadhasson havi 5 forint fizetés és ellátás, valamint hű szolgálatokért való előmenetel ígérése mellett. A havi zsold ki nem fizetése esetén kötelezettségük alól mentesülnek.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Eccl^æ^ Tituli S. Hyeronimi Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Eccl^æ^ Strigoniensis Archiep^pus^, ejusdemque loci Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Sanctæ Sedis Ap^licæ^ Legatus Natus, Summus Secretarius, et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ etc. Intimus Consiliarius. Adjuk tudására, az kiknek illik, mivel nyilván lehet mindeneknél, minemű vigyázásra serkengető hírek folyjanak közönségesen mindenütt országunkban, az kikhez képest, az jó vigyázást és készen való lételt nagy szükségesnek gondoljuk lenni: Mi is annakokáért, kedves hazánknak igaz szeretetitűl viseltetvén, az mennyire lehetséges nem akarván az jó vigyázásban hátra maradnunk, adtunk az vitézlő Ötvös Istvánnak száz lóra való Hadnagyságot, a végre, hogy az mi számunkra s szolgálatunkra, ő Fölsége és hazánk megmaradására való szolgálatjára alkalmas és vitézségre illendő katonákat fogadhasson, mely katonáknak, hórul-hóra bizonyos fizetések öt-öt forint lészen, annak fölötte böcsületes és jámbor hű szolgálatjokért promotiojok is jövendőben; azon kívül kiadván nekik zászlójokat, helt rendelünk nekik, az holott hó pénzökkel megelégedvén, egyébbre az nekik rendeltetett helt ne eröltessék, hanem csak kenyérre, szénára és szolmára (sic!); ha penig az havok eltelnék és hó pénzek meg nem adatnék, ne tartozzanak semmi kötelességgel és szolgálattal lenni, hanem az hová akarják, oda mehetnek. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in Arce Nova Strigoniensi, die Sexta Octobris. Anno D^ni^ Mill^smo^ Sexcent^mo^ Trigesimo Secundo.

Felül, a levél szövege felett Pázmány kezeírásával:

Anno 1632, die 6. Octobris, Paria Patentum, ad conducendos milites, strenuo Stephano Eöttvös datæ.

Ezen levélnek egykorú másolata (vagy, úgy lehet, fogalmazványa) fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare V. nr. 300—369.“ felírású dobozban. Maga a levélszöveg nem Pázmány kezeírása. Fenti közlés ezen másolati példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 61. l., 3. j.

789.

1632. OKTÓBER 12. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Borgia bíbornokhoz, a Congregatio de Propaganda Fide præfectusához.

Megkapta a bíbornok leveléhez mellékelt, a Pálos-rend visitatiójára vonatkozó instructiót, és azt el fogja küldeni Zágrábba Tomkóhoz. A rend visitatióját a szerzetnek sok tagja is kívánja. Mint már jelezte, békésebb időt kell bevárni a visitatio végzéséhez, de, mint látszik, máris tisztult a helyzet. Gondja lesz a dolog végrehajtására.

Eminentissimo e Rev^mo^ Sig^re^ Pron. mio Col^mo^.

M'è pervenuta con l'ordinario di questa settimana occluso alla benigna lettera di Vostra Eminenza delli 18 del scorso, anche l'instruttione, et la lettera spettante a Monsig. Vescovo di Bosna[1] per la visita della religione Paolina, il che tutto sarà da me con ogni brevità et sicurezza inviatogli a Zagabria, si come feci del Breve apostolico. I documenti et ricordi, che sugerisce la sacra congregazione a detto monsignore, sono molto diffusi et eruditi, onde aggiunti alla naturale sua integrità et accurata vigilanza, si può promettersi l'esito di questa meritoria funtione felicissimo, et tanto più, quanto che vien desiderata da una buona parte d'essa religione; fra la quale vi sono soggetti d'ottimo spirito, et ch'altro oggetto non tengono, che di vedere le cose loro ben disposte, et ordinate, per il maggior servitio di Dio. Circa 'l tempo di dar principio, stimo, che sarà di mestieri l'aspettare, come già scrissi, qualche melior congiuntura della presente, poiche non sono per anco acquiettate le turbulenze del mondo, se ben pare che cominciano a stradarvisi, sperando, che S. D. M. sia anco per presto ridurle al desiderato termine. Sarà però mia cura di premere nell'effetto suddetto; et in questo mentre rendendo all'Eminenza Vostra, et a tutta la Sacra Cong^ne^ particolari gratie di questo nuovo favore, a lei bacio humilmente le mani, con ricordarmele servitore di somma divotione.

Di Nai-Aizel, li 12. d'Ottobre 1632.

Humillissimo servitore

Il Cardinale Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán e jegyzés (a levélszöveg írójától):

S. Cardle Borgia.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. s. I. C. P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide" római levéltárában: „I. Lettere di Germania, Colonia, Svizzera, Fiandra, Spagna, Portogallo." Vol. 74., fol. 1. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. a fenti 1632 október 1. leveleket.

[1] Ez Tomco János boszniai püspök volt.

790.

1632. OKTÓBER 18. *Kiadatlan.*

Patay Sámuelhez, Rákóczy titkárához.

Kéri Patayt, biztosítsa Rákóczyt őszinte jóindulatáról. A tárgyalás alá kerülő pontokra nézve most még, természetesen nem lehet tudni, nem is lehet tolmácsolni a király felfogását. De ismerve a király békeséges szándékait, annyit mondhat, hogy a király mindent meg fog tenni a béke megóvására. A fejedelemnek tehát szintén a béke fenntartásán kell munkálkodnia és követeit teljhatalommal ellátva, útnak kell indítania a tárgyalásra, amelyhez a király is fog pontokat szolgáltatni, olyanokat, hogy a sérelmek okai gyökeresen eltávolíttassanak. A fejedelem által előterjesztett pontokra nézve a maga véleménye ez: 1. Prépostvárival békésen kellene megegyezni, mert ellene semmi bebizonyítható vád nem emelhető. 2. Munkács várát illetőleg, Bethlen Gábor özvegyének jogaira tekintettel kell lenni és vagy a két fél jogai a kiküldött császári tanácsosok vagy azok küldöttsége útján állapíttassanak meg, vagy pedig pénzzel elégítse ki a fejedelem az özvegy fejedelemné követelését; de a pénz itten elfogadható pénzben, nem pedig erdélyi pénznemben adassék meg. 3. Ónod őrségét illetőleg ugyan a fejedelem nehézményezése nem érthető meg, de volna módja ezt is elintézni. 4. Némi tekintettel lehet ugyan majd lenni a fejedelem magyarországi birtokaira, de a közterhektől csak az országgyűlés menthetné fel azokat. 5. Sárospatak felépítéséhez a király hihetőleg megadja beleegyezését. 6. Maádot illetőleg küldje meg a fejedelem a maga jussát bizonyító okiratokat és Munkács várának ügyével együtt a császári tanácsosok döntsenek. 7. Tarczalt illetőleg a szerződést (?) a király is respektálni fogja. 8. Regécz várára nézve a királynak tett intézkedése nem másítható meg, fegyverekkel sem láthatja el az őrséget. 9. Az amnestia ügyében nincs nehézség. 10. Harminczad és vám alól nem mentesítheti a király a fejedelem marha- vagy egyéb kivitelét, Bethlen sem kapta meg általában, csakis egyes esetekben. 11. Hogy az erdélyi fejedelem káptalani hites helyi bizonyság nélkül is állíthasson ki meghatalmazó leveleket, méltányos kívánság ugyan, de az országgyűlés hozzájárulása nélkül nem engedhető meg. — Az utóiratban véleményt mond még 2 pontra nézve: 1. A Lengyelországban ejtett foglyok szabadonbocsátását illetőleg nehézség nem lesz. 2. A Szendrővárhoz tartozó földeknek zálogban-tartását azonban a fejedelem nem remélheti, mert törvény tiltja a várföldek elzálogosítását.

Post officiosam Domini Principis salutationem [assecura]bit[1] Suam Ill^mam^ D^nem^, quod in ea, quam se[mper a] me experta est, syncerissima benevolentia, imp[osterum] quoque nihil desiderari patiar, quoadusque Ill^mus^ D^nus^ Princeps sancte stabilitam cum Cæsa[rea] Ma^tte^ pacem observaverit.

Etsi vero circa proposita puncta Suæ Ma^ttis^ mentem ac [volun]tatem scire non possim, neque etiam moris sit inter Principes, ut ante Tractationem se declarent circa singula puncta Tractationum, cum sæpe eveniat, ut ipsa Tractatio Resolutiones aliquas secum ferat, de quibus cogitatum non fuit. Et denique Tractationes ipsæ penitus forent inutiles, si ante Tractationem [rese]rentur omnia, quæ in Tractatum venire debent. Nihilominus cum mihi explorata sit benigna [Suæ] Ma^ttis^ intentio, pacis publicæ confirmandæ, qui[ppe] qui numquam arripit[2], nisi ipsa necessitate pe]nitus cogente. Videor mihi posse assecurare [Ill^mum^ D.] Princi-

[1] A lap szélén itt és több helyen alább nehány betü, a papír elrongyolódása folytán, hiányzik.
[2] Itt valami kimaradt, hihetőleg: „arma“.

pem, quod ex parte Suæ Majestatis, nihil eor[um de]siderabitur, quæ ad bonam ac synceram pacem o[ppor]tuna fuerint, in iis præsertim, quæ ex sola Suæ Majestatis [vo]luntate pendent. Nam ubi aliquod interesse ter[tii] vertitur, ibi Sua Majestas justitiæ ac æquitatis rationem habere tenetur.

Quamobrem et communis Justitia et fœdera jam ante inita et Dei omnipotentis jussa id exigunt, ut Ill^mus D^nus Princeps serio et constanter animum applicet ad synceram et stabilem in Ungaria pacem conservandam, Commissariosque suos quamprimum ad Cæsaream Ma^ttem expediat, cum plena authoritate tractandi et concludendi, non solum circa puncta a D^no Principe proposita, sed etiam circa ea, quæ ex parte Ma^ttis Cæsareæ ac Regni Hungariæ proponentur. Non deerunt enim et multa et consideratione digna, quæ merito semel ita accomodari debent, ne toties et diffidentiarum et suspitionum et offensarum seminarium relinquatur.

Et quamvis, ut antea dixi, nihil mihi constet de mente Cæsareæ Ma^ttis, circa puncta a D^no Principe proposita, quia tamen D^nus Princeps cupit, ut de iis ego privatim animi mei sensum significem, faciam id quoque, ac aperte quod sentio de singulis dicam.

Primo igitur, in negotio D^ni Præpostvárii, judico D^no Principi honorificentius, ut pacifice res componatur. Habet D. Princeps occasionem magnam ex literis D^ni Præpostwárii, quas Arumpluster detulit. Nam præterquam quod jam per sententiam judicum ordinariorum D^nus Præpostvari absolutus est, non credo ulla documenta exstare, quæ sufficere possint ad aggravandum ipsum.

Secundo, in negotio Arcis Munkacz, Principissa Transylvaniæ interessata est, sine cujus consensu nihil poterit concludi. In eo tamen erimus omnes, ut in præsentia Commissariorum D. Principis serio de re tota tractetur. Certum est, adesse vias, qua res accomodetur. Primam, ut in præsentia Commissariorum D. Principis vel omnes D^ni Consiliarii, vel saltem Deputati, et ab utraque parte acceptati, secundum justitiam determinent jure, quid circa Arcem illam, vel Principissa facere teneatur, vel D. Princeps prætendere possit, atque id ratum et firmum maneat. Secunda via esse potest, exsolutionis D^næ Principissæ, quæ si succedere poterit, salva res erit. Certum tamen est, Principissam acceptare non posse pecuniam illic currentem, si quidem in his partibus nullus est illius pecuniæ usus.

Tertio, de præsidio Onodiensi ego sane non video, cur D. Princeps nimium difficultet, si pacem syncere vult sectari. Nihilominus tamen,

intellectis hac de re D. Principis considerationibus, per Commissarios proponendis, non deerit modus aliquod temperamentum inveniendi.

Quarto, dignum videtur, ut bonorum D^ni Principis in Ungaria existentium condigna ratio habeatur. Tamen, ut in publicis Regni necessitatibus, cum alii onerantur, bona D. Principis nulla ferant onera, sine gravi Regnicolarum querela fieri non possit: proinde hac de re in Comitiis Regni tractari deberet.

Quinto, circa ædificationem Arcis Patak, credo, Sua Ma^ttas benigne [se] resolvet.

Sexto. In negotio Máád (sic!) nihil mihi securius occurit, quam, si D. Princeps putat se liquidum jus habere, mi[ttat] per D. Commissarios documenta sui juris: et D. A[uli]ci Consiliarii Suæ Majestatis, sicut in negotio Munkácz, ita in negotio Máád pronuncient. Si familia Rakocziana legitimum jus habere deprehendatur, sine ulla difficultate uti illo poterit. Si autem jus non habuerit, credo [quod] nec D^nus Princeps injusto titulo possidere p[rædium] illud vellet. Hæc mihi compendiosa et tuta via [videtur]. Certum enim mihi est, quod nemo ex D^nis Consiliariis animam suam aggravabit in tali judicio.

Septimo. De negotio Tarczal non sum informatus. Si ta[. . . .][1] extat, suaderem secundum illum procedi de omni re. Nam Sua Majestas non potest sine juris ordine adimere bona aliena ac aliis conferre.

Octavo. Circa arcem Regécz, jam Sua Majestas dispositiones certas [fecit?], quæ alterari non possunt. Proinde istud nec pro[ponen]dum quidem censeo. Sicut neque etiam emptionem [armorum?],[2] nam et pro exercitu Cæsareo ægre Muscettæ i[nveniuntur?]. Imo maxima copia ex Italia adfertur, pro necessitate militiæ Cæsareæ.

Nono. Quod ad oblivionem præteritorum attinet, si cætera recte concludentur, non puto in eo fore difficultatem.

Decimo. Petierat etiam Princeps Bettlen generalem conclusionem ab Imperatore, ut sine Tricesimis ac Teloniis tam boves quam alia venalia per ditiones Suæ Majestatis pelli ac deferri possent: sed ob graves ac multas difficultates nullo modo concessum fuit. Licet, quando in specie et nominatim certum numerum bovum experessit (sic!), Sua Majestas liberalem se ostendit, omnia concedendo.

Undecimo. Hoc ipsum negotium, ut scilicet Princeps Transylvaniæ absque Capitulari testimonio per proprias literas constituere possit pro-

[1] Hiányos szöveg. A hiányzó szórész és szó talán ezek: „ta[lis contractus]".

[2] A megkérdőjelezett: „fecit" és „armorum" szavak csak az összefüggésből voltak, elég valószínűséggel, rekonstruálhatók; a papír elrongyolódása folytán e szavak helyén a szöveg a papírral együtt eltünt.

curatores, propositum fuit antea et a Principe Bettlenio, et a D^no^ Principe anno superiori. Et licet D^ni^ Consiliarii æquum esse censebant, ut ratio haberetur principalis personæ hac in parte, tamen si extra Comitia Regni hæc concessio fieret, merito dubitab[unt], an in judicio locum haberet; itaque visum fuit rem hanc tantisper differre, donec in Comitiis proponeretur. Et si Princeps Betlenius tot annis, absque hujusmodi concessione, amplissima bona Ungarica ut[pote] Ecséd, Tokai, Munkácz possidere potuit, posse etiam Principem tantisper hanc dilationem pati.

Atque hæc sunt, quæ mihi dicenda occurrerunt. Credo, quod meam synceritatem hac in parte D. Princeps boni consulet. Quicquid ego apud Ma^ttem^ Suam vel precibus vel tenui meo consilio efficere potuero, ad publicam Ungariæ pacem conservandam, libenter præstabo, dummodo etiam D. Princeps et in postulatis suis rationem habeat æqui ac decori, et in rebus, quas scit per Suam Ma^ttem^ et D^nos^ Hungaros proponendas, ita se temperet, ut Suæ Majestati et reliquis satisfaciat.

Utóirat:

Duo alia puncta posuit hodie Dominus Secretarius.

1. De eliberatione eorum, qui in Polonia fuere c[apti], qua de re ego puto non fore difficultatem, dum[modo] reliqua negotia accomodentur.

2. Ut bona ad Arcem Szendrő oppignorata Dominus Princeps redimere possit et a Sua M^tte^ assecurationem habere, quod vivente masculino sexu non redimeretur ab ipsis. Qua de re ego dixi, scriptam legem ext[are], ne bona ad arces spectantia oppignorentur. Itaque contra legem manifestam suadere nihil possum.

Kívül:

Responsum 18. Octob. 1[632.] datum Principi Transylvaniæ.

Ezen iratnak eredeti fogalmazványa, melyet Pázmány több helyen sajátkezűleg helyreigazított és bővített, fennmaradt a M. Történelmi Társulatnak a M. Nemzeti Múzeumban őrizett IV. sz. (Vaczulik-féle) letétében, 41. sz. alatt. Az irat éve (1632) és a czímzett személy kiléte (Patay S.) az ugyanott levő kísérőiratok (Pázmány 1632. november 7. levele a bécsi püspökhöz és II. Ferdinándnak október 28. levele Pázmányhoz) alapján volt megállapítható. Az utóirat és a külső felzeti irat egészen Pázmány írása. Fenti közlés az említett, (igen sok helyen a papír elrongyolódása miatt) megcsonkult fogalmazvány alapján történik.

791.

1632. OKTÓBER 28. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

II. Ferdinánd királyhoz.

A beszterczebányai kamaránál megüresedett tisztségre ajánlja Schlegel György kath. bányatisztviselőt, hivatkozással a királynak abbeli régibb határozatára, hogy a bányakamarákban megüresedő tisztségekre nem katholikusok ne helyeztessenek.

Sacratissime Imperator, d^ne^, d^ne^ Clementissime.

Benigne M^as^ V^ra^ dignabitur recordari se ante aliquot annos pro bono Eccl^æ^ Catholicæ clementer resolvisse, ne aliquis in vacantia Montanarum Camerarum officia Acatholicus promoveatur. Proinde cum per mortem Petri Delacunta officium Heuer[1] et Anispaniger (Ainspaniger?) Haubtman vacat, cujus opera pretium divenditi cupri, in Cameram Novizoliensem Viennæ (sic!) deferebatur. Etsi non deerunt, qui ejus loco Lutheranos plures sint commendaturi, ego tamen virum Catholicum Joannem Georgium Schlegel, pro tempore Provisorem et Dispensatorem præfatæ Cameræ Novizoliensis, demisse commendo Ma^tti^ V^ræ^. Certo sperans eum fidelem et pro hoc officio idoneum futurum præ reliquis competitoribus.

Deum orans, ut M^ttem^ V^ram^ diu felicem tueatur.

In Nova Arce Strigoniensi 28. Octobris Anno 1632.

Majestatis V^ræ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammerarchiv, Wien, Ungar. Münz- und Bergwesen, Fascikel aus dem Jahr 1635. (Nr. 15.272.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

792.

1632. NOVEMBER 4. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Pálffy Pálhoz.

Köszöni a Bécsből küldött kedvező „újságokat", bár rövid időn belül még jobbakat hallhatnának.

Spect. ac Mag. D^ne^ et Amice observandissime.

Salute et servitiorum commendatione præmissa. Kivánok az Úr Istentől kegyelmednek kedves sok jókat. Az kgd Bécsből 30. Octobris

[1] Helyesebben írva: Häuer = bányász, vájó, váják. A régi szakterminológiában vájna = bánya, vájás = bányászás.

nekem írt levelét az includált ujságokkal nagy szeretettel és böcsülettel vettem és kegyelmednek meg is szolgálni igyekezem, hogy a köztünk való jóakaratot continuálja, melyre ennekutánna is kérem kegdet. Generális urammal közölvén ez újságokat, örvendeztünk ő keglmével. Engedje Isten ezeknél is rövid üdőn jobbakat láthassunk. Ezzel az úr Isten asszonyommal egyetemben tartsa meg kegdet kedves jó egészségben.

Ex Érsekujvár 4. Novembris Anno 1632.

Sp^lis ac Mag^cæ D. V^ræ Amicus addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^li ac Mag^co d^no Paulo Pálffy de Erdeöd, Pincernarum Regalium per Hungariam Magistro, Sacr^æ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario ac Cameræ Hungaricæ Præfecto etc. Domino et Amico observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Cardlis Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I. Lad. 5., fasc. 9., frust. 51. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

793.

1632. NOVEMBER 7. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Wolfrath Antal bécsi püspökhöz.

Fontos okokból a magyar kanczellária megkerülésével, a bécsi püspök útján kívánt az uralkodónak egyes dolgokat tudomására hozni. Az erdélyi követ: Patay Sámuel ismét megtért Rákóczytól és azon üzenetet hozta, hogy Rákóczy hajlandó a békére és követeit útnak indítja azon esetben, ha Munkács várát megkapná, amely czélra az érseknek a királynál és az özvegy fejedelemnénél való közbenjárását kéri. Pázmány igen nehéznek tartja a fejedelemnével a tárgyalást, mert úgy a nádor, mint Csáky István és a kanczellár testvére számítanak e vár birtokára, de egyébként aggályosnak is látja átengedni ezen erős várat a törökkel szövetsegben levő szomszéd fejedelemnek, aki úgyis már 7—8 várat bír ezen országban. De másrészt kár volna a béke alkalmát elszalasztani, mikor Németországban még minden koczkán forog. Azért mégis az volna ajánlatos, ha a király elfogadná Rákóczy ajánlatát, hogy 200.000 forinton átvehesse az özvegytől Munkács várát és mivel ennél 300.000 forintra volt beírva a vár, a hiányzó 100.000 forintot a király pótolná, amely 300.000 forinton az özvegy az ország nyugati részeiben jövedelmezőbb uradalmat (Szent-György, Magyaróvár, Kőszeg) vehetne zálogba. Kéri a király határozatát, addig jó reménységben fogja tartani a fejedelmet. Közli a kassai főkapitánynak (Forgách Miklós) aggodalmát, hogy Ostrosith erdélyi követsége, ha valóban a nádor küldte őt oda, még zavarokat idézhet elő; ő is (Pázmány) igen aggályosnak találja e dolgot.

Illustrissime ac R^ssme D^ne observandissime.

Scripsissem immediate ad Suam Mattem hac ipsa de re, quam V^ræ D^nationi retego, sed quia justos ob respectus, nollem hoc meum

scriptum ad Cancellariam Ungaricam pervenire, malui per V^ram^ Rdss. Dominationem Ma^tti^ Suæ negotium proponere.

Tres ante hebdomadas expediverat ad me Princeps Transylvaniæ confidentissimum suum Secretarium Samuelem Patay. Quid ille attulerit, quidve responderim,[1] transmisi tunc Ma^tti^ Suæ, quæ non tantum responsa mea approbavit, verum etiam, ut ulterius Tractatum cum Principe continuem, clementer monuit.

Interea: Hesterna die supervenit rursus idem Samuel Patay per postam, ac nudas literas credentionales attulit. Verbo autem, Principis sui nomine, quæcunque retulit, eo solum tendunt, ut ego me interponam ac cum Sua M^tte^ et Principissa Transylvaniæ de possessione Munkacs transigam. Quod si spem ea de re habere poterit, actutum Legatos ad Suam Majestatem expediet, certam ac tutam pacis firmitatem adferentes.

Hac in re ego sane multas considerationes habeo. Nam una ex parte considero, quam sit difficilis cum Principissa tractatio de hac materia, præsertim, cum (ut vulgo circumfertur) et D^nus^ Palatinus, et D. Csaky, et frater Domini Cancellarii[2] eo tendere videantur, ne Munkacs ad manus Principis Transylvaniæ perveniat, eo quod spe aliqua illius loci obtinendi pro se, foveri videatur (sic!). Quod itane sit, meum non est inquirere. Deinde: Considero, quam parum veræ Politicæ congruat, ut Vicino Principi, et favore populi, ob Religionem et nationem, et Turcica potentia subnixum (sic!), quique alias septem octove Arces bene munitas in ditione Suæ Majestatis obtineat, tam insigne fortalitium, ut est Munkacs, concedatur. Denique: subvereor, ne idem hic accidat, quod post obtentum Sárospatak: ac minus deinceps Suam Majestatem respectet, cessante spe, ea, qua nunc detinetur: aliquamque rursus hostilitatem moliatur.

Altera ex parte considero: in primis, pericula graviora, quæ occurrere possunt, si pacem, quam præ manibus habemus, et occasionem præsentem elabi patiamur. Video enim, Augustissimæ Domus Austriacæ negotia extra gravissimorum periculorum aleam non esse. Nam ut Imperii motus et tot Principum ac Civitatum conspirationem taceam, vereor, ne posteaquam Rex Galliæ pacem cum fratre constituit, et Regem Sueciæ valido milite confirmet, et nutantes perditione res Belgicas impellat, et concitatis Rhetis et Allobrogis, in Italiam bellum inferat, fomentaque ab iis, qui resistere deberent, inveniat. Ut de Rege Angliæ et Daniæ deque Hollandis taceam.

[1] Ez alatt Pázmánynak fenti: 1632. október 18-iki levele értendő (Patayhoz).

[2] A kanczellár Sennyey István győri püspök volt.

Quocirca: in hac rerum conjunctura validam diversionem, quam Principis Transylvaniæ motus facere possent, non centum Tallerorum millibus, sed longe etiam majori sumptu, avertendum (sic!) censeo. Vel saltem, ad aliquod longius tempus rejiciendum.

Munkachium Trecentis millibus titulo pignoris tenetur a Principissa Transylvaniæ. Ducenta millia Princeps se depositurum offert. Si Ma^ttas^ Sua centum millia adjungat, Principissa nihil aliud habebit, quod prætendat. Ex ea pecunia sive S. Georgium, sive Altenburgum, sive Kőszög (sic!) redimere poterit, quorum locorum quilibet plus annui Census reddet, quam Munkach. Et si Betlemius (sic!) possidere Munkachium potuit, una cum Tokaj, Eched etc., non video, cur iste non possit, præsertim, si validis conditionibus ac jurejurando Principis pax stabiliatur.

Video rem in eo cardine esse, quod Princeps Munkachium non sit dimissurus, nisi armis expellatur, neque pacem cum Sua Majestate firmaturum, nisi Munkacs ipsi relinquatur. Stat in benigno Suæ Majestatis arbitrio, quid facere velit. Ego quidem me a tractatione cum Principissa excusabo, licet Secretarius iste Plenipotentiam habeat concludendi. Et licet nihil certi promittam, spem tamen clementiæ Cæsareæ ipse non abscindam.

Mihi non constat, utrum D. Ostrosith, a Sua Majestate, vel solum a D^no^ Palatino sit expeditus ad Principem, quidve in commissis habeat. Veretur tamen D. Generalis Cassoviensis, ne quid inde incommodi nascatur. Et sane ego quoque multas in ea re considerationes habeo, quas post factum recensere, non attinet.

Ego hunc Secretarium ne unico quidem die hic retinuissem, sed quia Cursorem Principis post se mittendum expectat, tantisper ipsum hic detinebo, donec intelligam a Sua Majestate, quid per me fieri velit.

His Reverendissimam D^ionem^ V^ram^ feliciter valere cupio, ac me solita benevolentia complectatur, rogo.

Ex Nova Arce 7. Novembris 1632.

Ill. ac R^dss.^ D. V.

Alul a lap szélén:

Par literarum ad Ep^pum^ Viennensem, 7. Novembris in negotio Arcis Munkach datarum.

Ezen levélnek, egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt, eredeti fogalmazványa fennmaradt a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Nemzeti Múzeum őrizett letétében: IV. számú letét, Vaczulik Vincze adománya, 43. sz. alatt. Fenti közlés ezen fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 63. l.

794.

1632. NOVEMBER 19. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Forgách Zsigmond nádor özvegyéhez.

Figyelmezteti az özvegyet, hogy bár V. Pál pápa 1615. évben (nem 1614!) meg is engedte Forgách Ferencz bíbornok és Forgách Zsigmond kérésére, hogy ez utóbbi az azelőtt a váradi egyházmegye tulajdonát képező Aszalót zálogban bírhassa addig, míg az arra jogosított püspök és káptalan azt a zálogból ki nem váltják; de addig is kötelességévé tette a pápa Forgách Zsigmondnak és utódainak, hogy két papnövendéket taníttassanak állandóan a váradi egyházmegye czéljaira. Az özvegy tehát ne terhelje meg lelkiismeretét, hanem vegye föl a zálogpénzt a váradi püspöktől és bocsássa neki vissza a birtokot.

Ezt olyan nőtől még inkább lehet várni, aki a magáéból is szokott adni az egyháznak.

Kegyelmednek egy dologról akarok írnia. Látja Isten, hogy Lósy uram egy szóval sem kért reá, hanem csak magamtól irom, mert mindeneknél jobban tudom az Aszaló dolgát. Mikor 1614. esztendőben Rómába kellett mennem,[1] akkor a szegény Cardinal uram és a kegyelmed szerelmes ura engemet kérének, hogy a Pápával szóljak és kérjek engedelmet, hogy lelki üdvösségének sérelme nélkül birhassa azt a jószágot, míg az egyházi emberek ki nem váltják. Nagynehezen megengedé a pápa, de oly okkal, hogy amíg kegyelmetek bírja, két alumnust taníttasson mindenkor, akik a váradi Diœcesisnek szolgáljanak, és hogy valamikor megadják a pénzt, melyben vagyon, az ecclesiastica personának kínálására tartozzék megadni. Azért édes Asszonyom, mi haszna kegyelmednek, ha a világot magáévá tenné is, nem hogy egy rosz falut, és a lelkét terhelné, mint hogy bizonyos, hogy lelki sérelme nélkül kegyelmed azt nem tarthatja, kiváltképen megadván a kegyelmed pénzét. Kérem azért kegyelmedet, ne idegenítse ezzel az egyházi embereket, és ne terhelje ezzel lelkét, bocsássa ki, fölvevén pénzét. Egy szóval nem requirált engem Váradi Püspök uram, hanem a magam jó indulatjából irom, mert talán országunk törvénye szerint sincs módja kegyelmednek a megtartásában, de bár volna is, lelkét nem kell ezzel terhelni, kiváltképen kegyelmednek, aki magáéból is ad az egyházának, nem hogy a régi szent jámborok adományától akarná megfosztani. Ezt én kegyelmednek nagy bizodalomban írtam. Kegyelmedtől jó választ is várok. Tartsa meg Isten kegyelmedet egészséges boldogságban.

Érsekujvárból 19. Novembris 1632.

Kegyelmednek örömest szolgál

Cardlis Pazmany.

[1] Lásd az I. kötetben 23. sz. a. szöveget, valamint ezen II. kötetben a fenti 774. számú (1632. augusztus 22-én) szöveget. A Pázmány által itt fent a szövegben említett pápai audientia 1615. január 5-én volt, de Pázmány még 1614. végén utazott Rómába.

Ezen levélszöveget a Forgách grófi család szécsényi levéltárában talált egykorú másolat után *Fraknói* lemásolta az ő a M. Nemzeti Múzeum tulajdonába átengedett levélmásolat-gyűjteményébe (VI. köt., II. fasc., 27. l.). Fenti közlés *Fraknói* másolata nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 119. l., 1. j.

795.

1632. NOVEMBER VÉGÉN. *Kiadatlan.*

Thurzó Ádám grófhoz. [1]

A galgóczi lutheránusok által bitorolt templomról hallván, figyelmezteti a nemrég (1628. évben) áttért grófot arra, hogy a földesurat nem kötelezik a magyar törvények arra, hogy a vallásukat megváltoztató lakosoknak átadja a maga birtokán levő templomot, bár a protestánsok ezt sokszor vitatták már. De másrészt óva inti, hogy a templom átengedésével ne kooperáljon a hamis vallás hirdetéséhez.

Sp^{lis} ac Mag^{e} d^{ne} fili observandissime.

Salute et servitiorum commendatione præmissa. Az kegyelmed levelét, melyet 22. Novembris írt, csak szinte most ezen órában hozta ide egy paraszt ember, a ki magát Turzó Mihály uram jobbágyának mondotta. Hihető, hogy szánszándékkal és mesterségtől esett, hogy ily későn jusson hozzám.

Úgy vagyon, értettem volt az előtt, hogy a Galgoczi Szent Egyházat kegyelmed adta volna az Lutheranusoknak, de nem akartam hirtelenkedni az elhitelbe, hanem Vicarius úrnak meghadtam volt, hogy a dolognak jól végére menjen, és az után akartam aztán kegyelmednek írnya [2] felőle.

Édes fiam uram, ebben a dologban nem kell embernek magát megcsalni, mert nagy és léleküdvösségben járó dolog. Azért először fundamentomul azt vetem, a mi tekélletes igasság, hogy kegyelmed az ország törvénye és articulusi szerint nem tartozik az maga jószágában templomot engedni az Lutheránusoknak. Mert noha sokszor vitatták azt a más hitő (sic!) atyafiak, hogy a templomokat a földes urak nekik engedjék, de soha az ország reá nem ment, hanem a templomoknak Jus patronatussága a földes urak kezébe (sic!) és teljes hatalmában maradott. Azért a templomhoz semmi just és igasságot soha nem adott az ország az subditusoknak. Azért csak hiába való vaszok (sic!) és idegetések (sic!), hogy kegyelmed előtt articulusokat emlegetnek.

[1] Thurzó Ádám és testvére Mihály, anyjukkal együtt, 1628. évben a lutheránus vallásról a katholikus vallásra tértek. Őket követte nemsokára Brunszvik Tamás superintendens is. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 408–411. l. A dátum meghatározásánál alapúl az szolgált, hogy Thurzó Ádámnak az érsekhez írt és a fenti (795. sz.) levélben idézett levele 1632. november 22-ikéről kelt. (*Fraknói*, idézett helyen 411. l. 1. j.)

[2] Így van írva; de olvasható így is: „írnia“.

Másodszor azt kegyelmednek bizonyoson és általjában mondom, hogy örök kárhozatnak és lelke üdvösségének veszélye alatt, kegyelmed nem engedheti a templomot idegen hitőnek. Hogy ha azért propria authoritate, az kegyelmed Jus Patronatusságának læsiojával occupálta valaki az Szentegyházat, kegyelmed azokat törvény szerint úgy megbüntetheti, hogy mások is tanulhatnak rajta. A ki pedig kegyelmednek nem akar szolgálni, hanem ha kegyelmed lelkét elveszti érette, úgy tetszik, az olyan szolgán nem méltó kapni. Talál is kegyelmed szolgákat, és úgy tetszik, nagy szüksége is vagyon kegyelmednek arra, hogy maga hitén való szolgák nélkül ne legyen. Mely dologrúl, amikor Isten kegyelmeddel szemben juttat, bővebben szóllok, és csak azzal végezem most írásomat, hogy noha kegyelmed tolerálhatja bona conscientia a különböző hitőket (sic!), de azért sem templum adással, sem egyébképpen nem cooperálhat a hamis vallásnak hirdetésére. Ne is cselekedje kegyelmed, ha Istennek mind ez világi és mind az más világi áldását akarja venni.

És mivel immár enni üdő mult az kegyelmed levelének írásától fogva, kérem kegyelmedet, ugyanezen levél vivő szolgám által adja tudtomra kegyelmed, mibe maradott az dolog. Tartsa és áldja meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

E levél egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X. nr. 196./B." felírású dobozban. Fenti közlés ezen másolat alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 411. l., 1. j.

796.

1632. DECZEMBER. *Kiadatlan.*

ÉRSEKUJVÁR.

II. Ferdinánd királyhoz.

Eltekinteni kér Lósy Imre személyétől a küszöbön levő eperjesi tárgyalásokra való kiküldetést illetőleg, mert Lósyra, mint helynökére és nagyprépostra, úgy általában, mint különösen most a pestis grassálása alatt, föltétlen szüksége van az egyházmegyében. Pyber János egri püspököt ajánlja biztosúl, kinek megyéje területén is van Eperjes.

Sacratissima Majestas Cæsarea, Domine clementissime.

Intellexi, Majestati Vestræ Sacratissimæ propositum esse pro Commissione Eperiesiensi Reverendissimum Emericum Losy Præpositum Majorem et Vicarium Ecclesiæ meæ Strigoniensis. Cujus opera cum

et Capitulum, et tota hæc Ecclesia Strigoniensis magnopere indigeat, hoc præsertim tempore, cum pestis et Tyrnaviæ et passim alibi grassetur, neque hoc tempore modus mihi occurrat, necessitates Ecclesiæ per alium supplere, grassante præsertim ubique Epidemia.

Idcirco Majestatem Vestram instanter rogo: velit ipsum ab hoc itinere excusatum habere. Est in Ungaria superiori R^dmus^ Agriensis Joannes Pyber, qui laborem hunc intra suæ Diocœsis terminos, hoc est, Eperiesini, cum authoritate Majestatis Vestræ, et sine gravioribus sumptibus peragere poterit. Quod si spiritualis Ecclesiæ necessitas profectionem R^dmi^ Domini Losy non impediret, verbum nullum hac de re Majestati Vestræ facerem.

Deum oro: ut Majestati Vestræ ventura Sanctissimi Domini Natalis festa auspicatissima esse velit.

Ex Nova Arce Decembris (sic!) 1637.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P."), Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Udvari Kanczellária Levéltára: „Litt. A. E." nr. 71. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 63. l.

797.

1632. DECZEMBER 2. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

A m. kir. pozsonyi kamarához.

Petrovich Péter görögkatholikus kispapot ajánlja a kamarának figyelmébe, hogy a neki a király által a kamaránál kiutalványozni ígért segítséget a kamara adná meg.

Spectabilis ac Magnifice, Generosi ac Egregii Domini Amici observandissimi.

Petrus Petrovich Græci Ritus Clericus, significat aliquam sibi a Ma^tte^ Cæsarea promissionem ordinatam esse in Camera Posoniensi; ad quam obtinendam, meas apud V^ras^ Dominationes intercessionales valere existimans, rogavit, ut V^ras^ Dominationes pro exolvenda promissione ordinata interpellaremus.

Cum igitur a Decano Sasiniensi de meliori nota nobis commendetur, intermittere noluimus, quin V^ras^ Dominationes rogaremus, ut in

tam pia causa, factam Suæ Ma^ttis deputationem executioni demandare velint.

De cætero D^nationes V^ras feliciter valere optamus.

In Oppido Érsekujvár 2. Decembr. 1632.

Spl. ac Mag^cæ D. V^rarum. Amicus addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spectabili ac Mag^co, Generosis et Egregiis D^nis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis Cameræ Hungaricæ Posonien. Præfecto, et Consiliariis, D^nis Amicis observan.

Ezen levélnek fentközölt eredetije, melyen csak az aláírás („Am. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1633. évi április havi csomóban, április 25. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

798.

1632. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

Pázmány véleménye a császári tanácshoz, a németországi protestáns rendekkel kötendő békét illetőleg.

Daczára a császári seregekre kedvező fordulatnak, Pázmány a békét javasolja, tekintettel a protestáns fejedelmeknek nagy hadi erejére, a császár öreg korára, az osztrák örökös tartományok kimerültségére, a török háború veszélyére, a németországi katholikusok felzúdulására, a háború czéltalanságára és a tisztes béke kötésének alkalomszerű voltára.

Considerationes.

1. Consideratio. Victoriam hanc divinitus datam finem belli non esse; sed forte novos ac majores conatus suscitare. Nam ut taceam magnam hostilis exercitus partem superesse, et nisi Rex Sueciæ occubuisset,[1] pericula fere in æquilibrio essent. Quid si Rex Galliæ, vel Daniæ, quid Auraicus (sic !) Ducem se confœderatorum Imperii constituant? Vires Imperii Principum et Civitatum etiamnum eas esse credo, ut prorsus atteri ac deprimi posse non videantur sola vi armata, nisi aliquo pacis tractatu res componantur.

2. Considero ætatem Imperatoriæ Ma^ttis et conjuncturas Imperii. Et deprehendo, quod si quid humanitus Suæ Ma^tti accidat (quod Deus nolit) durantibus bellis et necdum facta Regis Romani electione, quot et quam gravia pericula sequi poterunt. Nam tametsi multi se aperte opponant Imperatori, nomen tamen et authoritas Imperatoris multos

[1] Gusztáv Adolf elesett a lützeni csatában: 1632. november 6-án. Épen ez volt a fordulópont, amikor a II. Ferdinándra nézve kedvező békekötés kilátásai erősbödni kezdettek.

vel retinet vel retardat, eo quod conscientia ipsos accusat, contra homagium fieri, quæ fiunt. At si frenum istud removeretur: si et Catholicorum studia scinderentur (quod in tali casu futurum vix dubito), multo periculosiora mala pullulabunt.

3. Considero Provincias hæreditarias exhaustas, Regis Hispaniarum distractiones in nostro et altero orbe. Multitudinem eorum, qui in perniciem Domus Austriacæ intenti sunt. Imminentia in Italia, Belgio et forte alibi bella, quæ diversionem facient magni momenti. Videtur enim fatalis quædam esse omnium efferatio (sic!) contra Domum Austriacam. Hunc impetum non puto quiescere posse, si bella ubique continuentur, sed sopito in Imperio incendio alibi facilius periculis occurreretur.

4. Considero. Quod si in hac tanta populorum vastitate et exhaustis ærariis Turca moveat, tota Christianitas in extremis versabitur periculis. Et quæ viciniores sunt, Austriacæ familiæ Provinciæ omnino atterentur.

5. Considero pericula, quæ ex continuatione intestini belli oriri possunt, partim a militibus, si solutio non suppetat, partim a Ducibus belli, si omnia ad nutum ipsorum non fiant, partim ab iis, qui nunc Cæsari adhærent, Catholicis, si (quod facillimum est) alienationem ex facto vel suspicione accipiant. Hæc omnia pericula, ubi nervus belli in promptu non est, graviora sunt, quam prima fronte appareant.

6. Si spes esset, vel Imperium totaliter comprimendi, vel hæresim radicitus exstirpandi, impium ac nefarium esset de compositione quæstionem movere. Sed hoc rerum statu, res Gallicas, Belgicas, Italicas, Indicas conferendo, exhaustum Principum et Provinciarum statum considerando, moraliter impossibile videtur (miracula Dei supremo cœlesti Senatui reservata in hanc deliberationem non veniunt), ut vires Imperii penitus atteri possent.

7. Licet ergo belli Duces bellum ex bello serere cupiant, ac infinita bella desiderent, tamen toties in aciem novaculæ conjicere fortunam Domus Austriacæ, ego quidem certe consultum non puto. Sed aliquando tandem, et si unquam alias, nunc post gloriosum conflictum et obitum Regis Sueciæ, pacem in Imperio constituendam esse censeo. Nec tolerandum, ut imaginariæ universalis victoriæ spe, in nova et extrema pericula fortuna Domus Austriacæ conjiciatur. Nam imprimis victoria hæc, quam anceps sit, et tormenta in campo relicta et recessus Chemnitium militis Cæsarei ostendit. Deinde aliqua temporis quiete Provincias, in quibus Religio et gubernatio reformata est, spontanea voluntas firmaret. Ad hæc: rebus Belgicis et Italicis diligentius attendere posset Domus Austriaca, quæ nunc, tot locis distracta, occurrere vix potest universis.

Itaque prudentissimum factum judicavero (sic!), si nunc, dum victoriæ aliqua pars penes Cæsarem est, honesta pax conficiatur in Imperio. De modo, quo inchoari, promoveri, concludi pax ejusmodi posset, plura dicere possem: sed necessarium non existimo. Faxit Deus, ut qui ad clavum sedent, fortunam reverenter habeant, nec optimi ac pacifici Imperatoris senectam, bellis periculosioribus involvant.

8. Decembris 1632.

Ezután következik a 8. pont, amelyet Pázmány sajátkezüleg írt meg, de ismét áthúzott:

[8. Considero. Domus Saxoniæ facile induci posset (præsertim uno vel altero ex intimis bene informato), ut animum adjiciat ad pacem stabiliendam. Nam ipsemet ducem belli se non constituet, opinor. Nec ullus in Imperio Princeps est, cui subesse velit. Externos et se majorem advocare, quot incommoda habeat, usu ipso jam doctus haud volet, si sapit. Considerare etiam potest Dux Saxoniæ Provincias ipsorum et exhaustas esse, et si bellum continuetur, majora incommoda accepturas. Neque in eo statu res Cæsareæ Mtis nunc esse, in quo anno superiori fuerant, sed longe meliori. Hæc et similia si Principi, nec apto nec inclinato ad bella, proponentur, accedente spe, quam habere posset, ex Augustæ domus Austriacæ clementia, non dubito, quin inclinabit ad consilia pacifica.]

Kivül, Pázmány kezeírásával:

De Pace Germaniæ.

Ezen iratnak idegen kéz által írt, de Pázmány által átjavított fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási világi levéltárban: fasc. 21., nr. 386. (V. sz. doboz 370—450. sz.) alatt. Fenti közlés ezen fogalmazvány után történik.

799.

1632. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A pázmáneumi alapítványi tőke kamatjának tartozása ügyét megsürgeti a királynál, de a jövőre ilyen ügyekben a regensnek békülékeny modort ajánl, valamint takarékos előrelátást. Helyteleníti azt, hogy a regens világi ifjakat is felvett a Pázmáneumba; ezt nem hajlandó eltűrni, inkább becsukja egy időre az intézetet.

Reverende Pater.

Pax Christi.

Quas ad me R. V^{a} 28. Novembris scripsit, jam primum recepi. Scriptas 3. Decembris heri attulit Cubicularius. Scripsi Imperatori satis

calide, et literas inclusi D° Secretàrio Gerardi, cum sufficienti documento, atque ut responsum sollicitet, jussi. R. V^a reddat ipsamet literas D° Gerardi, rogetque, ut rem perurgeat. Calide scripsi: Si cessant, priora consilia resumam. Duo tamen in eo genere R. V^æ insinuo. Primum, ut etsi efficaciter, tamen sine læsione agendum est cum viris primariis. Exasperantur, alienantur asperitate verborum. Humilis importunitas plus efficit. Alterum est, ut hæ difficultates faciant R. V^am cautiorem. Etiam qui in bonis stabilibus proventus habent, interdum annus unus, imo et alter perditur (sic!) sine fructu, ob anni sterilitatem, bella etc. Sed cautus Pater familias ita erogationes dispensat, ut pro casibus contingentibus aliquid asservet. Non unius anni Census restat. Et ad restem non reducitur[1] res tanto defectu.

Plura ad hoc non addam. Illud serio mihi displicere fateor, quod sæculares juvenes ad Collegium recipiat, et Convictum illinc faciat. Nunquam ego hoc ne imaginari quidem potuissem, quod in re tanta, tam cito, me inconsulto mutationem in substantialibus Collegii facerent Patres. Nec id ex fundatione licebat. Neque ego tolleraturus sum. Qua de re expostulo cum P. Provinciali; mallem enim nescio quid pati, quam ut Convictus fiat ex clericorum contubernio.

Miratus sum diversos Ungaros ad me scribere, qui rogant, ut filiis suis locus illic concedatur. Quibus ego ad tam impertinentem petitionem ne quidem respondi. Inde tamen conjecturam feci, atque sic per Cubicularium inquisivi. Hæc me res ita graviter offendit, ut nihil supra. Et dissolvere ad tempus mallem Alumnatum, quam pueros clericis conjungi. Valeat R. V^a, pro me oret.

Ex Neihaus 8. Decembr. 1632.

R. V^æ Addict.

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Memoriale, quod Suæ M^tti scripsi, legat R. V^a et tunc assignet D. Gerardi inclusas literis ipsius, quas ad R. V^m volanter mitto.

Postquam hæc scripseram, cogitavi maturius, et litèras Dni Gerardi curavi obsignari. Mitto autem R. V^æ literam meam, ex qua Memoriale Cæsaris descriptum. Cogitabam mittere R. V^æ literas in originali, sed quia nimis asperæ sunt, mutavi cogitationem, nec misi.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri Joanni Hmyrra Societ^tis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus nostri Viennensis Regenti etc. Patri nobis obser^do.

[1] Redire (reduci) ad restem = a tönk felé haladni, kétségbeesett helyzetbe jutni.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 66[a]—67[a]. lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 210. l. 1. j., 214. l. 2. j.

800.

1632. DECZEMBER 17. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Barkóczy Lászlóhoz.

Közli vele, hogy dolgait a királynak pártfogásába ajánlotta, oly irányban, hogy az Eperjesre küldendő királyi biztosok vizsgálnák meg az ő követelésének jogosságát.

Mag[ce] D[ne] Amice nobis obser[me].

Salute et n[ri] commendatione præmissa. Kivánunk Istentől kegyelmednek minden jókat. Elvettük az kegyelmed nekünk ennek az jelen való holnapnak ötödik napján Paloczrúl irt levelét ez mai napon, és ugyanezen az napon mindgyárt irtunk ő felségének Császár urunknak diligenter commendálván az kegyelmed dolgait, hogy ő felsége méltóztassék az epperjesi (sic!) tractára választatott Commissarius uraknak Instructiojokban adni, hogy ha miben kegyelmed ő kegyelmeket requirálja, minden jó akarattal legyenek kegyelmednek igasságában. Ennek utána is kegyelmedtül jóakaratunkat meg nem vonszuk (sic!). Tartsa Isten kegyelmedet egészségben.

Érsek-Újvár 17. Decembris Anno 1632.

Kegyelmednek jóakarója

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Mag[co] d[no] Ladislao Barkochy etc. Amico nobis obser[o] Pálócz.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Cardlis Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában: Családi levéltárak: Barkóczy-család levéltára, 1632. évi levelezés. Fenti közlés az eredeti után történik.

801.

1632. DECZEMBER 19. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Ferenczffy Lőrincz m. kir. udvari titkárhoz.[1]

A Lósynak az eperjesi tárgyalásra biztosként való kiküldetése alól való felmentését kérő levelet kéri benyujtani a királynak és a választ, új hírekkel együtt, neki megírni.

Generose Domine Amice nobis honorande.

Salute et nostri commend^one^ præmissa: Isten megálgya kgdet. Im ő felségének írtunk, és mentjük Lósy Uramat az eperjesi Commissiotul bizonyos okokkal; kiváltképpen pedig ez mostani pestises időben, holott magunk ott nem lehetvén, igen szükséges, hogy ő kegyelme el ne távozzék az esztergomi Cáptalanból.

Kgd ő Felségének præsentálja levelünket, és arra választ, következendő új hírekkel, ne restellje kegd megirni.

Engedjen Isten sok Sz. Karácsony innepet kegdk jó egésségben írni (sic!).

Ex Nova Arce 19. Decemb. 1632.

Gr^osæ^ D. V^æ^ Addictissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archiep." 1632. évi 70. sz. Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Az első lapon a M. Tud. Akadémia könyvtárának jelzése. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

802.

1632. DECZEMBER 26. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Az esztergomi káptalanhoz.

Kéri a Ravasz András elhunyt érseki præfectus által hátrahagyott és a káptalani levéltárban őrzött irományok közül némelyeknek kiadását Mindszenthy János számvevő részére, térítvény ellenében.

Reverendissimi et Admodum Reverendi Domini, Fratres observandissimi.

In cistula literarum, quam defunctus Præfectus noster, Generosus Andreas Ravasz, apud se habuit, nonnullæ scripturæ sunt, quibus

[1] E levél külsején nincs czímzés, de a titkár írásával ez van írva: „D. Cardlis ad me".

exactor Rationum Egregius Joannes Mindszenthy indiget, in proxime affutura exactione Rationum.

Quocirca DD. VV. rogamus, ut ex Conservatorio (quo dictam cistulam reponi, per Reverendum D. Vicarium curaveramus) literas necessarias et scripturas eidem exactori Rationum nostrarum consignari faciant. Ita tamen, ut propria syngrapha exactor rationum signaturam illic relinquat specificam, de singulis scripturis, quas secum auferet.

Necessarium itaque erit, ut unus ex D. Fratribus una cum exactore Rationum singulis literis et numerum apponat et continentiam breviter attingat, ut signatura seu syngrapha exactoris Rationum correspondeat numero scripturarum. De cætero felices valere DD. VV. ex animo optamus.

Érsekujwar, 26. Decembris 1632.

R^is D. VV. Fr. addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndissimis et Admodum R^ndis D^nis N. N. Venerabili Capitulo Eccl^æ N^ræ Metropolitaneæ Strigoniensi. D. Fratribus in X^o Nobis observandissimis

Tyrnaviæ.

Ezen levél eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Cardlis Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Capsula 12. Ecclesiastica. Fasc. 5., nr. 11." Fenti közlés az eredeti alapján történik.

803.

1632. DECZEMBER 29.

ÉRSEKÚJVÁR.

Eszterházy Miklós nádorhoz.

A Bosnyáktól a törökkel való összetűzésről vett hírt közli. Véletlenül felszakasztotta a nádornak szóló levelet is. A zsidó nemzet végső napjaihoz hasonlítja az ország jelenlegi állapotát; a katonák nincsenek semmi tisztelettel a kapitányok iránt. Csak a dunai jégzajlás tarthatta vissza a törököt, hogy a dunáninneni részekre is reá ne üssön. A nádor véleménye ellenére, lehetségesnek és szükségesnek vélné az országgyűlésnek bőjtben való összehívását, hogy végre rend teremtessék az országban.

Szolgálok kegyelmednek és Istentől minden jókat kivánok. Ma írtam kegyelmednek, és azt hiszem *Zádori* uram postán küldte kegyelmednek ez levelemet. Szinte csak most hozának *Bosnyák* uramtúl levelet, melyben írja, mint jártak oda az törökkel, mely nem csak rablott, de három

százan két ezer törökre ütöttek volt; azokat szeginyeket igen megütögették. De azért nem oly nagy kár esett bennek. Includált volt kegyelmednek szólló levelet, nem vettem eszemben, hogy nem nekem szól, és felszakasztám. De az eleit tekintvén, egy szót sem olvastam benne. Magam gyűrűs pecsétjével bepecsétlettem és kegyelmednek megküldtem. Tudva akartva (sic!) soha senki levelét fel nem szakasztom. De casus ubique valet. Kegyelmed tudom gonosz néven nem veszi. Kin kegyelmedet kérem is.

Tudom, kegyelmed értette, mint járt a *Fekete Péter* öcscse. Azt hiszem, megírták azt is kegyelmednek, minemű istentelen és kegyetlen rút dolgokat míveltek ez ennihány száz fogadott nép; és mint harczoltak az pórokkal.

Ugy látom, hogy az minemű állapotban volt az sidó nemzet, utolsó veszése után, csaknem úgy vagyon szegin hazánk is. Egymást fosztják, ölik &c. Az mezei hadacskák kapitánival csak annit gondol az alatta való, mint falubeli kis biróval. Szemekbe szidgyák őket. Úgy is vagyon, hogy mind igen keveset parancsolnak azoknak, kiknek fizetése meg [1] nincsen. &c. A ki hadat fogad és fizetésébe megfogyatkozik, ellenséget fogad, kiváltképpen illyen embereket, kiknek hátokon háza.

Ha az Dunán nagy zaj nem leszen vala, mint az felföldön, úgy itt is próbál vala az török valamit. És nem volt senki, a ki ellene álljon. &c. &c.

Nem látom okát, miért nem lehetne ez jövendő bőjtbe gyülésünk. Mert bizony elvesz ez az darab föld, ha országos végezések nem lesznek, és az végházakra gondviselés nem leszen. Ugy elidegenedtek az szabados katonák feslettségektül a vármegyék is, hogy nem tudom, mivel oltalmazhassuk ez szeginy hazát, ha in communi non consuletur.

Tartsa és áldgya meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

Érsekujvárba 29. Decembr. 1632.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a kismartoni Esterházy herczegi főlevéltárban: Repos. 71. fascic., 3. számú kódexben 5/b. darab. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Geöcze István:* Hadtörténelmi Közlemények, 1894. évf., 128—129. l. (Ugyanitt vannak közölve 127—128. és 129—131. lapokon Esterházy Miklósnak Pázmányhoz 1632. decz. 19-én és 1633. jan. 7-én Fraknóból írt levelei, amelyek közül az utóbbi a válasz Pázmánynak itt közölt levelére.)

[1] Írva így; de olvasható így is: „még".

804.

1633. JANUÁR 5. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Nagyszombat város tanácsához.

Boldog új évet kíván; Isten távoztassa el a járványt a városról. Egyházi javakat elidegeníteni nincs jogában, épen azért nem mondhat le a Pesti Gergely szőllőjének altala az egyháznak hagyott dézsmájáról, de saját élete fogytáig nem követeli meg a dézsmát.

Prudentes ac Circumspecti Domini.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Kivánunk az Úr Istentől kegyelmeteknek sok új esztendőket érni, attyai áldással, boldogul, szerencséssen, legfőképpen kérjük az Úr Istent sziűből (sic!), hogy az ő zent malasztja által vegye el haragját kegyelmetekrűl s hozza előbbeni egészséges állapatra az kegyelmetek böcsületes várasát.

Az kegyelmetek levelét szeretettel elvettük és kívánságát kegyelmeteknek megértettük. Minthogy azért mi az egyházi jövedelemben csak tiz forintban is obligatiónk alatt perpetuitást nem engedhetünk, az prædecessorok ha mit engedtenek, az nem az mi számadásunk; hanem az magunk jövedelméből éltünkben tehetünk disposiciót. Így annak okáért, in perpetuum, az szegény Pesti Gergelytül az egyházra legált Felső Dióson levő, Mittenperg nevő szőlőnek dézmáját meg nem engedhetjük; de jó akaratunkból éltünkig megengedtük az megirt szőlőnek dézmáját. Melyrűl adtuk kegyelmeteknek ez includált pecsétes levelünket kezünk irásával megerősitvén.

Ezzel Istennek áldása legyen kegyelmetekkel.

Érsekújvár 5. Januarii 1633.

Prudentium ac circumspectarum D. D. Vestrarum

Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat, egész Pázmány kezeirása:

Szólljon kegyelmetek Vicarius urammal, és ha valami mód volna, hogy ad usus pios alienálhatnék valamit in perpetuum ex proventibus Ecclesiæ, örömest megcselekedem. De igazságot irok, nem nyugoszik meg lelkem rajta, hogy lehessen.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis D^nis^ N. N. Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis, Amicis nobis observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak aláírás („Add. C. P.“) és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII.“ felírású csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

805.

1633. JANUÁR 5.

ÉRSEKÚJVÁR.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Jobb szeretné, ha nem a királyi biztosokkal (Eperjes), hanem magával a királlyal való egyezkedésre határozta volna el magát a fejedelem. A tárgyalásoknak veleje úgyis a munkácsi és a mádi dolog lesz, amelyeket a király távollétében nem igazíthatnak el a biztosok. Szívesen fárad a béke érdekében, hogy így a megfogyott magyarságot megkímélje; talán közeledik a töröktől való felszabadulás ideje is. Gusztáv Adolf elestét (1632. november 6. Lützen) ujságolja, valamint pfalzi V. Frigyes cseh ellenkirály halálát, a szász választófejedelem haláláról szóló kószahírt is említi.

Szolgálatom ajánlása után. Az Úr Istentűl kegyelmednek az uj esztendőben jó egészséget és minden üdvösséges jókat kivánok, Asszonyommal és az kegyelmed szerelmes gyermekivel egyetemben.

Az kegyelmed böcsületes levelét, melyet Váradrúl 24. Novembris irt, csak szinte ma hozá ide egy ledniczei gyalog ember. Bizony dolog, hogy én alkalmatosbnak itiltem volna, ha az elébbi rendelés, sőt gyakran ujittatott ajánlás szerént, igyenesen Császár ő Felségéhez küldötte volna kegyelmed bizonyos emberit. Ugy itilem, hamarébb és jobban végezhettek volna. Mert oly messze lévén Uroktúl a Commissariusok, gyakran kelletik postákat várnyi. És a Commisariusok soha nem oly szabadosok az végezésben, mint az Úr.

Ugy vagyon, az Ostrozich uram Commissiojában és Instructiójában (melyet én velem későn közlöttek volt) volt emlékezet, hogy Commissio legyen; de azért volt, mert, úgy tetszik, az kegyelmed böcsületes követinek jövetele kétséges volt. Mert ha az bizonyos lett volna, okvetetlen azokra várakoztak volna.

Esett olyan akadék is, a mint kegyelmed tudja, hogy Ostrozich uram későn érkezvén udvarhoz, és relatióját későn præsentálván, az szent innepekre nézve is nem volt lehetséges, hogy az hagyott napra Eperjesre győljenek az Commissáriusok, hanem, amint kegyelmednek tudtára vagyon, egy holnappal tovább kellett haladni. Én úgy gondolkodom (noha talán megcsalatom), hogy még most is jobb volna arra nézni, hogy az kegyelmed sokszor iterált ajánlása szerént udvarhoz küldené követit. Mert az minemű dolgok fen forognak, azoknak derék veleje ugyan csak a Munkáczi (sic!) és Mádi dolog, mivel a többibe nem igen nehéz igazgatás lehet.

Azokrul pedig nem látom, mint végezhessenek az Commissariusok, mivel az egy részre törvényt illet, de fundamentaliter Császár ő felsége kegyelmességét, melyet præsentes legati könnyebben obtineálnak, hogy sem posták által az Commissariusok etc.

Ezt az én vékony tetszésemet confidenter jelentem kegyelmednek, nem akarnám, ha messze terjedne; noha nem is felette bánnám.

E mellett azonban kegyelmed bizonyos legyen, hogy tehetségem szerént én az békeségnek őrzésében szűből fáradok. Mert akarnám, ha ezt az kevés magyarságot jobb üdőre tartanók és egymást ne fogyatnók. Ki tudja, talán Isten könyörül romlott hazánkon, és a természet szerént való ellenségtűl megmenti!

Tudom, kegyelmednek tudtára vagyon, hogy a szegény Sveciai király a lipsiai harczon bizonyoson elveszett. A szegény Fridericus, aki Cseh királynak iratta magát, naturali morte holt meg, eodem tempore: szegények, ha az magokéval contentusok lettek volna, csendesen és boldogul élhettek volna. Azt nem tudom, ha igaz, de ennihány felöl irják, hogy az Saxoniai Electort gutta ütötte. Császár ő Felsége nagy hadi készülettel vagyon, de a békességre is kész.

Tartsa és áldja meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

Érsek Ujvárban 5. Januarii 1633.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeumban, *Mike Sándor* kézirat-gyűjteményében 38. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány, 66—80. l. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 64. l. 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 220. l. 2. j.

806.

1633. JANUÁR 8. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

A túróczi konventi hites hely személyzetéhez.

Megsürgeti a túróczi alattvalói által Ondreovits János ellen emelt vádak ügyében elrendelt vizsgálatot.

Honorabilis nobis dilecte.

Salutem a Deo precamur. Iterato vobis injunximus, ut circa ea puncta, de quibus subditi nostri Thurócenses querelam deposuerant, contra Joannem Ondreovits inquisitionem faciatis, ac nobis deinde fideliter sub sigillo conventuali tenorem hujusmodi inquisitionis trans-

mittatis. Quocirca vobis præsentibus committimus, ut per hunc eundem, qui has nostras literas ad vos deferet, ordinem et seriem totius inquisitionis absque mora transmittatis. Vos vero paterno affectu complectimur ac uberem a Deo gratiam omnibus precamur.

Ex Uyvar 8. Januarii 1633.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, idegen kéz írásával:

Honorabilibus N. N. Conventui nostro Thurócziensi, Nobis honorandis Thuroczii.

Ugyanott, ismét más kéz írásával:

Egerszegrül Hinoránra, Hinoránrúl Turóczba vigyék éjjel nappal igyenessen.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső czímiratot és rájegyzést kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a beszterczebányai káptalan őrizete alatt álló túróczi prépostsági hites helyi levéltár iratai között: CCCC (4 nagy C betű) betűs fascic.-ban, 5. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. a fenti 784. számú levelet.

807.

1633. JANUÁR 8. *Kiadatlan.*

ÉRSEKÚJVÁR.

Eszterházy Miklós nádorhoz.

Boldog új esztendőt kíván. Saját betegeskedését említi. Ravasz Andrásné érdekében pártfogását kéri Ravasz Pál ellenében, aki az özvegy asszony fiának tutorságára is áhítozik.

Illustrissime Domine Comes.

Salute ac servitiorum paratissima commendatione præmissa.

Adjon az Úr Isten kgdnek több következendő új esztendőkkel egyetembe, üdvösséges és szerencsés uj esztendőt. Én ebben az uj esztendőben ez ideig nyavalásúl voltam, mert az csirája uj esztendő napjától fogva rajtam volt és most is a bal kezemnek a feje és a nagy ujom (sic!) miatt oly fájdalmakat szenvedek, hogy ruhámat sem vehetem magamra. De ezeknek mind úgy kell lenni, amint a jó Istennek tetszik.

A nyavalás Ravasz Andrásné találá meg, jelentvén, mennyi sok háborgatási és injuriái legyenek Ravasz Páltól, a ki jószágának egyik részét elfoglalván naponként való injuriákkal illeti. Ennekfelette értettük bizonyossan, hogy az Tútorságot is megakarja kérni kegyelmedtül,

Instál azon, hogy kgdnek irnék mellette. Mivel azért az az ifjú, ugymint Ravasz Pál, igen tékozló és alkalmatlan ifjú, amint értém, úgy tetszik, nem vétek benne, hogy kgdnek irok, kérvén azon kgdet, hogy ha mi efféle instantiája lenne kgdnél Ravasz Pálnak, kgd ne adja meg neki az Tútorságot. Mert az szegény Ravasz Andrásnak tizenkét esztendős fiacskája vagyon, aki Curátort is vallhat immár, és az asszony tanquam naturalis tutrix gondjokat viselheti. Kgdtül jó néven veszem, ha kegyelmed jó akaratját mutatja az szegény özvegy asszonyhoz, mivel az szegény Ravasz András is kgdnek örömest szolgált.

Tartsa Isten kegyelmedet kedves jó egészségben.

Érsekújvár 8. Januarii 1633.

Illmæ D. Vestræ szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Illmo dno Comiti Nicolao Esterhassy de Galantha, perpetuo de Frakno, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Equiti Aurei Velleris, Comitatuum Sopronien., Zolien. et Bereghien. Supremo Comiti, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Consiliario et per Hungariam Locumtenenti etc. D^no^ et Amico uti fratri obser^mo^.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („szeretettel szolgál C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kismartoni Eszterházy herczegi főlevéltárban: Repositorium 71. fasc., 3., 6. sz. darab. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 290. l. 1. j.

808.

1633. JANUÁR 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány Péter nyugtája spanyol királyi évjáradékáról.

Petrus, S. R. E. Presbyter Cardinalis Pazmany Archi-Episcopus Strigoniensis. Recognosco, quod al Illmo D^no^ Jaques Bruneau, Consiliario Suæ Mattis Regis Catholici, Præsidente Cameræ de Lila et Residente in Germania, accepi sex millia Scutorum, pro quolibet Scuto computando cruciferos nonaginta. Constituunt vero florenos sexaginta cruciferorum novies mille.[1] Idque pro duorum annorum pensione, quam

[1] Ez úgy értendő, hogy Pázmány idejében a forint (úgy mint a XIX. század elején is még az akkori pengő forint) 60 krajczárból (60 pengő krajczár) állott, és ilyen 60 krajczáros 9000 forinttal volt egyenértékű a 6000 tallér.

ex gratia Catholicæ Regiæ Ma^ttis^ attributam habeo. Et hæc est ultima solutio sese extendens ad 14. Januarii Anni 1631.

Datum Posonii 14. Januarii Anni 1633.

Ezen nyugtának idegen kéz által írt, de Pázmány által átjavított és dátummal ellátott („Datum . . . 1633.") fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási egyházi levéltárban: 1618—1636. évi akta-doboz, fasc. 21., nr. 169. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik. E fogalmazvány mellett van egy, 1632. november 20-iki dátumot viselő, hasonló tartalmú, spanyol nyelvű nyugta fogalmazványa is.

809.

1633. JANUÁR 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Balog Istvánhoz.

Régibb ígéretéhez képest utána nézett írásaiban, miféle engedélyt eszközölt ki V. Pál pápától Forgách Zsigmond részére Aszaló birtokra nézve (lásd fent: 1615. január 5. iratot). A váradi püspök visszakövetelvén Aszalót, felszólítja Balog István által Forgáchnét, hogy adja vissza a jószágot, mert különben kénytelen ellene, mint egyházi jószág bitorlója ellen, a kiközösítést kimondani.

Generose Domine Amice honorande.

Istentől kgdnek az új esztendőben minden jókat kivánok. Mikor kgd Ujvárban hozzám jött vala Forgáchné asszonyom követségében, akkor ajánlottam vala kgd által két dologra magamat. Először, hogy felkeresem irásim között, mint kértem volt magam az üdvözült Pál pápától, hogy szegény Forgách Zsigmond uram birhassa Aszalót, és utánna valókra szállíthassa. Másikra, hogy váradi püspök urammal jó szivvel tractálok és azon leszek, hogy valamiben léleksérelem nélkül lehet, asszonyomnak kedveskedhessem. Ezt én mind a kettőt megcselekedtem és föltaláltam az irásokat és püspök urammal is tractáltam, de hogy kgd, ajánlása szerint, vissza nem jöve hozzám és a tractált dolgokról tovább se nem ira, se nem izene, azt nem vizsgálom, mint lehet. Most kgdet és kgd által a Principalisokat, kiknek nevökkel is kgd minket megtalált, arról akarom certificálni, hogy váradi püspök uram, noha in foro sæculari eljár dolgában, de mi tőlünk is declarationem kiván asszonyomra, úgy mint törvénytelen egyházi jószágnak megtartójára és az Anyaszentegyháznak engedetlenére. Azért én igaz kérését senkinek meg nem szeghetem. Ha ő kgme nem végez Püspök urammal, certificálnom kelletik asszonyomat, compareáljon ad audiendam sententiam excommunicationis, quam Bulla Cœnæ Domini pronun-

ciavit contra detentores bonorum Ecclesiæ. Bizony dolog, nem vétek örömest asszonyomnak, de kénytelen vagyok vele, hogy publicáljam latam et promulgatam sententiam contra detentores bonorum Ecclesiæ. Kgdnek egyébiránt örömest kedveskedem, kívánok is minden jót Istentől.

Szombatban 16. Januarii 1633.

Ezen szöveget a Forgách grófi család szécsényi levéltárában talált eredeti után *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a M. Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (Múzeumi könyvtár 1277/Fol. Hung. VIII. k., III. fasc., 11. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

810.

1633. JANUÁR 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Dávid Pál veszprémi püspök elhunyta alkalmából, óva inti a királyt, hogy puszta ajánlásra vagy folyamodásra ne töltené be a püspökséget, míg kellő információt nem szerzett magának.

Sacra M^as^ Cæsarea D^ne^ Clementissime.

Ultimum diem suum obiit Rss. D^s^ Paulus David Electus Episcopus Vesprimiensis. Scio non defuturos multos, et forte qui minus apti sunt, sollicitatores. Majorem in modum rogo M^m^ V^am^, ut ad instantiam Supplicantium, aut facile commendantium, non conferat Episcopatum. Agitur enim de salute multarum animarum; et utinam gravia damna secuta non sint hucusque, nec porro deinceps sequantur, ex collationibus beneficiorum, ante acceptam informationem.

Episcopatus ille non Dominantem, sed Episcopum cupit: plurimas enim Animas ignorantes, et Catholicas tamen, habet.

Deum oro, ut M^m^ V^m^ felicissime tueatur.

Tirnaviæ 20. Januarii 1633.

Sacræ Mis V^æ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Udvari Kanczelláriai Levéltára „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 74. Fenti közlés az eredeti után történik. V. ö *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 205. l., 4. j.

811.

1633. JANUÁR 20.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány Püsky Jánost, Dávid Pál veszprémi püspök halála alkalmából, érseki biztosul küldi ki.

Nos Petrus etc.

Cum Divina Sapientia, rerum omnium et mortis præsertim humanæ secreta et inscrutabilis arbitra et moderatrix, ex hac vita evocaverit Reverendissimum Dominum Paulum Dávid Episcopum Wesprimiensem, etc. sollicita cura et industria providere volentes, ut Privilegium Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis ac diploma, Ecclesiastico in Hungaria statui de rebus ac bonis mobilibus Prælatorum defunctorum conceptum, decreta quoque Synodi Nationalis illæse custodiantur et observentur: mittimus Admodum Reverendum Dominum Joannem Püsky, Abbatem de Szalka, Ecclesiæque nostræ Strigoniensis Canonicum, ac S. D. N. Cubicularium, mandantes et committentes serio tam ipsi, quam iis, ad quos negotium hoc spectaverit, ut juxta hanc ei datam instructionem et ordinationem nostram procedant et exequantur. Curet itaque exequias pie defuncti Reverendissimi Domini Pauli Dávid, Episcopi Wesprimiensis, nec non inventet res omnes mobiles ejusdem, et cognoscat, num aliquas, et quas dispositiones testamentarias, sive alias quascumque fecerit et ordinaverit. In quibus procedet (sicut et in reliquis) habita mutua intelligentia cum Domino Præposito et Capitularibus Ecclesiæ Wesprimiensis. Quia diploma Suæ Majestatis a dispositione in rebus et bonis mobilibus Prælatorum defunctorum exclusit Cameram: idcirco cavebit diligenter, ne aut sibi vendicet, aut aliquam dispositionem Camera faciat, in rebus ejusmodi, et bonis mobilibus dicti Episcopi; et si necesse esset, etiam sub denunciatione excommunicationis, authoritate nostra ipsos prohibeat. Eidem obtemperabit tam Capitaneus Arcis Simegh, quam reliqui Milites et Provisores et Officiales, nec non alii cujuscunque ordinis servitores defuncti Domini Episcopi, ubicunque constituti, usque ad tempus Sepulturæ; cum diploma Suæ Majestatis, super rebus defunctorum Prælatorum Regni Hungariæ concessum, mandet, res omnes defuncti Prælati proferri debere, injungat omnibus Servitoribus, et cogat eos ad producendas fideliter omnes res mobiles, item proventus omnes, qui restarent et ubicunque hærerent. Quibus omnibus productis et inventatis, et in

tuto et securo loco constitutis, fiet deinceps, juxta ordinem Diplomatis Suæ Majestatis, prout nos ordinaverimus ac disponemus. Debita quoque, si quæ restarent, Domini Episcopi, inquirenda sunt diligenter, et super his instrumenta literalia, si quæ reperiuntur, ut eo facilius exigi possint. Privilegia etiam et literas Episcopatus, cum omni sollicitudine et industria conservabit. Interea donec exequiæ peragantur, familia debite interteneatur, absque profusione vel prodigalitate, neque salaria vel stipendia restantia ante sepulturam Funeris persolvantur. Exequiæ quidem honeste et decenter procurentur, absque superfluis sumptibus; de tempore autem et die sepulturæ nos reddet mature certiores. Præpositus et Capitulares habeant curam diligentem, ne quid in rebus Divinis Episcopali Sede vacante desit. In aliis etiam omnibus, quæ occurrerint, juxta diploma Majestatis Cæsareæ de rebus mobilibus Prælatorum defunctorum, et juxta constitutiones Synodales, procedet. Quæ omnia ut observentur, diligenter mandamus et committimus omnibus et singulis, cujuscunque status et ordinis hominibus, authoritate nostra, et Sacræ Cæsareæ Majestatis, in supradicto diplomate suo et privilegio expressa.

Tyrnaviæ die 20. Januarii anno Domini 1633.

E szöveget közölték *Péterffy* (i. m. II. k., 324. l.), *Katona* (i. m. XXXI. 578—580.) és *Miller* (Epistolæ II. k., 156—159. l.), forrásuk megnevezése nélkül. Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik.

812.

1633. JANUÁR 28.

NAGYSZOMBAT.

Winkovits Benedek vál. pécsi püspökhöz.

Meghívólevél az 1633. évi nemzeti zsinatra.

Reverendissime Domine, Frater observandissime.

Necessarium non existimamus, longiori oratione percensere, quot ac quantis difficultatibus conflictetur Ecclesia Ungarica. In omnium enim oculos occurrunt emergentes quotidie incommoditates. Cum igitur, et negotiorum mole prægravati, et ætatis ac morborum pondere pressi, sine fraterno Reverendissimæ Dominationis Vestræ ac cæterorum Dominorum Prælatorum consilio et auxilio sufficienter omnibus diffi-

cultatibus occurrere haud possimus; ut et obligationi nostræ et Sacrorum Canonum Decretis satisfaciamus, Synodum Provinciarum, Primatiæ nostræ annexarum, Deo authore ac fautore, celebrare constituimus: in qua communibus suffragiis tuendæ Catholicæ Religioni ac Ecclesiasticæ disciplinæ necessaria decernantur; quæque antea decreta fuere, executioni demandentur. Diem autem pro Synodo inchoanda Sancti Adalberti Patroni nostri octavam, hoc est, trigesimam mensis Aprilis præsentis anni: locum vero Tyrnaviam destinavimus.

Quocirca Reverendissimam Dominationem Vestram paterne in Domino hortamur ac mandamus, ut juxta promissionem, tempore Consecrationis suæ Deo factam, ac Sacrorum Canonum præscriptum, die 29. Mensis Aprilis, proxime affuturi, hic Tyrnaviæ comparere non omittat.

Quodsi antem impedimento Canonico detineretur, quominus adesse posset, suum mittat Plenipotentiarium, qui et de Canonico impedimento Synodum sufficienter edocere et ejusdem nomine in commune consulere possit: sub pœna, a Sacris Canonibus constituta. Reverendissimæ Dominationi Vestræ Divinam benedictionem ex animo precamur, Nosque eidem paternum affectum deferimus.

Tyrnaviæ die 28. Januarii 1633.

Rndissimæ D. Vræ

Uti frater addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Reverendissimo Dno Benedicto Winkovitth, Electo Eppo Quinque-Ecclesiensi, Abbati Gyakiensi, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario etc. Dno fratri in Christo obsermo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Uti frater add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a zágrábi érseki levéltárban: Ecclesiastica, vol. II., fasc. 8., nr. 51. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Ilyen szöveget némi hibákkal, általánosságban és a czímzett prælatus megnevezése és forrás megjelölése nélkül, közöltek: *Péterffy* (S. Conc. II. 325—326.) *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt., 582—583. l.) és *Miller* (Epistolæ II. k., 159—161. l.)

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 113. l.

813.

1633. JANUÁR 30. *Kiadatlan.*

SOPRON.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az eperjesi biztosoknak adott királyi instructióra nézve azt javasolja, hogy a fejedelemnek a törvény elé való idézésével a biztosok csínján bánjanak, mert nem remélhető, hogy a fejedelem ebben engedjen. Magyarországon a béke minden áron megóvandó, főleg, míg a németországi háború kimenetele bizonytalan.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, D^ne^ benignissime.

Communicatam a M^tte^ V^a^ Instructionem, pro Commissariis in Ungariam Superiorem expeditis, accurate legi. Et licet existimem, secretas aliquas Institutiones Domino Jauriensi datas esse, nihilominus demisse suggero M^tti^ V^æ^, merito monendos esse Commissarios, ut præsertim in illo puncto, in quo præscribitur, ut Princeps et officiales in Jus vocentur, cunctanter et lente procedant. Facta enim tali citatione, nisi validus exercitus continuo subsequatur, vereor ne gravia mala sequantur. Tali enim citatione (quæ capitis et fortunarum dispendia includit) in desperationem actus Princeps extrema tentabit. Neque ego adduci possum, ut credam Principem de sua prætensione (quam in fassione et obligatione Principissæ fundat) decessurum. Prætendit enim, nihil suo facto Fisco Mis V^æ^ præjudicari, cum id solum, quod Principissa dare potuit, et (ut prætendit ipse) de facto dedit, a se usurpetur. Qua quidem in re, etsi Judex ipse non possit esse: ita tamen fit, ut Principes neque alios Judices ferant.

Mea tenuis opinio est, omnibus incommodis pacem Ungariæ redimendam esse, præsertim durante dubio belli Germanici. Nam adeo inclinatos video Acatholicos ad motum, adeo fugitivi ex aliis Provinciis exasperant, ut gravia pericula formidanda videantur.

Hæc pro fidelitate et sinceritate mea M^ti^ V^æ^ perscribere debui et rogare, ne fidem adhibeat ulli hominum, qui hoc tempore, bellum in Ungaria sufflant, forte ut majoribus difficultatibus M^m^ V^am^ involvant.

Servet Deus M^m^ V^am^ felicissime.

Ex Edenburg 30. Januarii 1633.

Sacratissimæ Mis V^æ^ Humill. et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, elejétől végig P. P. kezeírása, a bécsi udvari könyvtár „Autographen-Sammlung"-jában van: XIX. 76. számú füzetben (2. darab). Az egész levél a lap két oldalát tölti be. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 66. l. 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 220. l. 3. j.

814.

1633. FEBRUÁR 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Borghese bíbornokhoz.

Értesíti, hogy a király, az ő (Pázmány) ajánlására, Lippay prépostot nevezte ki veszprémi püspökké, kinek jeles tulajdonaitól a legjobbat lehet várni. Kéri az ügynek mielőbb a consistorium elé terjesztését és a bulláknak mérsékelt díjazás mellett való expediálását, tekintettel az egészen a török alatt levő püspökség szükségére, ami által őt (Pázmányt) is hálára kötelezi.

Em^mo et Rev^mo Sig^re mio oss^mo.

Essendo vacato li passati giorni in questo Regno il Vescovato di Vesprino, s'è degnata la Maestà Sac. dell'Imperatore mio s^mo di farne mercede à Mons. Preposito Lipai, che venne meco costi, soggetto di tal parti et virtuose qualità, che non solo m'hanno mosso à proteggerlo in qu. caso, ma che mi fanno sperare della sua persona ogn' essemplare riuscita nella Dignità Pastorale, cosi in serv. infallibile d'Iddio, come in giovamento notabile dell'anime ad esso sottoposte, la onde perch^sne (sic!) sarà fatta da S. Mtà alla Santità di N. S. la consueta presentatione; per tanto ricorro hora alla singolare benignità di V. Em^a supplicandola con tutto l'animo à degnarsi di fare quanto prima la proposta in Consistoro della sud^ta Chiesa cooperando in oltre, che con ogni possibile brevità segua l'ispid^ne (sic!) delle Bolle, et con quella minor spesa, che ricerca l'eccessiva necessità del Vescovato suo, per essere tutto sottoposto al Turco, assicurando l'Em^a V^ra, che l'assistenza in tutto ciò del suo valido favore, sarà non meno ben impiegata, per i molti meriti, che concorrono nel sud^to Monsignore, che riputata à mio proprio prò conpeso ben grave d'obligat^ne verso la liberalissima mano di lei, alla quale ricordando con questa occasione la particolarissima osservanza, che le professo, bacio hum^te le mani.

Di Possonia li 5. Febr. 1633.

di V. Em^a Rev^ma

Humiliss. et obligatissimo servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap sarkán:

S. Cardle Borghese (sic!).

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Il Cardle Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt a vatikáni levéltárban: Archivio Borghese, Series III., 102. e. f. codex, fol. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

815.

1633. FEBRUÁR 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lósy Imre váradi püspök, érseki helynökhöz.

Nincs kifogása ellene, ha maga dolgaiban székhelyéről kirándul, de bőjtben a szentszék szolgáltatása mégis előbbre való dolog. A kar-imának végzésére nézve ad felvilágosítást. Értesíti, hogy a király Lippayt nevezte ki veszprémi püspökké; Lippay most Bécsben van, maga Nagyszombatba készül, akkorra Lósyt is oda várja.

R^sse^ D^ne^ Frater observandissime.

Isten sok jóval áldja kgdet.

Az kgdk levelét vettem. Hogy kegyelmed kitekint maga szükséges dolgaiért, jól cselekeszi kgd. Csakhogy a Szent Szék szolgáltatása talám Böjtben alkalmasabb lehetne.

Az Római Ritusnak változtatásában hatalmunk nincsen. De úgy tetszik, nem jól értik az Officium Defunctorum, Graduale és Psalmorum pœnitentialium dolgát. Mert azt nem kell énekelni, hanem csak alternatim voce clariore mondani. A barátok régtül fogva mind az Római ritust tartják, az praxist azoktúl megértheti kegyelmed. De azért az Cantussal való mondást nem kell ezekben az böjti Devotioban (sic!) követni, hanem, a mint mondám, csak clara voce legantur.

Magam sem késem itt, oda megyek kgtekhez. Ő felsége Lippay uramnak adá az Veszprémi Püspökséget, most vagyon ott fen ő felségénél. Akarnám, ha kgd megjőne, mikorra én is oda megyek.

Tartsa Isten kegyelmedet egészségben.

Posonii, 7. Februarii 1633.

R^smæ^ D^nis^ V^æ^ Frater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare X. nr. 255—276“ felírású dobozban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

816.

1633. FEBRUÁR 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Sennyey István győri püspök, kanczellárhoz.

Rég nem hallott hírt a püspök felől és az eperjesi alkú folyásáról. Újságolja, hogy a szász választófejedelem béketárgyalásokat kezdett. Értesíti, hogy nemzeti zsinatra készül összehívni az ország főpapjait.

Reverendissime D^ne^ Frater observandissime.

Szolgálatom ajánlása után, Istentűl kegyelmednek minden jókat kivánok. Irtam vala kegyelmednek az más héten, nem tudom, ha megvitték levelemet. Miolta kegyelmed Körmöczrül megindult, semmit nem hallottam kegyelmed felől, sem az oda való állapotrul, ha eljőnének az Erdéliek és kicsodák, és mint lesz kezdete a tractának. Mert én mind attul tartottam, hogy elsőbben (sic!) is a plenipotentián akad meg kegyelmetek.

Most mindenütt csendességben vannak az emberek, hanem Aldringer unta meg Hornt. És az békesség tractát megindította az saxoniai Elector, a ki male contentus, mind azért, hogy a Generalisságban præferálni akarták neki az Vimari herczeget: mind azért, hogy az Sueciai király emberi Vittenbergát (melyet zálogul birtak), Lipsiát és több városokat is igen megdulták. Császár ő felsége mostan, noha mindenütt sok erős hadat fogadnak, de tudom bizonnyal, hogy a tisztességes békeségtül ő felsége nem idegen. Im a Pap urakat Synodusra hivatom: kérem igen kegyelmedet, küldje meg ezt az két kötet (?) levelet, és irjon nekem is. Menjen végre kegyelmed Torgay uramtul, ha Bosnyák uram megküldte volt-e, az én levelemet, és ha az Erdéli fejedelem kezében jutott-e levelem.

Tartsa Isten kegyelmedet egésségben.

Posonban 10. Februar. 1633.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardl. Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndissimo^ d^no^ Stephano Sennyei de Kis Sennye, Episcopo Jauriensi locique ejusdem Comiti perpetuo, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque M^ttis^ Consiliario, ac per Hungariam Aulæ Cancellario, D^no^ et fratri in Christo observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Arch. Sæculare X., nr. 196/B." felírású dobozban. Az egész levél Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 69. l. 2. j.

817.

1633. FEBRUÁR 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Nagyfalvy Gergely szerémi püspök, zalavári és kapornaki apálhoz.

Kéri Nagyfalvyt, mint az elhunyt lébeni apátnak egyik végrendeleti végrehajtóját, adja meg az apát által a lébeni templomnak hagyott legátumot, egyben szolgáltassa vissza a lébeni apátságnak nála levő okleveleit is, eredetiben avagy másolatban.

R^dme^ Domine.

Salute et nostri commendatione præmissa. Isten áldja meg kegdet minden jókkal.

Mivel az szegény Lébéni Apátur kegdet vallotta eggyik Testamentariussának, és az Lébéni Templum épületire pium Legatumot hagyott; szeretettel kérjük kegdet, hogy az Pátereknek adassa meg az Templum épületire rendelt költséget. Hadd öregbedjék ezzel az Isten tisztessége.

E mellett: az minemő levelek az Lébéni Apátúrsághoz kegtek kezénél vannak; kegyelmed legyen azon, hogy vagy in specie, vagy in paribus adassanak az Páterek kezéhez, hogy ótalmazhassák azokkal az Ecclesia igasságát. Kegdnek ezbeli jó akaratját mi is kedvessen vesszük kegdtől. Ezzel Isten sokáig éltesse kegdet.

Posonii 15. Febr. 1633.

R^mæ^ D. V^ræ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén, Pázmány kezeírásával:

Nagyfalvi U. (= uramnak?)

Kívül:

R^ndissimo^ d^no^ Gregorio Nagyffalvy, Electo Episcopo Sirmien., Abbati Saladien. et de Kapornak ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Consiliario etc. D^no^ et f^ri^ in Chr^o^ nobis obser^mo^.

Ugyanott, újabb kéz írásával:

Pazmanni ratione literarum ad Lébén.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Addict. Cardlis Pazmany") és a czímzettet jelző alsó szélírás (de nem a levélszöveg és a külső czímirat) Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a pannonhalmi szentbenedekrendi levéltárban: Hit. helyi 224. szám alatt (azelőtt: Caps. 65. lit. J. i. Actorum A. Abbatiæ Montis Pannoniæ). Fenti közlés az eredeti után történik.

818.

1633. FEBRUÁR 15.

POZSONY.

Himmelreich György pannonhalmi főapáthoz.

Az előző levéllel tartalmilag teljesen egyező felszólítást intéz Himmelreich főapáthoz, mint a lébeni apát másik végrendelet-végrehajtójához.

Admodum Reverende Domine.
Salute et Nostri commendatione præmissa.

Isten sok jókkal áldja meg kgdet.

Vagyon értésünkre, hogy az szegény Lébéni Apátur az Lébéni Templum épületire pium Legatumot hagyott, és mivel kgdet vallotta eggyik Testamentariussának: szeretettel kérjük kgdet, hogy az Páterek-nek adassa meg az Templum épületire rendelt költséget. Hadd öreg-bedjék ezzel az Isten tisztessége.

Az minemő levelek pedig az Lébéni Apátursághoz az kegyelmetek kezénél vannak, kgd legyen azon, hogy vagy in specie, vagy in paribus adassanak az Páterek kezéhez, hogy ótalmazhassák azokkal az Ecclesia igasságát. Kgdk ezbeli jóakaratját mi is jó néven vesszük kgdtől.

Éltesse és tartsa Isten kgdet sokáig jó egésségben.

Posonii, 15. Feb. 1633.

Admodum R^ndæ D^nis V^ræ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Alul a lap szélén, Pázmány írásával:

Sz. Mártoni Apátur U.

Kivül:

Admodum Reverendo D^no Georgio Himmelraich (sic!), Archi-Abbati Sacri Montis Pannoniæ, Fratri in Christo nobis honorando.

Ugyancsak kivül, Pázmány írásával:

Remittat occlusas.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Addict. C. Pazmany"), a széljegyzet és a kétszavas külső irat Pázmány kezeírása, fennmaradt a pannonhalmi szentbenedekrendi levéltárban: „Caps. 63. lit. N. Actorum A. Abbatiæ Montis Pannoniæ" jelzés alatt. Közölve lőn: dr. *Erdélyi Z.*, A pannonhalmi szt. Benedek-rend története, IV. köt. 136. l.

Ezen levélnek egy, a pannonhalmi konvent által 1750. május 25-én kiállított okmányba szószerint felvett hiteles másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kincstári Levéltár: Acta registrata Collegii Jaurin., fasc. 15., nr. 13.

Fenti közlés az eredeti alapján történik.

819.

1633. FEBRUÁR 25. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pálffy Istvánhoz.

Részvéttel értesült Pálffy betegeskedéséről. Engedélyt ad a grófnak, hogy a nagyböjt alatt hetenként három napon húst ehessék, de nem nyilvánosan.

Spectabilis ac Mag^ce D^ne et Compater observandissime.

Kívánok az Úr Istentől kegyelmednek minden jókat megadatni. Az kgd becsületes levelét szeretettel elvettem, Horvát László uram ő kglme által, melyből szánakodással értettem, az kgmed beteges állapatját. Mivel azért az Doctorok, ha úgy javallják, hogy kgd húst egyék, megengedtük, hogy kgmed minden héten három napban privatim, de nem publice, húst ehessék. Emellett szívből kévánom, hogy az Úr Isten kgmedet hozza előbbeni egészséges állapatjára, melyben tartsa meg sok esztendeig jó egészségben.

Tirnaviæ 25. Februarii 1633.

Spectabilis ac Mag^cæ D. V^ræ Kgdnek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Sp^li ac Mag^co D^no Stephano Pálffy de Erdőd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario et Cubiculario, partiumque Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. D^no Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kegyelmednek szer. szolgál C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., frustum 12. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 373. l.

820.

1633. MÁRCZIUS 12. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A folyamatban levő eperjesi alkudozásokra nézve véleményt ad. Bár Rákóczyt méltán érné ugyan a megtorlás, de mivel az ellene meginduló háború a törököt is hadba szólítaná és Felső-Magyarországot lángba borítaná, azért a legnagyobb áldozatok árán is szükséges békében maradni Rákóczyval, aki több okból maga sem nagyon kívánja a háborút és kevéssel is beéri. Rákóczynak Munkácsra, Mádra és az amnesztiára vonatkozó kérelmét — melyektől úgy sem fog tágítani — teljesíteni tanácsolja, mégis, legalább azon látszat megóvásával, hogy ez engedményeket a király saját jószántából, nem pedig kénytelenségből adja meg neki. Ha Bethlennek Munkácson kívül 13 megyét engedtek át a béke kedvéért, akkor háborút provokálni kevésbbé érdemes egy vár birtoka miatt.

Sacra Majestas Cæsarea.

Etsi opinionem ego meam, de tractatu cum Transylvano sæpius ac diserte perscripserim, non quidem inutili verborum multitudine turgentem, nec affectionibus seu passionibus turbidam, sed ut sinceritatem meam erga M^ttem^ Vestram et Rempublicam decebat, apertam ac candidam. Quia tamen vult M^ts^ V^a^, ut quid sentiam, rursus promam, dilucide ac breviter, ut soleo, rem ipsam sine exaggerationibus dicam.

P°. Quin Rakocius multa commiserit, ob quæ merito coërceri deberet: negari non potest. Atque etiam utile, imo necessarium esset, licentiam hanc, priorum Principum Transylvanorum exemplo roboratam, et deinceps semper pullulaturam, nisi animadvertatur, comprimere, si præsens rerum status facultatem ejus rei concederet.

2°. Meâ sententiâ, omnibus incommodis redimendum videtur, ne apertum Transylvaniæ bellum indicatur. Nam bellum, quod cum Transylvano geritur, Turcam involvit: et tota fere Ungaria superior propendet in Rakoczium, quia Ungarus, et quia Acatholicus est.

3°. Etiamsi unius dumtaxat anni quietem a Rakoczio haberemus, id ipsum maxima etiam cum jactura emi deberet.

4°. Si aliqua mediocris contentatio Rakoczio daretur, sperarem ipsum quieturum: non solum quia natura bellicosus non est, sed etiam quia a suis sibi timet, et spe majorum beneficiorum a M^tte^ Vestra recipiendorum, si quiescat, suspensus teneri posset.

5°. Ab initio semper ejus fui sententiæ, plurima, quæ proponet Rakoczius, idcirco solum proponere, ut tria illa obtineat, quæ valde cupit, Munkacs, Mad et Amnistiam. Atque etiam illud pro certo habui, nullo tractatu Munkacs redditurum, sed arma potius sumpturum.

6°. Cum adverterem, verborum commutatione et Decretorum Regni ostentatione nihil effici posse, sed necessario aliquid concedendum esse Rakoczio, nisi bellum gerere cum ipso mallemus: ejus semper fui opinionis, ut postquam sagaciter odorati sumus, quid ipsi maxime velit, in eo ipsi ita complaceatur, ut non violenter extorsisse, sed a Clementia M^ttis Vestræ consecutus esse videatur.

7°. Cum admiratione semper audivi eorum sensum, qui ob unam arcem Munkacs omnia rumpenda censuerunt. Tempore Betlenii, etsi Saxo quietus, imo M^tti V^ræ devotus esset; etsi liga Catholica et tot Principatus Ecclesiastici in flore essent; etsi nec Svecus nec Gallus nec Hollandi nec alii sese bellis Germaniæ contra M^ttem V^ram miscuerant; etsi provinciæ M^ttis V^ræ non ita exhaustæ ac tributis oneratæ erant; etsi tot ac tam multi exercitus totam Germaniam non occuparant, etsi Imperiales Civitates ac Principes fere omnes apertum bellum M^tti V^ræ non indixerant: tamen et Munkacs a moderno D^no Palatino adempta, et tredecim insuper Comitatus Betlenio dati sunt, licet varium ac mutabile ipsius ingenium nihil duraturum promitteret.

Quæ dum animo revolvo, ita apud me statuo, vel eos qui tunc negotia tractarunt, consilio destitutos esse, vel consultissimos illos viros merito nunc quoque imitandos esse, donec Deus viam ostendat aliter cohibendi licentiam Transylvanicam. Quot centeni subditi ac ministri sunt, quibus M^ttas V^ra ducenta trecentave millia liberaliter donavit. Ego sane plura etiam pro unius anni pace Transylvanica redimenda, hoc tempore danda existimo. Nam si bellum exarserit, vel fallor, vel multo plura dabuntur, quod Deus nolit.

Itaque in tribus illis punctis ego quidem omnino censeo contentandum Rakoczium; sed recto modo, ut se devinctum sentiat.

Deus M^ttem Vestram felicissime tueatur.

Posonii, 12. Mart. 1633.

Ezen levél fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában. A prímási levéltárból *Knauz* hagyatéka révén tévedt ide, mert nincs káptalani jelzése, de viseli a prímási egyházi levéltár jelzését: Fasc. 15., nr. 404. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. köt., 70. l. 1. j.

821.

1633. MÁRCZIUS 16.

POZSONY.

A győri káptalanhoz.

Hivatkozással a főpapi hagyatékoknak a király által történt, az egyház szándékainak megfelelő rendezésére, felszólítja a káptalant, hogy a királyi levél értelmében három biztost küldjön ki az elhunyt Dallos püspök hagyatékának leltározására és a talált ingóságoknak a nagyszombati zsinaton való beszolgáltatására. Ugyanezt rendeli el Csiky és Dávid Pál hagyatékaihoz tartozó ingóságokra nézve is.

Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli S. Hieronymi Presbyter Cardinalis Pazmany etc. Honorabilibus Dominis Capitulo, ac nominatim singulis Canonicis Ecclesiæ Jauriensis, salutem et paternam benedictionem. Recenti memoria tenetis, quam gravis abusus irrepserat circa mobilia Prælatorum vita decedentium: quum enim omnia vel per Fiscum occupabantur vel per familiares ac domesticos diripiebantur, interdum vix honestæ sepulturæ sumptus suppetebant; graviterque et Deus offendebatur, et scandalizabatur mundus, publica hac ac sacris canonibus contraria Ecclesiasticorum bonorum direptione. Ut igitur huic malo obviam iremus, adhibito R^ndissimorum Prælatorum Ungariæ gravissimo judicio, longo ac difficili labore, a Sua Ma^tte obtinuimus, ne quid tale deinceps admitteretur. Prout ex Diplomate Cæsareo singulis vestrum constare scimus. Pœna quoque sancita est, non tantum a Prælatis Ecclesiasticis, sed et a Sua Ma^tte in eos, qui Diploma illud transgrederentur. Gravis omnino calamitas foret, si qualemcunque hanc libertatem Ecclesiasticam Nos Ecclesiastici convelleremus; et ea animæ onera, quæ antea ex usurpatione hujusmodi rerum inter sæculares hærebant, ad Ecclesiasticos derivarentur, quod Deus clementer avertat. Cum igitur vigore Diplomatis memorati tres ex Capitulo Vestro quoque deputandi fuerint, qui mortui Prælati res omnes fideliter inventarent et asservarent, ut juxta Prælatorum ordinationem Seminariis applicari pars rata possit; non dubitamus Vos huic obligationi satisfecisse. Proinde Vobis omnibus et cuivis Vestrum nominatim, in virtute sanctæ et salutaris obedientiæ, et sub pœnis in Diplomate expressis, præcipimus ac mandamus, ut res omnes mobiles, utpote pecuniam, argentum, pretia frumenti, vini, equorum ac aliarum rerum, quæ vendi poterant, quæque post mortem R^ndmi D^ni Nicolai Dallos reperta fuere, per certos vestros nuntios ad Synodum Tyrnaviensem jam antea a Nobis intimatam, deferatis, ut communi illic Prælatorum sensu applicentur, una cum aliis pecuniis jam collectis, quo videbitur opportunum. Similiter quidquid ex pretio domus

ac cæteris mobilibus R^mi Domini Csiky vel R^ndmi Domini Pauli David ad manus vestras devenit, illud quoque integre per eosdem Vestros Nuncios, ad diem præfixum Synodo Tyrnaviam mittatis. Si quis prætensionem aliquam in eas res habere se dixerit, in Synodo collecta Prælatorum universitas, secundum Deum et justitiam, rem declarabit, ac unicuique suum reddet. Nam in causa propria, nemo in hac re jus sibi dicere potest. Secus non feceritis.

Datum Posonii decima sexta Mensis Martii Anno Domini 1633.

Petrus S. R. E. Cardinalis Pazmany m. ppria.

(L. S.) *Joannes Törős m. p.*

Ezen levélnek oklevél alakban kiállított eredeti példánya (papírral átvont viaszpecsét) fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Cimelotheca VII., nr. 301. Csak az aláírás („Petrus S. R. E. C. P.“) Pázmány kezeírása.

Ezen levélnek szövege hiteles másolatban fennmaradt a pozsonyi káptalan, mint hites hely, XXXI/II. számú protocollumában, 246—247. lapon, az 1633. évi hites helyi elintézett ügyek sorában, fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölték már e szöveget (a forrás megnevezése nélkül) *Péterffy* (i. m. II. köt., 325. l.), *Katona* (i. m. XXXI. köt., 580—582. l.) és *Miller* (Epistolæ II. köt., 163—164. l.). Ezen három helyen azonban tévesen márczius 10-ike van a levél dátumaként jelezve.

822.

1633. MÁRCZIUS 25. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Prachar Miklós, túróczi hites-helyi conventuálishoz.

A hivatali túlkapásokban vétkes Ondreovith túróczi hites-helyi officialisnak bűnbánó kérelmére, megbocsát neki és őt visszahelyezi hivatalába, de megtiltja, hogy valaki ő neki robotmunkát végezzen.

Reverende nobis dilecte.

Licet officialis noster Joannes Ondreovith varios excessus in administratione sua commiserit, prout ex inquisitione liquidatum est, atque ideo constituerimus ipsum graviter punire, imo etiam punire jam cœperamus. Verum ipse, multis precibus, et veniam admissorum supplex rogavit, et perfectam emendationem promisit. Unde et nos, in hac die magnæ misericordiæ Dei, qua filium suum mori pro nobis voluit,[1] errata ipsi condonavimus atque etiam officio pristino ipsum restituimus.

Quocirca Vest^rae Dominationi committimus, ut, convocatis oppidi et vicinorum pagorum Judicibus ac Juratis, significetis voluntatem nostram esse, ut eidem Joanni Ondreo (sic!), tanquam officiali nostro, sicut antea, ita deinceps quoque, in rebus, ad servitium nostrum

[1] 1633. évben e napra (márczius 25.) esett nagypéntek.

spectantibus, obedientes sint. Serio illis prohibendo, sub pœna quinque florenorum, toties, quoties contravenerint, ne ullus nostrorum colonorum eidem Joanni Ondreovith arare, metere, falcare aut quovis alio modo laborare præsumat, etiam pro pecunia. Atque in his actionibus intersit etiam Notarius nosque postmodum de re tota informetis. Valete.

Tirnaviæ 25. Martii 1633.

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül, más kéz írásával:

Reverendo Nicolao Prachar, Conventuali nostro Beatæ Mariæ Virginis, Nobis honorando Thuroczii.

Ugyanott, ismét más kéz írásával:

1633. feria quinta post festum gloriosæ Resurrectionis diei præsentes sunt exhibitæ et præsentatæ. Et feria 2-da post Dominicam Quasimodo sunt ad eventum deductæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső czímiratot és iktatási feljegyzést kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a beszterczebányai káptalan őrizete alatt álló túróczi prépostsági hites helyi levéltár iratai között: CCCC betűs (4 nagy C) fascic.-ban 18. sz. a. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

823.

1633. ÁPRILIS 2. *Kiadatlan.*

WIEN.

Pázmánynak emlékiratban a cs. tanács elé terjesztett újabb véleménye az eperjesi békealkudozásokról.

A márczius 16-án a királyhoz tett javaslatát szélesebb alapokon, terjedelmes indokolással és az azóta Eperjesen felmerült szempontok és alku-eredmények számbavételével, emlékiratban adja elő. 1. Munkácsot át lehetne Rákóczynak adni, ki most már 250.000 forintot hajlandó a 300.000 forintnyi zálogösszegből lefizetni Bethlennének, a hiányzó 50 ezeret a király vállalhatná el, esetleg ezt is beírhatná a fejedelemnének valamely birtokára. A fejedelemné ép most azt kéri az érsekhez írt levelében, hogy Munkácsot hajlandó átengedni, ha Léva uradalmát megkapná. Jó volna, ha a birtokos, az ifjabb király, erre ráállana. 2. Az Erdélyben jószágot bíró magyarok által a fejedelem kezébe teendő esküt és kötelező levelet bizonyos szövegváltoztatás mellett, el lehetne fogadni, de a Magyarországban jószággal bíró erdélyieket is épen ilyenre kellene kötelezni. 3. Mád dolgát a törvény rendes útjára kellene hagyni; a közelebbi országgyűlés azonban külön bíróságot is küldhetne ki; a kincstár is megindíthatná és sommásan elintéztethetné a pert. 4. Az amnesztia is megadható, de Rákóczy részéről is amnesztia adandó a királyhoz vonzódó erdélyi uraknak. 5. Hogy Ónod várában az erdélyi fejedelem katonáin kívül királyi őrség is legyen, ezt nem kellene erőltetni. Végezetül némely magyar alattvalóknak a fejedelem elleni követeléseit, valamint Zólyomi ügyét per útjára hagyandóknak véli; a kamarai dolgok elintézését pedig a biztosok belátására kellene hagyni. A végleg történt megállapodásokat oklevélbe foglalni és a két fejedelem elé terjeszteni kell, hogy a béke-oklevelek kicserélhetők legyenek. A biztosok bírják rá arra is a fejedelmet, hogy a királyhoz köszönő követséget küldjön.

Circa Tractatum Eperjesiensem. Anno 1633. 2. Aprilis.

Duo sunt, quæ pro fundamento supponenda existimo, antequam ad negotia Tractatus Eperjesiensis accedam.

Primum fundamentum est. Commissa esse a Principo Rákóczio, quæ justam Suæ M^tis^ vindictam requirerent. Dissimulare vero hæc talia, imo remunerare, irritamentum est ad similia deinceps quoque attentanda. Neque ego quieturos existimo Principes Transylvaniæ, quicunque tandem futuri sint, qui ubi viderint domesticas vel externa Ma^ttis^ Suæ difficultates, occasione usuri sint ad similia, nisi aliquando hæc talia coërceantur.

Secundum fundamentum pono. Quod in hoc præsenti rerum statu, etiamsi præsentis tantum anni diversionem, quæ a Transylvano timetur, redimere posset Majestas Sua: censeo cum Rakoczio componendum esse, et quædam illi concedenda.

Nam si Rakoczius ipse solus esset, nec Turcarum, Tartarorum ac Ungarorum Acatholicorum viribus niteretur, nihil magnopere ab ipso formidandum foret. Cœterum inter hosce fluctuantes Imperii motus ac pacis incertitudinem, exhaustis Provinciarum nervis, minus malum, imo necessarium malum judico, ut etiam concessionibus quibusdam factis, cum Rakoczio transigatur. Antea certe multo plura concessa sunt Bettlenio, licet hodie majora sint pericula ob multitudinem hostium et incertitudinem pacis.

Et licet pax in Imperio sequeretur (quod Deus velit), ita attritas video et Imperii et hæreditariarum S. M^tis^ Provinciarum vires, ut occasionem quærendam non censeam orientalis belli. Non solum quia, ut in mari, etsi ventus cesset, undarum tamen fluctuatio plures dies perseverat, sic in Rebus publicis etsi bella cessent, pericula tamen, quibus invigilandum est, non statim detumescunt, levi etenim flamma ignem concipiunt, quæ paulo ante arserant. Verum etiam quia quemadmodum post longam ægritudinem et pallor et exhaustæ debilium nervorum vires magis apparent, cum morbus aliquantum remisit; ita in Rebus Publicis bellorum clades ac populorum difficultates clarius innotescunt, cum aliqua pacis exordia florescunt. Et piorum Principum studium esse existimo cavere, ne bella ex bellis serantur, sed quietem ac respirationem aliquam populi exactionibus gravati sortiantur. His fundamentis positis video in Tractatu Eperjesiensi cætera quidem tolerabiliter accomodata per D. Commissarios. Superesse autem præcipue puncta quinque, de quibus potissimum M^tis^ S. resolutio desideratur.

Primum punctum est de Arce Munkach. Attente legi DD. Commissariorum considerationes in utramque partem. De re tota his punctis mea opinio continetur.

1. Pro certo pono, viduæ Principis Bethlenii nullum aliud jus in Arce Munkach esse, quam quod hypoteca trecentorum millium flore-

norum continet. Ideo nullam fieri Principissæ injuriam, si de illa summa contentetur. Proprietas enim loci illius Suæ Ma^{ttis} est, usus fructus venditus fuit marito Principissæ, redemptibiliter.

2. Siquidem Princeps Transylvaniæ offert ducenta quinquaginta millia florenorum pro contentatione Principissæ, existimo S. M^{ttem} posse ad redimendam publicam quietem quinquaginta millia ex gratia adjungere, ut plena sit Principissæ contentatio. Ista vero quinquaginta millia vel ad bona Tokayensia, vel ad alia, si quæ forte per Principissam emerentur, superinscribere S. M^{as} posset, vel vero in paratis sensim exsolvere. Porro si quid incommodi Domina Principissa patietur, imputare sibi potest, eo quod contraxerit ac se obligarit minus caute.

2. (sic!) Circa modum exsolutionis ducentorum quinquaginta millium florenorum, quæ Princeps offert, dexteritas DD. Commissariorum erit, ne computus Transylvanici in Ungaricam satisfactionem transferantur. Habet Principissa Arcem Fogaras ac alia bona in Transylvania, ex quibus computationes et defalcationes fieri possunt. Nam ego quidem certe non existimo vel necessarium, vel decorum esse, ut omnes hujusmodi computationes vel nomine M^{tis} V^{ræ} fiant, vel publicæ pacis tractationi immisceantur. Habet et Princeps Transylvaniæ bona in ditione M^{ttis} V^{ræ} atque ita jure conveniri poterit, si aliquid commisit non admittendum.

3. Ut pericula illa evitentur, quæ ex Arcis Munkach consignatione DD. Commissarii verentur: cautelas a DD. Commissariis insinuatas non improbo. Mihi tamen consultius videretur, omnia quæ enumerantur pericula ita declinare, ut non Principi Transylvaniæ, sed juxta pacta Principissæ Brandenburgicæ, Arx Munkach a Sua Ma^{tte} filio Principis, tanquam membro Ungariæ inscriberetur in summa trecentorum millium. Neque id Principi displicere poterit, nam et nunc non suo, sed filii nomine Arcem illam occupavit, vigore juris prætensi, ex Principissæ fassione ac contractu.

4. Præmissa puncta antea conceperam, quam huc Viennam venirem.[1] Hic vero accepi litteras Principissæ Brandenburgicæ, quibus a S. M^{te} assecuratam se fuisse significat, quod in reali possessione Arcis Munkach manutenebitur a Sua Ma^{tte}. Desiderium vero ipsius esse intelligo, ut Ma^{tti} Suæ jus suum in Arcem Munkach resignet, dummodo Majestas Sua Dominium Levense ipsi assignet. Quod si Levencz in manu Cesareæ Ma^{ttis} esset, nullam considerationem ea in re haberem. Sed Serenissimi Regis Ungariæ ac Bohemiæ mentem ea in re explo-

[1] Ezen hely mutatja, hogy ezen emlékiratot Pázmány otthon kezdte el megírni, de Bécsben fejezte be. Dátumának helye tehát Bécs.

ratam non habeo. Certus sum ab Ungaris atque etiam aliis Provinciis bello fatigatis singularem affectum ac venerationem S. M^tem^ consecuturam, si quieti publicæ subditorum ejus Arcis Dominium condonarit.

Secundum punctum est de Reversalibus, quas Princeps exigit ab iis, qui bona habent in Transylvania, prætendens, publica Constitutione sancitum esse, ut præscripta forma Reversales juramento firmentur. Qua in re ego existimo, hisce punctis innitendum esse.

1. Reddendum esse capacem Principem et ejus Commissarios, constituisse quidem Transylvanos, ut qui bona in Transylvania habent, Reversales Principi præstent. Formam illam non præscripsit Transylvania; prout ex statuto publico liquet, sed Princeps suo arbitratu talem formulam composuit.

2. Explicandum illis est, M^tem^ S. non esse contrariam, quominus sese obstringant, qui bona in Transylvania habent, ad ea, quæ Principis securitati necessaria sunt. Hoc solum S. M^ti^ non placere, si Capitanei ac alii officiales S. M^tis^ bona in Transylvania habentes, ad hoc obligentur, ut si Princeps hostilitatem aliquam contra S. M^tem^ attentaret, nec in tali casu possint officiales S. M^tis^ ex debito obligationis Arces sibi commissas defendere et vim vi repellere, quod contra jus gentium ac naturæ foret. Itaque, esto, accipiat Princeps Reversales, suæ securitati necessarias, a possessionatis in Transylvania, dummodo unum ex his duobus faciat: vel omittat in formula Reversalium clausulas, quæ obligare videntur officiales Suæ Ma^ttis^ ad justam defensionem omittendam, in casu quo D^nus^ Princeps aliquam hostilitatem contra S. M^tem^ moliretur, vel in Reversalibus hanc clausulam addi curet (donec pacem ac stabilem concordiam cum Sua M^tte^ Princeps observabit) neque Princeps difficultare poterit hanc clausulam, si vere ac sincere pacem cum S. M^te^ servare constituit.

3. Certificandi sunt Commissarii Transylvanici, quod nisi in hac Reversalium formula sese accomodaverit, officiales S. M^tis^ ejusmodi Reversales non daturos, propterea solum, quia plurimorum opinione, Reversales illæ videntur obligare, quod non resistent Principi, etiam hostiliter aliquid contra Suam Ma^ttem^ attentanti. Interim vero sciant, quod et Sua Majestas similes ad verbum Reversales ab omnibus Principis servitoribus et subditis bona in ditionibus Suæ Ma^ttis^ habentibus, sibi dari postulabit. Et qui fortasse dare noluerint, ex illorum bonis contentabit Sua Majestas eos, quos Princeps Transylvaniæ ob Reversales denegatas privabit.

Tertium punctum est de oppido Maád, de quo ita sentio. Si rationibus a DD. Consiliariis allatis cedere nolit Princeps, quietem publicam

suspendendam non esse ab illo negotio, sed permittendum id, quod Rakoczii cupiunt, ut juris ordine res revideatur, quandoquidem utraque partium jus prætendit. Poterit in proximis Comitiis causa hæc Articularis reddi, ut extraordinario jure revideatur. Vel si Fiscus M^tis S. causam hanc agere velit, ratione directi Dominii, brevi processu res finietur.

Quartum punctum est Amnistiæ, quæ sine dubio concedi debebit, si pax sit concludenda. In qua re tamen duo ego necessaria observanda video.

1. Ut declaretur hanc Amnistiam, hac expressa conditione concedi Principi et adhærentibus in occupatione Munkach ac cæteris invasionibus, ne in posterum vel ipse Princeps vel cæteri adhærentes violentias ac juribus Regni contraria damna subditis M^tis S. facessant. Alioqui hæc Amnistia illis non deserviat, sed et de præteritis jure mediante conveniri possint.

2. Ut declaretur, hanc Amnistiam etiam ex parte fidelium Suæ Ma^ttis locum habere. Proinde D^ni Præpostvary, D. Cháky ac reliquorum omnium causæ penitus sopitæ ac exstinctæ sint et in integrum omnes restituantur. Injustum enim ac indecorum foret, si M^tas S. oblivionem et in integrum restitutionem concederet tam multis et tam graviter in occupatione Arcium et in irruptione in Provincias Ma^ttis Suæ delinquentibus, Princeps vero, paucis Majestatis Suæ fidelibus, nullo reali delicto, sed sola suspicione prægravatis, oblivionem ac in integrum restitutionem denegaret. Neque inter principes moris unquam fuit in ullo pacis tractatu oblivionem ac in integrum restitutionem aliter concedere, quam utrinque.

Quintum punctum. Deprecatur Princeps ob Turcarum respectum, ne in Arcem Onod miles M^tis S. introducatur, sed ut antea, ita deinceps in oppido maneat. Qua in re ego ita existimo: ob hoc pacem publicam rumpi non debere.

1. Quia antea hucusque continuate res in eo statu fuit.

2. Quia etiamsi aliquo numero milites Majestatis Suæ in Arce essent, si quidem pari vel majori numero pro suo arbitratu Princeps ibi milites suos habere consuevit, si malus esse volet, nihil omnino paucorum militum Ma^ttis Suæ præsentia juvabit.

3. Quia multo plura et majora fortalitia habet Transylvanus in ditionibus Ma^ttis Suæ, absque præsidio Ma^ttis Suæ.

Concludo. Totam fere difficultatem, quæ pacem cum Transylvano suspendit, privatas subditorum S. M^tis cum Principe controversias esse ex bonorum occupationibus exortas. In his omnibus speciem aliquam

justitiæ prætendit Transylvanus, nec abnuere videtur, quin jure cum illo agatur de iis, qui aliquid prætendunt. Ex quo consequitur, Suam Ma^ttem^ sine illius injuria posse remittere negotia illa ad viam juris. Neque enim tenetur Princeps bellum indicere vicino Principi propter subditorum prætensiones, si juris viam se non declinare Princeps vicinus declaret.

Ultimo sunt quædam negotia Cameralia, utpote de quingentis florenis Debreczinensium, de silva quadam et similia. De quibus DD. Commissarii secundum suam prudentiam concludent, quod opportunum judicarint, vel relinquant rem pendentem absque ulla conclusione.

Negotium quoque Zólyomi cum Principissa dirigant ad terminos juris. Si quid prætendit Zólyomi, authore judice et non violenter agat.

Eá vero, ad quæ Princeps accessit, quæque jam concordata sunt, in ordinem ac Diplomatis formam redigant atque ad expeditionem mittant DD. Comissarii, ut ibidem fieri possit Diplomatum commutatio. Et si fieri poterit, inducatur Princeps, ut ad S. M^tem^ Legationem aliquam mittat, pro gratiarum actione.

Kívül, Pázmány írásával:

Opinio mea.

Majd idegen kéz írásával:

Cardinalis Pazman circa Tractatum Eperjesiensem cum Principibus Transylvaniæ.

Ezen szövegnek Pázmány által sajátkezűleg átjavított fogalmazványa fennmaradt az esztergomi herczegprímási levéltárban: Arch. Sæc. fasc. 16., nr. 406. alatt.

A levél keltének helyét (Bécs) magából a szövegből állapítottam meg. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 73. l. 1. j.

824.

1633. ÁPRILIS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

A palánki kapitányságra ajánlott Pográni Benedek részére kéri Pálffy szószólását is, ha őt megkérdezi a király.

Spectabilis ac Magnifice D^ne^ et Compater observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa. Istentől sok jót kévánok kgdnek. Pográni Benedeket commendáltam ő felségének

az palánki Capitánságra, mivel úgy értém, hogy Bakith uram resignálni akarja. Nem kétlem, hogy az jó rendet megtartván, kgdet is megkérdik felőle. Kérem kgdet, édes Komám uram, hogy kgd is commendálja. Jó ifjú legény, szokjék idején az ő felségek és hazánk szolgálatjához. Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben.

Posonii 14. Aprilis 1633.

Spect. ac Mag^{cæ} D. V^{ræ} Szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^{li} ac Mag^{co} D^{no} Stephano Palffy de Erdőd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. D^{no} Amico et Compatri [observandissimo].

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Szeretettel sz. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi, senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., frustum 13. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

825.

1633. ÁPRILIS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Czobor Imre komáromi főispánhoz.

Gyógykezelés végett Bécsben levén, Harrach gróf vételre neki ajánlotta fel óvári jószágát. Az alku még folyamatban levén, felvilágosítást kér, mily áron és mely feltételek mellett akarta neki (Czobornak) régebben eladni a gróf a birtokot, és miért akadt meg az alku fonala?

Szolgálok kegyelmednek. És Istentül minden jókat kivánok. Az kegyelmed hozzám mutatott jó akaratjátúl viseltetvén, nagy biztomban kérem kegyelmedet, adjon nekem valami Informatiot arrúl, a mit kegyelmedtül érteni akarok.

Most Bécsben létemben az Doktorok keze alatt, indula Harrach uram valami Tractában velem az oovári jószág felől, de még semmi derék dolog nem forgott elő, mert az papirosson látván, hogy nagy somma vagyon, mivel holmi elveszett adósságokat is mind az jószágra iratott volt szegin Harach, azt kivántam, hogy az Urbáriumot mutassa meg, és lássuk, menyi (sic!) jószág vagyon zálogban, és a maradékának menyi az jövedelme. Ennél továb még nem mentünk.

Kegyelmedet azért szeretettel kérem, minthogy kegyelmeddel sokkáig len (sic!) a tracta, irja meg nekem bizodalmoson, menyiben akarta

kegyelmednek adni, mi okkal és móddal; menyit igért kegyelmed érette. Az fizetségnek mint kellett lenni. Elsőben menyit kivánt, hogy kegyelmed letegyen. És ha tudja kegyelmed, meni proventussa vagyon annak a jószágnak, mely zálogba nincsen, és menyi az zálogos jószágé. Végezetre azt is voltaképpen adja tudtomra kegyelmed, miben és mi okból hagyá félbe kegyelmed az végezést.

Ezeket csak azért kivánom kegyelmedtül érteni, hogy legyen valami világosságom a dologba: és igen jó néven is veszem kegyelmedtül, ha ezekrül késedelem nélkül tudósít. Mert úgy hiszem, holnap küld hozzám Harrach uram. Tartsa Isten kegyelmedet egészségbe.

Posonban 16. Aprilis 1633.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany. m. p.

Kívül, idegen kéz írásával:

Spectabili ac Magnifico D^no^ Emerico Czobor de Czoborszentmihály, Curiæ Regiæ Mag^ro^, et Supremo Comiti Comitatus Comaromiensis, ac Sacr^æ^ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario etc. D^no^ Amico obser^mo^.

Alább (ugyancsak kívül), ismét más írással:

Cardinál levele örög (sic!) apa kévánt dispensatiójárúl Thurzó Borbalával való házasság végett.[1]

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt: Országos Levéltár, M. kir. Kanczelláriai Levéltár, Acta Neoregestrata, fasc. 1609., Nr. 3. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 266. l., 1. j.

826.

1633. ÁPRILIS 19. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Czobor Imre komáromi főispánhoz.

Csudálkozva értesült Czobor leveléből, hogy a Harrach gróffal való alkuja még nem ért véget. Óhajtana ez ügyben Czobor Imrével beszélni, amire szent Adalbert ünnepét vagy a rá következő hetet és helyül Nagyszombatot javasolja.

Szolgálok kegyelmednek. És Istentül minden jókat kívánok.

Az kegyelmed 17. Aprilis irott levelét[2] most hozák meg, melyen nem kevés csudálkozásom volt. Mert én soha csak szót sem adtam

[1] Világos, hogy ezen (Czobor Imre unokájától eredő) felzeti jegyzet nem az 1633. április 16-iki levélre vonatkozik, hanem a Czobor-család leveles ládájában hihetőleg ebbe volt beleburkolva az azon dispensatióra vonatkozó levél. Lásd e dispensatió ügyét fent: I. köt., a 140. és 353. számú levelekben.

[2] Ezen levél fogalmazványa mellékelve van Pázmány 1633. április 19-iki eredeti leveléhez.

volna, ha hírem lett volna abba, hogy még most is fen vagyon az kegyelmed tractája. Azért méltó errül egymással szólanunk. Én immár e két nap Szombatban nem mehetek, mivel bizonyos hagyott dolgaim vannak, de ha tudtomra adja kegyelmed, hogy csötörtökön ott leszen Szombatban, én is be-megyek, és kegyelmeddel szóllok az dologrúl: mert nem igyekezem kárt tenni senkinek. Minthogy ez jövő szombaton Szent Albert (sic!) napja vagyon, ott kell lennem Szombatba, és az más héten is azon vagyok, hogy ott maradjak. Kegyelmedet kérem, tudósitson, mikor lehetek szembe kegyelmeddel. Tartsa Isten kegyelmedet egészségbe.

Sellyén 19. Aprilis 1633.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pázmány m. p.

Kivül, idegen kéz irásával:

Sp^li^ ac Mag^co^ d^no^ Emerico Czobor de Czoborszentmihály, Comitatus Comaromiensis Supremo Comiti, Sacræ Cæsareæ Regiaque Majestatis Cubiculario et Consiliario, ac per Hungariam Regalium Curiæ Mag^ro^ etc. Domino et Amico obser^mo^.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg irt eredeti példánya fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, Acta Neoregestrata fasc. 1609., nr. 3. Fenti közlés az eredeti után történik.

827.

1633. ÁPRILIS 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az eperjesi kir. biztosok előterjesztésére megteszi észrevételeit; megmarad előbbi véleménye mellett: Munkács vára miatt nagy hiba volna háborút kezdeni. Részletes javaslatot tesz, miként iparkodjanak a kir. biztosok Rákóczyt békére hangolni. Helyteleníti, hogy a nádor a háború közeli kitöréséről nyilatkozik, hivatkozva Wallenstein herczeg üzenetére.

Augustissime Cæsar D^ne^ Clementissime.

Quamvis ego meam sententiam circa Tractatum Eperiesiensem clare manifestaverim, cum Viennæ essem. Nihilominus, quia D. Commissarii communicarunt mecum ea, quæ ad Ma^ttem^ V^m^ 18. die præsentis Mensis perscripserunt, idcirco obligationis meæ esse censui, meam de hisce rebus breviter Ma^tti^ V^æ^ demisse significare (sic!).

In primis igitur. Maneo in priori mea Sententia. Et pro Arce Munkach, hoc tempore pacem Regni Hungariæ bello non involvendam, pro indubitato habeo. Deinde certo intellexi, Principem Transylvaniæ

persuasum habere, quod si Arx Munkach Væ Matti cesserit, D. Palatinum eam Arcem pro se occupaturum. A qua vicinitate ita abhorret, ut extrema quæquæ tentaturus videatur, antequam illi loco cedat.

Quamobrem: Ego censeo D. Deputatis quamprimum scribendum. 1°. Ut amplissimis verbis, Væ Majestatis clementiam in Principem exaggerent. 2°. Ut spem faciant ampliarum (sic!) gratiarum, si modo constanter pacem Hungariæ conservatum eat. 3°. Significent Mattem Vm velle apud filium D. Principis, in Ducentis florenorum Millibus, Arcem Munkach relinquere; ita ut durante vita secundogeniti filii, redimi arx illa non possit. 4°. Injungendum erit D. Commissariis, ut cautelas et conditiones sufficientes, tam securitatis futuræ pacis, quam clenodiorum restitutione (sic!) Principissæ, et aliis rebus, pro sua prudentia adinveniant, ac pacem concludant, juxta eam (sic!), quæ Mattas Va in Consilio resolvere dignata est. Vereor enim, ne dilatio ista in apertum bellum erumpat. Audio enim per Ungariam superiorem divulgatum esse, quod D. Palatinus scripserit D. Generali Forgach, Ducem Fridlandiæ Sex Millia Croatarum et bonum exercitus Germanici nervum ac pecuniam promisisse, imo et injunxisse Generali Forgach, ut Capitaneis designandis ac militi colligendo initium faciat, quod forte et factum est.

Hæc si ita sint, forte ad incutiendum terrorem facta sunt, nihilominus facile possent incitare Rakochium (sic!), ut præveniret. Et certum est, si se moverit, paucissimis exceptis, omnes se ipsi conjungent, ac sine ulla resistentia Tyrnaviam usque et inde in Moraviam irrumpere poterit.

Circa Mád etiam, si modus alius reconciliationis non dabitur, concedendum esset Rakochiis, ut post mortem Viduæ Alagianæ, Jus Regium habeant in illa bona.

Et uno verbo, judico injungendum esse Commissariis, saltem ad partem per D. Cancellarium, ut pacem omnino concludant, quibus poterunt melioribus conditionibus.

Atque hæc erant, quæ Matti Væ significare debui, Deum orans, ut Mattem Vm diu felicissime tueatur.

Selliæ 20. April. 1633.

Mattis Væ Sacratissmæ Humillimus et obligatiss. servitor

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Card. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Történeti Emlékek“ B/11. (1631—1640. év) fascic. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 74. l. 1. j.

828.

1633. ÁPRILIS 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A szepesi káptalanhoz.

A szepesi társasegyház élére kinevezett új vikárius és ügyhallgató, Frányaffy István, iránti hódolásra szólítja fel a káptalant.

Reverendi Domini nobis honorandi.
Salute et nostri commendatione præmissa.

Meminisse possunt, Nos Reverendum Dominum Stephanum Frányaffy Vicarium constituisse in Capitulo Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Scepusiensis. Quocirca serio ac sub amissione omnium beneficiorum ac officiorum Vestrorum omnibus et singulis Vestrum mandamus, ut dictum Dominum Stephanum Frányaffy, et neminem alium pro Vicario et Causarum Auditore recognoscatis, illique honorem, cultum et obsequium, tanquam Vicario impendatis. Neque enim ulli alteri præter nos licitum est, in Capitulis Ecclesiarum nostrarum Vicarium eligere aut constituere. Secus nullatenus facturi. Valeant Vestræ Dominationes in Domino fœliciter.

Tyrnaviæ 29. Aprilis Anno 1633.

R^ndis D. Vestris Addictissimus

Cardinalis Pazmany.

Ezen levélnek egykorú másolatai fennmaradtak a szepesi káptalan hites levéltárában: Protocollum ann. 1632—1643. fol. 171^v. és az esztergomi prímási egyházi levéltárban: Fasc. 23., nr. 188. alatt. Fenti közlés a szepesi másolati példány alapján történik; az esztergomi szöveg ezzel azonos, csak aláírása nincsen.

829.

1633. ÁPRILIS 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A Szunyogdi és Vereknye érseki falvak közti viszály békés elintézésére határidőt kér kitűzni.

Spect. ac Mag^ce D^ne Comes necnon Generosi D^ni, Amici observand^mi.
Salute ac officiorum commendatione præmissa.

Redditæ sunt nobis literæ Do^um V^rarum una cum inclusis Cameræ Aulicæ literarum Copiis, ratione Controversiæ inter pagum nostrum

Szunyogdi et Vereknye vertentis. Quod quidem negotium ut tandem in optatum finem deduci et Controversia illa inter Subditos tolli possit, superest, ut Vestræ Do^es certum aliquem terminum, qui ipsis commodior videbitur, ad negocium illud effectuandum designent. Non dubitamus, quin D^nus quoque Stephanus Pálffy libenter annuet, siquidem ex hac controversia inter miseros Subditos vigente nihil utilitatis accedat vel nobis vel D^no Palffy. Servet Deus V^ras Do^es diu incolumes.

Tyrnaviæ 29. April. 1633.

Spect. ac Mag^cæ necnon Gros. DD. V^rarum

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Sp^li ac Mag^co d^no Comiti, necnon Generosis ac Egregiis D^nis N. N. Cameræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis etc. D. et Amicis obser^mis.

Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári levéltár, a pozs. kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1630—1639. évi „B" betűs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

830.

1633. ÁPRILIS 30.

NAGYSZOMBAT.

Pázmánynak e napon tartott megnyitóbeszéde a tartományi zsinaton.

Præpotenti Deo (inquit), gratiæ, qui Reverendissimas ac Reverendas Fraternitates Vestras, in Spiritu Sancto congregavit: Castra Dei hæc sunt ad hæreses extirpandas, ad reformandos in vitæ sanctioris frugem fideles Christi, ad Ecclesiam sanctam propagandam congregata. Quocirca vos ego fratres dilectissimi, diligenter in Domino hortor ac moneo, ut non solum animo contrito et humiliato cælestis luminis Patrem, a quo omne bonum procedit, exoremus, ut cogitatus et actus nostros in hac sacra Synodo, ad sui nominis gloriam ac utilitatem Ecclesiæ Hungaricæ dirigat, verum etiam ut sacerdotali zelo ac religiosa modestia proponere non intermittant, quæ divino honori augendo, ac totius Cleri et populi Ungarici spirituali commodo inservire adverterint. Atque ut exemplo præeamus, proponimus fraternitati vestræ generalia quædam, sed opinione nostra apprime necessaria, et opportuna ad finem nobis propositum, salutem animarum.

Ezen beszédnek szövegét közölte *Péterffy* (Sacra Concilia II. k., 337. l.). Fenti közlés *Péterffy* nyomán történik. A beszéd végén említett propositiók szövegét *Péterffy* nem közölte, de közölte az azok alapján készült zsinati kánonokat (lásd: i. m. 327—330. l.).

831.

1633. MÁJUS 11. *Kiadatlan.*

PÖSTYÉN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Helyesli az eperjesi királyi biztosok által Rákóczyval kötött egyezség pontjait. Az egyezségnek sürgős jóváhagyását kéri. Ostrosithot kéri a fejedelemhez küldeni. Esedezik a vidéken garázdálkodó császári katonák eltávolításáért.

Augustissime Cæsar, D^ne^ benignissime.

Quid Domini Commissarii Ma^ttis^ V^æ^ Eperiesium destinati concluserint cum Principe Transylvaniæ, Cursor iste (qui et ad me divertit, ac copias attulit notitiæ causa communicatas), Ma^tti^ V^æ^ deferet. Legi ego diligenter et consideravi capitula conclusa: et omnino prudenter ac moderno rerum statui convenienter, e re Mis V^æ^, D^nos^ Commissarios conclusisse animadverto.

Et quamvis non nesciam, Mis V^æ^ consilia ulterius extendi, tamen meo judicio, hoc tempore, omnia per D^nos^ Commissarios statuta, sine ulla mora confirmanda existimo, ut promtitudine Mis V^æ^ Transsylvanus devinciri vel saltem detineri ad tempus possit. Rogo itaque M^m^ V^am^, ne cursorem hunc detinere velit, sed diploma Regium ac Cæsareum expediri curet.

Dominus Ostrosith, quia Princeps illi fidit ob aliquam Religionis communicationem, eo quod Catholicus non est, destinari poterit ad Corporale Juramentum; D^ni^ tamen Commissarii ita instruere poterunt eundem D^m^ Ostrosith, adjuncto etiam ipsi aliquo, ut omnia peragat ex usu publico, quantum præsens rerum conditio patitur.

Majestatem V^m^ valde rogo, qui milites ad rationem Mis V^æ^ hic conducuntur, ut in vicinas Provincias ducantur, vel educantur in tempore vel in disciplina teneantur, ne malum nomen generetur ministris Mis V^æ^. Dni Pauli Révai miles, stipendio Ma^tis^ V^æ^ conductus, tribus jam mensibus grassatur. In procinctu est, ut in illum insurgant. Optimum factum, si in tempore Silesiam petant jam authorati.

Deum oro, ut M^m^ V^m^ felicissime tueatur.

Pösteni 11. Mai 1633.

Sacratiss^mæ^ Mis V^æ^

Humillim. et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány kezeírásával írt eredeti példánya (3 írott oldal) fennmaradt a bécsi udvari könyvtárban (Autographen-Sammlung, Heft XIX., 76., Stück 3.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 75. l. 1. j.

832.

1633. MÁJUS 12. *Kiadatlan.*

PÖSTYÉN.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Közelebbről meg nem határozott ügyben (pozsonyi lutheránusok?) a további eljárást sürgeti.

Spectabilis ac Mag^ce^ D^ne^ Comes necnon G^rosi^ D^ni^, Amici obser^dmi^. Salute ac officiorum addictissima commend^one^ præmissa.

Redditæ sunt nobis literæ Do^um^ V^rarum^, una cum adjunctis literarum Ill^mi^ D^ni^ Comitis Palatini Copiis. Existimamus, negocium non intermittendum, sed premendum esse. Ex parte nostra, quicquid fieri poterit, nihil desiderari patiemur. De cœtero Do^es^ V^ras^ diu feliciter valere desideramus.

Ex Pöstyen 12. Maii. 1633.

Spectab. ac Mag^cæ^, Gros. item DD. V^rarum^

Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spectabili ac Mag^co^ D^no^ Comiti, Generosis item ac Egregiis D^nis^, Sacræ Cæsareæ Regiæque M^ttis^, Cameræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis etc. D^no^ et Amicis observand^mis^. Posonii.

Ezen levélnek eredetije, melynek csak az aláírása („Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári levéltár: Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1630—1639. évi „B“ betüs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

833.

1633. MÁJUS 23.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány a pozsonyi társegyházban öröklámpára alapítványt tesz.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli Sancti Hyeronimi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus

Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, necnon Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi Secundi Dei gratia, Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc. Intimus Consiliarius. Damus pro memoria. Quod inducti zelo decoris Domus Dei, ad Sanctissimi Sacramenti venerationem et Sancti Joannis Elemosynarii honorem, Posonii in Templo Sancti Salvatoris, ad Sanctum Martinum, coram Altari Majore, Lampadem argenteam collocavimus: ac ut decenti flamma jugiter die ac nocte luceret, perpetuam fundationem fecimus pro Oleo Olivarum coëmendo: Siquidem Senatui ac toti Communitati Regiæ ac Liberæ Civitatis Posoniensis florenos Mille Hungaricos, in bona ac usuali moneta, eo pacto dedimus, ut juxta Obligatorias ejusdem Civitatis duplicatas, in Capitulo Strigoniensi ac Posoniensi asservandas, quotannis florenos Ungaricos Quinquaginta Capitulo Posoniensi consignet.

Hanc itaque Capitalem Summam et Censum ex ea provenientem, Nos in perpetuum Capitulo Posoniensi damus ac consignamus: ea conditione, ut in Lampadem prædictam, jugiter incendendam, hanc Summam convertat. Quod vero ultra expensas in Lampadem, superfuerit, teneatur Capitulum erogare, vel in renovanda Vexilla ad Corpus Sancti Joannis erecta, aut vero coram Sanctissimo Sacramento erigenda; vel in alia ornamenta Sacramenti aut dicti Corporis Sancti Joannis. Casu vero, quo Civitas Posoniensis prædictam Mille florenorum summam deponeret, obligatum sit Capitulum Posoniense, eandem ipsam pecuniam, alio in loco ita collocare, ut ex fructibus illius Lampadem prædictam perpetuo Oleo Olivarum fovere possit. In quorum fidem et robur perpetuum, has literas nostras duplicatas Capitulo Strigoniensi et Posoniensi consignavimus. Successores nostros Archiepiscopos Strigonienses, Præpositos Posonienses ac Capitula Strigoniensis ac Posoniensis Ecclesiæ maximo quo possumus affectu ac obligatione obstringentes, ne piam hanc nostram intentionem ac dispositionem immutari patiantur.

Actum Tyrnaviæ, in Curia nostra Archiepiscopali, die Vigesima tertia Mensis Maii. Anno Salvatoris. M. DC. XXXIII.

Cardinalis Pazmany m. p.

(L. S.) *Joannes Törös m. p.*

Kívül:

Hanc nostram fundationem, Statutis Capituli Posoniensis adscribi jussimus. Et tempore investituræ cujusvis Novi Canonici, ad hanc fundationem observandam Juramento se obstringent Novi Canonici.

Ezen alapítólevélnek egy, papírral átvont viaszpecsétet viselő eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67., fasc. 2., nr. 22.“ Csak az aláírás („Card. Pazm.“) Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget *Podhracky*, P. P. élete 73—74. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 377—379. l.

834.

1633. JÚNIUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Özvegy gróf Forgách Zsigmondné, szül. Pálffy Katához.

A régebben az egyház birtokát képező Aszalóra nézve ajánlja a grófnénak, hogy Lósy váradi püspökkel egyezzen meg és ne terhelje meg lelkiismeretét egyházi birtok bitorlása által.

Szolgálatom ajánlása után, Istentől sok jókat kévánok kegyelmednek megadatni.

Emlékezhetik kegyelmed reá, hogy kegyelmed énnekem izent volt Balog István uramtól Aszaló felől.[1] Az mely dologban én interponáltam magamat és törekedtem váradi püspök urammal. És ez ideig is csak szinte az én reám való tekintet tartóztatta, hogy oly declaratiokat nem tettek, az kik kegyelmednek és az kegyelmed szerelmes gyermekeinek akadékot szerezhettek volna. Meggondolván azért, hogy az egyházi jószág, kegyelmedet szeretettel kérjük és intjük, hogy váradi püspök urammal, az mint elkezdette, végezzen kegyelmed. Úgy leszen kegyelmednek lelki csendességére és ez világi nyugodalmára. Éltesse Isten és tartsa kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Posonii, 4. Junii 1633. Kegyelmednek örömest szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Az tekintetes és Nagos Pálffy Kata asszonnak (sic!), az néhai tekintetes és nagos Gróf Forgách Sigmond uram meghagyott özvegyének. Nekem tisztelendő Asszonyomnak (sic!)

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Kegyelmednek ö. szolgál C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában: Családi levéltárak: Forgách levéltár, fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 119. lap, 3. j.

[1] Lásd a fenti 1615. január 5. és 1633. január 16. leveleket.

835.

1633. (?) JÚNIUS 23. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Közbenjár Szénássy István ügyében, hogy Pálffy bocsássa őt szabadon a rabságból.

Spectabilis ac Magnifice Domine Compater observandissime. Salute et officii nostri commendatione præmissa.

Isten kegyelmedet minden kivánta jókkal (sic! több nincs!). Nyavalyás Szénássy István folyamodott hozzám, könyörgő levele által esedezvén és istenkedvén[1] azon, hogy kegyelmednek irnék és törekedném mellette. Minthogy azért idegen földön vagyon, és Bihar vármegyében becsülletes familiából való, kegyelmedet szeretettel kérem, legyen kegyelmednél foganatja törekedésemnek, és elvevén nyavalyásrúl kegyelmed haragját, bocsátassa ki a rabságból. Bár vétett legyen is; de ennyi ideig való kemény rabsága és sanyarúsága elégséges lehet annak büntetésére. Tessék meg, hogy az kegyelmed jó akaratja az idegenekre is kiterjed. Kegyelmedtűl felette jó néven veszem én is ebbeli kegyelmed jó akaratját. Tartsa Isten kegyelmedet jó egészségben.

Posonii 23. Junii [. . . .].[2]

Spectabilis ac Mag^cæ D. V^ræ

Compater ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Megszolgálom kegyelmednek, hogy az Budai Vezér bejövetelét megirta. Örömest látom, mit felel az Palatinus Uram levelére. Az Velenczesek ellen való victoria igen nagy.

Kivül:

Sp^li ac Mag^co D^no Stephano Pálffy de Erdőd, Comiti Comitatus, et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum et Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Domino Amico et Comp[atri observandissimo]. Ujvar.

[1] Az első betü olvasása bizonytalan (estenkedvén?).

[2] Kitépett hely. A dátum helye és hónapja is csak a betüroncsokból volt hozzávetőlegesen megállapítható.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Comp. ad. s. p. C. P.“) és az utóirat Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a Pálffy-grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Armar. I., lad. V., fasc. 6., fr. 15. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Az évnek meghatározása csak a levéltárban egy fasciculusban levő levelek sorrendje alapján történt.

836.

1633. JÚNIUS 24. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A dunáninneni főkapitány: Pálffy István által a palánki kapitányságra ajánlott Pográni Benedeket maga is ajánlja, tekintettel kath. vallására és őseinek hasznos szolgálataira.

Augustissime Imperator ac D^ne^ D^ne^ clementissime.

Mag^cus^ Petrus Bakith de Lak, Supremus Præsidii Palankiensis Capitaneus, certis respectibus officium suum resignaturus ad Majestatem V^ram^ proficiscitur. Et siquidem loco ejusdem, Mag^cus^ D. Stephanus Palffy de Erdeöd, harum partium Supremus Generalis, pro eodem Capitaneatus officio obtinendo, Mag^cum^ Benedictum Pograny Majestati V^ræ^ commendet: ego quoque, cui in præfato loco, tanquam Domino fundi, animarum cura incumbit, existimans, nonnihil prodesse Catholicæ religioni, si Catholicus isthic Capitaneus præficiatur, Majestatem V^ram^ demisse rogo: dignetur memorato Benedicto Pograny, Catholico Magnati, respectu fidelium servitiorum, quæ et Avus et Majores ejusdem Augustissimæ Domui Austriacæ præstiterunt, Capitaneatum Palankiensem clementer conferre.

Qua quidem Majestatis V^ræ^ erga ipsum declaranda gratia ac benignitate reddetur alacrior, exemplo majorum ad omnia fidelitatis obsequia præstanda.

Deum oro, ut Majestatem V^ram^ Universæ Reipublicæ Christianæ diu felicem ac florentem conservet.

Posonii, 24. Junii 1633.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^ Humillimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a berlini porosz kir. könyvtár „Autographa“-gyűjteményében „P. Pázmány“ címszó alatt maradt fenn; ezen könyvtárba a hírneves Radowitz-féle gyűjteményből (Sammlung des Baron von Radowitz) került a levél. Csak az aláírás („Hum. s. C. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

837.

1633. JÚNIUS 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Vígasztalja Hmirát a pázmániták részéről tapasztalt kellemetlenségek miatt.

Reverende Pater.

Pax Christi.

Non sine commiserantis affectu intellexi difficultates, quas R. V^a^ habuit cum Juvenibus. Spero tamen ipsos deinceps magis morigeros, post correctionem adhibitam. Res mundi sine difficultatibus non geruntur, præsertim, ubi cum Juventute agitur. Nec tamen ob id animo frangi convenit: multo minus affectum deponere. Nam ut ægros, ita Juvenes curare convenit. Atque R. V^a^ id omnino facturam non dubito. Est merces operi tuo, mi Pater; et uberes fructus, quos fert domus illa, bene pensant molestias. Valeat, pro me oret.

Posonii, 29. Junii 1633.

R. V^æ^ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Christo P^ri^ Joanni Hmyrrha, Societt. Jesu Sacerdoti ac Alumnatus N^ri^ Hungarici Viennen. Regenti, nobis honorando. Viennæ.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. kötet, 74^a^ lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 212. l. 2. j.

838.

1633. JÚLIUS 16. *Kiadatlan.*

WIEN.

Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz.

A nádor által Pázmány ellen emelt négy panasznak alaptalanságát igyekezik kimutatni. Nem itt, hanem egészen másban látja (Pázmány) a nádor haragjának okát, amit azonban nem akar most feltárni. Mindezek daczára baráti jobbját felajánlja a nádornak.

Istentűl kegyelmednek minden jókat kivánok.

Mivel lelki ismeretem nem furdalt, hogy vagy igyekeztem volna kegyelmednek valamiben véteni, vagy vétettem volna, semmit nem

törődtem azon, hogy a kegyelmed nagy idegenségét láttam, nem is visgáltam okát az kegyelmed idegenségének, hanem csendes elmével Istenemre biztam, hogy legyen igaz itilő biró, ha én kegyelmednek vétettem, sőt ha sok és nagy dolgokban nem ugy szolgáltam mind affectu s mind effectu, mint Atya fiának. Kikrül én nem emlékezem. Mert nem illendő, hogy senki (sic!) emlékeztessen mást efféle szolgálatokrul.[1]

Váradi Püspök Uram megbeszéllé, a minémű panaszolkodási vannak kegyelmednek ellenem. Mellyeket hallván, annál inkább confirmáltattam abban az opinioban, melyrűl az előtt is gondolkodtam, hogy qui vult recedere ab amico, occasionem quærit.

Mindazáltal, hogy én okot nem adtam erre az kegyelmed nagy indulatjára: ennehány szóval kegyelmednek választ akarok irnya azokra, a miket kegyelmed Váradi Püspök Uram által jelentett. Ne bánja kegyelmed, ha igazat mondok.

Négy neheztellését jelentette kegyelmed ellenem.

Első az, hogy kegyelmed confidenter megmutatta opinioját, és azt javallottam. Az után az Tanácsban oppugnáltam.

Erre egyebet nem mondok, hanem először azt, hogy a mit kegyelmed emleget (noha nem ugy, a mint Váradi Uram értette kegyelmedtűl), az régen és egyszer történt, az is akkor, mikor kegyelmed a felföldre készül vala. Azután mindenestül elfeletkezvén arrul, nagy szeretettel voltunk. Sem keresztyénhez, sem böcsülletes úri emberhez nem illik, az egyszer eltemettetett és békeséges barátsággal elnyomatott dolgot ujobban gyűlölségnek matériájává tenni. Másodszor azt mondom, ha ugy volna is, a mint kegyelmed beszélli, és az kegyelmed irásának első olvasásában javallottam és dicsirtem volna, a mit kegyelmed irt; mivel az embernek itéletit az üdő megvilágositja, és sokszor mind nekem s mind kegyelmednek ma nem tetszik, a mi tegnap tetszett: sem injuriának sem illetlen dolognak nem itilheti kegyelmed, ha azután más tetszett, hogy sem a mit eléb javallottam. Harmadszor azt mondom, hogy nem ugy vagyon, és tudom, hogy kegyelmed maga sem ugy érti, hogy a mikor kegyelmed azt az irást nékem mutatta, azt mondottam vagy izentem volna, hogy mind jó, mind helyes, a mit kegyelmed abban az irásban foglalt; mert én hizelkedni nem tudok, hazudni pedig tudva nem akarok. Azért igaz, hogy kegyelmed azt az irást nékem adta, megolvastam, visszaküldöttem. De sem izentem, sem

[1] Úgy látszik, itt Pázmány gyengéden azon lelki szolgálatokra utal, amelyeket még mint a Jézustársaság tagja tett az akkor a ref. vallásról, az ő vezetése alatt, konvertáló Eszterházynak.

mondottam, hogy mind javallom vagy nem javallom azokat, hanem halgattam. Miért? Azért, mert láttam ollyakat, a miket nem javalhattam, de mivel a kegyelmed passiói ellen voltak, nem akartam haszontalan és gyűlölséges disputatióba bocsátkozni. Nem is tartoztam kegyelmednek megmondani, a mit in Consilio meg kellett mondanom, mikor hitem kötelessége szerint a Tanácsban opiniot kérdett ő Felsége: ott is nem háta megé szólottam kegyelmednek, hanem szemtül szemben. És legnagyobb dolog az volt, a mibe a kegyelmed opinioja nem tetszett, hogy kegyelmed ötven-e vagy száz ezer forintra kiván vala ő Felségétűl authoritást, hogy az rebellisek jószágában eladhasson. Azt mondottam, hogy nem messze az felföld császár Urunktul, ő Felsége authoritássát tartsák meg ebben, légyen cum Præscitu et consensu Suæ Majestatis.

Hogy ez igy volt, és hogy soha nem mondottam én, hogy javallom azt, a mit in Consilio oppugnáltam, bizonyitom az ő Felsége titok Tanácsival és ő Felségével, kik előtt kgd csak azon panaszolkodott, hogy meg nem mondottam kegyelmednek, a mit irásában nem javallottam; akkor kegyelmed azt nem mondotta (minthogy igazsággal nem is mondhatta), hogy én mind javallottam azokat. Én kegyelmednek hittel köteles Consiliariussa nem vagyok, nem tartoztam, hogy sem fejért se feketét hozzá szóljak. Tudván a kegyelmed természetit, mely nehéz néven veszi, ha ki per omnia azt nem mondja, a mit kegyelmed. De a mint mondám, ha szinte első apparentiában valamit javallottam volna is, az után, ha más tetszett: Posteriora Consilia sapientiora, szabadon változtathattam tetszésemet.

Azért ebben a dologban minden embert megbirállok: nem is Cavallierhoz illendő, hogy quæ semel per reconciliationem obliterata sunt, azt megujitsa.

Második panaszolkodása kegyelmednek az volt, hogy én mikor ő Felségének opiniot irok, az kegyelmed opinioját oppugnálom. Én soha arra nem kötöm magamat, hogy valamit kegyelmed javal, azt mind helyen[1] hagyjam. Vagy hogy Juramentomom szerént igazán ő Felségének meg nem mondom, a mi tetszik és nem tetszik. Nem itilem, hogy kegyelmed a Tanács Urak szabadságát abban meg akarja kötni, hogy ha a kegyelmed tetszési nem tetszenek, azokat ne oppugnálhassák, contrariis rationibus.

Harmadik panaszolkodása kegyelmednek az, hogy én olly leveleket irtam, mellyekben vagy tiszti vagy személye kegyelmednek megsértő-

[1] Írva így; de olvasható így is (és tán ez lesz a helyesebb): „helyén".

dött: és ütögette táskáját, hogy ott vannak az én irásim. Erre Bosnyak Uramnak illyen választ adtam, hogy kérje elő kegyelmedtül az én irásimat, olvassa meg maga, és ne higyjen se nekem, se kegyelmednek, hanem szemének higyjen. Megbirállom. És ha az én irásimban ollyat talál, a kivel megbántottam vagy személyét vagy tisztit kegyelmednek, kész vagyok megkövetni kegyelmedet, és ezután azt nem mívelni. Mert ugy tudom, mint élek, hogy az én irásimban semmi afféle nincsen, hanem csak Imaginatio. És male sibi conscius animus sibi applicat, a mit akar. Ezt ebbe hagyom. Kegyelmed is birálja meg Bossnyak (sic!) Uramat, adja kezében az irásokat. Ha azt nem cselekeszi kegyelmed, megbocsásson kgd, ha nem hiszem, hogy semi (sic!) olly irás volna kegyelmednél, melyben én kegyelmedet megsértettem.

Egy opiniomban irtam volt ő Felségének, hogy elhagyván a hoszu és héába valo szószaporitásokat, rövideden csak azt irom, a mi nékem tetszik. Ezt kegyelmed magára vette, noha az én levelemben sem kegyelmedrűl sem senkirűl semmi emlékezet nincsen, hanem csak az a generalitás vagyon, mellyet mondok. Errül kegyelmed irt vala is nékem immár régen. De igazán mondom, hogy nem oly dolognak itiltem, hogy választ irjak reá. És az után is itt Bécsbe eggyütt voltunk, előbbi szeretettel egymást láttuk, azt tellyességgel feledékenségben hadtuk. Lássa és itilje meg az Isten és a világ; ha ezért kell-é illyen halálos idegenséget viselni kegyelmednek.

Negyedik panaszolkodása kegyelmednek az volt, hogy én az Vármegyékre irtam és a kegyelmed rendelését ellenzettem az mostani támadásban. Magyarul és kerek szóval mondom, valaki kegyelmednek referálta azt, nem igazat mondott. És kegyelmednek sem illett ezt elhinnyi, míg jól végére nem ment a dolognak. Azért én csak egy Vármegyének egy szót sem irtam errül a dologrul. És ha akartam volna, egy szóval akadékot tehettem volna. De nem miveltem. Sőt irva adtam szolgáimnak, hogy azt mondják, hogy én a közönséges jóból ki nem vonszom magamat, csak hogy a kit én akarok küldeni, magam zászlója alatt küldöm, mihent szükség leszen. Mert hogy azt miveljem, a mit a több (sic!) Urak, nem tartottam böcsületesnek, tudni illik, hogy egy vagy két lovast vármegye alá adjak, a mint sok Urak cselekedék. Igaz, hogy a Magyar Nemzet szokását tudván, barátimmal discurráltam, hogy ez nem állandó, sem nagy haszonra való dolog. De ha irtam volna is a Vármegyéknek: szabadságommal és Jure meo éltem volna. Ir bezzeg kegyelmed és oly fulákoson ir a Vármegyéknek, hogy megmutatja gyomrán valót. Meni helytelen vádolásokat tett kegyelmed ellenem ő Felsége előtt is, mind tudom. De mivel ő Felsége nékem

azokrul nem szóllott, soha csak elő sem hoztam. Mert azt itiltem, hogy ő Felsége megtapasztalta maga is, hogy héába való dolgok. Hallom, hogy most itt létében is sokat, és talám nem ezeket, a miket Váradi Uram által izent, mondott kegyelmed. Ha megérthetem, azokra is haladék nélkül választ irok kegyelmednek. Azt hiszem, azok is ollyanok, mint a minemű dolgokkal az előtt akart kgmed engemet gyalázni és gyűlöltetni. De azt ebben hagyom.

Ezek Uram azok a nagy derék dolgok, mellyekért kegyelmed halálra neheztel reám. Légyen Isten biró közöttünk és itilje meg. Én pedig Istenemet kérem, hogy ezt is a bűnét bocsássa meg kegyelmednek. E mellett mivel az elszánt gonosz akaratot látom, kegyelmed gonosz néven ne vegye, ha ez után annak ellenállani igyekezem: mert tudom, az Isten törvénye mit enged meg az ártatlannak, hogy cselekedhessék maga oltalmába. Quod alias non liceret.

Vaj édes Palatinus Uram, nem ezek az igaz okai a kegyelmed nehezteléséneк. Hanem másutt vannak a vad husok, mellyeket én meg tudnék mutatni, ha látnám hasznát. De ujobb gyülölséget nem gerjesztek. Istenre hagyok mindeneket, és a kegyelmed haragját csak szinte magáért kegyelmedért sajnállom. De itt végezem el, mégis kérem Istent, hogy non statuat hoc peccatum kegyelmednek.

E mellett ha kegyelmed meg nem veti barátságomat, azt is offerálom. Ha megveti, el nem hajgálom.

Bécsben 16. Julii 1633.

Kivül, Pázmány saját kezeirásával:

Császárnak dixit:

1. Habuisse ad duo millia pro expeditione Silesiæ, sed ego dehortatus sum.

2. Adorari me facio. Gradu baldacini 7. holoserico uti.[1]

3. Principi dixit se velle mihi resignare Palatinatum.

4. In omnibus opinionibus contrarius ipsi. Si Consiliarios vult vocare, obsisto. Si per se facit, reprehendo.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X., nr. 196/B." felírású dobozban. Fenti közlés e másolat után történik.

[1] Lásd erről alább az 1633. augusztus 9-iki levél 1. pontját.

839.

1633. JÚLIUS 22.

POZSONY.

Pázmány Péter a Pázmáneum házi szabályzatába néhány újabb pontnak felvételét elrendeli, így: a növendékek felvételére, esküjére, tanulmányaira, fegyelmi ügyeire, felszentelésére és szünidejére vonatkozólag.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Tituli Sancti Hieronimi Presbyter Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis etc. Intimus Consiliarius etc. Ad abolenda incommoda, quæ temporum decursu directioni Juvenum Collegii nostri Pazmaniani Viennæ fundati, detrimento esse possent, hæc paucula subjectis numeris expressa, a Superioribus Collegii omni cura custodiri et in libro Alumnatus extare volumus. Primo. Jus et authoritas designandi, qui in hoc Collegium recipi debeant, penes Nos solos et Successores nostros, Sede autem Archi-Episcopali vacante, penes Capitulum Strigoniense erit. Proinde ad nullius importunitatem ullus recipiatur sine expressa et scripto obtenta nostra, vel eorum, quos designavimus, licentia. Et licet ex speciali nostra benevolentia, Dominis Prælatis in Capitulo Strigoniensi existentibus, indulserimus, ut soluto pro Alumnorum suorum sustentatione pretio, aliquos in Collegio nostro Alumnos educare possint, pro suarum Ecclesiarum subsidio: volumus tamen, ut sine consensu nostro vel successorum, vel, Sede vacante, Capituli Strigoniensis nemo istorum recipiatur, nec quaternarium aut quinarium numerum excedant Prælatorum Alumni. Ne autem Regens Collegii cogatur debita pro prædictis Alumnis Prælatorum laboriose exigere, volumus, ut in primo hujusmodi Alumnorum ingressu, solutio integri anni deponatur, et anno expleto, singuli Alumnorum ad Patronos suos anticipatam anni sequentis solutionem allaturi remittantur. Hujusmodi vero Alumni Prælatorum in Collegium admissi nullas omnino exemptiones habeant, sed per omnia statutis et consuetudinibus Collegii uniformiter se accommodent. Nulli vero Alumni ad ullius instantiam alio transferantur, nisi Nobis, Successoribus, aut Sede vacante, Capitulo Strigoniensi, cum aliquibus dispensandum videretur, ut ad Collegium Romanum trans-

mitterentur. Secundo. In Juramento Alumnorum Collegii hujus, de reditu in patriam, ne quidem occasione ingressus in Religionem dispensari possit, nisi a Nobis et Successoribus nostris Archi Episcopis, vel Sede vacante, Capitulo Strigoniensi. Quæ tamen dispensatio et rarissime et gravibus ex causis fieri debebit, præsertim quoad Ungaria tanta Parochorum laborat inopia. Nam si Dei benignitas tot animarum periclitantium Saluti, sufficienti Parochorum numero providerit, nobis quidem volentibus, Religiosæ vitæ studia sequi poterunt, quos eo vocaverit Dei gratia, non fuga laboris aut quietæ contemplationis voluptas. Tertio. Ad studia Philosophica, atque etiam Scholasticam Theologiam, ii omnes applicentur, quos Examinatorum Censura idoneos pronunciavit. Non obstante illo paragrapho, qui literis Fundationis insertus fuit, ut pauci ad hæc studia admittantur. Illum enim paragraphum, extrema, quæ tunc erat, Parochorum paucitas expresserat. Paulatim vero excrescente operariorum numero, non videntur selecta ingenia suffocanda. Quarto. Si successu temporis aliqui Alumni dissoluti invenirentur (quod Deus nolit), arbitrio Patris Regentis severe puniantur. Secundum mensuram delicti pœnæ modus esto. Ita ut quicquid ad disciplinæ conservationem necessarium videbitur, id exequi Patres Regentes libere possint. Habita tamen semper ratione humanæ imbecillitatis, quæ interdum impetu abrepta aliquid repentine facit, quod factum nollet meditate. Quinto. Quantum fieri poterit, deinceps ad Alumnatum non alii, quam Rhetores, qui Logicæ auscultationi applicari possint, recipiantur. Sexto. Majoribus ordinibus initiandi ad Titulum Mensæ Archi-Epᵖᵃˡⁱˢ ordinentur. Tempore autem Vacationum ne Alumni temere hinc inde vagari permittantur. Ad parentes tamen et Cognatos vicinos aliquando in vacationibus excurrere poterunt, arbitrio Regentis. Quæ omnia in Collegio nostro observari volumus.

Datum Posonii in Curia nostra Archi-Episcopali, die vigesima secunda Mensis Julii. Anno Salvatoris Millesimo Sexcentesimo Trigesimo tertio.

Cardinalis Pazmany m. p.

(L. S.)

Ezen alapítólevélnek papírral átvont viaszpecsétet viselő eredeti példányai fennmaradtak: 1. Bécs, Pázmáneum okmánytára; 2. Esztergomi káptalan magánlevéltára lad. 70., fasc. 2. Fenti közlés a Pázmáneum példánya alapján történik. Csak az aláírás („Card. P.") Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget: *Podhradcky* (P. P. él. 45—46. l.) és *Rimely* (Hist. Collegii Pasm. 49—50 l.).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 212. l. 1. j.

840.

1633. JÚLIUS 23. *Kiadatlan.*

POZSONY.

III. Ferdinánd ifjabb királyhoz.

Megemlékezvén arról, hogy az ifjabb király, mikor a magyar bányavárosok ügyét intézte, arra törekedett, hogy a királyi hivatalokba katholikusokat nevezzen ki, kéri a királyt, hasson oda, hogy ezen eljárást alkalmaznák a jövőben is a bányavárosokban.

Serenissime Rex, Domine benignissime.

Dignum zelo ac pietate Cæsareæ Majestatis consilium fuit, dum Civitates Montanas Ungariæ administrabat, ut seria cogitatione suscepta de Religionis Catholicæ restitutione edicto caveret et usu ac praxi efficeret, ne officiales Regis illic constituerentur, nisi Catholicæ Religioni addicti. Nam sicuti per officiales Acatholicos excidium illic Catholicæ fidei est introductum, ita nulla humanitatis aptior ratio occurrit reparandæ ruinæ, quam si qui vulnus inflixerunt, iidem medeantur.

Cum igitur cura animarum in Montanis Civitatibus mihi tanquam Ordinario incumbat, Majestatem Vestram majorem in modum rogo, velit serio demandare iis, ad quos hæc res pertinet, ne vacantia deinceps officia aliis, quam Catholicis deferantur. Erit hoc Deo gratum, ac Majestati Vestræ gloriosum. Quam, ut Deus protectione sua tueatur, oro.

Posonii 23. Julii 1633.

Ezen szöveget másolatban felvette *Hevenesi* az ő, a Budapesti Egyetemi Könyvtárban reánk maradt kéziratgyűjteményébe: Collectio Hevenesi, IX. k., 166. l. Fenti közlés Hevenesi nyomán történik.

841.

1633. JÚLIUS 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Forró György jezsuita provinciálishoz.

Helyesli a Varasdon felállítandó jezsuitakollégium eszméjét. A Trautmansdorff-hagyatéknak e czélra való felhasználását is megfelelőnek látja. A zágrábi kollégiumra való tekintet nem lehet akadály. Forró iparkodjék a generálisnak hozzájárulását kieszközölni; szükség esetén, ő is (Pázmány P.) írni fog neki.

Admodum R^nde^ in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Allatæ sunt nobis literæ[1] Civitatis Varasdinensis 14. die hujus mensis exaratæ, una cum annexis signaturis, quas nos Reverentiæ V^ræ^, hisce nostris inclusas, prout ad nos missæ sunt, transmisimus. Placet

[1] Varasd város folyamodványa Pázmányhoz fennmaradt ugyancsak a zágrábi Országos Levéltárban: Coll. Varasd. fasc. 2., nr. 18.

nobis fervens zelus prædictæ Civitatis, in Catholica Religione promovenda; placent rationes, quibus fulciunt suadentque serio, ut Collegium pro Societate Jesu Varasdini ædificetur. Certum est et illud ac rationi valde consentaneum, quod Legatum piæ memoriæ D^ni^ Comitis a Trautmonstorff (sic!), quoad bona stabilia atque etiam summam pecuniariam, alio, extra Regnum [1] applicari non possit. Neque existimamus Collegio Zagrabiensi difficultatem movendam, quominus Varasdini Collegium erigi possit, siquidem Civitates illæ procul ab invicem sunt dissitæ. Cum itaque negocium magno Ecclesiæ emolumento multarumque egentium animarum commodo futurum esse videatur, R^ntiam^ V^ram^ rogamus, sumat sibi cordi, addatque suam operam, ut boni et zelosi illi civitatenses in pio ac bono hoc opere perficiendo voti compotes reddantur. R^ntia^ V^ra^ negocio bene ponderato scribat Patri Generali. Et si ita necesse videtur, nos quoque nostras literas addemus, si modo intelligamus mentem ac voluntatem V^ræ^ R^ntiæ^, quid ipsi in hoc negocio optimum videatur.

Servet Deus Reverentiam V^ram^ diu felicem.

Posonii 26. Julii 1633.

R^ntiæ^ V^ræ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Admodum R^ndo^ in Christo Patri, Georgio Forro, Societatis Jesu per Germaniam et Hungariam Præposito Provinciali, Patri nobis observando.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a zágrábi Országos Levéltárban: Acta Collegii Varasd. (Soc. Jesu) fasc. 2., nr. 20. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

842.

1633. JÚLIUS 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Batthyány Ádámhoz.

Mindszenthy Jánost nem engedheti át a gróf szolgálatjába, mert őt tette meg Ravasz András érseki uradalmi præfectus utódává, de ajánlhatja a bár nem fiatal Szalkai Lőrinczet.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint szerelmes fiam Uramnak. Áldja meg Isten kegyelmedet minden kivánta jókkal.

Az kegyelmed levelét, mellyet Rohonczrúl 14. Julii irt, nagy szeretettel vettem. Igaz, hogy Mindszenthy János, ki minekünk sok eszten-

[1] Varasd város leveléből kitűnik, hogy a „Regnum“ alatt „Regnum *Hungariæ*“ (sic!) értendő.

dőktül fogva Rationistánk volt, elég ember volna és értelmes is. De mivel a szegény Ravasz Andrásnak halála történvén, ő kegyelmének adtuk a Præfecturát, és minthogy mind most s mind innen tova October táján az Dézmáknak ideje leszen, a mely üdöben kiváltképpen kivántatik a gondviselés. Ha ily akadéki nem volnának, örömest elbocsátanám az kegyelmed szolgálatjára.

Nittrán (sic!) vagyon egy Szalkai Lőrincz, aki énnekem is volt Rationistám. Úgy vagyon, öreg ember, de értelmes és efféle dologban nagy experientiájú. Nem kétlem, ha kegyelmed commoditast rendeltet neki, hogy elmegyen.. Kegyelmednek én, amiben tudok, örömest kedveskedem, mint szerelmes fiam Uramnak.

Posonii 27. Julii 1633.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Sp^li^ ac Mag^co^ d^no^ Comiti Adamo de Batthyan, Sacr. Cæsar. Regiæque Majestatis Cubiculario etc. D^no^ Amico uti filio observand^mo^.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Armarium I. (Majoratusi iratok) Lad. 30. „Ecclesiastica" nr. 5. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

843.

1633. JÚLIUS 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Véleményt mond az eperjesi béketárgyalásokra küldött királyi követeknek július 24-iki jelentésére nézve: 1. Meg van elégedve az elért eredménnyel. 2. Kívánatosnak tartja a még oly rövid béke megkötését a fejedelemmel. 3. Az amnestia körül kért módosítást és nyilatkozatot megengedendőknek véli. 4. Elégségesnek tartja a követeknek általánosságban mozgó utasítását a tárgyalások megszakítása esetére, de a visszautazás útirányát levélben nyiltan előírni nem látja tanácsosnak. 5. A követeknek némi pénzköltség volna küldendő és a végvárak is készenlétbe helyezendők. Ezen üzenetekkel kellene az eperjesi küldönczöt visszaküldeni, akinek sietős útjára való tekintettel írja ő is (Pázmány) e levelet oly sietve, éjfél körül.

Augustissime Cæsar, D^ne^ benignissime.

Communicarunt mecum Domini Commissarii Eperiesienses negotia, quæ consideravi absque passione in timore Dei: et clare tenuem meam opinionem ad V^m^ M^m^ scribo. Stabit in benigno arbitrio V^æ^ M^ttis^, quid fieri velit.

1. Igitur prudens ac discretus Dominorum Commissariorum progressus mihi placet.

2. Enitendum censeo, ut etsi non durabilis, periculosis tamen in istis conjuncturis, saltem alicujus temporis pax a Transylvano redimatur.

3. Cum novum Diploma non petatur, sed tantum nova forma Amnystiæ et declaratio per Commissarios facienda: ego utrumque judico admittendum.

4. Periculosum est, ut V^a Majestas in specie ac distincte præscribat, quove, quave via Commissarii ire debeant, in casu rupturæ. Sed generaliter scribendum, ut in omnem eventum intenti mature Majestatem Vestram præmoneant de periculis. Majestatem enim Vestram curaturam, quæ tempori opportuna videbuntur.

5. Commissariis ut sumptus aliquis suppeditetur, condignum videtur. Confinia etiam præcipua refocillanda essent, in omnem eventum.

Cum hisce resolutionibus sine longiori mora Cursorem remittendum censeo.

Hæc sub mediam noctem, cursim Majestati Vestræ scribo, ne moram Cursor trahat. Deum oro, ut Majestatis V^æ consilia ad sui nominis gloriam dirigat.

Posonii 28. Julii 1633.

Sacr^æ Mis V^æ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, Ferenczffy udvari titkár kezeírásával:

D. Card^lis Pázmány (sic!) ad Suat^tem.

Posonio 28. Julii. Anno 1633.

Perscribit opinionem ad ea, quæ D. Commissarii Eperjesienses Su^æ Matti de 24. Julii 1633. in negotio Tractatus perscribunt.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár „Nr. 31. A. 1633. Trannica“ jelzés alatt (a Magyar Nemzeti Múzeummal közösen 1909. évben megvásárolt kéziratokkal került vissza az Országos Levéltárba). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

844.

1633. AUGUSZTUS 4. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A bányavidéki kamara elnökéhez.

A kamara kérésére többször pénzkölcsönöket adott a bányavidéki kamarának, amelyeket a kamara eddig híven visszafizetett aranyakban vagy ezüst tallérokban. Most arról értesülvén, hogy ilyen tartozások visszafizetése eltiltatott, kér eziránt felvilágosítást, mielőtt a kezei közt lévő nyugták alapján perre vinné a dolgot.

Magnifice ac Generose Dne.

Sæpius ante, cum Cameræ Montanæ necessitas urgebat, ad aliquot Menses, anticipato pecuniarium subsidium dedi, ea sola conditione interposita, ut post definitum Mensium decursum in Aureis vel Talleris reddant. Et quia fidem mihi Camera servavit, quacunque necessitate ingruente, quidquid in potestate mea fuit, libenter accomodavi, quod et deinceps facere paratus sum, si pacta sancte observentur.

Nunc intelligo prohiberi officialibus Cameræ, ne debita solvant. Quod an juste et decore fieri possit, non disputo. Imo cum Serenissimi Regis mei Ferdinandi æquitatem perspectam habeam, persuadere mihi non possum, id ex mente Suæ Serenitatis fieri.

Ego quidem syngraphas obligatorias officialium Cameræ habeo, quarum vigore, et in persona et in rebus ipsorum juxta leges Regni contentare memet possum. Sed prius a Vra Dnatione Generosa ac Magnifica intelligere volui, an omnino solutio mei debiti sit per Vram Dominationem Magnificam interdicta. Atque etiam amice rogo, ne optimi ac Justissimi Regis primam in Ungaria administrationem ab offensionibus Regnicolarum incipiant.

De reliquo amica officia V. D. defero eandemque feliciter valere cupio.

Tyrnaviæ 4. Augusti 1633.

Generosæ ac Magnificæ D. Vræ

Amicus benevolus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány sajátkezű írása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Familienakten“ Lit. Pa., nr. 78. alatt. A címzett személye a levél hátán nincs megjelölve, tehát csak a levél tartalmából (3. bekezdés) lehetett némi valószínűséggel megállapitani azt, hogy a levél a „Camera Montana“ elnökéhez volt intézve. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

845.

1633. AUGUSZTUS 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Bőjti dispensatió a nagyszombati Klarissza-apáczáknak.

Nos Petrus etc. Memoriæ commendamus per præsentes: Quod cum S. D. N. Urbanus divina providentia PP. VIII. facultatem Nobis dederit, ut ex rationibus a Nobis propositis, Sanctimonialibus Ordinis Sanctæ Claræ, in Monasterio Beatæ Mariæ Virginis, in Civitate Tyrnaviensi nostræ Diœcesis Strigoniensis degentibus, licentiam concedere possimus continuandi esum carnium longa observantia inter ipsas introductum, non obstantibus quibusvis Constitutionibus in contrarium: Nos itaque vigore facultatis Nobis concessæ, cum iisdem Sanctimonialibus pro majori securitate conscientiarum suarum dispensamus, ut juxta morem, ab iis longo usu receptum, diebus Dominicis, feriis tertiis ac feriis quintis cujusvis hebdomadæ, cum jejunia Ecclesiæ Catholicæ in eos dies non inciderint, carnibus vesci libere ac licite possint. In quorum fidem has nostras eisdem Sanctimonialibus dedimus.

Datum Tyrnaviæ, in Curia nostra Archi-Episcopali die sexta Mensis Augusti Anno 1633.

Petrus S. R. E. Presbyter
Cardlis Pazmany m. p.

(L. S.)

Hátul, a pecsét hátsó papirszelvényén női (apácza) irással (betü szerint másolva) ez áll:

Husz Etelre (sic!) valo sabadcsakrol level (sic!).[1]

Ezen levélnek papírral átvont viaszpecsétet viselő eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: a nagyszombati Klarissza-zárda iratai között: fasc. 2., nr. 13.; egy másolata pedig: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Handschriften" Cod. 263., fol. 69. Ugyanezen levélnek egy, az esztergomi káptalan által 1691. évben hitelesített másolata pedig fennmaradt a Szt Ferencz-rend pozsonyi központi levéltárában: Lad. 30., fasc. 2., nr. 1. alatt. A hiteles másolatba folytatólag fel van véve Sebastianus Francus, XI. Incze pápa protonotariusának, 1651. május 31-én kelt és Pázmány fenti oklevelének hátára feljegyzett, indorsatuma is, melyben tudatja, hogy XI. Incze pápa örökös fölmentésnek jelentette ki a fenti fölmentést, amely tehát újabb megerősítésre nem szorul. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. kötet, 262. l. 1. j.

[1] Olvasd: „Húsételre való szabadságról levél". A „sabadcsakrol" szóból némi valószinűséggel következtethető, hogy ezen jegyzést iró nő (apácza) idegen ajkú volt. Pázmány „sabadsag"-ot, (esetleg: „sabadcsag"-ot) irt volna.

846.

1633. AUGUSZTUS 9. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Esterházy Miklós nádorhoz.

Esterházy válaszát vévén, bár nem látja hasznát a sok írásos felvilágosításnak, de a nádorra való tekintettel, még egyszer feltárni igyekszik gondolatait. A nádor öt főpanaszának tarthatatlanságát igyekszik kimutatni, miközben keserű szemrehányásokat tesz a nádornak. Az egész vádaskodás alapját abban látja, hogy a nádor nem akarja tűrni az ő (a prímás) eltérő vélekedését az országos dolgok megítélésében. Kéri a nádort békülékenységre és a botránynak megszüntésére.

Szeretettel szolgálok kegyelmednek. És Istentül kívánok minden jókat kegyelmednek.

Igazságot irok kegyelmednek, hogy sok gondolkodással menék arra, hogy kegyelmednek levelére most irjak. Mert ha látnám, hogy haszna volna irásomnak, nem restelleném az irást, de gyülölséget gerjeszteni és idegenséget öregbiteni: mi haszna? Talán jobb tanulni és hallgatva szeretnünk egymást, hogysem gyümölcstelen irásokkal fárasztanom magamat.

Mindazáltal még ez uttal kegyelmednek megirom rövideden gondolatimat. Kérem kegyelmedet, gonosz néven ne vegye, mert bizony egyebért nem írom, hanem hogy kegyelmed értse az én gondolkodásimnak igazságát. Mivel se tudva, se igyekezve kegyelmednek véteni nem akartam és nem akarok. De ha magam szabadságával élek és hizelkedni nem tudok, hanem igazán, a mit jónak itilek, megmondom, abban kegyelmednek semmi sérelme nincsen. Hiszem, a mi nem tetszik vagy kegyelmednek vagy másnak az én tetszésimben, salva amicitia, szabad elmúlni mellőlle. Mert nem amicitia, hanem rabság volna, ha mindazt kellene javallanunk, a mit más javal. Salva amicitia libera semper fuit opinionum diversitas.

Kegyelmednek én ellenem sok panaszolkodási vannak, mellyek közzül némellyeket szóval mondott kegyelmed mások előtt, némellyeket maga levelében jelentett. Azokra rövideden, a mennyire eszembe jutnak, ne bánja kegyelmed, ha megirom tetszésemet.

1. Nem csak ő Felsége előtt, de egyéb Magyar Urak előtt is, feddett kegyelmed engem azért, hogy itt az Szombathi Templomban oly széket csináltattam, melyre hét garádicson mennek, és azokat bársonynyal vonták bé: s mint Istent úgy imádtatom magamat. Kibe megbotránkoztak sokan. És a törökhez (sic!) ily közel levén, efféle ceremoniának békét kellene hadni. Palatinus Uram, nem kegyelmed dolga az Egyházi rendtartásnak igazgatása. Semmit a Pontificálnak nyilván való rendelése kivül nem cselekesznek itt. Vagyon Olaszországban ötszáz Püspök,

Hispániába, Galliába, Németországban több vagyon. Egy Püspök sincs, a kinek efféle széki nem volna. Nem is hét, hanem három alacson garádicsa vagyon a széknek juxta Ritualium præscriptum. Azok pedig nem bársonnyal vannak boritva, hanem tizenkét forint árra (sic!) Morvai posztóval. Ugy vagyon, hogy az menyezet bárson; de kegyelmednek ennyihány Nust (sic!) mentéje vagyon, melynek eggyike két vagy három annyit ér, mint az mindenestül. Bezzeg édes Palatinus Uram, mikor a mi eleink ama nagy tömött gyöngyös Casulákat csinálták, nem mondották azt: ut quid perditio hæc, poterat istud dari militibus.

2. Noha kegyelmed úgy emliti, hogy én javallottam a kegyelmed gondolatit a felföldre való és Erdély felé való indulatjárul irt discursusiban. De maga kegyelmed abba nékem bizonságom, hogy azt se nem dicsirtem, se nem javallottam soha. És sokkal külömb dolgok valának azok, mellyekben hogy kegyelmed fáradott javallottam.

3. Igaz, hogy az utolsó Consilium előtt, mikor az Commissarius Urak irását felhozák, mivel kegyelmed azt akarta, hogy Posonban gyöjtse kegyelmed az Tanács Urakat, és ott deliberáljanak: én azt irtam az substitutus Vice-Cancellariusnak, hogy most de Summa rerum agitur, de pace, de Bello, mellyeket kell választani; azért ha valamikor, most kell ő Felségének jelenlétébe e dologrul deliberálni. Mert proprium Jus Regium az, hogy de pace et bello deliberáljon. Minden passio nélkül úgy itilt, hogy a szükség és igazság ugy kivánta. És a mit jónak itiltem, igazán és hiven megirtam. A Tanács Urak öszvegyöjtését a mi illeti, negyedik Palatinus kegyelmed, a kik idejébe Érsek vagyok, soha senki kegyelmed előtt nem emlité, hogy a Tanács Urakat egybegyöjtette volna, hanem a mikor ő Felségek parancsolták és megirták, mirül végyen opiniot a Palatinus. Sőt mihent egybegyöltünk, elsőben megolvasták szórúl szóra, mirül kiván ő Felsége opiniot. Barátságosson néha ennyihányan egybegyöltünk. De a Tanács Urak csak ő Felsége Tanácsi és ő Felségének hitesek. Ha kegyelmed barátságosson kivánja valahol szembelétünket, örömest kedvessen elmegyek. De ha azt prætendálja, hogy a mi Consiliariusságunk ő Felségénél egyébhez kötelez, megbocsásson kegyelmed, ha abban nem értek eggyet kegyelmeddel.

Hogy pedig kegyelmed azt sajnálja, hogy ő Felségének szóllottam errül. Adná Isten, hogy kegyelmed ő Felségével való szóllásban úgy megtartóztatná magát mint én. Most Bécsben létünkben ő Felsége maga mondotta nagy embernek, hogy én egy szót sem szóllottam kegyemedrűl, kegyelmed pedig csaknem egy óráig szóllott én ellenem. Noha bizon nékem ő felsége csak legkissebb szót sem akart mondani a kegyelmed vádolásaiban.

És nékem azzal kegyelmed nagyobb hitelt szerzett s csak maga passióját jegyeztette.

4. Noha sokszor kegyelmednek szóval is mondottam, de ne bánja kegyelmed, ha most is megmondom, mivel kegyelmed ád okot réá. Noha kegyelmedre nézve sokat elszenvedhetnék, de messzire tekintvén, soha sem hasznos sem törvényes dolognak nem itiltem, hogy semmi okra nézve a Palatinus magahagyásával felültethesse az országot. Sem törvény, se szokás ez nem volt soha. Nem is kell lenni. Mert abból idővel utolsó veszedelem lehetne: Hanem, ha ő Felsége szükségesnek látja, ha ismeri és tudja, hogy módja vagyon a hadviselésben, parancsoljon ő Felsége: Mert nincs arra senkinek a Királyon kivül hatalma, hogy hadat inditson. Ez az én itéletem. És ha megcsalatom, mit tehetek róla. Országunk, szabadságunk, Religionk romlásának itilem, ha szabad másnak a Király (sic!) kivül hadat inditani. Errül többet nem szóllok. Mert elhittem, hogy kegyelmed szinte ugy tudja, mint én, hogy az elmúlt esztendőkbéli dolgok intime tudtomra voltak.

Ez Uram az én opiniom és azt mind a Világ előtt meg merem mondani. De hogy én valakit dehortálni igyekeztem volna, hogy ő Felségének segitséget ne adjanak, soha az úgy nem találtatik. Nem cselekeszem én azt, a kit talám mások én ellenem: kik szájokban rágják másnak, mit irjanak.

5. A sok rablásokat hogy nem szánnám, bizony szánom, és annak én nem otiosus spectatora vagyok, hanem sanyaru kárvallója. Mert e kevés esztendő alatt, oly szép öreg Mező Várasimat rablák el, hogy békeséges földön nagy uraságot érne. Adjanak Isten előtt számot, a kik el nem végezik a holdoltság dolgát és meg[1] sem oltalmazhatják, s béholdolni sem hadják a szegény kösséget. Kiből az jő ki, hogy sok száz gyermek pogánnyá lészen, a Rabok váltsága tiz annyira mégyen, mint az holdolás sarcza. És végre mikor szegényeket elrabolják, akkor engedik meg nekik, hogy béholdollyanak. A hon (sic!) kegyelmed azt írja, hogy csak én egyedül megoltalmazhatnám rablástul a földet: azt hiszem, a kegyelmed hozzám való jó akaratja mutatja az én értékemet ily naggyá kegyelmed előtt. Ugyanis effélével szerettetik a hæreticus község előtt a Papokat. Kiért Isten kegyelmednek gonosszal ne fizessen. Én nem visgálom (sic!) a kegyelmed kincsét, nem is bánom, ha Isten kegyelmedet sok jókkal látogatja. De azért intem kegyelmedet, hogy Istent szeme előtt viselje, és azt az Egyházi Emberek ellen való rettenetes idegenséget letegye. Mert a mely Isten kegyelmedet felemelte,

[1] Lehet így is olvasni: „még".

könnyen megalázhatja. Meg is alázza mindenkor, valakik az Egyházat persequálták. Kit Isten ne adja, hogy kegyelmed cselekedjék.

És hogy rövid Summában sokat mondjak, ha kegyelmed abban helyhezteti a barátságot, hogy mindenben a kegyelmed tetszésével eggyezzek és az ellen ne szóljak, mikor nem tetszik, le kell tenni a barátságrúl való gondolkodást. Mert én arra nem köthetem magamat, kiváltképpen Uram előtt, kinek Juramento köteles vagyok, hogy félelem és barátságra való tekintet nélkül, amit itilek, azt mondom.

Ha pedig salva amicitia, licet discrepare opinionibus, nincs semmi oka kegyelmednek a neheztellésre. Mert semmit egyebet nem neheztel kegyelmed bennem, hanem hogy kegyelmednek sok dolgait nem javallom. Tudom pedig bizonyosson, hogy a mint mindnyájan, ugy kegyelmed is magában is sokszor sok dolgot nem javal, és ha sák (sic!) volna, megforditaná. Ha én akarnék panaszolkodni, vaj ki sokat mondhatnék. De örömest elfelejtem, és mivel kegyelmed ily gyakran kezde békélleni és haragodni ellenem, ugyan megszoktam immár, és nem tészen semmi kárt szüvemben. Csak azt bánom, hogy kegyelmed megbotránkoztat egyebeket és lelkében kárt tészen. Kit hogy Isten eltávoztasson, szívből kérem, és kegyelmednek ő szent Felségétűl minden jókat kévánok.

Szombatban, 9. Augusti 1633. Kegyelmednek szeretettel szolgál

Ezen levélnek — nem Pázmány által írt — egykorú másolata, amely azonban Pázmány sajátkezű helyreigazításait mutatja (lehet tehát fogalmazvány is), fennmaradt az esztergomi, prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X., nr. 196/B." felírású dobozban. Fenti közlés ezen esztergomi példány után történik.

847.

1633. AUGUSZTUS 19.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György fejedelemhez.

Újból a béke megóvásának szükségességét hangsúlyozza. A fiatal Csákiakat ajánlja a fejedelem pártfogásába, kár volna őket hazájuktól elidegeníteni. Egyben kéri, találja módját, hogy özvegy Csákiné, a fiatal urak anyja, a fiaitól kapott erdélyi jószágban maradhasson, daczára, hogy jelenleg nem tudnák bírói úton érvényesíteni a jószágra való jogukat.

Illustrissime Princeps, Domine confidentissime.

Az Ur Istentűl kegyelmednek Asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben kévánok minden jókat. Mivel ez elmult üdőkbe nagy biztomban és nagy igazsággal megirtam kegyelmednek arrul való discursusomat, mely böcsülletes, hasznos és szükséges, hogy kegyelmed ő Felségét, az Római Császárt, magától el ne idegenitse, sőt böcsületes eleinek nyomdokát követvén úgy viselje magát kegyel-

med is, hogy minden alkolmatossággal ő Felségétűl jó akaratot várhasson: most sem mondhatok egyebet. Nem csak az alatta valóitul, de a külsőktül is nagyobb tekinteti leszen kegyelmednek, ha a Római Császárt magátul nem idegeniti. Bizonyosan el is hittem, hogy az Úr Isten kegyelmedet oly okossággal szerette, melylyel könnyen megtapasztalja, menyi veszedelem következhetik, ha (a kit Isten ne adjon) valami hadi indulat lenne a magyar nemzet között.

Ezekrűl azért most több szóval nem irok kegyelmednek, hanem kegyelmedet kérem, ne bánja, ha azon kérem kegyelmedet, hogy a Cháky Urfiakat, sőt immár ugyan megért és megemberkedett Urakat, ne idegenítse magátúl. Szolgálatra való emberek, itt fenn is mind értékek,[1] mind tisztek s mind tekéntetek oly vagyon, hogy szolgálhatnak kegyelmednek. Kár is volna ilyen szép haza fiait, kiken egyébütt ugyan kapnak, édes honjoktúl elidegeniteni. Tudom, vadnak ott sok előkelő emberek, de nem tudom, ha sok vagyon, a ki annyit tudna vagy akarna szolgálni kegyelmednek, mint ezek.

Azért mégis szeretettel kérem kegyelmedet: legyen tekintete kegyelmednek erre a két nevekedő iffjú Urra. Hallom, hogy egy Buza nevű kastélyt adtak volt édes anyjoknak tisztességes lakóhelyül, melynek evictióját magokra is vették; de mivel sem levelekhez most nem férnek, sem hivataljokhoz képest magok személyek szerint most Erdélybe nem mehetnek, csak azt kivánnák, hogy míg az üdő és az állapot csendesednek, és bemenetelekbe mód lenne, addig halasztaná kegyelmed a juridica revisiót. Avagy fejedelmi kegyelmességéből mutatna módot, hogy maradhatna békével az öreg asszony a neki adott jószágban. Kérem én is szeretettel kegyelmedet, mutassa ebben jó akaratját. E mellett kegyelmednek szeretettel való igaz jó akaratomat ajánlom.

Nagyszombatban 19. Augusti 1633.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kegyelmedet igen kérem, ha tovább nem is, csak az öreg asszony éltéig, hagyja kegyelmed a jószágban. Az után láttassa meg. Ez immár öreg asszony, sokat nem él; a kegyelmed jó hire, neve terjed, az ilyen özvegyekhez való kegyelmességével.

E levélnek eredetije, amelyen csak az aláírás („A. ad serv. p. C. P.“) és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: *Kemény J.* gyűjteményében 257. sz. a. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány (Pest 1870) 69—70. l.

[1] Olvasd: értékök, tisztök, tekintetök.

848.

1633. SZEPTEMBER 9. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

Wégh Ferencz, pozsonyi szentferenczrendi concionatorhoz.

Megküldi a vice-provinciális levelének eredetijét, hogy aszerint járjon el a pozsonyi Klarissza-apáczazárda építése körül.[1]

R^de^ in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Im az Pater Vice-Provincialis választ irt arra az levelünkre, melyet az posoni Apáczák klastroma épületi felöl irtunk vala neki. Kegdnek azért küldöttük includálva in specie, hogy kegd lássa, és rendeljen ugy mindeneket, hogy innét visszatérvén, tovább mehessünk az dologban.

Isten sokáig éltesse kegdet.

Turócz 9. Septembris 1633.

R^æ^ V^ræ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Chro Patri, Francisco Wég, Ordinis S. Francisci Minoris Observantiæ, Monasterii Posonien. Concionatori, P^ri^ nobis honorando. Posonii.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Szent Ferencz-rend pozsonyi levéltárában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

849.

1633. SZEPTEMBER 17. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ

Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz.

Rákóczynak abbeli fenyegetése daczára, hogy követeléseinek nem teljesítése esetében kardhoz nyúl, még mindig a béke mellett tör (Pázmány) lándzsát; nem is hiszi, hogy Rákóczy is igazán akarná a háborút. Erélyes fellépést javasol úgy most az eperjesi tárgyalásoknál, mint, ha háborúra kerül a sor; ez utóbbi esetben a magyar hadfelkelésre nem lehet hagyatkozni, hanem német rendes katonaságra lesz szükség. Panaszt tesz a nógrádi alispán túlkapásai miatt, akit rövid úton fog a drégelyi érseki uradalomból kiverni.

Szolgálok kegyelmednek. És Istentül minden jókat kivánok. Az sok igéretek után, igen kemény dolgot kezdett feszegetni az erdélyi fejedelem, melyekből (úgy tetszik, meg nem csalatom) a kettő közzől

[1] Pázmány a Klarissza-zárda építésére való felügyeletet Wég Ferencz páterra bízta volt. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 261. l. 2. j.

egyiket prætendálja. Vagy hogy ő Felsége olyat cselekedjék, amit ő kiván, nem considerálván a decorumot. Vagy, hogy elvégezett szándéka, hogy kardhoz nyuljon, kit azért én bizony nehezen hiszek.

Én mind hivatalom szerént, mind az sok körül álló dolgokra nézve mindenkor és most is arra hajlottam, hogy ha lehet, kárunkkal is vesztegségben tartsuk ezt a hazát és ennyi galibái között ő fsgét a török hadba ne elegyitsük, mig az Isten jobb módot nem ád az Imperiumban. De ezt soha sem passióból, sem egyéb indulatból nem cselekedtem, hanem csak azért, mert conscientiám szerént igy itiltem nem hasznosnak csak, hanem ugyan szükségesnek. Most is azt itilem, hogy ha mód vagyon benne, kárunkkal is csendesen kell tartani. Mert soha én lelkemre nem veszem azokat a szörnyű romlásokat és sok ártatlanoknak sirását-rivását, melyet az had (id est, pœna Dei) magával visel, mivel nem is szinte én dolgom, hogy Da pacem-et mondván Bellumot, minime bellum-ot,[1] izgassak.

Mindazáltal úgy látom, hogy ha insistál Rákóczi azoknak az postulatumoknak, erővel vonsza ő felségét ad justam injuriarum repulsam. Mely dologról ma reggel öt órakor magam kezemmel nagy hosszú levelet irtam ő felségének a Commissariusok postája által. Eperjesre is mindjárt postát küldöttem és igen kemény levelet irtam. Tudom, az urak megmutatják az erdélieknek.

Édes Palatinus uram, kettő a dolog, mely mellől én el nem állok. Egyik az, hogy ha lehet, uj hadban ne keverjük ő fgét. Mert maga is ő felsége azt kivánja. És nagy sok belső dolgok arra majd ugyan kételenitnek. Másik, hogy ha ugyan egyéb nem lehet benne, fondamentommal nyuljunk az dologhoz, és arra vigyázzunk, hogy kezünkben ne szakadjon. A Vármegyén és Insurrectión én csak annyit éppítek, amennyit kell. Egy két holnapi dolog. És ami sok főtűl függ, nem állandó. Csak magyarral Erdélyet (sic!) soha bizony meg nem rettenti senki. Németnek kell lenni, mert anélkül ha ki mit cselekszik, megengedik ugyan, de csak nézik és nem applicálják úgy, amint kellene, magokat. Ha ember sok és nagy oblátiókat teszen, admittálják. De nem tudom, ha segitik. Hanem első fondamentom az, hogy német nélkül senki az erdéli fejedelemmel fel ne tegyen. És ha mit akar ő felsége, úgy kezdje, hogy félbe ne szakadjon.

Noha, amint mondám, én a békeséget keresem és oltalmazom, de ha ő felsége módjával akarja az ily sok és nagy méltatlanságot

[1] Érdekes szójáték: „bellum“ főnév (Pázmány nagy kezdőbetűvel írja!) „háborút“ jelent, amelyről épen nem mondható, hogy „szép“ (bellum, mint melléknév!).

magárúl lerázni, tehetségem szerént cooperálok. Ha látom, hogy gyenge czérnán akarnak (sic!) erősíteni, megvonszom magamat, úgy azért, hogy az ország törvénye és szokása szerént procedálok.

Mivel immár a Commisarius urakat ide nem várom, és Isten segitsége velem lévén, holnap Szentkeresztben indulok innen, hogy az ott való házamat, melyet fondamentomból épitettem, de soha nem láttam, megtekintsem és holmi dolgaimat igazítsam, akarám kegyelmedet ez levelemmel látogatnom és az én sensusomat közölnöm. Adja Isten, ne kellessék kardhoz nyulnunk. De necessitas durum telum. Ha pedig ahhoz kell nyulni, ne legyen vékony tengelye, és egy-két holnapra való fundamentoma, hanem végig tartson, és ő fge authoritása, nem a mi ajánlásunk legyen e fundamentum. Mert amint előbb is mondám, soha csak magyarral végbe nem visszük.

Mindazáltal még most sem tettem le azt a reménységet, hogy Rákóczi kardhoz nem nyul. Nekem immár nem ir semmit, nem is kivántam, sem kivánom irását, noha a böcsüllet és emberség arra viszen, és úgy is kell lennyi, hogy ha ir, becsüllettel és jó intésekkel feleljek.

Kgd ott meddig késik, adja tudtomra. Én sem igyekezem Szent Keresztben késni. De vannak nagy Injuriáim, melyekben kgdre mutatnak, noha bizonyoson tudom, hogy sem hire, sem tanácsa nincs kgdnek azokban. Egy Hugyag nevű falumban az Nógrád vármegyei Ispán pántolodik, elfoglalta, azért, hogy az minapi insurrectióba nem adtak lovast szolgáim. Mikor portátúl vetnek fel valamit, abból én soha jószágomat nem oltalmazom. De hogy magam personáját minden vármegye taxálja és egy lovast adjak személyemtül, az merő bolond kivánság. Bizonyos, hogy ha a Vice Ispánt ott kaphatják, megütik a hátát. De ő azzal menti magát, hogy kegyelmed akaratjából vagyon, kit én nem hiszek és ez okon ő felségét sem akartam búsitani e dologba.

Azért kgd ennek eleit vegye, kérem kgdet, mert oktalansága ez a Vice Ispánnak. És kgd előtt protestálok: ha mi esik a jámboron, magának tulajdonitsa. Errül nem akartam kgdnek irnya, de mivel ez egyik oka, hogy Szent Keresztbe megyek és drégelyi udvarbirámat cum sufficienti comitiva akarom küldeni, hogy a Vice Ispánt kiverje, az occasio adta, hogy megirjam.

A kárral nem gondolok, törvénytűl sem tartok; hogy egy olyan rosz ember ilyen gyalázattal illet, azt bánom; de minthogy tehetek rólla, künnyebben szenvedem. Bizony dolog, ha kgd authoritásával

nem cselekszi, nagy Injuriát teszen kgdnek is, arra mutatván, hogy kgd értelmével vagyon a dolog.

Az Úr Isten kgdet tartsa és áldja meg minden jókkal.

Turóczba 17. Septembris 1633.

Kgnek szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany m. p.

Eredetije, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a kismartoni Esterházy herczegi főlevéltárban: Repos. 71., fasc. 3., Kódex: 8. sz. db. Sajátkezű fogalmazványa pedig: Tört. Társ. IV. számú (Vaculik Vincze-féle) letétében, 58. szám alatt. Fenti közlés az eredeti példány után történik. Töredékesen és részben kivonatosan közölte: *Horváth M.:* Kismartoni Regesták (M. Tört. Tár. 10. évf.) 53—54. l.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. k., 80. l., 1—2. j.

850.

1633. SZEPTEMBER 17. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

II. Ferdinánd királyhoz.

Rákóczynak a pillanat behatása alatt folyton változtatott álláspontja miatt, nehéz biztos útat mutatni a további tárgyalásokhoz. A Rákóczy ellen való háborút igen meg kell fontolni, kedvező eredményét császári sereg berendelésével eleve kellene biztosítani és a törököt a beavatkozástól visszatartani. Megírja a biztosok által Rákóczyval szemben követendő eljárást és az erre vonatkozó királyi utasítás tervezetét adja. Az országba bevonandó német sereg vezéreül Tieffenbachot ajánlja.

Augustissime Cæsar, Domine benignissime.

Processus Principis Transylvaniæ clare ostendit, ipsum ex re nata capere consilium. Et postquam cladem Morodianam (?) intellexit, majores spiritus sumpsisse ac tractatum prolongare, vel ut plura obtineat, vel ut rumpat, si res in Imperio non succedant. Ego sane, quid facto opus sit, valde hæreo. Nam pro certo habeo Comitatuum insurrectionem sufficientem non esse ad cohibendum Rakoczi. An vero ex Imperiali exercitu submitti miles idoneus possit, nescio. Publicare Insurrectionem et pro hoste declarare Rakoczium, antequam in promptu sint omnia ad vindicandam (sic!) justis armis ipsius insolentias (sic!), non puto consultum.

Certum tamen est, aliquid jam clarius scribendum Commissariis, et modernorum postulatorum indignitas declaranda, præsertim quod M^as V^a Transactionem Cassoviensem nunquam Turcis communicaverit, et quod pleraque postulata M^m V^m non concernant ac forte talia sunt, ad quæ accedere velle quorum interest credibile non videtur.

Et certe si quis modus esset hostes Mis V^æ non multiplicare, nec per occasionem Transylvani Turcicum bellum advocare, id ego valde suaderem. Quod si omnino aliquid contra Rakocium movendum esset, præveniendus esset Turca, nec solum Pasa Budensis informandus, quod Rakoczi in ditionibus Mis V^æ occupaverit Arcem et bona Principissæ, sed et ad Portam scribendum foret et declarandum, quod M^as V^a non Transylvaniam invadere, sed bona Principissæ in ditione Mis V^æ sita et per Rakoczium violenter occupata recuperare velle, et ex bonis Rakocii in ditione Mis V^æ sitis belli sumptus reparare velit (sic!), quum ratione bonorum Rakocius membrum sit Regni, et M^ti V^æ subjectus. Principissa ulterius etiam tractare posset in Porta, misso aliquo suo, qui Strasburgero ibi moranti calorem adderet.

Quod si vero res Imperii eo loco sint, ut omnino minus malum sit tollerare hanc Principis insolentiam, quam continuo ad rupturam venire, id quod mihi consultius videtur, scribendum sine mora esset D^nis Commissariis, et quidem Regie, hoc est, clare et fidenter, ut metus et coacti indicium non haberet; scribendum vero ita, ut literæ originaliter ostendi possint Commissariis. Ad partem, si quid secretius sit, D^no Cancellario adjungendo.

Forma scriptionis talis mihi videtur esse debere. Primo cum admiratione exaggerando hanc totius innovandi artem etc. Secundo declarando, quam indigne suggilletur M^as V^a, quasi Turcis communicarit vel communicare velit tractatus publicos in detrimentum Christianitatis etc. Tertio declarando, quod pleraque illorum non sunt arbitrii Mis V^æ, quæ petuntur, sed ad alios spectant, quos cogere M^as V^a nec debet nec vult. Sed si quid cum illis agere vult Princeps, liberum illi sit. Ultimo denique declaret M^as V^a, quod si Diploma transmissum juxta concordata Commissariorum acceptare velint, offerant D^ni Commissarii. Si nolint, declarent aperte et ultimate, quod M^as nec novum Diploma dare velit, nec novis tractatibus in infinitum se immiscere, cum videat Principem occasiones quærere nunquam finiendæ tractationi. Vestram Ma^ttm sperare, quod Deus vindex erit, et hanc Principis variam ac mutabilem dilationem aliquando Princeps ipse dolebit. Itaque D^i Commissarii hanc Mis V^æ mentem declarent. Et si persistant Transylvani, actutum significent, ut M^as V^a et dissolutionem Tractatus et reditum ipsis imperare possit.

Hoc fere modo adhuc procedendum judicarem. Interim dispiciendum, quid agendum, si ruptura sequeretur, qualiter procedendum. Et super omnia de aliquo bono Duce ac Supremo Germanici exercitus ductore cogitandum esset, qui etiam suo sumptu (ex bonis Rakoczia-

nis refundendo) militem conducere posset. Ad quod sane mihi commodissimus videretur D^s^ a Tiffenbach, Ungaricæ linguæ peritus, in Ungaria educatus. Et (ut spero) fortuna magis propitia in solo, in quo educatus, utetur, quam alibi. Et cum nec prolem habeat, etiam parte bonorum distracta, multum inservire poterit.

Hæc ego pro mea tenui opinione, ea sinceritate ac fidelitate scribo Ma^tti^ V^æ^, qua semper uti soleo. Si quid in hac mea scribendi libertate M^tti^ V^æ^ non placeat, pro sua clementia, non malæ voluntati, sed nimiæ affectioni attribuat. Servet Deus M^m^ V^m^ felicissime.

Turoczii 17. Septembris 1633.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály („Tört. Emlékek" B/11. (1631—1640. c.) fasc. Eredeti fogalmazványa: M. Tört. Társulatnak a M. Nemzeti Múzeumban őrizett IV. sz. letéte, Vaczulik V. adománya, 58. sz. a. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 80. l. 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 225. l. 1. j.

851.

1633. SZEPTEMBER 24. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

Lósy Imre, váradi püspök,[1] *érseki helynökhöz.*

Gyöngyösy Mihály nyitrai kanonok ügyében való bírói eljárásra szólítja fel Lósyt; reméli, hogy a nyitrai püspök (Telegdy J.) eláll a világi bíróság előtt Gyöngyösy ellen indított perétől.

R^ssme^ D^ne^ Frater observandissime.

Isten kegyelmedet sok jókkal megáldja.

Irtam kegyelmednek innen Szent Keresztről harmadnap előtt és kértem, hogy vigyázzon, valami præjudiciomja ne legyen a Cáptalannak és Clerusnak.

Gyöngyösi Mihály pap jöve ide hozzám: Minemü supplicatiot adott, és mit irtam Nitrai Uramnak, in paribus oda küldtem kegyelmednek. Talán elébb jut kegyelmednek az az én levelem, hogy sem Nitrai Uramhoz, tartsa kd addig secreto levelemet, míg ő kegyelme Mihály Pap meg nem viszi irásomat. Az után procedáljon kegyelmed, et

[1] Lósy Imre még ugyanezen 1633. évben (okt. 24.) lőn egri püspökké, megmaradván így is érseki helynöknek. Már mint váradi püspök felszentelt püspök volt.

quod Juris est, fiat, mert scandalosum, hogy paraszt biró inquirál pap ellen. Azt hiszem azért, hogy Nitrai Uram magában száll és ez (sic!) az passiót moderálja.

Tudósitson kd az ott való dolgokrul. Én innen nem sietek elmenni, mig az Eperjesi dolgok végét nem látom, melyek még eddig nem desperatomok, akárki mit itiljen.

Tartsa Isten kdt egésségben.

Szent Keresztben 24. Septris 1633.

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Rndissimo dno Emerico Lossy, Episcopo Waradiensi, Metropolitanæ Ecclæ nostræ Strigoniensis Præposito Majori et in Spiritualibus Vicario Generali, ac Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^{ttis} Consiliario etc. Dno et Fratri in Xristo obs^{smo}. Tyrnaviæ.

Ezen levél eredetije, amely egész terjedelmében (a külső címiratot kivéve) Pázmány kezeírása, az esztergomi prímási levéltárban maradt fenn: „Archivum Sæculare. X. 196/B." felírású dobozban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 291. l. 3. j.

852.

1633. SZEPTEMBER 29. *Kiadatlan.*

SZENT-KERESZT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Intézkedett, hogy Püsky előlegképen megadja a kért összeget. Kéri, hogy az olaszországi hírlapnak és érkezendő leveleinek megküldéséről gondoskodjék.

R^{de} in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Redditæ sunt nobis literæ R^{æ} V^{ræ}, licet libri allati non sint. Scripsimus D^{no} Vicario et modum ostendimus, ut debitum illud D. Püsky anticipet et R^{æ} V^{ræ} primo quoque tempore mittat. In absentia nepotis nostri, siquidem Kinigh literis ad nos dirigendis attendere Viennæ non possit, faciat R^{a} V^{ra}, ut et Nova Italica et literæ, quæ ad nos mittendæ sunt, Posonium, more solito, expediantur. Valeat R^{tia} V^{ra} feliciter et pro nobis oret.

Ex S. Cruce 29. Septembris 1633.

R^{æ} Addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Chr° P^ri^ Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri^ Pazmaniani Viennen. Regenti. P^ri^ nobis honor° Viennæ.

Fenti levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 76^a^. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

853.

1633. OKTÓBER 3. ELŐTT. *Kiadatlan.*

(S. d.)

A selmeczi (?) kamarához.

Pázmány 10.000 forintot készpénzben, 5.000 forintot terményben kölcsönképen ígér a selmeczi (?) kamarának, de megszabja ennek föltételeit is.

CONDITIONES.

Antequam ullum contractum novum ineamus, exiguum debitum vetus Camera solvat.

Eo persoluto deponentur Posonii, in parata pecunia, Decem millia florenorum Ungarorum his conditionibus: 1. Ut D^ni^ Commissarii a Sua Majestate expressam Commissionem adferant ad D^num^ Sochk (sic!),[1] ut juxta obligatorias literas temporibus ac modis in Contractu expressis debitum persolvat. Neque ad ullas commissiones vel necessitates aliquid eroget, antequam terminis statutis partem debiti reddat. 2. Ut dictus D^nus^ Sock propriis obligatoriis promittat solutionem: Et se ac sua bona obliget, ut ex illis nos, vel cui hoc creditum cesserimus, satisfacere possimus. Non obstantibus ullis Juridicis remediis aut aliis quibusvis exceptionibus. 3. Ut penes hanc paratam pecuniam acceptetur frumentum, pro quinque millibus florenorum, partim ad usus Confiniorum, Posonii vel in Neihauz, partim Cremnicii, juxta commoditatem nostram consignandum. Itaque in toto, quindecim millium florenorum sit debitum. 4. Ut in Talleris solvatur hoc debitum Cremnicii: Tallerum pro 150 denariis Ungaricis dando. Proinde obligatoriæ dentur de decem millibus Talleris. 5. Termini solutionis sint: ut qualibet hebdomada, quingenti Talleri solvantur, donec tota Summa expleatur, ita, quod spatio quinque Mensium, tota solutio perficiatur. Inchoatur autem solutionis prima hebdomada a die, qua decem millia florenorum consignabuntur. Et tunc consignentur etiam obligatoriæ D^ni^ Sock et copia authentica mandati Regis, cujus supra mentio facta.

[1] Helyesen írva: Schock.

Ezen iratnak aláírás nélküli és nem Pázmány kezeírását mutató, de mégis az ő irodájában készült másolata, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Miscellanea", Fascikel: „Neusohl" 1606—1745. (Nr. 15.375.), 1633. évi október 3-iki dátum alatt, mint Fuchs Károlynak e napon Selmeczről III. Ferdinánd királyhoz írt levelének másolata. Fenti közlés e másolat alapján történik.

854.

1633. OKTÓBER 7. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

A szentkereszti esperesi kerület plébánosaihoz.

A fenti 1629. június 29. alapítványnak a szentkereszti esperesi kerület plébánosait illető ruhabeszerzési költségekre vonatkozó részét külön oklevélben közli az érdekeltekkel.

Nos Petrus . . .

Damus pro memoria, quod nos ob amorem Dei ac Religionis promovendæ zelum, censum perpetuum adhuc anno millesimo sexcentesimo vigesimo nono erexerimus supra proventus ac reditus arcis Hainburgensis, quam pro civibus Civitatis Hainburgensis Austriæ inferioris emimus triginta florenorum millibus. Ejus vero census annui perceptionem Venerabili Capitulo nostro Strigoniensi certis clausulis et obligationibus in literis insertis commisimus in perpetuum.[1] Inter quas clausulas talis paragraphus ad verbum habetur: „Præterea volumus, ut Parochis Districtus Sanctæ Crucis singulis annis Centum floreni rhenenses distribuantur pro vestitu".[2]

Hujus igitur duraturæ fundationis nostræ paragraphum idcirco authentice ac sub sigillo nostro Parochis nostris Districtus Sanctæ Crucis dare volumus, ut sciant annis singulis, unde hanc solutionem petere et expectare debeant.

Actum in Sancta Cruce die septimo mensis Octobris, anno Domini millesimo Sexcentesimo trigesimo tertio.

E szöveget *Fraknói V.* Lósy Imrének, Pázmány utódjának, 1638. május 14-én kelt okmányába foglalt szövegről (Lósy ezen eredeti hártya-okmányát *Fraknói* a szentkereszti plébánia levéltárában találta) lemásolta és e másolatot az általa a M. Nemzeti Múzeumnak adományozott levélmásolat-gyűjteményben (Múz. Könyvtár 1277/I. H. VIII. k. VI. f. 9. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

[1] Lásd ezen alapítólevelet fent: 1629. június 29.

[2] *Fraknói* idézett helyen megjegyzi, hogy a szentkereszti plébánia története szerint ez alapítványnak alkalmi oka az volt, hogy a szentkereszti érseki uradalom papjai 1629-ben nála téli időben tisztelegvén, igen gyarló fövegekben és felső öltönyökben jelentek meg. Az alapítvány czélja volt ezen papok segélyezése, akik nyugtáikat így állították ki: „Pro kucsmalibus ex fundatione Petri Pázmány a V. Capitulo Strigoniensi".

855.

1633. OKTÓBER 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Feltünő magasztalással („alter Athlas!") jelenti a bíbornoknak, hogy az erdélyi fejedelemmel váratlanul megköttetett a béke, a váradi püspökség ennélfogva egyes jószágokat visszakapott. Montmann Vilmost, új ügynökét, ajánlja a bíbornok pártfogásába.

Eminentissime D^ne^ Patrone obser^me^.

Sincera et multis nominibus obligatissima affectio mea facit, ut inter tot ac tam multiplices Chri^ani^ orbis curas, quas secundum Sanctitatem suam, velut alter Athlas, sustinet Eminentia V^ra^, humili ac reverenti salutatione memoriam mei refricem.

Deo mirabiliter operante, cum de pace Ungariæ jam pene conclamatum esset armaque expedirentur, pax cum Transylvano conclusa est, nullo Religionis Catholicæ detrimento, quin potius notabili emolumento Episcopatus Varadiensis, restitutis haud mediocribus bonis, pridem adeo per Transylvanos usurpatis. Quia vero D^ni^ Abbatis Castiglionensis affecta ætas et afflicta valetudo aëris mutationem flagitavit, deinceps ea, quæ vel Sanct^ti^ Suæ vel Eminen^æ^ V^ræ^ humiliter a me proponenda venirent, R^ndo^ Gulielmo Montmanno commendavi. Eminentiam V^ram^ impense rogo, dignetur eundem patrocinio sublevare, meque Sibi devinctissimum veteri benevolentia complecti. Servet Deus Eminentiam V^ram^ diu felicem.

Tyrnaviæ 18. Octobris A^o^ 1633.

Eminentiæ Vestræ Humilisso et obligatisso Servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 91^r^—91^v^. Csak az aláírás („Hum. et obl. serv. Il Card. P.") Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

856.

1633. NOVEMBER 1.

POZSONY.

Pázmány oklevelet állít ki arról, hogy Solymosi Pétert megbízta a Pázmány- és Toldy-jószágnak felelősség nélküli gondviselésével, Pázmány Miklós kiskorúsága idejére.

Nos Petrus miseratione divina sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli s. Hyeronimi Illyricorum presbiter Cardinalis Pázmány, metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus etc. etc. summus secretarius et cancellarius ac S. R. M. etc. consiliarius intimus etc. Universis et singulis cujuscunque status, conditionis vel præeminentiæ hominibus præsentium notitiam habituris, salutem ac mutua officia.

Hogy mivel igyekezvén azon, hogy az Pázmány és Toldy jószág úgy administráltatnék, hogy mind az gondviselésben oly fogyatkozás ne esnék, mind pedig, hogy idegen kézre ne jutna, arra való képest, megtekintvén Solymossy Péter uramnak állapatját, és mindenben jó reménségünk levén ő kegyelme felől, authoritásunk is lévén, az Pázmány és Toldy jószágnak teljes directióját és ususát Solymosy Péter uramnak engedtük, hoc per expressum declarandum, hogy ő kegyelme semminémű számadással erről az administratióról ne tartozzék, hanem medio tempore, a mi elzálogosíttatott, apródonként váltogassa vissza, és ennek felette, mikor az Isten Pázmány Miklóst (kinek mind személye s mind jószága gondviselése mi mellettünk vagyon) arra az üdőre juttatja, hogy maga akarná administrálni, kezében bocsássa. A mint erről Solymosy Péter uram itt az pozsonyi káptalanban authentica fassiot tett. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis.

Posonii 1. die Novembris anno domini M. D. C. XXXIII.

Petrus S. R. E. Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen szöveget a Szabolcs vármegye levéltárában (fasc. 51., nr. 14.) őrizett példány után közölte *dr. Komáromy András*, a „Történelmi Tár" 1909. évi I. füzetében 102. lapon. Fenti közlés dr. Komáromy publikációja nyomán történik.

857.

1633. NOVEMBER 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A portához küldendő követségnek adandó utasítás czéljából véleményadásra szólíttatván fel, tanácsolja, hogy tekintettel a németországi háborúra, a törökkel a békét fenn kell tartani; másrészt azonban a követ sürgesse meg, hogy a bécsi egyességen túlmenőleg behódolásra kényszerített falvakat adná vissza; továbbá a törökök hagyjanak fel a hódoltsági területen kívüli portyázással és foglyok szerzésével, amely czélból jó volna kölcsönösen alább szállítani a foglyoknak immár elviselhetetlen magas váltságárait; a törökök tartózkodjanak a hódoltsági területen a katholikus papság tevékenysége elé, a bécsi egyezség ellenére, akadályokat gördíteni, a legutóbb elfogott 2 franczikánus is azonnal, minden váltságdíj nélkül, szabadon bocsátandó; végre az adószedést is hagyják a törökök, hódoltsági területen, a faluk bíráira, mert, ha az egyezség ellenére, ők maguk szállanak ki, ezt zsarolásokra használják fel a kóbor török katonák.

Augustissime Cæsar, Domine benignissime.

Cupit Ma^{s} V^{ra} clementer nosse meam opinionem, de hac, quam adornat, Legatione ad Ottomannum. Quid de iis, quæ ad aliorum Regnorum Statum pertinent, tractari Ma^{s} V^{ra} velit, exploratum non habeo, ideoque discurrere de iis nolim. De rebus, quæ Ungariam attingunt, breviter aperiam.

1. Præcipuum ac primarium studium D^{ni} oratoris esse debet, ut pax cum Oriente conservetur. Cum enim Septemtrio in armis sit et futurorum bellorum finis necdum certus appareat, ac licet appareret, respiratione egeant longo bello exhaustæ provinciæ, consultum non est, ut vires Orientis lacessantur.

2. Quæ occasionem præbent rumpendæ pacis ut resecentur, curandum. Quod ita fiet, si quæ de pagis deditiis in Viennensi Pacificatione conclusa sunt, observentur. Et Turci contenti pagis sexaginta, qui assignati fuerant vigore pacificationis, plures pagos ne cogant ad deditionem. Imo si quos coëgissent, relaxent. In hunc finem, D^{nus} orator non solum pacificationis Viennensis exemplar, sed et nomina ac censum pagorum sexaginta, quin et nomina pagorum, quos ultra sexagenarium numerum ad contribuendum coëgerunt, quosque vastarunt, quod nollent se dedere, a Domino Palatino accipiet. Quod si Turcæ juxta pacis Capitula contenti sint illis pagis nec eorum censum augeant: cessabunt occasiones rupturæ pacis.

3. Excursiones ac pagorum deprædationes Turca non faciat. Quotidianæ etiam velitationes (sic!) et interceptiones militares cessent. Quod facilius fiet, si de Captivorum Lythro, seu precio redemptionis, aliquid limitetur. Nam utrinque in immensum excrevit auctio redemptionis

Captivorum. Ante quatuor et quinque annos Rusticum Captivum viginti quinque vel triginta florenis redimebamus. Nunc ægre trecentis, quadringentis redimuntur. Atque etiam Christiani lythrum Turcarum valde auxerunt. Cum igitur utrinque adeo lucrosus quæstus sit captivorum abductio, inde fit, ut utrinque assidue intenti sint ad captivandos obvios. Ex hoc igitur fonte cum omnis discordia crescat, certum pretium statuendum esset redemptionis captivorum: exempli causa, ut a rustico captivo ultra triginta florenos Turca non exigeret. A viro militari utrinque tantum solveretur, quantum stipendio militari meretur uno anno.

4. Licet in Viennensi pacificatione expresse conclusum fuerit, ut Sacerdotibus Romanæ Religionis securum sit in ditione Ottomannica versari et docere. Tamen præter antiquum morem recenter novitates emergere cœperunt, ex quibus majora orientur incommoda, nisi præveniatur. 1. Monachos, qui sola Eleemosyna vivunt, ordinis Sancti Francisci duos nuper captivarunt, et aliquot millia florenorum ab iis exigunt, cujus rei nunquam ante exemplum fuit. Itaque procurandum, ut et hi gratis dimittantur, et tale quid in posterum non admittatur. 2. Cum in pagis deditiis Ecclesiastici, juxta leges suas, vel amovere aliquem sacerdotem, vel alium substituere volunt, Begi Confiniorum Turcicorum, accepto munere a Rusticis, qui talem mutationem nollent, minis, terroribus, prohibitionibus impediunt, ne juxta leges Christianas Sacerdotes provideantur. Hoc antea nunquam factum. Itaque caveatur, ne Turcæ velint dirigere Religionis nostræ ordinem.

5. Magna occasio quotidianarum cladium et controversiarum est et illud, quod Turcæ non observant Capitulum pacificationis, quod ad exigendum Censum a subditis non eant ipsi ad pagos, sed per Judices sibi administrari faciant. Nam dum in pagis ipsi versantur, contineri non possunt vagabundi milites, quominus furtim ipsos opprimant. Et ex hoc fonte oriuntur occasiones querelarum. Cum igitur Turcæ dent occasionem istis malis, contineant se in arcibus, et minus querelarum erit.

Hæc sunt, Auguste Cæsar, quæ mihi nunc occurrunt. Deum oro, ut Ma^{ttem} V^{ram} felicissime tueatur.

Posonii 4^{a}. Novembris 1633.

Sacrat^{mæ} Ma^{ttis} V^{ræ} Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1633—1634. évi fasc., fol. 77^{r}—78^{v}. Csak az aláírás (Hum. et obl. s. Card. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

858.

1633. DECZEMBER 1. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Boldog ünnepeket és új évet kíván.

Eminent^me^ ac Rever^me^ D^ne^ Patrone obser^me^.

Memor, quam arctis benevolentiæ vinculis inter alios sibi devotissimos Eminentia V^ra^ me sibi obstrinxit, imminente novi anni auspicio, intermittere non potui, quin et felicia festa Natalitia et in hoc optato novi anni recursu omnem prosperitatem Eminentiæ V^ræ^ ex animo precarer, meque eidem in memoriam revocarem. Deum assiduis precibus et sacrificiis orans, ut Eminentiam V^ram^ pluribus aliis festorum Natalitiorum ac novorum annorum auspiciis salvam velit ac incolumem.

Manus Eminentiæ V^ræ^ veneror Eidemque maneo

Posonii die 1^a^ Mensis Decembr. Anno 1633.

Humillisso et obligatisso servre

Il Cardle Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol 92^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. servitore: Il Card. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

859.

1633. DECZEMBER 17. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György fejedelemhez.

Boldog karácsonyt és újévet kíván a fejedelemnek és családjának. A fejedelem pártfogásába ajánlja Nagy Mihályt, e levél vivőjét, kit az erdélyi bíróság in contumaciam elmarasztalt.

Illustrissime Princeps ac D^ne^ observandissime.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Istentől sok jókat kévánok kegyelmednek szerencséssen megadatni. Mivel Nagy Mihály Erdélyben megyen, ily jó alkolmatossággal akarám kegyelmedet ez Szent Karácsony innepiben idvözlenem. Kévánván szivből, hogy sok Karácsony innepit és következendő új esztendőket adjon Isten kegyelmednek csendes békességgel érni Asszonyommal és az kegyelmetek szerelmes gyermekivel edgyetemben.

Emellett nilván lehet kegyelmednél, hogy az szegény Nagy Mihály bizonyos dologban citatus levén, mint hogy nem compareál-

hatott, sententiában esett. Kegyelmedet kérem, mind maga fejedelmi méltóságát s mind az én intercessiomat megteként vén, szabadétsa fel attól és legyen engedelmes hozzá. Mely hozzá mutatandó gratiájaért, annyival inkább obligatus lészen az kegyelmed szolgálatjára.

Tartsa Isten kegyelmedet sokáig kedves jó egészségben.

Tyrnaviæ 17. Decembris 1633.

Illrmæ Dnis Vræ Amicus ad serviendum paratus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a gyulafehérvári káptalani levéltárban: Lad. 76. fenti dátum szerinti sorrendben. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik.

860.

1633. DECZEMBER 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmánynak a magyar főpapok nevében adott utasítása Jakusith Györgyhöz, az Eszterházy Miklós nádorhoz küldött követükhöz, a nádor által az egyháziak ellen tett gyűlölséges nyilatkozatok ügyében. Felszólítják őt az ilyen nyilatkozatoktól való tartózkodásra.

Jakusith Uramnak adott Instructió.

Kegyelmed Palatinus Uramhoz menvén, mondja meg, hogy ugyan felessen egybegyülvén Prælatus Urak ide Szombatban, az Veszprémi Püspök Uram Consecratiojára, kegyelmedet innét küldöttük, nomine Status Ecclesiastici ő kegyelméhez.

Azért elsőben kegyelmed Palatinus Uramat barátságossan salutálja és az uj esztendőben üdvözölje. Az után, szeretettel kérje kegyelmed mi nevünkkel, hogy gonosz néven ne vegye, hogy Atyai indulatból tudósítjuk és intjük ő kegyelmét némelly dolgokrul; mivel ugy találók, hogy tisztünk és hivatalunk kötelessége kénszerit erre.

Először azért jelentse meg kegyelmed, hogy sok és külömb rendbeli emberektől értettük, sőt az egész föld teli vélle, hogy Palatinus Uram az Egyházi embereket mind privatim mind publice sok és mind gyalázatos mind gyülölséges szókkal illeti naponként, körüle valókkal egyetemben, és kiváltképpen a más Religión való Emberek előtt. Mely dolog azért esik nehezen, mert azokban semmi nincs, a mivel gyaláztatunk, hanem vagy gyanuságok vagy levis emberek hiu hordozási. Ha idegen hitű embertől erednének efféle kissebbitések, könnyebben

esnék. De hogy az anyaszentegyház fiától és olytul kell azt szenvedni, a ki tiszti és kötelessége, sőt keresztyénsége szerént ótalommal tartozik az Egyházi rendnek, ugy tettszik, sulyosbban esik.

Azért atyai s pásztori szívvel eszében juttatjuk Palatinus Uramnak, hogy ha akármelly Embernek hirébe nevébe megsértése kárhozatot érdemel és restitutiora obligál: sokkal inkább, a ki apjait és lelki pásztorit meggyalázza; mert az ő gyalázások sokaknak scandalumára és a Religiónak kissebbségére vagyon. Az Anyaszentegyház is azon könyörög Istennek: hogy, qui istis maledixerit, sit ipse maledictus. Azt is meggondolja ő kegyelme, hogy, bár egy, kettő az Püspökök közzül vétett volna is, generaliter a Papokat azzal gyalázni, hogy a Papok nem akarják az igazságszolgáltatást, a papok fogják pártját minden latornak et cœtera, nagy bűn és injuria.

Arra is nézzen ő kegyelme, hogy noha efféle gyalázó szókat némellyek tettetik, hogy örömöst hallják, de bizonyossan tudjuk, hogy azok más felöl meggyalázzák ő kegyelmét és nyilván mondják, hogy ha ő kegyelme illy bátran rágalmazza az maga Papjait, ki hihet ő kegyelmének. És ugyan nem nagy rendű emberekhez illő, nyelvvel tölteni boszuját. Mert nincs olly ember, ki mást meg nem rágalmazhat, ha Istenét nem féli.

Kérjük azért ő kegyelmét, szálljon magában és az egyházi rendet ne szidalmazza. Ne is higyjen akármi piaczi hireket. Mert bizonyossan mondhatjuk, hogy sokat beszéllett ő kegyelme mint való dolgot némely egyházi fő Emberekről, mellyek amannak soha csak gondolatjában sem tüntek; és világoson megmutathatni, hogy csak költött és gyűlölségre gondolt dolgok. Efféle beszédekkel pedig nemcsak lelkét terhelli ember, hanem magát is megjegyezteti, mert az nagy embereknek nem kell hamar hinni; és a mit elhisznek is, nem kell mindjárt kiönteni.

Másodszor. Ennél nagyobb és ártalmasb dolgot, illyent értettünk, hogy Palatinus Uram a más hiten való főrendeket a Papok gyűlöltetésével maga mellé igyekszik kapcsolni, hogy az gyülésben az Egyházi Statusnak præjudiciumára néző dolgokat szorgalmaztassanak és végezzenek. Nehéz ugyan ezt elhinnünk egy Catholicus Urrúl, kiváltképpen a ki erős hittel megeskütt az Egyházi Status szabadságának oltalmára; és a ki tudja, mely nagy átok vagyon azon, a ki efféle dolgot attentál: kiváltképpen, ha az is nyilván vagyon nála, hogy akárki mit mondjon is, de senki semmit nem végezhet, ha király ő Felsége consensusa nem accedál. Az pedig nem accedálhat, valami contra libertatem, usum et consuetudinem Status Ecclesiastici vagyon, mivel a királyi esküvés arra kötelezi ő Felségét.

Noha azért teljességgel mi annak hitelt nem adunk, hogy Isten ugy megvakétotta volna Palatinus Uramat, hogy az Ecclesiának rontására igyekeznék: hogy Juramentumának formája ellen factiones procuraret; hogy a más hitű embereket (kik anélkül is készek a Papokat Religioval eggyütt extirpálni) bátoritsa vagy társul fogadja illyen veszedelmes dologban. Mindazáltal, mivel ezt annyi felöl és Palatinus Uram körül oly benforgó emberek is sokaknak közzüllünk nyilván mondották és tanul való (sic!) jóakaróink izenték: vagyunk olly gondolatban, hogy ha ő kegyelmének illyen akaratja nincs is, talán hertelen haragjában érték afféle szók, mellyek erre a hirre okot adtak; vagy talán csak arra való mondások, hogy mi fülünkben essék és megrémüljünk. Minekelőtte a magunk ótalmára másképpen is gondot viseljünk, paterne et secundum præscriptum Dei, akarjuk ő kegyelmét Palatinus Uramat megtalálni és két dologra kérni.

Egyik az: Hogy ő kegyelme declarálja ebbe magát, ha ugyan ilyen szándékban vagyon-é. És miért vagy mibe akarja ő kegyelme az Ecclesián tölteni egy vagy két emberre való neheztellését?

Másik az: hogy ő kegyelmét paterne intjük, sőt sub denunciatione æternæ damnationis kénszerétjük, ne terhelje az illyen igyekezettel lelkét. Ha segíteni nem akarja az Egyházi Statust, ne igyekezzék rontására. Mert az melly Isten ótalmazója az igaz hitnek, ugyanazon Isten oltalmazza az Egyházi Statust, melly nélkül az Religio nem lehet. Ha valaki a mostani Prælatus Urak közzül vétett ő kegyelmének az ő kegyelme itéleti szerént, de nem vétett az Ecclesia, nem vétett a Catholica Religio. Infamatio Sacerdotum est infamatio Catholicæ Religionis; oppressio Sacerdotum est oppressio Catholicæ Religionis.

Elhittük, hogy a más hitük közzül sokan örömest arczul támasztnak egymásra és osztán csúfolva nevetik viszálkodásunkat, hogy ők az szakadott Catholicusságot inkább graválják. Azt pedig ex certa scientia tudjuk, hogy némellyek ezt az discordiát csak azért akarják, hogy a Palatinus Uram ellen való querelájok az Egyházi rendnek authoritássával légyen. Mert ne higyje Palatinus Uram azt, hogy mind jó akarói, a kik reá mosolyognak; sem azt, hogy az ő kegyelme dolgában is kedvetlenségszerzők nem volnának.

Mégis azért atyai szivből intjük és kérjük ő kegyelmét, ne adjon okot, hogy illyen gyalázatos dolgot circumferáljanak ő kegyelméről, mintha az Országnak legfőbb tagja ellen, lelki apjai ellen, hæreticorum favore, oppressiot moliálna: mert ha az igaz volna (kit ne adjon Isten soha), számtalan sok és nagy vétkeket kapcsolna egy gonoszságba.

Távoztassa pedig Isten, hogy az legyen. De ha mi illyen szán-

dékát értjük ő kegyelmének, sőt ha ő kegyelme ugy nem declarálja magát e dologban, hogy mi is csendes elmével lehessünk: noha kedvünk és akaratunk ellen, de kételenek leszünk, minden egyházi és világi licita et honesta defensionis media in tempore providere, mert mi életünket is tartozunk pro minimo puncto libertatis Ecclesiasticæ deponere. Ha pedig a kételenség az defensiora viszen, azt is sine odio et rancore cselekeszszük: akkor is imádkozunk ő kegyelmejért, hogy Isten megbocsássa ő kegyelmének. Kit igaz szivből kévánunk most is.

Emellett kérjük az Atya Ur Istent, hogy efféle Extremum remediumoktúl oltalmazzon szent Fiájért bennünket.

Ezek után Kegyelmed szépen elbucsuzván jőjön vissza. De kiváltképpen az másik punctumrul Cathegoricum (sic!) responsumot vegyen kegyelmed, ha lehet. És pro sua prudentia, szóval is proponálja ezeknek a dolgoknak alkalmatlanságát.

Tyrnaviæ 22. Decemb. 1633.

Ezen levélnek két Pázmány-korabeli másolata van az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X. 196 B." felírású dobozban. A két példány a helyesírás szempontjából, főleg az „a" és „e" betü ékezeteinél eltér egymástól. A levéltár valamely rendezője Pázmány saját kezeírásának mondja az egyik példányt, holott az is másolat, bár az tény, hogy a Pázmány iratainál gyakran előforduló másoló és fogalmazó kézírását mutatja.

Egy másik egykorú másolat: Kismartoni Herczegi Főlevéltár: Repositorium 71. fasc. 3. sz. kódexében: 15. sz. darab. Fenti közlés az esztergomi levéltár másolata alapján történik. Rövid kivonatát közölte *Horváth Mihály:* Kismartoni Regesták (M. Tört. Tár X. k.), 56. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 87. l. 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 262. l. 1. j.

861.

1633. DECZEMBER 22-IKE UTÁN. *Kiadatlan.*

Jakusith Györgyhöz.

Jakusith György által a nádortól hozott üzenetre válaszol. Nem haragszik a nádorra, de véleményének szabad nyilvánításáról érette nem hajlandó lemondani; továbbá előadja a való tényállást a brucki dologban tett nyilatkozatára, de szívesen hajlandó ez ügyben a kanczellár (győri püspök) és a nádor közt közbenjárni; az egyházi státus ellen a nádor által tett kifakadásokat és másvallásúakkal ellenük való fondorkodást helyteleníti és végre a maga (érsek) ellen elkövetett sérelmeket említi, de ezeket hajlandó neki megbocsátani. Jakusith útján boldog újesztendőt kíván a nádornak és családjának, nemkülönben lelki megújhodást is.

Jakosith Uram. Mivel Palatinus Uram kegyelmed által jelentette akaratját és nekünk nem írt, mi is kegyelmed által akarunk szeretettel és igazsággal választ adni, nem hizelkedéssel vagy aulicismussal.

1. Kegyelmed ajánlja szolgálatunkat Palatinus Uramnak és megmondja, hogy vagy haragszik ő kegyelme vagy nem, arrúl én nem tehetek, de én bennem sem harag sem gyűlölség nincsen ő kegyelme ellen. Igaz, hogy hizelkedni nem akarok, és a mit igazságnak itilek, sem Atyafiságért sem barátságért nem palástolom. De jobb az igazmondónak sértése, hogy sem a hizelkedő és maga haszna kereső embernek kenegetése. Ha ezért haragszik ő kegyelme, arrúl nem tehetek. De erkölcsömet ebbe nem változtatom, mert Isten és lelkiismeretem ellen volna. Személyemhez és állapotomhoz illetlen volna, ha annál külömbet mondanék, a mit itilek.

2. A hon ő kegyelme azt irja, hogy én immár törvényt tettem az ő kegyelme és Cancellarius Uram között való dologba, mert Eszterház Danielnek azt mondottam, hogy excommunicáltam volna én ő kegyelmet, ha én dolgom lett volna: Ő kegyelme megbocsásson, de Eszterház Daniel Uram, ha tud is valamit a világi dologhoz, de az egyházi dolgokhoz annyit tud, mint a ki soha abba nem forgott. A mit én mondottam és mondok most is, az, hogy nyilván és bizonyoson mondja Cancellarius Uram, hogy annak a Prukiak pensiojának ususszába volt és ennihány esztendeig maga is libere és pacifice percipiálta azt, és hogy noviter propria authoritate Palatinus Uram azt elfoglalta. Azt mondottam azért és azt mondom ex certa scientia, hogy ha ez igy vagyon, semmit nem nézvén arra, kié az proprietas, secundum Divina et humana Jura, nem foglalhatta azt el Palatinus Uram privata authoritate. In causa propria nem is lehetett Biró. Hanem in dubiis potior est causa possidentis. Emellett azt mondottam és azt mondom most is, hogy, quidquid sit de Jure et proprietate, de Palatinus Uram ipso facto incurrit Excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini et anathema Concilii Tridentini, hogy privavit usu Episcopum Jauriensem. És ehhez semmi sententia nem kell, mert ipso jure lata est sententia. Ezért mondottam, hogy ha én volnék Győri Püspök, intimálnám. És többet mondok, hogy denunciáltatnám is. Miért? Azért hogy a kötelesség azt hozza. Nem exequálhat-e tovább semmit a Püspök? Istenre kell azt hadni. De az Egyházi embernek abba kell járni, a mi hivatalja, kissebb dologért is nagyobb embereket declaráltak a Püspökök, hogy inciderunt similes sententias. Nem csuda, ha, ki ezt nem érti, és külömben referálta. Kérem Istent, szállja meg szüvét Palatinus Uramnak, bocsássa meg, quod ignoranter fecit és ismertesse meg velle, hogy ő kegyelmét Isten alacson rendből azért vitte elő, hogy az Ecclesiának szolgáljon. És bizonyoson higgye, hogy büntetés nélkül Isten nem hagyja, ha rontója leszen az Ecclesiának, kit nem reménlek.

Kérem is ő kegyelmét hogy Eszterház Daniel Uram szaván ne induljon el mindenben. Mert noha én személyében szeretem a jámbor Urat, de tudom, hogy néha mind magának, mind Palatinus Uramnak künnyebbségére volna, ha sok dolgokban hallgatna.

3. Az Cancellarius Urammal való differentiába minden igazsággal örömest fáradok, hogy eligazodjék, mivel ez a dolog lélekveszedelembe jár utrinque. De Isten oltalmazzon, hogy én arrúl törvént tegyek. Mutatott nekem sok leveleket Győri Uram, de én soha csak conceptust sem formáltam arrul, ki mutathatja nagyobb jussát. Az ususra néztem csak. Mindazáltal, akarom én is, hogy eligazodjék finaliter az a dolog. És a mibe lehet, sine ullo alio respectu, csak az igazságra nézve örömest cooperálok az eligazitásba. Mert: Quantum quidem in vobis, cum omnibus pacem habeatis, Isten Szava.

4. Emellett kegyelmed en szómmal mondja meg Palatinus Uramnak, hogy szomoru szűvel értem naponként sokaktul, hogy mind ő kegyelme publice et privatim, mind ő kegyelme előtt egyebek az Egyházi Statust közönségesen sok gyalázatos és gyűlölséges kissebbítésekkel illetik. Sőt nem csak engem, hanem egyéb Egyházi embereket is immár ugyan sokszor admoneáltak, hogy ő kegyelme az más hiten való emberekkel tractál arrúl, hogy az jövö ország győlésébe a Clerus ellen eggyet értsenek ő kegyelmével. És ezzel akar ő kegyelme kedvet keresni nállok etc. Tartózkodva és tapogatva jártam ennek hitelébe. De hátra tekintvén megtapasztaltam, hogy miolta ő kegyelmét Palatinussá választók, minden occasionál sok és nagy præjudiciumot tett a Clerusnak, soha pedig csak legkisebb dologba sem mutatta favorát hozzájok; e mellett eszembe jutván az is, a mit Palatinus Uram szájából hallottam egy dologrul, mellyet Syncretismusnak hinak: ugy tetszik, adtam valami hitelt a dolognak. Kivánom azért, hogy ugy ne legyen, és én is örömest leteszem ez illyen mondások hitelét, ha látom ellenkezni a valósággal. Interim atyai szüből intem ő kegyelmét, hogy a Clerushoz való gonosz szándékokat letegye, mert nem Istentűl vannak; és a mely árkot másnak ás valaki, gyakran az Istennek igaz itileti azt hozza, a mit a Szent Irás mond: Incidit in foveam quam fecit. És a mely Isten megátkozta Chamot, a ki atyját gyalázta, megszokta bűntetni az Ecclesiának kárára igyeközőket.

5. Magam személyét a mi illeti, arrúl semmit nem szóllok egyebet, hanem hogy conscientiám nem vádolván, azon nem törődöm, minemű vádolásokkal gyűlölködtetnek. De én ugyan nem gyűlölködöm. Uramnak reputatioját és böcsülletit a mi illeti, e mellett Országunk és Nemzetségünk törvényes szabadságit a mi nézi, abban sem Atyafiságnak,

sem barátságnak helyt nem adok, mert hitem és kötelességem nem szenvedi. Kiki tartsa határába magát és járjon el dolgába. A mit Csáki Uram és Bercséni Uram előtt mondottam, igazság. Nincs is oly ember ez világon, a ki előtt annak igazságát meg ne mutassam készséggel.

Kérem az Ur Istent, hogy megbocsássa azt is Palatinus Uramnak, a mit én ellenem vétett, és nekem is, ha mivel ő kegyelmét megbántottam. Noha tudva se akarva nem vétettem. Hogy javallanám minden dolgait Palatinus Uramnak, azt nem mondhatom. Mert látom az nagy passiot és sok dolgokban való alkalmatlanságot. Azért personam amo, plurimas actiones non laudo. És hiszem, hogy ő kegyelme is magában sok dolgot nem javal. Mert én magamban mindennap találok, a mit nem javallok. És tudom, hogy a Palatinusság sem Omnisciussá, sem Impeccabilissé nem tészi az embert.

Ezeket, édes Jakusith Uram, kegyelmed ezen magam kezével irva, küldje meg ő kegyelmének Palatinus Uramnak, ki mivel nekem nem irt, én sem irok ő kegyelmének. Hanem Istent kérem, hogy adjon ő kegyelmének sok jó szerencsés boldog új esztendőket, szerelmes gyermekivel és Aszonyommal eggyetembe. És az ujesztendőbe Spiritum novum, mely új és a régi gondolatoktul külömböző és Istenes igyekezetekre vezérelje ő kegyelmét. Amen.

Ezen levélnek eredeti példánya, egészen Pázmány kezeírása (de aláírás nélkül), fennmaradt a kismartoni Esterházy herczegi főlevéltárban: Repositorium 71. fasc., 3. sz. kódexben, 14. sz. darab. Ezen levélnek egykorú másolata megvan az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X., nr. 196./B." jelzésű dobozban. Rövid kivonatát közölte *Horváth Mihály:* Kismartoni Regesták (M. Tört. Tár. X. köt.), 57. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. köt., 87., 89 l.

862.

1634. JANUÁR 1. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Savelli bíbornokhoz.

A karácsonyi üdvözletre viszonzásképen, boldog újévet kíván és szolgálatait felajánlja.

Eminentissime ac Reverendissime Domine colendissime.

Multis me nominibus Eminentiæ Vestræ obligatum novis benignitatis suæ vinculis obstrinxit, dum felicia festa natalitia adprecatur. Id quod et ego jam ante Eminentiæ Vestræ precatus sum, et nunc

iterato Deum ex animo rogo, ut Eminentiam Vestram pluribus recurrentibus annorum auspiciis felicem conservet. Illud summi beneficii loco ab Eminentia Vestra rogando, ut me sibi obstrictissimum mandatis suis honorare dignetur. Ejusdem manus veneror ac felicitatem omnem ex animo voveo.

Tyrnaviæ 1ª Januarii 1634.

Eminentiæ Vestræ Humiliss. et affus servitor

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap sarkán:

Dⁿᵒ Card. Savello.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt a vatikáni könyvtárban: Bibl. Ottoboniana Cod. 2463., fol. 346. (al 377.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

863.

1634. JANUÁR 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Homonnai Drugeth Jánoshoz.

Nem látja más akadályát az országgyűlés megtartásának, mint a pestist, de ez is szünőfélben van.

Illustrissime Domine Comes, uti fili observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa. Sok jókkal áldja és szerencséltesse Isten kegyelmedet az uj esztendőben asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben. Szeretettel vettem a kgd levelét. A mi azért az ország gyűlését illeti, tudom bizonynyal, hogy ő felségén a mi kegyelmes urunkon el nem mulik, mivel ő felsége igen akarja és kivánja, hogy meglegyen. Nem is látok semmi akadályt, a kiért meg nem kellene lenni, ha nem ha a pestis volna, a ki immár Isten kegyelmességéből sok helyeken meg kezdett szünni. Egyáltaljában azért én nem tudok semmi egyéb okot, amiért el kellene mulni. Asszonyomat kegyelmed köszöntse en szómmal. Éltesse Isten és tartsa kegyelmeteket sokáig jó egészségben.

Posonii 11. Januarii 1634.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Addictissimus uti pater

Cardinalis Pazmany.

Az itt közölt levélszöveget a homonnai levéltárban talált eredeti levélpéldányról *Fraknói V.* lemásolta és a M. Nemzeti Múzeumnak átengedett levélmásolat-gyűjteményében (1277/VIII. köt., IV. fasc. 3. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

864.

1634. FEBRUÁR 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt az épen most az erdélyi fejedelemtől vett bizalmas, abbeli közlésről, hogy a török Lengyelország ellen támadásra készül és a fejedelmet is részvételre igyekszik bírni. Pázmány e dologban a konstantinápolyi ügyvivő útján való puhatolózást ajánlja, bár lehetségesnek véli, hogy vagy a fejedelemnek vagy a portának cselvetése az egész híradás; de azért így is jó lesz komolyan venni a dolgot és a lengyel királyt értesíteni, egyben a portánál a béke fenntartása érdekében kell lépéseket tenni, esetleg a nagyvezérnek és a muftinak adandó ajándékok árán is.

Augustissime Cæsar, D^{ne} benignissime.

Vienna reversus, Principis Transylvaniæ familiarem hic reperi, qui fiduciariis literis exhibitis, primum omnium rogavit, ut quæ per me M^{tti} V^{ræ} secreto significare voluit, secreta maneant, ne Domino suo detrimento esse possit sinceritas, quam erga M^{m} V^{m} testatam esse cupit. Deinde subjunxit, semel iterumque significatum Principi, Turcam adulta æstate contra Poloniam movere statuisse, partim quia Cosacci ad Pontum Euxinum ditiones Turcicas vastant, partim quia Moscorum ruinam avertere cogitat. Verum hæc talia Principem neglectim audivisse. Nunc vero ab ipso Turcarum Imperatore scriptum esse Principi, ut se declaret, quid in hoc casu facere velit? Præterea asseveranter dicit exercitum, qui contra Persas missus fuerat, revocatum esse.

Hæc sunt quæ M^{tti} V^{æ} significare voluit D^{s} Princeps, cupiens, ne nomine ipsius hæc aliis innotescant.

Quid hac in re mihi videatur, breviter annectam. Atque in primis suppono, Agentem M^{ttis} V^{æ}, qui Constantinopoli residet, certi aliquid et posse et debere significare V^{æ} M^{tti}. Deinde venit in animum suspicari, ne forte, vel excogitata hæc sint ad terrendam M^{em} V^{am}, ut sic facilius obtineat Princeps, quæ postulat, vel Turca occasionem quærat rupturæ cum Transsylvano, si forte assistere se nolle Turcis declaret. Nihilominus, non puto rem neglectim prætereundam. Sed et Rex Poloniæ videtur præmonendus, et si fieri posset, in ipsa porta Ottomanna conatus eorum evertendi, qui ex inimico in domum Austriacam odio hanc tam formidandam diversionem procurant: quod sane fieri aliter non potest, quam si primus Vizirus ac Mufti et donis deliniantur et rationibus convincantur, nec facilem nec utilem esse Turcis Poloniæ invasionem.

Majestatis V^æ benignam voluntatem scire desidero, quid de hac confidentia, in Articulis pacificationis fundata, oretenus significari vult per me Principi.

Habet alia quædam postulata Princeps, quæ M^tti V^æ proponet. Ego existimo, quantum fieri poterit, ipsi connivendum esse.

Servet Deus M^m V^m felicissime imperantem.

Posonii 14. Februarii 1634.

Mis V^æ Sacratissimæ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, egész szövegében Pázmány P. kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Polonica" 1634. évi csomag fol. 3^r—4^r. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 82. l.

865.

1634. MÁRCZIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A nádorral való tanácskozás után kéri a királyt, küldje ki a királyi biztosokat, az országgyűlés elhalasztásának kimondása végett.

Augustissime Cæsar, D^ne benignissime.

Heri vesperi quam primum huc Posonium veni, antequam cum D^no Palatino loquerer, scripsi M^tti V^ræ de Comitiorum nostrorum negotio. Hodie mane, multa cum D^no Palatino de eodem negotio contulimus: ac utrique nostrum idem nunc quoque videtur, ut M^as Vestra absque mora Ill. Dominos deputatos huc mittat. An solæ credentionales literæ sint mittendæ per illos D^nos, vel aliqua declaratio uberior, et: an per D^nos quidem Deputatos penes Credentionales oretenus tantum debeat fieri declaratio, seorsim vero ad Comitatus scribendum a Majestate Vestra, cum bona aliqua declaratione: in hoc hæremus.

Mihi consultum videretur, si M^as Vestra per D^nos Deputatos chartas puras mitteret adjuncto Secretario Ferenczfi cum sigillo, ut hic confici et expediri possent literæ. Stabit tamen in arbitrio Vestræ Majestatis, quid fieri velit.

Dignetur M^as^ Vestra injungere D^nis^ deputatis, ut aliquo præmisso, indicent tempus adventus ipsorum, ut missis obviam curribus et honesta comitiva, pro dignitate deducantur ad Civitatem.

Servet Deus Majestatem Vestram feliciter.

Posonii 2. Martii 1634.

Majestatis V^æ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban : Kanczelláriai Osztály, „Acta Diætæ anni 1635." című kódex 37—38. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

866.

1634. MÁRCZIUS 9.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Értesíti az országgyűlés elhalasztásáról, Csernel részletesen elmondja majd az okokat, három dologban való üzenete mellett. A töröknek Lengyelország ellen való háborús szándékairól kér újabb tudósítást.

Szolgálok kegyelmednek és Istentől minden jókat kévánok.

Az kegyelmed levelét Csernel György uram megadá, melyet nagy szeretettel és böcsülettel vettem. Minemű nagy és mulhatatlan okok kényszerétték ő Felségét, hogy most az gyülés elhalladna, megérti kegd Csernel uramtól. Ha futamatja lehet vala az gyülésnek, én az mint egyébkor ugy most is örömest fáradtam volna abban, az mit az kegd böcsületire és csendességére alkolmatosnak itéltem volna.

Három rendbeli dologrul izentem kegyelmednek Csernel György uram által, tudniillik, az palatinus urammal való controversiáról, az Præpostvári uram jószágának visszabocsátásáról és az Bonczidai Feleségének felszabaditásáról. Az miket izentem pedig, azt csak az kegd jó hire nevének és békeségszeretetének terjedésére nézve izentem. Mert magamnak egyikben sincsen semmi interessem.

Kérem kegyelmedet, vegye gondolkodásban azokat az okokat, melyeket Csernel uramtól izentem mind az három dologrul.

Az török szándékát Lengyelországra itt is immár Budán igen nyilván hirdetik az törökök. Tudom, kegyelmednek az Portáról gyakor és bizonyos hirei vannak. Azért ha valami oly dolog érkeznék, melyet kegyelmed szükségesnek itél, hogy mi is értsünk, kegyelmedet szeretettel kérem, tudósitson felőle.

Talán az Ur Isten könyörül az keresztyénségen az ő nagy jó voltából, és ezt az iszonyu vérontást megszünteti. Melyet eddig is, ugy hiszem, megoltottak volna, ha kebelünkben nem lett volna az kigyó, mely egyebek veszedelmével maga hasznát kereste. De ez az jó Isten kezében vagyon, ki ha irgalmason könyörülne rajtunk, ugy hiszem, keveset nyerne az török, ha szinte megindulna is.

Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben.

Posonii, 9. die Martii 1634.

Illustrissimæ D. Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Amicus ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Erdélyi Levéltár, Limbus, „Pázmány P. bíbornok levelei" felírású fasciculusban. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közzétette már e szöveget *Beke A.*, Tört. Tár, 1881. évfolyam, IV. füz., 651—652. l.

867.

1634. MÁRCZIUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Jelenti, hogy Tomkó János boszniai püspök elvégezte Magyarország területén a Pálos-rend visitatióját. A lengyel Pálosok ellenezni látszanak a visitatiót, pedig ott is szükséges volna, hogy a rend reformja a pápa által végrehajtható legyen, ami egyébiránt az egyetemes káptalanra is rá volna bízható.

Beatissime Pater ac Domine benignissime. Post humillima pedum Sanctitatis V^ræ^ oscula.

Paterna cura Sanctitatis Vestræ et zelus in religionem promovendam destinaverat R^ndissimum^ D^num^ Joannem Tomco Episcopum Bosnensem ad Visitandum Ordinem S. Pauli primi Eremitæ; qui in Regno Hungariæ et Ditionibus eidem annexis commissam sibi visitationem cum magna diligentia peregit. Et siquidem a multis pene sæculis in dicto Ordine Visitationes multorumque defectuum correctiones neglectæ sint, intelliget Sanctitas Vestra ex relatione D^ni^ Bosnensis, quam necessaria fuerit hæc visitatio.

Videntur autem Patres Poloni ejusdem Ordinis Visitationem hanc refugere; est in arbitrio Sanctitatis V^ræ^, an superatis difficultatibus eundem D^num^ Bosnensem eo destinare velit vel in ipsa Polonia ordinare

visitatores. Nam visitatio illa quoque valde est necessaria: ut postmodum utriusque Visitationis relatione habita, Sanctitas V^ra^ constituat pro Sua sapientia, quod expedire videbitur, nisi forte Sanctitati V^ræ^ magis placeret, juxta Relationem D^ni^ Bosnensis, Capitulo Generali indicto, Ordinem reformare. Deum ego assiduis precibus oro, ut Sanctitatem V^ram^ pro bono totius Christianitatis felicem tueatur.

Posonii 16. Martii Anno 1634.

Sanctitatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. 6893., fol. 97^r^—97^v^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

868.

1634. MÁRCZIUS 16. (?) *Kiadatlan.*

Emlékirat az apostoli Szentszékhez.

A visitatió daczára nem látja a Pálos-rend szellemének megjavulását, azért a rend reformálásával sietni kellene. Mint a rendnek protektora kéri a pápát, hajtaná végre a rend reformját, amely czélra 1634. szept. havában a talli (tállyai) zárdában egyetemes káptalan volna tartandó és azon generális választandó és a reform módja megállapítandó volna. Jó volna, ha ezen gyűléseken a bécsi nuntius is részt venne és ő hirdetné ki a reformot.

Sanctitas Sua instituit Visitationem et Reformationem Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitæ in Ungaria et Polonia existentis. Et quamvis visitatio peracta sit, nullus tamen Reformationis effectus secutus est. Apostasiæ a Religione et Fide Catholica aliique graves excessus, in quibusdam ejus ordinis Religiosis, in dies pullulant. Ac nisi Reformatio, finis ac Scopus visitationis, sequatur, graviora mala sunt timenda. Cum igitur ex aplicæ Sedis antiquo Indulto, Perpetuus Protector Ordinis illius sit Archi-Episcopus Strigoniensis pro tempore existens, Sanctitati Suæ demisse suggero: Generalem illius ordinis mortuum esse, Religionem sine Capite fluctuare, Vicariatum prætendi ab iis, quibus (si vera sunt, quæ fide digni homines referunt) tuto committi regimen haud possit. Itaque pro tenui mea notitia rerum, Sanctitatis Suæ Paterna providentia hic necessaria est. Atque salvo melius sentientium arbitrio, inprimis Sua Sanctitas Aplica authoritate Capitulum Generale indicere posset ad diem aliquem Septembris in locum consuetum, hoc est, in Monasterium Tallense prope Posonium, ut ibi et Electio Generalis peragi, et quæ ad bonum Ordinis necessaria sunt, ordinari possint.

Deinde prohibendum, ne intermedio tempore ullus se officio Generalis Vicarii ingerat, sed Superiores locales administrent rite omnia. Tertio. Cum locus ille, in quo Generale Capitulum fieri consuevit, hoc est Monasterium Tallense, non amplius quam medii vel ad summum unius diei itinere absit a Vienna, Sanctitas Sua demandare posset Ill^{rmo} et R^{ndmo} Nuncio, apud Ma^{ttem} Suam Cæsaream Residenti, ut præsens adesset, Visitatores advocaret, et si ita Sanct^{ti} Suæ videtur, mecum etiam intelligentiam haberet. Ac demum visitationis effectum Reformationem Regulasque (vix enim ullas habent) publicaret, nomine et authoritate Sanctitatis Suæ.

Ezen levélnek Pázmány irodájában készült, kelet és aláírás nélküli példánya a vatikáni könyvtárban van: Barb Lat. cod. 6893., fol. 98^{r}—98^{v}., tehát közvetlenül a pápához intézett (1634. márczius 16.) levél után; épen ebből lehet elég valószínűséggel arra következtetni, hogy a fenti levél is 1634. márczius 16-ikáról kelt. Fenti közlés a vatikáni példány után történik.

869.

1634. MÁRCZIUS 21.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Közbenjár Prépostvári dolgában. Maga is aggódik a németországi háború miatt, de még inkább félti a hazát a török veszedelemtől, amely hamar felemészti áldozatát; ezért aggodalmas Székely Mózesnek a portával való fondorkodása. Békére inti a fejedelmet.

Ill^{me} Princeps Domine amice observandissime.

Istentül kegyelmednek minden üdvösséges jókat szűből kivánok. Noha azelőtt is irtam kegyelmednek és szeretettel kértem, hogy az elvégezett szép békeségnek oltalmára és maga fejedelmi jó hire nevének terjesztésére nézne, a Prépostvári uram dolgát ne hagyja kgd tovább függőbe, hanem ereszsze vissza jószágát. Mindazonáltal, mivel ezen dologrul Császár Ő Felsége is ir kgk, akarám mégis kgdet nagy bizodalommal kérnyi, érje végét ennek is az kevés dolognak, és vegye inkább szolgálatját Prépostvári uramnak is. Nem kételkedem, hogy kgd előtt tekinteti leszen az én intercessiomnak is.

Ugy vagyon, hogy ide is a keresztyénségben gyúladozó sok és veszedelmes hadak indulati elég gondolkodást szereznek. De igazság szerént irom kegyelmednek, hogy ennek a szeginy romlott hazának

állapatja is nagy okot ad félelmemre. Mert a Török nem olyan lassú ellenség, mint egymás között a Német: és a hová fordúl, mint a tűz hamar emészt.

Nem tagadom, féltem Erdélyt is az Székely Mojzes támadásától. Mert a minemü embernek azt hallom, talám kevés munkával kedvet talál a Töröknél.

Igen méltó kegyelmednek vigyázni, és ha mi oly állapatok lennének, ő felségét is tudósitani.

Én kegyelmednek minden üdőbe igen jó akarattal való szolgálatomat ajánlom, valamig a mi kegyelmes urunkkal ezt a mostani eggyességet megtartja. Minthogy reménlem is, hogy végig megtartja.

Tartsa Isten kegyelmedet Asszonyommal és szép fiaival jó egészségben.

Posonban 21. Martii 1634. Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú kéz irásával:

1634. 21. Martii. Principi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg irt eredetije fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: *Mike Sándor* gyűjteménye 58. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte mér e levelet *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 71—72. l.

870.

1634. MÁRCZIUS 22. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A lengyel királlyal, a forrás megnevezése nélkül, közölni kellene, hogy Rákóczynak a portáról visszajött követe hírt hozott a töröknek Lengyelország ellen való háborús szándékáról, és hogy őt is a háborúban szövetkezésre szólították fel. Pázmány, kellő elővigyázattal, a fejedelemnek már adott választ, melyet íme a királlyal is közöl; a fejedelemnek a török ellen adandó hadi segedelmet illetőleg azonban kitérőleg válaszolt, biztos választ csak a királytól vett utasítás esetére helyezett kilátásba.

Augustissime Cæsar, D^ne^ benignissime.

Princeps Transylvaniæ, credentionalibus ad me literis scriptis 6. Martii, significat nonnulla; obnixe postulando, ne vel in Aula, vel apud Regem Poloniæ significetur, ab ipso indicium harum rerum fieri: id enim exitio sibi fore denuntiat. Quod cum ita esse, mihi quoque

constet, M^as V^a rogo dignetur hac in parte ipsius securitati consulere, ne deterreatur a similibus officiis.

Primo igitur significat rediisse legatum suum, quem ad Ottomannum destinarat, qui pro certo affirmat: expeditionem contra Poloniam constitutam esse. Pontem in Danubio eodem loco construi, quo ante aliquos annos Osmanno Poloniam invadente, constructus fuerat. Abasa Passæ sexaginta millia Turcarum et Tartarorum adjuncta, qui statim, ac terra herbescet, primum impetum faciat. Tartaros cum uxoribus et liberis ac tota supellectili venire, quasi novas sedes quæsituros habitationis suæ. Legatum vero Polonicum, qui ad Portam destinatus fuerat, itinere aliquot dierum procul a Constantinopoli detentum, non admitti. Præterea, supremum Mufti seu sacrorum Mahometanorum primum, occisum esse: qua de causa, nescitur.

Secundo indicat, post reditum prædicti legati, supervenisse Cursorie (sic!) ex porta Capuci Passam, per quem Turca jubet Transylvano, ut quam poterit numerosissimum exercitum colligat, et una cum suis exercitibus militet. Significatque categoricum se responsum habere velle, velit vel nolit? Offert vero largas promissiones, si vires suas Turcis conjunxerit.

Tertio, rogat me Princeps, ut hæc M^tti V^æ significem ac ut privatim ipsi significem, quid hac in re mihi videatur faciendum.

Quarto denique scire vult, quid sperare ipse possit subsidii a M^tte V^a, si quid facere deberet, quod Turcæ non placeret.

Hæc sunt Clementissime Cæsar, quæ mihi Princeps confidenter significavit. Ego detinere servitorem ipsius nolui; siquidem significat responsum se non daturum Capuci Passæ, antequam ego rescribam.

Respondi autem Principi: Primo. Me totam hanc rem M^tti V^ræ significaturum. Collaudavi confidentiam, ac ut continuet, monui. Secundo, ad tertium punctum respondi solitario scripto, sigillo ac subscriptione carente, cujus responsi copiam Mtti V^ra transmitto his annexam.[1] Tertio circa quartum punctum respondi: me nihil ea de re certi affirmare posse, scire probe, quod salus Transylvaniæ M^tti V^ræ curæ est. Præsentium vero temporum difficultates quid possint ferre, mihi non constare; si quid tamen a M^te V^ra cognovero, per hominem proprium Principi indicabo.

[1] Ezen aláírás és dátum nélküli „solitarium scriptum“ alatt kétségkívül Pázmánynak alábbi, 872. sz. alatt közölt irata értendő, amelyet Pázmány, úgy látszik, a levél elfogásától való félelmében fogalmazott meg olyan általánosságban, úgy, hogy első tekintetre nehezen lehet megállapítani, vajjon a királynak ad-e benne tanácsot avagy Rákóczynak, és ha ennek, az ő uralkodásának melyik évében, hónapjában.

Hæc sunt, Clementissime Cæsar, quæ M^ti V^æ significare debui; expectabo, quid ulterius hac in re Ma^s V^a mihi jusserit. Servet Deus M^m V^m felicissime.

Posonii die 22. Martii 1634.

Sacratissimæ Mis V^æ — Humillimus et obligatissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, egész szövegében Pázmány P. kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban maradt fenn: „Polonica“ 1634. évi csomag fol. 13^r—14^r. Fenti közlés az eredeti után történik.

871.

1634. MARCZIUS 22.

POZSONY.

Csernel György erdélyi fejedelmi tanácsnokhoz.

A fejedelem követe, Réz András, meghozta Chernel levelét és üzenetét, amire szóval is üzent, de most is írja, hogy a lehetőség szerint a fejedelem kívánsága szerint fog tenni.

Generose Domine amice nobis observande.

Salute et nostra commendatione præmissa. Áldja meg Isten kegdet minden kévánta jókkal. Réz András uram megadta az kegd levelét, és az mellett, amit szóval izent kegd, fideliter referálta. Kitől én is szóval izentem választ kegdnek. Az miben én tudok az Fejedelemnek szolgálni, és ezen dologban is az mi módot feltalálok, jó szivvel akarok ő kegyelmének kedveskednem.

Tartsa Isten kegdet sokáig jó egészségben.

Posonii 22. Martii 1634.

Generosæ D. Vestræ — Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Generoso D^o Georgio Csernell Ill^rmi Principis Transylvaniæ etc. Consiliario, D^o Amico nobis observando.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. Card. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a gyulafehérvári gróf Batthyány Ignácz-féle püspöki könyvtárnak No. 5. IV. 6. jelzésű és „Codex Authenticorum“ czímű kódexében: 3. sz. alatt. Közölte már e szöveget *Beke A.* (Tört. Tár. 1881. évf. IV. sz. 652. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

872.

1634. MÁRCZIUS 22.[1] *Kiadatlan.*

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

(Céltudatos burkoltsággal írt levél.)[2]

Véleményt mond aziránt, mit válaszoljon a fejedelem a szultánnak Kapucsi basa által hozott azon üzenetére: hajlandó-e ő (Rákóczy) támogatni a törököt a Lengyelország ellen megindítandó háborúban vagy sem? Pázmány nem ajánlja sem ennek nyilt megtagadását, sem nyilt megigérését, hanem kitérő válasszal kellene visszaküldeni Kapucsi basát a szultánhoz. A háború kitörését a fejedelem azután igyekezzék késleltetni, a török főembereknek és Abaza vezérnek ajándékokkal való megnyerése útján is. Ha a török mégis megindulna és a fejedelmet is hadba kényszerítené, a fejedelem eleinte csak színleg induljon el, de ha a háborúban való tényleges részvételre is kényszeríteni akarnák, az esetben élete és fejedelemsége koczkázásának is inkább kell kitennie magát, mintsem a törököt segíteni Lengyelország pusztításában.

Nihil unquam difficilius existimavi in Principatu Transylvanico, quam quod Turca superioritatem ejus Provinciæ sibi vindicando, existimat cogi a se posse et debere Principes Transylvanos, ut quoquo bellum contra Christianos ipse moverit, Principes Transylvaniæ junctis viribus, una cum ipso, Christianos populentur.

Tentavit id cum Principe Transylvaniæ Sigismundo Bathori Selimus, dum contra Rudolphum Imperatorem moveret. Et cum nec prece nec pretio flectere et a proposito deducere Turcam posset Sigismundus, maluit se jungere Imperatori et apertum Turcis bellum indicere, quam in clade ac vastitate Christianorum socium præbere.

Ulterius processum est tempore Principis Betlenii: nam et Valachiæ, et (Osmano bellum in Polonos movente) Polonis, armato exercitu imminere debuit Transylvanus jussu Ottomanni.

Quocirca usus jam legis instar factus est, ut quoties Turca Europæis Christianis bellum infert, Transylvanus opem ferre teneatur. Neque ego quidquam formidabilius in Principatu Transylvanico existimavi, quam subjectionem hujusmodi.

Nam si Princeps aperte abnuat subsidium, concitabit in se primum impetum Turcicæ potentiæ. Si annuat ac vastationis Christianorum particeps fiat, cum apud Deum facientes et consentientes vel cooperantes

[1] A dátum meghatározásánál alapul szolgált, hogy a II. Ferdinándhoz márczius 22-én írt fenti (870. sz.) levélben említett „solitarium scriptum“ alatt épen ezen (872. sz.) szöveg értendő, amelynek tehát márczius 22-ikén vagy talán már márczius 22-ike előtt kellett a fejedelemhez elküldetnie. A 872. számú iratra utalás van az alábbi 876. számú (márczius 30-iki) levélben is.

[2] Ennek okát lásd a fenti 870. sz. levélhez írt jegyzetben. A levélnek nincs sem külczíme, sem dátuma, sem aláírása.

pari pæna (sic!) plectantur, æternæ damnationis reum se facit. Quid autem prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur.

Mea igitur sententia hæc est.

Primo. Directe ac aperte denunciare Turcis, quod assistere Princeps nolit: aliud non est, quam sibi ac Provinciæ exitium procurare.

Secundo. Directe et aperte promittere vel præstare auxilium contra Ditiones Christianas: aliud non est, quam se æternæ damnationis reum constituere ac participem reddere omnium malorum, quæ in corpore et anima inferentur Christianis.

Tertio. Quod directe non potest declinari, id oblique declinandum judico. Et respondendum Kapucsi Bassæ: 1. Principem convocatis Statibus Transylvaniæ de re ipsa ac modo, tractaturum. 2. Principatum hunc exiguum (sic!), etsi (sic!) parum momentum adferre possit (sic!) rebus tanti Monarchæ, tamen habito statuum Regni sensu, Principem suo officio non defuturum atque sine mora militiam collecturum.

Dimisso cum hoc responso Bassa, existimo militem plurimum, qui poterit, colligendum, ut si quid Turca pro Moyse Szekely, vel alias, tentare velit, parati inveniantur Transylvani. Deinde existimo, donis ac muneribus devinciendos primores Portæ. Ad hæc: collectum habendo militem, moram ex mora nectendam, tempus trahendum, donis ac profusis largitionibus Abaza Bassam et alios deleniendos, ut moram excusent. Et semper in terminis generalibus bona verba dando, rem extrahere.

Quod si adventante Sultano, aliter fieri non posset, Principe domi manente cum potiore parte exercitus, promoveri posset pars exercitus in Moldaviam; deinde per placatos muneribus Bassas declarandum, Transylvaniam in faucibus Poloniæ esse: quod si Regnum illud invadant, magnum sibi imminere periculum etc. Rogandumque ac procurandum, ut ad Custodiam Danubii vel Valachiæ Transylvaniensis exercitus relinquatur, nec cogantur ire in Poloniam.

Id si obtineri non poterit, et vel una cum Turcis vastanda esset Polonia, vel vita et Principatus temporalis amittendus: ne æterna vita amittatur, præstat perdere omnia et animam salvare.

Ezen iratnak egykorú másolata, amely egész terjedelmében Pázmány Péter rendes másolójának kezeírásával van megírva, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1633—1634. évi fascic., fol. 146^{r}—147^{v}. Az irat hátán (147^{v}) régi írással ez a szó van írva: „Copia“. Fenti közlés e másolat alapján történik.

873.

1634. MÁRCZIUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Küldeni fog kocsit, amely Hmirát (?) Pozsonyba hozza. Tréfásan szemére hányja Hmira mulasztását, hogy olaszországi újságokat nem küldet neki.

Reverende in Christo Pater.

Literas R. V^æ^ una cum annexis accepi. Jubebo Provisori Posoniensi, ut currus submittat, ego quoque volente Deo statim post Pascha huc redibo.

Merito possum queri de R. V^a^, quod Italica nova non curet per aliquem accipi quothebdomadis (sic!) a Seposiis (sic!).

Quæso, emendet se: nec tantillum laborem ægre ferat. Oret pro me R. V^a^.

Posonii 30. Martii 1634.

R. V^æ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndo^ in Chr^o^ Patri, Joanni Hmyrra Societatis Jesu, Collegii nostri Ungarici Viennen. Regenti, P^ri^ nobis obser^o^ Viennæ.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Praygyűjtemény XXXIII. köt., 78^a^. lapon. Az egész levél (kivéve a külső címiratot) Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

874.

1634. MÁRCZIUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Pálhoz.

Köszöni a küldött énekes fiút; reméli, jó hasznát fogják venni Nagyszombatban, ahol a közeli húsvéti ünnepek alatt próbát fog vele tenni; a fiúnak ott azután tanulásra is lesz alkalma. Kéri a legfrissebb híreket gyorsan közölni, a kellemetleneket is.

Spectabilis ac Mag^ce^ D^ne^ Comes et Amice observand^me^.

Salute et officiorum addictissima commendatione præmissa. Istentől lelki és testi jókat kívánok kegdnek megadatni Asszonyommal és kegdnek minden jóakaróival egyetemben. Megadták az kegd levelét, és hogy

kegd az Discantista gyermeket is ide küldötte, igen jó néven vettem kegyelmedtől. Mivel itt ollyas Musica nincsen, még ez ideig meg nem próbáltathattam, de az mint látszik, jót reménlhetni belőle. Ha Isten Szombatban viszen (az minthogy az Husvét ünnepire oda akarok menni), megpróbáltatom, és leszen ott módja az tanulásban. És mivel ott is Isten tisztességére leszen, Isten is megáldja kegyelmedet és más occasiokkal én is megszolgálom kgdnek illyen jóakaratját.

Ez mellett kérem kegdet, continuálja eléhbi hozzám való szeretetét és jó akaratját, és ha mi jó hirei lesznek, közölje én velem is. Mivel pedig néha alkolmatlan dolgok is történnek, valamint az hirek érkeznek, aszerint irja meg kgd, igen jó néven veszem kgdtől. Asszonyomnak kgd ajánlja szolgálatomat.

Tartsa és éltesse Isten kgteket sokáig jó egésségben.

Posonii 30. Martii 1634.

Spect. ac Mag^{cæ} D. V^{æ} Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^{li} ac Mag^{co} d^{no} Comiti Paulo Palffy de Erdeöd, perpetuo Comiti de Marhek, Pincernarum Regalium Magistro Cameræque Hungaricæ Præfecto ac Sacr^{æ} Cæsareæ Regiæque Majestati Consiliario et Cubiculario etc. D^{no} et Amico observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., Lad. 3., fasc. 9., fr. 79. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

875.

1634. MÁRCZIUS 30.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A multkori levélben függőben hagyott dologra nézve küldi a király elhatározását tartalmazó, Pázmányhoz intézett levél mását. A lengyel király legújabb győzelme az oroszok felett talán lelohasztja a török harczi kedvét, aki egyébiránt otthon is el van most foglalva; Németországból is a császári sereg győzedelmét jelentik; a fondorkodó Wallenstein eltávolításától is jót vár. A király húsvét után Prágába indul rövid időre. A török unszolásokra azt a kifogást is tehetné a fejedelem, hogy a lengyel háborúba való eltávozás esetén Erdély a császári sereg ellen védetlen maradna; továbbá czélszerűnek véli a lengyel háború kitörése esetére a császár részéről színlelt hadi mozdulatokat tenni, hogy a fejedelem ezekre hivatkozva a lengyel háborúból kivonhassa magát.

Szolgálok kegyelmednek és Istentül minden jókat kivánok. Irtam vala minap kegyelmednek Réz Andrástúl, akarnám, ha az levelet megvitték volna. Ugyanakkor szorgalmatoson irtam ő felségének és kíván-

tam, hogy mutassa minden jóakaratját. Azért mire resolválta magát ő felsége, megérti kegyelmed az nekem irt levél mássából, melyet szórul szóra leirattam, az originalet nállam tartottam.

A Lengyel királynak minemü completa victoriája lett a Mosquák ellen, ha a Török meghallja, talám megtartozik. Más az, hogy a Portán is számtalan fogyatkozások és akadályok vannak.

Itt a mi kegyelmes urunk dolga is jobban foly. Nagy bizonnyal hozák tegnap, hogy egy harczon elvesztett a Vimari Herczeg.[1] És mivel eddig mind a békeség dolgába, mind a hadak viselésébe attúl az alattomba practikáló Valstaintul[2] volt akadék, talám ezután jobban adja Isten.

Ha ismét valami nagy akadék meg nem tartóztatja ő felségét, okvetetlen Húsvét harmad napján megindúl Prága felé, de ott nem késik, visszajő Bécsbe.

Kegyelmed gyakran tudósitsa ő felségét az állapatokrúl. És az előbbi irásomhoz[3] azt is addálom most: Hogy a több ratiok között talám azzal is élhetni, hogy ha kegyelmed kimegyen és az országot pusztán hagyja, interim innen felől bémehetnek. És mikor annak ideje leszen, ha kivántatik, talám nem ártana innen a Császár részérül is valami rözgölődésnek lennyi, szinte csak azért, hogy ez is mentség lenne. Tudom, többet is feltalál kegyelmetek. De az Erdélyt szinte úgy féltem, mint Győrt, és azon vagyok, hogy mások is azt itiljék.

Tartsa az Úr Isten kegyelmedet és áldja minden jókkal.

Posonba 30. Martii 1634.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Igen kérem kegyelmedet, adja értésemre, ha ez és az én előbbi levelem kegyelmed kezéhez jutnak. Én ezt a levelet meghitt jámbor szolgámtul Réz András uram kezébe küldöm késedelem nélkül.

[1] Bernát szász-weimari herczeg (1604—1639) előbb Gusztáv Adolf mellett vett részt a 30-éves háborúban, a lützeni ütközetben is, majd még ezen csata terén, a király halála után, átvette a fővezérletet és viselte 1634. szeptember 6-ig, a szerencsétlen nördlingeni csatáig, amely után utódja Baner lett, ő maga pedig 1635-ben franczia szolgálatba állott. Fent, a szövegben említett veresége hihetőleg a donauwörthi csata volt.

[2] Horn és Bernát szász-weimari herczeg, svéd generálisok, állottak (a csehországi Egernél) 1634. évi januárban szemben Wallenstein herczeg, császári hadvezérrel, kit a császár 1634. január 24-én másodízben is megfosztott, árulása miatt, tisztétől; majd 1634. február 25-én a császárhoz hű maradt ezredesek Wallensteint meg is gyilkolták. Wallenstein után a hadvezérséget II. Ferdinánd fia: III. Ferdinánd magyar és cseh király vette át, ki kisebb győzelmek után 1634. szeptember 6-án Nördlingennél weimari Bernát és Horn felett teljes győzelmet aratott, amely után a svédek feladták Dél-Németországot. III. Ferdinándnak tábornokai: Gallas (spanyol), Piccolomini és Aldringen voltak.

[3] Ezen „előbbi írás" alatt kétségkívül a fenti 872. számú irat („solitarium scriptum"!) értendő.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Gróf Kemény József gyűjteménye 290. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány, 73—74. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 82. l. 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 226. l. 2. j.

876.

1634. ÁPRILIS 6. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Rozsnyó érseki mezőváros tanácsához.

Egy hozzá folyamodó asszonynak házeladás körüli pörös ügyét a város pártolásába ajánlja; a város rendeljen ki az asszony részére ügyvédet, aki a bíróság előtt ügyét szorgalmazza.

Isten megáldjon benneteket.

Az includált Supplicatioból megértitek ennek a szegény Asszonnak (sic!) prætensioját, ki fogyatkozott és együgyü volta miatt dolgának elől-vitelére alkalmatlan. Requirálunk benneteket, hogy igazságában legyetek minden segitséggel neki. Isten hozzátok.

Selliæ 6. Aprilis 1634.

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Non obstante, hogy tempore venditionis domus, nem præhibeálta (sic!), ugyan törvénnyel láttassátok meg az dolgot és prokátort adjatok az szeginy asszonynak, a ki dolgát proponálja.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judici Juratisque Civibus Oppidi Nostri Rosnaviensis Nobis honorandis.

Ezen levél eredetije az esztergomi prímási levéltárban van: „Archivum Sæculare: X. nr. 583—600.“ felírású dobozban. Csak az aláírás és az utóirat Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

877.

1634. ÁPRILIS 15.

PÖSTYÉN.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Betegsége miatt Pöstyénbe jött; az itt átvett levélre majd a király követe, Bercsényi, útján fog választ adni. Bár a törököt az otthoni zavarok lefoglalják, mégis jó lesz vigyázni a lengyelországi háború netáni kitörésére. A fejedelem üzenetére a fejedelem követével küld választ. A fejedelem kérésére titkos jegyeket (chiffre) fog küldeni, a levelek szállítása iránt pedig Bercsényi fog biztos módról gondoskodni.

Illustrissime Domine Princeps, amice observandissime.

Kivánsága szerént való sok jókkal áldja meg Isten kgdet Asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetembe.

Ma hogy ide Pöstyénben érkeztem fájdalmas állapattal, megadá Réz András uram a kgd két rendbeli leveleit, melyeket szeretettel és böcsüllettel vettem. A mit szóval mondott, azt is meghallgattam.

Azért kegyelmednek egyebet most nem irhatok, hanem hogy ő felsége Császár urunk ablegatusa Bercséni uram kegyelmednek minden dolgokrúl bőségesen szól instructiója szerént.

A Spahioglanok és Jancsárok között való veszekedés, a Persának progressusával egyetembe, azt hiszem, visszavitte Custanczinápolyba a Törököt. De azért ugyan igen kivántatik az vigyázás.

Az kgd izenetinek két punctjába minemű consideratióim vannak, kegyelmednek megizentem Réz András uramtúl. A több dolgokban örömest fáradok a közönséges jónak oltalmába és a kgd szolgálatjába.

Kiváná Réz András uram, hogy valami czifrát küldjek kegyelmednek, mellyel secure irhasson gyakorta kgd az állapatokról, bár csak addig, mig az orientalis felhőt meglátjuk, hova fordul. Azért egy deákommal csináltatok ficto felle [1] eggyet, melyhez kgd hozzá adathatja, a mit akar. És Bercséni uramnak meg vagyon rendelve, hogy a kgd leveleinek ideküldésébe bizonyos módot rendeljen Cassán. Kivánom az Ur Istentül, hogy kgdet jó egésségben boldogul megtartsa.

Pöstyénben, 15. Aprilis 1634.

Illmæ Dnis Væ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] *Beke* „cito felfe"-t olvasott.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a gyulafehérvári gróf Batthyáni Ignácz-féle püspöki könyvtárban: No 5. IV. 4. jelzésű és „Codex Authenticorum“ czímet viselő kódexben, 185. sz. alatt. Közölte már e szöveget (némi eltérésekkel) *Beke A.*, Tört. Tár 1881. évf., IV. füz., 653. l. (és különlenyomatban is: Pázmány, Lippay és Esterházy lev. 15. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 82. l. 1. j., 290. l. 2. j.

878.

1634. ÁPRILIS 23.

NAGYSZOMBAT.

Sólymosi Péterhez.

Értesült Sólymossy leveléből az ő házasságkötéséről, a mennyasszony szüleit ő is (az érsek) jól ismerte. Jó kívánságát küldi. Az esküvőre nem jelenhet meg, sőt az időjárás miatt képviselőt sem küldhet.

Generose domine nobis honorande. Istentől kgdnek minden jókat kivánunk.

Az kegyelmed levelét, a melyből, hogy Isten kegyelmednek házastársat rendelt, kinek örvendetes napja is elközelget, elvettük és megértettük, és hogy ő szent felsége kegyelmednek oly böcsületes nembül parancsolt örök házastársat, igen akarjuk, kinek mi az eleit és az öreg attyokat is jól ismertük. Hogy azért Isten kegyelmednek adja lelkének nyugodalmas üdvösségére és kegyelmedet jegyesével egyetemben megáldja, szivből kivánjuk. Mely örvendetes vígasságos napra noha magunk, az mind kegyelmed jól tudja, el nem mehetünk, de ha az mostani üdőnek és igyenetlen állapotnak alkalmatlansági engednék, főember szolgáinkat szeretettel küldenők képünkben annak az kegyelmed örvendetes napjának tiszteletire. Mindazonáltal az miben most nem kedveskedhetünk, annak utánna is kegyelmedtül jó akaratunkat meg nem vonszuk. Tartsa Isten s áldja meg kegyelmedet egésségben.

Tyrnaviæ 23. Aprilis anno domini 1634.

Kegyelmednek jó akarója

Cardinalis Pázmán.

Kívül:

Generoso domino Petro Solimossy etc. nobis honorando.

Ezen levélszöveget a Szabolcs vármegye levéltárában (fasc. 52., nr. 13.) talált eredeti után közölte *dr. Komáromy András* a „Tört. Tár“ 1909. évi 1. füzetében. Fenti közlés dr. Komáromy publikációja után történik.

879.

1634. MÁJUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Draskovits Gáspárhoz.

Örömmel használta fel az alkalmat, hogy Páter Draskovits útján köszönthette a grófot. Buzdítja a grófot, tenné lehetővé zárdába lépni akaró horvátországi hajadonok kívánságának teljesülését, amely czélra igen alkalmas volna, ha dúsgazdag uradalmából egy Zágrábban állítandó Klarissza-zárdának alapítványul átengedné a vukovinai birtokot; ő maga (Pázmány) is hajlandó volna az építés költségeihez hozzájárulni.[1]

Illustris ac Magnifice domine Comes, fili observandissime.

Salutem a Deo et paternam benedictionem. Siquidem omnes occasiones libenter arripio, quibus syncerissimum animi mei affectum erga Dominationem Vestram et Illustrem ejusdem familiam declarare possim, ita nunc quoque gratissimum mihi accidit, per Patrem Draskovich, in Croatiam rediturum, Vestram Dominationem paterno affectu salutare, eique omnem a Deo felicitatem precari animitus.

Cœterum hæc ipsa affectio paterna et animi propensio stimulo mihi est, ea Vestræ Dominationi suggerere, quæ pro futura ipsius felicitate æterna, videntur esse proficua. Peto autem a Vestra Dominatione beneficium, quod in seipsum magis et familiam ejusdem, quam in eos, quibus illud conferendum esset, redundare videtur.

Plures in Croatia Virgines esse, quæ virginitatem suam Deo voverent et vitam Monasticam ultro acceptarent, dubium non est, si Monasterium Sanctimonialium ibidem haberetur. Scio Vestram Dominationem plurimis bonis et divitiis esse affluentem. Quam gratam rem Deo præstaret Mag^ca^ Dominatio Vestra, si pro fundatione Monasterii Sanctimonialium Zagrabiæ erigendi bona sua Vukovina Deo Omnipotenti, loco Sacrificii, offerret. Uberem certe a Patre cœlesti mercedem magnamque coronam reportaret, si filiorum loco, quibus jam videtur destitui, plurimas hoc pacto Deo consecraret filias. Quod quidem Vestram Dominationem, zelo et amore erga Deum, facturam liberaliter, nullatenus diffido. Et ubi ad hoc sanctum piumque ac salutare opus præstandum Vestræ Dominationis Magnificæ propensam voluntatem intellexero,

[1] Érdekes megjegyezni, hogy Pázmány felszólításának hamar foganatja lett, mert Draskovits Gáspár már 1635. július hóban (Dnica post festum S. Jacobi) a zágrábi káptalan előtt odaadományozza Száván túli vukovinai birtokát a Zágrábban felállítandó Klarissza-zárda részére. Lásd az erről szóló bizonyságlevelet az Országos Levéltár idézett helyén.

quicquid et ego circa ædificium Monasterii illius præstare potero, dabo operam, ut nihil ex mea parte desiderari videatur.

Servet Deus V^ram^ Dnationem Mag^cam^ diutissime felicem.

Posonii 2. Maii Anno 1634.

Illustris ac Mag^cæ^ D. V^ræ^ Addictissimus uti pater

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Illustri ac Mag^co^ d^no^ Comiti Casparo Draskovith de Trakostyan, Comiti perpetuo de Luttenbergh ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Cubiculario etc. Domino filio nostro observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. uti p. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban (Buda) a zágrábi Klarisszák zárdájának iratai között: fasc. 1., nr. 1. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

880.

1634. MÁJUS 3.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Közbenjárt a királynál a fejedelem előterjesztéseit illetőleg. Jövőre is ajánlja szolgálatait.

Illustrissime Domine Princeps.

Salute ac servitorum paratissima commendatione præmissa. Isten kegyelmedet minden kivánta jókkal megáldja. Az kegyelmed levelét megadta Pathay Sámuel uram és az kegyelmed privatim izent dolgait szóval megbeszélette (sic!). Én is ugyanakkor mingyárast írtam ő felségének, és ő felsége is mindenekre kegyelmesen resolválta magát, az mint kegyelmednek mindeneket referálhat Pathay uram. Én ennek utánna is, amiben tudhatok, kegyelmednek örömest igyekezem szolgálni és kedveskedni. Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben és szerencséltesse dolgaiban.

Posonii, 3. Maii 1634.

Illustrissimæ D^nat^ V^æ^ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Erdélyi levéltár limbusa, „Pázmány P. levelei“ felírású fasciculusban. Közölte már e levelet *Beke A.*: Tört. Tár 1881. évf., IV. füz. 652—653. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

881.

1634. MÁJUS 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Náményit rövid időre a Pázmáneumba visszaküldi. Hmira hallgat a hajóról és a hajóutazás költségeiről; úgy látszik, a gazdag Pázmáneum nem szorul a szegény érsekre, pedig már fürdőbe készül indulni. A Pázmáneum részére jó lesz kertet venni, de reméli, hogy ő maga is használhatja majd, míg él. A Sceposi urakkal egyezkedjék meg a levelek gyors kézbesítése iránt. Híreket kér.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Judicavimus expedire pro Namenio, ut sub disciplina adhuc aliquantisper maneat. Idcirco ipsum ad R. V^m^ remittimus. Valde cupimus, ut R. V^a^ ipsum pro sua charitate in Dei timore erudiat.

Nihil nobis scripsit de Navi et Naulo. Forte an abundantia Vestra inopiâ nostrâ non indiget? Ut ut sit, ego jam ad thermas abiturio. Nihil fieri poterit in absentia mea.

De horto cogitet, sed qui et nobis usui esse possit, dum eo imus. Credo non ita fore inurbanum (sic!) R. V^m^, ut mihi mea durante vita usum concedat (sic!),[1] si illic sim, proprietate penes vos manente.

Non diffiteor majorem aliquanto diligentiam desiderarem, ut literæ ad nos quothebdomadis mitterentur. Nullo id labore, nulla molestiâ R. V^æ^ fiet, si cum D^nis^ Sceposi conveniat, quo die hebdomadæ, qua diei hora illuc mittendum, ut literæ accipiantur. Destinet, qui destinato tempore adeat: ac ad me per occasionem mittat. Id rogo ne negligat. Ac si quid interim scriptione dignum, nobiscum communicet.

Valeat: pro me oret.

Posonii 8. Maii 1634.

R. V^æ^ Addictissimus

Cardlis Pazm. m. p.

Kivül:

R^ndo^ in Chr^o^ Patri, Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri^ Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honoran^o^ Viennæ.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban, Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 80^a^—80^b^. lapon. Az egész levél (kivéve a külső czímiratot) Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 214. l. 3. és 4. j.

[1] Úgy látszik, a „concedat“ előtt a „non“ szó kimaradt.

882.

1634. JÚNIUS 12. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A Propaganda Congregatióhoz.

A magukra hagyott erdélyi katholikusok lábraállítása végett kieszközölvén a királynál Simándi Istvánnak erdélyi püspökké való kineveztetését, kéri a Congregatiót: eszközölné ki a pápánál a pápai megerősítésnek díjmentes mielőbbi lebonyolítását, továbbá pedig utalványozna ki Simándi részére évi 200 aranyat.

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini Patroni observandissimi.

Cum afflicto hoc rerum statu, hæreseos grassante lue, tota passim Ungaria, gravia avitæ religionis orthodoxæ incommoda persentiscat, tum vero ea regio, quam Transylvaniam vocant, longe gravissima salutis detrimenta rerumque omnium, quæ ad animas spectant, difficultates, supra quam credi potest, in dies singulos experitur. Nam et Princeps ipse et Optimates ac omne fere vulgus in varias divisum sectas, non religionem solum, sed et nomen ipsum Catholicum, si fieri posset, extinctum vellet: et, si qui pauci admodum Catholici reperiantur, oves pastore destitutæ non modo tepescunt, verum etiam in vitia quæque ac sensim in ipsam nonnunquam nefariam hæresim magno bonorum omnium dolore prolabuntur.

Huic tanto malo, quantum quidem ego possum, occurrere dudum gestiens, egi apud Sacram Cæsaream Majestatem, ut velut Rex Ungariæ ejusmodi personam ad Episcopatum Transylvaniæ, legitime vacantem, nominaret, qui in ipsa Transylvania sedem figat muniaque Episcopalia, quantum temporis ac hominum conditio sinit, obeat, quod quidem multis retroactis annorum spatiis factum non vidimus. Nominavit itaque Sacra Majestas in Episcopum, Reverendissimum Dominum Stephanum Simandi, qui spiritu Apostolico, si etiam Martyrium subire necesse sit, primo quoque tempore in Transylvaniam concedere, quæque muneris sui erunt, pro virili exequi constituit.

Verum, Eminentissimi Domini, ut felix hoc initium felices successus nanciscatur, duo potissimum sunt, quibus Emin. V. atque adeo Sacra Congregatio mederi potest. Primum est, cum Sedis Apostolicæ in Episcopum confirmatio nominato Domino Transylvaniensi necessaria cumprimis sit, is vero ne obulum certi cujuspiam in Transylvania proventus, quin potius miserias et calamitates vitæque discrimina sperare possit: dignentur Eminentiæ Vestræ gravissima sua aucthoritate (sic!) efficere, ut confirmatio ipsius absque ullis sumptibus primo quoque tem-

pore in Cancellaria Suæ Sanctitatis expediatur. Alterum est, quoniam nominatus hic Dominus Transylvaniensis plane Apostolice, sola paupertate ac periculis stipatus, habitaturus in Transylvania est, ubi subsidium vix aut ne vix quidem ullum ipsi præstolandum: idcirco Sacra hæc Congregatio dignetur ei in annos singulos, ducentos vel amplius nummos aureos subministrare, quo et vitam ducere et munere suo, pro salute animarum, commodius perfungi possit. Quod utrumque ut Eminentiæ Vestræ pro sua singulari pietate ac liberalitate fieri curent, ego etiam Eminentias Vestras majorem in modum rogo atque obtestor, sacrasque Eminentissimarum Vestrarum (sic!) manus venerans, iisdem incolumitatem felicitatemque omnem ex animo precor.

Posonii die 12. Mensis Junii Anno 1634.

Eminentiarum Vestrarum Humillimus et obligatissimus Servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása, fennmaradt a Congr. de Prop. F. római levéltárában: „III. Lettere di Germania, Svizzera, Polonia, Russia, Ungaria e Vallachia. Anno 1634.", Vol. 76., fol. 157. Fenti közlés az eredeti után történik.

883.

1634. JÚNIUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Hmira, P. Nappi levelére, Pázmányéhoz hasonló választ írjon, melyet (nyitva) mellékel.

Reverende in Christo Pater.

Literas P. Nappi remitto. Scripsit mihi eodem sensu: quid rescripserim, R. Væ mitto literas volanter. Legat ac madefactam etiam apprimat obsignetque literas.

Rescribat R. Va eodem modo, quo ego scripsi. Valeat, pro me oret. Et si quid dignum scitu, scribat. Heri peracta processione, Navis movit hinc.

Posonii 16. Junii 1634.

R. Væ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek imént közölt eredeti példánya fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 82a. lapon. Az egész levél Pázmány kezeírása

884.

1634. JÚNIUS 24. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Írja, hogy a fiatal papot (Náményi?) meg fogja rendszabályozni, nem is küldi ki addig a lelkipásztorkodásba; épen így fog tenni egy másikkal, ki plébános és sellyei iskolaigazgató volt, ezt meg fogja plébániájától is fosztani. E levelét az érsek egy pappá lenni óhajtó ifjúval küldi, kit azonban inkább Rómába szeretne küldeni, kéri a római kollégium rektorát megkérdezni: elfogadná-e számfelettinek, 100 aranyat kész is (Pázmány) fizetni érette.

Reverende Pater.

Pax Christi.

Venit ad me Novus Sacerdos.[1] Doleo tam inhabilem esse. Sed bene mortificabitur, etiam ad exemplum aliorum negligentium. Neque enim ad Parochiam mittam. Nec subsidium dari solitum novis Sacerdotibus habebit facile. Sicut et unum alium, qui Selliensis Scholarcha erat, in ordinem redigo et Parochia privo, quia vino se dat. Omnino enim pauciores sacerdotes, sed bonos, etiam in tanta penuria, malo, quam plures et ineptos.

Juvenis, qui has defert, petiit Societatem antea, nunc cupit Alumnus meus esse. Ego mallem illum Romam ire, sed quia forte supernumerarius esset, rogo, R. V. mittat examen ipsius Patri Rectori Romano. Addat vero, quod si hunc ultra numerum acceptarit, ut Collegium non gravetur, Centum aureos Ungaricos mittam Collegio.

Cum enim sit insignis Nobilitate et (ut audio) ingenio, nollem illum negligere. Valeat, pro me oret.

Tirnaviæ 24. Junii 1634.

R. Væ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Rndo in Chro Pri Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti ac Alumnatus nri Collegii Viennensis Regenti, Pri nobis honoro Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXIII. köt. 82a—82b. lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 374. l. 2. j., III. köt., 217. l. 4. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései stb. III. köt., 1103. j.

[1] Lásd a fenti 1634. május 8-iki levelet, amelyből némi valószínűséggel következtethető, hogy ezen megrendszabályozandó pap Náményi volt.

885.

1634. JÚLIUS 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Pázmáneumból elbocsátott Újvári Mihály híreszteléseit és egyéb mende-mondákat felemlítve, kéri Hmirát, hogy a növendékeket csak az ő vagy az érseki vikárius előzetes tudtával bocsássa el, továbbá törekedjék a magyar növendékek iránt kissé türelmesebb lenni, ha talán kissé durvábbak is, mint a szlávok. Helyteleníti, hogy a Rómába szánt ifjak itt az országban szerteszét kóborolnak, az egyikről (Nagy Albert) közülök különben is azt gondolja, hogy betegsége miatt nem lesz alkalmas Rómába.

Reverende in Christo Pater.

Post salutem a D^no^. Quidam ex Collegio Viennensi dimissus nomine Mich. Ujvari implevit et Capitulum et alios ea fama, quod dimissionis suæ nulla fuerit alia causa, quam quod absoluto studio Philosophico, ne reliquum hujus anni tempus otio contereret, theologiam frequentare voluerit. Præterea magnis viris hic persuasum est, qui ad me retulerunt, R^tiam^ V^ram^, cum vel maxime faveat Sclavis Alumnis, Ungaros opprimit, unde et illi sex septemve Ungari, qui illic sunt, de abitu consilia capiunt.

Hæc sunt, quæ ad me allata sunt. Cæterum ego nec credulus nimium sum, nec altera parte non audita assensum præbere soleo. Verum est, me optare, imo absolute velle, ut ea, quæ circa dimissionem Alumnorum volente P. Provinciali statuta fuerant, exacte observentur, nec ex primo motu ullus Alumnus dimittatur, sed me quoque vel Vicarium de erratis dimittendi R^tia^ V^a^ præmoneat, ac tum demum si dimittendi erunt, dimittantur.

Deinde, optime fecisset R^tia^ V^a^, si ad me perscripsisset, occasionem et causam dimissionis istius, ut et ego scivissem, quid cum illo agendum foret. Denique rogo R^tiam^ V^m^: ne ab Ungaris Alumnis eam mansuetudinem desideret, quam in Sclavis experitur. Asperiores natura sunt Ungari, sed sensim cicurantur (sic!) et evadunt in meliores.

Ultimo. Alumnus nomine Albertus Nagy Romam a R^tia^ V^a^ destinatus nunc hic vagatur, sicut et Posgai, sed prior ille dicitur valde debilis complexione ac morbosus esse; quod si ita est, suadeo, ne Romam mittatur, ubi etiam robusti ac validi Juvenes vix durare possunt.

Atque ut verum fatear, mihi non placet, eos, qui Romam ire debent, ad hanc vagandi libertatem facultatem habuisse. Neque enim periculo caret ista libertas.

Valeat R^tia V^a.

Tirnaviæ 3. Julii 1634.

R^tiæ V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Chr^o P^ri, Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri Ungarici Viennen. Regenti Nobis honorando

Viennæ.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Praygyűjtemény XXXIII. köt., 85^a—85^b. lapon. Az egész levél Pázmány kezeírása, kivéve mégis a külső czímiratot. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 212. l. 3. j.

886.

1634. JÚLIUS 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Ne tartson Újvári áskálódásaitól, máris közölte vikáriusával, hogy Újvárit rossz viselkedése miatt a felszenteléshez nem bocsátja. A növendékek elbocsátására vonatkozó kívánságához azonban továbbra is ragaszkodik. Véleménye szerint az elbocsátáskor a növendékeket a rájuk költött összeg megtérítésére kellene kötelezni; vagy ha ezt nem tudnák és elbocsátásukat gonoszságukkal maguk okozták, más súlyos büntetéssel is kellene őket, példaadás kedvéért, sujtani.

Reverende Pater.

Nimium credula est R. V^a. Vester ille Ujvári quisquis sit, nec mihi de facie notus, et vel non vidi ipsum, vel si vidi, non agnovi; certe mecum locutus non est. Sunt imaginationes, quod aliqui in R. V^am male affecti sint.

Proponebant aliqui, ut Ujvári victum in mea domo haberet: non admisi. Imo per Vicarium significavi, me de ipso scire nihil velle: quippe qui tam male se gesserit. Nec me authore ad sacros ordines promovebitur. Hæc heri discedens Tirnaviæ D. Vicario dixi, qui mihi referebat, eundem Juvenem contumacem fuisse, etiam cum esset Alumnus

R. Væ. Sibi imputet R. Va, quæ ipsum recepit magna commendatione, imo pro ipso et D. Va Cancellarium aliquantum offendit.

Illud bene cupio, ne ex abrupto dimittantur Alumni, sed vel nos vel Vicarius præmoneamur. Deinde tam ampla forma dimitti, et a refusione expensarum absolvere, non credo consultum. Et aliquid hac de re cum Superioribus Societatis agendum censeo. Nam si quis adeo scelestus sit, ut tolerari non debeat, et refundere sumptus non possit, etiam ad exemplum cæterorum punire (sic!) gravius deberet.

Plura non addo. Gratias R. Væ ago, quod de Castrensibus aliquid scribat.

Valeat, pro me oret.

Posonii 10. Julii 1634.

R. Væ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Rndo in Chro Patri Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus nri Ungarici Viennen. Regenti Pri nobis honoro. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. kötet, 87a—87b. lapokon. Az egész levél, kivéve a külső czímiratot, Pázmánynak kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 213. l. 1. j.

887.

1634. JÚLIUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Betegsége miatt multkor maga nem írhatott, hanem csak Rákóczy sifrirozott írású levelét küldte át a királyhoz. A töröknek háborús szándékairól ellentmondó hírek és találgatások hallhatók; ő maga azt hiszi, hogy a török, ha most még nem is indul Lengyelország ellen, de Oláhországot és Moldvát fogja elfoglalni és így Lengyelország felé az útat előkészíteni. Jó lesz a lengyel királyt erre figyelmeztetni. De itt az országban is vigyázni kell a törökre; sajnos, utóbbi időben a határnak a török ellen való megerősítésére nézve nem történt semmi. A boszniai török előkelőségnek Pesten való összejövetele nem okozhat aggályt. Mégis jó volna a török szándékainak megtudakolása és időnyerés végett a törökkel már most tárgyalásokat kezdeni, Komáromon túl eső valamely helyen, úgy mint 5—6 év előtt is történt. Javaslatot tesz a kiküldendő biztosok személyei iránt.

Sacratissima etc.

Infirmitas mea non permisit, ut per D. Secretarium Ferenczffy nuper ad Mttem Vram scriberem, misi tamen per ipsum ea, quæ occultis literis ad me scripsit Princeps Transylvaniæ.

Non dubito, M^ttem V^ram plura ac certiora omnia de rebus Turcicis intelligere, quam perscribi a me possint. Video autem tam varia ac contraria a diversis scribi, ut nullum prorsus certum judicium prudenter a me fieri possit de re tota. Sunt qui constanter existiment Turcam Polonos tentaturum, alii Sclavoniam aut Maritima Venetorum in periculo esse existimant. Hic quidam Novæ Arcis obsidionem, alii Haydonicorum Oppidorum eversionem Turcis propositam existimant.

Ego vero, nihil vel utilius Turcis vel facilius existimo, quam quod si Polonos non invadent, Valachiam ac Moldaviam, id est, clavem Poloniæ ac Transylvaniæ occupabunt.

Pro tenui meo rerum usu existimarem valde necessarium esse, ut Ma^ttas V^ra (suppresso penitus Transylvaniæ Principis nomine) Serenissimo Regi Poloniæ intimaret, quid consilii apud Turcas agitetur, de Valachia et Moldavia occupanda, repræsentando, quam periculosum foret, si Turcæ Provinciam illam occuparent, ac hortari, ut noxios hos conatus prævertat Rex Poloniæ, et fortalitia, quæ Turcæ facere destinant, ipse Rex extruat.

Quod si M^ttas V^ra periculum aliquod imminentium Ungariæ Turcarum certo ex loco cognoverit, non dubito, quin pro innata sua clementia pro temporum præsentium conditione id factura est, quod ex usu communi sit. Certum est valde requiri, ut Generales Capitanei Confiniorum intra hosce tres potissimum menses suis locis resideant ac invigilent. Fatendum enim est, publicam vocem esse, nunquam minus accuratam confiniorum curam habitam, quam nunc, quæ res me vehementer angit, vellem enim, ut sub felici M^ttis V^ræ Regimine omnes intelligerent, nihil eorum prætermitti, quæ ad defensionem Confiniorum (hoc est Christianitatis) necessaria videri possunt.

Quod Turcæ Bosnenses Pesthum conveniant, hoc tempore insolitum non est. Nam a temporibus Solimanni, qui Budam cepit, quotannis Pesthum venire tenentur, omnes totius Bosniæ Equites honorarii. Consultissimum foret, si de commissione ac tractatibus cum Turcis ineundis negocium inchoaretur, deque loco ac tempore, quo Commissarii convenirent, ultro citroque (sic!) disputando aliquid temporis extrahere (sic!).

Interim, et quo Turca vires flecteret, appareret, intra duas tresve septimanas, et occasiones aliquid forte opportuni consilii suggererent. Mihi vero consultum videretur, ut iisdem in locis ac modis consimilibus ultra Comaronium (sic!) Commissarii convenirent ac tractarent, quibus quinque vel sex ante annos, ultra Comaronium ad Szőny tractatum fuit.[1]

[1] A szőnyi béke (1627. szeptember 12.) a Szőny és Komárom közt fekvő Forró nevű dunai szigeten köttetett meg.

Pro Commissariis aliquos ex Dnis Germanis deputandos existimarem eo modo, quo in memorata commissione. Præsidem autem Commissionis vel Dnum Cancellarium, vel Dnum Epum Agriensem designandum, et adjungendos ex Sclavonia Dnum Personalem, ex Ungaria Cisdanubiana Dnum Banffy, cum duobus vel tribus Nobilibus illarum partium peritis. Ex parte Ungariæ versus Civitates Montanas, Vice-Comitem Comitatus Barsiensis, cum uno duobusve Nobilibus. Denique ex Ungaria Superiori, quem Dnus Gralis Forgach idoneum existimaret. Ob multas tamen fisci Regii commoditates, ex Camera quoque Majestatis Vræ vel Dnum Emericum Bercseny vel Casparum Tassy interesse commissioni opportunum judicarem.

Hæc pro tenui meo discursu Mtti Vræ scribo: nam si intima negociorum penitus nossem, ulterius aliquid discurrere non intermitterem.

Deum oro, ut Mttem Vram etc.

Posonii 16. Julii 1634.

Cardinalis Pazman.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a bécsi cs. és kir. „Kriegsarchiv"-nak „Schriften-Abtheilung"-jában: 7. hónap 71. szám alatt. Fenti közlés ezen bécsi másolat után történik.

888.

1634. AUGUSZTUS 1.

RUDNA.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Ágyban fekve, betegen vette a fejedelem két levelét, a titkos írásút is. Nem tudja megérteni, micsoda resolutiókat vár a fejedelem a királytól, a Bercsényi által hozott levélben nem volt semmi, ami királyi elhatározást igényelt volna. Ha Rákóczy a hadi segedelmet érti, úgy biztosan számíthat a király segítségére, aki most nagyobb szerencsével hadakozik odakünn. Sajnálkozva újságolja Aldringen tábornok elestét. A budai törökök ellen Rudnáig előretolt nagy katonaságra nem volt szükség. A török császár hadi készülődéseiről még szállonganak a hírek. Maga érzi vénségét és betegeskedik, most savanyúvízkúrát folytat.

Illustrissime Princeps, Dne observandme.

Szolgálatom ajánlása után, Istentül kegyelmednek, Asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben, minden jókat szivből kévánok.

Noha az kegyelmed jámbor szolgája beteg ágyamban és nyomorult állapotban talált, mindazonáltal nagy szeretettel megolvastam mind az nyilván való levelét kegyelmednek, mind az titkos irást. És ő Felségének Császár Urunknak megjelentettem, az mit kegyelmed confidenter velem közlött. És ő Felségének szorgalmatos gondja volt arra. Írja

kegyelmed, hogy az minemű dolgokkal Bercséni uram visszajött kegyelmedtül, azokrúl hamar való resolutio kévántatnék innen a részrűl. Én nem egyszer, hanem ennyihányszor szorgalmatosan megolvastam, az minemű válaszszal bocsátotta kegmed Bercséni uramat, és amint ő kegyelme mondja, azt ugyan szórúl-szóra kegyelmed szavai után irta az kegyelmed asztalánál. De én abba semminemü dolgot nem találtam, a melyrül valami resolutio kévántatnék ő Felségétől. Mert kegyelmed mindeneket csak függőbe hagyott, és a jövendő eventusokra mutatván, sem a maga resolutióját ki nem nyilatkoztatta, sem pedig valami kévánságát nem jelentette, melyre Császár Urunknak resolutiója kévántatnék. És ez volt az oka, hogy én sem tudtam, miről kellessék ő Felségének resolutióját kévánni. Noha abba bizonyos vagyok, hogy valami lehetséges a kegyelmed és a több keresztyén fejedelmek oltalmára, azt ő Felsége el nem mulatja. És noha most a belső hadakozások nem kicsin akadékot szereznek, de Istennek neve legyen áldott, nem oly állapotba vagyon ő Felsége, hogy minden fogyatkozása nélkül tiz vagy tizenkét ezer embert nem adhatna, ha valahová a szükség kévánná. Ezelőtt egy héttel történetből ugy találták a szegény Aldringert[1] lőni egy musquetával, hogy mindgyárt szörnyű halált holt, noha semmi egyéb kár nem esett a hadába, de elég kár ilyen embernek elveszni.

Ide az emberek nagy armát inditottak vala, mintha Budánál ennyihány Bassaság volna. De semmi sem volt a dologba.

A török császár indulatjárúl annyi sok különböző vélekedések és hirek vannak, hogy az ember nem tud mit hinni. Az Ur Isten zabolázza meg a keresztyénség ellen való gonosz igyekezetit.

Engemet a vénség és a több sok nyavalya teljességgel lenyom. Most a savanyú vizitalhoz kötelezének a doctorok. Ugy legyen minden dolog, a mint az Ur Isten akarja.

Tartsa és áldja meg Isten kegyelmedet jó egészségben.

Rudnæ 1. Augusti 1634.

Ill^mæ D^nis Vestræ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Illmæ D. V. Am. ad. s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Erdélyi Levéltár limbusában, „Pázmány P. bíbornok levelei" felírású fasc.-ban. Közölte már e levelet *Bekè A.*, Történelmi Tár, 1881. évf. IV. füzet, 655. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Joh. Aldringen (Altringer) osztrák tábornok, ki Tilly, majd Wallenstein halála után egyideig a főhadvezéri tisztet is viselte, 1634. július 22-én Landshut védelme közben (a svédek ellen) esett el.

889.

1634. AUGUSZTUS 2.

RUDNA.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

(Részben titkos jelekkel írt szöveg. Megfejtésük zárjelek közt, a jelek után.)

Tegnapi dátumot viselő levelének elküldése előtt ismét levelet kapott a fejedelemtől, melyre most felel. Köszöni érdeklődését egészségi állapota felől. Okát adja, miért nem felelt a fejedelemnek három régebbi levelére. Ismétli, amit már augusztus 1-jei levelében megjegyzett, hogy a király és ő nem tudják, mire nézve vár a fejedelem királyi elhatározást.

Illustrissime Princeps, Domine observandissime.

Istentül kegyelmednek kivánok minden jókat. Immár megirtuk vala az első levelet, és Klobotiski által akarók elküldeni kegyelmednek, mikor érkezék az kegyelmed levele. Kegyelmednek megszolgálom, hogy jó akarójáról el nem felejtkezik és egésségem felől is tudakozik, melyrül egyebet nem irhatok, hanem hogy az én Istenem naponként való sok nyavalyákkal szólit, hogy ebből a rosz világból kiköltözzem, kiért az én Uramnak nagy hálákat adok, és az ő szent malasztjával igyekezem, hogy készen találtassam a kimulásra.

Az kegyelmed leveleire, úgy vagyon, nem adtam választ mindenikre. Elsőben az 31. Maii költ levelére kegyelmednek azért nem irtam, mert noha abba offerálja kegyelmed magát, hogy Palatinus urammal concordálni akar, és a tiz ezer tallért megadni, de arra halaszt kegyelmed, hogy meghitt szolgáját küldi ezen dolog felől hozzám. Azért arra várakoztam, és soha senkinek csak az jelenséget sem adtam az kegyelmed ajánlásáról, holott kiváltképpen valami modalitásokat láttatik kegyelmed kivánni, melyeket ki nem jelent. Azért ebben kegyelmedtől várok. Azonkivül két rendbeli levelét vettem kegyelmednek, mindenikben említi kegyelmed a Bercsényi uram által való punctumokra a resolutiot. Sem szememnek, sem emlékezetemnek nem hittem, hanem kétszer-háromszor is in specie azon irást előhozattam Bercsényi urammal, melyet kegyelmed a maga asztalán iratott vele. De én igazat irok kegyelmednek, semmit azokba nem találtam, a mirül ő felségének resolválni kellene magát. Mert azokba kegyelmed nem resolválván semmire magát, csak in pendenti hagyott mindeneket és generalitásba maradt. Én azt kivánnám, hogy kegyelmed declarálná magát, mibe és minemü resolutiot kivánna kegyelmed ő felségétűl. Mert ugy tudnám én is ő felségét informálnom és sollicitálnom, kit el sem mulatnék. Tudom is bizonnyal, hogy ő felsége tehetségét meg nem vonja, csak mibe, mint és mi móddal kivántatik az ő felsége jó akaratja.[1]

[1] Itt, úgy látszik, kimaradt valami; talán e szó: „értse" (t. i. ő felsége).

Az elébbi kegyelmed 15 7 19 15 27 4 22 33 27 9 5 42 11 9 11 15 (olvasd: „titkos levelét“) ő felségével közlöttem, és a miben én itiltem, hogy M 17 33 5 6 7 15 2 40 15 (olvasd: „ő felsége segíthet“) megirtam és azt el sem mulatta, hanem 10 36 4 40 6 5 9 29 5 39 (olvasd: „az kegyelmed“) nevét titkolván irt. Igen kérem kegyelmedet, hogy mikor oly dologról ir kegyelmed, jelentse meg röviden 27 29 7 41 5 és 18 29 3 29 22 39 32 9 (olvasd: „mibe és mi móddal“) lehet innen 26 33 40 6 3 15 33 11 6 (olvasd: „segitség“), valami én tőlem lehetséges, mindent igazsággal megcselekszem. Az mostan küldött 18 7 37 10 33 31 32 4 18 (olvasd: „irásnak“) sommáját is megjelentem. De ha megkérd M 29 7 41 40 (olvasd: „ő felsége mibe“) és mint kelljen M 26 37 40 33 8 9 4 2 10 9 31 7 (olvasd: „ő felségének resolválni“) 29 32 6 15 32 15 (olvasd: „magát“), nem tudok mit mondani. Azért világosság kivántatik, hogy értsük a kívánságot, azonnal is izentem kegyelmednek Klobusitzkitül. És e mellett kérem az Uristent, hogy kegyelmedre terjessze áldását. Arra pedig igen kérem kegyelmedet, hogy az M 3 31 39 14 9 10 15 7 1 37 27 25 (olvasd: „az ő felsége indulatjára“) vigyázván 7 37 38 21 32 (olvasd: „irjon“) és bizonyosan 29 56 4 14 9 39 12 4 (olvasd: „megküldik“).

Rudnán 2. Augusti 1634.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Erdélyi Levelek limbusában „P. P. bíbornok levelei“ felírású fasc.-ban. Közölte e levelet *Beke A.:* Tört. Tár 1881. évf., IV. füzet, 656—657. l. A chiffre-ek megfejtését *Beke* után közöltem; magát a levélszöveget azonban az eredeti alapján.

890.

1634. AUGUSZTUS 5. *Kiadatlan.*

RUDNA.

Az esztergomi káptalanhoz.

Szívesen elintézné a Jakusics György által tett birtok-határkérdést, de az ahhoz szükséges oklevelek a pozsonyi levéltárnak egy, csak az érsek közbejöttével megközelíthető részében őriztetnek, már pedig betegsége akadályozza most ebben; jogi tanácsra is volna előbb szükség. A dolgot tehát egyelőre elhalasztandónak véli.

Reverendissimi et Admodum Rdi Domini Fratres observandi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Transmisit ad Nos D^nus^ Jakusith literas, vigesima quinta Julii scriptas, et sane gratissimum Nobis esset, quamprimum negotium illud limitum rectificare. Cæterum,

cum nos de hac re præmoniti ante non fuerimus, literas in Archivo Posoniensi existentes habere nunc nullo modo possumus, siquidem eo loco sunt, quo nemini sine nobis accessus patet.

Præterea, non est ea sanitatis nræ constitutio, ut rebus hujusmodi nunc attendere possimus. Neque sine aliqua Jurisperitorum informatione prævia quicquam agi potest, ut taceam et messis et insurrectionis, toties sollicitatæ, impedimentum.

Per Nos igitur impedimentum non erit, quominus opportuno ac competenti termino res tota complanetur.

Fœliciter valere vras Dominationes optamus earundemque precibus nos commendamus.

Datum in Rudna 5. die Augusti. Anno 1634.

Dominationum vrarum Addictissimus Fr.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendissimis et admodum Rndis Dominis N. N., Venerabili Capitulo Metropolitanæ Ecclæ nræ Strigoniensis, Fratribus in Chro obser.

Tyrnaviæ.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Caps. 14. Eccl., fasc. 3., nr. 14." Fenti közlés az eredeti után történik.

891.

1634. AUGUSZTUS 9.

TÚRÓCZ.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Ujságolja Regensburgnak III. Ferdinánd ifjabb király által való felszabadítását, továbbá a szász választófejedelemnek és Baner svéd generalissimusnak prágai vereségét, ami a szász fejedelmet béketárgyalásokra is késztette. Rákóczy tehát bízhatik a király segítségében. Kérdezi, igaz-e, hogy a szultán Székely Mózest kitüntetésben részesítvén, sereg kíséretében Erdélybe küldi.

Illustrissime Princeps Dne Amice obsme.

Sok jókkal áldja meg Isten kegyelmedet.

Az Ur Isten Ratisbonát király urunk kezébe adta, és a Duna totaliter megszabadult. A hadak is immár tovább mennek és az ellenséget felkeresik.

Az Saxoniai Elector a swedusok generalisával Panierral[1] Prágához ment vala. Oda érkezvén az ő felsége hadai, melyeket Ratisbona alól

[1] Baner János svéd tábornok, 1634—1641-iki főhadvezér.

és Sleziából küldöttek, a Fejér-hegyen öt nap vittak, és az ellenségben annyi kár esett, hogy éjjel nagy csendességbe ellopta magát és Saxoniába ment.

Ezek igy lévén, bizonyosan hiheti kegyelmed, hogy jobb módja és nagyobb alkalmatossága leszen ő felségének; hogyha kivántatik, Magyarország segitésére elegendő népet küldhet. A Saxoval valo békeség is tractáltatik, és nekem belső helyről irják, hogy bizonyoson végbe megyen.

Ide oly hir futamodott, egy török irja Budárul, hogy a török császár Székely Mózesnek fejedelmi kaftánt adott, és török segitséggel Erdélyre akarja küldeni. Én ezt nem hihetem, mivel a kegyelmed levelébe semmi afféle félelmes dolgot nem látok. Kérem kegyelmedet, tudósitson, amirűl szükségesnek itéli.

Kérem az Ur Istent, hogy kegyelmedet igazgassa minden dolgaiba és atyai gondviseléssel oltalmazza.

Turóczba, 9. Aug. 1634.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Erdélyi Levéltár limbusában, „Pázmány P. bíbornok levelei“ felírású fascic.-ban. Közölte már e szöveget *Beke A.*: Tört. Tár 1881. évf., IV. füzet, 659. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

892.

1634. AUGUSZTUS 14. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

Homonnai Drugeth János grófhoz.

A Homonnayhoz menő Páter Szőllősy útján küldi e levelet. Hivatkozással H. atyjának a Homonnán állított jezsuita-kollégium alapítása körüli buzgalmára és Homonnay János által is ifjú korában mutatott érdeklődésére, buzdítja a grófot a kollégium fenntartására és felvirágoztatására.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes observandissime.

Szolgálatom ajánlása után kegyelmednek, mint szerelmes fiam uramnak, kivánok az Úr Istentől boldogságos jókat. Mivel kegyelmedhez megyen a Pater Szőllősy, nem akarám én is ezt a jó alkalmatosságot elmulatni, hogy a kegyelmed és asszonyom ő kegyelme s kegyelmed szerelmes gyermeki egészségéről ne tudakozódnám, kérvén kegyelmedet, hogy arról nekem is kedves hirt irjon kegyelmed.

Tudom, kegyelmednek nyilván vagyon, minemű nagy zelussal kezdé a homonnai Collegiumot a kegyelmed boldog emlékezetű atyja, gróf Homonnai György uram. Jut eszemben az is, mely nagy készséggel és jóindulattal törekedék kegyelmed a háború után, hogy a Páterek visszamenjenek régi lakott helyére.

Azért én is kgdet szeretettel kérem, hogy mind a jó emlékezetű atyjának nyomdokát, mind pedig a maga ifjúságának szép indulatját követvén, azt a collegiumot necsak előbbi fundatiója szerint megtartsa, hanem öregbítse is. Mert úgy hiszem bizonyosan, hogy annak a földnek nagy lelki hasznára leszen az a Collegium és kegyelmednek is öregbiti boldogságos koronáját.

Az Úr Istent kérem, hogy kegyelmeteket szent lelkével megáldja és minden jóra vezérelje.

Datum ex Turócz 14. Augusti 1634.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany.

Ezen szöveget a homonnai levéltárban talált eredeti példányról *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (Múzeumi könyvtár 1277. F. H., VIII. k., IV. f., 23. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

893.

1634. SZEPTEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Miután Csáky István az őt megillető modor-városi 800 frt évjáradékról lemondott, azon feltétellel, hogy helyébe megkapja zálogba a Szendrő várához tartozó birtokot, úgy, hogy visszaváltás esetében az évjáradéknak megfelelő tőkét megkapja, Pázmány ajánlatot tesz ezen tőkének azonnali letevésére, ha egy Pozsonyban állítandó seminarium czéljaira a király átengedi a 800 forintnyi évjáradékot. Csáky kötelezte is magát, hogy visszaváltás esetében az évjáradékra többé nem reflektál, beéri a tőkével.

Sacra Majestas Cæsarea.

Exponit Cardinalis Pazmany, pro Religionis incremento et Ecclesiæ Posoniensis decore ac subsidio, cupere se Alumnatum decem vel duodecim Clericorum erigere Posonii.

Intellexisse vero a Magnifico Stephano Chiaky, se pro bonis quibusdam ad Arcem Szendrő spectantibus, Majestati Vestræ resignasse Censuum (sic!) Oppidi Modor, annuorum octigentorum Rhenensium.

De hoc Censu ex gratia Majestatis Vestræ alicui donando quum agi intelligat dictus Cardinalis, supplicat Majestati V^ræ^, ut ad hoc potius

opus pium, ab ipso applicandum, Majestas V^ra^ Censum istum, in perpetuum assignari faciat: Capitalem summam illius census Cardinalis deponet sine more Posonii, vel in Nova Arce, ita ut dimidium in parata pecunia, dimidium in frumento exsolvat. Dictus vero D^nus^ Chiaky coram D^no^ Bercseny Consiliario Ma^ttis^ V^ræ^ se obligavit ac authenticam ea de re fassionem facturum obtulit, quod dictum Censum rehabere non curabit, dummodo summa Capitalis ipsi exsolvatur, quando bona ad Arcem Szendrő spectantia redimentur.

(Aláírás nincs.)

Kivül:

Ad Sacram Cæsaream Majestatem Memoriale

Cardinalis Pazmany.

Ezen levélnek Pázmány írnokának ismert írásával írt eredeti példánya (emlékiratokon az aláírás gyakran hiányzik vagy legalább ritkán sajátkezű) fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1634. évi október havi csomóban, október 16-iki dátum alatt. A m. kamara már szeptember 30-án pártoló véleményt terjesztett ez ügyben a király elé. Fenti közlés az eredeti után történik.

894.

1634. SZEPTEMBER HÓ (?)

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Bízik abban, hogy a török veszedelem elvonul; Lengyelország ellen is csak kis haderőt tudott harczba küldeni a török. Tehát Erdélyt nem kell most a töröktől félteni; a portához küldött erdélyi követ Murtezán pasánál sikert érhet el ily körülmények közt. Jó lesz mégis készen állani.

Illustrissime D^ne^ Princeps.
Amice et vicine obs^me^.

Szolgálatom ajánlása után, Istentől kegyelmednek minden jókat kívánok. Oly bizodalmom vagyon Istenben, hogy az törököt megzabolázza. Mert oly derék erőt nem küldhetett a lengyelekre, a mineműt szokott egyébha. Mivel a perzsa igen sarkalja, és magok között sem igen jól vannak.

Ide az a híre, hogy Mikó Ferenczet küldötte kegyelmed Murtezánhoz; úgy hiszem, azt is könyű lekötni, kiváltképen ha megérti, hogy innen is vigyázás vagyon Erdélyre, és kész hadak vannak a végek felé. Más az, hogy vagy a török meg nem békéllik a lengyellel, és úgy bizonyos, hogy Erdélybe nem csap; vagy megbékéllik, és ahoz üdő és tracta kívántatik. A tél is majd rajtok leszen. Azért úgy tet-

szenék, hogy Erdélyt nem kellend féltenünk. Értém, hogy kegyelmed is jó vigyázásba vagyon, ki bizony kivántatik is.

Én kegyelmednek jó akarója maradok, és ha tudok valamibe, örömest kedveskedem is kegyelmednek.

Illustrissimæ Dnationis Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Erdélyi Levéltár limbusa: „P. P. bíbornok levelei" felírású fasciculusban. Közölte már e szöveget *Beke A.*: Tört. Tár 1881. évf., IV. füz. 661—662. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

895.

1634. SZEPTEMBER 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Felkéri a bíbornokot, kényszerítené a munkabeszüntetéssel lázongó wsetini jobbágyokat a császári adólevélben reájuk rótt és általuk is elvállalt jobbágyi kötelezettségek teljesítésére.

Eminentissime ac Rssme Princeps, Domine Patrone observandissime.

Cognoscet Eminentia Va ex eorum, quos destinavi, relatione, quid tumultuosi Vsetinenses prætendant, contra morem, et a Sua Majestate diplomate firmatum, et ab iisdem subditis per Reversales stabilitum et usu roboratum.

Eminentiam Vm valde rogo, ut pro sua authoritate ad obsequium ipsos cogat. Ego enim nec latum unguem a Cæsareo diplomate recedere possum: præsertim, cum hac tumultuatione aliquid extorquere et periculosi exempli foret et majora mala generaret.

Eminentiæ Væ manus demisse veneror, ac eidem a Deo fælicitatem adprecor.

Posonii 5. Septembris 1634.

Eminentiæ Væ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egész terjedelmében P. P. kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1633—1634. évi fascic., fol. 138r—138v. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 268—269.

896.

1634. SZEPTEMBER 11.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Részletesen ír a III. Ferdinánd ifjabb király által a svédek felett Nördlingennél kivívott fényes győzelemről. Ezzel a császár karja felszabadult és az országban is többet tehet majd, Rákóczy érdekében is. A titkos írású mellékletben értesíti Rákóczyt, hogy a császár most hamarjában nem küldhet katonát segítségére, mert Németországban az ifjú király döntő csapásra készül a svédek ellen, de Rákóczy újabb kérése esetén meg fogja sürgetni a császári katonaság küldését.

Illustrissime Dne Princeps, Amice et vicine obsme.

Isten kegyelmednek kivánta jókat adjon. Ennek az holnapnak hatodik napjára Norlinga [1] mellett generalis conflictussal megütközött király urunk az ellenség hadával, mely igen sok felöl egybe gyülekezett volt, és öt órától fogva tizenegy óráig erős harczok volt. Az Úr Isten kegyelmesen a diadalmat király urunknak adta. Vaimari herczeg halálos sebbel, Hornnal és Kraszszal s több sok főrendekkel rabságba estek. A gyalogot vagy levágták vagy [2] fogva vitték mindenestül. Kétszáz zászlónál többet nyertek, minden lövő szerszámmal és tábori eszközzel. A kik a lovasok közül elszaladtak, nyolcz ezer lovast küldött utánnok király urunk.

Elég nyomoruság, hogy a keresztyén vér, melyet a pogány ellen kellene tartani, egymással ontatik. De bizonyos, hogy Császár ő felsége nem oka ennek, mivel mindenkor a békeségre hajlott. Tovább mit ad Isten, az ő szent kezébe vagyon, kitül méltó Szent Dáviddal kérnünk: Dissipa gentes, quæ bella volunt.

Ha a szükség kivánja, immár jobb módja leszen ő felségének az előttünk való dologba.

Igen kérem kegyelmedet, legyen Forgácz urammal jó correspondentiába, ő kegyelme sem leszen idegen. Én is jó néven veszem kegyelmedtől, ha tudósít az török állapatjárul.

Tartsa Isten kegyelmedet egészségben.

Posonii, 11. Septembris 1634.

Illustrissimæ Dis Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] Értendő a nördlingeni ütközet, melyről már fent (1634 márczius 30. levél Rákóczyhoz) szó volt.

[2] *Beke Antal:* „vagy lovasok úgy"-ot olvas.

TITKOS JELEKKEL ÍRT MELLÉKLET FENTI (1634. SZEPTEMBER 11.) LEVÉLHEZ.

(Egy a szeptember 11. levélbe fektetett papírlap egyik oldalán.)

Ha elébb jelentette volna kgd ily világoson 4 7 14 32 31 33 25 8 6 10 15 M 17 25, 36, 31 40 29 11 15 6 3 32 9 20 6 4 42 9 39 5 33 41 12 27 31 40 29 15 11 15 volna késedelmet.

De most az 19 2 32 39 10 4 29 21 5 33 36, 18, 11, lévén 18, 32 36 6 34 10 1 8 9 8 6 31 32 4 2 29 5 37 15 40 9 11 8 39 10 29 5 (?) 31 31 7 nehéz, hanem M 17 7 37 15 47 37 25 27 31 32 4, hogy válogatott 27 41 37 32 6 20 15 és 21 1 5 6 35 11 37 5 33 küldjön. Bizony dolog, hogy most vagyon 26 7 29 13 5 39 7 29 40 31 27 15 14 29 mert az ellenséggel szembe szállott Norlingánál a király, és úgy tetszik generalis 19 35 15 4 8 18 36 5 15 9 5 33 36 40 31. De M 19 7 6 5 31 7 8 19 10 4 25 37 32 25 10 9 vagyon R-hez.

21 7 31 5 31 kegyelmed 19 31 5 a 1 5 99 26 34 40 31 csak azok legyenek 21 76 10 36 25 14-kegyelmedhez 27 4 7 26 4 4 18 8 15 5 9 22 33 40 4.

Az I-nek hagyva vagyon 27 19 2 8 6 34 7 8 9 30 22 37 37 18 11 33 13 8 31 39 5 10 9 20 31 kegyelmeddel, azért bátran írhat kegyelmed.

26 15 14 3 9 8 33 3 30 33 22 31 kegyelmed, hogy tudjam 18 33 36 22 3 7 6 10 9 29 32 36 15 25 15 31 7, ha 4 59 33 3 5 15 15 27 11 15 31 7 10 36 31 5 29 40 15 11 4 5 15.

A titkos jeleknek *Ötvös A.* (Rejtelmes Levelek) és *Beke A.* nyomán (Tört. Tár 1881. évf. IV. füz. 663 l.) való megfejtésével ezen szöveg így szól:

Ha elébb jelentette volna kegyelmed ily világoson *kévánságát, ő felsége az német gyalog küldésbe nem tett* volna késedelmet.

De most az *hadak messze* lévén, *az gyalogsággal hertelen oda menni* nehéz, hanem *ő felsége írt királynak,* hogy válogatott *brugot és fegyverest* küldjön. Bizony dolog, hogy most vagyon *impedimentum,* mert az ellenséggel szembe szállott Nordlingánál a király, és úgy tetszik, generalis *ütközet leszen.* De *ő felsége igen jó akarattal vagyon* R-hez.

Innen kegyelmed *ne féljen,* csak azok legyenek *igazak* kegyelmedhez, *kik kötelesek.* Az I-nek hagyva vagyon, *hogy jól correspondeáljon* kegyelmeddel, azért bátran írhat kegyelmed.

Tudósítson kegyelmed, hogy tudjam *szorgalmaztatni* ha *kell és siettetni a németeket.*

Ezen szövegeknek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása (a chiffre-ek is), fennmaradt az Országos Levéltárban: Erdélyi Levéltár, Limbus, „Pázmány P. bíb. levelei“ felírású fasciculusban. Közölték már e szövegeket *Ötvös* (i. m.) és *Beke A.* (i. h.). A chiffre-ek megfejtésében az ő közlésüket követtem, maga a fenti nyilt és titkos szöveg közlése az eredeti alapján történik.

897.

1634. SZEPTEMBER 12. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kitörő örömének ad kifejezést a győzelem felett, melyet az ifjabb király a svéd „rablók“ felett aratott. Nyilvános hálaadásokat fog elrendelni az összes templomokban.

Augustissime Cæsar, Domine benignissime.

Calamo exprimere non possum, quantam animo ceperim voluptatem ex Regia Victoria, quam felicissimis Majestati Vestræ auspiciis, Serenissimus Rex Hungariæ et Bohemiæ, ex hoste potentissimo reportavit, spemque vel honestissimæ ac Deo gratæ pacis vel plenæ Victoriæ, de Suecicis prædonibus, aperuit.[1] Atque imprimis Deo Sabaoth, hoc est, exercituum Domino, quas pectoris angustiæ capiunt, gratias ago, quod preces servorum suorum exaudiverit ac inimicum, tot felicibus successibus inflatum, depresserit: faciamque, ut in omnibus Ecclesiis solennes Deo gratiæ agantur. Deinde vero misericordissimum Deum ardenter oro, ut quam cœpit Victoriam, eandem ad exaltationem Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, ad quietem publicam populorum, ad æternum Majestatis Vræ ac totius Domus Austriacæ decus atque gloriam, cœpto favore prosequatur. Meque Majestatis Vestræ gratiæ commendando, eandem felicissime valere animitus precor.

Posonii. 12. Septembris Anno 1634.

Sacratissimæ Mattis Vræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Sacratissimæ Romanorum Imperatoræ ac Germaniæ, Hungariæ Bohemiæque etc. Regiæ Majestati etc. Domino dno clementissimo.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hausarchiv“, fenti dátum alatt. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Ez kétségkívül a nördlingeni győzelem volt, amely 1634. szeptember 6-án történt.

898.

1634. SZEPTEMBER 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány első ellen-tiltakozása Eszterházy nádor protestatiója ellen az esztergomi (nagyszombati) káptalan előtt.

Nos Capitulum Eccliæ Metropolitanæ Strigonien. Memoriæ commendamus per præsentes: Quod Eminentissimus ac Rmus dominus Petrus miseratione divina S. R. E. tit. S. Hieronymi Presbyter Cardinalis a Pazmany etc. dnus et Prælatus noster benignissimus, nostram personalem veniens in præsentiam, per modum solennis Protestationis notificare (?) et detegere curavit in hunc modum:

Quod cum Illsmus dnus Nicolaus Ezterhasy Regni Ungariæ Comes Palatinus, proxime præterito Mense Augusti, solemnem quandam Protestationem [1] in locis compluribus fieri curasset; ne futuris temporibus ex hujusmodi protestatione, in Protocollis extante et notam graviorem apud posteritatem subeant, qui accusantur, et Juribus ac libertatibus Patriæ præjudicium generetur: Ipsi Dno Archi-Episcopo, tamquam Primati Ungariæ, incumbere ut præcaveat. Nam si dnus Palatinus absque suggillatione aliorum, de sua tantum innocentia protestatus esset, tollerari id poterat. Sed imprimis conjunctim Regiam Majestatem et omnes omnino Regnicolas, ut levissime dicam, indigne et immerenter traducit, dum ait, torpore et negligentia eorum, quibus prospicere indemnitati Patriæ maxime incumberet, ultimum exitium pati. Quibus verbis eos designat, quibus maxime incumbit Patriæ defensio. Cum igitur nemini magis incumbat, quam Regiæ Majestati, in Protocollis extare voluit D. Palatinus, Regem nostrum, imo Patrem Vigilantissimum Patriæ, torpore ac negligentia pressum, salutem Patriæ, hoc est, officii ac obligationis suæ rationes negligere. Id ipsum scelus universis applicat, qui ad requisitionem D. Palatini in arma non consurrexerunt. Deinde seorsim Regiæ Majestatis Consiliarios, et per latus illorum, Regiam Majestatem gravissime taxat, dum ait, se quidem repræsentasse Regiæ Mattı pericula Patriæ, nihilominus ob consilia nonnullorum, qui et facultate et authoritate præditi sunt, et quibus defensio Patriæ merito incumberet, non factum, quod factum oportebat: Quasi vel Regia Mattas, tot

[1] Az Eszterházy és Pázmány közt való kölcsönös tiltakozások sorrendjét Eszterházy kezdte meg 1634. augusztusban (feria IV. „post festum glor. Assumpt. Dei p. Virginis"). V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 91. l.

annorum gubernatione exercitata, perniciosis Consiliariis incaute aures daret; vel Consiliarii, et amoris Patriæ et officii sui immemores, ea consilia suppeditarent, quibus Patria pessum iret: Tam falsa accusatione gravari, et Protocollorum perpetuitate traduci tot ac tales, d^no^ Palatino ætate, dignitate, experientia, prudentia, multis gradibus superiores, non solum Justitiæ, sed et Urbanæ humanitati adversatur.

Cur status Regni ad requisitionem D. Palatini non consurrexerint, vera ac justa causa triplex est. Prima. Quia D^nus^ Palatinus binas hoc anno Insurrectiones publicavit. Primam quidem ea de causa, quod Cæsarea ac Regia Majestas, Pragam profecta, longius a Regno absit. Ne igitur aliquid inopinatum in absentia Suæ^ttis^ accidat, eousque saltem, donec iterum Majestas Sua revertatur, in armis simus. Cæterum, quia tempore, quo literæ hujusmodi Comitatibus præsentatæ sunt, universo Regno notorium erat, Suam Ma^ttem^ Vienna non abiisse, neque tunc hostilitatem imminere apparebat, prudenter judicarunt Comitatus, non subsistente causa Insurrectionis, abstinendum ab Insurrectione. Secundam Insurrectionem idcirco publicavit D. Palatinus, quod in Campo Pestano Turcæ in Castris essent, alios Passas expectarent. Itaque dignum videri, ut arma capiant. Verum enimvero, dum hæ literæ Comitatibus reddebantur, palam omnibus constabat, nulla Castra Turcarum in agro Pestano esse, nec ullum apparatum Turcicum. Unde et hic, cum res aliter se haberet, quam scribebatur, non tantum non insurrexerunt Comitatus, sed honori D. Palatini consulentes nonnulli effecerunt, ut alicubi ne legerentur quidem litteræ; ne sensim in contemptum veniret, qui ob leves rumores, nulla veritate nixos, Insurrectionem fieri jubebat.

Secunda causa, cur Comitatus non insurrexerunt, et quidem æque ac prior legitima, ea fuit: Quod cum vires Comitatuum non eæ sint, ut per se Turcis opponi possint, sapienter a Majoribus lege sancitum et usu roboratum fuit, ne unquam Nobilitas insurgere teneretur, nisi Regis Banderium prius in Campo esset. Non de illo Banderio, seu labaro, et vexillo est sermo, quem ante annos quatuor ad Rakamaz amisimus, et est penes Principem Transylvaniæ;[1] sed de valida militum manu, a Regia Ma^tte^ conducta, penes quam velut accessorii, Comitatus quoque juxta facultates consurgant. Cum igitur nullus miles a Regia Ma^tte^ conductus nec in Campum deductus sit: nec tenebantur nec poterant salvis Legibus consurgere Regnicolæ.

Tertia ac postrema causa, cur ad requisitionem D. Palatini nec debuerint, nec potuerint insurgere, qui Patriæ libertatem salvam volunt,

[1] Ez a jellegzetes hely a fogalmazványban van így, míg a káptalani oklevélben csak így: „Non de Labaro seu vexillo est sermo“ — megegyezik tehát a nyitrai (szeptember 17.) szöveggel.

ea fuit: quia nulli unquam Palatino fas fuit ad arma convocare Regnicolas. Nam solius Regiæ Ma^ttis est, ut suæ militiæ aggregandam Nobilitatem ad arma vocet. Jus gentium, etiam barbararum nationum more ac ritu obsecratum, ubique et semper fuit, ob gravissimas et justissimas politicas rationes, ut soli Principi supremo liceat militem armare et in Campum deducere. Unde Leges omnes clamant id, quod Lege 4. Digestis: Ad Legem Juliam Majestatis his ipsis verbis habetur: Lege Ma^ttis tenetur,qui injussu Principis bellum gesserit, delectum habuerit, exercitum comparaverit. Quæ cum ita sint, nec concessa est, nec concedi potest ulli subdito authoritas, ut liceat ei, quando velit, injussu Regis, arma expedire, Castra colligere. Quia pupilla et anima Imperii est, ut nemo nisi Regis jussu exercitum comparet. Adeoque sine Ma^ttis offensa ne tractari quidem de eo potest, ut ulli subdito authoritas concedatur, injussu Principis militem colligere.

Quæ omnia cum ita sint, prædictus D^nus Archi-Episcopus coram Nobis protestatus est: Protestationem D. Palatini, tamquam Regiæ Ma^tti, D. Consiliariis ac Statibus omnibus injuriosam, nec legitima ac justa prætensione subnixam, esse prorsus vanam ac nullam. Quod si D^nus Palatinus, ad aliena aspirantium informationibus locum non daret; si in periculis Patriæ a Regia Ma^tte obtineret, ut ritu ac more consueto, Insurrectiones per Suam Majestatem publicarentur, Status et Ordines, quod sui muneris est, non negligerent. Nam quæ pluribus oculis vigilat, Regia Majestas, certius ac melius dijudicare potest, an sint causæ necessariæ et utiles, ob quas arma expediri debeant, quam alii, qui forte suas habere possunt prætensiones, boni publici velo obtectas.

Super qua quidem Protestatione præfati d^ni Archiep^pi, præsentes literas nostras Protestatorias, sub sigillo nostro Capitulari authentico, futuram ad cautelam, extradandas esse duximus et concedendas. Communi suadente justitia. Datum feria secunda proxima ante festum Exaltationis Sanctæ Crucis anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quarto.

(L. S.) *Lecta.*

Pázmány fenti tiltakozása szövegének fogalmazványa, amely Pázmány irodájában készült, de nem az ő kezeírása és nincs is aláírva, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Arch. Sæc. X. 196/B. jelzésű dobozban. Fenti közlés e fogalmazvány után történik, de a tiltakozási okmányszöveg első és utolsó bekezdését az esztergomi káptalannak (id. helyen talált) eredeti jegyzőkönyvi kivonatából vettem, amelybe a tiltakozás szövege szintén fel van véve.

899—900. *Kiadatlan.*

1634. SZEPTEMBER 17. (ÉS DECZEMBER 1.)

SELLYE (POZSONY.)

Pázmánynak a nyitrai és pozsonyi káptalan előtti ellen-tiltakozása Eszterházy Miklós nádor protestatiója ellen.

Nos Capitulum Ecclesiæ Nitriensis. Memoriæ commendamus etc. Quod nos, ad instantiam legitimam amicabilemque requisitionem Eminentissimi ac Reverendissimi Domini, Domini in Christo Patris Petri S. R. E. Presbyteri Cardinalis Pazman etc. Domini et Prælati nostri Metropolitani observandissimi, duos e medio nostri, R^mos^ videlicet videlicet Michaëlem Gyöngyösi Custodem ac Nicolaum Balka Archidiaconum Cathedralem Concanonicos, fratres et socios nostros, ad infra scripta, suo modo peragenda, nobisque rite et legitime referenda, nostro pro testimonio fide dignos duximus esse transmittendos. Qui tandem ambo ad nos reversi sub juramento in Generali Regni decreto, superinde expresso, uniformiter et consona voce, retulerunt eo modo: Quomodo videlicet iidem Fratres et Testimonium fide dignum, Sabbatho proximo post Festum Exaltationis S. Crucis labenti hoc anno, in oppidum Selliam, omnino in hoc Comitatu Nitriensi existens habitum, consequenterque in Curiam domus, seu solitam ad tunc Residentiam, præfati Eminentissimi Domini Cardinalis pervenientes, coram prælibato Testimonio nostro, prætitulatus Dominus Cardinalis personaliter constitutus, exhibuit quoddam scriptum, vim et formam cujusdam solennis Protestationis in se complectens, ut nos idem scriptum de verbo ad verbum protocolo (sic!) nostro inseri faciendo, eidem Domino Cardinali sub sigillo nostro Capitulari Authentico jurium ejusdem, et quorum intererit vel interesse videbitur, futuram ad cautelam necessariam, extradare dignaremur. Cujus quidem scripti exhibiti nobisque legitime reportati tenor talis est:

Quod cum Illustrissimus Dominus Nicolaus Ezterhasy Regni Ungariæ Comes Palatinus, proxime præterito mense Augusti, solennem quandam protestationem in locis conpluribus fieri curasset, ne futuris temporibus ex hujusmodi protestatione, in protocollis extante, et notam graviorem apud posteritatem subeant, qui accusantur, et juribus ac libertatibus Patriæ præjudicium generetur, ipsi Domino prætitulato Cardinali et Archiepiscopo, tanquam Primati Ungariæ, incumbere, ut præcaveat. Nam si Dominus Palatinus absque sugilatione aliorum de

sua tantum innocentia protestatus esset, tolerari id poterat. Sed inprimis conjunctim Regiam Majestatem et omnes omnino Regnicolas, ut levissime dicam, indigne et immerenter traducit, dum ait: torpore et negligentia eorum, quibus prospicere indemnitati Patriæ maxime incumberet, ultimum exitium pati. Quibus verbis eos designat, quibus maxime incumbit Patriæ defensio. Cum igitur nemini incumbat magis, quam Regiæ Majestati, in protocollis extare voluit Dominus Palatinus, Regem nostrum, imo Patrem vigilantissimum Patriæ, torpore ac negligentia pressum, salutem Patriæ, hoc est, officii ac obligationis suæ rationes negligere. Idipsum scelus universis applicat, qui ad requisitionem Domini Palatini non consurrexerunt. Deinde seorsim Regiæ Majestatis Consiliarios et per latus illorum Regiam Majestatem gravissime taxat, dum ait: se quidem repræsentasse Regiæ Ma^tti^ pericula Patriæ, nihilominus ob consilia nonnullorum, qui et facultate et authoritate præditi sunt, et quibus defensio Patriæ merito incumberet, non factum, quod factum opportebat, quasi vel Regia Majestas, tot annorum gubernatione exercitata, perniciosis Consiliariis incaute aures daret, vel Consiliarii et amoris Patriæ et officii sui immemores ea Consilia suppeditarent, quibus Patria pessum iret. Tam falsa accusatione gravari et protocollorum perpetuitate traduci, tot ac tales, non solum justitiæ, sed et civili ac urbanæ humanitati adversatur.[1]

Cur Status Regni ad requisitiones Domini Palatini non consurrexerint, vera ac justa causa triplex est. Prima: Quia Do^nus^ Palatinus binas hoc anno insurrectiones publicavit. Primam quidem ea de causa, quod Cæsarea ac Regia Majestas Pragam profecta, longius a Regno absit. Ne igitur aliquid inopinatum in absentia Suæ Majestatis accidat, eo usque saltem, donec iterum Majestas Sua revertatur, in armis simus. Cæterum quia tempore, quo literæ hujusmodi Comitatibus præsentatæ sunt, universo Regno notorium erat, Suam Majestatem Vienna non abiisse, neque tunc hostilitatem imminere apparebat, prudenter judicarunt Comitatus, non subsistente causa Insurrectionis, abstinendum ab Insurrectione. Secundam insurrectionem idcirco publicavit Dominus Palatinus, quod in campo Pestano Turcæ in castris essent, alios Bassas expectarent. Itaque dignum videri, ut arma capiant. Verum enimvero, dum hæ litteræ Comitatibus reddebantur, palam omnibus constabat, nulla castra Turcarum in agro Pestano esse, nec ullum in his Ungariæ partibus apparatum Turcicum. Unde et hic, cum res aliter se haberet, quam scribebatur, non tantum non insurrexerunt Comi-

[1] Itt is látható — a többi között —, hogy ezen szöveg és a fenti 898. számú szöveg közt úgy helyesírás, mint teljesség szempontjából némi különbség van.

tatus, sed honori Domini Palatini consulentes nonnulli effecerunt, ut alicubi ne legerentur quidem litteræ, ne sensim in contemptum veniret, qui ob leves rumores, nulla veritate nixos, insurrectionem fieri jubebat.

Secunda causa, cur Comitatus non insurrexerunt, et quidem æque ac prior legitima, ea fuit: quod cum vires Comitatuum non eæ sint, ut per se Turcis opponi possint, sapienter a majoribus lege sancitum et usu roboratum fuit, ne unquam nobilitas insurgere teneretur, nisi Regis Banderium prius in campo esset. Non de labaro, seu vexillo est sermo, sed de valida militum manu a Regia Majestate conducta, penes quam, veluti accessorii, Comitatus quoque juxta facultates consurgant. Cum igitur nullus miles a Regia Majestate conductus, nec in campum deductus sit, nec tenebantur, nec poterant salvis legibus consurgere Regnicolæ.

Tertia ac postrema causa, cur ad requisitionem Domini Palatini nec potuerint nec debuerint insurgere, qui Patriæ libertatem salvam volunt, ea fuit, quia nulli unquam Palatino fas fuit ad arma convocare Regnicolas. Nam solius Regiæ Majestatis est, ut suæ militiæ aggregandam nobilitatem ad arma vocet. Jus gentium, etiam barbararum nationum more ac ritu observatum, ubique et semper fuit, ob gravissimas ac justissimas politicas rationes, ut soli Principi Supremo liceat militem armare et in Campum deducere. Unde leges omnes clamant id, quod lege 4. Digestis: Ad legem Juliam Majestatis, his ipsis verbis habetur: lege majestatis tenetur, qui injussu Regis bellum gesserit, delectum habuerit, exercitum comparaverit. Quæ cum ita sint, nec concessa est, nec concedi potest ulli subdito Authoritas, ut liceat ei, quando velit, injussu Regis arma expedire, castra colligere, quia pupilla et anima imperii est, ut nemo nisi Regis jussu exercitum comparet. Adeoque sine majestatis offensa ne tractari quidem de eo potest, ut ulli subdito Authoritas concedatur injussu Principis militem colligere.

Quæ cum ita sint, prædictus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus coram nobis protestatus est, protestationem Palatini, tanquam Regiæ Majestati, Dominis Consiliariis ac Statibus omnibus injuriosam, nec legitima ac justa prætensione subnixam, esse prorsus vanam et nullam. Quod si Dominus Palatinus ad aliena aspirantium informationibus locum non daret, si in periculis a Regia Majestate obtineret, ut ritu ac more consueto insurrectiones per Suam Majestatem publicarentur, Status et Ordines, quod sui muneris est, non negligerent. Nam quæ pluribus oculis vigilat, Regia Majestas, certius ac melius dijudicare potest, an sint causæ necessariæ et utiles, ob quas arma expediri debeant,

quam alii, qui forte suas habere possent prætensiones, boni publici velo obtectas.

Unde nos ad prænominatorum fratrum et Testimonii nostri fide digni relationem legitime factam, prænominatum scriptum Protestatorium de verbo ad verbum sine diminutione aut augmento aliquali Prothocollo nostro currentis anni inseri facientes, in transsumpto quoque litterarum nostrarum transcriptum, sæpefato Eminentissimo Domino Cardinali, et per eum, quorum interest vel quomodocunque intererit, jurium eorundem futura pro cautela necessaria, sub sigillo nostro capitulari et authentico, dolo et fraude quibusvis sepositis extradandum duximus et concedendum. Communi suadente justitia.

Datum Dominica proxima post Festum Exaltationis S. Crucis Anno Domini 1634.

Lecta per Lectorem Sembery m. p.

(L. S.)

Ezen protestatio szövegét tartalmazó (nyitrai) káptalani jegyzőkönyvi kivonatnak eredeti példánya fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban (Archivum Sæc. X. 196/B. doboz), régi másolata pedig fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Coll. Hevenesiana, XIII. köt., 58—60. lap. Fenti közlés az eredeti példány nyomán történik. Ugyanezen tiltakozásnak hiteles mása olvasható a nyitrai káptalan LXII. sz. protocollumában 213^{a}—216^{b} lapig, ahol eredetiben fennmaradt az érsek által a két nyitrai kanonoknak átadott és „Quod cum Ill^{mus} D^{nus} Nic. Esterhazy“ szavakkal kezdődő és: „boni publici velo obtectas“ szókkal végződő eredeti szöveg is, mely nem Pázmány kezeírása, de az ő sajátkezű helyreigazításait viseli.

Ezen protestatiónak „Quod cum Ill^{mus} D^{nus} Nicolaus Esterhazy“ etc. bekezdéstől egész „boni publici velo obtectas“ végső sorokig számított részét (ez a szoros értelemben vett protestatio-szöveg) Pázmány 1634. deczember 1-én megismételtette a pozsonyi káptalan előtt is; lásd szövegét: pozsonyi káptalan hites helyi protoc. XXXI/II. köt., 394—396. l. Ezen szöveg a „boni publici velo obtectas“ szavak után így folytatódik:

„Selliæ 17. Septembris Anni 1634. coram duobus Canonicis Nitriensibus, ad amicabilem petitionem et requisitionem evocatis, sicut et Tyrnaviæ 16. Septembris similem protestationem feceram coram Capitulo Strigoniensi. Hanc quoque protestationem præfatus d^{nus} Cardinalis jussit et voluit protocollo nostro inseri, ad futuram rei memoriam et cautelam. Datum prima die Decembris Anno Domini 1634.“

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 92. l.; P. P. élete (Tört. Életr.), 263. l. 1. j.

901.

1634. SZEPTEMBER 19. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

A nördlingeni győzelem alkalmából hálaadó istentiszteleteket rendelt el; e győzelem folytán Morvaország és Magyarország is megszabadultak a svéd invázió rémétől. A török veszedelem is alábbhagyott, a Magyarország ellen útban levő Murteza pasa ugyanis, elegendő sereg híján, a Dunán átkelvén, abbahagyta előnyomulását, mert a török derék hadnak Perzsia ellen kellett vonulnia, ahol a török nagyvezért a perzsa erősen szorongatja. Köszöni az üdvözlést a Collegium Germanicum társprotektorává történt kineveztetése alkalmából.

Eminentissime Princeps ac R^ndissime^ D^ne^ Patrone observand^me^.

Quod misericordiarum Deus hostes suos, et Justitiæ ac Religionis eversores, potenti sua dextera confregerit, eo nomine solennes Deo gratiarum actiones in mea Diœcesi peregi. Atque etiam Eminentiæ Vestræ ac Inclyto Marchionatui Moraviæ ex animo gratulor, mihi vero ac Ungariæ nostræ gaudeo. Imminebat enim cervicibus omnium nostrum crudelis inimicus, si Deus conatum malignorum non refrenasset.

Nos quoque a metu Turcarum respiravimus: Nam licet Murtesa Passa ultra fines Valachiæ, Danubium ponte facto trajecerit, adeo tamen exiguas copias habet, ut progredi non audeat. Nam quidquid selectæ militiæ erat, contra Persam ivit: quippe qui amplissimis Turcarum ditionibus occupatis, supremum Visirium in arctum coëgit.

Ingentes Eminentiæ V^ræ^ gratias ago, pro ea quam ad me scribere dignata est congratulatione, eo quod Sanctissimus Dominus Noster me quoque immerentem, Eminentissimis Protectoribus Collegii Germanici aggregare voluerit. Utinam aliquid prodesse parvitas mea posset Nobili illi Collegio.

Si quid Eminentia Vestra vel in hoc, vel in aliis negotiis per me fieri volet, libenter ejus nutum ac directionem sequar. Humiliaque manibus Eminentiæ Vestræ oscula figens, eandem diu feliciter valere ex animo cupio.

Selliæ 19. Septembr. 1634.

Eminentiss^mæ^ ac Rndiss^mæ^ D^nis^ V^ræ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“, 1633—1634. évi fascic., fol. 138^r^—138^v^. Csak az aláírás („Hum. et obl. servus Card. Pazmany“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 298. l. 3. j.

902.

1634. SZEPTEMBER 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Sennyey István veszprémi püspök, kir. kanczellárhoz.

Igéret szerint Pozsonyba jött, de a kanczellárt már nem találta itten. Szeretné okát tudni a nádorhoz való sürgős eltávozásának. Az egybehivandó országgyűlésről Rákóczy Györgyöt és Bethlen Gábor özvegyét is értesíteni kéri. Felhívja a figyelmét a császárhoz a bécsi püspök útján fölterjesztetni kért emlékiratára, amelyben felajánlja, hogy megfizeti a Csáky Istvánnál zálogban levő Szendrő után a zálogösszeget, ha viszont a Modor utáni adót neki engedi át az uralkodó egy pozsonyi kis szeminárium alapítására; Csáky hajlandó a zálogösszeget elfogadni és a modori czenzusról teljesen lemondani. Zrinyi Miklósra nézve kéri az uralkodótól, hogy mint gyám, mentse fel az ifjút a további tanulás alól, mert a tanulásba máris belébetegedett. Az ifjúnak utazáshoz, vagy pedig az udvari élethez volna kedve; a filozófia valóban nem az ő fejének való.

R^ssc^ D^ne^ Fr. obs^sme^.

Salute ac servitiorum com^de^ p^missa^.

Mivel kk fogadtam vala, hogy Szent Mihály napjára ide jövök, eleget akarván tenni fogadásomnak, ide jöttem. Az kgd innen elmenetele után, semmi levelét nem vettem kk. Ma értém, hogy kgd Palatinus urammal együtt Eberstoffra (sic!) megyen. Ha szabad tudnom, miért, kgd kedves dolgot cselekszik, ha megirja.

Az gyűlés[1] ha publicáltatik, kgd el ne felejtse, irasson az Erdéli fejedelemnek és az Fejedelem Asszonynak is.

Az Bécsi Püspöknek küldtem egy Memorialet Császár (sic!) ő felségének szóllót, hogy megolvassa. És ha maga nem adja be, kgdre bizza a béadást, kérem kgdet, jutassa (sic!) eszébe és[2] [. . . . .]

A dolog pedig csak ez. Csáki Istvánnál volt a Modriak Censussa, nyolcz száz Rénes. Azért neki a szendrői jószágot adták. Most ő felségétől a Modri Censust ingyen kérik, és oly emberek kérik, hogy obtineálják. Azt fogadá Csáki István Bercséni Uram előtt Sellyén nálam, hogy ő levelet ad, hogy nem kivánja in Specie a modri censust, ha kiváltják a szendrei jószágot, hanem a Capitalist.

Én azért azon kérém ő felségét, hogy leteszem én ő felségének a Capitalist a Modrusi Censusért, és egy kis Seminarium Clericorum (sic!) csinálok Posonba. Hiszem, jó, hogy megadjam én ad pium opus

[1] Hihetőleg az 1634. deczember 22-ikén megnyitott soproni országgyűlés értendő.

[2] Itt három (vízfolt miatt) teljesen olvashatatlan sor következik.

a Capitalist, hogy sem ingyen és [. . . . .][1] ő felségétűl [. . . . . .][2]

Utoljára kk megirhatom a Zrini Miklós állapatját a végre, hogy kgd ő felségével közölje a dolgot és értsék az ő felsége akaratját.

Zrini Miklós nekem Püski uram által megjelentette, hogy ő mindenre kész, de lehetetlen, hogy a tanuságot continuálja: mert mind ifjú egésségét elveszti. Bizonyos, hogy rut szinbe vagyon, és a két térde igen kezdett dagadni; maga is (?) mint egy attonitus. Azt izente, hogy vagy országok (sic!) látni, vagy császár ő felsége udvarába lenni kész. De lehetetlen, hogy tanuljon. Mit kell vele cselekedni, ő felsége, mint fő Tutor, declarálja. Én a Philosophiát nem az ő fejének valónak ismerem. És ha tanulni kellene is, jobb volna a Rhetoricába lenni. De ha kgd is ő felsége erejével examinálná, és általjába mondaná, hogy nem akar tanulni; nem kellene erőltetni, hanem reá bizni (?) ő fel[sége . . . . . .][3]

hogy Personalis uram ily dolgot forralna elméjében, hogy egy leányát neki adná. Én csak hallomást mondok; ha úgy volna, annál inkább vigyázni kellene erre az ifjúra.

Ezeket kgd ő felségének tartozik megmondani. Hadd értsék, mit mond ő felsége.

Több dolgokkal most kgdet nem fárasztom.

Tartsa Isten kgdet egésségben.

Posonban 29. Septembris 1634.

R^ssæ D. V^æ Fr. addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Magyar kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archi-Episcoporum“ 1634. évi 76. sz. A levél 1—3. oldalainak alsó, utolsó (3—3) sorai vízfolt miatt olvashatatlanok. A levél a M. Tud. Akadémia könyvtárjelzését is viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Egy olvashatatlan szó.

[2] Itt ismét három sor teljesen olvashatatlan (vízfolt).

[3] Itt ismét három sor teljesen olvashatatlan.

903.

1634. OKTÓBER 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz.

Örül azon, hogy Csáky István Bethlen özvegyével egyezséget kötött. Közli Rákóczy panaszát amiatt, hogy Magyarországból a törököt Erdély ellen való szövetkezésre szólítják fel. Pázmány ezt maga is helyteleníti és utalva Rákóczynak tervbe vett önvédelmi intézkedésére, magáról minden felelősséget elhárít. Eszterházynak a nyitrai káptalan előtt tett tiltakozását nem hagyhatta válasz nélkül (lásd fent a szeptember 16., 17. tiltakozásokat), mert az nem is annyira a nádor mentegetődzése, mint a király, az országgyűlés és a kir. tanács megbélyegzése volt. Ő maga (Pázmány) a békeséget óhajtja. A pestist Pozsonyba is behurczolták; nem is csoda, mikor most is hajószámra jönnek alá a Dunán a menekültek Regensburg felől.

Szolgálok kgdnek. És Istentől minden jókat kivánok.

Csáki István uram megadá az kgd levelét, melyet szeretettel vettem. Akarom, hogy a fejedelem Asszonnyal végbe vitte dolgait Csáki uram. El is hittem, hogy igy jobb ő kgmének is, jóllehet mivel maga nem említette, és[1] (sic!) sem tudakoztam, mint és mi móddal lett a Concordia.

Az erdéli fejedelem szörnyen panaszolkodik, hogy a császár ő felsége ditiójába lakók nyughatatlankodnak, törökhöz küldöznek, és hogy prédikátorok által is titkon practicálnak a törökkel. És nyilván irja, hogy kételenitik olyat cselekedni maga oltalmába, kit meg sem gondolt volna.

Mivel úgy látom, kinyilatkozott előtte sok dolog, azt hiszem megelőzi. Bizony dolog, ennek nem kellene lennyi. Mert ő fge nemcsak arrúl adott hitet, hogy maga megtartja a békeséget, hanem, hogy alattavalóival is megtartatja. És kiváltképpen a török czimbora igen veszedelmes. Mind Isten s mind világ előtt, ment akarok lennyi efféle veszedelmes igyekezetek tudásába. De azt ám lássák, akiket illet.

Nem tagadhatom, aminap látván, aminemű protestatiót tett a kgd szolgája a Nitrai Cáptalanba, igen csudáltam. Mert ha csak kgdet justificálta volna és mind királyt, országot és nominatim a Tanácsokat nem gyalázta volna, mit gondolnék velle. De hogy a protocollumokba extálljon a közönséges gyalázás, nehéz és tűrhetlen dolognak itilem. Úgy kerülöm, mint a tüzet, hogy kegyelmednek okot ne adjak semmi idegenségre, minthogy az én szüvemben sincsen semmi gyűlölség. De a magam ártatlanságát tartozom én is megmutatni, sine odio et rancore.

[1] Hihetőleg e helyett: „én".

Vaj adná Isten, hogy kegyelmed lassabban járna efféle dolgokba. De ami meglett, az meglett. Adta volna Isten, ne lett volna, és nekünk se adatott volna necessitas ad justam defensionem.

A Pestis szerén (sic!) szerte fakadoz. Itt Posonban is egy Cillinger nevü ember házába vagyon. Most Ratisbona felől nagy öreg hajókkal jöttek alá sokan. Nincs senki, aki tiltsa. Lehetetlen, hogy a pestist ide ne hozzák. Immár itt sokkal többen vannak a proscriptusok, hogy sem az ős fiak.

Tartsa Isten kgdet egésségben.

Posonii 4. Octobris 1634.

Kgdnek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Eredetije (egészen Pázmány saját kezeírása) fennmaradt a kismartoni Esterházy herczegi főlevéltárban: Repositorium 71. fasc. 3. sz. kodex: 22. sz. darab. Fenti közlés az eredeti alapján. Töredékeit és kivonatát közölte *Horváth M.*, Kismartoni Regesták (M. Tört. Tár, X. köt.) 64. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 91. l., 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 263. l., 1. j.

904.

1634. OKTÓBER 6. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Dubowszky György nagyprépostoz.

A szombathelyi szentferenczrendieknek 200 forintot kér valamely alapból előlegeztetni, amit majd megad a káptalannak.

R^ndissime D^ne Fr. in Cto nobis obser.

Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja. Minthogy Vicarius Uram otthon nincsen, az szombathelyi Barátok küldöttenek volt ki hozzánk két fratert valami pinz végett az épületre. És mivel a pinzzel nem akaruk (sic!) a fratereket szerencséltetni, és ő nekik is ugy tetszék jobbnak, hogy ott adassunk, kegyelmed azért, avagy a Hainburgi Censusbul, avagy a Szent Istváni Prépostságbul adasson nekik két száz forintot, quietanciat vevén rólla. Mikor Isten beviszen bennünket, mindjárt megadatjuk és helyre tetetjük. Isten kegyelmedet áldja meg.

Selliæ, 6. Octobris. 1634.

R^mæ D. V^æ

Fr. addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^dissimo D^no Georgio Dubowszky, Electo Episcopo Chianadiensi, Præposito Majori Ecclæ n^ræ Metropolitanæ Strigoniensis, ac Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Consiliario etc. D^no f^ri in Chro Nobis observandissimo Tyrnaviæ.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Caps. 14. eccl., fasc. 2. nr. 57. Csak az aláírás („Cardlis Pazmany") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

905.

1634. OKTÓBER 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hosszutóty László váradi püspök, szepesi préposthoz.

Örül, hogy Forgáchnéval szemben erélyesen lép fel Aszaló (váradi püspöki birtok) visszaadását illetőleg, de ő (Pázmány) nem avatkozhatik bele a dologba, mert az asszony az egri püspök megyéjében lakik, annak van tehát csak joga megidézni az asszonyt.

Reverendissime Domine, Frater observandissime.

Isten áldja meg kegyelmedet. Az kegyelmed 6. Octobris irt levelét ma hozák meg. Igen akarom, hogy kegyelmed az Aszaló dolgát oly serényen fogta, cziak (sic!) hogy nem tudom, ha azon az uton, melyen kegyelmed elindította, végben megyen-e a dolog, a mint szivem szerint kivánnám. Valami én tülem lehetséges, öremest megcselekeszem. De hogy én ad audiendam sententiam citálhassam az Asszont, abban semmi mód ninczen, mert nem az én Diœcesisemben vagyon Aszaló, hanem az Egri Püspök uraméba, et si quid tale fieri deberet, per ordinarium loci deberet fieri. Nem is jó két uton járni azon egy dologban, hanem immár amely utat kegyelmed elkezdett, abban kell progrediálni. Egyébaránt, ha azt az utat félben hagyja kegyelmed, nagy inconvenientia leszen. Tarcza Isten kegyelmedet jó egésségben.

Selliæ, 13. Octobris Anno 1634.

R^mæ D^nis V^ræ Frater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndmo d^no Ladislao Hosszutóty electo Episcopo Varadiensi, Præposito Scepusiensi, Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^ttis Consiliario etc. D^no fratri in Christo nobis observandissimo Scepusii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („R^mæ D. V. fr. add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a nagyváradi káptalan magánlevéltárában: Fasc. XXVIII., nr. 10. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 118. l.

906.

1634. OKTÓBER 14. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Három pozsonyi városi tanácsos járt nála Jencs János luth. prédikátor ügyében, akinek Pozsonyból való kitiltását rendelte el a király azért, mert a kath. egyház ellen izgatott egy halotti beszédében. A tanácsosoknak kereken megmondta, hogy ha őrajta múlnék, egyetlenegy prédikátort sem tűrne meg Pozsonyban; de ettől eltekintve, a prédikátor védekezése nem más kétszínű kimagyarázási törekvésnél. Ajánlotta tehát a tanácsosoknak, hogy teljesítsék a király rendeletét, már az elrettentő példa statuálása végett is. Kéri a kamarának a felségnél ez ügyben való utánjárását. A modori cenzus ügyében a királyi határozat eldőlte után azonnal kér értesítést.

Spectabilis ac magnifice ac generosi domini amici observandissimi.

Salute et amica nostra Commendatione præmissa. Heri mane tres ex civibus Posoniensibus huc ad nos missi fuerunt, cum literis Credentionalibus Senatus Posoniensis, penes quas copiose exposuerunt, exhibitis copiis Cæsarei Mandati, quidnam ipsis a Sua Majestate scriptum sit de Prædicante, qui funebri sua Concione et Judices Sedis Spiritualis traduxerit et contra Jura ac Constitutiones Patriæ disseruerit. Adjunxerunt Copiam scripti, quod in sui defensionem Senatui exhibuit dictus Prædicans. Denique multis precibus me rogarunt, uti Partes meas apud Suam Majestatem interponerem rogaremque, ut dicto Prædicanti liceret tuto Posonii permanere.

Ego his omnibus auditis subridens dixi: Mirari me, unde ipsis in mentem venerit, quod ego vel possim vel velim Prædicantem illic conservare; scire autem ipsos velle, me, si fieri posset, ne unicum quidem Prædicantem illic manere velle. Nam licet, ob publicas Regni Concessiones, expurgari a me, etiamsi maxime velim, non possint vel Prædicantes vel alienæ Sectæ homines, certo tamen sciant, quod si facultas suppeteret, neminem a me tolleratum in mea Diœcesi, nisi Catholicum.

Secundo addidi: Meram esse æquivocationem, qua se excusat Prædicans. Licet enim verum sit, ipsum pro Concione nec Judicum Regni Ordinariorium nec Publicarum Regni constitutionum nominatim

mentionem fecisse; illud tamen certissimum et auditis testibus comprobatum est, separationem fœminæ illius non recte factam et Dei judicio plectendos, qui separarunt, præterea, intra quartum, imo et tertium gradum Matrimonia licite contrahi, dictum Prædicantem affirmasse. Quocirca excusationem Prædicantis ejusmodi esse, atque si quispiam dicat, se prædonem et latronem non appellasse eum, de quo constanter asseruit, quod itinerantes spoliarit, nudarit, mactarit.

Tertio addidi, ipsos omnino, si sapiunt, facere debere, quod Cæsar jubet. Nam quantulum interest uno Prædicante carere, cum multos habeant; cogitent illum mortuum; cogitent migrationem alio petiisse. Denique subjunxi, expedire ipsis, ut hujus Prædicantis exemplo reliqui discant frenare linguam, ne quotidianis difficultatibus Senatui molestias facessant.

Hæc sunt, quæ a me hesterna die Ablegatis Posoniensium responsa sunt, quæ idcirco Dominationibus Vestris communicare voluimus, ut et mentem nostram intelligant, et si videatur, Suæ quoque Majestati communicent. Informationem vero Vestrarum Dominationum vehementer probamus. Ac eisdem felicitatem omnem a Deo precamur.

Selliæ 14. Octobris, 1634.

Spectabilis, Magnificæ, Generosarum ac Egregiarum Dominationum Vestrarum

Amicus addictissimus

Cardinalis Pazmany.

P. S. Valde rogamus Dominationes Vestras, ut si quid in Negotio Modrensis Census Viennæ resolutum est, nos non celent: Quin et in memoriam revocent Cameræ Aulicæ, significantes Nos a Vestris Dominationibus expectare resolutionem.

Kivül ezen későbbi korú feljegyzés olvasható:

NB. Videntur spectare ad Literas Cameræ Hungaricæ.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczellária levéltára: „Litt. A.-E." nr. 75. Egészen Pázmány által, sajátkezűleg írt eredeti példánya pedig fennmaradt az Országos Levéltár Kincstári Osztályában: Ecclesiastica irregestrata, fasc. 75. Fenti közlés az előbbi (másolat) alapján történik, mely előbb került elő, mint az eredeti.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 151. l., 1. j.

907.

1634. OKTÓBER 15. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Kéri a lázongó wsetini jobbágyoknak megfékezését és az általuk elvállalt és császári diplomával reájuk rótt kötelezettségek teljesítésére és az okozott kár és költségek megtérítésére való kényszerítésöket. Ezt a rendes útat tartja be saját egyházi méltóságára való tekintettel, mert egyébként könnyen elbánnék ezzel a néhány parasztal.

Eminent^me^ ac Illustriss^me^ Princeps, D^ne^ Patrone observand^me^.

Literas Eminentiæ V^æ^ 3. Octobris exaratas accepi maximasque Emin^æ^ V^ræ^ gratias ago, quod pro solita sua benignitate, libenter condonaverit, si quid forte a meis Plenipotentiariis dictum fuisset, quod Eminentia V^ra^ dictum noluisset, quamquam illi negant se quidquam affirmate dixisse, sed quid ab aliis dictum fuisset, retulisse.

Credo Emin^æ^ V^ræ^ constare, ex Relatione D^norum^ Commissariorum, quid refractarii Vzetinienses ad Mandatum et Commissionem Eminen^æ^ V^æ^ responderint; nec dubito, quin Emin. Vestra pro authoritate Sua, quod justum est, præstari curabit. Ego enim nec novum, nec insolitum quidquam, sed illud solum ab ipsis expeto, quod Cæsareo Diplomate et propriis ipsorum Reversalibus stabilitum est.

Itaque Eminentiam V^ram^ rogo, ut Justitiam administrari curet, ego enim, nisi Ecclesiastici status respectus obsisteret, facile paucos hosce rusticos, ad obsequium cogere possem: sed id personæ meæ conditiones vetant. Atque idcirco Eminent^æ^ Vestræ, tanquam Magistratus immediati, authoritatem advoco. Simul etiam coram Eminentia V^ra^ solenniter protestor, damna omnia et expensas, quæ occasione hujus rebellionis Subditorum patior, me rehabere velle. Spero Eminentiam V^ram^ justæ meæ causæ patrocinii sui favorem non denegaturam. Cujus manum humillime veneror, ac felicitatem omnem ex animo precor.

Selliæ 15. Octob^r^. 1634.

Eminen. ac Illustriss^mæ^ D. V^ræ^

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany, m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1633—1634. évi fascic., fol. 142^r^—142^v^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) P. P. kezeírása. Egy eredeti másodpéldánya (szintén Pázmány sajátkezű aláírásával) pedig: Esztergomi prímási világi levéltár X. 196/B. Fenti közlés a bécsi példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 269. l.

908.

1634. OKTÓBER 19.

SELLYE.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Kifejezi örömét a töröknek Perzsiában szenvedett veresége fölött, ami a török veszedelmet Európától elvonta. Németországban hamarosan békekötésre kerül a dolog, mert a nördlingeni győzelmes ütközet után az ifjabb királynak (III. Ferdinánd) sorra meghódolnak a tartományok; legutóbb is a lotharingiai herczeg Strassburgnál megverte a rajnai gróf seregét. Reméli, a fejedelem is elküldi követét a most egybehívott soproni országgyűlésre; a pozsonyi pestis miatt kellett ezúttal Sopronba egybehívni. A Bethlen Gábor özvegyével való dologban Réz András által küld üzenetet; szívesen kezére jár ezen ügyben, de nem hallgatja el aggodalmait sem. Részvéttel értesült Kovasóczy haláláról.

Illustrissime Princeps, Dne Amice observandissime.

Nagy szeretettel vettem az kegyelmed levelét, és Réz András uramtúl megértettem, a mit kegyelmed izent. Istennek nagy hálákat adok, hogy az Törököt a Persával való nagy igye (sic!) és romlása elforditá Európárúl. Az Úr Isten ez után is zabolázza az keresztyénség ellen való igyekezetit. Mi is abban a reménségben vagyunk, hogy az Imperiumban rövid nap békeséget látunk, mert még eddig király urunk valahová ment, a nodlingai[1] (sic!) harcz után, mindenütt fejet hajtottanak. És most ujonnan, az minemü hadakat király urunk a Lotaringiai Hercheg (sic!) mellé adott volt, az igen megverte Argentinánál azt a népet, aki Reingraf alatt vitézkedett.

Mivel császár urunk a gyülésre való Regalisokat kibocsátotta, azt reméljük, hogy kegyelmed is jámbor főember szolgáit el nem mulatja ide küldeni. Kételen (sic!) lőn ő felsége Sopronyba hirdetni a gyülést, mivel Posony táján sok helyen a Pestis kezdett fakadozni.

A mi illeti a Bethlen Gáborral való dolgot, arrúl én vékony itéletemet és discursusomat minden passio nélkül, igazság szerint megmondottam Réz András uramnak. Elhittem bizonyosson, hogy híven referálja, a mit hallott. A miben kegyelmednek tudok szolgálni, el nem mulatom, hanem minden igazsággal igyekezem kegyelmednek kedveskedni. De viszontag, igaz jó akarathoz tartozó dolognak itilem, ha igazán megjelentem, a mibe difficultást látok. A szegény Kovachósi (sic!) uramat hogy az Úr Isten kihitta e világból, szánakodva értém, de mivel minnyájan oly törvény alatt születtünk, hogy innen kiköltözzünk, mihent Isten szólit (sic!); elől bocsátottuk és majd mi is utána megyünk; az Úr Isten legyen irgalmas szegénnek. És tartsa meg

[1] Mindenesetre a nördlingeni csatát érti P.

kegyelmedet Asszonyommal és szép gyermekivel egyetembe boldog állapatban.

Selliæ 19. Octobr. 1634.

Illustrissmæ Dnis Væ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül egykorú, idegen kéz írásával:

Principi Georgio Rakotzi. 1634. 19. 8-bris.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteménye 75. sz. Csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány, 77—78 l.

909.

1634. OKTÓBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Pázmány protestatiója Nyitra város felszabadítása ellen.

Nos Capitulum Ecclesiæ Nitriensis. Memoriæ commendamus tenore præsentiam, quibus expedit universis. Quod nos ad Emmi ac Rdmi Dni Dni in Christo Patris Petri Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis Pazmany Archi-Eppi Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis locique ejusdem Comitis perpetui, Primatis Hungariæ, Legati nati, Sacræ Cæs. Regiæque Mattis Summi et Secretarii Cancellarii ac Consiliarii intimi etc. favorabilem requisitionem legitimamque instantiam, duos e medio nostri, videlicet Honorabiles Michaëlem Gyöngyössy Custodem ac Sigismundum Zongor Archidiaconum Trinciziensem et Abbatem de Ludan, Socios, Fratres et Concanonicos nostros, ad infrascripta rite peragenda nobisque fideliter suo modo referenda, nostro pro testimonio fide dignos, duximus esse transmittendos. Qui tandem exinde ambo ad nos reversi nobis sub juramento in Generali Decreto superinde expresso, consona voce retulerunt in hunc modum: Quomodo videlicet iidem Fratres et testimonium nostrum fidedignum in Festo B. Hilarionis Abbatis, in oppidum Sellye, in hoc Cottu Nitriensi existens habitum, consequenterque ad ædes seu residentiam prætitulati Dni Cardinalis accedentes, ibidemque idem Dnus Cardinalis coram dictis fratribus et testimonio nostro personaliter constitutus per modum solemnis Protestationis, Contradictionis, Inhibitionis et Retractationis nobis significari curavit et aperuit tali modo.

Qualiter nempe præfatus Dnus Cardinalis temporibus et annis, proxime non ita pridem præteritis, ex ablegatione Sacrmæ Cæs. et Regiæ Mattis, Dni Dni nostri clementissimi, Romam versus, ad Sedem Apostolicam iter aggressus, a patria et Ecclesia Hungarica longe abesse moramque non exiguam facere debuerit ac proinde negotiis patriis et Ecclesiæ Hungaricæ Immunitatibusque ejus, non æque, ut par erat, personaliter superattendere et vigilare quiverit, quemadmodum pastoralis vigilantiæ suæ cura expetivisset; postmodum vero suæ Eminentissimæ Celsitudini reduci innotuisset, quod nimirum Cives et Inhabitatores oppidi utriusque (sic!)[1] Eppatus Nittriensis sub prætextu quodam (jam pridem amissæ prætensæ suæ libertatis civilis) Illmum ac Rdmum Dnum Johannem Telegdinum, Colocensis et Bacchiensis Ecclesiarum canonice unitarum Archiepum, Eppatus Nittriensis Administratorem, locorumque eorundem Comitem perpetuum ac prælibatæ Sac. Cæs. Regiæque Mattis consiliarium, et Dnum et Prælatum nostrum colendissimum requirendo, eo induxissent, ut prætensæ ipsorum libertati, apud Suam Cæsaream et Regiam Majestatem, suppliciter et humiliter impetrandæ, cumprimis idem Dnus Prælatus noster assensum præberet, ac superinde datis ejusdem literis consensualibus, Libertationem eorum prætensam, apud Suam Majestatem omni meliori modo promovere dignaretur; quod ipsum etiam ab Eodem pro voto obtinuissent; hac occasione prænominati Cives apud eandem præfatam S. Cæsar. et Regiam Mattem supplices pro gratia novæ donationis consensusque regii, in prætensam eorundem libertatem cæterisque Statibus Regni incorporationem institissent, quæ omnia ipsis ex regali munificentia et clementia concessa fuisse et esse perhibentur. Unde vigore etiam, et titulo prætactæ Donationis Regiæ in cætum Inclyti Comitatus Nittriensis, prævia publicatione præmemoratarum literarum donationalium, consciri, annumerari et incorporari non neglexissent, in grave præjudicium, damnum et derogamen juris et jurisdictionis præfati Eppatus Nittriensis manifestum. Et quoniam annotato Emmo Dno Cardinali, tanquam Metropolitano Archi-Eppo, ex munere Pastoralis officii sui primario et potissimum advigilare juribus suorum Suffraganeorum Epporum sollicite incumberet et adjaceret; ne in Hæreditatem Christi Domini et Ecclesiæ peculium, quippiam ingrueret, derogaret et incommodaret; propterea idem Dnus Cardinalis, velut Archieppus Metropolita, totali illi prætensæ libertationis impetrationi annuentiæque et concessioni (quam facere nullatenus potuisset) præallegati Dni Joannis Telegdini, uti Administratoris ejusdem Eppatus, ita etiam Donationi et

[1] Hihetőleg arra történik itt utalás, hogy Nyitra város régebben két külön községre oszlott fel.

Consensui Regiis, literisque superinde emanatis et extradatis, ac per easdem publicationi, annumerationi associationique præinserti Comitatus Nittriensis cæterisque Statibus Regni aggregationi: semel pro semper, solemniter protestando et inhibendo universaque retractando contradixisset, vigoreque harum nostrarum, etiam Eosdem Cives Nittrienses modernos et futuros ab usu et exercitio prætensæ libertatis inhibuisset reservassetque avitam, usitatam immunitatem Jurisdictionis Ecclesiasticæ, ut pro nunc, ita etiam ex nunc (sic!) ad futuram sui successorumque suorum illæsam illibatamque perpetuitatem. Volens suo loco et tempore, hac in parte, contra jam latos cives prælibati Epp^atus Nittriensis Jura et stabilita Privilegia defensare, sat (?) manu tenere, et sarta tecta conservari per se et suos legitimos successores.

Ad fidedignam itaque antelatorum Fratrum et testimonii nostri relationem, præsentes literas nostras Protestationis, Contradictionis et Inhibitionis relatorias, toties repetito Em^mo D^no Cardinali successoribusque ejusdem legitimis pro tuitione Jurisdictionis Ecclesiasticæ, sub sigillo nostro Capitulari et authentico modis omnibus extradandas duximus et concedendas. Communi suadente justitia. Datum Dominico die proximo post Festum B. Hilarionis Abbatis Anno Domini 1634.

Ezen tiltakozási okiratnak szövege hiteles másolatban fennmaradt a nyitrai káptalan, mint hites hely, LXII. számú protocollumának 221^a—222^b. lapján. Fenti közlés ezen alapon történik. Pázmány levelei közé felveendő volt e szöveg azért, mert, mint ez Pázmánynak 1634. évi deczember havi tiltakozásainál kétségen kívül bebizonyosodott, a szorosan vett tiltakozási szövegnek (fenti okmányban: „Qualiter nempe“ — „suos legitimos successores“) fogalmazványa, bár a tiltakozóról 3-ik személyben szól is, rendesen a tiltakozótól származott, és a jegyzőkönyvbe is e szöveg vétetett fel. Pázmány tiltakozása Sellyén Sz. Hilárion napját (október 21.) követő vasárnapon (másnap!)[1] történvén, ezt vettük fenti Pázmány-szöveg dátumául.

910.

1634. NOVEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

Javadalomvesztés terhe alatt megtiltja, hogy a káptalan nagyprépostja vagy szentbenedeki jószágfelügyelője önkényüleg elfoglalni merészeljenek egy, a káptalan által az érsektől visszakövetelt kis földterületet.

Nos Petrus miseratione divina S. Romanæ Ecclesiæ tituli S. Hyeronimi Illiricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis

[1] Az 1634. év „litt. dominicalis“-a „A“ volt, okt. 21-ének napibetüje pedig állandóan a „G“ betü, amiből következik, hogy az okt. 21. utáni vasárnap 1634. évben már másnap volt.

locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Mtis intimus Consiliarius etc.

Honorabili Capitulo nostro Strigoniensi. Salutem et paternam benedictionem. Ut aliquando tandem sopiretur vetus illa controversia, quam contra Caput et Patrem Suum Archiepiscopum Strigoniensem, ratione exiguorum fundorum Ecclesiasticorum, contra Jura Ecclesiastica, in foro sæculari jam pridem moverat Capitulum Strigoniense; gratiose consenseramus, ut absque longo litis processu delecti ac per utramque partem approbati Jurisconsulti auditis ac visis utriusque partis Juribus, secundum Deum et ejus Justiciam de tota illa controversia pronuntiarent, diem quoque tertium præsentis mensis, Nobis ac Capitulo consentientibus, huic decisioni destinaveramus. Et licet magno labore viri nobiles ad locum nominatum convenerint, nescitur tamen, qua ex causa, Præpositus Major Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis, cum sibi adjunctis, Compositionem vel Arbitrariam Limitationem fieri optantes, nullo modo assenserunt, ut auditis rationum momentis, a fiduciariis Jurisconsultis sententia pronuntiaretur. Cum igitur ex parte mea factum non sit, ut hæc controversia ulterius in suspenso maneret, et tamen periculum gravium scandalorum immineat, si armata vi ac innocentum subditorum sanguine ac vita, exigui illi Terrarum palmuli utrinque appetantur: Idcirco Nos, quibus hujuscemodi scandala et peccata præcavere convenit, volentes officio nostro satisfacere, Tibi Præposite Major, cui directio bonorum Capituli incumbit, ac tibi Præfecte S. Benedicti, præcipimus et mandamus, sub amissione omnium dignitatum, honorum, officiorum ac beneficiorum, quæ in Ecclesia mea Strigoniensi habetis, ut usque dum Jure et Justitia mediante declaretur, quænam ex illis terris, quas Capitulum per Archiepiscopos occupatas ac tentas in Actione sua profitetur, ad Capitulum spectet, terras illas, nemora, pascua, sylvas, aquarum decursus per vos vel subditos Capituli, non invadatis, non occupetis, nec ullo modo usurpetis, sed ad finalem juris decisionem ab iis omnino abstineatis. Quod si autem vel vos vel aliquis ex Capitulo consilio auxiliove contrarium attentarit, sciant se beneficiis omnibus spoliandos. Neque enim absque gravi scelere fieri potest, ut quod quis ademptum queritur ac jure repetit, id non expectata sententia, privata authoritate usurpet, et quidem cum periculo mortis plurimorum. Qui enim jure repetit, quod ademptum sibi prætendit, ante judicis competentis sententiam armata manu usurpare litigiosum fundum non potest. Hanc nostram intimationem ac mandatum, per Capitulares Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Posoniensis idcirco præsentari voluimus Capitulo

nostro Strigoniensi, ne ullam ignorantiam prætendere possit vel dictus Præpositus Major ac Præfectus S. Benedicti, modernus ac futuri, vel alii de Capitulo.

Datum Posonii die 8. No^{bris} 1634.

Ezen levél fogalmazványa, amely azonban nem Pázmány kezeírása, az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 23., nr. 189. alatt. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 380. l. 1. j.

911.

1634. DECZEMBER HÓ.

Pázmány emlékirata Eszterházy Miklós nádorral való viszályában a magyar herczegprimás jogairól.

Pazmanus ad Regni Palatinum. Deductio synoptica Jurium, Privilegiorum et Prærogativarum Archiepiscopi Strigoniensis.

I. Ecclesiastica.

1. Archiepiscopus Strigoniensis Hæreticos et Apostatas a Fide, ad gremium Ecclesiæ redituros, Auctoritate Apostolica, seu per se, seu per suos Vicarios, absolvere potest et effective absolvit.

2. Si absoluti aliquod Beneficium appetunt, dispensandi potestatem a Pontifice habet.

3. Etiam illegitimo thoro natos legitimare et hæreditatis capaces reddere potest.

4. Doctores, Magistros, Licentiatos et Baccalaureos, in omnibus Facultatibus, item Notarios publicos creandi Jure potitur.

5. Personas, etiam in Sacris Ordinibus constitutas, cujuscunque Dignitatis, Eminentiæ, Gradus, Status, Conditionis et Qualitatis, nec non quarumlibet Hæresum et damnatarum Sectarum reos, quocunque ex errore culpatos, (tametsi relapsi essent) rursus absolvit, et Ecclesiæ reunit.

6. Librorum hæreticorum et Operum aliis etiam de caussis prohibitorum Auctores et Lectores in utroque Foro absolvit.

7. Super Irregularitate quoquo modo contracta (etiamsi ligati sint, Missas et alia Divina Officia contra Sanctæ Matris Ecclesiæ Ritus celebraverint aut se immiscuerint) dispensandi, ac injuncta eis, pro suo arbitrio, salutari pœnitentia, ab omni inhabilitatis et infamiæ

macula absolvendi, de his necessaria et opportuna ordinandi, faciendi et exequendi, plenam et liberam Auctoritate Apostolica habet Potestatem.

8. Quemlibet, tam in sua, quam in aliena Diœcesi (consentiente Ordinario), ad sacros Ordines, vel ipse, vel per suos Suffraganeos promovere potest.

9. Judicem agit Ordinarium omnium Episcoporum in sua Provincia, et querelas contra Episcopos audit et ipse judicat.

10. Est quoque Judex Archiepiscoporum appellationesque ad illum fiunt.

11. Est Primas ac Metropolita, sive, quod idem est, Patriarcha, ratione Primatus.

12. Est Legatus Natus; cujus Prærogativa in eo consistit, quod Caussas universas, seu per appellationem, seu per simplicem querimoniam, ad se delatas, excipiat, audiat et definiat.

13. Unde in sua Provincia vices R. Pontificis gerit; et:

14. In publicum prodeunti præfertur etiam Crux argentea.

II. Sæcularia.

15. Idem Archiepiscopus non tantum est Metropolita, et Primas Regni, qui Regem coronat; sed etiam:

16. Propter eminentiam Status, præcedit omnes Regni Principes, Proceres, etc. ac:

17. In Consessibus publicis primum a dextris locum occupat.

18. Est adoptivus Pater Regum Ungariæ; et ideo datur ei Titulus, non modo Reverendissimi Patris, sed etiam Domini.

19. Ex Privilegio Sigismundi Imp. et Regis gaudet honore S. R. I. Principis, decoraturque Titulo Celsitudinis.

20. Est Comes Perpetuus Strigoniensis.

21. Summus præterea Secretarius Cancellarius; apud quem Bulla aurea et Sigillum duplex asservatur.

22. Unus item ex Judicibus Regni Ordinariis. Et:

23. Ex Vladislai Decr. I. Art. 37. Personalis Præsentia Regia.

Hæc, ex Bullis Pontificum et Diplomatibus Regum excerpta, ad contestandum meum affectum, in summa confidentia communico. Alienus a Præcedentiæ affectatione, Jura duntaxat Archiepiscopalia tueor; ad quæ intemerate conservanda Jurejurando obligor; salvis Juribus Palatinalibus.

Petrus Pázmány m. p.

Ezen iratot, a Tordai-féle kéziratra való hivatkozással, közölte *Miller* (i. m. II. k., 213—216. l.) és ő az 1622. évi soproni országgyűlés idejére teszi ez irat dátumát, amelyen Pázmány és Thurzó Szaniszló között támadt a közjogi elsőbbség tekintetében összeütközés. Fenti szöveg közlése (a dátum helyesbítésétől eltekintve) *Miller* alapján történik.

Ezen irat ellen Eszterházy Miklós nádor 1634. évi deczember 31-iki dátumot viselő elleniratot szerkesztett[1], kétségbevonván az esztergomi érsek „világi" előjogai egyikét-másikát, főleg pedig az ő „Personalis Præsentia" (Regis) jogát. Lásd Eszterházy ezen iratának egy, Pázmány által széljegyzetekkel ellátott[2] példányát: esztergomi érseki levéltár, Arch. Sæc. X. 196/B. jelzésű dobozban.[3]

912.

1634. DECZEMBER 1. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány ellen-protestatiója Eszterházy nádor tiltakozása ellen a pozsonyi káptalan előtt.

Protestatio Eminentissimi D. Cardlis.

Nos Capitulum Ecclesiæ Posoniensis etc. Memoriæ commendamus per præsentes, quibus expedit universis. Quod Eminentissimus ac Reverendissimus D. D. Petrus divina misericordia etc. Dominus d^nus^ noster gratiosissimus die data præsentium infrascripta, coram R^ndis^ D^nis^, nempe Thoma Bielavio et Basilio Szentkereszti Custode, fratribus et Concanonicis atque testimoniis nostris, ad se vocatis, in Curia sua Archieppali Posoniensi, non sine aliqua querela retulit ac protestatus est, in hunc modum:

Quod Egr. Joannes Nyéki absque ullis fiduciariis literis, quibus subniti debent, qui alieno nomine agere solent, quandam protestationem, Criminationibus falsitatibusque densam, fecerit, non solum in Capitulis, sed et alibi. Et licet protestationem ex scripto legerit, noluit tamen copiam scripti sui consignare, ut falsitates suas occultaret. Quamvis

[1] Eszterházy elleniratában azt állítja, hogy Pázmánynak a herczegprímási jogokról szerkesztett irata az 1634. évi nagyszombati zsinat nyomtatott kiadványának függelékében jelent meg. Lásd alább Pázmány 1635. január havi: „Summaria Informatio"-ját. *Péterffy* (S. Conc. R. Hung. II.) ezen zsinatról említést nem tesz, szöveget nem közöl. Hihetőleg az 1629. évi zsinat értendő, amelynek III. függelékében (Péterffy II. 286—295.) valóban megjelent már ilyenféle jegyzék (V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k. 323. l.)

[2] Egy helyen például Pázmány odaírta: „prókátori exceptiók".

[3] Pázmány fenti emlékirata dátumát Eszterházy elleniratára való tekintettel tettük 1634. deczember hóra, azért is, mert Millernek 1622. „Sopron"-ból való datálása azt a feltevést engedi meg, hogy Pázmány valóban Sopronban írta meg ezen iratot, de nem 1622-ben, hanem 1634-ben; Pázmány ugyanis, mint alább látható, 1634. deczember végén valóban Sopronban az országgyűlésen időzött és így valószínű, hogy épen ezen országgyűlés alatt írta meg a nádor az ő elleniratát a prímási jogok lajstroma ellen.

autem nobis tenor protestationis constare non possit, atque etiam si constaret, eam tanquam famosum libellum prorsus contemneremus, quia tamen audimus ipsum Joannem Nyéki sæpius repetivisse ista:

Primo: nos ex mero odio in Dominum Palatinum præconcepto, ipsi adversantia egisse. Secundo: nos ad Comitatus scripsisse, ne ad mandatum Domini Palatini insurgerent. Tertio: nos in protestatione (pro tot innocentum defensione facta) false conficta dixisse. Quarto: nos in protestatione nostra articulos Regni in falsum sensum detorsisse. Quinto: quod nos cum Principe Transylvaniæ contra Suam Majestatem et D^num^ Palatinum collusimus. Quæ omnia quum omnino falsa sint, dissimulari a nobis nec potuerunt nec debuerunt. Imprimis ergo, tametsi Nyékius iste, cordium se inspectorem facit, ac de scopo actionum nostrarum deque odio nostro libere pronunciat, nos tamen coram Deo ac mundo protestamur, nos nullum hominem odio habere, nedum D. Palatinum, quem filii loco habemus, ac sæpe Deum pro ipsius incolumitate exoramus. Fatemur quidem nos Palatinum pro homine habere, omnes illius actiones probare non posse: si quid autem contrarium ipsi sentimus ac dicimus, id veritatis amore facimus. Secundo. Quod addit Nyékius de nostra ad Comitatus scriptione, provoco ad Comitatus: proferantur literæ nostræ, testentur omnes, an verbum ea de re ipsis scripserimus? An nuncium hac de re miserimus? Ut mirum sit, Nyékium in re tam patenti, tam audacter aberrare.

Tertio non solum Majestatem Suam, sed et quemvis cordatum virum Judicem admitto, qui collatis utriusque protestationis verbis dijudicent: an a me fictum aliquid fuerit, vel tantum clarius expressum, quod involute licet sat patenter adversa protestatio dixerat. Quarto: Nos in protestatione nostra articulum nullum citasse, præter eum, qui insurrectionem nobilitatis penes Suæ Majestatis banderium fieri debere præscribit, quem ita accipimus, ut jacet. Quintum illud, ut levissime dicam, evidenter falsum est. Nunquam nos cum Principe Transylvaniæ contra quemquam collusimus. Ut in pace ac quiete retineremus Principem[1], omni conatu laboravimus. Nihil unquam secreto cum Principe tractavimus, quod Suæ Majestati confestim non communicaremus, atque in hodiernum usque diem de nulla re graviori ad Principem scripsimus, quin prius Majestatis Suæ voluntatem cognosceremus. Quod et deinceps constanter facturi sumus. Atque, ne nesciat Nyékius iste, eam quoque protestationem, contra quam sic ringitur, nec fecimus, nec facere voluimus, priusquam ad verbum Suæ Majestati transmisissemus, et tanquam mera veritate nixam approbatam a Sua Majestate recepissemus.

[1] Ezt a szót Pázmány sajátkczűleg szúrta közbe.

De Insurrectionibus a D. Palatino publicatis; de earum fructu et utilitate deque cæteris justificationibus D. Palatini nihil dicimus; licet omnia, prout gesta sunt, æque, ac ipsemet D^nus^ Palatinus, explorata habeamus. Solum protestamur: Nyekium maligne, false, calumniose nos traducere voluisse. Quo nomine a Regia Majestate jus ac justitiam contra ipsum petituri sumus.

Actum coram præfatis fratribus et testimoniis nostris. Feria sexta proxima post festum beati Andreæ Apostoli[1] Anno Dei 1634.

Ezen tiltakozás szövegének eredeti fogalmazványa, mely Pázmány irodájában, más kéz írásával, készült, de Pázmány sajátkezű helyreigazítását viseli, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Arch. Sæculare X. 196/B. sz. dobozban. A fenti szöveg első és utolsó bekezdése már a pozsonyi káptalan szövege, amely — együtt a tiltakozással — olvasható, a pozsonyi káptalani hites helyi protocollumok XXXI—XXXII. kötetének 392—393. lapján. Fenti közlés e két forrás alapján történik.

V. ö *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 96. l.

913.

1634. DECZEMBER 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

A nádornak Nyéki János által az esztergomi káptalan előtt álnok módon csupán élőszóval tett tiltakozásáról tudomást vévén, Turóczi Ádám útján ellentiltakozást küld, melyet a káptalani jegyzőkönyvbe kér felvétetni és erről magának a jegyzőkönyv hiteles kivonatát kéri megküldeni.

Reverendissimi Domini Fratres observandissimi.

Salute et mei commendatione præmissa. Perlatum ad nos est, Egregium Joannem Nyéki tres quatuorve ante dies Protestationem quandam in Capitulo nostro Strigoniensi coram vobis prælegisse; nec tamen ejus copiam ibidem relinquere voluisse, ut hoc modo ad notitiam nostram pervenire non possit, quæ falso nobis affinxit.

Quantum vero ex memoria eorum, qui Protestationem legi audiverunt, intelleximus, omnia illius Protestationis contenta cum frivola sint, necessario detegenda a nobis fuit rei veritas.

Quocirca: per Egregium Adamum Thuroci, Provisorem nostrum Tyrnaviensem, Protestationem nostram hisce literis annexam Dnationibus vestris præsentandam voluimus, cupientes, ut et Prothocolo (sic!)

[1] A dátum kiszámítása a littera dominicalis alapján történt: 1634. évnek a Calend. Greg. szerint litt. dominicalisa: *A*, így tehát november 26. és deczember 3. vasárnapok voltak, következésképen a november 30. (csütörtök) utáni péntek (másnap) deczember 1-seje volt. Épen ezen alapon kiszámítva, az alábbi irat (918. sz. darab) dátuma deczember 7. volt (mert deczember 6-ika szerda volt).

inseratur hæc nostra Protestatio[1], et sub Sigillo Capitulari authenticum ipsum exemplar nobis transmittatur.

Paternam de reliquis benedictionem impertimur ac eisdem felicitatem omnem expetimus.

Datum Posonii 4. Decembris 1634.

Dnibus Vestris Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendis dnis N. N. Venerabili Capitulo Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ Strigoniensis, Nobis observandissimis. Tyrnaviæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírási záradéka („Paternam etc. Datum Pos. etc. . . . Cardlis Pazm.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Caps. 12. Eccl., Fasc. 5., nr. 16. Fenti közlés az eredeti után történik.

914.

1634. DECZEMBER 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A nyitrai káptalanhoz.

Ugyanoly értelemben ír, mint az előző levélben írt az esztergomi káptalanhoz.

Reverendi Domini Fratres observandissimi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Perlatum ad nos est, Egregium Joannem Nyéki tres quatuorve ante dies Protestationem quandam in Capitulo isto Nittriensi coram vobis prælegisse, nec tamen ejus copiam ibidem relinquere voluisse, ut hoc modo ad notitiam nostram pervenire non possint, quæ falso nobis affinxit.

Quantum vero ex memoria eorum, qui Protestationem legi audiverunt, intelleximus, omnia illius Protestationis contenta cum frivola sint, necessario detegenda a nobis fuit rei veritas.

Quocirca per Egregium Adamum Thuróchy, Provisorem nostrum Tyrnaviensem, Protestationem nostram, hisce literis annexam DD. VV. præsentandam voluimus, cupientes, ut et Prothocolo inseratur hæc nostra Protestatio et sub Sigillo Capitulari authenticum ipsum exemplar nobis transmittatur. Paternam de reliquo benedictionem impertimur, ac iisdem felicitatem omnem precamur.

Posonii 4. Decembris 1634.

R^dis D. Vestris Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] Ez alatt kétségkívül az alábbi (1634. deczember 7.) tiltakozás értendő.

Kivül:

Reverendis d^nis N. N. Honorabili Capitulo Ecclesiæ Nittriensis, Fratribus in Christo nobis observandis. Nittriæ.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg megírt eredeti példánya fennmaradt a nyitrai káptalan hites levéltárában, a hites helyi LXII. sz. protocollumba 235. lapként bekötve. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

915.

1634. DECZEMBER 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Sennyey István győri püspök, kanczellárhoz.

Már készen áll a Sopronba az országgyűlésre való elutazásra, de még nem indult el, mert a felsőmagyarországi megyék követeinek késéséről értesült. Megküldi a nádor ellen való protestatio szövegét. Rossz hírek járnak. Kér értesítést arról, ha Trautmansdorff Bécsbe érkezik.

R^ssime D^ne Frater observandissime.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Az kegyelmed levelét meghozták, és én noha lovas szolgáimat ide hivattam vala és ma megindulhattam volna, de látván, hogy az felföldi vármegyék nem érkeznek és az Forierek (?) állapatját is értvén, az üdötűl várok. Bizony dolog e nagy gondviseletlenség (sic!): és mindenütt elhirlelték, hogy az ő felsége szállása körül nincs semmi készület. Elég galiba, ha karácsonra kell oda mennünk. Ugy legyen, a mint Isten akarja.

Posteriora consilia sapientiora. A Palatinus Uram verbalis protestátioirúl több informatiokat is vevén, úgy tetszik, hogy másképpen irjak ellene, hogy sem a mint kgd látta. Azért juxta inclusum tenorem rendeltem a dolgot.

Elég sok alkalmatlan dolgokat beszélnek az emberek. De én bizony hiszem, hogy Isten jóra adja.

Kérem kgdet, irja meg, ha Trautmanstorff uram oda érkezik. Irják obiter, az Induciák mint lettek. Adja Isten, hogy jól legyen.

Tartsa Isten kgdet egésségben.

Posonii, 5. Decembr. 1634.

R^ssæ D. V^æ Frater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendissimo Domino Stephano Sennyey de kis Sennye, Episcopo Jauriensi, Sacræ Cæsareæ Regiæque M^ttis^ per Hungariam Aulæ Cancellario et Consiliario, fratri in X-to observandissimo.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare X. nr. 196/B." felírású dobozban. Az egész levél Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

916.

1634. DECZEMBER 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

A magát Pázmány unokaöccsének mondó egyén nem rokona, hanem szélhámos; mert apai rokonságából férfirokona nincs is az egyetlen, 9 éves Pázmány Miklóson kívül, kinek részére megvásárolta a wsetini uradalmat, és kit, ősükért, a németországi Hunt Pazman lovagért, mintegy viszonzásképen, hajlandó Németországnak visszaadni. Az illető szélhámos a lengyel királynál is próbálkozott; az általa okozott kárt mindenesetre meg fogja téríteni (Pázmány). Ajándékként küld egy nagyobbacska hordó 3 éves tokaji bort és egy kisebb soproni ürmöst.

Eminentiss^me^ ac Rever^me^ Princeps, Domine Patrone colendissime.

Literas Eminentiæ Vestræ summa veneratione accepi; quæ singularem in me benevolentiam spirant; pro qua, et humillimas, et obligatissimæ voluntatis affectu plenissimas, ago gratias: paratus omni occasione Eminentiæ V^ræ^ servire. Cæterum Eminentia V^ra^ nosse dignetur, hominem illum, qui se Nepotem meum finxit, impostorem esse. Nam præter unicum novennem puerum, germani fratris mei filium, cui bona quædam in Moravia coëmi, nemo superest virilis sexus, ex paterna mea consanguinitate, ita, quod familiola ista a tempore Sancti Regis Stephani (ad quem ex Germania Hunt Pazman ductor militiæ venerat) hucusque perpetua successionis serie propagata, in unico puerulo hæret, quem Germaniæ iterum reddere ac totaliter Moravum facere constitutum habeo.

Quamvis igitur impostor iste et apud Celsitudinem V^m^ et apud Serenissimum Poloniæ Regem meo nomine abusus sit; peræque tamen obligatum me profiteor Eminen^æ^ V^æ^, ac si re vera ad me spectasset.

Ne vero currus hic vacuus rediret, duo vascula vini Ungarici Eminentiæ V^ræ^ mitto: majusculum Tokaiense triennale, minus Soproniense absinthiacum. Nam hic apud nos selectiora vina non colligun-

tur. Eminentiam V^ram^ obnixe rogo, inserviendi studium, non exilitatem munusculi gratiose acceptet.

Deum oro, ut Eminentiam V^ram^ felicissime tueatur, ejusque manus humillime deosculor.

Posonii 5. Decemb^r^. 1634.

Eminentiæ Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1633—1634. évi fascic., fol. 144^r^—144^v^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 439., 446. l., P. P. élete (Tört. Életr.) 293 l.

917.

1634. DECZEMBER 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Tádé herczeghez.

Hálától indíttatva boldog ünnepeket és boldog újévet kíván.

Excellentissime Princeps, Domine observandissime.

Singularis benevolentia ac propensissima affectio, qua me sibi Excellentia Vestra peculiaribus nominibus obæravit, memorem me facit officii ac obligationis meæ, ut Sacrosancti Christi Domini nostri Nativitatis festis et optatissimo novi anni exordio propediem imminentibus omnem, quæ animo concipi potest, felicitatem, plenis votis ac desideriis comprecarer. Quod facio hisce literis meis Deumque supplex oro: ut Excellentiam Vestram hujus ac plurium sequentium annorum auspiciis optata felicitate prosperet ac cumulet. Meque servitiis Excellen^æ^ V^ræ^ addicens Eidem maneo.

Posonii 6. Decembr. 1634. Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Alul P. P. levélírójának kezeírásával:

Exc. Principi Domini Taddeo Barberino.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 99^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

918—920. *Kiadatlan.*

1634. DECZEMBER 7. (ILLETŐLEG DECZEMBER 4. ÉS DECZEMBER 8.).

Pázmánynak Eszterházy Miklós ellen való protestatiója az esztergomi, pozsonyi és nyitrai káptalanok előtt.

Nos Capitulum Ecclesiæ Metropolitanæ Strigonien. Memoriæ commendamus etc. Quod Eminentissimus ac R^nssimus^ Dominus D^nus^ Petrus S. R. E. Tituli S. Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Archiep^pus^ istius Eccl^æ^ n^ræ^ Strigonien. etc. D^nus^ et Prælatus noster gratiosissimus, nobis in forma solennis protestationis scriptotenus exhiberi et præsentari curavit in hunc modum:

Quod Egregius Joannes Nyéki hisce præterlapsis diebus protestationem quandam fecerit, non solum in Capitulis Strigoniensi, Nitriensi, Posoniensi, sed et coram aliis, ad quos nihil ea res spectabat. Hanc vero protestationem, solo verborum acervo suffarcinatam, licet maximo audientium tædio, ex scripto (velut oracula) recitarit, copiam tamen scripti nec Capitulis nec aliis committere voluerit. Itaque, cum nobis plene constare non possit, quid protestatio dicta contineat, atque etiam si constaret, tanquam famosum libellum prorsus contemneremus; ne tamen silentio veritas opprimi videatur, nulla nocendi voluntate, nullo sinistro affectu, sed pure ac sincere, solum ut suus veritati sit locus, errata haud sane levia, quæ ex dicta protestatione ad nos perlata sunt, necessario detegenda fuerunt.

Primo igitur. Queritur protestans diffamatum per nos D^num^ Palatinum eo, quod in Capitulis contra ipsum protestati sumus. Recte id quidem concludit, si a se incipit protestans. Nam ipse nulla utilitate ac necessitate protestationem in Capitulo Nitriensi præmisit, qua Status et Ordines Regni gravissime sugillavit. Silentio approbare tam gravem notam prorsus illicitum fuit. Vetus lex est: qui dicit, quæ vult, paratus sit audire, quæ non vult. Quocirca sibi imputet, qui causam dedit, imo necessitatem imposuit, meræ et puræ veritatis aperiundæ.

Secundo affirmat Protestans nos scripsisse ac effecisse, ne D^ni^ Palatini literæ de Insurrectione publicarentur in Conventibus Nobilium. Credatur istud, si Protestans literas ea de re a nobis scriptas produxerit. Ni producat, calumniatoris nomen reformidet. Nunquam ea de re (ne literæ D^ni^ Palatini publicarentur), vel scripsimus, vel cum ullo homine oretenus egimus. Relatum nobis, et quidem post factum, a viris primariis fuit, quod maturiorum virorum consensu, honorificentius visum,

ne legerentur literæ Dni Palatini, siquidem evidenter notorium erat, causam, quæ pro Insurrectione assignabatur, non subsistere. Sed esto: ea omnia scripserimus, dixerimus, procuraverimus, quod factum non est. Nostro jure, sine cujusquam injuria, uti potuimus. Quis enim nobis prohibeat, quominus apertum animi sensum de negotiis publicam patriæ quietem spectantibus libere promamus. Semper fuimus et nunc etiam eius sententiæ sumus, Dnum Palatinum non posse militarem Insurrectionem Statibus indicere, sed id solius Regiæ Majestatis esse. En Comitia præ foribus sunt, si Jus Regium hac in parte Dno Palatino tribuetur, mutemus opinionem.

Tertio accusat nos Protestans, quod cum Principe Transylvaniæ missis per ditiones Turcicas literis colluserimus, contra Palatinum et Regiam Mtem: eaque re læsam Mattem asseverat. Gravis accusatio, quam nec nos, nec (ut putamus) Dnus Princeps Transylvaniæ silentio præteribimus. Ut vero Protestans veritatem noscat, scire debet: nos quidem cum D. Principe Transylvaniæ amicitiam colere et constanter deinceps quoque colere velle, quoadusque initum cum Regia Matte fœdus pacis Dnus Princeps coluerit. Nunquam tamen nos ullas Dni Principis literas publicum negotium concernentes accepisse, nunquam rescripsisse, nisi communicatis literis Suæ Matti. Quidquid scripsimus, semper ex nutu et voluntate Mattis Suæ scripsimus. Provoco in hoc ad Archiva Cæsarea, ad ipsam Cæsareæ Mattis recognitionem, ad literas per me Dno Principi scriptas, ad copias in mea Cancellaria reservatas. Cum D. Palatinus Cassoviam ibat, in Instructione a Sua Matte expressum mandatum habuit, ne quidquam hostile tentaret, defensive se haberet, ultra Tibiscum non duceret. Postquam, exercitu ultra Tibiscum promoto, gravem cladem accepit, scripsimus equidem sæpius responsum Principi, sed semper Matte Sua conscia. Argumenta vero literarum non alia fuere, quam ut rationibus ac motivis Dno Principi id suaderemus, quod generosus Princeps prudentissime fecit, videlicet ne victoriam prosequatur, ne bello Ungariam involvat, ne se periculis objectet. Quod vero Princeps Transylvaniæ per ditiones Turcicas ad nos misit Cursores suos, causa fuit Dnus Palatinus, qui contra jus gentium patibulum minatus est Cursori Principis, qui ordinaria veredariorum via literas ad nos deferebat Suæ Matti notificandas.

Quarto. Accusat nos Protestans, quod nos præconcepto in D. Palatinum odio et indomitis passionibus fecimus protestationem. Cordium, ut video, est inspector Protestator iste, qui de scopo actionum nostrarum deque odio interno tam libere pronunciat. Nos vero coram Deo ac mundo protestamur: Nos nullum hominem odio habere, nedum

Palatinum, quem filii loco habemus. Et etiamsi contra nos sequius ageret, quam filium deceret, eo animo aspiceremus, quo Pater ægrotantis filii tumultuationem. Nullæ nobis privatim causæ sunt odiorum cum D. Palatino, nullæ inter nos lites, nullæ de ullis utilitatibus prætensiones. Neque est quidquam in D^no^ Palatino, quod nos invidere vel possimus vel velimus. Sola et unica est causa, cur D. Palatinus alienior a nobis est, quia de negotiis patriæ salutem concernentibus libere sententiam dicimus, et si quid in actionibus D^ni^ Palatini non probamus (quis enim optare vel sperare audet, ut omnia ipsius acta probentur omnibus?), illud ingenua libertate non approbamus. Protestationem vero adeo non inconsulto aut præcipitanter fecimus, ut prius Suæ quoque Ma^tti^ recognoscendam transmiserimus. De nostris actionibus ac passionibus Protestanti judicium non permittitur. Utinam Moysis instar in sinum mittat dexteram Protestans, ac sese qualis est, videat. Utinam ibi aliquid præter meram perturbatæ mentis passionem contempletur.

Quinto. Prout ad nos perlatum est, Protestans id quoque illa verbosi voluminis farragine attigit, nos in protestatione nostra false conficta dixisse, Articulos Regni detorsisse. Qua in re libenter patimur, ut verax habeatur Protestator, si collatis nostræ et Palatinalis protestationis verbis deprehendetur quidquam tantillum a nobis confictum esse. Quod protestatio Nitriæ facta inconsulte prompsit, id clarius expressimus absque ulla fictione, articulum nullum nominavimus, præter illum, qui de Banderio Regio meminit, quem ut jacet accipimus.

Sexto. Queritur Protestans nos in negotia sæcularia immiscere. Qua in re, quod quibusdam Servator noster, id nos reponimus: Cantamus et non saltatis, plangimus et non lachrimamini. Sæpe D^num^ Palatinum scripto ac voce querulum audivimus, se solum, se unicum sub pondere negotiorum Regni relictum. Nunc queritur contra nos, quod Negotiis Regni non abstinemus. Verum ne nesciat D. Palatinus, sicut in rebus supervacuis ac noxiis opem ac operam nostram retrahimus, ita, ubi necessitas postulat, studium ac laborem nostrum libenter impendimus Patriæ. Eaque in re jure nostro utimur, quod a Domino Palatino circumscribi nullo modo patimur. Hæc sunt, quæ ex Protestantis scripto ad nostram notitiam venere. Quæ omnia necessario declaranda fuere, ne falsitas pro veritate haberetur. Parati deinceps veritatem idoneis documentis uberius declarare. Multa enim sunt, quæ consulto reticemus, cum non exasperare, sed veritatem suo loco manere intendamus.

Unde facta coram nobis hujusmodi solenni Protestatione, superinde literas Protestatorias sive Testimoniales, sibi idem Emin. et R^ss^ D. D.

Prælatus noster authentice extradari postulavit. Quas nos sub sigillo nostro Capitulari authentico extradandas duximus et concedendas. Communi suadente justicia. Datum feria quinta post festum Beati Nicolai Eppi et Confessoris. Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quarto.

(L. S.) *Lecta.*

Ezen tiltakozásnak eredeti fogalmazványa, melyet nem Pázmány írt sajátkezűleg, de ő sajátkezűleg átjavított, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Arch. Sæculare X. 196/B. dobozban. A közlés is ez alapon történik. A fenti oklevél bevezető és befejező szavai azonban az ugyanott talált eredeti esztergomi káptalani másik okiratból vannak lemásolva.

Ugyanezen tiltakozást a pozsonyi káptalan előtt is megtette és pedig személyesen Pázmány maga, amint azt a *pozsonyi* káptalannak ugyanott eredetiben fennmaradt és 1634. deczember 4-iki dátumot viselő eredeti oklevele (a tiltakozás is e napon történt) mutatja. (Lásd a pozsonyi káptalan hites helyi protocollumainak XXXI—XXXII. köt. 397—399. lapjain.)

Ugyanezen tiltakozást Pázmány külön kiküldöttje *(Turóczy Ádám)* által 1634. deczember 8-án megtétette a *nyitrai* káptalan előtt is. (Lásd az erről szóló hiteles káptalani oklevelet a fentidézett levéltár említett helyén levő iratok között.) Lásd Pázmánynak a nyitrai káptalanhoz 1634. deczember 4-én e tárgyban írt levelét fentebb. Ezen levél kíséretében küldte el Pázmány a protestatio szövegét a nyitrai káptalanhoz; e szöveg eredeti példányát, mely Pázmány irodájában készült, de nem Pázmány írása, lásd a nyitrai káptalan, mint hites hely, LXII. protoc. 233—234. lapján.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 97. l.; P. P. élete (Tört. Életr.) 264. l.

921.

1634. DECZEMBER 10.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Boldog ünnepeket és újévet kíván. Most készül elindulni a soproni országgyűlésre. A császár (II. Ferdinánd) is odaérkezik; az ifjabb király most érkezett vissza a német birodalomból. A basának Rákóczyhoz küldött levelében felpanaszolt dologban ő felsége szigorúan intézkedni fog. Betegeskedését említi.

Illustrissime Princeps, Domine Amice et Vicine observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa. Az kegyelmed levelét megadta Arunpruster[1] uram, melyet nagy szeretettel vettem. És gondolván, hogy ez levelem kegyelmedhez, az előttünk való szent innepekben avagy az új esztendőnek kezdetiben érkezik, kívánom a Úr Istentől, hogy kegyelmedet Asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben, az szent innepekben lelki és testi jókkal áldja meg és sok következendő uj esztendőket engedjen érni,

[1] Hihetőleg: „Armbruster“ (Armpruszter).

kedves jó egészségben. Im én az Ország Győlésére készülök, és akarok indulni. Adja az Úr Isten, végezzünk minden jót szegény hazánknak megmaradására. Császár urunk ő felsége e héten bizonyossan bé akar menni. Király urunk friss és jó egészséges állapatban érkezett az Imperiumbul. Jó reménség vagyon az közönséges békesség felöl, mivel mind ő felsége, a mi kegyelmes Urunk, hajlandó arra, s mind pedig az ellenkező fél nem láttatik attól idegennek lenni. Az includált cédulát, az Passa levelérúl, csudálkozva olvastam. Bizonyossan higye (sic!) kegyelmed, hogy ő felsége bánta és neheztellette azt a dolgot, és meg is szóllitják az embereket róla, hogy többé a ne legyen. Magam állapatja felöl azt irhatom kegyelmednek, hogy igen törődött és bontakozott egészséggel vagyok, de úgy kell lenni, a mint a jó Isten akarja.

Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Posonii 10. Dec. 1634.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül egykorú, idegen kéz irásával:

Principi Georgio Rakotzi.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Amicus ad serv. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteménye 80. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.:* Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870) 81—82. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 290. l. 3. j.

922.

1634. DECZEMBER 27. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Borgia bíbornokhoz, a Propaganda præfectusához.

A Pálos-rend visitatiójára nézve tett pápai rendelkezéseket örömmel üdvözli. Figyelmezteti a bíbornokot, hogy Svábországban (?) és Spanyolországban is vannak Pálosok, akiket szintén egyesíteni kellene a renddel, amelytől eddig különváltan éltek. A rendnek eddigi vicarius generalisa ugyan mellőzve érzi magát azáltal, hogy, az eddigi szokás ellenére, lengyelt választottak meg (magyar helyett) generalisnak, de valami botrányt a helynök az ő duzzogásával nem okozott, és azért nem javalhatja a szigorúbb eszközök alkalmazását ellene; a visitator szükség esetén elejét veheti a további bajoknak atyai intés által is.

Eminentissime ac Reverendissime Domine Patrone observandissime.

Eminentiæ Vestræ literas 29. Novembris exaratas, una cum resolutione Suæ Sanctitatis, circa visitationem Ordinis Sancti Pauli, debita veneratione accepi. Et mihi quidem sapientissimæ resolutiones Suæ Sanctitatis vehementer probantur, ac Deum oro, ut omnia juxta opti-

mam ac sanctissimam intentionem Suæ Sanctitatis, ad Dei gloriam optato fine terminentur.

Unum illud Eminentiæ Vestræ suggerere volui: non tantum in Ungaria et Polonia, sed quantum intelligo: et in Svevia et in Hispania habentur religiosi Sancti Pauli primi Eremitæ, disjuncti tamen ob invicem atque etiam legibus differentes. Quod si totus Ordo uniretur, cum in Hispania reformatissimos esse intelligam, alienæ Religionis personæ non essent necessariæ ad novitiatum et institutionem istorum.

De Vicario Generali Ordinis certi aliquid dicere Eminentiæ Vestræ non habeo. Nam tametsi ægre illum tulisse intellexerim, quod Generalis Polonus sit electus, cum antea ordinarie ex regnis Coronæ Hungaricæ annexis eligi consueverint, de cætero tamen, nullum ad me delatum est scandalum circa personam ipsius. Si quid tamen Reverendissimus Dominus Visitator [. . . . .] deprehenderit, facile Sua Sanctitas remedium adhibere poterit paterna aliqua præmonitione. Nam ut vir gravis, et qui multis annis Generalis fuit Ordinis, ad alicujus forte delationem Domino Visitatori factam honore ac existimatione spolietur, mihi quidem certe expedire non videtur.

Eminentiæ Vestræ manum humili osculo veneror ac eidem a Deo prospera omnia ardenter exopto.

Edenburgi 27. Decembris 1634.

Eminentiæ Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. Card. P.“) P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide“ római levéltárában: „IV. Lettere di Germania e Svizzera, Anno 1635.“ Vol. 77, fol. 109. Fenti közlés az eredeti után történik.

923.

1634. DECZEMBER 27. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Borgia bíbornokhoz, a Propaganda præfectusához.

Megköszöni az Erdély részére küldött négy minorita-szerzetest; egyet közülök, Bonaventura atyát, ideiglenesen magánál tartotta, a többit Erdély felé útnak indította. A jövőre azt ajánlja, hogy olyan szerzeteseket küldene a Congregatio, akiknek itt rendházaik és elöljáróik vannak, mert különben, a hazai nyelvet sem tudván, elszigetelten és felügyelet nélkül állanak és nem sokat használhatnak.

Eminentissime ac Reverendissime Domine Patrone observandissime.

Literas Eminentiæ Vestræ ac Sanctæ Congregationis de Propaganda Fide reddiderunt mihi quatuor illi Religiosi Conventuales Ordinis

S. Francisci, quos Eminentia Vestra in subsidium Catholicæ Religionis in Ungariam destinavit. Ipsos ego non solum amanter accepi, verum etiam commoda occasione Baronibus quibusdam versus Transylvaniam proficiscentibus deducendos commisi, unico patre Bonaventura Genuensi apud me tantisper detento, donec Eminentiæ Vestræ mentem ac voluntatem intelligerem, an bona ipsius cum venia possim apud me detinere dictum patrem Bonaventuram.

Equidem zelum hunc Sacræ Congregationis in submittendis operariis vehementer probo. Rogo tamen Eminentiam Vestram quam humillime, bona ipsius venia liceat mihi verbulum hac de re loqui. Existimarem sane, hujusmodi missiones Religiosorum multo utiliores fore, si tales Religiosi mitterentur, quorum in his partibus Monasteria sunt et Superiores: qui et a Superioribus dirigi et interdum ad Regularem observantiam revocari possent. Nam res non omnino caret periculo scandalorum, si singuli isti Monachi seorsim absque ullius superioris dependentia, ubi collibitum ipsis est, ibi maneant; præsertim cum nec linguam patriam norint boni isti Religiosi, ac proinde docendis populis nullum emolumentum adferre possint. Hæc ego Eminentiæ Vestræ pro mea synceritate significare debui. De reliquo manum Eminentiæ Vestræ humillime exosculor et eidem a Deo felicitatem omnem ex animo precor.

Edenburgi 27. Decemb. 1634.

Eminentiæ Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. Card. P.“) P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide“ római levéltárában: „IV. Lettere di Germania e Svizzera. Anno 1635.“ Vol. 77. fol. 108. Fenti közlés az eredeti példány után történik.

924.

1635. JANUÁR HÓ. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Pázmány védekezik az ellene Eszterházy Miklós nádor által a király előtt emelt vádakat illetőleg.

Summaria informatio de querelis Dni Palatini.

Quæ miserationem merentur, exprobrare querelasque nullum pondus habentes operose retundere, consultum non existimo: præsertim

cum imminutio Mattis videatur, tam dilutis accusationibus occupatissimas aures Cæsareas prægravare. Quia tamen veritati serviendum, breviter quod res est, aperiam.

Atque illud ante omnia animadverto, querelas fere omnes D. Palatini recidere, quod in publicis negotiis et actionibus D. Palatini, quæ mihi non probantur, libere ac aperte pronuntio. Injuriam enim Suam reputat D. Palatinus, si non omnia dicta actave ipsius approbentur, sed ingenua libertate improbentur, quæ displicent. Quod an æquitati consonet, aliorum esto Judicium. Certe a Cardinale nunquam obtinebit, ut probari sibi dicat, quæ improbat.

Sed singulas seorsim querelas videamus.

1. Qui jussu Dni Palatini, querelarum farraginem congesserunt, boni ominis ergo, velut hederam operi præfixerunt: In appendice Synodi Tyrnaviensis, parem se Regno asserere Cardinalem, quod solis Regibus tribuitur, hincque sibi quasi subjectos existimare omnes Regnicolas. Nihil tale unquam in mentem venit Cardinali. Diu cogitavi, unde hæc in mentem venerint querelarum Architectis, quæ nec imaginando cogitavi. Deprehendi tandem ex verbis Calvinistæ Angli occasionem acceptam. Nam Anglus ille non tantum affirmat, Archiepiscopum Cantuariensem Calvinistam omnes Principes Angliæ loco et voto præcedere, sed etiam primum parem[1] Regni dici. Cardinalis in primo illo præcedentiæ puncto, de quo solo sermo erat, ejusdem juris esse dixit Archiepiscopum Strigoniensem: de parilitate sermo esse non poterat, eo quod extra Galliam[2] et Angliam (quod sciam) nemo alibi Par Regni nominetur. Quanquam et in eo ipso Titulo enucleando magna est querulantis ignoratio. Nam non pares Regno (quasi unus quispiam Regno æquetur), sed Pares Regni nominantur in Gallia et Anglia quidam. Neque eo nomine significatur, omnes Regni incolas ipsis subjectos esse: sed solum signatur, vel ob sanguinis Regii cognationem, vel ob officiorum dignitatem, cæteros anteire et a Regibus honorari.

Securus ergo sit D. Palatinus, quod necdum delirare cœpit Cardinalis, ut se unicum toti Regno parem, vel Regnicolas omnes in temporalibus sibi subjectos existimet.

2. Cardinalis Legem Patriæ Articulo 15. An. 1536. expressam ad verbum descripsit, qua evidenter declaratur, Archiepiscopum Strigoniensem esse Personalem Præsentiam Regiæ Majestatis. Consequentiam hinc deducunt Rapsodistæ querelarum, quam Cardinalis nunquam formavit. Ea si mala est, vapulent qui fabricarunt.

[1] Pázmány a canterbury-i érsek „peer"-i (főrend) méltóságát érti.
[2] Itt „pair" volt a nevük a főrendeknek.

3. Quod in Protestatione contra D. Palatinum dixi, verissimum est, nam non ego solum, sed quilibet fidelis et bonus Patriæ Civis tenetur iis, quæ juribus ac libertati Patriæ adversantur, se se opponere ac ea pro viribus antevertere et avertere.

4. Si Archiepiscopus est Personalis præsentia Suæ Mattis in Judiciis, prout Articulus 15. Anni 1536. declarat: Ex terminis clarum est, eum, qui Locumtenens est Personalis præsentiæ, substitui loco Personalis præsentiæ. Neque per hoc quicquam Suæ Mtti derogatur.

5. Ait querulans, Cardinalem affirmasse, etiam diversa suadentibus Consiliariis Suæ Majestatis, non posse expediri in Cancellaria, nisi quod Cardinalis asserit. Nunquam hæc tam delira cogitatio Cardinali in mentem venit; illud vere tam ex usu Ungariæ, quam totius Orbis praxi affirmat, eum qui in absentia Cancellarii officio fungitur, Vice-Cancellarii nomen ferre; ac sigilla advenienti Cancellario præsentare debere.

6. Quod in bonis temporalibus, mandata executionalia extradari committere soleat Cardinalis sub Excommunicatione. Nequidem quid sibi velit, intelligo. Quod fieri solet, crebro fieri debet: Ego vero nec Ecclesiastico, nec sæculari Judici quicquam tale commisisse memini. Exemplum authenticæ commissionis, ac nomina, quibus quave in causa commissio data, nisi producantur, fidem querela non meretur.

7. De Confiniis palam D. Palatino sæpius dixi: ne plus ipse in Confinia prætendat, quam quantum permitti voluit aliis Palatinis, cum ipse esset Generalis Ujvariensis. Id vero quantum fuerit, et ex d^no^ Palatino sæpe audivimus, et credo extare literas ea de re in Cancellaria Suæ Ma^tis^. Si tamen Ma^ts^ Sua laxare habenas voluerit: per Nos licet, utatur D. Palatinus concessa authoritate.

8. Nec in protestatione, nec alias affirmat Cardinalis, annuente et mandante Sua Ma^te^, non licere Insurrectionem Regnicolis indicere. Licet enim; dummodo constet Suam Ma^tem^ ita mandare. Existimat tamen Cardinalis, absque expressa Suæ M^tis^ syngrapha, non teneri Regnicolas credere, Suam M^tem^ ita mandare.

9. Domini Consiliarii non sunt Consiliarii nisi Regiæ Ma^ttis^, cui soli Juramentum præstant. Sub Palatinis Georgio Thurzo, Sigismundo Forgach, Stanislao Thurzo, sæpius Consiliarii convocati sumus, ex Mandato Regio, et in Consilio primum omnium lectæ sunt literæ Regiæ M^tis^, quibus exprimebatur, qua de re vota Consiliariorum exquiri debeant; de eo mature deliberatum. Suggesta deinde Suæ Ma^ti^, si quæ occurrebant oportuna. Iste modus convocandi Consiliarios Cardinali semper fuit probatus, sed idcirco Consiliarios convenire, ut quod D^no^

Palatino placuit, majori efficacia Suæ Ma^ti^ propoṇatur omnium nomine, licet ea omnibus non probentur, id vero nec probavit nec porro deinceps probare poterit Cardinalis.

10. Ut d^nus^ Palatinus et Accusator et Inquisitor et Judex sit in Causis; ut ob suspiciones et delationes proprio arbitratu in Illustres personas inquirat: a me quidem probari non potest. Nam talis Inquisitio mors civilis est et infamia, etiamsi innoxius reperiatur, in quem inquiritur. Nec usquam ullam legem memini legere, quæ hanc D^no^ Palatino authoritatem concedat.

11. Jure extraordinario nullas causas posse D. Palatinum revidere, nisi Articulares vel ex consensu partium, pro comperto habet Cardinalis. Id enim Leges Patriæ cavent. Sed de hoc et præcedente puncto, quod statutum publice fuerit in comitiis præsentibus, ratum esto.

12. Cardinalis non infamat Palatinum. Sed publicas ac Notorias Cleri difficultates, ut debet, sentit. Et sæpius conquerentes audivit Ecclesiasticos, minores ipsos difficultates passos sub Palatinis hæreticis. Quod et ego de me affirmare fidenter possum.

13. In consultationibus ita omnes obruit D. Palatinus, ut ad redimendam vexationem silentio approbare debent, quod ipsi lubet. Hoc a Cardinali non fieri, ægre fert. Cardinalis autem libentissime habet, si nunquam ullis consiliis adhibeatur.

14. Postulata D^ni^ Palatini quando non placent Cardinali, libere et aperte dicit, sibi non probari. Qua in re libertate sua utitur. Nec confusionem, sed libertatem Patriæ, vota ac opiniones Cardinalis fovent.

15. Suo pede metitur cæteros D. Palatinus, ac putat Cardinalem vel imaginatis vel dignis etiam querelis Majestatem Suam obruere: atque ita abuti benignitate Cæsarea, ut eam fatigare præsumat farragine inutilium Scriptionum. Ego igitur, quam possum instantissime rogo M^ttem^ Suam, ut si ullas ego querelas Suæ M^ti^ obtuli de D^no^ Palatino, eas ipsi communicet. Si tacui, si Mis respectu dissimulavi, licet volumina scribere potuissem, efficiat clementer M^s^ Sua, ut d. Palatinus decipi se ac temere judicare intelligat: idque coram Suprema M^tte^, quæ testimonium dare potest veritati.

Hæc sunt, clementissime Cæsar, quæ ad puncta querelarum D. Palatini respondere volui. Plura possem, sed M^tem^ Vestram fatigare nolo. Nam quod D. Palatinus rogat M^tem^ Vestram, ut mihi interdicere velit, ne ea, quæ extra vocationem meam sunt, mihi vindicem, ne authoritatem Palatini turbem, ne me a communi Regnicolarum consensu separem: id ego sponte ac lubenter facio; et ita quidem, ut si qua in re scirem, excessisse me Terminos vocationis, turbasse Pala-

tinalem authoritatem, id omnino diligenter imposterum caverem. Sed sancte affirmo, in nullo horum ullum defectum a me admissum recognosco: et ne recognoscam, hæc ipsa querela D. Palatini evidens documentum præbuit. Nam licet plurium longis vigiliis collectæ sint querelæ, etiam quæ veri speciem non habent, nihil tamen ex omnibus exprimi aliud potest, quam quod libere meam sententiam prætulerim de iis, quæ mihi non probantur, nec in omnibus Dno Palatino acclamem. Ais ajo, negas nego. Et o si inquireremus, quibus in rebus quibusve causis dissenserim! Deo ac hominibus assentientibus, Justiciam, Quietem, pacem publicam a me defensam constaret. Sed absit, ut Mtem Vram hisce gravem disceptationibus; justitia et bona conscientia altercationibus non indiget.

Ego vero a Mte Vra illud instanter peto, ut exacto Judicio discutere dignetur, verene an perperam publicatum de me fuerit a D. Palatino, quod cum moderno Principe Transylvaniæ contra Mttem Vram et D. Palatinum colluserim. Nam ut cæteras omnes querelas D. Palatini nihili facio, ita hanc dissimulare nec possum nec debeo.

Quæ in alia charta de Archiepiscopali præeminentia D. Palatinus disserit, ea non sunt ejusmodi, ut responsum mereantur. Frivolas enim Leguleorum exceptiunculas, distortas legum Patriæ interpretationes, Summorum Pontificum suggillationes, infabre commissas consecutiones continent. Neque judicio D. Palatini committi debet, ut ultra suos se terminos extendat, deque diplomatibus Summorum Pontificum vel Ecclesiasticarum dignitatum officiis censeat.

Fenti levélnek három darab, különféle kézírással megírt (nem Pázmányé), egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X. (betü) nr. 196/B." felírású dobozban.

Az egyik példányra kívül maga Pázmány e szavakat írta: „Dni Palatini Esterhazi vexationes."

A másik példányon Pázmány kezeírását mutató javítás látható (3. pont).

A harmadik példánynak (kívül idegen kézzel írva: „Summaria informatio Eminentissimi") utolsó előtti (7-ik), üres lapján a királyi tanács ezen ügyben való tárgyalásának és határozatának menete van leírva (igen elhalványodott, tintával írt szöveg), és itt ezen megjegyzés is olvasható: „Hæc omnia indicata sunt Dno Palatino 2. Febr. 1635. præsentibus Consiliariis Meggau, Trautmanstorff, Werdemberg. Respondet Palatinus, per hanc resolutionem Cæs. Majestatis sibi in omnibus manus ligari et ita enervari suum officium, ut se ab illo omnino liberari desideret." Ezen utóbbi megjegyzésből Pázmány ezen iratának kelte körülbelül megállapítható (1635. január), mert a királyi tanács ülése, ahol Eszterházival közölték a királyi határozatot, 1635. február 2-án volt, sőt valószínűleg a határozatot is megelőzőleg, ugyanezen tanácsülésben hozták.

Fenti közlés ezen esztergomi másolatok után történik.

925.

1635. JANUÁR. (14.? 24.?) *Kiadatlan.*

Lippay György veszprémi püspökhöz.

Kéri a király közbelépését kieszközölni a komáromi alispán, Laki János érdekében, kit állásából eltávolítani akarnának Czobor főispán és a megyei urak azért, mert Laki katholizált.

R^sse D^ne Fr. obs^sme.

Isten kk minden jót adjon. Megirtam vala immár a két levelet, mikor érkezék a kd levele, melyet 20. Janii[1] irt. Igen köszönöm kk, hogy ir. Szánom (sic!) a Spanyolok esetin, de talám okosbbak lesznek.

Kgk ilyen dologrul akarék írnom (sic!), kérvén azon, hogy ő felségének megjelentené, találjon módot ő felsége, hogy præveniálja az Inconvenientiát. Comárom vármegyébe, noha (úgy értém) ötven esztendőtül fogva, és az emberek emlékezetire senki sem emliti, hogy a Vice Ispán elbucsuzott vagy tisztiből levettetett volna, de a mostani Vice Ispán Laki János vénsége miatt akarván bucsuzni az előtt, az Fő Ispán Chobor (sic!) Imre senior, semmiképpen nem engedte, mint levele mutatja. Azután megszállá Isten szüvét Laki Jánosnak, a Vice Ispánnak, és husvétra meggyónék és[2] [. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . .]
és ezzel akarják idegeniteni az embereket, ne fiant Catholici. Semmit nem gondolnék vélle, de ha most leszen ez a depositio, hatalmas, nagy scandalum és infamia Religionis leszen. Elbucsuztak a Vice Ispán és a többi is, de elvégezett, hogy a többit mint (sic!) helyén hagyják, csak ezt vessék le, mintha fieri Catholicum infame esset.

Czobor uramnak egy talpalatni földe nincs Comárom vármegyébe és per sinistram informationem, contra leges obtinuit a Sua M^tt titulum Comitis. Azért ha egyéb nem lehet benne, ez is elő forog.

De én ő felségét azon kérném, hivatná oda Czobort, nam (sic!) igen közel lakik és parancsolná meg, hogy ebben supersedeáljon, mert ő felsége nem szenvedi, hogy Catholica Religio infametur. És ugyanekkor meg kell mondani, hogy[3] [. . . . . .
. . . . . .
. . . . .]

[1] Olvasd: Januarii. Lehet: Junii (Juny) is.

[2] Itt 3—4, teljesen olvashatatlan sor következik (az 1. lap alsó sorai). E sorok tartalma hihetőleg az, hogy Laky Jánost a komáromi reformátusok a mostani restauráczió alkalmával az alispánságtól meg akarnák fosztani azért, mert katholikussá lett.

[3] Itt nehány szövegsor, a dátum és aláírás következnének, melyek azonban ismét vízfolt miatt olvashatatlanok.

Kivül, Pázmány egyik levélírójának kezeírásával:

Reverem^mo^ Domino Georgio Lippay de Zombor, Episcopo Vesprimiensi Locique ejusdem Comiti perpetuo, S. C. R^qumtis^ Consiliario etc. D^no^ fratri in Christo observandissimo Viennæ.

Ugyancsak kivül, a királyi kanczellária ezen felzet-írása olvasható:

1636. (át van húzva) 14. Januar.[1] 1635. (ez már más, újabb írás!)

Strigoniensis Archi-Eppus Pazmany.

(Ez ismét a felső sor kezeírása).

A levél első oldalán ezen régi (Orsz. Levéltárbeli) jelzés olvasható:

„83. Litt. Archiepis. 1635".

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső czímiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár: „Litteræ Archiep.": 1635. évi 83. sz. — Dátumát az átigazitott felzet 1635. január 14-re teszi, amivel szemben a szövegben említett „20. Janii" (Junii?) szókat: „21. Jan^ii^"-nak kellett olvasni. — A levél a M. Tud. Akadémia könyvtárjelzését viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

926.

1635. JANUÁR 27. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Jelenti, hogy a magyar püspökök provinciális zsinaton elfogadták a római officium ritusát, csak a zágrábi püspök nem, aki ezen határozat ellen az apostoli Szentszékhez folyamodott. A Rómában tartózkodó boszniai püspök (Tomkó János) fogja az érsek nevében ezeket bővebben előadni, valamint a jelenlegi országgyűlésre vonatkozó tudnivalókat is.

Eminentissime ac Reverendissime D^ne^ Patrone observandissime.

Ex benigna Sanctitatis Suæ voluntate, in Synodo Provinciali Hungariæ, Romani Officii ritum unanimi consensu recepimus. Solus vero Reverend^mus^ Episcopus Zagrabiensis, non suo, sed aliorum consilio ductus, in Synodo sua Diœcesana, et restitit, et ad Sedem Apostolicam provocavit.

Qua in re, quas ego considerationes habeam, per R^dmum^ D^num^ Episcopum Bosnensem, nunc Romæ existentem, Sanctitati Suæ ac Vestræ

[1] Ezen „14. Januar." talán csak tollhiba a „24. Januar." helyett, mert a levélben említett „20. Jan." miatt e levélnek január 20-ika után kellett megiratnia. Arra pedig gondolni sem lehet, hogy Lippay a Pázmány által a szövegben említett levelet („20. Jan.") nem januárban, hanem 1634. évi júniusban (fún. 20.) írta volna Pázmányhoz, és Pázmány csak 1635. évi januárban felelt volna a levélre. Legfeljebb még az a lehetséges, hogy Lippay is 1635. évi júniusban írta levelét, Pázmány pedig erre június 24-én jelelt, vagyis, hogy a felzet írója a hónapban is tévedett; de ez nem valószínű, mert a felzetirat idejében (egykorú!) a most elmosódott dátum mindenesetre olvasható volt még és a világosan kiírt „Januar" szó bizonyára megegyezett a belső dátummal, ha az év ráírása tévesen is történt. (Ez a tévedés arra hagy következtetni, hogy a felzet ráírása nem azonnal, hanem 1636. évben történt.)

Eminentissimæ Dni repræsentandum commisi; sicut et, quæ circa hæc Comitia Ungarica significanda Suæ Sanctitati videbantur.

Eapropter Eminentiam Vram obnixe rogo: ut quæ per dictum Rdmum D. Bosnensem proponentur, benigne audire ac patrocinio suo promovere dignetur. Manus Eminentissmæ D. Vestræ humillime veneror; ac a Deo felicitatem omnem precor.

Edenburgi 27. Jan. 1635.

Eminentissimæ D. Vræ Humillisso et obligatisso servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a vatikáni könyvtárban: cod. 6893. fol. 100r. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. Il Card. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

927.

1635. FEBRUÁR 3. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Pálffy Istvánhoz.

Benyékre vonatkozó közlését megkapta, de mielőtt intézkednék, szükségesnek látta gazdatisztjét: Szalay Tamást is meghallgatni. Sopronból mielőbb elindulni készül.

Spectabilis ac Magnifice Dne Comes et Compater observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa; Istentül minden idvességes jókat kévánunk kegyelmednek szerencséssen megadatni Asszonyommal és szerelmes gyermekivel eggyetemben. Az kegyelmed levelét szeretettel vettük, és az mit Benyék felől ir, megértettük; de mivel az más félt is meg kell hallanunk, Szalay Tamásnak irtunk, hogy az mint az dolog vagyon, informáljon bennünket. Itt immár magunk is sokáig nem késhetünk. El kell igazéttani az dolgot. Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben.

Sopronii 3. Febr. 1635.

Spect. ac Magcæ D. Vræ Servitor et compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Pállfy (sic!) de Erdeőd, Comiti Comitatus Posonien., Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario et partium Cis-Danubianarum Generali Capitaneo etc. Domino Compatri obssmo.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Servitor et comp. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 16. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

928.

1635. FEBRUÁR 11. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Misemondatásra engedély és bőjti felmentvény Pálffy Miklós özvegyének.

Nos Petrus miseratione divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli S. Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany etc. Quod nos ad instantiam Illustris ac Magnificæ dominæ Mariæ Fukkerin, perillustris quondam ac Magnifici d^ni^ Nicolai Palffy de Erdeöd etc. Relictæ Viduæ, facultatem concesserimus, ut in domo ejusdem, puro, decenti ac separato loco, sacra diebus Dominicis ac festis celebrari possint; ita tamen, ut hypocaustum, sive cubiculum pro Sacro Missæ officio ordinandum, a nullo inhabitetur. Concedimus item, ut memorata D^na^, ob ætatem ejusdem provectam, toto futuræ quadragesimæ tempore carnibus vesci possit. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Sopronii die 11. mensis Februarii Anno 1635.

(L. S.) *Cardlis Pazmany m. p.*

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. I., fasc. 2., fr. 17. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

929.

1635. FEBRUÁR 17.

POZSONY.

Zólyomi Dávidhoz.

Utalván az Isten által küldött szenvedések üdvösséges hatására és czéljára, Zólyomit is a sorscsapások türelmes elviselésére buzdítja. A szenvedő Üdvözítőre gondolva, igyekezzék ájtatos gyakorlatokkal tölteni idejét a rabságban. Két könyvet küld Zólyomi részére. Más módon mostan nem tud segítségére lenni, bár már a rokonság és régi ismeretség czímén is meg volna erre a hajlandósága. Reméli mégis, hogy az erdélyi fejedelem szívét meglágyítja Zólyomi iránt.

Kivánok az Úr Istentül kegyelmednek minden üdvösséges jókat.

Az Úr Istennek a mi szeginy számkivetett gyarlóságunkra oly atyai gondviselése vagyon, melyet, mi most setét árnyékban élvén, által nem érhetünk; hanem akkor megismerünk világoson, mikor az Isten szine látásának világosságára jutunk. Sokan a finyes, boldog és jó szerencsés állapatban örök kárhozat veszedelmére jutnának: azért hogy az Istennek bölcs gondviselése megtartóztassa őket a kárhozattul, sanyargatja és keserves csapásival a földi kivánságokrul mennyei gon-

dolkodásokra emeli. Nincs senki közzüllünk, a ki mind az eredendő bünért, mind a keresztség után való sok fogyatkozásokért és gyarlóságokért, száma nélkül örök kárhozatot nem érdemlett volna. Mert ha az igaz Isten utolsó itiletibe, örök tűzre sentenciázza azokat, akik nem táplálják, nem ruházzák, nem künnyebbitik fogyatkozott felebarátjokat, ki igazithatja ugy magát, hogy sokszor pokol kinját nem érdemlette volna? Micsodák pedig ennek a világnak minden kinjai, ha a pokol kinja mellé vettetnek? Bizony csak olyanak (sic!), mint egy csepp viz, a nagy tengerhez képest. Mivel azért Isten az ideig való sanyargatással, az örök veszedelemtül megmenti az embert, ha békeséges türéssel viseli a reá bocsátott ostort, és háladó szüvel megismeri, hogy nagyobb csapást érdemlett Istentül, kegyelmedet szeretettel kérem, szálljon magába: vegye ugy mint Isten látogatását a mostani állapatot, és Isten előtt magát igen megalázván, szenvedje békeséges háladással mostani állapatját. Kegyelmed nem lehet ártatlanb Christus Urunknál: nem is szenved olyan kinokat, mint ő szent felsége szenvedett, és mikor ezeket szenvedte, sem az áruló Judásra, sem a több vádolóira nem panaszolkodott, hanem azt mondotta, hogy az Atya Isten adta ezt a pohárt neki. Kegyelmed is azt cselekedje, és minden szüve gondolatját az Isten engesztelésére forditsa: az ájtatosságba és imádkozásba töltse idejét; mert nagy boldogtalanság volna, ha a világi rabságból örök kárhozat rabságára kellene jutni.

Im kegyelmednek két könyvet küldöttem, hogy olvastassa maga előtt. Egyéb segitségbe módom nincsen; mert azt sem mulatnám el, ha módom volna, mivel kegyelmed nekem nem szinte idegenem a nagy anyámrul, mely Csáki Kata volt, és azon kivül is kegyelmednek jó akarója voltam.

Ha imádkozással és tekélletes ájtatossággal kegyelmed az Úr Istent megengeszteli, nem kételkedem, hogy Isten ő szent felsége a fejedelem szüvét is meglágyitja kegyelmedhez.

Tartsa és áldja Isten kegyelmedet minden jókkal.

Posonban 17. Februarii 1635. Kegyelmednek jó akarója

Cardinalis Pázmány m. p.

Az utolsó, 4. oldalon alul, Pázmány korabeli irással:

Davidi Zólyomi.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárban: Mike Sándor gyüjteményében, 85. sz. a. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 84—85. l.

930.

1635. FEBRUÁR 17.

POZSONY.

I. Rákóczy György fejedelemhez.

A most lezajlott soproni országgyűlés alatt betegeskedett, de azért igyekezett kötelességét teljesíteni a tárgyalások folyamán. A fejedelem követét: Chernelt bízta meg, hogy a fejedelemnek referálja meg az ő (Pázmány) hat pontba foglalt kívánságait.

Illustrissime Dne Princeps, Amice ac Vicine observandissime.

Kivánsága szerént való sok jókkal látogassa Isten kegyelmedet, Asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetembe.

Nagy részét a Soproni gyűlésnek, igen beteges állapatba töltöttem; a mint kegyelmednek Csernel uram meg tudja mondani. Mind az által, a mire érkeztem, igazsággal igyekeztem hazámnak és nemzetemnek szolgálni. Mely dologrul, mint szinte a több gyűlési állapatokrul is kegyelmednek, tudom, bizonyos relaciot teszen Csernel uram.

Én is sok dolgokat levélre nem bizhatván, hat punctban foglaltam, a miket kivántam Csernel uramtul, hogy kegyelmednek referállyon, tudom oly igaz régi meghitt szolgája kegyelmednek, hogy mindeneket hiven megmond. Én kegyelmednek igazsággal való jó akarója vagyok.

Tartsa Isten kegyelmedet egészségben.

Posonban, 17. Febr. 1635.

Kegyelmednek szeretettel szolgál:

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen kéz irásával:

Principi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg irt eredetije fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteménye 84. sz. Közölte már e levelet: *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.), 83. l.

931.

1635. FEBRUÁR 18. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Füsy Istvánt, ki eddig Pálffy Pál szolgálatában állott és most papi pályára szánta el magát, a Pázmáneumba küldi.

Reverende in Christo Pater. Salutem a Deo.

Stephanus Füsy, Nobilis Ungarus, ex Insula Csallókköz (sic!), hactenus in servitiis Domini Comitis Pauli Palffy existens, vitam Ecclesiasticam

sibi deligere statuit, absolutoque Rhetorices studio, in Alumnatu nostro Viennensi ulteriora sua studia continuare desiderat. Commendatus est nobis de bonis moribus. Atque ideo ad R^tiam V^ram ipsum direximus, ut præmisso diligenti examine, si idoneus repertus fuerit, recipiatur in Alumnatum.

Servet Deus R^am V^ram diu incolumem.

Posonii 18. Feb. 1635.

R^æ V^ræ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Chr^o Patri, Joanni Hmyrra Societatis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus n^ri Ungarici Viennen. Regenti. Nobis honorando

Viennæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („C Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 91^a lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

932.

1635. MÁRCZIUS 6. ELŐTT. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a pozsonyi kamarát utasítani, hogy bizonyos jószágok átvétele és Alagi asszony eltemetése végett intézkedjék.

Sacratissima M^as Cæsarea.

Egi cum Magnifico D^no Paulo Pálffi, ut Posonium veniat ac una cum aliis Consiliariis Cameræ et pecuniam Domino Palatino dandam a me recipiat, et juxta mandatum Mis V^æ expediat, qui bona consignet et sepulturam mortuæ Alagianæ curet.

Verum Dominus Præses Cameræ negat hac de re Commissionem ipsi datam.

Humiliter rogo M^m V^m dignetur injungere, ut sine mora Decretum expediatur.

Servet Deus M^m V^m feliciter.

Sacratissimæ Mis V^æ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Alla Sagra Mtta dell' Imperatore, mio Signore.

Ugyancsak kívül, a cs. kanczellária iktatása:

Exp. 6ª Martii 1635.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárban: „Hungarn" 1635. évi márczius havi csomóban, márczius 6. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

933.

1635. MÁRCZIUS 7.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A fejedelem másik követe: Réz András által hozott híreket a királlyal is közölte, mivel akkor épen Bécsben időzött (Pázmány). Kéri, legyen tovább is ilyen bizalommal a király iránt és jelentse be idején a szükséges közlendőket. A németországi háború jelen állását külön mellékletben írta meg a fejedelemnek. Reméli, hogy békekötésre kerül a dolog. Jó lesz az ország belnyugalmát megőrizni, mert különben a Németországban most fölöslegessé vált százezernél is több katonát ide vezénylik és ezzel megsanyarítanák az egész országot.

Illustrissime Princeps, Dⁿᵉ Amice et vicine observandissime.

Kívánok Istentül kegyelmednek minden üdvösséges jókat, Asszonyommal és az kegyelmed szerelmes gyermekivel egyetembe. A Soproni győlés után irtam kegyelmednek Csernel uramtúl, tudom, hogy mind irásomat, mind szóval való izenetemet kegyelmed eleibe terjeszti valóságoson ő kegyelme, mivel ő kegyelmébe megtapasztaltam, hogy kegyelmednek igaz jó szolgája. Hanem ő felsége Császár urunk hivatott vala Bécsbe, és oda érkezék Réz András uram, Csernel uram levelével, mely csak Credentionalis volt, és a mit ő kegyelme izent, azt Réz András uram igazán punctról punctra megbeszéllette. És mivel ott Bécsbe voltam, és elébb is tudta ő felsége, hogy a kegyelmed szolgája oda érkezett (mert minden estve irva viszik ő felségének, ki megyen Bécsbe), azon kívül is pedig, jelentvén Réz András uram, hogy nincs kegyelmednek ellene, hogy ő felsége és Cancellárius uram tudja a dolgot, én ő felségének magának megjelentém a dolgot. Ő felsége igen kedvesen vette és köszöni ezt a confidentiát; minden jó akaratját ajánlván kivánja, hogy félbe szakadás nélkül végig continuálja kegyelmed ezt az jó akaratot. És senki szavára vagy bátoritására oly dolgot

ne cselekedjék kegyelmed, a mivel Isten és az igazságos végezés megbántódjék. Sőt ez után is tellyes bizodalommal megjelentse, ha mit szükséges tudni, elhivén bátorsággal, hogy innen ki nem tudódik azoknál, a kiknél csak gyanakodással is kételkedhetnék kegyelmed.

Az ide fel való állapatokrúl tudom sok hírei vannak a kollegnek[1] (?), és kiki örömest hiszi, a mire hajol kivánsága. De én minden belső dolgokat fondamentomból tudván, és azokban forogván, tiszta igazsággal, egy igen meghitt Deákomnak dictálván megirattam,[2] micsoda állapatban vagyon most a dolog az Imperiumban. Jövendőt nem tudok, mert Próféta nem vagyok, de azt bizonnyal tudom, hogy mind úgy vagyon, a mit most irok. Hiszem is bizonnyal (ha Isten szemlátomást nem akar (sic!) ostorozni büneinket), hogy a Saxoniai Electorral és az ő confæderatusival meg leszen a békeség, és conjunctis armis az idegen nemzeteket kiüzik.

Azért ha a Török valamit akar hostiliter attentálni, úgy veszem eszembe, hogy sokan ugyan akarják; mert több száz ezer vitézlő embernél, a kit örömest kiküldenek Német országból. De mivel ha azok ide jőnek, romlani kell ennek a szeginy puszta hazának, azon kellene lennünk, hogy tartanók békeségbe ezt a hazát, mig a németség is leszállana. Mert az bizonyos, hogy mihent most valami indulat lenne Magyar országba, mind ide jőnének. Kit az utánnunk valók is megsiratnának.

Ezekrül ily nyilván és bizvást irtam kegyelmednek, mivel Réz András uram arra felelt, hogy bizonyos bátorságos uton küldi kegyelmednek levelemet.

Tartsa és áldja meg Isten kegyelmedet jó egészségbe.

Posonban 7. Martii 1635.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteménye: 86. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány, 86—88. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 83. l. 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 227. l. 1. j.

[1] Lehet: „köllegnek“ is, mert az „o“ felett pontozás látható.

[2] Itt Pázmány az ugyanezen napon ugyancsak Rákóczyhoz írt és: „Ez elmúlt őszszel“ szókkal kezdődő levelet érti, melynek szövegét lásd alább.

934.

1635. MÁRCZIUS 7.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Pázmány bizalmas írása I. Rákóczy Györgyhöz, melyet az ugyanezen napon I. Rákóczy Györgyhöz írt másik leveléhez mellékelt, mint részletes jelentést a németországi állapotokról.

Az Római Császár állapatja Német Országba most ilyen karba vagyon.

Ez elmúlt őszszel az Császár Fia, az Magyarországi harmadik Ferdinand Király, hogy a Dunát éppen birhassa az Császár, Ratisbonát erős várast, mely az Dunaparton vagyon, sok ostrom után megvevé. És a Duna mellett felmenvén, minden várasokat, valamellyek a Dunaparton voltak, birtoka alá hódoltata.

A mig ezekbe fárada a király, az ellenségek minden erejeket sok felől egybe győtvén, az Duna mellett való Norlinga nevü várasnál szembe szállottak az királlyal. A Vimari Hercseg (sic!) és Horon nevű régi vitéz hadakozó volt az ellenség előtte járója. Szinte akkor érkezett Olasz Országból a Császár Fia mellé a Spaniol király öcscse, husz ezer emberrel. Ott szembe megvittak. Első és másod nap, a Vimari Herczegnek igen jól szolgált a szerencse; de harmadik napon, reggeltül fogva, erős harczot tartván, végre dél tájba, a Vimari Hercseg hada megtolyatott (sic!); és Horonnal egyetembe, sok fő hadviselő embereket[1] elevenen fogván, az egész ellenség hadát egy lábig levágták vagy elfogták. Hanem csak a Vimari Hercseg, valami válogatott számos lovasokkal idején elment, látván a veszedelmet.

A győzedelem után nem csak Norlinga, hanem a több körül való várasok is megadták magokat. Onnan a király és a Spanyol király öcscse megindulván, az Wirtembergi Herczeg tartományában mentek, melybe, mind ennyi háboruban is, semmi ellenség sem volt, és ott számtalan élés, sok gazdagság volt. Azt az egész tartományt, mely vagyon két annyi, mint Erdély, mindenestül megvették, és ott a hadat megnyugotván, a király és a Spaniol király öcscse egyszersmind, de külömb uton, Frankóniába mentek, ott is, Wirzpurggal eggyütt az egész Franconia országot meghódoltatták. Onnan osztán a Spanyol király öcscse egyenesen Nyderlandba ment, és a Császár népe közzül hatezer lovas mindaddig kisirhette, mig a maga országába érkezett Nyderlandba.

[1] A kéziratban: „embereket“ van, ami lehet régies alakja az „emberök“ szónak is.

Ezen közbe a Franciai király sok pinzt és nagy segitséget adván a császár ellenséginek, ezek is kezébe bocsátották a Rhenus vize mellett, Spira nevű város ellenébe, Filipsburgh nevü nagy erősséget, melyhez hasonlót Németországba nem tartottak.

Mikor a Franchusok oda férkeztek volna és a Rénus vizével birván, azon hidat csináltak volna által, véletlenül Haydelbergába mentek nagy erővel; melynek noha a városát megvette volt a Császár népe, mivel annak derék erőssége nincsen, de az várába, melyet megszállottak a Császár népei, Svédusok voltak. Igen könnyen megadta a Császár népe az városát Haidelbergának és kiment belőle, végezés szerént.

Ez előtt két holnappal, csudálatos mesterséggel Filipspurgot megvevé a Császár népe, mind egy lábig levágván vagy elevenen elfogván az benne levő Franchusokat. És ott levén a hadaknak fizetések (= fizetésök) és Profontjok, lövő szerszámokkal egyetembe, igen nagy kárt vallottak a Franchusok. De mind nagyobb kárnak tartották azt, hogy Spira várasát is megvevén a Császár népe, a hidat, melyet a Franchusok csináltak volt, elnyerték. Azért ezelőtt egy holnappal, mikor az idő lágyulni kezdett vala, félvén attúl a Franchusok, hogy a Renuson innen rekedvén el ne vesszenek, megindúltak és a jégen által akartak mennyi. Mikor immár egy része által ment volt, a többinek alatta leszakadott a jég és sokan a vizbe vesztek. Innen penig, a parton, három ezernél többen maradtak, akik, mint és hogy mehetnek által, Isten tudja.

Augusta városa Sueviába, immár háromszor, négyszer is, kért gratiát a Császártúl. És meg akarja magát adni. A Császár is gratiát adott nekik, és minden bizonnyal meghódolnak. Jelentvén azt, hogy az ő példájokhoz képest, a többi városok is Császár oltalma alá hajtják fejöket, látván, hogy egyébképen meg nem maradhatnak.

A Saxoniai Elector nemcsak frigyet szerzett a Császárral, és immár ennyihány holnaptúl fogva oly csendesen vadnak mindkét felől a hadak, hogy egyik sem bántja a másikat, hanem a békeségnek articulusit is a két felől egybegyült követek elvégezték. Csak a Császárra halasztották, hogy megerősitse az végezést, ha tetszik; melybe a Saxo arra köti magát, hogy az ő Confederatusival egyetembe, minden hadait a Császár hadai mellé adja, és együtt kiüzi, mind a Suedusokat, mind a Franchusokat Németországbul. Mert azt soha a német nemzet nem szenvedi, hogy idegen nemzet uralkodjék ő rajta.

A Sueciai Generalis Oxenster (sic!) a Császártul salvus conductust kért, és meg is adták neki, hogy hadait békeségesen kivihesse honnjába.

Az is bizonyos dolog, hogy most magán való posta érkezett Bécsbe Franchiából; és azt kivánja a Franchiai király, hogy valahol és

valamikor akarja a Római Császár, kész plenipotentiarius követeket küldeni, kik által épen és tellyességesen minden viszontagságok leszállittassanak, és a keresztyénségnek békesége felállapodjék. Azért rövid szóval mondván, a Császár kezében vagyon, hogy egy közönséges békeséget szerezzen, kire igen-igen hajlandó és kész ő maga is a Császár. Noha emellett semmit a hadi készületekbe hátra nem hadnak, hanem mindenütt a zászlók alja helyeket téli számra töltik. És azonkivül fogatton fogadják a népet. Most is hatszor való százezer tallért adott a Spanyol király követe, csak a könnyü lovasok fogadására.

Mindezekből bizonyos reménségünk vagyon, hogy ez idén generális békeség leszen a keresztyénség között. És noha innen a részrül a Törökkel való frigyet szentül megtartják, de ha a török valamit kezdene inditani a hittel kötött békeség ellen, úgy hiszem bizonyosson, hogy valamennyi erős, tüzész (sic!), fegyveres, vitézlő nép vagyon Németországba, azt mindenestül erre forditanák.

Kivül, egykorú kéz irásával:

1635. 7. Martii. Principi Georgio Rákotzi.

Ezen aláírás nélküli levélnek nem Pázmány által sajátkezűleg, hanem az ő leveleinél gyakran előforduló, igen hasonló, kézírással írt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 87. sz. a. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870), 88—91. l.

935.

1635. MÁRCZIUS 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Kéri a lázongó wsetini pórokat engedelmességre szorítani. E czélból a bíbornokhoz küldi Ürményi János wsetini jószágigazgatót és Kelecsényi Farkast.

Eminentissime Princeps Domine ac Patrone colen^{me}.

Præfectus bonorum meorum Moravicorum Egregius D. Joannes Ürmény, una cum d^{no} Wolphango Keleczény, ad Eminentiam v^{ram} proficiscuntur. Quam ego obnixe rogo, dignetur negotium Vszetiniense, ratione contumacium illorum subditorum, in eo statu collocare, ne cum gravi damno ac despectu meo, ulterius inobedientiam illorum ferre debeam. Habebit me Eminen^{a} Vestra, pro hac animi propensione,

ad omnia obsequia vicissim præstanda obligatissimum Servitorem. Cujus ego manus veneror; Eandemque diu fœliciter valere opto.

Datum Posonii die octava Martii. A°. 1635.

Eminentissmæ Dnis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1635—1636. évi fasc., fol. 30r. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 430. l., 1. j. III. k., 269, l. 4. j.

936.

1635. MÁRCZIUS 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Ajándékba 20 csikót küld a bíbornoknak, melyek közül 8 még befogva sem volt soha sem. A csikók soványak, mert a mezőn teleltek, de a tavaszi legelőn meg fognak telni. Küldhetett volna kövérebb véneket is, de ezek a négy év körüli fiatalok tartósabbak és hamar felnőnek.

Eminenme Princeps ac Domine Patrone colendissime.

Hodie circa meridiem salvus et incolumis huc Posonium perveni, ac confestim Præfectum meum expedivi, ut per Provisorem bonorum Moravicorum, viginti equas selectiores Eminentiæ vræ mittat, ex quibus duodecim nonnunquam curribus junctæ, sunt mansuetiores, reliquæ primum ex grege segregatæ.

Quia vero apud Nos greges Equarum in campis hyemare solent, maciem quam ex rigore hyemis hæ quoque contraxerunt, veris imminentis optato gramine exuent fientque pinguiores. Effœtæ ac vetulæ Equæ forte majores mitti possent; sed ut circiter quatuor annorum mittantur, injunxi, eo quod hæ sunt durabiles et grandescunt in dies. Rogo vram Eminentiam, non munus quod exile est, sed promptam ad gratificandum obsequentissimi Servitoris voluntatem, æqui ac boni æstimet. Manus Eminenæ vræ exosculor Eidemque a Deo fœlicitatem omnem precor.

Datum Posonii die 8. Martii Anno 1635.

Eminenmæ Dnis vræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1635—1636, évi fasc., fol. 32r. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 430. l. 1. j., III. köt., 269. l. 4. j.

937.

1635. MÁRCZIUS 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Ferenczffy Lőrincz m. kir. udvari titkárhoz.

Gondolva, hogy a kanczellár most nincsen Bécsben, ír a titkárnak. Az egyidejűleg küldött emlékiratot kéri a király elé terjeszteni és a király határozatát vele közölni.

Generose Domine, Amice obser.

Gondolván azt, hogy netalántán Cancellarius Uram eddig elment volna, mivel azt irta volt hogy elmenjen (sic!). Arra való képest, kgnek akaránk irni. Szeretettel kérvén kgmedet, hogy ezt a Memoriálét, melyet ő felségének irtunk, exhibeálja kgmed, és legyen érette, hogy ő felsége kglmessen resolválván magát, expediálná kgmed úgy, hogy ugyanezen gyalog posta hozhatná meg. Ha pedig ezt nem akarná kgmed tartóztatni, prima occasione küldené meg. Kgmedtül jó néven vesszük.

Posonii 15. Martii, 1635.

G. D. Væ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Ezután következik egy, vízfolt miatt nehezen olvasható és részben olvashatatlan (4 sor) utóirat Pázmány kezeírásával:

Igen kérem kgdet, szerezzen választ Memoriáléra. Ha jónak látja [. . . . .]
az Alumnatus [. . . . . .
. . . . . .
. . . . .]

Kivül Pázmány kézírásával:

Ferenczffi uramnak.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár „Litteræ Archiepi." 1635. év, 82. sz. E levél a M. Tud. Akadémia könyvtár jelzését is hordja. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

938.

1635. MÁRCZIUS 19. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Feier Jakab pázmánitát megrovás végett maga elé idézi. A házi fegyelem ellen vétőket kéri mindíg nála följelenteni. Kéri, oltsa belé az ifjúságba a papi hivatás felséges voltáról való emelkedett gondolkodást.

Reverende Pater.

Intelligimus Jacobum Feier, disciplinæ Alumnatus impatientem, cæteris quoque molestum esse. Quocirca R. V^{a} absque mora ipsum ad nos expediat, rationem redditurum de suis actionibus. Monemus autem R. V^{m} serio ac diligenter, ut immorigeros ac inobsequentes, si qui illic fuerint, tempestive nobis denunciet. Neque enim mens nostra est, ut morbida pecus ovile Christi corrumpat. O si boni illi Juvenes cognoscerent gratiam Dei, ad tam altum ac salutarem gradum illos vocantem, ut in Animarum salute procuranda Coadjutores Christi fierent! Certe in portu felicitatis se constitutos intelligerent. Nullus enim status Deo gratior est, quam animas Christi sanguine redemptas, et Apostolici laboris sudoribus pastinatas, ad æternæ beatitudinis messem præparare. Ad hanc palestram se exercent, qui illic degunt, juvenes. Quibus ut R. V^{a} identidem sublimitatem vocationis suæ inculcet, valde rogo. Absurdi ac præposteri sunt, qui aliud, quam Deum et ejus gloriam pro meta sibi figunt. Quales ego illic in domo sanctitatis esse, omnino non cogito. R. V^{a} pro me oret ac valeat.

Posonii 19. Martii 1635.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény. XXXIII. köt., 91^{a}—91^{b}. lapokon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 213. l. 2. j.

939.

1635. MÁRCZIUS 20. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A megállapított módon hajlandó volna Regéczet a zálogból kiváltani, de újabb alkudozásokba nem kíván bocsátkozni a bécsi udvari kamarával. Felhívja az uralkodó figyelmét az általa most alapított nagyszombati egyetemre, amelynek átengedte a császártól járó tartozását. Addig is e tartozás fejében Szántó falút kéri használatra átengedni vagy pedig a tartozást egészen visszafizetni.

Augustissime Cæsar, Domine clementissime.

Literas Majestatis V^æ^, 16. Martii datas, una cum annexo Memoriali Domini Palatini per Aulicam Cameram incluso, in negotio Regech (sic!), heri accepi. Qua de re, ut bona Ma^ttis^ V^æ^ venia liceat mihi apertum animi sensum declarare, valde rogo.

In primis igitur ea omnia, quæ in me recepi, quæque Majestas V^a^ partim Diplomate, partim Decretis stabilivit, circa exsolutionem Regecz, sine ulla difficultate præstare sum paratus. Verum, ut ab iis, quæ concordata conclusaque ac acceptata sunt, recedam novasque conditiones ac solvendi formas admittam, id vero ob gravissimas ac molestas consequentias, facere integrum non est. Quod si Camera Aulica, dum Decretis Ma^ttis^ V^æ^ adversantia Decreta Domino Palatino dabat, meas quoque informationes audire voluisset, facilis erat ratio, omnia ad normam Resolutionum a Majestate V^a^ factarum, perficere. Jam vero dici non potest, quantum odium et oblocutiones contra me excitatum sit, Decretis Cameræ Aulicæ repugnantibus benignis Majestatis V^æ^ resolutionibus. In quibus tamen nihil vel Justitiæ, vel patriis legibus adversum ego deprehendo. Diserte itaque me declaro, quod si juxta benigna Ma^ttis^ V^æ^ concordata executio fieri non possit, consultius mihi videri, ut totum Regechiani tractatus cursum intermittam, quam ut a concordatis abduci me sinam.

Qua quidem in re Ma^ttem^ Vestram sincerissime certiorem facio me non esse mercenarium Ma^ttis^ V^æ^ Servitorem, sed constantissimi obsequii subditum. Atque ideo sive succedat sive non succedat negotium Regech, absque ulla cordis amaritudine æque constanter ac fideliter integram voluntatem servitiis Ma^ttis^ V^æ^ conservabo. Quin: malo carere bonis Regecz, quam Majestati V^æ^ vel minimam eo nomine molestiam creare.

Itaque: Si Camera Aulica efficere poterit, ne Decreta ipsius contra Majestatis Vestræ resolutiones obtineant, sine mora pecunia numerari poterit. Id si obtineri non possit, Ma^ttas^ V^a^ libere disponat, ut lubet,

de Regecz: unum illud obnixe rogando, ut collegii Tirnaviensis ratio habeatur. Cum enim in Ungaria nulla unquam fuerit Universitas, in qua Philosophia ac Theologia doceretur, et tamen ad spirituale et temporale Regimen Ungariæ summopere necessaria sit, debitum expensarum Romani itineris illi Collegio assignavi, cum assecuratione supplendi de meo, quæ amplius requirentur ad Universitatis fundationem. Illud ergo instantissime a Ma^tte V^a rogo, ut si Regetz alter obtineat, vel pagus Szanto interim sequestretur et ad manus meas assignetur, donec Summa illa deponetur; vel vero ante adeptionem bonorum, capitalis pecunia consignetur.

Deus Ma^ttem V^m servet incolumem.

Posonii 20. Martii 1635.

Majestatis V^ræ Sacratissimæ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et o. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában, 1635. évi márczius 6-iki (sic!) dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k. 158. l.

940.

1635. MÁRCZIUS 24. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi magyar kir. kamarához.

Ajánlja Nagy Tamás palánki vicze-kapitányt a kamara pártfogásába.

Sp^lis ac Mag^ce, Generosi et Egregii Domini obs^mi.

A nyavalyás Nagy Tamás, palánki Vice Capitány megtalálván, kére, hogy én is kkteknek commendáljam, hogy az minemü dologban kket megtalálja, abban mutassa ktek minden jó akaratját.

Mivel azért, mind az szegény jámbor üdvözült Atyjának hűséges szolgálatja és az szolgálat mellett életének fogyatása s mind penig ő magának Nagy Tamásnak állhatatos hűsége a mi Klmes Urunknak Császárunknak Grátiáját érdemlette. Én is kteket szeretettel kérem, ne hagyja heában fáradságát és könyörgését. Tartsa és áldja meg Isten kteket minden jókkal.

Selliæ 24. Martii, 1635.

Sp^lis et M^cæ, G. et Egr. D. V^rarum Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spectabili ac Mgco, Generosis et Egregiis Dnis N. N. Sacr. Cæsar. Rque Mtis, Cameræ Hung. Posoniens. Præsidenti et Consiliariis, Dominis Amicis obsmis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári levéltár, Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csop., 1630—1639. évi „C" betüs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

941.

1635. MÁRCZIUS 29. *Kiadatlan.*

(S. l.)

Dietrichstein Ferencz herczeghez, olmützi püspökhöz. (?)

Felvilágosítja a bíbornokot Regécz ügyének állásáról és Pálffy István protestációjáról. Köszöni a hírt az augsburgiakkal való egyezségről.

Illme ac Rssme Princeps, Dne colendissime.

Literas Illmæ Dnis Væ accepi et gratias ago pro singulari suo in me affectu. Equidem si Deo ac Cæsari visum fuisset, libenter vidissem negotium Regecz ad finem deduci. Et deductum fuisset, nisi Camera Aulica, indignata (certa relatione ex ore Dni Præsidis audita hoc scio), quod negotium istud cum ipsa non sit tractatum, remoram injecisset. Meo certe studio factum non est, ne cum Aulica Camera hoc tractaretur, prout Va Illa D. optime nosse potest. Quamquam etsi hoc procurassem, patriis legibus conformiter egissem. Ut ut sit, certe præcipitari Decretorum Cameræ multitudo non debebat, præsertim quum et ego Viennæ essem eo tempore, quo Decreta facta: neque tamen verbulum mecum communicatum. Id enim si factum esset, in has difficultates non incidissemus.

Qualem protestationem fecit etiam Ds Stephanus Palffi, in paribus Væ Illæ ac Rssæ Dni mitto. Quæ tota directe contrariatur conclusionibus per me acceptatis.

Itaque si Illa D. Va efficere poterit, ut tres illæ conditiones justæ, faciles, nulli injuriosæ, acceptentur, non erit mora in negotio. Si quid horum trium fieri non poterit, stabit in arbitrio Mis Suæ, quid ulterius fieri velit.

Gratias maximas ago Illæ ac Rssæ D. Væ, quod scire me voluerit, quæ cum Augustanis concordata sunt. Utinam sequantur Ulmenses et Francfortenses.

Illm ac Rssm D. V. felicissime valere cupio. Ejusdem maneo

29. Martii 1635.

Affectissimus ad servitia

Cardlis Pazman (sic!) *m. p.*

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 80. A czímzettnek személye nem egészen biztosan volt megállapítható a tartalomból; külső czímirat nincsen. Fenti közlés az eredeti után történik.

942.

1635. MÁRCZIUS 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Panaszkodik, hogy Regécz ügyében a nádor és Pálffy István egyenes ellentétbe helyezkedtek a királynak Regécz átengedése iránti ígéreteivel. Elősorolja a három feltételt, amelyek mellett hajlandó az ígért fizetést teljesíteni a nádorral és Pálffyval szemben. Ezen feltételek el nem fogadása esetében a királyt kéri, írassa be az ő (Pázmány) nevére a regéczi birtokot azon összeggel, amellyel az 1632. évi római kiküldetés költségei czímén tartozik a király őneki (a prímásnak), hogy azután ezen 40.000 forinton felállíthassa a nagyszombati egyetemet.

Augustissime Cæsar, Domine benignissime.

Benignas Ma^{ttis} V^{æ} literas 24. Martii datas hodie primum accepi. Et quidem benignitatem Majestatis Vestræ, quam ultra merita mea experior, humillima gratitudine veneror. Cæterum in negotio Regechiano non tantum a D^{no} Palatino, sed et a D^{no} Stephano Palffi ejusmodi difficultates moveri video, quæ directe adversantur resolutionibus, quas et Majestas Vestra clementer scriptotenus mihi exhibuit et ego acceptavi. Ego vero, quia honorem et honestatem meam obligavi, coram Mag^{co} D^{no} Comite Paulo Palffi, me nihil Do^{no} Palatino daturum, nisi et ipse solvat, quod a me accepit, sub gravi obligatione et liquide debet Collegio meo Viennensi, Ma^{ttem} V^{m} deprecor, non mihi vitio det, si aliud facere non possim. Tres igitur conditiones si obtinuero, quas tempore emptionis Regecz in pactum deduxi, libenter solvam et D^{no} Palatino, et D^{no} Palffi. Prima est. Ut D^{nus} Palatinus, quod sibi vult fieri, alteri faciat, et vel debitum debito commutet, vel solvat eodem tempore quo ego. Secunda est. Ut circa sexaginta millium solutionem nihil varietur eorum, quæ in Ma^{ttis} V^{æ} Diplomate continentur. Tertia est. Ut D. Stephanus Palffi non misceat Thalliensi Inscriptioni et redemptioni illa quindecim Millia, quæ extra ordinem pro mea commoditate soluturum me recepi. Nec diem nec horam redemptioni præscribat, sed quandocunque ego deposuero Capitalem Thalliensis Inscriptionis Summam, teneatur remittere.

His tribus conditionibus stantibus, absque ulla mora, pecuniam numerari curabo. Quocunque autem horum non subsistente, nulla ratione quidquam a me dari posse video. Itaque stabit in benigno

Mattis Væ arbitrio, quid ulterius fieri velit. Unum illud etiam nunc instanter rogo, quod si ob has conditiones tam faciles et justas, emptio mea dissolveretur, dignetur Mattas Va, ad tam sanctum et necessarium opus, quale est Universitatis Ungariæ erectio, ita expensas itineris mei Romani deputare supra bona Regecziana, ut Deo gratum præstet obsequium. Deus Mattem Vm felicissme tueatur.

Selliæ 29. Martii 1635.

Majestatis Væ Sacratissimæ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 78. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 158. l. 2. j.

943.

1635. MÁRCZIUS 30. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Visszaküldi Feier Jakab pázmánitát, de nyilvános bocsánatkérésre kötelezte és penitenciát írt elő neki.

Reverende in Christo Pater.

Cogitavi diuscule de statu Jacobi Feier, quem et a R. Va commendari video, et scio talentis valere. Qui autem hoc modo ejiciuntur ex Collegio, quasi infames redduntur. Itaque consultum mihi visum, ut circumfodiamus et colamus adhuc hanc arborem. Remitto illum Ræ Væ, curet, ut in Refectorio ipsemet dicat publice culpam suam, deprecetur, quod scandalizarit, pro pœnitentia faciat semel disciplinam et ter humi cibum sumat. Quæ se libenter facturum recepit. Rogo R. Vm, habeat illum commendatum.

Injunxi Posoniensi Provisori, ut die Mercurii ante Dnicam in Albis currus sit Viennæ, pro quatuor Alumnis. Valeat R. Va, pro me oret.

Selliæ 30. Martii 1635.

R. Væ Addictissimus

Cardlis Pazman m. p.

Kivül:

Rndo in Chro Patri, Joanni Hmirra, Societtis Jesu Sacerdoti ac Alumnatus nri Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honorano. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, amely (a külső címiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 93a. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 213. l. 2. j.

944.

1635. ÁPRILIS 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Köszöni az ajándékba küldött kocsit és lovakat. Kéri a lázongó wsetini jobbágyok megfékezését.

Eminentissᵐᵉ Princeps ac Rdissᵐᵉ D. Patrone colendissᵉ.

Et literas Eminenᵃᵉ Vᵃᵉ et currum cum apparatu Equorum magna veneratione accepi. Et quia nedum referre, sed nec sufficienter agere gratias possum, pro tanta Eminenᵃᵉ Vᵃᵉ benignitate; nihilominus, manebo, ut fui, obligatissimus Servitor Eminᵃᵉ Vᵃᵉ.

Illud autem impense ab Eminenᵃ Vᵃ rogo, ut obligatissimum sibi Servitorem novis porro beneficiis adstringere velit. Et refractarios Vzetinenses ad obsequium cogat. Ego quoque submisi aliquam peditum Ungarorum manum, qui in Castello Vzetiniensi mandata Eminᵃᵉ Vᵃᵉ præstolabuntur.

Deum oro, ut instantia festa Paschalia felicissima esse velit Eminᵃᵉ Vᵃᵉ: Cujus manum veneror submisse.

Tirnaviæ 3. Aprilis 1635.

Eminenᵃᵉ Vᵃᵉ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmaný m. p.

Utóirat:

Mirabiliter captus est in finibus Poloniæ Gratz cum tribus Italis, quem heri meo curru et Comitiva equitum misi Viennam.

Ezen levélnek eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1635—1636. évi fasc., fol. 36ʳ. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) és az utóirat P. P.-nek kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

945.

1635. ÁPRILIS 10.

POZSONY.

Pázmány emlékirata a királyhoz a magyar püspökségek feletti királyi adományozási jogról.

Augustissime Imperator et Rex Domine Clementissime.

An Majestas Vestra Sacratissima, more aliorum Patronorum tantum, habeat jus præsentandi et nominandi, vel potius jure peculiari

Coronæ possit eligere Prælatos et conferre beneficia Ecclesiastica? — paucis respondeo:

Jure communi nulli Laico conceditur Collatio beneficiorum Ecclesiasticorum, ut constat ex cap. *dudum,* 31. §. *cæterum,* cap. nullus, 17. §. *de Jure Patronatus,* et sæpe alibi. Quocirca Patroni Ecclesiarum, ratione fundationis vel dotationis, habent quidem jus nominandi et præsentandi ad beneficia, jus tamen conferendi beneficia, omnium[1] jure non habent. Viri nihilominus docti fatentur, laicos ex consuetudine vel privilegio posse conferre extraordinarie Beneficia. Quocirca Gregorius Tolosanus in Syntagmate Juris notat, de facto Reges Galliarum in certis Ecclesiis, quæ Juris Regalis sunt, conferre beneficia, pluresque authores pro hac sententia recensens, hæc ipsa verba concilii Basilensis (sic!), de taxatione quintæ partis beneficiorum agentis, subnectit: „Exceptis Beneficiis, quorum jus patronatus, præsentatio, collatio, institutio vel provisio ad Regem, Jure Regaliæ vel alias pertinet". Et certe, cum hæc omnia, ad beneficiorum collationem spectantia, sint juris Ecclesiastici positivi, potuit vel ex paterna Summi Pontificis indulgentia, vigor juris communis quibusdam Regibus relaxari illisque concedi, ut salva Summi Pontificis authoritate in electione ad consecrationem et in confirmatione Reges nonnulli possint eligere Prælatum eo modo, quo Capitula solent eligere Episcopos in Germania. Nec adducor, ut credam, hodie quoque Summum Pontificem Orientalibus Principibus hanc facultatem non concessurum, si ipsi subditos populos, hac expressa sub conditione, vellent Ecclesiæ Catholicæ aggregare.

Quæstio igitur restat solum: An de facto Reges Ungariæ habeant hanc potestatem, non solum nominandi ac præsentandi, verum etiam eligendi et conferendi? Et quidem in Corpore Juris Ungarici, diserte habetur, collationem beneficiorum ad Regem spectare; Summum vero Pontificem, præter Confirmationem, nullam in hoc Regno jurisdictionem exequi circa beneficia. Idque operose admodum quatuor rationibus comprobatur, quas brevitatis causa in pauca contraham.

Prima: Quia Reges Ungariæ soli fuerunt Fundatores omnium Ecclesiarum et Episcopatuum, eoque pacto fundationes instituerunt, ut omnem facultatem nominationis et collationis beneficiorum sibi reservarent.

Secunda: Quia Sanctus Stephanus, qui primus Episcopatus, Abbatias, Præposituras fundavit, non per Apostolicæ Sedis prædicationem tantum, sed per institutionem etiam propriam, ad Christianitatem adduxit Ungaros.

[1] Mindenesetre hiba (Millernél és Péterffynél is), e helyett: „communi" (jure).

Et ab ipso Prælaturarum fundationis initio, ex nutu Summi Pontificis, idoneis, quibus voluit, ipse solus contulit Prælaturas. Quod constat partim ex prosa in Festo S. Stephani Regis Ungariæ cantari solita, partim ex privilegiis ejusdem Sancti Regis super Ecclesiarum fundationibus emanatis.

Tertia: Jure præscriptionis id sibi vindicant Reges Ungariæ; nam ab annis sexcentis in reali et pacifico usu ac possessione collationis Beneficiorum fuerunt.

Quarta: Quia ista Libertas Regni, quantum ad collationem beneficiorum, una cum aliis compluribus libertatibus hujus Regni in Concilio Constantiensi corroborata et juris-jurandi religione firmata fuit, prout in Bulla superinde confecta clare continetur. Hucusque Jus Ungaricum. Et sane, adeo semper juris istius fuere Hungari, ut nullam unquam præventionem (quæ solet in nudis patronatibus usurpari) admiserint, quam potius (Ecclesiasticis licet reclamantibus) in leges retulerint: Decr. II. Uladislai an. 1492. art. 31: Qui ab aliis, quam a Rege beneficium Ecclesiasticum procuraret, in profluente demergeretur. Quocirca usus in Ungaria obtinuit, ut quamprimum Regia Majestas aliquem Episcopum nominat, ea quidem, quæ Ordinis sunt, nullo modo attingat, quæ tamen ad jurisdictionem spectant, omnia exequatur. Nam beneficia confert, reditus percipit, habitu Episcopali utitur, ab omnibus Electus Episcopus scribitur, locum ac ordinem in sedendo et sententiis dicendis, sicut in Comitiis Regni, sic et in Synodis servat. Per abusum vero nonnunquam accidit, ut consecrationis gratiam a Sede Apostolica non modo tribus mensibus, sed ne quidem tribus annis procuret.

His præmissis, mea hac de re sententia in his consistit: Primo: Prælatos Ungariæ nec posse, nec debere usitatum loquendi modum immutare, sed loqui debere, ut plures, nimirum, quod Rex Ungariæ det, donet, conferat beneficia. Ratio est: Nam leges Ungaricæ criminis læsæ Majestatis reum faciunt, qui contra publicum statutum Regni sese erigit. Cum igitur publicum Regni statutum sit, Regem conferre beneficia, Summum Pontificem tantum habere jus confirmandi: certe hisce temporibus in summum discrimen adduceretur, qui a veteri et recepta loquendi formula recederet. Quæ causa fuit, cur Prælati Ungariæ, dum una simul essent in Synodo Provinciali Tyrnaviæ, nihil in hac re sentirent innovandum. Secundo: Rebus ita se habentibus, prout quatuor illis rationibus in Jure allegatis refertur, nimirum, quod Reges Ungariæ, in prima Ecclesiarum fundatione, in pactum deduxerint jus collationis; quod S. Stephanus nutu Pontificis hoc jure usus sit; quod per annos sexcentos in pacifica possessione fuerint; quod Martinus

Papa V. Bulla jurata hoc privilegium confirmarit; rebus inquam ita se habentibus, omnino certum est, Reges Ungariæ non tantum, ut cæteros Patronos, habere Jus præsentandi, sed etiam eligendi ac conferendi beneficia.

Et quamvis Archiva Regum Ungariæ periverint, eo tamen tempore, quo lex illa scribebatur, extabant, et Bullæ ac cætera documenta, quæ illis rationibus assumuntur, haberi poterant. Nec potest prudenter in dubium vocari, an ea, quæ illis quatuor rationibus assumuntur, vera sint, nec ne? siquidem iis temporibus lex illa conscripta fuit, quibus nulla erat exortarum nuper hæresum suspicio, summa erat Ungarorum in Sedem Apostolicam pietas; et credibile non est, Regnum universum una cum Rege ac Prælatis in has argumentorum probationes consensurum fuisse, nisi illis certum exploratumque esset, et Bullam extare, et cætera, quæ assumuntur, vera esse. Unde, si Historico vel Doctori alicui in rei gestæ narratione plurimum fidimus, certe Regni unius multo gravior esse debet testificatio, summæque insaniæ esset, manifesti mendacii tot ac tales simul accusare. Eapropter, licet Bullæ illæ ac cætera documenta, quæ illis rationibus citantur, produci non possint, direpta a Turcis Buda, Regalis Archivi sede, in re tamen morali sufficientissimum videtur testimonium totius Regni, tunc Catholici, ad persuadendum, Reges Ungariæ revera habere jus eligendi Prælatos et conferendi beneficia; salvo iterum manente jure Pontificis, in eligendo ad consecrationem, et in confirmando, si dignus sit, quem Rex elegerit, vel in repellendo, si manifeste indignus probetur.

Hæc pro tuendo Regnum Ungariæ Juris Patronatus exercitio, et a primis S. Stephani temporibus imperturbato usu, contra illos, qui Romæ aliter sentiunt, a me, sine ullo derogamine Auctoritatis Pontificiæ, Majestati Vestræ Sacratissimæ proponuntur.

Dabam Posonii die 10. Aprilis 1635.

Petrus Cardinalis Pazmany.

E szöveget a forrás megjelölése nélkül közölték: *Péterffy* (S. Concilia R. Hung., I. 75—76. l.) és *Miller* (Epistolæ II. köt., 173—178. l.), valamint *Török János* (Magyarország prímása, Pest, 1859., 139—140. l.). Fenti közlés *Miller* nyomán történik. *Péterffy* nem jelöli meg ez irat dátumát, míg *Miller* 1635. április 10-ikét említi, *Török J.* pedig 1635. április 19-ikét. *Miller* datálását elfogadtam, mert II. Ferdinándnak az Esztergomban őrizett Simor-gyűjteményben fogalmazványban levő, 1635. április 10-iki levele a pápához, mely pedig szintén a magyar királyi patronátusról szól és Pázmány fogalmazásából ered, szintén 1635. április 10-ikéről kelt. *Fraknói* (P. P. és kora, III. köt., 197. l., 1. j.) 1636. április 10-ikéről, tehát egy évvel későbbről keltezi e levelet. V. ö. az alábbi, 1635. június 16-iki levelet és az ahhoz írt jegyzetet.

946.

1635. ÁPRILIS 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Eckstein Kristóf császári élelmezési mesterhez.

Modor czenzusára vonatkozólag sürgeti a döntést, mely már egy év óta húzódik. A czenzus eladományozásához azonban Csáky István és nejének beleegyezése is szükséges lesz. Az igért gabonát oly gyorsan nem képes szállítani.

Perillustris ac Magnifice D^ne^.

Literas D^aonis^ V^ræ^ 14. Aprilis scriptas hodie accepi. Mirum est, quod cum tractatus in Septembri vel Octobri præteriti anni cæptus sit, de emptione census Modrensis necdum V^ra^ Dominatio negotium concludere potuerit. Prætendit initio, idque trium quatuorve mensium dilatione, quod aliter summa Capitalis a me repræsentaretur, quam Modrenses censum solvant: hoc est, ut quatuor fere millibus amplius a me solveretur, quam debebatur. Nunc vero ex Collationis Cæsareæ diplomate, Mag^co^ D^no^ Stephano Chaky dato, constat, sine authentico consensu D^ni^ Chaki, imo et Conjugis ipsius, non posse Ma^ttem^ Suam, Modrensem Censum conferre: qua de re V^ra^ Dominatio informabitur per Cameram Ungaricam.

Denique, non putet V^ra^ Dominatio tantam frumenti copiam (quam tamen juxta pretium ante sex Menses oblatum et tunc non acceptatum solvere non teneremur) uno sacco includi ac uno die Posonium, Neuhausium ac Guttam (ad quæ sola loca vecturam obtuleram) advehi posse.

Nam multum frumenti adhuc in acervis est et excuti debet. Si hoc Mense provideri Confiniis debebat, ante tres Menses finalis conclusio fieri debuerat. Et tamen nunc sumus in ipso tractatus principio, quia si V^ra^ Dominatio viderit Copiam Diplomatis, d^no^ Chaki dati, deprehenderet, sine authentico ac valde specifico assensu ipsius et Conjugis nihil concludi posse. Hæc habui, quæ V^ræ^ Dominationi rescriberem, cui amica officia deferens, eandem feliciter valere cupio.

Posonii 17. Aprilis 1635.

Magnificæ D^nis^ V^æ^ Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Perillustri ac Magnifico d^no^, Christophoro Eckstain, ab Ernegh, Sacræ Cæsar. Regiæque^ttis^ Supremo Annonæ Magistro etc. D^o^ Amico nobis obser^mo^. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („M. D. V. Am. add. C. P.") Pázmány kézeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1635. évi május havi csomóban, május 2. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

947.

1635. ÁPRILIS 20.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Horvát Gáspár árváinak Tasnádhoz való igényét a fejedelem pártfogásába ajánlja. Jelenti, hogy egészsége javulófélben van.

Illustrissime Princeps Domine observandissime.

Szolgálatom ajánlása után Istentül kegyelmednek sok üdvösséges Huszvét (sic!) napokat, jó egészséget s hosszú életet kivánok. Az szegin megholt Horvát Gáspár[1] úr árvái találának megkérvén, hogy kegyelmednek írnék mellettek (sic!). És noha oly igazságszerető fejedelemnek ismérem kegyelmedet, hogy az én recommendatióm nékül (sic!) is senki igazságában meg nem fogyatkozik, de a nyavalyás árvák szánakodása visz reá, hogy kérném kegyelmedet, mutatná hozzájok jó akaratját, hogy a mennyire igazságok vagyon Tasnádhoz, abban meg ne fogyatkozzanak. Kiért kegyelmednek Isten előtt nagy jutalma, emberek előtt diczérete (sic!) is lészen. Az mi az magam állapatját illeti, azt irhatom kegyelmednek, hogy az Soproni Gyüléstül fogva egészségem igen lassan szolgált: de, Istennek hála, naponként jobbadon kezdek lenni. Tarcza Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Datum Posonii die 20. April. Anno 1635.

Illustris^{mæ} D^{nis} Vestræ Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, egykorú kéz írásával:

1635. 20. April. Principi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Amicus add. C. P.") Pázmány sajátkezű írása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 92. sz. a. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.), 92. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 290. l. 4. j.

[1] Egy későbbi, az Erdélyi Múzeum kéziratait rendező kéz Horvát Gáspár névhez ezen lapszéli jegyzetet írta: „Bakonoki Horvát Gáspár árvái: György, István és Judit."

948.

1635. ÁPRILIS 23.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A magyarországi rokonainak látogatása czéljából idejött Bethlen Péter megbetegedvén, kénytelen itt időzni és a hőfürdőket használni. Kéri, engedje meg neki ezt a fejedelem; ő (Pázmány) majd siettetni fogja Erdélybe való visszamenését. A németországi háborúról vett híreket közli, nevezetesen Augsburg meghódolását és Trier városnak elfoglalását a császári sereg által.

Servitiorum meorum paratissima semper commendatione præmissa.

Az Úr Isten kegyelmedet, Asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben minden kívánta jókkal áldja meg.

Betlen Péter uram ide ki az attyafiak közzé jövén, történt oly bontakozás egészségében, hogy a doktorok javallatából nem csak valami kis ideig való mulatásának kell lenni, hanem annak felette a hév vízben is kelleték mennyi. Látván azért ő kegyelmének ily méltó okát, ki miatt az uti törődésekre nem alkalmatos, arra való képest nem kértem, sőt bizonnyal elhittem kegyelmedet oly tekintetü fejedelmi embernek lennyi, hogy ezt az ő kegyelme egészségtelensége miatt való késését nem hogy gondolkodásra venné, hanem inkább liberaliter megengedi. És minthogy én szüből kivánom, hogy az kegyelmed alatt levő minden rendek a kegyelmed hivségében állhatatosan megmaradjanak; mihent egészséges állapatját látom Betlen Péter uramnak, magam intem ő kegyelmét, hogy bemenetelét maturálja.

Az ide fel való állapatok, hála legyen az Úr Istennek, tűrhető állapatban vadnak. Tegnap estve érkezék Béchből Pálffi Pál uram, ki azt mondá, hogy tegnapelött érkezett egy Curir a Saxotul, mely a Saxoval való békeséget hozta. Ezt jóllehet én ennekelőtte is reméllettem, de immár most ugyan nilván megadta az Úr Isten.

Augusta, a mint kegyelmed jól tudhatja, régen megadta magát. Emellett most ujonnan a Rhenus vize mellett Treviris nevü várast megvett az ő felsége hada. És apródonként a többi Imperialis városok is accommodalják magokat. Mindezekből remélhetjük, hogy az Úr Isten megelégszik a keresztyénség között való nagy igyenetlenséggel és derekas békeséget ad.

Én a miben tudhatok, kegyelmednek igaz szívvel és szeretettel igyekezem kedveskedni. És ezeknek utánna, tartsa és éltesse Isten kegyelmedet jó egészségben.

Posonii 23. Aprilis 1635.

Illustrissimæ Dnationis Væ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen kéz irásával:

1635. 25. (sic!) April.
Principi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 93. sz. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.), 93—94. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 176. l. 2. j.

949.

1635. ÁPRILIS 25. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Pázmáneum biztos fennállásáról való gondoskodás legyen a vezető elv, ha a növendékek által kiállítandó szerződések és kötelezvények megváltoztatását akarják.

Reverende in Christo Pater.
Pax Christi.

Accepi literas R. V^{æ}. Ego id solum cupio, ut securitati Collegii consulatur. Pacta et obligationes antea fuerunt simillima his, quæ iam offeruntur. An illa sufficientia fuerint, judicium sit penes R. V^{m}. Videant R. V^{æ}, quid agant. Per me licet quod lubet, dummodo securitati caveatur valide.

Ago gratias pro Foliis missis. Remiseram Gesta Romanorum, tæduit enim legere nugas tam nugaces.

Valeat, pro me oret.

Posonii 25. Aprilis 1635.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^{ndo} in Chr^{o} Patri, Joanni Hmyrra, Societ^{tis} Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^{ri} Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honoran^{o}. Viennæ.

Ezen levél eredetije, mely (a külső címiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt. 95^{a}. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

950.

1635. MÁJUS 6. *Kiadatlan.*

WIEN.

Dobronoki György jezsuita atyához, a nagyszombati kollegium rectorához.

Dobronokit P. Forró provinciálissal egyetemben Pozsonyba hívja meg egy bizonyos fontos ügyben (az egyetem alapítása!) való tanácskozásra. P. Lamormain császári gyóntató is lejön e czélból Bécsből. Forró azután vele (a prímással) együtt mehet fürdőbe. (Május végén Pázmány már Pöstyénben volt; lásd alábbi május 25. levelét.)

Reverende in Christo Pater.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Mivel Isten kegyelmességéből kedden vagy szeredán (sic!) én is innen Pozsonyba igyekezem, vadnak oly bizonyos nagy dolgok, a melyekről kgddel és P. Forróval beszélnünk kell. És P. Lamormanit is alá visszük magunkkal, hogy eggyütt bizonyos nagy dolgokrul végezzünk. Azért kgd mihent (sic!) ez levelünket veszi, mindjárt P. Forróval egyetembe jöjjön Posonyban és ott várjon minket, mivel P. Lamormain ott nem késhetik. Ha szinte P. Forró elkezdette volna a förödést is, nem árt két vagy három napig interrumpálni. Velem eggyütt mindjárt eljőhet ő kegyelme is a hév vizbe. Kgd penig úgy jöjjön Posonyba, hogy Lamormanit felhozhassa ide fel Bécsbe magával a maguk kocsiján és lován.

Isten kgd.

Viennæ 6. Maii 1635. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndo in Chr^o P^ri Georgio Dobronoki, Soc. Jesu Sacerdoti, ac Collegii Tyrn. Rectori Nobis obser^o.

Tyrnaviæ. Cito. Citiss.

Ezen levél eredetije, mely (a külső czímiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály: Jesuitica, Acta registrata Collegii Tyrn. fasc. 8., nr. 15. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 160. l. 3. j.

951.

1635. MÁJUS 10. *Kiadatlan.*

WIEN.

Pázmánynak a cs. titkos tanács elé terjesztett véleménye a szász választófejedelemmel kötendő békét és szövetséget illetőleg.

De pace cum Electore Saxoniæ ineunda opinio mea.

In secreto consilio coram Sua Majestate ex scripto lecta. Viennæ 10. Maii 1635.

De pace cum Electore Saxone ineunda deque capitulationibus factis gravissima est quæstio: in qua, ne quid dicenti excidat, ex hocce scripto, quam fieri potuit brevissime concepto, placuit coram Majestate Vestra prælegere meam sententiam, atque inprimis duas Christi Domini regulas pro Cynosura accipio. *Prima est,* zizania in agro Dei tunc solum tolleranda (sic!), quando metus est, ne forte eradicetur triticum Math. 13. v. 29. Ubi illud (forte) indicat, non requiri evidentem hac in re certitudinem, sed metum prudentem moraliter sufficere, ut devitetur eradicatio zizaniarum. Nisi igitur gravia pericula cogerent, illicitum omnino foret, eas concessiones admittere, quas Saxo petit. *Secunda est,* apud Lucam, cap. 13. v. 31. 32.: Quod, qui bellum gerere vult, tenetur domi supputare, an tutum sit, cum 10.000 occurrere ei, qui cum 20.000 venit? et qui vires impares sentit, ni et se et subditos ruinæ subjiciat, mature pacem firmare tenetur. Illud quoque indubitatum est, laborandum omnibus modis (quantum sine exclusione pacis fieri potest), ut articuli Saxonici molliantur juxta moderationem in consilio factam. Et credibile est, Saxonem (si vere pacem cupit) multa remissurum.

Quæstio igitur solum est. An, si articulorum mutationes annotatæ obtineri non possint, tuta conscientia possit, et secundum rectam ac Christianam politiam debeat Sua Majestas concludere pacem?

In qua re: Per locum extrinsecum duo mihi argumenta occurrunt, quibus innixa Sua Majestas secura conscientia pacem oblatam acceptare potest.

Primum argumentum. Quia gravissimi et Doctissimi Theologi: tres Capucini, unus reformatus S. Augustini, duo Carmelitæ, duo Dominicani, tres Franciscani reformati, duo Conventuales, duo Barnabitæ, tres Jesuitæ, et præter hos 10 Religiosos, Rector Universitatis Viennensis, multis ac gravissimis argumentis unanimiter concluserunt

(supposita veritate informationum, quæ theologis exhibitæ sunt) pacem concludi posse, etiam articulis ab Electore propositis integre manentibus. Multi addiderunt: teneri Suam Majestatem in præsenti rerum statu, tutiorem opinionem sequi: nec Regna ac provincias suas Catholicamque Religionem moraliter certo periculo exponere. Præterea consilia omnia Camerales ac bellicas res moderantia, Belli Duces primarii, Provinciarum Præsides, Regis Hyspaniarum Oratores, uno verbo omnes, qui domui Austriacæ bene volunt, pacem cum Saxone concludi debere censent, ut hoc modo et vires hostium notabiliter imminuantur: et Imperatori accedat, quod decedit hosti, et cæteri status Imperii sub onere belli ac Suecica Tyrannide gementes exemplo Saxonis provocentur ad imperii quietem procurandam. Hæc Theologorum ac Politicorum conformis sententia, coram Deo ac mundo, tutam ac quietam reddit Suæ Majestatis conscientiam.

Secundum argumentum est. Nam ante annos circiter 80 in pace Religionis et Passaviensi transactione, nescio, an non omnia, quæ a Saxone petuntur, imo longe iis majora, concessa, atque adeo jurejurando Principum Imperii etiam Ecclesiasticorum atque Cæsarum, qui deinceps secuti sunt, firmata fuere. Nullum enim Ecclesiasticum beneficium petunt nunc Lutherani sibi relinqui, quod ante edictum Cæsaris non possederint. Quod si tot ac tanti Principes secura conscientia Acatholicis reliquerunt illa beneficia, ad majora mala redimenda, quidni, si necessitas coget, nunc eadem relinqui possint.

Sed ut ex loco intrinseco hæc quæstio elucescat. Pono tanquam indubitatum, quod si Sua Majestas videt moralem impossibilitatem, ut bellum diu continuetur, ut vi et armis obtineantur jura Ecclesiarum: si advertit seclusis miraculis (quorum spe exponi non potest moraliter evidenti periculo Respublica sine speciali revelatione) probabile periculum esse, ne gravioribus ruinis et Religio et Regna involvantur, nisi permittantur hæreticis, quæ antea possederunt: potest oblatos articulos eo modo acceptare, ut promittat, se non recuperaturum beneficia occupata, se relicturum ipsis quietum illorum usum, se non defensurum, sed deserturum, quæ nunc occupat, se intra 40 annos tribunal non aperturum ad celebranda judicia, in hac determinata causa beneficiorum, se permissurum, ut libertate conscientiæ gaudeant, quibus ex pace Religionis id permissum ac juratum a se et aliis fuit. Denique se defensurum armis hanc permissionem contra omnes, qui eam turbare vellent. Uno verbo: permittere, tollerare, deserere, non repetere, non defendere, non adjudicare licitum est, quando moraliter impossibile est, quod sine maximo periculo fieri non potest. In his omnibus, nihil positive disponit

Sua Majestas de beneficiis, sed tantum de propriis suis actionibus, hoc est de defensione vel recuperatione.

His positis dico 1. non eam esse rerum præsentium conditionem, ut prudenter sperari possit hoc tempore, armis Cæsaris ita subjugari posse Germaniam, ut impositas leges cogatur acceptare. *Carolus Quintus* bellicosus, si quis alius, Belgicas Provincias omnes quiete possedit, Italica et Hyspanica Regna cum Provinciis hæreditariis Germaniæ rexit: magna adhuc pars Principum Germaniæ catholica fuit: plures Episcopi potentes: opitulentæ Provinciæ: tamen vi subjugare Saxonem cum suis fœderatis non potuit: Sicut nec ullus totam Germaniam armis subjugavit. Nunc accessione Gallorum vehementer auctæ sunt vires hostium, exhaustæ Provinciæ Cæsareæ; miles insolutus; externa auxilia fere nulla, fatigatis omnibus in tam diuturna belligeratione, periculum diversionis Turcicæ moraliter imminet; innumera alia belli incommoda et pacis commoda, tam ad Religionem, quam Politiam spectantia, Suæ Majestati exhibent Domini consiliarii. Hæc omnia, si quis attente consideret, prudenter judicare non potest, Germaniam armis ita nunc subjugari posse, ut imperata accipere cogatur. Quod si etiam hoc modo subjugaretur, cum nemo sit Princeps in Europa, qui velit Germaniam ita subjugatam Domui Austriacæ, ut, Aristocratiæ mistura sublata, sola Monarchia remaneat, graviora tunc bella imminerent ab amicis et cognatis ipsis.

Si igitur prudenter sperari non potest, quod hic et nunc armis subjugari possit tota Germania, sed tandem ad compositionem veniendum est: in compositione autem non unius partis arbitrio, sed cum satisfactione etiam alterius partis constitui pax soleat: cur non jam componitur? cur tot periculis objectandus Serenissimus Rex Ungariæ? cur quieta senecta Cæsareæ Majestati non concedatur? cur extremo discrimini res Catholica et regna exponantur? Dilemma est: Si prudenter sperari potest totalis Germaniæ triumphus, Deo duce geratur bellum. Si non speratur, cur periculosa dilatio pacis non excludatur?

Dico 2. totam causam, cur pax non fit et bellum continuatur, esse, ut bona Ecclesiastica ante Edictum Cæsareum a protestantibus possessa ipsis non relinquantur, sed recuperentur. Equidem existimo, Cæsaream Majestatem, tanquam Ecclesiæ protectorem, teneri jura Ecclesiastica defendere ac vindicare, quando morali ac prudenti judicio existimatur, id posse facere sine majori periculo. Sed pro recuperatione beneficiorum (quando præsertim moraliter impossibilis videtur) et se ipsum et filium charissimum et Regna ac provincias suas moraliter evidenti periculo ruinæ exponere, nullo modo tenetur. Certe per annos

80 omnia, de quibus sermo nunc est, beneficia, tenuerunt protestantes: nemini tamen Theologorum in mentem venit, obligare Imperatores, ut pro eorum recuperatione bellum formidolosum moverent. Cur nunc accisis et exhaustis viribus Suæ Majestatis, tanto periculo perdendi omnia, uni conflictui committi debeat incolumitas Cæsarea ac ditionum suarum, pro bonis illis recuperandis?

Objicitur primo. Offensos iri Ecclesiasticos: varia judicia incursurum Cæsarem: imminuendum honorem Cæsaris per hanc pacem. Respondeo: rationabiliter invitus et offensus esse nemo potest, si Cæsar id non faciat, quod moraliter non potest: et cum tanto periculo facere non tenetur. Per Amnistiam, damnum subditorum Princeps sepelire potest pro pace publica; nauta merces alienas in mare projicere potest, pro conservanda navi. Qui his offenditur, non offenditur rationabiliter. Judicia non curanda præ salute publica, sicut fecit Fabius, qui rem publicam salvavit: non ponebat enim rumores ante salutem. Honor et reputatio Principum manet, si regna retinent; tunc perdunt reputationem, cum regno exuuntur.

Objicitur secundo: Beneficia hæc perpetuo manebunt in manibus hæreticorum. Respondeo, id non fieri posse ex concessione Cæsaris: nam post 40 annos redire debent jura omnia, prout fuerunt ante annum 1627. Imo per hanc transactionem inæstimabile bonum accedet Ecclesiæ: Nam quum intra elapsos 80 circiter annos, nulla juris executio fieri potuerit in materia beneficiorum Ecclesiasticorum, si malitia hæreticorum faciet, ut detorta et violenta interpretatione pacis, reddatur lis interminabilis, id non fiet concessione Cæsaris. Catholici in Bohemia, Ungaria, Transylvania non restituunt beneficia Ecclesiastica, quæ possident. Quid mirum, si nec Acatholici? et nisi vigore modernæ transactionis cum Saxone recuperentur, existimo, nulla alia via reditura beneficia occupata ab hæreticis Principibus, nisi vel aliquis Princeps fiat Catholicus, vel vi adimantur.

Objicitur tertio. Nova concessio est de Magdeburgo et tribus dynastiis. Respondeo: Theologorum et præsertim Patris Confessarii sensu, jam illa ultro et pridem promissa fuere Saxoni. Retractari an possit, dubito, nec tamen omnino nova est hæc concessio, cum tot jam annis hæretici possederint Magdeburgum. Aliis etiam in capitulationibus pacis, reservandum suasimus, ut si ex confiscatione, aliqua æquivalentia bona Electori assignentur, teneatur dynastias relaxare.

Concludo igitur: laborandum, ut mitigentur capitula, ita tamen, ut periculum, quod ex mora nasci posset, declinetur. Et si nihil poterit immutari, tanquam malum necessarium admitti debent Capitula. Interim

vero Sua Sanctitas diligenter informanda erit, quod Gallicorum armorum impetus et subsidiorum defectus Majestatem Suam cogant ad hanc pacem necessariam. Similiter tractatus pacis, quem Gallus offert, acceptandus, quoque id animo faciat. Interim vero bellici apparatus majori quam antea conatu exequendi, nam accessione aperta Regis Galliarum, periculosius nunc in Imperio belligerabitur, quam hucusque ab annis 16.

Ezen iratnak régi másolata fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár 263. sz. kodexében a 107—110. lapon. E kodex címe: „Diplomatarium Ecclesiasticum Regni *Hungariæ*"; csupa magyar egyházi ügyekről szóló iratok (mind másolatok) vannak benne, igen sok Pázmány idejéből és az ő tollából. Közvetlen fenti irat előtt is Pázmány irata van a választott püspökök kinevezési jogáról. Ez a körülmény, valamint az, hogy Pázmány 1635. június 6-án és a következő napokban Bécsben járt, továbbá az iratnak irálya is, erős valószínűséggel arra hagytak következtetni, hogy itt Pázmány iratával van dolgunk. Fenti közlés a bécsi másolat alapján történik.

952.

1635. MÁJUS 12.

POZSONY.

Pázmány alapítólevele a nagyszombati egyetemről.

Nos Petrus, Miseratione Divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Tituli Sancti Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus, Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Regni Ungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis Intimus Consiliarius etc.

Sæpe nobiscum anxie expendentes, qua ratione et Catholicam Religionem in Hungaria propagare et nobilissimæ Gentis Hungaricæ dignitati consulere possemus, inter cætera adjumenta primarium illud occurrebat, ut aliqua Studiorum Universitas erigeretur, in qua et animi bellicosæ Nationis mansuescerent, et idonei, tam regendis Ecclesiis, quam Reipublicæ administrandæ, informarentur. Neque Nobis animus aut conatus ad hanc rem defuit, verum et clades Patriæ et aliæ cumprimis necessariæ fundationes hucusque obstitere, quominus desiderio Nostro satisfacere possemus. Nunc vero, quoniam Deo benedicente conatusque nostros cœlesti favore prosequente, aliquæ nobis facultates suppetunt, quibus, si non pro rei magnitudine, certe pro afflictæ hujus Patriæ conditione, aliquid cum gratia Dei facere posse videremur:

egimus cum Admodum Reverendo Patre Mutio Vitellesco, Societatis Jesu Præposito Generali, ut Erectioni Universitatis, in Collegio Tyrnaviensi Patrum Societatis Jesu assentiretur, ejusque curam omnem ac gubernationem in Societatem recipiendo sequentibus conditionibus ac modis administrare velit. Cum igitur pro zelo gloriæ Dei ac Religionis promovendæ, nostram oblationem, nomine Societatis Universæ, Pater Generalis acceptarit, Nos quoque ultra priorem jam factam et in omnibus punctis illæsam permanentem Collegii Tyrnaviensis fundationem, et reditus alios, quos hucusque habuit Collegium Tyrnaviense, Reverendo Patri Georgio Dobronoky, Rectori Collegii Societatis Jesu Tirnaviensis, simul ac semel in Talleris sexaginta millia florenorum Hungaricorum per manus tradidimus. Insuper liquidi debiti syngrapham Cæsaream quadraginta millium florenorum, per eundem Patrem Rectorem Societati consignavimus, ut sic in toto centum millium florenorum summa constitueretur. Hanc igitur Summam, volumus imprimis, extra Hungariam, in loco securo, vel emtioni Bonorum utilium, vel Censibus constituendis ita Societas applicet, ut ex fructibus illius Summæ et Collegii cum Scholis ædificatio a fundamentis acceleretur, et Professores necessarii sustententur. Finito Collegii ac Scholarum Aedificio necessario, et toto etiam centum millium Capitali ad Censum, vel ad Bonorum emptionem plene elocato, ex ejus postmodum Censu totali mille floreni annui pro nutrimento pauperum Studiosorum, in Bursa Sancti Adalberti, per Nos Tyrnaviæ erecta, (etiamsi dicta Bursa commutatione domus alias in ædes transferretur) applicentur. Hæc tamen pensio, uti præmisimus, non obligat Societatem, nisi et dicta ædificia absolvantur, et residua etiam quadraginta millia (e quibus solis pensioni Bursæ Sancti Adalberti provisum in mille florenis volumus) a Sua Majestate Cæsarea ad bonorum utilium aut Census emptionem obtineantur ac elocentur. Quod si successu temporis, Deo Hungariam a Turcico jugo liberante, opportunior Urbs occurrat pro Universitate, liberum sit Societati, hanc nostram Fundationem, una cum Universitate, alio transferre, dummodo tamen extra Diœcesim Strigoniensem non extrahatur, et Collegio etiam Tyrnaviensi prior sua fundatio permaneat illæsa. Sin autem (quod clementissimus Deus avertat) Universitas in Hungaria continuari non posset, sed injuria hostium externorum aut domesticorum Patres Societatis ita exesse contingeret, ut spes alicujus brevis reditus omnino interciperetur, obligata sit in hoc casu Societas, Censum ac fructum prædictæ Summæ Capitalis, in usum Clericorum Hungarorum ita extra Hungariam erogare, ut Sacerdotio idonei Juvenes erudiantur, ac Sacris initiati in Hungariam redire sint adstricti. In casu

absentiæ Patrum Societatis ab Hungaria, si spes sit, nonnisi brevi annorum decursu abfuturam, servari volumus interea Censum omnem ad reparanda post reditum Collegii damna (quæ in ejusmodi motibus evenire solent) vel ad providendum Personis alio migrantibus Censualem pecuniam applicari. Quodsi vero post quoscunque annorum decursus rursum in Hungariam redire ac Universitatem continuare Societati integrum fuerit, volumus immutabiliter, ut Clericorum educatione cessante, Summæ a nobis assignatæ fructus ad priorem Universitatis usum a Patribus Societatis applicetur Universitasque continuetur. Tenebitur etiam Societas Tyrnaviæ hoc ipso præsenti anno Millesimo Sexcentesimo Trigesimo quinto, unum Cursum Philosophicum inchoare, successivis vero consequenter annis tres Philosophici Cursus una cum Ethica et Mathematica habeantur, cum duobus Scholasticæ Theologiæ Professoribus. Insuper unus Sacræ Scripturæ Interpres, Casuum alter, tertius Controversiarum, sicut et linguæ Sanctæ Professor in hac Universitate sit, promotionesque ad Gradus Academicos, more alibi consueto, peragantur. Successoribus autem Nostris Archiepiscopis Strigoniensibus, ac, Sede vacante, Capitulo Strigoniensi, etsi nullum aliud Jus in hanc Universitatem per Nos erectam concedi volumus, præter eam, quæ Jure communi concessum est locorum Ordinariis, eisdem tamen Successoribus, ac, Sede vacante, Capitulo Strigoniensi, authoritatem damus, ut Obligationes, hisce literis Nostris specificatas, et a Patribus Societatis acceptatas, diligenter adimpleri et observari facere possint et teneantur. Salva tamen in omnibus Professorum quiete, salvo item lectionum Cursu, et modo Societatis, quem juxta suum Institutum in regendis servat Academiis. Successoribus item Nostris, ac, Sede vacante, Capitulo Strigoniensi Universitatem hanc valde commendatam esse volumus eisdemque Incrementum ejusdem ac ad majora promotionem magno affectu commendamus. Quæ omnia, ut a Nobis pura et syncera intentione Religionis Catholicæ promovendæ, ac Patriæ charissimæ sublevandæ fiant, ita Deum Optimum ex animo precamur, odoretur sacrificium hoc bonæ voluntatis, fundationique Nostræ uberem benedictionem largiatur, ut Magnum Nomen ejus laudetur et glorificetur in æternum. Datum Posonii die duodecima Maii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo quinto.

Petrus S. R. E. Presbyter Cardinalis Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül, egykorú kéz írásával:

Exemplar secundum.

Ezen alapítólevélnek függő viaszpecsétet hordó eredeti másodpéldánya, melyen csak az aláírás („Petrus etc.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Jesuitica, Acta registrata Collegii Tyrn. fasc. 8., nr. 26., egykorú másolata pedig ugyanott: Acta Collegii Cassov. fasc. 2., nr. 15. (tévesen 1634. évről keltezve). Fenti közlés az említett eredeti példány alapján történik.

Közölték már e szöveget: *Katona* (Hist. crit. XXXI. k. 739—743. l.), *Miller* (Epistolæ II. k. 178—183. l.), *Fejér Gy.* (Historia Academiæ Scient. etc. Budæ 1835., Függelék, 15—17. l.), *Podhracky* (P. P. élete 75—80. l.), *Pauler Tivadar* (A budapesti m. kir. tudományegyetem története, Budapest, 1880., 6. és köv. l.) és *Török János* (Magyarország prímása, Pest, 1859. 140—142. l.)

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 163. l.; P. P. élete (Tört. Életr.) 278. l.

953.

1635. MÁJUS VAGY JÚNIUS. *Kiadatlan.*

VIII. Orbán pápához.

A magyar katholikus egyház hanyatlásának egyik főoka a theologiai és bölcseleti tanulmányokat előadó egyetemnek hiánya levén, Nagyszombatban a Jézus-társaság vezetése alatt egyetemet alapított, amelynek részére a császár-király már megadta a megerősítést és a kiváltságokat, kéri tehát most a pápától is az egyetem megerősítését és kiváltságokkal való felruházását.

Beatissime Pater ac Domine benignissime.

Catholicæ Religionis strages non aliunde magis in Ungaria fuit, quam quod nulla in toto Regno Ungariæ Universitas in hunc usque diem fuerit, quæ idoneos regendis Ecclesiis Pastores Philosophicis Theologicisque studiis sufficienter informaret.

Quocirca ut et ingenia Nationis non obtusæ excolerentur et majori numero idonei Sacerdotes educarentur, Universitatem Religiosam, Patrum Societatis Jesu, in Civitate Regia Tyrnaviensi erexi.[1] Et præter priores Collegii fundationes, Sexaginta millibus annuum Censum ab Augustana Civitate de facto emi, ac insuper quadraginta millia reapse assignavi, ex quibus itidem Censum habere possit Collegium Tyrnaviense.

Cæterum, ut tenuis hæc mea fundatio robur ac dignitatem obtineat, quemadmodum a Cæsarea Regiaque M^tte^ Confirmationem ac Privilegia Universitatis obtinui, ita a Sanctitate Vestra etiam atque etiam demisse peto, ut pro summa qua in terris post Christum pollet Majestate, velit hunc humillimi sui Servitoris conatum paterna benedictione ac privilegiis Apostolica Sede dignissimis confovere, juxta eam normam, quam separato scripto demisse exhibeo. Erit hoc, ut spero, et Ecclesiæ Catholicæ perutile, et Sanctitati Vestræ apud Deum et homines gloriosum.

[1] Ezen helyből lehet következtetni, hogy e levél 1635. május 12. (az egyetem alapítása napja) után íratott.

Beatitudinis Vestræ pedes humili osculo veneror, ac Deum ex corde rogo, ut Sanctitatem Vestram Ecclesiæ suæ diu salvam florentemque tueatur.

Kivül, egykorú irással:

Exemplar Memorialis ad Suam Sanctitatem.

Ezen kelet és aláírás nélküli emlékirat egykorú másolata fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály: Acta registrata Coll. Tyrnav. fasc. 8., nr. 8. Fenti közlés ezen egykorú másolat után történik.

954.

1635. MÁJUS VAGY JÚNIUS. *Kiadatlan.*

Montmann Kornélhoz, a Rota auditorához.

Csodálatosnak találja, hogy Magyarországnak eddig nem volt még egyeteme és most sincsen. A reformatio itteni elhatalmasodásának főokát épen ebben véli felismerni; a papság fogyatékos tudományos műveltsége ugyanis ennek volt betudható. Ezen hiány orvoslására most megalapította a nagyszombati egyetemet, amelyen háromévi bölcseleti tanfolyam után erkölcstant, hitvédelemtant és két évig dogmatikát fognak a jövendő papok tanulni. Ezen egyetem részére most külön emlékiratban kiváltságokat kér a pápától, amely emlékirat benyujtását és kedvező elintézésének sürgetését Montmannak szívére köti. Barberini bíbornoknak és a jezsuita-generálisnak is írt ezen ügyben, sőt ezt, valamint Montmannt felhatalmazza az emlékirat esetleges megváltoztatására, vagy más emlékiratok kiállítására és nevében való benyujtására is.

R^ndissime Domine.

Mirum est tot Sæculorum decursu, in tam florenti ac opulento Regno Ungariæ, ne unicam quidem unquam fuisse (sic!), sed necdum esse Universitatem, in qua ingenia Ungarorum acria omnino et excitata excolerentur.

Hunc ego defectum Universitatis, præcipuum fontem esse arbitror, cur tam cito ac tam potenter Hæreses invaluerint. Nam nec multi nec docti esse potuerunt Ecclesiastici, ubi nihil ultra Rudimenta Grammatica (sic!) discebatur. Anxit me diu cogitatio erigendæ Universitatis, sed tot intercurrentia bella remoram semper injecerunt. Nunc vero ultra priorem fundationem Collegii Tyrnaviensis, de facto jam emi Censum annuum trium millium Sexcentorum florenorum a Civitate Augustana. Alia item quadraginta millia reipsa assignavi Patribus, in aliquo Censu collocanda. Atque ita Universitatem erexi, in qua tres Cursus Philosophici, ac præter Casus et Controversias, duo Scholasticæ Theologiæ Curriculi assidue exercerentur.

Confirmavit Cæsarea Regiaque authoritate hanc fundationem Majestas Sua. Sed ut res firmioribus nitatur radicibus, Suæ Sanctitatis Confirmationem apprime necessariam existimo.

Itaque R^dissimam D. V^ram magnopere rogo, hanc ut rem cordi sibi sumat ac Suæ Sanctitatis Confirmationem privilegiaque obtineat. Quid Sanctitati Suæ scripserim, ex Memoriali cognoscet. Quæ privilegia Suæ Sanctitatis expetam, ex annexo itidem scripto liquidum erit.

Eminentissimo Cardinali Barberino solum commendavi negotium, per Vestram R^dissimam Do^em Suæ Sanctitati proponendum. Scripsi quoque Patri Generali, ut consilio auxilioque suo R^ndissimam D. V^ram adjutum eat. Quod si quid R^mæ Do^i Vestræ ac Patri Generali mutandum in Memoriali vel annexo scripto videbitur, id ut pro arbitrio facere possint, omnimoda facultas esto; sicut et si quæ alia Memorialia conficienda viderentur in hunc usum, ejus quoque potestas penes Do^em V^ram R^ndissimam erit. Quam diu feliciterque valere ex animo cupio.

Alul, egykorú kézírással:

Exemplar literarum R^mo D^no Cornelio Motmanno Auditori Rotæ scriptarum.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály: „Acta registr. Collegii Tyrn." fasc. 8., nr. 9. Fenti közlés e másolat után történik.

955.

1635. MÁJUS 15. UTÁN. *Kiadatlan.*

Pázmánynak a király elé terjesztett véleménye az oláhországi vajda 1635. május 15-iki felségfolyamodványára.

Postulationes Vaivodæ Valachiæ ejusmodi sunt, ut ex iis appareat, ipsum in periculo esse, ne per aliquem Turcis acceptiorem Provinciâ exturbetur.

Promissiones vel spes ipsi facere de rebus, quæ (in his Christianorum turbis) præstari vel non possunt, vel non debent, ne novis bellis M^as Sua involvatur, nullomodo suadeo.

Itaque putarem: primo exhortandum, ut sese accommodet, ac meliora tempore (sic!) expectet. Nam Majestatem Suam partim fœderibus pacis, partim distractis in tot partes viribus, impediri, quominus spem ipsi facere possit hoc tempore alicujus subsidii. Deinde generaliter offerendum, quod M^as Sua non tantum in præsens, benigne ac cum magno affectu, hanc Principis bonam voluntatem intellexit, sed et monet, ut syncerum hunc Christianitatis affectum (prout bonum christianum decet) continuet porro deinceps. Ultimo generales oblationes faciendæ, quod Majestas Sua omni occasione hanc synceritatem Cæsarea

clementia recognoscat, atque, ut in posterum quoque, si quid significandum occurrerit, non intermittat monere. Suam quidem Majestatem et Serenissimo Regi Poloniæ et Transylvano scribere paratum esse. Vereri autem, ne si ad aures Turcarum pervenerit (quod facile est), quid in favorem Principis Sua Majestas scripserit, majus ipsi adferat detrimentum. Nihilominus si Ablegati domum redeuntes Suæ Majestatis sensum Principi [1] aperuerint, et Princeps existimabit sine damno ipsius scribere posse Majestatem Suam, dummodo quidnam, quave forma cupit in causa sua scribi, Princeps significet, Suam Majestatem scripturam.

Forte etiam (si Suæ Majestati placeat) suggeri posset, ut literas ad Generalem Cassoviensem dirigat Valachus. Illinc enim ad Suam Majestatem tuto perferentur.

Ezen levélnek dátum nélküli eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Archivum Sæcul. V. 370—450. felírású dobozban fasc. 14., nr. 378. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik. A dátum hozzávetőleges meghatározásánál Bassarabba Máté vajda 1635. május 15-én II. Ferdinándhoz írt (szintén id. helyen fekvő) kérvénye szolgált alapul, mert Pázmány fenti levélben e kérvényre nézve adott véleményt.

956.

1635. MÁJUS 25.

PÖSTYÉN.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Panaszolja a végső bomlás jeleit mutató egészségi állapotát, amelynek gyógyítása végett Pöstyénbe jött, ahol a hévvíz neki könnyebbülést szerzett. A németországi háború kimenetele ugyan még bizonytalan, de remény van a béke létrejöttére, mert a hadakozásra és a franczia király uszításaira már ráuntak az emberek.

Illustrissime Princeps, Domine amice observandissime.

Kivánok az Úr Istentül kegyelmednek minden jókat boldogúl megadatni. A Soproni Gyülésnek eleitül fogva oly megbontakozott egészséggel vagyok, hogy ezt a szegény rothadandó testet, mint egy dőlő házat, sok tatarozással kell mindaddig gyámolyitanom, mig az Úr Isten elhozza azt az órát, melyet bölcs gondviseléséből rendelt életem végezésére. Úgy vagyon, hogy Bécsbe voltam, mikor a kegyelmed jámbor szolgája Arumpruster érkezék. De oly romlott állapattal voltam, hogy csak ki sem mehettem a házból, szünetlen a doktorok keze levén rajtam. Ő felségével is nem voltam külömben szemben, hanem csak mikor

[1] Ez az oláh vajda.

a hév vizbe indulék. Itt is a hév vizbe immár két héttül fogva nyavalygok, és úgy tetszik, Isten kegyelmességéből nem kevés hasznát is érzem ennek a jó hév viznek.

A közönséges dolgokrul sokat irhatnék, de azt hiszem, mindeneket meg tud beszélleni Arumpruster. Noha az Imperiumi dolgok igen változók és bizonytalanok, de ugyan oly reménség vagyon, hogy rövid üdö alatt, közönséges jó békeséget ad az Úr Isten. Mert egy az, hogy teljességesen elfogyatták magokat az emberek és megunakottak a hosszú hadvontatás után. Más az, hogy igen idegenek mindnyájan a Franciai király uraságátul. Adná az Úr Isten, hogy egyszer szünnék ez az iszonyú vérontás, és tartanók a közönséges ellenség dühösségének romlására ezt a sok vért és kincset, mellyel Isten elött való nagy számadással fogyatják és erötlenyitik a keresztyénséget.

Kivánom az Úr Istentül, hogy kegyelmedrül és az kegyelmed kedves háza népérül gyakran örvendetes hirt hallhassak.

Datum ex Thermis Pöstyenien. die 25. Maii 1635.

Illustrissæ Dnis Væ Amicus ad serviendum paratus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kívül, egykorú idegen kéz írásával:

1635. 25. Maii.
Principi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Kolozsvári Erdélyi Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 96. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi Sándor:* Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 97—98. l. (Szilágyi S. e levél dátumát tévesen május 26-ikára teszi.)

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. kötet, 290. l. 7. j.

957.

1635. JÚNIUS 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A nagyszombati klarisszákhoz.

Néhány urinőnek az apáczazárdába való belátogatáshoz pápai felhatalmazás alapján megadott engedélyt egyidőre jónak látja felfüggeszteni, míg a fölmerült nehézségek valami módon megoldhatók lesznek.

Nos Petrus Miseratione Divina S. Romanæ Ecclesiæ tituli S. Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Archiepus Strigoniensis etc. Honorabili Abbatissæ et cæteris Sanctimonialibus Ordinis S. Claræ in Monasterio Tyrnaviensi constitutis, salutem et paternam in Domino

benedictionem. Ex peculiari Sedis Apostolicæ indulto, nobis specialiter concesso, facultatem nonnullis Dominabus dederamus, ut intrare clausuram Monasterii vestri, ibique morari (juxta tenorem Pontificii Indulti) aliquantisper possint. Verum quia difficultates aliquæ, circa praxim Indulti Apostolici intervenerunt, omnes concessiones hujusmodi ad præsentem usque diem, per Nos factas, quibuscunque personis, cujuscunque gradus et conditionis, suspendimus jubemusque, ne ullas deinceps Dominas, concessionem nostram habere prætendentes, admittatis, donec difficultatibus complanatis, aliud per Nos fuerit ordinatum. Secus non facturi.

Datum Tyrnaviæ die 6. Junii Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto.

(L. S.) *Cardinalis Pazmany m. p.*

Ezen rendelet (papírral átvont viaszpecsétes) eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Szent-Ferencz-rend pozsonyi központi levéltárában: Lad. 30., fasc. 2., nr. 3. — Fenti közlés az eredeti után történik.

958.

1635. JÚNIUS 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Lósy Imre egri püspökhöz.

Nem helyeselheti Maurovics egri nagyprépostnak és apátnak a külön e czélból felkért theologusok véleménye által támogatott azon felfogását, hogy az akatholikusok kezén levő elzálogosított egyházi jószágoknak kath. világiak kezébe való átszállításához elegendő okul szolgálhat az egyháznak nyilvánvaló haszna. Véleménye szerint a már elzálogosított egyházi jószágoknak más zálogtulajdonos kezére való átadásához is pápai engedély szükséges; a király is csak ilyen pápai engedély alapján van jogosítva további zálogba adni az egyházi birtokot.

R^ndissime^ D^ne^ Fr. obser^me^.

Venit ad nos R^dus^ d^nus^ Maurovitius, Præpositus Agriensis, et longo in scriptis exhibito discursu, conatus est ostendere, redemptionem bonorum Abbatiæ suæ, cum alicujus partis bonorum translatione ab hæreticis ad catholicos, licite fieri posse, propter evidentem utilitatem Ecclesiæ et spem salutis animarum.

Qua quidem in re evincenda, nihil quidquam laborandum erat. Res enim per se evidens est iis, qui vel a limine Canones salutarunt: atqui ego impense cuperem, ut salva conscientia, Catholici possiderent tam multa et tam ampla Beneficia Ecclesiastica, quæ nunc Hæreticis oppignorata sunt: dummodo id legitima via ac authoritate fieret.

Cæterum id, in quo ego difficultatem posui, Dnus Præpositus Agriensis non proposuit Theologis. Ut proinde mirum non sit, si Doctissimi illi viri punctum difficultatis non attigerint, eo quod propositum ipsis non sit. Substantia igitur negotii in hoc cardine versatur.

Reges Hungariæ Patroni sunt, titulo fundationis, Beneficiorum Ecclesiasticorum. Sed et lege communi Ecclesiastica, et municipali hujus patriæ, Jus patronatus ipsorum ita restringitur, ut personas idoneas nominare possint: pro se tamen retinere vel aliis sequestrare Beneficia non possint. Præterea plurimis Hungariæ legibus sancitum est, Reges nostros oppignorare Bona Ecclesiastica non posse; et si quæ oppignorata essent, impignorationes omnes nullas et invalidas esse.

Nihilominus astu Hæreticorum inducti sunt, circa tempora Maximiliani Secundi Imperatoris, Consiliarii, magna parte Acatholici, ut prætextu necessitatis publicæ (cui tamen publica ope, non Ecclesiæ ruinis subveniendum erat) quam plurima Ecclesiastica Bona, multis Centenis millibus, oppignorarentur per Reges nostros priores (nihil enim piissimus Ferdinandus Secundus tale tentavit) maxime Hæreticis, qui et animas subditorum in hæresim præcipitarunt.

Nunc vero, quæcunque Beneficia Ecclesiastica semel oppignorata in alios sæculares possessores transferenda sunt, nullo alio modo hujusmodi translatio fieri potest, nisi de novo Regia Mattas, authoritate sua, titulo pignoris, novo possessori addicat ejusmodi Beneficia. Nam in foro exteriori, authoritate Magistratus Ecclesiastici, nemo se tueri in illis bonis posset, nisi Regia oppignoratio atque collatio transferretur.

Hanc novam oppignorationem vel prioris oppignorationis translationem literarumque hujusmodi oppignorationum in Cancellaria expeditionem ego absque ullo dubio illicitam ac injustam existimo, atque ejusdem malitiæ, cujus fuit prima oppignoratio; ob easdem ipsas rationes, ob quas prima oppignoratio Patronorum, facta Sæcularibus personis, illicita fuit.

Quod si Sanctitas Sua propter evidentem utilitatem Ecclesiæ et spem salutis animarum benigne consenserit ad hujusmodi pignorationum translationem in personas Catholicas (id quod rationabilissime fieri a Sua Sanctitate, nihil dubito), tunc Jure ac licite Regia Mattas authoritatem suam adjungere poterit, ut in foro exteriori, apud eos, qui Sanctæ Sedis authoritatem insuper habent, Apostolica gratia locum habeat.

Hic cardo est propositæ difficultatis: hic sensus meus, quem Rndissima Dnatio Vra et Illmo dno Nuncio Apostolico et Theologis significare velit. Nimis rudis ego sim, si ea in dubium vocem, quæ de Bono-

rum Ecclesiasticorum, maxime ad tempus, hypothecatione afferuntur, ubi evidens necessitas ac utilitas constet. Id solum volo, ut legitimi Mag^ratus authoritate fiat. Valeat R^ndissima D^natio V^ra ac pro nobis oret.

Selliæ 13. Junii 1635.

R^ndissimæ D. V^ræ Frater addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Fr. add. Card. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az egri érseki levéltárban: Archivum Vetus „Card. Pázmány" 2954. sz. a. Egy másolata pedig: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Codex 263., fol. 62–63. Fenti közlés az eredeti alapján történik. A levélen a címzettnek neve nincsen följegyezve. Valószínű azonban, hogy a levél Lósy Imréhez volt intézve.

959.

1635. JÚNIUS 14. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Komáromban az ottani városi polgárok és a katonai őrség lelki gondozása végett szentferenczrendi zárdát és templomot kíván építeni, amihez Kolonics komáromi főkapitány is felajánlotta közreműködését. Kéri az uralkodó támogatását az építési telek (királyi telek) adományozását és némely más kedvezményeket illetőleg, melyeket P. Chummer főkommisszárius fog előadni. Kéri Kolonich utasítását is a mű elősegítésére.

Augustissime Cæsar D^ne clementissime.

Spiritualis necessitas non solum Oppidi Comaron. et Præsidiariorum Germanorum ejusdem loci, verum etiam totius Insulæ, quæ sub mea spirituali cura Diœcesis Strigoniensis constituta sunt (sic!), urget me, ut in dicto Oppido Monasterium ac Templum Religiosis reformatis Ordinis S. Francisci erigam. Qua quidem in re D^nus Colonich, Supremus Capitaneus Comaroniensis, promptissimam suam benevolentiam libenter mihi obtulit.

Sed quoniam locus, qui Monasterio assignatus est, Majestati V^æ, tanquam Domino fundi, subjectus est nec alienari sine Majestatis V^æ benigno assensu potest, atque aliis quoque in rebus (sine ullis tamen Majestatis V^æ expensis) gratia ac benignitas Majestatis V^æ necessario requiritur, eapropter Ma^ttem Vestram et demisse et diligenter rogo, dignetur admodum R^dum P. Chummer Ordinis Fratrum reformatorum Commissarium Generalem benigne exaudire, et in iis, quæ nullas Majestatis V^æ expensas, sed solum benignum favorem requirunt, ad hujus ædificii consummationem clementer concurrere. Simul etiam

Dm Colonichz (sic!) diligenter admonere, ne ullum in hoc negotio impedimentum faciat, sed potius Dm Izdenchi Vice Capitaneum (cui ego totam curam et administrationem ædificationis ac sumptuum commisi) juvare ac promovere modis omnibus curet. Deum oro, ut Majestatem Vestram diu felicissime tueatur.

Selliæ 14. Junii 1635.

Majestatis Væ Sacratissmæ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 79. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 259. l. 7. j.

960.

1635. JÚNIUS 16.

SELLYE.

Pázmánynak a czímzetes püspökségek betöltésére a magyar királyt megillető jogról szóló, a király elé terjesztett emlékirata.

Discursus brevis circa motam in Curia Romana difficultatem de titularibus Episcopatibus Ungariæ.

Quid leges Ungariæ habeant de authoritate Regiæ Majestatis circa episcopatuum Ungariæ collationem seu nominationem transcriptis ipsissimis legum Ungariæ verbis suæ Majestati transmisi jam pridem.[1]

Quid in libris Cancellariæ Romanæ atque in Bullis vel Julii vel Clementis Pontificum habeatur, videre hic mihi integrum non est, a libris destituto. Si quid juris Pontificii consulti visis scripturis, quæ citantur, ea de re suggesserint, audiendi videntur.[2]

Ego ex principiis generalibus existimo Majestatem Regiam consentire nec posse nec debere, ut nominatio cujuscunque Episcopi titularis, ad coronam Ungariæ ab antiquo spectans, a Sua Majestate transferatur. Sed posse ac teneri ad instar prædecessorum suorum ejusmodi collationes vel nominationes pro sacra corona reservare, ob has sequentes rationes.

Primo, quia Reges Ungariæ in continuo usu et reali possessione fuerint hujus collationis vel nominationis, ut sola præscriptione tutari se posse non immerito possint. Nec credendum est Suam Sanctitatem

[1] Ez alatt kétségkívül Pázmánynak fenti, 1635. április 10-iki levele értendő.

[2] Ezen: „Quid in libris etc.“ bekezdés hiányzik Millernél.

vel cogitando quidem, hisce tam exulceratis temporibus, odiosis materiis difficultates augere velle, sed potius prædecessorum vestigiis sapientissimo consilio institurum.

Secundo, usus istius fundamenta authentica sunt: et Sedis Apostolicæ indulta et conciliorum approbationes et jus ac titulus fundationis et pacta cum Sede Apostolica inita tempore reductionis gentis Ungaricæ ad fidem Apostolicam. Quorum omnium documenta ex authenticis legibus Ungariæ, ante hæreses exortas, præsentibus nec abnuentibus Sedis Apostolicæ legatis, promulgatis, peculiari scripto ad verbum ex legibus exscripto Majestati suæ antehac transmisi.

Tertio, debitus honor Bullis Clementis Septimi ac Julii habeatur, ubi receptæ ac contrario usu abrogatæ non sunt. Certum tamen est, a Sede Apostolica in Regno Ungariæ contrariam consuetudinem usu continuo approbatam esse et nominationes a Rege Ungariæ factas pro Episcopatibus olim ad Ungariæ coronam spectantibus admissas et approbatas fuisse. Quo ipso continuo usu apertoque et manifesto Sedis Apostolicæ consensu approbatum ac declaratum est, quod Bullæ illæ non præjudicant Regi Apostolico vel pactis cum Sede Apostolica initis tempore reductionis gentis Ungariæ ad fidem Catholicam. Nam si hodie Rex Angliæ vel Sueciæ pactum iniret cum Sede Apostolica, ut si ad Catholicam fidem reducet errantes, ipse solus nominare Episcopos possit (salva electione ad consecrationem, quæ Sedi Apostolicæ competit), servare hoc pactum teneretur Sancta Sedes, nisi juridice ob graves causas successor aliquis hoc jure privaretur.

Quarto, in Regno Ungariæ Pontifices prætendisse jus nominationis et provisionis, colligi potest ex multis ac severissimis legibus ante hæreses exortas in Ungaria latis, quibus sub amissione vitæ sanxerunt, ne a Sede Apostolica præter confirmationem beneficia obtinerentur. Præsentes fuere Apostolici Nuntii, dum hæ leges ferrentur. Catholica erat tota Ungaria; et tamen Sedes Apostolica nullam hac de re litem movit. Nunc post tot ætates, odiosas hasce ac insuperabiles quæstiones movere, judicet Deus, an sit justum.[1]

Quinto, si toto Regno Ungariæ Catholico existente Sedes Apostolica nec habuit nec prætendit jus nominationis ullius Episcopatus Ungariæ Coronæ annexi, nunc, dum magna pars hæretica est, dum etiam Catholici putant Regiam Majestatem teneri jus veterum Ungariæ Regum manutenere, omnino incredibile est, quod ulla novitas induci possit. Itaque nolle Regibus permittere consuetam nominationem nihil aliud est, quam velle totaliter abrogare ac delere hujusmodi Episcopatus.

[1] Ezen mondat („Nunc post tot etc.“) hiányzik *Miller* szövegében.

Nam licet Ecclesiastici regni Ungariæ mandato Suæ Sanctitatis obedient, nemo tamen sæcularium vel titulotenus agnoscet Episcopum, quem rex non nominabit, nemo ad ullos publicos Consessus tamquam Episcopum admittet, nemo locum in Comitiis ac judiciis illi permittet. Quo facto et Sedis Apostolicæ dignitas et personæ nominatæ existimatio (si non vita) periclitabitur.

Sexto, titulares Episcopi Ungariæ non sunt Titulares, quos Sedes Apostolica in partibus infidelium nominat, ut Patriarcha Constantinopolitanus, Antiochiensis, Episcopi Ephesiorum etc. hi enim nomen gerunt, nullum realem actum Ecclesiasticum vel Politicum retinent, quem antea, dum in sedibus erant, retinebant, ideoque sunt meri titulares. In Ungaria nullus est talis titulatus, nam hi Episcopi locum, sessionem, jus suffragii in comitiis ac judiciis peræque retinent, atque dum residebant, nec ullus illorum est, qui non ovibus aliquibus sui Episcopatus e vicinio advigilet. Itaque Bullæ, quæ de nudis titularibus Episcopis editæ sunt, ad hos Episcopos Ungariæ in odiosis extendi nullo modo possunt, cum non sint nude titulares.

Septimo, de Episcopatus Transylvaniæ statu informati non sunt Romæ. Transylvania æque ac Posonium subjecta fuit Regibus Ungariæ a temporibus Sancti Stephani usque ad tempora Solimani Turcæ, qui pro Joanne Scepusio armata vi ac injuste Transylvaniam a Corona separavit de facto, de jure tamen non separavit. Exclusus tunc fuit Episcopus ex Transylvania, et proventus Episcopatus fisco addicti; semper tamen Reges Ungariæ retinuerunt jus nominandi Episcopum et sine intermissione nominarunt. Princeps Sigismundus Bathory obtenta a Sede Apostolica dispensatione, ut bona Episcopatus Albensis retinere pro fisco posset, obtulit Episcopo Albensi bona sat honesta pro sustentatione. Et pro persona Sigismundi tanquam affinis permissum fuit a Rudolfo Cæsare, ut illum, quem ex Præpositura Agriensi illuc amandaret Cæsar, nominare in Episcopatum Albensem posset. Cæterum et leges scriptæ et Archiva omnia habent Episcopatum Transylvaniæ non secus ac reliquos Episcopatus Ungariæ annexos esse.

Ezen emlékirat újabb másolatban fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Kaprinai Quart. LXXI. sz. kódex 435—437. lapjain. Fenti közlés Kaprinai nyomán történik.

Közölték már e szöveget: *Péterffy* (S. Conc. I. 76.), *Miller* (Epist. P. P. II. 183—187. l.) és *Török János* (Magyarország prímása, Pest, 1859., 142—143. l.) *Miller* levélformában („August. Imperator etc." megszólítással) dátummal és aláírással („Datum in Sellye 16. Junii 1635. Petrus Cardinalis Pázmány") közli e szöveget. *Fraknói* (P. P. és kora, III. k. 197. l.) 1636. évre teszi ezen emlékiratot, valamint a fenti 1635. április 10-ikit is, de tekintettel arra, hogy II. Ferdinánd 1634. évben nevezte

ki Simándi J. csornai prépostot erdélyi püspökké, kit azonban a S. Congregatio Consistorialis nem akart megerősíteni és præconizálni (Pázmány sürgetése daczára), hivatkozva arra, hogy Magyarországon, mint „in partibus infidelium", a pápát libera collatio illeti meg, valamint arra, hogy II. Ferdinánd ekkor kérte ki Pázmány véleményét a magyar királynak a püspökségek és a czímzetes püspökségek (török vagy erdélyi területen) adományozására nézve: az 1635. év lesz a helyes. V. ö. *Aschenbrier A.*, A kath. egyház autonomiájáról Magyarországban, Budapest, 1893., 25. l.

961.

1635. JÚNIUS 16.

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az előző emlékirat mellé írt kísérőlevél.

Augustissime Cæsar, Domine Benignissime.

Difficultates Romæ motas circa Episcopatus titulares Ungariæ non sine admiratione legi. Et quemadmodum Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ dignitatem et authoritatem vita mea potiorem habeo; ita vicissim cupio, ne per sinistras informationes Suæ Sanctitati exhibitas aliquid vel juribus Vestræ Majestatis vel privilegiis Inclyti hujus Regni derogetur: eapropter demisse Majestati Vestræ tenuem meum hac de re discursum transmitto. Scio, nec S. Sedis Apostolicæ intentionem esse, ut juribus Majestatis Vestræ derogetur; nec Majestatem Vestram facturam, ut promissiones a Majestate Vestra regno Ungariæ factæ circa jura Ecclesiarum Ungariæ imminuantur. Servet Deus Majestatem Vestram feliciter imperantem.

Sellyiæ die 16. Junii 1635.

Ezen levél másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Kaprinai-gyűjtemény, XII. köt. (?). Közölte már Fejér, Codicillus, 165. l. Fenti közlés *Fejér* után történik.

962.

1635. JÚNIUS 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány adománylevele, mellyel Eteky Istvánnak adja Vayka és Érsekleél székek feletti udvarbíróságot.

Nos Petrus Miseratione Divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli S. Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus etc. Memoriæ commendamus

tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos induc[ti . . . . .] ffectus, consideratisque fidelitate et fidelibus servitiis Egregii Stephani Eteky Aulæ nostræ Præfecti [præstitis, successoribus]que nostris imposterum præstandorum meritis, Gubernationem et directionem Nobilium nostrorum Prædialium Sedis [de Vayka et Érsek]lééI, in possessionibus Doborgaz, Bacsffalva, Kecsölcses, Peterffalva, Pinkekarcha, Moróczkarcha, Dohaffalva, Ali[stal(?) . . . . .], Zilas, Nemesocha et Megyerche etc. commorantium, et ad Ecclesiam nostram pertinentium, et ex collatione quondam Prædecessorum nostrorum Archiepiscoporum peculiaribus exemptionibus gaudentium, et singulari nostra affectione, ad beneplacitum usque nos[trum] memorato Stephano Eteky benigne contulimus, cum omnibus proventibus, alias Palatino eorum Nobilium P[rædial]ium cedentibus, et contributionibus exercitualis taxæ (dempto casu Insurrectionis, in quo non taxari, sed penes nos expediri consueverunt), authoritatem etiam celebrandorum Judiciorum et revidendarum appellatarum causarum eidem Stephano Eteky [con]cedentes, eumque ab omnibus Prædialibus nostris Sedis de Vayka et Érsekléél pro vero ac legitimo Palatino ipsorum recognosci ac [deb]ita in observantia et honore ac obedientia haberi volumus et mandamus; vigore harum nostrarum Donationalium.

Datum Posonii in Curia nostra Archiepiscopali, die vigesima nona Mensis Junii Anno Domini 1635.

Cardinalis Pazmany m. p.

(L. S.) *Joannes Kinigh m. ppria.*

Ezen adománylevélnek eredeti példánya (hosszában fektetett ívrét papír, papírral átvont viaszpecsét) fennmaradt a báró Sennyey-család bélyi levéltárában: Fasc. 19., nr. 20. (40.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. Csak az aláírás („Card. P.“) Pázmány kezeírása.

963.

1635. JÚLIUS 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Visszaküldi a megtekintés végett küldött és utóbb elhányódott könyvet; egyéb könyvújdonságok megküldését kéri.

Reverende in Christo Pater nobis observandissime.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Librum, quem Nobis R^ntia V^ra diebus præteritis miserat, nescio, qualiter ablatus fuerit, eundem repertum R^ntiæ V^ræ hac occasione trans-

mitto et rogo, si aliquos usui et utiles lectioni invenerit, nobis transmittere velit. Eandem bene valere cupio.

Datum Posonii die 7. Julii 1635.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Chr^{o} Patri Joanni Hmyrrha, Societ^{is} Jesu Sacerdoti et Alumnatus Collegii n^{ri} Hungr. Vien. Regenti, Patri nobis observa^{do}.

Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melynek csak aláírása („R. V^{æ} Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 97^{a}. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

964.

1635. JÚLIUS 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A multkor Pöstyén fürdőhelyre az érsekhez már egyszer lekísért augsburgi ezüstművessel szeretne privát rendelés czéljából röviden értekezni; kéri Hmirát, adja ezt neki tudtára és jöjjön le ismét maga is ő vele, nem fogja megbánni.

Reverende Pater.

Salutem a D^{no}. Privatum quoddam meum negotium circa quasdam res argenteas Augustæ conficiendas habeo; de quo libenter conferrem cum illo D^{no} Agente Augustanorum, qui cum R^{tia} V^{a} ad me venerat ad thermas. Rogo R^{tiam} V^{m}, agat cum illo D^{no}, ut velit hac septimana quamprimum ad me huc Posonium venire. Nam sequenti septimana hinc abiturus sum; nihil hic morabitur, sed uno die si venerit, altero sine mora redire poterit. Bene faceret R^{tia} V^{a}, si et ipsa una veniret, atque ut id faciat, valde rogo. R^{tiæ} V^{æ}, per hunc eundem, responsum R^{tiæ} V^{æ} expecto.

Posonii 17. Julii 1635.

R^{tiæ} V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

R. V^{a} quæso veniat cum illo D^{o} Augustano ad me. Non pœnitebit ipsum venisse. Una nocte hic maneat, sequenti die redeat.

Ezen levélnek eredeti példánya, melynek csak aláírása („Add. C. P.“) és utóirata Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXIII. köt. 99ª. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 429. l.

965.

1635. JÚLIUS 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Kéri a grófot, utasítsa ispánját, hogy ne vonja el a pozsonyi apáczazárda építésétől az ott elfoglalt „kővágót“.

Spectabilis ac Magnifice Domine observandissime.

Salute et nostri commendatione præmissa. Isten kegyelmedet kívánsága szerint való sok jókkal megáldja. Az itt való Apáczák Clastroma [1] épületit tekéntém meg ma, mi karban volnának az munkások, úgy esék tudtomra, hogy a kegyelmed Ispánja eltiltotta volna a kővágót a Clastrom szükségére való kővágástúl. Mellyet gondolván, hogy nem kegyelmed hirével lett volna, megüzentem neki, hogy ne tiltsa a kővágót a munkátúl, hanem mást keressen, ha szüksége vagyon reá.

Kegyelmedet is akarám kérni, hadná meg kegyelmed az Ispánnak, ne akadékoskodjék ily Isten tisztességére való szükséges dologban. Százat is talál kővágót, ha kell néki, cziak (sic!) ennek hadgyon békét. Ne legyen fogyatkozás az épületben. Kit kedvessen vevén kegyelmedtül, Isten előtt is érdemes dolgot cselekeszik kegyelmed. Isten tartsa kegyelmedet jó egészségben.

Posonii 28. Julii 1635.

Spectabilis ac Magᶜᵉ D. Vrᵉ Amicus et Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m p.

Utóirat:

A kegyelmed Ispánnja azt izente, hogy nem ő tiltotta. Mondják, hogy kegyelmed maga hatta volna. De azt én nem értém, hogy az én kővágómat tiltotta volna kegyelmed. Igen kérem kegyelmedet, irjon a kinek illik, hogy ne legyen akadék.

[1] *Fraknói* (P. P. és kora, III. köt., 260 l.) ezen apáczákat Klarissza-apáczáknak mondja és a pozsonyi zárdáról nevezetesen azt is, hogy ezen zárda apáczái már reformált Klarisszák voltak, akik „religiosæ virgines Societatis Jesu“ néven nevezték magukat. V. ö még a fenti 1629. július 28. levelet.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico Comiti Domino Stephano Palffy de Erdeod, Comiti Posoniensi, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario et partium Regni Hungariæ Cismontanarum et Præsidii Ujvariensis Generali Capitaneo, D^no^ et Compatri observandissimo. Ujvár.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. et Comp. add. C. P.") és az utóirat Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi központi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 18. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, i. m. III. köt., 261. l. 3. j.

966.

1635. JÚLIUS 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A bécsi egyetem Consistoriumához.

Az egyház és a haza nagyobb hasznára Nagyszombatban bölcsészeti és theologiai karokkal bíró egyetemet alapítván, kéri a bécsi egyetem tanácsát, hogy e híres egyetem fogadná az új egyetemet, mint fogadott gyermekét, bekebelezés útján védőszárnyai alá.

R^me^ et Amplis^sme^, Mag^ci^, Spectabiles ceterique Clariss^mi^ Domini honorandi.

Maxima incommoda tam Religioni quam politicæ administrationi invexit in Hungariam defectus Gymnasii ac Generalis Studii, in quo præter humaniores literas, Philosophica Theologicaque Studia docerentur. Quapropter, ut Religioni inprimis, deinde patriæ ornamento, pro virili succurrerem, sufficienti dote provisa, Universitatem Religiosam Patrum Societatis Jesu Tyrnaviæ erexi. Quæ ut sub celeberrimæ antiquissimæque Universitatis Viennensis umbra lætius efflorescat, enixe cupio, ut hanc Universitatem Hungaricam in filiam adoptare velit Clarissima et Ornatissima Viennensis Universitas.[1] Qua in re, cum V^æ^ inprimis R^mæ^ et Amplis^smæ^ Dominationis, deinde vero Magnificarum, Spectabilium cæterarumque Clarissimarum Dominationum favore me plurimum egere animadvertam, easdem maximo quo possum animi affectu etiam atque etiam rogo, velint authoritate sua efficere, ut voti compos reddar. Ego et Nobilissimæ Universitati et V^æ^ R^mæ^ ac Amplissimæ, Magnificis item, Spectabilibus et reliquis Clarissimis Dominationibus Vestris, obligatissimum me profitebor, si repulsam passus non

[1] *Fraknói* (P. P. és kora, III. köt., 163. l.) előadja, hogy Pázmány a nagyszombati egyetemnek a bécsi egyetembe való bekebeleztetését (Dobronoki jegyzetei szerint: „incorporatio hujus Academiæ cum Viennensi") később, a jezsuiták ellenzésére, elejtette, illetőleg elhalasztotta; nem is lett soha sem valósággá. Fraknói, úgy látszik, fenti levelet nem ismerte, mert azt mondja, hogy nincs biztos tudomásunk, a bécsi egyetemmel megkezdte-e Pázmány a tárgyalásokat.

fuero. Fœliciter valeat R^ma^ et Amplissima Dominatio V^a^ cum reliquis Magnificis, Spectabilibus et Clariss. Dominis.

Datum Posonii die 29. Julii A^o^ 1635.

R^mæ^ Amplis^smæ^ cætera^rque^ Dominat. V^rarum^ Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Am. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban, Kincstári Osztály: Acta registrata Collegii Tyrnav., fasc. 8., nr. 1. Fenti közlés az eredeti után történik.

967.

1635. JÚLIUS 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A május 12-iki alapító-okmánnyal már kifejezett, a gráczihoz hasonló, jezsuiták által vezetett egyetem alapításának szándékát bejelenti az uralkodónak, kérve őt, hogy a P. Dobronoki által megfogalmazott formában erősítse meg ezen alapítást és ruházza fel az új egyetemet a szokásos kiváltságokkal; továbbá, hogy járjon közbe a bécsi egyetemnél az abba való bekebelezést illetőleg.

Augustissime Cæsar.

Domine benignis^sme^.

Sæpius ante mecum ipse perpendi, et ad Catholicæ Religionis incrementum, et ad culturam Nobilissimorum ingeniorum Ungariæ, maxime opportunum fore, si Universitas erigeretur, in qua Patres Societatis adinstar Universitatis Græcensis Theologicos ac Philosophicos Cursus docerent. Maximam enim Religionis in Ungaria eversæ causam ego semper existimavi, quod cum nullam Gens nostra haberet Universitatem, idoneos regendis Ecclesiis Sacerdotes habere non potuit.

Retinuit me diu suspensum magnitudo sumptuum ad hanc rem necessariorum. Nunc vero, cum Dei benedictione accedente tantum undique congesserim, quantum sufficere videbatur pro fundatione Universitatis, a Majestate Vestra humillime ac debita cum instantia peto hæc duo. Primo, ut Cæsarea Regiaque sua Authoritate fundationem meam Majestas Vestra approbare, ratificare ac confirmare privilegiisque consuetis Universitatum decorare dignetur, eo modo, quem Majestati Vestræ exhibebit minutim R. P. Rector Tyrnaviensis. Secundo, ut gratiosa Majestatis V^æ^ interpositione ac decreto, antiquissimæ ac celeberrimæ Universitati Viennensi destinando, clementer efficere dignetur, ut hanc primam (sic!) ac solam Ungaricæ Nationis Universitatem in filiam adoptare ac veluti membrum incorporare clarissima illa Universitas velit. Quam Majestatis V^æ^ Clementiam et fructus ad Ecclesiam Catho-

licam ex hac Universitate redundantes Divinæ bonitati commendabunt. Et non tantum mea, sed et Nationis Ungaricæ gratitudo æternum prædicabit.

Datum Posonii A° 1635 die 29. Julii.

Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban, Kincstári Osztály: Acta registrata Collegii Tyrn., fasc. 8., nr. 2. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 161—162. l.

968.

1635. AUGUSZTUS 1. *Kiadatlan.*

SZEMPCZ.

Kassa város tanácsához.

Értesíti a városi tanácsot, hogy a nála járó városi küldöttséget rábírta Győry Jánossal való egyezkedésre, mert per esetében a város húzta volna a rövidebbet. Reméli, a tanács is helyesli az egyezséget.

Prudentes et Circumspecti D^ni^ Amici honorandi.

Isten kegyelmeteket minden jóval megáldja. Az kegyelmetek credentionalis levelét meghozták; és a mibe kivántatott, jó akaratunkat meg nem vontuk. A többi között, mivel a Győry Jánossal való Causába sok nehéz és gyülölséges dolgokat láttunk, mellyeknek, ha törvénre ment volna a dolog, talám több buvát és kárát érzette volna kegyelmetek, hogy sem némellyek gondolnák: arra való képest, intettük az kegyelmetek ide fel küldött attyafiait, békeséggel vegyék eleit annyi galibáknak. És jóllehet nagy nehezen, de mind az mi intésünkre, mind a több jóakaró tanácsára nézvén, végre reá törék magokat és megbékéllének. Elhittük, hogy kegyelmeteknek kedve szerént leszen a dolog. Mi is kegyelmeteknek minden jó akaratunkat ajánljuk.

Tartsa Isten kegyelmeteket egésségben.

Szempczii 1. Augusti 1635. Kegyelmeteknek jó akarója

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Prudentibus et circumspectis d^nis^ Judici et Senatui Liberæ Regiæque Civ^ttis^ Cassoviensis, Amicis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Kassa város levéltárában: 6588. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

969.

1635. AUGUSZTUS 21. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

Lósy Imre egri püspökhöz.

Az egri káptalannal való egyezséget jobbnak véli ugyan a pereskedésnél, de látva a perelésre való kölcsönös elszántságukat, nincs kifogása a per ellen sem, de két dologra figyelmezteti: először arra, hogy a nagyprépostnak nem tilthatja meg a per folyamán megkívánt, székhelyéről való eltávozást; másodszor arra, hogy 1600. és 1601. évi kassai tartózkodása alkalmával szerzett személyes tapasztalatai alapján ítélve, a püspök információit nem találja helytállóknak, mert azon időben Hegyi András prépostnak a prépostságból volt legalább 800—1000 forint fölöslege és ezenkívül ugyanannyi összeget is vett be a bérbe adott birtokok után.

Reverendissime Domine, frater observandissime.

Az kegyelmed 16. Augusti irt levelét Præpost Uram megadá. Mi mindenkor olly opinioba voltunk és most is vagyunk, hogy kegyelmednek a Cáptalannal jobb volna paterne végezni, hogy sem pörleni. Mely dologrúl azelőtt is ennyihányszor irtunk és utat is mutattunk, a mennyire a mi vékony elmélkedésünk érkezett, az távúl levő dolgokrúl való discurálásra. De látván, hogy kegyelmed a dolgot törvénre akarja bocsátani, mi abban semmi ellent nem tartunk. És Præpost Uramnak is declaráltuk magunkat, hogy mi nem ellenzük, (sic!) ha a Nemes Cáptalan is törvéntül várja decisioját causájának. Azért ehhez a kegyelmetek dolgában immár semmi közünköt nem ártjuk. Mind kegyelmed s mind az káptalan a törvénytül várjon.

Mindazonáltal kegyelmedet két dologrúl tudósitom. Első az, hogy az kegyelmed Cáptalanjának statutomi szerént a Præpost tartozik, hogy lites Capituli et alia negotia graviora ő kegyelme végezze el, az Cáptalan rendelése szerént. Azért nem itéljük, hogy kegyelmed prohibeálhassa, quominus toties, quoties et quamdiu necessitas exhibit (sic!), a Cáptalan dolgaiban ő kegyelme abesse possit. És kiválképpen (sic!), mikor maga kegyelmed ellen vagyon az Cáptalannak pöre, annyival inkább nagyobb consideratioja vagyon az dolognak.

Második dolog az, hogy noha én az kegyelmed hosszú relatioját, mellyet irt, sem examinálni, sem dijudicálni nem akarom, hanem mindenestől a törvénre remittálom, mindazonáltal minekünk úgy tetszik, hogy kegyelmed sok dolgokba meris conjecturis et non solidis informationibus nititur. Mert ezerhatszáz és ezerhatszázegy esztendőben mi is Cassán voltunk continue és bizonnyal tudjuk, hogy Præpositus Beatæ Virginis, Andreas Heginus, a Præpositurát úgy birta, hogy legalább nyolczszáz és néha ezer forintot elarendált, és annyi maradott azon kivül magának és Comissariussinak, akit el sem költhetett.

De az ám akármint legyen, a törvény megmutatja. Azért mivel kegyelmed a mi atyai intésünknek helyt nem adott, hogy a Cáptalannal concordálna, mi sem cselekedhetünk immár egyebet, hanem totaliter a törvénre remittáljuk magunkat, melly, tudjuk, hogy senkinek nem kedvez. Mi is pedig szinte annyi igazat kivánunk kegyelmednek, mint a Cáptalannak: és a Cáptalannak, mint kegyelmednek.

Kivánjuk e mellett, hogy Isten kegyelmednek minden jókat adjon. Thuróczba 21. Augusti 1635.

Rdissimæ Dnationis Vræ

Frater addictissimus

Cardlis Pazmany.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az egri káptalan magánlevéltárában: Num. 7., div. 2., fasc. 12. alatt. Ugyanott van még egy újabb másolat is. Fenti közlés az első (egykorú) példány alapján történik. E példányon és a káptalani elenchusban és indexben a címzett tévesen „præpositus B. M. V."-nak van megjelölve.

970.

1635. AUGUSZTUS 27.

POZSONY. (?)

VIII. Orbán pápához.

Régi törekvése már, hogy a már 30 év óta főpásztor nélkül álló Erdély részére egy szentferenczrendi szerzetest kaphasson meg a püspöki hivatal ellátására. Nem találván ezen rendben erre alkalmas egyént, végre rábírta Simándi István kanonokot ezen apostoli szegénységgel járó püspöki tiszt elfogadására. Most a Ritus-Congregatió okozza ezen ügy elintézésének elhalasztását azon a czímen, hogy kétes a magyar királynak az erdélyi püspöki székre való kinevezési joga. Kéri a pápát, tekintsen most el ezen vitás kérdés érdemétől és erősítené meg Simándit, mert a netán a királyi kinevezés („præsentatio regia!") visszavetése mellett történő pápai adományozást az országban nem fogják elismerni, mert ezt az ország törvényei is szigorúan tiltják.

Sanctissime Pater, Domine benignissime.

Plures quam triginta sunt anni, ex quo, tametsi semper nominati fuerint per Reges Ungariæ episcopi Transylvaniæ, nemo tamen illorum vel beneficium Sedis Apostolicæ sollicitavit, ut consecrari possit, vel de reditu in Transylvaniam cogitavit. Atque ita factum est, ut nec in locum pauculorum Sacerdotum, qui illic erant, quisquam succederet, nec ulla pastoralis cura gregi exiguo admoveretur. Ex quo vix dici potest, quantam stragem acceperit res Catholica.

Quocirca diu multumque ego laboravi, ut Religiosus aliquis ordinis Stⁱ Francisci, linguæ ac legum Patriæ gnarus, inveniretur, qui Apostolico more (nam in Transylvania episcopus nullos omnino proventus habet) præsens illam Ecclesiam adjutum iret. Sed cum vel ob

senium vel ob alia impedimenta nemo e Sacra illa familia idoneus reperiretur, Dominum Simandi,[1] diu a me et in Parochiis et in Capitulis probatum virum, sua quoque sponte ad rem catholicam promovendam animatissimum, integræ vitæ ac famæ, virum maturum, eo adduxi, ut sine sacculo ac pera, sine ullis provisionibus, Apostolicum Episcopatum in Transylvania exerceret. Quod et libenter, etiam cum vitæ periculo se facturum recepit.

Difficultas nunc a Sacra rituum Congregatione mota est de jure præsentationis, an Regi Hungariæ competat; et per hanc disceptationem cura animarum et Religionis detrimenta negliguntur.

Quocirca humillime ad pedes Sanctitatis Vestræ provolutus demisse rogo, ut siquidem Sanctitati Vestræ ita videatur, ut de Jure Regis Ungariæ disceptetur, absque præjudicio hujus controversiæ, in tanta necessitate Sanctitas Vestra ad Regiam Præsentationem eligere ac consecrare velit nominatum Dominum Simandi. Illud enim certum est, quod si absque Regiæ Præsentationis vigore electio ipsius per Sanctitatem Vestram fiat, nullo modo admittetur, cum id Legibus Regni, ante hæreses exortas latis, gravissime sit cautum.

Ego Sedis Apostolicæ et Sanctitatis Vestræ dignitatem ac jurisdictionem, ut oculi pupillam, etiam cum vitæ dispendio propugnare constitutum habeo: humiliter tamen suggerere Sanctitati Vestræ hæc debui, ne neglectæ curæ animarum reatum contraham. Acquieturus libenter omnibus, quæ hac de re Sanctitas Vestra disponet.

Cujus iterato pedes Beatos veneror ac paternam benedictionem humiliter peto. Deum orans, ut Sanctitatem Vestram Ecclesiæ Suæ salvam velit.

Posonii,[2] 27. Augusti 1635.

Sanctitatis vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazman.

Ezen levélnek egy, eredeti alakban kiállított egykorú másolata az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 21., nr. 174. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, Oklevéltár a m. kir. kegyúri jog történetéhez (Budapest, 1899.) 185—186. l. Fenti közlés az esztergomi kézirat után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 195. l.

[1] Lásd Simándira nézve a fenti: 1634. jún. 12. levelet.

[2] Nem tartom valószínűnek azt, hogy Pázmány augusztus 27-én Pozsonyban volt volna; mert ha Pázmány augusztus 21-én már Túróczban volt és augusztus 28-án is még mindig Túróczban van (sőt augusztus 27-én is itt kellett lennie, mert az augusztus 28-iki 972. sz. levélből úgy látszik, mintha Túróczban érte őt augusztus 27-én a generálisnak június 23-iki levele), akkor alig hihető, hogy ő 27-én Pozsonyban időzött volna és itt írta volna alá a fenti levelet. A másolat (!) hely-datálása tehát valószínűleg hibás.

971.

1635. AUGUSZTUS 28. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

A nagyszombati érseki tiszttartóhoz.

Utasítás a dombói tizedről.

Huszonhatodik Augusti irt leveledet elvettük. Nem jól cselekedted, hogy a Dombói Dézmát elvetted, mert mi azt elsőben Pyber uramnak, azutan Losy uramnak engedtük volt, olyan okkal, hogy suppoltálják (sic!) az Érsekség Sacruminak obligatioját és egyéb hasonló onusokat, a minthogy azt meg is cselekedték.

Azért a minemő Dézmát percipiáltattál Dombón, azt mindgyárast in specie megadasd Vicarius uramnak, és azt a levelet is megmutasd neki, mert azt akarjuk, hogy ő kglme értse, hogy nem a mi akaratunkból és rendelésünkből volt, hogy azt az Dézmát ő kgltől elvetted.

Aki mi utánnunk Érsek lészen Isten akaratjából, szabad lészen véle mit cselekeszik, mert mi Successorunk præjudiciuma nélkül csak jó akaratunkból cselekedtük ezt az ordinatiót.

Turóczba 28. Augusti 1635.

Ezen szöveget, a forrás megnevezése nélkül, *Hevenesi* másolatban felvette az ő, a Budapesti Egyetemi Könyvtárban fennmaradt kéziratgyűjteményébe: Collectio Hevenesiana IX. köt., 155—156. l. Fenti közlés Hevenesi nyomán történik.

972.

1635. AUGUSZTUS 28. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

Dobronoki György jezsuita atyához, a nagyszombati collegium rectorához.

Csodálkozik azon, hogy a Dobronoki által az egyetemre vonatkozólag Rómába írt levelekbe olyan nagy hibák csúsztak be. Megküldi ezen ügyben a generálistól és Forró provinciálistól kapott leveleket; az előbbinek egyik passzusát nem érti. A dolog sürgős: november elsejéig az alapítvány dolgának, a királyi diplomának is készen kellene lennie. Kéri Dobronokit, tegye ezt lehetővé és azután jöjjön el személyesen Túróczba vagy esetleg Szentkeresztre és hozza magával az előiratokat (fogalmazványok stb.), valamint hozzon négy darab pergament is, hogy az alapítólevél három példányban kiállítható legyen.

R^nde^ in Christo Pater.

Az kgd 26. Augusti írt levelét most vettem mind az Inclusákkal egyetemben, melyeket öremest (sic!) olvastam.

Nagy czudám rajta, hogy az kegyelmetek Romába küldött és Romából (sic!) visszahozott leveleiben ilyen nagy fogyatkozások estek.

A nagy jámbor szent ember, a Pater Generalis, az minemő levelet nekem irt 23. Junii, azt tegnap, az az 27. Augusti hozták meg. Melyből kgd megérti az Universitasnak acceptacioját. Azért kegyelmednek mind az Pater Generalis, mind az Pater Provincialis levelét in specie oda küldöttem.

Akartam volna érteni Pater Forrótul, mi legyen az, a mit a Pater Generalis levelében subducta linea megjedczettem (sic!). Mert valami ad securitatem et quietem Societatis spectabit, abba akadékot nem teszek: csak érthessem, a mint hogy értenem is kellene, mert az üdő rövid, és nem czak az én Fundatiomnak, hanem a Császár consensusának is készen kellene lenni ad primam Novembris.

Azért kegdet kérem, ne mulassza héában az üdőt, hanem értvén immár a Pater Generalis akaratját, és végére menvén, micsodá az, a mit Pater Forró proponálni akar, maga jöjjön hozzánk kegd.

És mivel mi velünk semmi irások nincsenek, hozza el a minutákat Fundationis, etc. És minthogy itt membránák nem találtatnak, a kik voltak pedig a Secretarián, azokat a deákok beirták, hozzon kegd magával legalább négy darab membranát, hogy itt authentice expediáltassuk a fundatiot pro Archivo Collegii, Provinciæ et Generalis.

Mi e héten itt akarunk még lenni, de mivel a czeléd minden élését ennek az helnek (sic!) megeméztette (sic!), a más héten, ugy mint 3 avagy 4 circiter Septembris, Isten akaratjábul a körmöczi házunkhoz akarunk menni és onnéd igyenesen Szentkeresztben.

Akarnók, ha kegd itt érne, de ha addig el nem jöhetne is, Szentkereszt nem messzebb Szombathoz, mint Turócz.

Ferrum dum callet (sic!) cudendum est. Imátkozzék kegd mi érettünk, és Isten áldása legyen kegyelmeden.

Turoczii die 28. Augusti 1635.

R^tiæ V^æ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Kérem kegdet, a Lippay Uramnak szólló levelet dirigálja prima occasione.

Kivül:

R^ndo in Chr^o Patri Georgio Dobronoki Collegii Societatis Jesu Tyrnavien. Rectori, Patri nobis honorando. Tyrnaviæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („R. V^æ add. C. P.“) és utóirata Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári oszt., Jesuitica, Acta registrata Collegii Tyrnav., fasc. 8., nr. 16. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

973.

1635. SZEPTEMBER 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Az Augsburgból megrendelt ezüstneműnek árát Bécsben kívánná megadni tallérokban vagy pedig aranyakban. Némi ezüstneműt és Alamizsnás Szent János koporsóját egy itteni, augsburgi származású aranyművessel készíttette el; de a többi ezüstneműt magából Augsburgból óhajtja bírni.

Reverende Pater.

Quas 12. Augusti ad nos dedit R. V^{a} literas, et serius, et cum procul domo abessemus, redditæ sunt. Grato animo accepi promptitudinem Clarissimorum Dominorum Augustanorum promptitudinem (sic!) in re argentea curanda. Et (præter jam facta vasa, quibus carere non poteram) in reliquis quoad pretium ac qualitatem Monetæ contentus essem: atque in solidis Talleris vel Aureis paratus essem Viennæ deponere pretium, si vasa illuc adferrentur. Nam mihi quidem modus non suppetit, quo vel pecuniam tuto transmittere vel argenteam supellectilem Augusta advehi curare possim. Itaque R. V^{m} rogo, agat, ut juxta correctam signaturam res argentea conficiatur ac Viennam mittatur, actutum ego pretium Viennæ exsolvam in solidis Talleris vel aureis: si vetus argentum pro pretio competenti acceptaretur, optaremus. Est hic Augustanus Aurifaber, qui ultra Cistam argenteam S. Joannis Eleemosynarii, aliquot duodenas scutellarum mihi confecit, sed mallem Augustæ rem perfici, si fieri posset; omnino autem stat sententia, pecuniam Augustam non mittere, sed commutationem Viennæ facere, quandocunque adferentur Scutellæ et similia. R. V^{a} videat, quid fieri posset, ac pro me oret.

Posonii 26. Septembris 1635.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Chr^{o} Patri, Joanni Hmirra, Societ^{tis} Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus nostri Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honorando.

Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső címiraton kívül) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 101^{a}—101^{b}. lapokon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429. l. 2. j.

974.

1635. SZEPTEMBER 27.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megismétli az 1635. július 29-iki levélben már az egyetemalapítvány megerősítését illetőleg a császár-királyhoz intézett kérelmét.

Augustissime Cæsar, Domine benignissime.

Ad Catholicæ Religionis incrementum et culturam Ungariæ, maxime opportunum judicavi semper, ut Universitas erigeretur Scholarum, ad instar Græcensis, in qua Patres Societatis Jesu Theologicos ac Philosophicos Cursus profiterentur. Detinuit conatus meos præteritorum temporum calamitas. Nunc Deo benedicente, aliquibus facultatibus ad fundationem et primæ et adhuc unicæ in Ungaria Universitatis instructus, libenter Ecclesiæ Dei mea omnia accomodavi ac fundationis Universitatis fundamenta jeci. Sola, post Deum, Majestatis Vestræ clementia requiritur, qua et tenuem meam fundationem ratificare, et Cæsareis ac Regiis Privilegiis ornare velit, juxta tenorem, quem Reverendus Pater Rector Tyrnaviensis Majestati Vestræ exhibebit. Quam gratiam, ut mihi ultima senectute conflictanti largiri dignetur, majorem in modum rogo. Neque me frustratum iri, certo confido.

Servet Deus Majestatem Vestram diu felicissime.

Posonii 27. Septembris. Anno 1635.

Augustissimæ M^ttis V^æ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, melynek csak aláírása („Aug. M. V. Hum. et obl. s. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Acta registrata Collegii Tyrnav. fasc. 8., nr. 21. Közölték már e szöveget: *Podhracky*, P. P. élete, 71. l., és *Török János*, Magyarország herczegprímása (Pest, 1859.), 143. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 162. l. 3. j.

975.

1635. OKTÓBER 3. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Köszöni a „Nabukodonozor“ és a „Domus Austriacæ justificatio“ című könyvek megküldését. Az Augsburgban megrendelt ezüstnemű iránti érdeklődésre felkérte P. Lamormaint. Kéri, rendelne meg számára egy új breviáriumot a küldött 10 talléron, mert az eddigi már el van nyüve.

Reverende Pater.

Gratissimo animo accepi et Nabugodonosorem et Domus Austriacæ Justificationem. Si quid occurret in posterum, non negligat R. V^{a} communicare.

Commendavi negotium Argentariæ Augustanæ Patri Lamormain, R. V^{a} agat cum ipso per occasiones, ut sciam, an succedet, alias cogor aliud cogitare. R. V^{a} per hunc servitorem remittat mihi signaturam Augustanam, cum literis meis. Copiam retineat.

Dederam R. V^{æ} decem Talleros, ut mihi diurnum procuraret.[1] Plane attritum est Diuturnale meum. Rogo R. V^{a}, curet aliud, et pro me oret ac valeat.

Posonii 3. Octob. 1635.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Chr^{o} Patri Joanni Hmirræ, So^{ttis} Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^{ri} Ungarici Viennens. Regenti, Patri obs.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 103^{a}. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Ezen „diurnum“, „diuturnale“ alatt valószínűleg az: „officium diurnum“ (ad vocem: „Horæ diurnæ“), vagyis a breviárium értendő; a közönséges naplót (ügyvezető-napló) ugyanis nem az elnyüvés miatt cserélik fel, hanem azért, mert megtelt. Az elég nagy ár (10 tallér) is nagyobb terjedelmű könyvre mutat.

976.

1635. OKTÓBER 3. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A sándorfii plébánost erőszakosan megcsonkító Pongrácz István bárót kéri a kamara útján a legközelebbi nyolczados törvénynapok alatt megidéztetni és jószágelkobzással megbüntettetni; az elkobzott jószágokat azután a király ne adományozza el másnak, hanem szegény plébánosok javára vagy pedig más valamely kegyes czélra szolgáló alapítványra fordítsa.

Augustissime Cæsar, D^ne^ benignissime.

Enorme scelus et hactenus inauditum in Ungaria Sacrilegium admisit Magnificus Stephanus Pongratz. Nam ex suspicione quadam, Parochum Sandorffiensem in domo, quam pro Parochiali incolebat (eo quod Parochia cum Templo exusta paulo ante fuerat), invasit ipsemet cum sibi similibus servitoribus, exsectisque virilibus Sacerdotis, eum usque adeo contusum reliquit, ut pro mortuo reliquerit (sic!).

Et Domini Palatini et Jure Consultorum opinio est, ut Mis V^æ^ nomine Fiscalis seu Camera citari curet eundem Pongracz ad personalem comparitionem in proxima octava. Cæterum acceleranda esset citatio, nam post diem decimum hujus mensis citatio non serviet pro præsenti octava.

Itaque duo a M^tte^ V^a^ majorem in modum rogo.

Primum est, ut Cameræ Posoniensi demandare dignetur, ut sine mora citationem peragant nomine Fisci.

Secundum est, cum multi jam bona dicti Pongrácz a M^tte^ V^a^ petant, quæso, M^as^ V^a^ nemini conferat, sed confiscata bona illa, quæ occasione dedecoris Sacerdotalis ad Fiscum venient, in promotionem Religionis convertat, utpote ad fundationem aliquam pro pauperibus Parochis sublevandis, nimis enim pauperes sunt Sacerdotes, vel ad fundationem Collegiali (sic!) in Montanis Civitatibus, vel aliud simile. Servet Deus M^m^ V^m^ felicissime.

Posonii, 3. Octobris 1635.

M^ttis^ V^æ^

Humillimus et obligatiss. servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 84. Fenti közlés az eredeti után történik.

977.

1635. OKTÓBER 3. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Ferenczffy Lőrincz m. kir. udvari titkárhoz.

A Pongrácz István megidézését tartalmazó királyi rendeletet sürgősen állíttassa ki, különben a küszöbön levő törvénynapokról az ügy lemarad. Egy levél kézbesítését kéri P. Bazilius címére.

Generose D^ne^ Amice observande.

Isten kgdet megáldja.

Az minemű mandatumot ő felségétül kérek a Camorára (sic!), azzal ha késik kgd, haszontalan leszen. Mert post Decimam Octobris nem lehet citatio. Azért kgdet igen kérem, ne késlelje dolgomat, hanem az ő felségének szólló levelet beadván, expediálja mindjárt.

Pater Basiliusnak adassa kgd az annexa levelet, ha kgd Bécsbe vagyon, ha ott nincsen, a szolgám megadja.

Isten kgdk (sic!)

Posonii 3. Octob. 1635.

Kk jóakarója

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Generoso D. Laurentio Ferenczffy, S. Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ per Hungariam aulæ Secretar. etc. D. Amico obs.

E levél eredetije, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 77. Fenti közlés az eredeti alapján történik.[1]

978.

1635. OKTÓBER. 6.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Közbenjár Bethlen Péter ügyében, hogy ellene in contumaciam ne mondasson ki a fejedelem ítéletet az ő perében.

Illustrissime Domine Princeps.

Servitiorum meorum paratissima semper commendatione (sic!).

Áldja meg Isten kegyelmedet kedvesivel egyetemben kivánta jókkal. Jóllehet nem örömest bántom kegyelmedet irásommal; de mivel az emberek oly vélekedésben vadnak, hogy az én intercessiom foga-

[1] E levélszöveg eredeti példányának hasonmását lásd alább a függelékben 3. sz. alatt.

natos kegyelmednél; és emellett én is barátom kérését nem akarván megvetnem, akarám kegyelmedet diligenter kérvén megtalálnom, hogy a nyavalyás Betlen Péter uram casusának állapatját, mely (sic!) per non venit Sentenciában incurrált, limitálná és temperálná oly móddal, hogy bár megérezné és másoknak is példa lenne, de mindazonáltal az kegyelmed jó akaratja ebből is nilvábban mutatódnék ki, mind az itt kin levő attyafiak, s mind penig egyéb rendek előtt. Jól tudom, hogy a fejedelmek kötelesek az igazságnak kiszolgáltatására, de mivel per non venit vagyon a dologba, talám nem kellene annak rigorát igen apprehendálni, hanem más szenvedhető limitatioját rendelni. Ha mit cselekeszik kegyelmed (kiben nincs kétségem), mind az atyafiak háladóképpen veszik kegyelmedtül, és én is, a mire alkalmatosságom adatik, kegyelmednek kedveskedni igyekezem. Tartsa Isten kegyelmedet kedves jó egészségben.

Posonii 6. Octobris 1635.

Illus^{mæ} D^{is} V^{æ} Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad serv. par. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 106. sz. a. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870). 101—102. l.

979.

1635. OKTÓBER 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Dobronoki György jezsuita atyához, a nagyszombati collegium rectorához.

Kéri, menjen fel sürgősen Bécsbe és állíttassa ki az egyetem alapítására vonatkozó királyi levelet, amelyen ugyan legyen a császári és a királyi kanczellárjának külön-külön két pecsétje, de ne legyen mind a kettő függő pecsét; a magyar titkos kanczellári pecséttel majd ő (az érsek) fogja lepecsételni. Rómából is meg kellene sürgetni az egyetemnek pápai megerősítését; maga is írt ez ügyben Rómába; Montmann eddig csakis a jezsuita generális kérésére nem sürgette azt.

Reverende in Christo Pater.

Mit írjon Ferenczfi uram, kegyelmed az Inclusából megérti. Nekem úgy tetszik, hogy kegyelmednek mindjárt fel kell mennyi és a dolgot elvégezni.

Nem kell az egy levélnek két pendens sigilluma lennyi, mert az disztelen. Hanem az Ungarica Cancellariával expediálják per se most mindjárt. És azután pro commoditate a német Secretarián per se, még ha szükséges.

Ha a duplex sigillum alatt kell lenni a Császár diplomájának, a mint hogy úgyis kell, mea opinione, datumját more consueto kell irnya az Érsek nevére, mert ő nálla vagyon a dupla sigillum, és soha senki egyéb azzal nem pecsétel.[1]

Ferenczfi uramnak én azt irtam, hogy kegyelmedtül értse a dolgot. Azért omnino necessarium, hogy kegyelmed felmenjen és a Magyar Cancellarián a Diplomát megirassa kegyelmed és ad sigillandum én hozzám hozza. Ha kegyelmed ott fen leszen, János deák vagy György deák két nap megirják a levelet. De ha fel nem megyen, Isten tudja, mikor készül el. Más az, hogy a Római dolgot is urgeálni kell. Im én is irtam Rómába. A Pater Generalis tartóztatta Motman uramat eddig is.

Az includált leveleket commendálom kegyelmednek.

Isten tartsa kegyelmedet egészségbe.

Sellye 20. Octob. 1635.

R. Væ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri Georgio Dobronoky, Societatis Jesu, Collegii Tyrnavien. Rectori, Patri nobis honorando.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregest. 81. csomó, „Religionaria“ kötegben. Fenti közlés az eredeti után történik.

980.

1635. OKTÓBER 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz.

Az egyetemalapítás rendkívül fontos dolog levén, véleménye szerint azért az arra vonatkozó királyi oklevelet az ünnepélyes pecsét („duplex sigillum“) alatt kell kiállítani és nem a „simplex sigillum“ alatt.

Generose D^ne^ nobis hono^r^.

Isten kgdet minden jókkal megáldja. Az kgd levelét szeretettel vettük. Azért, mivel ez az Universitas dolga nem kicsin dolog, mi-

[1] Ez a „duplex sigillum“ dolga első tekintetre kissé homályos, mert az ugyan tény, hogy az esztergomi érseket, mint királyi titkos és főkanczellárt illette meg a titkos pecsét rányomása a királyi levelekre, de hogy a császári pecsét rányomása is őt illette volna, az semmiképen nem mondható. Már pedig a II. Ferdinánd által 1635. október 18-ikán kiállított diploma e két pecsétet hordja és pedig mint függő pecsétet, ezt maga az oklevél záradéka is mondja: „Harum nostrarum, manus nostræ subscriptione sigillique, tam Bullæ aureæ, qua, ut Romanorum Imperator, secretique, quo, ut Rex Hungariæ, utimur, appensione munitarum vigore et testimonio litterarum.“ (Podhracky, i. m. 80. l.) A dolog megfejtése az, hogy Pázmány „duplex sigillum“ alatt nem két pecsétet, hanem egy és pedig ünnepélyes pecsétet (duplex = solemne) értett. Ezt megerősíti a Ferenczffyhez ugyane napon (október 20.) írt alábbi levél. A fenti 714. sz. levélnél tehát tévesen interpretáltam a „duplex sigillum“-ot „két pecsét“-nek.

nekünk ugy tetszik, hogy a Dupla Peczét alatt kell expediálni, mert a Simplex Sigillum nem authenticum, hanem a Dupla authenticum. Mindazonáltal, im Pater Dobronoky felmegyen, a mi legjobb, azt cselekedje kgmetek. Tartsa Isten kgdet jó egésségben.

Sellyén 20. Octobr. 1635.

Gener. D. V. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Generoso D^no^ Laurentio Ferenczffy, Sacræ Cæsar^æ^ Regiæque Ma^ttis^ per Hungariam Aulæ Secretario, Amico nobis observando. Viennæ.

E levél eredetije, mely a külső czímiratot kivéve egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Jesuitica, Acta registr. Collegii Tyrnav. fasc. 8., nr. 24. Fenti közlés az eredeti után történik.

981.

1635. OKTÓBER 23. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Pálffy Pálhoz.

Jóindulatába ajánlja a komáromi plébánost, akinek valami kérnivalója van a királyi kamaránál.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes.

Salute ac officii nostri commendatione præmissa.

Isten minden kivánta jókkal áldja meg kegyelmedet. A komáromi Plebanus megyen kegyelmedhez, néminemő instantiája levén kegyelmednél. Szeretettel kérvén annak okáért kegyelmedet, legyen minden jó akarattal és segítséggel neki. Kegyelmedtől jó néven vesszük.

Tartsa Isten kegyelmedet szokáig (sic!) jó egésségben.

Selliæ 23. Octobr. 1635.

Sp^lis^ ac Magnificæ Dominationis V^ræ^ Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^li^ ac Mag^co^ d^no^ Comiti Paulo Pálffy de Erdőd, perpetuo Comiti de Detrekő et Marhek, Pincernarum Regalium Magistro Cameræque Hungaricæ Præfecto ac Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ Consiliario et D^no^ Amico obser^mo^.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. add. C. P.") Pázmány sajátkezű irása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irreg. fasc. 79. Fenti közlés ezen alapon történik.

982.

1635. OKTÓBER 31. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Az esztergomi káptalanhoz.

Meghagyja a káptalannak, hogy a káptalan által a Pázmáneumban a káptalani helyekre ajánlott, de utóbb, bécsi tanulmányaik bevégzése előtt, Nagyszombatba visszahívott növendékpapokat azonnal küldjék vissza Bécsbe, tanulmányaiknak a felszenteltetésig való folytatása végett.

Reverendissimi et admodum Reverendi Domini.

Intelleximus aliquos ex Alumnis collegii nostri Viennensis, nondum studiis absolutis nec sacerdotio initiatos per VV. DD. a studiis avocatos et illic detentos esse, eo, ut audio, prætextu, quod Venerabili Capitulo Jus præsentandi duos Alumnos concesserimus, quæ res magnam nobis admirationem generavit. Nam tametsi nos Capitulo jus præsentandi concesserimus, nunquam tamen vel in cogitatione habuimus, ut et Juramenta Alumnorum et fundamentales Collegii illius leges per hoc evertantur et, vel necdum finitis studiis, vel independenter a nobis, avocari possint, qui semel præsentati fuerunt.

Et licet nos peculiari diplomate[1] circa hanc rem declaraturi sumus, in præsenti autem simpliciter et absolute volumus ac mandamus, nulla excusatione admissa, ut actutum Viennam remittantur ad studia, usque ad ordinem sacerdotalem susceptum continuanda, quicunque illic ex Alumnis Collegii Viennensis detenti fuerunt. Valeant ac pro nobis orent.

Selliæ, 31. Octobris 1635.

R^dmis et Admod. R^d. D. V. Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndissimo, ac Reverendis Dnis N. N. Venerabili Capitulo Eccl^æ N^ræ Metropolitanæ Strigoniensis, Fratribus in Chr^o nobis observandissimis.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67., fasc. 8., nr. 17.“ jelzés alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Ezen „diploma“ alatt kétségkívül az alábbi: 1635. decz. 6. oklevél értendő. Lásd még az alábbi, nov. 28. és decz. 8. leveleket.

983.

1635. NOVEMBER 18. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Szívesen közbenjár ügyében a nádornál levélben innét is, de jobb volna a dolgot elhalasztani akkorra, mire ő (Pázmány) és Pálffy is Pozsonyban lesznek.

Spectabilis ac Mag^ce^ D^ne^ Comes, Compater observandissime.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa. Az kegyelmed levelét [nagy][1] szeretettel és böcsülettel vettem és megértettem.

Én kegyelmednek mindenkor jóakarója levén, igyekezem kedveskedni, és ebbe a dologba is igyekezem kegyelmednek örömest kedveskedni. És ha ugyan azt kívánja kegyelmed, hogy innét irjak Palatinus Uramnak, azt is megcselekszem, noha nem itélem, hogy igen foganatos lehessen, ha pediglen kegyelmed ezt a dolgot Posonra elhalaszthatná (a hová Isten egésségemet megtartván, e jövő csütörtökön indulok, és kegyelmed is oda igyekezik), talám jobb volna. Mindazonáltal, a mint kegyelmed rendeli a dolgot, kegyelmed jó akaratja (sic!).

Tartsa Isten kegyelmedet jó egésségben.

Selliæ 18. Novembr. 1635.

Sp^lis^ ac Mag^cæ^ D. V^ræ^ Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Sp^li^ ac Mag^co^ d^no^ Comiti Stephano Pálffy de Erdeőd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Consiliario, necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. D^no^ Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Comp. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. 1., lad. V., fasc. 6., fr. 20. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Kitépett hely.

984.

1635. NOVEMBER 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A győri káptalanhoz.

Figyelmezteti a káptalant, hogy ő felelős a most elhunyt győri püspök (Sennyey István kanczellár) ingó hagyatékának megóvásáért és rendeltetésszerű hováfordításáért. Kéri a felveendő leltár másolatát az érseki hivatalhoz beküldeni. A káptalan egyben közölje a végrendeleti végrehajtókkal, mit ígért az elhunyt püspök kegyes czélokra a győri jezsuitáknak.

Reverendissimi et admodum R^ndi^ D^ni^ fratres in Chr^o^ obser^mi^.

Salute et nostri commendatione præmissa. Isten megáldja kegyelmeteket minden jókkal. Nilván vagyon kegyelmeteknél, mely nagy obligatiója vagyon a Cáptalannak, hogy mobilia Prælati defuncti fideliter et diligenter conserventur in usus Ecclesiasticos.

Azért kegyelmetek a deputatus frátereket, kik az szegény üdvözült Cancellarius úr ingó marháját tartoznak egybe takargatni, diligenter moneálja,[1] hogy oly szorgalmatossan vigyék végbe dolgokat, amint kivántatik: és mindjárt sine ulla dilatione primas signaturas Inventationis kegyelmetek kezében vevén, copiam illius leirassa és nekünk küldje. Emellett a Győri Páter Jezsuiták Rectorának vannak bizonyos prætensioi, melynek copiáját is ide küldte. Mivel azért pias obligationes méltó telljesiteni, kegyelmetek az Exequutoroknak commendállja, hogy a Collegium contentáltassék.

Isten tarcza jó egészségbe kegyelmeteket.

Posonii die 27. Novembris Anno 1635.

R^marum^ et adm. Reverendarum dominationum v^rarum^

Frater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendissimis et admodum R^ndis^ Præposito, Custodi, Cantori, Vicario, Venerabilis Capituli Jauriensis etc. D. fratribus in Christo observandissimis. Jaurini.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Fr. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Cimelotheca VII. nr. 333. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Írva így: „moneallia". Ebből világosan látszik, hogy amit Pázmány túlnyomóan „moneallya"-nak írt volna, azt más kortársai és saját levélírói is „moneallia"-nak is írták. Vagyis ezen igealakban az „lly" nem (dupla l-el írt) „ly"-nek tekintendő és olvasandó, hanem két „l" és egy „j" helyét pótolja: „moneállja", nem más tehát, mint az azon korban szokásos (szó végén főleg) kettőzése a mássalhangzóknak. Másrészt pedig Pázmány korában az y, j és i betüket kölcsönösen felváltva is használták.

985.

1635. NOVEMBER 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Nem küldhet pénzsegélyt, mert az egyetem és a zárdák alapítása kimerítette. Az Augsburgból megrendelni kívánt czüstneműek ügyének végleges elintézését kéri megsürgetni a kanczellárnál. A Pázmáneumban káptalani helyeken levő növendékek ügyében kiállítandó oklevél megszövegezését kéri.

Reverende Pater nobis honorande.

Quæ ad Nos Reverentia vestra scripsit, intelleximus. De subsidio hoc tempore submittendo, non est quod R^ntia^ vestra cogitet. Nam et Unniversitas (sic!) et ædificia Monasteriorum nos exhauserunt. Finem aliquando Tractatus cum Augustanis de re argentea videre optaremus. Itaque Rever^mo^ D^no^ Cancellario commisimus, ut siquid hac in re fieri possit, fiat tandem ac finaliter concludatur. Reverentiam v^ram^ rogamus, cooperetur ac valeat.

Posonii die 28. No^bris^ A^o^ 1635.

R. V^a^ concipiat formulam declarationis circa illud punctum fundationis, quo cavetur, ut tres ad præsentationem Capituli recipiantur. Ad longum (?), prout judicat expedire, annotet, specificando, quod illi non debent vocari Alumni Capituli nec possint avocari, sed juxta Juramentum et fundationem, quando videbitur Superioribus. Mittat quam primum et valeat.

R. V^æ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri Joanni Hmira, Societatis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus n^ri^ Ungarici Viennen. Regenti, Nobis h^ndo^. Viennæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak a dátum után következő része („R. V^a^ concipiat . . . et valeat“) és aláírása: („R. V^ae^ Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 105^a^. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II k., 429. l. 2. j., III. k., 214. l. 3. j.

986.

1635. DECZEMBER. 1.

POZSONY.

Átruházási okmány 20 ezer forintról Balassa Menyhértné Bakith Margit részére.

(Lásd szövegét fent: 675. sz. alatt, 1631. július 12. levélnél.)

987.

1635. DECZEMBER 6.

POZSONY.

Pázmány nyilatkozata a káptalan által a Pázmáneumba jelölt növendékeknek az intézethez való viszonyát illetőleg.

Petrus Miseratione Divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli Sancti Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclæ Strigoniensis Archi-Episcopus, ejusdem Loci Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus Natus, Summus secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis etc. Intimus Consiliarius etc. Quod Nos in quinta conditione fundationis Collegii Pazmaniani anno Millesimo sexcentesimo Vigesimo tertio per Nos factæ, ex singulari affectu, quo Capitulum nostrum Strigoniense complectimur: statuimus, non solum vacante Archiepiscopatu, præsentationem Alumnorum Capitulo competere, verum etiam archiepiscopo existente, quatuor personas idoneas præsentari per Capitulum posse. Quod ipsum Nos omnino inviolate servandum nunc quoque volumus. Cæterum, quia difficultates nonnullæ exortæ fuerunt, ex quibus temporum decursu errores suboriri possunt, idcirco hoc Nostro authentico Scripto declaramus: in primis, per Jus præsentandi Capitulo concessum, non intendisse Nos præjudicare substantialibus punctis fundationis, et præsertim iis, quæ Alumni in ingressu Jurejurando promittunt. Quocirca per hoc, quod aliquos Capitulum præsentet, Capitulum non acquirat Jus pro arbitrio avocandi, ad Ordines suscipiendos adigendi, his illisve studiis applicandi Alumnos; sed juxta formam Juramenti alumnorum, iis studiis et eousque operam dare debebunt, quoadusque moderatoribus Collegii videbitur; sed nec a Capitulo præsentati, Alumni Capituli nominentur, aut ulla exceptione a cæteris Alumnis

distinguantur: quin potius omnes et singuli, a quocunque fuerint præsentati, sine ullo discrimine, cum cæteris degant, obedientiæ consuetudinibus ac Regulis Collegii Pazmaniani æqualiter subsint. Hanc igitur declarationem nostram perpetuo valituram et Capitulo Nostro et Collegio Pazmaniano peculiaribus ac authenticis Diplomatibus nostris intimandam duximus.

Actum Posonii, die sexta Mensis Decembris. Anno M. DC. XXXV.

(L. S.) *Cardinalis Pazmany m. p.*

Ezen oklevélnek eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Lad. 67. (nova 70.), fasc. 2. alatt; egy másik eredeti példánya pedig: Pázmáneum okmánytára (Wien). Régi másolata: Budapesti Egyetemi Könyvtár: Coll. Hevenesiana, LXVII. köt., 509—510. l. Közölte már e szöveget *Rimely,* Hist Collegii Pazm., 50. l. Fenti közlés az esztergomi példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 211. l. 1. j., 214. l. 3. j.

988.

1635. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

A káptalani helyeken a Pázmáneumban tanuló növendékeknek tanulmányaik folytatását illetőleg a káptalantól való függetlenségét kimondó rendeletét megküldi a káptalannak, a levéltárban való megőrzés czéljából. Ugyanennek egy példányát a Pázmáneumnak küldi meg, végre felvétette szövegét az érsekség naplójába is.

Reverendissimi et Admodum Reverendi Domini.

Difficultas quædam mota fuerat nuper admodum, ex eo quod Capitulum Venerabile alumnos aliquos Collegii Pazmaniani Viennæ fundati ante finem studiorum et Sacrorum ordinum initiationem avocare voluerit. Ne igitur successu temporis aliqua incommoda subsequantur, visum est nobis operæ precium, si mentem ac intentionem nostram ea de re aperte declararemus.

Itaque authenticam ea de re ordinationem nostram ac declarationem [1] Vestris Dominationibus transmittimus volentes, ut posteaquam in Capitulo Venerabili hæc nostra Declaratio perlecta fuerit, una cum aliis literis negotium illius Collegii concernentibus in archivo Capituli asservetur. Aliud vero Exemplar ejusdem Declarationis Viennam ad

[1] Ezen érseki rendelet (az október 31. levélben „diploma" néven fordul elő) alatt kétségkívül a fenti: 1635. deczember 6. oklevél értendő. V. ö. még az október 31. levelet is.

Collegium transmisimus, sicut et Libro nostro Archi-Episcopali inscribi curavimus. De cætero Paternam benedictionem Vestris Dominationibus impartimur. Easdemque feliciter valere optamus.

Posonii 8. Decembris 1635.

R^dis D^nibus V^ris Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndmis et ad^m. R^ndis D^nis, N. N. Venerabili Capitulo Eccl^æ N^ræ Metropolitanæ Strigoniensis etc. D^nis Fratribus in Christo, nobis observandissimis.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Lad. 67., fasc. 8., nr. 22. alatt. Csak az aláírás („Addict. Card. Pazm.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 211. l. 1. j.

989.

1635. DECZEMBER 8.

POZSONY.

Ergelich Ferencz zágrábi püspökhöz.

Csodálkozik azon, hogy a Magyarországban a nemzeti zsinat által behozott római ritust a zágrábi egyházmegyei zsinat elvetette, és hogy ez, a püspök állítása szerint, az ő akarata ellen történt. Erélyes intézkedést kér, akár a főczinkosoknak a káptalanból való kizáratása útján is.

R^endme D^nc Frater observand^e.

Binas R^ndmæ D^nis V^ræ literas intra hos proximos quindecim dies accepi, in quibus mihi multa admiratione digna occurrerunt.

Primum est, quod R^ndma D^natio V^ra scribit in synodo Diœcesana se non consensisse ad irritandum Statutum Provincialis Synodi de Ritu Romano recipiendo. Nam sicut in Synodo Provinciali nulli vocem definitivam habent, nisi soli Episcopi, ita in Diœcesana Synodo solus loci Ordinarius habet authoritatem statuendi et ordinandi, quæ opportuna sunt. Reliqui autem, sive Canonici sive Plebani, idcirco tantum intersunt, ut informationes dare possint Ordinario et ut mandata sui Ordinarii reverenter intelligant. Cum igitur sola V^ra R^ma D^natio habuerit jus in Diœcesana Synodo determinandi et ordinandi, quod secundum Deum et Jura Canonica utile judicavit, nec potuit nec debuit in præjudicium juris Episcopalis admittere, ut contra aut præter voluntatem suam quidquam a reliquis clericis cujuscunque gradus in Synodo Diœcesana ordinaretur.

Secundum est, quod cum prioribus literis tam operose Vra Dtio Revma excuset Præpositum Zagrabiensem:[1] quod nullam ipse partem habuerit in Ritu Romano reprobando, in secundis literis factum ipsius tam contrarium significet.

Tertium est, quod Vra Rma Do schisma in Capitulo fieri patiatur,[2] unius hominis proterva obstinatione. Equidem si simile aliquid in Ecclesia mea factum fuisset (quod Deus clementer avertat), factionis authores et complices nullo habito cujuscunque dignitatis respectu, ipso facto Capitulo exclusissem, id quod etiam Vram Dnem Remam facere debere omnino existimo; seditiosa enim hujusmodi scandala nec possunt nec debent silentio transmitti, nisi correctio competens præstetur. Isti sunt gradus, per quos præsumtio in ruinas præcipitat dura capita. Primo Ordinarium, deinde Patriarcham seu Primatem, postea Concilium nationale,[3] denique Suam Sanctitatem posthabere.

Hæc sunt, quæ mihi admirationem pariunt in literis Rndmæ Dnis Vræ, quam ut authoritate sua utatur, moneo, ne malum hoc latius serpat et Capitulum factionibus ac dissidiis involvat.

Servet Deus Revmam Dnem Vram feliciter.

Posonii 8. Decembris 1635.

Rndmæ Dnis Vræ

Frater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

1635. Pazmani Primatis exprobratio contra Eppum Zagrabien. intuitu Ritus Romani in Synodo Diœcesana reprobati.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Fr. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a zágrábi káptalani levéltár: „Acta Capituli Antiqua" osztályában fasc. 95., nr. 4. alatt. Nyomtatásban is már közöltetett a Kukuljević-féle „Arkiv za Povjestnicu Jugoslavensku" folyóirat X. (1869.) évfolyamában a 160. lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 365., III. köt., 113—118. l.; valamint: *Farlati*, Illyricum Sacrum, V. 565. és k.

[1] Ez *Vinkovich Benedek* zágrábi nagyprépost és püspöki helynök volt, aki vezére volt a római ritus ellen megindított mozgalomnak, még az ezen római ritus elfogadását parancsoló 1635. szeptember 28-iki pápai breve után is, sőt később ő, mint Ergelich utóda, püspöki méltóságában is fenntartotta a horvátországi partikularis szertartási szokásokat a római ritus ellenében.

[2] A káptalan többsége Vinkovich-csal tartott és a pápai brévének a püspök által történt kihirdetése ellen is tiltakozott és a breve visszavonását kérte a pápától. Már ezt megelőzőleg, az 1634. július 19—21-én tartott zágrábi egyházmegyei zsinat is a római ritus behozatala ellen és a régi zágrábi ritus megtartása mellett foglalt állást. Ergelichet Tomkó is ösztökélte a káptalan elleni erélyesebb fellépésre; Ergelich Tomkót tette meg Vinkovich lemondása után püspöki helynökké.

[3] A római ritust ugyanis az 1630. és 1633. nagyszombati nemzeti zsinatok (1630. április 14-én és 1633. április 30-án) fogadták el az ország összes egyházmegyéire nézve.

990.

1635. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány a pozsonyi Klarissza-zárdában a clausura szigorú betartását (rostély használata) rendeletileg szabályozza.

Mi Pázmány Péter, Isten kegyelmességéből az szent Római Anyaszentegyháznak Cardinálja és Esztergami Érsek, s azon vármegyének örökös Ispánja, Magyarországnak Primása, az Szent Apostoli Széknek született követe, Második Ferdinand Császárnak, Magyarország királyának fősecretariusa, Cancellariusa és belső Tanácsa etc. Esék értésünkre, hogy az itt Posomban (sic!) levő szent Clara szerzetin való szüszeknek (sic!) nem kevés alkalmatlanságokkal a szólló rostélyt gyakran és sok ideig nyitva kell tartani, a világi Atyafiak kérésekre. Mivel azért a Regula rendi szerint, csák (sic!) ritkán, kevés ideig és szükséges okokból szabad azt a rostélyt felnitni; azon kivül is illetlen és vétkes az emberekkel való nyájaskodásban tölteni az isteni szolgálatra rendeltetett idöt. Akarván azért a Clastromban Istennek szolgáló szüszeket (sic!), mind lelki csendességekben oltalmazni és megtartani, mind a Regula parancsolatinak éppen és bötü szerint való megtartását szorgalmaztatni, mind pedig az külsö emberek és atyafiak kivánságokat a Regula szerint meghatározni: indittatván tulajdon magunktúl, az vasrostély által való szóllásban ilyen rendet szabunk: hogy az a gyónó ablak mellett való vasrostély nem annyira csináltatott az látogatásra és beszélgetésre, mint az Isten igéjének hallgatására; annakokáért azt hadjuk és parancsoljuk, hogy a szüszek annak gyakorta való nyitogatásától és az által való hosszú beszélgetésektől megszünjenek, és azután az Abbatissa tisztitül való megfosztás alatt ne merje se szüléjük, se más atyafiak kedvekért, az megnevezett vasrostélyt megnyitni, csák a szüléknek, és első vagy másod izen való atyafiaknak, esztendőbe egyszer vagy kétszer. Ebben is pedig ilyen rendet parancsolunk megtartani. Hogy ha mi magunk itt Posomban leszünk, mi hirünkkel és akaratunkból legyen: ha pedig mi itt nem találtatnánk, a Pater Minister, vagy az ő távollétében a Páter Gargian (sic!)[1] engedelméből legyen mindenkor a rostély felnyitás. Efféle nyitás penig oly időben legyen, mely az isteni szolgálatot, vesztegséget (sic!), ebédet, vacsorát és egyéb közönséges szerzetes rendtartást meg ne bántson. Az látás és rostély által való beszélgetés penig az Regula szerint rövideden legyen, úgy hogy, mihent a rostély

[1] Olvasd: gárgyán.

ablakját felnyitják, az f[él]y [1] óra mindjárt elfordíttassék, és soha semmiképpen efféle nyilván való beszélgetés, fél óránál tovább ne vonyattassék, hanem mihent az óra félig kifoly,[2] az Rostélynak ablakja mindjárt mindkét felöl bététessék. Ezeknek megtartására mind az Abbatissát, Priorissát, mind az egész Conventet kötelezvén, hogy mindenek előtt megolvastassék rendelésünk, hagyjuk és parancsoljuk.

Költ Posomban, az mi Érsekségi Curiánkban, karácsony havának nyolcadik napján. Ezer hatszáz harmincötödik esztendőben.

Petrus S. R. E. Cardinalis Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen rendelet eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Szent Ferencz-rend pozsonyi közp. levéltárában: Lad. 29., fasc. 6., nr. 9. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 263. l. 1. j.

991.

1635. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A káptalani helyeken levő pázmániták jelölésére vonatkozó oklevelet megőrzés végett megküldi. Kéri, ne tűrjön meg ezentúl semmiféle kivételt és megkülönböztetést a növendékek közt.

Reverende Pater.

Circa negotium præsentationis Alumnorum Capituli Strigoniensis declarationem authenticam confecimus, cujus exemplar unum R^ntiæ V^ræ transmittimus in archivo conservandum. Alterum Exemplar Cap^lo Strigoniensi transmisimus, atque etiam in Librum nostrum de verbo ad verbum inscribi fecimus.

Itaquæ R^ntia V^ra hoc negotium præsentationis modo per nos declarato practicari curet, neque ullum in Alumnatu illo discrimen aut differentiam admittat, sed æqualiter omnes obedientiæ, statutis ac consuetudinibus Collegii sese accomodent. Valeat et pro nobis Deum exoret.

Posonii 8. Decembris 1635.

Reverentiæ Vestræ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

(Külső czímirás nincs.)

[1] Kitépett hely.

[2] E helyből világos, hogy Pázmány idejében a megszabott időtartamok mérésére bizonyos egységidő alatt lefolyó víz- vagy homokóraművet (clepsydra) használtak, a jelen esetben „egy óra“ alatt lefolyót, amely ha félig lefolyt, jelezte a félóra leteltét.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 155ª. lapon. Hogy a levél Hmirához van czímezve, az e levél tartalmából és nevezetthez intézett egyéb levelek tartalmából volt megállapítható. (V. ö. nevezetesen: 1635. november 28. levelet.) Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 211. l.

992.

1635. DECZEMBER 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Egy magyar világi főúrhoz.[1]

Figyelmezteti, óvja meg egészségét és ne erőltesse meg magát. Megküldi Széchiné levelét eredetiben. Ajánlja, hogy e levelében említett egyezséget illetőleg bátyjával igazítsa el okosan, de úri módon, dolgát.

Kgk mint szerelmes fiam uramnak, Istentűl boldog szent innepeket és minden jókat kivánok.

Kgtül jó néven veszem, ha tudósit egészségérül, kérem is kgdet, kimélje egészségét és senki barátságáért magának kárt ne tegyen élete és egészsége fogyatással. A ki jóakarója kk, nem kivánja, hogy kedvéért kgd magát megbántsa. A ki pedig nem jóakarója, nem érdemli, hogy azért kgd magát erőltesse.

A temetést mint és hon rendelte kgd, örömest értém.

Minemű levelet irt nekem Széchiné Asszonyom, kk in specie includáltam. Kgd tudja a bátyjával való végezést, mert én nem tudom. Azon kérem kgdet, hogy maga jussát és igazságát ugy oltalmazza, hogy az uri böcsület helyén maradjon.

Tartsa Isten kgdet egésségben.

Tirnaviæ 19. Decembris 1635.

Kk szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, későbbi (O. L.) kézirással:

Officiosæ (sic!) literæ Cardinalis Pázmán incertum cui sonantes de Anno 1635.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Levéltár, a pozsonyi kamarához írt levelek I. csoportjában, 1610—1619. évi „E“ csomóban, ahonnét azonban a fenti másolat elkészítése után áthelyeztetett az 1630—1639. évi csomóba. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A levélnek adatai alapján nem volt módomban a főúr kilétét biztosan vagy csak valószínűen megállapítanom. Gondolni lehet a Zrinyi-testvérekre, a Thurzó-testvérekre vagy a Batthyány-családra. Némi támpontot nyújt a Zrinyi-féle megoldáshoz (bár a költő ekkor még csak 14 éves volt) az, hogy Zrinyi Miklósnak (a költő) és Péternek (szül. 1621.) anyja Széchi Magdolna volt; már pedig a fenti levélben egy Széchiné is vonatkozásba hozatik a levél czímzettjével. Másrészről Pázmány a Zrinyi-árvák gyámja is volt; apjukat, Zrinyi Györgyöt († 1626.) ő térítette át a katholikus vallásra az evang. vallásról 1619-ben. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k. 406. l., III. k. 232—233. l.

993.

1635. DECZEMBER 27. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány kanonoki javadalmat adományoz Szelepcsényi Györgynek.

Nos Petrus miseratione divina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Tituli Sancti Hyeronimi Illyricorum Presbiter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus natus, Summus Secretarius et Cancellarius ac Sacræ Cesareæ Regiæque M^ttis etc. Consiliarius intimus etc. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos attentis et consideratis meritis ac virtutibus, doctrina singulari, morum ac vitæ integritate Reverendi Georgii Szelepczeni Parochi Szempczien., quibus ipsum ab Altissimo præditum et dotatum esse cognovimus. Eidem igitur, tanquam personæ idoneæ ac benemeritæ, Canonicatum præfatæ Ecclesiæ Nostræ Metropolitanæ Strigoniensis, per spontaneam resignationem ac in Præposituram Posonien. translationem, Reverendissimi Domini, Georgii Jakusytth de Orbova, ejusdem videlicet Canonicatus, ultimi, veri, legitimi et immediati possessoris, de jure et de facto vacantem, cum universis reditibus ac emolumentis, simul ac omnibus pertinentiis, dandum duximus ac conferendum, imo damus et conferimus præsentium per vigorem. Quocirca vobis Reverendissimo et Adm. Reverendis D^nis Lectori, Cantori, Custodi cæterisque memoratæ Ecclesiæ N^ræ Canonicis, harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus dictum Georgium Szelepczeni, et neminem alium, in præfato canonicatu, accepto prius ab eodem solito fidelitatis juramento servatisque de jure servandis, investire ac installare, eidemque locum in stallo ac vocem in Capitulo juxta officii ac dignitatis suæ exigentiam dare et concedere, ac de omnibus proventibus et emolumentis ad dictum Canonicatum spectantibus eidem respondere, ac per eos, quorum interest, responderi facere modis omnibus debeatis ac teneamini, secus non facturi. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Tyrnaviæ in Curia Nostra Archiepiscopali die vigesima septima mensis Decembris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo tricesimo Quinto.

Petrus S. R. E. Presbyter Cardinalis Pazmany
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Joannes Kinigh m. pria.

Ezen adománylevél eredetije az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 23., nr. 192. alatt. Csak az aláírás („Petrus S. R. E. Pr. Card. P. A. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 288. l.

994.

1636. JANUÁR 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

A magukat már megadni hajlandó wsetini póroknak megüzente, hogy míg az esküt le nem teszik és az egyes községekből 2—2 lakos bocsánatkérés végett el nem jön és tőle bocsánatot nem kér, addig nem hajlandó nekik semmit sem ígérni. Az eskütételkor Rottaller kiküldetését kéri; egyben a bíbornoktól tanácsot kér, mily módon, milyen engedményekkel és biztosítékokkal lehetne elejét venni a folytonos lázongásoknak. A vallás ügyét a bíbornokra hagyja. Kéri Sempach grófot a wsetini uradalomtól a morva tartománynak járó hátralékos adók kifizetésére figyelmeztetni, mert addig nem találja jónak (Pázmány), hogy a grófnak az uradalom vételárának hátralékos részét (10.000 frt) kifizesse.

Eminent^me^ ac R^ndme^ Princeps D^ne^ Patrone obser^me^.

Quod aliis ante literis feci, id nunc iterato facio, ac Eminen^æ^ V^ræ^ a Deo optimo optimos ac plurimos recurrentium annorum decursus ex animo precor.

Rebelles Vszetinienses demisse admodum se ad obsequia offerunt, parati Homagium præstare: rogant vero, ut misericorditer importabile onus solutionis mitigem. Ego respondi, duo ab illis præstari debere: quæ nisi præstiterint, malo vacuos Pagos manere. Primum est, ut Homagium præstent. Secundum, ut ex quovis loco duo primarii ad me veniant, deprecentur ac nomine communitatis obedientiam juratam promittant. Tunc demum intelligent, quid a me sperare possint.

Cum res in his terminis versentur, ab Eminen^a^ V^ra^ pro singulari gratia peto. Primo, ut Mag^cus^ D^nus^ Rottaller adesse velit, quo tempore Homagium præstabunt. Secundo, ut per suos homines Moravicarum rerum peritos suggeri faciat, ad quidnam quibusve modis adstringi debeant Subditi, ut nec oneri succumbant nec damnum ego patiar: ac præsertim qua ratione stabiliri omnia possint, ne continuæ seditiones exoriantur. Nihil dico de cura Religionis, cum certo sciam, Eminentiam V^ram^, tanquam Pastorem vigilantissimum, officii sui partes ea in re obituram.

Aliud est, quod Eminen^æ^ V^ræ^ demisse significo: me adhuc debere D^no^ Comiti Sampach decem millia Tallerorum pro Dominio Wszetin, et jam terminum solutionis appetere. Ego quidem ad solvendum para-

tus sum atque etiam pecuniam transmisi Olomucium: verum obligavit se Dnus Sampach ante solutionem hujus pecuniæ ita se purificaturum Dominium Wszetin, ut nullæ quorumvis prætensiones in eo remaneant. Intelligo vero, Inclytam Provinciam Moraviæ ratione præteritarum contributionum prætendere non negligendam summam. Rogo Eminenam Vram, hac in re patrocinio suo me sublevet. Ego enim in mora non sum, dummodo Dnus Sampach purificet prætensiones Provinciæ, juxta suam obligationem.

Quod tanta confidentia ad Eminentiam Vram scribo, veniam me impetraturum confido; huc enim me traxit et Eminenæ Vræ incredibilis benignitas et mea rerum Moravicarum ignoratio.

Deum oro, ut Eminenam Vram diutissime feliciter conservet, ejusdemque manus demisse veneror.

Tyrnaviæ 2. Januarii 1636.

Eminenæ Vræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1635—1636. évi fascic., fol. 50r—51r. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 269—270. l.

995.

1636. JANUÁR 4. *Kiadatlan.*

Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz.[1]

(Kétes levél.)

Ezen terjengősen írt, de homályos irályú levélben Pázmány (?) helyteleníti, hogy bizonyos megyék küldöttei Bécsbe mentek és a király elé követeléseket terjesztettek. Reméli, hogy a király őt is (Pázmányt) meg fogja előbb hallgatni. Bár a kapitányok rémhíreit óvatosan kell fogadni, mégis kétségtelennek látszik, hogy tatárcsapat jött Gyula alá. Bővebbet jelenthet erről majd Hosszútóti, ki most tér haza Budáról.

Ajánlom szolgálatomat kegyelmednek, kivánván sok új esztendőköt (sic!) boldogul kegyelmednek.

Szeretettel vettem az kegyelmed levelét, s meg nem mondhatom, a mely ellenem vagyon azoknak az vármegyéknek való követségek, s Isten látja, én azt véltem, hogy vissza is mentek Posonból, mert én

[1] Ezen levélnek Pázmánytól való provenientiája iránt, véleményem szerint, erős kételyek merülnek fel. Először is a levél irálya abszolute nem Pázmánynak világos, markáns irálya, aki, ha burkoltan is akar írni, átlátszó irályt használ. Továbbá alap a kételkedéshez a másolatos kézirat felzetírása, melyről alább. A levélnek pesszimisztikus hangja is Pázmány ellen vall. Így tehát valószínűleg tévesen állapította meg már *Horváth Mihály* (alább idézett helyen) e levélnek Pázmány-szerzőségét; véleményem szerint azt Eszterházy írta Pázmányhoz, a felzetírás is e mellett bizonyít. (Erről alább részletesen.) A kézírásból a levél szerzője meg nem állapítható, mert másolatban maradt fenn.

nyilván megmondtam nekik, hogy ez species tumultus, kiben semmi hátra nincs, az kit nem tentáltanak volna már, fön levén mind tűz, fegyver, pusztulás, török, tatár s német idegen hadaknak közinkben való bejüvetelek, confederátiók s minden egyéb; de magok veszéllyénél egyebet ugyan nem hozhatok ki belőlök, aperte declarálván azt is, hogy készebb vagyok megfeszítetni magamot, hogysem az aránt való ő értelmeknek javallást adnom, minthogy azt semminemű concessiójokban nem is találom (sic!). Ezek mellett dehortáltuk sok szép szóval is őköt, bő rátióit adván annak, s ajánlottam is magamot, hogy alá küldök s meglátatom az dolgot, s hogy az pórok ne keserítessenek, elvégezem asszonnyal, s akkor ugy látszék, hajolni is kesztenek (sic!) vala, de hogy én eljüttem Posonból, ugy mentenek föl, kik nagy dilemmát is tettenek mi nekünk, mert ha pro voto ipsorum resolválja ő Fölsége magát, kimondhatatlan igájokba esünk, s minden eddig az aránt való épületünk is ruál, s ha mi gonosság (sic!) elméjekben, elég occásiók az meglett dolgok is nekik. Hol penig repulsát vesznek is, s az mint mondám, mi gonosz szivekben, kezekben adjuk ugy is az occásiót, bizony dolog igen méltó azért vigyázni reájok, de udvartól ő Fölsége még én velem semmit ebben sem közlött, okát nem tudom, noha kész leszek vala hozzá szóllanom én is. Az ő Fölsége bölcs itéleti azért rajta, mivel bocsátja el őköt, kikre mint is vigyázunk, talám tudnám ennyi bajom után, de sem hitelem nem az már, ugy látom, a ki vala, sem semmi arra való médiom kezemben nincsen, s csaknem halálhoz hasonló busulással,[1] dolgoknak nem javallásával kell őköt néznem. Mindazonáltal ha mit jobbat talál kegyelmetek, én semmit ez aránt való zélusomban, ugy szintén mint másszor kivánván szolgálnom ő Fölségének is, el nem mulatok, kiről Bélavári uramtul is bő szóval izentem minap kegyelmednek.

Némely éretlen kapitányok hogy gyakran alkalmatlan hireket hintegetnek, attul is van, hogy az mint beviszik a hireket nekik, ottan ugy adják ki, nem lévén alkalmatosságok is arra, hogy költséggel tudnának bizonyos hireket, de hogy valami kevés számú tatár ugyan érkezett Gyulához, azt bizonyosnak mondják most is. Megjüvén mindazonáltal Hosszutóti uram Budáról, mind azokról s mind egyéb ő dolgokról bévebben érthetünk, kit communicálni is fogok kegyelmeddel. Tartsa meg Isten jó egéségben (sic!) kegyelmedet. Raptim[2] 4. Januarii 1636.

[1] Ez a pesszimisztikus kifakadás Pázmány szerzősége ellen, de nagyon is a nádor szerzősége mellett szól. Eszterházy nádornál az ilyen szertelen elkedvetlenedés megszokott jelenség volt.

[2] Ez a „raptim“ szó (futtában) a dátum előtt gyakran fordul elő (lásd: *Horváth*, Kismartoni Regesták több helyén) a nádor leveleiben, de sohasem Pázmánynál. Ez is tehát fenti véleményünk mellett szól.

Kivül:

Cardinál U. irt (sic!) levelinek mássa.[1] 4. Januarii 1636.

Ezen levélnek egykorú másolata (fogalmazvány?) fennmaradt a kismartoni Eszterházy herczegi főlevéltárban: Rep. 71., fasc. 3., nr. 36. Fenti közlés ezen másolat alapján történik. Részben töredékesen, más részeiben kivonatosan közölte e szöveget *Horváth M.:* Kismartoni Regesták 75. l., 91. folyószám alatt. (M. Tört. Tár X. k.)

996.

1636. JANUÁR 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Barberini Tádé herczeghez.

Köszöni a karácsonyi gratulácziót. Kér alkalmat adni szolgálatkészségének bemutatására.

Illmo et Ecc^mo Sig^re.

Nasce dalla singolar benignità di V. Ecc^a l'augurio felice, che si è compiaciuta d'inviarmi nel Sant^mo Natale; nel qual riconoscendo la memoria, che conserva de suoi ser^ri, le ne rendo copiosiss^e gratie con obligo mio particolare. V. Ecc^a, che sa la mia obligata divozione verso di lei e di tutta la sua Casa, deverà facilmente persuadersi senza altre attestazioni del desid^o ch'io tengo in ogni tempo della prosperità e grandezza loro; e se in veri effetti non le vien confermata la mia ardente volontà di servirla, procede dal mancam^to delle occasioni; delle quali sempre che l'Ecc^a Vra mi favorirà, mi sara di gusto particolare, pregandole da Dio il compim^to de suoi desiderii.

Di Ternavia li 18. Genn. 1636.

Di V. Ecc^a, come sono stato sempre cosi restarò in tutto tempo della mia vita,

Obligatissimo et divotiss^o servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, P. P. levélírójának kezeírásával:

S. D.[2] Taddeo Barberini etc. Romæ.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 105^r. Csak az utolsó szavak („Come sono Il Card. Pazm.") P. P. kezevonásai. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Ezen felzetírás, véleményem szerint, így olvasandó: „Cardinál uram*hoz* irt levélynek mássa." És ha így, akkor e levél nem Pázmány levele a nádorhoz, hanem a nádoré Pázmányhoz. Igaz ugyan, hogy „U." rövidített szót egymagában lehetne így is olvasni: „Uram" (Card. *Uram* irt levelinek mássa); mégis az „*irt*" szó mindenképen kívánja azon személynek vagy tárgynak megnevezését, akihez vagy amiről „irt levele" volt ez Pázmánynak, de ez a kiegészítő szó hiányzik, illetőleg a kiegészítést csakis az „U." rövidített szó tartalmazhatja, de akkor olvasása nem: „Uram", hanem: „Uramhoz".

[2] Nyilvánvalóan Signore Duca etc.

997.

1636. FEBRUÁR 9. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Megsürgeti az augsburgi dolgot és a breviarum megküldését. A nagyszombati cinterem kikövezetéséhez kér felfogadni egy útkészítőt, akit azután segédjével együtt Nagyszombatba fog átvitetni. Kéri megtudakolni, mennyibe fog kerülni öle, és aszerint alkudjon vele. Könyvújdonságokat kér.

Reverende Pater.

Pax Christi.

Miror satis, quod nihil unquam R. V^{a} de Augustano negotio responderit: An acceperit scriptum meum? An Syndico communicarit? Quid responsi retulerit? Quæso faciat, ut hæc talia sciam.

Diurnum meum expecto.

R. V^{a} faciet mihi gratum opus, si unum aliquem socium (!), viarum civicarum stratorem, hoc est qui silice vias sternit, una cum adjutore ad me Posonium miserit. Nam Cæmeterium Tirnaviensis Eccl^{æ} sterni curabo. Vellem autem, intelligeret, quid his talibus solvitur pro orgia, et ibidem cum illo transigeret de pretio laboris. Ego Posonio curru mittam Tirnaviam. Rogo, R. V^{a} hac in re suam mihi operam non deneget, sed quamprimum mittat.

Si quid novorum librorum habeat, communicet, pretium ego libens solvam. Valeat, pro me oret.

Posonii 9. Februarii 1636.

R. V^{æ} Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^{ndo} in Chr^{o} Patri, Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^{ri} Ungarici Viennen. Regenti, P^{ri} nobis honor^{o}. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső címiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 109^{a}. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 429. l. 2. j.

998.

1636. FEBRUÁR 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Megvárja az augsburgi választ. Ha szüksége lesz az útcsinálóra, küldeni fog érte kocsit. De most jelentkezett e munkára egy olasz kőmíves. A megtartott könyvek árát küldi, a többi könyveket visszaküldi.

Reverende in Christo Pater.

Expectabo itaque Augustanum rescriptum. Et cum opus fuerit, pro stratore viarum mittam, nisi aliter perfici res possit. Nam offert se murarius quidam Italus.

Libros remitto præter hos, quos retinui: Cornelium in Ecclesiasticum et Proverbia, Gorderii (?) Theologiam Moralem, Farniani (?) Stradæ (?) Belgicam historiam, Mathiæ Casmiri Lyrica.

Horum pretium constituunt floren. 39. Libellus Germaniæ Crisis 18. Notæ in Epistolam Petri Molinay Sylvestri Rescasanti (?), cujus pretium non est, sed cum sit parvulus libellus, addo fl. 3.

In toto mitto fl. 42 hoc est Aureos 12.

Reliquos libros intactos remitto. Certum est, libenter emissem libros de variis Rebus publicis, sed minutus adeo typus est, ut oculis meis non serviat. Valeat R. V[a], pro me oret.

Posonii 17. Febr. 1636.

R. V[æ] Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri, Joanni Hmirra, Societatis Jesu Sacerdoti et Alumnatus nostri Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honorando. Cum Aureis quatuordecim (sic!). Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, amely a külső címiraton kívül egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 111[a]. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429. l. 2. j.

999.

1636. FEBRUÁR 23.

POZSONY.

Bethlen Istvánhoz.

Csodálkozik azon, hogy Bethlen István, daczára előrehaladott életkorának, pártot üt Rákóczy ellen és szövetkezik a törökkel és gyengíti a magyarságot. Mire vezet a török oltalom, példa rá János Zsigmond fejedelem. Gondoljon Isten büntetésére is. A nádorral együtt mindent megtettek az ő (Bethlen) érdekében a fejedelemnél, aki kész is volt engedni, de Bethlen ezt nem várta be, hihetőleg fondorkodók beszélték rá e lépésre. Tanácsolja, lépjen még idejében vissza, hagyjon fel a pártütéssel és birtokára (Ecsed) visszatérve, öreg napjait töltse el békességben.

Spectabilis ac mag^ce d^ne comes, amice observandissime. Isten kgdet stb.

Az mely levelet kgd nekem irt Ecsedből, Egerből, Pestből,[1] mind az hármat meghozták, melyek mind egy nyomban járnak. Nem tagadom, felette nagy csodálkozásom volt és vagyon az kgd cselekedetin. Mert én kgdet békességszerető, csendes elméjű és akaratu urnak tartottam. Azt is álitottam (sic!), hogy az kereszténység indulati arra kötelezték kgdet, hogy maga és sok ezer ártatlan keresztény veszedelmével most kéválképpen vénségében országot ez földön nem keres, hanem inkább utolsó károkat szenved, hogy sem az kereszténység rontására törököt, tatárt hozzon. De ugy látom, hogy az emberi indulatok igen elhatalmaztak kegyelmedben, és úgy hiszem, nem annyéra maga vétkéből, mint gonosz tanácslók késztetéséből annyira ment kgd, hog[y kere]sztény embernek élete váltságáért sem kellett volna enne[2] [. . . . .]. Mert nemcsak az magyar nemzetet rettenetes [gyaláz]atban hozta kgd azzal, hogy az egy kis maroknyi mar[adéká]t szegény nemzetünknek török, tatár hatalmával [. . . . .] rontani: hanem, hogy sok ezer lelkeket ellenség [. . . . .] ejti. Szájunkban az ize, mit mivelt az török [. . . . .] az ifjú János király oltalma szinével. Bizony [. . . . .] ha az török császár birodalmát Mathusalem e[sztendők]ig birhatnám is, lelkemre nem venném az sok ártat[lan] keresztény romlását, melyet cselekszik kgd, ha tör[ökke]l, tatárral megyen Erdélyre. Mi haszna kgdnek, ha az egész világot elbirná is, ha az Isten itélőszéke előtt kárhozatsententiában

[1] *Fraknói V.*, (P. P. és kora, III. köt., 177. l.) említi Bethlen István pártütésének okát: Rákóczy fejedelem Bethlen István fiát, Pétert, azért, mert gazdatisztjét halálra verte, és emiatt megidéztetvén, Magyarországba szökött, fej- és jószágvesztésre ítélte. Ekkor apja, István is, elhagyta Ecsedet és Egeren át Budára jött, a budai pasához.

[2] Valószínűleg hibás olvasás lesz, ehelyett: „erre“ [vetemednie ?].

esnék. Az octava alatt sokat szóllottunk palatinus urammal az kgd állapatjáról, irtunk is az fejedelemnek. És minekelőtte kgd török köribe menne, resolválta magát az fejedelem mindenben az mi tetszésünk és az kgd kévánsága szerént. De azt kgd nem várta; adta volna Isten, ne hertelenkedett volna. Az kgd irásit láttam, elhittem, vannak fogyatkozások az erdélyi fejedelemben is, mert nem volt és nem leszen oly fejedelem, az ki sok emberi esetekben nem vétkezett volna. De bizonyos vagyok bene, hogy némely és talám leggyülölségesb dolgokban nem voltanak kgdnek jó hirhordozói, hanem gyülölséggerjesztő fondorok akarták kgddel elhitetni, az mi soha nem volt. Erről én nagy példákat mutathatnék. De nem azért irom kgdnek ezt az levelet, hogy disputatioban bocsátkozzam. Hanem az én válaszom az kgd leveleire ez: kérem igen kgdet, szálljon magában, gondolja meg végit cselekedetinek. Ha végben nem viheti kgd dolgát, mi jő ki belőlle? ha végben viszi, mennyi romlással kell annak lenni? Mind lelkére vállalja-e kgd azok romlását, az kik kgd miatt elvesznek? Jaj ki nehéz csak az magunk terhe is, miért rakjuk magunkra az egyebek vétkét? Az töröknek állapatja mostan miben legyen, tudja kgd. Azért uram az én vékony tanácsom az, hogy lelkét kgd semmi világi tekintetért ne veszesse, hagyjon békét az veszedelmes tanácsnak, és idején visszatérvén, elégedjék meg azzal, hogy jószágát békességesen birhassa, mert bizony mind ez világon, mind az másikon megsiratja kgd, ha külömbet cselekészik. Tudom, hogy ez valamennyire késő tanács, de előbb csak [gond]olkodni sem mertem volna arrúl, hogy ilyen élemetes [e]mber utolsó végét életének ilyen alkalmatlans[ággal] sötétitse. Ha kk kedve vagyon az csend[ességhe]z, jó szívvel veszem az kgd levelét. Isten világoss[itsa meg] az kgd háborodott elméjét és keresztény gondolk[odáss]al teljesitse.

Posonban 23. Febr. anno 1[636]. Budán penig 26. Martii ugyanazon esztendőben.[1]

Spectabilis (ac) mag^{cæ} D^{nis} V^{ræ} Ad[dictissim]us

Cardinalis Pazmany.

Kivül:

Pazman Péter szegén[2] cardinal levele pariája Budára Bethlen István uramnak 1636.

[1] A kettős dátumból a budai dátumot hihetőleg a kézbesítésnél Pázmány küldöncze vagy pedig maga Bethlen írta oda. Kár, hogy ezt az első közlő a kézirat alapján nem konstatálta vagy a dolgot másképen megoldani elmulasztotta.

[2] A „szegény“ szó arra mutat, hogy a felzetírás már Pázmány halála után, de mégis csak rövidd el utána, még az ő kortársai életében íratott, vagy talán maga a másolat is ekkor készült.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt Teleki László Gyula gróf kővárhosszúfalusi levéltárában (azelőtt „Gróf Teleki Miksáné levéltára“ volt). Az irat meg van sérülve, a fenti pontok a hiányzó (kiszakadt) részeket jelzik, a zárójelben levő betűk és szók a biztossággal pótolható részeket képezik. Közölte e szöveget *Gergely S.* a Tört. Tár 1885. évf. III. füz., 589—590. lapon. Fenti közlés a Tört. Tár után történik. E levélből egy kis szövegrészt idézett *Szilágyi S.:* Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX. köt., 225 l.

1000.

1636. MÁRCZIUS 1. UTÁN. *Kiadatlan.*

Pázmánynak a király elé terjesztett véleménye I. Rákóczy Györgynek a török ellen az oláh vajdával együtt indítandó támadása sikerére nézve.

Proponitur Majestati Suæ Cæsareæ considerandum, quod cum Turca robur militiæ suæ Persico bello cladibus iteratis absumpserit, et jam quoque quicquid selectæ militiæ habet, in illa expeditione occupavit. Ex alia vero parte, Polonis bellum movet, ea spe, quod viribus Transylvanorum, Moldavorum et Transalpinorum, quos etiam reluctantes in castra sua cogit, domare ac frangere Polonos possit. Verendum autem sit, ne si felices in Polonia progressus faciat, Transylvaniam et duas prænominatas provincias invadat.

Cum igitur nunc confinia Turcica desolata sunt, et Europeæ vires Turcarum cum Zkender Passa sint, certum est, quod si Zkender opprimi posset, facili negotio Europæ possessione Turca exturbaretur.

Spes vero est, quod Zkender Passæ minis ac insolentia irritatus Transylvanus ac Valachi induci se sinerent, ut Zkenderum cum toto exercitu in finibus Poloniæ opprimerent ac trajecto Danubio usque Albam Græcam excurrerent, imo ipsam quoque Albam Græcam, a milite ac munitione vacuam, occuparent, dummodo spes certa auxiliorum, sub certis pactis eisdem daretur a Sua Majestate.

Ezen levélnek egészen Pázmány által írt, dátum nélküli fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban : Arch. Sæcul. V., 370—450. felírású dobozban (fasc. 19., nr. 447.). Fenti közlés ezen fogalmazvány után történik. A dátum meghatározásánál alapul az szolgált, hogy e fogalmazványról az idézett helyen Lippay kanczellárnak sajátkezű feljegyzéseiben az mondatik, hogy Pázmány véleményét (Rákóczynak a hadgyűjtés iránt II. Ferdinándhoz intézett levele kapcsán) a király 1636. márczius 1-én kérte ki.

1001.

1636. MÁRCZIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Vincze István diószegi ispánhoz.

A pozsonyi apáczazárda építéséhez 400 deszka kiadását rendeli el; ugyanannyit ígért e czélra a nádor is.

Mikor a mi Selljei Udvarbiránk Bornemissza István Dioszegre szekereket küld, ha annyi deszka vagyon, négy százig adjanak. Ha annyi nincsen, a mi van, adják fel. Palatinus Uram igérte, hogy meg annyit küld érette; mihent a Vág megnyilik. De ha nem adna is ő kegyelme, mi provideálunk a Posoni Clastrum szükségére.

Posonii 2. Martii 1636.

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen, egészen Pázmány által írt levél (kis folio ív első lapján, melyen alul a tiszttartó jegyzetei vannak) fennmaradt a kismartoni Eszterházy-herczegi főlevéltárban: Reposit. 71., fasc. 3-ban, 26/b. db. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 261. l.

1002.

1636. MÁRCZIUS 10.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Az ide leérkezett magyar kanczellár (Lippay György) által Bécsbe épen most küldött jelentést az erdélyi állapotokról. Bethlen István lecsendesítésére is tett kísérletet, de eredmény nélkül, mint az ő válasza mutatja. Tanácsolja: alattvalóinak ragaszkodását biztosítsa magának, a törököt ajándékkal és felvilágosítással igyekezzék békére bírni, végre úgy rendezkedjék be, hogy ne mástól kelljen várnia segítséget, hanem hogy a maga erejével legyen képes magát védelmezni. A tatárok betörése ellen az útak elsánczolását javasolja.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Isten kegyelmedet minden kivánta jókkal megáldja. Noha beteges állapattal voltam, de az Erdélyi állapatokon és kegyelmed dolgain eleget törödtem. És mivel ő felsége Cancellárius uram (sic!)[1] ide küldötte vala, hogy ne kelletnék levelek által tractálni; valamit Isten igazsága szerént a keresztyénség javára és az eláltalkodott Betlen István tartóztatására alkalmasnak itiltem, megjelentettem ő felségének.

[1] Pázmány néha a nominativust accusativusnak is használja; úgy itt is.

Irtam volt magának is Betlen Istvánnak:[1] Micsoda választ irt, Klobosiczki megolvassa. Engemet is taxál, hogy kegyelmednek jóakarója vagyok. És veleje irásának az, hogy mutassak módot, mint hihessen, és kész accomodálni magát. Nem hiszem, hogy többé az én levelemet lássa.

Az én vékony tetszésem az, hogy a kegyelmed dolga ezt a három diligentiát kivánja. Először, hogy az alatta valókat magához kapcsolván, azok jó akaratját kötelezze. Mert anélkül minden egyéb emberi medium haszontalan. Másodszor, hogy a Török (sic!)[2] mind adománynyal lenyomja, mind a beléjek csepegtetett hamis opiniokat kivegye. Harmadik, hogy senkire úgy ne támaszkodjék, hogy magára gondot ne viseljen. Mindenét elkölti is kegyelmed, ha fejedelemségbe marad, mindene leszen. De ezen erő nélkül ha által nem mehetni, erőt kell mutatni. A Töröknek is most vagyon fosztani szösze. Ha látja, hogy oppositioja leszen, gondolkodik.

Mindenek felett Istent engesztelje kegyelmed, a ki adja és osztja a fejedelemségeket.

A Tatárok utjait idején be kell vágatni, és sánczokkal kell erősiteni. Arra pinz nem megyen: a föld népe megcsinálja, csak legyen fondáló Mester, mert a nélkül kegyelmed nem lehet.

A több dolgokrúl kegyelmedet Chernel uram és Klobosiczki tudósitja. Kérem az Istent, hogy kegyelmedet igazgassa és oltalmazza.

Valami én tőllem lehetséges az igazság oltalmára, mindent megcselekeszem.

Posonba 10. Martii 1636. Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen kéz irásával:

Principi Georgio Rákotzi: 1636. 10. Martii.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg irt, eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 128. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölték már e szöveget: *Török J.*, Hazánk II. köt., 473. l. és *Szilágyi S.:* Rákóczy és Pázmány 107—108. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 182. l. 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 431. l. 1. j.

[1] Ez alatt Pázmány hihetőleg a fenti, február 23. levelet érti.

[2] Ismét accusativus értendő.

1003.

1636. MÁRCZIUS 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A könyveket megkapta, valamint az Augsburgból megrendelt ezüstneműnek érkezését jelentő levelet. Az árát ezüsttallérokban fogja fizetni, mihelyt az ezüstnemű Bécsbe megérkezett. Kéri, jöjjön ő is le a papokért Bécsbe küldött két kocsival Pozsonyba.

R^nde^ Pater Nobis honorande.

Literas Paternitatis V^ræ^ una cum libris missis et literis Notarii Augustani accepimus. Res Argenteæ postquam Viennam pervenerint, dabimus operam, ut quamprimum absque ulla dilatione pecuniam in Imperialibus deponamus. Cæterum injunximus Provisori nostro, ut a V^ra^ R^ntia^ intelligat, quando fuerit necessarium, ut duos illos Currus pro Sacerdotibus Viennam expediat, eandem una cum illis libenter expectamus. Valeat V^ra^ R^ntia^ feliciter.

Posonii die 10. Martii 1636.

R. V^æ^ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Christo Patri, Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti et Alumnatus nostri Ungarici Viennen. Regenti Nobis honorando.

Viennæ.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („R. V^ae^ Add. Cardlis P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt. 107^a^. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429. l. 2. j.

1004.

1636. MARCZIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Montmann római ügyvivő jelenti, hogy az erdélyi püspökséget illető császári előterjesztés miatt reá (az érsekre) Rómában megharagudtak, mert az ő sugalmazására viszik vissza a dolgot. Nyugodtnak érzi magát, mert a való tényállást jelentette be annak idején az uralkodónak. Felhívja az uralkodó figyelmét arra, hogy Montmannt a két udvari kanczellária különféleképen czímezi.

Sacratiss^a^ Ma^s^ Cæsarea.

Fidelitatis meæ debitum existimavi, M^tti^ V^æ^ demisse significare, quod Roma D^s^ Motman ad me scribit. Moleste admodum acceptum

est Romæ, quod de Episcopatu Transylvaniensi agitur. Atque adeo, mihi culpa omnis imputatur. Licet conscientia teste me nihil hic errasse putem, quod res, prout sunt, fideliter M^tti V^æ repræsentaverim. Credo ex Cancellaria Aulica emanasse ad aliquos, me submisisse scripturas.

Addit D^s Motman, ex Cancellaria Imperiali titulum Residentis Regiæ M^ttis sibi dari. Literis tamen in Ungarica Cancellaria expeditis Agentem nominari.

Plura ego non addam. Sed ut Deus M^m V^m felicisse tueatur, ex animo cupio.

Posonii 11. Martii 1636.

Sacratiss^æ Mis V^æ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a kalocsai főszékesegyházi könyvtárban: Manuscr. 273/16. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

1005.

1636. MÁRCZIUS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Bethlen Istvánhoz.

Nem akart többé írni; Bethlennek és a köznek érdekében mégis ír és, Bethlen kérésére is, megmutatja a békeség útját. A Rákóczyval való barátsága őt (Pázmányt) nem gátolja abban, hogy Bethlen iránt is jóindulattal legyen. Bethlen vádaskodásai ellenében a fejedelem védekezése nem mondható helyt nem állónak, de még ha Bethlennek volna is igaza, akkor sem volna szabad a törököt és a tatárt az országra szabadítani. Ha el is nyerné Bethlen a fejedelemséget, uralma nem volna állandó, épen a török miatt, mert ez újabb pártütőknek fogná ismét pártját. De nem valószínű az sem, hogy a török most Bethlen kedvéért hadba kezd. Rákóczynak előzőleg mutatott engedékenységéből következtetve, most is remélni lehet, hogy ő is a békét akarja. Tanácsolja, térjen vissza Ecsedbe (magyar, nem erdélyi terület), ahol biztonságban lesz. Másrészt ígéri, hogy Bethlen István és fia ügyében tárgyalást kezd a fejedelemmel, és a kötendő egyezséget a király által is biztosíttatni fogja, Bethlen pedig a török szultántól szerezzen a fejedelemmel szemben biztosságot ezen egyezségről, melyet mindkettőjüknek esküvel is kell majd megerősíteniök. Ha Bethlen hajlandó a békére, küldje ide emberét az egyezkedés megkezdése végett, e meghatalmazott részére Érsekújvártól kezdve kíséretet rendel ki.

Szolgálok kegyelmednek. És Istentől minden jókat kivánok. Az kegyelmed levelét elvévén, nemcsak bánatossan értettem az kegyelmed keseredett és csaknem általkodott indulatit, hanem gondolkodtam arrúl is, hogy talán nekem ehhez a dologhoz nem kell többet szóllanom. Egyéb okok között, azért is, hogy kegyelmed engemet levelébe megjegyez, mintha az Erdéli fejedelemhez párciális volnék. De elsőben meggondolván, mely nagy kárára vagyon kegyelmeteknek az egymás

ellen való kemény irások és vádolások sokasági, mellyek az egész országot bétöltötték. Másodszor előttem viselvén azt is, mely nagy romlást hozhat szegény hazánkra az kegyelmetek egyenetlensége; és menyi ártatlanok teste, lelke veszedelmében jár, ha kegyelmetek azt az veszedelmes gyűlölséget követi. Harmadszor, egyházi hivatalomhoz illendő, hogy tehetségem szerint az egyenetlenkedők békéltetésében fáradjak. Azt végezém azért, hogy választ irjak kegyelmednek. És mivel kegyelmed azt irja, hogy kész a békeségre, csak mutassak utat a kegyelmed securitássába, nem akarám elmúlatni, hogy csekély tetszésemet kegyelmednek meg ne jelenteném.

Elsőben azért, letegye kegyelmed én felőlem azt a gondolkodást, hogy valaki barátságáért, killjebb hagyjam vonatni elmémet és igyekezetemet az igazság határánál. Én Rákoczi Uramnak barátja vagyok, addig és anniba, míg az igazságot követi. De a mellett kegyelmedtül sincsen semmi idegenségem és mind addig sem lészen, valamig kegyelmed szegény hazánkat veszedelemben nem hozza.

Másodszor. Noha a kegyelmed irási vádolják a fejedelmet, de a fejedelem jussinak is, mellyekkel menti magát a kegyelmed irási ellen, foga vagyon. És talám, ha Biró lenne a dologban, volna mirűl gondolkodni, mig itiletet tenne, kit kell ártatlanobbnak itilni: de bár menthetetlenűl mind úgy volnának is, a miket kegyelmed a fejedelemrül ir, mindazokért sem szabad kegyelmednek a keresztyénekre Törököt, Tatárt vinni. Talám ezt a kegyelmed Prædicatori sem javállják. De a mi Theologiánkban bizonyos tudomány ez. És akárki mit mondjon, lélek kárhozat alatt tartozik kegyelmed, hogy Törököt, Tatárt ne támasszon a keresztyénségre.

Harmadszor meggondolja kegyelmed, mi jő ki belőle, ha két három fejedelmet egymás után a Török viszen Erdélybe. Ha kegyelmedet bevinné is a Török, szinte oly könnyű lészen másnak kegyelmed ellen a Törökhöz folyámoni (sic!), mint most folyamott[1] kegyelmed. És ugyis lenne. Mert ordinarie: Per quæ quis peccat, per hæc punietur. A szegény Bettlen Gábor feleségének renunciáltaták a fejedelemséget; azután kegyelmeddel is azont cselekedteték.

Ha az Erdéliek a fejedelemmel tartják (sic!), nem hiszem, hogy a Török mostani állapatjába senkit erővel Erdélyben vihessen. Azt sem tudom, ha a közönséges békeséget a Török fel bontjá-é kegyelmedért. Egy szóval sok akadékok vannak a dologba, mellyekre nézve mind kegyelmednek böcsületesb, mind hazánknak és nemzetségünknek

[1] Írva így: „folyamot".

hasznosb, ha kegyelmed media pacis assumet és a fejedelemmel megbékéllik.

Én soha egy szót nem irtam a fejedelemnek, a kegyelmeddel való békeségrűl. De mivel a kegyelmed bémenetele előtt, megtalálván ő kegyelmét Palatinus Urammal együtt, arra birtuk vala, hogy valamit mi általunk kivánt kegyelmed, mindenre accedált; vagyok oly reménségbe, hogy most sem változtatja meg akaratját.

A kegyelmed securitássa az lehet. Először a mi kegyelmes Urunk birtokába Echédbe kegyelmed secure lehet, és egy pinz-érő marhájába kegyelmednek bántása nem leszen. Másodszor, az Erdéli fejedelemmel transigáljunk, valamit rationabiliter illik végezni a kegyelmed és fia jószágárúl és állapatjárúl. Harmadszor, a kegyelmetek között való végeszést (sic!) nem csak Erdéllyel confirmáltassuk, hanem legyünk azon, (a kibe én törekedem és reméllem is, végbe viszem) hogy ő felsége a Romai Császár assecurálja kegyelmedet, hogy ha valamit a végezésbe meg nem állana a fejedelem, a királi Corona alatt való jószágából Rákoczi Urnak, eleget teszen kegyelmednek. Negyedszer, efficiálja kegyelmed, hogy a Török Császár is approbálja azt a végezést, kötvén magát, hogy ad observandum coget D^num^ Principem. Ultimo, kegyelmetek mindketten Juramento corporali confirmálja, a mit végesztek (sic!).

Ezek, Uram, a világi módon való securitások, nem is kivánhat senki ezekrűl nagyobb securitásokat a világon emberi mód szerint.

Azért Uram, ha kegyelmednek kedve vagyon a békeséghez, és a sok vérontások távoztatásához, minthogy, dubius est exitus belli, nyúljon kegyelmed a jó békeség mediumához. Ebbe pedig nem kellene haladékot tennyi, mert az oly dolog, hogy moram non fert causa.

Ha kegyelmednek kedve vagyon a békeséghez, küldje kegyelmed egy meghitt, bízott emberét cum plena instructione, kivel eggyütt intézzük el a kegyelmetek között való tisztességes békeség conditiot. Bizony semmit nem tudok a Rákoczi Uram akaratjába, mert a mint előbb mondám, egy szót ő kegyelmének nem irtam e dologrúl. De ugy hiszem, hogy a mit én is tisztességesnek és lehetőnek itilek, megáll azon ő kegyelme. Elhittem pedig, hogy kegyelmed sem kiván lehetetlen vagy gyalázatos obligatiokat ő kegyelmétűl.

Ha kegyelmed valakit akar küldeni, megirtam az én Uyvári gondviselőmnek, Szalay Thamásnak, hogy bátorságosan elkisértesse a kegyelmed emberét.

Tartsa Isten kegyelmedet egésségben.

Posonyban 14. Martii Anno 1636.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare: V. (betü) nr. 134—299." felírású dobozban, a Bethlen István által Pázmányhoz 1636. márczius 18-án írt levél mellékleteként. Fenti közlés e példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 182. l. 4. j. (Fraknói márcz. 12-ről keltezi e levelet.)

1006.

1636. MÁRCZIUS 15.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Chernel erdélyi követ útján megizente mondanivalóit, de e levéllel is elővigyázatra inti a fejedelmet, hogy készületlenül ne találja az esetleges pártütés, mely jogarába kerülhet. Vénségéhez képest igyekezni fog a fejedelem javát szolgálni.

Illustrissime D^ne^ Princeps. Amice observandissime.

Szolgálatom ajánlása után. Istentül kegyelmednek minden jókat kivánok. Sokat kellene irnom, ha mind pennára venném, a mit irásra méltónak itilek. De mivel azokrúl Csernely uramat igen bőségesen tudósitottam, alkalmatosnak találom az ő kegyelme relatioira biznom azokat.

Kegyelmed azért megérti Csernely uramtul, miben legyen az dolgok állapatja. Igen méltó kegyelmednek vigyázni és készületlen nem maradni. Mert nem jó volna ama veszedelmes szót: non putabam, mondani. Isten adja a fejedelemségeket és Isten veszi el is. Azért Istennek kedvét kell keresni elsőben is.

Én mint illyen beteges vén ember, sokkal nem ajánlhatom magamat, de a mibe lehet, kegyelmednek barátságoson (sic!) szolgálok. Tartsa Isten kegyelmedet.

Posonban 15. Martii 1636. Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen kézirásával:

1636. 16. (sic!) Martii. Principi Georgio Rakotzi.

Ezen levélnek, egészen Pázmány által sajátkezűleg irt, eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 130. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte e levelet (márczius 16. dátummal) *Szilágyi S.:* Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 109. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 181—182. l. 1. j. (Fraknói is márczius 15-ikéről keltezi e levelet); P. P. élete (Tört. Életr.) 230. l. 2. j.[1]

[1] E levél eredeti példányának hasonmását lásd alább a függelékben 4. sz. alatt.

1007.

1636. MÁRCZIUS 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Részvéttel jelenti Rákóczi Pál országbíró halálát és pártolja ezen elhunyt főúr feleségének, Pethe László leányának, kérelmét gyermekeinek gyámságára vonatkozólag, valamint hogy az özvegynek kiskorú fia már most sárosi főispánná neveztetnék ki, egy főispánsági administrator kirendelése mellett.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, D^ne^ Clementissime.

Optimus et fidelissimus servitor Mis V^æ^ Comes Paulus Rakoczi obiit die 12. præsentis Mensis: quæ sane gravis jactura est in hac Patriæ conditione.

Conjunx ipsius, filia fidelissimi servitoris M^ttis^ V^æ^ Ladislai Pethe, Domini in Fridau, recurrit ad M^m^ V^am^, supplici libello, et Sigillo Judiciali [1] remisso, quædam rogat, utpote Tutelam Filii et Filiæ, prorogationem annuam et Protectionales. Quæ omnia cum Juridica sint, V^a^ Ma^s^ sine ulla difficultate concedere potest. Ultimum quod rogat est, ut filium ipsius Ladislaum Rakoczi, licet adhuc puerum, honore Supremi Comitis Comitatus Sáros dignetur ornare. Id nuper Ma^s^ V^a^ cum filio D^ni^ Nicolai Forgacz gratiose fecit, dignum est, ut et puero huic clementiam suam largiatur, ita ut interim designetur, qui Administret officium, donec succrescat puer.

Servet Deus M^m^ V^m^ felicissime.

Posonii [2] 17. Martii 1636.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum“ 1636. évi 86. sz. A levél a M. Tud. Akadémia könyvtárjelzését viseli. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Kétségkívül az országbírói pecsét.

[2] Pázmány márczius 17-ikén Pozsonyból is és Nagyszombatból is írt egy-egy levelet; épen ezért kellett a pozsonyi levélnek adni az elsőséget, mert kétségkívül márczius 17-ikén a királyhoz intézett levél megírása után hagyta el Pozsonyt (az előző levelek innét keltek) és jött Nagyszombatba, ahonnét keltek a következő levelek.

1008.

1636. MÁRCZIUS 17.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A Chernel erdélyi követ távozása után ideérkezett Réz András által előterjesztett dolgokban már tárgyalt az uralkodóval, sőt Chernel által már a király határozatát is megizente. Most Réz András által is küld izenetet.

Ill^me^ Princeps, D^ne^ obser^me^.

Szolgálatom ajánlása után. Kivánok Istentől kegyelmednek minden jókat.

Az kegyelmed levelét hiven meghozá Réz András uram. Szóval való izenetét is kegyelmednek bőségessen megbeszéllette. Úgy hiszem, hogy mindazokról, az miket kegyelmed szóval proponáltatott Réz András uram által, Csernel György uram informálta kegyelmedet, hogy előttünk forgottak, és Császár urunk ő felsége resolválta is magát mindazokra, a legutolsó czikkelyen kivül.

Emellett a mint Csernel uram által, úgy Réz András uramtul is szóval izentem kegyelmednek minden dolgokrul, az én vékony tetszésem szerént. Ez után sem mulatom el, a miben módom leszen, az kegyelmedhez való jó akaratomnak készségét.

És ezzel az Úr Istentől kegyelmednek kivánok minden üdvösséges jókat.

Tyrnaviæ 17. Martii 1636.

Ill^mæ^ D. V^ræ^

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 131. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*: Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 110. l.

1009.

1636. MÁRCZIUS 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

A hódolati eskü letétele végett Nagyszombatba érkezett wsetini pórokat kísérő báró Rothalnak, már erényei és eddig tett szolgálatai miatt is, de főleg a bíbornok ajánlására való tekintettel, igyekezni fog kívánsága szerint maga is szolgálatára lenni.

Eminentissime ac R^ndme^ Princeps, D^ne^ Patrone obser^me^.

Illustrissimus D^nus^ Baro de Rothal, reddidit mihi literas Eminen^æ^ V^ræ^. Et licet sua virtute ac amicis officiis plurimum se mihi jam pridem commendarit D^nus^ Baro, mandatum tamen Eminen^æ^ V^ræ^ multo arctius me adstrinxit, ut quacunque in re tenuem meam operam Sua D^natio^ expetierit, promptissimam semper experiatur. Gratiæ enim loco reputo, si jussionibus Eminen^æ^ V^ræ^ obsequi mihi liceat.

Festa Paschalia Eminentiæ V^ræ^ felicia precor, ejusdemque manus humili basio veneror.

Tyrnaviæ 19. Martii A^o^ 1636.

Eminent^mæ^ ac R^ndmæ^ D^nis^ Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1635—1636. évi fasc., fol. 62^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 270. l. 1. j.

1010.

1636. MÁRCZIUS 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Modorba egy kanonokot küld ki a plébánia ellátására, most nagyszombattól kezdve. Nagyszombat város tanácsát rávette, hogy ne adjon több épületkövet az ottani kálvinista templom építéséhez. Dícséri a pozsonyi katholikusok kitartását. A pozsonyi lutheránusok templomépítését illetőleg az a véleménye, hogy a király még az eddigi imaház összedőlésének esetében sem adhat formaszerinti engedélyt egy eretnek-templom építéséhez; más az, ha a felekezet maga elhatározásából építi azt meg. Ezeknek megfelelően kéri a királyi leirattervezetet átalakítani. Pálffy Pálnak, a kamara elnökének külön nem írt, kéri e levél másolatát vele közölni.

Spectabilis ac Magnifice, Generosi Domini amici observandi.

Litteras Dominationum Vestrarum benevolo affectu accepimus, et cum dierum istorum occupationes diffusam scriptionem non admittant, hæc vestris Dominationibus significamus.

1°. Ad Parochiam Modrensem unum ex Canonicis Ecclesiæ Meæ Strigoniensis destinavi, cum alium non habeam. Is Sabbatho Sancto futurus est Modræ.

2°. Statim, ac huc veni, Senatui Tyrnaviensi ostendi, quanto cum periculo animæ faveant hæreticis, dum ad eorum templum exstruendum lapides dirutæ domus civicæ concedunt; et quoniam errare se antea non adverterant, ubi capaces facti sunt, receperunt se deinceps lapidem nullum ex ruinis ejus domus concessuros in eum usum, licet media propemodum pars materiæ residua sit in cellariis et erectis tribus muris.

3°. Posoniensium Catholicorum constantia laudem meretur. Deus illis benefaciat.

4°. In opinione Vestrarum Dominationum et in copia mandati a sua Ma^tte^ mittendi, cætera omnia mihi placent præter ultimum punctum a paragrapho: nihilominus. Nam tametsi Domus illa ruinam minaretur, non possent Vestræ Dominationes ac multo magis (sic!) Sua Majestas positivo consensu cooperari, ut reparetur locus, in quo hæresis docetur. Hoc enim esset manifeste favere hæresi, si consensu expresso concederetur ædificatio loci, in quo hæresis publicatur.

Itaque totus ille ultimus paragraphus (mea sententia) omittendus esset, minus malum est contra prohibitiones factas et Catholicorum Contradictiones ab hæretica protervia aliquid ædificari, quam per commissionem Suæ Majestatis (etiam in casu, quo Domus ruinam minaretur) aliquam ædificationem illis permitti.

Hanc meam sententiam facile esset divinis et humanis Juribus stabiliri, sed opus non est, cum sua luce veritas sese ostendat.

Domino Comiti Paulo Pálffy propter occupationes festivitatum seorsim de his scribere non licuit. Indicavi solum Cameræ Suæ Ma^ttis^, me de his apertum animi sensum expressisse. Rogo Dominationes Vestras, velint copiam hujus mei scripti Suæ Dominationi communicare, ac valeant feliciter.

Tyrnaviæ 20. Martii 1636.

Spectabilis ac Magnificæ ac Generosarum Dominationum Vestrarum

Amicus addictissimus

Cardinalis Pazmany.

Ezen levélszöveg újabb másolata fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában: „Libraria Diplomatum“ czímű, 2309. II. számú kötetben, fenti dátum alatt. Fenti közlés a múzeumi példány után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. köt., 153. l. 4. j., 154. l. 3. j.

1011.

1636. MÁRCZIUS 28. *Kiadatlan.*

Pázmány döntése a nagyszombati gyász-istenitiszteleti offertóriumok ügyében.

Declaratio Domini Cardinalis, de Funebri offertorio in Templo S. Nicolai Tyrnaviæ. Anno 1636. die 28 Martii.

Mota fuit quæstio per aliquos e Capitulo: An offertoria funebria Sericorum Auri et Argenti ad Capitulum spectent, vel ad Parochum. Dubitandi occasio fuit, quia in Statutis antiquissimis Capituli habetur, in Magnorum sepulturis Auri Argentive offertoria Capitulo cedere. Verum quia obventiones ac Jura Tyrnaviensis Parochiæ non sunt adempta ut per hoc (sic!), quod Capitulum admissum est ad Usum Templi Parochialis. Nec Statuta Capituli pro alia Ecclesia serviunt (hac in parte), sed pro Strigoniensi. Idcirco declaramus, offertoria, quæ in funere cujusvis dantur in Templo S. Nicolai, manere debere penes Ecclesiam Parochialem et Parochum: hac tamen cum declaratione, ut sericum, quod vel Feretro aut pulpito vel Altari imponitur, non possit in alium usum converti, quam ut ex illis paramenta Ecclesiastica fiant pro Templo S. Nicolai; pannus vero, quo sedilia ac terra insternuntur, in usus pauperum vestiendorum convertantur, licet in distributione panni haberi debeat ratio Seminaristarum. Atque ut hæc de Serico et panno in hunc modum fiant, Dominus Custos una cum Parocho curabunt. Reliqua autem, quæ in offertorium portantur, omnia cedunt Parocho, cujus erit consuetudinem, hac in re servari solitam circa Capellanos, adimplere.

(Sigillum.) *Cardinalis Pazmany m. p.*

Ezen iratnak papírral bevont viaszpecséttel ellátott eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Ladula 43., fasc. 5., nr. 1.“ alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

1012.

1636. MÁRCZIUS 28. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti, mit tett eddig a Rákóczy fejedelem és Bethlen István közt való békeség ügyében. Mindkét fél hajlandó már a békére, de Bethlen még vár az erdélyi követek által hozandó válaszra.

Augustissime Cæsar, D^ne^ Clementissime.

Benignas Mis V^æ^ literas duodecima Martii datas nunc primum accepi. Ego sane et diligentem hucusque operam dedi, et majorem

etiam deinceps adhibebo, ut inter Transylvanum et Belemium (sic!) pax componatur. Et de Principe quidem non sum dubius, quin ad omnia æqua et honesta accedet. Betlemium autem ægre credo æquis conditionibus acquieturum, nisi videat se a Turcis non adjuvari sufficienter.

Scripserat mihi Betlemius, se pacificationem admissurum, modo ego ipsi ostendam media securitatis, de observatione eorum, quæ concludentur. Rescripsi ac modos plures suggessi. Rescripsit die 28. Martii et media securitatis proposita probat. Resolutionem vero differt, donec videat, quidnam adferant Legati Transylvanici ad ipsum missi. In his terminis negotium nunc est. Si quid rescripserit Betlemius, non intermittam M^tti V^æ perscribere: quam ut Deus felicissime tueatur, ex animo cupio.

Tirnaviæ 28. Martii 1636.

Sacratiss^æ Mis V^æ Humillimus et obligatissus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár, „Transylvanica", 1630. évi köteg 6. szám és fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 390. l. 2. j.; Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel, III. köt., 1122. j.

1013.

1636. ÁPRILIS 3. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Az esztergomi káptalan egyik tagjához.

A káptalani garamszentbenedeki birtoknak határát illetőleg a káptalan és az érsek közt folyó ősrégi, most már 40 éve szünetelő pernek befejezése végett, békés egyezséget ajánl. E czélból a czímzett kanonokot megbízottjává és az egyezkedő bizottság elnökévé nevezi ki; viszont a káptalan is küldjön ki megbízottakat a dolog elintézésére. De más dolgot ne keverjenek ezen ügybe belé. Kéri, közölje a káptalannal ebbeli elhatározását.

Szerencsének tartanám, ha az Érsekség és Cáptalan között való perlekedés én üdőmben elvégeződnék és ama régi per leszállittatnék, mely akkor kezdetett, amikor talám sem Én, sem senki a Cáptalanbeliek közül nem is született volt. És talám csak annak is vagyon negyven esztendeje, miuta in suspenso manet causa.

Mind az egész Processust magam megolvastam. És noha a Cáptalannak ugymint in propria causa, látom, hogy nagyobb diligentiája

volt sok dologba, hogy sem a Camarának, mely tempore prosecutionis litis, usurpative birta az Érsekséget: de az igazságot nem itélem, hogy inkább szolgáljon az Cáptalannak, hogy sem az Érsekségnek.

Elég sok lelki periculumok voltak azokban a számtalan sok Esküttetésekben, melyekbe egy-mással ellenkezőt vallottak az szegény kösségek, noha csak egyik rész vallhatott igazat. Annak sem kellett volna lenni.

Én azért ebben a dologban két dolgot találok szükségesnek és expediensnek.

Egyik az, hogy mivel in causa tam dubia, tam anticipiti, perplexa, ad unguem et rigorem Juris, hosszu, bizonytalan, és sok embereknek esküvések és consequenter lelki veszedelmek periculoma nélkül véget nem érhetünk, ex æquo et bono, sicut inter Patrem et filios, kell ezt végbe vinni, mint egyéb sok veszekedését az Érsekségnek, etiam cum Personis Sæcularibus, Isten segétségéből véghez vittem.

Mivel azért kegyelmed, sőt a Nemes Cáptalannak is minden személi, nem kevesebb kötelességgel és juramentommal tartozik az Érsekség hivségére, mint az Cáptalanéra, én kegyelmedet rendelem Præsidem Commissionis. Most kegyelmetek Szent-Benedekben menvén, én is jámbor fő ember szolgáimot bocsátom. Az Nemes Cáptalan is committálja Præpost uramnak és a több Comissariusoknak, hogy az dolgot intézzék és igazitsák ugy el, a mint rationabiliter, ex æquo et bono, kegyelmeddel együtt alkalmatosbnak találják. Azután osztán ad Ratificationem Nostram et Capituli, relatiot tegyen kegyelmed, hogy finaliter concludálhassuk és approbálhassuk.

Másodikat azt kell observálni, hogy uj controversiákat most ne elegyétsenek: mert elég egy sütésben egy lepény. Hanem csak az appellatioban levő dolgokrul legyen limitatio.

Ezt az mi akaratunkat kegyelmed de verbo ad verbum olvassa meg az Nemes Cáptalan előtt, certificálván ő kegyelmeket, hogy ha erre nem accedálnak és most ebbe véget nem érnek, magoknak tulajdonitsák, ha mi károk következik. Meg is kell hadni a Cáptalan Commissariussinak, hogy minden versengésre való okot félre tévén, ex æquo et bono legyen az intézés, hiszem azután mi rajtunk és az Cáptalanon áll a finalis Conclusio.

Ha mi szükséges dolog occurrál, kegyelmed tudosétson; és ezzel Isten tartsa kegyelmedet.

Selliæ, 3. Aprilis 1636.

Kegyelmednek jóakarója

Cardlis Pazmany.

E levélnek egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. X. nr. 196/B." felírású dobozban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 381. l.

1014.

1636. ÁPRILIS 16.

WIEN.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Orvosi gyógykezelésre Bécsbe jövén, itt vette a fejedelem levelét, amelyre biztonság kedveért élőszóval küld Réz András útján választ. Figyelmezteti a fejedelmet helyzetének veszedelmes voltára.

Illustrissime Princeps, Domine observandissime.

Kivánta sok jókkal látogassa és áldja meg az Úr Isten kegyelmedet.

Egészségem bontakozásának orvoslásáért ide Bécsbe jövén, Réz András uram itt találá, ki mind az kegyelmed levelét megadá, mind szóval való izenetit megmondá. És mivel sok dolgok vadnak, melyeket nem mertem tentára bizni, egészségem sem szenvedte a hosszú levélirást, mind bátorságosbnak, mind foganatosbnak itéllém, hogy Réz András uram által szóval izenjek kegyelmednek; aminthogy bőségesen is izentem mindenekrül. Bizonyos lehet kegyelmed, hogy az kegyelmed állapatja periculum nélkül nincsen, és felette nagy vigyázás kivántatik, az maga megtartására.

Az Úr Isten vezérelje minden jóra kegyelmedet és tartsa jó egészségben.

Viennæ 16. Aprilis 1636.

Illrmæ Dnationis Vræ Amicus addictissus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen (a belső irástól különböző) kéz irásával:

1636. 16. Aprilis Ppi Georgio Rakotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás: („Am. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 135. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány. 111. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. köt., 291. l. 3. j.

1015.

1636. ÁPRILIS 21. *Kiadatlan.*

WIEN.

VIII. Orbán pápához.

Két hivatalos beadványára hívja fel a pápa figyelmét, kijelentve, hogy mindkettőnek megírására lelkiismerete késztette, de megnyugszik a pápa döntésében.

Sanctissime Pater, Domine benignissime.

Pedibus Sanctitatis Vestræ humillime advolutus oro, dignetur Paterni sui affectus magnitudinem erga Ecclesiam Ungaricam explicare, in duplici illa causa,[1] quam duobus separatis scriptis Sanctitati Vestræ offero.

A me certe non alio fine hæc proponuntur, quam ut conscientiæ meæ in utroque negotio laboranti consulam: acquieturus libenter omnibus, quæ sapientissimo Sanctitatis Vestræ judicio sancita cognovero.

Demisse veneror pedes Sanctitatis V^ræ^, ac omnem a Deo felicitatem ex animo voveo.

Viennæ, 21. Aprilis 1636.

Sanctitatis Vestræ Minimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 106^r^. Csak az aláírás („Sanct. Vestræ . . . Pazm.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

1016.

1636. ÁPRILIS 21. *Kiadatlan.*

WIEN.

Barberini Ferencz bíbornokhoz.

Jelenti, hogy Senkviczy Mátyás esztergomi kanonokot küldötte Rómába, hogy kalauzolja útjában Zrinyi Miklóst és egyúttal helyette (Pázmány helyett) végezze el a visitatio liminumot. Kéri a bíbornok pártfogását is a Senkviczy útján előterjesztett kéréseinek elintézéséhez.

Emin^mo^ e Rev^mo^ Sig^re^ e Pr^on^ mio Col^mo^.

Ho mandato a Roma il Sig^r^ Mattia Senckizzi (sic!), Lettore del Capitolo di Ternavia, non tanto per accompagnar et indirizzare il Sig^r^ Comte Niccolò Zrini, che viene per veder l'Italia; quanto per baciar

[1] Lehetséges, hogy e két írás alatt értendők: 1. a Senkviczy által Pázmány nevében átadott és 1636. ápr. 21. után kelt relatio 4-ennalis (lásd alább a függelékben); 2. a két új diœcesis felállítására vonatkozó irat (lásd alább: 1636. július havi folyamodványt).

li piedi di N. Sig^re da parte mia: giacchè la mia vecchiezza e le continue indisposizioni non mi permettono venir in persona ad Limina: Supplico dunque affettuos^te V. Em^a di favorir il d^o. Signor Mattia nelli negozii da me proposti; che lo riconoscerò per favor part^e dalla benignita di V. Em^a; alla quale ricordando la mia oblig^ma osservanza, le bacio humiliss^te le mani.

Di V. Em^a R^ma

Di Vienna li 21. Ap^le 1636. Humilliss^o et obligatiss^o serv^re

Il Cardle Pazmany.

Alul, a lap szélén és sarkán, Pázmány levélírójának kezevonásával:

Em. S. Cardle Barberini.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 107^r. Csak az aláírás („Hum. et obl. serv. Il C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

1017.

1636. MÁJUS 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Kauschek Ádám bars-kapronczai plébánoshoz.

Az érseki tiszttartó kíséretében közölje Kapronca város polgáraival, hogy megengedi a malom nyitását és a Szent Adalbert bánya feltárását, de ezen bánya iránt később, ha sikeres lesz az aknázás, fog egyezkedni velük, addig is az érsek nevében folyjék az aknázás, mert érseki területen egyedül az érseket illeti a bányajog.

Reverende Nobis honorande.

Vestra Dominatio has literas nostras ostendat Provisori nostro. Et una cum ipso, convocatis Incolis Copraniciensibus,[1] significent ipsis, nos ad ipsorum petitionem consentire, ut et molam erigant et inchoatam S. Adalberti fodinam prosequantur. Ad quod etiam Provisor auxilietur ipsis. Dei benedictionem illis precamur. Et si Dei gratia labor feliciter cedat, libenter cum ipsis transigemus, ut ipsi excolant, et quid nobis præstare debebunt.

Caveant autem, ne nomine ipsorum, sed nomine Archi-Episcopi fodina continuetur. Nam solus Archi-Ep^pus habet Privilegium, ut fodinam in suis territoriis sine ulla obligatione excolere possit.

Posonii 5. Maii 1636.

[1] A horvátországi Kapronca-n (Koprivnica, Kopreinitz) kívül van még egy magyarországi, bars-megyei Kapronca (Garam Szt. Kereszt közelében). Kétségtelenül ezen utóbbi értendő a fenti szövegben említett K. alatt.

Ezen levélnek fogalmazványa, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt Kauschek plébános 1636. április 30-án Pázmányhoz írt levelének hátsó lapján az esztergomi érseki levéltárban: „Archivum Sæculare. X. nr. 196/B." felírású dobozban. Fenti közlés ezen eredeti fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 435. l. 3. j.

1018.

1636. MÁJUS 5.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Az országbíró elhalálozása miatt a felvidéki nyolczados törvénynapot elhalasztották. Bethlen Péter biztosítékokat adott, ezenkívül a király megtiltotta neki a törökkel való levélváltást, sőt a netán mégis küldendő levelek lefoglalását rendelte el. A töröknek is értésére adta a király, hogy Bethlen István Budára való utazása a királynak nem volt kedvére. A bányavárosokban katonákat fogadni nem engedheti meg a király, mert a bányáknál szükség van az emberekre; hogy a Szepességben dobszó nélkül történjen a fogadás, azt talán a király nem fogja ellenezni. Figyelmezteti a fejedelmet, hogy a svédekkel való követváltás által itten gyanút keltett. A király Németországba indul legközelebb, a regensburgi választófejedelmi gyűlésre. A béketárgyalások megindultak; bárcsak békére vezetnének ezek!

Illustrissime Princeps, D^ne^ Amice observandissime.

Salute et servitiorum commendatione præmissa.

Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja. Tudom, hogy kegyelmednél immár nyilván vagyon, hogy a főföldi octavát ö felsége elhallasztotta, az Judex Curiæ uram[1] halálának kénszeréttésébül.

Betthlen Péter erős hitlevelet küldött ö Felségének, mind az Ecsed securitássárúl, mind a maga hívségérűl. Ennek felette, meg vagyon erőssen neki hagyva, hogy a Török várakban való postálkottatást elhadja, és mindenütt megparancsolta ö Felsége, hogy megfogják és leveleket[2] elvegyék, valakiket találnának, hogy leveleket hoz vagy viszen a Török részére. Nem itilte ö Felsége szükségesnek, hogy még most ezeknél nagyobb declaratiokat tégyen (sic!) Betthlen István (sic!) ellen.

Mind a Budai Vezérnek, mind a Portára megirta ö Felsége, hogy Betthlen István ö Felsége hire és akaratja nélkül, sőt ö Felségének kedve ellen ment Budára, intette is, hogy senki biztatására, az Magyar Országi békességet fegyverrel ne bontogassák az Törökök. És igy ö Felsége nem volt a kegyelmed dolgaiban olly feledéken (sic!), a mint talám némellyek gondolkodnak felöle.

A Bánya Városokon ha fogadhatnak-e háromszáz Muschaterost, ö magát a Cammergrofot felhivattuk (sic!), hogy módot mutasson,

[1] Ez Rákóczy Pál volt. Lásd a fenti 1636. márczius 17. levelet.

[2] Annyi, mint: „levelöket".

mint lehessen az. De azt mondja, hogy ha háromszáz heuert[1] onnan elvisznek, ö maga lészen kapitányjok, mert ott sem Camara, sem Bánya nem leszen, a kire gondviselés kivántatnék. Itilje meg kegyelmed, ha van-e mód abba, hogy a Bánya Városokon népet fogadjanak.

Nem kételkedem benne, hogy ö Felsége abba nem fogna ellent tartani, ha kegyelmed Szepes táján, dobolás nélkül, szálánkozva (sic!) németeket vinne Patakba, és onnan osztán maga mellé.

Az kegyelmedhez való igaz confidentiám cselekedteti, hogy ezt kegyelmednek megjelentsem: bizonyossan hozzák ennyihány felöl, hogy kegyelmedhez és kegyelmedtül jönek, mennek a Sueciai követségek, és most is Munkáczbúl Maramarosba késértek uri követeket. Noha én a kegyelmed synceritásában nem kételkedem, de bizony dolog, hogy némellyek nem jóra magyarázzák.

Király urunk Pünkösd elött való csötörtökön bizonyossan megindúl a felső hadakban. És mivel az Electoralis Conventusnak napja elközelget, császár urunk ő felsége is Pünkösd után Ratisbonában indul.

Mind a Pápa, mind Császár, Spanyol és Franciai király Plenipotentiarissokat[2] nevezék, kik a békességrül tractáljanak, talám az Ur Isten megszállja sziveket[3] és közönséges békességet szereznek, kit adjon az Úr Isten.

Magam állapatja felöl azt irhatom kegyelmednek, hogy igen betegessen vagyok. A vénség s az sok nyavalya szinten[4] (sic!) elnyomott, úgy legyen, a mint az Szent Isten akarja.

Tartsa és áldja meg az Úr Isten kegyelmedet.

Posonii 5. Maii 1636.

Illrmæ Dnis Vræ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen kéz irásával:

Principi Georgio Rákotzi. 1636. 5. Maii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 138. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1830.) 112—114. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 183. l. 3. j.; 291. l. 4. j.

[1] Häuer = vágó, váját (bányamunkások egy osztálya).

[2] Mai terminológiával és helyesírással így írnók: „plenipotentiariusukat". (Pázmány „plenipotentiaris" szót használ.)

[3] Értsd: „szívöket".

[4] Nem „szintén", hanem: „szinten (a „szinte" hosszabb alakja).

1019.

1636. MÁJUS 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Örömmel várja az augsburgi aranyműves megérkezését. Körtvélyesi Pált, ki agyonütéssel fenyegetőzött, több hónapi elzárással büntetendőnek véli, de mindenesetre esküt kell venni tőle elbocsátása előtt, hogy az érsekhez jöjjön vagy nála való szolgálatra vagy hogy kötelező ígérete alul az érsektől feloldást kapjon.

Reverende Pater.

Literas R^ntiæ V^æ accepi, libenter expectabo adventum boni illius Aurifabri Augustani; non dubito quia R^ntia V^a statim, ac advenerit, certiorem me reddet.

Pauli Körtvélyesi insolentia nullomodo ferenda est. Sed tamen ut incastigatus illinc dimittatur, non existimo consultum. R^ntia V^a deberet tam enormes et scandalosos excessus, ac percussionis comminationem, severe castigare, etiam incarceratione, ad plures menses, ut et malefactor corrigatur, et cæteri ipsius exemplo erudirentur. In arbitrio R^ntiæ V^ræ stabit, quid velit cum ipso facere; volumus tamen, quod si ipsum dimittere voluerit, Jurejurando illum obstringat, ut ad me veniat, vel mihi serviturus, vel saltem licentiam obtenturus, ut ab obligatione sua, qua obstrictus erat Alumnatui, absolvatur.

Valeat feliciter. Posonii 6. Maii 1636.

R^ntiæ V^ræ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo in Christo Patri Joanni Hmirra, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus nostri Ungarici Viennen. Regenti Nobis honorando.

Viennæ.

Ezen levélnek eredetije, melyen egy közbeszúrt szó és az aláírás („Addictiss. Cardlis .Pazmany") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 113^a. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429. l.; III. k., 214. l. 1. j.

1020.

1636. MÁJUS 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Fürdőzés végett Sellyén marad Úrnapjáig, azután Nagyszombatba, majd Úrnap nyolczadnapján Pozsonyba megy; addigra reméli, megjön az augsburgi aranyműves a megrendelt ezüstneművel. Talán mást is vesz tőle, ha hoz magával ezüst dolgokat.

Reverende Pater.

Spero adventurum Aurifabrum Augustanum. Itaque R. V^am^ monitam volo, me hic Selliæ thermarum usum inchoatum continuaturum ad Vigiliam Corporis Christi. Si Deo ita visum erit, tunc ad solemnitatem ibo Tirnaviam. Inde Posonium iturus pro octava Sacri Festi Corporis Christi. Spero circa id temporis adferre Aurifabrum. Mature me moneat R. V^a^; et si quid supellectilis Argenteæ præter meas reculas attulerit Aurifaber, significet. Forte (neque enim asseveranter dico) si quid ex iis necessarium mihi foret, emerem. Optarem ipsum Posonium advenire cum rebus; commoditatem ego præstabo veniendi et redeundi. Id si fieri non poterit, faciam, quod poterit.

Valeat R. V^a^, pro me oret.

Sellyæ 13. Maii 1636.

R^æ^ V^æ^ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Christo Patri Joanni Hmira Soc^tis^ Jesu S. P^ri^ meo obs^do^.

Ezen levélnek eredetije, mely egész terjedelmében (a külső czímirat is) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 117^a^. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 429. l. 2. j.

1021.

1636. MÁJUS 17.

SELLYE.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Rákóczynak Bogády és Réz követek által hozott leveleire e követek útján szóbeli üzenetet küld.

Illustrissime Princeps, Domine Amice obser^{me}.

Istentől kegyelmednek minden kívánsági szerént való sok jókat kívánok. Az kegyelmed böcsületes levelét Bogády András és Réz András uram, Klobuchichky uramékkal eggyütt megadták. És mivel magam is most az cura alatt vagyok, ő kegyelmek által szóval kegyelmednek izentem; el is hittem, hogy mindeneket voltaképpen és híven referálnak. Ezután is kegyelmed az egy igaz jóakaratnál egyebet én bennem nem tapasztal. Isten kegyelmedet sokáig éltesse, és tartsa kedves jó egészségben.

Selliæ 17. Mai A° 1636.

Illustr^{mæ} D^{nationis} V^{æ} Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, egykorú, idegen kéz írásával:

1636. 17. Maii. P^{pi} Georgio Rakoczi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Amicus ad. s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 139. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 115. l. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 183. l. 3. j., 292. l. 1. j.

1022.

1636. MÁJUS 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Június 3-ika előtt nem távozhatik Nagyszombatból, ha tehát az augsburgi aranyműves ezen idő közben érkeznék, szeretné (az érsek), ha az eljönne Nagyszombatba a megrendelt ezüstneművel vagy esetleg más drágaságaival, mert talán ezekből is vásárolna. Ha azonban az aranyműves nem akarna leutazni, az esetben ő (az érsek) fogja Bécsbe küldeni emberét.

Reverende Pater.

Intelligo venturum esse Aurifabrum. Sed antequam Viennæ sit, neminem ego Viennam expedire possum, propter incertitudinem adventus illius.

Nos usque ad primum (sic!) diem Junii hic Tyrnaviæ morabimur volente Deo, quia ante tertium (sic!) Junii ob certa gravissima negotia, movere Nos hinc non possumus.

Si Aurifaber citius advenerit et voluerit cum supellectili Argentea Posonium venire, injunximus Officiali nostro Posoniensi, ut Currum et Comitivam submittat, pro secura vectura rei Argenteæ.

Moneat vero R^ntia V^a Aurifabrum, ut si quid præter res Nobis præparatas habeat, quod existimet Nobis usui esse possit (sic!), una secum devehat, forte aliqua etiam ex illis ememus.

Si autem Aurifaber profectionem Posonium difficultaret, mature moneat R^ntia V^a, ut mittere possim, qui rem Viennæ transigat. Valeat feliciter.

Tyrnaviæ 22. Maii 1636.

R^ntiæ V^æ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

R^ndo in Chr^o Patri, Joanni Hmyrra, Societatis Jesu Sacerdoti, et Alumnatus Nostri Ungarici Vienn^en. Regenti, Patri Nobis honorando. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 117^a. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 429. l. 2. j.

1023.

1636. MÁJUS 26.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A havaselvi vajdának emberével újból küld levelet és buzdítja, hogy a havaselvi vajdával jó egyetértésben legyen.

Ill^mc Princeps, D^ne mihi observandissime.

Isten kegyelmedet kivánsági szerint való sok jókkal megáldja.

Nem akarám elmulatni ezt az alkalmatosságot is, hogy kegyelmednek ne irnék, az Havaselli Wayda emberétől, noha ez elmult napokban az kegyelmed jámbor szolgái által bőségesben irtam kegyelmednek.

Nem kételkedem, hogy kegyelmed ott az szeg-helyen,[1] közelebb lévén énnálamnál, inkább érti, mely szükséges és hasznos, hogy az

[1] A „szeg-hely“ mindenesetre Erdélynek Havasalfölddel érintkező végvárszerű határvidékeit jelenti (zeg-zug, szeglet, szög, szeg, szeghely).

keresztyén szomszéd fejedelmek, jó egy értelembe legyenek, hogy ekképen virtus unita fortior legyen.

Azért én is kegyelmedet szeretettel kérem, hogy az Havasheli Waydával légyen jó correspondentiával, a mint hogy ő kegyelme is kívánja, hogy kegyelmeddel jó correspondentiával légyen.

És ezzel Isten tartsa kegyelmedet jó egészségben.

Tyrnaviæ 26. Maii 1636.

Illrmæ Dnis Vræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, egykorú, idegen kéz írásával:

1636. 26. Maii Ppi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 145. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget: *Szilágyi S.:* Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 121. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 183. l. 3. j., 290. l. 6. j.

1024.

1636. MÁJUS 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Mivel a szárazság miatt a Vágon nem lehetett nagy fákat lecsúsztatni, kéri Pálffyt, adatna 50—60 öreg fenyőfát, mert a nagyszombati barátklastrom tetőzete máskép nem készíthető el.

Spectabilis ac Magce Dne Compater observandissime.

Salute et servitiorum commendatione præmissa.

A Nagyszombati Barátok Clastromát annyira vittem Isten segítségéből, hogy a jövő télen bele akarnám költöztetni a Barátokat. A nagy száraz üdők miatt az Vágon öreg-fákat alá nem hozhatának, ki miatt a fedelét fel nem állathatom (sic!). Csak ötven vagy hatvan öreg fenyő fa kellene; egyébképpen a fedele is kész volna egy részének.

Kérem kegyelmedet, adasson a Veresköi erdőkbe annyi szál öreg fenyőt; én az ácsokat oda küldeném, hogy levágatnák. Kegyelmednek meg igyekezem szolgálni. Isten tartsa kegyelmedet jó egésségben.

Szombatban 29. Maii 1636.

Splis ac Magcæ Dnationis Vræ Amicus et Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Sp^li^ ac Mag^co^ D^no^ Comiti Stephano Pálffy de Erdeőd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Consiliario et Cubiculario, necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum, ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Domino Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. et Comp. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 21. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1025.

1636. JÚNIUS 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány döntése (Thurzó Ádám temetése kapcsán) a szepesi gyászoffertoriumra való jogot illetőleg a szepesi prépost és a káptalan közt keletkezett vitában.

Declaratio Domini Cardinalis, de funebri offertorio ac ornatu in Ecclesia Scepusiensi facta in Synodo Tyrnaviensi anno 1636. die 2. Junii.

Inter D^num^ Præpositum et Capitulum Scepusiense, mota fuit controversia in funere Mag^ci^ Adami Turzo, cujus esse debeant Offertoria et ornamenta funeralia in Magnorum sepulturis. Nam in ordinariis sepulturis omnia Parocho cedere, usus ostendit.

Cæterum quia in omnibus Ecclesiis Ungariæ usus obtinuit, ut Prælato nihil ex funeralibus cedat, sed juxta statuta et consuetudines vel Capitulo et Custodi, vel Capitulo et Parocho permittuntur hæc talia. Atque etiam Scepusii, in funere Magnificæ Viduæ Christophori Turzo, nihil Domino Præposito cessit. Idcirco ex communi consensu præsentium Episcoporum statuimus, ac ut perpetuis temporibus observetur, jubemus. 1°. Quod D^nus^ Præpositus in hujusmodi funerales obventiones se non immittat. 2°. Quod Offertorium inter Capitulum et Parochum in duas æquales partes dividatur. 3°. Quod sericea omnia sepulchri, Altaris, equi aliarumque rerum tegumenta Ecclesiæ cedant, ut casulæ vel antipendia ex illis fiant, nec in alium usum converti possint. 4°. Quod pannus omnis, quo parietes vel sedilia aut equi et

cætera ornantur, cedet in usus pauperum, quibus gratis distribuatur. Habeatur tamen ratio pauperum studiosorum.

Tyrnaviæ 2. die Junii anno 1636.

(L. S.) *Petrus Cardlis Pazmany*
Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Ezen határozatnak eredeti példánya, két egymással teljesen megegyező példányban, nemkülönben annak egy 1707. évből való másolata, fennmaradtak a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. XI., fasc. 6., nr. 88. alatt. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik. Egykorú másolata pedig Esztergomban: Prímási egyházi levéltár fasc. 23., nr. 198.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 114. l. 2. j., 381. l. 2. j.

1026.

1636. JÚNIUS 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A szepesi káptalanhoz.

A szepesi prépost és a káptalan közt a préposti joghatóság és a káptalani jogkör határai körül felmerült vitára nézve Pázmány döntést hoz.

Nos Petrus Mis. Div. S. R. Ecclesiæ tituli S. Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus etc.

Damus pro memoria. Quod cum nonnullæ difficultates exortæ fuissent inter R^ndissimum Dominum Ladislaum Hosszutóthy, Electum Episcopum Varadiensem, Præpositum Scepusiensem etc. ac Capitulum Scepusiense, Nos occasionem differentiarum præscindere cupientes, ut cum charitate et quieto animo sine amaritudine pars utraque Deo famulari possit, circa puncta controversa talem fecimus declarationem. Primo igitur, extra controversiam est, collationes quidem Canonicatuum semper ad Archi-Episcopum spectasse, nihilominus immediatum regimen ac gubernationem Ecclesiæ illius ac Canonicorum ad Præpositum spectasse. Ac proinde Canonicos in omnibus, quæ jure Canonico vel peculiaribus statutis aut decretis synodalibus facere tenentur, obedire Præposito debere. In omnibus igitur, quæ ad cultum divinum ac ecclesiasticas functiones rite peragendas spectant, mandare ac præcipere Canonicis omnibus Præpositus potest. Errores vero ac defectus, si qui notarentur, paterne primum ac cum charitate corrigere Præpositus debet. Si qui tamen eo laberentur, ut beneficio spoliari vel etiam per-

sonaliter captivari deberent, id sine voluntate et assensu nostro fieri non posse declaramus. Secundo: si quos Dominorum Canonicorum a divinis in choro abesse Dominus Præpositus perspexerit, causam absentiæ ab ipsismet vel a Vicario sciscitetur, quæ si justa fuerit, bene quidem: sin minus, pro rata temporis in visitatione expressa, puniatur paterne. Similiter, qui vinosus templum vel stallum ingressus fuerit. Tertio: Reverendus dominus Vicarius jus quidem libere administrare potest; in aliis tamen muniis ad divinum cultum et regimen Canonicorum spectantibus, ita a Domino Præposito dependeat, ut illo invito nihil facere attentet, sed si opus sit, nos de necessariis certiores reddat. Quarto: Libertates et immunitates Capituli tam circa bona et jura possessionaria, quam circa quasvis obventiones accidentales in suo antiquo vigore intactæ conserventur: ita ut circa illa Dominus Præpositus [nihil][1] innovare attentet. Quinto: Si aliquæ controversiæ ejusmodi exortæ fuerint inter Capitulum et Præpositum, quæ nonnisi per Archiepiscopalem sententiam complanari possint, Præpositus seu Capitulum, pars nimirum, quæ se gravatam existimat, scripto comprehensum onus suum alteri parti exhibeat, ita ut una cum querela, partis etiam alterius responsum habeatur, ut ex utriusque partis scripto veritas liquidius elucescat. Sexto: Cuilibet personæ Capitulari, tam in privatis, quam in Capituli causis, liberum erit accedere Archiepiscopum. Neque propter hoc ullo modo a Domino Præposito verbis vel facto quisquam lædatur. Septimo: Taberna domini Præpositi in suo esse permaneat, ita tamen, quod et Colonus Capituli, undecunque velit, cerevisiam advehat et in domo sua libere propinet. Vini quoque educillatio cuilibet Capitularium sit libera: choreæ autem et saltus tempore, quo divinum officium in templo peragitur, omnino prohibentur.

Datum Tyrnaviæ die 3. mensis Junii, Anno millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.[2]

(L. S.) *Cardinalis Pazmany m. p.*

Ezen határozatnak eredeti példánya és egy Lósy idejéből (1639. év) származó másolata fennmaradt a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. XI., fasc. VI., nr. 89. és egy másik egykorú másolat a hites levéltárában: protoc. anni 1656. fol. 560^{r}—560^{v}. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik. Az eredeti példányon csak az aláírás („C. P.“) Pázmány saját kezeírása; a pecsét, papírral átvont viaszpecsét.

[1] Ezen „nihil“ szó az eredetiben hiányzik, de a másolatokban megvan.

[2] Pázmánynak ezen határozatát utódja, Lósy Imre, 1639. április 27-én jóváhagyta. Lásd: szepesi kápt. hites levéltára: protocollum anni 1656. fol. 560^{b}.

1027.

1636. JÚNIUS 3.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Köszöni, hogy felvilágosította a nála (a fejedelemnél) járt öreg ember kilétéről, hogy az nem külföldi követségben járt nála. Lippay kanczellárnak átadta írásban véleményét a fejedelem hármas előterjesztésére nézve. Az emberek beszédére ne adjon a fejedelem semmit. Köszöni a titkos írással megküldött híreket. A béke helyreállítását reméli a regensburgi választófejedelmi gyűléstől is.

Illustrissime Princeps, D^ne^ Amice observandissime.

Az kegyelmed 18. Maii irt levelét ma hozá meg a Réz András embere. Igen örülök azon, hogy Isten kegyelmedet jó egészségben és békességben tartja; kivánom is Istentül, hogy ennekutána is örvendetes hirekkel értessen kegyelmed.

Az minemő öreg ember felöl irtam volt kegyelmednek, hogy oly hir futamodott volt, mint ha követségben járna; minek előtte az kegyelmed levelét venném, voltam informatus elégségessen, hogy az Metalicus (sic!) Ember volt, meg is nyugodtam volt rajta. De mindazonáltal, hogy kegyelmed illy világossan tudósitott annak az embernek állapatjáról, jó néven vettem kegyelmedtől; és ő Felségének tudtára is adom, noha az elött sem volt semminemő gyanoság kegyelmed felől.

Az minemő három punctot Bogárdy uram és Klobucsiczky Sellyén adtanak vala, mivel ő Felsége Bécsből megindulván, mivel ő Felsége Cancellarius uramnak meghagyta volt, hogy addig ő Felsége után ne indúljon, mig velem szembe nem lészen. Ő kegyelme ide Szombatba jövén hozzám, azokat az három punctumokat irva adtam, hogy ő Felségének proponálja, és mennél hamarébb tudósítson, az ő Felsége kegyelmes Resolutiojáról. És kiválképpen, hogy a Salvus Conductust ne késlelje, a Lengyelországi dologra.

Hogy az emberek sokat szólnak, és pro suo affectu, ki eggyet, ki mást kiván, nem csuda, mert az úgy volt, és úgy lészen világ végeig, mert lehetetlen, hogy ember bédugja szájokat, vagy akaratokat porázra (sic!) fogja az embereknek, hanem elég, si nocere non possunt.

Kegyelmedtől igen jó néven vettük azokat, a miket értésünkre adott, a titkos irással.[1] És úgy tetszik, Isten után, abból várhatjuk békeséges megmaradását szegény hazánknak. Nagy reménségünk vagyon

[1] Ez utalás Rákóczynak chiffre-el irt levelére.

Isten után, hogy a Ratisbonai Electoralis győlésben mód találtatik az állandó békeségre. Melyet adjon az Úr Isten, az ő véghetetlen jóvoltából.

Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben.

Tyrnaviæ 3. Junii 1636.

Illrmæ Dnat Vræ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kéziratárában: Mike Sándor gyűjteménye 148. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1780.) 126—127. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 183. l. 3. j.

1028.

1636. JÚNIUS 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Az elbocsátott pázmánita nem jelentkezett még nála. Az augsburgi aranyműves most még itthon találhatná. A P. Fokinál hagyott 1000 forint papírvásárlásra fordítandó, de a papír legyen jóminőségű. P. Negroni a szegény falusi templomok ügyének felkarolására felkérendő. Montmann auditor részére pénzajándékot küld, ez is P. Negroni útján mehetne.

Reverende Pater.

Alumnum dimissum ego non vidi. Credo, ausus non est se præsentare.

Ego hic mansurus sum aliquot diebus; si interim venerit Aurifaber Augustanus, R. Va agat cum illo. Si vult huc venire cum rebus Argenteis, currum et comitivam ego mittam, et ipsi satisfaciam ac Viennam remittam. R. Va tempestive me certificet.

Reliqui mille florenos apud D. Foki pro charta coëmenda. Quæso, R. Va moneat, quid actum sit. Et si charta bona inveniatur, emant. Sed caveatur, ne tam multa mala charta immisceatur sicut prius. Quia damnosum est.

Egeram cum P. Negroni de materia pro Templis Ruralibus. R. Va revocet in memoriam et sollicitet P. Negroni, ut in opere pio (eleemosyna enim est pro pauperibus et per bella Calvinistarum expoliatis Templis) operam non deneget.

Misi etiam per R. P. Forro aliquod donativum pro Dº Auditore Rotæ Motmanno: in ea quoque pecunia transmittenda, si necesse fuerit, operam P. Negroni desidero.

Valeat R. Vª, pro me oret.

Posonii 5. Junii 1636.

Væ Rıæ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Rendº in Chº Prı Joanni Hmyrrha, Societt. Jesu Sacerdoti, et Alumnatus nrı Ungarici Viennen. Regenti, Prı nobis honor. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, amely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. kötet, 119ª—119ᵇ. lapokon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429. l. 2. j.

1029.

1636. JÚNIUS 11.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Megnyugvással olvasta a fejedelem leveléből, hogy az erdélyi rendek gyűlésükön kijelentették a fejedelemhez való hűségüket; bölcs mérséklettel meg lehet őket ebben tartani a jövőre is. A fejedelem által előterjesztett dolgokban írni fog a Németországban időző királyhoz.

Illrme Princeps, Dne Amice obserme.

Áldja meg az Úr Isten kegyelmedet minden kivánta jókkal.

Az kegyelmed 28. Maii irt levelét ma hozá meg Réz András uram, szóval is fideliter megmondotta, az miket kegyelmed reá bizott. Akarom igen, hogy kegyelmedhez az Erdély[1] Státusuk (sic!) az Gyülésben oly igaz hivségeket és jó akaratjokat mutatják. El is hittem, hogy a mig kegyelmed moderato Imperio minden Statusok szabadságát megtartja, hivséggel szolgálnak kegyelmednek.

Az minemő dolgokrúl kegyelmed írt nékem, azokban igyekezem jó-akarattal kedveskedni kegyelmednek. Noha Császár urunk ő Felsége távúl léte szerez valami késedelmet, kiváltképpen járulván a távúl lételhez az Imperium csendes állapatjának rendelése: de mindazáltal a mi lehetséges tőlem, el nem mulatom, és irok késedelem nélkül

[1] Így van írva; de olvasható így is: „erdéli".

ő felségének. Szóval is izentem kegyelmednek Réz András uram által, tudom, hogy kegyelmednek hivségesen értésére adja, az miket ő kegyelmének mondottam. Azon felől penig, kegyelmednek igazsággal irhatom, hogy valamig az mi kegyelmes urunkkal illyen egygyességben marad kegyelmed, én is tökélletes jó akarattal, amire elégséges leszek, örömest szolgálok és kedveskedem kegyelmednek.

És ezzel az Úr Istentől kegyelmednek kivánok kedves egészséget. Posonii 11. Junii A° 1636.

Ill^rmæ D^nis V^ræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú kéz irásával:

1636. 11. Junii. P^pi Georgio Rákoczi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 150. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 128—129. l. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 183. l.

1030.

1636. JÚNIUS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A salvus conductus daczára elfogott némely törököknek szabadonbocsátására Darabos Gergelyt nem a nádor, hanem a horvátországi főkapitány útján kellene a Zrinyi-grófok által kötelezetni. Maga is írt Darabosnak, a kir. személynököt pedig felvilágosította az eljárás módja felől. Közli Rákóczy üzenetét, hogy Bethlen Ecsedből követeket küldözget Budára, most is pénzt visz oda követe; a kassai főkapitány vigyázzon erre. Ugyanő utasítandó volna, hogy a Rákóczy részére Lengyelországban és Szepességben zaj nélkül toborzott német katonaságnak szabad átmenetelt engedjen.

Augustissime Cæsar etc.

Ma^ttis v^ræ literas, nona Junii Lincii datas, hoc vespere accepi, quibus demandat, ut Comites a Zrinio cogant Egregium Gregorium Darabos ad relaxationem Turcarum, quos salvi passus literis munitos intercepit.

Et quamvis dictus Darabos ex ordinatione (quantum intelligo) D^ni Palatini nullam dependentiam habere velit ab officialibus Zriniis, sed tantum ab D^no G^rali Sclavoniæ, nihilominus et literas Ma^ttis v^ræ in specie transmisi D^no Personali, et ad ipsum Darabos serias literas scripsi, modumque D^no Personali declaravi, quo vel per se vel per D^num G^ralem cogat ad exequenda Ma^ttis v^ræ mandata.

Princeps Rakocius significat servitorem Bettlenii Stephanum Horvath Buda Echedinum commeare, et nunc quoque pecuniam illinc Budam avexisse. Rogat Ma^ttem v^ram, demandare dignetur D^no G^rali Cassoviensi, ut ultro citroque commeantibus attendat. Deinde supplicat Ma^tti v^ræ, dignetur eidem D^no G^rali demandare, ut aliquot centenis militibus Germanis, quos in Polonia conduxit, atque etiam ducentis vel trecentis aliis Germanis, quos circa Scepusium absque strepitu tympani palantes conducere vult, ut fortalitia Transylvaniæ Germanis communiat, liberum transitum sine ullius noxa permittat.

Quæ postulata cum mihi rationabilia videantur, dignum esse Ma^ttis v^ræ clementia iudico, si assentiatur.

Rogo a.[1] Mattem v^ram, dignetur me quoque certiorem reddere de benigno suo assensu, ut possit Princeps certior reddi de benignitate Ma^ttis v^ræ.

Posonii 14. Junii 1636.

Cardinalis Pazman.

Ezen levélnek egykorú másolatát a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár őrzi: „Hungarica" 1635—1636. évi fasciculus, fol. 78^r—78^v. Fenti közlés e másolat után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. köt., 183. l.

1031.

1636. JÚNIUS 14.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Megküldi neki a Bethlen István Budáról visszajövő követétől elvett levelek másolatát. A levelek tartalmára való tekintettel, elővigyázatra inti a fejedelmet a török felől fenyegető veszély miatt.

Illustrissime Princeps.

Isten kegyelmedet megáldja.

Elment vala tőllem Réz András, mikor mássát hozták azoknak az leveleknek, mellyeket Betlen István szolgájánál találtak, hogy Ecsedbe vitte volna. Talám másunnan is megviszik kegyelmednek. De én is meg akarám küldeni.

Gondolhatná ember, hogy ezek csak biztatások. De én oly vélekedésbe vagyok, hogy kegyelmednek vigyázva és készen kell lennyi. Mert a miket én Bécsből Réz Andrástúl izentem vala, igen jó helyrül jött Custanczinápolyból (sic!).

[1] Hihetőleg rövidítése e szónak: „adhuc".

Isten igazgassa kegyelmedet és oltalmazza. Kérem kegyelmedet, adja értésemre, ha ezek a levelek kegyelmed kezéhez érkeztek.

Posonban 14. Junii 1636. Kegyelmednek örömest szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, egykorú, idegen kéz írásával:

1636. június 14. P^pi^ Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjt. 149. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.), 130. l.[1]

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 183. l. 3. j.

1032.

1636. JÚNIUS 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

A bíbornok útján az ifjabb király parancsát vevén, azonnal megírta véleményét. Azon alkalomból, hogy II. Ferdinánd morva indigenatust adományozott Pázmány Miklósnak, az érsek unokaöcscsének, kérdést tesz, mikor, hol és milyen módon kell bemutatni a császári diplomát.

Eminentissime Princeps ac D^ne^ Domine Patrone colendissime.

Mandatum Serenitatis Suæ, per Eminentiam V^m^ transmissum, heri, octava hora vespertina accepi; ac sine mora jussis obtemperando, tenuem meum sensum aperui. Copiam scriptionis Eminentiæ V^æ^ mitterem, nisi exploratum haberem, literas ipsas ab Eminentia V^a^ reserari posse.

Eminentiam V^m^ demisse ac instanter rogo, velit suam in me gratiam conservare atque inter cætera, consilio et auxilio juvare in rebus Moravicis. M^as^ Cæsarea pro innata benignitate Nepotem meum privilegio Indigenatus Moraviæ exornavit. Et diploma Cæsareum et literas ad Eminentiam V^m^ intimatorias apud me habeo. Cæterum quia Inclytæ Moraviæ consuetudinum imperitus sum, ab Eminentia V^a^ majorem in modum rogo, dignetur mihi significare, ubinam, quove tempore quibusve præsentibus, quave forma ac modo præsentari debeat diploma? Anne in octavalibus Judiciis Festi S. Joannis, Brunæ exhiberi possint? An sufficiat Eminentiæ V^æ^ aut aliis D^nis^ officialibus Marchionatus repræ-

[1] E levél eredeti példányának hasonmását lásd alább a függelékben 5. sz. alatt.

sentare? An expectandus alius terminus? Quidquid Eminentia V^a fieri jusserit, lubens exequar. Ac manus ejusdem venerans, maneo sicut fui semper

Eminentissimæ Celsitudinis V^æ

Posonii 15. Junii 1636. Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1635—1636. évi fascic., fol. 80^r—80^v. Az egész levél Pázmány Péternek kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 271. l. 2. j.

1033.

1636. JÚNIUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Örömmel értesül az Augsburgból várt ezüstnemű közeli megérkezéséről. Kasztnert kéri az ezüstneművel ideküldeni, majd itt megmérik. A P. Negroni által küldött aranypénzt megköszöni.

Reverende Pater.

Libenter audio rem argenteam adferri. R. V^a agat cum D. Joanne Castner, ut cum advenerit res argentea, veniat ad me Posonium, hic mensurabimus: solutionem autem vel hic vel Viennæ præstabo sine mora.

Patri Negroni magnas ago gratias pro transmissa pecunia. Pro decima auri, libenter alios dabo. Sin autem exponere volet, exponat Pater quanti poterit, residuum supplebo. Utrum placet, eligat.

Die Mercuri (sic!) mittam currum pro re Argentea et D^o Castner. Valeat R^a V^a.

Posonii 16. Junii 1636.

R. V^æ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo P^ri Joanni Hmyrrha Soc. Jesu Sacerdoti ac Alumnatus N^ri Ungarici Vien. Regenti Nobis honor.

Ezen levélnek eredeti példánya, amely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt., XXXIII. köt., 121^a. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 429. l. 2. j.

1034.

1636. JÚNIUS 18. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Böjthe Miklós sághi prépost, esztergomi kanonokhoz.

Stella János Jakabnak, a magyarországi kir. javak kezelőjének levelét elküldi Böjthéhez és kéri, igazítaná el e dolgot tehetsége szerint.

R^nde Domine Nobis honorande.

Isten kegdet áldja meg minden jókkal.

Mit irjon ő felsége embere, kegd ex Inclusis megérti. Azért mivel a dolog ő felségét is concernálja, igazítsa el kegd, az mint legjobban tudja.

Isten kegdet éltesse.

Posonii, 18. Junii 1636.

R^dæ D^nonis V^ræ Addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, más írással:

Admodum Reverendo Domino Nicolao Bőyte, Præposito Saghien. et S. Stephani, Metropolitanæ ecclæ n^ræ Strigonien. Canonico ac Spiritualibus Vicario Generali Nobis honorando.

Bőythe sajátkezű feljegyzése:

1636. 23. Junii. Eminen^mus Cardlis.

Az egész levél, kivéve a külső címzést, Pázmány sajátkezű írása. Föltalálható az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: Lad. 53., 4. fasc., 23. szám. Fenti közlés az eredeti alapján töténik.

Ezen levél megértése végett, *Poór Antal* prælatus-kanonok közléséből — ki e szöveget e levelek összegyűjtőjének rendelkezésére bocsátotta — a következő adatok szolgálhatnak:

Bőjthe Miklós a bold. Szűzről nevezett sági, és a Szt István első vértanúról nevezett esztergom-várbeli egyházak prépostja, esztergomi főszékesegyházi kanonok, a lelkiekben általános helytartó az őt illető báti tizedért, melyet eddig a lévai kir. tiszttartó évi ezer forinton bérelt vala, többet követelt. És mert engedni nem akart, *Stella János Jakab,* a magyarországi kir. javak kezelője ded. Bécs, 1636. június 17-én levelet írt Pázmánynak, melyben a Felségre is hivatkozva, a bíbornok közbenjárását kéri, hogy Bőjthét engedékenységre bírja. Stella levelét azután Pázmány, a fenti levél kíséretében, megküldötte Bőjthének.

1035.

1636. JÚNIUS 18. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Örül, hogy Augsburgból megérkezett az ezüstnemű. Küld érte kocsit és kíséretet. Szeretné, ha Hmira is eljönne.

Reverende Pater.

Accepi literas R. V^{æ}. Libenter habeo, quod res Argentea advecta est. Mitto commoditatem currus, et comitivam cum familiari nostro Francisco Balog. Opto, ut et R. V^{a} et qui curam habet rem argenteam consignandi ac pretium recipiendi, una cum re argentea huc veniant: solutionem habebit promptam; sed si Argentum vetus acceptare volet, prout recepit, tempus unius alteriusve diei requiritur. Rogo R. V^{m}, veniat una cum rebus, et Curatore, ac valeat.

Posonii 18. Junii 1636.

R. V^{æ} Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^{ndo} in Chr^{o} P^{ri}, Joanni Hmyrrha, Societ^{tis} Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus N^{ri} Ungarici Viennen. Regenti, Nobis obs^{o}.

Ezen levélnek eredeti példánya, amely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 123^{a}. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429. l. 2. j.

1036.

1636. JÚNIUS 19.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A Bethlen István emberétől elvett levelekből az tűnik ki, hogy a törökök csak azért bíztatják a fejedelmet, hogy az előkészülettől elvonják elméjét és azután hirtelen reátámadjanak. Megküldi azon levél másolatát, amelyet Homonnai Jánoshoz, Melith Péterhez és Bornemisza Jánoshoz küldött teljesen azonos szöveggel.

Illustrissime Princeps D^{ne} amice observandiss^{e}.

Isten sok jókkal áldja kegyelmedet. Réz András elmenvén tőllem, mindjárt harmadnapra meghozák copiáját az leveleknek; én is kése-

delem nélkül levelemben includálván kegyelmednek küldöttem Réz András kezébe. Veleje a dolognak, hogy kegyelmedet biztatják a Törökök, hogy készületlen találják; de általjába kegyelmedre mennek, mihent a füvet megeszik a lovak, és a Bosnai Török felérkezik. Ezt én szükségesnek itillem, hogy kegyelmed tudja. Igen örömest is értem, ha megadták kegyelmednek. Mert Réz András nem ada választ, ha elvetteje (sic!).

Bornemisza uram megküldte a kegyelmed levelét. És mivel mind Judex Curiæ[1] uram, mind Melit Péter és Bornemisza János irtak az oda való dolgokrúl: mind egyformán irtam ő kegyelmeknek, és a mint irtam, szórúl szóra kegyelmednek includáltam.[2] Mert ő felségétül válaszom nem jövén, egyebet nem tudtam irnya.

Felküldték ő felségének az intercipiált levelek pariáját, és ő felsége közlötte velem is. De az előtt immár a felföldrül meghozták volt, és el is küldtem volt kegyelmednek. Ez után is igazsággal megjelentem kegyelmednek, valamit az ő felsége titok tanácsán kivül értek. Abba pedig kegyelmed megnyugodjék, hogy ő felsége nem hogy ártani akarna kegyelmednek, de az occasiok és alkalmatosságok szerént, kegyelmedhez minden kegyelmességgel leszen.

Ezzel Isten kegyelmedet minden jókkal látogassa.

Posonii 19. Junii 1636.

Illmæ Dnis Væ — Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

P. S. Izentem vala kegyelmednek, hogy az minemü levél kegyelmednél, azt bizott embertül felküldené, nem tudom, ha megmondotta Bogádi uram.

Kivül, egykorú, idegen kéz irásával:

1636. 19. Junii. Ppi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjt. 151. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 131—132. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 183. l. 3. j.

[1] 1636. évben Homonnai János volt a Judex Curiæ.

[2] Ezen, az említett három egyénhez 1636. június 19-én intézett (egyforma) levélszöveg másolatban mellékelve van most is még, a fenti 1636. június 19. levél eredeti példányához. E mellékletek szövege megegyezik a Melith Péterhez intézett és itt közvetlenül alább közlendő levéllel (1636. június 19.)

1037.

1636. JÚNIUS 19.

POZSONY.

Melith Péterhez.

Megköszöni az erdélyi híreket. Figyelmezteti, hogy kötelessége a törökökhöz menő követeket ellenőrizni, sőt leveleiket is elvenni és magukat is letartóztatni. Az erdélyi fejedelemmel azonban meg kell tartani a békeséget; a fejedelem által itt az országban királyi engedéllyel toborzott és a Lengyelországból behozott katonaság átvonulását meg kell engedni. Ha a török Erdélyt megtámadná, még hatásosabban is kell majd a fejedelmet segíteni. Németországban a béketárgyalások biztatóan folynak; a választófejedelmi gyűlés június végén lesz.

Magnifice Domine.

Salute et nostra commendatione præmissa. Az kegyelmed 8. Junii irt levelét meghozták. Kegyelmedtől jó néven veszem, hogy az odavaló állapatokról tudósit. Mert nekünk is bőrünkben jár az Erdély Ország változása.

Nállam úgy vagyon tudva, hogy kegyelmednek meg vagyon parancsolva, hogy a Török részre menő vagy onnan jövő emberekre vigyázzon, és leveleket (= levelöket) elvévén magokat is megtartóztassa. Mert nemcsak a régi Országos végezésekben, de az utolsó Soproni Gyülésben is ő felsége Országostul erős tilalmat és büntetést decernált azok ellen, akik a Török részre practikálnak. Mert soha azok oly dologban nem törődnek, mely a magyar nemzet romlására garádicsot ne csináljon a magok bolond dücsőségének kivánásával. Más az, hogy az Erdéli fejedelemmel ő felségének nemcsak olly végezése vagyon, hogy maga megtartja vélle a békességet, hanem hogy birodalma alatt valókkal (sic!) is megtartatja. Azért ő felsége ellen tusakodik, valaki az ő felsége ditiojából az Erdéli Fejedelmet háborgatja.

Ő felségének Csássar (sic!) urunknak tudtára adta az Erdéli Fejedelem, nemcsak azt, hogy (az ő felsége kegyelmes annuentiájából) szalánkozva háromszáz Német Musquatérost fogad, hanem hogy Lengyel Országból Munkáczra és Máramarosra, oltalmára szükséges hadakat vitet, úgy hogy szenki (sic!) Jószágába semmi kárt nem tesznek. Ő felsége ezt nem ellenzette. Azért nekem úgy tetszik, hogy kegyelmednek ebben nem kell akadékot tenni. Sőt ha Erdélyt a Török erővel meg akarná venni (kire Isten ne segitse), úgy tetszik, többel is tartozunk etc.

Istennek neve legyen áldott, az Imperiumbeli dolgoknak olly jó futamatja vagyon, hogy jó békességet reménlhetünk. Az Electorok Ratisbonába győlnek ennek az holnapnak végén.

Ezzel Isten tartsa meg kegyelmedet.

Posonii 19. Junii 1636.

Magnificæ Dominationis Vræ

Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Alul, az első oldal alsó sarkában, a levélszöveg kézírásával:

Milith P. u.[1]

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Am. addict. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: gróf Kemény József gyűjt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Fennmaradt ugyanott, a Mike Sándor-féle gyűjteményben (151. sz.) e levélnek egykorú másolata, melyet maga Pázmány mellékelt 1636. június 19-én Rákóczihoz írt levele mellé azzal, hogy ezen szöveget tartalmazó egyforma levelet küldött ő (Pázmány) még Homonnai Jánoshoz, a Judex Curiæhoz, és Bornemisza Jánoshoz. Ezen utóbbi másolat szövege azonban csak a 2. bekezdéssel („Nállam úgy vagyon stb.“) kezdődik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 132—133. l.

1038.

1636. JÚNIUS 25.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A fejedelem egyik követét, Bogárdyt, Linczbe menesztette a király után, Réz Andrást pedig sietve visszaküldte izenetekkel; maga is írt a királynak.

Illustrissime Princeps, Dne Amice obserme.

Isten kegyelmednek kivánsága szerént való sok jókat adjon.

Az kegyelmed leveleit, irásit és izenetit hivséggel meghozták Bogárdy uram és Réz András uram. Szükségesnek találók, hogy Bogárdy uram Linczbe menjen Császár ő Felsége után, késedelem nélkül; a Réz András uram penig visszatérjen, késedelem nélkül tudósitsa kegyelmedet mindazokrul, a mikről itt bővségesen (sic!) discurráltunk. Kire nézve nem szükséges, hogy hosszú irással fárasszam kegyelmedet. Én is igen szorgalmatosan irtam ő Felségének, az kegyelmed állapatjárúl. És többel nem ajánlhatom magamat, de a mire elégséges vagyok, igaz jó akarattal igyekezem kegyelmednek és annak a nyomorult hazának szolgálni.

Tartsa Isten kegyelmedet jó egésségben.

Posonii 25. Junii 1636.

Illrmæ D. Væ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú, idegen kéz irásával:

1636. 25. Junii. Ppi Georgio Rákotzi.

[1] Olvasd: Péter uram(hoz).

Ezen levélnek eredeti szövege, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 155. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 136. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 183. l. 3. j.

1039.

1636. JÚNIUS 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Kertjének első őszi gyümölcstermésében küld őszi baraczkokat; a fát, amelyen azok termettek, ő maga oltotta volt be a török területről beszerzett ágakkal, úgy, hogy ezen gyümölcsből, mely e vidéken igen ritka volt, most már az érseki kertben sok terem.

Eminen^me^ ac Rever^me^ Princeps, Domine Patrone obser^me^.

Vetus verbum est, Viris Principibus, poma ac pira offerri debere a mediastinis, qui dona aurea offerre haud possunt.

Quo dicto animatus ex hortulo meo primitias Authumnalium fructuum, Persica aliquot, Eminentiæ V^ræ^ demisse offero, si non alio, certe sola præcoqua maturitate commendabilia. Quanquam est et aliud, quod forte commendare potest: nimirum, quod arbor, quæ fructificavit, mea manu conserta est. Cum enim fructuum hujusmodi nulla fere apud nos frequentia esset, ramusculis ex Turcica Ditione allatis, ita in meis hortis fructus hosce multiplicavi, ut magna ubertate proveniant. Et quamvis grandiora necdum maturescant, præmittere tamen hasce primitias volui, Eminentiam V^ram^ rogando, ut non tam munusculum, quam servitoris sui affectum solito benignitatis suæ favore acceptet.

Manus Eminen^æ^ V^ræ^ veneror Eidemque a Deo felicitatem omnem adprecor.

Posonii 26. Junii A^o^ 1636.

Eminent^mæ^ Celsitudinis V^ræ^ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1635—1636. fasc., fol. 84^r^. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 439. l. 5. j.; P. P. élete (Tört. Életrajzok) 294. l. 1. j.

1040.

1636. JÚNIUS 29.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Megírta a huszti hírt a királynak Linczbe; de a fejedelem ne határozza el magát semmiféle visszatorlásra, mert mindenesetre elégtételt fog kapni a királytól. Nem kell hinni Bethlen István hitegetéseinek, mintha ő a fejedelemség után nem vágyódnék! Bethlen Gábor is ezt mondta Thurzó Györgynek, amikor Erdélybe indult. Németországban csak a hadsereg élelmezése okoz nehézséget. A császári sereg, segítve a szász fejedelemtől, a svédek által bírt Magdeburgot ostromolja. Fájlalja a sok vérontást. Még hozzá a franczia király is folyton háborúskodik.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandiss^e^.

Az kegyelmed jámbor szolgája Maurer Mihály meghozá a kegyelmed leveleit, Réz András urammal együtt. És noha én az előtt értettem volt az Huszti állapatot, és meg is irtam volt, mikor Bogárdi uram elmene; mind az által most ujonnan irtam, mennél jobban tudtam, és Maurer uramat ma jó reggel elbocsátottam, hogy ő felségét Linczbe érje, mert ő felsége sem késik immár abban a helyben.

Igen örömest értettem mind a czifrával irt dolgokat, mind az Caimekam dolgát. Az előtt Réz András uram által megjelentettem kegyelmednek, mit parancsolt ő felsége Homonnai uramnak a Budára jövő járrókrúl (sic!), a Musquetérosokrul is mit irtam Homonnai uramnak. Az után jött a Huszti hir, mely bizony elég alkalmatlan; de kegyelmed bizonyoson higgye, hogy nem ő felsége akaratjából esett. Azért kegyelmed, hogy a maga határiba vigyáztasson, igen méltó, de addig kegyelmednek fejedelmi erkölcsét követvén, meg ne indúljon búsúlásra, mig az ő felsége resolucióját nem látja, mert úgy tetszik, ő felsége ezt nem dissimulálja.

Bizony uram, én eleitűl fogva azt által láttam, hogy Betlen István nem egyebet keres, hanem fejedelemséget. Mert a minemü prætensioi Bábolna,[1] Monora,[2] és Isten tudja mi aprólék, az mindenestül sem ér annyit, amennyit immár költött Betlen István a Törökre. És tiz annyit teszen, a mennyibe állanak kegyelmednek és az országnak a gyűlések, követségek, ajándékok.

Azért csak szó, hogy Betlen István mást keresett; a fejedelemségre vágyódott.

Szegény Turzó György mutatta nekem és olvasta Betlen Gábor levelét, melyet irt vala Budárul, mikor Erdélyre indult; abban sza-

[1] Hunyad vármegyében.

[2] Alsó-Fehér vármegyében; különbözik *Monor* nevű községtől (Besztercze-Naszód vármegyében).

bódik,[1] esküt, hogy ő nem kivánja a fejedelemséget, sőt Turzó Giorgit kinálta, hogy csak értse akaratját, neki keresi a fejedelemséget. De igazsággal irom kegyelmednek, pökte és hazuttolta a szeginy Turzó György. Ilyenek a mostani emberek!

Igen jó néven vettem kegyelmedtül mind az Erdéli s mind a más felé való dolgok certificálását, mind pedig azt a Relatiot, melyet Réz András uram secreto communicált a kegyelmed hagyásából. Ezekkel nem élek külömben, hanem a kegyelmed javára.

Valamint jobban tudtam, úgy irtam a kegyelmed dolgaiba ő felségének. El kell várnunk, mit felel ő felsége.

Az Imperiumba népünk és erőnk több vagyon, hogy sem az ellenségnek, de élés nincsen: a Duna ellenébe száz német mérföldön vontatják a gabonát; ökröket és a szekereket innen Bécs országból s Morvából visznek, kik a Dunárul a táborba vigyék az élést.

A Saxo Magdeburgot vitatja, a hová szorult a Suedusok kincse s ereje, tizenkét Regimentomot küldött a Császár segítségére. És annyira mentek az oppugnatioba, hogy bizonyoson reménlik, hogy talám eddig is megvették. Hanauot (?), Hermenstatot Coblenz mellett is megszállotta a Császár népe. És azon kivül is négy vagy öt helyen viaskodnak. Szánja meg az Úr Isten ennyi ártatlan keresztyén vérontást és adjon békeséget. A Galliai király is mind Olasz országba, Burgundiába, Alsatiába nagy hadakkal ront és pusztit. A pokol megnyitotta torkát a keresztyénségre. De mind Isten ostora, kinek igazsága büntet vétkeinkért.

Mikor a kegyelmed jámbor szolgái megtérnek, azt hiszem, többet irhatok.

Ezzel Isten tartsa kegyelmedet jó egészségben.

Posonii 29. Junii 1636.

Ill^mæ D^is V^æ — Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg irt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 156. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 137—139. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 183. l. 3. j.

[1] A Nyelvtörténeti szótár csak a „szabadni" alakot említi. „Szabadni és eskütni" (esküdni, eskeedni) = exsecrare et jurare (Pesti: N. Test. 106.); mai magyarsággal: „önmagát elátkozva esküdözni."

1041.

1636. JÚNIUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Bécsbe küldött embere által papírt kér Jakab jezsuita (?) páter részére, könyvnyomtatás czéljára. A papírt, ha jó a vízállás, a Dunán kell szállítani; ellenkező esetben pedig kocsit küld érte.

R^nde in Chr^o Pater, Nobis honorande.

Expedito Viennam Servitore nostro Francisco Balogh, eidem in commissis dedimus, ut siquidem ad præsens Patrem Jacobum pro impressione librorum charta totaliter defecit, R^ntiæ V^ræ literis nostris exhibitis oretenus quoque dicat, ut quamprimum per eundem chartam huc ad nos transmittat. Et si possibile est, id secundo Danubio fiat, sin minus, currum Viennam expediemus, quo tandem devehi commode possit. Valeat V^ra R^ntia feliciter.

Posonii 30. Junii 1636.

R^ntiæ V^ræ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

R^ndo in Chr^o Patri, Joanni Hmira, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus nostri Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honorando. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Addict. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. k., 125^a. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

1042.

Kiadatlan.

1636. JÚLIUS VAGY AUGUSZTUS.[1]

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Pázmáneumból kizárt Körtvélyesit pár napig itt (Pozsonyban?), börtönben tartotta kenyéren és vizen, de nem akarván egészségének romlását, őt ismét elbocsátotta minden bizonyítvány nélkül. A továbbiakat, az intézet követelését illetőleg, Hmirára bízza, éppen úgy jövő ilyen esetekben is.

R^nde in Chr^o Pater, Nobis honorande.

Literas R^ntiæ V^ræ accepimus. De Körtvelesi hoc scribere possumus, Nos ipsum hic per aliquot dies in carceribus detinuisse, et nonnisi panis et aquæ victum præbuisse.

[1] A levélnek évét egy egykorú kéz a levél végén, az aláírás fölé írta. A közelebbi meghatározásra alapul a fenti: 1636. május 6-iki levél szolgáltat támpontot, valamint a sorrend, melyet e levél Praynál elfoglal: az 1636. július 3-iki és 1636. október 11-iki levél között. De ezen utóbbi levél 2-ik bekezdését tekintve, lehetséges az is, hogy ezen fenti levél csak október végén íratott.

Verum verentes, ne ob fætorem carceri inclusus (sic!, későbbi kéz „incluso"-ra [sic!] javította) sanitati ejus noceret (sic!), liberum dimisimus, et penitus e domo nostra excludi curavimus; nullis ipsi a Nobis datis Literis Testimonialibus seu dimissorialibus.

Itaque totum Rntiæ Vræ commisimus, si aliquid ab ipso prætensionis habet, prout senserit, facere poterit; nos enim amplius de ipso quicquam scire nolumus. Et sic etiam de reliquis obligationis suæ immemoribus Vra Rntia disponere poterit, prout optime noverit et judicaverit. Valeat Vra Rntia feliciter. [. . . . . .] 1636.

Rntiæ Vræ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri, Joanni Hmirra, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus nri Ungarici Viennen. Regenti, Nobis honoranº.

Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. k., 129a. lapon. A levélen a levél kézírásából vagy az aláíró kézírásából dátum nincs: sem idő, sem hely; az 1636. év más tintával, későbbi kéz által van a „feliciter" szó után, némi üres hely hagyásával, odabiggyesztve. Fenti közlés az eredeti után történik.

1043.

1636. JÚLIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

Egy fiatal Dietrichstein herczeg elhunyta felett részvétét fejezi ki a bíbornoknak.

Eminenme ac Reverme Princeps, Dne Patrone colendissime.

Magno affecit me dolore inopinatus ac immaturus obitus Principis juvenis a Dietrichstain, cum aliis nominibus, tum quod Eminentiæ Vestræ acerbum fuisse hunc casum, non nesciam.

Cæterum nec sublimem Divinarum ac humanarum rerum scientiam, nec maturam ac tot casibus exercitatam prudentiam Eminentiæ Vræ notam mihi esse imprudens faterer, si usum aliquem esse putarem apud Eminentiam Vestram solatii, quo vel humanæ fragilitatis vel Divinæ dispositionis recordatione dolorem mitigarem.

Cum igitur domi suppetant Eminentiæ Vestræ omnes omnino mœroris solvendi machinæ, hisce literis ego id unum ago, ut Eminentia

Vestra intelligat, me syncerum ipsius servitorem esse; adeoque ad me pertinere existimare, ut, et si quid jucundum ac honorificum Eminenæ Vræ accidat, lætitia ejus in me quoque redundet: et si quid molestum ac triste ingruat, eo me quoque convulnerari.

Eminenæ Vestræ manus veneror ac plenum a Deo bonorum ac solatiorum cumulum adprecor.

Posonii 2. Julii 1636.

Eminenmæ ac Revermæ Celsitudinis Væ

Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1635—1636. évi fascic., fol. 86r—86v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

1044.

1636. JÚLIUS 3. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Két kocsit küld a Balog által megrendelt papírért; ezen kocsival jöhet vissza a pázmánita is. Jobb szeretné, ha a regens ilyen dolgot nem papnövendékre, hanem felfogadott levélhordóra bízna.

Reverende Pater.

Præmiseram Franciscum Balog, antequam literæ Riæ Væ adferrentur. Et credo jam omnia esse ordinata circa chartam. Mitto duos currus cum patentibus; quod jam advehere non poterunt, advehent, quando opportunum erit. Jussi, ut his cum curribus redeat Alumnus. Maluissem vero conductum mitti Tabellarium, quam Alumnum. Quod ne in posterum fiat, Rm Vm rogo. Valeat feliciter.

Posonii, 3. Julii 1636.

RVæ Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Christo Patri, Joanni Hmirra, Societatis Jesu Sacerdoti et Alumnatus Nostri Ungarici Viennen. Regenti Patri, Nobis honoro.

Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely a külső címiratot kivéve egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 127a lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

1045.

1636. JÚLIUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Zaicz Jánoshoz, a Pálos-rend provinciálisához.

Álmélkodva értesül a lengyel Starzensky Pálos-atyának, mint apostoli helynöknek, a Pálos-rend reformja ügyében való kiküldetéséről, előtte egészen új dologról, de ez ellen maga lépéseket nem tehet, Zaicz azonban és a rend kellő módon észrevételeit a pápa elé terjeszthetné.

Litteras Paternitatis Vestræ 12 Junii datas hodie primum accepi. Novum omnino inexspectatum mihi accidit, quod P. V. ad me scribit de Patris Poloni authoritate, siquidem ea de re nihil ad me Roma scriptum est. Quia vero Suæ Sanctitatis authoritas in terra suprema est, Religiosorum ordinum directione (sic!), nisi interroget, nihil ego suggerere in contrarium vel possum vel debeo iis, quæ Sua Sanctitas ordinaverit. Paternitas Vestra et religiosus ordo, debita cum submissione, poterit, quæ opportuna videbuntur, Suæ Sanctitati suggerere. Feliciter valeat et pro nunc (tévesen e helyett: „pro me“) quoque ætate et moribus (tévesen, e helyett: „viribus“)[1] fracto Deum exoret.

Posonii 4. Julii 1636.

Adm. Rd. P. V.

Addictissimus

Cardinalis Pazmany.

Ezen levélnek egykorú másolata az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fascic. 22., nr. 167., egy íven, amely összesen 6 levélmásolatot tartalmaz, I. sz. alatt. Fenti közlés e másolat után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 253. l. 1. j.

1046.

1636. JÚLIUS 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Pálffy Pálhoz.

Kéri a kamarai elnököt, hogy a határvidéki plébánosoknak és iskolamestereknek adassa meg a végvárak czímén fizetendő adó beszedése alkalmával őket régi szokás szerint megillető fizetéseiket. A hivatalától elmozdított és másként is megkárosított Erdélyi István panaszát is figyelmébe ajánlja.

Sp^lis ac Mag^ce D^ne Comes, Amice obser^me.

Az Úr Isten kegyelmedet kivánsága szerint való kedves sok jókkal megáldja.

[1] Az egykorú (!) másoló által elkövetett hibák.

Hogy kegyelmed elmene, akarom vala jelenteni, hogy ennek előtte az végházakban lévő Parochusoknak és oskola mestereknek bizonyos rendeltetett fizetések (= fizetésök) szokott lévélni (sic!). De Peringer és az több fizető mesterek mi karban hatták ez ideig az dolgot, nem szintén tudhatom. Kegyelmedet kérem, régi szokás szerint legyen tekintet most is reájok. Emellett Erdéli Istvánnak ugyan vadnak helyes és illendő panaszi, az ő felsége szolgálatja mellett tisztitül is priváltatott, károkat is vallott. Kegyelmedet kérem, legyen tekintet reá, hogy ennek utánna is szolgáljon ő felségeknek s nemzetének. Tartsa Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben.

Tyrnaviæ, 14. Julii Anno 1636.

Sp^lis ac Mag^cæ D^nis V^ræ Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^li ac Mag^co d^no Comiti, Paulo Palffy ab Erdeöd, perpetuo Comiti de Detrekő et Marhek, Pincernarum Regalium Magistro, Cameræ Hungaricæ Præfecto, ac Sacr. Cæsar. Regiæque Majestatis Consiliario etc. D^no Amico obsermo.

Ugyanott kivül, egykorú kéz igy adja a fenti irat rövid kivonatát:

Ut tempore solutionis Confiniariæ[1] etiam Parochi remunerationem laboris habeant juxta morem antiquum.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi, senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 9., frustum 56. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1047.

1636. JÚLIUS 18. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Pálffy Pálhoz.

Nagyszombatból Túróczba vezető útjában Sellyén vette Pálffy híreit; további leveleit Filekből a drégeli érseki tiszttartó útján küldhetné át Túróczba. Szívesen ment volna személyesen Pálffynak fogadására Érsekújvárra, de mivel kellemetlen peres ügy hozza oda Pálffyt, majd az érseki udvarbíró által fog ellátásáról gondoskodni.

Szolgálok kegyelmednek és Istentül minden jókat kivánok.

Ma reggel indulván Szombatból, kilencz órakor érkeztem ide Sellyére, az kegyelmed levelét itt találtam, melyet szeretettel vettem.

[1] Ezen „confiniariæ" szó világítja meg a fenti szövegben levő „végházak" értelmét, e szóval („végházak") a határvidékek értetnek; „confiniaria" volt tehát a végvárak védelmére szolgáló adó.

Én is itt nem késem, vasárnap Isten akaratjából Nitrába megyek és onnan Turóczba, úgy hogy Szent Mária Magdolna napján ott lehessek. Kegyelmednek nagy háladással köszönöm, hogy tudósitott az új hirekrül. Mikor Isten kegyelmedet Filek felé viszi, onnan az én Drégeli tisztartóm által, az kegyelmed levelét örömest várom.

Bizony dolog, ha illyen galyibás dologba nem fáradna kegyelmed, magam mentem volna Újvárba és kegyelmednek szolgáltam volna. Meghattam ujvári udvarbirámnak, hogy kegyelmednek szolgáljon. Parancsoljon kegyelmed. És ezzel tartsa Isten kegyelmedet egésségbe.

Sellyén 18. Julii 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Sp^li^ ac Mag^co^ d^no^ Comiti Paulo Pálffy de Erdeőd, perpetuo Comiti de Detrekő et Marhek, Pincernarum Regalium Magistro, Cameræ Hungaricæ Præfecto, ac Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Consiliario etc. D^no^ Amico obser^mo^.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely, a külső czímiratot kivéve, egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. 5., fasc. 9., frust. 57. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1048.

1636. JÚLIUS 30. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

A nyári meleg elől, egyúttal egyházmegyéjének e részét meglátogatni is akarván, ide jött és itt vette a bíbornok megbízását. Túrócz vidékén most kezdődik a tavasz, a szamócza és a cseresznye most érik, dinnye azonban itt nem terem; azért utasította pozsonyi tiszttartóját, hogy a bíbornoknak Olmützbe minden héten küldjön válogatott dinnyét és annak megemésztéséhez (sic!) az érseki pinczéből egy hordócska felvidéki bort. Túróczból jó szarvasgombát küld, amely itt bőven terem, bár most az idei szárazság miatt ebből is kevesebb van.

Eminentiss^me^ ac Rever^me^ Princeps, Domine Patrone colendissime.

Literas Eminentiæ V^ræ^ 19. Julii exaratas hodie primum accepi, inter has Montium rupes, quo ad extrema Diœcesis meæ visenda et ad calores planiciei vitandos necessitas me traxit.

Summi beneficii loco repono, quod Eminen[a] Vestra me suis mandatis honoret: atque, ut hoc ipsum continuare velit, non dicis[1] ac moris ergo, sed syncero affectu rogo.

Ego hic eo in locò dego, ubi primum ver aperitur. Nunc primum humi nascentia fraga ac cerasa maturescunt. Melones autem, nullo unquam anno, hic ad maturitatem perveniunt.

Injunxi Provisori meo Posoniensi, ut Eminen[æ] V[ræ], quidquid selectorum Melonum habere poterit, submittat, singulis hebdomadis; atque etiam vasculum vini Ungariæ superioris, quod cruditatibus Melonum diregendis (sic!)[2], aptissimum in meo Cellario repererit. Ego hinc Eminentiæ V[ræ] humillime mitto Boletos, vulgo Tartufelos[3], qui inter hos Montes copiose provenire solent, licet præsens annus, pluviarum parcissimus, sterilis etiam in hac parte fuerit.

Eminentiam V[ram] majorem in modum rogo, velit veterem in me benevolentiam continuare; Ejusdemque Manus humili osculo veneror. Votis ad Deum pro incolumitate Eminentiæ V[ræ] adjunctis.

Datum Turocii 30. Julii 1636.

Eminentiss[æ] ac R[ssæ] Celsitudinis V[æ] Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1635—1636. évi fascic., fol. 104[r]—104[v]. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 429., 439., 440. l., P. P. élete (Tört. Életr.) 293. l. 4. j.

[1] Dicis causa = a látszat kedvéért.

[2] Helyesen: „digerendis“.

[3] A „boletus“ név a vargánya-féléknek közös neve, míg a „tartuffle“, „truffle“ név a szarvasgomba-féléket jelenti. [A francia „truffle“ (tartuffle) szó eredetileg szarvasgombát, átvitt értelemben pedig „csalás“-t jelent. Innét vette Molière az ő álszentjének („Tartuffe“) nevét és erről nevezte el művét. A magyar „tréfa“ szó régibb alakja is „trufa“, „truffa“ volt (Nyelvtörténeti Szótár, III. köt., 778. has.), viszont az olasz nyelvben a „truffa“ szó ma is még csalást, megtréfálást, bolonddá-tevést jelent. Amiből elég valószínű, hogy a „tréfa“ szót Olaszországon át kaptuk meg.] — Pázmány a „boletus“ szót talán általában „gombá“-ra értette, mely szót azután a „tartufeli“ szóval határozott meg közelebbről. Ő tehát nem vargányát, hanem szarvasgombát küldött.

1049.

1636. AUGUSZTUS 10.

TÚRÓCZ.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A szász fejedelem segítségével a császári sereg a svédektől elfoglalta Magdeburgot, sőt a felmentés végett küldött svéd sereget is megsemmisítette; ezért nem teljhatalmú megbízott által, hanem személyesen fog résztvenni a választófejedelmek regensburgi gyűlésén, amelyre a mainzi és kölni érsekek, valamint augusztus 6-án a császár (II. Ferdinánd) is már megérkeztek. Az ifjabb király (III. Ferdinánd) Gallas tábornokkal a franczia hadak ellen vonult Strassburg felé, ahol valószínűleg megütköznek; Milanó mellett máris vereség érte a francziákat. A spanyol király öccse is sikeresen harczol magában északi Franczia országban a francziák ellen és manifesztumot is intézett a franczia néphez. Ami Erdélyt illeti, nem tudja, hinni lehet-e a kerülő úton kapott értesítésnek, melyet most megküld a fejedelemnek is. Rákóczyról ellentétes hírek járnak errefelé: némelyek szerint Bethlen István törökkel, tatárral fogja Rákóczyt megtámadni; mások szerint pedig Rákóczy nem a török támadás ellen tolja annyira elő Magyarország felé hadait, hanem azért, hogy Magyarországba betörjön. Pázmány ez utóbbit nem hajlandó elhinni, de jó volna eziránt némi biztosítékot adni. Bethlen Péternek és apjának pártütése végső elemzésben is hasznára volt a fejedelemnek, mert így alkalma volt a török ellen irányuló felfegyverkezés irányának elleplezéséhez. A fejedelem bízhat a királyban, csak türelmes legyen és tartsa távol az ország határaitól fegyveres népét.

Illustrissime Princeps, Domine observandissime.

Az után, hogy Maurer uram visszament az ő felsége leveleivel, semmit nem értettem kegyelmedtül. Nekem sincs egyebet mit írnom, hanem hogy az Saxoniai Elector a Császár hadaival együtt Magdeburgot megvette, melyet a Suedusok sok néppel erősitettek voltak (sic!). És így immár az Albisnak via levén, a Saxo maga tartományit assecurálta. És azt irta Császárnak, hogy noha immár Plenipotentiariust küldött volt, de személye szerént jelen akar lenni a Ratisbonai gyűlésbe, minthogy immár a Moguntiai és Coloniai Electorok is elérkeztek: kire nézve ő felsége is sexta Augusti Ratisbonába jutott.

A Suedusok Panierral meg akarták segíteni Magdeburgot és négy erős Regimentet küldöttek volt, de azt a Császár népe, mely Hazfeld alatt volt, egy lábig levágta, harminczkét Capitánt és két Oberstert elevenen elfogván.

Gallaso[1] (sic!) hadával király urunk Argentinához szállott, a Vimari és Valletta Franczus hada mellé. Nehezen kerülik el az ütközetet.

Mediolanum mellett jól megütögették és visszaverték az Franczusokat.

Belgiumból a Spanyol király öccse erős haddal ment Galliába, Capellát és több apró helyeket megvevén, Szent Quintinust[2] megszál-

[1] Kétségkívül *Gallas Mátyás* tábornok, császári fővezér értendő ez alatt.

[2] Saint-Quentin.

lotta; és onnan az minemü Manifestomot publicáltatott Galliába, kegyelmednek szórul szóra leirattam, hogy értse kegyelmed a keresztyénség állapatját.

Az kegyelmed dolgairul mit írt vala nekem egy fő ember, copiáját Réz András által megküldöttem. Nem tudom, ha igaz vagy hamis: tudom, a kegyelmed emberi Budárul megirták.

Itt két igen ellenkező dolgokkal töltik az emberek fülét. Egyik az, hogy minden bizonynyal Betlen István sok Törökkel, Tatárral kegyelmedre megyen. Másik az, hogy mivel kegyelmed annyi számu hadait nem a Török felé, hanem az ő felsége birodalma mellé szállította, azt igen gyülölségesen állitják, hogy kegyelmed az ő felsége ditiojára szándékozik. Én eléggé mondom, hogy el nem vette Isten eszét kegyelmednek, hogy oly nagy ellensége levén a Töröknél, mégis új ellenséget, és ily hatalmas ellenséget keressen, mint a Római Császár. Azért ehhez adván, hogy ha mikor jobb módja volt kegyelmednek, és külső félelmektül üressen volt, soha csak jelenségét sem adta, hogy gyanakodhatott volna valaki kegyelmedrül, mintha Császárra akarna támadni: most annál inkább nincs helye az ilyen gyanuságnak. Úgy is vagyon, hogy Császár ő felsége megnyugodott a kegyelmed jóakaratjába.

Mind az által nem árt, ha kegyelmed ir gyakorta ő felségének, és efféle bolond beszédek hitelét bégázolja és az jó confidenciát neveli.

Én ugy gondolkodom felölle, hogy kegyelmednek jó szerencséjére lett a Betlen Péter idzgolódása. Mert ezzel az occasioval felvehette az ország népét, melyet talám nehezebb lett volna felvenni, ha a Török ellen kellett volna fegyverkezni. Igy a Török is látván, hogy kegyelmed fegyverben vagyon, inkább megtartozik (sic!). És ha a szükség kivánja, könnyü a készhez nyúlni.

Csak hogy a mint eddig, ez után is, távoztassa azt kegyelmed, hogy az ő felsége határira ne jöjjön senki. A nélkül is elég satisfactioja leszen kegyelmednek, csak hogy üdőtül kő várni.

Én kegyelmednek úgy irok, a mint az igaz barátság kivánja, nilván és világosòn: tudom, kegyelmed gonosz néven nem veszi.

Tartsa Isten kegyelmedet jó egészségbe boldogúl.

Turóczba 10. Augusti 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Nyughatatlan az, a kinek jegyzését kegyelmed Réz András által megküldötte, de hiszem Istent: leül.

Ha kegyelmed ir nekem, csak Homonnai uramnak küldje az levelet, meghozzák.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

1636. 10. Aug. P^pi^ Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya, amely vízfoltok miatt hellyel-közzel alig-alig olvasható, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteménye 178. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány 140—142. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 184. l. 1. j.

1050.

1636. AUGUSZTUS 12.

TÚRÓCZ.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A Bethlen Péter perében való halasztás nem a fejedelem ellen irányul, hanem az igazságszolgáltatás formái miatt történik. A kölcsönös gyanakvásokkal fel kellene már hagyni; Rákóczy a maga részéről igyekezzék megczáfolni az ellene hallatszó suttogásokat azzal, hogy gyakrabban írjon a királyhoz leveleket, tudósításokat, ezeket azért is, hogy a király a fejedelemnek háború esetén azonnal segítségére jöhessen. Hogy Eszterházy nádor állana igazában Bethlen István és a támadni készülő török mögött, ezt nem tudja, bár ebbeli gyanúját a nádor előtt is kifejezte, de ez tagadásba vette. A gyanúra a nádor most is okot szolgáltat Budára menesztett követségével. Rákóczy írja csak meg a királynak, ha a nádor fondorkodására nézve biztosat tud. Emiatt ne féljen a nádortól; a fősúlyt egyáltalában ne a nádor, hanem a király jóindulatára fektesse: „csak a nap tartson igazat, nőjjön vagy apadjon a hold".

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Isten kegyelmedet kivánta sok jókkal megáldja.

Az kegyelmed 25. Julii irt levelét Bogárdi uram mai napon megadta, melyet igen örömmel olvastam, mivel értettem abból, hogy Isten kegyelmedet eddig csendess állapotban tartotta, melybe hogy ez után is megtartsa kegyelmedet, szűből kivánom.

Ma harmad napja, hogy kegyelmednek irtam, és Kállai Pál fő ember szolgámtul küldöttem Homonnai uram kezébe, hogy kegyelmednek küldje. Azt is hiszem, nem esik fogyatkozás. Azért a miket abban az levelemben irtam, mind a Felső országok állapatjárul, mind a kegyelmed dolgairul; azt abba hagyom.

Hanem a kegyelmed leveléből okot vevén, három dologrúl akarok kegyelmednek irnya. Első az, hogy mivel törvényes országba lakunk, és a szabadság nem engedi, hogy csak mindjárt via facti büntetődjék valaki, nem kell kegyelmednek azon csudálkozni, ha a Betlen Péter dolgába hirtelen nem procedálnak. Mert ő felsége a törvénytudók opinioját kérdette, a modalitasrúl, mint kell büntetődni, minemü pro-

cessussal. Másik az, hogy mindkét felől nagy suspiciókat látok, melyek alkalmatlanságot szerezhetnek. Kegyelmed felől azt hirdetik, hogy a hadakat nem országa oltalmára, hanem az ő felsége ditióinak invasiójára győjti; noha ezt sem ő felsége, sem az ész emberek (sic!) nem hiszik, de elég, ha a passionatusok odiose hirlelik és sokak szüvébe szeget ütnek. Viszont a kegyelmed részérül is sok gyanuságok vannak, melyekbe semmi nincsen. Oly hirt, mondják, hogy kegyelmednek vittek volt, mintha Sennyei Sándor azért ment volna Echedbe, hogy Juramentum Consiliariatus deponálja elötte Betlen Péter. A császár ő felsége kegyelmedhez való jó akaratja is kétségessé tétetik. És nem tudnám mind megirnya, minemü vélekedések vannak mindkét felöl. Minthogy a Betlen István dolgárul is pro affectu, ki egyet, ki mást hírlel, azért uram efféle suspiciok eloltására alkalmatosb módot nem találok, minthogy kegyelmed gyakorta irjon ő felségének. És bár a Betlen Péter dolgát is sollicitálja, de főképen a maga állapatjárúl is tudósitsa. Bizonyoson higyje kegyelmed, hogy ő felsége kegyelmedhez jó akarattal vagyon, és örömest érti a kegyelmed csendess állapatját. És (kit Isten ne adjon) ha valami háborúja lenne is kegyelmednek, idején és valósággal kellene tudni ő felségének: mert az volna hasznos kegyelmednek. Harmadik dolog, a melyrül kegyelmed emlékezik, ha meg kell-e irnya[1] Palatinus uramnak, a minemü hireket hallott kegyelmed az Betlen István indulatjába. Erről én egyebet nem tudok mondani, hanem, bizonyos, hogy nekem is voltak gyanúságim, és azokat megjelentettem Palatinus uramnak; de igen erőssen tagadta. Én sem tudok bizonyost; noha mind a Betlen Péter sógorsága, mind az Illyésházi gyakor (sic!) recursusa Palatinus uramhoz, mind a Budára való küldözés (minthogy most is Őrsi Sigmondot és Tar Mihályt oda küldötte) és egyéb holmi okok, adnak valami gyanakodást szüvembe. Ha kegyelmed bizonyost nem tud, hanem csak gyanusági vannak, nem látom hasznát, ha megirja kegyelmed. Ha pedig valami bizonyos jelenségek volnának, azokat talám jobb volna ő felségének megjelenteni. És az utakat béárkolni, hogy, ha akarna, se mehetne elő stb. Mind az által a kegyelmed itileti rajta, mit mivel. Úgy tetszik, nem szerezhet nagyobb idegenséget kegyelmed, a mint most vagyon.

De uram, a dolog veleje abban áll, hogy csak a Nap tartson igazat, nőjön vagy apadjon a Hold.[2] Kegyelmed az ő felségével való

[1] Olvasható az *y* betü *i*-nek is, így: „irnia". De a fentebb olvasható alak mindenesetre a népszerű „irnya" (irña) alak, mert első személyben van: „akar*ok* irnya".

[2] Érdekes mondás, mely itt czélzás akar lenni a Palatinus (Eszterházy M.) ellenségeskedésére Rákóczy (és Pázmány) ellen.

confidentiát formálja irásival és igazságos Informatioval. Én sem mulatom el az ő felségének való irást.

Ezzel Isten kegyelmedet tartsa jó egészségbe.

Turóczba 12. Augusti 1636.

Ill^mæ D^nis V^æ Amicus ad servitia paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

1636. 12. Aug. P^pi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeumban: Mike Sándor gyűjteménye 179. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 143—145. l.

1051.

1636. AUGUSZTUS 14. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Figyelmeztette Rákóczyt, hogy ne tolná előre Magyarország felé seregeit. Tegnap jött ide Rákóczy embere a fejedelem levelével. Ebből tudja, hogy Rákóczynak nincsen a király ellen támadó szándéka. Őrültség is volna ez tőle, mikor vetélytársa a töröknek kedves. De a fejedelem nem hisz a török közeli támadásában sem.

Augustissime Cæsar, D^ne Clementiss^e.

Statim ac intellexi ex D^o Vesprimiensi, M^m Vestram velle, ut Principem Transylvaniæ monerem, ne militem suum ad ditiones Mis V^æ promoveret, diligenter ac copiose scripsi.

Interim die hesterna Vir Nobilis a Principe missus adfuit mihi, quem statim remisi cum meis literis. Certum est a Principe Transylvaniæ nullum esse periculum ditionibus Mis V^æ, dummodo ipse in pace relinquatur. Nec sine manifesta deliratione auderet Rakoczius, hoc tempore, cum æmulum suum Betlen apud Turcas habet, M^m quoque V^m irritare. Quanquam ipse quidem nullum hucusque periculum a Turcis sibi imminere persuasum habet. Literas Principis originaliter D^o Cancellario misi: aliaque scripsi, quæ V^ra M^as, cum volet, cognoscere poterit.

Servet Deus M^m V^m felicissime.

Ex S. Cruce 14. Augusti 1636.

M^ttis V^æ Humillimus et oblig. servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kancelláriai levéltár „Transylvanica“ 1636. év, 12. sz. és fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 391. l. 1. j.

1052.

1636. AUGUSZTUS 14. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

Lippay György veszprémi püspök, kanczellárhoz.

(Ferenczfy udvari titkár által a király részére készített kivonat.)

A prímás írt a kanczellárnak az erdélyi seregek aggasztó mozdulatait illetőleg, és átküldötte a kanczellárhoz a fejedelemtől most kapott levélnek eredetijét is. A prímás Bethlen Péternek Homonnay János által való megfékezését és seregének szétszórását javasolja. Írja továbbá Sennyey Sándor jelentése után a prímás, hogy Ecseden csak a várkapu őrei tették le az esküt, a katonák megtagadták; továbbá, hogy Bethlen Péter beismerte hadfogadásának czélját: a fejedelem kiűzését. A prímás közli továbbá a kajmakám levelének szövegét, melyből kitűnik, hogy az itteni törökök csak saját erejükből indíthatnának háborút; a szultántól a perzsa háború miatt most semmit sem várhatnak, épen ezért nem is valószínű a török támadás. A prímás Homonnay útján Barkóczyt figyelmeztetni javasolja a fondorlatok abbahagyására. A prímás végre figyelmezteti a kanczellárt, hogy a felkelés haszontalan volna és a nádornak magának nincs is joga felkelést hirdetni. A prímás mindezekre nézve megírja a kanczellárnak azt is, mit kell a királynak tennie.

Ex literis D^ni^ Cardinalis ex S. Cruce die 14. Augusti ad D^m^ Cancell. datis.

Significat D. Cardinalis se juxta benignam voluntatem Suæ Ma^ttis^ scripsisse quam primum ac diligenter Principi Transylvaniæ, de militibus ipsius copioso numero in ditionibus Suæ Majestatis collocatis. De quo, medio tempore, qualesnam acceperit literas ab eodem Principe, in specie Suæ Majestati transmittit. Et suadet D. Cardinalis, ut compescatur omnino Petrus Betlenius, exercitusque ab ipso collecti dissipentur. Opinio est: jam Suam Majestatem benigne se resolvisse, ut Petrus Betlen compescatur exercitusque ipsius dissipentur. Scribendum iterum Comiti Joanni Homonnay, ut mandata V^ræ^ Ma^ttis^ effectuentur exercitusque Petri dissipetur, conscriptio impediatur, ablata restituantur.

2°. Significat D. Cardlis se ex literis Alexandri Sennyey intellexisse, quomodonam ipsi commissio exceptionis Juramenti in Echyed successisset. Videlicet, quod quinquaginta milites Illieshaziani illuc missi Juramentum deponere recusaverint, eadem ratione omnes Equites Betleniani, sed Custodes duntaxat Portæ Juramentum præstiterint. Deinde, quod Petrus Betlenius aperte et clare dixerit, se in eum finem exercitum et milites comparare, ut Transylvania pulsum per Parentem suum Principem, illacque fugientem, intercipiat et experiri illum cogat, quidnam sit captivitas. — Opinio est: scribendum esse Alexandro Sennyei et

monendum, quod particularitates hujusmodi Suæ Majestati non significaverit, mandando, ut ulterius significet per literas.

3°. Transmittit D. Cardinalis exemplar literarum Kaymekan ad Principem Transylvaniæ scriptarum, simulque significat Bosnensem Passam cum decem sociis Budam appulisse, quem sequitur Exercituatio solita. Temesvariensem, item Canisæ et Agriæ Passas, necnon Szolnok, Hatvan, Alba-Regalis Beghos Budam convenisse, ut de negotio Stephani Bettlen consultarent. Dicitur enim Turca istis hoc negotium consultandum commisisse, seque declarasse moderno rerum statu non posse ulla ipsis auxilia pro Bettlenio submittere. Persa enim in Asia ditiones Turcicas invadendo, omnia ubique comburit et vastat. Quocirca quicquid pecuniarum Turca corradere potuit, totum id per Kaymekanum ad exercitum præmisit atque insuper pollicitus est, se quoque in persona profecturum, sedatis tamen prius intestinis dissidiis ac turbis. Existimat itaque D. Card^lis^ nullo modo fore, ut hoc rerum statu arma penes Betlenum Turca capiat.

4°. Transmittit in scripto, quid Princeps oretenus per Servitorem suum ad D. Cardinalem missum nunciavit, scribitque certum esse Barkoczium via recta non procedere. Instatque apud Suam Majestatem ulterius, demandari Alexandro Sennyei tanquam Suæ Ma^ttis^ Consiliario, ut valde secreto conveniat Barkoczium et nomine Suæ Ma^ttis^ investiget illud in scriptura contentum cum omnibus circumstantiis, moneatque ipsum, ut a similibus molitionibus abstineat. Suam enim Ma^ttem^ cum Principe Transylvaniæ pacem colere et custodire velle, qua de re etiam D. Homonnay et Bornemiszam certificare oportere. Opinio: Scribendum esse Alexandro Sennyei juxta opinionem D^ni^ Cardinalis.

5°. Nullam se videre pro hoc tempore Insurrectionis necessitatem, nisi ut misera plebs exhauriatur et affligatur, neque eam Palatino contra A^los^ (Articulos?) permitti ulla ratione oportere. Opinio est: Significari Domino Cardinali, Suam Ma^ttem^ non intendere Insurrectionem aliquam promulgare, tanto minus D. Palatino eam facultatem concedere velle. Deinceps quoque, si necessitas evidens ejusmodi insurrectionem urgeret, eam Suam Majestatem nonnisi cum scitu Domini Cardinalis facturam.

Kivül:

Ratisbonæ A° 1636. 27. Augusti.

Relatio in Audientia. — Præsente Ep° Vien. — C. Slawata. — C. Verdenbergh.

Ad N^m^ 12. A. 1636. Tran^nica^.

Fenti kivonatot a külső irat szerint Ferenczfy udvari titkár készítette 1636. augusztus 27-ikén Regensburgban a király részére azon levélből, melyet Pázmány 1636. augusztus 14-ikén írt Szentkeresztről Lippay György kanczellárhoz; de egyúttal hozzá van csatolva az udvari tanács referensének (Ferenczfy?) véleménye Pázmány levelének egyes pontjaihoz. Ezen kivonatot *Jászay Pál* a bécsi császári levéltárban talált eredeti után (Ferenczfy írása) lemásolta és a saját kéziratgyűjteményébe felvette (M. Nemzeti Múzeum könyvtára, 2164. Quart. Lat., XIV. köt., 46^{v}—47^{r}. l.), de magát a teljes levélszöveget, úgy látszik, ő sem találta már meg; én sem akadtam sem nevezett bécsi levéltárban, sem az Országos Levéltárnak m. kir. kanczelláriai osztályában nyomára. Ezért jónak láttam fenti kivonatot, Jászay nyomán, közölni.

1053.

1636. AUGUSZTUS 17. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Köszöni a tudósítást. A király már intézkedett, hogy az ilyen (!) török túlkapásokat kísérjék figyelemmel. Az erdélyi fejedelem dolga eddig még nem fenyeget veszéllyel. Nemsokára visszautazik székhelyére.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes, Amice et Compater observandissime.

Az Úr Isten kegyelmedet kívánsági szerint való kedves sok jókkal megáldja. Az kegyelmed levelét meghozták, és hogy kegyelmed az oda való állapatról tudósított, jó néven vettem kegyelmedtül, elég alkalmatlanság az pogánynak hazánk ellen való sok csintalansága, volt rendelés ő felségétül, hogy effélékre vigyázás lenne, visszament Pálffi Pál uram és nem kétlem, hogy az többi között, ebben is fogyatkozást szenvedjen ő kegyelme, úgy vagyon, hogy az jó vigyázás hazánkban felette szükséges és igen kivántatik, de az mi az Erdéli dolgot illeti, még eddig nem igen félelmes az fejedelem állapatja. Nem késem én is itt, Isten kegyelmességéből, hamar (sic!) napon vissza menni igyekezem. Mindazonáltal kegyelmedet szeretettel kérem, continuálja az jó akaratot, és ha mi oly dolog lesz, engem is értessen, kegyelmedtűl nagy kedvesen veszem. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egésségben.

Datum in S. Cruce 17. Aug. 1636.

Sp^{lis} ac Mag^{cæ} D^{nis} V^{ræ} Amicus et Compater addictus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Az kegyelmed küldötte dinnyét ma megkóstolom, ha Isten akarja, és kegyelmedtől jó néven veszem.

Kivül:

Sp^li^ ac Mag^co^ d^no^ Comiti Stephano Palffy de Erdeőd, Comiti Co^ttus^ et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacr. Cæs. Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. D^no^ Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („C. P.") és az utóirat Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 24. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1054.

1636. AUGUSZTUS 26. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

II. Ferdinánd királyhoz.

Rákóczynak Konstantinápolyból most visszajött embere levelet hozott az uralkodó (II. Ferdinánd) részére, melyet most Rákóczy átküld azzal, hogy kész a feleletet is Konstantinápolyba juttatni. Az udvari titkár elmulasztotta megírni, megkapta-e a multkor így átküldött Rákóczy-levelet; aggódik, hogy a postások nem hívek a levélvitelben. A perzsa háborúról is küldött Rákóczy híreket. Bárcsak most, mikor a mozleminek egymás közt háborúskodnak, létrejönne végre a keresztény fejedelmek közt a béke. Jó volna mielőbb véget vetni a további vérontásnak a béke megkötésével. A béke ellenzőire ne hallgasson a király.

Augustissime Cæsar, D^ne^ clementiss^e^.

Hodie primum accepi literas Principis Transylvaniæ, 13. Augusti datas: quibus significat, certum hominem a se missum Constantinopolim rediisse; qui ab Agente Mis V^æ^ literas ad M^m^ V^m^ scriptas attulit, quas fideliter transmittit; offerens se, quod si quid M^as^ V^a^ Agenti scribere volet, secure transmittet; majoribusque in rebus servire paratus est.

Miseram antea quoque similes literas, ab eodem Principe ad me directas. Rogo M^m^ V^am^, dignetur injungere Secretario alicui, ut me de recepisse (sic!) reddat certiorem. Fateor enim, anxius sum, an literæ per Veredarios[1] fideliter deferantur.

Adjungit Princeps Postscriptum, quod M^tti^ V^æ^ mitto, ex quo status expeditionis Turcicæ constabit. Utinam, quoad in Asia belligerat Turca, pax inter Christianos Principes componatur. Nam si inter hæc tam lugenda Christianitatis dissidia, Turca distractus cum sui similibus Mahometanis non esset, væ! quanta strages immineret.

Tandem post innumeram sanguinis fusionem absumptasque Provincias, pax sancienda erit: neque enim ullus ex his potentatibus nunc

[1] Veredus = jó futó; veredarius = posta. II. Ferdinánd 1636. augusztustól októberig Regensburgban tartózkodott, a birodalmi rendek gyűlésén.

hostiliter concurrentibus, alteram sub jugum mittet (ut nunc res sunt), sed componendum erit. Cur non id fiat ante plures clades? Demisse ac instanter rogo M^m V^m, ne pacis consilia dissuadentibus aurem præbeat. Nam tametsi, dum bellum fervet, ita omnia providenda, ac si nulla spes pacis superesset: numquam tamen consilia pacem dissuadentia audiri debent. Nam utilior est et Deo gratior pax, quæ tot innocentium ruinam avertit, quam spes magna, in quibus quisque, quod sibi commodum est, aspicit. Sed hæc sapientissima M^ttis V^æ consilia expendent accuratius. Ego quod unum possum, Deum ex corde rogo, ut M^ttis V^æ et Serenissimi Regis consilia ac negotia dirigat fortunatissime.

Turoczii, 26. Augusti 1636. Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya, melyet betűről-betűre Pázmány Péter sajátkezűleg írt, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1635—1636. évi fascic., fol. 107^r—108^r. Fenti közlés az eredeti után történik.

1055.

1636. SZEPTEMBER 3. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Meghívja Pálffyt ebédre magához Tardoskeddre, ahova ő (az érsek) holnap fog megérkezni.

Szolgálok kegyelmednek, mint szerelmes Komám uramnak.
És Istentől kegyelmednek minden jókat kivánok.

Mivel én itt sokáig nem késem, hanem Isten segitségéből, e jövő pénteken vagy szombaton, Nagy-Szombatba kelletik mennem; mindazonáltal addig ugyan szembe akarok kegyelmeddel lennyi. Azért kegyelmedet szeretettel kérem, ne szánja fáradságát, hanem holnap ebédre ránduljon által Tardoskeddire, én is holnap Isten engedelméből ott akarok lenni, hogy kegyelmeddel beszélgethessek, azért kegyelmedet szeretettel oda várom.

Ezzel tartsa és éltesse Isten kegyelmedet jó egésségben.

Selliæ 3. Septembr. 1636. Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kiwül:

Sp^li ac Magnifico d^no Comiti, Stephano Pálffy de Erdeöd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sac. Cæs. Regiæque

Majestatis Cubiculario et Consiliario ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Dⁿᵒ Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kegy. szer. sz. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 25. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1056.

1636. SZEPTEMBER 9. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíbornok, olmützi püspökhöz.

A morva rendek gyűlése közelegvén, megbízta Ürményi Jánost, wsetini uradalmának igazgatóját, hogy Kelecsényit magához vevén, mutatná be az olmützi bíbornoknak és a morva rendeknek a császári diplomákat, amellyekkel Pázmány Miklósnak, az érsek unokaöccsének, és más két férfiági rokonának a morva indigenátust adományozta; kéri ez ügyben támogatását. Továbbá, élve a bíbornok ajánlatával, felkéri őt, nézetné át valamely morva jogásszal az öccse részére vett morva uradalomra vonatkozó, Kelecsényi által morva nyelven megfogalmazott testamentumát, egyben értesítse, érvényes lesz-e a végrendelet, ha latin nyelven állítja ki. Magyarországról jelentheti, hogy a török részéről nem fenyeget semmi veszedelem.

Eminenᵐᵉ Princeps,
Dⁿᵉ Patrone obserᵐᵉ.

Cum intelligam instare Comitia Inclyti Marchionatus Moraviæ, expedivi ad Eminentiam Vestram Generosum Dⁿᵘᵐ Joannem Ürmeny, Præfectum Bonorum illorum in Moravia, ut una cum Dⁿᵒ Kelecseny Eminenᵃᵉ Vᵃᵉ ac per eandem Provinciæ Inclyti Marchionatus præsentent Diplomata ac Intimationes, quibus Sacra Majestas Cæsarea Dⁿᵘˢ Noster clementissimus Nepotem meum ac duos agnatos Indigenatu Moravico exornavit. Eminentiam Vʳᵃᵐ impense rogo, ut pro innata Sua benignitate, Patrocinium Suum adesse mihi velit.

Præterea, memor benignissimæ suæ oblationis, qua Testamentum[1] a me condendum de Bonis Moravicis examinari se curaturam jampridem receperat: simulque curaturam, ut mihi significetur, si quid in eo difficultatis occurrere videatur. Mitto igitur humillime minutam Testamenti, per Dⁿᵘᵐ Kelecsenium Moravico Idiomate conceptam; Eminentiam Vʳᵃᵐ humillime ac instantissime rogans, dignetur per aliquem Moravicarum Legum peritum revideri curare mihique indicari, siquid vel in substantialibus vel in accidentalibus immutandum videatur; hoc enim totum Eminentiæ Vʳᵉ benignissimæ censuræ submitto.

[1] Ezen végrendelet alatt Pázmánynak második végrendelete értendő, mely nem maradt fenn, és *Fraknói* szerint, hihetőleg szintén 1636. nov. 12-ikéről kelt, mint a harmadik végrendelet, amely az ingóságokról szól. Pázmány első végrendelete 1628. április 8-án kelt. Megkülönböztetendő ezektől az 1636. október 18-án tett „donatio mortis causa“. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 272. l. 4. j.

Illud etiam ab Eminen^{a} V^{a} impense rogo, dignetur mihi indicare, utrum si Latina lingua et non Moravica conficeretur, robur ac locum haberet Testamentum.

De rebus nostris Hungaricis aliud scribere Eminen^{æ} V^{ræ} non possum, quam quod per Dei gratiam quieta sunt omnia, neque hucusque periculum ullum a Turcis apparet.

Deum oro, ut Eminentiam V^{ram} incolumem tueatur, Ejusdemque sacratas manus humiliter veneror.

Posonii 9. Septembris 1636.

Eminentiæ V^{ræ} Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica“ 1635—1636. évi fascic., fol. 111^{r}—111^{v}. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 271. l. 2. j., 272. l. 1. j.

1057.

1636. SZEPTEMBER 12. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Köszöni a tudósítást; inti a kellő vigyázatra. Megírta a hírt a királynak és Lipót főherczegnek is, hogy vigyáztassanak e dologra.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes, Amice et Compater observandissime.

Istentől kegyelmednek minden jót kivánok. Az kegyelmed levelét, mellyet 11. hujus irt, mind az inclusa levelekkel eggyütt megadták.

Kegyelmednek megszolgálom, hogy az oda való dolgokrúl tudósit; kérem is kegyelmedet, ha tovább oly hirei lesznek kegyelmednek, el ne mulassa (sic!), hanem mindenekrül tudósitson. A (sic!) bizonyos, hogy méltó és szükséges, hogy vigyázásban legyen kegyelmed.

Im irtam, mind ő Felségének, mind penig Leopoldus herczegnek, hogy ő felsége vigyáztasson a dologra.

Isten kegyelmedet tartsa és éltesse sokáig jó egésségben.

Tyrnaviæ 12. Septembr. 1636.

Sp^{lis} ac Mag^{cæ} D. V^{ræ} Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Comp. add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 27. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1058.

1636. SZEPTEMBER 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Értesült sellyei udvarbírájától, hogy a török csausz itt átutazott. Köszöni a Pálffytól is erre vonatkozólag vett tudósítást. Elővigyázatra inti a török ellen, főleg a köznemesek kastélyait illetőleg. Az erdélyi fejedelemnek tegnap itt járt követe alaptalannak mondja a török veszedelemről kelt hírt.

Szolgálok kegyelmednek és Istentül minden jókat kivánok.

Az kegyelmed levelét szeretettel vettem. Megirta vala a Sellyei Udvarbirám, hogy tegnap Sellyén ment által a Csausz. De nem tudtam, miben jár.

Kegyelmedtül igen jó néven veszem, hogy tudósitott utjárúl. Bizony dolog, hogy a mint szót adott Rákóczi Györgynek és biztatta, úgy adhat szót nekünk is. Azért méltó kegyelmednek vigyáztatni, kiváltképpen az apró Castélyokban.

Nem győzöm csudálkozással, hogy az Erdéli fejedelem szolgája tegnap is volt itt nállam, és ők azt állitják, hogy nincs semmi félelmek. De az emberi dolog illyen, mindenek csak függőben vannak.

Ez után is, ha mi bizonyos hirei lesznek kegyelmednek, méltó talám nekem is tudnom. Én irtam ö felségének pinteken, és bizonyos postát küldöttem, hogy értse az állapatot.

Tartsa Isten kegyelmedet egészségbe.

Tirnaviæ 14. Septembris 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

S^pli^ ac Mag^co^ d^no^ Comiti Stephano Palffy de Erdeöd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Consiliario, partiumque Regni Hungariæ Cis-Danubianarum et Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Domino Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi, senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 28. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1059.

1636. SZEPTEMBER 14.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány a szepesi káptalani templom „Corpus Christi" kápolnájának jövedelmeiből megalapítja a szatmári jezsuita-kollégiumot.

Nos Petrus Miseratione Divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Tituli Sancti Hieronymi Illyricorum Presbyter Cardinalis Pazmany, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ Sanctæ Sedis Apostolicæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis etc. Intimus Consiliarius etc. Florentissimi quondam Regni Ungariæ Catholicam pietatem animo revolventes, præsentis status consideratio non tantum moerore complet animum, sed stimulat etiam, ut pro Officii nostri ratione viriumque imbecillitate, Catholicæ Religionis incrementa, cum Dei gratia, promotum eamus. Cum igitur Ungaria superior ac præsertim Varadiensis Diœcesis omnibus propemodum Religionis juvandæ mediis destituta videatur, eo cogitatus nostros convertimus, ut Collegium aliquod Patribus Societatis Jesu erigeremus, in quo Juventus cum literis Catholicam hauriat pietatem. Quia vero alius opportunior modus ad erectionem hujusmodi Collegii non occurrit, ex proventibus Capellæ Corporis Christi in Ecclesia nostra collegiata Scepusii fundata, aliquid Collegio applicandum censuimus. Nam non solum authoritate Sacri Concilii Tridentini Ordinariis concessa, reditus Beneficii, quod Animarum curam non habet, Scholis erigendis applicare possumus, verum etiam in specie, de hac Capella ut id faciamus, quodam æquitatis Jure tenemur. Cum enim Capellæ illius universa bona per Cameram Scepusiensem [illaudato exemplo] septemdecim circiter Tallerorum millibus Magnifico Ladislao Pethe de Hethes oppignorata fuissent, idem Dominus Pethe, Testamentaria dispositione, ita nobis resignavit dicta bona, ut ex proventibus Capellæ [quos ipse notabiliter auxerat] adolescentibus Ungaris in literis ac pietate erudiendis commoditas stabiliretur. Huc accedit, quod a Paulo Quinto felicis memoriæ Summo Pontifice Apostolicum assensum obtinuimus (sic!), ut dictam Corporis Christi Capellam, ad usum erigendi Loci, in quo Ungarica Juventus erudiatur, apprehendere, ejusque fructus, Jura, emolumenta quæcunque, perpetuo retinere, locare, arendare ac in usum Juventutis

instituendæ convertere possimus, Unione perpetua, Capellam dictam annectendo et incorporando, ad usum erigendi Loci Juventutis studio destinati. Ita tamen, ut Capella prædicta debitis non fraudetur obsequiis, sed in ea, si non plures, duæ Missæ singulis hebdomadis celebrentur in perpetuum, per Presbyterum Secularem idoneum, congrua portione ex fructibus Capellæ assignatis. Authoritate igitur, prædictis ex capitibus habita, ad Dei Optimi gloriam Fideique Catholicæ propagationem, Capellam Corporis Christi in Ecclesia nostra Scepusiensi fundatam, Præposituræ Scepusiensi ac consequenter Præpositis Scepusiensibus perpetuo unimus, annectimus et incorporamus ita, ut modernus ac futuri Præpositi, eodem Jure ac modo, omnia ac singula bona, Jura, pagos, Vineas et quascunque obventiones, utilitates, emolumenta ejus Capellæ ubicunque constituta, non secus quam cætera bona Præposituræ pro se habeant. Duabus tamen hisce obligationibus inviolabiliter observatis. Prima est. Ut Præpositi Capellam Corporis Christi, in Ecclesia Scepusiensi erectam, non tantum integre conservent et ornent, sed etiam, per idoneas personas Ecclesiasticas Divinum ibi Cultum ac Sacrum Missæ Sacrificium peragi faciant. Secunda. Ut Præpositi Scepusienses in perpetuum, duo florenorum millia, usualis monetæ, simul et semel, in Festo Sancti Georgii quotannis pendere teneantur Patribus Societatis Jesu in loco, in quo Juventus erudietur. Ita quod si Szakmarini Collegium cum Scholis erigi poterit, inchoando primam solutionem in Festo Sancti Georgii proxime futuro, duo illa millia Szakmarini deponant quotannis Præpositi. Si vero successu temporis, necessitate vel justa ratione suadente, Szakmarino Collegium Patrum Societatis Jesu in opportuniorem Ungariæ Superioris locum transferretur, Domini Præpositi Scepusienses, duo illa florenorum millia, ad illud Collegium pendant, quo migrabitur Szakmarino. Quod si in tota Ungaria Superiori Collegium Patrum Societatis Jesu haberi ad aliquod tempus non posset; interim prædicta duo millia Præpositi Scepusienses Archiepiscopo Strigoniensi, vel Sede vacante, Capitulo Strigoniensi dependant, ut eâ pecuniâ Juventus erudiatur. Ac nihilominus, si postmodum quovis tempore interiecto, Patres Societatis Jesu in Ungaria superiori Collegium erudiendæ Juventuti aperuerint, eidem Collegio duo illa millia per Præpositos exsolvantur. Hanc igitur nostram unionem, Incorporationem, Arendationem, perpetuo valituram, Diplomate nostro stabilitam et confirmatam, si quis immutare, turbare, alterare quoquo modo attentarit, Excommunicationis Sententiam se noverit incursurum. Ac nihilominus omnia in contrarium attentata, irrita ac nulla esse pronunciamus.

Datum in Domo nostra Archiepiscopali Tyrnaviæ, die decima quarta Mensis Septembris. Anno Domini, Millesimo Sexcentesimo, Trigesimo sexto.

Petrus S. R. E. Presbyter Cardinalis Pazmany.
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

(L. S.) *Joannes Kinigh m. p.*

Ezen alapítólevélnek függőpecsétes eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67., fasc. 3., nr. 1.“ Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Régi másolatai *Hevenesi* (Coll. Hev. LXVII. 83.) és *Kaprinai* gyűjteményeiben (Kapr. 4° XXIX. köt., 339—341. l.), valamint a szepesi káptalan levéltárában: Scrin. 2., fasc. 5., nr. 1/1. Közölte már e szöveget *Podhracky* (P. P. élete, 84—85. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 433. l. 1. j., III. k., 251. l. 3. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 281. l. 1. j.

1060.

1636. SZEPTEMBER 14.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány a szepesi Úr Teste kápolna jövedelmeiből kétezer forintnak a szatmári jezsuita-kollégiumba való bekebelezéséről oklevelet állít ki.

Nos Petrus etc.

Stragem Religionis Catholicæ, quam hæresis attulit communiter Ungariæ universæ, potissimum vero superioribus partibus, quas Agriensis ac Varadiensis Diœceses occupant, magno animi mœrore circumspicientes, eo sollicitudinem nostram inflexímus, ut de erigendo in iis partibus Gymnasio cogitaremus, in quo tenerior Juventus, una cum literis, Catholicam Religionem hauriret. Quocirca, invocato Numinis favore, ac spe uberrimæ messis Ecclesiasticæ excitati, pro honore Dei præpotentis ac Catholicæ Ecclesiæ incremento statuimus, in Oppido Szakmár Diœcesis Varadiensis, Collegium Patribus Societatis Jesu fundare, ut ibi pro more ac instituto Patrum Scholas aperiant, Juventutem instituant ac cætera laudatissimæ Societatis ministeria in animarum salutem impendant. Cum vero nulla nobis commodior ratio fundationis hujus perficiendæ occurreret: non solum authoritate a Sacrosancta Tridentina Synodo Ordinariis locorum concessa, ac Jure Patriarchali Primatiæ nostræ, sed Sedis etiam Apostolicæ favore, de Capella Corporis Christi, certis limitationibus adhibitis, Collegio applicanda cogitavimus. Est siquidem simplex Beneficium, absque cura

animarum, in Ecclesia nostra Collegiata Scepusiensi Diœcesis Strigoniensis Capella Corporis Christi nominata. Eam ante annos complures Camera Scepusiensis (illaudato exemplo) septemdecim circiter millibus Tallerorum Magnifico Domino Ladislao Pethe de Hethes oppignorarat. Verum animadvertens dictus Dnus Pethe, bona Deo consecrata non recte a Sæcularibus possideri, Catholica pietate motus, testamento condito Capellam illam gratis in meas manus resignavit, volens, ut ex annuis Capellæ proventibus (quos et ipse notabiliter de suo auxerat) adolescentes Ungari in literis ac pietate instruerentur. Nos vero (quod Jure nostro alias facere posse videbamur) ut securius procederemus, Sanctæ Sedis Apostolicæ authoritate niti voluimus. Atque idcirco a Paulo Quinto Summo Pontifice Apostolicum consensum obtinueramus, ut prædictam Capellam ad usum erigendi loci, in quo Juventus Ungarica erudiatur, apprehendere ejusque fructus, jura, emolumenta quæcunque perpetuo retinere, locare, arendare ac in usum Juventutis instituendæ convertere possimus: Unione perpetua Capellam prædictam annectendo ac incorporando, ad usum erigendi loci, Juventutis studio destinati: Ita tamen, ut Capella prædicta debitis non fraudetur obsequiis, sed in illa, si non plures, duæ Missæ singulis hebdomadis celebrentur in perpetuum per Presbyterum Sæcularem idoneum, congrua portione ex fructibus Capellæ assignatis. Hanc igitur Capellam Corporis Christi, una cum omnibus possessionibus, Juribus, utilitatibus, ac quibusvis obventionibus, Præposituræ Scepusiensi in perpetuum incorporavimus, ea conditione ac modo, ut Collegio Patrum Societatis Jesu Szakmarini in Diœcesi Varadiensi erecto, modernus dominus Præpositus Scepusiensis et Successores ejus in perpetuum quotannis, ad Festum S. Georgii, Patribus Societatis Jesu ad Collegium simul et semel mittere ac deponere teneantur florenos Ungaricos bis mille, in bona ac usuali moneta. Quod si autem successu temporis, necessitate cogente, in alium Ungariæ Superioris Locum transferri contingeret Collegium Szakmariense, et ibi Scholæ aperirentur, in illum ipsum locum dicta duo millia per Præpositos Scepusienses assignentur. Si vero (quod Deus avertat) nec Szakmarini, nec alibi in Ungaria Superiori Scholas habere possent Patres Societatis; nihil ipsis pendere teneantur Præpositi Scepusienses, sed juxta Incorporationis Diploma ac Reversales Præpositi, illa duo millia in usum Juventutis erudiendæ convertantur. Ac nihilominus, si postmodum quovis tempore interjecto, Patres Societatis Jesu in Ungaria Superiore, ubi ubi Collegium erudiendæ Juventuti aperuerint, eidem Collegio duo illa florenorum millia per Præpositos Scepusienses modo prædicto pendantur. Quod igitur

Deus Optimus ad sui nominis gloriam feliciter vertat, pro fundatione Collegii Patrum Societatis Jesu in Oppido Szakmar, aut alio Ungariæ Superioris loco, dicta duo millia florenorum Ungaricorum, modo prædicto, ac uberius specificato in Incorporatione Capellæ ac Reversalibus Præpositi Scepusiensis Regiæque Majestatis Consensu, in perpetuum Collegio Szakmariensi, ut præfertur, applicamus, incorporamus, omni meliori via ac modo quo fieri potest, ita ut solutio duorum millium florenorum currere incipiat ad Festum S. Georgii anni proxime venturi, qui est Millesimus Sexcentesimus Trigesimus septimus.

Datum Tyrnaviæ, die decima quarta Mensis Septembris, quo Sanctæ Crucis exaltatio celebratur. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo sexto.

Petrus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ
Presbyter Cardinalis Pazmany m. p.

(L. S.) *Joannes Kinig m. ppia.*

Ezen oklevélnek pergamenre írt eredeti példánya fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár: „Acta registr. Collegii Szattmariensis" fasc. 14., nr. 3. Csak az aláírás Pázmány kezeírása; a pecsét függőviaszpecsét. Ugyanezen oklevélnek két másolata is fennmaradt ugyanott: fasc. 6., nr. 1. és fascic. 14., nr. 6. Közölte már e szöveget *Podhracky:* P. P. élete 84—85. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 433. l. 1. j.; III. k., 251. l., 3. j.

1061.

1636. SZEPTEMBER 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A magyarországi Pálosokhoz.

Megbízatván a pápa által a Pálos-rend felvigyázatával, de mivel az esztergomi érsekek különben is ősi jogon védnökei a Pálos-rendnek, megtiltja a Pálosoknak, az előljáróknak úgy, mint az alattvalóknak, hogy az eddigi provinciális: Zaycz János rendeleteinek engedelmeskedjenek, sőt, ha ő erőszakos lépésre ragadtatná magát, fogják el és tartsák az érsek intézkedéseig fogságban.

Nos Petrus miseratione divina S. Rom. Ecclesiæ Tituli Sancti Hieronimi Illiricorum Presbiter Card. Pazman, Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Archiepiscopus, ejusdemque loci Comes perpetuus, primas Regni Ungariæ, Sanctæ sedis Apostolicæ Legatus natus, summus Secretarius et Cancellarius ac Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis intimus Consiliarius. Omnibus religiosis Ordinis Sancti Pauli primi Eremitæ in Ungaria constitutis, salutem et paternam benedictionem.

Sanctissimus Dominus noster Urbanus Octavus injunxit nobis, ut Sancto huic ordini superintendamus atque nominatim attendamus, ut Pater Joannes Zaycz nihil circa religiosas personas ac loca disponat, sine expresso nostro consensu, donec Sanctitas sua alio modo Religioso huic ordini prospexerit. Quocirca cum et alioqui (sic!) de jure veteri Archiepiscopi Strigonienses ordinis Sancti Pauli, in Ungaria existentis, Protectores esse dignoscantur, omnibus ac singulis tam locorum Superioribus, quam subditis, serio injungimus, ne ullas ordinationes, mandata, visitationes dicti Patris Zaycz admittant, nisi expressam nostram commissionem ea de re viderint, nisi et Apostolicæ Sedis indignationem et pœnas a nobis infligendas incurrere velint. Quodsi autem dictus Pater Zaycz violenter aliquid attentaret, ipsum honeste arrestetis ac ad ulteriorem nostram ordinationem detineatis.

Datum Tyrnaviæ in Curia nostra Archiepiscopali die 16. mensis Septembris Anno Domini 1636.

Ezen levélnek egykorú másolata az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 22., nr. 167. alatt, más 5 levélmásolat kíséretében, VI. sz. alatt. Fenti közlés ezen esztergomi másolat után történik.

V. ö *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 254. l., 3. j.

1062.

1636. SZEPTEMBER 21. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Borgia bíbornokhoz, a Propaganda præfectusához.

Megkapta a Pálos-rendre vonatkozó utasítást. Már ezt megelőzőleg azonban szükségesnek találta Zaycz János volt provinciális ellen eljárni, eltiltva őt a magának arrogált generális vikáriusi hatalom gyakorlásától, sőt mikor ez nem használt, kénytelen volt az összes magyar pálosrendi zárdákat utasítani, hogy Zaycz rendeleteit ne foganatosítsák, az ő erőszakoskodása esetében pedig tartóztassák őt le és tartsák fogva addig, míg Rómából intézkedés nem jön. Pázmány ígéri, hogy a pápai rendelkezést pontosan végre fogja hajtani.

Eminentissimo e Rer^mo^ Signore e Padron mio Colendissimo.

Ho ricevuta la benignissima di Vostra Eminenza, et insieme gli ordini circa la Religione di S. Paolo primo Eremita di che le rendo humilissime grazie. Avanti detta ricevuta ricorsero da me questi Padri due volte, lamentandosi, che il Padre Zaics volessi governare et essercitar l'offizio di Vicario con poca sodisfazione della Religione; ond'io presi per espediente d'essortar 'esso Padre a desistere e soprasedere fintanto che di Roma venissero le determinazioni. Ma ciò non ostante doppo haver ricevuti li detti ordini sono ritornati da me li medesimi Padri con le medesime lamentazioni, aggiungendo, che detto P. Zaics

tentasse di cavar denari per forza, et havesse animo di far altri tentativi di superiorità con gran confusione e discordia; pertanto per ovviare a qualche grande disordine, che potesse nascere, ho mandato patenti a tutti li monasteri di questo Regno, che non obbedischino in cosa alcuna a detto Padre Zaics, e caso, ch'egli tentasse d'usare alcuna violenza, procurino d'arrestarlo honestamente in qualche luogo, fintanto che giunghino gli ordini che la Santità di Nostro Signore si degnerà inviare; li quali saranno esseguiti da me prontamente sicome richiede il mio debito. Supplico intanto l'Eminenza Vostra humilmente della continuazione della sua grazia, e di tenermi per suo divotissimo servitore, mentre per fine le bacio riverentemente le mani.

Di Vostra Eminenza R^ma^

Di Ternavia li 21 di Settembre 1636.

Humilissimo et obligatissimo servo

Il Cardinale Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. Il Card. P.") Pázmány P. kezeírása, fennmaradt a „Congregatio de Propaganda Fide" római levéltárában: „IV. Lettere di Germania, Svizzera, Colonia, Ungaria, Boemia e Transilvania. Anno 1636". Vol. 78., fol. III. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Lásd a fenti 1636. július 4. és szeptember 16. leveleket.

1063.

1636. SZEPTEMBER 25. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Lipót Vilmos főherczeghez (?).

A változó őszi idő nagyon megtámadta egészségét, úgy, hogy minden munkát abba kellett hagynia, a főherczegnek mégis siet szolgálatára lenni. Úgy látszik, a török betörése Erdélybe biztosan meg fog történni, de Rákóczy a pártütők miatt inkább fél. Attól is lehet félni, hogy Rákóczy Erdélyből menekülni fog és így a törököt maga után vonja Magyarországba, mert Bethlen István nem érezheti magát addig nyugton, míg Rákóczy erőnél van. A török ugyan ígéri, hogy ide nem fog betörni, de a török Rákóczynak is folyton tett ígéreteket, eskü alatt is. Jó lesz tehát vigyázni, főleg a felvidékre: német gyalogos katonaságot kell odaküldeni, el kell rendelni a felső megyék fölkelését, Sziléziából is kell hozni katonákat. Jó lesz előre megfontolás tárgyává tenni azt, mi lesz a teendő, ha a török a békét megszegi; a Thurzó-örökség miatt zúgolódó némely nemesek panaszát a kamara által meg kellene vizsgáltatni, hogy lázadássá ne fajuljon el.

Serenissime Princeps,

Domine benignissime.

Autumnalis hæc temporum mutatio senibus adversa ita me hisce præterlapsis diebus affecit, ut negotiis omnibus sepositis sanitati operam darem. Sed necdum integris sum viribus. Ut tamen Serenitati

Vestræ obsequar, dicam de præsenti statu Ungariæ, quæ veri similia judico.

Transylvanica Turcarum invasio certa videtur: eventum Deus novit. Vereor tamen, ne Princeps modernus per suosmet Turcis sit proditus. Princeps ad me scribit, Tartaros per Generalem Poloniæ profligatos esse ab eoque se assecurari, quod nullos ex Tartaris ire permittet versus Transylvaniam. Turcæ soli, tot non sunt, ut nocere Principi armato possent, nisi a suis prodatur.

Cæterum ego quidem valde dubito, ne proditus a suis sit. Et cum Princeps non sit militaris, nec in tempore tantum militem externum collegerit, quantum opus erat, vereor, ne vel victus, si confligat, vel fugiens, Transylvaniam cogatur deserere: quanquam hoc ipsum Deus aliter dirigere pro suo nutu possit.

Timeo præterea, ne si evadat ex Transylvania, hostem secum trahat in Ditiones Majestatis Suæ. Nam ipso et bonis ipsius salvis, vix sibi quietem Bethlenius promittere poterit.

Et quamvis Turca promittat pacem Ditionibus Suæ Majestatis, tamen præsenti exemplo docet, subdolis hisce promissionibus nihil credendum. Nam tot promissiones, et Juratas quidem, moderno Transylvano fecit, ut plures facere vix possit.

Itaque licet ex his cis et ultra Danubianis partibus militem Turca abduxerit, neque hic sit, quod magnopere timeatur, tamen (quod et ante suggessi) Ungariæ superiori invigilandum videtur, iis potissimum modis, quos ante datis literis suggessi. Primo. Cum Sua Majestas jam resolverit Præsidia Superioris Ungariæ Germano peditatu firmare: id exequendum. 2°. Scribendæ literæ ad Comitatus Ungariæ Superioris, de Insurrectione personali, et D^no^ Generali mittendæ, ut adhibitis Suæ Majestatis Consiliariis, si publicandæ videbuntur, publicentur. 3°. Aliquis miles ex Silesia promovendus. 4°. Cogitandum, si Turca occasionem pacis rumpendæ præbeat, quid agendum? 5°. Sparguntur voces crudæ, rebellionem quorundam Ungarorum spirantes, occasione bonorum Turzonianorum; surda aure ea transmittenda non existimo, sed per Cameram Ungaricam veritate rei cognita, serio cogitandum de futuris. Quæ tamen omnia, non dubito Serenitatem V^ram^ ab aliis clarius intellecturam, ac Majestatem Suam informaturam.[1]

Deum orans, ut Serenitatem Vestram salvam velit.

Tyrnaviæ 25. Septemb^r^. Anno 1636.

Serenitatis V^ræ^ Humillimus ac devotissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

[1] II. Ferdinánd 1636. augusztustól októberig Regensburgban időzött, a birodalmi gyűlésen.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica", 1635—1636. évi fascic., fol. 134r—135r. Csak az aláírás („H. a. d. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Hogy ezen levél Lipót Vilmos főherczeghez van intézve, az némi valószinűséggel abból volt következtethető, hogy e levél az idézett levéltári fasciculusban több más, ugyanezen főherczeghez intézett (Eszterházy Miklós és mások által) levél között van, amelyekben e főherczeget „Princeps" czímmel is illették és mindíg „Serenissimus"-nak czímezik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 187. l. 4. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 232. l. 1. j.

1064.

1636. SZEPTEMBER 30.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A tegnap ideérkezett erdélyi követ jelentette, hogy a török békeszegésének okai ezek: A hollandusok és mások a lanyha Rákóczy helyett más fejedelemtől a császár ellen nagyobb segítséget várnak. Ugyanezek elhitették a törökkel, hogy Rákóczy a császárral szövetségre lépett a török ellen és titokban háborúra is készül. Végül valaki innét Magyarországból is bíztatta őket, hogy innét a töröknek nem lesz bántódása. Rákóczy ezeknek jelentése mellett segítséget kér. Pázmány úgy látja, hogy Rákóczy Váradon fogja magát elsánczolni és a törököt ott fogja bevárni.

Augustissime Cæsar, Dne clementissime.

Heri vesperi advenit Cursor Principis Transylvaniæ, et vir Nobilis, quem ad Majestatem Vestram destinavit. Significat mihi tria incitamenta habuisse Turcam, quibus commotus, contra promissiones sæpe repetitas, arma contra ipsum movit. Prima: Quod Hollandi ac alii, cum viderent per ipsum Rakoczi non posse ex parte Ungariæ, diversionem facere contra Majestatem Vestram (sic!), diligentissime urserunt, ut alius Princeps ipsius loco ponatur. Secunda: Quod persuaserint Turcis, Rakoczium cum Majestate Vestra fœdus iniisse et bellum contra Turcas parare. Tertia: Quod ab aliquo ex his partibus assecurati sunt Turcæ, nullum ex ditionibus Mis Væ impedimentum habituros Turcas, in Transylvaniam euntes. Rogat insuper opem Mis Væ, quam tempora patiuntur.

Quantum conjicio, Varadinum se includet, locum munitum, ac recessum Turcæ ibi expectabit. Quod si fiat, et bellum trahetur, vix video, qui fieri possit, ut et ditiones Mis Væ bello non involvantur, ut proinde Ungariæ Superioris cura omnino suscipienda videatur. Servet Deus Majestatem Vestram felicissime.

Tirnaviæ 30. Septembr. 1636.

Sacratissæ Mis Væ

Humillimus et obligatiss. servus

Cardlis Pazmany.

Ezen szöveget *Jászay Pál* a bécsi cs. levéltárban talált, egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredetiről másolta le az ő, most a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában levő kéziratgyűjteményébe (Múz. Könyvtár 2164. Quart. Lat., XIV. köt., 61^{v} lapon). Az eredetinek sem Bécsben, sem Budapesten (Orsz. Levéltárban) a m. kir. kanczelláriai iratok közt nyomára nem akadtam; épen ezért fenti közlés *Jászay* nyomán történik. *Jászay* ezen signaturát idézi: „N° 25. A. 1636. Tran^{nica}“. E levelet a felzeti jegyzet szerint II. Ferdinándnak 1636. okt. 7-én Regensburgban kézbesítették. A M. Tud. Akadémia Tört. Bizottságának kéziratgyűjteményében is megvan a fenti levélszöveg másolata, de azon jelzéssel, hogy e levél eredetije (?) a Czernin grófok neuhausi levéltárában (Csehország) őriztetik; ennek alapján e levélnek kivonatát közölte is már *Óváry* (Regesták).

1065.

1636. OKTÓBER 3. *Kiadatlan.*

Utasítás Püski János esztergomi kanonok, Eszterházy Miklós nádorhoz küldött érseki megbízott részére.

Tagadásba veszi a nádornak ő ellene Jakusith György előtt kifejezett vádjait. Nem igaz először az, hogy ő a nádort az udvarnál titkos írású levélben vádolta. Az udvarral ő soha sem levelezett chiffre-ekben. A másik vádat illetőleg, ugyan helytelenítette és helyteleníti a nádor követváltását a törökkel, de erről ő maga nem írt az udvarnak, hanem inkább ő vele közölte az udvar Klobusiczkinak erre is kiterjeszkedő és a nádor letiltását kérő levelét. Tagadja azt is, hogy a Thurzók jószága ügyében ő informálta volna a királyt, vagy a királyhoz közel álló egyént. Kérdezetlenül nem szokott ő tanácsot írni, ha pedig megkérdik, nyiltan előadja véleményét. A nádornak ezzel kapcsolatos egyéb vádjai is alaptalanok, ő nem is tudott arról, hogy a nádor ellen vizsgálat indult volna. A negyedik vádat illetőleg, hogy ő a nádort erdélyi fejedelemségre való törekvéssel vádolta, kijelenti P., hogy ebben van is valami; bizonyságul hozza fel a most már elhunyt Haller szavait; maga a nádor is beismert ehhez hasonlót, t. i. hogy a lengyel királyság megszerzésére is gondolt. Az ötödik vádat illetőleg, hogy ő a nádort a Bethlen István pártolásával gyanusította, beismeri, ilyen gyanakvása volt, de azt alaposnak tartja most is. A nádor által 17 pontba szedett viszonvádpontokat is tagadásba veszi, nem is tett ő olyat, ami a magyar törvényekbe ütköznék, míg a nádor ellen ilyen vádat is tudna emelni. A nádor egész vádja abban zsugorodik össze, hogy ő (Pázmány) nem ért vele mindenben egyet, és hogy továbbá ő megírja a királynak, mi a véleménye. Ebből a jövőre sem engedhet, a nádornak sem lehet ez kárára.

3. Octobr. 1636. Püski Uram által.

Jakosith Uram discurrált előttem az Palatinus uram gyanusági vagy itileti felől, és mivel vádol ő Kegyelme engemet. Én Isten előtt azokba nem ismerem lelkem sérelmét, semmit nem törődöm az ő kegyelme gyanuságin. Legyen Isten biró benne.

Elsőben sajnálja ő kegyelme, hogy én czifrákkal[1] irtam Császár Urunknak ő kegyelme felől és azon nap, a melyen irtam, ő kegyelmének megküldték, mit irtam.

Kérem ő kegyelmét, jusson eszébe, mennyi dolgokkal vádola engem ő kegyelme Császár Urunknak Sopronban, hogy én ő felségét infor-

[1] Értsd: chiffre, olaszúl: cifra (titkos írás).

máltam errül, amarrul ő kegyelme felől. És mely kerek válasszal igazán azt felelte ő felsége, hogy soha semmit affélét én ő kegyelmérül nem irtam. Igazsággal mondom, soha sem Császár Urunknak, sem senkinek császár urunk körül valónak, teljes életemben nem irtam czifrával. Nincs is udvarnál senkivel czifrám. Én soha olyat nem irok, a mit az egész világ előtt nem mernék kimondani; mert tudva hamisat nem irok. Senkit gyalázni nem igyekezem. Ha tetszésemet megirom, Consiliárusságom kötelessége azt kivánja. Azért ne gyanokodjék (sic!) bár én reám ő kegyelme. Mert ha megkérdi, micsoda az én tetszésem akármely dologrul, ő kegyelmének egyenesen megmondom.

Másodszor. Azt itili ő kegyelme, hogy én procuráltam a császár mandátomát, hogy ő kegyelme Budára ne küldessön. Ha cselekedtem volna, bizony nem bánnám, gonosznak sem itilem, hogy azt rendelte ő felsége. Mert tudja Palatinus uram, hogy Posonba Cancellarius uram elött megmondottam, mivel dicsekedett Betlen István a portán, mutogatván az ő kegyelme levelét. És hozzá adván, hogy én sem irok immár neki, hogy szarvakat ne neveljek neki. De igazságot mondok, hogy nem emlitem, hogy arrul irtam volna ő felségének. Hanem udvartul küldötték a Klobositzky kérésének mássát, melyekben többi között kérte az Erdélyi fejedelem, hogy ő felsége Palatinus uramat fogja el efféle követségektül, mert azokkal a Török igen bátorodik az ellene való indulatra.

Azt tudja talám Palatinus uram, hogy én igen vigyázok az ő kegyelme dolgairul és azokról irogatok. De megcsalatik: mert nem hiszem, hogy három holnaptul fogva ő felségének csak egy levelemben is emlékezetet tettem volna Palatinus uramrul.

Harmadszor. A Turzók jószági dolgánál is nekem tulajdonitja Palatinus uram, hogy én informáltam ő felségét. Az igazság ez: Soha sem ő felségének, sem utánna valónak egy szót sem irtam a szegény Turzók jószágárul. Nem is voltam semmi tanácsba, nem is tudom semmi állapatját annak a jószágnak[1]. És mivel tudták, hogy én igazán általjába szóllok, soha sem Cancellarius Uram, sem Jakosith Uram, sem más senki nem jelentette a levelek dolgát is. Azért csak hiuság, valamit errül gyanakodik Palatinus Uram. Nem is szoktam én tanácsot irnya kérdetlen, mert vilescunt obtrusæ manus. Ha megkérd ő felsége,

[1] Pázmányt, úgy látszik, némileg cserben hagyta az emlékezete, mert, ugyan nem a nádorral kapcsolatban, de felemlítette a Thurzó-örökség dolgát a királynak, illetőleg Lipót főherczegnek a fenti 1636. szeptember 25. levélben. De valószínűbb az, hogy Eszterházy gyanakvása Pázmánynak szeptember 25-ike előtti, állítólagos ingerencziájára vonatkozott, és így Pázmány, azon időre vonatkozólag, valóban tagadásba vehette a felpanaszolt ingerencziát.

és Informatus leszek a dologrul, conscientiám szerint, timore, odio, amore postpositis, igazán azt irom, amit jónak itilek.

Több dolgokba is kever engem Palatinus uram, kibe semmit nem tudok. Mert soha sem láttam, sem hallottam, az ő kegyelme ellen való Inquisitióba mi vagyon. Nem is tudom annak egyéb exitussát, hanem magától hallottam Palatinus uramtul, hogy hoztak valamit ellene.

Negyedszer kárhoztat azzal Palatinus uram engem, hogy én azt itilem, hogy ő az Erdélyi fejedelemségre kivánkozik.

Igazságot irok, vagyon ebben valami. Mert Isten itilő széki előtt leszünk, ki mindenkit igazán megitil. És ki nem mondanám, ha élne, a kitül értettem. De mikor Palatinus uram a felföldre mene armata manu, az szegény Haller György[2] nagy secretum alatt (melyet meg is tartottam, mig élt) sirva mondotta, hogy őtet azért küldi, hogy disponálja az embereket, hogy ő kegyelmét válasszák fejedelemmé, de (ugy-mond) soha végbe nem viszi, mind magát, mind minket elveszt. És ugy emlitem, azt kérdém, mint van tehát, hogy a Palatinus annyira esküszik, hogy fel nem venné? Nem venné bezzeg, ugy hogy a Palatinusságot és az itt kin való jószágot elhadná, de ugy hogy ezzel eggyütt, amaz is lenne. Ennek felette igen megütköztem abban is, a mit másokkal eggyütt szájából hallottam Palatinus uramnak, hogy az Lengyel országi királyságrul is gondolkodott, mikor megholt vala a lengyel király. Ezekből hogy sine temerario judicio nem forgottak volna gondolatok elmémben, nem mondom.

Ötödször panaszolkodik ő kegyelme, hogy én azon gyanakodom, hogy Betlen Istvánnak faveált az mostani igyekezetibe. Nem tagadom, gyanakodtam, és igen sok irás kellene hozzá, ha mind felirnám, miből vettem a gyanuságot; de mind békét hagyván a többinek, a Budai Vezér a mely levelet irt ő kegyelmének, abba nyilván irja, hogy nincs ellene Palatinus uramnak ez az ő indulatja. A levél mássa nállam vagyon; de azon kivül a csausz Posonban szembe mondotta ő kegyelmének ugyanezeket, sok fő ember hallattára. És meg nem szóllitotta ő kegyelme rolla. [Közbeszúrva e mondat: Szóval declaratio: mikor Pongráczot Constantinápolyba küldé, Kufstainer mint szaggatta el az Instructiot. Mint jára Szombathelynél.] De azt Isten itilje. Bizonyos, hogy valaki a pogánynak faveál, hogy keresztyén fejedelemre menjen, és valami titkot megjelent neki, in Bulla Cœnæ excommunicáltatott. Kitül Isten oltalmazzon mindnyájunkat.

[2] Ez 1631. évben történt. Haller Györgytől megkülönböztetendők rokonai: Haller Gábor és Haller István, mindketten Brandenburgi Katalinnak, Bethlen Gábor özvegyének hívei (*Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 336. l.).

Hatodszor. Jelenti Palatinus uram Jakosith uram által, hogy tizenhét vagy mennyi punctot szedett egybe, mellyel engemet gyalázni és kisebbiteni akar. Arrul kegyelmed azt mondja,[1] hogy az Ur Istennek szent neve legyen áldott, soha olyat nem cselekedtem, a kiért csak hajam szálát is elveszessem. Hogy én Rev. Collegiummal (?) és a Pápának ő Szentségével valaha valamit az én uraim ellen correspondeáltam volna, oly igasság, mint az ő kegyelme egyéb vádolási. Nekem is van annyi hitelem, mint ő kegyelmének: sőt nagyobb; mert ő kegyelmét Sopronba is declarálta ő felsége, hogy engem olyanokkal vádolt, amibe semmi nem volt. És a mostani első, második, harmadik punctban való vádolásnál is authenticum testimoniumot hozatok ő felségétül, hogy semmi azokba nincs. Azért erre nézve törvénybe sem vennék be az ő kegyelme vádolását én ellenem. Én a Palatinus uram régi életét nem visgáltam, de ha azt kell fejtegetni, ollyakat hallottam, hogy hallomásba meg nem győz ő kegyelme. Tavaly vagy harmad éve, mikor Czobor Imre uramat megfenyegette volt Palatinus uram, hogy inquiráltat ellene, sok fő ember hallatára ollyakat mondott, minemő dolgairul inquiráltasson Palatinus uram maga ellen, hogy iszonyuság volt hallani is. Azért ő kegyelme, mint Mózes, tegye kebelébe kezét, és meglátja, ha leprát nem talál.

Egy szóval végezvén: Palatinus uramnak totaliter et omnino egyéb bántása nincs én töllem, hanem csak kettő. Első, hogy nem javallom mindenben ő kegyelme tetszését.

Másik, hogy Császár Urunknak megirom, a mit Isten és lelkem szerint helyesnek itilek. E két dolgon kivül, se nagy se kicsin semmi egyéb Controversia nincsen. Mert én ő kegyelmének semmiben sem vétek.

Ebbe pedig kérem ő kgt, ne vesse meg ilyen vén ember opinióját.

Elsőbe: nem okos emberhez való, hogy azt kivánja, hogy mindennek tessék, a mi neki tetszik. Nem is lehetséges az. Rabságnak is nagyobb volna, ha libera opinio és vox nem volna közöttünk.

Másodszor: ne bánja ő kegyelme, sőt akarja, hogy minden dolgát tudja Császár ő felsége. Hanem azon legyen, hogy olyat ne cselekedjék, a kivel urát megbántsa. Mert nem is illik, nem is bátorságos diffidentiába viszni (sic!) embernek magát az uránál.

Ha ezt cselekeszi ő kegyelme, jó ura vagyon, senki delatiójával nem kell gondolni.

[1] Ez itt kötőmód lesz („dicat“, nem „dicit“). Ezen mondatból látszik, hogy e levél Püskinek adott utasítás volt, mit mondjon a nádornak, ha hozzá érkezik.

Kívül, szintén Pázmány kezeírásával:

Püski uram által küldött irás.

Ezen levél eredeti fogalmazványa, amelyet egészen Pázmány írt meg saját-kezűleg, fennmaradt az esztergomi-prímási levéltárban: „Archivum Sæculare X., nr. 196 B." felírású dobozban. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 353. l. 2. j.

1066.

1636. OKTÓBER 5.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Rámutat a török ígéreteinek megbízhatatlanságára, mikor most már az ellenkező ígéretek daczára biztos a töröknek támadása. A király legközelebb szintén fog rendeletet kibocsátani a török veszedelem elhárítása dolgában. Mivel a török Rákóczytól előreláthatóan vereséget fog szenvedni, úgy látszik, hogy még javulni fog ezáltal a fejedelem helyzete. Kár, hogy nem szerzett idején lengyel katonaságot az érsek tanácsa szerint; a császár ugyan felkérte a münsterbergi herczeget, hogy küldjön a fejedelemnek segitséget. Nem kell félni, hanem Istenben bízni. Családját küldje a fejedelem Váradra. Ha erősnek érzi magát a támadásra, mielőtt elindul a török ellen, irjon a portának, hogy hű akar maradni a szultánhoz, de a haszonleső pasák ellen indúl, kik a szultán athnáméját semmibe sem vevén, a fejedelemre törnek. Ha azonban nem érzi magát elég erősnek a támadáshoz, az esetben sánczolja el magát a fejedelem is Váradon és tegyen erős őrségeket Jenőbe és az erdélyi főbb várakba, így majd csak elhúzza télig és időt nyer. Semmi esetre se engedje prédául Erdélyt, a kereszténységnek bástyáját, csak azért, mert valaki más szeretne vajda lenni. Róla (az érsekről) pedig higyje el, hogy a legnagyobb bűnnek tartja azt, ha valaki pogányt hoz a keresztény fejedelemre; ilyen bűnt ő nem pártolhat, az egyház is keményen sujtja ennek tetteseit.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Isten kegyelmednek kivánsága szerént való jókat adjon. Böcsüllettel vettem az kegyelmed levelét, melyet 22. Septembris Fejérvárról ir. Az kegyelmed szolgája Maurer uram, ezelőtt negyed nappal mene vissza. Ugyanakkor indula Bogárdi uram ő felsége után. Bizonyos, hogy a minemü esküvéssel a Caimecham és a Temesvári Pasa irogatott kegyelmednek, és kegyelmed is a minemü bizodalomba volt, ahhoz képest nem itilte senki, hogy ez idén immár félni kellene. De ebből megtetszik, mit kell a Töröknek hinnyi (sic!). Ő felsége vigyázni akar mindazáltal maga tartományira, és rövid nap, megirom kegyelmednek, micsoda rendelések lesznek. Most még nem tudom mindenestül. A mit tudtam, Maurertúl megizentem.

Ha a Portán való követek, és az Erdéliek nagyobb része kegyelmedet el nem hatták (minthogy errül nem is tudok semmit), bizonyos, hogy ez a Török nem árthat kegyelmednek. Sőt Erdélynek egy igen állandó jó állapotot szerez, ha a Hajdú Vitézekkel egyet értvén, visszaveri. Vajha az én vékony tetszésemet követi vala kegyelmed, és Len-

gyeleket hozat vala. De ez késő. Ő felsége is az minemű mandátomot küldött a Münsterbergi Herczegnek [1] Silesiában, hogy Dragonokat adjon kegyelmed mellé, megküldtem a mandátomát Réz Andrástul, nem tudom, ha megvitték.

Kegyelmed eszén legyen és meg ne ijedjen, mert Isten az, a ki a pogány ellen megsegiti a keresztyéneket. Asszonyomat és az úrfiakat assecurálja Váradba, noha én soha nem javallottam, hogy mind együtt legyenek, de kegyelmednek más tetszése len (sic!).[2] Ha bir a Törökkel kegyelmed, irja meg a Portára, hogy kegyelmed hiv a Portának, de ezek a Caimekan Assecuratioja ellen, proprii commodi causa jöttek, és nem ő hatalmasságára, hanem a fösvény és pinzért a Császár Athnaméját felbontóra megyen.

Ha látja kegyelmed, hogy nem bir vellek, és (kit Isten ne adjon) valakik az Erdélyiek közzül elállanának, Váradba assecurálja kegyelmed magát, Jenőbe Cornis uramat. Székelyhidat, Kővárát, Szamosujvárát, Fogarast, Dévát, Lugast erősitse meg. Majd eljő a tél, és üdő adatik mindenre. Nem [3] Básta ennihányszor kijött Erdélyből, és meg bement. Nem kell uram a keresztyénségnek ilyen szép bástyáját, mint Erdélyt, pogánynak hagyni. Nem kell arra szoktatni senkit, hogy csak beszaladjon a Törökhöz, és mindjárt vajda legyen.

Bizonnyal higyje kegyelmed, hogy soha én senkinek sem titkon sem nilván nem faveálok, valaki pogánnyal megyen keresztyén fejedelemre: mert az ilyen ember személy válogatás nélkül, Átokba és Excommunicatioba vagyon a Római Anyaszentegyháznak Bulla Cænæ domini-ba.

És ezt a mit kegyelmednek irok, és a mit Cornis uramnak is irtam, az egész világ előtt meg merem mondani. Ha értelem [4] volna, bizony azzal is (sic!) megpecsétleném.

Az Úr Isten kegyelmedet segitse és szégyenitse minden ellenségét.

Tirnaviæ 5. Octobris 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

P^pi^ Georgio Rákotzi. 1636. 5. Octobris.

[1] A sziléziai Münsterberg herczegséget 1654-ben kapták az Auersperg herczegek; addig a *Piast*-család bírta; a sziléziai Piastok csak 1675-ben haltak ki.

[2] Kétségkívül régies alakja a „lőn“ igének, mint: levelek (levelök), eszek (eszök).

[3] Első tekintetre: „nam“-nak olvasható: latin „nam“ (mert) kötőszó; de valószínűbb a „nem“ olvasás, és ez esetben a mondat kérdőmondat.

[4] Az irás bizonytalan. Olvasható: „ertelem“ vagy: „ertekem“. De talán mégis az első a helyesebb vagyis: „értelem“ olvasandó, és az esetben tollban maradt ez: (ha értelem volna) életemet adni, bizony . . .

1069.

1636. OKTÓBER 14.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Megküldi a király levelét. Értesíti a királynak a fejedelem érdekében tett intézkedéseiről: 15 ezer katona fog lejönni, de egyelőre csak 3 ezer indult el a felföld felé. Budára is íratott a király, épúgy a portára is. Pázmány a basa lassú előnyomulásából úgy látja, hogy a budai basának nincs elég katonája Erdély megvevésére. Ha pedig vereséget szenvedne, ezért a portán a budai basának és Bethlennek meggyűlik a baja. A főczél volna a basának lehetetlenné tenni az Erdélyhez való férkőzést, mert ha oda bejut, ott fog kitelelni. Ezért Tótország és Magyarország felkelését rendelte el a király.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Noha eddig mind Bogárdy uram, mind Klobucsiczky Ratisbonában érkezék, és ő Felségét mindenekrül tudósították, mindazonáltal, hogy kegyelmed eszében vegye Császár Urunk ő Felségének kegyelmedhez való atyai jóakaratját, meg akarám küldeni kegyelmednek ezt az Inclusa levelet, melyből eszébe veheti kegyelmed, mely igen kivántatik, hogy kegyelmed ő Felségét gyakorta tudósitsa állapatjárúl.

Ő Felsége azt reménli, hogy kegyelmed magát el nem felejti, az mostani állapatban, Ő Felsége is minden jó akaratját ajánlja kegyelmednek. Elégséges hadakat is rendelt Ő Felsége, noha azoknak egy része hajón jő alá a Dunán. Több tizenöt ezer embernél, akit Ő Felsége rendelt, de legelő (sic!) most mindjárt három ezer embert indítanak a Fel Föld felé. Ezeket nekem a Bellicum Consilium jelenti.

Mind a Budai Vezérnek keményen irt Gróf Schlik uram, a Portán való Residensnek is bőségesen irtak.

Mivel az állapat naponként változik, én az oda való dolgokról, két dolognál többet most nem mondok. Először azt itilem, hogy a Budai Vezérnek nincs annyi népe, hogy birhasson Erdéllyel, mert ha elégséges ereje volna, nem hiszem, hogy ennyi ceremoniával és üdő vontatással járna, kiváltképen a téli üdő rajta levén, hanem ha másonnan várna valami derék erőt. Másodszor, ha kegyelmed azzal a Törökkel bir és megverheti, bizonyos dolog, hogy mind a Budai Vezérnek s mind Betthlen Istvánnak gonoszul leszen dolga, mert ő reájok vetik a vétket, és e télen kegyelmed megbékéllik a Portával. Ugy tetszik, bizonyosnak itilem, hogy ha most a Török Erdélyben férkezhetik (kit Isten ne adjon), ott telel, kire Isten ne segitse. Parancsolatokat küldött Ő Felsége, hogy mind (sic!) Toót ország, egestlen

(sic!)[1] Magyarország fölüljön, hogy a Töröknek álnokságát meggátolják.

Minap kegyelmednek irt levelemet Kornis uram levelébe csinálván, Homonnay uramnak küldöttem, akarnám, ha megvitték volna.

Ezt is az Ő Felsége levelét Homonnay uramnak küldöttem, kegyelmedet igen kérem, adja értésemre, mikor megviszik kegyelmednek.

És ezzel Isten kegyelmednek minden jókat adjon.

Posonii 14. Octobris Anno 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül, Pázmány kezeírásával:

Illustrissimo Domino Principi Transylvaniæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kegy. szer. szolg. C. P.") és a külső címsor Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 192. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.:* Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 153—154 l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 189. l. 3. j.; P. P. élete (Tört. Életr.), 234. l. 2. j.

1070.

1636. OKTÓBER 16.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Utal október 14-iki levelének tartalmára (nyilván attól tartva, hogy az elkallódhatott vagy még a fejedelemhez nem érkezhetett). Hogy tisztán lássa a fejedelem a királynak jóindulatát ő irányában, bizalmasan megküldi neki másolatát azon levélnek, melyet a király Erdélyt illetőleg intézett Homonnay kassai főkapitányhoz. Homonnaytól ne vegyen fel könnyen valamit, ő jóindulatú, de még fiatal. A király ráírt a városokra, hogy Rákóczynak engedjék meg a karabélyosok toborzását.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Szolgálatom ajánlása után, kívánok Istentül kegyelmednek minden jókat.

Harmad napja, hogy irtam kegyelmednek, és az ő Felsége levelét is includáltam, melyet kegyelmednek irt Császár Urunk. E mellett, a német

[1] Hihetőleg latinos írása (*s* betü *sz* helyett) az „egészlen" (egeszlen) szónak, amely annyit jelent, mint az „egész" szó, csak emfatikusabban fejezi ki a teljesség fogalmát; néha így is: „egészlen egész" (Kom. Csipkés Gy., Keresszegi H. István stb. irataiban). Magyar Nyelvtörténeti Szótár (Budapest, 1890.), k., 565. has.

hadak meginditásárúl a mit az Bellicum Consilium énnekem irt, azt is megjelentettem kegyelmednek. És miképpen ő Felsége, mind Tooth Országba, s mind Magyar Országba insurrectiot hirdetett, hogy a Török indulatjára vigyázzunk. Azt az levelet Homonnay János uramnak küldöttem, és kértem ő kegyelmét, hogy késedelem nélkül Váradda[1] (sic!) iktassa.

Az estve Ratisbonából megérkezvén Bogády (sic!) uram, ő Felségétűl kegyelmednek szóló levelet hozott, melyet ő Felsége kezemhez küldvén, parancsolta kegyelmesen, hogy kegyelmedet informáljam az ordinantiákrúl, melyeket ő Felsége tett az kegyelmed kivánsági szerént. És jóllehet azt reménlem, hogy Klobucsicsky uram által más resolutiók is jőnek, az kegyelmed kivánsági szerént, mindazáltal, hogy a német hadakrúl semmit ne szóljak, mivel, a mint mondám, a mit azokrúl a Bellicum Consilium jelentett, kegyelmednek a más levelemben irtam, kegyelmednek nagy confidenter im megküldöttem copiáját annak, a mit ő Felsége Cassai General uramnak irt, mert sem jobban, sem nyilvábban nem értheti kegyelmed az ő Felsége kegyelmességét és kegyelmedhez való jóakaratját, mint abból a copiából. Csak hogy kérem kegyelmedet, ne jelentse másoknak, hogy a copiát megküldöttem, noha én ezt Császár Urunknak megirom,[2] de talám nem jó volna, hogy Homonnay uram tudná. Én is irtam igen diligenter Homonnay uramnak, hogy kegyelmeddel jó correspondentiában legyen. Kegyelmedet is kérem, távoztasson minden offensiókat, és ha szinte az iffjuságnak állapatjából valamit olyat cselekednék Homonnay uram, ne tulajdonétsa kegyelmed gonosz akaratnak, hanem iffjuságnak.

Bogárdy uram elviszi az ő Felsége parancsolatit az Városokra, hogy kegyelmed muscatérosokat fogadhasson.

A Homonnay uramnak szóló levelet is azért adtam Bogárdy uramnak, hogy a kegyelmed emberi adják meg, és bizonyos legyen, hogy kezéhez jutott. Klobucsicsky uramtul többet irok kegyelmednek. Kivánván e mellett, hogy az Ur Isten kegyelmedet segétse és oltalmazza minden gonosz akaróinak igyekezeti ellen.

Posonii 16. Octobris. A° 1636.

Ill^mæ D^nis V^æ

Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, Pázmány kezeirásával:

Illmo D^no Principi Transylvaniæ.

[1] Talán „Váraddá" (= Váradra?).

[2] Ezt valóban megírta Pázmány az ő alábbi, II. Ferdinándhoz írt, október 16-iki levelében.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Ill. D. V. Amicus ad s. p. C. P.") és a külső czímirat Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 193. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 155—156. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 189. l. 3. j.

1071.

1636. OKTÓBER 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Regensburgban időző királytól kapott levelet Homonnay útján betekintés végett megküldötte Rákóczynak. Közli az e napon a fejedelemhez írt levelében foglaltakat a királlyal is. E zavaros időkben jó lesz késlekedni a szatmári jezsuita kollégium felállításával; alkalmas időben a kassai főkapitány rávehetné a szatmáriakat, hogy az építéshez tág térséget adjanak. Most ez nem időszerű; úgyis közszájon a rágalom, hogy a pápisták a törökkel szövetkeztek az erdélyi fejedelem és a felvidéki reformátusok ellen. A fejedelem és a török basa közti ütközetet a közeli napokra lehet várni.

Augustissime Cæsar, D^ne^ Clementiss^e^.

Majestatis V^æ^ literas benignissimas, et per D^m^ Csaki, et per Transylvaniæ Principis Nuncium missas, accepi, una cum annexis.

Et licet in tanta Turcici et Transylvanici exercitus inter se vicinitate, vix putem fieri posse, ut non aliquis conflictus interim fiat, donec literæ perferantur: cum imminens hyems Campestribus moris spatium non concedat. Ideoque dubius hæsi aliquantum, an literæ aliquantisper detinendæ forent. Tamen, ne mora detrimentum adferat, expediens judicavi, mittere literas.

Itaque per D^m^ Csakium missas, ad D^m^ Generalem Cassoviensem direxi, adjunctis Copiis quoque literarum Principis, ut sua D^o^ judicet, an mitti illæ literæ possint Principi. Et si poterunt, rogavi, ut confestim Varadinum expediat, eo solum fine (quod et meis ad Principem scriptis literis declaravi), ut sciat Princeps, quam paterno affectu Majestas V^a^ sollicita est de ipso.

Heri advenit Familiaris Principis, cum literis ad Principem et D^m^ Generalem ac Civitates: eas quoque literas adjunctis meis transmisi per hunc eundem Principis Cursorem. Ac informavi Principem de benignissimis ordinationibus Mis V^æ^, quas ad D. Generalem direxit: et tam Principem, quam D. Generalem monui ac rogavi, ut inter se bene correspondeant.

In hac rerum turbatione caute et lente progrediendum judicavi in negotio Szakmariensi: itaque D° Generali confidenter aperui intentionem de Collegio fundando Szakmarini. Literas Mis V^æ ad D. Melich scriptas, una cum Copiis, D^no Generali misi. Rogavi, ut quando tempus opportunum videatur, leni suasione et rationum pondere inducat homines, ut velint ipsimet ad (sic!) locum ampliorem extra Arcem concedere. Caveat vero, ne quid violenter et cum animorum exasperatione fiat. Alia tempora erant, dum ego M^tti V^a scripseram de Szakmariensi negotio. Nam tunc nec Haidones nec Comitatus tumultuose insurrexerunt. Nec vulgo increbuerat (quod nunc palam calumniantur), Papistas cum Turcis conspirasse in exitium Transylvani et ipsorum. Ex parte altera, Turca quoque appropinquat Transylvaniæ: conflictus unus rerum exitum ostendet.

Hæc M^tti V^æ humillime suggerenda judicavi. Multa alia omitto, licet me nonnihil præmant (sic!), quia nolo M^tti V^æ in tanta publicarum molestiarum mole vel minimam molestiam creare, privatarum injuriarum mearum commemoratione. Sed Deum oro, ut M^m V^m felicitate omni augeat.

Posonii 16. Octobris 1636.

Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Történeti Emlékek" B/11. (1631—1640.), fascic. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 188. l. 4. j.

1072.

1636. OKTÓBER 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti Regensburgba a királynak, hogy Kornistól arról értesült, hogy Rákóczynak egy előretolt hadosztályát a budai basa (Szalontánál) megverte. Félni lehet a török pusztító hadjáratától, amely Erdélyből a Hajduságba és a magyar megyékre is átcsaphat. Érdemes a megfontolásra most az, nem kellene-e, míg a fejedelem magát Váradon elsánczolja, német katonaságot küldeni segítségére, azon szín alatt, hogy azok Rákóczy zsoldosai. Az erdélyiek nem értenek a várak védelméhez.

Augustissime Cæsar, D^ne benignissime.

Nescio, quid sinistri animus meus præsagiebat, dum hesterna die M^tti V^æ scriberem. Hodie supervenerunt literæ, quibus inclusæ sunt copiæ literarum D^ni Cornis ad amicum scriptarum: ex quibus constat, partem exercitus, quem Princeps Rakoczius præmiserat, cæsam esse a Turca, prout ex Copia annexa M^as V^a cognoscet.

Non est dubium, quin populationibus ac stragibus omnia complebit Turca. Et licet Varadino potiri non possit, tamen nescio, an non relicto Varadino recta Transylvaniam petet. Et si eam occupare poterit, quod Deus nolit, an non Haidones ditionum Mis V^æ invadet, ac simul Comitatus. Nam propheta non sum: periculum tamen non deest. Sed neque illud caret deliberatione, quid agendum sit, si Princeps se Varadinum includat, amissa Transylvania. An regale illud fortalitium milite Germano, quasi per Principem conducto, non sit defendendum. Ego enim in tota ditione Transylvanica vix puto esse, qui defensiones fortalitiorum instruere sciat. Hæc aliaque pericula in incendio proximæ domus M^as V^a pro sua sapientia considerabit. Cui a Deo felicitatem omnem precor.

Posonii 17. Octobris 1636.

Sacratissimæ Mis V^æ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" B/11. (1631—1640. évi) fascic. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 189. l. 1. j.

1073.

1636. OKTÓBER 19. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A 2—3 nap előtt Rákóczy szalontai vereségéről szóló híreket megnyugtatóan helyreigazítja a fejedelemnek Váradról küldött levele, melyet megküld az uralkodónak. Valamely szenvedőleges módon jó volna segítséget nyujtani a fejedelemnek, annál is inkább, mert a törökhöz is csapatonként és zászlósan vonulnak az emberek Magyarországból.

Augustissime Cæsar,
Domine clementissime.

De conflictu Transylvanorum cum Turcis multa et satis periculosa sparsa fuere ante duos tresve dies. Cæterum heri accepi literas Principis Transylvaniæ, propria ipsius manu exaratas Varadini, quarum copiam Majestati Vestræ transmitto, non solum, ut Majestas V^ra fundamentaliter intelligat statum rerum, verum etiam, ut pro sua sapientia dispiciat, utrum, quantum sine læsione Turcicæ pacis fieri potest, Transylvanus juvari non debeat per conniventiam, cum alias notorium sit ex Ditionibus Majestatis V^ræ integras turmas (quod nunquam alias in Ungaria auditum est) erectis Vexillis ad Turcica Castra profectas esse.

Vestra Majestas pro sua sapientia, quod optimum videbitur, faciat. Ego Deum oro, ut consilia Majestatis Vrae in bonum Christianitatis dirigat; ac Mattem Vram felicissime tueatur.

Posonii 19. Octobr. 1636.

Sacrmae Mattis Vrae Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár „Turcica Transylvanica", 1636. évi 32. sz. és fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 189. l.

1074.

1636. OKTÓBER 20. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Megköszöni a tudósítást. Rákóczy győzelméről tegnapelőtt magától a fejedelemtől kapott levéli értesítést. Emlékezetes dolog ez, hogy német segítség nélkül a magyarság győzelmet aratott a török felett.

Spectabilis ac Magnifice Domine Amice, et Compater observandissime. Istentől kegyelmednek minden jókat kivánok.

Az kegyelmed levelét nagy szeretettel és böcsüllettel vettem. És hogy kegyelmed az oda alá való nyereségrül tudósit, felette igen jó néven veszem kegyelmedtül. Tegnapelőtt estve vettem az Erdéli fejedelemnek levelét, melybe ő kegyelme maga kezével irja azt az nyereséget, mellyet Isten ő szent felsége az keresztyéneknek adott. Im kegyelmednek szórúl szóra megküldöttem. Bizony dolog, nem emlitem (sic!) az keresztyénségben, hogy ily kevés számú Magyarság, nem levén német had vélek, illyen nagy szerencséssen járt volna. Hálákat kell adnunk Istennek, hogy azt az felfualkodott (sic!) kevély Pogánságot igy megszégyenitette.

Ha kegyelmednek más hirei lesznek, kegyelmedet kérem, adja értésemre.

Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben.

Posonii 20. Octobris Anno 1636.

Splis ac Magcae D. Vrae Amicus et Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magco dno Comiti, Stephano Palffy de Erdeöd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsar.

Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, nec non partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali Capitaneo etc. Dno Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. et Comp. a. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 30. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 391. l. 3. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 234. l. 1. j.

1075.

1636. (?)[1] OKTÓBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Köszöni a híreket. Tegnapelőtti levele óta nem vett újabb híreket; ha lesznek, meg fogja küldeni.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes.

Az Úr Isten kegyelmedet mint szerelmes Komám Uramat áldja meg minden kivánta jókkal. Az kegyelmed levelét meghozák. Kegyelmedtül jó néven vettük, hogy kegyelmed az oda való hirekről és állapatokrúl tudósit, szeretettel kérvén kegyelmedet, hogy ennek utánna is, ha mi oly hirei lesznek kegyelmednek, tudósitson.

Tegnaptúl fogva semmi hireink nem érkeztenek, a kiket megirhatnánk kegyelmednek.[2] Ha mi oly hireink érkeznek, el nem mulatjuk, kegyelmednek megirjuk. Tartsa Isten kegyelmedet jó egésségben.

Selliæ 22. Octobris 1636.

Spectabilis ag Magcæ D. Væ Amicus et Compater addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magco dno Comiti, Stephano Pálffy de Erdeöd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. Dno Amico et Compatri observandissimo.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I, lad. V., fasc. 6. fr. 19. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Az írás után ítélve, lehetne 1635 is, de kevésbbé valószínűen; bár a Pálffy-levéltárban is ezen évet írta rá a levéltár rendezője.

[2] Ezen szavakból igen valőszínű az, hogy e levél 1636-ból való, mert Pálffy Istvánhoz Pázmány valóban levelet írt 1636. okt. 20-ikáról is, de nem írt hozzá egyet sem (tudtunkkal) 1635. októberben.

1076.

1636. OKTÓBER 26.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A király Regensburgból azon határozatot küldötte alá Klobusiczkyval, hogy a király megengedi négy főembernek titokban Rákóczy szolgálatába való átlépését, Bakosnak azonban nem, mert ő Füleken vicekapitány. A megyékhez pedig parancs ment, hogy Bethlen Péter követeit, leveleit fogják el, katonát fogadni pedig ne engedjék. Homonnay kassai főkapitány nézze el azt, ha a hajdúk a fejedelemhez csatlakoznának. A szalontai csatáról szóló kedvező hír vétele után a konstantinápolyi császári követhez utasítás ment, hogy előterjesztéseket tegyen a portánál a budai basa megbüntetésére, a béke megszegése miatt. Rákóczynak Váradról való elvonulásához szerencsét kíván. Nyilt összeütközéstől óvakodjék; a török a tél miatt úgy sem tarthatja magát soká, legföljebb Karánsebes kirabolásától lehet tartani. Híre van, hogy a havaselvi vajdát a török kiverte és az most Erdélybe menekült. Mindenről gyors tudósítást kér, hogy idejében lehessen lépéseket tenni.

Illustrissime Princeps Domine Amice observandissime.

Szolgálatom ajánlása után. Kívánok Istentől kegyelmednek minden jókat.

Tudom, eddig megvitték kegyelmednek a Bogárdy Uram követségének Resolutioit, melyekből kegyelmed megértette az ő Felsége kegyelmes dispositioit az kegyelmed kívánságira. Az után Bornemisza János Uramnak dirigáltam az levelet, melybe választ irtam az kegyelmed 10. Octobris Váradról irt levelére. Tegnapelőtt hozák az kegyelmed levelét, melyet 14. Octobris Tulkáról irt kegyelmed. Azonközben ma érkezék ide Klobucsicsky Uram Ratisbonából és ő Felségétől Resolutiokat hozott az kegyelmed kívánságira.

Először, noha Bakos Gábort, Füleki Vice Capitán levén, el nem bocsáthatja ő Felsége a szolgálatból, de a többit a főemberek közül, akiket kegyelmed kivánt, ugy mint Balássy Andrást, Khun Lászlót, Soós Istvánt, Darholcz Ferenczet megengedte, hogy sine rumoribus et strepitu az kegyelmed szolgálatjára mehessenek. És az mely levelet ő Felsége nekem küldött, assecurálja ő kegyelmeket, hogy ezzel ő Felségét meg nem bántják, ha az kegyelmed szolgálatjára mennek.

Másodszor, az Szakmár, Berek (sic!), Zemplin, Szabos (sic!) vármegyének ő Felsége parancsolt, hogy ha Betthlen Péter az Török pártra követeket vagy leveleket küldene, mindenütt fogják, ha pedig népet gyüjtene, semmi uttal meg ne engedjék.

Harmadszor, Homonnay uramnak ő Felsége erős parancsolatot irt, hogy Betthlen Péterre vigyázzon, hadat semmi uttal ne engedjen neki fogadni; senki az ő Felsége részéről kegyelmednek semmi akadékot vagy ártalmat ne tegyen. És noha a Török békeség ellen nyilván cselekedni nem akar ő Felsége, de azért Homonnay uram is dissimulanter viselje magát a Hajdúk indulatiban a Török ellen, ő Felsége akaratja.

Utolszor, confidenter jelentem kegyelmednek, hogy noha még akkor, mikor Klobuticzky (sic!) uram Ratisbonában volt, Császár Urunk nem tudta a Szalontánál való harcznak állapatját, de mivel Bécsbe Leopold Herceg Urunknak idejében tudtára esett az én levelemből;[1] és szinte akkor expediáltatott az ő Felsége Curiera (sic!) Constantinápolyban; in bona forma, és igen efficaciter megvagyon hagyva a császár ő Felsége Residensinek, hogy exaggerálja, mely nagy okot ád a Budai Vezér a békeség felbontására etc.

Kegyelmed mindezekből megtapasztalhatja, mely nagy igazsággal és jó akarattal vagyon ő Felsége kegyelmedhez; kiért bizony igen méltó kegyelmednek is, hálaadó jó akarattal lenni.

Az kegyelmed Váradról való indulását, hogy Isten ő szent Felsége szerencséltesse, igen kivánom. De tagadhatatlan, azt igen kivánnám, ha a conflictust kegyelmed elkerülné. Mert a tél előttünk levén, lehetetlen, hogy a Török táborba maradhasson. Nagy dolog lészen, ha a szegény Karán Szebesieket el nem rábolja (sic!) a pogánság, kire Isten ne segítse.

Ide oly hir foly, hogy a Havaseli Vajdát kiverte volna immár a Török, és Erdélybe szaladott volna.

Kegyelmedet igen kérem, mind jót, gonoszt, a mint vagyon, megirja; mert bizonyosan higyje kegyelmed, hogy itt fenn is sok gondolkodást szerez az Erdélyi állapat. Mivel ha Erdély elveszne (kit Isten ne adjon), bizony másoknak is jutna a nyavalyába. És az előtt is, ha annyira nem hiszünk vala a Cajmékán és Temesvári Bassa esküvésének, talám most jobban volnánk.

Kérem az Úr Istent, hogy kegyelmednek minden jókat adjon.

Posonii 26. Octobris. Anno 1636.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

Ppi Georgio Rákotzi, 1636. 26. Octobris.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad serv. p. C. P.“) és néhány helyreigazító és toldott szó képezi Pázmány saját kezeírását, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjt. 198. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.), 157—159. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 189. l. 3—4. j.

[1] Ezen levelet *Fraknói* (P. P. és kora, III. k., 189. l. 1. j.) a prímási világi levéltár után idézi 1907-ben e levélnek az említett levéltárban nem akadtunk nyomára.

1077.

1636. OKTÓBER 26.

Töredék Pázmánynak Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez e napon írt leveléből.

Halála közeledését érzi. Félve attól, hogy végakarati intézkedéseit nem fogják mindenben híven végrehajtani, bizonyos összeget még most, halála előtt akarna adományképen a Pázmáneumnak („donatio mortis causa") átadni azon czélra, hogy ez összegen ingatlanok vétessenek a növendékek létszámának kívánatos emelésével járó költségek biztosítására.

Mors est, mi Pater, mirabile monstrum, quod homini, quem semel extendit, non dat recolligendi se potestatem. Adverto manifeste vires corporis mei sensim minui, et certus sum, post obitum meum non omnia juxta dispositionem a me jam alias factam expedienda. Constitui proinde, dum adhuc in vivis sum, certam aliquam pecuniæ — R. V^ræ eam non indico — summam alumnatui meo Viennensi, causa donationis mortis per R. V^tram eo fine transcribere, ut bona aliqua stabilia pro Alumnatu illo meo post mortem meam emantur, et auctis annuis Fundationis proventibus major numerus juvenum ad curam animarum suo tempore in Ungaria suscipiendam idoneorum in eo sustentetur.

Ezen levélrészletet forrásának megnevezése nélkül közölte *Rimely*, Hist. Coll. Pazm. 34—35. l.; magyar fordítását pedig (Rimelyre hivatkozva) *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 215. l.[1] Fenti közlés szintén *Rimely* nyomán történik.

1078.

1636. OKTÓBER 28.

Pázmány által egy pénzes vasládába tett jegyzék.

Christe Jesu † pro te:

Anno 1636, cum die 28. Octobr., in festo Simonis et Judæ, donatione causa mortis, Collegio Viennensi Pazmaniano hanc cistam consignavi per manus Patris Joannis Hmira Regentis dicti Collegii, hæc in illa cista continebantur.

In minore cistula ferrea interiore, duo sacci, in quovis aureorum novorum Körmöcziensium quinque millia. In toto Decem millia Aureorum.

In reliqua cista Decem sacci, in quolibet mille Talleri imperiales. In toto: Decem millia Tallerorum.

Petrus Cardlis Pazmany manu[2] pr.

[1] *Fraknói* (i. h.) írja, hogy a fenti levél vétele után Hmira regens Pozsonyba sietett, ahol már az alábbi 1636. okt. 28. „donatio mortis causa" okmányának aláíróiként szereplő egyházi és világi főurak egybegyűlve voltak.

[2] A „manu" szó ki van írva, a „propria" rövidítve, maga Pázmány által.

Kivül:

Summa pecuniæ, quæ in prima consignatione hac cista ferrea viridi continetur.

Ezen iratnak Pázmány által a bécsi jézustársasági professus-házban deponált vasládába tett eredeti példánya[1], amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pázmáneum okmánytárában; a négyoldalas ív első belső oldalán van a belső írás, míg negyedik baloldali felzetoldalán a hátirat. Másolata fennmaradt: Collectio Heven., LXVII. 74.

Közölte már e szöveget: *Rimely:* Hist. Coll. Pazm., 38. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 215. l.; *Rimely,* id. mű 40. l.

1079.

1636. OKTÓBER 28.

POZSONY.

Pázmány által tett „donatio mortis causa" a bécsi jezsuita professus-házban elhelyezett pénzes ládáról.

Ego Petrus Sanctæ Rom. Ecclesiæ Pr^btr^ Cardinalis Pazmany, Archieps Strigonien. etc.

Siquidem Collegium Pazmanianum Viennæ, sub Cura Patrum Societ^tis^ Jesu per nos erectum, velut jugiter manantem bonorum Sacerdotum fontem, augere et ornare semper in optatis habuimus: eo solo et unico fine præ oculis habito, ut ad Dei gloriam et Sanctæ Fidei Catholicæ incrementum succrescerent Hungariæ, Sacerdotes idonei, quorum doctrina ac piet^te^ timor et amor æternæ Bonitatis in animis hominum augeretur. Idcirco notabilem paratæ pecuniæ summam, in unam cistam ferream, viridi colore a foris tinctam, conjecimus. Eam vero cistam, cum omni pecunia de facto in ea contenta, atque etiam in posterum per nos in eandem cistam reponenda Donatione causa mortis, per R^ndum^ P^rem^ Joannem Hmira, tamquam Regentem Collegii Pazmaniani, per manus tradimus eidem Collegio. Retentis tamen apud nos clavibus Cistæ. Volentes, ut dicta Cista in archivo Domus Professæ Societ^tis^ Jesu Viennensis deponatur.

Quamobrem si necessitas aliqua Nos non coëgerit, ut pecunias in ea Cista habitas, vita durante, in toto vel in parte consumamus; omnis

[1] Lásd Pázmány 1636. október 28. végakarati intézkedését a vasláda pénztartalmáról.

pecunia in ea Cista reperta, Collegii Pazmaniani sit. Ea tamen conditione, et non aliter, ut sub quovis prætextu, in nullum alium usum dicta pecunia insumatur: sed Bona stabilia fructifera pro Collegio Pazmaniano coëmantur; eaque in perpetuum eidem Collegio incorporentur; ac ex Bonorum hujusmodi proventibus, majori numero Clerici Hungariæ deservientes alantur. Super quo conscientias eorum oneramus, qui Collegii prædicti curam habebunt.

Volumus autem, ut post obitum nostrum claves ejusdem Cistæ unus ex nostris Testamentariis Dominis Viennam deferat: et in præsentia Pr^is^ superioris Domus professæ Viennensis Societ^tis^ Jesu, aliis gravibus Patribus adstantibus, Cista aperiatur; et pecunia juxta Signaturam, quam in cista invenient, Collegio Pazmaniano integre assignetur: ut hac ratione, cognita summa Pecuniæ, constare possit, qualia Bona stabilia coëmi possint.

Nam volumus, ut Domini Testamentarii nostri, imo etiam Archi-Episcopus Strigoniensis, vel Sede vacante Capitulum Strigoniense, efficaciter procurent, ut tota Pecunia, in dicta cista existens, ad Bonorum emptionem utiliter insumatur; ac pro quantitate redituum auctorum numerus etiam Alumnorum multiplicetur.

In horum omnium fidem ac firmitatem, Donationem hanc in forma patenti, præsentibus testibus infrascriptis, ad hoc specialiter vocatis, manus nostræ subscriptione ac Sigilli annularis impressione roboravimus.

Posonii 28. Octobris Anno 1636.

Petrus S. R. E. Cardlis Pazmany,
Archi-Ep. Strig. m. p.

(L. S.)

Georgius Jakosith m. p.

Thomas Bielavius m. p.
Canonicus Posoniensis.

Blasius Szentkereszty m. p.
C. et C. Eccliæ Posoniensis.

Daniel Esterhazy m. p.

Emericus Bercsény m. p.

Paulus Kallay de Nagy Kallo m. p.

Georgius Kürlössy m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az első aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pázmáneum okmánytárában; egy másik eredeti példány Esztergomban: a káptalani magánlevéltárban: Lad. 67., fasc. 2. Fenti közlés a pázmáneumi eredeti példány után történik. Közölték már e szöveget: *Podhracky* (P. P. élete 47. l.) és *Rimely* (Hist. Coll. Pazm. 39. l.).

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 215. l.

1080.

1636. OKTÓBER 30.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhèz.

A király elrendelte német katonaság bevonulását Rákóczy megsegítése czéljából, de egyelőre jó volna, ha a fejedelem a Hajdukat rábírná, hogy siessenek ők már most, tél idejében, a fejedelem segítségére, mert különben a már közelükben levő „török tűz őket is megpörköli". A király a Hajdúk fegyverre szólítása ellen nem fog kifogást tenni. A török különben is hihetőleg elvonul a harczmezőről, ha Rákóczy nem hagyja döntő ütközetre jutni a dolgot. Itten Rákóczy és Bethlen István közt készülő egyezségnek (a fejedelemség átengedéséről) híre jár, de ő (Pázmány) nem hiszi azt el.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Isten kegyelmedet minden kivánta jókkal megáldja.

Az mely levelet kegyelmed nekem irt 10. præsentis, Tulkárúl 14. és Jenőből 18., hivséggel megküldötte Cassárul Bornemisza János uram. A két első levélre kegyelmednek Bogárdy uramtúl és Klobuticzkytúl bőséges választ irtam, és az ő Felsége kegyelmes resolutióit is megküldöttem kegyelmednek; melyekkel elhittem, kegyelmed is contentus lészen. Ő Felsége mind ennyi distractióiban is feles német hadakat rendelt Magyar Országba, de mivel mindazok, a télnek benlétele miatt, késedelmesek, mind adománnyal s mind igérettel, szép szóval és követségekkel, a Hajduságot kellene kegyelmednek szorgalmaztatni, hogy olyan szép hazának romlását, pusztitását ne néznék hivolkodva (sic!), mert ha az szomszéd háznak lángját nem oltják, bizony a Török tűz őköt (sic!) is megpörköli. Azok bezzeg leghamarébb és hasznosbban szolgálhatnának. Nem is lészen innen akadékjok, csak magok ne legyenek kedvetlenek. Mint kegyelmed megérthette eddig, az ő Felsége resolutióiból. Ha kegyelmed a Törökkel való harczot vontathatja, azt hiszem, ő sem marad sokáig a mezőbe, jelesben eszében vevén, hogy az Zöld Ficar (sic!)[1] biztatási megcsalták. Ide nagy hire futamodott vala, hogy kegyelmed Betthlen Istvánnal Tractába indult és azzal ajánlotta magát, hogy ha Ecsedet és Váradot kegyelmednek adja, az Erdélyi fejedelemséget neki resignálja kegyelmed. De én ebben semmit nem hittem, minthogy kegyelmed semmit nem irt felőle.

[1] Talán a fiatal Bethlen Péter értendő, aki az 1636. évi, Rákóczy és a török közt megindúlt háborúnak okozója volt. A „Nyelvtörténeti Szótár" „ficzar" szót nem ismer, csak „ficzkó"-t, pedig a „ficzar" szó a „ficzkó" szó egy különleges alakjának látszik.

Most egyebet nem irhatok kegyelmednek, hanem elvárom, az Császár ő felsége resolutióira mit mond kegyelmed.

Ezzel Isten áldása legyen kegyelmeden.

Posonii, 30. Octobris 1636.

Illmæ D. Væ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

1636. 30. Octobris. Ppi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad serv. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjtem. 199. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány, 160—161. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 189. l. 3. j.

1081.

1636. NOVEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Ha a férfiágában magvaszakadt Thurzó-családnak javai a királyra szállanának, kéri, ne engedje a király eretnek kezére jutni e javakat eladás útján, mert ezzel a király az azon lakó, az esztergomi egyházmegyéhez tartozó lelkeket adná el. Alaptalannak mondja továbbá azon állítást, mintha a királynak a koronára visszaszálló javakat ismét újból eladományozni kellene; az ország törvényei igenis megengedik, hogy az ilyen javakat a király mint koronajavakat megtarthassa, ezt ajánlja tehát a Thurzó-javakra nézve is. Az ezen javakra igényt támasztó rokonok keresetét hagyja csak a király a törvény rendes útjára; óva int az örökség-követelők elleni karhatalom alkalmazásától, mert ez a közelebbi országgyűlésen zavarokat támaszthatna. A bíróság ítélete alapján a király birtoklása nyerni fog biztosságban, másrészt azonban veszélyes dolog volna a feleket, ha netán döntő bizonyítékaik volnának, elütni követelésük bizonyításának lehetőségétől és így folytatni a megkezdett birtoklást. Csáky István fölterjesztését, melyben az ellene emelt alaptalan vádak ellen védekezik, a király jóindulatába ajánlja.

Augustissime Cæsar, Domine benignissime.

In negotio Bonorum familiæ Turzó, quæ defecit in semine masculino, nihil ego in diem hunc Majestati Vestræ scripsi. Nunc vero bona venia Majestatis Vræ, tria mihi necessario suggerenda video. Primum. Quod si jure ad Majestatem Vram devoluta esse bona illa compertum fuerit, obnixe per Deum ipsum rogo Majestatem Vram, ne ulli hæretico homini Bona illa, vel eorum partem, vendi patiatur. Nam ut sunt hodie res Ungaricæ, cum tam ampla libertatis Religionis concessione, nihil aliud est hæreticis bona vendere, quam animas quoque damnationi addicere. Cum igitur bona omnia Turzoniana in mea Diœcesi contineantur, nihil dubito, quin Majestas Vra boni consultura sit hanc meam de animabus sollicitudinem. Secundum. Intelligo Matti Vestræ

persuasisse aliquos, quod bona per caducitatem ad fiscum redeuntia, Reges Ungariæ non possint pro se retinere, sed necessario aliis conferre teneantur. Quod tamen omnino secus se habet, nam conceptis verbis in Legibus Regni fundamentalibus, Tripartiti parte 1. tit. 13. habetur, hujusmodi bona pro se reservari (sic!) posse Regem. Et certe eo loco sunt Arces Turzonianæ, ut totius Cis-Danubiani tractus claves esse videantur, amplissimisque reditibus plurimam Regiæ Coronæ utilitatem adferre possunt. Et quidquid pro iis a quopiam daretur, id paucorum annorum decursu cum fœnore reddent. Itaque, me consulente, certe nemini Bona illa Majestas V^ra^ dabit, sed pro necessitatibus Coronæ conservabit. Tertium. Supplicant Majestati V^ræ^, qui Jus prætendunt ad Bona Turzoniana, ut brevi aliquo tempore constituto, per Judices Regni ordinarios, Jure revideri faciat, an ad ipsos, vel ad Fiscum Regium, Bona Turzoniana spectent. Equidem commoda Majestatis V^ræ^ mihi quoque cordi sunt, ubi sine metu læsionis Justitiæ vel Majestatis possunt.

Cæterum, durum mihi videtur, si et armata vi (quod factum est) hæreditatem prætendentes excludantur, et simul etiam ad longum litis processum (qui ætatem hominis superat) reiiciantur. Et moraliter pro certo habeo, publicam omnium Regnicolarum hac de re futuram querelam in proximis Comitiis, cum unusquisque metuat, ne in exemplum trahatur hoc factum. Quapropter ego quidem certe æquitati consonum existimo, ut Majestas V^ra^ admittat preces prætendentium, et convocatis Judicibus Regni ordinariis, causam legitime decidi faciat. Nam si Jure ad V^ram^ Ma^ttem^ ea Bona spectant (id quod ego existimo), et sine publica querela, et tuta conscientia Bona illa Majestas V^ra^ disponet. Si vero Jus suum pars prætendens liquido comprobare posset, nec tutam nec consultam putaverim Armis occupatam Possessionem bonorum continuari.

Hæc pro mea sinceritate Majestati V^ræ^ detegenda fuerunt.

Dominus Stephanus Chiaky lamentatur, multis se accusatum apud Majestatem V^ram^, et quidem præter suam demeritum in plerisque. Excusationes ipse suas Matti V^ræ^ repræsentabit. Nec summa Ma^ttis^ V^ræ^ æquitas ac clementia dubium relinquit, quin dignas ipsius excusationes sit admissura.

Deus Majestatem Vestram servet diu feliciter imperantem.

Posonii 8. Novembris 1636.

Majestatis V^ræ^ Humillimus et obligatissus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak egy közbeszúrt szó és az aláírás Pázmány saját kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kamarai levéltár, Limbus III. sorozat, XVII. sz., 36. csomó. Egykorú másolata: gróf Pálffy-család senioratusi pozsonyi levéltárában, Arm. V., lad. V., fasc. 1., fr. 8. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1082.

1636. NOVEMBER 12.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány Péternek harmadik, az ingóságaira vonatkozó végrendelete.[1]

In nomine Sanctæ et Individuæ Trinitatis.

Quando quidem Sanctissimus Dominus noster Urbanus Octavus amplissimam mihi facultatem concessit testandi de rebus a Divina Bonitate mihi concessis: et senectus morti vicina dilationem non suadet; hanc de reculis meis testamentariam dispositionem facio.

Principio, Deo Creatori Redemptori meo, toto cordis affectu gratias ago, quod me indignissimum vermiculum infinities promeritum æterna supplicia, ex sola misericordiæ suæ immensitate, ad Sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ maternum sinum recipere, admirabili providentia dirigere ac in multis periculis protegere non contentus, bona quoque temporalia mihi adjicere ac meæ dispositioni committere voluerit. Ego igitur in spiritu humilitatis humi prostratus deprecor imprimis infinitam Dei Misericordiam, ut delicta et ignorantias meas clementer indulgeat. Deinde, manantibus lacrymis, per merita Christi Redemptoris, per intercessionem Sanctæ Virginis Mariæ et omnium Sanctorum, oro supliciter, ut Spiritum Sanctum Suum ne auferat a me, sed sicut docuit me a juventute mea: ita me in senectam et senium, cum defecerit virtus mea, ne derelinquat me, sed animam meam æternum duraturo servitio suo ita in hoc mundo adstringat, prout necessarium est ad æternæ Beatitudinis adeptionem.

Corpus meum, sine pompa, simplici cultu volo sepeliri; et quidem si cryptæ subterraneæ imponatur, in ipsa crypta terram fodi, ac intra viscera terræ corpus reponi jubeo. Exenterari et balsamari corpus prohibeo. Dispositionem, quam de bonis Moravicis seorsim facio,[2] in

[1] Pázmány első végrendelete 1628. április 3-ikán kelt (lásd I. kötetben) és a litenschitzi uradalomra vonatkozott; második, 1636. november 12-én kelt végrendeletében, melynek szövege nem ismeretes, a wsetini uradalomról intézkedett, szintén Pázmány Miklós javára; a harmadik, a fenti végrendelet szintén 1636. november 12-éről kelt. (Megkülönböztetendő e 3 végrendelettől az 1636. október 28-iki „donatio mortis causa.")

[2] Ezen szavakkal Pázmány utal az ugyanezen napon (1636. nov. 12.) kelt másik végrendeletére, Wsetint illetőleg. Lásd fent: Pázmány 1628. ápr. 3. végrendeletet és ahhoz írt soralatti jegyzetünket.

omnibus ratam volo: similiter ferream cistam donatione causa mortis, Alumnatui Viennensi Pazmaniano assignatam, ad illud Collegium spectare declaro. Itaque post mortem meam duo ex Dominis Testamentariis claves illius cistæ (quæ apud me habentur) Viennam deferant, coram Patribus cistam aperiant, pecuniam ibi contentam, juxta signaturam manu mea scriptam ac eidem cistæ inclusam, Collegio consignent, ac ad id diligenter Domini Testamentarii aliique in donationis syngrapha nominati attendant, ut pecunia illa ita insumatur, prout in donatione declaravi.

Sacræ Cæsareæ Majestati lego sex equos optimos, quos habeo in[1] curru optimo; sex alios proxime meliores cum uno curru Regiæ Majestati offero[2].

Omnem Apparatum sacrum, cujuscunque generis, lego Venerabili Capitulo Strigoniensi: libros omnes lego Collegio Posoniensi Societatis Jesu.

Quidquid ex meo frumento, vino, avena, hordeo reperietur in Arce nova, Palánk, id totum ad usum confiniorum relinquo, juxta Suæ Majestatis dispositionem. Frumentum autem, vinum, avenam, hordeum, boves, item vaccas, vitulos, juvencos, oves, gregem equarum, porcos, qui Tardoskeddii, Pored, Selliæ, Posonii, Tyrnaviæ, Turoczii et in S. Cruce reperientur post meam mortem, Domini Testamentarii divendant, sicut et currus, equos, sellarios ac currules (præter duos senarios equorum, Suis Majestatibus legatorum), et tam ex parata pecunia, quam tempore mortis in domibus meis, vel apud Provisores meos, aut Cameram Cremniciensem (sive debitum illud sit, sive depositum ex Piseto) repererint, unam massam constituant, ex illa sumptus sepulturæ et legata exolvant.

Quod remanserit, una cum pretio divenditæ totius supellectilis meæ argenteæ, convertant in fundationem exigui Alumnatus Clericorum Posonii; ego enim sæpe eam fundationem aggressus, variis impedimentis retardatus sum.

Posset igitur exigua Domus canonicalis, quæ penes vetus stabulum Præposituræ sita est, una cum dicto stabulo in domum alumnatus extrui, ac semper unus Canonicorum ibidem habitans Alumnis præponi.

Debita alicujus momenti non habeo, si quæ minuta debere comperiar, ea fideliter persolvantur.

Pro monasterio Franciscanorum Posoniensi lego centum urnas vini, decem mutones tritici et florenos quingentos, tolidem Monasterio

[1] Talán hibásan áll az „in“ szócska „cum“ helyett.

[2] Pázmány tehát II. Ferdinándnak hagyott 6 lovat (és egy kocsit?) III. Ferdinándnak pedig szintén 6 lovat és egy kocsit.

Tyrnaviensi, tantundem Monasterio Novæ Arcis, sicut Monasterio Galgociensi; orent pro me.

Pro domo professa Societatis IESV, Viennæ dentur floreni mille et ducentæ urnæ vini. Domui professæ Soc. Jesu Romæ dentur aurei mille, Collegio Posoniensi mille assignentur. Servitoribus salarium restans exolvatur, ac insuper unicuique detur stipendium pecuniarium integrum, quod uno anno habere solent. Specialiter subsequentibus ista insuper dari volo: Martino Ujfalusy Cubiculario floreni mille, Martino Fejérváry Dapifero, qui et circa personam meam diu servivit, floreni quingenti, Joanni Gyulay floreni trecenti, Joanni Námény floreni mille, Petro Solymosy floreni bis mille, Petro Námény Talleri trecenti, Kákony floreni ducenti, cuilibet adolescenti honorato, qui in cubiculo interiori serviverunt, floreni centum.

In pauperes erogentur Posonii floreni mille, totidem Tyrnaviæ; cuilibet ex Dominis Canonicis Strigoniensibus, qui sepulturæ nostræ intererunt, Talleri viginti consignentur.

Nicolao Pazmany lego duo pocula ex Jaspide, Crucem adamantinam, quæ in cista ferrea habetur nec ad usus sacros adhibita est; annulos duos adamantinos; maximum annulum adamantinum, in honorem Sacrosanctæ Eucharistiæ volo reponi in lunulam Monstrantiæ, quam Capitulo Strigoniensi donavi, ut stabiliter ibi maneat affixus. Præter hæc nihil ex bonis Hungaricis lego Nicolao Pazmany, siquidem vivus providi ipsi in Moravia: jubeo vero eidem Nicolao Pazmany, ut Petrum Nameny apud se habeat honeste, tanquam consanguineum in tertio gradu.

Vestes cebellinas ita distribui volo: una detur R^endmo^ D^no^ Lippay Cancellario et Ep^po^ Vesprimiensi: altera R^endmo^ Simándi Electo Transylvaniensi: tertia detur Nicolao Pazmany; lincea pelle suffulta detur R^endmo^ D^no^ Böjty Vicario; reliquæ vestes dividantur inter D^nos^ Canonicos Strigonienses. Aulea, quæ habentur Tyrnaviæ in parietibus, cedant Capitulo Strigoniensi pro ornatu Templi. Auleorum, quæ habentur Posonii, media pars, quæ pulcherrima est, detur Capitulo Posoniensi pro ornatu Templi: altera media pars detur pro Templo Monachorum Posoniensium: sedes ex serico et corio rubro reserventur successori Archiepiscopo.

Testamentarios vero, quibus commendo hanc supremæ voluntatis meæ executionem, nomino R^endmos^ D^nos^ Georgium Lippay Episcopum Vesprimiensem; Georgium Jakosith Electum Tinniniensem; nec non Admodum Reverendos D^nos^ Nicolaum Böjte, Joannem Püsky, Wolffgangum Érsek-Újváry, Benedictum Kisdy Canonicos Strigonienses,

Thomam Bielavinum Canonicum Posoniensem: quos ego sicut semper amavi, ita vicissim confido, diligenter testamentum meum exequentur.

Super omnia autem commendo ipsis Nicolaum Pazmany, ut timore Dei, honeste ipsum educari curent, sumptu necessario ex bonis Moravicis suppeditato; nec patiantur, ut realem usum bonorum Moravicorum habeat, nisi postquam ad ætatem competentem pervenerit, prout in testamento de bonis Moravicis confecto videbitur. Datum Tyrnaviæ Anno Salutis reparatæ 1636, die 12. Novembris.

Petrus S. R. E. Cardinalis Pázmány,
Archi-Eppus Strigon.

Comes N. Eszterhazy,
Palatinus Hungariae.

Joannes Telegdinus,
Archi-Eppus Colocensis.

Ezen végrendeletnek régi másolatát *Hevenesi* felvette az ő, a Budapesti Egyetemi Könyvtárban reánkmaradt kézirat-gyűjteményébe (Coll. Hev. LXX. köt., 405—413. l.); ő utána közölte e szöveget *Podhracky* (P. P. élete 94—99. l.). Fenti közlés Hevenesi nyomán történik; követve mégis a Podhracky által e szövegen tett helyreigazításokat ott, ahol a tollhiba evidensnek látszott.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 273. l., 292—294. l.

1083.

1636. NOVEMBER 12.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Rákóczynak október 29-iki levelét közölte a királlyal és a budai basa által felajánlott békepontokra nézve megtette észrevételeit. Megjelentette a királynak a Rákóczyhoz Konstantinápolyból érkezett híreket; e hírek becsesek, bárha a király ezek nélkül sem pártolt volna el Rákóczytól a törökhöz. A törökkel való tisztességes béke megkötése most a fődolog; de lényeges dologban semmi új engedményt ne tegyen a budai basának, mert ezzel saját becsülete szenvedne, jövő hasonló tárgyalásoknak is præjudikálna és egyáltalában a Szulejman szultán atnaméjától való eltérés bizonytalanná tenné az erdélyi állapotokat.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja.

Az kegyelmed Octoberben írt leveleit, 10. 14. 18. 29. mind igazán megküldötte Cassárúl Bornemisza János uram. Én is a többire választ irtam. Az 29. irt levelét kegyelmednek, mind az Budai Vezér conditióival egyetemben, ma harmad napja, hogy bizonyos Posta által Császár Urunknak küldöttem. Én magam is irtam ő felségének, kiválképpen a hetedik conditiónak szokatlan és gyülölséges voltárúl. A mi válaszom jő, el nem mulatom kegyelmednek tudtára adni.

Most estve hozák az kegyelmed levelét, melyet 2. Novembris irt. El nem mulatom, hanem ő Felségének diligenter irok, azokrúl, a miket

kegyelmednek a Portárúl hoztak. El is hittem bizonyosan, hogy ő Felsége szarvat nem nevel a Töröknek kegyelmed ellen, mindazonáltal igen jól esett, hogy kegyelmed præveniálta.

Nekem úgy tetszik, hogyha kegyelmed tisztességes békeséget végezhet az Törökkel, el ne mulassza. És több aprólék dolgokkal, úgy tetszik, nem kellene gondolni, csak azt kell mindenek felett præcaveálni, hogy nihil novi et prioribus Principibus inconsuetum kivánjon kegyelmedtűl. Mert egy az, hogy kegyelmednek gyalázatjára volna, hogyha, mint ha a több Fejedelmeknél alább való volna, s uj és szokatlan igát venne, egy Budai Passától. Más az, hogy Erdélynek is jövendőbe nagy præjudiciumja és galibája lenne, mivel akármikor is példáúl vennék az mostani cselekedetet, és több több galibát vetnének az Erdéliekre. Harmadik az, hogy ha egyszer a Sultán Suliman Acznaméja mellől elmegyen Erdély Ország, minden állapatja bizontalan lészen. De tudom, hogy kegyelmed ezeket tanácsos fő emberivel mélyebben megvizsgálja.

Az Ur Isten kegyelmedet tartsa meg és igazgassa minden jóra. Tyrnaviæ 12. Novembris Anno 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

P^pi^ Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kegy. szer. szolg. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 203. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 162—163. l.

1084.

1636. NOVEMBER 12. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Pálffalvay János kanonokot küldi a kamarához egy bizonyos ügyben. Kéri a választ a kanonok útján.

Sp^lis^ ac Mag^ce^, Generosi et Egregii D^ni^ Amici obser^mi^.

Salute et nostri commendatione præmissa. Expedivimus ad Sp^lem^ et Mag^cam^, ac Generosas D^nationes^ Vestras Reverendum D^num^ Joannem Palffalvay Canonicum Strigoniensem, ut nomine nostro negotium quoddam V^ris^ D^nationibus^ proponat. Quapropter D^nationes^ Vestras amice roga-

mus, eundem cum optato responso remittere velint. Nos quoque amica officia Dnationibus Vris deferentes; easdem bene valere exoptamus.

Tyrnaviæ 12. Novembr. 1636.

Splis ac Magcæ, Grosarum et Egregiar. Dnatm Vrarum

Amicus addictissus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Spectabili ac Magco Generosis et Egregiis Dominis N. N. Sacræ Cæsæ Regiæque Mattis, Cameræ Hungaricæ Posonien. Præfecto et Consiliariis Dnis Amicis observandmis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melynek csak aláírása („Am. add. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári levéltár, pozsonyi kamarához intézett levelek I. csop., 1630—1639. évi „G“ betűs csomójában. Fenti közlés az eredeti után történik.

1085.

1636. NOVEMBER 13. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az erdélyi fejedelemhez Konstantinápolyból érkezett levélnek latin fordítását megküldi. A fejedelem azt írja, hogy ő a töröknek békeajánlatait színlelésnek tartja, épen azért ő (a fejedelem) nem hagyhatja abba a készülődést. A fejedelem segítséget kér, egyben azonban mentegeti magát, hogy a törökhöz írt leveleiben kénytelen néha a császárról kedvezőtlen állításokat tenni; ezzel ő csak a török támadás elodázását akarná elérni. Viszont azonban azt kéri a fejedelem, hogy a császár is az elodázásra hangolja a törököt, ha hozzá ír.

Augustissime Cæsar.

Domine clementissime.

Secunda Novembris scriptas Principis Transylvaniæ literas heri vesperi accepi. Quibus inclusam copiam misit literarum, quas fidelissimus ipsius servitor Constantinopoli scripsit. Illas ego latine verti curavi, et hisce meis inclusas, Majestati Vestræ transmitto.

Significat Princeps, Passam quidem cum ipso tractare de pace; se tamen totum illum tractatum suspectum habere: ideoque de apparatu Bellico nihil remittere.

Præterea, præter subsidii militaris anxiam sollicitationem, duo illa a Majestate Vra instanter ac sollicite petit. Primum est, ne Majestas Vra ægre ferat, si in literis suis (quas ad oratores suos Constantinopolim scripserat, et quarum copiam Turcæ ad Majestatem Vram per celerem cursorem destinarunt) aliquid forte reperiretur, quod Majestati Vræ gratum non esset: se enim illa eo solum fine scripsisse, ut Turcas retardaret, non autem ut Majestati Vestræ vel minima in re offensam

generaret. Secundum est, ut Majestas Vestra, quando Turcis responsum dabit ad literarum copias Majestati Vræ missas, dignetur ita clemens suum responsum moderari, ne Turca majores animos ad invadendum illum sumat, sed potius ex clementi Majestatis Vræ resolutione remoram aliquam habeat perfidæ suæ Tyrannidis.

Cætera, quæ de statu Turcarum a me scribi possent, Majestas Vestra ex copia annexa uberius intelliget.

Servet Deus Majestatem Vestram felicissime.

Tyrnaviæ 13. Novembris 1636.

Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica", 1635—1636. évi fasc., fol. 160r—160v. Csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

1086.

1636. NOVEMBER 20. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Tádé herczeghez.

Boldog karácsonyi ünnepet kíván.

Illmo et Eccmo Sige.

Io non ho cosa, che più mi prema che di rappresentar a V. Ecca et a tutta la Sua Eminma Casa la mia obligma divozione; ne havendo mai in tutto l'anno alcuna opportunità, non voglio trascurar la presente d'inviar all'Eccza Vra un felicisso augurio in queste Sme Feste, e pregarle da Dio ogni maggior grandezza, sicome fo con tutto l'animo. Degnisi di riconoscere nel presente uffizio il mio divotmo affetto, e di tener per certo che le vivo servitore, mentre per fine le prego di nuovo dal Cielo ogni maggior grandezza.

Di V. Ecca Rma

Di Possonia li 20 Novre 1636. Servitore divotissimo

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, Pázmány levélírójának kézvonásával, e szavak:

I. D.[1] Taddeo Barberini.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 108r. Csak az aláírás: („Serv. div. Il Card. Pazm.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

[1] Olvasd: Illustrissimo Duca. — Barberini Tádé herczeg a B. család világi tagja, Róma város præfectusa volt.

1087.

1636. NOVEMBER 20.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Copia.

Tanácsolja, hogy a fejedelem igyekezzék békét kötni a törökkel. A fejedelem nem győzi a háborút; félő, hogy az erdélyi rendek is, beleúnván a háborúba, elpártolnak a fejedelemtől. A császár által a fejedelem segítségére ide rendelt német katonák megérkezése még kétséges, főleg mióta a svédek megverték a szász fejedelmet. Különben is alig 200 ezer forint érték miatt indulna meg a háború. A török nagyvezér által Rákóczynak tett ajánlatot illetőleg még nem ismeri a császár válaszát. Egyelőre tehát csak saját belátása szerint írt.

Illustrissime Princeps Domine Amice observandissime.

Szolgálok kegyelmednek és Istentől minden jókat kivánok.

Az kegyelmed leveleit nekem fideliter megküldék Cassárúl mind Generalis uram, mind Bornemisza János uram. Az utolsó levelet, mely 8. Novembr. költ, tegnap hozák. Mennél többet gondolkodom az kegyelmed mostani állapatjárul, annál inkább confirmáltatom abban az opinioban, hogy kegyelmed az Törökkel megbékéljék, valamint lehet. Lehetetlen, hogy kegyelmed a Török hatalma ellen hadat viselhessen. Lehetetlen az is, hogy sokáig fentartsa a hadakat. Megunakoznak az Statusok a költség és tábori szenvedésbe. Az félelem is fejekbe (= fejökbe) forog, hogy ha sokáig tart az Török ellenkezése, országokat is elvesztik. És sok egyéb akadékos gondolkodások miatt egyszer csak eloszolnak és kegyelmedet elhagyják. Az Lengyeltül, látja kegyelmed, hogy elhagyatott.

Kérem kegyelmedet, tekintse meg, az mineműv választ visz kegyelmednek Bogády uram, arra a kérdésre, ha Császár a Törökkel való frigy felbontásával segiteni akarja-e kegyelmedet. És többel ne biztassa magát, hanem csak azzal, a mi igérve vagyon. Ugy vagyon, rendelt volt a Császár Németeket Magyar Országba, de mind a téli üdőhez képest, mind azért, hogy a Saxo hadát megütögették a Svedusok, nem tudom, azok mikor jőhetnek el, és ha eljönnének is, nem tudom, ha lenne haszna. Hiszem, elég példánk vagyon arrul, hogy Erdélyt a Német segitség meg nem oltalmazhatja a Török ellen. Azért Uram, nem látok egyéb utat a kegyelmed megmaradásába, hanem hogy a békességet elvégezze. Sokat irhatnék errül, de a kegyelmed gondolkodására hagyok mindeneket. A tisztesség és bocsüllet a', mire leginkább kell vigyázni a békeség szerzésben; a többi mind sem teszen két százezer forintnál többet. Azért pedig Erdélyt nem kell periclitálni.

Az Úr Istent kérem, igazgassa a kegyelmed elméjét minden jóra. Talám ez üdő alatt Custanczinápolyból is valami jó hire jő kegyelmed-

nek. Ha igaz a Persák progressusa, künnyü leszen a békeség. A Betlen István kivánsági módotlanok. Még nem érkezett válaszom ő Felségétűl arra az hetedik Articulusra, melyet a Vezér kivánt kegyelmedtül. Ha mi válaszom jő, kegyelmednek megirom. Interim ezeket amiket most irok, csak magam discursusi. Isten tartsa és áldja meg kegyelmedet.

Nagy Szombatba 20. Novembr. 1636.[1]

Ezen levélnek egykorú, Pázmány irodájában készült (az 1636. november 24-én Rákóczyhoz írt levél írásával azonos kéz által írt) másolata[2] fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjt. 205. sz. Fenti közlés ezen másolati példány után történik. Titkos jegyekkel (részben) írt eredetijét, mely a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban maradt fenn, hasonmásban közölte *Fraknói* (Pázmány Péter, a M. Tört. Életrajzokban, 1886. évf., a 230. és 231. lapok között; a hasonmás titkos jegyeinek átírását pedig a 330. lapon). Az első közlés azonban már régebben *Ötvös Ágoston* által az eredeti alapján (Rejtelmes levelek I. Rákóczy Gy. korából, Kolozsvár 1848., 1—4. l.), a kolozsvári másolat után pedig *Szilágyi S.* által (Rákóczy és Pázmány, Pest 1870., 168—169. l.) történt.

1088.

1636. NOVEMBER 24.

NAGYSZOMBAT.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A török nagyvezér által Rákóczynak tett ajánlatokra nézve már három hete hiába vár, azért most magánvéleményét kénytelen megírni: A november 20-iki levelében előadottakat most is fenntartja. A háború halogatása a fő, a békekötésnél pedig engedékenynek kell lenni; ajándékkal és szép szóval is egyengetni kell a béke útját. A török által kívánt hadisarczot nem kell visszautasítani, de az országot (Erdélyt) nem lehet kezesként erre lekötni. Túlságosnak látszik Bethlen István azon követelése is, hogy a reá vonatkozó törvényczikkelyeket töröltesse a fejedelem. Félti (Pázmány) Erdély szabadságát a töröktől, ha az túlteszi magát Szolimánnak atnaméján. A budai vezérnek megnyerésére a fejedelem ne riadjon vissza pénzáldozattól sem.

Illustrissime Princeps Domine Amice observan.

Isten kgdet minden jókkal látogassa. Három levelét vettem kegyelmednek az elmult napokban una cum Inclusis: Egyiket Jenőből 2. Novembris. Másikat Gest és Sebes mellől 8. Novembr. Harmadikat az estve hozá a kgd jámbor szolgája, mely 17. Novembr. Kajan Toroknál költ. Kegyelmednek választ irtam és Bornemisza János uram kezéhez dirigáltam. Akarnám, ha kegyelmetek kezéhez jutnának, kiváltképpen a mely levelet 20. Novembr. irtam, nagy részre Czifrákkal. Melynek Copiáját czifrák nélkül includáltam ez levelembe. Mivel abból kgd eszébe veheti, az én vékony elmélkedésem hon jár. Tudom, kegyelmednek az occasiók

[1] A *Fraknói* által hasonmásban közölt eredetinek aláírása ez: „Kegyelmednek szeretettel szolgál Cardinalis Pazmany, m. p.“

[2] Az alábbi, november 24-iki levél első bekezdésében Pázmány maga utal ezen másolatra, mint november 24-iki levelének mellékletére.

jobb gondolatokat nyujtanak, de az én sinceritásom tetszését nem akartam kegdtül eltitkolnom.

Bizony dolog, hogy ha Császár urunk ily messze nem volna, könnyebbithettünk volna némely dolgokat: de ily messze lévén ő felsége, nehéz minden tracta; harmadik hete, hogy per expressum Cursorem felküldettem ő felségének az Vezér postulatomit, és kiváltképpen de septimo puncto sokat irtam; e mai napig sem jöve válaszom.

Erre nézve noha a mit kegd kiván tőllem, hogy az utolsó tractának formájárul tetszésemet megirjam, örömest arrul nem irnék, mig az ő felsége értelmét nem venném: de látván, hogy annak sokkára kellene haladni, és addig az occasiok elmulnak. A magam privata opinioját kegyelmednek igazsággal megirom, tudom kegd megválogatja, amit jobbnak itil. Elsőben azért: most is abban az opinioban erős vagyok, amelyet az inclusa Copiába irva küldök. Másodszor az miben lehetne, lágyitani kellene az békeség conditioit. És ha hidegek lennének, hogy a Töröknek vissza kellene szállani re infecta, talám üdővontatással facilitáltatnék a békeségnek conditioja, főképpen ha Császár ő felsége is per expressum hominem az Injuriát exaggerálná, mellyel ő felségét illeti a Vezér a hetedik condicioba, mint ha kegyelmeddel a Török ellen végezett volna ő felsége.

E mellett a portán ajándékkal is és szép szóval utat kellene nyitni. Harmadszor a Török és Betlen István propositiói három dologba sullyosok. Mert nem csak adománnyal járnak, de a kegd böcsülletit és Erdélynek jövendő bátorságát és csendességét sértegetik. Ami a kárt vagy adományt illeti, nekem ugy tetszik, hogy abba kegyelmednek nem kell megtartózkodni; mert ha békeségesen birja kegd az Országot, azokra könnyen reá érkezik. Az kegd böcsüllete két dologba forog, mert a Török kivánsági is azt sértegetik, mikor több és szokatlan nagyobb kötelezést kivánnak kegdtül, hogy sem egyéb fejedelmektül. És azzal sem elégedvén, kezességet az Országtul kivánnak, kit én haszontalannak látok; mert az ország nem ugy bir a fejedelemmel, hogy kezes lehessen érette. A Betlen István kivánsági is sok dologba kegdet ugy emlitik, mint ha hiti, fogadása, Ország szabadsága ellen sokat cselekedett volna kegd. Azt kivánja ő kegyelme, hogy az Articulusok is aboleáltassanak, mellyek sértegetik az ő kegyelme böcsülletit; és a kegd böcsülletire ily kevés tekintete vagyon.

Végezetre, ebből a tractából, félő, Erdélynek nagy szabadságtalansága leszen. Ha egyszer elkezdi a Török, hogy a Solimantul adott Athname ellen ujobb igába fogja Erdélyt és a fejedelmet, soha annak vége nem leszen, hanem addig constringálják és oly tőröket vetnek,

hogy vagy az Országot kezességért, vagy a fejedelmet akár minemü kereseti prætextusért elborithassák.

És ily erős kötéssel elszakasztván a keresztyén fejedelmektül Erdélyt, künnyü leszen azt elnyelni. A keresztyén fejedelmek is igen megbántódnak.

Azért minden uton és módon, üdő vontatással is azon kellene lenni, hogy az Ország és fejedelem ellen semmi uj és szokatlan galyibát ne szerezne a Török, hanem a mivel eddig megelégedett a Soliman Császár végezése szerént, azzal most is elégednék meg.

Bizony dolog, hogy ha kegd a Budai Vezért leköthetné, ezek mind végbemennének; ne is kiméllje kegd semmiét, csak tisztességgel menekedjék ki ebből a mostani galyibából.

Ezeket Uram én ugy irom, a mint értém: kivánom, hogy Isten kegyelmednek jobb és künnyebb utakat mutasson a békeséges megmaradásra és tartsa sokáig jó egésségbe.

Tyrnaviæ 24. Novembr. 1636. Kk szeretettel szolgál

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kézirással:

Ppi Georgio Rákotzi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Kk. sz. sz. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyüjteménye 207. sz.

Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 107—2. l.

Egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár, „Transylvanica—Turcica" 1636. évi 33. sz. és fenti dátum alatt.

Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1089.

1636. NOVEMBER 28.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A királytól végre megérkeztek a levelek a fejedelem részére és az érsek részére. A király leveléből azt látja P., hogy ő is a békét óhajtja, de csak akkor, ha az Rákóczy becsületére nem lesz káros, ellenkező esetben azonban a fejedelem számíthat a császár segítségére, ha a háború kitörne. Kér gyors tudósítást arról, van-e kilátás a békére.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Isten kegyelmedet kivánta sok jókkal megáldja.

Az kegyelmed jámbor szolgáját elbocsátván Szombatbul ennek a holnapnak huszonötödik napján, másodnap ide Posonba jöttem én

magam is; és tegnapelőtt érkezék az kegyelmed levele, melyet 11. Novembris Lunkul nevü faluból irt kegyelmed. Tegnap érkezék az ő Felsége levele is, melyet kegyelmednek irt ő Felsége, amelyet im kegyelmednek megküldöttem. Nékem ő Felsége azt irja, hogyha kegyelmed tisztességes békeséget végezhet, javallja ő Felsége, hogy kegyelmed megbékéljék. De ha oly szokatlan és képtelen dolgokat kivánna az Török kegyelmedtül, mely nemcsak az kegyelmed böcsülletit sértegetné, hanem az keresztyénségnek is kárára lenne, arra kegyelmed ne hagyja magát vinni, mert ő Felsége kész arra, hogy kegyelmedet megsegétse. És ezt ő Felsége akarta, hogy kegyelmednek tudtára adjam.

A több dolgokba arra remittálom magamat, amit kegyelmednek irtam 20. és 25. Novembris. Kegyelmed mennél hamarébb tudósitson, ha van-é reménség, hogy a békeséget kegyelmed elvégezheti a Törökkel, mert sok és nagy deliberatiókat függőbe kell tartani addig, mig errül ő Felsége bizonyossan nem informáltatik. De ha lehet, kegyelmed a békeséghez nyuljon, és mennél hamarébb adja értésére ő Felségének, miben vagyon a dolog.

Az Ur Isten kegyelmednek adjon minden üdvösséges jókat.

Posonii 28. Novembris Anno 1636.

Ill^mæ D^nis V^ræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, a levélszöveg kézirásával:

Illustrissimo D^no Principi Georgio Rákoczy, Principi Transylvaniæ, partium Hungariæ Domino, ac Siculorum Comiti etc. D^no Amico obser^mo.

C ito ito ito ito C ito ito ito itissime.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kéziratárában. Mike S. gyűjt., 208. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Közölte már e szöveget *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870), 173—174. l.

1090.

1636. NOVEMBER 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Wolfrath Antal bécsi püspökhöz.

Válaszolva a pannonhalmi apátság ügyében irt levélre, értesíti, hogy a maga részéről szintén kívánatosnak tartaná, ha a szerzetesrendek mind visszanyernék zárdáikat, de figyelmezteti a püspököt arra, hogy az elpusztult monostorok vagyona a magyar világi papságra szállott át, és ezért a magyar papság nem találja helyesnek, hogy e monostorok most — daczára, hogy kihaltak e monostorok régi lakói — külföldi szerzet-provinciák tagjainak adományoztassanak. A pannonhalmi főapátságra nézve különösen is nem volna a törökök közelsége miatt ajánlatos az, hogy oda most a szerzetesek visszaköltözzenek.

Ill^me^ ac R^dsme^ D^ne^ obser^me^.

Literas Ill^smæ^ D. V^ræ^ 13. Novemb. scriptas accepi de negotio Abbatiæ S. Martini. Ego quidem certe pro mea parte ex animo cuperem, ut omnes Ordines Religiosi ad antiqua habitacula in Ungaria remigrarent, ita enim sperarem fore, ut tot servorum Dei precibus munita Ungaria in veterem dignitatem reflorescerat. Dissimulare tamen coram Illma D. V. non possum ea, quæ a Clero Ungarico variis occasionibus in hac materia intellexi, eo fine, ut si hæc complanari possint, faciliori successu cetera procedant.

Primo igitur Clerus Ungaricus prætendit, Monasteria Ungarica ab Ordinibus Religiosis derelicta ad ipsorum manus devolvi debuisse. Et juxta Canones longissimi temporis usu hujusmodi beneficia Regularia transivisse in beneficia Secularia. Existimantque non esse conveniens, ut Centum et eo amplius annorum decursu, inter summa vitæ discrimina, conservata per Clerum nonnulla beneficia (maxima enim pars Regularium beneficiorum in Ungaria a Laicis possidetur) nunc rebus aliquantulum pacatis, nec ullo existente in vivis eorum, qui in his Monasteriis vixissent, aliis alienarum Provinciarum nullum in Ungaria jus habentibus concedantur.

Secundo, addit et illud Clerus Ungaricus, quod etsi recuperata a Turcis Ungaria, utile esset Religiosas familias in Ungaria restitui, in hoc tamen præsenti statu, cum ob quotidianas illic Turcarum excursiones prorsus impossibile sit, Monasterium S. Martini per Religiosos incoli; propter impossibilitatem Monasterii restituendi, non videatur nunc tempus esse alicujus mutationis.

Complura alia sunt, quæ a variis proponuntur, vel de periculis Religiosarum personarum, extra Monasteria degentium, vel de bonorum administratione vel de specialibus Archi-Abbatiæ S. Martini Privilegiis, quæ hoc tempore observari posse non videntur, quæ tamen ego omnia

prudentissimo Illsmæ Dnis Vræ judicio relinquo. Et quod a me fieri in hoc negotio poterit, salvis juribus cleri libenter præstabo.

Servet Deus etc.

Posonii 28. Novemb. 1636.

Ezen levélnek nem Pázmány kezeirásával írt fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 135a. lapon.

Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 265. l. 1. j.

1091.

1636. DECZEMBER 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Battyány Ferenczné Poppel Éva asszonyhoz.

Megkapta levelét, köszöni a küldeményt. Említést tesz beteges állapotáról, mely főleg fulladásban jelentkezik. Megnyugszik Isten rendelésében. Szívesen fogadja, ha orvosszert tudna bajára. Dícsérettel szól orvosáról, Roger doktorról.

Szolgálok kegyelmednek és Istentől minden jókat kívánok. Az kegyelmed levelét böcsülettel vettem. És a mellett Chyákiné asszonyom megadta az két öreg skatula szép lictariumot (?). Kegyelmedtől igen jó néven veszem, hogy illyen régi jóakarójárul el nem feledkezett kegyelmed. Igyekezem azon minden alkalmatossággal, hogy kegyelmednek háladatosan megszolgálhassam az kegyelmed jó akaratját. Én elég sok nyavalákban vagyok. De az Úr Istentül hálaadással és jó néven veszek mindeneket. Leginkább az fuladás miatt kínlódom, noha szelek is fölötte igen elhatalmaztak rajtam. Úgy legyen, mint az jó Isten rendeli. Ha kegyelmed az fuladás ellen valami jó és próbált orvosságot tudna, megszolgálom kegyelmednek, ha tudtomra adja. Az Doctor Roger bánik velem. Nem ok nélkül dicsirte kegyelmed, mert igen elég ember. Tartsa és áldja meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

Posonii 5. Decembr. Anno 1636.

Kegyelmednek örömest szolgál

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Az Nemzetes és Ngos Poppel Éva Asszonnak, az néhai Nemzetes és Ngos Battyány Ferencz uram meghagyott özvegyének, nekem tisztelendő Asszonyomnak.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak a végső záradék („Kegy. öröm. szolgál") és az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Batthyány-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1092.

1636. DECZEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Bornemisza Jánoshoz.

Mult levelével átküldte Schlick grófnak ideérkezett levelét; abból némi vígaszt is meríthet mostani panaszait illetőleg. Béketűrésre inti, ha talán az insurrectió körül követett eljárásnál mellőzve is látta magát. Jelenti a tényt, hogy a török tábor feloszlott, a budai basa is hazatért. Az a hír is tartja magát, hogy a béke is már megköttetett és megerősítés végett a szultán elé terjesztetett. Csodálkozik, hogy Rákóczy erről még nem küldött tudósítást.

Generose Domine.

Isten kegyelmednek kivánta sok jókat adjon. Novembernek utolsó napján kegyelmed költ levelét ma vettem. Igen örömest értem vala, ha az Gróf Slik uram levelét, melyet én kegyelmednek includáltam, megvitték-e kegyelmednek, mert úgy tetszik, azzal megenyhétődhetnék az kegyelmed panaszolkodásának nagy része. Én nem tudom, mivel kedvetleniti kegyelmedet az szolgálattul Homonnay uram, mert ha tudnám, el nem mulatnám, hanem Homonnay uramot (sic!) tudósitanám, jóllehet Gróf Schlick uram elégségessen admoneálta ö kegyelmét. Történik az néha, hogy ő felsége speciale mandatumot küld Generalis uramnak, és azt paranczolja, hogy az Consiliarius urakat convocálván, azoknak egyenlő értelméből cselekedjék valamit. Minthogy most is errül az Insurrectioról illyen mandatumot írt vala ő felsége. Illyen casusban nem kell czivódni (?) kegyelmednek, ha szintén czak az Consiliarius urakat veszi tanácz(ba) Generalis uram. El is hittem, hogy a kegyelmed megért okossága utat talál az egy kevés türéssel. Az Török Tábor eloszlott, és az Budai Vezér is haza jött. Nagy bizonnyal hozzák az Török Táborbúl, hogy az Erdéliekvel (sic!) elvégeződött az békeség és a Portára küldették (sic!) pro ratificatione az articulusokat, ki(ről) hogy az fejedelem semmit nem ira, czudálkozom. Mert noha megirta két három izben, mint maradtak az békeségrül való punctok, de az békeségnek conclusiojáról semmit nem irt. Tarcza Isten kegyelmedet jó egészségben.

Posonii 8. Decembr. 1636.

Kegyelmednek jó akarója

Cardlis Pazman.

Kivül, ugyanazon kéz irásával:

Cardinal uramnak Bornemisza uramhoz levél pariája.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 211. sz. Fenti közlés ezen másolat alapján történik.

1093.

1636. DECZEMBER 26.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Hetedik hete, hogy Rákóczytól levél nem érkezett. Tanácsolja Rákóczynak, hogy a béke állásáról tájékoztassa a királyt. Németországból jó hírek jönnek. III. Ferdinándnak római királlyá való megválasztatására az előkészületek megtörténvén, a választás napja deczember 22-ikére lőn kitűzve. Panier győzelme miatt nem kell félteni a császári seregek kilátásait. A franczia király öccse, az orleansi herczeg, és egyéb franczia főurak is sürgetik a békét a franczia királynál. Megküldi predikáczióinak egy nyomtatott példányát és kéri, olvasgasson is belőle, hiszen talán nem is hallott még „pápista predikácziót".

Illustrissime Princeps, D^ne^ Amice obser^me^.

Isten kegyelmednek sok ó esztendők végét és új esztendők kezdetit s follyásit adjon egészségben érni Asszonyommal és az kegyelmed gyermekivel eggyetemben. Hetedik hete, hogy kegyelmed az maga állapatjárúl semmit nem ir: kin nem keveset csudálkozom, és Udvarnál sem tudják mire magyarázni. Én azért azt hiszem, nem egyéb az oka, hanem hogy kegyelmed a békeséget elvégezvén, immár csendes állapatban nyugszik. Az Budai Vezér elég finyesen ira Gróff Slik uramnak az békességrül, és annak conditioirul. Igen szükséges, hogy kegyelmed Császár Urunkat ő felségét tudósitsa voltaképen minden dolgokrul.

Az Imperiumban hála Istennek nagy jó reménségek vadnak. Utolsó levelet 19. Decembr. irnak Ratisbonából. Akkor immár az Imperialis Coronát oda vitték volt; az Váras (sic!) népét és minden benne való vitézlő népet az Electorok megesküttették volt ad obedientiam et fidelitatem az Római király Electiojában. És az Aurea Bullának præscriptoma szerént, minden fejedelmek követinek és idegen uraknak intimálva volt, hogy kiköltözzenek az Várasbul usque ad peractam Electionem Regis Romanorum. Azért pro certo habemus, hogy 22. Decembr. a Római királyságra választották harmodik (sic!) Ferdinand király urunkat.

Minekutána Panier megverte vala a Saxoniai Electort, bizony dolog, hogy sok csint cselekedett az Imperiumban, de a Császár hada közzül Galliabul és egyebünnen anni (sic!) nép gyülekezett ellene, hogy semmi félelem nincsen tőlle.

A Galliai királynak az öccse Dux Aurelianensis, sok és nagy uri emberekkel, egyben esküvén, azt mondják, hogy ők a királynak örömest szolgálnak, de azt akarják, hogy a kik okai ennek az vérontásnak és ellentartók az békességnek, azokat az király mint haza

rontóit megbüntesse. És immáris annyira jutott a dolog, hogy a bizonyos békességet mindnyájan reménljük Isten kegyelmességébül. Ezeket kegyelmednek azért irom valósággal, és maga kegyelmed száma nélkül megtapasztalta, hogy sok hamis hireket hintegetnek a békételenek.

Egyébbel kegyelmedet most az új esztendőben nem tisztelhetem; hanem mivel az Úr Isten sok navalya (sic!) által alkolmatlanná (sic!) tett az Prædikálláshoz, im azokban az prædicatiokban, melyekkel az Úr Istennek tisztességére harmincz esztendőtől fogva tanitottam a községet, kinyomtattam egynehányat, és egy Exemplart nagy böcsüllettel és szeretettel kegyelmednek küldöttem, kérvén azon, hogy mikor fejedelmi gondjaitól üressége lehet, ne resztelje (sic!) által olvasását. Azt hiszem, hogy kegyelmed Pápista prædicatiot talám nem is hallott. Ottun [1] (?) csak olvasni ne restelje kegyelmed.

Ezzel az Úr Istentül kegyelmednek minden üdvösséges jókat szívből kivánok.

Posonii 26. Decembr. 1636.

Ill^mæ D^nis V^æ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül, egykorú idegen kéz irásával:

1636. 26. Decembris. P^pi Georgio Rákotzi.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás (Ill. D. V. Am. ad s. p. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: gróf Kemény József gyűjteménye. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Szilágyi S.*, Rákóczy és Pázmány (Pest, 1870.) 177—178. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 189. l. 3. j.

1094.

1636. DECZEMBER 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Barberini Tádé herczeghez.

Újból köszönetet mond egy örvendetes értesítésért; sajnálja, hogy nem tudja valamely szolgálattal is leróni hálaját.

Illmo et Ecc^mo Sig^e.

E stato effetto della singolare humanità di V. Eccellenza l'annunzio felice, che si è compiaciuta di favorirmi: e benchè habbia digià satis-

[1] Lehet: „otton" is. Mindenesetre annyi, mint: „otthon". vay Aztán (!)

fatto a questo debito con altra, le ne rendo nondimeno copiosisse grazie. Ma, perchè io mi conosco obligatmo a V. Eccª, et a tutta la sua Eminma Casa, così per esser Creatura loro, come anco per altre grazie e favori; la rendo certa d'haver grandmo dolore, che non possa corrispondere in veri effetti di servitù, per debolezza di forze, e per mancamento d'occasioni: Et a V. Eccª prego da Dio ogni maggior prosperità e grandezza.

Di Posonio 29 Xbre 1636.

Di V. Eccª Illma Affmo et obligatisso servitore

Il Cardle Pazmany m. p.

Alul, a lap szélén és sarkán, Pázmány levélirójának kezevonásával e szavak olvashatók:

I. D. Taddeo Barberini.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 109r. Csak az aláírás („Aff. et obl. s. Il C. P.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti után történik.

1095.

1637. JANUÁR 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

Boldog újesztendőt kívánva értesíti, hogy III. Ferdinándnak deczember 22-én (Regensburgban) történt megválasztatását Pozsonyban is ünnepi lövésekkel ünnepelték. Az udvarnál várva várják a fejedelem híradását. Az Erdélybe némely dolgai végett elutazni készülő Nyári Istvánt a fejedelem jóindulatába ajánlja.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Az Ur Istentül kivánok kegyelmednek sok jó szerencsés és üdvösséges új esztendőt érni nagy boldogúl. Most egyéb hirt kegyelmednek inned (sic!) nem irhatok, hanem az mint ezelött is kegyelmednek megirtam, hogy bizonyossan 22. præteriti mensis Decembris az mi kegyelmes urunkat, az harmadik Ferdinandot eligálták in Regem Romanum; itt mi is nagy vigassággal örömet lövettünk, kivánván hogy Úr Isten ő Felségét a szegény hazánknak s az keresztyénségnek békeségbe való megmaradására tartsa és éltesse szerencséssen.

Az Udvarnál csudálkoznak, hogy kegyelmed semmit az oda való állapatokrúl nem ir, nekem csaknem minden héten irnak, ha mit értek, hogy megirjam, tudják tanácsokat alkalmaztatni.

Nyári István uram ö kegyelme be akar menni Erdélyben dolgai végett, kére azon, hogy kegyelmednek irnék mellette. És noha nem tudom, mit kivánjon, mindazáltal minthogy Nyári uram régi jóakaróm, kegyelmedet kérem, legyen igaz igyében (sic!) jó akarattal hozzája, kit én is kegyelmednek meg igyekezem szolgálni.

Tartsa az Úr Isten sokáig kegyelmedet kedves jó egésségben.

Posonii 5. Januarii Anno 1637.

Illrmæ Dnat. Vræ Amicus ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kívül:

Illustrissimo Dno Principi Georgio Rakoczy, Principi Transylvaniæ, partium Hungariæ Domino, ac Siculorum Comiti etc. Dno Amico observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Zichy grófi család senioratusi levéltárában (Zsély): „K“ betűs alosztály fasc. 219., nr. 432. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1096.

1637. JANUÁR 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lippay György veszprémi püspök, m. kir. kanczellárhoz.

Reméli, hogy III. Ferdinánd megválasztatásához való gratulációját tartalmazó leveleket megkapta. Betegség gyötri még mindig, ezért megy át Nagyszombatba. Az előtte való este jött meg végre az erdélyi fejedelem levele, melyet ím megküld. Bethlen István bejövetelét (magyarországi területre) aggályosnak mondja.

Reverendissime Dne, Frater obsme.

Isten kk minden jókat adjon.

Akarnám, ha kk megvitték volna az leveleket, mellyekben ő felségének congratuláltam az Electiorul.

Én most is beteg állapattal vagyok. Ha Isten akarja, holnap Szombatba megyek pro mutatione aëris.

Most estve hoznak (?) levelet az Erdéli fejedelemtül. Ad verbum leirattam és kk küldöm, hogy ő felségének megmutassa. Én nem discurrálok a dologrul. De bizonyos, hogy ha Betlen István kezdetben csak bejő az ő felsége ditiojába, nagy scandalom: elhittem, hogy a

fejedelem követsége nagy részre az leszen, hogy Betlen István jámbor legyen. Isten kgdet segélje.

(A dátum és aláírás szövegének helye letépve lévén, azok most már lemásolhatók nem voltak, de az udvari titkárnak a levél külső felzetére írt egykorú feljegyzésből kitűnik, mi volt a levélnek dátuma és aláírása.)

Kivül, egykorú kézírással:

Do: Cardinalis Pazmany D. Cancellº.

Posonii. 6. Januarii 1637.

Allatas Ratisbona per ordinariam Postam 17. Jan. ego absente Dº Cancellº reseravi.

Contenta literarum translata Suaettı assignavi die 18.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 96. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 190. l.

1097.

1637. JANUÁR 17. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Boldog új évet kíván. Pálffy leányának menyegzőjére kapott meghívásnak, sajnálkozva bár, nem tehet eleget betegeskedése miatt. Ehelyett jókívánatait küldi, azt is, hogy Pálffy érje meg többi gyermekeinek „öröme napját“ is.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes, Amice et Compater observandissime.

Az Úr Isten kegyelmedet az új esztendőben kívánsága szerént való sok jókkal, Aszonyommal (sic!) és szép gyermekivel egyetemben, áldja meg.

Az kegyelmed levelét, melyben kivánja kegyelmed, hogy szerelmes Leányának öröme napján jelen lennék, szeretettel elvettem; kegyelmednek megszolgálom, hogy az több jó akarói között Én (sic!) rólam sem feletkezett el kegyelmed. Kivánom is, hogy ez az szent házasság Istennek dicséretire és kegyelmednek örömére legyen. Igazsággal irom kegyelmednek, hogy nagy vigasztalásomra volna, hogy ha jelen létünkkel az kegyelmed szerelmes Leányának tisztességes menyegzei lakodalmának szolgáltatását tisztelhetnők. De Isten látja, hogy az sok minden napi nehéz nyavalyák, mellyek miatt most is csak Isten tudja mint vagyok, annyira megtörtek, hogy nem látom annyira való erőmet,

hogy oda mehessek, legfőképpen az illyen állapatra telljességgel alkalmatlannak ismerem magamat. Hanem az Úr Istent kérem, hogy tegye az új házasokat szerencséssé, és hogy kegyelmed az több gyermekinek is öröme napját érhesse, szivem szerént kivánom.

Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sokáig kedves jó egésségben.

Tyrnaviæ 17. Januarii Anno 1637.

Sp^lis ac Mag^cæ D. V^ræ Amicus et Compater addictissimus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Spectabili ac Mag^co D^no Comiti, Stephano Palffy de Erdeöd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Supremo Capitaneo, Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Cubiculario et Consiliario, necnon partium Regni Hungariæ Cis-Danubianarum ac Præsidii Ujvariensis Supremo Generali et Capitaneo etc. D^no Amico et Compatri obser^mo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. et Comp. add. C. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárban: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 32. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 295. l. 2. j., 373. l.; P. P. élete (Tört. Életr.), 270. l. 2. j.

1098.

1637. JANUÁR 23. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz.

Betegeskedése miatt nem mehet, minden jó szándéka mellett sem, Sellyére. Szeretett volna már előbb is, mikor Pozsonyban a nádorral együtt voltak, értekezni a nádorral a Thurzó-hagyatéknak az egyik leány által kért revíziójáról, de nem volt akkor reá idő. Maga is pártolta ugyan, a nádorral együtt, a revíziót, de helyteleníti a nádornak abbeli felfogását, mintha a Thurzó-leányágakat csak bírói jogerős ítélettel lehetne a Thurzó-uradalmaktól megfosztani, mikor pedig a nyilvánvaló magvaszakadás miatt a fiscusé a Thurzó-birtok.

Szolgálok kegyelmednek és Istentül minden jókat kivánok.

Minden szándékom az vala, hogy Sellyére menjek az mai napon. De a nagy hurut miatt egy hete hogy ki sem mentem házamból, hanem csak ma. És mivel mind az uton járástul iszonyodik a bontakozott egésség, mind a sellyei nyári házak alkalmatlannak látszanak: meg kelle maradnom. Mert ugy veszem eszemben, hogy nem nekem való az alkalmatlan sétálás.

Errül az mostani revisiórul a Turzók jószága dolgába, örömest discurrálok vala kegyelmeddel Posonban, amint jelentettem vala is; de vagy az én egésségtelenségem, vagy a kegyelmed sok dolgai nem

engedének arra való üdőt. Irással pedig megmondani mindeneket, sok dolog volna. Bizony dolog, hogy nem jó akarója a fœmineus sexusnak, (mely ő felségétül pro gratia, és mind a kegyelmed s mind az én intercessióm által kérte ezt a revisiót), valaki arra tanácsolta, hogy hallgatással legyenek ezen a terminuson. De az ő dolgok. Nekem sem közöm, sem passióm nincs ebbe a dologba. Ő felsége ezt a terminust nem maga akaratjából præfigálta, hanem ad partis interessatæ preces et instantissimam supplicationem. És mivel a Turzó György lineája nem kért illyen gratiát, azt ő felsége sem certificáltatta, mivel ad extraordinarium judicium nemo cogi potest. Kegyelmednek sincs ebbe semmi gyalázatja: mert ha partes consenserunt, sőt instanter supplicarunt, hogy ő felsége sine dilatione megláttassa per judices Regni, és nem specificálván, quos et quot judices: szabad ő felsége vélle, kiket adhibeál ex judicibus ordinariis. Bezzeg, ha judicia ordinaria, et non ex partium assensu volna a törvény, talán kegyelmed neheztelhetné, hogy kegyelmedet non adhibent. De ez nem úgy vagyon.

Más az, hogy (kegyelmed megbocsásson) annyi actusokat mondják, hogy kegyelmed ebbe az dologba cselekedett, tam scripturis, quam viva voce, hogy igen nagy szeget ütött az emberek fejébe, sőt igen sok és nagy correspondentiákat is feszegetnek az emberek, mellyek ugy vannak-e, vagy nem, vizsgálni sem akarom, nem hogy tudni kivánnám. De ha kegyelmed üdőt ad, valamikor együtt valánk Posonban, sokat mondottam volna kegyelmednek. Pater Dobronoki az uton megolvasá az irást, mellyet kegyelmed adott ő kegyelmének; de sine passione, igazsággal irom kegyelmednek, in substantialibus nekem nem tetszettek. Mert noha némely circumstantiákba másképpen procedálhatott volna a Camora, de azok a törvények, hogy nemo nisi legitime convictus bonis exuatur etc., csak azokrul szólnak, kik in legitima possessione bonorum sunt. Hogy pedig a Fiscus, ubi evidens defectus seminis est, hozzá ne nyúlhasson a magáéhoz, sehult arrul egy törvényt nem láttam.

De ezek nem én dolgaim. Lássák, a kik a kormányt tartják. Csak arra a végre irom ezeket, mert látom, hogy az invidiája az egész dolognak mind kegyelmeden fordul. És heába törődnek, a kik rebellio fenyegetéssel erőltetni akarják ő felségét &c. &c. &c.

Elfáradék és talám többet is irtam, hogy sem kellene, de az igazság erőltete, hogy rész szerént kinyilatkoztassam kegyelmed előtt gondolatomat. Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja.

Tirnaviæ 23. Januarii 1637.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a kismartoni Eszterházy herczegi főlevéltárban: Repositorium 71. fasc., 3. sz. kodexben, 47. sz. darab. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 295. l. 3. j.

1099.

1637. FEBRUÁR 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Örömét fejezi ki azon, hogy a király Regensburgból a birodalmi gyűlés és koronázás befejezése után hazaérkezett. Ha annyi fáradalom után a császárnak nem volna kellemetlen, szívesen menne Bécsbe, a császár üdvözlésére.

Augustissime Cæsar,
Domine clementissime.

Divinæ bonitati summas ago gratias, quod Majestas Vestra peractis feliciter Comitiis Ratisbonensibus ac dilectissimi filii sui Domini nostri clementissimi Coronatione absoluta incolumis Viennam redierit. Si Majestati Vestræ tot tamque gravibus curis ac itineribus fatigato ingratum non foret, confestim me ad venerationem Majestatis Vestræ Viennam conferrem, nulla alia de causa, quam ut antiqui et sinceri servitoris officium præstem. Facturus libentissime, quod Majestati Vestræ non ingratum cognovero.

Deus Majestatem Vestram toti Christianitati, et nobis, feliciter conservet.

Tyrnaviæ 6. Februarii. Anno 1637.

Augustissimæ Majestatis Vestræ Humillimus et obligatissimus servus

Cardinalis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. et obl. s. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litt. A.-E.“ nr. 95. Fenti közlés az eredeti után történik.

1100.

1637. FEBRUÁR 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Regensburgból hazatérő királynak és titkárjának nevére levelet küld, kéri azoknak kézbesítését, valamint a Barberini bíbornokhoz írt levélnek továbbítását. Jelentést kér a felszentelésre kész növendékek számáról.

Reverende Pater.

Salute et nostri commendatione præmissa. Ex literis Ma^{ttis} Suæ, intelligo Deo propitio propediem Viennæ futuram Ma^{ttem} Suam. Eapropter et Ma^{tti} Suæ et domino Ferenczffy scripsi, me libenter coram gratulari velle felicem Suæ Ma^{ttis} adventum, nisi ea re incommoditatem aliquam facerem. Quæso R^{ntiam} V^{ram}, literas hasce reddi curet domino Ferenczffy, si illuc advenerit. Vel si ipse non venisset, saltem literas ad Cæsaream Ma^{ttem} destinatas curet Suæ Ma^{tti} exhiberi. Literas vero ad Eminentissimum Cardinalem Barberinum sonantes ad postam dirigat. Et quas Patri Sigismundo Dominicano scripsi, ad Monasterium vicinum transmittat. Cupio scire exacte a R^{ntia} V^{ra}, quot Ungaros, quotve Sclavos Sacerdotes mihi daturus sit. Indigeo enim multis et bonis, R^{ntia} V^{ra} pro sua commoditate me consoletur. Et valeat feliciter.

Tyrnaviæ 6. Febr. 1637.

R^{iæ} V^{æ} Addictiss.

Cardlis Pazmany m. p.

Alul, a sarokban (Pázmány kezeírásával):

P. Hmiræ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („R. V. Add. C. P.“) és a czimzett nevének odaírása képezik Pázmány kezeírását, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt., XXXIII. köt., 156^{a} lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

1101.

1637. FEBRUÁR 23.

NAGYSZOMBAT.

1. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A fejedelem levelére nézve érdemlegesen nem nyilatkozhatik, mert az az új császár döntésétől függ; az ő felfogását pedig még nem lehet tudni; de még meg sem érkezett Bécsbe. Jó volna, ha a fejedelem a trónváltozás alkalmából hódoló-követséget küldene az új császárhoz és magyar királyhoz. A török diploma (Erdély és a török közti béke okmánya) tartalmát maga még nem ismeri, de úgy véli, a fejedelem jól teszi, ha a törökkel kötött békét megtartja továbbra is.

Illustrissime Princeps, Domine Amice observandissime.

Az Úr Isten kegyelmedet kivánta sok jókkal megáldja.

Az kegyelmed levelét Bogády uram és Réz András megadák. És a mellett kegyelmednek izenetit megmondák. A mi a dolognak velejét illeti, arrul kegyelmednek én bizonyost irnya vagy izenni nem tudok, mivel abban való Resolutio csak szinte Császár ő Felségétül függ. Az Úr Isten penig a mi szent és jámbor urunkat ez világból kiszóllitván,[1] az harmadik Ferdinánd Császár ő Felsége hajlandóságárul az kegyelmed izenetire semmit nem tudok mondani; mert mának vagy tegnapnak előtte Bécsben sem érkezett ő Felsége. Hanem nekem ugy tetszenék, hogy kegyelmednek egy szép Legatiot kellene ő Felségéhez küldeni, most az birodalomnak elein. És nem csak az ő Felsége jó akaratját demereálni, hanem a sullyos dolgokban való jó akaratját is venni.

Az Portai Diploma mit foglaljon magában, nem tudom; azért nem szólhatok a dologhoz.

Mindazáltal nekem ugy tetszik, hogy kételenségből meg kell kegyelmednek a Törökkel való végezést tartani, és az békeséget megerőssiteni, mert utolsó kételenség nélkül nem jó Erdélynek a Törökkel föltenni.

A több dolgokrul discurráltam Bogády urammal; tudom, hogy kegyelmednek hüségessen értésére ád mindeneket.

Ezzel Isten áldása légyen kegyelmeddel.

Tyrnaviæ 23. Februarii Anno 1637.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Amicus, ad serviendum paratus

Cardinalis Pazmany m. p.

Kivül:

Illustrissimo D^no^ Principi Georgio Rakoczy, Principi Transylvaniæ, partium Regni Hungariæ Domino ac Siculorum Comiti etc. D^no^ Amico obser^mo^.

[1] II. Ferdinánd 1637. február 15-én halt meg Bécsben.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. C. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kéziratárában: Mike Sándor gyűjt. 5. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte e levélszöveget a forrás megnevezése nélkül *Miller,* id. mű II. köt., 209—210. l.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. köt., 191. l. 2. j.

1102.

1637. FEBRUAR 27. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

III. Ferdinánd királyhoz.

Kimondhatatlan fájdalmat érez a jó uralkodónak, II. Ferdinándnak halála felett, csakis az vígasztalja, hogy az ő lelkének megdicsőülését biztosra veszi és az ő erényeinek örökösét látja a trónon következni. Betegsége daczára is, felajánlja szolgálatait. Mint már Lippaynak is írta, szükségesnek tartja, hogy az új király hívná fel Bécsbe a királyi tanács összes tagjait eskütétel és az ország ügyeiről való tanácskozás czéljából. A megyéket és a városokat az országgyűlés felemlítése nélkül — nem szólva a hét megye dolgáról sem, csak a király haláláról, valamint az új királynak Bécsbe érkezéséről és a tanács meghívásáról — kellene értesíteni, buzdítva őket a köznyugalom megóvására. A városok kapitányaitól és alkapitányaitól csakis a főkapitányoknak a királyi tanáccsal együtt való eskütétele után kellene az esküt kivenni. A boldogult király halálát tanácsos volna úgy Konstantinápolyban küldött útján és az ottani császári követ által, mint Budán a cs. hadi tanács elnökének levelével bejelenteni; a konstantinápolyi követtől is esküvel erősített írásos hűségnyilatkozatot kell venni. Rákóczynak két követe útban volt II. Ferdinándhoz, de ennek halála után, az érsek tanácsára, útjukat megszakították és bevárják a fejedelem intézkedését, kit úgy ők, mint az érsek is, arra buzdítottak, hogy az új királyhoz küldjön hódoló-küldöttséget; addig a király semmi esetre se küldje Csáky Lászlót következtében Erdélybe. A fejedelem és a török közti egyezség okmányait, melyeket a fejedelem ideküldött, lemásolás után a kanczellárhoz fogja küldeni.

Augustissime Cæsar,
Domine Benignissime.

Exprimere vocibus nequeo, quantum animo dolorem conceperim, ex inopinata Optimi Imperatoris morte. Cæterum duo illa me solantur, quod et pro certo habeam sanctissime actæ vitæ præmio, cœlesti fœlicitate, Ferdinandum Secundum perfrui: et Maje^{tem} Vestram paternarum Virtutum ac Regnorum hæredem constitutum videam; neque intermittam Deum assidue precari, ut Majestatem V^{ram} et cœlestibus omnium virtutum Donis cumulet et temporali fœlicitate ad publicam Christianorum Pacificationem gloriosum reddat.

Ego etsi, annis ac morbis gravis, idoneus non sim ad serviendum Majes^{ti} Vestræ: quicquid tamen a me proficisci poterit, id totum libenter, fideliter ac constanter impendam, neque minori vel affectu vel sinceritate Ma^{tti} V^{ræ} serviam, quam fœlicis memoriæ Ferdinando Secundo fui obsequutus.

Aliquot ante dies scripseram R^ndissimo Domino Vesprimiensi paucula quædam puncta, quæ Majestati V^ræ suggereret, in primo hoc ingressu facienda.

Atque in primis videbatur mihi necessarium, ut sine ulla mora literæ expedirentur ad singulos Consiliarios, ut omnibus difficultatibus sepositis, ad Dominicam Lætare Viennæ se sisterent, de publica Regni Hungariæ tranquillitate et publico commodo consultaturi: præsertim vero Banus Croatiæ et Generalis Cassoviensis ut omnino adsint. Si enim vel alibi, quam in conspectu Ma^ttis Vestræ, vel non omnes, sed dilecti tantum convocarentur, multa exinde incommoda suborirentur; nam et exacerbarentur neglecti; et corporale ipsorum juramentum præstari in manibus Majestatis V^ræ non posset.

Secundo. Ad Comitatus et liberas Civitates eo modo scribendum judico, quo ad Reverendissimum D^m Vesprimiensem perscripsi. Nullam puto vel de Comitiis vel de ulla difficultate Septem Comitatuum faciendam mentionem, sed simpliciter fœlici transitu optimi Imperatoris commemorato significare, Majestatem V^ram Viennam jam rediisse daturamque operam, ut fideles Regni Hungariæ Status in quiete publica conservet ac Paterno affectu foveat. Eumque in finem Consiliarios omnes convocasse, ut auditis eorum sententiis nihil intermittat Majestas V^ra, quod ad quietem ac tranquillitatem Hungariæ spectet. Hortari proin Majestatem Vestram omnes, ut ipsi quoque quiete degant.

Tertio. Mihi consultius videtur, si juramentum Capitaneorum ac Vice Capitaneorum Civitatum etiam non fiat nunc, sed postquam Consiliarii ac Generales Juramentum deposuerint. Nam et præposterum esset, et forte difficultates emergerent considerabiles, si Generales, qui necdum jurarunt, ab aliis Juramentum exigerent.

Quarto. Consultum videtur, ut Majestas V^ra Cursorem aliquem Constantinopolim mittat, et per Residentem Majestatis V^ræ intimetur Portæ et mors Imperatoris Optimi et M^tis V^ræ realis Possessio Regnorum omnium; cum declaratione bonæ Vicinitatis ac Pacis. Dominus autem Consilii Bellici Præses simili forma scribere posset Vezero Budensi. Et præterea efficere, ut Residens Ma^ttis Vestræ reversales juratas, de fidelitate Majestati V^ræ servanda, transmittat.

Quinto. Princeps Transylvaniæ duos Servitores, qui prope Trinchinium habitant, miserat ad pie Defunctum Imperatorem. Verum quia ii nec literas nec ullam Commissionem habebant ad Majestatem Vestram; neque quidquam adferebant negotii, quod considerationem magnam habere posset, et ipsis visum est, et ego quoque suasi, ut literas quidem Principi remitterent: suaderent vero (quod et ego Principi suasi),

ut solennem legationem ad Majestatem Vram mitteret. Id quod futurum confido. Neque mihi vel ex decoro vel ex utilitate Matis Vræ videtur, ut antequam Princeps Transylvaniæ competenti honore Majestatem Vram requisiverit, Persona tam Principalis, ut est Donus Ladislaus Csaky, legatione Mttis Vræ fungatur. Transactionum omnium Copiam ad me misit Princeps Transylvaniæ. Curabo quamprimum describi, et Rmo Vesprimiensi transmittam, ut Majestati Vræ innotescant.

Hæc sunt clementissime Cæsar, quæ Mati Vestræ scribenda nunc occurrebant eadem ipsa hora, qua literæ Mtis Vræ mihi missæ sunt. Deum oro, ut Mattem Vram diu felicissime tueatur.

Datum Tyrnaviæ 27. die Februarii. Anno Dni 1637.

Sacratissmæ Mattis Vestræ Humillimus Servus

Cardlis Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. s. C. Pazm.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 94. Fenti közlés az eredeti után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 191. l. 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.), 235. l. 2. j.

1103.

1637. MÁRCZIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Pálffy Pálhoz.

Részvéttel értesült betegeskedéséről. Megkéri, hogy a pozsonyi zárda építésének befejezését segítené elő, mert 1637. évben még szeretné beköltöztetni az apáczákat az új zárdába, a jelenlegi egészségtelen, szoros lakásból. Az utóiratban jelzi, hogy nehány nap mulva készül meglátogatni Pálffyékat; kéri Pálffy feleségét, csináltatná meg neki egy gyógyszertárban ezt az orvosságot: „Végy 3 pillulát, egy 68 éves ember részére, hogy 20 évvel fiatalabbá legyen. Valamit kíván a patikáros, megfizetem.“

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes, Amice obsme.

Istentül minden jókat kivánok. Bánatossan értettem a kegyelmed betegeskedését, de mivel úgy hallom, nem veszedelmes, reméllem, rövid nap jó egésségben látom kegyelmedet.

Az minemü fogyatkozások vannak az épület körül, kegyelmed Tamás pap úr levelébül megérti; kiválképpen az ajtókra és ablakokra való faragott kő dolgában. Azon volnék, hogy az szegény szűzeket ez esztendőben a Clastromba költöztetném, mert csak azon panaszolkodnak, hogy a nagy szorosság miatt betegeskednek szegények.

A kőmivesek is reá feleltek, hogy annyin lesznek, hogy ha a Materiába fogyatkozás nem lészen, Szent Iván napjára elvégezik a dolgokot (sic!).

Az mi a mész dolgát illeti, noha az kegyelmed jó dispositiojárul nincsen semmi kétségem, mindazáltal kivántatik, hogy kegyelmed parancsoljon udvarbiráinak, ne legyen fogyatkozás, hanem idején elegendő meszet hozassanak, mert majd a szántás rajtok leszen a szegénységen. Isten kegyelmedet sokáig éltesse.

Posonii 11. Martii 1637.

Sp^lis ac Mag^cæ D^nis V^ræ Amicus addictissimus

Cardlis Pazmany m. p.

Utóirat:

Magam is rövid nap meglátogatom kegyelmedet, noha bizony én is csak alég (sic!) vagyok. Kérem kegyelmedet, Asszonyomnak ajánlja szolgálatomat, és kérje, hogy ő kegyelme csináltassa meg nekem egy Apotékában ezt az egynihány pillulát, és küldje alá: Recipe pillulas tres, pro sene 68 annorum, ut viginti annis junior fiat. Valamit kiván a patikáros, megfizetem. [1]

Kivül:

Sp^li ac Magnifico d^no Comiti, Paulo Palffy de Erdeöd, perpetuo Comiti de Detrekö et Marhek, Pincernarum Regalium Præfecto, ac Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Consiliario et Cubicularo etc. D^no Amico obser^mo. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratus levéltárában: Arm. I., lad. 5., fasc. 9., fr. 58. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik. A levélnek utóiratát (tréfás reczipét!) közölte már *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 296. l., P. P. élete (Tört. Életr.) 315. l., és ő utána mások is (Gyógyszerészek Lapja stb.).

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. k., 261. l. 4. j., P. P. élete (Tört. Életr.), 315. l. 2., 3. j.

[1] Pázmány 1637. márczius 19-ikén halt meg; a tréfás reczipe-küldés is talán a halál előérzetének bizonysága volt.

1104.

1637. MÁRCZIUS 11.

POZSONY.

I. Rákóczy György erdélyi fejedelemhez.

A fejedelemnek Bornemisza útján megküldött levelére írt válaszát Bornemisza nagy sietve fogja a fejedelemhez juttatni. Közli a fejedelemmel a török fővárosban időző barátjától vett hírt, hogy az új fővezért (az eddigi kajmakámot) Toldalagi Mihály és a magyarból lett török tolmács: Sulfica Aga idegenítették el a fejedelemtől. Addig az erdélyi követeket nem hajlandó a fővezér hazaengedni, míg az erdélyi adó kifizetve nem lesz. A most Ázsiába készülő fővezért meg kellene „jó szó"-val nyerni. Hihetetlennek tartja azt a hírt, hogy a fejedelem Magyarországon, a király tudta nélkül, katonát fogad; erre nézve a király várja a fejedelem információját.

v. ö. 725. l. jegyz.

Illustrissime Princeps, domine Amice observandissime.

Az mely levelét kegyelmednek Bornemisza uram megküldötte, arra bőven irtam és viszont Bornemisza uramnak küldtem postán, hogy éjjel nappal siettesse. Igen akarnám, ha kegyelmed kezében érkeznék levelem. Azt nem refricálom, az mit Réz András által izentem, és azután irtam, hanem most két dologrúl irok kegyelmednek.

Egyik az, hogy nekem egy barátom nagy titkon irván Custanczinápolyból, minek utánna megirta volna, mint fogta meg Bostangi Pasát a fő Vezér, a ki a Császár mandátomát vitte Sahin agához, mint küldtek a fő vezérhez hitlevelet mind a Császár, mind a Mufti és Kadilesker[1] és a fő Passák, mint tették fő Vezérré a Caimecant etc. ezen szókat irja: Bizonyos, hogy Erdély ellen ujobb molitiók voltak; okai annak az Erdéli Követek, és főképpen Toldalagi Mihály, azután a magyarból lett török tolmács, Sulfica Aga. Ezek, nem tudom, mi módon, a Caimekánt elforditották, és szinte elvégezett szándékát végbe akarván vinnyi, érkezének az uj galibák, melyekre nézve halasztani kellett a szándékot etc.

Ezeket méltó kegyelmednek tudni. Mert én nem tudom, ha igazak vagy nem; de ilyen nagy dolgot hallgatással nem jó mulatni. Dissimulálni kell. Mert ugy értém, addig a kegyelmed emberit ki nem bocsátják, mig az adó ott ben nem leszen. És az új fővezér elébbi magaviselése kegyelmedhez kétessé teszi dolgát. Most Ásiába megyen. Jó szót kell adni neki.

Másik dolog az. Hogy kegyelmedrül azt irják (mint más levelemben is irtam), hogy kegyelmed az ő felsége ditiójába zászlókat osztat és hadakat fogad. Itilje meg kegyelmed, mint tetszenék kegyelmednek,

[1] A legfőbb kádik egyike; hadbírák feje.

ha kegyelmed hire nélkül valaki ezt mivelné a kegyelmed ditiójába. Én ő Felségének megjelentettem, hogy nem hihetem: azért ő Felsége várja a kegyelmed Informatioját etc.

Kegyelmednek igen szükséges, hogy ne késlelje fő emberét küldeni ő felségéhez. Ad Dominicam Lætare együtt leszünk ő Felségénél; akarnám, ha addig bizonyost értenék.

Tartsa Isten kegyelmedet egészségbe.

Posonii 11. Martii 1637.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Amicus, ad serviendum paratus

Cardlis Pazmany m. p.

Kivül:

Illustr^mo^ Domino Principi Georgio Rákoczy Principi Transylvaniæ, partium Hungar. D^no^ ac Siculorum Comiti etc. D^no^ Amico obser^mo^.

Cito
ito
ito
ito
ito
ito.

Ugyancsak kivül Rákóczy fejedelemnek ezen sajátkezűleg irt feljegyzése olvasható:

29 die Martii Meggyes 1637 délest 2 órakor; az erdéli követekről, hogy az portán jó választ nem adnak.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattárában: Mike Sándor gyűjteménye 9. sz. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte e levélszöveget (de lényeges hiányokkal) *Miller* i. m. II. köt., 211—212 l. [1]

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt., 191. l.

1105.

1635—1637. ÉVEKBŐL. *Kiadatlan.*

(S. d.)

Pázmány javaslata az esztergomi káptalan és Nagyszombat város közti viszály kiegyenlítésére.

Forte his modis tentari posset concordia.

1. Cum jam sint Altariæ quindecim una cum Parochia, et duo Seminaria, consentiat Civitas, ut adhuc præter domum Simonis Banoczki et Novak, possint Canonici emere tres domos, ut in universum sint Altariæ viginti. Talibus conditionibus: 1. quod ab illis domibus taxa Civitati solvatur per inhabitantes; 2. quod si Deo visum fuerit ut Capi-

[1] E levél eredeti példányának hasonmását lásd alább, a függelékben, 6. sz. alatt.

tulum redeat Strigonium, domus istæ de novo emptæ redeant ad Civitatem, ita quod domos civicas ex illis facere possit ac vendere. 3. Collatio sit Capituli.

2. Civitas in Conversione Decimarum Cap^li servet usum istius Regni. Et quamvis Capitulum consentiat, ut Centesimus manipulus pro vectura ex pagis eximatur, si huc Tirnaviam vehant frumentum. Si tamen in pagis convehant, nullum manipulum habere debent pro vectura.

3. Viceversa Capitulum etsi non teneretur, pro bona tamen vicinitate ac gratitudine consentit: 1. Ut decimæ ex terris Arabilibus illarum domorum, quæ pro Universitate applicatæ sunt, non solvantur. 2. Ut similiter ex terra, quam penes molendinum Domini Senatores inseminare consueverunt, Decimam non dent. 3. Ut quærelæ ac lites, quæ occasione hujusmodi Decimarum hucusque motæ sunt, penitus sopiantur.

Ezen iratnak fogalmazványa, melyet egészen Pázmány írt sajátkezűleg, fennmaradt az esztergomi prímási egyházi levéltárban: 1618—1636. évi iratdoboz, fasciculus 23., nr. 191. Az iratnak nincs dátuma, de említés levén benne az egyetemről, 1635. év előtt nem írhatta azt Pázmány. Fenti közlés az esztergomi fogalmazvány után történik.

V. ö. a fenti 1629. június 5. levelet.

1106.

1630—1637. ÉVEKBŐL.[1] *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Pázmány a király által véleményadásra szólíttatván fel Boncarpi Jakab missionarius püspöknek a pápa által a magyarországi török területre történt kiküldetéséről: azt válaszolja, hogy a szóbanlevő kiküldetéssel a Szentszék semmi esetre sem akart joghátrányt okozni akár az említett missionarius működési területén főkegyúri joggal bíró magyar király jogának, akár az illető magyar megyéspüspököknek. Erre a király figyelmeztesse tehát a missionariust, nevezetesen arra, hogy a működése területén illetékes magyar püspöknek engedélyét szerezze meg a lelkipásztori tevékenység gyakorlásához és a püspöki funkciók végzéséhez. Jó volna az egész dologban követendő eljárást jövő okulás kedveért okiratba foglalni és a Liber Regius-ban feljegyezni.

Pazmany Cardinalis ad Suam Ma^ttem.

Benignas M. V^æ literas demisse accepi, et ex iis aliisque iisdem annexis humillime intellexi, quam instituerit missionem Sacra Sedes Ap^lica in partes Regni Hungariæ, quæ inter Flumina Dravi, Savi, Danubii,

[1] A levélmásoló által a levél címéül megadott: „(Pazmany) *Cardinalis*“ szóból következtetve e levél 1630—1637. évekből való. (Pázmány 1629. év legvégén lett bíbornokká.)

Tibisci ac in specie Bachæ usque ad Themesvár sub jugo Turcico continuantur et continentur, præficiendo huic missioni R^ssum^ D^n^ F^rem^ Jacobum Boncarpi Episcopum Himeriæ. Quæ missio cum pro effectu suo obtinendo apud M. V. S^am^ versetur, meam tenuem opinionem eadem M. V. S. clementer requirere dignata est, qua ratione ejusmodi missionem citra præjudicium Juris patronatus V^æ^ M. et jurisdictionis Episcoporum Regni, censeam esse juvandam ac effectui mandandam, cui clementi requisitioni satisfacere pro mea fidelitate volens, ita succincte respondeo: Arbitror nempe Sacram Sedem Ap^licam^ non velle neve intendere cuiquam præjudicium in suo jure procurare et procreare, ordinationesque suas ita cum quovis consvevisse facere, ut is norit iis citra præjudicium aliorum uti debere. Illud itaque Domino Missionario serio erit intimandum, ne quidquam vel minimum vigore suæ missionis in præjudicium juris Patronatus V^æ^ Ma^ttis^ audeat attentare. Alterum id erit similiter eidem stricte intimandum, ut Episcopum ejus Diœcesis, in qua missionis suæ vigore, curam animarum exercere episcopalesque functiones obire debebit, requirat, eorumque assensu delegata sibi authoritate utatur, oriri que namque non leves confusiones possent, si aliqua dispositione ab ordinario Episcopo facta, contrarias dispositiones Delegatus Episcopus faceret. Facile autem poterit Episcopos earum partium D. Missionarius requirere eorumque assensum obtinere. Salutare sane ac sanctum est, curæ animarum intendere, sed æmulationum semina et exinde sequi consueta scandala non sunt admittenda, quæ facillime consueverunt emergere, si contemptis Ordinariis Episcopis aliunde fiat immediata dependentia; jus quoque Patronatus facile in disputationem adducitur uno alterove actu. Quæ omnia in præsenti Missionis actu erunt diligenter consideranda, et quod fiet, in authenticam formam erit pro futura cautela redigendum, et in Libris Regiis asservandum. Hæc erant demisse succincteque a me ad clementem V^ræ^ M. S^æ^ requisitionem repræsentandæ. Opto M. V. S. quam diu (sic!) felicem florentemque vivere ac valere.

Datum etc.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „G“ betüt viselő, pergamenkötésű (levélmásolatokat tartalmazó) kódex 208—209. lapján. A levélnek dátuma nincsen. Pázmánytól való származását csak a czím („Pazmany Card. ad. S. M.“) mutatja. Fenti közlés e másolat alapján történik.

1107.* *Kiadatlan.*

BIZONYTALAN DÁTUMÚ LEVÉL (1630. ELŐTT, TALÁN 1625-BŐL).

A pozsonyi kamarához (?).

Értesíti a kamarát (?), hogy Modor város tanácsa nem vesz fel senkit a polgárság kötelékébe, hacsak lutheránussá nem lesz. Ez megsértése az 1609 : XLIV. és 1608 : XIII. t.-czikkeknek és esetről esetre ezer forintnyi bírsággal büntethető. Utasítani kellene a kincstárt a bírság behajtására.

Nagy bizonnyal beszéllik, hogy a Modriak[1] külömben váras egyességére be nem visznek senkit, hanem ha megesküszik, hogy etiam in Religione eggyet ért véllek.

Ki ha ugy volna, aperte violálnák statuta Anni 1609. Artic. 44. et Anni 1608. Art. 13. ante coronationem. Et toties quoties ezt mivelték, in pœna mille florenorum Fisco addicenda maradnának.

Azért ezt, ugy tetszik, tartozik a Fiscus indagálni et exequálni, ratione obligationis de procuranda utilitate Fisci.

Kivül idegen, egykorú kéz irásával:

D^ni^ Archiep^pi^[2] in negotio Modrensi.

Pázmány ezen dátum nélküli, sajátkezű irata, egy négyoldalas papírlap első oldalán, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata, fasc. 75. Fenti közlés az eredeti után történik.

* Az I. kötet előszava szerint összesen 1106, Pázmány által másokhoz írt levél közlését ígértük, de közben 4 új levelet kaptunk, illetőleg találtunk és gyűjteményünkbe illesztettünk, és pedig: 1. 1622. november 28. Kovasóczy Istvánhoz (1108. sz.). 2. 1631. október 11. Battyányi Ferenczhez (685. sz.). 3. 1633. február 5. Borghese bíbornokhoz (814. sz.). 4. 1634. január 1. Savelli bíbornokhoz. (862. sz.). Hogy jelen gyűjtemény ennek daczára mégis nem *1110* levelet mutat, hanem csak 1108-at, annak oka az, hogy az alábbi I. Függelékben 27. és 28. számok alatt közölt Senkviczy-féle leveleket is eredetileg a Pázmány-levelek közé soroztuk volt be, de innét ismét kiemeltük.

[1] Modor város lutherizáló hatalmaskodásai ellenében Pázmány több ízben kért II. Ferdinándtól orvoslást, így: 1625. április 7. (fent, I. köt., 438. l.). 1625. november hó (fent, I. köt., 477. l.), 1628. február 4. (fent, I. köt., 676. l.). Igen valószínű, hogy ezen levelek egyikéhez mint pótjelentést küldte volt Pázmány a fenti kéziratot; és pedig ezen 1107. számú kézirat valószínűleg a 271. számú (1625. április 7.) levélhez szolgált pótjelentésül, és ha így, akkor 1625. évből, talán április hóból való.

[2] Ezen „Dni Archieppi" szavak valószinűvé teszik, hogy Pázmány még bíboros kora előtt írta e kéziratot, mert bíbornok korában „Dominus Cardinalis" néven volt szokás őt nevezni.

1108.*

1622. NOVEMBER 28. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Kovasóczy István erdélyi kanczellárhoz.

Kéri közbenjárását, hogy a Bethlen által Kovasóczy útján Sopronban visszaadatni ígért Somodi-t és a Kassay István által Nikolsburgban (nik. béke!) felajánlott liszkai tizedet a fejedelem végre visszaadassa az érseknek, mint tulajdonosnak, épen úgy az ingyen, a zálogból visszabocsátani ígért Szegi és Kisfalud érseki jószágokat is, az illetéktelenül beszedett jövedelmekkel egyetemben. Igazságát nem hagyhatja, ha nincs is nagy értékekről szó, bár szívesen áll szolgálatjára a fejedelemnek egyéb dolgokban.

Magnifice Domine, amice observandissime. Salute ac servitii nostri commendatione præmissa.

Emlékezhetik kegyelmed reá, hogy Sopronyban az Somodi és egyéb jószágocskámnak visszabocsáttásárul beszélgetvén, nagy assecuratioval azt állatá kegyelmed, hogy ő Felségének az erdélyi fejedelemnek hire nélkül esett, hogy vissza nem bocsátották jószágomat. Azután Köpcsénrül kgd levele által azon dolgot confirmálván, azt irja, hogy ő Felsége megparancsolta az én jószágomnak késedelem nélkül való visszabocsáttását, erre való nézve az kgd levelével Bélavárihoz[1] küldöttem volt Kassára, de semmit sem akart érteni az dologban, azért ki akarván kétségemet venni, ha ő Felsége mind az maga jó ajánlásának, mind az egyszeri resignatiojának, mind pedig az pacificationak eleget akar-é tenni vagy nem, im ő Felségét levelem[2] által requiráltam és ő Felségének proponáltam azt elsőben, hogy Somogyit kgd által, az liszkai processusnak dézmáját, melyet én kész pénzen váltottam vala vissza, Kassai István uram által Nikelspurgon ő Felsége megigérte vala. Másodszor azt is eszében juttattam ő Felségének, hogy az pacificatio szerént, bona, quæ inscripta per dominum principem non fuerunt, statim ac de facto restitui debuerunt. Harmadszor, hogy az legi (sic!)[3] és kisfaludi jószágomat, melyet ő Felsége Chernel György uramnak elzálagositott (sic!) volt, in ea parte, a mennyiben ő kegyelménél zálogban voltanak, az soproni gyüléskor énnékem gratis remittálta vala, ő Felsége pedig (nem tudom, ha az nikolspurgi végezés szerént) annak utánna ismég másnak adta, kin eleget nem győzök csudálkozni. Minek okáért az ideig való

* Ezen levélszöveg a II. kötet nyomtatása közben jutott a levelek gyűjtőjének tudomására és azért közöltetik itt, időrendi soron kívül.

[1] Bélaváry Dávid a fejedelemnek gazdasági tisztviselője volt.

[2] Ez alatt kétségkívül Pázmánynak Bethlen Gáborhoz 1622. november 9-én írt levele (fent: I. köt., 313—314. l., 195. sz.) értendő.

[3] Fenti 1622. november 9. levélben: „Szegi“

jövedelmét annak az kevés jószágocskának, melyet Bélavári és egyebek percipiáltak, hogy ő Felsége az possessioval együtt visszabocsássa, akarám ő Felségét ez levelem által megtalálnom, kgdet is kérem, hogy ilyen méltó és igaz dologban legyen kegd is ő Felségénél jó törekedő, mert nem is volna jó látat, ha ő Felsége ilyen nyilván való dologban mind az pacificatiot violálná, mind az kgd és Kassai István uram által sok fő emberek előtt tett szavát megvonná, én is egyebet nem tehetek benne [. . . . . .][1] az előtt is levelem által megjelentettem, ha Isten éltet, valami [. . . . . .] kárban nem hagyom magamat és mind az possessiojárul, mind pedig percipiált haszonrul megkeresem igasságomat. Én ő Felségének inkább hozzám illendő dolgokban kedveskedném [. . . . . .]nek, hogy sem mint ilyen kicsin dologért idegenkedjem, de igasságomat el nem hallgathatom. Ha kgd ebben [. . . . .] az ő Felsége elvégezett akaratját tudtamra adja [. . . . . .] resignationem dictorum bonorum ac fructuum per [. . . . . .] pedig mind egyiknek s mind másiknak denegationem [. . . . . .] kgd, nagy neven veszem kgdtül és igyekezem hasonló dolgokban kgdnek barátságosan szolgálni. Tartsa Isten kgdet sokáig jó egésségben.

Datum Tyrnaviæ, 28. Novembris. Anno 1622.

Kgd jóakaró barátja

Archi-Ep. Strigoniensis.

Külczíme:

Magnifico domino Stephano Kovacsocky, Serenissimi principis Transilvaniæ cancellario et consiliario etc. Domino amico observandissimo.

Ezen szövegnek gróf Kemény József által készített másolata (a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár „Codices Authenticorum“ cz. gyűjteményének ma már nem létező II. kötetében volt eredetiről) fennmaradt az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: „Apparatus epistolaris ad historiam Transylvaniæ“ cz. kódex VI. kötetének 25. lapján. Fenti közlés e másolat alapján történik.[2]

[1] Kimaradt (valószínűleg kirothadt) szavak.

[2] E másolat felkutatásának érdeme *dr. Veress Endre* kolozsvári nemzeti múzeumi levéltáros illeti meg; ő bocsátotta e szöveget és a reá vonatkozó adatokat e kötet kiadójának rendelkezésére.

I. FÜGGELÉK.

PÁZMÁNYRA VONATKOZÓ VAGY VELE KAPCSOLATBAN ÁLLÓ ÉRDEKESEBB, KIADATLAN LEVELEK.

25.

1630. JÚNIUS 1.[1] *Kiadatlan.*

RÓMA.

Segnino pápai tisztviselő Barberini Ferencz bíbornokhoz.[2]

Pázmánynak a római breviárium és missale elfogadását (nemzeti zsinaton) jelentő levelének másolatát megküldi azon megjegyzéssel, hogy ő Szentsége köszönő breve küldését rendelte el Pázmányhoz a szóbanforgó zsinati határozatért, egyben kijelentve azt is, hogy a pápa hajlandó a magyar szentek officiumait és nyolczadait engedélyezni úgy, hogy függelékként nyomassanak ki a breviáriumhoz és missalehoz; de előbb a Ritus Congregatió által jóvá kell hagyatniok ezen officiumoknak.

Illmo et R^mo S. mio oss.

Al memoriale[3] presentato a N. S^re sottoscritto di propria mano dal S. Carle Pazmany, di cui mando copia[4] a V. S. Illma (dovendo io portare l'originale nella Cong^ne de' Riti), S. Beatitudine ha comandato che si risponda benignam^te p. Breve lodando la pietà et il zelo di S. S. Illma nel procurare che dal sinodo sia stato accettato il Breviario et il Messale Romano, contentandosi la Sta S. che dipoi che saranno stati rivisti et approvati dalla S. Cong^ne de' Riti li offitii particolari de' santi Patroni et titolari di quel Regno (et però doveranno mandarli quanto prima a Roma), possino farli stampare separatamente et forse nel fine del Breviario et Messale, p. recitarli con le loro ottave conforme la domanda fatta dal med^o sinodo et a V. S. Illma bacio riv^te la mano. Dalle mie Stanze il primo di Giug^o 1630.

Di V. S. Ill^a et R^ma devsmo et hummo servitore

Segnino segret. m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 53^r. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Az 1—24. leveleket lásd I. köt., 754—790 lapján.

[2] Lásd fent Pázmánynak VIII. Orbánhoz 1630. április 16-án írt levelét.

[3] Ez kétségkívül Pázmánynak 1630. ápr. 16. levele.

[4] Ezt a fent közölt másolatot megtaláltam a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 54. o. Lásd fent 601. sz. alatt.

26.

1635. ÁPRILIS 10. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd levele Bozzoli herczeg, császári követhez.[1]

A magyar királyok 600 évnél hosszabb idő óta betöltési és kinevezési joggal bírnak a püspöki székekre; a pápák is mindíg elismerték ezen kinevezések törvényességét. Mivel újabban a pápa a boszniai és az erdélyi püspöki székek betöltésénél a királyi kinevezési jog gyakorlása ellen nehézségeket támaszt, utasítja (a király) a követet, hogy ez irányban semmi újítást ne engedjen, mert a királyt esküje is köti jogainak megóvására. A követ belátására bízza, milyen módon tegyen, Montmann uditorét is bevonva, ő Szentségének előterjesztést a magyar király ősi jogának sértetlenül hagyása iránt; e czélra megküldi a magyar Corpus Jurisnak vonatkozó szövegeit is és azoknak is a pápa elé való terjesztésére utasítja, kijelentvén egyúttal azt is a pápának, hogy a király kötelességszegés nélkül nem adhatja fel jogát; azért a pápát az újítás elhagyására kéri, mert az újítás a pápától elidegenítené a nemzetet, valamint kéri a király által kinevezendő püspökök megerősítését is. Nevezetesen sürgesse meg a kinevezett erdélyi püspök megerősítését.

De Jure Patronatus Regni Ungariæ circa Episcopatus.

Copia literarum Cæsaris ad Principem Bozzoli.

Reges Hungariæ Prædecessores nostri fœlicissimæ recordationis ab ipsa Christianitatis et Ecclesiarum fundatione ita nominationem seu electionem Episcoporum Ungariæ continuarunt, ut jam sexcentis et amplius annis nemini provisio ac nominatio ad Episcopatus totius Hungariæ, nisi solis Regibus Hungariæ competierit: Sanctissimi vero Romanæ Sedis Pontifices nominationes seu electiones a Regibus factas, præmisso examine, absque difficultate acceptarunt, ac a Regibus nominatos Antistites ad consecrationem suscipiendam elegerunt.

Quia vero (ut nunc primum intelleximus) Sua Sanctitas et nuper in Episcopatus Bosnensis et nunc in Epp^atus^ Transylvaniensis provisione novas ac antea inauditas difficultates movet; V^ræ^ Dominationi diligenter commendamus, ne hac in re quidquam innovari aut Juri Patronatus Regii derogari patiatur. Nos enim tempore inaugurationis nostræ in Regem Hungariæ, Sanctæ (sic!) promisimus, Leges ac Jura Consuetudinesque approbatas Regni Hungariæ conservaturos esse.

Quocirca V^ra^ Dominatio, habita cum R^ndmo^ D. Montmanno Auditore Rotæ correspondentia, ita Sanctitati Suæ efficaciter proponet Jura nostra Regia, prout maxime opportunum iudicaverit. Atque inprimis debita veneratione Sanctitatem Suam rogabit, ne tot Centenis annis continuatum Jus Regum Hungariæ alterare velit. Deinde ex corpore Juris Hungarici ante exortas Lutheri hæreses statuta municipialia Decreta, de verbo ad verbum exscribi curavimus, ut pro sua prudentia

[1] V. ö. Pázmánynak fenti, 1635. április 10-iki, II. Ferdinándhoz intézett emlékiratához (fent: 945. sz.) írt jegyzetünket.

Sanctitati Suæ vel omnia vel pleraque exhibere possit, ut Sanctitas Sua cognoscat, quid de Juris Regii dignitate in Ungaria jam ab antiquo Catholici senserint. Demum modesta debitaque veneratione Sanctitati Suæ repræsentabit, Nos, salvo officio ac obligatione nostra, recedere a veteribus consuetudinibus non posse. Atque ideo Sanctitatem Suam filiali affectu rogare, ne quid innovetur, quod et Ungaros a nobis alienare posset: sed eos, qui a nobis nominantur, Episcopos, nisi canonico impedimento præpediantur, Sanctitas Sua ad consecrationem eligere velit. Et quia ob defectum Episcopi Transylvaniensis, magna in dies animarum damna emergunt, operam dabit V^ra^ D^natio^, ut sine dilatione nominatus a nobis in Episcopum admittatur. Cui de cœtero etc.

10. Aprilis 1635.

Ezen királylevélnek fogalmazványa, melyen a czímirat, a dátum és több közbeszúrás Pázmány kezeírását mutatja, és amelynek egész szövege is Pázmány irodájában készültnek látszik, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Simor bíbornok magángyűjteményében. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik.

E fogalmazványnak (nem Pázmány-levél) itteni közlése főleg azért történik, mert épen a magyar király jogaira nézve nem annyira a király személyes felfogását, mint inkább Pázmány véleményét tartalmazzák.

27.*

1636. ÉVI ÁPRILIS 21. UTÁN. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Pázmánynak Senkviczy által Rómában benyujtott „quadriennalis relatio"-ja az esztergomi érseki megye állapotáról, VIII. Orbán pápához.

Beatiss^me^ Pater.

Postquam Archiep^us^ Strigoniensis, una cum Cap^lo^ propriis sedibus per Turcicam hostilitatem est pulsus, numerantur aliquot Archiep^i^, quibus modernus successit. Jamque decimum nonum annum in hoc Archiep^atu^ explevit, ubi toto tempore sedulo laboravit, ut in hoc Turcica tyrannide affecto et hæretica pravitate infecto Regno falsa extirparentur dogmata et fides orthodoxa propagaretur; fecit divina cooperante gratia, quantum potuit, maxime conversi sunt medio tempore hæretici plurimi, Barones et Regni Proceres aliquot, in quorum etiam bonis et tenutis, ubi passim falsa spargebatur doctrina, expulsis Cal-

* Lásd fenti, az 1107. számú levélhez írt jegyzetünket.

vinistis et Lutheranis Concionatoribus, Catholici Sacerdotes sunt introducti.

Et quoniam in tanta segete pauci erant operarii, laborabat enim hoc Regnum penuria Sacerdotum, illi etiam, qui perpauci erant, per longum abusum et conniventiam fuerunt pene omnes concubinarii, jam nullus est in toto Regno concubinarius.

Erexit Viennæ Collegium seu Seminarium studiorum, ubi aluntur continuo Juniores sacris initiandi plus minus triginta quinque.

Aliud Seminarium Tyrnaviæ curavit, ubi pro nunc residet Capitulum; ubi etiam novam ad benignam Sanctitatis Vestræ annuentiam, pro publico istius Regni bono et Religionis Catholicæ incremento, erigit de facto Academiam, in quo Seminario sat bene proviso intertenentur Juvenes cum Sacerdotalis muneris obligamine viginti quinque.

Ex his duobus Seminariis et aliis studiorum locis, singulis annis prodeunt sacerdotes sat bono numero, qui in Sacris bene instituti distribuuntur per Parochias.

In Capitulo Metropolitano habet Canonicos viginti tres, Præbendarios octo, qui continuo nocturnum et diurnum decantant in Ecclesia officium præsente semper et intonante uno ex Canonicis.

In eodem Capitulo ex Canonicis sunt Archidiaconi octo, qui totidem Comitatuum seu districtuum Parochis invigilant, Parochias singulis annis visitant, relationes ad Archiep^{um} faciunt, et hoc pacto si qui aliquando occurrunt defectus, corriguntur.

Dignitates in Capitulo, præter Archidiaconatus, sunt Præposituræ Collegiatæ et Capitulo unitæ tres, S. Georgii de Viridi Campo Strigonien., S. Stephani Prothomartyris, S. Thomæ Cantuariensis, quæ Præposituræ, dum Regnum in statu fœliciori manebat, singulæ suos Canonicos certo numero habebant.

Præter has Præposituras sunt duæ aliæ Posoniensis et Scepusiensis filiales Ecclesiæ Strigoniensis, singulæ habentes Canonicatus octo, quorum collatio est penes Archiepiscopum.

Sacrarium in Ecclesia Parochiali Tyrnaviensi, in qua Cap^{lum} divina peragit, erat angustum nimis et incommodum, modernus Archiep^{us} curavit, prout etiam totam Ecclesiam et Altaria omnia reformavit.

Collegia Patrum Societatis Jesu in hac Diœcesi præter Academiam noviter fiendam sunt duo, Posoniense et Jauriense, in quibus Juventus tam in litteris quam in Religione instituuntur.

Monasteria fratrum Franciscanorum passim sunt numero octo, sunt etiam ordinis Pauli primi Eremitæ duo, alia multa Turcica tyrannide sunt oppressa.

Virginum Sanctimonialium sunt Monasteria duo, alter (sic!) Tyrnaviæ, alter (sic!) Posonii ordinis S. Claræ.

Hospitalia in iisdem Civitatibus duo, in quibus pauci pauperes aluntur.

Congregationes seu Confraternitates in iisdem Civitatibus sunt Corporis Christi, S. Crucis, B. Mariæ Virginis Assumptæ et Annunciatæ, in quibus copiosa virorum et fœminarum devotarum multitudo existit.

Diœcesis hæc Strigoniensis est tam ampla et tam late patens, ut impossibile videatur eam ab uno Prælato debito modo et sufficienter administrari, atque idcirco S. V^æ et S. Sedi Ap^licæ alias quoque supplex extitit, quatenus duos in ea Episcopatus ob majorem Dei gloriam et Animarum curam de novo erigere sibi liceat.

Hæc sunt, Beatissime Pater, quæ Archiepiscopus Strigoniensis alias Cardinalis Pazmany in præsens medio mandatarii sui R. Matthiæ Senquici, Canonici et Lectoris ejusdem Ecclesiæ, in hac sua senili ætate constitutus, morbis atque etiam multis Patriæ curis præpeditus, S. Vestræ humiliter referre voluit.

Benignissimam Sanctitatis Vestræ clementiam expectans ac ejusdem pedes demisse exosculans.

Kívül, az irat kezeírásával, e feljegyzés:

„Sanct^mo D^no N^ro D^no Urbano P. P. VIII. Status Ecc^æ Strigoniensis". Ehhez folytatólag még ezen hivatalos jegyzet van toldva: „pro 12. quadriennio".[1]

Ezen levél eredetije (de nem Senkviczy írása, nincs is rajta dátum vagy aláírás) fennmaradt a S. Congr. Conc. titkos levéltárában a „relatió"-k közt („Strigoniensis") 677—678. számú oldalakon. Fenti közlés az eredeti után történik. A dátum meghatározásánál Pázmánynak a pápához 1636. ápr. 21-én írt fenti levele és magának a fenti relatiónak tartalma (Senkviczy) volt irányadó.

[1] A quadrienniumok tudvalevőleg (v. ö. Wernz, Jus Decr.: II. k., 914. l.) V. Sixtus „Rom. Pontifex" const.-jának dátumától (1585. decz. 20-ától) számíttattak, eszerint a fenti relatió már a 13-ik quadriennium 3-ik évére esik. Hogy Rómában mégis 12-ik quadrienniumot számítottak, annak oka hihetőleg az, hogy a 12. quadrienniumról (1629—1633.) még nem érkezvén be jelentés, az 1636-ikit vették 12-iknek. Viszont pedig Pázmány, úgy látszik, a maga érsekségének kezdetétől (1616.) számította a quadrienniumokat (helytelenül!) és így 1636-ban is quadrienniumot látott, bár előbb, 1621. évben is adott volt jelentést és az valóban az 1585. decz. 20-ától számított 9-ik quadriennium 4-ik éve volt.

28.*

1636. ÁPRILIS—JÚLIUS. *Kiadatlan.*

RÓMA (?).

Senkviczy Mátyás Pázmány megbízottjának előterjesztése a Propaganda Congregatióhoz.

Mivel a reformációnak az esztergomi érsekség területén való elhatalmasodását főképen az okozta, hogy az érsekség olyan terjedelmű, hogy az érsek nem látogathatja meg saját híveit, mert azok tizenhárom megye területén laknak, ezért az érsek két új püspökségnek: a szepesi és a gömöri püspökségnek felállítását sürgős szükségnek ismerte fel; kéri tehát Pázmány nevében a Congregatiót, hogy tennék megfontolás tárgyává a részletes fedezeti tervvel előterjesztett eszmét és ajánlanák a pápának.

Emin^mi^ e Rev^mi^ Signori.

La diocese dell'arcivescovato di Strigonia in Ongheria è tanto grande che comprende tredici amplissimi contadi, si che niuno Arcivescovo ha mai potuto visitarla tutta per gl'anni che ha vissuto; d'onde è nata la cagione principale che l'heresia vi s'è introdotta facilmente et difficilmente si può estirpare, per quante diligenze si sono usate.

Pertant' il Cardinale moderno Arcivescovo di Strigonia per unico rimedio propone l'erettione di doi (sic!) nuovi vescovati da farsi nella medesima diocesi senza notabile incommodo dell'arcivescovato et facilmente, cioè uno in Scepusio, et l'altro in Gömör.[1]

Perciò che le decime del contado di Scepusio da tempo immemoriabile si danno all'archidiacono Scepusiense, il quale ha in tutto seimila fiorini d'entrata et è capo d'una chiesa collegiata con dodici canonici; alla quale prepositura erigendosi in vescovato, esso Cardinale consentirebbe, che per diocese oltre al detto contado Sepusiense s'assegnassero doi altri contadi, cioè di Lipto et di Árva insieme con le decime, le quali all'arcivescovo rendono seicento fiorini l'anno, ma al vescovo, che stesse sopra il luogo, renderiano tre et quatro volte tanto di più. Et quando si concedesse che alla mensa episcopale s'unisse un beneficio semplice detto la capella del Corpus Domini, il quale renderia circa cinque mila fiorini l'anno, tal vescovato haverebbe per diocese tre contadi, et più di cento mila anime, con una entrata di dodeci mila fiorini et più senz'altra diminutione dei proventi dell'Arcivescovato che in seicento fiorini.

* Lásd fenti, az 1107. számú levélhez írt jegyzetünket.

[1] 1630., majd 1632. években Pázmány négy új püspökség alapítását tervezte. Lásd fent, a 741. számú levélnél mondottakat.

Similmente nel contado di Gömör è la prepositura Jazoviense con alcuni pochi canonici, il numero de'quali si potra far crescere a sei, mediante la suppressione dell'archidiacono di Torna et di Gömör, che risiede nella chiesa di Strigonia, alla quale prepositura, quando fosse eretta in vescovato, l'istesso Cardinale Arcivescovo consentirebbe, che si assegnassero li contadi di Gömör e di Torna per una diocese con le decime, le quali s'affittano da lui per mille et cinquecento fiorini l'anno, et al vescovo in residenza importeriano oltre a quattromila, et di più cinque altri luoghi da'quali si cavano ducento talleri et cinquecento fiorini. Con le quali entrate, giunte quelle della suddetta prepositura, si constituirebbe al nuovo vescovato Gömöriense una dote di circa novemila fiorini senz'altra diminutione delli proventi dell'arcivescovato, che in 2300 fiorini.

Si supplica dunque humilmente alle V. Eminenze per parte del suddetto Cardinale Arcivescovo, che si degnino far matura consideratione sopra tutto ciò che si propone, et appresso collaudarlo alla Santità di N. S. Il che riceverà per gratia singolarissima.

Kivül:

Alli Emin. . . . . et R^mi Signori Cardinali della cong. de fede propaganda per il Card. Pazman Arciv. di Strigonia.

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, melyen dátum és aláírás nincsen, de amely kétségkívül Pázmány irodájában lőn kiállítva és hihetőleg Senkviczy által Rómában személyesen átadva (lásd az itt fenti, 1636. április 21-ike után kelt relatio quinquennalist), fennmaradt a „Congr. de Propag. Fide" római levéltárában: „Memoriali 1636", Vol. 396., fol. 326. Az irat dátuma nagyjában meghatározható abból, hogy a Congregatió ezen emlékirat ügyében 1636. augusztus 4-ikén határozott.

29.*

1635—1637. ÉVEKBEN (?). *Kiadatlan.*

Vélemény az örökösödés alapján való trónutódlásról.

I.

An pro bono Hungariæ Rex debeat esse hæreditarius.

Respondetur affirmative propter sequentes rationes:

1. Ubi rex est hæreditarius, tollitur materia Schismatis et quæstio illa odiosa, quis debeat regnare super nos? E contra ubi libera electio,

* A 29. sz. alatt közölt levél lehet Pázmány-szöveg, de lehet az érseki irodában, más által (és talán nem is Pázmány nevében) fogalmazott irat. Bizonytalan szerzősége miatt eleinte mellőzni véltük, de utóbb mégis jónak láttuk e függelékbe felvenni.

ibi perpetua discordia, odium, bellum, ambitio, diffidentia, rebellio et infinita alia mala, uti in Regnis Poloniæ, Hungariæ et Bohemiæ experiri hactenus sufficienter potuimus. Ut igitur pax, quies et tranquillitas Hungariæ stabiliatur, necessario Rex hæreditarius erit habendus.

2. Naturâ magis amantur perpetua, quam temporanea. Ergo et Rex Hungariæ naturâ majori prosequeretur amore subditos hæreditarios, quam temporaneos, sicut viceversa et subditi Regem Hæreditarium potius, quam temporaneum.

3. Domini Hæreditarii turbatores pacis aliosque sceleratos majori cum plenitudine potestatis puniunt, quam domini temporanei. Ergo et Rex Hungariæ Hæreditarius tales, quibus Hungaria abundat, majori cum plenitudine potestatis puniret, quam temporaneus.

4. Servitores, qui creduntur posteritati quoque servitium fidele præstituri, magis stabiliuntur, magis ditantur majoribusque honoribus præveniuntur, quam temporanei: Veretur enim Princeps, ne, qui jam est fideliter subjectus, electo aliquando alio Principe, sit familiæ inimicus. Ergo et Rex hæreditarius fideles Hungaros, quos crederet non modo sibi, sed posteritati quoque fidelitatem servaturos, majori gratia prosequeretur, quam jam temporaneos, qui electo fortassis aliquando alio Rege posteritati benefactoris inimici esse possunt.

5. Hæreditaria majori cum fervore defenduntur, quam temporanea: Ergo et Rex Hungariam tamquam hæreditariam majori cum fervore defenderet, quam ut temporaneam.

(Possunt etiam plures afferri rationes, quæ modo subticentur.)

II.

An Rex Hungariæ Hæreditarius debeat esse Nationis exteræ?

Respondetur affirmative. Regnum enim Hungariæ adeo jam est exhaustum viribusque destitutum, ut sine subsidio nationis exteræ neque contra hostem tueri se valeat, neque a Turcica tyranide occupata recuperare. Extera autem natio in damnum suum provincias Hungariæ recuperare aut vires ejusdem augere non potest. Persuasum enim sibi habet, quod si Hungari in pristinum statum redigerentur, extunc vel rebellarent, vel mortuo recuperatore ex sua potius, quam extera natione Regem eligerent. Itaque ne vel nocere (etiam si vellent) possint, vel alium Regem, præterquam ex natione extera, eligere valeant, mavult viribus fractam Hungariam habere, quam a se restauratam inimicam videre. Eligendum itaque est, aut sub Turcico jugo perpetuo vivere, aut ex natione extera Regem hæreditarium habere.

III.

An Rex Hungariæ Hæreditarius Austriacus esse debeat?

Respondetur etiam affirmative.

1. Quia nulli Principum tam bene sunt de Hungaria meriti, quam Austriaci, qui non modo sumptus, sed et vitam pro Hungaria contra Turcam exposuerunt.

2. Quia nulli ex vicinioribus Principibus sunt adeo periculo expositi, si casu quo (ehelyett: aliquo) Hungaria tota Turcico subjiceretur jugo, quam Austriaci. Eam itaque vel ob privatum bonum defendere debebunt.

3. Quia ex Vicinis Principibus nulli potentiores Austriacis. Ad Hungariam autem recuperandam magna vis et potentia requiritur.

4. Quia si Rex ex alia domo vel familia eligeretur, Austriaci Hungaris perpetui essent hostes, quibus resistere minime possent.

5. Quia nec Hungaria tantum habet proventum, ut ex proprio Regem pro Majestate alere possit, nec alius ex vicinis Principibus præter Austriacos. Rex itaque Hungariæ Hæreditarius necessario debet esse Austriacus.

Ad quod persuadendum præter enumeratas rationes requiritur, ut in reductione animarum Sua Majestas Cæsarea Clerum adjuvet, quod facere poterit, si Cardinalem Pazmanum in fundatione Universitatis Tyrnaviensis juverit, Viennæque vel Tyrnaviæ Seminarium pro Clero Hungarico multiplicando erexerit, ut sic copiosi Sacerdotes recenter aversos Hungaros ad Deum et ad suam Cæsaream Majestatem convertere valeant.

Secundo, ut Hungariam, sicut hactenus, in libertatibus (quæ tamen Regi hæreditario non præjudicant) conservet.

Tertio, ut si Hungariam recuperaverit, Budæ resideat.[1]

Ezen aláírás nélküli emlékiratnak fogalmazványa (Pázmányéhoz igen hasonló írás!) fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Pray, XXVIII. kötet, 409—412. l. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

Ezen érdekes iraton, kívül a 4. lapon, a szöveg után Pázmány kezéből ezen kétsoros feljegyzés olvasható (ez már biztosan Pázmány kezeírása):

Lippai uram quietantiája.
Zempléni Pap.

Világos, hogy ezen jegyzet nem vonatkozhatik fenti irat tartalmára, hanem talán ezen irat borítéka volt egyéb iratoknak és ezekre vonatkozott e feljegyzés.

[1] Ezen ma is még aktuális eszmének ilyen korai és ilyen határozott kijelentése valóságos közjogtörténeti monumentum, mely megérdemelné, hogy kőbe vésve álljon a nemzet és koronás fejének szeme előtt. Az eszme és a kijelentés merészsége Pázmány szerzőségére vall.

Felül, a 4. lap felső szélén, más kéz írásából e feljegyzés olvasható: *1663. N. 8.*

Itt is világos, hogy ezen évszám nem vonatkozhatik magára ez iratra, melynek idézett másik, hátirati feljegyzése épen úgy, mint szövegének egyik helye (3. kérdés 5. pont, 2. bekezdés) világosan mutatja, hogy Pázmány még élt ezen irat keltekor, és Magyarországnak még nem volt „generale seminariuma“ (alapítója Lippay Gy. érsek volt 1648-ban), de már tervben volt egyeteme (3. kérdés, 5. p. 2. bekezdés).

Bár a kézírásnak Pázmány kézírásával való azonossága nem áll kétségen kivül, mégis lehetségesnek, sőt (újabb megfontolás után) valószinűnek tartom, hogy fenti levelet maga Pázmány fogalmazta, vagy Lippay vagy Lósy által fogalmaztatta, és nem lévén szorosan vett levél, hanem emlékirat, a maga ügyében (3. kérdés, 5. pont) helyénvalónak találta magáról harmadik személyben írni. Megírásának ideje 1635—1637. évek közé esik, mert Pázmány 1629. év végén lett bíbornokká („Cardinalem“!), másrészt az egyetem alapításának terve ilyen határozott formában csak 1635. évben merült fel.

Egyébként is közeli vonatkozásokat mutat ez irat Pázmánynak a trónöröklésről 1617. november hóban, 1618. április hóban és 1625. október hóban készített irataival (lásd fent).

II. FÜGGELÉK.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(A számok oldalszámot jelentenek.)

Abaza boszniai basa 15, 472, 475.
Sz. Adalbert burza 579.
Adózás 161.
Aegidius Romanus 73.
Agalich János 330.
Alagi 51, 82, 146, 148, 153, 180.
Alaginé 551.
Alamizsnás sz. János síremléke 122, 168, 173, 174, 175, 178, 189, 191, 194, 199, 209, 234, 300, 604.
Aldringer János csász. tábornok 399, 478, 493.
Alsó-ausztriai tartomány 12, 13, 20, 73, 104, 202, 209, 227, 229, 338, 381.
Ammanati Jakab bíbornok, páviai püspök („Papiensis") 276, 283, 309, 324.
Anabaptisták 4, 6.
Ancona 267, 313, 328, 329, 333, 335.
Angol kisasszonyok 42.
Angolország 372, 541.
Anna császárné 321.
Anyala (község) 336.
Armbruster 367, 537, 584.
Arrasi püspök-bíbornok („Atrebatensis") 277, 308.
Arrigonius bíbornok 136.
Arrubal Péter 174.
Ártándi Balázs és Pál 222, 223.
Artner Wolfgang 216.
Árva megye 116, 297.
Ascanius Gesualdus bécsi nuntius 135.
Aszaló község 347, 391, 422, 516.
Auersperg herczegi család 709.
Augsburg 210, 287, 293, 295, 562, 571, 581, 582.
Augsburgi ezüstművés 594, 604, 606, 615, 629, 630, 635, 652—654, 661, 666, 668.
Ausztria 5, 31, 355, 775.
„A Szentírásról és az Anyaszentegyházról" (P. műve) 68.
Azzolini ripai püspök, pápai titkár 261, 262, 265, 269, 273, 283, 286, 294, 295, 313, 321, 324, 325, 326.
Babóthy Ferencz 102.
Baden (Svájcz) 258.
Bagni bíbornok 319, 331.
Bagmo márki 329.
Bajorország 245, 280, 293, 304, 319, 331.
Bakith Péter 413, 424.
Bakos Gábor 720.
Balassa Menyhértné, Bakith Margit 201, 616.
Balássy András 720.
Balázs pap 54.
Balka Miklós 507.
Balling János 215.
Balog Ferencz 675, 677.
Balog István 391.
Bamberg 254.
Baner (Panier) svéd tábornok 358, 478, 496, 682, 743.
Barátfölde tizede 26.
Barberini Antal bíbornok 65, 133, 228, 253.
Barberini Ferencz bíbornok 55, 65, 80, 86, 90, 93, 107, 132, 136, 150, 175, 194, 212, 228, 231, 235, 249, 262, 266, 268, 271, 273, 287, 288, 290, 293, 295, 304, 306, 312, 316, 320, 323, 326, 328, 337, 452, 456, 546, 583, 648, 751, 767.
Barberini Tádé herczeg 87, 133, 193, 533, 627, 734, 744.
Barkóczy László 382, 688.
Bars megye 492.
Bartai Máté 73, 125.
Batthyány Ádám 71, 79, 87, 97, 100, 107, 211, 433.
Batthyány család 622.
Özv. Batthyány Ferenczné, Poppel Éva 39, 41, 52, 214, 741, 761.
Baxay István lébéni apát 47, 71, 400, 401.
Bábolna 673.
Bácsfalva 593.
Bánffy 492.
Bánóczki Simon 758.
Bányakamara („Camera Montana") 207, 436.

Bányakamarai tisztviselők 336.
Bányavárosok 85, 94, 102, 129, 181, 207, 208, 370, 432, 607, 650.
Bányászat 129.
Básta György 709.
Bátai apát 102.
Báti tized 667.
Báthory Kristófné 222.
Báthory Zsigmond 222, 475, 591.
Belgium 372, 379.
Belgrád 166, 632.
Bellarmin 119.
Beniczky Ferencz 70.
Benyék 547.
Bercsényi Imre 463, 480, 492, 493, 494, 499, 572, 724.
Bereczki Benedek 198.
Bereg megye 720.
Berthold 85.
Beszterczebánya 8, 13, 85, 370.
Beszterczebányai kamara 370.
Bethlen Gábor 1, 15, 17, 50, 67, 74, 78, 82, 88, 152, 161, 180, 204, 205, 225, 357, 368, 404, 408, 474, 520, 637, 673, 762.
Bethlen Gáborné (Brandenb. Katalin) 74, 78, 82, 88, 101, 122, 172, 180, 204, 205, 217, 219, 367, 372, 396, 409, 416, 447, 514, 706.
Bethlen István 74, 109, 146, 151, 630, 633, 636, 644, 650, 664, 673, 685, 687, 702, 706, 712, 725, 737, 746.
Bethlen Péter 351, 571, 609, 630, 650, 683, 684, 687, 702, 720, 725.
Bezur György 11.
Bécsi egyezség (a törökkel) 454.
Bécsi egyetem 596.
Bécsi pápai nuntiusok 41, 107, 122, 135, 283, 312, 470, 587.
Bécsi püspök 73, 303, 305, 321, 371, 512.
Bécsi udvari kamara 8, 70, 94, 129, 518, 560, 562.
Bélaváry Dávid 762.
Bíbornok-követek 276, 307, 311, 317, 321, 323, 340.
Bíbornokok (kurialis) 257, 268, 271, 273, 282, 707.
Bíborosi eskü 80.
Bíborosi galerus 253, 256.
Bíborosi gyűrű átvétele 337.
Bíborossá kineveztetése Pázmánynak 33, 75, 76, 77, 80, 83, 84, 86, 89, 253, 256, 337.
Bielavius Tamás 527, 724, 731, 755.
Bihar megye 68, 423.
Biscayai márki, spanyol követ 307.
Bocskay István 222.
Bogárdy erdélyi követ 654, 660, 669, 671, 673, 684, 708, 712, 720, 725, 735, 752.
Boncarpi Jakab 759.
Boncziday 467.
Bonestus pápai titkár 321.
Borghese bíbornok 397, 761.
Borgia bíbornok 251, 269, 309, 312, 313, 316, 319, 340, 361, 365, 538, 539.
Bornemisza János 145, 205, 669, 671, 688, 720, 725, 731, 735, 736, 742, 757.
Bornemisza István 28, 633.
Boroszló 358.
Borsod megye 222.
Bortermés 138, 140, 157, 216, 532, 681.
Bosnyák István 199, 384, 399, 428.
Bosnyák Tamás 16.
Bostangi basa 757.
Boszniai püspökség 175.
Boszniai török katonai előkelőségek 491, 508, 688.
Bozzoli herczeg 768.
Böjt 188, 247.
Böjthy Balázs 222.
Böjthy László 222.
Böjthe Miklós 667, 730.
Bösing 7.
Bracciano 267.
Brandenburgi fejedelem 359.
Breviarium Rom. behozatala 113, 120, 142, 230, 231, 236, 240, 344, 398, 546, 618, 767.
Bruck 401.
Bruneau Jakab 390.
Brunszvik Tóbiás 126, 375.
Buccari 330, 336.
Buda 491, 508, 630, 631, 650, 664, 673, 685, 705, 775.
Budai vezér 706, 712, 721, 731, 737, 742, 743, 754.
Budafelhévvizi prépostság 154, 195.
„Bulla cruciata“ („cruzada“) 320.
Burgundia 674.
Buza (Kastély) 442.

Calendarium Romanum behozatala 142, 150, 212, 230, 231, 236.
Calvinus 119.
Canterbury-i érsek jogai 541.
Caprarola 306.
Caraffa Károly bécsi nuntius 135.
Castelficardi márki, spanyol követ 306.
Castel-Gandolfo 284, 287, 328.

Castel-Rodrigo spanyol követ 313.
Castorius Bernardin S. J. 335, 356.
Cataneo Kamil castiglionei apát 42, 94, 133, 134, 193, 215, 231, 316, 452.
Catania 343.
Ceva márki 276, 310.
Chapelle 682.
Chinorán 389.
Chummer szentferenczr. commissarius gen. 588.
Cillinger 515.
Címzetes püspökségek 238, 301, 589, 592, 601.
Clepsidra 621.
Climacterius 363.
Coblenz 674.
Collalto 171.
Collegium Germ.-Hung. 132, 134, 314, 334, 356, 430, 487, 488, 511.
Constantin-féle donatio 289.
Corduba tábornok 324.
Csallóköz 550.
Csavargók 213.
Csáky István 88, 353, 354, 372, 411, 463, 498, 512, 514, 569, 715, 727.
Özv. Csáky Istvánné Wesselény Anna 69, 569.
Csákyné 741.
Csáky Kata 549.
Csáky László 755.
Csáky úrfiak 442.
Császári titkos tanácsos 6, 39.
Csehország 150, 277, 285, 310.
Cseresznyeérés 680.
Csernel György 467, 473, 550, 552, 634, 639, 641, 762.
Csiky István 137, 406.
Cusai Miklós bíbornok 278, 309.
Czétén (község) 233.
Cziffer (község) 235.
Czobor Imre 20, 123, 131, 413, 414, 545, 707.

Dallos Miklós püspök 114, 405.
Dalmáczia 491.
Darabos Gergely 663.
Darholcz Ferencz 720.
Dánia 372, 378.
Dániel János 349.
Dávid Pál 48, 141, 392, 393, 406.
Debreczen 113, 178, 412.
Delacunta Péter 370.
Déva 709.
Dietrichstein Ferencz bíbornok 27, 28, 76, 128, 200, 500, 511, 519, 532, 556, 557, 562, 565, 624, 642, 665, 672, 676, 680, 692.
Dietrich von Falkenberg 190.
Dinnyetermés 680, 689.
Doborgaz 593.
Dobronoky György S. J. 573, 579, 596, 597, 602, 605, 609, 611, 749.
Dohaffalva 593.
Dombói tized 602.
Dominich Iván 11.
Szent-Domonkos-rend 7.
Donauwörth 280.
Draskovich Gáspár 482.
Draskovich György 141.
Draskovich S. J. 515.
Drégely 116.
Drégelyvidéki papság részére alapítvány 35.
Drezda 359.
Dubowszky György 515.

Ecsed 78, 369, 373, 630, 638, 650, 664, 684, 687, 725.
Eckstein Kristóf 569.
Edictum restitutionis 259, 266, 317, 576.
Eger 177, 630.
Eggenberg herczeg 12, 13, 14, 21, 41, 50, 91, 138, 321.
Egri basa 688.
Egri káptalan 237, 599.
Egri prépostság 591.
Egri püspökség 516, 599.
Egyedülüdvözítő egyház tana 68.
Eleonóra császárné 253, 272, 321.
Elsass 674.
Eperjes 7, 16, 17.
Eperjesi (1632. é.) tárgyalások 376, 377, 382, 387, 396, 399, 403, 407, 415, 419, 434, 446, 449.
Erasmus Parmicinus bécsi nuntius 135.
Erdély 1, 7, 15, 17, 50, 81, 88, 92, 108, 122, 140, 147, 152, 158, 159, 162, 167, 169, 178, 186, 204, 205, 215, 218, 226, 258, 281, 323, 334, 354, 357, 361, 362, 366, 372, 387, 396, 398, 408, 415, 419, 435, 441, 444, 446, 452, 456, 465, 470, 471, 473, 474, 477, 480, 485, 491, 492, 494, 496, 499, 501, 520, 535, 537, 540, 550, 571, 584, 600, 608, 630, 632, 633, 635, 636, 639, 641, 647, 650, 655, 660, 662, 664, 668, 670, 671, 673, 682, 684, 686, 687, 689, 690, 694, 702, 703, 705, 708, 711—715, 716—718, 720, 725, 731, 733, 735, 738, 742, 743, 745, 746, 752, 754, 757, 762.
Erdélyi István 679.
Erdélyi püspökség 485, 591, 635.
Ereklyék kérése 299.

Ergelich Ferencz püspök 618.
Eszék 15.
Esztergom 196, 234.
Esztergomi érsekség 8, 9, 11, 12, 29, 33, 36, 44, 47, 48, 49, 106, 111, 116, 117, 129, 137, 138, 140, 187, 225, 247, 296, 298, 344, 347, 351, 364, 376, 417, 430, 470, 496, 523, 525, 580, 645, 649, 658, 672.
Esztergomi káptalan 23, 26, 34, 36, 77, 99, 131, 165, 185, 194, 195, 221, 225, 237, 240, 297, 314, 334, 376, 383, 398, 430, 448, 451, 476, 495, 504, 523, 529, 534, 580, 612, 615—617, 621, 623, 628, 643—645, 667, 724, 729, 732, 758, 770.
Eszterházy Dániel 461, 724.
Eszterházy Miklós nádor 15, 17, 22, 29, 39, 41, 50, 52, 79, 82, 145, 149, 151, 162, 167, 169, 170—172, 177, 179, 184, 186, 213, 233, 245, 281, 334, 336, 354, 355, 372, 384, 389, 416, 420, 423, 425, 438, 443, 454, 457, 460, 466, 494, 504, 507, 512, 514, 525, 527, 531, 534, 541, 551, 560, 563, 613, 625, 633, 638, 663, 684, 704, 748.
Eszterházy Pál 16, 180.
Eteky István 593.
Érsekleél 593.
Érsekújvár 9, 16, 29, 78, 192, 199, 233, 364, 491, 569, 680, 729.
Érsekújvári szentferenczrendi zárda 192, 199, 730.
Érsekújváry Farkas 730.

Farsangi csendháborítás 241.
Fehérhegyi (1634. é.) csata 497.
Feier Jakab 559, 564.
Fejérkövy István érsek 297.
Fejérváry Márton 730.
Fekete Péter 385.
Felső-Diós 386.
Felsőmagyarországi megyék 162, 216.
Felszentelési czím 247.
I. Ferdinánd király 39, 307, 347.
II. Ferdinánd király 4, 15, 39, 50, 65, 74, 76, 78, 81, 85, 88, 89, 94, 96, 97, 107, 109, 111, 121, 123, 136, 138, 141, 142, 146, 151, 154, 158, 161, 162, 167, 169, 175, 177, 179, 183, 184, 186, 187, 190, 204—206, 213, 215, 217, 218, 227, 234, 235, 240, 245, 247, 249, 250, 253, 257, 265, 268, 269, 271, 273, 281, 282, 286, 290, 295, 304, 305, 307, 311, 315, 335, 339, 340—343, 354, 357, 370, 376, 382, 383, 387, 392, 396, 403, 408, 415, 424, 428, 434, 441, 446, 454, 465, 466, 471, 490, 493, 498, 501, 502, 513, 540, 551, 560, 563, 574, 584, 587, 588, 592, 596, 605, 607, 635, 640, 644, 651, 663, 665, 670, 690, 692, 702—704, 711, 715—718, 725, 728, 733, 750, 752, 753.
III. Ferdinánd király 91, 128, 170, 174, 319, 378, 409, 432, 501, 502, 538, 554, 651, 665, 682, 691, 729, 743, 745, 746, 750, 752, 753.
Ferenczffy Lőrincz 21, 73, 107, 155, 189, 191, 466, 490, 558, 608, 610, 687, 689, 751.
Ferrara 249, 250, 315.
Firenzei nagyherczeg 83, 84, 246, 250, 252, 256, 307.
Fiume 333.
Flacius Illyricus 116.
Fogaras 409, 709.
Foky Imre 173, 227, 229, 661.
Forgách Ferencz érsek 132, 134, 374.
Forgách grófok 347.
Forgách Miklós (kassai főkapitány) 16, 216, 217, 347, 373, 416, 492, 501, 640.
Özv. Forgách Zsigmondné, Pálffy Kata 347, 374, 391, 422, 516.
Forró György S. J. 432, 573, 603, 662.
Földvári (Duna-) apátság 71.
Főkanczellári pecsét 297, 610.
Főpapi hagyatékok 393, 405, 614.
Főpatronatusi (kir.) jog 566, 589, 601, 768.
Franchis 167.
Francziaország 1, 51, 55, 180, 245, 249, 260, 262, 266, 280, 283, 288, 291, 293, 295, 318, 319, 324, 331, 358, 360, 361, 364, 366, 372, 378, 404, 439, 541, 554, 576, 585, 651, 674, 682, 743.
„Franconia“ 554.
Frankfurt 562.
Frányaffy István 417.
Freilich Gergely 241.
III. Frigyes császár 278, 309.
V. Frigyes cseh király 388.
Fülek 16.
II. Fülöp spanyol király 278, 307.
IV. Fülöp spanyol király 343.
Füssy István 550.

Gabonatermés és gabonaszállítás 78, 138, 220, 227.
Galgócz 126, 190, 375.
Galgóczi szentferenczrendi zárda 730.
Galgóczy (?) 126.
Gallas Mánuel csász. tábornok 478, 682.
Garamszentbenedeki apátság 225, 524, 646.
Gávai Péter 167.
Gencs 233.

Genger (prédikátor) 208.
Genua 319, 331, 332.
Geszt 736.
Girardi (Girardus) 339, 381
Glogau (város) 359.
Gonzaga Vincze 51.
Gottersdorf 355.
Gömör megye 54, 116, 773.
Gömöri püspökség alapítása 116, 298, 772.
Gömöri tized 19, 125.
Gratianus 118.
Graubünden 62, 286, 325.
Graz (város) 156, 363, 565.
Gráczi egyetem 597.
Grimaldi Jer. nuntius 135, 267, 304, 313, 323.
Gritti Alajos 223.
Grumnaczy Iván 11.
Gugyi (község) 336.
Guise herczeg 358.
Guise Károly bíbornok 277, 309.
Gusztáv Adolf svéd király 1, 15, 190, 234, 250, 258, 266, 280, 293, 306, 316, 319, 321, 324, 326, 328, 332, 357, 359, 361, 372, 378, 388, 404, 478.
Gutta (község) 229.
Guzman Gáspár, Olivarez grófja és S. Lucar de Barrameda herczege 343.
Gyarmati kapitány 17.
Gyöngyös 166.
Gyöngyössy Mihály 448, 507, 521.
Győr 478.
György diák 610.
Győri jezsuita-kollégium 614, 770.
Győri káptalan 257, 405, 614.
Győri püspökség 346, 351.
Győri János 598.
Gyulafehérvár 354, 708.
Gyulay János 730.

Habsburg dinasztia 775.
„Hæresis materialis“ alól való feloldozás 300.
Hainburg 33, 36, 98, 197, 451, 515.
Hajdúk 82, 148, 152, 158, 160, 163, 355, 491, 708, 716, 717, 720, 725.
Halassi János 73.
Haller Gábor 706.
Haller György 82, 354, 706.
Haller István 706.
Hanau 674.
Harminczéves háború 1, 15, 65, 144, 171, 190, 208, 229, 234, 235, 238, 240, 245, 248, 250, 251, 254, 256, 262, 268, 275, 280, 283, 286, 288, 291, 293, 295, 304, 306, 313, 316, 321, 325, 331, 354, 358, 359, 361, 372, 378, 396, 404, 408, 470, 478, 493, 520, 553, 554, 571, 574, 594, 604, 606, 621, 651, 674, 682, 684, 703, 735, 743.
Harrach gróf 373, 413, 414.
Harrach bíbornok 285, 306.
Havasalföld 632, 655, 721.
Hegyi András 599.
Heidelberg 555.
Heiligenkreuz cziszt. apátság 40, 41.
IV. Henrik franczia király 309.
Hermenstadt 674.
Hesseni fejedelem 294.
Hét (13) magyar vármegye 50, 74, 78, 92, 152, 404, 754.
Hillebrand Menoldus 138, 139, 183.
Himmelreich György főapát 70, 401.
Hírlapok (Pázmány korában) 194, 199, 449.
Hmira János S. J. 73, 124, 140, 143, 156, 157, 165, 168, 173, 175, 178, 185, 189, 191, 194, 198, 209, 220, 227, 229, 247, 338, 363, 380, 425, 449, 476, 484, 486—489, 550, 559, 564, 572, 593, 615, 628, 635, 652—654, 661, 666, 668, 675, 677, 710, 721, 751.
Hoffinger Pál 28.
Holka ezredes 359.
Hollandia 340, 358, 372, 404, 554, 703.
Homonnay Drugeth György 498.
Homonnay Drugeth János 81, 464, 497, 584, 664, 669, 671, 673, 684, 687, 688, 702, 713—716, 720, 735, 742, 754.
Homonnai jezsuita-kollégium 497.
Horn svéd tábornok 399, 478, 501, 554.
Horváth Gáspár 570.
Horváth István 664.
Horváth László 402.
Horvátország 11, 491, 663, 714.
Hosszútóthy László 146, 516, 626, 658.
Hugyag (falu) 445.
Hunnobrodai uradalom 27.
Hunt Pázmán lovag 532.
Huszt 673.

Ibraim basa 146.
Illésházy 96, 97, 107, 110, 186, 685, 687.
India 379.
Ingoli (pápai titkár) 362.
Ingolstadt 293.
Ivankovich Jakab 66, 67.
Izbég (község) 336.
Izdenchy János 589.

P. Jakab S. J. 189, 191.
Jakusics György 132, 134, 457, 460, 495, 623, 704, 705, 724, 730.
Jáki apátság 71.
János deák 610.
János Zsigmond fejedelem 222.
Jászberényi S. J. 199.
Jászói prépostság 773.
Jenő 355, 709, 736.
Jézus-társaság 21, 32, 176, 197, 198, 352, 363, 381, 433, 579, 597, 605, 675, 695, 697, 716, 721, 728, 730.
„Jézus-társasági anyák" 42, 44.
Joyeuse bíbornok 277, 309.

Kajántorok 736.
„Kalauz" (P. műve) 68.
Kalocsai érsek jogai 117.
Kanizsai basa 688.
Kapucsi basa 472, 475.
Kapronca (Bars-) 649.
Karánsebes 721.
Karner 7.
Kassa 153, 162, 598.
Kassay István 762.
Kassai (felsőmagyarországi) rendi gyűlés (1631.) 170.
Kassai 1630. évi tárgyalások 91, 96, 109, 146.
„ 1631. „ „ 177, 180.
Kassai egyezség 446.
Kasztner János 266.
Kath. fejedelmek szövetsége 289, 292, 304—306, 324, 325, 404.
Kauschek Ádám 649.
Kákony 730.
Kállai Pál 684, 724.
Kállói kapitány 350.
Kálvinisták 7, 27, 187, 210, 281, 408, 643.
V. Károly császár 309, 323, 576.
IX. Károly franczia király 308, 309.
Kecsölcses 593.
Keér 233.
Kelecsényi Farkas 556, 692.
Kemény János 109.
Kereki (jószág) 221, 223, 224.
Keresztesi Máté 166.
Keresztély dán király 15.
VII. Kelemen pápa 596.
Kéry János 15.
Khun László 726.
Kinig (titkár) 449.
Kir. főkanczellári pecsét 297, 610.
Királyi személynök 85.
Kisdy Benedek 730.
Kisfalud (jószág) 762.
Kismarton 245.
Klesl bíbornok 155, 157.
Klobusiczky 494, 635, 654, 660, 705, 712, 714, 720, 721, 725.
Koháry Péter 213, 232.
Kolonich 588.
Kolozsvár 149, 222.
Komárom 7, 346, 351, 491, 588.
Komárom megye 413, 545.
Komáromi kapitányság 7.
Komáromi szentferenczrendi zárda 588.
Komáromi plébános 611.
Konszki (?) 201.
Kornis 709, 713, 716.
Kovasóczy István 178, 520, 761, 762.
Kovács Péter 206.
Köln 280.
Körmöcz 85, 131, 206, 208, 399.
Körtvélyesi Pál 652, 675, 710.
Kőszeg (város) 373.
Kővára 709.
Krakó 113.
Krasz svéd tábornok 501.
Kufsteiner 706.

Ladányi István 73.
XIII. Lajos franczia király 249, 283, 295.
Laki János 545.
Lamormain S. J. 108, 227, 339, 573, 606.
Landshut (város) 493.
Languedoc 358.
Lech (folyó) 293.
Leipzig (város) 399.
Lengyelország 1, 16, 150, 203, 277, 465, 467, 471, 474, 478, 491, 539, 584, 632, 660, 664, 670, 774.
X. Leó pápa 309, 332.
Lébéni apát 47, 71, 400, 401.
Léva vára 16, 409.
Licentiatusok 301.
Lichtenstein Gundacher herczeg 352.
Lictarium 741.
Lindvai 169.
Lipót Vilmos főherczeg 693, 701, 703, 705, 721.
Lippay György 332, 397, 398, 457, 545, 603, 633, 687, 689, 711, 730, 754, 776.
Liptó megye 116, 297, 360.
Liszkai szőllők 137.
Liszkai tized 37, 184, 196, 762.

Littenschitzi uradalom 200.
Loreto 315, 335.
Lothringeni herczeg 11.
Lósy Imre 3, 124, 147, 238, 338, 347, 374, 376, 383, 386, 391, 398, 422, 426, 448, 449, 489, 492. 516, 586, 599, 602.
Lubics S. J. 178.
Lucidi János 94.
Lugos 709.
Lunkul 739.
Lutheránusok 6, 21, 31, 85, 92, 94, 126, 164, 183, 208, 288, 291, 375, 515, 517, 575, 643, 761, 770.
Lützeni (lipcsei) csata 378, 388, 478.

Maastricht 358.
Magdeburg 190, 577, 674, 682.
Magyarbél 241.
Magyarország védőszentjeinek officiumai 113, 120, 142, 150, 212, 230, 231, 236, 240, 344, 767.
Magyaróvár (Altenburg) 373, 413.
Malaczka 221.
Malatesta Baleonius bécsi nuntius 135.
Mally Gáspár S. J. 38.
Mamoch Rudolf 6.
Mantuai örökösödési háború 51, 55, 60, 263, 319, 320, 324.
Mária-Zell 211.
Marussi András 96.
Massimi Incze capuai püspök 343.
Maurer Mihály 673, 682, 708.
Maurovics egri prépost 586.
Mád 350, 368, 387, 403, 410, 416.
Máramaros 651, 670.
V. Márton pápa 567.
I. Mátyás király 300.
II. Mátyás király 57.
Medgyes 758.
Medici János nagyherczeg 83.
Medici Cosimo nagyherczeg 307.
Meggau Leonhard 544.
Megyercse 593.
Megyék felkelése 428, 440, 444—446, 505, 508, 528, 534, 542, 688, 714, 716, 735.
Meissen (Misnia) 359.
Menoldus kir. biztos 138, 139, 183.
Melith Péter 669, 670, 716.
V. Miklós pápa 278, 309.
Mikó Ferencz 499.
I. Miksa király (mint császár II.) 8, 12, 39, 54, 587.
Milano 682.
Millino bíbornok 42.
Mindszenthy János 384, 433.
Missale Romanum behozatala 113, 120, 230, 231, 236, 240, 344, 398, 546.
Modenai herczeg 254, 255.
Modor (város) 498, 512, 518, 569, 642, 761.
Moldari István 336.
Moldvaország 491, 632.
Monora 673.
Montmann Vilmos (Kornél ?) uditore 42, 86, 89, 93, 341, 452, 582, 610, 635, 662.
Montmorenus 358.
Morócz-Karcha 593.
Móródi-féle csatavesztés 446.
Morvaország 4, 6, 27, 28, 129, 200, 416, 514, 532, 556, 557, 625, 665, 692, 728.
Moszkoviták 2, 258, 465, 478.
Munkách 78, 204, 205, 215, 217, 219, 367—369, 372, 387, 403, 408, 415, 651, 670.
IV. Murád szultán 475.
Münsterbergi herczeg 709.

Nadányi János 221.
Nadányi Zsigmond 223.
Nagy Albert 488.
Nagyfalvy Gergely 400.
Nagy György 32.
Nagy Károly császár 289.
Nagy Mihály 456.
Nagyszombat (város) 23, 26, 44, 45, 106, 139, 154, 161, 187, 226, 241, 242, 348, 377, 386, 437, 643, 644, 758.
Nagyszombati egyetem 560, 573, 578, 581, 582, 596, 597, 602, 605, 609, 615, 770, 775.
Nagyszombati egyházmegyei (1629. évi) zsinat 44, 47—49, 527, 541.
Nagyszombati jezsuita-kollégium 116, 197, 561, 573, 578, 581, 582, 602, 605, 609.
Nagyszombati (1630. évi) nemzeti zsinat 99, 100, 102, 103, 112, 117, 120, 240, 344, 398, 546, 767.
Nagyszombati (1632. évre tervbe vett) nemzeti zsinat 230, 236.
Nagyszombati (1633. évi) nemzeti zsinat 394, 399, 405, 418, 546, 619, 767.
Nagyszombati Klarissza-zárda 437, 585, 771.
Nagyszombati plébánia 644.
Nagyszombati szentferenczrendi zárda és templom 67, 241, 242, 656, 730.
Nagyszombati Szent-István-szeminárium 154, 155.
Nagyszombati székesegyházi kar 35, 36.
Nagyszombati „Seminarium Generale“ 776.

Nagy Tamás 561.
Nagyvárad 149, 167, 221, 351, 355, 703, 709, 715, 717, 720, 721.
Nagyváradi káptalan 237.
Nagyváradi püspökség 347, 374, 391, 398, 422, 452, 516, 658, 695, 697.
Nappi S. J. 486.
Napragyi Demeter püspök 346.
Náményi (pázmánita) 484, 487.
Náményi János 730.
Náményi Péter 730.
Nápoly 319, 331, 343.
Negroni S. J. 661, 666, 710.
Nemesócsa 593.
Neversi herczeg 51.
Némethy 20.
Német katonaság 16, 51, 444, 447, 664, 702, 735.
Németország 6, 246, 256, 257, 262, 268, 275, 280, 286, 288, 291, 293, 313, 316, 318, 323, 325, 327, 331, 359, 361, 372, 378, 404, 408, 439, 470, 553, 554, 571, 574, 743.
Nikolsburgi béke 762.
Novák 758.
Nógrád 16.
Nógrád megye 116, 445.
Nógrádi püspökség alapítása 116, 298.
Nördlingeni csata 501—503, 511, 520, 554.
Nürnberg 358.
Nyári István 81, 746.
Nyéki János 527, 529, 530, 534.
Nyitra város 182, 521.
Nyitra folyó 10.
Nyitra megye 153, 522.
Nyitrai káptalan 166, 230, 237, 507, 514, 530, 534.
Nyitramegyei plébánosok részére alapítvány 35, 36.
Nyolczados törvénynapok 217, 226, 650.

Olaszország 60, 62, 128, 160, 180, 288, 291, 305, 379, 438, 449, 674.
Oláhország 474, 491, 511, 583, 632.
Olivarez herczeg 343.
Ondreovits János 388, 406.
Ónod vára 367.
VIII. Orbán pápa (Barberini Maffeo) 42, 55, 60, 65, 75, 79, 80, 89, 93, 97, 107, 120, 134, 135, 142, 150, 155, 193, 203, 230, 231, 235, 239, 240, 245, 248—250, 253, 256, 262, 272, 273, 279, 282, 285, 286, 288, 291, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 303, 305, 307, 312, 316, 331, 452, 468, 511, 581, 600, 648.
Orleánsi herczeg 358, 378, 743.
Orni Ferencz 336.
Oroszország 2, 258, 465, 478.
Országgyűlések 4, 5, 91, 466, 467, 512, 520, 527, 531, 538, 547, 550, 552, 570, 584, 670, 704, 707.
Orvosi kezelés 352, 741.
Ostrosich Iván 78, 373, 387, 419.
Oxenstjerna A. 555.
Ozman szultán 1.

Örökös királyság 773.
Őrsi Zsigmond 685.
Őszibaraczkok 672.
Ötvös István 364.

Pacieco bíbornok 277, 309.
Palánki kapitányság 413, 424, 561.
Pallotto János bécsi nuntius 122, 135, 136, 143, 249, 321.
Palócz 382.
Pannonhalmi főapátság 70, 401, 740.
Pappenheim 190, 354, 358.
Pármai herczeg 251.
Özv. Partinger Gáspárné 139.
Passau 113.
Passaui béke 286, 325.
Patay Sámuel 366, 483.
Pákay Benedek 225.
III. Pál pápa 309, 323, 327.
V. Pál pápa 277, 309, 374, 391, 695, 698.
Pálffalvay János 732.
Pálffy János 235.
Pálffy István 182, 188, 233, 234, 336, 371, 402, 412, 423, 424, 547, 562, 563, 595, 612, 656, 689, 691, 693, 694, 718, 719, 747.
Pálffy Kata (Forgách Zsigmondné) 347, 374, 391. 422, 516.
Özv. Pálffy Miklósné 548.
Pálffy Pál 221, 370, 417, 476, 550, 551, 563, 571, 611, 643, 678, 679, 689, 755.
Pálos-rend 66, 67, 203, 214, 298, 361, 362, 365, 468, 469, 538, 678, 699.
Pázmáneum 12—14, 20, 33, 36, 73, 104, 124, 140, 143, 156, 157, 165, 168, 173—175, 178, 185, 189, 191, 194, 197, 198, 209, 220, 227, 229, 247, 338, 352, 363, 380, 425, 430, 449, 476, 484, 486—489, 550, 559, 563, 564, 572, 593, 594, 604, 606, 612, 615, 616, 617, 621, 628, 629, 635, 652, 653, 661, 666, 668, 675, 677, 710, 721, 728, 751, 770, 775.
Pázmány-család jószágai 453.

Pázmány György 401.
Pázmány Miklós 201, 453, 532, 665, 692, 728, 730.
Pázmány prédikációs-könyve 744.
Peck Ferencz 15.
Perényi Ferencz és Gábor 19, 131.
Perzsa háború 465, 480, 499, 511, 520, 632, 688, 690, 735.
Pesaro Luca 333.
Pest 491, 630.
Pesti Gergely 386.
Pestis 348, 377, 386, 515, 520.
Pethe László 37, 640, 695, 770.
Petrovich Péter 377.
Péchy Zsigmond 19, 54.
Pécsi püspökség 141, 395.
Pénzverés 130, 206, 335, 436.
Péterfalva 593.
Philippsburg 555.
Piast-család 709.
Piccolomini tábornok 478.
Pignarol 262, 265, 266, 286, 319, 321, 325.
Pinkekarcha 593.
Pius bíbornok 342.
II. Pius pápa 277, 308, 309.
Pográni Benedek 412, 424.
Poppel Éva (Batthyány Ferenczné) 39, 41, 52, 214, 741, 761.
Sz. Pongrácz-féle (bécsi) intézet 338.
Pongrácz 706.
Pongrácz István báró 607, 608.
Pozsgai János 54.
Pozsony 6, 21, 31, 43, 92, 110, 164, 183, 315, 421, 515, 517, 569, 643.
Pozsonyi jezsuita-kollégium 38, 729, 770.
Pozsonyi kamara 9, 19, 22, 54, 85, 111, 126, 164, 183, 226, 347, 377, 393, 412, 417, 420, 517, 551, 561, 607, 611, 642, 645, 678, 702, 732, 749.
Pozsonyi káptalan 9, 32, 113, 237, 356, 420, 507, 524, 527, 534, 730, 770.
Pozsonyi kis szeminárium 114, 498, 512, 729.
Pozsonyi Klarissza-zárda 69, 443, 595, 620, 633, 755, 771.
Pozsony megye 26.
Pozsonymegyei plébánosok részére alapítvány 35, 36.
Pozsonyi (1630. é.) országgyűlés 91.
Pozsonyi pénzérmek 207.
Pozsonyi prépostság 48, 237, 729, 770.
Pozsonyi Szent-Anna-kápolna 32.
Pozsonyi Szent-Márton-templom 300, 421.
Pozsonyi szentferenczrendi zárda 729, 730.
Pöstyén 124, 419, 480, 584, 594.
Prachar Miklós 406.
Præconisationalis taxák 301.
Prága 496.
Prágai egyetem 285, 306.
Prammer-féle bécsi (Lichtenstein herczegi) ház 352.
Prépostvári 233, 355, 367, 411, 467, 470.
Prímási előjogok 117, 269, 525, 541.
Propaganda-Congregatio 42, 44, 166, 204, 214, 301, 361, 362, 365, 485, 538, 539, 772.
Protestáns unió 316.
Protestáns (megtérő) prédikátorok részére alapítvány 34, 35.
Protestantizmus 67, 110, 246, 257, 262, 288.
Putnoky 353.
Püsky János 216, 393, 449, 513, 704, 730.
Püspöki (község) 8, 12, 23, 54, 111.
Pyber János 377, 602.

Quadriennalis relatio (lásd: visitatio ss. liminum).
Questenberg Hermann 168, 341.

Radzivil bíbornok 277, 309.
Rakamazi csata 179.
Ravasz András 383, 389, 434.
Ravasz Pál 389.
I. Rákóczy György 81, 105, 140, 146, 147, 152, 158, 159, 162, 167, 170, 171, 177—179, 186, 204, 206, 215, 217, 218, 281, 323, 334, 349, 350, 355, 357, 361, 366, 372, 387, 396, 403, 408, 415, 419, 435, 441, 444, 446, 452, 456, 465, 470, 471, 473, 474, 477, 480, 483, 485, 490, 492, 494, 496, 499, 500, 512, 520, 528, 535, 537, 550, 552, 554, 571, 584, 608, 632, 633, 636, 639, 641, 644, 647, 650, 654, 655, 660, 662, 684, 686—687, 690, 694, 702, 703, 705, 708, 711—718, 720, 725, 731, 735, 738, 742, 743, 745, 746, 751, 754, 757.
Rákóczy Pál 127, 350, 640, 650.
Reczipe 756.
Regécz 368, 560, 562, 563.
Regensburg 293, 309, 319, 496, 515, 554, 651, 689.
Regensburgi béke 260, 286, 325.
Regensburgi választófejedelmi gyűlés 651, 661, 670, 671, 682, 689.
Regensburgi (1636. é.) birodalmi gyűlés 711, 716, 720, 721, 743, 745, 746, 750, 751.
Révay Ferencz 96, 98, 145.
Révay Pál 419.

Réz András 171, 473, 477, 480, 520, 532, 641, 647, 654, 660, 662, 664, 668, 673, 683, 709, 752, 757.
Richelieu bíbornok 65.
Ritus-Congregatio 231, 767.
Rocci bécsi nuntius 135, 137.
„Roger doktor“ 741.
Rohoncz 433.
Rossi Miklós velenczei cs. követ 246, 267, 296, 306, 333.
Rotthal báró 624, 642.
Roveredo 342.
Rozsnyó 116, 479.
Rozsnyói püspökség alapítása 116, 298.
Róma 193, 235, 238.
Római (kuriális) bíbornokok 268, 271, 306, 307, 312, 316, 321, 343.
Római kalendárium behozatala 113, 120, 142, 150, 212, 230, 231, 236, 240, 344, 398, 546, 619, 767.
Római követségi út 235, 238, 240, 245, 247—336, 339, 352, 522, 563.
Rudna 493.
Rudolf császár 591.

Sahin aga 757.
Saint-Quentin 682.
Sajópüspöki 8, 12, 23, 54, 111.
Salzburg 169, 294.
Sasini dékán 377.
Satbien (?) 169.
Savelli herczeg, római cs. követ 135, 254, 273, 279, 284, 312, 327, 341.
Savelli bíbornok 463, 761.
Savoyai herczeg 51, 246, 309, 319, 325, 331.
Sági prépostság 116.
Sándorfii plébános 607.
Sárfűi plébános 22.
Sárkány 180.
Sárospatak 7, 105, 163, 167, 368, 651.
Scambata S. J. 73.
Sceposi Péter és István (pénzváltók) 315, 484.
Schlegel György 370.
Schlegel Máté 85.
Schlick gróf 742, 743.
Schock János 85, 94, 450.
Schwab Tóbiás 155.
Sebes 736.
Segnino pápai titkár 767.
Sellye (Vág-) 116, 487, 633, 694, 729.
Selmeczbánya 85, 208.
Selmeczi kamara 450.
Sempach gróf 624.
Sennyey István 7, 31, 41, 52, 137, 141, 146, 155, 164, 167—169, 171, 211, 346, 349, 355, 372, 396, 399, 416, 447, 461, 492, 614.
Sennyey Sándor 149, 685, 687, 688.
Senkviczy Mátyás 648, 761, 769, 772.
Seratin 358.
Severini bíbornok-követ 319.
Sicilia 319, 331, 343.
Siklósi apát 102.
Simándi István 214, 485, 601, 635, 768.
Simegh vára 393.
V. Sixtus kincse (az Angyalvárban) 264, 267.
Skalicz (Skalisz, Scalóz) 221, 227, 229.
Solymossy Péter 453, 481, 730.
Somlyai István 221, 224.
Somodi (érseki jószág) 37, 762.
Soós István 720.
Sopron 216, 396, 546.
Soproni (1622. é.) országgyűlés 527.
„ (1625. é.) „ 4, 5.
„ (1634. é.) „ 512, 520, 527, 531, 538, 547, 550, 552, 570, 584, 670, 704, 707.
Soproni ürmös 532.
Spanyolország 51, 246, 257, 262, 269, 288, 291, 295, 306, 316, 319, 320, 327, 331, 340, 344, 358, 379, 390, 439, 539, 545, 554, 576, 651, 682.
Spanyol királyi évjáradék (Pázmánynak) 390.
Speier 554.
Spital 169.
Starzensky Pál 678.
Stella János Jakab 667.
Strassburger sztambuli követ 447.
„Subsidium charitativum“ 248.
Sulfica aga tolmács 757.
Svábország 539.
Svájcz 5, 62, 135, 136, 258, 260, 266, 308, 332, 372.
Svédország 1, 15, 190, 234, 250, 258, 266, 280, 293, 306, 316, 319, 321, 324, 326, 328, 332, 357, 359, 361, 372, 378, 388, 399, 404, 501, 503, 555, 575, 651, 674, 682, 735.
Szabolcs megye 163, 720.
Szalay Tamás 232, 547, 638.
Szalkay Lőrincz 434.
Szalontai csata 717.
Szamosújvár 709.
Szamócza-érés 680.
Szarvasgomba 680.
Szatmár 355.

Szatmári jezsuita-kollégium 297, 696, 697, 716.
Szatmár megye 720.
Szászország 359.
Szász választó fejedelem 144, 259, 277, 294, 310, 317, 326, 359, 361, 380, 388, 399, 404, 496, 553, 555, 571, 574, 674, 682, 735, 743.
Száva folyó 15.
Szegi (község) 762.
Szegi S. J. 127.
Szelepcsényi György 623.
Szeleczky 7.
Szelim szultán 474.
Személynök 492, 513.
Szemináriumok 302.
Szempcz 211, 598, 623.
Szendrő vára 369, 498, 512.
Szentandrássy István püspök 137.
Szent Benedek-rend 71, 401, 740.
Szent Ferencz-rend 190, 192, 199, 515, 620, 770.
Szentgotthárdi apátság 7, 39, 41, 52, 114.
Szent György (város) 7, 373.
Szentkereszt 128, 448, 602, 686, 729.
Szentkereszti kerület papsága részére ruhaalapítvány 34, 36, 451.
Szentkereszty Balázs 527, 724.
Szepesi kamara 54, 125, 184, 347, 695.
Szepesi káptalan 3, 37, 49, 137, 184, 196, 237, 297, 417, 657, 658, 695, 697, 770.
Szepesi prépostság 3, 116, 137, 237, 297, 657, 658, 696, 697, 770.
Szepesi püspökség alapítása 116, 297, 772.
Szepesi „Úr teste"-kápolna 37, 297, 695, 697.
Szepes megye 116, 199, 297, 651, 664.
Szerbia 5.
Szerencsi uradalom 167.
Széchy György 345.
Széchy Györgyné 345, 622.
Széchy-örökösök 52, 622.
Székely Balázs 137.
Székelyhida 709.
Székely Mózes 471, 475, 497.
Szénássy István 423.
Szilézia 203, 355, 359, 361, 362, 419, 429, 497.
Szkalkai apát 216.
II. Szolimán szultán 732, 737.
Szolnok 177.
Szombathelyi szentferenczrendi zárda 515.
Szombathelyi Szt. Márton templom 302.
Szombor János 168.
Szöllősy S. J. 497.
Szőnyi (török) béke 491.
Szunyogdi (község) 417.

Tall 66, 563.
Talli pálosrendi zárda 66, 67, 469.
Tar Mihály 685.
Tarczal 368.
Tardoskedd 182, 188, 361, 691, 729.
Tasnád 570.
Tassy Gáspár 185, 198, 205, 492.
Tatár katonaság 2, 15, 16, 259, 355, 408, 472, 626, 630, 634, 637, 683, 702.
Telegdy János érsek 15, 117, 182, 200, 448, 522.
Temesvári basa 688, 708, 721.
Temetési menetek betiltása (pestis) 348.
Thuróczy Ádám 529, 530.
Thurzó Ádám 126, 182, 345, 375, 657.
Thurzó Ádámné 345.
Thurzó Borbála 414.
Thurzó György nádor 132, 134, 358, 542, 673,
Thurzó Kristófné 657.
Thurzó Mihály 375.
Thurzó-leányági örökösök 702, 705, 725, 748.
Thurzó Szaniszló nádor 4, 542.
Thurzó testvérek 622.
Tiefenbach 448.
Tilly 190, 208, 493.
Tirol 294, 342.
Tized-szedés 211.
Tokaj 78, 179, 355, 369, 373, 409.
Tokaji bor 532.
Tokaji csata 179.
Toldalagi Mihály 757.
Toldy-család jószága 453.
Tomkó János 175, 214, 298, 317, 361, 362, 365, 468, 546, 619, 768.
Topai egyczség 147.
Torna megye 116, 773.
Tornai tized 19, 125.
Toszkánai nagyherczeg 83, 84, 246, 250, 252, 256.
Toulouse 325.
Tótnyelvű istenitisztelet 241, 242.
Tót kispapok 751.
Törökök 1, 2, 15, 51, 82, 92, 152, 158, 160, 166, 175, 177, 179, 180, 192, 207, 213, 215, 232—234, 246, 258, 281, 296, 300, 301, 309, 355, 361, 362, 379, 384, 397, 403, 408, 423, 438, 447, 454, 465, 470, 472, 474, 491, 508, 511, 514, 520, 535, 538, 553, 556, 583, 626, 630, 634, 637, 650, 669, 670, 673, 683, 686, 688, 689, 690, 693, 694, 702, 703, 705, 709, 711, 714, 715, 717, 718, 720, 721, 725, 731, 733, 735, 737, 739, 740, 742, 752, 757, 774.
Török területen működő plébánosok részére alapítvány 35.

Törős János 11, 191.
Trautmansdorf 12, 13, 433, 531, 544.
Tremlitius (?) bíbornok 321.
Trienti zsinat 308, 309.
Trier 571.
Triest 267.
Trivulzio bíbornok 341.
Tulka 720.
Túrócz (vár) 199, 200, 204, 361, 388, 443, 496, 599, 679, 729.
Túróczi prépostság 116, 360, 388, 406, 729.
Túróczi püspökség alapítása 116, 298.
Túrócz megye 116, 360.

Ulm 562.
Újfalussy Márton 730.
Új püspökségek alapításának terve 112, 116, 296, 648, 771, 772.
Újváry Mihály 488, 489.
Ursempech 73, 104.
Ursini braccianoi herczeg 267.
Usz János 159.
Utrecht 358.

Ürményi János 221, 227, 229, 556, 692.

Vajka 593.
Valletta bíbornok 340.
Vallette 682.
Vallásszabadság török területen 455.
Varasd 432.
Vasvári György 346, 351.
Vazul kapuczinus atya 298.
Vácz 177.
Veér György és Mihály 221, 223, 224.
Velencze 246, 266, 296, 305, 306, 308, 323, 324, 327, 423, 491.
Velkenye 8, 12, 23, 54, 111.
Veltlin-tartomány 65, 324.
Verancsics Antal érsek 54, 296.
Vereknye (község) 417.
Veresmarthy Mihály 102.
Verospi bíbornok 276, 282, 324.
Veszprémi káptalan 237, 393.
Veszprémi püspökség 137, 392, 393, 397, 398.
Végrendelkezése Pázmánynak 692, 721, 728.
Vigles 7.
Világi fejedelmek bíbornok-követei a pápákhoz 276, 307, 311, 317, 321, 323, 340.
Visitatio ss. liminum 235, 239, 248, 299, 648, 769, 772.
Viszkelcti István 156.
Vitelleschi Mutius S. J. gen. 227, 579, 583, 603, 610.

Wallenstein herczeg 65, 354, 416, 478.
Ward Mária 42.
Weber 104.
Weimari herczeg (Bernát) svéd, majd franczia tábornok 399, 478, 501, 554, 682.
Werdenberg báró 338, 544.
Wesselényi Anna 69.
Wégh Ferencz 443.
Wien 169, 241, 350.
Winkovics Benedek 141, 142, 395, 619.
Wittenberg 399.
Wolfráth Antal kremsmünsteri apát, majd bécsi püspök 8, 303, 305, 321, 371, 512, 740.
Württemberg 554.
Würzburg 554.
Wzetin 500, 519, 556, 557, 565, 624, 642, 692, 728.

Zaycz János 678, 700.
Zádori kapitány 350, 384.
Zágráb 361, 362, 365.
Zágrábi (1634. é.) egyházmegyei zsinat 619.
Zágrábi jezsuita-kollégium 482.
Zágrábi káptalan 103, 141, 237, 619.
Zágrábi Klarissza-zárda alapítása 482.
Zágrábi püspökség 175, 546.
Zálogban levő javadalmak 7, 369, 498, 512, 586.
Zápolya János 223, 591.
Zemplén megye 720.
Zierotin 359.
Zkender basa 632.
Znióváralja 199, 200, 204, 361.
Zongor Zsigmond 521.
Zólyomi Dávid 7, 163, 233, 412, 548.
Zólyom megye 116, 360.
Zrinyi Miklós 513, 648.
Zrinyi-testvérek 329, 336, 622, 663.
II. Zsigmond lengyel király 308.
III. Zsigmond lengyel király 1, 309.
Zsigmond dömés-atya 751.
Zsinatok (magyarországiak) 44, 47—49, 99, 100, 102, 103, 112, 117, 120, 137, 230, 236, 344, 394, 399, 405, 418, 527, 541, 546, 619, 767.

M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

III. FÜGGELÉK.

HASONMÁSOK.

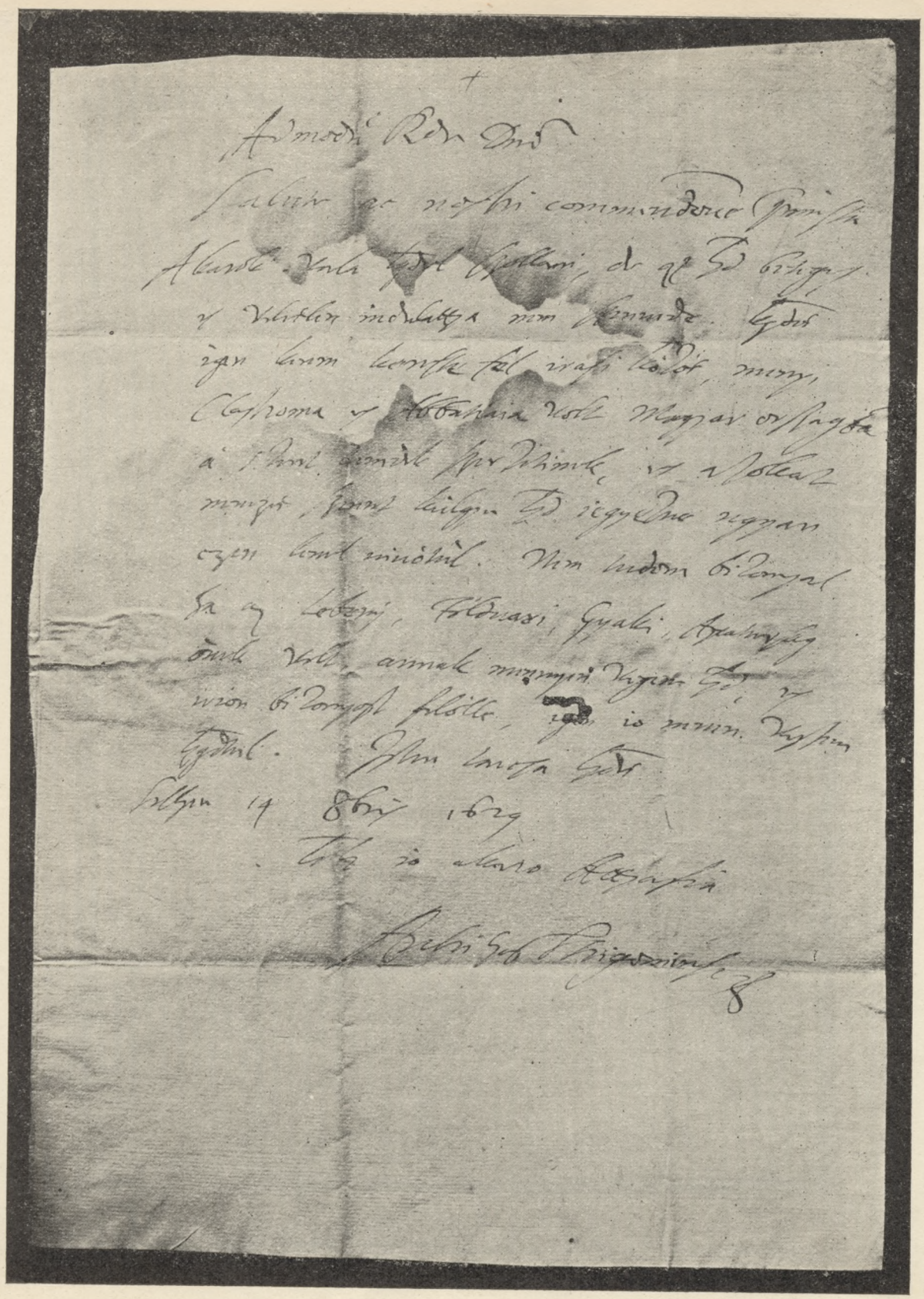

Sellye, 1629. október 14.

Pázmány Péter esztergomi érsek sajátkezű levele Himmelreich György pannonhalmi főapáthoz.

(Szövegolvasását lásd fent: 70—71. l.)

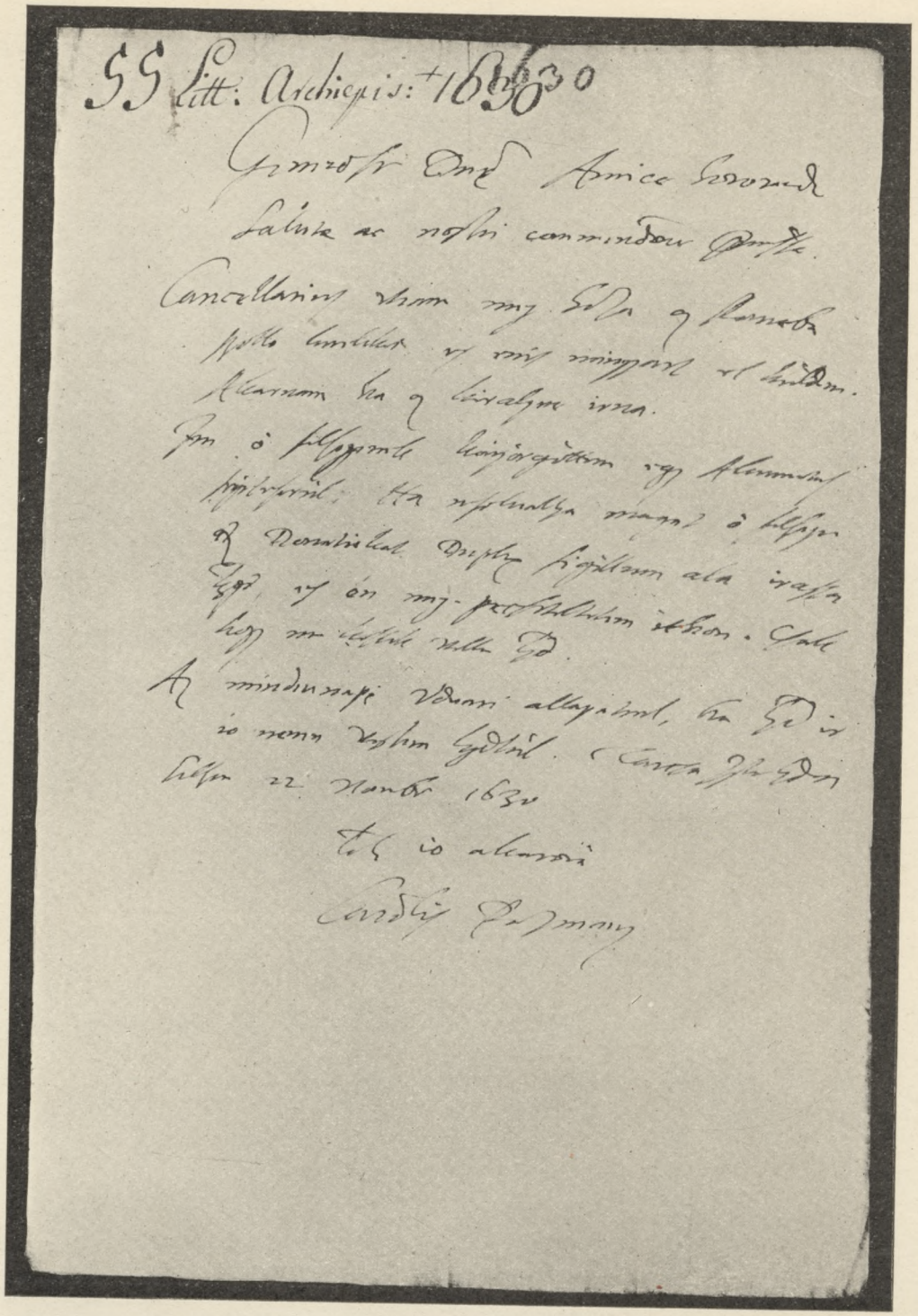

Sellye, 1630. november 22.

Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele Ferenczffy L. udvari titkárhoz.

(Szövegolvasását lásd fent: 155. l.)

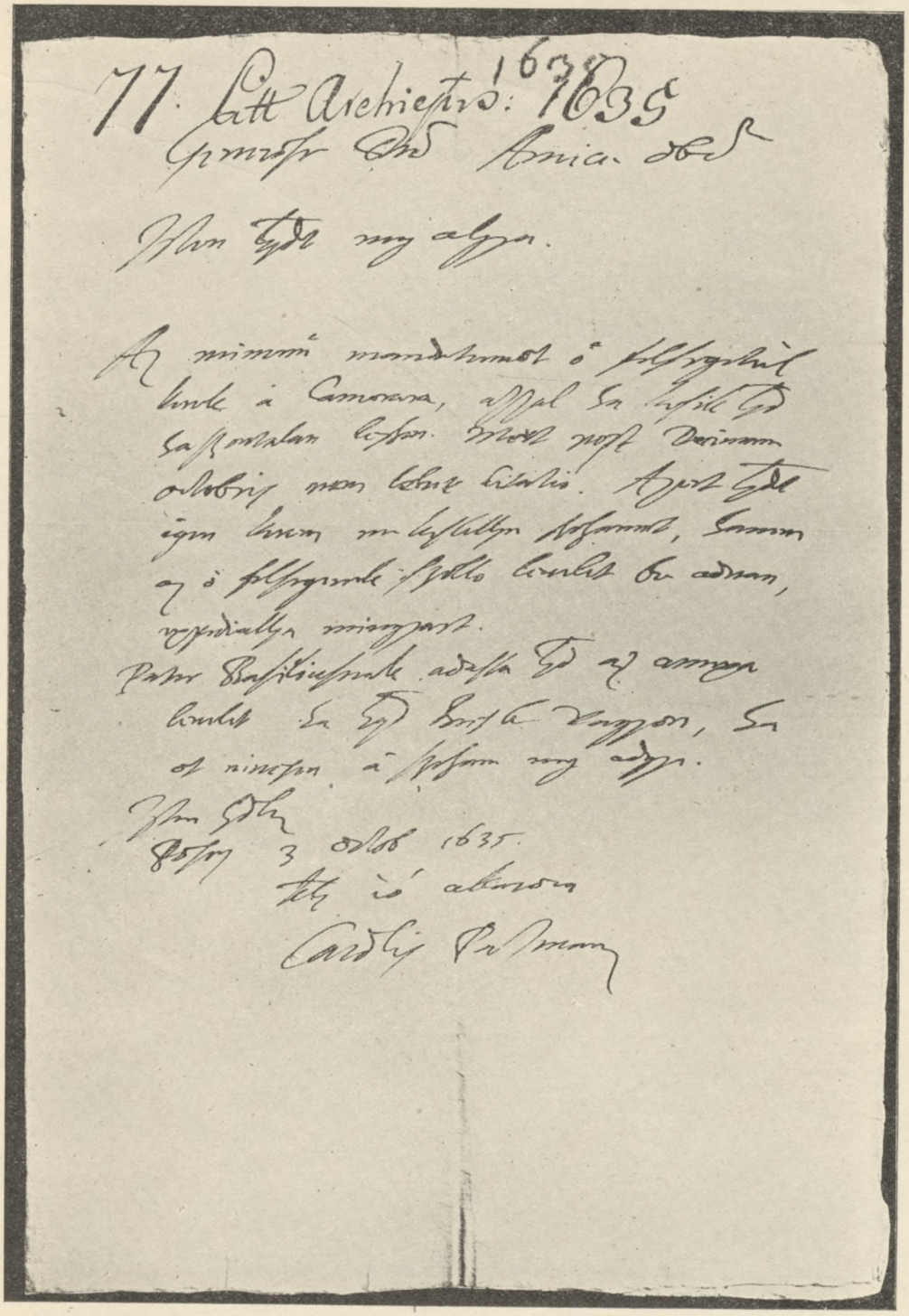

Pozsony, 1635. október 3.

Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele Ferenczffy L. udvari titkárhoz.

(Szövegolvasását lásd fent: 608. l.)

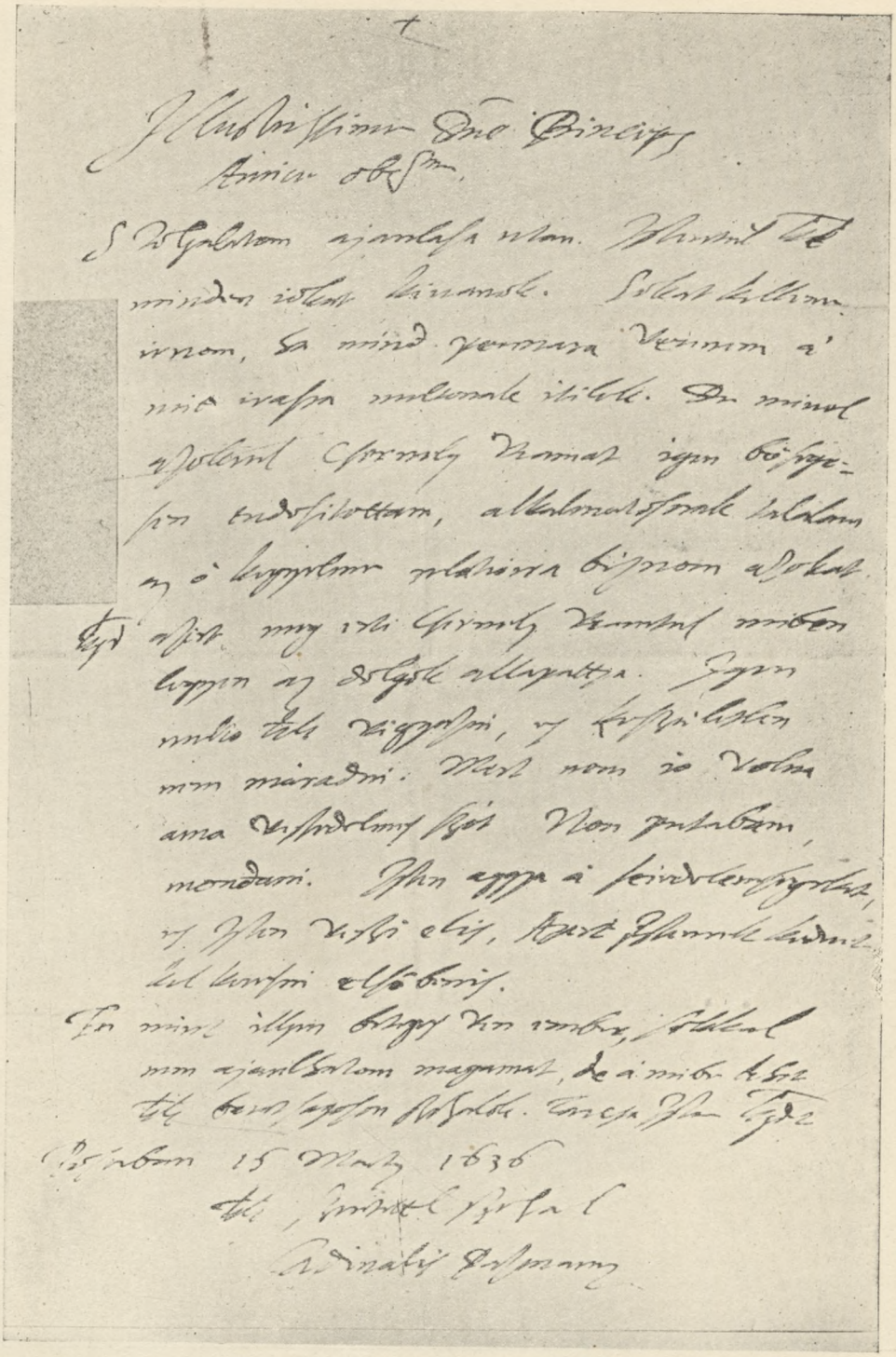

Pozsony, 1636. márczius 15.

Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele I. Rákóczy Györgyhöz.

(Szövegolvasását lásd fent: 639. l.)

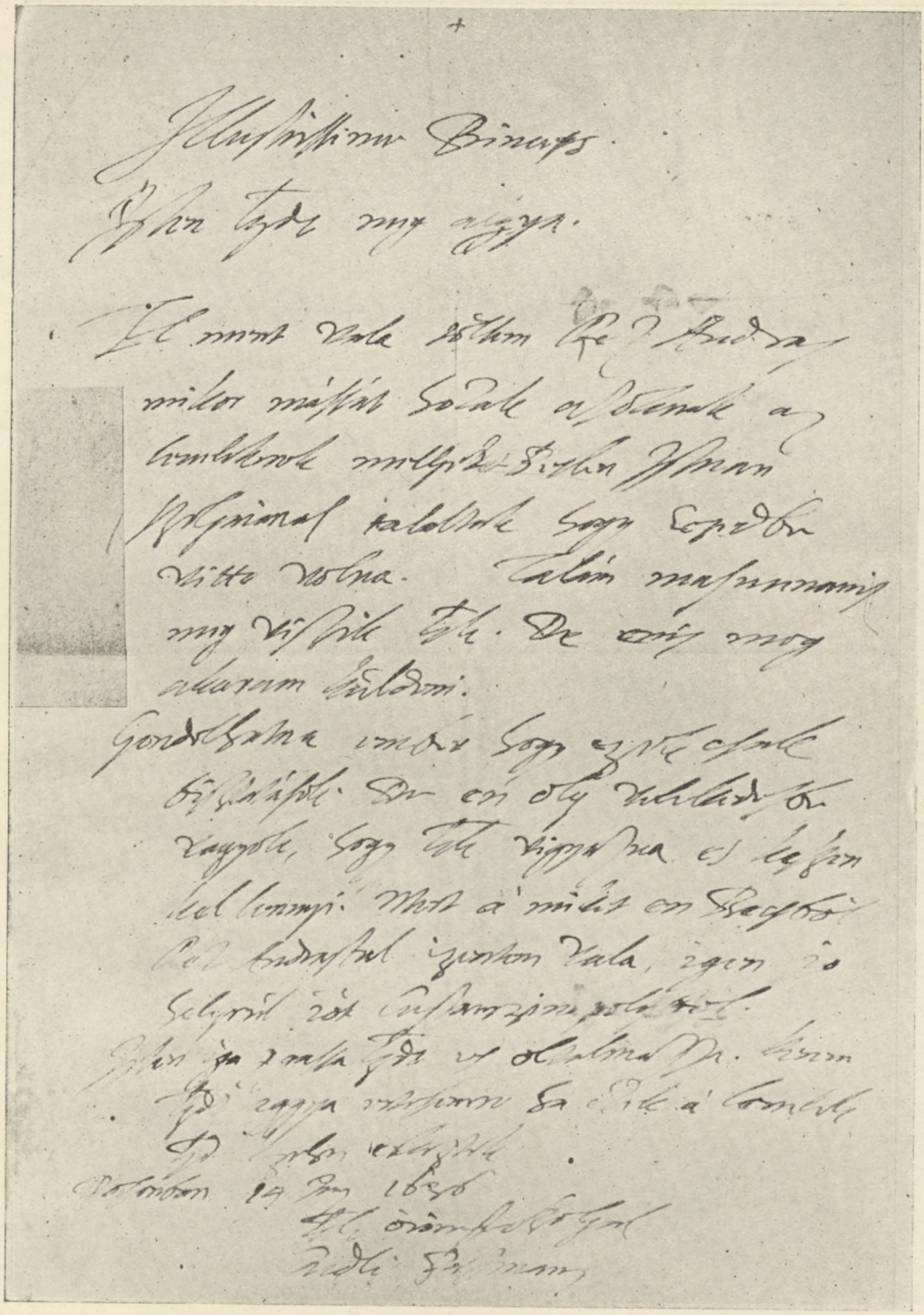

Pozsony, 1636. június 14.

Pázmány Péter bíbornok sajátkezű levele I. Rákóczy Györgyhöz.

(Szövegolvasását lásd fent: 664—665. l.)

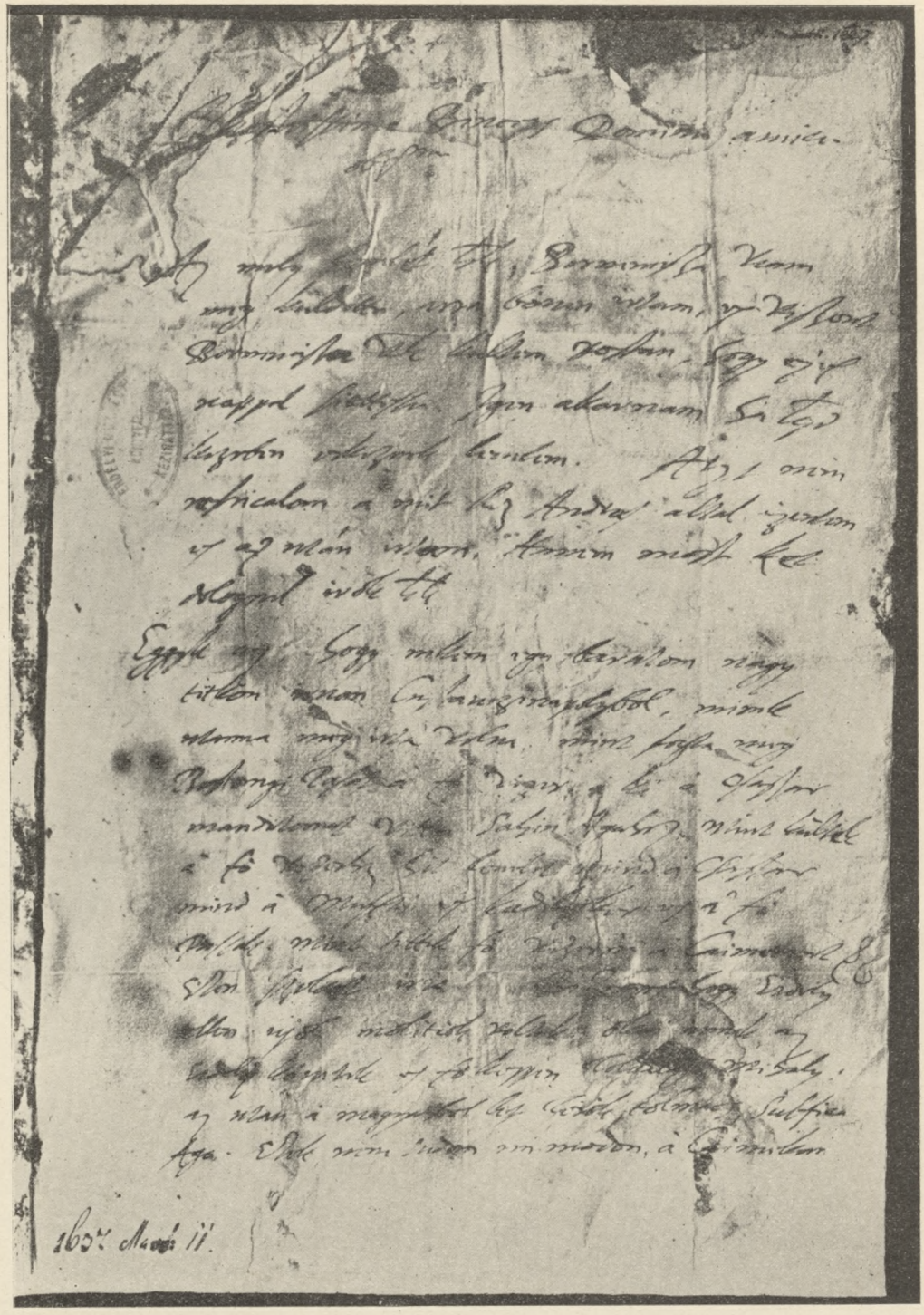

Pozsony, 1637.

Pázmány Péter bíbornok sajátkezű

(Szövegolvasását

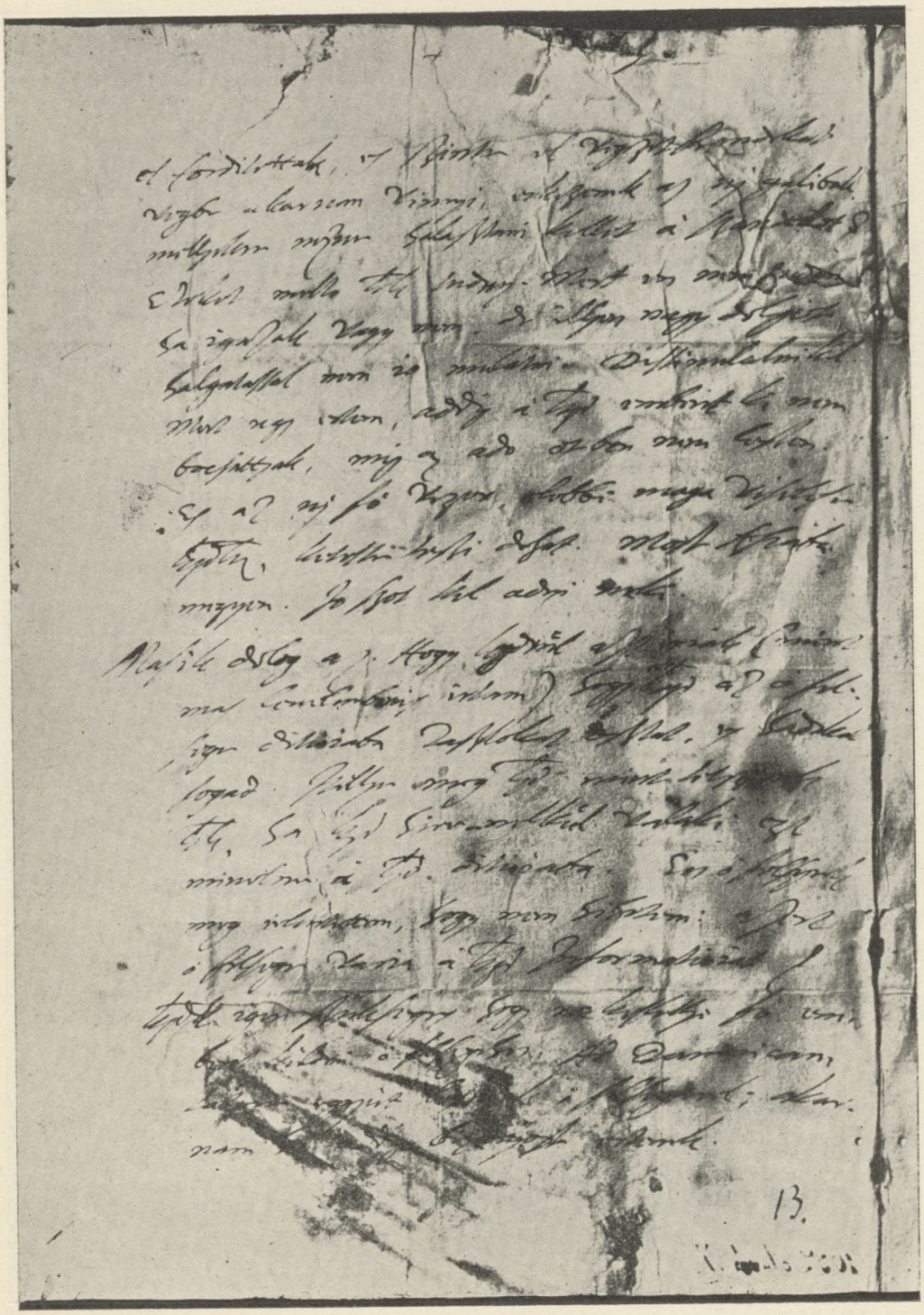

márczius 11.

levele I. Rákóczy Györgyhöz.

lásd fent: 757. l.)

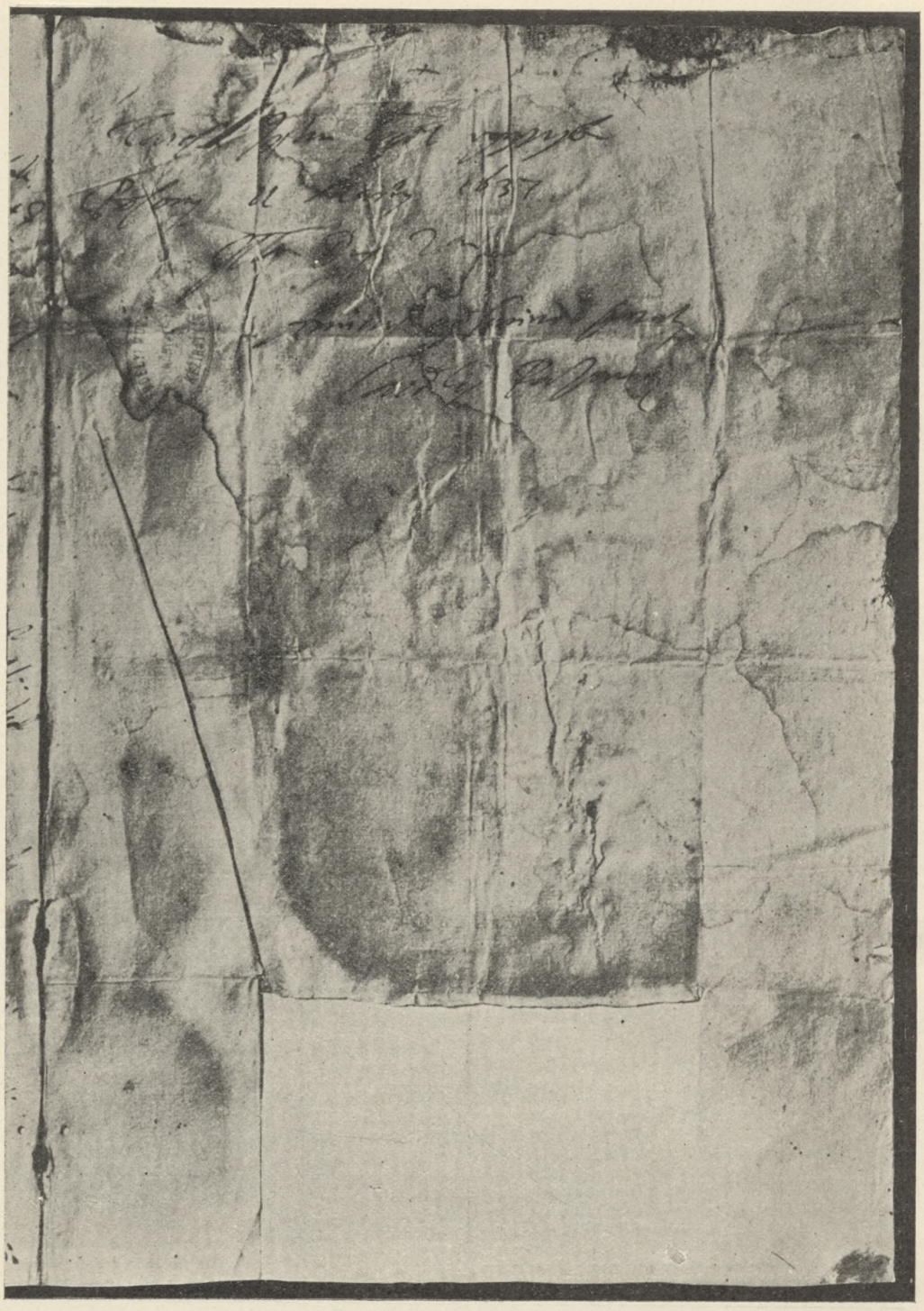

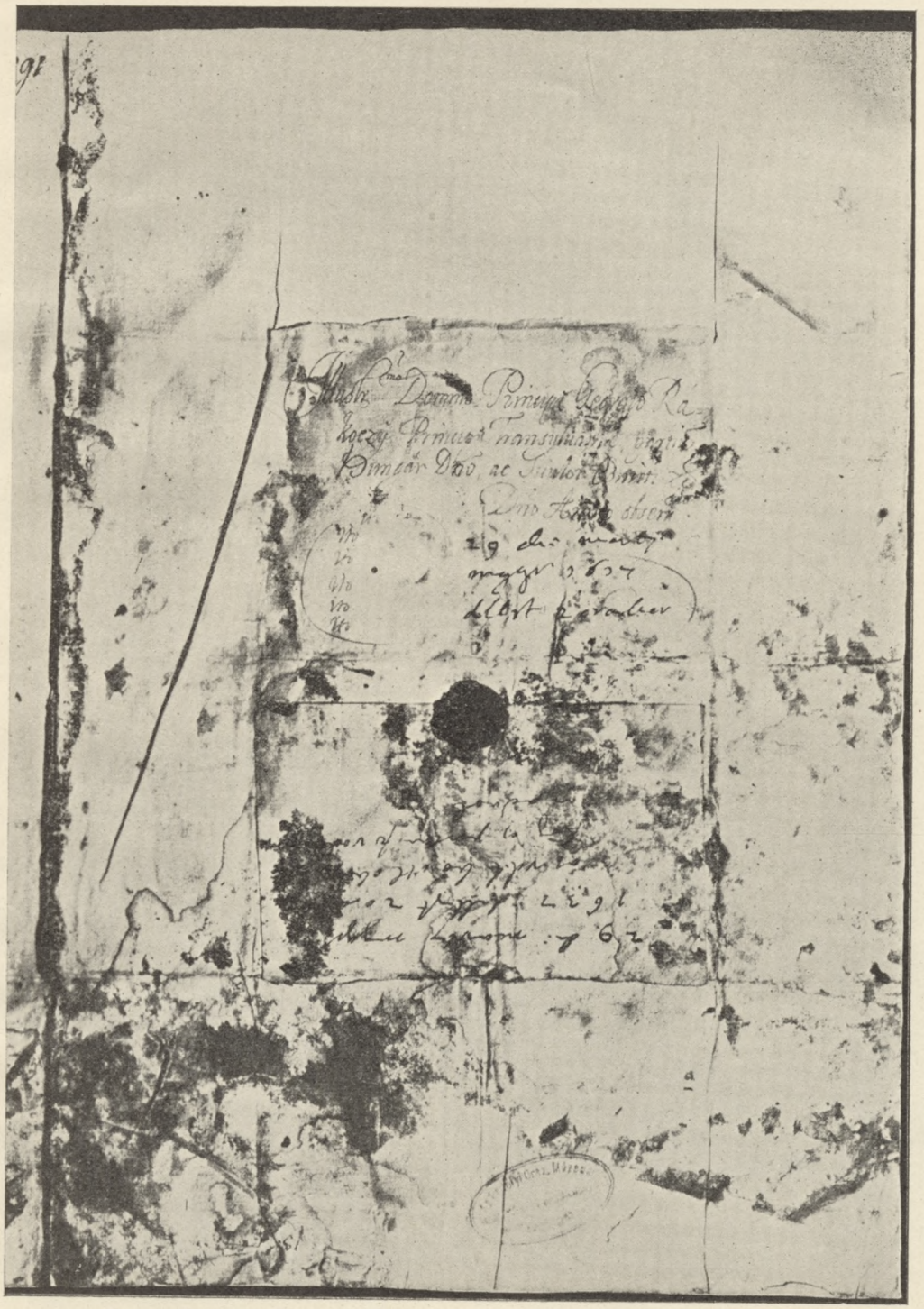

A.M.N.MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

Helyreigazítás.

Az I. kötet magyar czímlapján és a II. kötet 525. lapján sajnálatos tollhiba folytán a *„herczegprímás“* szó került a kortörténetileg egyedül helyes *„prímás“* szó helyett a szövegbe; épen ilyen tollhiba folytán csúszott a II. kötet 527. lapján az 1. jegyzetben is a *„herczegprímási jogok“* kifejezés a helyes *„prímási jogok“* kifejezés helyébe. (A magyar herczegprímás csakis 1715-ben lett birodalmi herczeggé.)

Nihil obstat.

Dr. Alfredus Zubriczky *m. p.,*
Censor.

Nr. 2929.

Imprimatur.

Strigonii, die 5. Maji 1911.

Ludovicus Rajner *m. p.,*
Eppus, Vicarius generalis.

M. N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

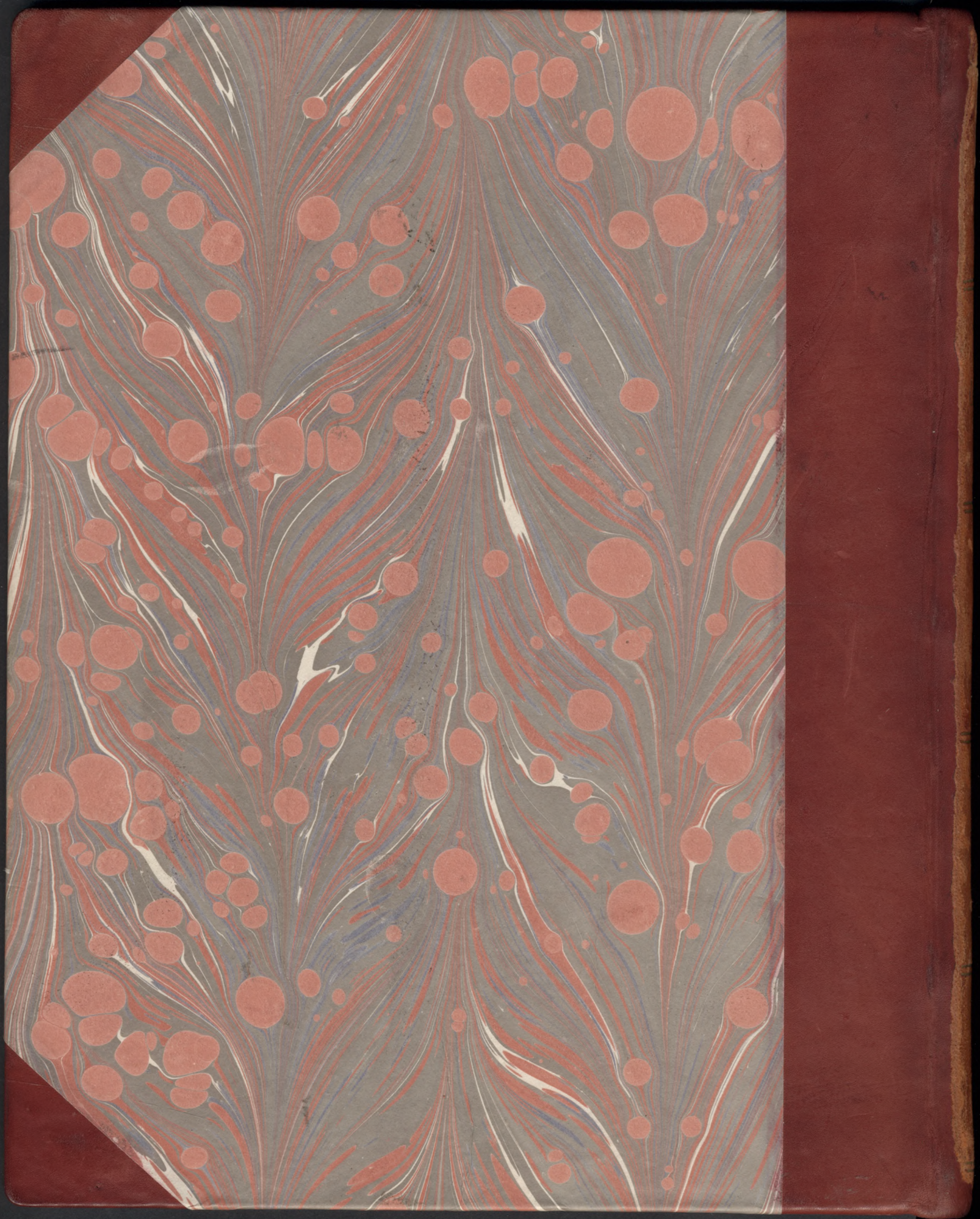

401905

Pázmány Összegyüjtött Levelei

II.

N. M.